
OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHEOLOGY
Library Regr No
INDIA

SOCIÉTÉ ASIATIQUE

COLLECTION D'OUVRAGES ORIENTAUX
SECONDE SÉRIE

महावस्तु अवदानं

(LE) MAHÂVASTU

TEXTE SANSCRIT
PUBLIÉ POUR LA PREMIÈRE FOIS
ET
ACCOMPAGNÉ D'INTRODUCTIONS ET D'UN COMMENTAIRE

PAR É. SENART

TOME TROISIÈME

PARIS
IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DU GARDE DES SCEAUX
À L'IMPRIMERIE NATIONALE

M DCCC XCVII

PRÉFACE.

Ce volume termine, après de trop longs retards, l'édition du *Mahâvastu*. Il a, comme ses aînés, bénéficié de l'utile concours du docteur F. Hartmann. Il me reste à remercier la Société asiatique une fois de plus des sacrifices qu'elle a consentis pour l'impression d'un livre coûteux, à souhaiter surtout que la manière dont j'ai pu m'acquitter de ma tâche ne fasse pas regretter sa libéralité à une association dont l'honneur et la prospérité m'intéressent si profondément et à laquelle me lient tant de vieux et chers souvenirs. Je ne dois pas oublier non plus l'obligeance avec laquelle mon jeune et savant confrère, M. Finot, est venu en aide à mes mauvais yeux en relisant une épreuve du texte.

J'ai tenu à accompagner cette dernière partie d'un index. Il embrasse, bien entendu, les trois volumes.

Ce n'est pas un index grammatical : les flexions irrégulières, prâcritisantes et autres, n'y figurent que par exception. Le dépouillement d'un idiome aussi flottant, aussi instable que la langue de notre ouvrage, s'accommoderait mal d'un pareil cadre. Même pour ce qui est des mots, des formes thématiques, je ne me suis pas proposé d'être complet. Il ne pouvait être question de cataloguer les mots de la langue courante, employés

dans leur sens et sous leur forme ordinaires. J'ai tâché de n'oublier aucun vocable, aucun emploi nouveau, particulier ou obscur. Si je n'ai pas, dans chaque cas, cité tous les passages, j'ai eu le dessein de n'en omettre aucun qui pût être caractéristique. De même pour les termes techniques connus; je les ai ordinairement donnés avec au moins une ou deux références qui serviront à contrôler quelle application ils reçoivent dans le *Mahâvastu*. L'abréviation *al.* après une ou plusieurs citations, indique que le mot se retrouve en nombre d'autres passages qu'il m'a paru superflu d'énumérer.

Cette table n'est pas analytique; je ne pouvais lui attribuer une place démesurée; et j'ai rarement indiqué le motif qui m'avait décidé à relever l'emploi de tel ou tel mot. Il sera d'ordinaire assez apparent; mais il est clair aussi qu'un choix comme celui que j'avais à faire est parfois inspiré par des raisons assez subjectives. Je me contente à cet égard de remarquer que j'ai, sous certains mots, multiplié les références afin de fournir des points de repère et de permettre de suivre les répétitions de la formule où ils sont incorporés.

En somme, j'ai voulu être large dans l'admission des articles; j'aime mieux, dans l'espèce, être accusé de surabondance que de parcimonie. J'ai volontiers songé aux éditeurs à venir, à la commodité qu'ils pourraient trouver dans mes références soit pour établir d'autres textes, soit même pour corriger mes erreurs. Dans ma pensée, cet index devrait former comme un premier embryon de ce lexique du sanscrit bouddhique que le progrès de nos études rendra quelque jour possible et nécessaire.

En ce qui touche les noms propres, je n'en ai volontairement laissé aucun de côté. Il va sans dire que, pour tels récits qui ramènent fréquemment le même nom, je me suis contenté

de citations intermittentes, sans m'astreindre à énumérer une à une toutes les lignes où il reparaît. Je n'ai considéré comme noms propres et écrit par la majuscule initiale que les noms vraiment individuels, historiques ou géographiques, humains ou divins. Tous les noms de catégories sont écrits par la minuscule. Au reste, comme la distinction entre les deux classes est souvent délicate et douteuse, j'ai préféré les confondre dans une suite alphabétique commune.

Grossi de cette table, le volume ne me laissait pas de place pour entrer dans les questions grammaticales, littéraires, religieuses, qui se rattachent au *Mahâvastu*. Elles sont trop obscures encore et trop complexes pour se prêter à un examen sommaire. Elles ne se peuvent guère davantage examiner isolément.

Plusieurs observations répandues dans les introductions et dans le commentaire montrent assez que je considère le *Mahâvastu*, dans la forme sous laquelle il nous est parvenu, comme fait de morceaux d'âge et d'origine très divers, chargé d'énormes interpolations souvent bien mal assemblées. S'il devient possible d'en reconstituer, dans ses grands traits, la teneur primitive, ce ne sera qu'en s'éclairant par la comparaison des livres similaires qui appartiennent à d'autres écoles; plusieurs, le *Lalitavistara*, le *Mahâvagga*, nous sont connus; mais d'autres ne nous seront sans doute jamais accessibles que par les versions chinoises; le *Fo-pen-hing* traduit par Beal en est pour nous le type. La langue même ne nous fournit pas un point de repère certain. Je la considère, ainsi que je l'ai dit ailleurs, comme une manière d'idiome littéraire qui a été arrêté dans ses traits généraux à une époque déterminée, probablement aux environs de l'ère chrétienne, mais qui a pu, qui a dû être ensuite employé longtemps par tradition.

C'est ainsi que, dans l'état présent de nos connaissances,

l'étude de la date, des origines, de la composition d'un livre bouddhique déborde singulièrement l'objet précis qu'elle a tout d'abord en vue. J'en ai éprouvé d'autant moins de scrupule à réserver pour quelque autre occasion les recherches qui, à plusieurs égards, eussent formé le couronnement naturel de la présente publication.

INTRODUCTION.

Seconde version, en grande partie métrique, de l'histoire de Kuça. — Le roi Ikshvâku, n'ayant pas d'enfant, donnait trois fois par quinzaine aux femmes du harem loisir de se répandre dans la ville (p. 1, l. 2). Çakra, qui ne paraît pas approuver[1] cette conduite inspirée au roi par son purohita, revêt l'aspect d'un brâhmane vieux et infirme et vient demander au roi, qui la lui accorde, l'autorisation de se choisir une femme dans le harem (— 2, 18). Il choisit et, malgré les objurgations de la Bossue, les répugnances de la reine et les hésitations d'Ikshvâku, il emmène Alindâ, la première reine (— 5, 17). Dans la nuit, s'étant révélé à elle sous sa vraie forme, il lui accorde un vœu. Elle demande un fils, et Çakra lui remet une drogue qu'elle devra goûter du bout de la langue; mais, en punition de ses répugnances, son fils, fort et sage, sera d'une extrême laideur (— 7, 4). La reine revient raconter l'aventure à Ikshvâku; le roi furieux de la laideur prophétisée, lui enlève la drogue; mais elle en recueille une parcelle sur la pierre où on l'a écrasée pour la distribuer entre les autres reines. Les cinq cents femmes donnent naissance chacune à un fils (— 8, 1). A la mort d'Ikshvâku, Kuça, le fils d'Alindâ, lui succède; il réclame de sa mère une reine que, malgré les représentations, il veut belle (— 8, 21). On lui amène Sudarçanâ, la fille du roi des Madrakas. Mais les époux ne se rencontrent que dans l'obscurité, et, aux réclamations de la princesse, Alindâ répond qu'ils ne doivent se voir que quand elle aura un fils de douze ans (— 10, 8). Cependant, pour calmer son impatience, on lui

[1] On attendrait à la ligne 1 de la page 2 quelque épithète de blâme, qui marquât expressément cette pensée du dieu.

montre dans une réunion de la cour un prétendu Kuça, qui n'est autre que Kuçadruma, revêtu des insignes royaux, tandis que Kuça porte l'étendard royal. Sudarçanâ, horrifiée de la laideur de ce porte-étendard, profite du tête à tête conjugal pour réclamer son éloignement (— 11, 17). A la visite de l'étang aux lotus, elle prend Kuça pour un râkshasa des eaux, et pour un râkshasa des bois à la visite du jardin des manguiers (— 13, 2). Les écuries des éléphants ayant pris feu, Kuça lui-même éteint l'incendie. Son adresse et sa vigueur lui valent les louanges de la Bossue, et la reine découvre alors avec désespoir combien laid est son époux; elle se résout à fuir (— 14, 9). Kuça, se faisant suppléer dans le commandement par Kuçadruma, se met à sa poursuite (— 15, 6). Après un arrêt chez la Vieille qu'il effraye par sa voracité (— 15, 18), il arrive à Kanyakubja; là il est introduit dans le harem par le roi, pour servir de jouet aux femmes; mais il ne parvient pas à se concilier Sudarçanâ, qui repousse ignominieusement et ses avances et ses menaces (— 19, 17). Ici une lacune. Le roi Mahendraka reproche à sa fille d'avoir abandonné un époux puissant, il la menace de la mettre en sept morceaux et d'en donner un à chacun des prétendants qui assiègent sa ville. Sudarçanâ, effrayée, se rapproche de Kuça, dont elle révèle à sa mère le vrai nom et la puissance (— 22, 19). Le roi apprend à son tour la présence de Kuça, qui se laisse aisément fléchir; après avoir fait boucher dans la ville les oreilles de tous les hommes et de tous les animaux, il pousse son cri de guerre, qui suffit à mettre les assiégeants à sa merci (— 24, 3). Il les renvoie, non sans faire donner à chacun en mariage une fille de Mahendraka (— 24, 12). Kuça quitte Kanyakubja avec sa femme. Frappé en route de sa laideur en se mirant dans l'eau, il va se tuer quand Çakra lui donne la pierre *jyotirasa* qui, portée sur sa tête, fera de lui le plus beau des hommes, et, couverte de la main, lui laissera sa première apparence. Ainsi heureusement transformé, il rentre dans sa capitale après avoir mis à l'épreuve l'efficacité du talisman (— 26, 5).

D'où venait à Kuça cette laideur? C'est que dans une existence antérieure, il avait conçu d'injustes sentiments de jalousie en trouvant sa

jeune femme avec un pratyekabuddha auquel elle venait de faire une offrande (— 27, 15).

Ce n'est pas la seule fois que Mâra ait guetté le Bouddha, cherchant à le surprendre, mais sans y réussir. Histoire du chacal Girika qui poursuit le taureau dont il espère que les testicules vont se détacher et devenir sa proie, et qui est détrompé par un autre chacal (— 28, 18).

Autre cas. Histoire du singe qui dans l'Himâlaya remarque que, quand sa troupe va boire à un certain étang, elle revient toujours moins nombreuse. Il s'avise que c'est le fait d'un râkshasa des eaux, et il met ses compagnons à l'abri en les faisant boire au moyen de roseaux et à bonne distance de la rive (— 30, 12).

Ce n'est pas la première fois que, grâce à son intelligence, le Bodhisattva échappe aux prises de Mâra. Histoire du singe chef d'une troupe de singes. Il voulait boire dans un étang; une pierre s'est cassée, et il est tombé à l'eau, tout près du trou d'un ajagara qui s'apprête à le dévorer. Le singe, pour trouver un point d'appui, détourne la convoitise de l'ennemi sur les nombreux singes qui l'accompagnent, et, au moment où le maladroit tourne le cou pour les voir, lui met le pied sur la tête, saute à terre et lui échappe (— 32, 18).

Ce n'est pas la seule rencontre où Bhagavat ait fait l'éloge du mérite accumulé.

Puṇyavantajâtaka. — Puṇyavanta, le fils du roi Añjana de Bénarès, faisait toujours l'éloge du mérite moral. Il avait pour compagnons les fils de quatre officiers de son père : Vîryavanta, qui mettait au-dessus de tout la force physique, Çilpavanta, l'habileté dans les arts; Rûpavanta, la beauté, et Prajñâvanta, l'intelligence. Ils partirent pour le royaume de Kâmpilya afin d'éprouver en fait lequel avait raison dans ses préférences (— 34, 4). Puṇyavanta tire du Gange un tronc précieux de santal (— 34, 16); Çilpavanta gagne beaucoup d'argent par son habileté à jouer de la viṇâ (— 35, 13); Rûpavanta se fait aimer d'une courtisane qui, à sa requête, distribue de grosses sommes d'argent à ses amis (— 36, 20); Prajñâvanta s'attire l'admiration générale et de

larges présents par un jugement ingénieux : il fait payer du *son* de l'or la courtisane, dont le fils du marchand n'a goûté les faveurs qu'*en rêve* (— 38, 15). Quant à Puṇyavanta, ayant gagné à première vue l'amitié du fils d'un officier, il est aperçu au palais par la fille du roi; elle s'éprend de lui et finalement le reçoit pour époux de la main de son père qui, s'étant assuré que son origine répond à sa bonne mine, lui transmet avec sa fille son royaume et ses trésors (— 40, 16).

Une autre fois encore Bhagavat a fait l'éloge du mérite accumulé.

Histoire de Vijitâvin. — Jadis régnait à Mithilâ un roi Vijitâvin, d'une générosité infatigable (— 42, 8). Exilé par son peuple pour ses libéralités ruineuses, il vit dans un ermitage qu'il se construit dans l'Himâlaya, donnant encore aux ṛishis les prémices de sa récolte de fruits. Çakra, pour l'éprouver, lui apparaît, le détourne de l'aumône et lui montre un enfer magique où serait punie l'aumône. Vijitâvin, loin de se laisser convaincre, proteste que, dût-il en être châtié dans un enfer, il ne saurait se résoudre à ne plus donner, et Çakra se retire en le louant (— 44, 2). Le roi est rappelé par ses sujets sur lesquels, après son exil, ont fondu toutes les misères (— 44, 7). Rédaction en vers. Elle se poursuit régulièrement jusqu'au milieu de la réponse qu'oppose Vijitâvin au langage des prétendus damnés qui affirment être punis pour leurs trop grandes largesses (— 46, 21). A ce point le récit est brusquement interrompu; suivent trois strophes : la première se rapporte au Buddha, au moment où il atteint l'intelligence parfaite, les deux suivantes à une exhortation que, le septième jour, il aurait adressée à l'univers : «Excellent est le fruit des bonnes actions; le vœu (qui en accompagne la pratique) réussit (toujours); rapidement il aboutit à la paix suprême et à la délivrance[1]» (— 47, 8).

Le sûtra de l'ordination de Mahâkâçyapa. — Trente disciples d'Ânanda se sont par faiblesse défroqués. Apprenant la chose, Mahâkâçyapa

[1] Ainsi que je l'ai fait remarquer dans les notes, cet éloge du *puṇya*, des actions méritoires, complètement dépaysé ici, serait bien mieux placé avant le Puṇyavantajâtaka.

arrive : il explique à Ânanda que le Buddha a interdit aux moines de manger par bandes et leur a ordonné de manger à trois à la fois pour ménager les ressources des familles et pour prévenir les intrigues et les coteries. Il le blâme, avec une suite de disciples mal affermis dans la sainteté, de faire de sa tournée de mendiant comme une véritable moisson dans toutes les familles, anciennes, nouvelles et moyennes, et le traite par trois fois d'« enfant » (*kumâraka*). La bhikshuṇî Sthûlanandâ, qui se trouve présente, reproche à Kâçyapa une violence de langage qui lui convient mal à l'égard de celui qui été le serviteur personnel du Buddha. Par trois fois Ânanda prie Kâçyapa de pardonner cette intervention à une femme dépourvue de lumières (— 50, 5).

Kâçyapa raconte alors à Ânanda sa conversion. Il avait renoncé à une existence brillante pour se vouer à la vie religieuse et suivre les Arhats. Il n'y en avait pas alors d'autre dans le monde que Bhagavat. Il le rencontra un jour au Bahuputraka caitya, et aussitôt une pensée unique s'empara de son esprit : voir le Buddha parfaitement accompli, voir Bhagavat (— 50, 21). Il s'approcha de Bhagavat et le proclama son maître ; ce que Bhagavat confirma, déclarant qu'il était le Buddha parfait, le détenteur de la vraie doctrine, et il instruisit Kâçyapa de telle sorte que, après avoir été élève [*çaiksha*] pendant sept[1] jours, le huitième, il obtint la science [*âjñâ*] (— 53, 9). Le Buddha, après avoir consenti à s'asseoir sur sa robe dont il lui a fait un siège, lui a donné une robe faite de haillons (— 54, 14). Il a donc reçu sa robe de Bhagavat ; il est le fils spirituel de Bhagavat. Ce serait folie de vouloir contester sa science ou ses pouvoirs surnaturels. Tous les disciples d'Ânanda s'en montrent convaincus (— 55, 17). En se retirant Kâçyapa fixe Sthûlanandâ ; mais comme elle résiste à ce regard et ne se laisse pas toucher par la grâce, elle meurt sur place et va renaître en enfer (— 56, 4).

[1] Les sept jours correspondent aux sept degrés de Çaikshas, les sept Âryapudgalas (cf. Childers, s. v. *sekha*). L'obtention de la science correspond à la dignité d'Arhat, au huitième degré par lequel on sort de la situation de *çaiksha* pour devenir *açaiksha*.

Conversion de Çâriputra et de Maudgalyâyana. — Upatishya, du nom de sa mère Çâriputra, était fils d'un riche brâhmane de Nâlanda; il eut pour maître à Kolitagrâma un riche brâhmane chez lequel il se lia étroitement avec son fils Kolita (— 57. 3). Leurs études finies, ils restèrent grands amis; un jour, assistant à Râjagriha à la fête annuelle du Giriyagrasamâja, ils ressentirent l'un et l'autre, grâce à leurs mérites passés, le dégoût du monde et se confièrent mutuellement leur désir de renoncer au siècle (— 59. 8). S'étant mis sous la direction de Sañjayin Vairaṭîputra, ils en reconnaissent l'insuffisance et se séparent à la recherche de la bonne discipline (— 59. 19). Bhagavat était au Veṇuvana; le moine Upasena vint de là un matin mendier à Râjagriha; Çâriputra le rencontre, le questionne sur son maître, et, aux premiers mots d'Upasena, la lumière se fait dans son esprit (— 61. 11). Çâriputra va trouver Maudgalyâyana qui, rien qu'à son air, devine la bonne nouvelle et qui, à la seule énonciation de la formule *ye dharmâ hetuprabhavâ*, etc., se détache des fausses doctrines et se sent pénétré des dispositions les plus favorables (— 62. 13). Les deux amis se rendent au Veṇuvana, après avoir vainement essayé d'entraîner Sañjayin, mais suivis de tous ses cinq cents auditeurs (— 63. 14). Le Buddha, prévoyant l'arrivée de ses deux principaux disciples, a fait préparer des sièges. Çâriputra et Maudgalyâyana aperçoivent le Buddha, lui rendent hommage, et lui demandent l'ordination, qu'il leur confère ainsi qu'à leurs cinq cents compagnons (— 65. 7). Sur une question de Çâriputra, Bhagavat lui fait part, sur les conditions dont l'enchaînement produit l'existence et la satisfaction des sens, sur le vide et l'inanité de ces conditions, d'un enseignement qui conduit tous les auditeurs à la dignité d'Arhat. En sept jours Maudgalyâyana entre en possession de toutes ses facultés surnaturelles; Çâriputra, en quinze, obtient la plénitude de la science (— 67. 7).

Déjà en une autre rencontre les cinq cents bhikshus ont été sauvés par Bhagavat (— 67. 16).

Histoire des cinq cents marchands et des Râkshasîs. — Cinq cents mar-

chands partis du Jambudvîpa sur un vaisseau font naufrage; les survivants abordent à une île délicieuse, où ils sont accueillis par des femmes séduisantes. Après quelques moments donnés au regret de la famille et de la patrie perdues, ils s'abandonnent aux enchantements auxquels on les invite, au sein du luxe, de la magnificence et de tous les plaisirs, tant que leurs compagnes, les jugeant tout à fait sous le charme, n'hésitent pas à leur découvrir tous leurs trésors et les mettent à leur disposition, leur recommandant uniquement de ne pas se porter au midi de la ville (— 71, 2). Mis en éveil par cette recommandation, le chef des marchands se dirige secrètement de ce côté. Il trouve là enfermés dans une enceinte de fer, exténués de misère et de faim, deux cent cinquante marchands, le reste de cinq cents qui accueillis, eux aussi, après un naufrage, ont été moitié noyés, moitié jetés dans cette geôle à l'approche des nouveaux venus. Ces prétendues femmes sont des Râkshasîs (— 72, 14). A la pleine lune de Kârttika le merveilleux cheval Keçin vient de l'Uttarakuru et appelle par trois fois ceux qui veulent être rapatriés dans le Jambudvîpa. En s'attachant à lui en grappes, ceux qui répondront à son appel seront sauvés. Quant aux prisonniers, aucun effort ne peut les délivrer (— 73, 18). Le marchand revient sans être éventé et garde prudemment son secret. Puis, le moment venu, il réunit mystérieusement ses compagnons, et leur fait part de sa découverte (— 75, 15). Et, en effet, Keçin sauve à travers les airs tous ceux des marchands qui refusent d'ajouter foi aux adjurations des Râkshasîs accourues pour les retenir (— 76, 17).

La rédaction en vers (77, 8; — 89, 20) suit très exactement dans toutes les parties essentielles le récit en prose, mais se termine par une intervention des Devas qui célèbrent la charité du cheval, prévoient qu'il deviendra bientôt Buddha, et que de même il sauvera ceux qui auront une foi absolue dans sa parole et ne se laisseront pas retenir par les attaches de la famille.

Sañjayin répand le bruit que Gautama est venu au Girivraja; il cherche à semer la défiance contre la séduction qu'exerce le Docteur.

Bhagavat averti fait honte à qui oserait se plaindre d'une séduction exercée uniquement par la vérité [littéralement : la loi] (— 90, 17).

Les Çâkyas apprennent que Bhagavat réside à Râjagriha; Çuddhodana envoie pour l'amener à Kapilavastu Chandaka et Kâlodâyin, leur recommandant d'obéir en tout au Buddha. Celui-ci les invitant à devenir moines, ils n'osent, malgré leur répugnance, refuser et ils sont ordonnés (— 92, 12). Des Çâkyas que leurs vertus ont fait renaître parmi les devas viennent alors prier Bhagavat, qui, depuis sept ans qu'il en est parti, n'a plus pensé à sa ville natale, de prendre en pitié sa famille. Connaissant ses bonnes dispositions, Udâyin le supplie (en vers) de venir vers les Koliyas et les Çâkyas (— 93, 21).

Bhagavat décrit (en vers) à Çâriputra la marche du Buddha Çikhin[1], tous les bienfaits et tous les prodiges qui l'accompagnent; quand il eut accompli cette marche et converti de nombreuses créatures, le Buddha parfait, le rishi qui avait détruit pour lui toute renaissance, entra dans le nirvâṇa (— 97, 7). Supplié par Çâriputra, Bhagavat, après quinze jours de jeûne, reproduit les merveilles de cette «marche». C'est ainsi qu'il se rend à Kapilavastu (— 101, 13).

Bhagavat étant au Nyagrodhârâma, au pays des Koçalas, Çuddhodana s'apprête à aller le saluer avec tous les Çâkyas (— 102, 3). Mais il rencontre les bhikshus qui viennent mendier, et choqué par leur aspect misérable, image de l'état où il va revoir son fils, il les renvoie et retourne sur ses pas (— 102, 18). C'est Kâlodâyin qui est destiné à le ramener à d'autres sentiments; mais, quoique averti par Maudgalyâyana, il hésite, les rois kshatriyas étant d'un difficile abord (— 104, 6), jusqu'à ce que Bhagavat lui en donne la mission, en lui rappelant que, dans une existence antérieure, il a rendu le même office à Matisâra auprès de son père, le roi Satyavardhana, qui était lui aussi mécontent de la vocation religieuse de son fils (— 106, 18). Çuddhodana revenu au palais est tout à coup surpris et charmé par la vue de Kâlodâyin qui arrive à travers l'es-

[1] Cet épisode présenté ainsi de la façon la plus inattendue, a sans doute été amené ici comme illustration de la «marche» de Gautama vers les siens.

pace et, accueilli par lui, lui vante son bonheur d'avoir un tel fils (— 108, 9).

Suivent des strophes qui, à travers une certaine incohérence et un évident désordre[1], semblent contenir les restes d'un éloge du Buddha qu'Udâyin adresse à Çuddhodana (— 109, 22) en le rassurant sur la fermeté d'âme du prince (— 110, 13). Le roi offre de la nourriture au saint homme et annonce sa visite à Bhagavat qu'Udâyin s'empresse d'en aller informer (— 111, 15).

Çuddhodana fait inviter tous les brâhmanes, les maîtres de maison, les artisans et les artistes de Kapilavastu à l'accompagner au-devant du Buddha qui se trouve dans les jardins voisins de la ville (— 112, 3)[2]. Le roi se met en route avec les Çâkyas (— 114, 7). Bhagavat, ne pouvant se lever, en signe de respect, devant aucun être, d'ailleurs ne voulant pas choquer l'orgueil des Çâkyas par un manque d'égards apparent, se promène au-dessus de terre, en attendant son père qui, de loin, l'aperçoit ainsi avec admiration et le signale à sa suite (— 115, 8).

A l'arrivée du roi, Bhagavat déploie la série des prodiges jumeaux, et Prajâpatî Gautamî retrouve la vue au contact de l'eau que, par un de ces prodiges, il fait miraculeusement jaillir de la moitié de son corps. Tous, le roi, Yaçodharâ, le harem, embrassent les pieds de Bhagavat et le roi s'informe de sa santé (— 117, 4).

Suit une rédaction en vers qui, après avoir décrit les respects du roi pour son fils, met en scène un dialogue où le roi lui demande successivement s'il ne souffre pas d'être privé des douceurs de son ancienne vie de pompe et de mollesse, d'avoir renoncé à ses perspectives de grandeur profane. A quoi le Buddha réplique, de point en point, en opposant les préoccupations et les gloires de sa mission religieuse

[1] Le fragment 108, 10-12, semble faire un retour à l'histoire de Mahendra. La suite (109, 4) est une glorification de l'Espérance (âçâ) assez imprévue et nullement préparée. Peut-être a-t-elle été amenée par l'allusion qui est faite plus loin à la Foi (çraddhâ) du Buddha, les deux vertus étant fréquemment associées.

[2] La convocation est répétée (112, 4-19) en vers sous forme d'hymne en l'honneur du Buddha. Le v. 7 place l'événement, contrairement à ce qui a été dit plus haut, dans la douzième année (depuis le départ du prince).

dont les privilèges défient toute comparaison (— 124, 10). En réponse à son père qui lui demande de lui montrer la bonne voie, Bhagavat fait comprendre à Çuddhodana le caractère auguste de la vie monastique. Ainsi finit la rencontre (— 125, 3).

Ce n'est pas la première fois que Udâyin ait apaisé Çuddhodana.

Histoire du Corbeau. — La femme, Supârçvâ, du roi des Corbeaux, Supâtra, avait envie de morceaux sortis de la cuisine du roi de Bénarès, Brahmadatta (alors Çuddhodana). Un serviteur (alors Udâyin) de Supâtra, sans s'arrêter à la peur qui avait fait refuser cet office à tous les autres, apportait chaque jour quelque morceau emporté des cuisines royales; les cuisines ayant été couvertes d'un filet, il en prenait dans les plats mêmes que l'on allait servir au roi, puis, les plats ayant été munis de couvercles, dans les mains des femmes qui portaient aux reines les mets envoyés par le roi, jusqu'à ce qu'un jour il fut pris par l'une d'elles à laquelle il prétendait faire lâcher, en l'effrayant et la blessant au nez, le plat qu'elle couvrait de son vêtement. Le roi, instruit de son courageux dévouement et admirant un si bon serviteur, sentit sa colère désarmée et lui fit assigner chaque jour par la suite un plat de ses cuisines (— 129, 16).

Ce n'est pas la seule circonstance où Prajâpatî ait perdu la vue à force de pleurer Bhagavat et l'ait recouvrée en le retrouvant.

Histoire de l'Éléphant femelle. — Il y avait sur le mont Caṇḍagiri un jeune éléphant qui, plein de piété envers sa mère, chaque jour lui apportait sa nourriture et lui rendait tous les soins. Signalé pour sa beauté au roi de Bénarès, il fut pris par lui et amené dans les écuries royales. Mais, malgré tous les égards, il pleurait, se desséchait. Il expliqua enfin au roi inquiet la cause de sa conduite et qu'il avait résolu de se laisser mourir de faim. Le roi plein d'admiration le fit mettre en liberté (— 132, 7). Rendu à sa forêt, il retrouva sa mère aveugle, errante, couverte de poussière. Il la soigna si bien qu'elle recouvra la vue dans la joie du retour (— 132, 18). Bhagavat était alors ce jeune éléphant, et sa mère était Prajâpatî.

Rédaction en vers (— 137, 15).

Bhagavat convertit beaucoup d'êtres par les trois prodiges qu'emploient les Buddhas : le prodige du pouvoir surnaturel, le prodige de l'instruction, le prodige de l'enseignement de la loi. Soixante nayutas d'Asuras venus pour rendre hommage au Buddha sont convertis et, sur leur désir (*praṇidhi*), reçoivent la promesse de devenir un jour autant de Buddhas. A ce moment Bhagavat sourit et avec ce sourire jaillissent des rayons de toutes les couleurs qui illuminent tout le Buddhakshetra (— 139, 4).

Le vénérable Açvakin vint demander la cause de ce sourire; Bhagavat la lui révéla. Rédaction en vers (— 141, 6). L'Asura Sambara émet le vœu de se retrouver toujours avec des amis qui l'imitent et l'aident à honorer le Buddha. (— 141, 9).

A la suite de cette prédiction aux Asuras, Bhagavat prêche Çuddhodana et les Çâkyas, qui s'éloignent après l'avoir salué (— 141, 13).

Le lendemain même Çuddhodana introduit en grande pompe Bhagavat à Kapilavastu et dans le palais, et lui donne l'hospitalité; le jour suivant, Mahâprajâpati le reçoit, puis Yaçodharâ, puis les femmes du harem, puis tout le cercle des Çâkyas (— 142, 8).

Yaçodharâ prépare un gâteau : elle le remet à Râhula en lui enjoignant de le donner à son père et de lui réclamer l'héritage paternel. Bhagavat lui dit d'entrer dans les ordres et qu'alors il recevra l'héritage paternel. Le roi et les Çâkyas sont tout heureux de cette réponse : l'admission de Râhula prouve en effet que Yaçodharâ est sans reproche (— 143, 2).

Yaçodharâ se couvre de toutes ses parures pour décider Bhagavat à rentrer dans le monde, mais inutilement. Le repas pris, et après avoir instruit tous les siens, il se lève et repart (— 143, 7).

Ce n'est pas la seule circonstance où Yaçodharâ ait tenté Bhagavat avec un gâteau.

Histoire de Nalinî. — Le ṛishi Kâçyapa vivait jadis dans l'ermitage Sâlañjanî. D'une gazelle qui absorba un peu de sperme émis par le

saint homme naquit un enfant que le ṛishi reconnut pour sorti de lui et recueillit dans son ermitage (— 144, 9). Il reçut le nom d'Ekaçṛiñga; nourri par sa mère, vivant en camarade avec tous les jeunes animaux de l'ermitage, ses compagnons de jeu, il devint ensuite le serviteur du ṛishi et, sous sa direction, atteignit les quatre dhyânas et les cinq abhijñâs (— 145, 17). Cependant le roi de Bénarès, qui n'avait pas de fils, conçut la pensée de faire d'Ekaçṛiñga son gendre et de lui donner sa fille Nalinî (— 146, 9). Par ses ordres, son purohita emmena à l'ermitage Sâhañjanî Nalinî et ses jeunes compagnes. Ekaçṛiñga, les découvrant au milieu de leurs jeux, crut avoir affaire à de jeunes ṛishis, dont il admira le costume, beaucoup plus brillant que le sien, et goûta fort les gâteaux, qu'il estima être des fruits bien savoureux. Malgré les caresses de Nalinî, il refusa pourtant de monter dans leurs « huttes roulantes » en les voyant traînées par des animaux qu'il prit pour des gazelles; mais en se séparant de la princesse qui regagnait Bénarès, il rentra à l'ermitage tout rêveur, tout ému de ces nouveaux venus que, dans leurs privautés, il avait vus si différents de lui; il commença d'en négliger ses devoirs ordinaires (— 148, 20). Instruit par l'enfant qu'il questionna, Kâçyapa reconnut vite ce qu'étaient ces visiteurs; il lui apprit que c'étaient non de jeunes ṛishis, mais des femmes, les ennemies de la pénitence, et il le mit en garde contre toute relation avec elles (— 149, 14). Cependant Nalinî revint à l'ermitage, mais sur des barques richement ornées; cette fois Ekaçṛiñga, séduit par ses caresses et ses friandises, consent à la suivre dans ces « ermitages qui vont sur l'eau », et le purohita les marie. Les deux jeunes gens demeurent ensemble, mais sans s'unir encore, Ekaçṛiñga croyant toujours avoir affaire à un simple camarade (— 150, 16). La gazelle, mère d'Ekaçṛiñga, le voyant apparaître avec Nalinî et entendant son récit, était en peine de trouver qui l'éclairerait. Ce furent des pénitentes dont l'ermitage était situé au sud de Sâhañjanî et qui lui en refusèrent l'entrée, interdite aux hommes, l'instruisirent sur leur sexe et lui apprirent que Nalinî lui avait été donnée pour femme dans toutes les règles. Le ṛishi près duquel il arriva enfin, voyant qu'il n'y avait plus

à séparer ces deux êtres qui s'aimaient, les renvoya à Bénarès, où par la suite Ekaçriñga devint roi. Il eut beaucoup d'enfants, et après un long règne se consacra à la vie d'ascète. Il passa en mourant parmi les dieux Brahmas (— 152, 3). Yaçodharâ était alors Nalinî et Bhagavat Ekaçriñga.

Ce n'est pas la seule circonstance où, sans aucun tort, Yaçodharâ a été, sans examen sérieux, vouée par Çuddhodana à un supplice immérité (— 153, 6).

Histoire de Padmavatî. — Dans l'ermitage de Mâṇḍavya naquit à une gazelle, du sperme émis par le ṛishi, une enfant merveilleuse. Sous chacun de ses pas un lotus sortait de terre; le nom de Padmavatî lui en fut donné (— 155, 8). Son enfance se passa à jouer avec les jeunes animaux de la forêt, puis à vaquer aux soins de l'ermitage et du ṛishi (— 156, 11). Un jour, en chassant, le roi Brahmadatta de Kâmpilya la rencontra qui venait chercher de l'eau, et s'émerveilla de son miraculeux privilège (— 157, 9). Il apprit d'elle qu'elle était la fille de Mâṇḍavya et conçut le désir d'en faire sa femme. Voyant sa naïveté et comme elle le prend pour quelque ascète, il lui fait goûter des gâteaux qu'il emportait sur sa selle, et l'envoie dire à son père qu'elle sera l'épouse du ṛishi dans l'ermitage duquel il pousse de tels fruits (— 159, 6). Le ṛishi comprend à ses naïfs récits ce qui est advenu et l'accorde au roi pour femme, recommandant au prince de ne lui causer aucun déplaisir à la légère et sur le témoignage d'autrui (— 160, 6). Brahmadatta la prend en croupe, et regagne Kâmpilya, que, dans son ignorance, Padmavatî considère comme un autre ermitage; il fait parer sa fiancée et lui ménage dans la ville une entrée solennelle (— 161, 14). On procède aux cérémonies du mariage, et le privilège merveilleux de Padmavatî s'y révèle à la grande admiration de tout le peuple. Le roi, uniquement épris de sa nouvelle épousée, néglige ses autres femmes (— 162, 12). Elles imaginent de se venger et d'éloigner cette rivale. Au moment qu'elle doit accoucher, les femmes du harem lui bandent les yeux, enlèvent les jumeaux auxquels elle a donné le jour et, les

enfermant dans une boîte de métal munie du sceau royal, les livrent aux flots du Gange. Elles barbouillent à la mère le visage de sang et annoncent au roi qu'elle a dévoré ses propres enfants. Le roi, convaincu qu'il a affaire à une Piçâcî, ordonne de la tuer (— 164, 4). Mais l'officier devine en la questionnant toute la machination et la garde en sûreté dans sa demeure, tandis que les femmes du harem emploient tous leurs soins à charmer le roi (— 165, 8). Cependant un deva qui aime Brahmadatta vient du ciel lui reprocher de n'avoir pas suivi les recommandations du ṛishi; les femmes sont forcées de confesser toute la vérité (— 166, 9). La boîte est sauvée du Gange par des pêcheurs, et on en retire les deux enfants. Brahmadatta désespéré de son injustice retrouve Padmavatî saine et sauve. Elle réclame l'impunité pour les coupables, que le roi veut châtier; quant à elle, elle reprendra près de son père la vie ascétique (— 168, 11). Mais Mâṇḍarya est mort; elle se voue à la vie errante d'ascète mendiante, et arrive à Bénarès où le roi Kṛikin essaie en vain de la séduire (— 169, 10). C'est dans son palais que Brahmadatta la retrouve; il explique qu'elle est sa femme et la remmène à Kâmpilya. Au moment où elle avait été envoyée au supplice par le roi, des lotus avaient cessé de naître sous ses pas; ils reparaissent au moment où avec le roi elle repart pour Kâmpilya (— 170, 2).

C'est une bonne action antérieure qui lui mérita ce privilège et qui en explique aussi la suspension temporaire (170, 17) : elle avait, dans une existence passée, offert un lotus à un pratyekabuddha, puis le lui avait redemandé, puis, prise de remords, le lui avait finalement rendu (— 171, 13).

Par suite de quelle faute antérieure Râhula est-il demeuré six ans dans le sein de sa mère? (— 172, 7.) Sûrya et Candra étaient les fils d'un roi brâhmane de Mithilâ. Le trône devenant vacant, Sûrya imposa la royauté à son frère et se fit ermite. Mais, ayant fait vœu de ne rien prendre, fût-ce une goutte d'eau, qui ne lui eût été donné, il viola un jour par inadvertance son vœu en buvant de l'eau au vase d'un ascète. Se considérant comme un voleur, il exigea de ses disciples

d'abord, puis de son frère, le châtiment qu'il méritait. Candra, pour lui complaire et le débarrasser de ses scrupules, le fit demeurer six jours dans un bosquet d'Açokas qu'il munit de la nourriture la plus délicate. Au bout de six jours il proclama une amnistie générale qui délivra Sûrya (— 175, 14). C'était Râhula qui était alors Candra; ce fut pour ces six jours de réclusion qu'il avait infligés à Bhagavat (Sûrya) qu'il fut condamné à rester six ans dans le sein de sa mère (— 175, 18).

Sur l'ordre de Çuddhodana, on tire au sort parmi les Çâkyas de façon que chaque famille qui compte deux ou plusieurs fils en consacre un à la vie religieuse, et constitue ainsi une suite de cinq cents kshatriyas à Bhagavat (— 176, 13).

Des fils d'Amritodana, Anuruddha, après une vie de délices, questionne son frère Mahânâma sur les devoirs de la vie profane et de la vie religieuse, et se consacre à la seconde (— 178, 9).

Ces cinq cents Çâkyas se rendent près de Bhagavat au Nyagrodhârâma; Devadatta partait sur son éléphant; son turban est renversé par un ornement de la porte, ce qui lui attire les rires de la multitude et les fâcheux pronostics d'un astrologue (— 179, 5).

Upâli est donné par sa mère à Bhagavat pour remplir près de lui son office de barbier, et en faisant il atteint les quatre dhyânas (180, 3). Les cinq cents Çâkyas, au moment de partir, font présent à Upâli de leurs vêtements et de leurs parures. Cet exemple inspire à Upâli le désir d'entrer dans la vie religieuse. Il va demander cette faveur à Bhagavat, qui l'ordonne aussitôt, tandis que les autres prennent congé de leurs familles (— 180, 18).

Les cinq cents Çâkyas, à l'exception de Devadatta, reçoivent l'ordination (— 181, 9); puis, sur l'invitation de Bhagavat, ils vont tous saluer les pieds d'Upâli, leur aîné dans la vie religieuse, et avec eux Çuddhodana et toute sa cour (— 182, 3).

Ce n'est pas la première fois que Upâli, quoique de basse caste, a reçu les hommages d'un roi et de sa suite (— 182, 9).

Histoire de Gaṅgapâla. — Deux pauvres garçons ayant jadis donné leur repas à un pratyekabuddha qu'ils rencontrèrent, obtinrent, en récompense, de renaître à Bénarès, l'un comme Brahmadatta, fils du roi, puis roi lui-même, l'autre comme Upaka, fils du purohita (— 184, 9). Upaka était épris d'une jeune fille qui, après l'avoir repoussé d'abord, revint à lui et lui offrit de célébrer ensemble une fête que ramenait la pleine lune du Câturmâsya. Il avait reçu un jour un mâsha en aumône, et l'avait déposé sur le bord du Gange. Il se mit tout joyeux et chantant en devoir de l'aller chercher, malgré la chaleur de midi, en vue de la circonstance (— 185, 2). Le roi l'aperçut et conçut pour lui une soudaine affection : il se le fit amener. Il le plaignait de courir ainsi sous le soleil, malgré les protestations d'Upaka qui déclarait ne connaître d'autres peines que sa peine d'amour (— 186, 11). Brahmadatta apprenant l'objet de sa course lui offrit, pour l'en détourner, un mâsha, puis plusieurs ; mais l'autre ne voulait toujours pas renoncer à aller chercher son mâsha à lui, tant que le roi finit à force d'enchérir par partager avec lui son royaume, son harem et ses trésors (— 188, 16). Ils régnaient donc ensemble quand un jour Upaka résista à grand' peine à la tentation de régner seul en tuant Brahmadatta ; il fit part de la chose au roi et, reconnaissant par là combien le désir est insatiable, il résolut de renoncer au monde (— 190, 14). Il se rendit à l'ermitage d'un potier devenu ṛishi, et acquit bientôt une haute puissance magique (— 191, 1). Brahmadatta enviant sa fortune y faisait souvent allusion dans une stance qui intriguait fort les femmes du harem. Elles en obtinrent la clef par Gaṅgapâla, le barbier du roi, qui, ayant, pour son adresse, reçu de son maître la permission de choisir un village, l'échangea contre l'interprétation de ce vers. Et quand les femmes voulurent le dédommager par de riches présents, à son tour Gaṅgapâla conçut le projet et obtint la permission de renoncer au monde (— 193, 14). Il se joignit aux deux autres ascètes et atteignit la même sainteté (— 193, 18). Brahmadatta conçut le désir d'aller visiter ces saints personnages, et, malgré leur basse extraction, il n'hésita pas à se déplacer, non plus qu'à justifier contre les récrimi-

nations de ses officiers la familiarité de Gaṅgapâla qui l'interpellait par son nom (— 195, 16). Cependant, fidèle à son mari absent, la femme de Gaṅgapâla résistait aux tentatives de séduction et aux présents d'un deva venu pour l'éprouver (— 196, 14).

Gaṅgapâla le barbier n'était autre, à cette époque, qu'Upâli en personne (— 197, 3).

Ce n'est pas la seule circonstance où un grand nombre de gens ont suivi Bhagavat dans la vie religieuse.

« Ici, dit le texte, Bhagavat expose le Mahâgovindîya sûtra » (— 197, 10).

Bhagavat étant sur le Gṛidhrakûṭa, le gandharva Pañcaçikha vient en illuminant la nuit lui raconter ce qu'il a entendu de la bouche de Çakra et de Brahmâ (— 198, 6). Les dieux, voyant de nouveaux venus parmi eux surpasser les anciens par leurs divers privilèges et apprenant que c'étaient des auditeurs du Buddha, exprimaient le vœu qu'il y eût à la fois plus d'un Buddha, pour que les bienfaits de sa mission en fussent multipliés; Çakra leur apprit qu'il était impossible qu'il y eût à la fois plus d'un Buddha (— 199, 13).

Çakra expose aux devas les huit privilèges (*dharmas*) merveilleux du Buddha : la grandeur des bienfaits qu'il répand sur les êtres; les vertus de la loi qu'il enseigne; l'isolement dans lequel il vit, écartant ses disciples et vivant dans des lieux déserts; son détachement de toute sensualité dans la nourriture; l'intelligence profonde qui dirige son enseignement; son affranchissement de tout doute; la perfection de sa parole[1]. Ces supériorités, Çakra ne les a jamais trouvées que dans le seul Bouddha parfaitement accompli (— 202, 2). Il porte au comble la joie des Devas en leur répétant cet exposé une seconde, puis une troisième fois (— 203, 17).

Brahmâ s'apprête à faire connaître aux Devas la « Grande exposition » (*mahâprajñapti*) de Bhagavat (— 204, 7).

Jadis régnait le roi Diçâmpati. Il avait pour purohita et pour con-

[1] Cela ne fait que sept; il manque un dharma.

seiller principal le brâhmane Govinda. La mort le lui ayant enlevé, il suivit le conseil du prince Reṇu, son fils, et le remplaça par le propre fils du brâhmane, Jyotipâla, que l'on appela Mahâgovinda (— 206, 13). Les six kshatriyas électeurs royaux (*râjakartâraḥ*), à la mort de Diçâmpati, assurèrent sa succession à Reṇu moyennant la promesse de distribuer le royaume entre eux sept. Le moment venu ce fut Mahâgovinda qui procéda à ce partage de la terre, assignant à chacun sa capitale; il demeura chargé de leurs affaires à tous; en même temps il instruisait sept mille brâhmanes et sept cents snâtakas (— 209, 11). Le bruit courait que Mahâgovinda s'entretenait familièrement avec Brahmâ et se réglait sur ses avis. Jaloux de justifier une opinion si favorable, Mahâgovinda se soumit pendant les quatre mois des pluies à une vie de méditation intense, au bout de laquelle Brahmâ lui apparut (— 212, 14). Brahmâ lui promettant de répondre à ses questions, Mahâgovinda lui demanda la manière d'obtenir le brahmaloka : « C'est en dépouillant tout égoïsme, en concentrant son esprit, en étant compatissant, retiré, sans souillure, détaché des plaisirs des sens, qu'un homme atteint l'immortel brahmaloka » (— 212, 18). De l'interprétation qu'il donne à ces paroles, Mahâgovinda conclut qu'il faut embrasser la vie ascétique (— 215, 3).

Interpellé ici par le gandharva Pañcaçikha qui lui demande si, comme on le dit, il était alors Mahâgovinda, Bhagavat le lui confirme et continue le récit (— 216, 7). Mahâgovinda fit part de son dessein successivement à Reṇu, aux six autres rois, aux sept mille brâhmanes, aux sept cents snâtakas, à ses femmes, les invitant à chercher un autre conseiller, un autre maître, à retourner dans leurs familles, et comme il résista à leurs objections, aussi bien qu'aux offres prodiguées pour le tenter et le rattacher au monde, tous finalement — soit en somme plusieurs milliers de personnes — prirent avec lui le septième jour la livrée de la vie ascétique (— 223, 3). Récompenses obtenues par les disciples qui suivent les enseignements de Mahâgovinda; châtiments de ceux qui font opposition à lui ou à ses disciples (— 223, 21).

A la suite de ce récit, Pañcaçikha obtient la vue de la loi.

Dans ce temps-là, Bhagavat était Mahâgovinda (— 224, 8).

Bhagavat étant à Çrâvastî dans le Jetavana, pendant trois mois, loin de tous, avec un seul vase de nourriture, passe par les états d'esprit (*vihâra*) des Buddhas antérieurs (— 225, 14).

Au sortir de cette retraite, Bhagavat déclare à Ânanda qu'il aurait pu vivre ainsi des kalpas entiers; car tel est le privilège des Buddhas parfaitement accomplis qui ont atteint les pâramitâs. « En ce temps-là, il y a un nombre infini de kalpas, vivait le Buddha Indradhvaja dans sa capitale Indratapanâ ». Partant de là, Bhagavat énumère une longue série de Buddhas qui se sont annoncés successivement les uns les autres jusqu'à lui-même (de qui il parle à la troisième personne) et au Buddha futur, Maitreya, auquel il a prédit sa mission. L'énumération donne place à une ou deux descriptions typiques de la capitale du Buddha (ou du Cakravartin) et est coupée pour quelques-uns des Buddhas de résumés métriques (— 240, 20).

Suit un passage en vers. La scène se passe dans l'Açokârâma. Ânanda demande à Bhagavat d'où lui vient l'éclat dont il illumine le monde. Bhagavat l'explique par les respects qu'il a rendus à des Buddhas passés, depuis Dîpañkara jusqu'à Kâçyapa (— 242, 4). Ânanda veut savoir quand et combien de temps ont vécu ces Buddhas et loue en Çâkyamuni leur égal (— 242, 18). Bhagavat lui explique tour à tour à combien de kalpas remonte dans le passé chacun de ces Buddhas (— 243, 19), le temps que chacun a passé sur la terre (— 244, 11), l'étymologie de leur nom jusques et y compris le Buddha futur, Maitreya (— 246, 16), dont les trois assemblées sont énumérées en prose (— 247, 2), puis la classe, kshatriya ou brâhmane, à laquelle a, suivant les circonstances, appartenu chacun d'eux (— 248, 2), les conjonctures dans lesquelles il a rendu à chacun des respects en vue d'obtenir la bodhi (— 249, 8). Il termine en parlant de l'héroïsme qu'il a dû déployer pendant quatre-vingt-dix kalpas pour parvenir dans le quatre-vingt-onzième à la bodhi (— 250, 6). — C'est le *Bahubuddhasûtra*.

Suit une strophe en l'honneur du Mahâvastu et pour vanter le bonheur qu'il y a à entendre la Loi (— 250, 13).

Récit en vers. Sarvaṃdada mena jadis une existence de sagesse, de charité et d'austérité; Çakra en fut effrayé et, craignant pour son pouvoir, chercha à l'en détourner en le persuadant que l'excès de libéralité menait en enfer. Mais à ces insidieux conseils, Sarvaṃdada répondit qu'il ne se souciait pas du bonheur de Bhagavat, qu'il voulait seulement s'affranchir de la vieillesse, de la maladie et de la mort, que nulle perspective de plaisirs sensuels, nulle crainte de souffrances et d'épreuves ne pouvait le faire renoncer au vœu d'obtenir la bodhi (— 254, 6).

Çuddhodana [1] voyant au Nyagrodhârâma les miracles du Buddha et la conversion des chefs des Asuras, manifeste son admiration et sa joie, et invite le Buddha à prendre sa nourriture au palais tout le temps qu'il demeurera à Kapilavastu (— 255, 4). Le lendemain, le Buddha ayant fait son entrée solennelle, accompagnée des miracles coutumiers, les Çâkyas font proclamer défense, sous peine de mort, de révéler à Râhula qu'il est le fils de Bhagavat (— 256, 12).

Mahâprajâpatî Gautamî, le Buddha ayant accepté de se nourrir d'une façon continue au palais, demande et obtient la faveur de recevoir à son tour le Buddha; elle est prêchée et éclairée par lui avec les femmes du harem (— 257, 16).

Râhula, atteint par l'ombre du Buddha, se sent plein pour le nouveau venu d'une tendresse inexpliquée. Pressée de questions, Yaçodharâ se résout à braver la colère des Çâkyas et à lui avouer que le Çramaṇa est son père (— 259, 3).

Répétition en vers (— 260, 1) augmentée de la réponse de Yaçodharâ, qui révèle à Râhula son père, avec force comparaisons laudatives, et comment il revient vers les siens après avoir accompli une partie de sa mission (— 262, 15).

[1] Ceci reprend et double un récit antérieur (p. 141) et semble se référer à un état du texte où toute la partie intermédiaire, de 141, 10 à 254, 6, n'était pas intercalée.

Râhula apprenant qu'il est le fils du Çramaṇa, se presse contre lui, s'enveloppe dans un pan de sa robe et déclare qu'il veut devenir moine. Çuddhodana, désolé, s'incline devant la parole de son fils qui déclare que, par ses mérites antérieurs, Râhula est forcément destiné au nirvâṇa; il demande seulement un sursis de sept jours (— 264, 3).

Yaçodharâ, par ses caresses, par le tableau des souffrances de la vie ascétique qu'elle oppose à la vie du palais, cherche à détourner Râhula de la carrière religieuse. Comme il persiste, en alléguant l'exemple de son père, elle revient à la charge en énumérant les pénibles pratiques de la perfection morale dont il assumera l'obligation (— 266, 2).

Çuddhodana fait faire des préparatifs extraordinaires pour la sortie de son petit-fils (— 266, 10). Description en vers de la suite brillante qui accompagne Râhula jusqu'au Nyagrodhârâma où Bhagavat l'accueille avec tendresse par des paroles d'exhortation (— 268, 4).

Bhagavat charge Çâriputra d'ordonner Râhula, lequel récite les formules du triçaraṇa et du daçaçîla et est emmené par Çâriputra et Maudgalyâyana (— 269, 2).

Ici une lacune; puis viennent des vers qui sont dans un désordre évident : Bhagavat donne mission à ses deux principaux disciples d'ordonner Râhula, qui est admis dans la vie religieuse (— 269, 12). Cette strophe : «Celui qui porte des bracelets et des colliers d'or ne saurait supporter la souffrance : ce sont ceux qui souffrent qui pensent à Bhagavat», est suivie de la description des caresses et des conseils par lesquels Yaçodharâ cherche à détourner de la vie religieuse Râhula, qui repousse ses avis (— 270, 10). Le barbier coupe les cheveux de Râhula, tandis que Bhagavat (?) l'exhorte à la perfection. Yaçodharâ caresse tristement les cheveux enlevés à son fils, et tandis qu'elle se désole, Maudgalyâyana et Çâriputra confèrent l'ordination au jeune prince (— 271, 5). Râhula, sous la direction de Çâriputra, commence sa carrière monastique. Honneur à lui! (— 271, 13.)

Pour le dernier jour, Yaçodharâ invite le Buddha; elle lui prépare une réception brillante, et cherche, mais en vain, à le séduire et à

changer ses dispositions par les parures dont elle se couvre et les friandises qu'elle lui offre. Bhagavat s'éloigne après avoir instruit le roi et les femmes (— 272, 12).

Ce n'est pas la seule circonstance où Yaçodharâ ait cherché à éblouir le Buddha par la parure et à l'entraîner par la gourmandise. «Ici, dit le texte, il faut répéter l'histoire d'Ekaçriñga» [cf. plus haut] (— 272, 17).

En ce point nous reprenons, avec l'histoire des sept semaines qui ont suivi l'obtention de la bodhi, le développement chronologique de la carrière du Buddha, interrompu par les récits précédents qui appartiennent à une période ultérieure. Ceci devrait à tout le moins faire immédiatement suite à l'histoire de Vijitâvin (p. 47).

Pendant sept jours, après avoir atteint la bodhi, Bhagavat reste assis immobile se félicitant de son triomphe (— 273, 3). Description en vers des prodiges qui se produisent dans tout l'univers dès que Bhagavat a obtenu la bodhi (— 277, 16). Qui ne se réjouirait d'entendre les enseignements du Buddha? Bonheur de ceux qui entendront ce sûtra, qui se montreront fidèles à la loi du Buddha (— 278, 20). Bonheur de ceux qui rendront de grands honneurs à Maitreya, au Buddha Siñha, etc.[1] (— 279, 20). Effroi des méchants, joie des fidèles, surtout de ceux qui sont destinés à devenir Buddhas (— 281, 3).

Le Buddha passe la seconde semaine dans la joie à considérer, sans cligner des yeux, l'arbre de bodhi (— 281, 10).

Il consacre la troisième semaine à la «grande promenade» (qui, d'après *Lal. Vist.* 488, 16, embrasse le grand chiliocosme, *trisâhasramahâsâhasralokadhâtu*).

En ce temps-là voyant Mâra désolé de sa défaite, ses filles, Tantrî

[1] Bien que tous ces vers soient au futur, ce qui s'explique assez dans le cas de Maitreya, ils s'appliquent pour ceux qui servent à des Buddhas passés, entre autres (v. 19) aux quatre Buddhas du présent kalpa. À quelque contexte qu'ils aient appartenu à l'origine, il est clair qu'ils n'ont pas été composés pour la place qu'ils occupent actuellement dans notre texte.

et Aratî[1], malgré les avis décourageants de leur père, essayent de triompher du Buddha, d'abord par la sensualité en l'entourant d'apparitions séduisantes qui le laissent insensible, puis en lui posant des questions auxquelles il répond de manière à les confondre. Elles se retirent vaincues, et Mâra lui-même proclame leur défaite (— 286, 8).

Ce n'est pas la seule circonstance où les filles de Mâra aient ainsi vainement tenté de séduire Bhagavat (— 286, 15).

Histoire de Dharmalabdha. — Un marchand de Bénarès, Dharmalabdha, avait fait sur mer beaucoup de voyages heureux. Malgré sa résistance, cinq cents marchands voulurent une fois l'accompagner. Il allait dans l'île des Râkshasîs; il leur recommanda, s'ils voulaient éviter les plus grands malheurs et revenir au Jambudvîpa, de ne céder à aucune de leurs séductions, de n'accepter ni la nourriture qu'elles leur offriraient, ni les trésors qu'elles feraient miroiter à leurs yeux (— 288, 15). — Répétition abrégée en vers (— 289, 14). Les Râkshasîs, les prenant chacun par son penchant particulier, firent si bien que, malgré les admonestations de Dharmalabdha, les marchands refusèrent de s'éloigner avec lui (— 290, 10). Lui parti, les Râkshasîs dévorèrent les marchands; puis elles tinrent conseil et une d'entre elles se proposant pour séduire Dharmalabdha, le poursuivit jusque dans le Jambudvîpa de ses vaines obsessions (— 291, 7). Quand il fut de retour à Bénarès, elle lui présenta un enfant, produit de sa magie, se prétendant abandonnée, avec son fils, par l'homme qui, pour la séduire, lui avait tenu un tout autre langage, et ameutant le peuple contre sa dureté (— 292, 3). — Suite de la répétition en vers (— 295, 12). — Le roi informé fait comparaître Dharmalabdha: il s'éprend à première vue de la prétendue délaissée et, malgré les avertissements, l'introduit dans son harem. Aussitôt, elle endort tout le palais et, avec son fils et les Râkshasîs qu'elle appelle à la rescousse, elle dévore tout ce qui y a vie (— 297, 2). Le matin venu,

[1] Dans la strophe finale (286, 6) Mâra semble parler de trois filles, Tantrî, Aratî et Ratî; mais le reste du récit ne mentionne que les deux premières.

on pénètre dans l'enceinte tout enveloppée d'un silence inaccoutumé, et on trouve un spectacle qui donne trop raison aux prévisions de Dharmalabdha. De l'avis unanime des officiers et du peuple, il est, comme le plus digne, sacré roi (— 298, 18). Bhagavat était alors Dharmalabdha et les filles de Māra, les principales des Rākshasis (— 299, 6). — Suite et fin (très écourtée) de la rédaction en vers (— 299, 15), et formule finale des Jātakas versifiés (— 300, 9).

Le Buddha, invité par le nāga Kāla pendant la « grande promenade », passe dans sa demeure la quatrième semaine (— 300, 15).

Il passe la cinquième dans la demeure du nāga Mucilinda qui le protège de ses chaperons étendus contre un orage qui se déchaîne (— 301, 7).

Du temps où Bhagavat se livrait à ses austérités, un chevrier avait planté un nyagrodha en émettant le vœu qu'il servît au Buddha après la bodhi. Du ciel des Trāyastriṃçãs où il a repris naissance, il vient rappeler à Bhagavat l'espoir qu'il lui a permis de concevoir. Pour lui complaire, Bhagavat passe au pied de ce « nyagrodha du chevrier » la sixième semaine (— 302, 21).

Il passe la septième dans le Kshirikāvana au Bahudevatāćaitya (— 303, 3).

Les marchands Trapusa et Bhallika venaient d'Ukkala, dans le Sud; leurs taureaux Sujāta et Kīrtika, en refusant de continuer leur route, les avertissent de la présence de Bhagavat au Kshirikāvana. Sur l'ordre des devas les deux amis lui offrent, après son jeûne de quarante-neuf jours, sa première nourriture, le délicieux Madhutarpaṇa: Bhagavat le reçoit dans les vases en pierre que lui apportent les quatre Lokapālas et qu'il fond miraculeusement en un seul (— 305, 2).

Récit en vers : Trapusa et Bhallika donnèrent le tarpaṇa à Bhagavat, qui en revanche leur récita le « Sauvastika maṅgala », les strophes de bénédiction qui protègent dans toutes les régions (— 310, 6).

Les deux marchands reçurent le triçaraṇa. A leur requête le Buddha leur donna, comme reliques, quelques cheveux et des rognures

d'ongles sur lesquels ils construisirent à Keçasthâlî le Keçastûpa, à Bâluksha le Nakhastûpa, et à Çiluksha, sur la pierre à laver du Buddha (cf. 313, 1-4), un monument avec les pierres qui vinrent d'elles-mêmes s'amonceler par la magie de Bhagavat (— 310, 16).

Çakra vint à son tour offrir à Bhagavat une harîtakî dont il planta la queue qui se transforma aussitôt miraculeusement en un arbre couvert de fleurs et de fruits (— 311, 6).

Pendant les austérités de Bhagavat, Gavâ, l'étendeuse de linge, lui avait offert une robe faite de lambeaux pour lui servir après la bodhi. Du ciel où elle avait repris naissance comme Apsaras elle vint rappeler sa promesse à Bhagavat qui préféra ces haillons aux robes que lui offraient les dieux (— 312, 14). Çakra creuse de ses mains le fleuve Pâṇikhâta et les quatre Lokapâlas lui apportent des pierres pour que Bhagavat puisse laver et recoudre cette robe (— 313, 6).

Bhagavat se baigne dans le Pâṇikhâta et en sort en s'appuyant sur le bras du dieu Kakubha qui réside dans un kakubha voisin (— 313, 17).

Retiré sous le nyagrodha du chevrier, Bhagavat se décide à garder pour lui la Loi; elle est trop profonde pour être comprise et acceptée par le monde (— 314, 19).

Répétition (— 315, 1). Connaissant ces dispositions de Bhagavat, Brahmâ avec Çakra et d'autres dieux viennent lui demander de promulguer sa doctrine, mais ils n'obtiennent aucun succès et s'éloignent (— 316, 11). Répétition abrégée : démarche également repoussée de Brahmâ seul (— 317, 4).

En ce temps-là de fausses doctrines régnaient au Magadha : Brahmâ en prend occasion pour prier Bhagavat d'éclairer les hommes. Bhagavat réfléchissant que, des trois catégories d'êtres, ceux qui sont tout à l'erreur, ou tout à la vérité, ou qui ne sont exclusivement inféodés ni à l'une ni à l'autre, la troisième, tout au moins, profitera de son enseignement, se rappelant ses résolutions passées et cédant aux supplications des dieux, promet à Brahmâ de faire tourner la roue de la

loi. De ciel en ciel la nouvelle s'en répand jusqu'au Brahmaloka (— 319, 19).

A ce moment, Bhagavat considère quelles sont les qualités d'un Buddha qui le rendent capables de faire tourner la roue de la loi, il les énumère et constate qu'il les possède toutes, qu'il est donc autorisé à faire tourner la roue de la loi (— 322, 7).

Il cherche qui est capable d'entendre l'enseignement, et, à défaut d'Udraka Râma et d'Ârâḍa Kâlâma qui sont morts, il trouve que ce sont les cinq Bhadravargîyas qui l'ont suivi pendant ses austérités (— 323, 4).

Les dieux s'offrent à préparer et à orner de splendeurs prodigieuses la route qui sépare la bodhi de Bénarès, et, en effet, Bhagavat se met en chemin à la tête d'armées innombrables de dieux et de nâgas qui font la garde autour de lui (— 324, 19).

Bhagavat gagne successivement Gayâ, Aparagayâ où il est l'hôte du nâga Sudarçana; Vaçâlâ où il prêche le brâhmane Nadin; Cundadvîlâ où il annonce au mendiant Upaka que, sans maître, il est devenu Arhat, Jina, Buddha et qu'il va promulguer la loi. Reçu par le yaksha Cunda, puis à Sârathipura par le nâga Kamaṇḍaluka, à Lohitavastuka[1] par le yaksha Kandha, il arrive par Sârathipura au bord du Gange, traverse en volant le fleuve au delà duquel le passeur ne veut le mener qu'à prix d'argent, arrive à Bénarès, et attend à Sañkhamedhi que l'heure de mendier dans la ville soit venue (— 328, 19).

En rentrant de sa tournée, Bhagavat retrouve au Ṛishipatana les cinq Bhadravargîyas, Kauṇḍinya et les autres, qui, malgré leur projet concerté, ne peuvent s'empêcher de se lever à son approche et sont ordonnés moines par lui (— 329, 1). Bhagavat reconnaît le lieu où les précédents Buddhas ont fait tourner la roue de la loi. Il[2] énumère aux cinq moines les dimensions du nimbe d'un certain nombre de Buddhas (— 330, 16).

[1] Il faut, dans cette ligne, p. 327, l. 19, effacer सारथिपुरे.

[2] Le texte est ici défiguré par une lacune.

Ici commence le Dharmacakrapravartanasûtra, annoncé par la formule initiale एवं मे श्रुतं. — Bhagavat enseigne les cinq moines : la voie du Buddha est la voie moyenne qui s'éloigne et de l'abandon au désir et des macérations inutiles, la voie aux huit parties (— 331, 16). Les quatre vérités (— 333, 17). La vue de la loi se révèle à Kauṇḍinya et à dix-huit koṭis de devas. Miracles (— 335, 9).

Bhagavat, à Bénarès, enseigne les cinq moines : la forme (*rûpa*), la sensation (*vedanâ*), le concept (*sañjnâ*), les dispositions préexistantes (*sañskâras*), l'intelligence (*vijñâna*), c'est-à-dire les cinq skandhas, sont sans substance (*anâtma*); ils ne sont pas nous ni à nous. Âjñâtakauṇḍinya se dépouille sans retour des âçravas, les quatre autres et, avec eux, trente koṭis de devas reçoivent la vue pure de la loi (— 337, 8).

Bhagavat, à Bénarès, au Ṛishipatana, enseigne les cinq moines : ce sont les cinq skandhas qui sont l'origine de la douleur (— 337, 19). Les skandhas sont impermanents; en reconnaissant leur impermanence, on supprime la douleur dont ils sont la source (— 338, 12). Les skandhas ne sont ni nous ni à nous [comme plus haut] (— 338, 18). Âjñâtakauṇḍinya obtient « la maîtrise des forces » (*balavaçibhâva*), les quatre autres se dépouillent sans retour des âçravas, et des koṭis[1] de devas reçoivent la lumière de la loi (— 339, 3).

Bhagavat est au Ṛishipatana : il enseigne trois bhikshus qui partent pour Bénarès afin de mendier : il faut se considérer soi-même pour découvrir l'origine de la souffrance. Ce sont les skandhas qui sont l'origine de la souffrance. En en reconnaissant l'impermanence on détruit les souffrances dont ils sont l'origine. Il faut donc savoir que la forme, etc. (les skandhas) ne sont ni nous ni à nous. Les trois bhikshus obtinrent la « maîtrise des forces » et quatre-vingts koṭis de devas la vue pure de la loi (— 340, 15).

C'est le douzième jour de la deuxième quinzaine d'âshâḍha, l'ombre ayant une fois et demie la hauteur des objets, sous le nakshatra anu-

[1] दवोनियतानी du texte (339, 2) cache un nom de nombre se rapportant à °कोटीनां, probablement देवनहकोटीनां, d'après 345, 11.

râdha, à l'heure appelée Vijaya, que Bhagavat fait tourner la roue de la loi qui consiste dans les quatre vérités. Miracles qui se produisent (— 341, 17.)

La voix du Buddha, quand il fait tourner la roue de la loi, pénètre soixante et un grands chiliocosmes et, au delà, des buddhakshetras; en l'entendant, les Buddhas qui enseignent s'arrêtent et se taisent (— 342, 13). Les soixante qualités de la voix du Buddha (— 343, 13).

Mahâbrahmâ constate les prodiges qui se produisent quand Bhagavat met en mouvement la roue de la loi. Apprenant que le « corps de la loi » est proche, il vient et loue Bhagavat (— 345, 2).

Dans le premier dharmacakrapravartanasûtra[1] Bhagavat a converti dix-huit koṭis de devas, trente dans le second, cinquante dans le troisième, quatre-vingts dans le quatrième; tous ces dieux vont se porter la bonne nouvelle les uns aux autres (— 345, 15).

Le dieu tushita Çikharadhara (ou, d'après la demi-stance 345, 18 qui contredit cette indication, Brahmâ lui-même) vient faire hommage au Buddha en prononçant des stances en son honneur (— 347, 13).

Pourquoi Âjñâtakauṇḍinya a-t-il joui du privilège d'entendre le premier la loi? C'est pour avoir donné, dans une autre existence, ses soins à un pratyekabuddha atteint d'une maladie bilieuse. Le vœu qu'il exprima alors est répété en vers (— 349, 3).

Ce n'est pas la première fois que Âjñâtakauṇḍinya a reçu de Bhagavat un grand bienfait.

Jadis régnait sur le Koçala un roi vertueux et généreux; il abandonna son royaume au roi de Bénarès plutôt que de provoquer les malheurs d'une guerre (— 350, 9). Il vivait dans la solitude au Dekhan, quand un jour il vit venir à lui un marchand ruiné par un naufrage qui, sans le connaître, lui apprit qu'il allait demander à la

[1] D'après ce passage, il faudrait distinguer comme premier dharmacakrapravartanasûtra le passage de 330, 17 à 335, 9, comme second, de 335, 10 à 337, 8, troisième, de 337, 9 à 337, 19, quatrième de 337, 19 à 339, 3. Mais c'est là une façon de parler par trop incorrecte. Toutes ces parties sont comprises dans un sûtra unique, et c'est très probablement प्रवर्तनसूत्रं au lieu de °प्रवर्तनसूत्रे, qu'il faut lire.

libéralité bien connue du roi de Koçala de réparer ses pertes (— 357, 6). Dans son dénuement, il ne veut pas que le solliciteur soit déçu et il le décide à le livrer, chargé de chaînes, au roi de Bénarès[1], qui a mis sa tête à prix (— 353, 2). Celui-ci, touché de tant de générosité, rend le Koçala à son ancien maître (— 353, 7).

A cette époque Bhagavat était le roi de Koçala et le marchand n'était autre qu'Ajñâtakauṇḍinya (— 353, 12).

Ce n'est pas la seule circonstance où Bhagavat ait sauvé les cinq moines (— 353, 20).

Jadis Bhagavat, alors marchand, fut avec les cinq moines — alors marchands eux-mêmes — victime d'un naufrage. Pour permettre à ses compagnons de s'attacher à un cadavre et d'être rejetés avec lui sur la terre ferme, il n'hésita pas à se tuer. La terre en trembla et les dieux célébrèrent son héroïsme (— 355, 2). Rédaction en vers (— 356, 13).

Ce n'est pas la première fois que Bhagavat ait instruit une grande assemblée composée d'hommes et de devas (— 357, 3).

Jadis un roi de Bénarès, Kalabha, trouva que son harem, pendant son sommeil, s'était éloigné pour entendre les instructions du ṛishi Kshântivâdin. Furieux, le roi soumit le saint homme aux tortures les plus raffinées sans pouvoir lui arracher autre chose que l'éloge de la patience. Et, malgré les conseils des dieux, le ṛishi ne voulut attirer sur le pays témoin de son martyre aucun châtiment[2] (— 360, 15). — Court résumé en vers (— 361, 2). — Le roi Kalabha alla expier son crime dans l'enfer Avîci (— 361, 3).

Le roi Arjuna de Hastinâpura tue à coups d'épieu le ṛishi Gautama et d'autres sâdhus (— 361, 11).

Le roi Nârikela de Dantapura, en Kaliṅga, fait mordre les moines par des chiens (— 361, 15).

Le roi de Kâmpilya, Brahmadatta, avait un purohita dont le fils mérita par son habileté au tir de l'arc le nom de Çarabhanga. Entré

[1] P. 352, l. 18, il faut, bien entendu, séparer [illegible].

[2] La fin du récit est tronquée.

dans la vie religieuse sous le ṛishi Kâçyapa, il descendit avec ses disciples vers le sud et fonda l'ermitage de Kapitthaka sur les bords de la Godâvarî (— 363, 2). — Un autre disciple de Kâçyapa, Vatsa, vint pour sa santé vers le sud, avec ses cinq cents disciples, à la ville de Govardhana. Le roi Daṇḍakin l'enterra vivant. Sept jours après, ville et royaume, à l'exception du ministre Vighushṭa qui chercha à sauver le ṛishi et protesta de son innocence, furent réduits en cendres (— 363, 18). — Kâçyapa offrit un sacrifice entre Gange et Yamunâ; huit mille pénitents y vinrent assister (— 364, 2).

Le roi Udgata de Dantapura accompagné de Bhîmaratha de Sañjayantî et de Ashṭamaka de Hastinâpura, ayant connaissance des terribles aventures de ces quatre rois (Kalabha, Arjuna, Nârikela et Daṇḍakin), se mit en route pour en entretenir les ṛishis. De son côté Çakra faisait de même (— 364, 11).

Récit en vers : rédaction versifiée de l'histoire de Vatsa (— 365, 13). Çarabhaṅga vient lui rendre les derniers devoirs (— 365, 17). Les trois rois Ashṭamaka, Bhîmaratha et Udgata viennent consulter les ṛishis (— 366, 2). Les ṛishis renvoient les rois et Çakra [1] à Çarabhaṅga, qui consent à répondre aux questions qui lui seront posées (— 368, 12). Après avoir annoncé les châtiments que souffrent dans l'autre monde les quatre rois coupables de violences contre les ṛishis (— 369, 21), il continue avec ses visiteurs un dialogue édifiant sur la patience, la définition de l'homme vertueux, du sage, etc. (— 374, 21). Formule terminale des jâtakas versifiés : Bhagavat était alors Çarabhaṅga (— 375, 9).

Trente compagnons de Bénarès amenés au Ṛishipatana par la mère de l'un d'eux qui, ayant repris naissance parmi les devas, a assisté au Dharmacakrapravartana, sont convertis et reçoivent l'ordination (— 376, 16).

Trente autres hommes qui passent sur la route près du Ṛishipatana sont de même conquis à la foi (— 377, 6).

[1] Qui fait, 366, 11, dans cette version, une apparition soudaine et que rien ne prépare.

Histoire de Pûrṇa Maitrâyaṇîputra. — Pûrṇa était fils d'un riche brâhmane à Droṇavastuka en Koçala, et de Maitrâyaṇî. Ayant entendu parler de Siddhârtha et de ses hautes destinées, il se voua à la vie religieuse, et, après la bodhi, il vint avec ses vingt-neuf disciples au Ṛishipatana, rendre hommage à Bhagavat qui les ordonna tous les trente et leur conféra la maîtrise des forces (— 379, 19). Strophes que Pûrṇa adressa alors à Bhagavat pour le célébrer en rappelant toutes les étapes de sa carrière (— 382, 6).

Histoire de Nâlaka. — Nâlaka était le fils cadet d'un brâhmane du pays d'Avanti, purohita du roi Ujjhebhaka Toṇehâraka; il était neveu du ṛishi Asita établi dans le Vindhya. Merveilleusement doué, il se voua à la vie religieuse sous la direction de son oncle (— 383, 10). Averti par lui de l'apparition d'un Buddha, et sur son conseil, il vint à Bénarès pour se faire ordonner et éprouva l'insuffisance des six docteurs, Kâçyapa Pûraṇa et les autres (— 383, 18). Il y avait tous les mois à Bénarès une fête du Saṅkha, un des quatre grands trésors, à laquelle les Nâgas gardiens des trésors étaient invités (— 383, 20). Le nâga Elapatra pose des questions pour la solution desquelles il promet sa fille et beaucoup d'or. Bhagavat y répond et est glorifié par un deva (— 385, 6). Suivent des vers où est exalté l'enseignement du Buddha, et annoncé le châtiment terrible de ceux qui le dédaignent; mais on ne voit pas clairement dans quelle bouche ils sont mis et ils trahissent un certain désordre (— 386, 7)[1]. Nâlaka Kâtyâyana se présente à Bhagavat et lui demande l'ordination (— 386, 16). Une fois ordonné, (Nâlaka) Kâtyâyana prie Bhagavat de lui expliquer les lois essentielles

[1] Toute cette intervention d'Elapatra est ici abrupte, écourtée; on pourrait croire à une interpolation accidentelle, si le même nâga n'était mêlé à la version de cette histoire que nous donne le Fo pen hi tai king (Beal, p. 276 sqq.), et d'une façon plus intelligible. Le rôle qui y est attribué au Buddha Kâçyapa dans l'existence antérieure du nâga nous fait voir que c'est à lui que devait être adressée par le nâga la strophe qui commence à la l. 7 de la p. 385. Or cette strophe n'est préparée par aucune explication, pas même par une indication sommaire. Cela donne la mesure du trouble qui règne dans le texte tel qu'il nous est parvenu.

de la vie religieuse du muni (*mauneya*). Suivent des strophes de Bhagavat sur ce sujet (— 389, 11).

Histoire de Sabhika. — Un riche marchand de Mathurâ eut une fille qu'il voua dès son enfance à la vie religieuse. Elle se distinguait par son savoir et son habileté dans les discussions. Un brâhmane étant venu à Mathurâ défier quiconque oserait disputer contre lui, on lui oppose la savante ascète (— 391, 3). Mais ayant voulu, avant le colloque, voir son adversaire, il conçoit pour elle une passion qu'elle lui rend, et ils conviennent qu'elle restera court et que, conformément aux conventions de la lutte, elle le suivra comme disciple, ce qui les rapprochera sous un prétexte avouable (— 392, 3). Le jour de la discussion arrivé, le brâhmane pose les conditions du tournoi, et, après des péripéties qui passionnent toute la ville, le dénouement arrangé se produit; le brâhmane emmène sa nouvelle disciple (— 394, 1). Ils gagnent le Dekhan; c'est là que, à Çvetavalâkâ, elle met au monde un garçon qui reçoit le nom de Sabhika. Arrivé à l'âge de raison, il cherche partout le Buddha et arrive finalement au Ṛishipatana (— 394, 12). Alors Sabhika pose une série de questions à Bhagavat qui lui explique tour à tour ce qu'est un vrai bhikshu, un homme maître de soi, un Buddha, le vrai brâhmane, un Çramaṇa, etc. (— 400, 16). Sabhika adresse des stances d'éloge au Buddha qui l'ordonne et lui confère la maîtrise des forces (— 401, 17).

Histoire de Yaçoda. — Bhagavat est à Bénarès, sur la rive de la Varaṇâ. Or sur les bords de cette rivière se trouvait un nyagrodha auquel la crédulité publique attribuait la puissance d'exaucer les vœux (— 402, 9). Un riche marchand de Bénarès qui n'avait pas de fils fut induit par sa femme à faire un vœu à cet arbre; quant à elle, elle menaça de si belle sorte, au cas où elle ne serait pas exaucée, le dieu du nyagrodha, que celui-ci, effrayé, s'adressa à Çakra; le chef des devas lui promit de le tirer de ce mauvais pas (— 403, 18). Un dieu des Trâyastriṃçás arrivait au terme de son existence divine; il con-

sentit à renaître comme fils du marchand moyennant la promesse de Çakra qu'il deviendrait moine à la suite de Bhagavat (— 404, 16). Il reçut le nom de Yaçoda et fut l'objet des soins les plus attentifs (— 405, 17). Un parent de sa mère, de passage chez son père, lui fit connaître le Buddha par un éloge enthousiaste (— 407, 13). Yaçoda conçut ainsi le désir de joindre Bhagavat: le harem lui apparut comme un objet de dégoût: les dieux favorisèrent et accompagnèrent sa fuite (— 408, 7). Il reçut l'enseignement de Bhagavat et atteignit aussitôt, avec la maîtrise des forces, un haut degré de pouvoir magique (— 409, 3). Cependant ses parents, partis à sa recherche, trouvent sur le bord de la Varaṇâ ses sandales qu'il y a laissées et viennent jusqu'à Bhagavat réclamant leur fils; car, par sa puissance magique, il est devenu invisible à tous. Sur l'invitation que lui adresse mentalement Bhagavat, Yaçoda déploie alors en toutes sortes de miracles son pouvoir surnaturel (— 412, 6). La vue de ces prodiges convertit la çramaṇâ Ulûkapakshikabhaginî et d'autres hérétiques, et Bhagavat prononce deux stances pour affirmer que c'est la vertu intérieure, non la pratique extérieure, qui fait le vrai moine (— 412, 22). Bhagavat prêche et convertit, entre beaucoup d'autres, les parents de Yaçoda avec l'autorisation desquels il lui confère l'upasampadâ (— 413, 15).

Les privilèges matériels et spirituels de Yaçoda s'expliquent par l'accueil que, dans une existence antérieure, fils d'une famille ruinée à Bénarès, il fit au pratyekabuddha Bhadrika (— 415, 4).

Bhagavat, étant au Rishipatana, enseigne aux cinq moines qu'il faut se disperser autant que possible pour porter l'enseignement au plus grand nombre possible d'auditeurs. Quant à lui il va aller à Uruvilvâ pour convertir les ascètes jaṭilas, c'est-à-dire les Kâçyapas (— 415, 11).

A deux reprises Mâra cherche à affirmer son pouvoir sur le Buddha: par deux fois il est confondu et se retire attristé (— 418, 7).

Double udâna, louange du Buddha, définition du vrai moine, que rien n'amène ni n'annonce (— 418, 16).

Bhagavat enseigne aux bhikshus que, quand ils vont mendier leur nourriture, il ne doivent rien demander, mais se présenter en silence

(— 418, 18). Histoire d'Asthisena, le fils du purohita et l'ami d'enfance du prince royal; il embrasse la vie religieuse et, malgré les instances de son camarade devenu roi de Bénarès, refuse de lui rien demander; il est comblé de présents par le roi charmé de ses enseignements (— 420, 4).

Bhagavat apprend aux bhikshus que, en mendiant leur nourriture, ils n'ont pas plus à remercier qu'ils ne doivent demander (— 420, 13).

Les bhikshus ayant quitté le Ṛishipatana après le varsha, les divinités du lieu se désolent; Bhagavat leur déclare que les bhikshus doivent se disperser dans tous les pays et vivre isolément[1] (— 421, 7).

En quittant le Ṛishipatana, Bhagavat arrive sur les bords du Gange; il adresse au batelier qui lui fait passer le fleuve des strophes qui le convertissent: il ne le congédie qu'après l'avoir ordonné et l'invite à se proclamer un vrai brâhmane, un vrai connaisseur du veda, un vrai passeur (— 423, 14).

Çakra, prenant la forme d'un jeune disciple, suit le Buddha en se déclarant son serviteur. Bhagavat le congédie (— 424, 3).

Histoire des trois Kâçyapas. — Bhagavat, voulant se rendre près du jaṭila Uruvilvâkâçyapa, s'était entouré de mille jaṭilas créés par sa puissance magique. Mais voyant que Kâçyapa redoutait leur concurrence sur les habitués de son ermitage, il se présenta seul et sous son aspect de Buddha (— 425, 10). Les respects dont la foule s'empresse d'entourer le Buddha inquiètent Kâçyapa; il souhaite que ce rival s'éloigne, et aussitôt Bhagavat disparaît, pour reparaître non moins soudainement sur le vœu de son retour que conçoit Kâçyapa. Malgré tout, l'ascète se croit encore supérieur à Bhagavat en pouvoir. Mais Bhagavat affirme la supériorité du Buddha sur tout l'univers (— 426, 11). En dépit de nombreux prodiges par lesquels Bhagavat lui fait sentir sa puissance, Kâçyapa persévère dans sa présomption (— 428, 8). Un dernier miracle va le convaincre. Malgré ses avertissements, Bha-

[1] *Cf.* un peu plus haut, 415, 4 et suiv.

gavat persiste à entrer dans la chapelle du Feu, qui est habitée par un nâga redoutable. Bhagavat en ressort ayant dompté et tenant dans son vase à aumônes le nâga devenu inoffensif. Les trois Kâçyapas se convertissent (— 429, 12). Description versifiée de la sortie du Buddha, de l'émerveillement de Kâçyapa, des respects rendus et des excuses présentées à Bhagavat par le nâga vaincu (— 430, 11). Bhagavat ordonne les trois Kâçyapas et tous leurs disciples (— 430, 19).

Upasena, neveu des Kâçyapas, occupait un ermitage sur les rives de la Nairañjanâ. Voyant passer au fil de l'eau tous les vêtements de ses oncles et leurs accessoires d'ascètes, il accourt à leur ermitage; à son tour il est converti et ordonné avec ses élèves; Bhagavat se trouve ainsi à la tête de douze cent cinquante disciples (— 432, 6).

Pour expliquer l'histoire des trois Kâçyapas, Bhagavat raconte aux moines comment autrefois ils étaient trois frères, régnant ensemble à Dantapura, dans le Kaliṅga, comment, le buddha Pushya étant à Hastinâpura l'hôte du roi Mahendra, ils avaient obtenu de le recevoir pendant le varsha et, après son nirvâṇa, avaient honoré ses restes et lui avaient élevé un stûpa (— 433, 3). Rédaction versifiée (— 434, 6).

Quittant l'ermitage d'Uruvilvâkâçyapa, Bhagavat suivi de ses disciples se rend à l'ermitage du Dharmâraṇya, où résident sept cents jaṭilas très âgés et très avancés dans la perfection. Il leur prêche « le Sahasravarga des Dhammapadas », et leur confère la maîtrise des forces; ils entrent dans le nirvâṇa: Bhagavat leur édifie des stûpas, puis il se rend au nyagrodha du Chevrier (— 436, 20).

Bhagavat était sur les bords de la Nairañjanâ au pied du nyagrodha du Chevrier. A ce moment Bimbisâra entendant son purohita réciter les trente-deux signes du Mahâpurusha, éprouva le désir de voir un Buddha et de connaître son enseignement (— 437, 8). Accompagné de son harem et de ses officiers, il se rendit dans un parc voisin de la ville d'où il embrassait du regard Râjagriha et ses environs, et, concevant le dégoût des objets du désir, il se mit à songer à ses ancêtres disparus (— 438, 3). Réflexions (en vers) du roi sur la fragilité des existences humaines et sur la mort, terme inévitable de toutes les

destinées (— 439, 13). Un des officiers, voyant la mélancolie du roi, cherche à le rassérener en louant la beauté de Râjagriha, ce qui ne fait qu'irriter sa tristesse (— 440, 10). Le purohita mieux inspiré lui parle du Buddha; le roi le loue et le récompense (— 441, 12). Bhagavat s'était approché de Râjagriha, au jardin Yashṭivana sur l'Antagiri. Bimbisâra se prépare à aller solennellement à sa rencontre (— 442, 5). Tous les corps d'état l'accompagnent et l'on se rend en grande pompe au Yashṭivana (— 443, 15). Comme les arrivants, voyant Uruvilvâ-kâçyapa près du Buddha, se demandent qui des deux est le maître et qui est le disciple, Bhagavat engage avec Kâçyapa un dialogue où celui-ci reconnaît l'inanité de ses anciennes pratiques, proclame que le Buddha est son maître, et lui rend tous les témoignages de soumission et de respect (— 446, 8). Bhagavat instruit alors les gens de Râjagriha sur l'origine et la destruction des skandhas (— 447, 8), leur apprend qu'il n'y a pas de personnalité en dehors des saṁskâras et du karman d'où ils découlent (— 448, 11), et leur énumère le pratîtya samutpâda des douze nidânas (— 449, 4). A la suite de ce sermon, conversion générale (— 449, 10).

Ce n'est pas la première fois que Bimbisâra a généreusement récompensé son purohita pour avoir entendu par lui prononcer le nom du Buddha (— 449, 15).

Histoire du roi Arindama. — Il y avait jadis au Videha un puissant roi de Mithilâ, du nom d'Arindama. Le fils du purohita, son compagnon de jeux, Çroṇaka, renonça au monde et se fit rishi (— 450, 11). Longtemps après, il se rapprocha de Mithilâ, et vint miraculeusement au parc des Manguiers, où le purohita du roi s'aperçut de sa présence. Le roi avait justement ce jour-là conçu le dégoût des objets du désir et promettait une récompense à qui lui ferait voir Çroṇaka (— 451, 6). Conduit par le brâhmane auprès de l'ascète (— 451, 19), il s'apitoie sur ses privations et veut l'emmener à la ville, mais il essuie les refus du rishi qui lui énumère les privilèges de son état (— 453, 7), et, comme le roi avoue les liens qui l'at-

tachent au désir. Çroṇaka le compare au corbeau qui s'établit sur un cadavre d'éléphant qu'entraîne le Gange et se laisse ainsi inconsciemment emporter au milieu de l'Océan où il périt (— 454, 4); puis il lui dépeint les supplices infernaux réservés à ceux qui n'observent pas la loi (— 457, 4). Le roi fait appeler aussitôt son fils Dîrghâyu, lui annonce qu'il va renoncer au monde et lui transférer son pouvoir; car il ne veut pas imiter la folie du corbeau et personne ne peut échapper à la mort (— 459, 18). Dîrghâyu veut suivre l'exemple de son père; mais il est emmené par les officiers (— 460, 10). Le roi résiste aux séductions d'une femme du harem qui veut le retenir, et il devient disciple de Çroṇaka (— 461, 3). Bhagavat était alors Çroṇaka, et Bimbisâra le roi Arindama (— 461, 10).

«Ainsi parla Bhagavat, et les Devas, Asuras, Garuḍas, Kinnaras, Mahoragas et toute cette assemblée approuvèrent la parole de Bhagavat.»

«Ici finit le Mahâvastuavadâna dans le texte des Âryamahâsâṅghikas de la section des Lokottaravâdins» (— 461, 14).

महावस्तु अवदानं

अभूषि राजा इक्ष्वाकु वाराणस्यां महाबलो ।
महायशो विजितावी तस्य पुत्रो न प्रजायिथ ॥
तस्य अभूषि चित्तं स्या तस्मिं काले महर्द्धिकं ।
यं नूनाहं स्त्रीयागारं वोसिरेयं त्रिः पक्षतः ॥
चतुर्दशिं पंचदशिं यावत्पक्षस्य अष्टमिं ।
सो स्त्र्यागारमोसिरति प्रजार्थं सो नराधिपः ॥
ता इष्टमनसंकल्पा सर्वालंकारभूषिता ।
मृगिका इव संत्रस्ताः द्वारे द्वारे उपागमि ॥
काचित् जल्पन्तियो लोकेन्ति अपरा च हसन्तियो ।
अपरा च धावमाना उच्चावचमनुधावति ॥
सर्वा प्रचलिता आसी सर्वा आसि प्रमूर्छिता ।
इक्ष्वाकुराजभवनं राजपत्नीहि मूर्छितं ॥

. . . .

काले विकाले आगच्छे शाक्यो मम सन्तिके ॥
प्रतिवेदयथ मे क्षिप्रं अपि याचनको सिया ।
अपि याचनको अस्य यस्य दिन्नं महाफलं ॥
ततो शक्रो विचिन्तेति त्रायस्त्रिंशानमीश्वरः ।

1. C yathā °bhūṣi° B °hānagaro rājā°. — 2. BC vijitāvī mahāyaço ta° B °ta putro prajāpitha ‖ C °tro pra°. — 3. C tasyābhū° BC °cittasya tasmiṃ° C °rddhiko | B °rddhikā yaṃ°. — 4. C °haṃ striyā° B °asarayaṃ tripakshataḥ catu° C °esare tripakshakāḥ | . — 5. C °rdaçiṃ ca paṃ° B °rdaçiṃ pañcada° BC °shṭamī ‖ .

6. B so styāgā° C so styugāram oçirti prajārtha so na° B° pah 18 hyi°. — 8. C mṛgikā i° trastā dvā°. — 9. C kaçcitkalpantiyo loke apa° B kācit kalpayantiyo loke apa° C °hasanti ca a° B °santiyo a°. — 10. C °rā ca dhāvamānam ucc° B °aā ve cāvatam anudhāvanti ‖ .

11. C sarvā pracaritā ā° si pramurcchitā ‖ . — 12. C °kurājāna° B° patnīhi mūrcchitaṃ kā° C °taṃ | kā°. — 14. B° cche | çaā° C °kaṃ mama ma° B °mama antike pra°. — 16. C° pi yacana°. — 17. C °cure | B °rah pa°.

पुरोहितस्त्विमं कर्म यं राजा कर्तुमिच्छति ॥
सो च ओगीं भंवित्वान अथो इच्छपरायणो ।
वेषमानेति नारीहि राजद्वारमुपागतः ॥
ततो संचारकं दूतं ब्राह्मणो एतदब्रवीत् ।
प्रतिवेदेहि मे चित्रं द्रष्टुं इच्छे नराधिपं ॥
ततः संचारको दूतः राजानमेतदब्रवीत् ।
ब्राह्मणो देवमनुप्राप्तो राजानं द्रष्टुमिच्छति ॥
स्वागतं ते महाब्रह्म अथ ते अनुरागतं ।
किमिच्छसि किमेषाणो येनार्थो किं ददामि ते ॥
श्रुतं मे एवं इक्ष्वाकु अनघ इह भाषतो ।
राजा स्त्र्यागारसोभिरति चि: पञ्चक्ष नराधिप ॥
चतुर्दशिं पंचदशिं याव पञ्चक्ष चहसि ।
पुत्रार्थिको नरश्रेष्ठो एवं मे श्रुत भाषितं ॥
सो हं च तं घोषं श्रुत्वा हृष्टमनुदितेन्द्रियः ।
स्त्र्यार्थिको इह गच्छेयं तेन मे प्रतिमानय ॥

राजा आह ॥

यदि चित्रं कंचुकीय नारीयो दर्शये कहं ।
याव से स्वादभिप्रा[260b]यो तावद्य समनुयहे ॥
सो दानि कंचुकीयेन ब्राह्मणो समन्तःपुरं ।
प्रवेशितो तस्य देवी चन्दिदा तद् पृच्छति ॥

1. C °hitasya ima yaṁ° B °kamm yaṁ° C °ichati | . — 2. C mo ca ji°. — 3. C °dvāra samu°. — 4. C °etam abra° B °etadam abra°. — 5. B prativ° C °demi maṁ kshipraṁ drashṭum iha narādhipaḥ | .
6. C tato saṁ° ko dūto rājānam etam abra°. — 7. B °hmaṇa de° C °hmaṇa vedam anuprāptaḥ rā°. — 8. C °hābāhum atha te anu° B °brahma atha te samāgamaṁ | . — 9. C °dadāmyahaṁ | . — 10. B °eva i° C °evam ikshvā° BC °abhato | .
11. BC °jā stryāgā° C °m sa ira° BC °ti tripakshe° C °dhipaḥ | B °dhipaḥ catu°. —
12. C °daçī paṁ° B °ddaçiṁ pañcada° C °daçī yāvat paksha° B °aṁtiṁasmiṁ | . —
13. BC °ko nara çreshṭho e° B °shito | . — 14. C sa tamhaṁ ghe°. — 15. C strīyo-styāgārthika iha gacchate me pra° B styārthika iha gaccha te me pra°.
17. BC °cukīyā nā° C °hyāṁ | . — 18. C yāya m° BC °m sarvam abhiprāya tā(C °prāya tāḥ)pādya (B °dya samanuna)hu | . — 19. B °ni kāñcukī° C °ni kāñcukīyeṇa brā° BC °no antahpuraṁ pra°. — 20. C °ritaḥ tasya° B °to | tasya° BC °dā vacanaṁ | .

ब्राह्मणो आह ॥

एषा एव मे भवतु येयं तिष्ठति मानिनी ।
तिष्ठमाणा अनवद्यांगी मुखमधूहि सिंचति ॥

कुब्जका आह ॥

इच्छसि तुवं स्थविर युवतीहि परिचारितुं ।
न च त्वां काचिद्युवति पाणिनापि परामृशे ॥
इच्छसि तुवं स्थविर युवतीहि परिचारितुं ।
न च त्वां काचिद्युवति पादेनापि परामृशे ॥
पूतिवली पलितमुखो बदरीकुसुमो व वासो दुर्गंधः ।
कपालो व गन्धमाप्तो अपगच्छ न मे त्वया कार्यं ॥

राजा आह ॥

वृत्तिं वो देमि धनं वा धान्यं वा ग्रामवराणि वा ।
तमेव दानिं भुंजाहि किं अलिन्दाय काहिसि ॥

ब्राह्मणो आह ॥

कामनो मूर्छितो चाहं मूर्छयामि मुहुर्मुहुः ।
ओमुञ्चेमि स्वकां शय्यां एषा मे उत्थपेष्यति ॥
तूष्णीं भोहि तुवं कुब्जे वर्णकमेव पीषाहि ।
प्रियो चाहं अलिंदाये न तुवं मनसीकर ॥

2. BC °ahā evaṁ me bha° C °tu yeyaṁ tiṣṭhati māni tiṣṭha° B °nī tiṣṭha°. — 3. C °nā anavadyāṁ° BC °mukhaṁ apruhi siñ°. — 4. C kubjā āha. — 5. C icchasi tuvaṁ thera yuvati taṁ pa° B °vaṁ thera yuvatiṁ pa° BC °ricāritaṁ.

6. BC °mṛśe i°. — 7. B °vaṁ thera yu° C °vaṁ thera yuvatīṁhiṁ pa°. — 8. B° kācit yuva° C °mṛśe | B °mṛśe yuvati°. — 9. B yuvati valipaṁ° C pūtivali parimukhī vadalikusumena vā | dugandho cchaga° B °mo va vāso durgandhaścha°. — 10. B° lo ca gandha° C °lo gandhaprāptaḥ apa°.

12. C °tiṁ vā de° B °devī dha° maraṇa tha vā kiṁ° C °maraṇa 'tha vā kiṁ°. — 13. BC kiṁ ali ai | sa(C ma)eve rājakulaṁ piṇḍaṁ bhikṣuṇo ma(C °ṇo bho)ktum icchasi | tam evaṁ dāniṁ bhuñjāhi kiṁ alindāya kariṣyasi |. — 14. BC °hmaṇā āha |. — 15. C ākāśano mūrchiṁto cahaṁ mūrcchāyā°.

16. B omuñcemi sva° B °svakaṁ śayyāṁ° B °eṣāṁ me° C °utthāpeṣyati |. — 17. B tuṣṇiṁ° B °ṇa eva pīṣahi | C °pīṣahi. — 18. B °dāye iti° (p. suiv., l. 1) C pāye ahaṁ alindāye° (p. suiv., l. 2).

तूष्णी भोषि तुवं कुब्जे मायामेव च गूहसि ।
प्रियो अहं अनिंदाये न तुवं समभीकर ॥

राजा आह ॥

सचेद्राजकुले पिण्डं ब्राह्मण भोक्तुमिच्छसि ।
तमेव दानि भुंजाहि विमनिन्दाय काहिसि ॥

ब्राह्मणो आह ॥

मा भवान् राजा इक्ष्वाकु दत्तं समनुतप्यथे ।
प्रियं यदि प्रवारेत्वा पश्चात्समनुतप्यसि ।
आगच्छेमि च गच्छामि यं न देमि निमन्त्रितं ॥

राजा आह ॥

न ब्रह्म अनुतप्यामि भोहि त्वं तुषितो पुनः ।
सर्वा पि ते उपस्थानु अनिंदाये सह इमा ॥
इमां च वृषलिं कुब्जां मैथुनार्थं ददामि ते ।
दासी या ते अयं भोतु येहि मां येन इच्छसि ॥

कुब्जा आह ॥

विषं खादिय मरिष्यं सचेमे देव दास्यसि ।
इमं वा थेरं भग्नांगं मारयिष्यं रहोगतं ॥

ब्राह्मणो आह ॥

सर्वकुब्जाहि मे वैरं या काचित्पृथिव्याश्रिता ।
यत्रायं वृषली कुब्जा मम इच्छति हिंसितुं ॥

1. B °haṁ guhasi pri°. — 2. B priyo | aham aliṁ° BC °mad tathā ||. — 4. C sace rāja° BC °bramaṇa bho°. — 5. C °m evaṁ dā° BC °nidāya kariṣyaṁ ||.
7. B °n rāja i° C °n rājaṁ i° B °tapyayaṁ | C °tapyasi. — 8. B priyaṁ pra° pyati ||. — 9. C āmalemi ca gacchāmi yaṁ na demi nimantitaṁ || B °si nimantriyaṁ ||. — 10. Manque dans les mss.
11. C na brahma a° B °brahma anutaptyāmi° C °bhoti tvaṁ° BC °tvaṁ pīḍabhaṁ(C °bha) punaḥ ||. — 12. BC °sthānaṁ a° C °ye saha° BC °imaṁ ||. — 13. C °dadi ka°. — 14. BC °nahi vaṁ ye°.
16. C °dayaṁ ca mari me de° BC °deva paśyasi ||. — 17. C °thera naṁ bhagnaṁ māraye° B °bhagnaṁkaṁ mārs° — 19. BC sarvaṁ ku° C °cin pṛthivyāṁ sthito | B °syā° pitā ||. — 20. C yatrayaṁ° B °ti hiṁsituṁ ||

राजा आह ॥

ते वयं धर्मधरा का सर्वजीवेहि ब्राह्मण ।
गच्छासि मा मे गर्हन्तो माह्यं करोहि भण्डनं ॥
मृतो व जीर्णो विध्वंसी गुरुवासी च ब्राह्मण ।
एते लोके प्रतिकूला कृष्णसर्पा व रोषितो ॥
[सचे राजकुले पिण्डं ब्राह्मण भोक्तुमिच्छसि ।
तमेवं ब्राह्मण भुञ्जाहि किमलिंदाय काहिसि ॥]

ब्राह्मणो आह ॥

आमंत्रेमि न [२६१ª] इक्ष्वाकु यं वरं भो महाराज ।
यं मे स्त्रियं प्रवारेत्वा पश्चात्समनुतप्यसि ॥
आमन्त्रेमि च गच्छामि दत्वा राजानुतप्यसि ।
यो मे स्त्रीभिः प्रवारेत्वा मिथ्याकरोषि याचनां ॥

राजा आह ॥

न खल्वनुतप्यामि भोहि भो तरुणो पुनः ।
सर्वा पि ते उपस्थान्तु अलिंदाय सह इमा ॥
इमां भद्रे रमापेहि ब्राह्मण यावदिच्छसि ।
आस्तरित्वे शयने भोहि सा तव भवा यथासुखा ॥
भो तां इमे गृहीत्वान सुश्रोणिमनुमध्यमां ।
तदनुसीमनुकाङ्क्षी राजद्वारातो निष्क्रमे ॥
राजकुलातो निष्क्रम्य अनुप्राकारे कुटि निर्मिता ।

1. C rāja āha ‖. — 2. C taṁ va° BC °ranna vairaṇya sarva° C °hmaṇo ‖. — 3. BC gacchā C °ccha jmi mama gahitu sāhyaṁ ka°. — 4. C mṛtyu iva° B mṛtyu va jīrṇo dhadhati guruvāsī ca brāhmaṇo ‖ C °ryo dhamani gurutāśināṁ ca brāhmaṇo ‖. — 5. C °lokapratikūla kṛ° B °tikūla kṛ° C °sitāḥ ‖.

8. BC sara rā° hmaṇa bhu°. — 7. BC °dāya kariṣyasi ‖. — 9. BC °yaṁ vayaṁ na b°.

11. C āmantrayāmi gacchāmi °BC °datvā rā°. — 12. BC ye me° C °strībhi pra° BC °thyā karaṇām yā°. — 14. C na brāhmo a° B °brahmā a° C °bhoti no°. — 15. B °sthān- taṁ a° C °sthātaṁ a° BC °imāṁ ‖.

16. BC imaṁ bhadre ramāpa C °yahi brāhmaṇaṁ yā° C° echasi ‖. — 17. C ādi- tasmiṁ śayane bhoti sa taṁ tasya ramāṇapā ‖ B °hi sa tvaṁ tasya sapā°. — 18. B °suśroṇi° C °suśroṇi°. — 19. B tadanu° BC °manukāṅkṣī rāja° dvāratamo ‖. — 20. C °prākāra ku° nirmitā ‖ B °nirmita ‖.

शक्रो आह ॥

मुनिवरस्या भविलान एहि भद्रे रमामय ॥
अभिमुखी रमापेहि मा भवाहि पराङ्मुखी ।
प्रहृष्टा मे रमापेहि वरन्ते रामितो अहं ॥
हसन्ती मे रमापेहि वरन्ते रामितो अहं ।
एहि भद्रे रमापेहि वरं ते रामितो अहं ॥
गिरा तद्भाय उत्थेहि अलिन्दे पूजितो अहं ।
गत्वा राजानं वैदेहिं प्रीतो भोहि जितं मया ॥

शक्रेण तं ब्राह्मणवेषमन्तरहायित्वा स्वकेन रूपेण स्थितो । सर्वा दिशां वर्णेन ओभासयित्वा स्थितो । अलिंदाये वृक्षाय विपर्ययावस्थानमुत्पन्नं ॥ सा दानि शक्रेण वरेण प्रवारिता । नाथे पि पुत्रो वरितो पुत्रं मे वरं देहि ॥ शक्रो आह ।

शक्रो हमस्मि देवेन्द्रो त्रयस्त्रिंशानमीश्वरः ।
वरं वरेहि कल्याणि यत्किंचित् मनसीच्छसि ॥

देवी आह ॥

शक्रो मे वरं दद्यात्त्रयस्त्रिंशानमीश्वरः ।
पुत्रं अहं वरं याचामि एतं शक वरं दद ॥

शक्र आह ॥

सचेत्सुमनसा . . . अलिन्दा रमयासि मे ।
उत्पद्ये याचितो पुत्रो सुजातो राष्ट्रवर्धनो ॥
सिंहवाक्र सुवर्णवर्णो दर्शनरूपेण शोभनः ।

1. C °siṁhyāmaḥ e° mitratho | . — 3. BC °parāṅmukhī | . — 4. C °hi vala ta rā° B °varan ta rā°. — 5. C °hi varan te°.
6. C °hi varan te rā° B °raṁ te nāmi° — 7. BC visā taṁ dihi u°. — 8. C gaccha rājānaṁ vandimā pito bhoti ji°. — 9ᵃ. C °ntarhāyaitvā° B °hāyatvā° C °sthitoḥ | . — 9ᵇ. B °rupena bhā° te o°. — 10ᵃ. C °abhiṁ °tha° BC °tha na paryu(B °ryaya)vasthānaṁ(B °na utpannaṁ | . — 10ᵇ. BC °ritā tāye°.
11ᵇ. C °pi putraṁ ve varaṁ° B °pi putraṁ varaṁ putraṁ me°. — 11ᵇ. C çakra āha || . — 12. BC ° m asmiṁ de° C° çvara | . — 13. C valaṁ vāre° B °t me nam icchati || . — 15. BC çakraç ca me° B° raṁ datā traya° C °çvara | .
16. B putro ahaṁ° C putravaraṁ ahaṁ° B °çakraṁ varaṁ da°. — 18. BC asa suminaaṁ a° mayaṁ me u°. — 19. BC °yācito pu° B °rāṣṭravaddhano siṁ°. — 20. BC °bāhu kala° C °na varddhana | .

उत्पादिष्यति ते पुत्रो सुजातो राष्ट्रवर्धनो ॥
सिंहासुपीठी बलवां सो भविष्यति पापको ।
कुशसमधी सप्रज्ञानो परराष्ट्रप्रमर्दनो ॥

शक्रेण देवीय भैषज्यगुडिका दिन्ना । इमां घोषुपित्वा जिह्वायेन स्वादेमि ततः ते पुत्रो भविष्यति ॥ सा दानि देवी तां भैषज्यगुडिकां अंशुककोणके बन्धित्वा राजकुलं गता । गत्वा राज्ञो आख्यासि ॥ शक्रो मे देवानामिन्द्रो तेन ब्राह्मणवेषेण आगतो स च मे तुष्टु उपचीर्णो इयं च मे भैषज्यगुडिका दिन्ना निघुषित्वा जिह्वायां स्वादेसि ततो ते पुत्रो भविष्यति ॥ राजा आह ॥

मनुष्यमुखवर्णो त्वं स्थित(261 b)पूर्वं च प्रेक्षसि ।
भोति खलु उत्तमार्थाय ईदृशी वर्णसम्पदा ॥

देवी आह ॥

इन्द्रेण मे महाराज पुत्रो दत्तो महाबलो ।
सिंहासुपीठो बलवां परराष्ट्रप्रमर्दनो ॥

राजा हर्षितो आह ॥

इमां गर्भे गृहीत्वान नारीय विजिता मम ।
या मे आज्ञां प्रतिकोशे न तामिच्छामि प्रेषितुं ॥

सो दानि गुलिकामाच्छिन्दित्वा तासां एकूनानां पंचदेवीशतानां दिन्ना । सा एव न लभति यस्या विरूपो पुत्रो भविष्यति ॥ सा पृच्छति कहिं सा गुडिका चोघुष्टा । अत्र निषिद्वायां ॥ ताये दानि उदकेन छेदयित्वान गुलिकाय वेर्श कु-

1. C °putraḥ su° B °rāṣṭhrava°. — 2. BC siṃhāsupīṭhī (C °ṭhī) ba°. — 3. BC °samānapra° B °rāṣṭhrapra°. — 4b. C °deti tatas te pu° B °si | tataḥ°. — 6. C °devīṃ tāṃ bhai° guḍikāṃ aṃśukakoṇake ba° taṃ gata | B °gatā gatvā°.

6b. C gatvā ca rājñā sa ākhyāhi ca° B °rājñā ākhyāsi | . — 6b. C °ka ca de° BC °gato na ca me saṃtu u° C °guḍikā di° deti ta° B °dasi | ta°. — 9. BC °kharavarṇo mukhaṃ taṃ (C °taṃ ca) purvaṃ ca pre° C °prekṣasi | . — 10. C °te khalu ° rūpasaṃpadā | .

12. BC °te siṃ°. — 13. B °pitho ba° C °pīṭhā balavāṃ pararaṣṭrapra° B °rāṣṭhrapramardanau | . — 15. B °jitā mama | .

16. B yā maṃ ājñapra° C yā prajñāpratikope na yaṃ na icchā° B °pratikoṣe na ne icchāmi | pre° C °preṣitaṃ | . — 17a. BC °guli(C °guḍikā) acchi° C °kānāṃpaṃcānāṃ de° B °kānānāṃ de° C °dinnaḥ sā° B °dinna | . — 17b. C sā evaṃ na labhati | yasya vi° B °li rūpo vi°. — 18. C °guḍikā° BC °akṣā atra°. — 19a. C °nikṣiptāyāṃ | . — 19b. C °guḍikāṃ carma ku° B °gulikāṃ ca le°.

शायिता स्वादितं ॥ एवं सर्वेहि पंचहि देवीशतेहि कुक्षि प्रतिलब्धो नवानां वा दशानां वा मासानामत्ययेन सर्वा पंच देवीशतानि प्रसूताः पंच कुमारशता सुजाताः ॥

यावदिक्ष्वाकुकुमारं कालगते कुशेन राज्यं प्रतिलब्धं ॥ सो दानि कुशो मातरमाह अमात्यानि च ॥ भार्यां मे अग्रमहिषीमानेथ ॥ माता तमाह ॥ को ते पापकस्य भार्यां प्रतिरूपां दास्यति पापिकां ते आनयिष्यामि ॥

पापिकां यदि मे अम्बे भार्यामानयिष्यसि ।
न ते हं पापिकां भार्यां पाणिनापि परामृशे ॥
मम त्वं पापिकां भार्यां अम्ब आनयितुमिच्छसि ।
न ते हं पापिकां भार्यां पादेनापि परामृशे ॥

अलिंदा आह ॥

सुखो पुत्रक संवासो अन्योन्यसमवर्णता ।
समानवर्णा उभये नान्योन्यमभिनिंदति ॥
अभिमन्यति कल्याणी पतिं दृष्ट्वान पापकं ।
वरं ते पापिका भार्या पापको हि सि पुत्रका ॥

राजा आह ॥

न मे श्रुतं वा दृष्टं वा राजानो भोन्ति दुर्भगाः ।
पापिकाहि वा नारीहि अविचारेति नरर्षभो ॥
राजा अहमस्मि क्षत्रियो विजितावी महाबलो ।
प्रभूतकोशो बलवां द्रव्यकामा हि नारियो ॥
परराष्ट्रेहि नारीयो सर्वालंकारभूषिताः ।
आनीयन्ति धनक्रीता येषां दूरं पितुर्गृहं ॥

2. C °śyāyana sa ° ... pra° B °rasulā sojā°. — 3ª. BC °kalevāku kālagatena kuśe°. — 3ᵇ. B °kuśaṁ mātaraṁ āha | a° BC °ni ca bhā°. — 4ª. BC bhāryā me a° C °mahiṣī āna-tha | B °ṣīṁ ānetha |. — 4ᵇ. BC °bhāryā pra° B °dāsyāti pāpi°.
6. BC °kaṁ ca me° C °me bhāryyāmaṁ ānayiṣyasi | B °ambe bhāryamaṁ ānayi°. — 7. C °bhāryā pāpi° B °ryāṁ pāpinā° C °nyaiso |. — 8. C °ambe ā°. — 9. C °haṁ pāpi parāmṛśe°.
11. C °trakaṁ saṁ°. — 12. B °nānyānya° BC °bhinandati |. — 13. BC °lyāṇī patiṁ (C °ti) dṛ°. — 14. BC °te pāpikāṁ bhā° C °bhāryyāṁ pā° BC °pāpiko hi°.
16. C °durmarbhagā pā°. — 17. C pāpaka hi nārī ° vehi nararṣabhāḥ |. — 18. C rājāhasa asmiṁ kṣatriyo vi° B °ra asmiṁ kṣa°. — 19. C °dravyakāmā hi nāriyo°. — 20. C °ṣṭrehu nāriyo° B °sarvālaṁkāravibhū°. — 21. BC nīyanti° C °dhanakrītāṁ ye° B °krītāṁ ye° BC °dūre pi°.

तस्य भार्यामानेसि मद्रकराजस्य धीतरं ।
सर्वाकारेहि संपन्नां सर्वाङ्गोपेतां प्रजापतीं ॥

सा दानि कन्या श्वश्रुए उक्ता ॥ अस्माकं इक्ष्वाकुकुले धर्मो द्वादश वर्षाणि भर्ता न द्रष्टव्यो इति ॥ तेषां दानि शयनगृहे प्रदीपा न दीप्यन्ति ॥ सुदर्शना आह कुशस्य राज्ञो ॥

इदं राजकुलं स्फीतमनन्तरतनाकरं ।
अथ दिवा वा रात्रौ वा प्रदीपं न लभामहे ॥
नैव रात्रिं वा दिवं वा पश्याम इतरेतरं ।
अन्य[१६०ᵃ]मन्यमपश्यन्ता आसामहे रहोगता ॥
इह मो तमसंछन्ने वसामो अन्धकारके ।
अन्धानां विय संवासो तथा मे प्रतिभायति ॥

राजा आह ॥

अहं एतं न जानामि को अर्थो किंच वा पुनः ।
अम्बां मे गत्वा पृच्छाहि सा ते तं व्याकरिष्यति ॥

सा दानि प्रभाताये रात्रिये श्वश्रुये पादानि वन्दित्वा आह ॥

इदं राजकुलं स्फीतं अनन्तरतनाकरं ।
अथ दिवा वा रात्रिं वा प्रदीपं न लभामथ ॥
नैव रात्रिं वा दिवा वा पश्यामो इतरेतरं ।
अन्यमन्यं न पश्यन्ता आसामथ रहोगता ॥

1. B gatasya bhāryaṃ ānesa ma° C tasya bhāryām ānesasa ma° BC °rājasya dhi°. — 2. C sarvārehi saṃpannāḥ sarvāṅgopetaṃ pra° B °hi saṃpannā sarvāṅgopa° BC °jāpatiṃ |. — 3ᵃ. C °śvaśruyoktā BC °ktā a°. — 3ᵇ. B °rttā na draṣṭavyā iti | C °na draṣṭavyā iti ||. — 4ᵃ. C °śayanaho pradīpā na dīpyati | B °pā na dīyati |. — 4ᵇ. BC °āha || ku°jño idaṃ°.

6. B °sphītam̐m a° C °sphītaṃ ananta° BC °ratnākaraṃ |. — 7. C °bhāmatha |. — 8. C nairaṃ rātriṃ° B °triṃ na di° C °divā vā paśyāmi va taretaraṃ | B °śyāma etaretaraṃ a°. — 9. C anyamanyaṃ na pa °sāmatha rahogatāḥ |. — 10. B idama° C iha ma-ttamasaṃ gehe vasāmadha° B °saṃ gehe vasā°.

11. B °vira saṃ° C °thā mama pratibhānti | rā° (p. 10, l. 3). — 13. B °rtho kiṃ vā punaḥ |. — 14. B ambā me ga° °cchyasi |. — 15. C °śvaśruye pā°.

16. B °ratnākaraṃ |. — 18. B °śyāmitaretaraṃ |. — 19. B anyamanyaṃ na paśya°.

इह मो तमसंघाते संवसामो अकारके ।
अन्धानां विय संवासो तथेमं प्रतिभायति ॥

अम्बु मामाह ॥

यदा द्वादशवर्षाणि पुत्रं द्रक्षे प्रजापति ।
तदा द्रक्षथ अन्योन्यं देवा मे उपयाचिता ॥

सुदर्शना आह ॥

पापकं पुनरार्या यं देवानामुपयाचितं ।
दीर्घरात्रं न द्रक्षाम अन्यमन्यसमागमं ॥

देवीये कौतूहलमुत्पन्नं राजं पश्यितुं ॥ सा दानि अम्बुं विज्ञपेति ॥ अम्बु नां आह ॥ पुत्रि शुवे ते दर्शनं दत्तं पश्याहि ॥ अलिन्दाये कुशद्रुमो राजा कृत्वा राजासने उपविशापितो । कुशो पि छत्रं धारेति कुमारा पि अमात्या पि नैगमजानपदा पि स्वकस्वकेषु आसनेषु उपविष्टा ॥ सुदर्शना राजं पश्यित्वा सर्वां च परिषदं तुष्टा छत्रधारं दृष्ट्वा मनसं प्रतिहतं ॥ सा दानि सुदर्शना अम्बुम-माह ॥ शोभनो राजा शोभना राजकुमारा शोभना च परिषा छत्रधारो पुन-र्दर्शिको । एतेन मार्ये सराज्ञिकाये परिषाये श्री उपहन्यति । यदि एष छत्र-धारो अत्र न दृश्ये एवमेषा परिषा सराज्ञिका शोभेय ॥ अम्बु इमामाह ॥ मा पुत्रि एवं जल्पाहि न त्वमेतस्य छत्रधारस्य माहात्म्यं जानासि । महात्मा एष

1. B iha mo tamasaṃghāte saṃvasāmo°. — 2. B °bhāsati |. — 3. BC çrṇuṣumu āha |. — 4. B °varṣāṇi te pu° C °varṣāṇi putram drakṣe prajāpatiḥ |. — 5. B tathā dra° C °drakṣātha anyonyaṃ evaṃ me u° B °devāṃ me u° BC °citāṃ |.
7. B °punar āryā ye de° C °r āryā ye de°. — 8. C dīgharātraṃ° BC °anyamanyaṃ sa°. — 9ᵃ. C °jaṃ paçyatu yathā amma |. — 9ᵇ. B çrṇuṣu mām āha || C çrṇuṣumam āha |. — 10ᵃ. C putri sve mama darçanaṃ [illegible] paçyahi | B °çuve mama darçanaṃ dattaṃ paçyahi |. — 10ᵇ. B °kuçadrumo rājā kṛtvā rā° C °drumo rājāsa° BC °çayita |.
11. BC °chatraṃ dhā° B °rā pi amā pi nai° C °rā pi amā° BC °kasvake āsa° C °ṇ-
[illegible] |. — 12. B °jaṃ paçyatvā° BC °sarvāṃ ca pari° [illegible] chatradhā° B °manasa prati° C °manasaṃ pratihatāṃ |. — 13. C çrṇuṣumam āha |. — 14. BC çobhanā rājā (C [illegible]) [illegible] B °dhā | chatradhā° C °dhā chatradhā° BC °kahiyo e°. — 15ᵃ. BC °upati ya°. — 15ᵇ. C °eṣa chatradhā° B yadi eṣaḥ chatradhā° BC °bheya ya°.
16ᵃ. BC çrṇuṣumam āha |. — 16ᵇ. BC °chatradhā°. — 17. C °çānāsi mahātmā eṣa [illegible]

महाबलो एषो शीलवां महाधनो एतस्यानुभावेन वयं सर्वे सुखिता । सा दानि ग्रयमगता राजानमाह ॥

न नूनं त्वं शुभे चन्द्रं लोकस्मिं छन्नधारकं ।
यादृशो ते अयं देव आहिरीको अनोत्रपो ॥

राजा आह ॥

किन्नु रूपेण [२६१b] कल्याणि अपि चायं महाबलो ।
महाबलो ति कृत्वान एषो कान्तं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कल्याणि अपि चायं महाधनो ।
महाधनो ति कृत्वान एषो कान्तं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कल्याणि अपि चायं शूरो मिथा ॥
स शूरो इति कृत्वान एषो कान्तं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कल्याणि अपि चायं सुशीलवान् ।
सुशीलवानिति कृत्वान एषो कान्तं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कल्याणि अपि चायं महासारो ।
एतस्य अनुभावेन वयं सर्वे जीवामथ ॥
सुखमित्रो च मे सहायो प्रियो प्राणसमो च मे ।
एतस्य मे विनाशाये उभये पि न भवेमथ ॥

देवी दानि सर्वो च अन्तःपुरो पद्मसरः प्रेक्षितुं गता । तत्र राजा प्रकृत्येव पद्मसरमोतरित्वा आसति । देवी ओतीर्णमात्रा तेन गृहीता । देवी जानति द-

1. B °pra | rā°. — 3. B na nūnaṃ chaṃdra° C °nūnaṃ chaṃdra° BC °chatradhā°. — 4. C °rīko opatrapo | .

6. BC °balo ti kṛi°. — 7. BC B kṛitvā eṣo°. — 8. C ki nū rū° BC °paṃ api° C °hādhana ti kṛi° B °dhano kṛi°. — 9. B kṛitvāna° C 6 kṛitvānaiṣo °ūnā° BC °ntākaṃ ro°. — 10. C kiṃ nū rū° B °yaṃ śuro ti śuśuro kṛi° C °yaṃ śuśūro kri°.

11. B śuśūro kṛi° C kṛitvā śuroti paśya naiṣo° BC °ṣo °ntākaṃ ro°. — 12. C kiṃ nū rū° B °yaṃ api° C °śīlavān iti kṛi° B °vān na°. — 13. B suśīlavāna iti° C 6 kṛitvā e° BC °kaṃ ro°. — 14. BC °sāro e°. — 15. BC anuyānubhā° C °vana vayaṃ° BC °yaṃ jīvā°.

16. B sukhaṃ mitrā ca me° C sukhaṃ mitrā ca me° BC °hāyā ca pri° B °ṇasamā ca me | C °ṇasamā ca ne | . — 17. BC °bhāve u°. — 18a. B °ni sarvā na° C °ni sarvā ca antaḥ padmasaro pre° BC °tuṃ eā | . — 18b. BC °pratikṛityaṃ(C °tya) ca pa° B °dma-saraṃ 6° C °dmasaro ca atari°. — 19a. C devīm otīrṇamātrā te° BC °bītā de°. — 19b. C devīṃ jānati | ada° BC °bitānā.

नराक्षसेन गृहीता ति ॥ अन्तःपुरिकाहि पुष्पवृष्टी पि मोचिता ॥ राजा आह ॥

आगमासि देवी उद्यानं वापीपद्मिनिप्रेक्षिका ।
न मे पद्मानि आनेसि न खु ते हं प्रिये प्रियो ॥

देवी आह ॥

आगमं देव उद्यानं वापियोदके स्नायितुं ।
पिशाचं अदर्शि तत्र मूर्छिता प्रपते भूमिं ॥
यो च ते छत्रं धारेति यो च पद्मवने अभू ।
मन्ये एकिना स्त्रिया ज्ञाता तादृशकस्य अभ्यं ॥

देवी च[अ]परकालेन अन्तःपुरेण सार्धं आम्रवनं प्रेक्षिका निर्गता ॥ राजा प्रकृतैव आम्रवनं गत्वा आम्रउद्याने स्थितः ॥ तत्र तेन देवी आगच्छन्ती गृहीता ॥ देवी जानति मनराक्षसेन गृहीता ति । अन्तःपुरिकाहि पुष्पवृष्टि पि मोचिता ॥ राजा शयनगृहे देवीं आह ॥

आगमासि देवि आम्रवनं वर्धमानं निरीक्षिका ।
न मे आम्राणि आनेसि न खु ते हं प्रिये प्रियो ॥

देवी आह ॥

आगमं देव आम्रवनं वर्धमानं निरीक्षका ।
पिशाचं अदर्शि तत्र मूर्छिता प्रपते भूमिं ॥

1. C °vṛṣṭiṃ hi mo° B °ṣṭiṃ hi mo°. — 2. B °vā padmanipreksikā | C °vā padmāniṃ prekṣitā |. — 3. C °m ānesī na khu te haṃ priye priye |. — 5. B āgamā devaṃ udyānaṃ vā pi codaka snāpitaṃ pi° C āgamo de° vāpiyodaka snāpitaṃ |.

6. C °caṃ adarṣi tatra° B °darṣi | tatra°. — 7. C °chatra dhārayati° B °chatraṃ dhā° bhū ma° C °bhūt |. — 8. C anye ekinā jñā° B °ekinā jñā° C °driṣaṃ anye°. — 9[a]. BC devīya(C °ye) para° C°pureṇa āmra° kṣikā ni°. — 9[b]. B °prakṛtye āmravanaṃ° C °prakṛtyevaṃ āmravanaṃ° B °āmraudyānena sthi° C °āmrodyānena sthi°. — 10[a]. B tatrā taṃ de° gacchantī gṛ° C °tra taṃ devī agacchantī gṛ° BC °hītā tu ai°. — 10[b]. ... BC.

11[a]. B sā antaḥ° C āntaḥ° BC °vṛṣṭiṃ hi mo°. — 11[b]. C° yā śayanagṛhe devīṃ āha |. — 12. C °a devīm āmravanaṃ vardhamānaṃ nirīkṣikā tena āmrāṇi āne° B °nirīkṣitukāmena āmra° C °haṃ priye priye |.

16. B agamā de° C agamo devī ā° rīkṣikā BC °kā pi°. — 17. C °caṃ tatra adarṣi tad° B °darṣi ta°.

अन्ये एकिना स्त्रिया जाता यो तव छत्रं धारये ।
यो च पद्मवने आसि यो च आम्रवने अभू ॥

हस्तिशाला दानि आदीप्ता । राजा स्वयं कक्षं बन्धित्वा हस्तिनो मुंचति । असिना बन्धनानि छिन्दति पटलानि वाह्यतोमुखं क्षिपति ॥

नारायणसंघटनो राजा बलेन हस्तिनः ।
पाणिना गृह्य क्षिपति हस्ताक्षोभिता दीप्तका ॥

अन्तःपुरिका राज्ञो वर्णं भाषन्ति । अहो राज्ञो पराक्रमो ति । अन्यतरापि कुब्जा राज्ञो वर्णं भाषति ।

सिंहासुपीठो भगवा शोभे सुविपुलो महां ।
खे चन्द्रो इव आभाति समन्तपरिमण्डलं ॥
चकोरताम्रनयनः कामदेवो व शोभति ।
हस्तिनो मोचये राजा स्वामोषितो नरर्षभः ॥

राजा आह ॥

भद्रिका नु अयं कुब्जा या राजानं प्रशंसति ।
[263a] काशिकानि ते वस्त्राणि ददामि चतुरो अहं ॥
महेन्द्रकरावधीता राजानं दृष्ट्व दुःखिता ।
अयं नाम मम भर्ता एवंरूपो ति (शोचिता) ॥

1. BC anye e° B °nā striyo jā° C °nā striyo jātāḥ yo tava chatra dhā° B °chatraṁ dhā° BC °raye yo ca°. — 2. B °āsi | yo ca ā ° ne abhūḥ | C °bhūtaḥ ha°. — 3ᵃ. BC °pā rā°. — 3ᵇ. C °stinā mumb°. — 4. BC asinā bandhanā° C °chidanti pa°. — 5. B °saṁghatana rā ° stinaḥ pā° C °saṁghaṭṭana ° stina pā°.

6. C °hya kshipanti ne mukshitāḥ āsiptakāte a° B °panti hastinā mukshitā | ālitakāte a°. — 7ᵃ. C °krameti. — 7ᵇ. B °rājñā va° C °varaṇa bhā°. — 9. BC siṁhāsupīṭhā bha° C °çobhate vi° B °bhe vi ° hāṁ mukhaṁ candro°. — 10. B mukhaṁ candro va ā° C mukhaṁ candraiva ābhāsati sa° B °laṁ cako°.

11. C cakolatā ° deva ca ço° B °devī ca ço°. — 12. C °kshato rā ° patī naravshabho | . — 14. BC °drikā ca (B ° kā da) ayaṁ kubjā yo rā° C °prasaṁçati | B °ti kāri°. — 15. C kauçikāni ca va°.

16. C °rājā driçyanti duḥ°. — 17. BC ayaṁ mama bha° C °rūā evaṁ rūpeti mardakarā° B °po ti madra°.

मद्रकराजधीता आह ।

न आयस्मीये कुब्जाये जिह्वाये अस्ति छेदको ।
सुतीक्ष्णेन शस्त्रेण यो राजानं प्रशंसति ॥

कुब्जा आह ।

प्रतितर्जेन्ति राजानो बन्धेन च वधेन च ।
तस्माह वर्णं भाषामि एवं जीवितमात्मनो ॥

देवी आह ।

न पश्यामि न इच्छामि को अर्थो जीवितेन मे ।
अद्यैवाहं गमिष्यामि पुरा माता वसन्ति मे ॥
सा दानि कुपिता देवी मद्रकराजस्य आत्मजा ।
कुब्जाद्वितीया यानेन स्वकं ज्ञातिकुलं गता ॥

मातापि पुत्रशोकेन तालयष्टीव भग्ना भूम्यां निपतिता ।

सा च शालस्य व यदि छिन्ना परशुना यथा ।
एवं मेदिन्यं पति पुत्रशोकसमन्विता ॥

राजा भार्याशोकदुःखितो गन्तुकामः भार्यामन्वेषितुं माता दुःखिता राजानं कुशं गाथाये प्रतिभाषति ।

अहो मम मन्दभाग्याये अर्थो पर्याहतो कुले ।
पञ्चशतयोजनातो महेन्द्रधीता इहागता ॥
शत्रुमया जनपदा नित्यं कण्टकसमावृता ।
कुहमुखा कुहकर्मा कथं मार्गं गमिष्यसि ॥

1. C mardikakarā°. — 2. B °bhāryāye ku° C °dhyāye ku° bedyo asicche° B ka ti°. — 3. BC tīkṣṇe° na yo (C °ṇa ca yo ca) rājā°. — 5. C °no bandhanena ca bandhanā |. 6. BC tasyāsya varṇṇa bhāṣāmi (C °ṣyāmi) evaṁ ji°. — 8. BC °syāmi na tā (C °na sajahyā° B °ko ciho jivitatena me | C °jivitena me |. — 9. BC °prāyāmi jaha°. — 10. BC °pitā duhitā madra° C °tmajāḥ ||.

11. C °tiyā jāne° B °gata |. — 12. BC rājānam āmantrayati mātā° C °tasoka° taya ṣṭī ca bhagno | abhū° B °tayaṣṭhīva bhagnā abhū°. — 13. C sā ca śālasya vāsaṭṭi°. — 14. BC evaṁ ce(B °cayaṁ)jaiyaṁ vāti(C °ti) pu° C °śoke sa°. — 15. C °jā bhāryyāye sakuduḥ° B °cakeduḥ° BC °maḥ || bhā° C °ryyāṁ anveṣi°.

17. C aho ma manda° ye anartho paryāhṛtaḥ kaliṁ | B °ryāhṛto kali |. — 18. BC °yojātā mahe° B °hāgataḥ |. — 19. C °kaṇṭharapaṭi° B °vṛtā lo°. — 20. B lūlubhakā dīvā karunā kathaṁ° C lūbhakarmā divā karuṇā kathaṁ°.

राजा आह ॥

नृत्यगीतवाद्यक्रीडार्थे चित्तमाधार्पितेन वा ।
विविधेहि उपायेहि वृत्तिं कल्पेयमात्मनो ॥

राजा भ्रातरं कुशद्रुमं राज्ये स्थापयित्वा अमात्यानि संदिशित्वा

मातरमभिवादयित्वा कृत्वान च प्रदक्षिणं ।
ततो वीणां गृहीत्वान प्राक्रमे उत्तरामुखः ॥

सो दानि मद्रकविषयस्य अन्यतरस्मिं ग्रामे वासोपगतो अन्यतराये वृद्धाये प्रतिश्रयं दिन्नं । तद्दहो च तत्र ग्रामे वीणावाद्येन आराधितो । तस्य प्रभूतं खादनीयं दिन्नं महन्तं गोपिटकं शाल्यकस्य महती च अलिन्दा भक्तस्य दधिघटकं च नाना-प्रकाराणि च व्यंजनानि ॥ वृद्धाये एतदभूषि । एष अत्रो एकमाहारं कृत्वा श्वे गमिष्यति एतं च मम द्वैमासिकं भक्तं भविष्यति । कुशेनापि वृद्धाये आकारं अ-नयन्तेन तं शाल्यकस्य गोपिटकं एकदुकाये सर्वं खादितं । सा च ओदनस्य महती अलिंदा यो छहानां वा नवानां वा तण्डुलओदनानां पाको सर्वं भुक्तं । तानि च व्यंजनानि तं दधिकलशं । वृद्धा निराशा ॥

अविधाविधं प्रविशिय अन्तको इव आगतो ।
पिशाचो मानुषरूपेण यो [163b] मामिच्छति खादितुं ॥

कुशो आह ॥

सर्वे वसन्ति ग्रामस्मिं ये च कायेन पापका ।
एकरात्रिं वसित्वान श्वे गंसामि अम्बिके ॥

1. B nṛtu vādya° C nāto vādya° BC °ḍaye cyutamā(B °mālpa)gatena va | . — 3. B °lpatham ā° C °lpaeyam ātmano | . — 4. B mājapātaraṁ ku° °taram sakalayitvā kṛtvā ca pra° C °taram sakilitvā ca pra°.

6. C tato dhīṇāṁ grahetvāna° BC °na parakta°. — 7. C °drakarājāvishayasya anyataramiṁ grā° °gataḥ anyatarasmiṁ anyatarāye vṛddhāye praviśayaṁ°. — 8¹. BC °dhito tasya°. — 8². C °nnaṁ | mahāntaṁ gopiṭakaṁ saṁja° °lyakā bha° dhighaṭaṁ ca nā° BC °janāni 1ś°. — 10². C eko °am° BC °misyati | etaṁ° C °dvaumā°.

11. C °dukārye sarvaṁ°. — 12. C °hatīṁ aliṁdakāṁ ashṭā° B °hatīm aliṁdā ye ashṭā° nakūtānāṁ pā°. — 13. BC °ṣaṁ ra°. — 15. B °praviśikā anta° C °praviśitā | antako ihāgato pi iccha° B °ihāgato | .

16. B °yo māṁ ittham icchati°. — 18. B sarve ca santi° C sarve ca santi grāmesmiṁ° B °asmiṁ yaccha kā° BC° ye ca pā°. — 19. BC °vasitvā°.

सो दानि एकरात्रोषितो कन्यकुब्जं गतः मालाकारमधीनो तथा पूर्वं शिल्पिकजातो पश्चात् महानसं । राज्ञापि आराधितो यावद्राज्ञो प्रियो ति कृत्वा अन्तःपुरिकाहि अन्तःपुरं प्रवेशीयति क्रीडापनको भविष्यति । अन्तःपुरिका पि महेन्द्रकस्यापि धीतरो पृष्ठेन वहति । सुदर्शनापि तेन वाहियमानेन असाता धारेति ।

किं दानि अहं करोमि कस्य वा गरहाम्यहं ।
उत्त्रासयति मां दृष्ट्वा समुद्रे राक्षसो यथा ॥
किं दानि अहं करोमि कस्य वा गरहाम्यहं ।
उत्त्रासयति मां दृष्ट्वा मृगी व्याला व कुब्जकं ॥
अनूर्जको येनागतो रात्रिंदिवमनुव्रजन् ।
गच्छ पुन स्वकं राज्यं नेच्छामि दुर्वर्णं अहं ॥

राजा आह ॥

अहं सुप्रियो ते स्थाने सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
तव कामेहि भद्रन्ते राज्यं पि नाभिप्रार्थये ॥
नाहं गमिष्यामि सुसंवृतोरु
दिशां न जानामि यतो स्मि आगतो ।
संमूढरूपो विचरामि लोके
मत्तो स्मि कामैः मृगमन्दलोचने ॥

देवी आह ॥

चित्तेषो तव चित्तस्य यं अनिच्छन्तिमिच्छसि ।
अकामां राज कामेसि नैतत्पण्डितलक्षणं ॥

1. C °trositto kaṃnyakubjaṃ gato mālākāraṃ mālo alli° B °kālam alli °jāti | pa° C °pvata mahā° BC °saṃ rā°. — 2. BC °priyoti kṛ° C °tvā antaḥpuri° °hpurikaṃ praveśya kri° B °dāyanako°. — 3. BC °rikāhi pi maho° ro pṛṣṭhena vāha(C °haya)nti | . — 4. C °asātā vā°. — 5. B °dānahaṃ° C °dānyahaṃ°.

6. C uttrasayanti māṃ dṛṣṭvā° C °mudrasā°. — 7. B °dānahaṃ° C °dānyahaṃ° BC °rāmi kasya kasya°. — 8. B uttrasāsayanti māṃ dṛ° C uttrasayanti ca māṃ dṛṣṭvā° BC °nā ca la°. — 9. B anurjjako ye na hato° C anujjako na hato° B °divā evaṃ anuvrajanto | C °vrajet | . — 10. BC °kaṃ kaṃ eva° °mi durvarṇṇam ahaṃ | .

11. B aṃgīraṃ rājāhaṃ su° C agire rājāhaṃ su°. — 12. BC haṃ mkri(C °kri)yate° C °te supriyo° B °me supuṇ°. — 13. B °maha tamantato rājyaṃ° C °mahu samantato jyaṃ vinā pi pārthiva | B °rthayet | . — 14. B na gamiṣ saṃhata va° C °saṃhato ca di° BC °nāmi | ya° C °to asmiṃ āgato B °smin āgato saṃmū°.

16. B °mūḍharūpo ye vi° C °mūḍha yo ca vi° B °mi | lo° C °ke mahatta° BC °ṣu gamaṃ kāmaiḥ(C °maiṛ) mṛga° B °loca | C °locanaiḥ | . — 19. B °yo bahlitā ci° C °yo bahhirittasya yaṃ anicchanti icchasi | B °nti icchasi | . — 20. BC akāmaṃ bhaja kāme°.

कुशो आह ॥

अकामां वा सकामां वा यो नरो लभते स्त्रियां ।
लाभं तत्र प्रशंसन्ति अलाभो तत्र पापको ॥

देवी आह ॥

शक्नोसि स्त्रीसहस्रं पि एकरात्रेण रमितुं ।
एकस्त्रियार्थे कामेन महदुःखं निगच्छसि ॥

राजा आह ॥

नैतं दुःखं प्रजानामि यशस्विनी वर्णभागिनी ।
यं सुचीर्णं ब्रह्मचर्यमस्ति त्वं मे भार्या भविष्यसि ॥

देवी आह ॥

धिगस्तु ते ब्रह्मचर्यं अचलं भोगु पापकं ।
शुनखीं वा शृगालीं वा परत्र कामयिष्यसि ॥

कुशो आह ॥

मा एवं अवच भद्रे सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
श्रमणा पि इमे साधु ब्रह्मचर्येण शोभन्ते ॥
ते पि भद्रे सुचीर्णेन इह चीर्णेन शोभन्ते ।
स्वर्गेषु उपपद्यन्ति त्रिदशे कामकामिनो ॥
तन्ते भद्रे अहं ब्रूमि सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
न ते अन्यो पति अस्ति इति सिंहस्वरो कुशः ॥

देवी आह ॥

सचेद सत्यं वचनं नैमित्तानां भविष्यति ।
न ते भार्या भविष्यामि कामं छिन्दाहि खण्डशः ॥

1. BC akāmaṃ vā sakāmaṃ v°. — 3. B °praçaṃsanti°. — 5. C °nasi ti ekarātre rāmi°.
6. C °mahaduḥkhaṃ°. — 8. BC etaṃ duḥ° jānāmi(C °tih) ya° °rṇṇasilabhanini(C °nini) | . — 9. B tuvaṃ me° C tuvaṃ sucīrṇaṃ bra°.
11. C adhigantu te bra°. — 12. C °khīṃ ca çṛgālīṃ vā pa° °mayiṣyati | . — 15. B °vapuṣi° C °seprāṇi° BC °me ca°.
16. C °dre sucīrṇena i°. — 17. B °ntis tridaç°. — 18. B °haṃ bravīmi supuṣi° C °haṃ bruhi supuṣi°. — 19. B °te anyā pa° C °kuço | .
21. C sacaivaṃ satyavacanaṃ naimittino bha° B °naṃ nemittena bha° BC °ṣyati | .
22. B °ṣyāmi kā° C °ṣyāmi chandāhi ca akhaṇḍaçaḥ | .

राजा आह ॥

नाहं छेत्तुं तवेच्छामि सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
अच्छिन्ना येव त्वं भ[264a]द्रे मम भार्या भविष्यसि ॥
महान्तं च मम राज्यं बहुस्वं बहुधीवरं ।
अनन्तवस्त्रप्रदानं बह्वाच्छादनभोजनं ॥
सो हं राज्यं च राष्ट्रं च छोरयित्वा इहागतः ।
तव कामेहि समन्तराज्यं न अभिप्रार्थये ॥

देवी आह ॥

पापायी वसते कुशं कर्णिकारेव कर्णिकां ।
यातं जाविन वन्नेसि अनिच्छन्तीं यमिच्छसि ॥
अकामो किं कामयसि . . . . ।
गच्छ कुश स्वकं राज्यं आत्मानं किं क्लिशामसि ॥

राजा आह ॥

न एतं क्लिशयं मह्यं ब्रह्मचर्यं इदं मम ।
परत्र मे तुवं भार्या मह्यं भद्रे भविष्यसि ॥

देवी आह ॥

एतत्तव ब्रह्मचर्यं वयापत्तं भोतु पापकं ।
सुमती वा शृगाली वा गर्दभी वाभिप्रार्थये ॥
राजपुत्रो शूरो वीरो युद्धम्हि अप्रतिपुद्गलो ।
कुशो ह्यमात्यप्रमुखो इदं वचनमब्रवीत् ॥

1. BC °chettuṃ tave° C °ṣugroṇi° B °groṇi tanu°. — 2. BC acchinnā ye ca te bha°. — 4. BC °jyaṃ ca bahvapabahupan°. — 5. C °hanaṃpadāṃ ca bahuā°.

6. B °jyaṃ ca rāṣṭraṃ ca cho° C °jyaṃ ca rāṣṭraṃ ca cho °gato |. — 7. C °samantā ra° BC °jyaṃ nābhi°. — 9. C pāpāmo khasase kupaṃ° BC °kāre va ka°. — 10. C °anicchantikam icchati | B °nicchantīma icchasi |.

11. C akānto kāntam āpāmi sugroṇi tanumadhyame | B °nto kāmamāvasi gaccha°. — 12. BC °rājyam ātmā° B °naṃ kilāmayi || C °naṃ ca kilāyasi ||. — 14. B °hmacaryaṃ mahyaṃ° C °hmacarya rājyaṃ ica° B °mama pa°. — 15. C °nu turaṃ bhāryā mahyaṃ tavamā bha° B °hyaṃ bhavi°.

17. C evaṃ te bra° B etan te bra° BC °ryaṃ aprāptaṃ bha°. — 18. C °gālīṃ vā gardabhīṃ vābhi° BC °rthaye | kuśo ahā |. — 19. B °pūra yu° C °yuddhasmiṃ abhipuṅgavo | B °asmiṃ puṅgavo ku°. — 20. BC kuśo amātya sa/C °saprajño bha ca°.

गच्छन्तो ते अहं भद्रे सुणोमि तनुमध्यमे ।
निगडेहि ते बन्धेयं किन्ते कुर्युं सजातयो ॥

देवी आह ॥

तमेव धर्ममपराध्य यन्ते उत्पादितं पुरा ।
तमेव धर्मं चरमाणो त्वं मे बन्धितुमिच्छसि ॥

राजा आह ॥

शक्नोमि ते अहं भद्रे बन्धयित्वा प्रजापती ।
येनिच्छकं प्रचारेतुं पिता ते किं करिष्यति ॥
शक्नोमि स्त्रीसहस्रं पि एकरात्रेण रामितुं ।
त्वमेव मे वरं भद्रे पुरुदन्ति प्रजापति ॥

देवी आह ॥

जानामि ते महाराज बलवां त्वं नरर्षभ ।
दुर्वर्णो दुर्दृशो चासि दुःस्पर्शो च महीपति ॥
स्थूलोष्ठो स्थूलशिरो च स्थूलाङ्गो सि महोदरो ।
पतितुं त्वां न इच्छामि मा आत्मानं क्लिलामये ॥

देवी आह ॥

एते उच्छ्रितप्राकारा अट्टालककोष्ठका ।
यो वा वहति नागेहि एतं हि धारयन्ति ते ॥

. . . .

एते शक्तीहि युध्यन्ति तोमरेहि शरेहि च ।
असीहि च सुतीक्ष्णेहि त्वां वधेयं प्रजापति ॥

1. C °aeromi °. — 2. BC °golehi B °ete kurya sajātayo | C °sajātayo | . — 4. C °dharmam pare° BC °paridhyeya yan te (C °ye yatam) u°. — 5. C tam dharmam ama° ye yam evamudhitum i° B °yam evam dhikshatum ichchhi | .
7. BC bhavāmi ° C °patih | . — 8. BC yenichchhikam pracāretu pi°. — 9. BC prabho (B °bhajmam strisahasramam u°. — 10. C tvam evam me °danti pra° BC °jāpatih | .
12. BC °rahabhah | . — 13. B durvarṇa durdṛça ahañ asparço ma° C °ś asparço ni ma° BC °patih | . — 14. C sthulaahṭa sthulaçiro sthulāṅga se ma° B °hahṭa sthulaçiro sthulāṅgo se ma° C °darah | . — 15. C °yitu tvam ° B °tum tvā na°.
17. C °prākāra aṭṭalakaahodaka B °aṭṭaṭṭālakakaha°. — 18. C ye vahanti nā° B °hanti nā° BC °ete ye vahana yute | . — 20. C ete gātibhi yu ° marehi ca çarehi ca | . — 21. C asihi ca su° BC °kshṇehi tatañ lobhe° C °bhera prajā | pa° BC °patih sā°.

राजा दानि महेन्द्रको धीतरं परिभाषति ॥ किं त्वं तादृशं राजानं यस्य प्रतिराजानः चरन्ति तं छोडित्वा इहागता ॥ अयं चाहं सप्तहि राजानेहि उपरुद्धो तव कृतेन । एषो दानि ते एतेषां सप्तानां राज्ञां सप्त खण्डानि कृत्वा दास्यामीति ॥

सा दानि भीता राजधीता अश्रुकण्ठा रुदन्मुखी ।
वारिपूर्णेहि नेत्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
मचेत् मामम्ब घातेन्तु: क्षत्रिया दूरगामिनो ।
अस्थीनि मे समानेत्वा एकमन्ते दहापये ॥
एकमन्ते दहापेत्वा एलूकं मम कारये ।
एलूकं मे करित्वान कर्णिकारमारोपये ॥
ततो च पुष्पिते सन्ते वसन्ताभि हिमात्यये ।
ततो मे अम्बे स्मरेयासि एवंवर्णा ममात्मजा ॥
ततो च सो राजपुत्रो युद्धस्मि कोविदो कुशो ।
संबद्धप्रज्ञानो अस्मि समादाय इति स्थितः ॥
इमां बन्धित्वान मागमार्गं करित्वान क्षत्रिया ।
संग्रामं च ददित्वान ततः क्षेमं भविष्यति ॥

1². B °dhatiṁ | . — 1³. C °tirājāna tvaṁ caranti ca taṁ chhoḍayitvā ihāgatāḥ | B° chhoḍitvā°. — 2. B °ddho kṛi° C °ddho tavaṁ kṛi°. — 3. B °rājña sapta kha°. — 5. BC sā dāni bhītā rājā dh(C °jā tā)ni ete (B °ni rājā) parighaṭṭayanto(B °ghaṭṭayanto) dṛiḍhā aṭṭālakhoṭakā(B °kā |) kuñjarehi ca mantre(C °hi ramante)hi ete puṣpā prajāpati(C °tih) | bhītā aṣṭuka(C °kaṇ)ṭhā rudanmukhī(B °khī |) vāripūrṇehi netrehi idaṁ vacanam abravīt | naivā sā yathā pūrā(C °rā) yathā te kuṭṭaye āhaṁ | sarvaṁ(C °sarve) tavaṁ na gacchasi kuṭa rājaniveçanaṁ | sarve ca rājāno tvamaṁ(C °nti bhītā tatra) naravṛṣabhāḥ(C °bhaḥ) | sarve(B °raḥ) tavaṁ āsaṁ(C °rayaṁ) kumāraṁ priyadarçanaṁ | jātikulinaṁ(C °naṁ) kṣa[trī]triyaṁ parasenāpramarddakaṁ | kuçasya rūpaṁ prajñānaṁ(C °taṁ) gatāye gamayānaṁ | tato sā rājadhi°.

7. B saced saṁ amba ghātenuḥ kṣa° C sacet so adya ghātetuḥ kṣatriyo dū°. — 8. B °ni mānam āsa° C °ni hi samāna° nte dahāpayet | . — 9. C °dahāpe° BC °tvā elakaṁ° B °kāraye | . — 10. BC elakaṁ me ka° rṇikāramāropayet | .

11. BC °ṣpitaṁ santaṁ va° C °vasantānaṁ himātyaye | B °himātyaye | . — 12. C °smareyāsi evaṁvarṇaṁ mamā°. — 13. B tato ca rāja° C tato sau ca rā° tro yuddhasmiṁ ko° B °yuddhasmi°. — 14. B sarūpaprajñāno āsi ādāyam atthito | C sarūpaprajñānaṁ āsi samādāya iti sthita | . — 15. C imaṁ vañchitā ca puṣpitaṁ sasantaṁ smiṁ himātyaye | tato me ambe smareyāsi evaṁvarṇaṁ mamātmajā | tato sau ca rājaputro yuddhasmiṁ kovido kuço | sūrupaprajñāna āsi samādāya iti sthitaḥ | imaṁ vañchitvā ca bhāgaṁ° B imaṁ ābandhitvā ca bhāga° C °triyā na dati°.

16. BC ca daditvāna tataḥ kṣe(C °tato kṣe)maṁ bhaviṣyati | .

ततः स (सा राजपुत्रं) क्षत्रियाणी यशस्विनी ।
वेपमानेहि गात्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
साक्षन्ते प्रतिजानामि राजपुत्र महाबल ।
यदि ते कोचिदपराधो आचरे व नराधिप ॥

कुशो आह ॥

अहं पि ते प्रजानामि शुद्धदन्ति प्रजापति ।
यदि ते कदाचिद् भूयो पि आचरेय इतो परं ॥
ततो प्रजापतीमाता अश्रुकण्ठी रुदन्मुखी ।
वारिपूर्णेहि नेत्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
को नु वेणो वा पाणो वा अथ वा पुनर्पुक्कसो ।
कस्य राजकुले जातो किं स्म कुर्वन्ततो मुखं ॥

सुदर्शना मातरमाह ॥

न एष वेणो न चण्डालो अथ न पुनः पुक्कसो ।
पुत्रो इक्ष्वाकुराजस्य तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
मयूरक्रौंचाभिरुतं वादित्रध्वनिनिर्घोषितं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
शंखपाण्डरसंकाशं नारीसंघनिषेवितं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
सुवर्णभाजनप्रयुक्तं नारीसंघसमाकुलं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥

1. C tato sa rājaputra kshatriyāṇī ya° B tataḥ sa kshatriyāṇī ya yaça°. — 2. BC vepa- (B °ya)māṇehi gā°. — 3. B saplam te° C satyaṃ te pra° B °balaḥ | . — 4. B yadi te kācid a° C °te kāçcid aparaddhas ācare vā na° B °ākāre vā na°.

6. BC ° patiḥ | . — 7. C °bhūyo pi ā°. — 8. BC ° patinā° C ° ti ayaṃ rājaputra mahābalaḥ | yadi te kāçcid aparādhe idaṃ vacanam abravīt | tato prajāpatimātā açru° B ° khi vā°. — 10. B °vepo tapā° C °punaḥ pukkaso | B °kkaso | .

11. BC kasya rā° B °jāta kasya kurvamano mu° C °jāto kasya pūrvaniamo mu°. — 13. B °ha atha na punaḥ° C °tha na punar pukkaso | . — 14. C °ṣya na taṃ° B °taṃ dāsa°. — 15. B °nipitu°.

16. C katri° B °triyaç ca ku° C °sphītaṃ na taṃ° B °sphītaṃ na taṃ°. — 17. C °ni- sevitaṃ | . — 18. C kshatriyasya ku sphītaṃ na taṃ° B ° sphītaṃ ta taṃ°. — 19. C omet les lignes 19-20 et 1-2 de la page suivante.

षष्टि नगरसहस्राणि स्फीतं राज्यमकण्टकं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टि नागसहस्राणि सुवर्णालंकारभूषिता ।
सुवर्णच्छदमालंका ईषादन्ता समुद्गता: ॥
आरूढा ग्रामणीयेहि खड्गतोमरपाणिभि: ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टि रथसहस्राणि सनन्दिघोषालंकृता ।
अयोमुखनेमिका द्वीपिचर्मपरिच्छदा ॥
आरूढा ग्रामणीयेहि चापहस्तेहि वर्मिहि ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टि अश्वसहस्राणि आजानेया हयोत्तमा: ।
सुवर्णमे[165a]खलाधरा खलीनरतनामया ॥
आरूढा ग्रामणीयेहि कशाहस्तेहि वर्मिभि: ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
विंशा ब्राह्मणसहस्राणि राज्ञो भुंजन्ति नित्यशो ।
दिवा वा यदि वा रात्रौ सदा सत्कृतपूजिता ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
कुमाराणां शता पंच उपेता मातृपितृतो ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥

राजा दानि शृणोति देवीये जामाता आगतो त्ति इहैव अन्त:पुरे ति । सो दानि भीतो च यं बाहिरे राजेहि भयं भवेया इमं अभ्यन्तरे भयं जातं । कुशो किं करिष्यति ।

1. B shashṭiṁ naga° akaṇṭhakaṁ | . — 3. C shashṭhiṁ nâ° B shashṭiṁ nâ° suvarṇâlaṁ-kâ° C °rupâkâra°. — 4. C °suvarṇachadamâlaṁkâ i° ṣgatâ | . — 5. B °grâmaṇiye° BC °khaḍgato° C °pâṇihi | .

6. C °sphîtaṁ na tvaṁ° B °sphîtaṁ taṁ tvaṁ°. — 7. B shashṭiṁ ratha° C shashṭhi ratha°. — 8. BC asha° C °dvîpicarmapiccamna°. — 9. B °grâmaṇiye° stehi carmihi° C °rmibhiḥ | . — 10. C kshatri° taṁ sphîtaṁ na tvaṁ° BC °nyati | .

11. C shashṭhim açva° ttamo | . — 12. B °mekhaladha° C °mekhaladhara kha° BC °khalîl ca ratanâ°. — 13. B °grâmaṇiye° stehi carmihiḥ | . — 14. B kshatri° C °sphîtaṁ na tvaṁ° B °nyati | . — 15. C viṁçati brâhma° BC °bhuṁjati ni°.

16. BC °tvaṁ yadâ°. — 17. C °sphîtaṁ na tvaṁ°. — 18. C °putrâṇ paṁ°. — 19. C °sphîtaṁ na tvaṁ°. — 20a. C râjâ çṛ° gato ti ihaivaṁ antaḥ° B °gato nti | ihaivaṁ antaḥ°. — 20b. C °bhîto ca ye vâhi° B °bhîto ca yo vâhirahiteṣa jaha bhayaṁ bhave° BC °rajâ || 1° taṁ ku°.

21. C °ṣiṣyati.

किं त्वमुन्मत्तरूपा च विधिभ्रान्तचित्ता च भाषसि ।
कीदृशो सो कुशो कस्मादनुपश्येम च वयं ॥

देवी आह ॥

एष देव अभ्यन्तरतो वेश्मयन्तरे तिष्ठति ।
आगच्छति राजपुत्रः अभिनिष्क्रम्य तिष्ठति ॥
तस्यासौ वचनं श्रुत्वा भीतो संविग्नमानसो ।
प्रियअनुमतिकांक्षो कृत्वा अंजलिं तिष्ठति ॥
त्वं क्षमाहि महाराज त्वं क्षमाहि नरर्षभ ।
न वयमेवं जानाम सिंहस्वर इहागतः ॥
त्वं क्षमाहि महाराज त्वं क्षमाहि नरर्षभ ।
न वयमेवं जानाम महास्वर इहागतो ॥
त्वं क्षमाहि महाराज त्वं क्षमाहि महारथ ।
न वयमेवं जानाम मंजुस्वर इहागतो ॥

राजा दानि पुनर्धीतरं परिभाषति ॥ एतको कालो मम जामातु आगतस्य न च त्वं मम निवेदेसि ॥ सो दानि तत्क्षणं शतपाकेहि सहस्रपाकेहि च तैलेहि अभ्यङ्गित्वा स्नापितो महार्हेहि विलेपनेहि विलिप्तो महार्हेहि आच्छादनेहि आच्छादितो आमुक्तमकुटो पंचाङ्गिकेन तूर्येणोपस्थिहीयति ॥ कुशो श्वशुरं आह ॥

यत्तका ते हस्ती अश्वा च सर्वेषां वर्मा पिधीयन्तु ।
मा मम सिंहनादेन सर्वं सैन्यं भजिष्यति ॥
क्षिप्रं च अश्वा योजेथ सुवर्णोच्छ्रितध्वजां ।

1. C °tvam unmattarūpā vi° B °rūpā vā kahi°. — 2. C °dṛśo rājā ku° BC °kasya asmā° C °paśya yathā |. — 4. C eṣo devam abhyantarako ve° B ° devam abhya° BC °smyān antarato tiṣṭhati |. — 5. C antaraṃ tiṣṭhati | 5° B agacchantiko rā° C °cchantiko rājaputro a° B °traḥ api niṣkra°.

7. BC priyam anu(C °yaṃ anu)matiṃ ekāṃ° C °kāṃkṣo kṛ° °ñjaliṃ |. — 8. C tvaṃ kṣamasi mahārā° B °rabhāḥ |. — 9. BC °vayaṃ jānāma mahārāja siṃ° C °gata |. — 10. BC taṃ kṣa° C °ja taṃ kṣa° BC °rabhbhaḥ |.

11. B na vayaṃm eva jā° C na vayaṃ eva jā°. — 12. BC taṃ kṣa° C °ja taṃ kṣa°. — 13. B °vayaṃ eva jā° C °vayaṃm eva jā ° gataḥ |. — 14°. C °gataḥ tatra tvaṃ° B °aya tatra tvaṃ° C °vedayasi |. — 15. BC °bhyaṅgi C °ṅgitvā ma° C °pitā mahārahehi lepanehi vili ° hehi ācchāditaḥ āmu ° sthihiyati |.

17. C °çvaçuram āha |. — 18. C yattakā te mā aśvā° B °hasti aśvā° BC °ṣāṃ varma pidhīyantu ma°. — 19. C °nyaṃ bhañjiṣyati |. — 20. BC °praṃ ca aśvā° C °yojetha suvarṇa ucchri°.

अन्तेपुरातो निर्यासि राज्ञो महेन्द्रस्य पश्यतो॥
सो सिंहनादं नदते शूरो युद्धस्मिं ईश्वरो ।
सिंहनादं नदित्वान परिगृह्णाति क्षत्रिया ॥

ते दानि सप्त क्षत्रिया जीवग्राहं गृह्य श्वशुरस्य उपनीपिता ॥ ते राजा आहंसु: ॥ किं करोमीति ॥ कुशो आह ॥ पादेहि मम श्वशुरं अभिवादेथ वृद्धिं च करोथ ॥ ते दानि पादेहि च महेन्द्रकस्य राज्ञो अभिगता जयवृद्धि च से कृता ॥ महेन्द्रकराजा आह ॥ किं करोमि त्ति ॥ कुशो आह ॥ करिष्यसि [265b] मम वचनं ॥ श्वशुरो आह ॥ करिष्यामि ॥ अपि ते धीतरो सुवर्णसहस्रमण्डितां कृत्वा एकमेकस्य राज्ञो एकमेकां धीतरं देहि जामातरो भोन्तु । सुखं अनुद्विग्नं वसिष्यसीति ॥ राज्ञा महेन्द्रकेन तेषां क्षत्रियाणां सर्वेषामेकमेका सुवर्णसहस्रमण्डिता धीता दिन्ना सुवर्णस्थीव पुत्रपौत्रा ॥ ते दानि स्वकानि राज्यानि विसर्जिता ॥

गतेषु सप्तराजानेषु श्वशुरं कुशो आमन्त्रयति ॥ अहमपि गमिष्यामीति ॥ महेन्द्रकराजा आह ॥ पुत्रि सुदर्शने त्वं एवं पराक्रमयुक्तं राजानं शूरं दीर्घदर्शिं इक्ष्वाकुपुत्रं महाबलं महाकुलीनं अरहसि प्रेमेन च गौरवेन च उपस्थिहितुं । यं नूनाहं सपरिवारो सर्वो च अधिष्ठानो संग्रामतो मोचितो ॥ साधूति धीता पितुः वचनमश्रोषीत् ॥ राजा दानि महेन्द्रको महता सत्कारेण प्रभूतं रत्नदानं दत्वा जामातुकस्य सुदर्शनाये च चतुरंगबलकायं संनाहयित्वा विसर्जिता ॥

सो दानि यथोचिते जनपदे आयासितो । तत्र पश्चमरे ग्रामाय ओक्कन्तो ॥

1. C antahpu ° ndrakasya° B °ndraka pa° BC °pagyato | . — 2. B °nida namadie° C °nāda namade çūro yuddhasmiñ içva°. — 3. B °dam nadatvā° C °dam nādetvāna prati- grī° BC °grihnati ksha°. — 4ª. BC °pta kshatri° B °grāmam gri° C °grāha grihya çvaçura° B °çvaçura°. — 4ᵇ. C °haṁsuh | . — 5ª. B °mani ti | . — 5ᵇ. B °çvaçuram° C °çvaçuram°.

6. C °dehi mahe° B °gato | jayavuddhi ca se kritā | C °gato jayañvuddhi ca se kri- to | . — 7ª. C °rājaṁ ca āha || . — 7ᵇ. BC °miti || . — 8ª. B çvaçuro° C çvaçuro°. — 8ᵇ. C °kān dhitaram dehi jāmātaro bhu°. — 9. BC °anudvignam° C °vasishyati iti | B °shyatiti | . — 10. C rājño mahe° BC °tesham te ksha° C °ndritam kritvā ekamekasya rājño dhitaram dinnā | su° BC °pautram | .

11. C °jadni vi° BC °rjjitāni. — 13ª. C °rājesha sapta rājānesha°. — 13ᵇ. C °gamishyāmiti | . — 14. B °rçane te evam pa° C °rçane tuvam pa ° jānam ikshvā ° lianam abarase premnena ca gauravena ca u°. — 15. B °ham aham ca sapari° BC °ro sarvo ca adhi°.

16. C sādhu ti pituh° C °vacanam me°. — 17. BC °bhritam ratnam (C °ianam) dā- nam datvā jā° B °rçanāye ca | catu°. — 18ª. BC °yathocita ja°.

तत्र स्नापयन्तेन आत्मनो प्रतिबिम्बं दृष्टः । स तं दुर्वर्णं दुर्दृशं आत्मनो प्रतिबिम्बं दृष्ट्वा दुर्मनो आसि । तेन हि मे महेन्द्रकराजधीता परिभवति । आत्मानं उपक्रमिष्यामि ॥ सो दानि शक्रेण देवेन्द्रेण समन्वाहृतो ॥ अयं कुशो बोधिसत्वो दुर्वर्णताये आत्मानमुपक्रमितुकामः तेन तस्य ज्योतीरसएकावलिका मणिरत्नं दिन्नं । इममाबन्धाहि ततः ते रूपेण सर्वजम्बुद्वीपे समसमो न भविष्यति । यत्र काले पौराणिकं रूपं अभिकांक्षसि तदेतं मणिं पाणिना पिधियेयासि ॥ सो दानि तेन मणिरत्नेन आबद्धेन राजकुलं प्रविशति दिव्येन रूपेण प्रतिहाररक्षेण च वारि मा प्रविशाहीति ॥ सो दानि आह ॥ अहं कुशो ति ॥ प्रतिहाररक्षो आह ॥ भद्र कुशो राजा एदृशो रूपेण भवेया ति ॥ राज्ञा कुशेन तं मणिरत्नं हस्तेनापिहितं । तस्य यथापौराणं वर्णरूपं संवृत्तं ॥ प्रतिहाररक्षो दृष्ट्वा मूर्धेन प्रणिपतितो ॥ सो दानि प्रविष्टो देवीय मूले ॥ देवी आह ॥ मा राजकुलं अपमर्दाहीति । किस्य त्वं राजकुलं प्रविष्टो ॥ सो आह ॥ अहं कुशो ॥ देवी आह ॥ कुशो राजा [३६६] एदृशेन रूपेण भवेया ॥ राज्ञा तं मणिं हस्तेन अपिहितं । सो दानि यथापौराणो संवृत्तो ॥ देवी आह ॥ अतो मणितो हस्तमपनेहि ॥ राज्ञा मणितो हस्तो अपनीतो दिव्यं चास्य पुनः रूपं संवृत्तं ॥ आत्मानमेव उपसंक्रमितुकामो । ततो मे इमं ज्योतीरसं नाम मणिरत्नं शक्रेण दिन्नं ॥ कुशो राजा आगच्छतीति श्रुत्वा एकूना पंच कुमारशतानि अमात्या च भटबलाग्रं च सर्वे प्रत्युद्गता । पश्यन्ति कुशं राजं हस्तिस्कंधवरगतं दिव्येन रूपेण आदित्यमिव प्रतपन्तं चतुरंगेन बलकायेन संपरिवृतं आगच्छन्तं । ते दानि न प्रत्यभिजानन्ति ।

1[1]. C °nteṇa ātmāto ātma ° ndaṁ drishṭvā so taṁ°. — 1[2]. C so taṁ duravaṇṇadṛçaṁ° BC °shṭvā durmano° B °dai te°. — 2[1]. B °bhavanti | . — 2[2]. BC ātmanaṁ°. — 3[1]. B °samaṇṇavā° B °hritah. — 3[2]. B °duvarṇṇa° C °rvarṇṇa durdṛçe tāye ā ° sya jyotirasa°. — 5[1]. BC imaṁ ābu° C °hi | tato te rūpeṇa sarvaṁ ja° samasamā no bha° B °jambudvipe samasamā bha°. — 5[2]. C yaṁ kālaṁ paurāṇakaṁ rū° B ° kālaṁ pau° BC °kaṁsi | tad etaṁ maṇi pā° B ° pithiye° C °pāhiye°.

6. B °ni te maṇi° BC °çati | di° B °peṇa prati° C °kshaṇa dhāri mā pravi° B °kshaṇa ca dhāri mā pravishāti | . — 8[1]. BC ° ti pra°. — 8[2]. B ° tihārakaha °. — 9[1]. BC bhadre ku° B ° dṛiçā rū° C °rūpeṇā na bha°. — 9[2]. C °aṇa dhitaṁ | . — 10[2]. B °na prapatito | .

11[2]. C °ha | ato maṇito hastaṁ apanehi rājā maṇihasto | sā rā°. — 12[2]. BC ° kuço rājā. — 13[1]. BC rājā(C °jo) edṛ° B °ṇa ca bha°. — 13[2]. B rājā taṁ maṇi ha° C rājenaṁ maṇiratnaṁ na āpi° B ° apyihitaṁ | . — 14[1]. BC sā dā° C °rūpaṁ saṁ°. — 14[2]. B ato maṇito ha° C ato maṇito divyaṁ°. — 15[1]. B rājā maṇito ha°. — 15[2]. B ātmānaṁ me u° C ātmānam evaṁ u ° kāmaḥ.

16[1]. B tataḥ so imaṁ° C °jyotirasaṁ°. — 16[2]. C ° gacchantīti çru ° kūnapaṁcaçatāni kumārāmātya bhaṭṭabalāgraṁ sarvaṁ pra° B °tyutagatā pa°. — 18. BC °nti | ku° C °skandhavara ° tyam iva prapatantaṁ | cato° B °tapaniaṁ | cato° C °barakā°. — 19. B °nti te°.

तेन दानि राज्ञा मणि रत्नेन पिहितो यथापौराणं च रूपं संवृत्तं ततः च सर्वे प्रणिपतिता ॥ एवं महता समुदयेन कुशो राजा ईर्याये सुदर्शनाय सार्धमन्तःपुरं प्रविष्टो ॥

एवं पुण्यवतो अर्था सर्वे भोन्ति प्रदक्षिणाः ।
यथा नाम कुशो भार्याय ज्ञातीहि च समागतो ॥
पूर्वनिवासं भगवान्पूर्वजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ॥
ते च स्कन्धा ते धातवः तानि आयतनानि च ।
आत्मनो ऽपि च भगवानेतमर्थं वियाकरे ॥
अनवरागे संसारे यत्र मे उषितं पुरा ।
कुशो अहं तदा आसि सुदर्शना यशोधरा ॥
माया माता तदा आसि महानामो महेन्द्रको ।
मारो पच्चतरो राजा एवं धारेथ जातकं ॥
एवमिदमपरिमितं बहुदुःखं
उच्चनीचचरितं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतभयो अशोको
जातकं भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन कुशो राजा दुर्वर्णो दुर्दर्शो प्रतिकूलदर्शनो अभूषि ॥ भगवानाह ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं नगरे काम्पिल्ले पंचालजनपदे द्वे आयपतिका नवकाभिक्ष्या परस्परानुरक्ता भवेंसु । तायि इस्त्रिये सादृशं तव गृहं निःशब्दकं

1. C te dāni rājñāṁ maṇiratena āpihi ° rūpāṁ ca rū° B °rūpa saṁ° B °ttaṁ | ta° C °ttaṁ | tato ca te sa° tāḥ | . — 2. B °jā deyo m°. — 5. BC °thā na me kuço bhartā jñā° C °gatā | .

6. C °nivāsa bhagavāṁ pūrvajā°. — 7. BC °bhikshuṇa(C °kshuṇa)mantike | . — 8. C °ndhā te ca dhātavaḥ tāṇyāya° B °tāyāyanatanā°. — 9. B ātmārthaṁ bha° C ātmanarthaṁ ca bha° rthaṁ ca vyākare || B °rthaṁ vyākare | . — 10. C °varāgramiṁ°.

11. B kuço haṁ° C ° dā | ni°. — 12. C °tadā āsi çuddhodana ikshvāku ca | mahendrako çākya gopāraḥ māro sapta rājñāḥ | evam idaṁ aparimitaṁ evaṁ dhā° B °nāma mahe°. — 15. C °duḥkhitaṁ u° BC °uṭyacari° B °ṇaṁ vi°.

16. C vigatabhayo vigatajvaro a° B °açokaṁ va°. — 18[1]. C bhikshur bhaga° hatanḥ | . — 18[2]. C °jā duvarṇṇa durdṛ° tikulo da° bhūmi || . — 20. C °kshavo a° dhvāna nagaraṁ kāmpilye pañcāraja° B °re kāmpille° C °tikāa taru° B °çāhirā° C °sparigtau° BC °ratanḥ || .

21. C tāye indriye sā° B °striye sadṛ° tva griha nihçabakaṁ° C °grihāṇi nihçabakaṁ° BC °kaṁ tādṛçaṁ sahdhaṁ || .

भिर्द ॥ बुद्धानामनुत्पादे प्रत्येकबुद्धा लोके उत्पद्यन्ति तूष्णीकशोभना बहुविपा-यन्त्वा । एकमात्मानं दमेन्ति शमेन्ति परिनिर्वापेन्ति ॥ ताये स्त्रियाये सवाहारं भिर्द ॥ प्रत्येकबुद्धो च तं गृहं प्रविष्टो पिण्डाय लक्षणाभिरूपो प्रासादिकेन ईर्यापथेन ॥ प्रासादिकाभिप्रसन्ना देवमनुष्याः ॥ तस्या स्त्रियाये प्रत्येकबुद्धं दृ-[॥66b]ष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं । ताये तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पिण्डपात्रो च दिन्नो ॥ सो चापि कुटुम्बिको प्रविष्टो पश्यति तं च प्रत्येकबुद्धं गृहे भार्यां च ॥ तस्य दानि शंका उत्पन्ना । तरुणो यं प्रव्रजितो मा हैव मे कलत्रा चोदोचिता भविष्यति ॥ सो ताये भार्याये चपचपाचाये आह ॥ भुक्तपूर्वो ते एषो यथा त्वमेतस्य भोजनं देसि ॥ सा आह ॥ शान्तं पापं प्रव्रजितो एषो महाभागः अपूर्वो एषो अद्य गृहं प्रविष्टः प्रसादेन मे एतस्य भिक्षा दिन्ना ॥ ततो सो प्रत्येकबुद्धो तस्य पुरुषस्य अकुशलं चित्तोत्पादं ज्ञात्वा अनुग्रहार्थं ततो येव गृहातो हंसराजा विय वैहायसं क्रान्तो ॥ तस्य दानि पुरुषस्य तं प्रत्येकबुद्धं वैहायसगतं दृष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं महाभागो अयं ऋषि इति ॥ तेन सा भार्या अनुक्षमापिता प्रणिधानं च उत्पादितं । अन्ये पि मे जाति त्वं भार्या भवेसीति अन्यराज्ञे पि गता मान्यस्य वशे वर्तेसि नान्यस्य मम येव त्ति ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन कंपिल्ले नगरे पुरुषो अभूषि येन भार्याये ईर्ष्याप्रकृतेन दुष्टचित्तेन प्रत्येकबुद्धो अभ्याचिक्षितो । कुशो राजा तेन कालेन तेन समयेन कंपिल्लनगरे सो पुरुषो अभूषि ॥ अन्या सा भार्या अभूषि । सा सुदर्शना महेन्द्रकाधीता ॥ तस्य भिक्षवः कर्मणो विपाकेन कुशो राजा विरूपो अभूषि ॥

कुशजातकं समाप्तं ॥

1. BC °tpādā pra(C °dān pra)tye° C °buddha lo° dyati tūṣṇīkaśobhano° B °nā tumbul°. — 2¹. B °tmānam damenti ca° C °damenti pari°. — 2². BC °yāye tam cāhā°. — 3. C °nāpāṃsa tardhyā° B °kena īryyā° BC °thena prā°. — 4¹. B °kābhih pra°. — 4². BC °ahtvā prāsā °nnaṃ tā°. — 5¹. C tāye tatpratye ° tro ca dinnā |. — 5². BC °dāpa ku° C °viṣṭaḥ | paśya° B °ti | taṃ ca° C °bhāryyātha ca.

6. C °śaṅkā u° BC °nnā ta°. — 7. C °haivaṃ me ka°. — 8¹. BC ° puruṣāye abhu°. — 8². BC bhuktapūrvā ya(C °rvā te) eṣo eho(C °dāṃ) yathā° C °dana ||. — 9². C °jito eṣo bhāgo apū ° viṣṭo prasā° B °ahaḥ prasāde°. — 10. B °ritam | tato ye gṛ° C °ritaṃ | tato gṛ°.

11. C °tyakaṃ hu ° hāyasaṃ gataṃ°. — 13. BC tena sa bhā°. — 14. B °rāṣṭram pi ga° C °ṣṭraṃ pi ga ° sya vaçavartte° BC °ttete ; nānyasya(B °nyatra) mama ye ca (C ° mama eva) nti ||.

16¹. BC °vo asmākam e° C °lena kālena tena sa ° renā abhū° BC °thi | yena bhā° B °ryāye irṣhyā° BC °bhyācikshito ||. — 18. C °kaṃpille naga°. — 19¹. B anyā sa bhā°. — 19². C °kaham karma°. — 21. C iti pūrṇabhadrasyārthe kuśa°.

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवं मारो पापीमां भगवतो दुष्करं चरन्तस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभमानो निर्विद्य प्रक्रान्तो ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि मम एषो पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभन्तो अवतारं निर्विद्य प्रक्रान्तो ॥ भिक्षू भगवन्तमाहन्सु ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥ भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं वृषभो गवांपतिः गोगणसमनुबद्धो ॥ तस्य दानि वृषभस्य वृषणा लंबा शिथिला च सो वृषभो संविलेहि वृषणेहि गोगणस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं व्रजति ॥ तहिं च अरण्यायतने गिरिको [167a] नाम शृगालः प्रतिवसति ॥ तेन सो वृषभो दृष्टो गोगणेन सार्धं व्रजन्तो लम्बेहि वृषणेहि ॥ सो तस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं बहूनि वर्षाणि समनुबद्धो ॥ तस्य अपरो शृगालो वयस्यो । तेन सो गिरिको दृष्टो तस्य वृषभस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो दृष्ट्वा च पुनर्गिरिकं गाथाये अध्यभाषति ॥

कति वर्षाणि गिरिक अनुबद्धो सि गवांपतिं ।
मुहुर्मुहुश्च वर्षसि भीतभीतं च पश्यसि ॥
इमे स्थूला च लम्बा च सुनिबद्धा शिथिला चिमे ।
इमा न पि पतिष्यन्ति ततो क्षमो भविष्यसि ॥
मयापि समनुबद्धौ दश वर्षाणि पंच च ।
शिथिला च सुबद्धा च नास्ति शातं पततां भयं ॥

1a. B bhikshu bha° C bhikshur bhaga° hataḥ ‖. — 1b. C bhagavan māro° BC °eṣa prishṭimena prishṭimaṁ° B °baddho | ava° C °baddhaḥ avatārārthi avatāraṁ gavesbi | B °shi ‖ ala°. — 3b. C anya° BC °sho prishṭimena prishṭimaṁ sa° ddho | avatārārthi(C °rthi) avatāraṁ gaveshi | ala°. — 5. C bhikshur bhaga° hataḥ | B °ava kadā°. — 5b. B kadāpi° C °gavān ‖. — 5b. BC °vo bhi°.

6b. C °kshave 'ti° B °vaḥ ūta° C °naṁm rishabha bhagavāṁ° B °gaṇaṁ sana°. — 6b. C °ṁ rishabhasya° so rishā laṁcgitehi rishaṇo° B °so rishe laṁbitehi rishaṇe °sya prishṭimena prishṭimaṁ° C °gaṇya prishṭimaṁ agrati ‖. — 8. C °aṛyāya °riko na ṛri°. — 9a. B °rdham agrati laṁbehi ° C °grati laṁcakehi ṛri°. — 9b. BC °sya prishṭimena(C °ṇa) prishṭimaṁ bahū(C °ha)ni°. — 10. C °ro mṛigarājasya te° B °gālā vayaṁsya to°.

11. BC °bhasya prishṭinena prishṭimaṁ°. — 13. C °pati. — 14. C muhummuha citrapaçiti bhita° B °rmuhuç cit taṁsaṁ bhita°. — 15. B imāṁ sthūlā ca lambā su° C imāṁ sthulāṁ ca rardāṁ su° BC °baddho çithilā ca me ‖.

16. C imāṁ na pi patatishyanti tato bha° B °nti | tataḥ bha° C °shyati ‖. — 18. C °sti çānaṁ tato bhashaṁ ‖ B °patato bhayaṁ ‖.

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन वृषभो अभूत् । सो इं वृषभो अभूषी ॥ यः गिरिको नाम शृगालो एषेव मारो अभूषि ॥ तदापि अवतारार्थी अवतारमलभन्तो निर्विद्यापक्रान्तः ॥

समाप्तं वृषभजातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवन्मारो पापीमां न शक्नोति भगवतो अवतारमधिगन्तुं ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतर्हिं एव मारो पापीमां न शक्नोति ममावतारं अधिगन्तुं । अन्यदापि एषो मम न शक्नोति अवतारमधिगन्तुं ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं अनुहिमवन्ते प्रदेशे वानरो महान्तं वानरयूथं परिहरति । तहिं च अनुहिमवन्तप्रदेशे महन्तो उदकह्रदो यत्र वानरयूथं अभीक्ष्णं पानीयं पायको ओतरति । तत्र च उदकह्रदे उदकराक्षसो प्रतिवसति ॥ यो तत्रोदकह्रदे ओतरति पानीयपायो मृगो वा पक्षी वा वानरो वा मनुष्यो वा तं तत्रोदकराक्षसो ओकड्ढति ॥ सो पि वानरयूथो तमुदह्रदं पानीयपायो ओतरति ॥ सो दकराक्षसो दकगतो तानि वानराणि निध्यायित्वा अदृष्टो तेहि वानरेहि ततो वानरमेकमाकड्ढति ॥ एवं सो दकराक्षसो पुनपुनः ये येन ते वानरा उदकपाया ओतरन्ता भवन्ति ततो निध्यायित्वा अदृष्टो ओकड्ढति ॥ सो दानि वानराधिपतिः यानि वानराणि तत्रोदकह्रदे ओकड्ढितानि तानि न पश्यति । तस्यैवं भवति । कहिं ते वानराणि मा अन्यहिं गता भवेन्सु ति । समन्ततोलोकेन्तो न च पश्यति ॥ सो पण्डितो यूथपतिः तेषां [167b] वानराणां [उदकह्रदमोतरन्तानां]

1b. C °ta bhikṣavaḥ yu° B °ṣmākam evaṃ syāt°. — 2a. C °bho abhūṣi yo gi°. — 2b. C yo gi° [illegible] evaṃ mā°. — 3. C [illegible] — 4. C iti [illegible] samāptaṃ [illegible]. — 5a. C bhikṣūbhaga° [illegible] | B °ntaḥ ka°. — 5b. C °thaṃ bhagavan na° gato vatā°.

6a. B °āha | anya° (8a). — 6b. C °rhi evaṃ māro pā° tāra dhi°. — 7a. C bhikṣuḥ āhaṃsuḥ | . — 8a. C °pi bhagavānāha°. — 8b. BC °vo bhū°. — 8b. C °dhvānaṃ anu° B °dhvānam anu° C °ṃ pradeśe° B °deśena vānaro° C °ro mahā | ntaṃ yūthaṃ vānarāṇā° B °haranti | . — 10. BC tahiṃ ca hi° C °ṃ pradeśe mahānto u° hrado tatra ab° yū° thaṃ abhī° yaṃ pāyo otarati | B °rati | ca daka°.

11a. B remplace par : so dakarākṣaso dakagato tāni vānarāṇi nidhyāyitvā adṛṣṭo tehi vānarehi | tato vānaram ekaikaṃ kaḍḍhati | . — 11b. C ca tatra° B tatra ca uda° C °nīyapāyaḥ mṛ° °kṣī vā taṃ uda° B °kṣo vā tatoda° BC °okaḍḍhati | . — 13. C °nīyaṃ pāyo°. — 14. Omis par B. C °rehi | tato° m ekaikaṃ kaḍḍhati | — 15. C °kṣaso punar-punaḥ° BC °pāyā okastā bhavanti | tataḥ (C °to) ni° kaḍḍhati | .

16. BC °ni tatodakahrade okaḍḍhitā (B °tāni tā)ni na pa°. — 17. BC °ti ka°. — 18b. C °rāṇi mā a° BC °anyahi ga° B °ventu ti ca° C °ntataḥ ca°. — 19. C °ṇḍito yūtha

येन दैवेन तं उदकह्रदं पानीयपायी ओतरन्ति तत्र ओतरन्तानां उत्तरन्तानां पादानि प्रत्यवेक्षति ओतरन्तानां वर्धन्ति उत्तरन्तानां परिहीयन्ति । तस्य बुद्धिरुत्पन्ना । अथ एते ओकड्ढियन्ति दकराक्षसेन ततो न पश्यामि एतेषां । अथ मुखेन स्वयमुदकं पिबितुं ॥ ये च तेन दृष्टा ओकड्ढियन्ता तथोद्धे दकराक्षसेन वानरा खादन्ता ॥ गच्छथ यूयं नलवनातो नलप्रनालानि गृह्णथ येनोदकं पास्यथ । ततः दकराक्षसो न शक्नोति अवकड्ढितुं ॥ तेहि गच्छिय नलवनातो स्वकस्वका नलप्रनाला गृहीता दीर्घदीर्घा यथा दूरतो स्थितका उदकं पिबमाना च न दकराक्षसः ओकड्ढेया ति ॥ ये येषां उदकपायी गच्छन्ति ततो स्वकस्वकानि नलान्यादाय ओतरन्ति ततः दूरतो भोन्ता तेन नलेन उदकं पिबन्ति । न शक्नोति दकराक्षसो भूयो वानरमोकड्ढितुं ॥

ओतरन्तस्य दृश्यन्ति पादानि उत्तरंतस्य न ।
नलेन पानं पातव्यं नास्ति आगरतो भयं ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु भिक्षवो युष्माकमेवमस्य: स तेन कालेन तेन समयेन यो वानराधिपतिः । अहमेव तदा अभूत् ॥ यो दकराक्षसो अभूदयमेव मारो अभूत् ॥ तदापि न शक्नोति अवतारमधिगन्तुं ॥

समाप्तं वानरजातकं ॥

°tāni yaṃ yaṃ dṛṣṭaṃ tam uda° BC °nīyapāyo otaranti(C °ranti) | tatra° C °ttarantānāṃ pādā° °tyavekṣati otarantānāṃ varddha° BC °hīyanti ta°.

2. B °r utpadyamānā atra° C °tpannaṃ | . — 3a. BC °okaḍḍiya° C °nti nāhaṃ° B °sma | ta° °śakkāmi pa°. — 3b. B paraṃ mukhe° C paraṃ mukhe°. — 4. BC °dṛṣṭvā(C °ṣṭo) okaḍḍiyantā(C °nto) | tatro° C °tre nāhaṃ ukkaḍḍhaṃ° BC °tā pa°. — 5. BC °cchatha | a° nāto nalapaṇāni gṛhṇatha | ye° B °m udakaṃ pāyatha | C °kaṃ pāsyatha | .

6a. C tato da° B °kṣaso na śa° C °kṣaso na śaknotīyavakaḍḍhituṃ | B °kaḍḍituṃ | . — 6b. BC °cchiya nalavanāto svakasvakā nāla(C °nā naraḷprā° C °nāni gṛhīto dīrgha° BC °pibamāna ca na dakarā° kaḍḍiyāti | . — 8. BC °cchanti | tato sva° C °ṭakaṃti | tato dūrāto bhonta ta° BC °hanti na°. — 9. B °knoti | da° C °rāsa bhū° maro o° BC °kaḍḍituṃ.

11. C otarantasya na dṛṣṭyāni pādāni narena pā° B °ni otarantasya na dṛśyāni pādāni | . — 12. C narena pāniṃ pātavyaḥ nā° B °lena pāniṃ pātavyaṃ° BC °āgataṃ°. — 13a. C °smākam evam asyād anyaḥ° B °dhipatir ahaṃ a° C °dhipar ahaṃ a°. — 14a. BC °m evaṃ tadā°. — 14b. C yo sau° ro 'bhūd ayam evaṃ mā° BC °ro 'bhūt | . — 15. C °ti eva ava°.

16. B iti pānakalaśa-? °kaṃ samāptaṃ | .

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवाननुत्तरायै सम्यक्संबोधिये प्रज्ञाविशेषेण मारस्य विषयातो अतिक्रान्तो ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेवाहं प्रज्ञाविशेषेण स्वस्तिना मारस्य विषयातो अतिक्रान्तो अन्यदापि अहं वानरभूतो समानो प्रज्ञाविशेषेण एतस्य मारस्य विषयातो मूर्धे पादं कृत्वा स्वस्तिना अतिक्रान्तो ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं अनुहिमवन्ते वानरो महान्तं वानरयूथं परिहरति ॥ सो दानि ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे तेन वानरयूथेन सार्धं ततो हिमवन्तातो नानाप्रकाराणि फलानि परिभुंजित्वा तृषितो उदकह्रदं पानीयपायो आगतो ॥ सो च उदकह्रदो छिन्नकूलो नास्ति ओतारो ओतरितुं नर्त्थितुं ॥ सो यूथपतिः तस्य उदकह्रदस्य समन्तेन विचार्यं मार्गन्तो अनुक्रमन्तो पानीयतृषार्थे ततः उपमातां पटां छित्वा तहिं उद[168]ह्रदे पतितो ॥ तस्य च उदकस्य अभ्यन्तरे अजगरस्य बिलं । तत्र बिले महान्तो अजगरो प्रतिवसति ॥ तत्र तस्य प्रतिवसन्तस्य अस्यविवरेण आहारो उत्पद्यति । यो तत्र उदकपायो आगच्छति मृगो वा पक्षी वा वानरो वा तं सो भक्षयति ॥ तेन सो वानराधिपो तहिं उदके पतन्तो दृष्टो । तेन ततो बिलातो ग्रीवा निष्कासिता एतं वानरं ग्रहीष्यामीति । तं वानरं गाथाये अध्यभाषे ॥

उत्पन्नो पुनरयं भक्षो वानरो वनगोचरो ।
यो यं बिलाते कूलम्हि पानीयं पातुमिच्छति ॥

सो दानि वानराधिपो तहिं उदके न किंचित्प्रतिष्ठां लभति यत्र पादं प्रतिष्ठा-

1[b]. C atha khalu bhikṣhur bhagavantam āhuḥ | « — 1[b]. C °bhagavan anu° B °rāye bodhīye pra° C °rāye saṃbodhaye° BC °abhikrānto | . — 2[b]. BC °viham anuttarāye bodhaye prajñāviçeṣeṇa sva° C °ta abhikrānto | anya° B °ahaṃ | 3° C °ta mārdhānaṃ pā° BC °dinā viṣayāto ati(C °abhi)krānto | . — 5[b]. C bhikṣhu āhaṃsuḥ | . — 5[b]. B °kṣhavaḥ ati° C °kṣhavo ati°.

6. BC atīta° C °vantāṃ vānarayū°. — 7. C °mānaṃ vānarayū° vantato nānāpra° hrade pānī°. — 9[b]. C °hrade nilāmbhakulo° B °do nirukkrako° C °ye atiṃ°. — 9[b]. C so yūthapatis tasya udakahra° tṛiṣhito tataḥ° B °tṛiṣhāye | tataḥ° BC °lānāṃ paṭaṃ chitvā tahiṃ°.

11. BC °galasya vi°. — 12[b]. C tasya tatra° BC °gale pra°. — 12[b]. B °tparicaleṣa° C °lpakiçalena ā°. — 13. B °echati | mṛi° BC °pakṣhi vā vāna°. — 15[b]. C °bilanto grīvā niṣkāritā e° BC °taṃ graha(C °gṛihī)ṣhyāmi | so ajagaro taṃ vānaraṃ graha(C °gṛihī)ṣhyāmi°. — 15[b]. B °gāthā a°.

17. C °tpanno pu° BC °bhakṣho vā°. — 18. B °bilam tu kū° C °bilan tu kūlamhi. — 19. B °vānaramhi° BC °kiṃcit pratiṣṭhāṃ(B °ṣṭhāṃ) labhati | ya° B °pratiṣṭhāpe° C °kramo | B °krameyaṃ |

पेत्वा उदकातो स्थलं क्रमेय । तस्यैवं भवति । यदीम अजगरो ग्रीवां पराङ्मुखां परिवर्तेय एतस्य एवाजगरस्य मूर्ध्नि पादं कृत्वा स्थलं क्रमेयं । सो दानि अजगरं गाथाये अध्यभाषे ॥

अहमेव न ते भक्षो इमा न पश्यसे पृथू ।
यो मामभिमुखं तत्र यं भाषसि गिरामिमां ॥

तेन दानि अजगरेण येन ते वानरा यूथपतिना उपदर्शिता ततःमुखं से ग्रीवा परिवर्तिता तानि वानराणि द्रष्टुं । समनन्तरं तेन अजगरेण पराङ्मुखी ग्रीवा परिवर्तिता सो च वानराधिपो तस्य अजगरस्य पराङ्मुखस्य मूर्ध्नि पादं कृत्वा ततः उदकातो स्थलिमा स्थलं प्रक्रान्तो । सो दानि अजगरो तस्य वानरस्य बुद्धिविशेषेण विस्मितो । एतस्य वानरस्य इह उदकह्रदे पादस्य प्रतिष्ठानं नास्ति यत्र पादं प्रतिष्ठापेत्वा इतो उदकातो स्थलं प्रक्रमेय । ततो तेन मम एते वानरा उपदर्शिता । तथा एष अतो मुखं परिवर्तेति मम च ग्रीवा येन एते वानरा तेन परिवृत्ता । एषो च बुद्धिविशेषेण मम एव मूर्ध्नि पादं कृत्वा स्थले प्रक्रान्तो । सो तं वानराधिपतिं गाथाये अध्यभाषे ॥

लघुं च लये क्षिप्रं च निपतं पुनर् चिन्तितं ।
यो मां पराङ्मुखं ज्ञात्वा शूरो वीरो अजानियो ॥
यस्येमे चतुरो धर्मा वानरेन्द्र यथा तव ।
वीर्यं बुद्धिः स्मृतिः प्रज्ञा सो दुःखमपवर्तति ॥

स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन वानु-

1². BC °ti yadye°. — 2². C °dyeshaḥ ajagalo grīvāṁ parāṅmukhāṁ parivarttayaḥ | etasya evaṁ ajagalasya mū° teā sthalaṁ°. — 4. B °m evaṁ na te bhakshyā imāṁ na pa° BC °prithumi |. — 5. B so maṁ a° C yo maṁ a° B °khaṁ arja yaṁ bhāshesi° C °shasi imāṁ giraṁ ||.

6. B °galena ye° C °galena yato te vānarayū° B °rā yutha° BC °rçita | tataḥ° C °rtito | tani vā° °shṭuṁ sa° B °rtitā | tānā° shṭuṁ sa°. — 7. C samantaraṁ tena ajaṅgala parāṅmukhā grī° B °gare parā° BC °rtitā | so° C °galasya pa°. — 9. C °galo tu° shena vi°. — 10. C °de pādasya pratiṣṭhānaṁ nāsti | yatra pratiṣṭhāpayetvā itaḥ udakāto sthalaṁ prakra° BC °krameyaṁ |.

11. BC tato na mama e° C °vānara u° rçitāḥ tathā°. — 12. C °mukha a° vartianti mama ca° B °rtiente mama ca° C °vṛtā e°. — 13. C °evaṁ mūrddhni pā°. — 14. C °dhipaṁ gā° B °dhipatiyaṁ gā°. — 15. C laghuṁ ca paryyakshipaṁ ni° B °praṁ ni° C °punaḥ cinti°.

16. C °khaṁ dṛishṭvā çūro vīro ajāneiha pa°. — 18. C °buddhiṁ smṛitiṁ prājñāḥ sa° paṁ duḥkha pravarttiti ||. — 19. C °khalu bhi°.

हिमवन्ते वानराधिपो अभूषि । सो हं तेन कालेन तेन समयेन वानराधिपो अभूषि ॥ अन्यः स तत्र उदकह्रदे अजगरो अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । [268ᵇ] एष भिक्षवः पापीमां मारो तेन कालेन तेन समयेन तहिं उदकह्रदे अजगरो नैवासिको अभूषि ॥ तदापि अहं एतस्य उदकह्रदातो बुद्धिवीर्येण मूर्ध्नि पादं कृत्वा अजगरमतिक्रान्तः । एतरहिं पि अहं एतस्य मारस्य विषयातो बुद्धिवीर्येणातिक्रान्तः ॥

वानरजातकं समाप्तं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ यं भगवान्एवं पुण्यानां वर्णवादी ॥ भगवानाह ॥ न हि भिक्षवः एतरहिमेवाहं पुण्यानां वर्णवादी । अन्यदाप्यहं भिक्षवो पुण्यानां वर्णवादी ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिजनपदे अंजनको नाम राजा राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो महाधनो महाभोगो महावाहनो । तस्य राज्यं ऋद्धं च स्फीतं च सुभिक्षं चाकीर्णजनमनुष्यं च सुखितजनमनुष्यं च ॥ तस्य दानि राज्ञो अंजनस्य पुत्रो पुण्यवन्तो नाम कुमारो सर्वकालं पुण्यानां वर्णवादी । तस्य दानि कुमारस्य चत्वार अमात्यपुत्रा वयस्या ॥ एको अमात्यपुत्रो वीर्यवन्तो नाम सर्वकालं वीर्यस्य च वर्णवादी वीर्यं लोके अनुत्तरं ति ॥ द्वितीयो अमात्यपुत्रो शिल्पवन्तो नाम सर्वकालं शिल्पस्य च वर्णवादी शिल्पं लोके अनुत्तरं ॥ तृतीयो अमात्यपुत्रो रूपवन्तो नाम रूपस्य वर्णवादी रूपं च लोके अनुत्तरं ॥ चतुर्थो अमात्यपुत्रो प्रज्ञावन्तो नाम सर्वकालं प्रज्ञाये वर्णवादी प्रज्ञा च लोके अनुत्तरं ॥ ते दानि तेन कुमारेण पुण्यवन्तेन उच्यन्ति ॥ नास्ति पुण्येहि समं पुण्यं लोके अनु-

2¹. C anyo so tatra u° jagalo nāma a°. — 2². C °abhūṣayo | ; — 2³. BC °toḥ e°. — 3. C °kshavo māro pāpimāṁ tena kā° B °garā nai°. — 4. C °eta uda° BC °trā vīrya-ptim(C °ta) atha° C °lam abhikrānto | . — 5. C etarahiṁ pi a°.

7. C iti çrimahāvastunavadāne vānarajā°. — 8¹. C atha khalu punar bhikshum āhatsuḥ | B °nsuḥ pa°. — 8². C °gavan ha°. — 9¹. C na bhikshavo etarahiṁm evā°. — 10¹. C bhikshu āhatsuḥ ‖ . — 10². BC °bhagavān ‖ ; — 10³. B °kshavaḥ bhū° C °kshava bhū°.

11. B °vārāṇaçi kāçi° BC °de añjanako° B °yati | kṛi° BC °bano tasya°. — 13. C °jyaṁ sphītaṁ ca subhi° B °cākirṇṇjanamanushyaṁ ca | sukhi°. — 15. BC °ro sarva-kālaṁ° B °ṛṇṇavādi ta°. — 15. B °tvā ca a° C ° putra vayasyo | .

16. B °amātyāpu° C °sarvakā° BC °sya ca va° C °di vīryya lo°. — 17. C °sarvakā° BC °sya ca va° C °ṛṇṇavādi çi°. — 18. C °sya va varṇṇa° BC °di rūpaṁ ca lo°. — 19. C °sarvakā° BC °di prajñāye lo°.

21¹. B °nāsti puṇyo hi sa° BC °ttare hi pa°.

नगरं ति । यदि वो जानितु न शक्यथ परराष्ट्रं गच्छाम तत्र ज्ञास्याम: को विशेष्यति पुण्यवां वीर्यवां शिल्पवां रूपवां प्रज्ञावानिति ॥ ते दानि वाराणसीतो काम्पिल्लं नगरं गता यावत् ज्ञास्याम को लोके विशिष्यति पुण्यवां वीर्यवां शिल्पवां रूपवां प्रज्ञावां ॥

ते दानि कंपिल्लतो निर्गम्य गंगायां स्नापनाय गता पश्यन्ति च नदीये गंगाये स्रोतेन महान्तं दारुस्कन्धं ओहुह्यन्तं । ते दानि अमात्यपुत्रा: सो च पुण्यवन्तो राजपुत्रो तं वीर्यवन्तममात्यपुत्रमाहन्सु: । वीर्यवन्त अत्र त्वया दारुस्क[269]-न्धे वीर्यं दर्शयितव्यं यं शक्नोसि इदं दारुस्कन्धं नदीये गंगाये ओहुह्यन्तं ओकड्ढितुं । ततः सो वीर्यवन्तो तेन दानि महाजनकायेन संरभित्वा तं दारुस्कन्धं नदीये गंगाये ओहुह्यन्तं स्थले ओकड्ढितं । ते दानि तं मल्लयन्ति पश्यन्ति च महारहं चन्दनद्रुमं । सो दानि तेन वीर्यवन्तेन अमात्यपुत्रेण गन्धिकानां हस्ते पुराणानां शतसहस्रेण विक्रीतो । तेन तं पुराणानां शतसहस्रमानेत्वा तेषां वयस्यकानां दत्तं । तां वयस्यकां गाथाय अध्यभाषे ।

वीर्यं लोके प्रशंसन्ति वीर्यं लोके अनुत्तरं ।
यस्य वीर्यप्रभावेन धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि आहन्सु: । दृष्टं वीर्यस्य फलं । शिल्पवन्तस्य शिल्पफलं पश्याम: ॥

सो दानि शिल्पवन्तो वीणामादाय वयस्यकानां मूलातो निर्धावित्वा अमात्यपुत्रेहि च श्रेष्ठिपुत्रेहि च सार्धं वीणाये कुशलेहि वीणां प्रवादितो । तत्र महाजनकायो सन्निपतित: यत्तका पि कंपिल्ले नगरे वीणावाद्येषु शिक्षिता ते पि सर्वे

1. C yadi vā jā˚ BC ˚jānitu na ça˚ B ˚rāshṭhraṁ ga˚ shyati | pu˚ C ˚vīryyavān çilpavān rupavān prajñāvān iti | . — 2. C ˚gatāḥ yāva jñāsyā˚ BC ˚shyati | pu˚. — 5. C ˚nisvandya ga˚ nti ca nadīye gaṁgāye çrotena mahā˚ B ˚dīye gaṁgāye çrotena˚ C ˚dāruskaṁdhaṁ ˚.

6. C ˚ni amātyaputro so ca puṇya˚ ˚ryamandam a˚. — 7. B vīryyavanta˚ C vīryyavantaṁ atra˚ B ˚ryaṁ ya çaknosi | i˚ C ˚ryaṁ | ya ça˚ kaṭṭituṁ | B ˚okaṭṭituṁ | . — 9. C tato so vīryavantaṁ te˚ B ˚taḥ se vīryavanto˚ C ˚dīye arudhya˚ B ˚gāye ohyantaṁ˚ BC ˚sthalaṁ okaṭṭi(C ˚ṭi)taṁ | . — 10. B ˚kalanti | paçya˚ C ˚haṁ candranadrumaṁ | .

11. C ˚ryavantaṁna amā˚ B ˚putrena gandhi˚ ˚ṇena vikrito te˚ C ˚krīyate | . — 12. B ˚taṁ tāṁ˚ C ˚taṁ gā˚. — 13. C ˚syakānāṁ dattaṁ ga˚ syakā gā˚. — 15. B ˚vīryaṁ pra˚ skandhā me ā˚ C ˚skandhāto āhṛ˚.

16[a]. B tena dā˚ BC ˚nsuḥ dṛṣ˚. — 16[b]. C dṛṣṭhaṁ vīryasya yat phalaṁ. — 17. C ˚çilpavanta˚ B ˚nāṁ sthālato ni˚ BC ˚nirddhā(C ˚niddhā)vitvā a˚ C ˚tyaputrehi ca çre˚ BC ˚çreṣṭhiputre˚ C ˚nāddha vīṇā˚ lehi vīṇā pra˚. — 18. C ˚janakāya samnipatitāḥ yata˚ B ˚kaṁppille˚ C ˚kshitāḥ te pi sra˚ titāḥ te˚.

श्रुत्वा अभिनिपतिता ॥ तेन अमात्यपुत्रेण सार्धं परस्परस्य विस्पर्धं वीणां वादयन्ति । न च कोचिच्छक्नोति तस्य अमात्यपुत्रस्य वीणाये अभिभवितुं ॥ अथ खलु अमात्यपुत्तो सो शिल्पवन्तो सर्वेषां वीणावाद्येन विशिष्यति ॥ तेन दानि शिल्पवन्तेन तां वीणां वादयन्तेन तस्या वीणाये एका तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च ताये वीणाये स्वरो निश्चरति । तस्य द्वितीया तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च वीणाये स्वरो निश्चरति । तस्य तृतीया तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च ताये वीणाये स्वरो निश्चरति । एवमेकमेका षट्तन्त्रीयो छिन्ना एका तन्त्री अवशिष्टा । ततस्ताये एकाये तन्त्रीये तादृशो एव स्वरो निश्चरति ॥ सर्वा परिषा तस्य शिल्पवन्तस्य अमात्यपुत्रस्य वीणावाद्येन विस्मयमापन्ना ॥ तेन दानि प्रभूतं हिरण्यसुवर्णं आच्छादो च लब्धो । तेन तं हिरण्यसुवर्णं आहरित्वा तेषां वयस्यकानां दिन्नं । अयं पि मम शिल्पस्य फलं ॥ सो दानि तां वयस्यकां गाथाये अध्यभाषे ॥

शिल्पं लोके प्रशंसन्ति शिल्पं लोके अनुत्तरं ।
सुशिक्षितेन वीणायां धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि आहंसुः ॥ दृष्टं इमस्य शिल्पवन्तस्यापि अमात्यपुत्रस्य शिल्पस्य फलं । रूपवन्तस्य पि रूपस्य फलं पश्यामः ॥

सो दानि रूपवन्तो अमात्यपुत्रो ततो वयस्यानां मूलातो निर्धावित्वा [269[b]] अन्तरापणवीथीमोक्रान्तो ॥ सो दानि अन्तरापणे वीथीयं चरन्तो अन्यतरि-काये कृतो प्रासादिको दर्शनीयो अक्षुद्रावकाशो परमाये शुभाये वर्णपुष्कलताये

1. B °trena para ° aparddha vi° BC °dayati | . — 2[a]. C na ca kvacit ça ° bhavata | . 2[b]. C °khalu so amā ° tro nilpa ° dyena viçikshyati | B ° dyena çikshyati | . — 3. C te dā ° lpavantena tām viṇā vāda° BC °ntena tasya viṇāye e° B °kha tantrī° C °echinnāḥ tādṛ °raṁ ca tāye viṇāye svarā niçca° B °svaraṁ niçca°. — 5. B °dvitrī tantrī° C °dvitīyā tantrī echinnās tādṛç°.

6. C °tīya tantrī echinnāḥ tādṛ°. — 7[a]. BC evam ekamekhā evaṁ sha° B ° shaṭtrī (?)-pa echinnaṁ ekā ta° C °shattantriyā echinnā | ekā ta ° çishṭāḥ ta°. — 7[b]. C tato te ja ekā° B tatas te pi ekā ° dṛçā eva° C °dṛçā evaṁ sva°. — 8. C sarva pari ° patnaḥ | . — 9. B °hiranyaṁ su ° labho te°. — 10[a]. B °hiranyaṁ su° C °ṇṇaṁ āçcahāde ca labdhaṁ taṁ hiranyaṁ suvarṇaṁ āha ° syakāṁ dinnaṁ.

11. C °bhāshye | . — 12. B °nti çilpaṁ lo a°. — 13. B suçichinnena vī° C suçichinnena vī ° naskandho me āhṛtaḥ | B °naskandha me ā°. — 14[a]. B tena dā° BC °ansuḥ dṛ°. — 14[b]. dṛshṭaṁ i ° tpasya pa°. — 15. C so dāni rūpavantasyāpi° B rūpaṁ tasya pi°.

16. B °tyapu tato yasyānāṁ rūpānāṁ mū ° ntarapaṇavīthīyoka° C °vīthīm okasto | . — 17. B °ntarāpaṇaṁ vī° C °ntarāpaṇavīthīyaṁ akasthako aṇya° B ° drishṭo pai° C °dike darça° B °nīyo | akshu ° mâyāte ta°.

समन्वागतो ॥ तस्या तव दृष्टमात्रे अत्यर्थं प्रेमं संजातं । ताये चेटी प्रेषिता ॥ गच्छाहि एतं पुरुषं मम वचनेन शब्दापेहि ॥ सो दानि ताये चेटीये शब्दापितो आर्यधीता तव आर्यपुत्र पश्यितुकामा ॥ सो दानि ताये चेटीये सार्धं तस्या गणिकाये गृहं प्रविष्टो ॥ गणिकाये अमात्यपुत्रो अभिनन्दितो । स्वागतमार्यपुत्रस्य इमन्ते गृहमनुत्तरव्यसनं तं कल्याणं मया सार्धं पंचहि कामगुणेहि समर्पितो क्रीडाहि रमाहि परिचारेहि ॥ सो ताये गणिकाये एकपर्यंकेन उपविशापितो बहुप्रकारं च अर्थेन शोभितो । तस्य स्नानगृहं प्रवेशित्वा गंधतैलेन अभ्यंगो दिन्नो उदारेहि स्नानचूर्णेहि स्नापितो उदारेहि च आलेपनेहि अनुलेपितो महारहाणि च काशिकवस्त्राणि परिधापितो ॥ ताये गणिकाये सार्धमुपविष्टस्य महारहं भोजनमुपनामितं ॥ सो दानि ताये सार्धं आसन्तो आह ॥ अमुकत्र मे गृहे मम चत्वारो वयस्या आसन्ति तेषां शब्दापित्वा अर्थमात्रा दातव्या यथा ते न विहन्येयुः ॥ गणिकाये वचनकारेण शतसहस्रं पुरतो स्थपितो इमं तेषां वयस्यानां देहि ॥ तेन दानि ते वयस्या शब्दापिता । ते दानि ताये गणिकाये गृहमागता: पश्यन्ति रूपयक्षं अमात्यपुत्रं महतीये श्रियाये गणिकाये अंकगतमासन्तं ॥ सो दानि रूपयक्षो तां वयस्यां दृष्ट्वा गाथाये अध्यभाषे ॥

रूपं लोके प्रशंसन्ति रूपं लोके अनुत्तरं ।
गणिकाय च अङ्कगतो धनस्कंधो मे आहृतो ॥

इमं शतसहस्रं गृह्णथ व्ययं करोथ ॥ ते दानि शतसहस्रं गृह्य स्वकमोकारं गता ॥

1¹. B °abjamātrā nya° C °abjamātro nya° B °jātaṁ tā°. — 1². BC °tiye preshitā ga° — 2¹. B gacchehi e° C °cchāhi | evaṁ pu° [illegible] śabdā°. — 2². BC °tra paśyitukāmaḥ (C °maḥ |) so dā°. — 3. B °sthe agra°. — 4¹. B °ndito svā°. — 4². C svāgata ārya-putrasya sahagṛihaṁ praveçitvā gandhatailena imaṁ te gṛi° [illegible] kalyāṇaṁ gṛihaṁ mayā sā° [illegible] paricārehi | B° ricārāhi |.

6. B °ekaparyaṅke° C °paryaṅkena upaviçāyitaḥ | ba° B °rthena lābhi° BC °bhito ta°. — 7. B °tailaṁ na abhyaṅgo di° C °lena abhyaṅgo di° BC °naa | udārehi snānacū(C °ṇ)-rṇne° B °snāpito | udārehi ca alepane° C °snāpito udārehi ca anulepito ma° B °lepito | ma° BC °rihāçito |. — 9. C ° [illegible] upashitaḥ tasya°. — 10¹. C sā dā°. — 10². B °yā | yathā° C °yā ya yathā te na vihanyeyuḥ | B °nyetu |. — 13¹. C te dā° BC °bdāvitā |. — 13². C °gaṇikāye gṛi° BC °guṇaṁ ri° C °ṇikāye aṅkagata°. — 15. C °rūpavantaṁ tāṁ°.

18. C °ca aṅkagato dhanaskandho ca me hṛitaḥ |. — 19¹. B °evaṁ gaccha vya° C °evaṁ accha vyayaṁ karotyatha |. — 19². C °svakam ākaragatā | B °gato |.

ते दानि आहन्सुः ॥ दृष्टं रूपवन्तस्यापि अमात्यपुत्रस्य रूपफलं । प्रज्ञावन्तस्यापि प्रज्ञाये फलं द्रष्टव्यं ॥

प्रज्ञावन्तो पि ततो कोशागारातो निर्गत्य अन्तरापणवीथीविलोकन्तो । तत्र पश्यति श्रेष्ठिपुत्रं अग्रगणिकाये सार्धं विवदन्तं महतो जनकायस्य मध्ये । श्रेष्ठिपुत्रेण सा अग्रगणिका उक्ता । आगच्छ [270b] मम अद्य रात्रिमुपस्थापनकारि । अहन्ते शतसहस्रं दास्यामि ॥ अग्रगणिका आह ॥ आर्यपुत्र नास्ति मम अद्य रात्रौ क्षणो अन्यस्याहमद्य रात्रीये गृहीतवेतना । अथ तं उपस्थिहिष्यामः श्वे आर्यपुत्र आर्यपुत्रस्य सकाशमागमिष्यं ॥ सा दानि तस्य पुरुषस्य तां रात्रिमुपस्थापनकारि गता ॥ श्रेष्ठिपुत्रो पि तामेव अग्रगणिकां संकीर्तयन्तो शयितो ॥ तेन दानि ताये अग्रगणिकाये सार्धं स्वप्नान्तरे सर्वरात्रीं यथाभिप्रायं क्रीडितं रमितं प्रविचारितं ॥ सा दानि अग्रगणिका तां रात्रिं तेन पुरुषेण क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारित्वा प्रभाताये रात्रीये तस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य सकाशं गता । एषाहमागता आर्यपुत्रस्य उपस्थापनकारिका ॥ श्रेष्ठिपुत्रो आह ॥ अथाहं स्वप्नान्तरे त्वया सार्धं सर्वां रात्रिं यथाभिप्रायं क्रीडितो रमितो परिचारितो गच्छ न मे त्वया कार्यं ॥ यदि आर्यपुत्रो मया सार्धं स्वप्नान्तरे सर्वरात्रिं यथाभिप्रायं क्रीडितो रमितो प्रविचारितो देहि मे शतसहस्रं ॥ श्रेष्ठी आह ॥ या दानि त्वमन्येन पुरुषेण सार्धं सर्वरात्रिमाषिता किस्य तवाहं शतसहस्रं दास्यामि ॥ सा आह ॥ आर्यपुत्र स्वयं जल्पसि यथा सर्वरात्रिं एव त्वया सार्धं स्वप्नान्तरे यथाभिप्रायं क्रीडितं रमितं प्रविचारितं दातव्यं आर्यपुत्रेण शतसहस्रं माटवं ॥ तत्र तेषां तं विवादं ॥ महाजनका-

1b. B °nsuḥ dṛṣ°. — 1b. B dṛṣṭaṃ rūpavanta° C °akṣaṃ rūpavantasya ° trasyāpi rū° B °ryā rūpaṃ phalaṃ | . — 2b. C °jñāvantasyāpi ta° BC °nkrāntā ni ° ntarāyaṇa° B °vavilokan° C °vīthi vilo° BC °nto tatra pa°. — 3b. BC °śyati | śreṣṭhipu° C ° putram agra BC °dhye śre°. — 4. BC śreṣṭhipu° C °putreṇa° BC °kta ā°. — 5b. BC °sthānakāra (B °ni |) a°. — 5b. C ahaṃ te pa ° sraṃ dāsyāmi | B °dāsyāmi | .

6b. C °sti mama adya rātrau me pi° BC °hitavetanā | . — 7. C adya tena upa° mah | śve āryaputrasya sa°. — 8. C ° rātriṃ upasthapanakā nirgatāḥ | B °gatā śre°. — 9b. B śreṣṭhipu° C śreṣṭhiputro pi° BC °pi tām evam agra° C ° kāṃ saṃkīrtayanto śa°. — 9b. C °ṇikāye sva ° re sarvarātriṃ yathā ° yaṃ krīḍi°.

11. C °mitvā paricāritvā prabhā° BC ° śreṣṭhipu°. — 12. B saha ha āryaputra° C saha ham āgata āryya ° sthānakārikā | . — 13b. C śreṣṭhipu°. — 13b. B °svapnāntare ° sārdhaṃ kāra me tvayā kāryya | . — 14. C °mito paricārita de°

16b. B śreṣṭhī ā° C śreṣṭhi ā°. — 16b. B °ni tvam anye° C °ni tvaṃ anye ° sārdhaṃ sarvāṃ rātriṃ āsitā ki° B °sarvarātriṃ kṛī°. — 17b. C °putro sva° B °lpasi | yathā sa° C ° trāṃ evaṃ tva ° tritaṃ parivā°. — 19b. B °ahāṃ tam viva° BC °daṃ ma°. — 19b. C °kāyo samāgato na ca taṃ kaścit te° B °taṃ kācit te° BC °daṃ nivāreti° B °taṃ samavedā sa°

यो समागतो न च तं कोचि तेषां विवादं विच्छिन्दितुं समर्थो ॥ सो तत्र ज्ञितको प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो । एतेहि कंपिद्येहि नैगमेहि पुच्छति ॥ अन्य कुमार त्वं पि पन्ते अत्र मतिमायसि किं दातव्यं एतेन श्रेष्ठिपुत्रेण एतस्या अग्रगणिकाये शतसहस्रं अथ न दातव्यमिति ॥ प्रज्ञावन्तो आह ॥ यथापि श्रेष्ठिपुत्रस्य एताये गणिकाये समागमः आसि तथापि श्रेष्ठिपुत्रेण एताये गणिकाये भाटकं दातव्यं ॥ ते आहंसु ॥ निर्दिशतु कुमारो यथा दातव्यं ॥ तेन प्रज्ञावन्तेन महन्तो आदर्शमण्डलो आनापितो शतसहस्रं च । श्रेष्ठिपुत्रो पुच्छति । गृह्ण एवं शतसहस्रकं करण्डकं एतस्य आदर्शमण्डलस्य अभिमुखं धारेहि ॥ श्रेष्ठिपुत्रेण तं शतसाहस्रिकं करण्डकं उत्थापित्वा एतस्य आदर्शमण्डलस्य अभिमुखं स्थापितं । आगच्छ भद्रे यो एतस्य शतसाहस्रिकस्य करण्डकस्य [270b] अत्र आदर्शमण्डले प्रतिबिम्बं एतं गृह्णाहि । एषो ते भाटको ॥ एवं तस्य प्रज्ञावन्तस्य अमात्यपुत्रस्य निर्दिष्टे महाजनकायेन हक्कारो दिन्नो प्रभूतं च हिरण्यसुवर्णमाच्छादयन्ति ॥ तेन तं हिरण्यसुवर्णं तेषां वयस्यानां दिन्नं ॥ सो तां वयस्यां गाथाये आभाषे ॥

प्रज्ञां लोके प्रशंसन्ति प्रज्ञा लोके अनुत्तरा ।
सुचिन्तिताये प्रज्ञाये धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि अमात्यपुत्रा आहंसुः ॥ दृष्टं वीर्यवन्तस्य अमात्यपुत्रस्य वीर्यप्रभावो शिल्पवन्तस्य शिल्पप्रभावो रूपवन्तस्य रूपप्रभावो प्रज्ञावन्तस्य प्रज्ञाप्रभावो । अधुना कुमारस्य पुण्यवन्तस्य पुण्यप्रभावं पश्येमः ॥

सो दानि पुण्यवन्तो राजपुत्रो तेषां वयस्यानां मूलातो निर्धावित्वा येन राज-

1. C tatra° B °sthatah ko pra.° tro sa ta°. — 2[1]. C sa tehi kaṁ° C se tehi kaṁ°. — 2[2]. BC °çreshṭhipu° etasya (B °sya agra° C °hassam arthaṁ na dātavyaṁ ti | B °sahasraṁ arthan dāta°. — 4[2]. B athāpi° B athāpi çreshṭhipu° saṁgato āsi | tathā° B °nah āgi ta-thā° BC °ye etasya gaṇi°. — 5. C °āhaṁsuḥ | .

6[1]. B nirviçatu māro° C °tu māro°. — 6[2]. BC °ntena mahato ā° C °ṇḍalā ā° samā çra° B °saṁ | . — 7[1]. BC çreshṭhipu°. — 7[2]. BC gṛihna etaṁ° B °hassaṁkaṁ kalaṇḍaka etasya ā° C °srakaṁ etasya ā°. — 8. BC çreshṭhipu° C °hasrika ka° BC °ṇḍakaṁ e(C °ṇḍakasya etasya çatasāhasrikasya ukshipitvā tasya āda° pitaṁ ā° — 9. B °rçanamaṇḍa° BC °gṛihnāhi | .

11[1]. BC eshā o bhāṭako tena ta°. — 11[2]. BC tena ta° C °nirviçate° B °dinnā | prabhū° cchādayaṁti | C °cchādayati taṁ tena hi°. — 12. C taṁ tena hi° nāṁ dinnāḥ so°. — 14. BC °jñāṁ loke praçaṁsaṁti°. — 15. B sucintaye pra° C sucintaṁ ye sa prajñā me dhanaskaṁdhaṁ ca āhṛitaḥ | B °hṛitā te sā°.

16[1]. C °putro ā°. — 16[2]. B °shṭaṁ vīryaṁ ca tasya a° C °shṭaṁ vīryaṁ vayaṁ tasya a° BC °rūpaprabhāvā çilpasa° C °jñāprabhāvaḥ adhu°. — 17. C °ntasya prabhāvaṁ paçyāmaḥ | . — 19 C °nto rājakumāro te° nāṁ mūlāto nirdhāvi° B °nāṁ | .

कुलं तेण गओ । सो तत्थ राजकुलसमीपे आसति च । अपरेण अमात्यपुत्रेण दृष्टो । सह दर्शनेन तस्य अमात्यपुत्रस्य पुण्यवन्तस्य राजपुत्रस्य मूले प्रेम्णं निपतितं । सो तेन वर्णेन निमन्त्रितो स्वकं गृहं नीतो व्यायामशालां प्रवेशितो । व्यायामं कृत्वा स्नानोपलिप्तो भक्तपानमुपविष्टो । तत्र सो राजपुत्रो तेन अमात्यपुत्रेण सार्धं तं दिवसमुपक्रान्तो प्रणीतेन रात्राहेन अन्नपानेन । सो च अमात्यपुत्रो राजकन्यां यानशालामभिवहापयित्वा प्रस्थापितो । तावे च राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य धीताये दृष्टो । तस्या एवं भवति । एषो अमात्यपुत्रो आगतः । सा दानि विकाले राजकुलातो निर्धावित्वा निर्गम्य यानशालां प्रविशित्वा तत्र एव यानमभिवहित्वा यत्र सो पुण्यवन्तो राजपुत्रो शयितो । जानाति इदानी मुहूर्तं पि विबुद्धिष्यति । ततो मया सार्धं रमिष्यति । कुमारो पि आदित्यपीतो सुखं शयितो । सापि राजधीता कामवितर्केहि वितनाना इदानिं विबुद्धिष्यति मुहूर्तं पि विबुद्धिष्यति इति बहुकेन रात्रीविभवाकाला ओसुप्ता । सा दानि सूर्ये उद्गते ततो यानातो ओतरित्वा राजकुलं प्रविष्टा अमात्येहि च दृष्टा । तेषामेतदभूषि । एवं राजधीता यानशालातो ओतरित्वा विनिद्रा राजकुलं प्रविष्टा मा अत्र यानि केनचित्पुरुषेण सार्धं आसितं भवेया । ते च तत्र विचिनन्ति पुण्यवन्तो च कुमारो ततः यानातो ओतरन्तो । तेषाममात्यानां एवं भवति । कुतो अयं [171a] पुरुषो ति राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य धीतरेण सार्धं अत्र यानशालायामासितो । सो तेहि अमात्येहि गृहीतो गृह्णिय राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपनामितो । अयं महाराज पुरुषो राजधीताये सार्धं यानशालायां शयितो । सो पृच्छियति । कथमिदं ति । सो आह । महाराज अमुकेन अमात्यपुत्रेण गृहे निमन्त्रितो हं आदित-

1¹. B °kule sa° C °kulaṁ samīpena āsanti ca | . — 1². C °dṛiṣṭhiya sa° B °ahje sa°. — 3. B sā te° C °svayaṁ gṛihaṁ nītaḥ vyā° °veçaçayito. — 5¹. C °liptaḥ bha°. — 5². C °sārdhaṁ taṁ di° °jāraṭhena a°. — 5. BC °jakyā jānaṁ; B °sāṭaṃ abhi° C °çayito |.

6. B °dṛishṭo ta° C °dṛishṭaḥ ta°. — 7¹. B °ti e°. — 7². C °gato | B °taḥ sā°. — 7³. B °sālā praviçitvā | ta° C °tra evaṁ yānaṁ a° B °yatra sā puṇya° BC °yito jā°. — 9. BC °nāti | i° C °dāniṁ muhurttam api bu° B °pi buddhyishya°. — 10². BC °ditapī°.

11. BC °rājadhitā kāmaki° C °kāmavitarke° B °rkehi | vidya° C °idāni vibuddhishyato ottarantā vinidrā° B °niṁ vibuddhishyati | muhurttaṁ pi vibuddhishyati iti | bahukena rātriṁ vibhāvakāmata supto | . — 12. B sa dāni sūryo udgata tato jānāto o° vishṭo amātyehi ca dṛishṭvā te°. — 14. B °pravishṭo mā° C °pravishṭaḥ mā°. — 15. BC °vicinanti pu° C °re tato yā°.

16². B teshāṁma a° C teshāṁ amā° BC °ti ku°. — 16³. C kuto yaṁ pu° °sya dhītare sā° °lāyāṁ çayito | so pri°. — 18¹. B °hita grihnya rā°. — 18². B °yito so pṛi°. — 19¹. C °pṛcchiya° BC °ti ka°. — 19². BC kathamidaṁ ti | . — 20¹. C °rāja amuke° BC °di te pi° B °pito avikāle nikkāle nikkāsitvā° C °pito avikāle nishkāle nishkāsitvā °sthitaḥ sa° B °sthito sa°.

पीतो विकाले निष्कासित्वा ओहारं प्रक्षिप्तो । सो तेन विकालदोषेण यव ग्राम-घातायामभिवर्तित्वा प्रघातितो खादितपीतो नाथेव तत्र अन्यो को चि द्वितीयो विदितो ॥ राज्ञापि धीता पृच्छिता । कथमेतन्ति ॥ ताये पि तु ब्रह्मदत्तस्य यथाभूतं आचिक्षितं । यथैव जल्पति पुरुषो तथा एव नान्यथा अन्यति ॥ राजा ब्रह्मदत्तो पुण्यवन्तस्य राजकुमारस्य प्रीतो संवृत्तो पश्यति च तं कुमारं प्रासादिकं दर्शनीयं बुद्धिमन्तं च सुशिक्षितं च । तस्य एतदभूषि । न एतेन प्राकृतपुरुषेण भवितव्यं महाकुलीनेन एतेन कुमारेण भवितव्यं ॥ सो दानि तं कुमारं पृच्छति ॥ कुमार कुतः त्वन्ति ॥ कुमारो आह ॥ वाराणसीतो अंजनस्य काशिराज्ञो पुत्रो ॥ तस्यापि कांपिल्यस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सह दर्शनेन पुण्यवन्तस्य कुमारस्य पुत्रप्रेमं निपतितं तस्य च राज्ञो पुत्रो नास्ति । तेन सा धीता सुवर्णसहस्रमण्डितां कृत्वा महता राजानुभावेन महता राजर्द्धिये सर्वस्य अधिष्ठानस्य पुरतो पुण्यवन्तस्य कुमारस्य दिन्ना राज्ये च प्रतिष्ठापितो अमात्यानां च नैगमजानपदानां च राजाह ॥ एषो मे पुत्रो जातो ताव एषो भवे राजा अहं वृद्धो ॥ तेन दानि पुण्यवन्तेन राज्यप्राप्तेन ते वयस्या शब्दापिता गाथाये अध्यभाषे ॥

पुण्यं लोके प्रशंसन्ति पुण्यं लोके अनुत्तरं ।
राज्यं च राजकन्या च पुण्येहि मम आगता ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन वीर्यवन्तो नाम अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष भिक्षवो श्रोणकोटिविंशो तेन कालेन तेन समयेन वीर्यवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन शिल्पवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ।

1. B so te vikā° C so me vikā° BC °kāle doṣe° B °khādati pīto° tra anyā kāci dvitīyo° C °khādito pīto nāpyevaṃ tatra anyo kaścid dvi°. — 3[1]. C rājño pi dhītāpi pṛ° B °pṛcchati tā ka°. — 3[2]. BC °nti tāye°. — 3[3]. C tāye pitaḥ bra°. — 4[1]. C yathaiva jalpati puruṣaḥ tathā nānyaṃ yathā ja° B °evaṃ nānya°. — 4[2]. B °ryati | sa ca taṃ ku° °dika darça° BC °ddhimanto ca suśikṣito ca ta°.

6[1]. B °ṣhi na e°. — 6[2]. B °puruṣeṇa bha° BC °kulīnena e°. — 7. BC °ti kumā°. — 8[1]. B °māra kutaḥ° C °māra kuto tvaṃ ti ||. — 8[2]. BC °sito aṃ(C °añjakasya°. — 9. BC °ttasa | ta ° sā ta°. — 10. C °ṣapratimaṇḍi° B °ṇḍitā kṛ° C °bhāvena mahatā rājarddhiye sa° B °dhiṣṭhāne purato puṇya° C °dhiṣṭhāne pura ° ṇyavantasya kumārasya dinno rājye° BC °dānāṃ ca rājāhaṃ e°.

13[1]. C eṣo me pātre° BC °tro jāta ta(C °jātā)va eṣo me rājā(B °rājā ajhaṃ°. — 13[2]. C °bdāpitā gā° — 15. B °praśaṃsanti°.

16. C °jakanyāṃ ca pu°. — 17[2]. C °khalu bhikṣavo yu°. — 18[3]. C °hetor ahaṃ sa bhi°. — 19. C °tivaṃśo tena kā°. — 20. C anyas sa tena kā°.

नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष भिक्षवः राष्ट्रपालो कुलपुत्रः तेन कालेन तेन समयेन शिल्पवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन [271ᵇ] रूपवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषः स भिक्षवः सुन्दरनन्दः स्थविरो तेन कालेन तेन समयेन रूपवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष स भिक्षवो शारिपुत्रो स्थविरः तेन कालेन तेन समयेन प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन अंजनस्य काशिराज्ञो पुण्यवन्तो नाम काशिराजपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन अंजनस्य काशिराज्ञो पुण्यवन्तो नाम राजपुत्रो अभूषि ॥ तदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी । एतरहिं पि अहं पुण्यानां वर्णवादी ॥

समाप्तं पुण्यवन्तजातकं ॥

अपि च भिक्षवः न एतरहिं एवाहं पुण्यानां वर्णवादी । अन्यदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं मिथिलायां राजा विजितावी नाम राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो ॥ तस्य न किंचिदपरित्यक्तं श्रमणेहि ब्राह्मणेहि कृपणेहि वनीपकेहि । यस्य हस्तिना अर्थो तस्य हस्तिं देति । यस्याश्वेनार्थो तस्याश्वं देति । यस्य रथेनार्थो तस्य रथं देति । यस्य यादृशेहि यानेहि अर्थो तस्य तादृशानि यानानि देति । यस्य नारीहि अर्थो तस्य सर्वालंकारविभूषितां नारिं देति । यस्य दासीहि अर्थो तस्य

1³. C eṣa bhikṣavo rā° B °rāṣṭrapā° C °putro tena kā ° lpavanta amā°. — 2. C anya sa tena kā ° yena rūpa° BC °abhūṣi nai°. — 3². C °hetor e°. — 3³. C eṣa sa bhikṣavo su°. — 5¹. C anyas sa te°.

6². C °hetor eṣa°. — 6³. C °kṣavaḥ śāriputrasthaviro tena kā° B °śāliputro stha° C °jñāvanta amā°. — 7. C anyo sa tena ° nāma rājapu°. — 9. C aha sa bhi° BC °añjanasya° C °ṇyavanto rāja ° bhūṣi | naitad evaṃ draṣṭavyaṃ | tat kasya hetor ahaṃ sa bhikṣavo tena kālena tena samayena añjanasya kāśirājño puṇyavanto nāma rājaputro abhūṣi | tadāpi°. — 10². C etarahi pi a°.

12. C | iti śrīmahāvastuavadāne puṇyavanto nāma jātakaṃ samāptaṃ | . — 13². C athāpi ca bhikṣavo naitarahiṃ ° haṃ ca puṇyā° B °ṇyavarṇāi || . — 14². C bhikṣūṇa ā°. — 14³. B °gavān || . — 15². B °kṣava bhū° C °kṣavo atī°. — 15. C mithilanagaryāṃ ra° BC °jito ta°.

17². C °śramaṇehi brā°. — 18². C yasyā 'śvenārthe tasya aśvaṃ°. — 19¹. BC yasyā yādṛśaṃ ° ratho tādṛśa°.

दासीयो देति । यस्य दासेहि अर्थो तस्य दासानि देति । यस्य वस्त्रेहि अर्थो तस्य वस्त्राणि देति । यस्य यादृशेहि भाजनेहि अर्थो तस्य तादृशानि भाजनानि देति । यस्य धेनूहि अर्थो तस्य धेनुयो देति । यस्य बलिवर्देहि अर्थो तस्य बलिवर्दं देति । यस्य हिरण्येनार्थो तस्य हिरण्यं देति । यस्य सुवर्णार्थो तस्य सुवर्णं देति । यस्य रूप्येण कार्यं तस्य रूप्यं देति । यस्य यस्य येन येनार्थो तस्य तस्य तं तं देति । न च स किंचिदपरित्यक्तं न चास्य अन्यथाभावो भवति ॥ अथ खलु ददन्तो परित्यजन्तो आत्तमनो भवति न च दत्वा पश्चादनुतप्यति । अथ खलु [272a] प्रीतिप्रामोद्यजातो भवति ॥

सो दानि अतिदानं ददाति कोशानि क्षीयन्तीति । अमात्येहि च महापात्रेहि च कुमारामात्येहि च नैगमजानपदेहि च महाजनकायेन च संनिपतित्वान ततो राज्यातो विप्रवासितो समानो अनुहिमवन्ते महावनषण्डे ॥ तत्र गतो तत्र वनषण्डे आश्रमं मापेत्वा तृणकुटिपर्णकुटीनि कृत्वा वासं कल्पेसि ॥ तत्रापि आश्रमे प्रतिवसन्तो मूलानि च पत्राणि च पुष्पाणि च नानाप्रकाराणि च फलानि संहरित्वा प्रथमं अर्थीणां भोजेति पश्चादात्मनाहारं करोति सर्वकालं धर्मकामः ॥ अथ शक्रो देवानामिन्द्रो राज्ञो जिज्ञासनार्थं वनषण्डमुपसंक्रान्तो दिव्येन वर्णेन अन्तरीक्षे स्थिहित्वा वैदेहराजं दानातो विवेचेति ॥ महाराज न एतं दानं पण्डितेहि वर्णितं सर्वकालं दानं पण्डितेहि विगर्हितं ॥ यो दानं ददाति सो दृष्ट एव धर्मे दुःखितो भवति । मनुष्येषु च्यवित्वा नरकेषूपपद्यति । यथा महाराजो एतेन दानेन राज्यातो विप्रवासितो दृष्टधर्मेषु राज्यहीनो दुःखेन संयुक्तो परत्र पि एतेन दानप्रभावेन नरकेषूपपद्यिष्यति ॥ यदि मे महाराज मम न श्रद्दधासि यथा

1b. C °ehi tasya dâsî°. — 1c. C °arthea tasya vastrâ°. — 2. C °çehi bhâñjanâni deti | B °tâdṛçehi bhâjanâni deti | . — 4b. C yasya hiraṇyenârtho° B °tasya hiraṇṇaṃyaṃ°. — 4c. BC yasya rûpeṇa°. — 5b. C yasya yasya yenârthena ta ° sya taṃ deti | B °nârtho ta ° sya taṃ tan deti | .

6c. B °tyajjanto â° C ° âttamanâ bhavanti na ca° BC ° datvâ paççâ°. — 9a. BC ° koçâni kshîyatîti | . — 9b. BC °kumârâmâtrehi ca nai° C °kâyehi ca saṃ ° tvâna tato râjâto vi ° sito | so dâni râjyâto vipravâsito sa° BC °ntena mahâvanasha(C °kha)ṇḍe tatra°.

11. C ° gataḥ tatra vanakhaṇḍe âçrama mape° B °çrama mâpetvâ tṛṇakuṭiparṇa° C °tṛṇakuṭiparṇakuṭṭînî kṛi°. — 12. C °sa pravasanto mû ° saṃ pûrvaṃ bhojayati | pa° B° âtmanâhâ°. — 14. C °nhra râjñâ ja ° nkaṃ vanakhaṇḍe ° ta vicareti | .

16. C °ja nedaṃ dâ° B °etaṃ dânaṃ paṇḍitehi va° BC °vigrahitaṃ | . — 17. C ° dadâmi so° BC ° dṛishṭa evaṃ dha° C °khhitâ bha°. — 18a. C °shu cyavi ° dyanti | . — 18b. BC °vâsito | dṛishṭa° C °kto paratrepa etena pra° B ° dânena prabhâ° C °bhâve narake° B °shûpapadyaṃtishyati | . — 20. B yadi me mahârâja mama çraddadhâsi | yathâ°

इह दानं दत्वा परलोके नरकेषूपपद्यिष्यसि समयं महाराजस्य प्रत्यक्षं उपदर्शयिष्यं यत्र दायकदानपतियो उपपद्यन्ति ॥ शक्रेण आदीप्तो संप्रज्वलितो सज्योतीभूतो महानरको निर्मितो । तत्र बहूनि प्राणसहस्राणि संपच्यमाना संदर्शिता भीष्मस्वरं क्रन्दमानाः ॥ सो दानि राज्ञो आह ॥ महाराज पश्य एतान्नरके सत्वानुपपन्नां क्रन्दन्तां पृच्छाहि केन कर्मेण अत्र नरके उपपन्ना ति ॥ राजा तानि नैरयिकाणि पृच्छति ॥ किं युष्माभिर्मनुष्यभूतेहि पापकर्मं कृतं येन भीष्मस्वरं क्रन्दमाना एदृशानि नरके दुःखानि अनुभवथ ॥ ते दानि निर्मिता आहन्सुः । महाराज वयं मनुष्यलोके दायकदानपतियो आसी अस्माभिः श्रमणब्राह्मणेषु कृपणवनीपकेषु च उदाराणि दानानि दिन्नानि विपुलानि विस्तीर्णानि । ते वयं तस्य प्रभावेन मनुष्येषु च्यवित्वा इह नरकेषूपपन्ना ॥ राजा आह ॥ न खायं एवं एतं यथा यूयं वदथ । न हेतु न प्रत्ययो यं दायकदानपतिर्दानं दत्वा नरकेषूपपद्येय ॥ अथ खलु दायकदानपति दानं दत्वा दानप्रभावेन कायस्य भेदात्स्वर्गेषूपपद्यन्ति । ते तत्र [272ᵇ] नानाप्रकाराणि दिव्यानि सुखानि अनुभवन्ति । ते देवेषु सुखानि दिव्यानि अनुभवित्वा आयुक्षया देवेषु च्यवित्वा मनुष्येषु आढ्येषु कुलेषूपपद्यन्ति ॥ अपि च कौशिक यदा ते च याचनका मम सकाशातो लब्धलाभा परिपूर्णसंकल्पा प्रतिगच्छन्ति तेन मम उदारो प्रीतिप्रामोद्यो भवति ते च प्रीता भवन्ति । अहं यदि नरकेषूपपद्यामि ततः उत्सहामि दानं दातुं ॥ एवं शक्रो देवानामिन्द्रो तं वैदेहराजं विश्वासित्वा संराधितो ॥ शोभना महाराज उदारा ते चेतना विषा-

BC °datvā paralo° C °lokahāpayiti | tam ahaṁ° B °dyati | tam ahaṁ° C °ipakṣham upada° BC °ahyaṁ | yatra° B °anpatiyo°.

2. C °dīpta saṁ°. — 3. BC °bahuni prā° ṇi saṁpyata° B °rṇitā abhīsvarā kra° C °rṇitā °abhīsvarā kandarpyamāno | . — 4ᵃ. C °ca tasya tasya sa°. — 4ᵇ. BC °kammṇa atra naraka upapannā(C °nna) ti | . — 5. BC rājāni nai°.

6. C kim asmābhi °hi pāpaṁ karma kṛtaṁ abhīsvaraṁ kra° B °yaṁ abhīsvaraṁ kra°. — 7ᵃ. BC °mahyāle °napatiyo ...(C °... ||) [illegible] C °...kṛpaṇavanī- pake° B °nīpaka° BC °ṇyāni te va°. — 9. C °ṣu cyavi° °abhyapannāḥ | . — 10ᵇ. B na eka evaṁ° C naiva evaṁ°.

11ᵃ. C °hetu pra° °kadānapatiḥ dānaṁ° BC °datvā naraka °dyeyaṁ | . — 11ᵇ. C °kadānapatir dānaṁ° BC °datvā dānapra° C °dyati | . — 13. C °kāyasya devesu cyavi°. — 15. C °ṇika yadā yācanakā mama sakāśato labdha° pūrṇaṁ kalpāṁ pratigacchanti | te [illegible] devesu° (13, and one repetition correcting juxta 13.) °kā mama sakāśato labdhalābhā paripūrṇakalpaṁ pratigacchanti | tena ma° B °cchanti | tena ma° °modya bhaviṣyati te° C °modya bhaviṣyanti te° BC °tena prīto bha°.

16. C °dyāmi taḥ u°. — 17. B °śakreṇa de° BC °indreṇa taṁ° B °jaṁ rājñā° C °ta mamrā° BC °dhito ço°. — 18. BC çodhanaṁ(B °naṁ ()) sandhāntya(C °ja) a° B °cetanā rājñā°.

सनाथं महाराजस्य इहागतो । एवमुक्त्वा शक्रो देवानामिन्द्रो ततः वनषण्डातो न्तर्हितो त्रयस्त्रिंशभवने प्रत्यस्थासि ॥

तस्य दानि तहिं राज्ये मिथिलायां यदुपादाय राजा विप्रवासितो तदुपादाय देवो न वर्षति दुर्भिक्षं संवृत्तं चौरेहि च प्रतिराजानेहि च उपद्रुतं । तेहि दानि कुमारामात्येहि गणकमहामात्येहि च नैगमजानपदेहि च तं वनषण्डं गत्वा तं वैदेहराजं अनुक्षमापेत्वा महता राजर्द्धीये महता राजानुभावेन पुनः मिथिलायां प्रतिष्ठापितो तदा सुभिक्षमासि ॥

भगवानाह । स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन मिथिलायां विजितावी नाम वैदेहराजा अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन मिथिलायां विजितावी नाम वैदेहराजा अभूषि । तदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी एतरहिं पि अहं पुण्यानां वर्णवादी ॥

अभूषि राजा विजितावी वैदेहो मिथिलाधिपः ।
दिशासु विश्रुतो दाने मुक्तत्यागो अमत्सरी ॥
हस्त्यश्वरथयानं नारीयो च अलंकृता ।
जातरूपं हिरण्यं च न किंचिन्न परित्यजेत् ॥
प्रीतिप्रामोद्यसंजातो अनेय सौमनस्यतां ।
दत्वा आत्तमनो भोति दत्वा च नानुतप्यति ॥
श्रमणं ब्राह्मणं दृष्ट्वा कृपणमथ वनीपकं ।
तर्पितो अन्नपानेन वस्त्रशय्यासनेन च ॥
गणका महामात्या च कुमारामात्या च नैगमा ।
जनकायो समागत्वा राज्यातो विप्रवासयेत् ॥

1. B evam uktvā (ca °ptvā) ça° C °m ukto ça ° ndro tato vanakhaṇḍāto 'ntarhito trayastriṃçadbhavane° B °rhito | traya° C ° pratyasthāsi | . — 3. C °dāni tahiṃ° B °yāṃ ya upādāya rā ° sito upādāya de° C °sito yadupādāya de°. — 5. BC °kumārāmātya° C °tyehi gaṇakamahāmātyehi ca naigamajanapa° C °vanakhaṇḍaṃ° B °nakhaṇḍa° C °punar mithi°.

8°. C khat khalu bhikṣavaḥ yu ° m evam asyā°. — 10ª. C ° hetor ahaṃ°. — 10ᵇ. C °kṣavo tena kā ° bhūṣi na khalv etad evaṃ draṣṭavyaṃ tadā°.

11. C tadāpyahaṃ puṇyānāṃ varṇavādī | abhū°. — 13. C °thilāyā adhipatiḥ di° B °paḥ di°. — 15. B °thayāna ca nā° C °naṃ ca nā ° kṛtāḥ | B °kṛta | .

16. C °rūpa hi° B °hiraṇyaṃ° BC °kiṃcid apari°. — 17. B °neyama ma°. — 18. B dattvā ā° C °ttamanā bhonti datvā ca° B °datvā ca°. — 19. C çramaṇaṃ brā°. — 20. C tarpito a°.

21. C gaṇakā ° rāmātya ca naigamāḥ | .

सो च विप्रवासितो सन्तो वनषण्डमुपागमी ।
आश्रमं [२७३'] मापयित्वान तत्र वासं प्रकल्पये ॥
तस्मिं च वनषण्डस्मिं संहरित्वा फलाफलं ।
समर्पयित्वा ऋषयो पश्चाद् भुंजति आत्मना ॥
शक्रो द्वितीय वर्षेन राजानमुपसंक्रमी ।
अन्तरीक्षे स्थिहित्वान इदं वचनमब्रवीत् ॥
न पण्डिता प्रशंसन्ति दानं विगर्हितं सदा ।
एतेन अतिदानेन राज्यातो सि प्रवासितो ॥
दृष्टधर्मे सि दुःखितो राज्यहीनो सि क्षत्रिय ।
परलोकं गतो सन्तो नरकं गम्सि पार्थिव ॥
सचे मम न श्रद्दधासि यत्र गच्छति दायको ।
संदर्शयिष्यं तान्तुभ्यं दायकानान्तु या गतिः ॥
खद्योतीभूतं ज्वलितं निरयं शक्रो च निर्मिणि ।
बहुप्राणसहस्राणि पच्यमानानि दर्शये ॥
स्वयं पृच्छ महाराज दह्यमाना इमां प्रजां ।
केन ते व्यसनं प्राप्ता दुःखां वेदथ वेदनां ॥
भीष्मस्वरा क्रन्दमाना दुःखां वेदथ वेदनां ।
एतमर्थं हि पृच्छाहि किं पापं अकरे पुरा ॥

ते कथयन्ति ॥

वयं दानपती आसि मनुष्येषु जनाधिप ।
बहुं दानं ददित्वान अनुभोम इदं दुःखं ॥

1. C so vipra° B °pravasi° C °nakhaṇḍa°. — 2. C āçrama prāpayi° B °çrama māpay° C °lpayet |. — 3. BC tasmiṃ vana° C °nakhaṇḍasmiṃ saṃha°. — 4. C °yo bhuñjati ātmanāḥ | B °jati ā°.

7. BC °vigahitaṃ°. — 8. C °rājyato pravāsito | B °to si māsito |. — 9. B °dharmo si duḥ° C °dharmo rājyato si duḥkhito si ca kṣatriye | B °triye |. — 10. BC °lokaṃ gatā santo° C °kaṃ gaṃsi pā° BC °rthivāṃ |.

11. B na ce mama° C na mayā na çra° BC °cchati dā° C °yakaḥ |. — 12. C °rçayati ca tubhyaṃ dāyikā° BC °nāṃ yo gatiḥ |. — 14. C °ṇi pana°. — 15. C °hyamānā iyaṃ prajāṃ |.

16. BC °prāptaṃ duḥ° C °khāṃ vedati vedanāṃ |. — 17. Omis dans C. B abhyasvarā krandamānāṃ duḥ°. — 18. C °rthaṃ pi pṛ° ° karo purāḥ |. — 19. BC °sā va°. — 20. C va dānapatir āsi mama° BC °dhipaḥ |.

21. C ° dadatvāna anubhoma duḥkhaṃ idaṃ |.

राजा कथयति ॥

न एषो अस्ति प्रश्नयो न एतं स्थानं विद्यति ।
यत्र दानपति सन्तो च्युतो गच्छेय दुर्गतिं ॥
मनुष्येषु च्यवित्वान स्वर्गं गच्छन्ति दायका ।
तत्र अमानुषां ऋद्धिं अनुभोन्ति स्वयंकृतां ॥
कामं पि दुःखं नरकेषु . .
अमनुष्यकर्मीदृशं . . . . ।
. . . . नरेन्द्र
दृष्ट्वा न तं याचनकं प्रभोमि ॥
कथं गिरां विप्राहरन्तो दाक्षं
संपूर्णसंकल्पमनोरथो स ।
मां प्राप्य प्रीतो कथं प्रतिक्रमे ति
सा मे रतिर्भवतु सहस्रमेव ॥
न तं भवे यं न ददेह दानं
अहरहं च पूरये तर्पये हं ।
परायणं अहं स कल्पवृक्षो
. . . पर्णफलोपपेतो ॥
न मे मनो कुप्यति याचितस्य
दत्त्वा न शोचामि नानुतप्यामि ।
न तं उपश्रुतं यन्न प्रयच्छे
यं च श्रुतं क्षिप्रमुपानयामि ॥
. . . .

1. BC °ó miśho°. — 2. BC naiṣho sti paryāyo° B °yo nastaṁ° C °yo sthāna vi°. — 3. B °pati santo°. — 4. BC °cchati dā°. — 5. C °mahiṁ ṛi°.

6. BC °kaho saṁkalpam ((C °paṁ ca rūpaṁ)driçaṁ | sanaurendra lokena(B °dre vākaraṇaṁ) narendraṁ dṛiṣhṭvā°. — 8. BC dṛiṣhṭvā na taṁ yā° kaṁ prabho | . — 10. BC °rāṁ vyāharantaṁ dāṣyā saṁpū° B °pūrṇaṁ saṁka° rathāṁ sa māṁ° C °ra-thāṁ | sa māṁ°.

12. BC °pratikramanti si(C °ss) me ra° C °netre ne taṁ°. — 14. C °bhaveyaṁ yan na dado° BC °naṁ aharaha iva pūraye | tarpayo haṁ | parā°.

16. BC parāyana ahaṁ saṁkalpavṛiddho vā tṛiṇapalla(C °lava phala pi vā na me°. — 18. B °pyati | yāci° BC °datvā na socāmi na tapyā(B °pyo)mi | (C °mi). — 20. C taṁ tam upa° B tan taṁ upa° BC °paryupiya yan na° C °prayacchaye yaṁ° BC °pram upa-nayā° B °yāmi eva°.

एकशती सर्वमनोरथा मे
पूर्णा मह्यं संजितो च न सत्वं ।
सप्ताहं पर्यंके सुखोपविष्टो
स्थितः मुनि शैल इवाप्रकंप्यो ॥
सप्तमे दिवसे नाथो निर्गतो बाहिरं पुरं ।
लोकधातुसहस्राणि विधमेन्तो महामुनिः ॥
सुखो विपाको पुण्यानां अभिप्रायश्च ऋध्यति
क्षिप्रं च परमां शान्तिं निर्वृतिं चाधिगच्छति ॥

समाप्तं विजितावि‍स्य वैदेहराज्ञो जातकं ॥

एवं मया श्रुतमेकस्मिं समये भगवतो शिष्यो आयुष्मानानन्दो मगधेषु चारिकां [273b] चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धं पंचहि भिक्षुशतेहि येन मगधानां राजगृहं नगरं तदवसारि तदनुप्राप्तः तत्रैव विहरति वेणुवने कलन्दकनिवापे ॥ तेन खलु पुनः समयेन आयुष्मतो आनन्दस्य त्रिंश सार्धविहारिका शिष्यां प्रत्याख्याय दीर्घब्रह्मचर्याविप्रकृता हीनायावर्तन्ति कामेहि ॥ अश्रोषी आयुष्मां महाकाश्यपो आयुष्मतो आनन्दस्य त्रिंश सार्धविहारिका शिष्यां प्रत्याख्याय दीर्घब्रह्मचर्याविप्रकृता हीनायावर्तमयुक्ता कामेहि ॥ अथ खल्वायुष्मान्महाकाश्यपो येनायुष्मानानन्दस्तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मता आनन्देन सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां वीतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि । एकान्तनिषण्णो आयुष्मां महाकाश्यपो आनन्दमेतदवोचत् ॥ पूर्वेण च यमायुष्मन्तमानन्द किंचिदेव प्रदेशं

1. B ekaśata° C °pūrṇṇa saṃyaṃ saji° B °rṇṇā saṃmāji° BC °sa tathā sapta°. — 3. BC °khopaviṣṭo° B °ni maula iva° C °sthito muni mauva śailprakaṃpyo |. — 5. B °sa nitha nirga°.

6. B °dhātūsaha° jñapyanto°. — 7. BC °pākapuṇyā° ca ṛdhyati |. — 9. C || iti gi- mahāvastuavadāne vijitāvi vaideharājño jātakaṃ samāptaṃ ||. — 10. B °çrutaikasa eka° M °kasmiṃ samaye° B °samaya bha° M °bhagavān rājagṛhaṃ nagaraṃ tad avasāri tad anuprāptaḥ || tatraiva viharati || bhagavato çiṣyā āyuṣmān ānanda° yo mahatā bhikṣusaṃghena° prāpto tatra evaṃ viharati sma | tatra veṇu° B °ṇe | veṇuvana kalakaṃ° M °kalandakani°.

12. B °yena āhma° M °triṃçat sārdhavihārikā çiṣyāṇāṃ pra° BM °khyāya çikṣāṃ° M °tyaṃ kṣuḥ° BM °hīnāyaṃ va° B °rtanti | kāmehi a°. — 13. B °ati | āyuṣmantaṃ ma° M açroṣīd āyuṣmān ma° ° ānanda° B °ānandaṃ ānanda° M °triṃçat sārdhavihāri° khyāya dīrghyaṃ a° BM °hīna(B °nāya)varttanti kāmehi ||.

16. M °po āyuṣmān ānanda sapa° dayitvā sāṃjñaṃ kathāṃ vihitvā° B °dayitvā saṃjñaṃ kathāṃ vītisāra° BM °śīdi a°.— 18. BM °ekanta ā° M °pūrvaṃ mahā°. — 19. M °cid evaṃ pra° BC °sad me āya° B °kanti pra°

मचेद्यो आयुष्मानानन्दो यवाग्रं करोति प्रश्नव्याकरणाये ॥ एवमुक्त आयुष्माना-नन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपं एतदवोचत् ॥ पृच्छायुष्मं काश्यप यद्याकांक्षसि श्रुत्वा प्रवेदयिष्यामि ॥

एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपः आयुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ मचेदूमन्यसि आयुष्मनानन्द कति अर्थवशां संपश्यमानेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं प्रतिक्षिप्तं त्रिकभोजनं च अनुज्ञातं ॥ एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ दूरतो खलु वयं आयुष्मन्महाकाश्यप आगच्छेम आयुष्मतो येन महाकाश्यप एतमर्थं परिपृच्छनाय ॥ साधु पुनरायुष्मतो एव महाकाश्यपस्य एषो अर्थो प्रतिभायतु ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ द्वे आयुष्मनानन्द अर्थवशां संपश्यमानेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं च प्रतिक्षिप्तं त्रिकभोजनं च अनुज्ञातं ॥ कतमे द्वे ? यावदेव कुलानां च रक्षाये गुप्तीये फासुविहाराये पापानां च पक्षपरिच्छेदाये मा पापा आमिषेन गणं बन्धित्वा संघे कलहभण्डनविग्रहविवाद अधिकरणं कौकृत्यं उत्पादेन्सु: ॥ इमे खल्वायुष्मनानन्द द्वे अर्थवशा संपश्यमानेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं च प्रतिक्षिप्तं त्रिकभोज[97 a]नं च अनुज्ञातं ॥ सो त्वं आयुष्मनानन्द इमाये पर्षाये नवाये दहराये तरुणाये इन्द्रियेष्वगुप्तद्वाराये भोजने अमात्रज्ञाताये पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमननुयुक्ताये अगौरवाये सब्रह्मचारिषु स्थविरेषु नवकेषु मध्यमेषु कुलेषु चारिकां चरसि शस्यघातं विय मन्ये करोन्तो नायं कुमारको मात्रमाज्ञासि ॥ एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ अपि हि मे आ-

1. M °kto ānandas āyuṣmantaṁ a° ect ance° (l. 4). — 2. B °yuṣmaṁ kāśya°. — 4ᵃ. B °paḥ āyuṣmantamā° 4ᵇ. — 4ᵇ. BM °ced manyasi° B °yuṣmān ā° BM °nanda kati° M °thāgatānā° B °tā saṁmya° M °śrāvakānāṁ gaṇa° BM °ptaṁ trika(M °ko)bho° M °jñātaṁ ca |.

7. B °yaṁ āyuṣmān ma° M °yaṁ āyuṣmaṁ kāśyapa āyuṣmantaṁ yena° B °ṣmantaṁ yena° śyapaṁ e° M °śyapaṁ yeṇa° pṛcchanāye |. — 8. BM °ṣmanto evaṁ ma°. — 10. BM °āyuṣmān ānanda(M °nda) a° M °rthavaśā saṁ° B °tā saṁmya° M °trikabhoja-naṁ cānu°.

12ᵃ. B °dve yā°. — 12ᵇ. B yāvad e° M yāvad evaṁ ku° BM °lānāṁ ca rakṣāye gupti(M °pt(?)ye echāsu° BM °nā pāpā āmi° M °gha karabha° B °ṇḍaṇavigra° M °grahavivādaṁ° BM °dentaḥ |. — 14. BM °yuṣmān ā° M °rthavaśā saṁ° thāgatārha° B °rhatā saṁmya° M °kānāṁ gaṇabhojanaṁ ca pravikabi° B °trikabhojanaṁ a°.

16. BM so tvaṁ āyuṣmān ā° M °rahāye(?)tāye da° ṇāye dri(?)driyeṣu° B °ndriyeṣu gu° M °sthavirā° B °tajñatā° BM °yogam anu° M °madhyame° B °carasi sasyaghā° M °ghātaṁ vi° roto mā°. — 20. BM °nde āyuṣmantaṁ mahā° M °ai vi paritāni jā° BM °ni | atha° M °va punar me ā° BM °yuṣmān ma° M °śyapaḥ ko° ritasya manyasi |.

युष्मन्महाकाश्यप शिरसि पि पलितानि जातानि अथ च मे पुनः आयुष्मान्महाकाश्यपो कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ द्वितीयकं तृतीयकं पि आयुष्मां महाकाश्यपो आयुष्मन्तं आनन्दमेतदवोचत् ॥ तथा त्वमायुष्मनानन्द इमाये परिषाये इन्द्रियेष्वगुप्तद्वाराये भोजने अमात्रज्ञताये पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमननुयुक्ताये अनोरसाये सब्रह्मचारीहि स्थविरेहि मध्यमेहि नवकेहि चारिकां चरसि शस्यघातं विय मन्ये करोन्तो न चाहं कुमारको मात्रमाज्ञासीत् ॥ द्वितीयकं तृतीयकं पि आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ अपि हि मे आयुष्मन्महाकाश्यप शिरसि पलितानि जातानि अथ च पुनर्मे महाकाश्यपो यावत्तृतीयकं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥

तेन खलु पुनः समयेन स्थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मतः आनन्दस्य अनतिदूरे स्थिता अभूषि ॥ अथ खलु स्थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ किं पुनरार्यमहाकाश्यपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो आर्यमानन्दं वैदेहमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतः अन्तिकावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहीतारं यावत्तृतीयकं पि कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तं आनन्दमेतदवोचत् ॥ का हि स्थूलाये आयुष्मन्नानन्द भगिनी एकान्तमात्तरूपा भाषति । किं पुनः आर्यो महाकाश्यपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो आर्यानन्दं वैदेहकमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतो अन्तिकावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहीतारं यावत्तृतीयकं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ एवमु[275b]क्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ क्षम आयुष्मन् महाकाश्यप बालो मातृग्रामो अव्यक्तो अकुशलो अचेतनो ॥ एवं यावत्तृतीयं पि आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तमानन्दमेतदुवाच ॥ का हि स्थूलायमा-

2. B dvitīyakaṃ tṛ°. — 3. BM °yuṣmanta ā° B °mâye indri° M °jāgarikāye° BM °gam ananu° [illegible] (M °[illegible]) [illegible] (M °[illegible]) kāṃ carasi sasya° M °ghātaṃ viya manyaṃ karo° haṃ kumāro mātrajñānakāt | B °kumārakā mātram ajñāsīt |.

7. B dvitīyatṛ° M °pi āyuṣmānanando ā° [illegible] — 8. BM °yuṣmanta ma° M °[illegible] paritāni jā° B °jātāni || atha° M °ni || [illegible] punar me āyuṣmanta mahā° BM °manya-ti ||. — 10. B °sthitāna° BM °bhikṣuṇī° M °ānanda ā° [illegible].

11. BM °bhikṣuṇī°. — 12. B °punara ārya° M °[illegible] [illegible] bhagavato anti-kāvacara° [illegible] BM °[illegible]° M °yāvattṛtīya° B °[illegible] || M °manyati ||. — 14. M °me ukta ā°. — 15. BM °[illegible] āyuṣmanta ā° [illegible] (B °[illegible]) rūpāṃ bhā°.

16. M °punar āryyama° BM °pūrva sa° M °[illegible] [illegible]° [illegible] yā° B °[illegible] yā° [illegible] M °[illegible]°. — 19[a]. M °[illegible]°. — 19[b]. M °[illegible] ma° [illegible] BM °[illegible]°. — 20. M °yāvat-tṛtīyakaṃ pi° [illegible].

21. BM sā hi [illegible] M °[illegible] āyuṣmanta ā° [illegible].

युष्मनानन्द भगिनी अवमन्यमानाख्या एवमाह । किं पुनरार्यो महाकाश्यपो आर्यानन्दं वैदेहमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतो अन्तिकावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहीतारं संमुखा येव यावत्तृतीयं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति । तृतीयकं पि आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदुवाच । क्षम आयुष्मन्महाकाश्यप बालो मातृग्रामो अव्यक्तो अकुशलो अवेदको ॥

एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् । न खलु पुनरहमायुष्मन्नानन्द अभिजानामि पूर्वं प्रव्रज्यायां प्रव्रजितो इति बहिर्धा अन्यं शास्तारं व्यपदिशितुमन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन । यतो च-ऽहमायुष्मन्नानन्द पूर्वं प्रव्रज्यायामप्रव्रजितस्य एतदभूषि । संबाधो पुनरयं गृहावासो रजसामावासो अभ्यवकाशं प्रव्रज्या । न च शक्यं अगारमध्यावसन्तेन एकान्तसंलिखितमेकान्तमनवद्यं परिशुद्धं एकान्तपर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं । यन्नूनाहं अगारस्मादनगारियं प्रव्रजेयं । स खल्वहमायुष्मं आनन्द अन्यतरं गृहावासं प्रहाय अशीतिं हिरण्यसुवर्णस्य शकटवाहानपहाय पंच च दासशतानि पंच च दासीशतानि पंच च पशुशतानि पंच च ग्रामक्षेत्रशतानि एकूनं च हलसहस्रं भद्रां कापिलेयां सुवर्णक्षीरिकां अपहाय एकं वर्णामिकं पटपिलोतिकमादाय ये लोके अर्हन्तो तेषामुद्दिश्य अनुप्रव्रजेयं । तेन खलु आयुष्मन्नानन्द समयेन न कोचिदन्यो लोके अर्हन्तो अभूषि अन्यत्रैव तेन भगवता सम्यक्संबुद्धेन । स खल्वहमायुष्मन्नानन्द तथा प्रव्रजितो समानो संवत्सरपरमाये रात्रीये अद्राक्षीदु भगवन्तमन्तराय राजगृहस्य-बहुपुत्रके चैतिये । दृष्ट्वा च पुनर्मे अद्वयसंज्ञा उदपासि सम्यक्संबुद्धं पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं स[275a]र्वज्ञं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं सर्वदर्शिं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं अपरिशेषज्ञानदर्शनं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं ॥

1. B °vaidaha ° khaṁ dhāmāṇāṁ° M °khāye pāra° B °ritavya manyanti |. — 3. M °nandaṁ āyuṣmantaṁ ma° B °ntaṁ kāçya°. — 5. M °kāçya bālo mātṛgrāmo avya° B °bālā mātṛ ° yalo akuçalo aveyajño | M °lo akuçalo avedako |.

6. BM °yuṣmān āna° B °jānāmi pū° M °nāma vyapadiçitu° B °nyatraṁ ca tena bha° nāhatā sa° ddhena ma°. — 8. M °yuṣmān ānanda pūrvapravrajyam apravraji°. — 9. M saṁbodho° B °sāmāvāsa a°. — 10. M °ntena ekāntaṁ saṁ° dyaṁ ekāntapari° BM °ddhaṁ | a°.

11. M °rgānagāraryaṁ pravrajjeyaṁ |. — 12. B °yuṣmaṁ āna° M °yuṣmān ānanda ahakhaṁ gṛhavāsa pra° B °ya açitiṁ hi° çakaṭā vāhana vahāya pa° M °çakaṭavāhana vahā pañca ca dāsa° B °tuçatāni | ekūna ca ha° M °ni | ekona vaṁhala ° bhadraṁ kā° suvarṇakṣīrikā? ava° B °rṇakṣīrikā ava° karahāṭikam paṭa° M °rpāṭikaṁ° BM °ye | ye° M °arhanta teṣām udiçya anupravrajyeyaṁ | B °vrajyeyaṁ |.

16. BM °yuṣmān ā° B °yena koci° M °yena na kraci° BM °ṣhi | a°. — 17. BM °yuṣmān ā° M °jitaḥ samā° BM °ro saṁvatsa° B° ntarā ca rāja° BM °ke cetiye |. — 19. B °ado-

स खल्वहमायुष्मन्नानन्द येन भगवांस्तेनोपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि एकान्ते स्थितो इममायुष्मन्नानन्द भगवन्तमेतदवोचत् । शास्ता मे भगवां श्रावको ऽहमस्मि सुगते । एवमुक्ते आयुष्मन्नानन्द भगवां मम एतदुवाच । एवमेव काश्यप अहं काश्यप शास्ता त्वं च मे श्रावको । यो हि कोचित्काश्यप एवं सर्वचेतोसमन्वागतं श्रावकं अभिज्ञासम्यक्संबुद्धो एव समानो सम्यक्संबुद्धो ति प्रतिजानेय असर्वज्ञो येव समानो सर्वज्ञो ति प्रतिजानेय असर्वदर्शावी येव समानो सर्वदर्शावीति परिशेषज्ञानदर्शनो येव समानो अपरिशेषज्ञानदर्शनो ति प्रतिजानेय सप्तधा वास्य मूर्धा भवेया । अहं खलु पुनः काश्यप सम्यक्संबुद्धो इति येव समानो सम्यक्संबुद्धो ति प्रतिजानामि सर्वज्ञो येव समानो सर्वज्ञो ति प्रतिजानामि सर्वदर्शावी येव समानो सर्वदर्शावीति प्रतिजानामि अपरिशेषज्ञानदर्शनो येव समानो अपरिशेषज्ञानदर्शनो ति प्रतिजानामि । अभिज्ञाय अहं काश्यप श्रावकाणां धर्मं देशयामि न अनभिज्ञाय । सनिदानं अहं काश्यप श्रावकाणां धर्मं देशयामि न अनिदानं । सप्रातिहार्यं अहं काश्यप श्रावकाणां धर्मं देशयामि न अप्रातिहार्यं । तस्य मे काश्यप अभिज्ञाय श्रावकाणां धर्मं देशयतो न अनभिज्ञाय सनिदानं श्रावकाणां धर्मं देशयतो न अनिदानं सप्रातिहार्यं श्रावकाणां धर्मं देशयतो नाप्रातिहार्यं करणीयो ओवादो करणीया अनुशासनीति वदेमि । तस्मादिह ते काश्यप शिक्षितव्यं । किं त्वं प्रातिमोक्ष-

pā° BM °dihaṁ paçyeyaṁ bhagavantam eva (M °vaṁ) paçye° ntam eva (M °vaṁ ca) pa° darçi ca pa° ntam eva (M °vaṁ ca) paçye° M °rçyeha°.

1. M °ham ānanda āyushmān ā° B °yushmān ā° M °gavāṁstenopasaṁkramitva bhagavato pā° si ekāntasthitoh aham ā° BM °yushmān ā° M °nandam eta°. — 3°. B °vakaḥ 'ham asmiṁ su° C °ko ham s° gataḥ ‖. — 3°. B °yushmān ā°. — 4°. M evamm evaṁ kā° B °m evaṁ kāçyapo a° BM °ko yo°. — 4°. M °hi kvaci° B °çyapam evaṁ° M °ceto s° sa° B °tosamanvā° M °vāsamyaksaṁbuddham eva° BM °buddhoti prajā° M °neya ‖ atha sarvajño yeva sarvajñeti° BM °pratijānāmi ya (B °nāmi yaḥ) sarvadarçāvī ye ca samā° M °rvadarçāvī ti pratijānāmi ‖ ye ca pariçeshajñānadarçanāya ca samāno apariçeshajñānadarçana ti prajānāmi ‖ a° (l. 11) B °rçāvīti apariçeshajñānadarçanā ti pra° dhā ehama mūrddhaṁ bha°.

8. B °pa samyaksaṁbodhi iti ‖ ye ca samā° mi sarvajño ye ca samānā sarva° darçāvī ye ca samā° rçana yeva samā° prajānāmi ‖. — 11. M °dharma de° B °mi ‖ na° M °mi nābhi° B °ya sa°. — 12. M °dharma de° B °mi ‖ sa° M °anidānaṁ B °naṁ sa°. — 13. B °prātihāryaṁ a° M °dharma de° B °mi ‖ na° M °hārya B °ryaṁ ta°. — 14. BM °pa abhijñāya çrā° M °dharma de° BM °jñāya samnidā° kāṇāṁ dharmaṁ (M °dharma) deçayato (M °toḥ ‖) ani° B °naṁ saṁprā° BM °to na prāti° B °do araṇīya anu° M °çāsanī°.

17. M ki ca haṁ° B °prātimokshasaṁvara° M °kshasaṁvarçinto si° ryannaṁ sammā° B °aṇumātreshu avadye° M °reshu khandhashu° BM °kshishyan ti çikshā° M °ddhe ye pa° B °jirā ‖.

संवरसंवृतो विहरिष्यं आचारगोचरसम्पन्नो अणुमात्रेष्ववद्येषु भयदर्शावी समादाय शिक्षिष्यं ति शिक्षापदेषु कायकर्मवाचाकर्ममनोकर्मेण समन्वागतः परिशुद्धेन परिशुद्धाजीवो ॥ एवं मे काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तथादिह ते काश्यप एवं शिक्षितव्यं ॥ किं त्वहं षड्सु इन्द्रियेषु गुप्तद्वारो विहरिष्यामीति आरक्षास्मृति निपाकस्मृतिः समव[275b]स्थाविहारी आदीनवदर्शावी निःशरणः प्राज्ञो आरक्षेण चेतसा समन्वागतः । सो चक्षुषा रूपं दृष्ट्वा न च निमित्तग्राही भविष्यति नानुव्यंजनग्राही । यतो अधिकरणं च मे चक्षुरिन्द्रियेण असंवृतस्य विहरतस्य अभिध्या दौर्मनस्यमन्येवे पापकाः अकुशला धर्माः चित्तं अनुस्रावेयुः तेषां संवराय प्रतिपदिष्यामि रक्षिष्यामि चक्षुरिन्द्रियेण संवरमापदिष्यामि इति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ श्रोत्रेण शब्दां श्रुत्वा घ्राणेन गन्धां घ्रायित्वा जिह्वया रसां स्वादयित्वा कायेन स्प्रष्टव्यां स्पृशित्वा मनसा धर्मा विज्ञाय न च निमित्तग्राही विहरिष्यामि न चानुव्यंजनग्राही विहरिष्यामि । यतो अधिकरणं च मे मनेन्द्रियेण असंवृतस्य विहरतो अभिध्या दौर्मनस्यं अन्ये पापकाः अकुशला धर्मा चित्तमनुस्रावेन्सुः तेषां संवराय प्रतिपदिष्यामीति रक्षिष्यामि मनिन्द्रियं मनिन्द्रियेण संवरमापदिष्यामीति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तथादिह काश्यप एवं शिक्षितव्यं ॥ किन्ति मे कायगता स्मृतिः सुखसहगता सततसमितं कायं न जहिष्यामीति ॥ एवं ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तथादिह ते काश्यप एवं शिक्षितव्यं ॥ किन्ति अहं ये केचित्कुशला धर्मा पर्यापुणिष्यन्ति सर्वन्ते आत्मदमथशमथपरिनिर्वाणार्थं ति । एवं ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तथादिह ते काश्यप एवं शिक्षितव्यं । किन्ति मे

3¹. B °kāya ci° M °karyaḥ | B °evaṁ te°. — 3². B °ha te kā°. — 4. BM kiṁ tv ahaṁ° B °dvāro vi° M °ṣyāmi iti ā° BM °ālayapakasmṛtiḥ° M °samavasapārī° dinavadar° BM °śaraṇaḥ(M °ṇa) prājña ārakṣe(M °kṣa)ṇa ce° svāgataḥ(M °to) so ca°.

6. B °ttagrāhī bha° M °ṣiṣyati | na cānuvyañjanagrāhī ya° B °hī ya°. — 7. B °to adhikara° M °cakṣurindriyena asaṁ° BM °vṛtasya vi° M °rtasya avidyā daurmanasyānekā pāpakāḥ cittaṁ° BM °anuprā(M °pra)vekuḥ | teṣāṁ saṁvarā° M °cakṣurindriyena sau.° B °na saṁvaram āpayiṣyā° M °mi iti | . — 10. B śrotena va° kāyenaṁ pradhiya° M °kāyena praspṛśitva° BM °manasaṁ dharmāṁ(M °rmaṁ) vijñā° M °ttagrāhī viharisyāmi | na cānu°.

12. BM °manendriyeṇaṁ asaṁ(M °sa)ṁvṛtasya viharato abhi° M °pāpakā aku° anupravekuḥ | te° B °rataḥ te° BM °ṣāṁ saṁvarāya pratipa(B °padyi)ṣyāmiti rakṣiṣyāmi (B °ṣyāmi manindriyaṁ) mani(B °ndriyeṇa saṁvara(M °na saṁva)ram ā°. — 15². B °evaṁ ki°.

16¹. M kiṁti me° B kintu me° M °kāmagata°. — 17¹. M °evaṁ śi°. — 17². M kiṁcit° rmā paryāpuṣya° B °ryāpuṇi° M °śmadamathaparinirvāṇāya° B °ti e°. — 19¹. BM °kāśya śi°. — 19². M °evaṁ ṭe°. — 19³. M ki me caturhi paricāhyāhi° B °dagati ya° M °hr° pāpaprāptyaṁ° ahitāni | B °tāni e°.

चतुर्हि परिषाहि भविष्यति अधिमात्रं प्रेमं च गौरवं च ह्री चापत्रप्यं च भावना च प्रत्युपस्थिता ति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ किन्तर्हि पंचसु उपादानस्कन्धेषु समुदयास्तंगमानुपश्यी विहरिष्यं । इति रूपं इति रूपसमुदयो इति रूपस्यास्तंगमो इति वेदना इति वेदनासमुदयो इति वेदनास्तंगमो इति संज्ञा इति संज्ञासमुदयो इति संज्ञायास्तंगमो इति संस्कारा इति संस्कारसमुदयो इति संस्काराणामस्तंगमो इति विज्ञानं इति विज्ञानसमुदयो इति विज्ञानास्तंगमो इति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ स खल्वहमायुष्मन्नानन्द भगवता इमिना ओवादेन ओवादितो अष्टाहमेवाभूषि शैक्षो सकर[ं ७६ b]-णीयो नवमे येवाज्ञामाराधये ॥

तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवां इमिना ओवादेन ओवादित्वा उत्थायासनातो प्रक्रामि ॥ स खल्वहमायुष्मन्नानन्द भगवन्तं गच्छन्तं पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो हं ॥ तस्य मे आयुष्मन्नानन्द गच्छन्तं पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धस्य एतदभूषि । अहो भगवां पुनर्मार्गादपक्रम्यान्यतरं वृक्षमूलं निषाय सिदे । प्रज्ञापयेयं अहं भगवतो कर्पासिकपटपिलोतिकसंघाटीं ॥ तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवानिदमेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय मार्गादपक्रम्यान्यतरं वृक्षमूलं निषाय अधिष्ठासि ॥ प्रज्ञापयेदहमायुष्मन्नानन्द भगवतो कर्पासिकां पटपिलोतिकसंघाटीं निषीदे भगवां प्रज्ञप्त एवासने ॥ निषद्य खल्वायुष्मन् आनन्द भगवां एतदुवाच ॥ काश्यप

3[1]. BM kimvahaṁ° M °upādānaska° samanupaśyamāno° B °samudayāstaṁgamā° M °shyahi°. — 3[2]. M iti rūpaṁ samu° B °paṁ | rūpasa° [illegible] | vedanāsamu° [illegible] iti saṁjñā iti saṁjñā samudayo iti saṁjñāstaṁgama° M °rā iti saṁskārāsamudayo iti saṁskārāṇa astaṁgamo iti vijñānasamudayo iti vijñānāstaṁgamo iti | .

7[1]. M evaṁ te kāśa°. — 8[1]. M °yuṣmān ānanda [illegible] B °ṣhi | yaṁ° B °ṣhi | [illegible] karaṇīyo na ca ma° B °yo na ca ma° BM °ye ājñā°. — 10. B °yuṣmanān ā° M °yuṣmanānanda bha° °ṭhāpyāsanātaṁ pra°.

11. B °kramāṁ ā° BM °yuṣmanāṁ ā° [illegible] pṛṣṭhimena [illegible] M °[illegible] | . — 12. B °yuṣmanān ā° M °yuṣmana ān° BM °gacchanta(B °ntaṁ) pṛṣṭhimena pṛṣṭhi(B °ṣṭhi)-maṁ° B °baddhasya° M °baddhe samanu a°. — 13[1]. M °punaḥ mārgā° B °r mārgād a° M °taṁ niṣaṇṇaṁ | a° BM °ahṁha pra°. — 13[2]. B prajñāpayeyaṁ | a° BM °rpāsikapaṭapilotikaṁ° M °ghāṭī | B °[illegible]° (l. 16). — 14. M °me | āyuṣmanān ā° jñāya saṁjñād apa° [illegible] a°. — 16. M aprajñā° yuṣmān ā° rpāsikaṁ paṭapilotikasaṁghāṭīṁ ni-ṣīdet | bha° B °dāda bha° BM °sane ni°.

17[1]. B °ṣhadya | kha° M °dya | atha kha° BM °yuṣmanāṁ ā°. — 17[2]. BM °khaṁ [illegible] (M °ya) kāśyapa karpā(B °parkā)[illegible] paṭā(M °ṭa)pilo(M °loka)[illegible] M °ghāṭī ka° (l. 4) B °ghāṭī [illegible] kāśyapa karpāsikāṁ paṭapilotikasaṁghāṭī [illegible] kāśyapa karpāsikāṁ paṭapilotikasaṁghāṭī [illegible] kāśyapa karpāsikāṁ paṭapilotikasaṁghāṭī [illegible] kāśyapa karpāsikāṁ paṭapilotikasaṁghāṭī° BM °[illegible] M °ghāṭī [illegible] M °ya)

शुद्धं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी मृदुकाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी मसिणाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सुखमाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी तनुकाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी लघुकाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सुकुतिकाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी प्रत्यहाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी शोभनाद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी स्पर्शवन्ताद्यं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी ॥ स खल्वहमायुष्मन् आनन्द भगवन्तमेतदुवाच ॥ लाभा मे भगवन्सुलब्धा भवेत् यन्मे भगवान्कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटीं प्रतिगृह्णीय ॥ एवमुक्ते आयुष्मन् आनन्द भगवान्माम् एतदुवाच ॥ इच्छसि पुनः त्वं काश्यप तथागतस्य सन्तिके शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं धारयितुं ॥ एवमुक्ते हं आयुष्मन् आनन्द भगवन्तमेतदुवाच ॥ लाभा मे भगवन्सुलब्धा भवेत् यन्मे भगवां शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं ददेय ॥ अदासि खलु मे आयुष्मन्नानन्द भगवां शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं प्रतिगृह्णे अहमायुष्मन्नानन्द भगवतो शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं ॥ सचे खल्वायुष्मन्नानन्द सम्यग्वदमाना वदेयुः भगवतो श्रावको शाणु संमुखं शाणं पांशुकूलं प्रतिगृह्णे एवमेव ते सम्यग्वदमाना वदेयुः । तत्कस्य हेतोः । अहमायुष्मन्नानन्द शाणु संमुखं शाणपांशुकूलानां प्रतिग्रहीता[276b]रो श्रावको ॥ यत्तदानन्द सम्यग्वदमाना वदेयुः भगवतो पुत्रो

kāçyapa karpāsānāṁ(M °pānāṁ) paṭa° M °karpāçānāṁ pa° ślakṣṇada° karpāçānāṁ pa° BM °khaṇḍakayanāṁ(M °dam) kāçyapa karpāsā(M °çā)nāṁ paṭapilotikasaṁ(B °nāṁ saṁ)ghā°.

7. M °bahum ānandam āyuṣmantaṁ bhagavantam e° B °yuṣmān ā°. — 8. M °bhagavat sulabdhā° bhavetaṁ yaṁ me bhagavā° B °bhavetaṁ | yan te bhagavan ka° M °rpāçānāṁ° BM °gṛhṇeya ‖. — 9a. BM °yuṣmān ā°. — 9b. BM °çyapa tathā° M °ntike keçaçyānāṁ pāṁçukūlānāṁ saṁ° B °kūlaṁ saṁ° M °ghāṭī dhā°. — 10. M °kte ā° BM °yuṣmān ā°.

11. M °vat sulabdhā bhavetaṁ yaṁ me bhagavan keçānā° B °vetaṁ | yan me bhagavāṁ keçānā° BM °deya | (M °yā) adāsi(M °sī |) khalvaham ā(B °m āyuṣmān ānanda karpāsā(M °çā)nāṁ paṭapiloti(M °tī)kasaṁghāṭīṁ pratigṛhṇa(M °hne |) āyuṣmān ānanda bhagavāṁ karpāsā(M °vān kārpāçā)nāṁ paṭapilotikasaṁghāṭīṁ adā°. — 12. BM °sā | kha° M °me ānanda āyuṣmantaṁ bhagavān keçaçyānāṁ pāṁ° gṛhṇate | a° B °gṛhṇe | aham ānandam āyuṣmantaṁ bha° M °yuṣmān ā° vato keçaçyānāṁ pāṁ° B °to çānāṁ pāṁ° BM °çukulā° tāṁ saṁ | (M °saṁ ‖) kha°. — 14. M °yuṣmān ā° B °yadamānā° BM °detaṁ bha° çrāvaka çā° M °khaṁ keçānaṁ° BM °kūlānāṁ pra° M °tigṛhṇe | ayam evaṁ te° B °he | ayam e° M °damāna va° BM °detaṁ ‖.

16a. M °hetor aha°. — 16b. M °yuṣmān āna° khaṁ keçānāṁ pāṁçukulānāṁ° B °çāṇam pāṁ° M °tigrahe° vakāṁ | . — 17. BM °detaṁ ‖ bha° M °tro asuro mu° jāto dharmajo dharmanirmito dharmadāyādā na ā° BM °de mama evaṁ(B °ṁ) te sa° B °detaṁ ‖.

औरस्यो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो न आमिषदायादो एवमेव ते सम्यग्वदमाना वदेयुः । तत्कस्य हेतोः । अहमायुष्मन् आनन्द भगवतो पुत्रो औरस्यो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो न आमिषदायादो ॥ कुंजरं पि सो आयुष्मन् आनन्द षष्टिहायनं एकाय तालपत्रिकाये छादयितव्यं मन्येय यो मे तिस्रो विद्या षडभिज्ञा बलवशीभावं छादयितव्यं मन्येया । नदीयो पि सो आयुष्मन् गंगाये स्रोतं रजमुष्टिना आवारितव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्यां षडभिज्ञां बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये । वातं पि सो आयुष्मन्नानन्द जालेन बन्धितव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्यां षडभिज्ञां बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये । आकाशं पि सो आयुष्मन् आनन्द पांसुना कर्तव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्या षडभिज्ञा बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये ॥ यस्य पुनः खलु आयुष्मन्नानन्द इमेषां पंचानां भिक्षुशतानां स्यादपि कांक्षा विचिकित्सा वा सो प्रश्नं पृच्छतु अहं अस्य व्याकरणेन एवमेतं सम्यक्सिंहनादं नदामि ॥ एवमुक्ते ते भिक्षू आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदुवाच ॥ यस्य खलु पुनरायुष्मन्महाकाश्यप स्यात्कांक्षा वा विचिकित्सा वा सो आयुष्मन्महाकाश्यप प्रश्नं पृच्छेया संमानेन च वयमायुष्मन्महाकाश्यप एवं च अनुवृत्ता अतो च उत्तरि भूयो अतो च श्रेयो ॥ अथ खलु आयुष्मां महाकाश्यपस्तां भिक्षू धर्म्याये कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्रहर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥

अचिरप्रक्रान्तो च आयुष्मान्महाकाश्यपो सर्वावन्तेन कालेन नानाप्रलोकितेन स्थूलनन्दां भिक्षुणीं अवलोकेति अपि नाम चित्तं प्रसादेय तत्र चेद् उष्टक-

1. M °hetor a° B °toḥ a°. — 2. BM °yuṣmān ā° M °tro auro mukhato dharmajo dha° B °jāto dharmajño dha° M °rmadāyāde nā ā° BM °do kuñ°. — 4. BM °yuṣmān ā° M °ṣaṣṭihā ° vyaṃ manyeya | yo° B °vyaṃ anye ca yo ° ṣaḍabhi° BM °balaṃ ca° B °çībhāvaḥ celā° M °bhāvaḥ celā ° vyaṃ anye | ikā° (l. 9) B °vyaṃ anyeyā na°. — 5. B °yuṣmān gaṃgāya çrotaṃ ° nā āvaritavyaṃ anye yo ° ṣaḍabhi ° vaṃ ca celā ° tavya manye vā°.
7. B °tavyā manye yo ° ṣaḍabhijñānaṃ balaṃ vaçī ° tavya manye | . — 9. BM ākāçe pi ° kartavya manye° B °ṣaḍabhi° BM °balaṃ va° M °çībhāvaḥ celā ° tavya manyate | B °tavya manye | . — 10. BM °yuṣmān ā° B °vicikitsā° M °pṛcchati | a° B °na etam etaṃ saṃmya° M °evam e° BM °nadāti || .
12. M evam ā°. — 13. M °çyapa syāt kāṅkṣā vicikitsāyā sa vā so ā° B °kāṃkṣā vā so° BM °yuṣmān ma ° kāçyapa saṃ va ° M °vayaṃpa āyu° B °ekam kāçya° BM °pa mā e° M °çṛtta || ato ca uttari ato ca çreyo || B °vṛtta ato ca uttari bhūyo ato ca uttari ato ca çreyo || . — 15. M °bhikṣuṇāṃ karmapathayā°.
18. BM °çyapa(M °pa) sarvantaṃ tena kāle(B °kāya)na nā° B °bhikṣuṇīṃ° M °bhikṣuṇīṃ avalokiteti | a° B °ti | a° M °prasādeya ° mātraṃ pṛthivīm anuvartiṣu ca taṃ° B °mātrāṃ pṛthivīm anuvartiena ca taṃ sthūlanandāṃ bhikṣuṇīṃ ca° M °nandāṃ bhikṣuṇī cittaṃ prasādeṃ | B °d pra°.

माता पृथिवी अनुपरिवर्त्ती न च सा थूलनन्दा भिक्षुणी चित्तं प्रसादेसि । प्रहृष्टचित्ता थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मतो महाकाश्यपस्य अन्तिके विवरमदासि समनन्तरं कायगता च पुनरायुष्मन्ते महाकाश्यपे चित्तमाघातेत्वा अन्यतरस्मिं महानरके उपपन्ना एवमेतं श्रुयति ॥

[277a] समाप्तं महाकाश्यपस्य वस्तुप्रव्रज्यासूत्रं ॥

राजगृहस्य अर्धयोजने नालन्दग्रामकं नाम ग्रामं ऋद्धो च स्फीतो च समृद्धो च । तत्र ब्राह्मणो महाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतवित्तस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वगजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो ॥ तस्य दानि ब्राह्मणमहाशालस्य शारी नाम ब्राह्मणी भार्या प्रासादिका दर्शनीया । तस्य दानि शारीये ब्राह्मणीये पुत्रा धर्मो उपधर्मो शतधर्मो सहस्रधर्मो तिष्यो उपतिष्यो एते सप्त पुत्राः षट् निविष्टाः सप्तमो उपतिष्यो कनीयसो अनिविष्टको गुरुकुले वेदमन्त्रामधीयति ॥ राजगृहस्य अर्धयोजनेन कोलितग्रामकं नाम ग्रामं ऋद्धो च स्फीतो च समृद्धो च बहुजनाकीर्णो च । तत्रापि ब्राह्मणमहाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वगजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो मौद्गल्यायनगोत्रेण ॥ तस्य कोलितो नाम पुत्रो प्रासादिको दर्शनीयो पण्डितो निपुणो मेधावी । तत्रैव गुरुकुले वेदमन्त्रानधीयति । तत्रैव उपतिष्यो अन्यानि च पंचमात्राणि माणवकशतानि ॥ सर्वप्रथमं

1. B °ndâye bhikshuṇîye â° M °ndâye bhikshuṇîya â° BM °si (M °si [?]) samanantara kâ° dhenuto mahâ° M °syapa cittam âghâtetvâ° upapannâḥ etthaṃ e° B °nnâ etthaṃ e°. — 5. M °traṃ samâptaṃ ||.

6. M atha râ° °landaṃ nâmam eka grâmaṃ asti ṛi° B °ṃṛiddho ca te°. — 7. B °ṣâ âḍhyo° M °lo âḍhyo mahâ° bhoge prabhûtavittasvâ° B °vittasvâpate° BM °gakoshṭâgâ° M °rûpaçvâgaja° BM °ḍhayo ta°. — 9. M °sya çâlî nâ° BM °nîyâ ta°. — 10. BM tasya dâ° M °çâlîye bra° °ye putra dhu° °rmo çatadharmo sa° °ṭaḥ viniviṭṭâḥ° °shya anya ani-dhiviṭṭhako gu° B °anivishṭhako gu° M °mantra dhîyati ||.

12. B °maṃ riddho ca sphî° M °sphîta ca sa° BM °rṇṇo ca ta°. — 14. B °çâlâ âḍhyo° M °lo âḍhyo mahâdhano° BM °gakoshṭâgâ° M °ro prabhûtarûparaja° °veḍakâ pra° BM °dhayo maudgalyâyana M °gato gotreṇa ta°.

16. M °nîyo paṇḍito aś putro me°. — 17. M °le vedamantrân dhîya°. — 18a. M °tratvam upa° B °trâni anya° BM °ni ca°. — 18b. BM sarva pra° °likena a° B °mantre a° M °trâni adhî° yogena ca dinnaṃ âryyasya ca âcâryyasya çuçrushâ° B °çuçrushâ° M °ryyadhammasya nirjyâ° BM °sthânaṃ a° M °pâsakaṃ yashṭi° B °yashṭiṃ ka° M °pâsakâ çâsanakânâṃ | B °yashṭiṃ ||.

कोलितेन उपतिष्येण च वेदमन्त्रा अधीता अनुयोगो च दिन्नो आचार्येहि च आचार्यशुश्रूषा कृताचार्यधनो च निर्यातितो कथं उपानहा यदि अमघट्टका ग्रामघाटं ॥

ते दानि उभये संमोदित्वा प्रियमाणा अभीष्टचित्ता । उपतिष्यो पि नालन्द-ग्रामातो कोलितग्रामकं गच्छति कोलितस्य दर्शनाये । कोलितग्रामातो पि कोलितो नालन्दग्रामकं गच्छति उपतिष्यस्य दर्शनाये ॥ राजगृहे समसमं गिरियग्रसमाजं नाम पर्व वर्तति पंचानां तपोशतानां । तत्र दानि पर्वाहि तपोशतेहि पंच उद्यानशतानि । सर्वाणि पंच उद्यानशतानि अनेकेहि जनसहस्रेहि भरितानि भवन्ति दर्शनशतानि वर्तन्ति संगीतिशतानि वर्तन्ति अपराणि च नटनर्तकल्लमल्लपाणिस्वरकाणि डिम्बरम्बलम्बकुम्भथूणिकशतानि । ते दानि ब्राह्मणमहाशालपुत्रा उपतिष्यो च [377b] कोलितो च चतुर्घंटेहि अश्वरथेहि युक्तेहि चेटकशतेहि संपरिवारिता गिरियग्रसमाजं प्रेक्षका गता । ते दानि सत्वा सकुशलमूलपुण्या चरमपरीत्तगृहा कृताधिकारा पूर्विमकेषु सम्यक्संबुद्धेषु प्रत्येकबुद्धश्रावकमहेशाख्येषु च उपसंक्रान्ताधिकारा छिन्नबन्धना भव्योत्पत्तिका आर्यधर्माणां आराधनाये परम-नविकाये हेतुप्रत्ययचारिका गता । तेषामनयेषां तत्र गिरियग्रसमाजं प्रेक्षन्तानां पौराणेन कुशलमूलेन हेतुमुपदर्शितं । शारिपुत्रस्य तं जनकायं दृष्ट्वा अनित्यसंज्ञा उत्पन्ना इमं एतकं जनकायमभ्यन्तरा वर्षशतस्य अभिलताय सर्वं न भविष्यति । मौद्गल्यायनस्यापि जनकायस्य तस्य हसन्तानां हक्कारं च क्षिपन्तानां दन्तमालानि

4. M °modità priyamànà a° BM °bhilakṣamà città | ui M °tiṣyo upa°. — 4. M °li-abyati | nàlandagràmàto kolito° B °tiṣyo ti nàlandagràmà°. — 5. BM °nàlandagràmà° B °echati upadarṣa° M °echati upatiṣyadarṣaye°.

6. B °gṛhaṁ sama° M °he samasa girisamagra ° ma parvataṁ vartati paṁcànàṁ ca ta-pagatà° B °nàṁ tapogatapatànàm ta°. — 7. BM °hi tapota M °tapoçata° BM °àni ca°. — 8. M °dyànagatànàni ° [illegible] vartati [illegible] ° [illegible] B °[illegible] vartanti | apa ° [illegible] M ° [illegible] tàni vartati | saṁgìtiçatàni vartati aparàṇi ca [illegible] | . — 10. BM °putra u° B °to ca caturghaṇṭehi a° M °to ca caturghaṇṭehi a° B °vàrita gi° M °vàrita girisamagra° B °kehi gatà | M °kehi ga-tàḥ | .

12. M °ni satvàḥ kuça ° [illegible] ca adhipta° BM °[illegible] | àryadharmàṇàm àràgaṇàye varama M °ya uaramavikàye° B °hepratikà satvà te°. — 15. B °girigra° M °girisamagra ° darçayitaṁ | B °rçitaṁ | .

16. BM çàlipu° B °anityasaṁ ° tpanna i° M °tpanna sa dàni [illegible] ti-taṁ [illegible] dṛṣṭàpi [illegible] | imaṁ ekantaṁ jana ° [illegible] sarvaṁ bha°. — 18. B maudgalyà° BM °yanasyàpi° B °tasya sahantà° M °hasantànàṁ ha ° naṁ dantamà°.

दृष्टा अभिसंज्ञा उत्पन्ना । सो दानि मौद्गल्यायनो शारिपुत्रं परिदीनमुखवर्णं दृष्टा आह ॥

मनोज्ञ तन्त्रीस्वरगीतघोषा
विपुष्करस्फोटिकसार्धमालाः ।
श्रूयन्ति शब्दा मधुरा मनोज्ञा
रङ्गे भवां किं परिदीनवक्त्रो ॥
हृष्टस्य कालो न हि शोचितस्य
रमितस्य कालो अरतिं जहाहि ।
शृणोहि संगीतिमिवाप्सराणां
हृष्टानन्दो यथि मनुष्यनन्दने ॥

अथ खलु शारिपुत्रो आयुष्मो मौद्गल्यायनं गाथायमेतदुवाच ॥

एते विषयसंरक्ता विषयाश्च चलाचला ।
मर्त्येषु च द्रव्येषु च का रतिर्बालबुद्धिनां ॥
अचिरं मुनिता सर्वे अतृप्ता कामलोलुपाः ।
अस्तमाया गमिष्यन्ति मृता भक्षपरायणाः ॥
नमे संज्ञा न रमेति मौद्गल्यायन न मे रती ।
विपुला प्रतिभा चैव भाविता मतिया रतिः ॥
समयो खु धर्मं चरितुं नरकिन्नरा सुरासुरखचरा पि ।
कामरतीभिर्लोलिता अतृप्तमनसा गता विलयं ॥
यो वने कायविवेकं रतो अधिगच्छे मद्कालोपगतो ।

1. M atha mau° B °maudgalyāyano çāriputraṃ paridī° M °lyāyana çāriputra āha ‖. — 3. M °jñātatrasva ° ṭika āryyaṇā° B °ṭika āryaṇāṃ ‖. — 5. M çrūyanti ça° BM °jñā raṅge bhavāṃ kiṃ(M °vā ki) pa°.

7. B hṛshṭhasya kā° M hṛishṭasya kā ° jahehi ‖. — 9. M °m iva apsa° BM °hṛishṭā narā(M °rāṇyā)ṇya naa° B °nadanya nandana ‖ M °ndano ‖.

11. BM °çāriputra ° maudgalyāyanamdeva°. — 12. M °ça calācalaḥ ‖. — 13. M calesha dra° B °eshu dravyeshu kā° M °rati kā° BM °nāṃ a°. — 14. BM °cirā munino (M °na ?) sarve° M °lupā ‖. — 15. M vyastagāyā gami°.

16. B etaṃ me° M etaṃ me° BM °maudgalyāyana(B °na) me rati(M °ti ‖) vi°. — 17. B °pratibhārikā ramati ‖ yo ca ° M °bhāvitā matiya ra °. — 18. M samayesha ça dharmaçaraṇaṃ cari° B °rmaṃ caraṇaṃ cari° M °nnarāḥ ‖ surāsuramarāṃ pa B °rāsurasucarī pi kā°. — 19. B °ratibhi lili° M °ratibhirlilitāḥ ‖ a° M °gatāç ca vi° BM °yaṃ samayo khu (M °yeshu) dharmaṃ caraṇaṃ(M °ṇa) caritaṃ yo°. — 20. BM yaṃ(M °jan)vane ° yo kāmavivekarato adhi(M °taḥ dhi)gacchati (B ° ti ‖) madakāla(M °re)pagatā apri°.

स्पृहयन्ति तव देवा पि मरुत्वीर्य हि दुष्करं चरितं ॥
समानं सुखदुःखेषु रतीषु अरतीषु च ।
एवं नैमित्ता प्रवदन्ति सो हं शारिपुत्रो भवे ॥

सो दानि शारिपुत्रमाणवको तं मौद्गल्यायनमाणवकमामन्त्रयति ॥ प्रव्रज्या मे अभिप्रेता प्रव्रजिष्यामि ॥ मौद्गल्यायनो आह ॥ यं भवतो इष्टं तथमा[278a]पि इष्टं अहमपि प्रव्रजिष्यामि ॥ मौद्गल्यायनो आह ॥

या गती भवतो इष्टा अस्माकमपि रोचति ।
त्वया सार्धं मृतं श्रेयं न च जीवितं त्वया विना ॥

तेन खलु पुन समयेन राजगृहे नगरे संजयी नाम वैरट्टीपुत्रो परिव्राजको पंचशतपरिवारो परिव्राजकारामे प्रतिवसति ॥ ते दानि शारिपुत्रमौद्गल्यायनमाणवका परिव्राजकारामं गत्वा संजयिस्य वैरट्टिकापुत्रस्य परिव्राजकस्य सकाशे परिव्राजकप्रव्रज्यां प्रव्रजिता ॥ शारिपुत्रेण सप्ताहप्रव्रजितेन सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि अधीतानि मौद्गल्यायनेनाप्यर्धमासेन सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि अधीतानि ॥ ते दानि आहन्सु ॥ नायं धर्मो नैर्याणिको तत्करस्य दुःखक्षयाय संवर्तति गच्छाम पृथक्पृथक्स्वाख्यातं धर्मविनयं पर्येषामः यत्र दुःखस्य अन्तक्रिया प्रवर्तति । यो मं प्रथमतरं स्वाख्यातं धर्मविनयं ...... तेन अपरस्य आख्यातव्यं । ततः सहिता आर्यधर्मविनये प्रव्रजिष्यामः ॥ ते दानि तानि परिव्राजकशास्त्राणि संगीतीकृत्वा राजगृहं प्रविष्टा अन्येन शारिपुत्रो परिव्राजको अन्येन मौद्गल्यायनो ॥

1. M spṛhaṃti | ta° BM °aya deçā pi maruji(M °ki)ṇṇehi dushkaraṃ icaritaṃ sa°. — 2. BM °mâna(M °nâ |) sukha° M °duḥkheshu aratishu rǎhaṃ nai° B °ca haṃ nai°. — 3. B °mittaṃ pravaṃanti | so haṃ çâlimto bhavâ so dâ° M °mittikaṃ pravaṃanti | so haṃ çâliputro bhavâm so dâ°. — 4ª. B °çâlipatra mâṇavakâ taṃ° M °çâlipu mâṇavako° BM °maudgalyâyaṇamâ° M °kam âmaṃtryati | . — 4ᵇ. M °shyâmîti || . — 5ª. BM maudgalyâyana(B °ṇa) âha || . — 5ᵇ. B °bhagavato° M °bhavata ishṭaṃ ta°.

6. BM maudgalyâyana(M °ṇa) â°. — 7. B °bhagavato ishṭâ °smâkaṃm a° M °ishṭo asmâkam abhiro°. — 8. B °siddhaṃ smṛitaṃ° M °çreyam na ca° BM °vitaṃ tva°. — 9. M °ukma veratipu ° paṃcaçataparivâ°. — 10. BM °çâlipatra maudgalyâyana(B °ṇa)-mâ ° jayishya vairaṭṭikaputra°.

12. BM çâlipu° M °hapravrajite° BM °maudgalyâyanenâpya(B °ṇenâpyâ)rdha°. — 14ª. B °dharmâ nai° M °dharmo nairyâṇiko | tatkasyâtaraduḥkhakshayâya saṃvartatîti ° ccâ-mi pṛ° B °ryeshâmaḥ° M °antarkriyâ°.

16. M °aya khyâ°. — 17ª. B tato sa°. — 17ᵇ. BM °gîtiṃ kṛ ° çâliputro(B °trena) pa ° maudga° B °yano || .

तेन खलु पुनः समयेन भगवानन्तरागिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने यथाभिरम्यं विहरित्वा वेणुवनमनुप्राप्तो तत्रैव विहरति वेणुवने कलन्दकनिवापे महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः ॥ अथ खल्वायुष्मानुपसेनो कल्यमेव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय राजगृहनगरं पिण्डाय प्रक्रमे ॥ अद्राक्षीत् शारिपुत्रः परिव्राजको आयुष्मन्तं उपसेनं दूरत एवागच्छन्तं प्रासादिकेन अभिक्रान्तप्रतिक्रान्तेन आलोकितविलोकितेन संमिञ्जितप्रसारितेन संघाटीपात्रचीवरधारणेन नागो विय कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन युगमात्रं प्रेक्षमाणो दृष्ट्वा च पुनः अतीव मानसं प्रसीदे ॥ अन्याया पुनरियं प्रव्रजितस्य ईर्या । यन्नूनाहं तस्य उपसंक्रमेयं ॥ अथ खलु शारिपुत्रो परिव्राजको येनायुष्मान्[178b]उपसेनस्तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मता उपसेनेन सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारेत्वा एकान्ते अस्थासि । एकान्तस्थितः शारिपुत्रः परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥ शास्ता भगवानुत श्रावको ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ श्रावको हं आयुष्मं ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्शारिपुत्रो परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥ किंवादी भवतो शास्ता किमाख्यायी कथं पुनः श्रावकाणां धर्मं देशयति येवरूपा चास्य श्रावकेषु ओवादानुशासनी यत्रत्वं प्रवर्तनीयं भवति ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ अल्पश्रुतो हमस्मि आयुष्मन् अर्थमात्रं कथेयं ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥

अर्थेन मह्यं कारियं किं भोति व्यंजनं बहु ।
अर्थगुरुको श्रर्थविज्ञो अर्थेनार्थं चिकीर्षति ॥

1. M °kraivanaṁ vi° BM °ne kala(M °ru)ṇḍakanir° B °sārdhhaṁtra ardhatrayo° M °sārdhāṁ ardhatra°. — 3. B °kālaṃyaṁ° M °kṣamyeva ni° °ro piṇḍāya caritvā pra° B °mo a°. — 5. B °kalati | ça° M °t çāliputra pari° M °kena abhiprakrāntapratikrā° tena samiñji° B °tra cīvaradhāraṇa° M °na dṛṣṭvā ca punar atīv° B °sīde ka°.

8. M kalpakalaṁ pu° °eva kuśalyā | B °ryā iryyā | . — 9a. M yanūnāhaṁ°. — 9b. BM °çāliputra° nāyāni kuśalā anuñ(M °dana)yitvā sarā(M °çāli)puṭhabhāṇ(M °nīyā) ka° sthāsi a°.

12a. M °sthito çāliputro pa° B °çālipu° M °mana eta°. — 13a. B °n ... M °n ... — 13. M °çālipu°. — 14b. M °n çāliputrah pari° B °ko āyuṣmanam upa°. — 15. M °khyāhi kathaṁ punaḥ | çrāvakāṇāṁ dha° B °yati kecarā° M °pā cāsya° B °rtanīye bha°.

17a. M °senaḥ çālipu°. — 17b. BM °to hama asmiṁ ā°. — 18. M °çālipu° B °ahmanam upa°. — 20. M °kiṁ hoti vyañjanakaṁ sabahukaṁ artha° B °janaṁ sabahukaṁ pi a°. — 21. BM °ruko hi arthavijño artha° M °rthaṁ vicaryati B °rshati sa°.

वयमपि छत्रसंस्कारं यावावन्यं निरर्थं ।
आगम्य बहुभिर्दिवसैः वञ्चिताः पूर्वं वञ्चिता ॥

एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ प्रतीत्यसमुत्पन्नां धर्मां सत्वायुष्मन्नाख्या उपादाय प्रतिनिःसर्गं विख्येति ॥ अथ खलु शारिपुत्रस्य परिव्राजकस्य तत्रैव पृथिवीप्रदेशे स्थितस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं ॥

अथ खलु शारिपुत्रो परिव्राजको प्राप्तधर्मो गृहीतबुद्धिः तीर्णकांक्षो विगतकथंकथो आर्जवचित्तो मृदुचित्तो कर्मणीयचित्तो निर्वाणप्रवणो निर्वाणप्राग्भारो आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥ कहिं आयुष्मं उपसेन शास्ता विहरति ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ शास्ता वेणुवने कलन्दकनिवापे ॥ इत्थं वदित्वान आयुष्मानुपसेनो राजगृहे नगरे पिण्डाय प्रविशे ॥

शारिपुत्रोपरिव्राजको येन मौद्गल्यायनः परिव्राजकस्तेनोपसंक्रमे । अद्राक्षीत् मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकं दूरतो एवागच्छन्तं परिशुद्धेन मुखवर्णेन पर्यवदातेन विप्रसन्नेहि च इन्द्रियेहि दृष्ट्वा च पुनः [279a] शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ परिशुद्धो भवतो शारिपुत्रस्य मुखवर्णो पर्यवदातो विप्रसन्नानि च इन्द्रियाणि । कच्चित् खलु ते आयुष्मं शारिपुत्र अमृतमधिगतं अमृतगामी च मार्गो विकसितमिव पद्मं मुखं प्राकृतस्य वक्त्रं प्रसन्नमुपशान्तानि इन्द्रियाणि अमृतं समाप्तं ज्ञायिते येन ते तं छिन्नपुनर्भवविरमितमार्गं विस्तीर्णं ॥

1. BM °yy eta saṃbhā(B °sabhhā)raṃ° M °chāgraṃ ithim ni°. — 2. B agamya° M °bahubhi diva° M °vañcitā pūrvaṃ vañcita e° B °rvaṃ vañcita c°. — 3°. M °çālipu°. — 3°. M °dharmaṃ yāṃ° B °tpannakaṃ dharmaṃ yāṃ kha °ahaṃ | çāsā° M °yushmato çā °jñapati ||. — 4. BM °çālipu° M °traiva ṃ pṛ ° deçaṃ sthi°.

7. M °çālipu° BM °dṛṣṭa | 4° B °tīrṇakāṅkṣā vigu° M °tīrṇakāṅkṣā rjuvinte mṛdvacinto karmaṇīyacinto nī°. — 9°. BM °yushmantaṃ (M °shmantaṃ) çāriputra çā°. — 9°. M °shmaṃ upaseno çālipu°. — 10. M °kanandakanaṃ° BM °pa i°.

11. BM itthaṃ vadi° M °tvā āyu ° pasenā rāja° B °pasena°. — 12°. M çālipatrā parivrājako° BM °maudgalyāyanaḥ(M °na) pari° B °jakas teno°. — 13°. M °kohi maudgalyā° B °t maugalyāyana parivrāka çā° M °ko çālipu ° rahatā dṛṣṭvā parça° B °mukhavarṇena pa° BM °dṛṣṭvā prasanne° M °ca idrāyehi ca dṛṣ ° naḥ çālipatra pari° kaṃ uvāca ||. — 15. M °bhagavato çālipu°.

16. M °yushman çāliputra mayā ca ° gāmī ca° B °gāmi ca mā ° kasitam i ° sthitaṃ vipāyya vaktraṃ° M °sya mukhaṃ pra° BM °u upaçāntāni indriyāṇi dhanāndriyāṇi amṛtasamāptaṃ | ka(M °kaṃ) cinte yena te taṃ vigu ° cchinnamanājñāsīṃ(M °ṇ) vistīrṇa (B °vikarṇaṃ ||).

एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्यायनमेतदुवाच ॥ अमृतं मे आयुष्मन्महामौद्गल्यायन अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ।

यो सो दुर्लभति शास्ते पुष्पमिव उदुम्बरं वने मुहा ।
उत्पद्यन्ति शिरिघना उत्पन्नो लोकप्रद्योतो ॥

एवमुक्ते मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ किंवादी आयुष्मं शारिपुत्र शास्ता किमाख्यायी ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्यायनमेतदवोचत् ॥

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेतुन्तेषां तथागतो आह ।
तेषां च यो निरोध एवंवादी महाश्रमणः ॥

अथ खलु मौद्गल्यायनस्य परिव्राजकस्य तत्रैव पृथिवीप्रदेशे स्थितस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं ॥ अथ खलु मौद्गल्यायनो परिव्राजको प्राप्तधर्मो प्रहीणदृष्टिः तीर्णकांक्षो विगतकथंकथो उदग्रमानसचित्तो मृदुचित्तो कर्मणीयचित्तो निर्वाणनिम्नो निर्वाणप्रवणो निर्वाणप्राग्भारो ॥

अथ खलु मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ कहिं आयुष्मं शारिपुत्र शास्ता विहरति ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्यायनं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ एष आयुष्मं शास्ता वेणुवने विहरति कलन्दकनिवापे महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः गच्छाम संजयिमामन्त्रेत्वा शास्तारं वेणुवने भगवतो अन्तिके ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः ॥ एवमुक्ते मौद्गल्यायनो

1[1]. M aramm u° BM °çālipu° B °ko maudgalyā°. — 1[2]. M °yuṣhmān maudgalyā° B °āmān mahāmaudgalyā° M °dhigata amṛ° BM °rgo ya°. — 3. B °so çruya° M °so çrūyati | çāstreshu pu° BM °m iveda° M °mbaro vane buddhān utpadya° B °mbare vane buddhā u°. — 4. B ° utpadya° M °çiriyomna utpa° B °çirighāmo u ° lokadyāto ‖. — 5[1]. M °kiṃ mahāmaudgalyā° B °maudgalyā° BM °yano parivrā° M °çālipatra pari° B °putra pari°. — 5[2]. M °çālipatra ° khyāyi | khyāhi ‖.

6. BM maudgalyā°. — 8. M yo dharma hetuprabhāva hetus teshāṃ° B °vā hetu teshāṃ°. — 9. B °di mahaçra° M °mahaçravaṇaḥ ‖. — 10. BM maudgalyā° B °kasya | tatrai° M °traivaṃ pṛi ° kahur viçuddhaṃ ‖.

11. BM °maudgalyā° M °hīnadṛishṭis tīrṇakāṃkshā vigatakathaṃkatho° B °thaṃkathā u° BM °gramanasaṃ citta(M °nto) mṛ° M °rmakaraṇī°. — 14[1]. BM °maudgalyā° M °yano çālipu°. — 14[2]. M °yushma çālipu°. — 15. M °çālipu° BM °maudgalyā° M °m etad uvāca | B °cat esha°.

16. B °li | ka° M °landakanishdye maha° BM °tvā çāstrā(M °stā) ve° B °shyāmaḥ e°. — 18. BM °maudgalyā° M °çālipu°.

परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ गच्छ आयुष्मं शारिपुत्र इतो वेणुवनं किं मे संजयिना कुदृष्टिना दृष्टेन ॥ शारिपुत्रो तमाह ॥ न हि आयुष्मं मौद्गल्यायन सो पि अस्माकं संजयी बहूपकारो यं आगम्य वयं गृहातो अभिनिष्क्रान्ता ॥

ते दानि परिव्राजकारामं गत्वा संजयिं आमन्त्रेन्ति ॥ गच्छाम भगवति महाश्रमणे ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः ॥ एवमुक्ते संज[279b]यी परिव्राजको शारिपुत्रमौद्गल्यायनां परिव्राजकानेतदुवाच ॥ मा भवन्तो श्रमणस्य गौतमस्य ब्रह्मचर्यं चरथ । इमानि मम पंच परिव्राजकशतानि तेषां भवन्तो अर्धपरिहारा ॥ ते आहन्सुः ॥ न हि गच्छाम वयं भगवति महाश्रमणे ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः । स्वाख्यातो भगवता धर्मविनयो विवृतोद्यो छिन्ना पिलोतिका अनन्तर्यिकस्य अप्रसादेन ॥ ते दानि संजयिमामन्त्रेत्वा परिव्राजकारामातो येन वेणुवनं तेन प्रक्रान्ता तानि पि पञ्च परिव्राजकशतानि शारिपुत्रमौद्गल्यायनेहि परिव्राजकेहि सार्धं गच्छन्ति ॥ संजयी शारिपुत्रमाह ॥ एकं न दानि तेहि दुवे वा त्रीणि वा अथ वा चत्वारि अथ सर्वे पंचशता उपतिष्यो आदाय प्रक्रान्ति ॥

भगवां वेणुवने भिक्षूनामन्त्रयति ॥ प्रज्ञपेथ भिक्षवः आसनानि एते शारिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका पंचशतपरिवारा आगच्छन्ति तथागतस्यान्तिके ब्रह्मचर्यं चरितुं यो मे भविष्यति श्रावकाणामग्रयुगो भद्रयुगो एको अग्रो महाप्रज्ञानां अपरो अग्रो महर्द्धिकानां ॥ अद्राक्षीच्छारिपुत्रो परिव्राजको भगवन्तं

1. M °yuṣman çālipu° BM °kiṃ mahā saṃjayanā(M °jayinā) hā°. — 2². M çāliputra āha ‖. — 3². M °yuṣman maugalyā° B °maudgalyāyana so° BM °pi yuṣmākaṃ saṃjayī bahukaro° M °nishkrānto ‖. — 5¹. M °vrājaka çāliputraṃ kāmaṃ gatvā sajayi ā° B °vrājakā kāmaṃ ga° BM °mantreti ‖. — 5². M °gavato mahāçravaṇe bra° B °mahā°.

6. M °jayi pa° çālipu° BM °maudgalyāyanaṃ(B °naṃ) pa°. — 7. M °çravaṇasya° brahmacaryamaṃ cara°. — 8¹. M °rddha parihare ‖ B °rddha parihara ‖. — 8². B °āhaṃsuḥ ‖ M °āhaṃsu. — 9¹. M °hāçravaṇe bra°. — 9². BM °khyātā bha° M °daya pi cchinna pi° B °cchinna pi° M °lotikā alaṃ arthikāya apraçādena ‖.

11. M °vrājaka ārā° matāh tāni pi vañca pari° çālipu° BM °maugalyā°. — 13¹. BM °çāri(M °lipu)tra āha ‖. — 13². B ekaṃ ca dāni duvehi triṇi° M ekaṃ ca dāni tehi iva triṇi vā atha catvāri vā atha sarve°. — 15¹. B °ne bhikshuṃ āmantra° M °ne bhikshavaṃ āmantrayate pra°. — 15². M °kshave āsanāni ‖ ete çālipu° BM °maugalyā° M °brahmacaryya caritum ‖ mā me° B °tuṃ ‖ yo° M °grayuge eko agro prajñā° B °eko agro mahā° kānāṃ a°.

18. M adrākshīta çālipu° B °kahāvahāri° M °cakāgamanena rupanaṃ ma° akṛta pari° rmadeça° BM °ntaṃ ‖ ā° M °dam kalyāṇa madhye° svartha sa° BM °kevalaṃ paripū° M °çyaṃ supra° BM °kāçayitaṃ ‖ dvā° M °kahaṇahi sa° çīlihi sau° M °ehi catuhi vaiçāradyehi viçāradaṃ ‖ çāntendriya çāntamānasaṃ uttamadamaçamathapāramiprāpta° B °uttamadamaça° BM °indriyehi avarhigatena mānase° M °kahamāna ga° hrastam iva

दूरतो एवागच्छन्तं वेणुवने महतीये परिषाये पुरस्कृतः परिवृतो धर्मं देशयन्तं आदौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुव्यंजनं केवलपरिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयन्तं द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं आशीतीहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशीहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदो शान्तेन्द्रियो शान्तमानसो उत्तमदमथशमथपारमिताप्राप्तो नागो यथा कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन सुस्थितेन धर्मताप्राप्तेन चक्षुणा युगमात्रं प्रेक्षमाणः गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमिव अच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयूपमिव अभ्युद्गतो सुवर्णबिम्बमिव भासमानं तेजराशिमिव श्रिया ज्वलमानं द्वितीयं आदित्यमिव उदयन्तं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये मुक्तो मुक्तपरिवारो दान्तो दान्तपरिवारो तीर्णो तीर्ण[१८०ª]परिवारो पारगतो पारगतपरिवारो स्थलगतो स्थलगतपरिवारो क्षेमप्राप्तो क्षेमप्राप्तपरिवारः श्रमणो श्रमणपरिवारः बाहितपापो बाहितपापपरिवारो ब्राह्मणो ब्राह्मणपरिवारः श्रोत्रियो श्रोत्रियपरिवारः स्नातको स्नातकपरिवारः बाहितपापधर्मो बाहितपापधर्मपरिवारः ॥

अथ खलु शारिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका पंचशतपरिवारा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासु ॥ एकमन्ते स्थितो शारिपुत्रो परिव्राजको भगवन्तमेतदवोचत् ॥

उषितं सागरसलिले उषितं गिरिगहनकाननवनेषु ।
अदर्शनात्सुखं मुने उषिता स्म चिरं कुतीर्थ्येषु ॥
कुमार्गा निवृत्ता पथे ते प्रसन्ना महासार्थवाह प्रतीर्णा ।
तं संसारकान्तारमुत्तीर्य धीराः विरक्ता न रज्यन्ति भूयः ॥

अथ खलु शारिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्राजेतु

8ᵇ B °hradam iva accho° M °ccho anāvila vipra° °ratanayūpam iva a° °mān dvitī° BM °ntam asecanakaṁ a(B °kam a)pratikūlaṁ darçanāye | mukto° M °ktaparivāro çānto çāntaparivāro dānto dāntaparivāraḥ tīrṇo tīrṇaparivāraḥ pāragataḥ pāragataparivāraḥ stha° sthalagataparivāraḥ kṣe° °prāptaparivāraḥ çramaṇo çramaṇaprāptaparivāraḥ bāhitapo bāhitapāpaparivāraḥ brāhmaṇo°.

15. BM °maudgalyāya(M °ye) parivrā° M °yena bhagavān tena° asthāsuḥ | B °sthāsuḥ ||.

16. M °te çāriputra°. — 18. BM uṣitaṁ sā° B °raçali° BM °ṣitaṁ gi° M °vigrahe°. — 19. BM °rçanāt tava mu° M °ṣitā° BM °sma ka°. — 20. BM °mārganivṛtta(M °tto ||) pathe(M °thā) tava prasa° M °prakīrṇṇa B °tīrṇṇa saṁ°.

21. BM saṁsā° B °rāḥ || ra° M °jyati bhūyaḥ || B °yaḥ a°. — 22ª. M °çāriputra° BM °maudgalyā° | . — 22ᵇ. B pravrāje° M pravraje° saṁpadyatu° B °deṇa mām saga° M °gataḥ ||.

मां भगवानुपसंपादेतु मां सुगतो ॥ अथ खलु भगवां शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखां पंच परिव्राजकशतां एहिभिक्षुकाये आभाषे ॥ एथ भिक्षवः चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यं किंचि परिव्राजकलिंगं परिव्राजकगुप्तं परिव्राजकध्वजं परिव्राजककल्पं सर्वेषां समन्तरहितं त्रिचीवरा सानं प्रादुर्भवेंसुः सुनिक्षिप्ता च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थितका च केशा ईर्यापथो सानं संस्थिहे सय्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एष आयुष्मन्तानां शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखानां पंचशतानां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

अथ खल्वायुष्मां शारिपुत्रो भगवन्तमेतदुवाच ॥ किं भगवं प्रज्ञपेन्तो प्रज्ञपेति किं तिष्ठमानं तिष्ठति किं विभज्यमानं भज्यति किं पटिसंधेन्तं पटिसंधेति ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ चत्वारो शारिपुत्र धातवः प्रज्ञपेन्ता प्रज्ञपेन्ति चत्वारो धातवः तिष्ठमानायो तिष्ठन्ति चत्वारि धातवो भज्यमानीयो भज्यन्ति चत्वारो पटिसंधेन्ता पटिसंधेन्ति ॥ एवमुक्ते आयुष्मां शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ किंप्रत्यया न[१०४ᵇ]यं तिष्ठति किंप्रत्यया भज्यति किंप्रत्यया सन्धेति किंप्रत्यया न प्रतिसंधेति ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र जायतीति अविद्याप्रत्यया तृष्णाप्रत्यया कर्मप्रत्यया इदंप्रत्यया शारिपुत्र जायति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र तिष्ठति । आयुःकर्मप्रत्यया आहारप्रत्यया शारिपुत्र तिष्ठति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र भज्यतीति । आयुःक्षया कर्मक्षया आहारोपच्छेदा इदंप्रत्यया शारिपुत्र भज्यति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र प्रतिसंधेति । अविद्याये अप्रहीणत्वात् तृष्णाये वशीकृतत्वात् कर्म चास्य भवति

1. BM °gavaṁ çāri(M °lī)putramaudgalyā° M °mukhaṁ paṁ° kāye bhāṣāve |. — 2. M ehi bhikṣavaç cara°. — 3. M °bhagavatā yehi bhi° ṣṭānāṁ yat kiṁcit parivrājakaṁ liṁ° guptiṁ pa° B °guptiḥ pa° BM °lpaṁ | sarve° rā samaṁ prā° M °vataḥ | sambhūkāya pā° B °takāra keçā || iryā° M °çā iryyā° samyathāpi° çatasapannā°.

6. M °çālipu° BM °maudgalyā° nāṁ pañcānāṁ(M °nāṁ parivrājakaçatānāṁ) pra°. — 8¹. M °çālipu°. — 8². M °gavān prajñapento° B °gavāṁ pra° BM °tiṣṭha(M °sthi)mānaṁ kiṁ vi° M °naṁ bhajjati kiṁ patisarvantaṁ patisandhattedhadhati | B °jjati kiṁ pratisaṁvantaṁ saṁpa(ṭ)sandhati kiṁ apatisandheti |. — 9. M °çālipu°. — 10. B catvāra çā° jñapento prajñapati ca° M °çālipatra dhātavo prajñapyento prajñapenti catvāro dhātavo ti° BM °nāvo tiṣṭhanti(B °nti |) kiṁpratyayā çāri(M °lī)putra(B °trā) catvāri dhātavo bha° B °sandhanto pa° M °tvāri pāṭhisarvanto patisandhadhati |.

12. M °kte bhaga° (l. 14). — 14. M °çālipu°. — 15. M °çālipatrā jāuti a° B °putrā jāuti° M °çālipu°. — 16¹. M °çālipatra tiṣṭhaṁtiḥ. — 16². BM °āhāra° M °çālipu°. — 17¹. M °çālipatra bhakṣhatiti |. — 17². M āyuḥkṣayā karma° BM °cchedā i° M °çālipu°. — 18. M °çālipu° BM °ti avi°. — 19. B °prapatvāt tṛ° M °prahīṇāt tṛ° B °kṛtatvāt || ka° M °kṛtatvā karma ca° ti pakṣaḥ a° B °pakṣaṁ | a° M °çālipu° BM °saṁvati |.

पञ्चां यस्ति इदंप्रत्यया शारिपुत्र प्रतिसंधेति । किंप्रत्यया शारिपुत्र न प्रतिसंधेनीति । अविद्यायां प्रहीणायां तृष्णायां व्यन्तीकृतत्वात्कर्म भावो भवति यत्रां नास्ति इदंप्रत्ययता शारिपुत्र न प्रतिसंधेति ॥ चक्षुश्च शारिपुत्र आध्यात्मिकमायतनं अपरिभिन्नं भवति रूपो च बाहिरं आयतनं चक्षुः आभासमागतं भवति । मनापासेचनसमुत्थानकं तस्य ततो निदानं उत्पद्यति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयति । ये पि शारिपुत्र धर्मा प्रतीत्य उत्पाद्यंते प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयन्ति ते पि शारिपुत्र धर्मा जाता भूता संस्कृता वेदयिता प्रतीत्य समुत्पन्ना नैवात्मा नैवात्मनीया शून्या आत्मेन वा आत्मनीयेन वा ॥ अथ एवमन्यत्र कर्म चैव कर्मविपाकं च हेतुं चैव हेतुसमुत्पन्ना च धर्मा ॥ एवं श्रोत्रं घ्राणं जिह्वा कायो मनश्च शारिपुत्र आध्यात्मिकमायतनं अपरिभिन्नं भवति धर्मा च बाहिरमायतनं मनस्य आभासमागता भवन्ति । मनापासेचनसमुत्थानं तस्य ततो निदानमुत्पद्यति प्रीतिसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयति ॥ ये शारिपुत्र धर्मा प्रतीत्य उत्पाद्यन्ति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयन्ति ते शारिपुत्र धर्मा जाता भूता संस्कृता वेदयिता प्रतीत्य समुत्पन्ना नैवात्मा नैवात्मनीया शून्या आत्मेन वा आत्मनीयेन वा । अथ एवं अन्यत्र कर्म चैव कर्मविपा[२८१ª]कं च हेतुं चैव हेतुसमुत्पन्ना च धर्माः ॥

इदमपीषद्ग्रन्थानिकर्षिं पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे सर्वेषां शारिपुत्रप्रमुखानां-

1. M °çâlipu° BM °samvrtti°. — 2. M °hinatvâ trsnâyâ ° nikrtatvâ karma bhaya° B °t karmanâ ... bhavati | ya° BM °pakasam na° M °çâlipu° BM °samvrti | . — 3. M °çâlipatra adhyâtmakam â° B °m âyatanam | apalibhi ° hinam âya° M °bahyaka bhâsam âyatanam bha° B °ti ma°. — 5. B manapâsecanasamu° M °manâsecanasamutthânikâ tasya° B °mnâ tasya tato niyatim u° M °nirjâtanâ u° B °payanti | .

6. B ca pi çâ° M °çâlipatra dharmam ca pra° B °dharma pra° BM °utpadyam(M °dyam)-tu pri° M °sukham sau ° ni prinayati | te° B °yanti | te° M °çâlipu° BM °tra dharmâ prâtityam(M °tya)ti pritisaumanasyam indriyâni ca prinayanti(M °yanti)ti te pi çâri(M °iputra dharma jâtâ prabhûtam sam(M °ta sam)skr° B °vetayi° M °yito pra° BM °tyamo naivâtmanaivâtmaniya çûnyâ âtmano(M °tmano) vâ âtmani°. — 8. M °evam anyatra karmam ca evam karmani° B °kam na he° BM °catra hetum samu° M °dharmam a° B °rmâ e°. — 9. B °çrotam ghrâ° M °rotam ghrâ ° çâliputra â° BM °te | dha° M °rmâ ca bâhirayo° B °hiyam â° M °gatâ bhavanti.

11. BM manâpa(M °pâ)samutthânam nidânam(M °nâ)pâ tasya° M °tatah ni ° nasya idriyâni ca°. — 12. M °çâliputrasya dha ° titya âyanti pritim° B °titya dharmâ utpâdyanti pritim° M °idriyâni° B °nayati | te° M °nayati | ye çâliputrasya dharmâ jâ° BM °skrtâ cetayi(M °yitâ° M °tmâ naivâtmaniyâ° B °tmana vâ âtmiya° M °tmanâyena°. — 15. M °tra karma caivam karma ° [illegible] ca dha°.

17. B °ada imam [illegible] M °puna vyâ ° çâlipu° BM °mukhyânâ° M °srâvaka sâdâ°.

प्रमुखानां भिक्षुशतानां अनुपादायास्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि । आयुष्मांश्च महामौद्गल्यायनो सप्ताहोपसम्पन्नो ऋद्धिवशितां अभिज्ञावशितां च अनुप्राप्तुणे चत्वारि च प्रतिसंविदानि साक्षीकरे । आयुष्मां च शारिपुत्रो अर्धमास प्रव्रजितो अर्धमासोपसंपन्नो अभिज्ञावशितां प्रज्ञापारमितां च अनुप्राप्तुणे चत्वारि च प्रतिसंविदानि साक्षीकरे । आयुष्मां च मौद्गल्यायनो अचिरप्रव्रजितो अचिरोपसंपन्नो तिस्रो विद्या साक्षीकरे दिव्यं चक्षुः पूर्वनिवासं आस्रवक्षयं ॥ इत्येतं वुचति ॥ दीर्घनखस्य परिव्राजकस्य सूत्रं कर्तव्यं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु ॥ पश्य भगवं कथं भगवता आयुष्मच्छारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखानि पंच भिक्षुशतानि संजयिपरिव्राजकस्य दारुणेषु दृष्टिगतेषु विनिवर्तयित्वा अनवरागातो जातिजरामरणसंसारगहनकान्तारातो तारिता ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिं एव मम एते शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखा पंच भिक्षुशता संजयिस्य परिव्राजकस्य दारुणेषु दृष्टिगतेषु विनिवर्तयित्वा अनवरागातो जातीजरामरणसंसारगहनकान्तारातो तारिता ॥ अन्यदापि एते मया दारुणातो राक्षसीद्वीपातो राक्षसीनां हस्तगता विनिवर्तयित्वा क्षेमेण महासमुद्रातो उत्तारयित्वा जंबुद्वीपे प्रतिष्ठापिता ॥ भिक्षू आहन्सु ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षव अतीतमध्वानं जंबुद्वीपातो पंच वाणिजकशतानि समुद्रयात्रायै महन्तं समुद्रमवगाढा धनस्य अर्थे । तेषां तं यानपात्रं समुद्रमध्ये मतं मकरेण

1. M °pramukhānāṃ ca ma° BM °maudgalyā° M °yanā ṛddhīṃ ca anuprāpuṇe catvāri apra° B °sākṣī ca pra° BM °kare itthaṃ etaṃ sū(M °sū)traṃ dīrghanakhasya parivrājakasya at(M °sūtraṃ kṛtvā tasya bhagavato vyākaraṇaṃ bhāṣyamāṇe dīrghanakhasya parivrājakasya tatraiva pṛthivīpradeśe sthitasya virajaṃ vigatamalaṃ dharmeṣu dharmacakṣur viśuddhaṃ || [illegible] bhikṣuḥ(M °kṣu)[illegible](M °[illegible]) anupādāyāsravebhyaç cittāni vimu(M °ni vimuktāni | āyu°. — 3. M °çālipu° B °nam abhijñānāṃ vaçitāṃ prajñāpāramitāṃ prajñā° M °tāṃ cānu°. — 5. M āyuṣmatāṃ ca° BM °maudgalyā° kare | di° kalayaṃ t°.

7. M °kasya sutraṃ°. — 8°. M bhikṣdur bhaga° [illegible] | B °maṃ pa°. — 8°. M °pa-vaṃ kathaṃ° BM °ṣmatāṃ çā° M °çālipu° BM °maudgalyā° B °mukhānāṃ pa° M °mukhāṃ pa° BM °[illegible] saṃ° B °vrājaka dṛṣṭigate vinī° M °[illegible] dṛ° °te jātijarā° B °[illegible]° M °[illegible]° B °rito ||.

11. BM °[illegible](M °hi) evaṃ mama ete çāri M °[illegible]maudgalyā° [illegible] pañca° M °[illegible]° vitayitvā jātijarā° B °[illegible]° M °[illegible] tarità | B °[illegible] ṭhitā ||. — 13. B anyadā° BM °[illegible] vi° B°rtayitvā kṣemena°. — 15°. M bhikṣdur āhaṃsuḥ ||.

16°. M °kṣavo | B °vaḥ bhū°. — 17. B °[illegible] ati° M °kṣavaḥ ati° BM °nañ bhikṣavo jaṃ° M °ṇijakaçatā° ye mahāsamudraṃ avagā° B °mahantaṃ samu° M °arthāya te° B °arthā te°. — 18. B °taṃ makare° M °taṃ makareṇa mutsya°.

मत्स्यघातेन भिन्नं ॥ ते दानि तेन यानपात्रेण विपन्नेन देवदेवां नमस्यन्ति यो यहिं देवे अभिप्रसन्नो । केचिच्छिवं नमस्यन्ति केचिद्वैश्रवणं नमस्यन्ति केचित्स्कन्दं केचिद्वरुणं के[184 b]चिद्यमं केचित्कुवेरं केचिच्छक्रं केचिद्ब्रह्मं केचिद्दश दिशां नमस्यन्ति यथा इतो महासमुद्रातो जीवन्ता उत्तरेम ॥ ते दानि तेन यानपात्रेण विपन्नेन नानाप्रकाराणि प्लवानि आदाय समुद्रमध्ये पतिता केचिद् घटिकामादाय केचित्फलकं केचिदलाबुश्रेणियं । केचित्परस्परस्य जीविताद् व्यपरोपेत्वा तं कुणपं आलम्बन्ति न महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं संवसति अथ खलु तं कुणपं क्षिप्रमेव स्थलं वा द्वीपं वा क्षिपति ततः वयं पि एतेन कुणपेन सार्धं द्वीपं वा स्थलं वा उत्तरिष्यामः ॥ ते दानि वाणिजका तत्र महासमुद्रे प्लवन्ता वातेन राक्षसीद्वीपं क्षिप्ता ॥ ते तहिं राक्षसीद्वीपे नानाप्रकाराणि नानाद्रुमसहस्राणि पश्यन्ति । यथा यथा च वातेन तन्तीरमल्लीयियन्ति ततो ततो प्रमदाशतानि पश्यन्ति मानापिकानि दर्शनीयानि नानारंगरक्तवसनानि सालंकारभूषितानि आमुक्तमणिकुण्डलानि विचरन्तो काचित्प्रमथधुकाकारा काचिद्देवप्रसूतिकाकारा काचिदधमन्त्रीकाकारा बहूनि राक्षसीशतानि मानुषीरूपाणि अभिनिर्मिणित्वा । समुद्रं ओतरित्वा एकमेको वाणिजको गृहीतो ॥ स्वागतमार्यपुत्राणां आर्यपुत्रा अस्माकमपतिकानां पतिका भविष्यथ अनाथानां नाथा भविष्यथ अबन्धूनां बन्धू भविष्यथ । अस्माकं पि स्वामिका महासमुद्रे विपन्नयानपात्रा सर्वे अनयातो व्यसनमापन्नाः । ध्रुवमस्माकं व्रतधरो प्रसन्नो येन यूयं इमं द्वीपमानीता ॥ तानि ते वाणिजा अंसेहि आरूपिता समुद्रातो उत्तारिता स्थले प्रतिष्ठापयित्वा तेषां

1. M tadânîm tena° BM °syanti | yo ° rmo ke°. — 2. M kecichinnam namasyanti kecid vai° B °gramayam namasyanti | ke° BM °t skandham ke° M °raya kecid ya ° rum kecichatram kecid bra° BM °çâm namasyanti | ya° M °drâto jara ° rumâ. — 5. M °dra-madhyam pa° B °15 kecid vyitim 5° M °kam kecid âlâmbuyamyam B °yam ke°.

6. M kecit paraspa ° vitâd yamparo ° kunapam° B °nti na mpasamun° M °mudrâs mritakâpaya sâ° B °saddham samvasati || a° M °tam mrtakupa° B °pati | ta° M °tata vayam° eiyâmi | . — 9. M °tra mahasa ° kshiptâ. — 10. BM te tahim(M °tarhi) râkshasidvîpe kshiptâ te tahim(M °hi) râkshasî(M °sîdvîpe°.

11. M yathâ yathâ ca tâvena tam tilam âtripâyanti | tathâ tathâ tata pra° B °yanti | ta ° cyanti | mânâyikâ° M °cyati mânâpikâpikâpi darçanîyânâm rajgurakta ° bimkâlabbhâ ° caranto cit na va vadhûtakâkârâ kâcid evam sulikâkârâ kâcit madhyamantrakâkârâ ba° B °kâcin na ca vadhûkâkârâ kâciddevam prasû ° cid adyamantrikâkârâ° BM °bahuni râ° M °rûpam abhi° BM °tvâ sa°. — 15. M °dram ottari ° meka vâ° BM °te svâ°. — 16. M °pâm âryyaputra asmâ° BM °kâ bhavishyatha | anâthânâm nâthâ(M °tha) bhavishyatha | a°.

17. M °pâtra sarve ° m âpanna. — 18[1]. M °nîtâ | B °tâ tehi te° — 18[2]. BM tehi te vânijâm amse° M °rûpitâ sa ° uttaritâ° B °shâm vânikânâm°.

वाणिजकानां समाश्वासयन्ति ॥ मा आर्यपुत्रा उत्कण्ठथ मा परितप्यथ महारंतनद्वीपं आर्यपुत्रा अनुप्राप्ताः बहुरत्नमनन्तरत्नं बहुअन्नपानं बहुपुष्पफलं बहुगन्धमाल्यविलेपनं बहुवस्त्रं बह्वाभरणप्राकारम् । इह आर्यपुत्रा अस्माभिः क्रीडन्ता रमन्ता प्रविचारयन्ता मधुवासवं च पिबन्ता आदीनवपराङ्मुखा सुखानि अनुभवथ ॥ ते दानि वाणिजा आहंसु: ॥ मर्षेम मुहूर्तं याव श्रोत्रं विनोदेम: ॥

ते दानि सर्वे पंच वाणिजकशता तासां स्त्रीणां मूलातो एकान्तं प्रत्युत्क्रान्ता एकान्तं प्रत्युत्क्रमित्वा रोदेंसु: शोचेंसु: परिदेवे[२८२ª]न्सु: ॥ हा अम्बे हा तात हा पुत्र हा भ्राता हा भगिनी हा मित्रजम्बुद्वीपिकाहो उद्यानवराहो ॥ रोदित्वा शोचित्वा परिदेवित्वा परस्परस्य समाश्वासित्वा स्वकस्वकानि स्त्रीयो अल्लीना । ताभिः स्त्रीभिः सार्धं महारंहेण मार्गेण हरितशाद्वलेन अपगततृणकण्टकपाषाणशर्करेण अपगतशर्करकठल्येन नीरजेन समेन अपि समेन महावनषण्डमनुप्राप्ता सर्वपुष्पफलोपेतं । सर्वर्तुकानि सर्वकालिकानि तत्र वनषण्डे पुष्पाणि नानाप्रकाराणि सुरभीणि सुगन्धानि सर्वर्तुकानि सर्वकालिकानि तत्र वनषण्डे नानाप्रकाराणि फलमूलानि गन्धरसोपेतानि पुष्पमधुसमृद्धानि वापीयो च पुष्करिणीयो च सुप्रसन्नसलिलानि हंसकारण्डवचक्रवाकोपशोभितानि उत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकसंछन्नानि ॥ ततो वनातो निर्गम्य तासां राक्षसीनां भवनानि अनुप्रवेन्सु: उद्वीक्षणीयानि प्रेक्षणीयानि श्वेतानि पाण्डराणि तुषारसन्निभानि निर्यूहसिंहपञ्जरगवाक्षतोरणचन्द्रसूर्यविचित्राणि राक्षसीनगरं च वैश्रवणभवनसंनिभं पश्यन्ति ॥ ते दानि वाणिजका ताहि राक्षसीहि द्वीपे प्रवेशिता स्वकस्वकानि भवनानि दिव्यविमानसन्निभानि ॥ ते दानि वाणि-

1. M °putra utkaṇṭha mā pa° B °ṭhaṃḍatha mā pa° ptāḥ | ba° M °ntaraṃ ratnā bahuṃ° mālyaṃ vilepanaṃ vastraṃ° prākaraṃ | B °gaṃ i°. — 3. M °krīḍantā ramantā paricārayantā madhu° B °ramtāṃ ādīnaparāṅmukhāni suu° M °bantām ādīnavaṃ parāṅmukhāni suu° B °tha te°. — 5ᵃ. M tadāni vāṇijā āhaṃsuḥ | . — 5ᵇ. M [illegible] muhurtaṃ°.

6. M °vāṇijaçatāni tāsāṃ° BM °to ekāntā pratyutkrā(B °tyutkrā)ntā ekāntapratyutkrāntā(B °tyutkramitvā)° detaṃ [illegible](M °taṃ [illegible] paridevetaṃ [illegible] | . — 7. BM °tāte hā putra (B °tra) hā bhrā° M °devapakā adya° BM °ntike ra°. — 8. B °[illegible] [illegible]° M °[illegible] [illegible]° BM °ni [illegible](M °ta) | . — 10. BM sārdhaṃ [illegible] [illegible] M °riddha) ma° M °[illegible]° B °tṛṇakaṇṭakakha° M °[illegible] upa° B °[illegible] khalakaṭhalyaṃ ni° M °challaka nījalena samena [illegible] ma° B °[illegible] ma° M °[illegible] vanakhaṇḍaṃ anuprāptaḥ | sa° B °pto | sa° BM °lepetā sa°.

12. BM sarvakālikāni °surabhīṇi(M °ṇīni) sugandhāni sarvakālikāni sa° M °[illegible]° B °puṣkiri° M °puṣkaraṇīyo ca su° B °sukhapalā° BM °[illegible] u° M °[illegible]°. — 15. M °vanāto nirgamya tāsāṃ° BM °[illegible] | u° M °[illegible]° B °[illegible] ma° M °çvetāni paṇḍarāni tu° B °siṃhapañjara° M °[illegible]°. — 18. BM °[illegible] pravaçi(M °pravāsi)tā° M °divyavimānasaṃnibhā°. — 19. M °[illegible] [illegible] [illegible]

यका तेषु राक्षसीभवनेषु प्रज्ञप्ता पर्यङ्काणि सुप्रज्ञप्तानि गोनकगोणिकास्तरणानि अपदातपटमयास्तरणानि उभयतोलोहितविम्बोहनानि सुवर्णमयानि रूप्यमयानि दन्तमयानि अशोकवनिकादिभिरमणीयानि सर्वपुष्पफलोपेतानि व्यायामशालानि सुरमणीयानि अन्नपानभोजनविधानानि सुप्रणीतानि ॥

तेषां दानि रत्नामयेषु भद्रपीठेषु निषीदापयित्वा कल्पकेहि वैश्रमणकृपि कारितानि व्यायामशालेषु व्यायामकारापितानि स्नानशालेषु च स्नापयित्वा धौतमृष्टानि गात्राणि प्राणयित्वा लोहितचन्दनकालानुसारेहि विलिप्तानि कृत्वा महार्हाणि च परिवारयित्वा वस्त्राच्छादनेहि चालंकृतानि महार्हाणि च मनोपधानानि उपनामितानि प्रणयाणि च प्रणीतानि खादनीयभोजनानि उपनामितानि नानाप्रकाराणि च व्यंजनप्रकाराणि उपनामितानि अम्लकाणि लवणाणि [184b] मधुराणि तिक्ताणि कटुकाणि कषायाणि नानाप्रकाराणि मांसप्रकाराणि उपनामितानि तद्यथा वराहमांसानि मत्स्यमांसानि तित्तिरमांसानि वर्तकमांसानि लावकमांसानि कपिञ्जलमांसानि एणेयमांसानि ॥ विविधेषु च सार्धं नृत्तगीतवाद्यप्रकारेषु अभिरमापेन्ति मृदंगवाद्येषु आलिंगवाद्येषु विम्बकवाद्येषु पणववाद्येषु एकादशिकावाद्येषु वीणावाद्येषु नकुलकवाद्येषु सुघोषवाद्येषु भाण्डकवाद्येषु च वेणुकवाद्येषु अपरा प्रणेन्सुः । अपरा तु मधुरं प्रगायेन्सुः ॥ यदा जानेन्सुः ता राक्षसीयो संविश्वस्ता इमे वाणिजका अस्माभिरिति ततो सार्धं संवृतानि रत्नकोशानि संप्रदर्शेन्सुः । आर्यपुत्राणां वयं च प्रणीतं च सारं । मधुरं च वाक्यं प्रभाषेन्सुः । अभिरमन्तु आर्यपुत्राः इह रत्नद्वीपे

sa° B °pāṇi gonakagoṇikāsta° M °pāṇi [illegible] ° patrapa° BM °lohitabi(B °mb)-mbopadhānāni(B °ni [) sa° M °nikādiramaṇīya°.

5. M te dāni ratnāma° BM °ṇyaprajñ kā° M °ritāni vyāyāmaśālāsu ca vyāyāmakārāpi° BM °dhautapā(M °pātrāṇi gā° M °trāṇi pātinayitvā la° ratnakāriṇa° B °liptāni parivāpayitvā va° M °sehi ca alaṃkṛ° °dhānāni upanāmitāni pradyapitāni ca praṇī° B °[illegible] ca praṇī° M °khādanīkhādanīyabhojanīyāni ca upa° °ni nānāprakā° °lavaṇāni° B °[illegible]] madhu° M °madhurāgrāṇi madhurāgrāṇi tiktā° BM °naprakārāṇi upanāmitāni | tadyathā | varā° M °tittiramāṃsāni vakamā° B °vakaipakamā° BM °nāni kā° B °[illegible]].

13. M °dhesu ca | sārdhaṃ nṛ° °dyaprakārehi abhiramāpyeti mṛdaṃgavādyeṣu ā° BM °paṇa(M °vajavādyeṣu | e° M °kulakavādye sughoṣavādyeṣu veṇu° B °bhāṇḍaka° M °aparā prāpayantaḥ a° B °gāyaṃ].

16. M °rā [illegible] ° gāyantaḥ B °gāyantaḥ]. — 17. B °jānantaḥ tā° M °jānantaḥ tāsāṃ rā° B °viśvasta | i° M °vaṇijo a° B °r iti | ta° BM °sārdhaṃ(B °sārdhaṃ sārdhaṃ) saṃvṛ° M °ratnako° B °pradarśayantaḥ | M °yantaḥ]. — 18. BM °rapuṇā vā pra° B °sāraṃ ma°. — 19°. BM °nuṣā ca prāpa(M °yeṃtaḥ a°. — 19°. B °ramata ā° M °ramatā ā° BM °trāḥ | iha ratna(M °tna)dvī° M °rupaṇa [illegible] pramatto [illegible] āryaputrena nagara° B °api [illegible] āryaputre nagara ° ryena gamāu°.

नन्दनगता वा मत्सुचा अपि तु प्रमत्तेहि पि आर्यपुत्रेहि नगरस्य दक्षिणेन मार्गेण न गन्तव्यं ॥

अथ खलु श्रिवणो एतेषां पंचानां वाणिजकशतानां सार्थवाहो पण्डितो प्रज्ञा-प्रकृतिको तस्य एतदभूषि । किं नु खलु इमा स्त्रियो अस्माकं नगरस्य दक्षिणातो मार्गातो वारेन्ति । यन्नूनाहं जानेयं नगरस्य दक्षिणेन किं वात कथं वा ति ॥ अथ खलु श्रिवणः सार्थवाहो स्त्रियः शयिता वा मत्तप्रमत्ता वा विदित्वान असि-पट्टमादाय नगरातो निर्गम्य तं दक्षिणं मार्गमनुगच्छे । यथा यथा च गच्छति तथा पश्यति आकाशे शरणं च प्रतिभयं बहूनां च पुरुषाणां रुदन्तानां शब्दं शृणोति ॥ सो दानि तेषां पुरुषाणां तं शब्दमनुसरन्तो पश्यति अयोमयं नगरं ताम्र-प्राकारपरिक्षिप्तं ॥ सो दानि तस्य नगरस्य द्वारं मार्गन्तो समन्तेन प्रदक्षिणीक-रोति न च तं द्वारं पश्यति बहूनां च पुरुषाणां रुदन्तानां शब्दं शृणोति ॥ हा अम्बेति क्रन्दन्ति हा ताता ति क्रन्दन्ति हा पुत्रेति क्रन्दन्ति हा भ्रातेति क्रन्दन्ति हा स्वसेति क्रन्दन्ति जम्बूद्वीपकाहो उद्यानवराहो ति क्रन्दन्ति ॥ सो तं शब्दं शृण्वन्तो तं नगरं पर्यागच्छन्तो नगरस्य उत्तरे पार्श्वे प्राकारस्य अनुप्रिष्टं उर्ध्वं शिरीषवृक्षं पश्यति । सो दानि शिरीषवृक्षमभिरुहित्वा नगरे पुरुष[283ª]शतानि पश्यति सोपवासिकानां दीर्घकेशनखश्मश्रूणां धूलिपंकजल्लानां वातातपदग्धस-च्छवितानां कृशानां मलिनानां मलिनकेशानां क्षुत्पिपासासमर्पितानां । नगर-लोहि पानीयार्थं भूमिं खनन्ति पृथिवीतो उत्कृष्यन्ति दीर्घेण पुनर्धरन्ता पतन्ति ॥ ते दानि तस्य शिरीषस्य शाखापत्रपत्राशब्दं श्रुत्वा सर्वे प्राञ्जलीकृता उत्थिता ॥ को आर्यपुत्रो देवो वा नागो वा किन्नरो वा गन्धर्वो वा यक्षो वा कुम्भाण्डो वा ते वयं शरणं गताः । इतो संवध्यमानो दुःखितानि लोकेहि यथा नं पुनः लादे-

3. M °kāluṇuh ya ° nijaja° BM °prajñāja° M °ko tagauted a°. — 4. M kim tu kha° BM °imāṃ stri° M °rgāto vārenti | -

5. M °kāluṇe sa ° ja tāṃ stri° BM °çayita va matta(M °mā) pramattā(M °mā)māṃ vidi° M °sipatram 5°. — 7. BM °rchati atha pa° B °kāçaṃ̄çara° M °kāṣa çabdaṃ ca pra°. — 9. M °ṣāṃ ruvantānāṃ ça ° nagaraṃ tām° BM °çvati | a°. — 10. B sā dā° M °rgako — ra° BM °rati | na° M °çabdānāṃ çr°.

11. BM °mba kaṃ krandanti | hā tātā kiṃ krandanti hā pu° B °tra kiṃ krandanti pra-kaṃ ti kra° M °tra ti krandanti hā bhrātā krandanti hā putreti krandanti svasakapra-° M ti krandanti jambudvī°. — 13. M °hañā çṛṇvanto ° paruṣottare° B °anupiṣṭaṃ | u° M °rinhanti vṛ° B °ti sa°. — 15. B °çyati | sā sa° M °çyati | auṣvāsaya° B °çāṭaṃ paṭi-khaṇḍavaṇḍānā sā° M °nāṃ pantikhaṇḍalavaṇānāṃ vā° BM °tpipāsanama ° nāṃ na°. — 17. B unkhanti° BM °yārtha bhū° M °ikrippana dam° B °dayanti | dam ° tasā te°. — 19. BM °trapatā(M °lapatā calalaṃ° M °kṛitavā u° B °sthitā ko°. — 20. M °nāgo vā gandharvo vā kinnaro vā yakṣo ° te vayaṃ ça° B °te vaya ça°.

21. BM °hā nabā pu°

प्रवासो भवेय प्रियज्ञातिसमागमो च भवेय ॥ अथ खलु स सार्थवाहो शिरीषकतो अनुपूर्वागमनो तां वाणिजकानेतदुवाच ॥ नाहं देवो न यक्षो न किन्नरो न गन्धर्वो न शक्रो न ब्रह्मा न विरूढको महाराजो वयं पि जम्बुद्वीपातो धनार्थाय यानपात्रेण समुद्रमवगाढा विपन्नयानपात्रा: । एताहि स्त्रीहि उद्धृता वाणिजकशतानि । ततः अस्माभिः सार्धं क्रीडन्ति रमन्ति प्रविचारेन्ति अपि मानं च यं अप्रियं न करोम ता अस्माकं विप्रियं नेच्छन्ति ॥ ते दानि अभ्यन्तरवाणिजका आहन्सुः ॥ वयं पि मारिष जम्बुद्वीपातो धनार्थाय यानपात्रेण समुद्रमवगाढा अस्माकं पि सागरमध्ये गतानां यानपात्रं विपन्नं । ततः मं एताहि स्त्रीहि उद्धृता पंच वाणिजकशतानि अस्माकं पि सार्धं क्रीडन्ति रमन्ति प्रविचारयन्ति यथा एतरहि युष्माभिः सार्धं । यदा युष्माकं यानपात्रो विपन्नो वातेन च येन राक्षसीद्वीपं तेन क्षिप्तो ततः एताहि राक्षसीहि यूयं दृष्टा अस्माकं पंचानां वाणिजकशतानां अर्धतृतिया वाणिजकशता आखादिता ये अस्माकं मूलातो दारका जाता ते पि खानं खादिता वयं अर्धतृतिया वाणिजशता इह ताम्रनगरे प्रक्षिप्ता । न एता मारिष मानुषिका राक्षसीयो एतायो ॥

सो दानि सार्थवाहो शिरीषकतो तेषामभ्यन्तरिमकानां वाणिजकानां ताम्रनगरप्रक्षिप्तानां तं वचनं श्रुत्वा भीतो त्रस्तो संविग्नो अंजलिं कृत्वा पृच्छति ॥ मारिष किं उपायं यथाहं तासां राक्षसीनां मूलातो स्वस्तिना मुंचेय ॥ ते दानि आहन्सुः ॥ कार्तिकपूर्णमास्यां केशी नामाश्वरा[२८३b]जा उत्तरकुरुद्वीपातो अकृष्टोप्तं शालिं अकणं अतुषं सुरभितण्डुलफलं परिभुंजित्वा इमं राक्षसीद्वीपमागच्छति । सो इहागत्वा त्रीणि वारां मानुषिकाय वाचाय शब्दं करोति । को इह महासमुद्रस्य पारं गन्तुमिच्छति अहं स्वस्तिना उत्तारयिष्यामि । तं हयराजं शरणं

1. M °ṇijakāṃ eta°. — 2. M °dhanārthaya° B °gāḍhā vi° BM °pannā yānapātrāḥ (M °trā) |. — 4. B °dūhṛito vā° BM °ni ta°. — 5. M °sanuddhā ni ° cāreti api sānaṃ vayaṃ a° BM °priyaṃ karoma na cā(M °ma) na cāsmākaṃ°.

6. M °āha |. — 7. M °jambudvī° B °nāṃ pātrapā ° sanaṃ ta°. — 8. M tato me ekābhi stri° B °taḥ me etā° M °ṇijaśatā° B °tāni kasmā° BM °kaṃ pi sārddhaṃ c(M °rddhaṃ) tābhiḥ strībhiḥ krī° M °manti paricārayanti | yathā etarhi yuṣmābhi vā° BM °rddhaṃ ya°. — 10. M °dvīpa te° BM °na kṣiptā ta° B °dṛṣṭvā kasmā° BM °cānāṃ vāṇija(B °jaka)śatānāṃ ārdhatṛ(M °ṛtīyā vāṇijaśatānāṃ ārdhatṛ)tīya vāṇija(B °jaka)śatā khāditā te (B °tāni khāyitā ye) pya ° dārakajā° M °nāṃ khāyitāḥ vayaṃ ca arddhatīya vāṇi° B °yaṃ ārdhatīya vāṇi° M °kṣiptāḥ |.

14. M na etāṃ māri° B °riṣa mānuṣikā°. — 15. M °tenābhi ādāya ° añjali kṛ°.

16. M āriṣapatha kim upā° BM °thā ca tāsāṃ° B °mūlāto°. — 17. M °hansuḥ |. — 18. BM °keśo nā° M °rapuraṃdvīpā ka° °taṃ aṇuṣaṃ ala °surabhitaṇḍulaṃ phala° B °abhuṃjitvāna i°. — 20². M °ivā trīṇi°. — 20³. M °uttārakāya° BM °na taṃ°.

प्रपद्यथ । सो युष्माकं इतो राक्षसीद्वीपातो समुद्रस्य पारं प्रापयिष्यति । तेषां पंचानां वाणिजकशतानां यो वा तस्य हयराजस्य वालेष्ववलंबिष्यति अन्यतरान्यतरे वा अंगजाते तेषां पि च पुरुषाणां परस्परस्य अवलंबिष्यति महाकायपृष्ठिमस्य अनुलग्निष्यति शतं वा सहस्रं वा अनुपूर्वेण जम्बुद्वीपं प्रापयिष्यति । एषो च उपायो इतो राक्षसीद्वीपातो स्वस्तिना जंबुद्वीपं गमनाय नास्ति अन्यो । सो दानि सार्थवाहो तेषामवशतानां वाणिजकानामाह । आगच्छथ यूयमपि सर्वे जम्बुद्वीपं गमिष्यामः । एवं तावत् नगरप्राकारं लंघयथ इहतो वा तरथ । ते तं आहन्सुः । न त्वं जानासि कीदृशो राक्षसीनगरं नातो वयं शक्ताम: लंघयितुं । तुम्हे पुनः यदि इच्छथ पलायथ एवं वो मोक्षो भविष्यति । अथ दानि तावन्नगरे प्रविशथ नास्ति वो मोक्षो । गच्छथ यूयं येनेव स्वकं देशं अमुके च नगरे अस्माकं पितृभ्रातरो तेषां अस्माकं वचनेन पृच्छित्वा अस्माकं देह दानानि करोथ पुण्यानि । अपि अस्मद्रूपाणि कुलेकुलेषु भिक्षेन्ता जंबूद्वीपे वसथ मा च पुनः समुद्रं ओतरिष्यथ यत्रेमान्येदृशानि दुःखानि परस्य वा प्रेष्यकर्म कृत्वा जीविकां कल्पेष्यथ मा च समुद्रमवतरणाय चित्तं करोथ यत्र इमानि एवंरूपाणि दुःखानि । सो दानि आह । मारिष आत्मना गमिष्यामि पुरा मे राक्षसी शयिता विबुध्येत मा मे जानेया इह आगमनं । सो दानि सार्थवाहो ततो शिरीषातो ओतरति एभिर्हि च अभ्यन्तरिमकेहि वाणिजकेहि खादिता वयं राक्षसीहि अविधाविधा ति विकुष्टं इदमस्माकं पश्चिमं ज्ञातीनां दर्शनमिति ।

सो दानि सार्थवाहो ततो शिरीषातो ओतरित्वा यथागतेन मार्गेण गत्वा तत्र राक्षसीये शयने शयितो । सो त[184b]त्र शयनगतो चिन्तयति । कथमेतेषां

1[1]. M °kalasaidvi° B °ā te°. — 1[2]. BM te puruṣāḥ paṃ° rājasya vāle[M °ṣvālamvalaṃbiṣyati | anyatarā° M °re ahu aṅgajā° BM °sparasya avalaṃbi(M °laṃgayi)ṣyaṃti | mahā° M °kāṃpṛṣṭhiyasmo° B °pṛṣṭhiyasmi ° gaṇiṣyaṃti ça° M °gaṇiṣyaṃti | ça ° dvīpaṃ prasāṃyaṣyati | B °yiṣyanti | . — 4. BM eṣo ca u°. — 5. BM °ṇakānām a°.

6. M °ṣyāmi | . — 7[1]. M °tāvan naga ° ghayātha he° B °hedtato ° ratha te°. — 7[2]. B tahāsu āha° M tahāhānu āhaṃsuḥ || . — 8. M °tvaṃ yānāsi° B °nagaratho va° M °nagaratho ti vayaṃ çakyāmaḥ° B °maḥ || laṃ ° taṃ tumhe°. — 9[1]. M tachpha ya° aṃ sho mokaho°. — 9[2]. M °mokahā B °kaho ça°. — 10. BM gacchatha | yā ° kaṃ pitur jātā° B °pṛcchatha va° M °pṛcchatha va°.

12. M °na kulekuleṣu bhikṣantāmiṃsalo ° drumṃ ottariṣyatha | yatra ° parasparo preṣyakarma kṛ° BM °rotha yathā yatra°. — 15[2]. M °ātmaro ça° B °āmaro gamiṣyāmi || pu ° kalasayitā vi° M °kalasaçayitāsu la°.

16. B °tato ca çirīṣā° M °tato çirīṣāto otaritvā vāṇikya° B °imo ca abhya° BM °ntaramo° B °dita vayaṃ° M °ditāḥ va° BM °aha kai M °khaṭkhāvidhā trivikuṣṭaṃ i°. — 19. B °kalasaidvipe çaya° M °dpe çayane çayi°. — 20[1]. M °tayane ça°. — 20[2]. B kathaṃtām ete° M °i kārya maṃ° B °dṛśāḥna ca çra° B °dhyataḥ e° M °tarye kā° B °kāryā ça°.

वाणिजकानां एतत्कार्यं संबोधेयं यथा मे स्वयं दृष्टो च श्रुतो च न च इमे राक्षसी बुध्येन्सुः एषो च तुष्णी कार्यो ॥ यदि एतेषां वाणिजकानां इदानीं एव असंप्राप्तेन हयराजेन एतं कार्यं आचिक्षिष्यामि ततो एतेषां पंचानां वाणिजकशतानां अन्यतरान्यतरो वाणिजको भक्तो वा प्रमत्तो वा राक्षसीनामाचिक्षेया ततो अनुलभ्यनीयं भवेत्सर्वे च अनयातो व्यसनमापद्द्येम ॥ तत्र पण्डिता प्रशंसन्ति । यस्य कस्यचि गुह्यं समाख्यातं दुर्लभा ते सत्पुरुषा ये शक्नोन्ति गुह्यं धारयितुं ॥ यं नूनाहं स्वयमेव एतं गुह्यं धारयेयं यावत्कौमुदी चातुर्मासी ततः सार्धं हयराजेन इमं राक्षसीद्वीपमनुप्राप्तेन एतमादीनवं आचिक्षिष्यामि ॥ सो दानि तं गुह्यं स्वकहृदयेन धारयति न कस्य चि आचिक्षति यावत्कौमुदी चातुर्मासी ॥ कौमुदी च उपस्थिता हयराजो राक्षसीद्वीपमनुप्राप्तो । ततो सार्थवाहेन तेषां पंचानां वाणिजकशतानामारोचितं ॥ मा अद्य प्रमादं करोथ स्त्रीषु वा अन्नपानेन वा गीतवाद्येन वा अस्ति किंचिदुर्धमाचो यो भवन्तेहि मम सकाशातो श्रोतव्यो । अमुको प्रदेशो प्रतिगुप्तो तत्र सर्वे समागच्छथ ताहि स्त्रीहि शयिताहि ॥

ते दानि सर्वे वाणिजकशता ताहि स्त्रीहि शयिताहि तत्र प्रतिगुप्तप्रदेशे सर्वे समागता समागच्छित्वा तं सार्थवाहं पृच्छन्ति ॥ अस्त्यत्र सार्थवाह यं ते किंचिद्दृष्टं वा श्रुतं वा ॥ सार्थवाहो तेषां वाणिजकानां वर्तमानीं सर्वामाचिक्षति ॥ एतं मम एवं चित्तमुत्पन्नं किस्य एता स्त्रियो अस्माकं नगरस्य दक्षिणपथातो निवारेन्ति । ततः कौतूहलेन गत्वा सह्मोपिनीये शयिताये असियष्टिं गृह्य नगरस्य दक्षिणेन पथेन गतो ॥ तत्र मे ताम्रमयं नगरं दृष्टं अद्वारं न चास्य द्वारं पश्यामि वक्रन्दनस्य च क्रन्दनशब्दं शृणोमि ॥ सो इमं नगरं अनुपर्दक्षिणीकरोन्तो

4. M °ryam ânicchishyâ° B °ârikshyâ° BM °mi | tato e° M °re vâṇijakâ matta° BM °rânâm âcakshayâ(M °ya) tato a(M °to)nu° M °padyeyâmah |. — 5. M °tra paṇḍitâ praçaṁsanti ya° B °paṇḍi praçaṁsanti |.

6. M °cid guhyaṁ samâkhyâtaṁ || durlabhâ ye satpu° B °khyâtaṁ durlabhâ° M °knonti gu° B °taṁ yaṁ°. — 7. M °m evam etaṁ° BM °reyaṁ | yâ° B °taḥ sârdhaṁ ha°. — 8. BM °svakaṁbhri° M °eya cid âcikshishyati | yâ° B °âcikshyati°. — 9. M °sthitâḥ ha° prâptaḥ ta°. — 10. M °citaṁ |.

11. M °pramâdaṁ° B °rotha | stri° M °gîta vâ asti° B °gîtavâdye vâ asti° M °tra vo yo bhavantehi° B °bhavanto° BM °protavyâ |. — 13. M °ko padeça° B °tha || tâ° M °tha | tâhi strîhi çayitâhi B °yitâhi te°. — 14. M °kaçatâhi tâhi strîhi çayitâhis tatra ° guptapradeçe° B °rveṣu samâga° M °rveṣu samâgatvâcchitvâ° BM °pṛcchati ja°. — 15. M °kiṁci dṛishṭaṁ°.

16. M °rttamânîṁ sarvaṁ âci° B °sarvam âci°. — 17. M etaṁ mamaevaṁ° B °cittaṁm a° BM °sya eta stri° M °kshiṇapathaṁ°. — 18. M tato kau° B °hata siyâmidhîye çayitâs a° M °hata sipitidhîye ça° tena patthena ga°. — 19. B °dyaddeçaṁ a° M °shṭaṁ advâraṁ vâ ° krandaçabdaṁ°.

तस्य नगरस्य उत्तरे पार्श्वे उच्चशिरोपमद्राक्षीत् । सो हं तं शिरीषं अभिरुहित्वा तन्नगरमवलोकेमि ॥ तत्र च मे बहूनि वाणिजकशतानि उपरुद्धानि दृष्टानि शुष्काणि धमनीसन्ततगात्रातपदग्धत्वचमांसानि कृशानि मलिनकेशानि पानीयार्थं भवनेहि भूमिं खनन्ति क्षुत्पिपासासमर्पितानि । अपराणि कंकालशतानि वि[184b]क्षिप्तानि दशदिशो विकीर्णानि । तत्र च अमुकातो अमुकातो नगरातो अमुको च अमुको च वाणिजो ते च वाणिजा सर्वे न आगता । तेषां वाणिजकानामाविचितो ॥ ये तत्र जीवन्ति राक्षसीहि खादितावशेषा अपरे पि अनुदिवसमाणानि वाणिजकशतानि ये एताहि राक्षसीहि खादिता ॥ ततो एता न मानुषिका सर्वाः एता राक्षसीयो ॥ यदि वयं यत्नं न करोम स्वदेशगमनाय एवमेव सर्वे अनयातो व्यसनमापद्यिष्याम एतेन राक्षसीगणेन ॥ यदि इच्छथ राक्षसीनां हस्तातो मोक्षं क्षेमेण च जम्बुद्वीपं गमनाय केशी अश्वराजा उत्तरकुरुद्वीपातो अकृष्टोप्तं शालिं भुंजित्वा अश्वानां चतुर्थं सुरभितण्डुलफलं कार्तिकपूर्णमास्यां इह राक्षसीद्वीपमागच्छति इमस्य राक्षसीद्वीपस्य उत्तरपार्श्वेन समुद्रतीरे स्थिहित्वा को पारगामीति घोषेति । ततश्चाश्वराजस्य समीपं गच्छामः । सो अस्माकं क्षेमेण स्वदेशं प्रापयिष्यति ॥

ते दानि पंच वाणिजकशता सार्थवाहेन सार्धं राक्षसीनगरस्य उत्तरपार्श्वे गता ॥ तेहि केशी अश्वराजा समुद्रतीरे तिष्ठन्तो दृष्टो शीर्षमुन्नामित्वा को पारगामीति घोषन्तो ॥ ते दानि सर्वे पंच वाणिजकशता कृतांजलिपुटा तं केशिमश्वराजमुपसंक्रान्ता ॥ महाकारुणिक तव शरणागता स्म वयं पारगामी ततो अस्माकं तारे-

2. BM °drishṭvâni ça° B °saṃtaṃtavâ° M °saṃtaptasthâpada° B °malinaka° °sthaṃ makhasthi bhûmi khananti | kaṃe° M °sthi khanantaḥ kaṃe° BM °tpipâsasama°. — 4. BM °ni karaṇi(M °kaṇi)kagatâ° pâsa dipaḍiya vikṣi(M °vikṣepâ° B °ni ta°. — 5. BM tatra ca amukâto nagarâ(B °râto amukâto nagarâto amuko(M °kâ) ca amuko(B °kâ) ca vâ(M °ca pâṇijo tathâ amuko(B °mukâ) pi nagarâto tena vâṇijâ sarvena nâgatam te°.

6. M °kaṇitâ B °kaṇitâya | te°. — 7. B tatra° M °nti râkshasîhi khâditâ °vaça° BM °re pi anutirâ° M °nâṇi râkshasîhi khâditâḥ B °ditâ ta°. — 8. M °ta ete mânu° B °ta etena mâ° M °sarva etâ râ° B °vaḥ | etâ râ° BM °yo ya°. — 9. M °nâya | evam evaṃ sarveṃ a° B °m evaṃ sarva° M °paṇiṣyâmaḥ || ete râ° B °âyâma | e° gaṇa ya°. — 10. M yadi icchatha || râ° °kshaṃ kshamena ca° B °kshaṃ kshamena ca° °rudvîpâto akṛ° °tiṃ cavitvâ° M °tiṃ cavitvâ° °pûrṇamâsîpa° °iha râkshasîdvîpasya uttarasya pârçve° B °iha râkshasîdvîpaṃ âgacchati | ° tîre pârçve°.

14b. M tata tataḥ ha°. — 15b. M as°smâ° BM °kaṃ kshamena sva°.

16. M °ni sarve pañca vâṇijaçatâni sârtha° °tare pârçve gatâḥ B °gatâ te°. — 17. BM tehi çakehi açva° °tishṭhaṃ B °tishṭhanto (?) drishṭvâ çî° M °va kaḥ pâ° ghoshantâ | . — 18. M vijñapitâ ° çvapañjali upa°. — 19. M °çaraṇagatâ sma° B °gâmiṅgatâ a° M °nâgatâḥ a°.

हि ॥ सो दानि अश्वराजा तेषां वाणिजकानां समनुशासति ॥ यं वेलं अहं इतो राक्षसीद्वीपातो युष्माकं गृहीत्वा विष्कृतं हीषित्वा आकाशपथेन गमिष्यं ततो राक्षसीयो ये युष्माकं भवन्ति दारका वा दारिका वा तानि आदाय आगमिष्यन्ति बहूनि करुणकरुणानि प्रलपिष्यन्ति मा आर्यपुत्रा परवचनेनास्माकं परित्यजथ मा च इमं रमणीयं रत्नद्वीपं बहुरत्नमनन्तरत्नं परित्यजथ ॥ ततः युष्माभिः तेषां राक्षसीनां वचनं नाभिश्रद्दधितव्यं यो च तेषां वचनं अभिश्रद्दधिष्यति सापेक्षो भविष्यति एषा मे भार्या एषो मे पुत्रो एषा मे धीता ति भूयो राक्षसीनां वशगामना भविष्यन्ति मम पृष्ठतो धरण्यां प्रपतिष्यन्ति । ये च तेषां राक्षसीनां वचनं नाभिश्रद्दधिष्यन्ति [285a] न मे एषा भार्या न मे एषो पुत्रो न मे एषा धीता ति ये च निरपेक्षा भविष्यन्ति ते बाहमपिविष्टा मे स्वस्तिना जंबुद्वीपं गमिष्यन्ति ॥

एवं भिक्षवः स केशी अश्वराजा तेषां वाणिजकशतानां समनुशासित्वा विष्कृतो हीषित्वा सर्वं वाणिजगणं आदाय आकाशपथेन प्रक्रान्तो ॥ ता राक्षसीयो तस्य केशिस्य अश्वराजस्य हीषणशब्दं श्रुत्वा स्वकस्वकानि दारकदारिकानि आदाय आगता । मा आर्यपुत्रा परवचनेन अस्माकं परित्यजथ मा च इमं रमणीयं रत्नद्वीपं बहुरत्नं अनन्तरत्नं परित्यजथ ॥ ये खलु भिक्षवः तेषां वाणिजानां राक्षसीनां मूले सापेक्षा अभूत्सुः ते दानि पृष्ठतो महिं पतिता ये निरपेक्षा अभूत्सुः ते स्वस्तिना राक्षसीद्वीपातो जंबुद्वीपमनुप्राप्ता ॥

स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन केशी अश्वराजा अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन

1b. M °nuçâsayati | . — 2a. BM °laṁ ahaṁ te i° pâto asmâkaṁ° B °trikṛittyaṁ hi° M °tyaṁ hîshi° B °shitvâ âkaçapathena kramî° BM °shyaṁ | ta° M °siyo ye yushmâkaṁ bhavati | dâra° B °bhavati dâra° M °rikâ kâ tâ° BM °mishyanti | bahuni karuṇa° B °ni ca yalapi° M °ni ca palâyishyaṁti | mâ â° BM °putra para° M °kaṁ parityajatha mâ ca imâni dârakadârikâni parityajatha | mâ ca imaṁ° BM °baratnam a(B °n e)nantaraṁ parityajatha | . — 5. M °asmâbhis teshâṁ ° nâṁ vacanamnaṁ nâ° BM °kşa bhavishyati || eshâ me bhâ ° tro esho me dhî° M °ṭâni bhûyaḥ râ° BM °çam âgatâ bhavishyanti ma° B °pṛishṭato dha° M °dharaṇyaṁ pra°.

8. BM °dhishyanti(M °nti |) na me bhâ° M °ryâ na me putro esho na me yeshâ dhîtâni ye ca ni ° vishyati me bâham api° B °rishyanti | te° M °svasti jambudvî°.

11. M °kshavo sa ke ° ṇijaça° B °shkṛittyâ hî° M °shkṛitvâ hishitvâ sarvaṁ°. — 12. M tâḥ râ° BM °keçisya a° M °jasya hîshaṇa ° dâya gatâ â° B °tâ mâ°. — 14. M âryya° BM °kaṁ parityaja(M °jya)tha | mâ ca ima° M °ni parityajatha | mâ ca i ° yaṁ ratnadvî ° imaṁ parityajathâ || . — 15. M °kshasînâṁ mûle sâpekshâ abhûtsuḥ | te dâ° B °pṛishṭato ma° M °mahî patitâḥ ye nirapekshâ abhûtsu te sva° B °tâ | ye nirapekshâ abhûsuḥ | te sva°.

18. BM °ahi nai°. — 19a. M °hetor ahaṁ°. — 19b. M °leṇa tena ka° B °bhikshûḥ || .

कालेन तेन समयेन केशी अश्वराजा अभूषि ॥ स्यात्खलु पुनः भिक्षवो युष्माक-मेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन पंच वाणिजकशतानि अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एते ते भिक्षवस्तेन कालेन तेन समयेन पंच वाणिजकशतानि अभूषि ॥ तदापि एते मया राक्षसीद्वीपातो उद्ध-रित्वा क्षेमेण महासमुद्रं तारयित्वा जंबुद्वीपे प्रतिष्ठापिता । एतरहिं पि एते मया दारुणेषु दृष्टीगतेषु निवर्तयित्वा अभयरायातो जातिजरामरणसंसारगह-नकान्तारातो तारिता ॥

संविग्नं जनयित्वान उद्वेजेत्वान मानसं ।
शृणोथ एकाग्रमना सुप्रसन्नेन चेतसा ॥
धर्मार्थयुक्तं गाथानां रोमहर्षणसंजनं ।
पूर्वं चरितं भगवतो शृणोथ चित्रं प्रकाशिता ॥
अथ तस्मिं काले अश्वराजा बभूव अहं केशिनामो ।
तारेसि वाणिजगणां राक्षसिद्वीपाद्भयतोयात् ॥
तेन खु पन समयेन समुद्रमुपयातो वाणिजकगणो ।
ऊर्मीतरङ्गमा[185b]लं मकरझषनलं धनार्थाय ॥
अथ मकरमत्स्येन भिन्ने तं यानपात्रं लवणतोये ।
अभिद्रवति वेगतूर्णो गरुडो च पक्षवातेन ॥
तस्मिं विकीर्यमाणे रवन्ति आर्तस्वरा उदधिमध्ये ।
देवां च नमस्यन्ति यो यादृश आसि अधिमुक्तो ॥
केचिच्छिवं केचिद्वैश्रवणं स्कन्दं वर्णं कुबेरं च ।
अपरे महासमयं विरूढकं च दिशां च परे ॥

1. M °punar bhikshavah yu° BM °shmākam eva°. — 2. M °drashṭavyaṁ | . — 3°. M °hetor eta°. — 3°. M °kshavo tena kā° çilipu° BM °manigalyā° M °bhiṁshi na khalv etad evaṁ tad eva drashṭavyaṁ | ; — 4. BM °ritvā kshemeṇa° M °mudra tāra° pitāh. — 5. BM °teshu vivartite° M °jātijarā° BM °saṁsāragahanakāntārā| M °kāntārāto°.

8. M saṁghagaṁ°. — 9. B sa çri° M saṁçri° gramanāṁ sa°. — 10. M °yukta çraddhā° harshaṇaṁ° B °saṁjananaṁ | . — 11. M °tasmin kāle tasmi samaye apsa° B °le tasmiṁ samaye apsa° BM °bhavābhaṁ° B °tābhih ta°. — 13. B °kshaṭāt° M °kshaṇāt-tayanā bhi° (l. 16). — 14. B tena khe puna sa° m upajāta vāṇijakāh gaṇāḥ | . — 15. B harmitarnāgamalisaṁ la°.

16. BM °bhijyate yā° B °tayane a°. — 17. M abhidravapagavatūrṇa ga° B abhidravapava° BM °tena ta°. — 18. M °ryamāna ra° narāṁ u°. — 19. B devā ca na° M devā namasyanti | yā yādṛça asmiṁ adhimuktāh B °dṛçana asmiṁ adhimuktā | . — 20. M °vaṁ kecid varuṇaṁ kecid vai° B °skandha varuṇaṁ ga° M °skandha ya° vaṁ apa°.

21. M °hasamaṁ samayaṁ na vi° B °virūḍhakaṁ°.

तेषां च परार्थाये उपकरणानि अमुष्णुः पार्थिवो ।
ते तानि गृहेत्वान लवणजलधरं समवगाढा ॥
केचिद्दलाबुधेयियो अपरे पुनः स्निग्धभाण्डं फलकां ।
अपरे दृतिं गृहेत्वा तूलस्य च राशियो अपरे ॥
अपरो परं बन्धित्वा आनयति जीवितस्य अर्थेन ।
न हि मृतकुणपेन सह लवणजलधरो वसति रात्रिं ॥
ते तहिं परिप्लवन्ता तां रात्रिं जलधरे लवणतोये ।
अथ संदर्शेन्सु तीरे तीरस्थां पादपप्रवरां ॥
यथायथमुपेन्ति तीरं अथ पश्यन्ति शतानि प्रमदानां ।
दिव्यवधूसदृशानां रक्ताम्बरवस्त्रवसनानां ॥
काचित्कन्यासदृशा अपरा पुन नववधू व शोभन्ति ।
वरमाल्यदामशिरजा जाम्बूनदज्वलितकुण्डलमुखीयो ।
हरिपिङ्गलसदृशनयना शोभन्ति ता सरिपतितीरे ॥
ता च अवगाह्य सलिलं सकरुणमधुरां गिरामुदीरेन्सुः ।
यक्षार्यपुत्रा अपलं भवथा नाथा अनाथानां ॥
अस्माकं अपतिकानां अबान्धवानां वने वसन्तीनां ।
ध्रुवं जलधरो प्रसन्नो येन वो तीरमानीता ॥
अर्मेहि तां गृहेत्वा परस्परमुदीरेन्सुः सन्निखातो ।

1. BC °shâṁ câparârthâya u° M °ṇuḥ | yâni te asmin etâ° B °ṇuḥ yâni te tasmin te tâ°. — 2. B °lavaṇaja° M °gâḍhâḥ. — 3. BM °d alâbûnapre° B °naḥ snigdhabhâṇḍa° M °naḥ snigdhasnihitamayaṁ phalikâṁ B °phalakâṁ pa°. — 4. M paralaṁbitâṁ gṛhîtvâ° B pare dṛtiṁ° BM °sya varaṁhiṣu aparo(M °re) paraṁ bandhitvâ°. — 5. M °ânayaṁti jîvitârthenâ B °ti | jîvitârthâya na hi°.

6. M yena hi mṛt° M °takâpeṇa lava° B °peṇa lava° M °ti râtriṁ te° B °râtriṁ te ta°. — 7. B °plavaṁ vâhati yayâṁ râ° M °plavaṁ vâhati yâṁyâ râtrî ja° BM °reṇa lava°. — 8. M °darśetsuḥ tîre° B °rṣetsu tîre° M °rudâhâṁ°. — 9. M yathayatham upeti rama-thapa° BM °dânâṁ di°. — 10. M °dhûmasa° B °dhûsâdṛś°.

11. BM kâ(M kâcit tatra ka° M °nyâsâtâdṛśadânâṁ aparâ punaḥ navavadhû° B °nyâsâtâdṛśâṁ | a ° punar navavadhû° BM °yobhamaṁ bhavati(M °ti |) vara°. — 12. B °śi-rajâ jâmbûna° M °jâmbûnadajvalitakuṁḍala° B °jvalita ku ° ya ha°. — 13. M haritapiṁ° BM °nti | taṁ saritpatibhîra tâṁ°. — 14. B tâṁ ca navagrâhya salilaṁ ka° M tâṁ ca avagrâhya salila sakaruṇaṁ ma° B °girâ udîretsuḥ ya° M °retsuḥ | . — 15. B °putra râ° M °putro aparaṁ bhavethâ nâthâ a° BM °nâṁ asmâ°.

16. M °nâthakânâṁ vane vasaṁti | B °ne vasantînâ dhru°. — 17. M no dhru ° dharaṁ pra ° yena vaḥ ti° B °yena vâ tî° BM °nîtâ aṁ°. — 18. B aṁsetsuḥ | tâṁ° M aṁsetsuḥ tâṁ gṛhîtvâ° BM °retsuḥ sa°.

आश्वासेन्ति च यक्षिणी आर्य विषादं न कर्तव्यं ॥
अच्छेहि सह प्रमदाहि आर्यपुत्रा वसथ मा विषीदेथ ।
प्रियबान्धवं वा त्यजिता जिर्णं पितरं च पुत्राणि ॥
अच्छेहि दानि पुरुषा अभिरमथ मन्मथमे सरसंघाः ।
मधु पानकं पिबन्ता द्वीपवरसुखानि अनुभोथ ॥
ते अश्रुपूर्णनयना तां प्रमदां वदन्तु सागरोघभिं ।
ईषत्स्वर्णं मनोपव थापान्तीदं विनोदेन ॥
ते गत्वा नातिदूरं समागता वाणिजा समाश्वस्ता ।
रोदन्ति च क्रन्दन्ति च दुःखिता चिय विप्रयोगेन ॥
हा अम्बा हा ताता हा पुत्रा हा स्वदेश रमणीय ।
हा जम्बुद्वीपकाहो उद्यानवराहो रम्याहो ॥
दुःखिता यो दे कदापि समागता ज्ञातिबान्धवजनेन ।
एकां रजनीं वसित्वा [186a] शरीरनाशं करिष्यन्ति ॥
किं शक्य निराश्वासे मध्ये समुद्रस्य लवणतोयस्य ।
कर्म मनसीकरेन्ता अशोचमानेहि वक्तव्यं ॥
रोदित्वा च कन्दित्वा आश्वासेत्वा च अन्यमन्यस्य ।
अगमासु येन तासां निवेशनानि रमणीयानि ॥
हरितमृदुसंस्थितं अपगतपाषाणसर्करकटल्लं ।
धरणं समं अविषमं आक्रम्य महि उपेन्ति वनं ॥
नानाद्रुमं अशोकातिमुक्तचम्पकप्रियंगुनागाह्वि ।

1. BM °ryaputra vishā°. — 2. M asyehi pramadāsyāhi ā° B °aspta pra° BM °putra va ° vishīdatha (B °datha !). — 3. BM priyaṃ vā bā° M °vaṃ vatpatritvā° BM °tvāṃ ca a°. — 4. BM °ghāḥ ma°. — 5. B °dvīpavarasam°.

6. B °pūrṇanayanāṃ tān pramadām evam sāgaragho | M °nayanāḥ pramadām vacat sāragho. — 7. M kahikaharaṇam° B ishikaharaṇam ° yāva çakaṃ vinodenaṃ | M °noded | . — 8. M °atimatvādi | B °atā sa°. — 9. BM rudati ca krandati ca duḥ° M °vipati pra°. — 10. M hā ambe hā tāte hā pu° BM °deçaṃ ramaṇīyā hā ja°.

11. B °pakāhā u° M °pakāhā udyānavarāho | . — 12. M sukhitā sma e ha° BM °jñāti samā°. — 13. BM ekaṃ ra° B °jaṇam api ça° M °vasitvā° BM °ciyati | . — 14. M °çakyā ni° BM °lavaṇasamudrasya° M °samudre la° B °dravaṇato° BM °sya ka°. — 15. M karma manasikarentā a°.

17. BM °gamāsu ye ° ramyāni (M °ṇi) ha°. — 18. M °vihitya ° pāṣāṇaçarka°. BM °lkaṭ a°. — 19. M °samaṃ aviṣamaṃ ākramaṃtāni° B °dharaṇī | ā° BM °samaṃ (B °samaṃ !). — 20. BM nāma dru ° çokaṃ ati° M °muktakaṃ campakaṃ pra° B °aṃpakā priyaṃgu°.

तिलकबकुलां कुरबकां पुंनागतालीसमहलानि ॥
करीर चाथ कुसुमिता कुजात्य करमर्द जीवकलता च ।
नवमालिका मृदुलता पाटलककरेणुकावारा ॥
चर्पकधातुः कारी नवमालिकमल्लिकानि प्रियंगु वा ।
कुम्पकवार्षिकमल्लिकमद्गन्धिकगुल्म सुविचित्रा ॥
मारेहि च तारेहि च अलंकृतं चम्पकेहि च उपेतं ।
रक्तेहि पीतकेहि च संप्रज्वलितं अशोकेहि ॥
आम्रकर्णिकारकुरवकतिलकबकुलशोभितं सुरमणीयं ।
अभ्यधिकं समशरीरैः वनं वरं शोभन्ति सुयाता ॥
पुष्पा च नागवृक्षा भव्या पालेवतपिप्पलकपित्था ।
शीतक सप्तपर्णा सुचिलिन्द्वनानि च शुभानि ॥
अम्बकद्रुमानालपुष्पा सहकारवनानि संकुसुमितानि ।
नानाद्रुमा कुसुमिता मधुकरिभ्रमरेषु परिवीता ॥
बिल्वारनारिकेरा मोचा पनसा च तालखर्जूरा ।
जंबीरा च मातुलुंगा न कंचि कालं न दृश्यन्ति ॥
अक्षोडा च तमाला च मोचा किंशुका मृद्वीका च ।
भव्या च दाडिमा च न कंचि कालं न दृश्यन्ति ॥
केचिद्गुप्तकुसुमाया अपरे पुनर्पक्का आपिता परे ।

1. M °lāṁ punnāgatālīṣasamagrahanāni | B °lasamagrahanāni ka°. — 2. M kalila cātra° B karīra cātra ° kuraṇṭakārakandalīvajirakālatā ca nava° M °kuluṁbakārakandalī | jīraka°. — 3. B °likā nidūrā pā° M °dulā pāṭa° B °relukāvalā varaha° M °relukāvarā. — 4. BM °tuḥ kārinavamālikāmalli°. — 5. B °rshikamahnikamada° M °likamadaṅgandhikā gulmā su° B °adhikā gulmā su ° trā ai°.

6. M tobhi ca tālehi ca a° B °kṛtā | campa° M °kṛtā | campehi ca upeta B °peta dra°. — 7. B drakta° M °pītehi ca saṁ°. — 8. B apraakarṇṇi° M āmakarṇṇikārakulavakatilakakulaṣo° BM °bhita su°. — 9. M °kaṁ suparaiḥ karevaraṁ ṣobhantī sumuḍyā | B °vaiḥ karevaraṁ ṣanti su°. — 10. M °vṛkshabha° B °bhavyapālevata° M °kapiyāṣālakapitathā B °tthā sura°.

11. M āmrā || sapta° B °ka saptavarṇṇaaaa° M °varṇṇaaaucilindara° BM °nānā ṣubhāni campa°. — 12. M °phulā sa°. — 13. M °bhramitāni bhramare°. — 14. M °lvānālikera mo° B °rikera mo° M °panaṣa ca tā° B °panasa ca tālakharjjurā jaṁ° M °kharjjūlā. — 15. BM °luṅgā ca na kaṁcit kā(B °kaṁ vikā)lena dṛ° B °nti s°.

16. B aktvā(?)ḍā ca tamālā ca° M aptrāḍā ca vācā kiṁ° B °lā ca vocī kiṁṣukā ca vṛiddhikā || M °ṣukā ca mṛḍikā | . — 17. M °vyā ca trādimā ca na kaṁcit kālaṁ dṛ° B °dārimā°. — 18. B kecid bhuktaamitrāgrā° M kecid bhuktakusumitāgrā ° r pakvamapitā vā pare B °r pakvasamacitā vā parā apare°.

अपरे कलापशाखा न कंचित्कालं न तृप्यन्ति ॥
एतानि च अन्यानि पुष्पाणि फुल्लिता पादपवरेषु ।
सर्वर्तुककानिकानि न कंचि कालं न तृप्यन्ति ॥
पुष्करिण्यो वनवरे सुप्रसलिला हंससारसाभिरता ।
पद्मोत्पलसंछन्ना अन्ये च मधुरघोषा ॥
अथ केचि कानकटकोपशोभिता नीलकंचुकमनोज्ञा ।
सलिलार्द्रं समुद्भूता नागेन्ति चिरायते शोकं ॥
ताहि च वनराजीभिः पल्लवरा कुसुमिता उपशोभेन्ति ।
अधिकतरं नाशयन्ति शोकं पापस्य च विनाशं ॥
निर्गम्य वनवराती अथ पश्यन्ति तुषारसप्रभाणि ।
भवनानि राक्षसीनां साप्सरभवना यथ सुराणां ॥
षट्पदपरिभुक्त अन्तो मध्यवने वासवस्य वा भवनं ।
भवनानि राक्षसीनां बलायसंस्थानि तिष्ठन्ति ॥
निर्यूहसिंहपंज[186b]रगवाक्षतारार्धचन्द्रसुविचित्रं ।
अधिकतरं तं पुरवरमालोकयति राक्षसीनगरं ॥
अथ तत्र प्रविष्टानां महति महासने निषण्णानां ।
स्नानं उपनामेन्ति कल्पितगन्धोदकमयूणां ॥
स्नानसमादानानां धर्मकृतानां वरदामधारिणां ।
भोजनमुपनामेन्ति अनेकरसव्यंजनमुपेतं ॥

1. M ave kalā° BM °pamāhāyā kiñci kālaṁ°. — 2. BM °ni phullitā° M °pādapavara° BM °rāni sa°. — 3. M sarve ṛtukaraṁ kārakāni° B sarvaruka° BM °na kiñcijjālaṁ° sil pa°. — 4. B puṣkari° M puṣkaraṇīyo vanavaresu kaṁ salile haṁsasārasābhi ratāni B °navaresukhasalilasārahaṁsasārasābhiratā pa° — 5. B °cchanno a° BM °piṇḍa | .

6. BM atha ke(M °kecid dūrapathakopa° M °bhitāni nīlakañcukamanojña B °nojña sa°. — 7. M palile sa° B °lile samuddhṛtā nāga° M °samuddhṛtā nyāgamitā bga° BM °kaṁ ta°. — 8. M tāhiḥ vanarājīhi pa° B °vanarājīhi pallavagaṇā° BM °uti a°. — 9. M °tarā nāgayanti | ca° B °tarā nāgayanti | ca° BM °ṇaṁ ai°. — 10. B °aya vanavarāto | a° M °rātra | a° dṛṣṭa B °gāni bha°.

11. M bhavanāni nāni rā° nāṁ saṁkaravaravatā sa° B °nāṁ | saṁkravaravatā sa° BM °nāṁ gha°. — 12. BM ghaṭṭaparimaṇḍakaṁ(M °sajja maru° M °ra rā | sarvasya bhavanaṁ B °sya bhavanaṁ bhavanā°. — 13. B °nāṁ na taṁ gravanāna ti° M °nāṁ na-bhagaṁtāni ti°. — 14. B °kṣatārā ca candra° M °kṣatārāmaṇḍala° ri B °citā a°. — 15. M °karataṁ pa°.

16. B °viṣṭhānāṁ° M °ti sahasa niṣaṇṇo B °dharṣa sa°. — 17. B snāna upanāmenti° M snānam upanāmeti ka° B °pikanakka° BM °mapravalā sa°. — 18. BM sa-rdhaṁ° B °samālaṁkā°.

वराहमत्स्या महिषा अजैडकाश्च कुक्कुटमयूरा ।
तित्तिरवर्तककालश्च कपिञ्जलसारस पि प्रभूता ॥
या तत्र प्रवादन्ति मृदङ्गमालिङ्गसैन्धवां पणवां ।
एकादशीं च वीणां वादेन्ति वल्लकिगुणकां च ॥
वल्लकितूलां नकुलकां परिवादिनीकोसुम्बीं अथ पि वेणुं ।
अपरे च प्रवादयन्ति मधुरं च प्रगायन्ति अपरे ॥
विचक्षा च तां ज्ञात्वा यथाभवरात्रि संप्रदर्शेन्ति ।
रत्नां च सुप्रभूतां शय्यासनभोजनविधानं ॥
एतं च यो वयं च अभिरमथ मन्दने च मत्तसंघाः ।
अपि तु प्रमत्तकेहि दक्षिणमार्गं न गन्तव्यं ॥
यो तेषां सार्थवाहो समर्थो सकुशलो सपुरीको ।
एको रहो निषण्णो किं नु खु पंथालो वारेन्ति ॥
यं नूनाहं सुप्ताये सहसोपिनीये अग्निं गृहीत्वान ।
नगरस्य दक्षिणेन तं पन्थानिकं उपनयेहं ॥
सो ताये प्रसुप्ताये सहसोपिनीये अग्निं गृहेत्वान ।
नगरस्य दक्षिणेन तं पन्थानिकं उपगमासि ॥
यथ यथ उपेति पन्थं अथ शृणोति दूरतो च उत्क्रोशं ।
सो शब्दमनुसरन्तो अथ संपश्यति नगरं तायमयं ॥
संप्राप्तो च समन्ततो मार्गति द्वारं न च कंचि पश्यति ।

1. BM °matsya mahisha ajaḍakāçava ° yūra ti°. — 2. B tittaravattakakalavaka kapiñ° M tittaravattaka kapiñ° BM °sārasā pi ca pra° M °bhūtāḥ | B °tā yā°. — 3. BM °ṅgamālinaṁ(M °mālīṅganaṁ °) paṇaṁ e°. — 4. B °daça ca vīṇāṁ vaṁdhiti(ca yā?) vallaki gu° M °daçāṁ ca vīṇāṁ vādenti vallakikhi gu° BM °kāṁ ca va°. — 5. M vallakitūlāṁ ca kulakāṁ yaṁ vādinī gamukhī apara veṇum apa° B °tūlāṁ nakulakāṁ pari ° khāṁ | atha ca veṇuṁ apa°.

6. BM apare tra prapaṃnanti ma° M °gāyatyapare B °yantyapare ti°. — 7. BM °ca na jñātvā vādyā° M °pradarçati. — 8. M ratnāṁ ca° BM °nāṁ ca e°. — 9. M °taṁ ca vīrayaṁ° B °nāne ca maruṣaṁghāḥ | M °rusaṁghāḥ apī°. — 10. BM °pi mapra° M °matehi°.

11. BM ye te° B °prajñasaku° M °prajñāsaku° BM °buddhike e°. — 12. B °ho vicharṇṇo | kiṁ° M °ho vishaṇṇo | kiṁ nu khu paṁ° BM °nti yaṁ°. — 13. BM °sahasā pi° B °aṁgiṁ gṛhītvā naga° M °aṁ grahetvā. — 14. M °taṁ paṁthārikam upa° B °tikam upa° BM °naye | :. — 15. B °pāhe sesopi° M °sahasopī ° aṁgiṁ gṛhitvā B °hetvā naga°.

16. M °taṁ ca paṁthārikaṁ° B °taṁ ca panthalike upagamesi | . — 17. M yathā yathā upa° BM °çṛṇoti(M °ti |) dūrato varakroçaṁ çravaṇaṁ sahapratibhayaṁ bahūnāṁ çabda mmmahyā(M °ahyāṁ)yāṁ | . — 18. B °çabdam anu° M °manusara° BM °nto | atha paçyanti na ° yaṁ saṁ°. — 19. BM °pto bhayaṁkaraṁ sa° M °rgati dvā°.

निष्क्रमन्तं पश्यति च यद् बहूनां मनुष्याणां ॥
हा अम्मो हा ताता हा पुत्रा हा स्वदेश रमणीय ।
हा जम्बुद्वीपकाहो उद्यानवराहो ..... ॥
सुखिता यु ये .... समागता ज्ञातिबान्धवजनेन ।
एकरजनी वसित्वा शरीरनाशं करिष्यन्ति ॥
किं शक्यं निराश्रये मध्ये समुद्रस्य जनलोकस्य ।
कर्मं समभीकरोन्ता शरीरनाशं करिष्यामः ॥
सो दानि समर्पितानि सुप्रभासो श्रुत्वा सुदुःखितो ।
नगरस्य उपरेण उर्ध्वं आलोकये शिरीषं ॥
अनिबद्धं तं शिरीषं पश्यति नगरे शतानि मनुष्याणां ।
मांसोपचयाविकलानां विच्छविकवर्णसमधूनां ॥
अ[२८७a]नभिरूपगात्राणां नानातपदग्धतनुधमनाङ्गानां ।
पूतिकखण्डवसनानां शुष्काणां मलिनकेशानां ॥
केचित्पानीयार्थं .... भूमिं नखेहि विलिखन्ति ।
उत्पेहियन्ति पतन्ति पतिता महीयं विचेष्टन्ति ॥
अपराणि करंकाणि विविधानि दिशो विकीर्णानि ।
पश्यति सो सुप्रभासो छातो तिमितो च समाहितो ॥
तस्य शिरीषस्य पत्रा अपि च अपवर्जिता विक्षिपाय ।
पश्यन्तान दुष्करं प्रांजलिका ..... सर्वे ॥
को त्वं आर्यपुत्र देवो नागो गरुडो गुह्यको सुवर्णो वा ।

1. M °shkramantam paçyati ca ça° BM °yadi ba a°. — 2. B °mbo hā tāta hā putra hā sva° M °mba hā tāta hā putra hā sva° B °dya jambu°. — 3. M jadūduddl° B °dvipakāhā u° BM °rāha sukhi°. — 4. BM sukhitā yu ye samā° BM °nena e°. — 5. BM °jani vasitvā çarīranā(M °nāçī)nam karishyanti |.

6. BM °çakim nirāçrayemadhye ma ° sya ka°. — 7. B °rinam nā° M °rinam nāçanam karinam nāçanam kari° BM °ko na°. — 8. M °karabhitani çrājanam° BM °na sukapala supra° M °jāo suhu°. — 9. BM °ņa uara i° M °rīsha paçya°. — 10. BM °nāni mā°.

11. M °vāmakā° B °nāni | vi° BM °rāha nukha ° çunaprapāni dha°. — 12. B °mantsanta° M °mantanamanta° BM °trāpāni vā ° nāni pamtil°. — 13. BM pantikhandakavasanā(B °nasa)nāni çrāshpā(M °shka)ntānām malinaki keçabi kesi°. — 14. BM °pārtha [illegible] M °khe vili° BM °nā u°. — 15. B utthimahya° B °tanti patitā ma° M °vashthanti |.

16. BM °rapahai pa°. — 17. M °so çramana gato virtiha si° B °ta rāhanā si° BM °sa samahito |. — 18. M °tahai javena ca na° B °sena ca valitāni vi° BM °rahna ja°. — 19. BM °çyitanā dru° B °lā karentā sarvanā | M °lā karentā sarve |. — 20. BM °de-vo vā nāgo vā garuḍo vā guhyako vā su°.

अथ वा सहस्रनयनो विरूढको अन्यो वा यक्षो ॥
मोचेहि मो दुःखितां भवतु ते कारुणं मरणंम ।
इमेषां पुनर्भवन्तु स्वदेशप्रियबन्धु प्राणीनां ॥
सो अश्रुपूर्णनयनो प्रतिभणति वाणिजो शिरीषगतो ।
नाहं आर्यपुत्र देवो नागो गरुडो गुह्यको सुपर्णो वा ।
न चाहं सहस्रनयनो विरूढको नैव यक्षो वा ॥
वयमार्या धनार्थाय ओगाढा सलिलपतिं ।
भिन्नयाना च संजाता ते च इस्त्रीहि उद्धृता ॥
ता मे सन्त्वकपतिवर्तन्ति शुश्रूषुपुत्राम् व मातरो ।

. . . .

यं प्रियं मो मानुषीयो न ता इच्छन्ति विप्रियं ॥
श्रुत्वा भयंकरिं वाचां इदमाहन्सु वाणिजा ।
वयं पि जंबुद्वीपातो ओगाढा सलिलपतिं ॥
भिन्नयाना च संजाताः ते च इस्त्रीहि उद्धृता ।
ता मो सन्त्वकु प्रतिवर्तेन्सु यथा युष्माकं मारिष ॥
वाणिजानां शता पंच ये च एताहि उद्धृता ।
ततो अट्टातिया एत्थ अवशेषा तु खादिता ॥
द्वे पि मे पुत्रका आसि बालका मंजुभाणिनो ।
ते पि खादिता एताहि रसगृद्धाहि मारिष ॥
नैता मारिष मानुषीयो राक्षसीयो भयानिका ।
आमिषगृधराहृदया राक्षसियो मानुषीरूपा ॥

1. M atha saha° B °rûdhako° BM °anye vâ yaksho muco°. — 2. BM °tu te karuṇaṁ maraṇâddhâ i°. — 3. BM °bhavatu deçeshu priyabandhu(M °yaṁ bandhu)rvipra(M °pravâpya(M °ṇâṁ | sa°. — 4. BM °nâti pratinâṇi°. — 5. M °devo vâ nâ° ko suvarṇṇa vâbha na° B °suvarṇṇa vâ na câ°.

6. BM °naivâhaṁ yaksho vâ sa°. — 7. BM °mâyâ dha° M °lilayatiṁ B °lilapati bhi°. — 8. M °jâtâḥ te° B °jâtâ | te° M °strîbhi uddhṛito | . — 9-11. M tâsaṁ sa° B °kpratisattatau | yathâ° M °kpratiarta pratinivartati | çuçrushâ putra mâtaro ca api ahaṁ api ye priyâ mi mânushîye ichhiná na tâ icchanti | vipriyaṁ çru°. — 12. M °naḥ | vâṇijâ va°. — 13. M °taṁ bhi°. — 14. M °nnajâtâ eva saṁjâtâḥ tâsaṁ sarva°. — 15. M °rttetaṁḥ | ya° kaṁ pâri° BM °cha ca°.

16. B °çatânâṁ paṁ° B °dhṛitâ ta°. — 17. M tataḥ ashṭikâ ehâ ava° B °te aṭṭâtikâ ehâ ava° M °çeshaṁ tu khâyitâḥ | . — 18. M °khâyito B °nino te°. — 19. M te ehi khâyitâḥ e° B °etâhi ra° M °rasanṛiddhâ hi mârishâ. — 20. M ne te mâri° B naite mâ° M °shîyo kshakshasî°.

21. M âmipatradha° B °mushurûpâ | M °rûpâḥ.

ततः भूयस्स मासाय संविग्गो आसि वाणिजो ।
सो तं पुच्छीय मेधावी राक्षसीद्वीपातो निःसरं ॥
हन्त मारिष आचख्याथ कथं मोक्खो भविष्यति ।
जीवितान्तकरा घोरा कथं गच्छेम स्वस्तिना ॥
ते च तस्य समाख्येन्तु हितैषी अनुकम्पका ।
यथा दृष्टं श्रुतं चैव राक्षसीद्वीपातो निःसरं ॥
कार्तिके मासे कौमुदीपूर्णमास्यां आगमिष्यति ।
वलाहो तुरगो शीघ्रो मंजुकेशो हयोत्तमो ॥
अनुपूर्वं सुरुचिराङ्गो विशुद्धकायो सुगन्धो धुतपापो ।
पवनं जवेनुपेतो वातजवसमो अनिलचारी ॥
काकशिरो पद्मनेत्रो वालाहकुलेन अभिनिर्वृत्तो ।
हिमवन्तशिखरसदृशो मेघस्तनितदु[१८७b]न्दुभिनिनादो ॥
सो श्रुत्वा अनुपमवर्णं स्वकेवलं तत्कुशलं भाति ।
स्थितो सागरस्य तीरे राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
उन्नामितउत्तमाङ्गो भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।
को यो गच्छति पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ॥
कं स्वस्तिना नयामि यस्य मम आख्यतु वचनं नाम ।
तं यो उपेय शरणं सो नेष्यति स्वस्तिना पारं ॥
एष मारिष युष्मे पि उपेथ हयराजुर्वं ।
आयसं नगरं ताम्रं नयिय राक्षसीपुरं ।

1. M tato bhū° māsāya saṃ°. — 2. B °nikṣaraṃ | M °nikṣaraṃ kārtti° (l. 7. les vers 7 et 8 sont transposés devant 3 et répétés à leur place). — 3. M °ācikkha mokkho° BM °ahyata |. — 4. BM °ntakarāṃ ghorā(M °rāṃ) ka°. — 5. M °mākhyāsu hi° B °khyetu hi°.

6. B °nikṣaraṃ |. — 7. BM kārttike(M, °kai) kau° māsyāṃ āga°. — 8. B vāraho° M, °turaṅgo ci° ttamaḥ | anupūrvaṃ hamsa mā°. — 9. M °pūrva suruciraṃ° gandhaḥ || dhautabālo B °nto dhautabālo ha°. — 10. B °vaṃ cātenu° M °javanu° samaḥ | anilayāmi B °mo | anilayani kā°.

11. B kākaśiro pa° kulāni khinirvṛtto hi° M °kujjaṭakulābhinirvṛtto |. — 12. BM °khararaṃ(M °sa)sdṛśa°meghasanitadundubhi° B °nikāna |. — 13. BM °laṃ sthi°. — 14. BM °tīre | rākṣasinagarasya uttare bhāge u°. — 15. M unnami° BM °ga bhāṣāte(M °ṣati) vācāṃ imaṃ(M °māṃ) gu°.

16. BM ko gamati pā°. — 17. B °ays mama vidhyantu vacanaṃ | M °yidhyatu vacanaṃ taṃ va°. — 18. B taṃ ve n° M °atha ya° B °ṣi yāṃ |. — 19. B saha mā° M saha mā° hayamādhayam |. — 20. BM °laṅgatha°.

खय खनय हिंडालो ततो संबय स्वस्तिका ॥
हन्त मार्ष न जानामि संचयन्तो पि वर्धति ।
आकीर्यति चयन्तो पि पूर्व तावत्कर्म पुरं ॥
नास्ति मोचो इतो कार्य कर्मबन्धान मारिष ।
स्वयंकृतेहि कर्मेहि जम्बुद्वीपात्प्रवर्षिता ॥
स्वचित्तयमदूतेहि प्रेषिता यमशासनं ।
युष्मे नु दानि गच्छेथ अप्रमादेन स्वं गृहं ॥
यातयो च मो वद्धेथ देव दानानि मारिष ।
मा च वो चित्तमुत्पद्ये समुद्रमवगाहितुं ॥
अपि खड्गकपालेन भिक्षतो कुलात्कुलं ।
स्वजनेन सहवासो न तु एतादृशं दुःखं ॥
याचितं न घटितस्य वचनं भैक्षाणि च ।
स्वजनेन सहवासो न तु एतादृशं दुःखं ॥
हन्त मारिष गच्छामि युग्मा यावत्र युध्यति ।
यो मे मा धूर्ता जानाति पौरुषेयं इहागता ॥
तस्य च योजनशतस्य विक्रुष्टा अभिधाविधा ।
स्वदेशं समसीकृत्वा पुनः प्रयोग वेधिता ॥
सार्थको योजनशिरसा गत्वा मार्गं यथागतं ।
सहसोपविशी यावत्प्राप्यन्तो अभिसंविशे ॥
सो च तत्र विचिन्तेति कथं बोधेय वाणिजां ।

1. BM °khanu(M °khalu) hanhiḍā tato gaṇḍasthu(B °ssu) sva° M °stipuṭakaṁ |. — 2. M hantā ma° BM °yanto pi varddhati ā°. — 3. B °nanti dṛṣi° M °nantu dṛṣi°. — 5. M °dvīpaṁ ekarahito | B °dvīpāto karahito |.

6. B °tajamadū° BM °prekṣhito yamagā°. — 7. BM yuṣmu kha(M °sha) dānī° M °pramade svayaṁ gṛ°. — 8. M °ca mo va° B °riṣhe | M °riṣhaḥ |. — 9. B °dye ya samu° M °dyeyaṁ samu°. — 10. B °ṇḍakapālena kulā° M °ṇḍakapālena svajanena kulā°.

11. M sahavāsā na tvakaśnaṁ ūdṛṇi° B °sa natrikaśntādṛ° M °duḥkhaṁ ṭrikhitaṁ |. — 12. BM yācitena ghaṭiti(M °sa apaniṭed vacanaṁ° M °ni ca |. — 13. M °hanaṁ svadeśa na tu duḥkham etādṛçaṁ |. — 14. B hanta mārṣa gaṇḍāni° M hanta gaṁ māriṣaḥ sa°. — 15. B yugā me dhūrtta jā° M yugma dhūrtta jā° pauruṣeyā i° B °pauruṣeyā i°.

16. M °ca çramahaṁtasya vikruṣṭā abhidhāvidhā |. — 17. M °çalyāna vikaṭito | B °sa vikṛito |. — 18. M sa rthato o° B sārthato o° M °mārgaṁ°. — 19. B °pinīye ā° M °sannasvaṁ çayati abhi° B °çayanti abhinamnirçanta ca | M °riçasha ca |. — 20. B tatra° M tatraiva ca vi° B °thaṁ bodhe° M °bodhaya°.

एतमर्थं यथाभूतं न च जानिंसु धूर्तका ॥
न च गुह्यं प्रशंसन्ति प्रकाशियन्त पण्डिता ।
भत्ता प्रमत्ता जपिंसु: कथा च अमृतापिका ॥
तैलस्य विय बिन्दु च विकसति प्रकाशिता ।
तं मन्तं गुह्यं . . . . ॥
अर्थानर्थविधंतारो दुर्लभा सन्ति ते नरा ।
यं शृणाहं स्वयं गुह्यं धारेयं यावत्कौमुदि ॥
ततो सार्थं आख्यामि यथा संप्राप्ते हयलाङ्कये ।
तस्मिं च समये प्राप्ते आतमासे उपस्थिते ॥
महाया वाणिजा आह प्रमादो भो न कारियो ।
स्त्रीषु भोजनपानेषु अर्थनाशो भविष्यति ॥
तस्य दिवसस्यात्ययेन सहयोपिनीभि: सदा स्त्रीमुखाभि: ।
अपक्रमेन्सु: तं प्रदेशं प्रतिश्रुत्य वाणिजा सर्वे ॥
ते च तत्र समागम्य . . . . पृच्छन्ति वाणिजा ।
भणतु आर्यो एतमर्थं यथा दृष्टं श्रुतं च ते ॥
सो च तेषां समाख्यासि हितैषी अनुकम्पको ।
यथा दृष्टं श्रुतं चैव राक्षसीद्वीपातो निःसरं ॥
अथ वाणिजा भणन्ति ता सर्वा राक्षसी[३८८a]यमं एतं ।
अस्थिपङ्कहृदयं . . . . ॥
. . . . . . राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
स्थितो सागरस्य तीरे भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।

1. M maса etaṁ ya° B °mtaḥ dhū° M °mtas dhū° BM °ettaya | . — 2. B °hyaṁ prasaṁçanti° M °çaṁsanti prakā° BM °etaṁ ca pa°. — 3. BM °prama(M °ma)ttā āpetsuḥ kathaṁ ca a° pikaṁ | . — 4. M °laya ca yad vidubhiḥ vikasati ti guhyaṁ pra° B °çati guhyaṁ pra° BM °çitaṁ | . — 5. B °guhyaṁ arthā° M °guhyaṁ arthaṁ°.

6. M arthaṁ athāpi yato du° B arthānarthā niçcitāro° M °naraḥ | . — 7. M °haṁ svaṁ gu°. — 8. M tato ca sārthaṁ ā° BM °khyāmi pa° M °ceit saṁprāpta haya pleakaumudi | tato ca sārthaṁ ākhyāmi paçcāt saṁprā°. — 9. B °samaṁ samaa ° pte jāta° M °pte jātamāse u°. — 10. M °hāyāḥ vāṇija ā° BM °ha || pramoda(M °do) na ca kārya strī°.

11. BM °pāna | artha° B °akyati ta°. — 12. BM °divasātya ° hasāyi(M °ya)ni° M °pīthāṁ uga° B °bhiḥ s°. — 13. BM °mataḥ | taṁ°. — 14. BM °mya pṛ° M °vijāḥ | . — 15. BM °rthaṁ yathābhūtaṁ yathā° M °ca me | .

16. M °makhyāsi hitaiṣi a° B °taihi a°. — 17. M °caivaṁ rākṣasīdvīpāto° B °nih-sṛtaṁ | . — 18. M °ṇijāḥ bhaṇa ° sarvaṁ rā ° yamaṁ | . — 19. M asthipaṅkahṛdaya maga° B °daya rākṣasi°. — 20. BM °guruṁya uttare bhāge sthi°.

21. B sthito | sāga° M sthitaḥ | sāga ° tīre vācāṁ ta° B °māṁ turagarājā | .

को गंसति वो पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ॥
कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं ।
तं वयमुपेम शरणं यो नेष्यति स्वस्तिना पारं ॥
तस्य ते वचनं श्रुत्वा सार्थवाहस्य वाणिजा ।
समग्रा सहिता सर्वे गमंसु उत्तरां दिशं ॥
ते गत्व नातिदूरं पश्यन्ति तं वाणिजा तुरगराजं ।
स्थितं सागरस्य तीरे राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
उन्नामितउत्तमांगो भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।
को गंसति वो पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ।
कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं ॥
तस्य ते वचनं श्रुत्वा हयराजस्य वाणिजा ।
अंजलिं प्रगृहीत्वान इदं वचनमब्रवीत् ॥
शरणं ते प्रपद्याम सर्वे योधि हितावह ।
अस्माकं च नेहि पारं तव वचनं ऋध्यतु ॥
आह च तुरंगराजा इदानि वाचायां ग्राहित्वान ।
तूर्णं प्रपलायिष्य एतं धी मनसि कर्तव्यं ॥
यदि युष्माकमेवमस्यात् ममैष भार्या ममैष पुत्रो वा ।
ममैष धीतरो वा अवशावमेष्यथ भूयो ॥
अथ युष्माकमेवमस्यात् न ममैष भार्या न ममैष पुत्रो वा ।
न ममैष धीतरो वा तं गंसथ स्वस्तिना पारं ॥

1. BM °toyasya kaṁ°. — 2. BM °sya ma(M °sa)ma riduva(M °ria)vanaṁ |. — 3. B °pemi çaraṇaṁ ye | ne° M °pemi ... ne°. — 4. M °tasyā te°. — 5. M sagrā sahi° BM °gamo uttarādiçaṁ |.

6. M °sya tānatidū° BM °nti vāṇā° BM °rājaṁ sthi°. — 7. BM sthitaṁ | rājasya dhitaro(M °re) rākshasinagara(M °sigaya)sya uttare bhāge |. — 8. B °mito utta° M °bhāshati vācāṁ turaṁga°. — 9. M °ti vaḥ pāraṁ°. — 10. M °najāmi° BM °sya mama riddhya°.

11. M °vāṇijāṁ |. — 12. M aṁjaliṁ°. — 13. BM sara° M °padyama° B °saraṇaṁ te°. — 14. B °kaṁ nehi pāraṁ asmākaṁ riddhyatu vacanaṁ M °pāraṁ asmākaṁ ca vacanaṁ adhyate |. — 15. BM adana(M °naṁ) ca° M °turaṁgarā° BM °dānīṁ dūrakaṁ grahe(M °gṛhītvā ca |.

16. BM karaṇaṁ prapalayishyanti taṁ ca°. — 17. M °vam asyā mamaisha dhīta° B °syāt mamaisha mamaisha putro vaḥ dhī°. — 18. B °ro vo avaçi·aṭa° M °ro avaçi·uma ... °. — 19. M °vam asthā na mamaisha bhā° tra vo B °tra vaḥ na°. — 20. M na mamai dhitaro vo tato taṁ gamyatha° B °ro vaḥ tato taṁ gamyatha svasti pā°.

एवं समनुशासित्वा वाणिजानां हयोत्तमो ।
अनुकम्पया कारुणिको इदं वचनमब्रवीत् ॥
एहि मारिष भद्रं वः वाणिजा भद्रमस्तु वो ।
अहं वो तारयिष्यामि दारुणाद्भयभैरवात् ॥
सो वाणिजां गृहीत्वा प्रक्रान्तो मेदिनीचं जवयेन ।
आकाशे निरालम्बे मरुपथविहंगपथायुपथे ॥
देवगणा दानवगणा भुजगगणा यक्षराक्षसा गगने ।
वस्त्राणि भ्रामयेन्सुः साधु साधु महासत्व ॥
निःसंशयं भविष्यसि शास्ता नचिरेण लोकप्रद्योतो ।
तारेष्यसि जनमिदं जरामरणसागरात्पारं ॥
येषां च एवमासी ममैव भार्या ममैव पुत्रो वा ।
धीता वा हयपृष्ठाद्भ्रान्ताः महिं पतिता मुदिताः ॥
येषां च तत्र आसी न ममैव भार्या न ममैव पुत्रो वा ।
न ममैव धीतरो वा ते स्वस्तिना पारमुत्तीर्णा ॥
. . . .
. . . . . एवमेव इह जम्बुद्वीपे समागता ॥
ये नैव श्रद्दधिष्यन्ति वचनं धर्मराजिनो ।
व्यसनं ते निगंस्यन्ति राक्षसीहि च वाणिजा ॥
ये तु पुनः श्रद्दधिष्यन्ति वचनं धर्मराजिनो ।
स्वस्तिना ते गमिष्य[१८८b]न्ति वालाहेन इव वाणिजा ॥
पूर्वेनिवासं भगवान्पूर्वजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षुसमन्तिके ॥
ते स्कन्धाः ते च धातवः तानि आयतनानि च ।

1. M °śāsayitvā°. — 2. M °aha bhaṇitavān va cā° — 5. M °pijani gra° BM °thena A°.
6. M °kāçe khagapathena nirālabe marupakṣavihaṃgā° BM °the de°. — 7. BM devagaṇā dānavagaṇā bhujaṃgagaṇā (B °jaṃgagaṇā) ya° M °rākṣasa bha° BM °vane va°. — 8. BM °bhrāme(B °maye)nsuḥ ‖ sā° tva nih°. — 9. M °ṣyati ‖ çāstā ni° B °sā ‖ çā°.
11. M °abhūt na mahyaṃ dukhaṃ sukhaṃ | mamaiva bhā° B °va mahya duḥ mamaiva bhā° BM °tro vā mamaiva dhī°. — 12. BM dhītaro vāle ha/ M °la bajapyāpā(M °...) bhrāntāḥ mahīṃ amuditāḥ(M °ta) ya°. — 13. BM °āsī na mamaivaḥ(M °...) bhā° tro vā na°. — 14. BM °ro vā sva° B °rasu uttirṇṇa ‖ a° M °rṇṇā ‖ a°.
16. M °va evaṃ i° gatāḥ | . — 17. B °nti | va° BM °jinaṃ | . — 18. B °smiṃ tada nigamyā° M °nigamsyanti° BM °sīhi ca vā° M °ṇijāḥ | . — 19. BM yena pu° B °jinā | M °jinaṃ | . — 20. M °ṇijāḥ | .
21. M °nivāsa bha°. — 23. BM °ndhāḥ te dhātavaḥ āyatana°.

आख्यानमधिकृत्य भगवानेतमर्थं तु व्याकरि ॥
अनवरागस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ।
वाल्वाहो हं तदा आसी संबुद्धो वयोत्तमो ।
वाणिजानां शता पंच आसि संवसिनो तदा ॥

एवमिदं अपरिमितं बहुदुःखं
उच्चनीचचरितमिदं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतभयो अशोको
स्वजातकं भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

समाप्तं शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखानां पंचानां भिक्षुशतानां राक्षसीद्वीपविप्रामां जातकं ॥

अथ खलु संजयी वैरटिपुत्रो परिव्राजको राजगृहे नगरे चत्वरशृंगाटके श्रवणामुखेषु आह ॥

आयतो श्रमणो गौतमो मगधानां गिरिव्रजं ।
(सर्वे संजये) नेत्वान कं नु नाम नयिष्यति ॥

एतं प्रकरणं भिक्षू भगवतो आरोचयन्ति ॥ भगवानाह ॥

नयन्ति वै महावीरा सद्धर्मेण तथागता ।
धर्मेण नयमानानां का असूया विजानतो ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा राजगृहे विहरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च ॥ अश्रोषीत्खलु कपिलवास्तव्या शाक्यगणायनीयः । भगवां किल प्रवृत्तवरधर्मचक्रः राजगृहे विहरति देवमनुष्याणां

1. M °tthaṃ vyā°. — 2. M °purāḥ ||. — 3. M vālahaṃ ahaṃ āsi saṃbuddho° B °haṃ āsi maṃ°. — 4. BM °yinā tadā |. — 5. BM °idaṃm ° duḥkha u ° yaṃ vi°.

7. M vigatajvaro ° gataṃ svajātakaṃ bhā°. — 9. M iti śrīmahāvastuavadāne sāriputra° BM °maudgalyā° B °yanapra°.

11. M °varaṃ śṛṃ°. — 13. B āyāto gra° M °śramaṇo gautamo° BM °gadhā na girivrajaṃ naṃ (M °vigatajvara sañjayenaḥ iti (M °tabhiṃtaṃ) nāma°. — 15. M °bhikṣubuddhi bha°.

16. BM nayantīyā mahā° M °gato | tathāgatavaraṃ prāpto prāptā saṃbodhim uttamāṃ || B °gatā | tathāgatavaraṃ prāptā saṃbodhijñānam uttamaṃ ||. — 17. B °kā āsūyā vijānatā | M °kā āsujānito nato |. — 18. B °yadarthaṃ sa° M °darthe sa° BM °gato | ta ° yaṃ ca a°. — 19. BM °ṣīt || khalu° M °pilavastuvāsī° B °lavāstavyā° M °kyaśākyapatalyo bha° B °kyāpantyāḥ bha°. — 20. M °rmacakro rā° BM °ti | de° B °ṣyāṇāṃ ca° M °ṣyāṇāṃ caṃdaṃ ||.

चर्यचर्यां चरमाणो ॥ अथ खलु कपिलवास्तव्या शाक्या येन राजा शुद्धोदनो तेनोपसंक्रमित्वा राजानं शुद्धोदनमेतदवोचत् ॥ भगवान्महाराज अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रवृत्तवरधर्मचक्रः देवमनुष्याणां चर्यचर्यां चरन्तो राजगृहे विहरति । साधु महाराजा भगवतो दूतं प्रेषयतु । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्या । साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकंपतु ॥ राजा शुद्धोदनो आह ॥ एवमस्तु विसर्जयतु ॥ तेषां शाक्यानां भवति । को प्रतिरूपो भगवतो दूतो प्रेष्यो च ॥ शाक्या आहन्सुः ॥ महाराज अयं ताव छन्दको स चैव भगवतो कुमारभूतस्य उपस्थायको एतेन सार्धं कुमारो अभिनिष्क्रान्तो अयं पि उदायी पुरोहितपुत्रो भगवतो कुमारभूतस्य दारकवयस्यो [१८७a] अभूषि सहपांशुक्रीडनको । एते प्रेषियन्तु ॥ ते दानि युक्ता । छन्दककालोदायि गच्छथ राजगृहं भगवतो सकाशमुपसंक्रमेथ भगवतो वन्दनां वदेथ एवं च वदथ । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्याः साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकंपये । यं च वः भगवां वदेय तं कुर्याथ ॥

ते दानि राज्ञो शुद्धोदनस्य प्रतिश्रुत्वा कपिलवस्तुतो नगरातो निर्गम्य अनुपूर्वेण राजगृहं अनुप्राप्ता वेणुवनं कलन्दकनिवापं ॥ अथ खलु छन्दककालोदायि येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्सु ॥ भगवांस्तानाह ॥ छन्दककालोदायि किं वो आगता ति ॥ ते आहन्सुः ॥ भगवन्तं कपिलवस्तुं नयिष्यामः ॥ भगवानेतस्मिं वस्तुस्मिं एतस्मिं निदाने एतस्मिं प्रकरणे तायं वेलायं इमां धर्मपदां भाषति ॥

यस्य जितं नाव जीयति जितं यस्य न जियाति अन्तको ।
तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥

1. B °kramis°. — 2. BM °tarā sañbuyo° M °ramatakrasā de° rthacaryyā cara°. — 4b. BM °rāja bha° dūto pre°. — 4c. M °mpito bha°. — 5a. B °jñātīnā pi° M °jñātī pi anukaṃpitu ‖. — 5c. BM °sarjjayitu te°.

6b. M °bhavanti B °ti ko°. — 7a. BM °nduko samayo ca bha° M °ndakho kumāro° B °adapi° abhi sahapaṃśu° BM °danako e°. — 10a. B °nio te°. — 10b. M °vacatu. — 10c. M cchandako kā° BM °kramat (B °mata) bhagavato vandanāni (B °ni) vadatha ‖ e° datha a°.

11. M °mpitā bhagavato de° B °śeyāḥ ‖ a° M °dha bhagavāṃ jñātīṃ pi° B °kaṃpā yaṃ ca° M °kaṃpaye ca°. — 12. M ca vo bha° lpeyā taṃ° B °ye jñātīṃ ku°. — 13. M °pa-kramaṃ°. — 14. M °yena bhagavāṃ ‖ atrāne° athānsuḥ ‖.

16a. M °n ahaṃsu tha ‖ B °āhansuḥ ‖. — 16b. B kaṃ echa° M °pi kim vo āgata ti B °kiṃ vā ā°. — 17a. M °sminn nasmiṃ° B °abyasuḥ bha°. — 17b. M bhagavaṃ etasmiṃ vastu° B °gavān etasmiṃ kapilavastusmiṃ | etasmiṃ pra°. — 19. M yasya jitaṃ nātha ji° BM °jitaṃ asya na jināti ji° B °gīhaṃ taṃ°. — 20. BM °raṃ (a° tha pa°.

यस्य जालिनी समूहता तृष्णा नास्य कहिं पि नेत्रिका ।
तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥

ते दानि भगवता पुच्छन्ति ॥ छन्दककालोदायि किं प्रव्रजिष्यथ ॥ ते दानि न प्रव्रजितुकामाः यं च राज्ञा शुद्धोदनेन सन्दिष्टा यं वो भगवां जल्पेय तं कुर्याथ पश्यन्ति च नान्यत्र काषायाणि नान्यत्र कल्पको यो केशश्मश्रुमवतारयेय ते दानि भगवतः गौरवेण अप्रतिभका आहन्सुः ॥ भगवं प्रव्रजिष्यामीति ॥ ते दानि भगवता एहिभिक्षुकाय आभाष्टा । एथ भिक्षवः छन्दककालोदायि चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ ते दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टा यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पनं सर्वं समन्तरहितं चिवीवरवसनं प्रादुर्भूतं सुम्भकं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च तेषां ईर्या च स्थानं संस्थिहे सय्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां ॥ एष आयुष्मन्तानां छन्दककालोदायीनां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

भगवां दानि यतो अभिनिष्क्रान्तो यतः अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो नापि जानाति भगवां सप्तहि वर्षेहि जातिभूमिं ततःशुद्धनिपकपूर्वा अनागमतो आगमनासधर्मो [२८५ᵇ] पि ॥ सप्तानां वर्षाणामत्ययेन कपिलवास्तव्यानां शाक्यानां पूर्वं ज्ञातिसालोहिता मनुष्येषु च्यवित्वा कुशलस्य कर्मस्य विपाकेन देवेषूपपन्नाः देवभूता भगवन्तं याचन्ति । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्याः साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकम्पतु । गमयो भगवतः ज्ञातीनामनुकम्पाय ॥ अधिवासेति भगवांस्तासां देवतानां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु देवता भगवतो तूष्णीभावेन

1. BM °mdhato tṛishṇā nāsti kahiṁ vimani/ M °hiṁ cimutrika taṁ°. — 2. B °dalham nala ° tha te°. — 3¹. BM °ati celu°. — 3². M °dāṃ kiṁ°. — 3³. B °rājño ça° M °se bhagavān jalpe° BM °ryātha no paçyanti ca nāpyanyatra kāshāyāṇi M °ni nāpyanyatra kalpa ° tārayeyaṁ | te dā° M °gavato gauraveṇa a°.

6¹. M °ahyāmi iti | . — 6². M °gavatāḥ e° B °gavato ehibhikshukā° M °bhikshūḥ. — 7. B eha bhi°. — 8. M °kāye bhikshukāye ya° B °bhikshukā | ya ° d grihiliṅgaṁ guhaguptaṁ grihidhvajaṁ grihikalpa° M °d grihaliṅgaṁ grihaguptaṁ grihadhvajaṁ grihakalpitaṁ sarve samantarahita° B °vasaṁ samannnato° BM °cīvarāvasanaṁ prā° M °taṁ | sumbhakaṁ ° traṁ ca pra° B °çā iryā° M °çā iryā ca sthānaṁ sthita | sadyathāpi nā ° bhikshuṇāṁ e° B °pāṁ e°.

13. B °jānāti | bhagavāṁ° M °jānāti | bhagavānāṁ çākyā° (l. 15) B °rma pi saptā°. — 15. B °rahāpāṇo atya ° pitaraṁ ° pūrvaṁ jñā° M °pūrvajñātisahitā ° çuladharmacitā° B °tasya dharmasya° BM °nāḥ de°.

17. BM °abyāḥ || sādhu bhagavāṁ° M °jñātīṁ pi° BM °tu ca°. — 18¹. M °gavato jñā°. — 18². M °vāsayati | bha° BM °nāṁ tushṇī°. — 19. BM °tā tushṇī k° M °nā bhagavato pā° B °tvaṁ vāntarahāyatasb | .

अधिवासनां विदित्वा तुष्टा आत्तमना भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्य तत्रैवान्तरहायेंसुः ॥ भगवता दानि जातिभूमिय अभिमुखं आसनं प्रज्ञापयितं ॥ आयुष्मां दानि उदायी भगवतो निमित्तज्ञो । तस्य एतदभूषि ॥ यथा भगवता कपिलवस्तुमभिमुखं आसनं प्रज्ञापयितं जातीं भगवां अनुकम्पितु-कामो ॥ सो भगवन्तं याचति ॥

इदं अविक्षिप्तमना शृणोथ
यथा जिनं अप्रतिमं अनेयं ।
निपात्य जानू शिरसापि वन्द्य
कालोदायी याचति अप्रमेयं ॥
अंगारिणो दानि (द्रुमा) भदन्त
फलेषिणो . . . . . . ।
ते अर्चिमन्तो व प्रभासयन्ति
समयो महावीर भगी रसानां ॥
वनानि पुष्पाणि मनोरमाणि
समन्ततो सर्वदिशा प्रवान्ति ।
पुष्पं त्यजित्वा फलमाद्दियन्ते
समयो इतो प्रक्रमितुं ते शास्तु ॥
न चातिशीतं न च अतिउष्णं
ऋतुसुखं अध्वनि ते भवेय ।
पश्यन्तु ते कोलिया शाकिया च
मुखं रोहिणीमिव तारकाणि ॥

2. BM °prajñāpayi(M °jñapāpi)taṃ | te(M °yatna kapilavastuyaṃ kāyagatā saṃprīye (B °ye dave) ca varakāye(B °ni ya) pañca || smṛtiṃ santa (M °smṛtiṃ saṃta) taṃ sukhaṃ na vijaha taṃ s(M °ha tam a)malabhiratimaṃ(M °taṃ ma) vanda | dya°. — 3². M udāyī bha° B °jño ta°. — 3³. M taspaita°. — 5. M °prajñapayapitaṃ | jātiṃ bha° B °prajñāpayi ° kāma so° M °kāmaḥ so°.

6. M °daṃ abhikahi° BM °yatha | yathā jinaṃ apra° M °aṃya ni°. — 8. M nipā° BM °tya jānūbhā śirasā hi vandiya kāloda(M °yi) yācati | a° B °meyaṃ aprameyaṃ ati°. — 10. M aṅgāriṇo dā° B °ni tadata phaleṣiṇo pa° M °ni tada praphaleṣiṇo pa° BM °parṇa pātakā ci(M °ciyu ki abhi°.

11. B te abhisanto ya ca pra° M te abhisanta yaṃ ca pra° BM °bhāsanti° M °samaya ma° BM °ra bhagīrathānāṃ | . — 14. BM lathāni pus° vāni samanta°.

16. BM °yanta sama ° taṃ phalāna | . — 18. BM sāryāśitaṃ nāryāśimuyaṃ ° adhvā (M °dhyāṃ...) taṃ bhu(B °tam bhavyantaṃ pa°. — 20. M °yantu te ° khaṃ hohiṇi ca ta° B °hiṇiṃ ca ta° BM °rakaṃ ||.

अथ खलु भगवानायुष्मतो शारिपुत्रस्य भगवतो शिखिस्य चारिकां वर्णयति ॥

उदारं पुनरनूपि शारिपुत्र इतः पुरा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
तहिं तहिं सोपानीयं भोति अष्टांगसम्मितं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
तहिं तहिं सुमनोद्यानं प्रमुञ्चे चतुर्दिशं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
व्याघुष्टापुष्पिता वृक्षा संप्रयान्ति चतुर्दिशं ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति नायको ।
सो सो मुंचति पुष्पाणि ओलासित्वा द्रुमोत्तमो ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठ[२७०a]ति नायको ।
सो सो मुंचति फलानि प्रतिपूर्णानि सर्वशो ॥
मानुष्यका च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकायतनानि दृक्षिंसु शिखिस्य लोकनायके ॥
अमानुष्या च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकायतनानि दृक्षिंसु शिखिस्य लोकनायके ॥
तथेयं पृथिवी कृत्स्ना समुद्राग्र सपर्वता ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
मन्दारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महामन्दारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
कर्कारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।

1. M °çâlipu ° khisya bhagavato çikhisya cà° BM °yanti |. — 2. BM °punar ihai çâri-(M °li)putra itaḥ (M °ito) pûrve cà°. — 3. M °una çikhi°. — 4. M °gamaṁ upa° B °nâyakos tahiṁ°. — 5. M °pâni bhotisiṭhâṅgasamnatam | B °samamatam |.

6. B °grâmam vâ nagaram vâ u° M °grâmaṁ vâ nagaraṁ vâ u° B °kramanti nâyako ta° M omet les lignes 7-10. — 7. B °tahiṁ samanujânetya°. — 8. B °maṁ upa ° ko stâ°. — 9. B sthânebvapu ° kahâ sâṁpratâbhimante diçaṁ ya°.

13. M °muñcaṁti phalâṇi paripûrṇaṇi sa°. — 14. M °ahpâṇi pha°. — 15. B °kâyanâni dṛçyetaṁḥ çi° M °çyutaṁ çi ° yako | samnata° (page suiv. ligne 16).

16. B amânu ca ye°. — 17. B °çyuta çi°. — 20. B °tathâ |.

21. B cârikâpratipannasya lo°. — 22. B °ravâni de ° tathâ |. — 24. B kakâra°tathâ |.

चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महाकर्कारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
रोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महारोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
मंजूषकाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महामंजूषपुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
भीष्माणि चापि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महाभीष्माणि च पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
समन्तगन्धानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महासमन्तगंधानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
पारिजातानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
सुवर्णकाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
रूप्यमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥

2. B mahākakāra°. — 3. B °śikhisya lo°.
6. B mahārocamānāni pu°. — 7. B °nāyake | . — 9. B cārikāṃ pra° °yake mahā°.
12. B °ṣmāṇi ca pu°. — 13. B °caramānasya śikhi lo°. — 15. B °caramānasya śi°.
16. M °ntagandhāni° B °ndhā pu°. — 17. M cārikāṃ pratipannasya śi° B °caramānasya°. — 18. B °dhpāni de°. — 19. M °kāṃ pratipannasya śi° B °mānasya śi°. — 20. B pārijātāni pu° M °devāḥ saṃ° B °prakī tadā | .
21. M cāri° BM °mānasya śi° — 22. M °kāni ca pu° B °dhpāni de°. — 23. BM °mānasya śi°. — 24. M °rpyamānāni pu° B °dhpāni devā saṃprakī tadā | . — 25. M cārikā cara° BM °mānasya śi°.

रत्नामयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
चन्दनस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकाचरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
अगुरुस्य च चूर्णा[290b]नि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
केशरस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
तमालपत्रचूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
दिव्यरत्नचूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
तूर्यकोटीसहस्राणि संप्रवायेन्सु अम्बरे ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
अन्तरीक्षस्मिं भेरीयो संप्रवायेन्सु अघट्टिताः ।
चारिकाचरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
चैलक्षेपाणि अम्बरेसु अन्तरीक्षे स्थिता मरू ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
नागराजा सुपर्णा च अभिक्रान्ता च मानुषाः ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
इमे पि बहवो यक्षा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
चारिकामनुवर्तेन्सु शिखिस्य लोकनायके ॥
पञ्चाशीति सहस्राणि गृहपतीनां समागताः ।

1. M ratnama°. — 2. M °mānasya çi°. — 3. M cārikāñ ca°. — 5. M aguru ca ni-kalmacūrṇṇāni devāḥ saṃ°.

6. M °mānasya çi°. — 7. B keçalasya° M °devāḥ saṃpra°. — 8. M °mānasya çi°. — 10. M °mānasya çi°.

11. B divyā ca ratnacū °devāḥ saṃpra°. — 12. M °mānasya çi°. — 13. M °koṭīsa° vādyatsu a° B °vādyensu a°. — 14. M °mānasya çi°. — 15. BM °rīkshasmiṃ bhe° B °vādyensu° M °dyetsu aghāṭitā |.

16. M °mānasya çi°. — 17. M cailakshepāṇi akaretsu antarīkshe° B cailakshepā °sthito maru | M °maruḥ |. — 18. M °mānasya çi°. — 19. BM °suvarṇṇā ca (M °ṇṇasya) abhikrāntā (M °nto) ca mā°. — 20. M °mānasya çi°.

22. B cārikāñ anu° M °dhetsuḥ çi°.

चारिकामनुबन्धेसु चरन्तो लोकनायके ॥
न तत्र क्षुधा पिपासा वा नापि च दानि वर्तिता ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
न तत्र शीतमुष्णं वा दंशा वा मशका पि वा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
सो चारिकां चरित्वान विनयित्वा बहुं जनां ।
संबुद्धो परिनिर्वायि ऋषी वीतपुनर्भवो ॥

अथ खल्वायुष्मां शारिपुत्रो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठापयित्वा येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ भगवानपि भगवतो शिखिस्य समशीलो समप्रज्ञो बलेहि वैशारद्येहि बुद्धधर्मेहि । भगवतो पि एदृशा येव चारिका भविष्यति यथापि भगवतो शिखिस्य ॥ भगवां चारिकां चरे बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च ॥

ततो चरित्वा एकांसं प्रणामेत्वान अंजलिं ।
चारिकान्तत्र याचेति शारिपुत्रो तथागतं ॥
एतस्य दानि समयो यं दानि भगवां पि हि ।
चारिकां प्रक्रमे शास्ता अनुकंपाय प्राणिनां ॥
याचिता भावितधर्मा शरीरान्तिमधारिणो [२९१ a] ।
प्रवरेषु अवकाशं अनुकंपाय प्राणिनां ॥
इतो हमर्धमासेन चरित्वान उपोषधं ।

1. M cārikāṁ caramāṇasya çikhisya lo° B °dhesu ca°. — 2. M °pipāsā ahā nāpi cāhā° vartitāḥ ||. — 3. M °māṇasya çi°. — 4. BM °çita mahantā vā daṁça vā ma°. — 5. M °māṇasya çi°.

6. M sa cā° B °tvāna mrekotṛi bahū jani ani° M °vānekotri ba°. — 7. M °yāhi kahi° ekhaveti || B °ekhavā ||. — 8. M °pāliputra uthā° BM °ttarāsā sa° M °kahiṇa jānumaṇḍalaṁ° yena bhagavān tenā°. — 10. M °jño varehi vai°.

11. M °pi yadṛçā° BM °ye ca cārikāṁ bhaviṣyati | ya° B °sya bha°. — 12. M sa° dhu bhagavān cā° BM °re | bahujanahi° M °pāya mahato janakaya°. — 14. M tatoḥ ka° BM °kāṁça praṇamitvāna(M °nāṁ) aṁ°. — 15. M cārikāṁ tatra yācati çāliputras ta° thā° BM °gatāṁ ||.

16. M °sya dānāṁ sa° B °samaye yaṁ° M °nāṁ hi pi cā°. — 17. M cārikā prakrame | çā° B °maṇḍalā anukaṁpāye prā°. — 18. B °citāmma çarīrāntimadhārine ya ka° M °vitā-maḥ çarīra cāṁtima°. — 19. BM pa(M ma) hatoṣu akāçaṁ anu°. — 20. BM °tvāna posha°

IMPRIMERIE NATIONALE.

चारिकां प्रक्रमिष्यामि अनुकंपाय प्राणिनां ॥
ततो च अर्धमासेन तं कृत्वान उपोषधं ।
चारिकां प्रक्रमे शास्ता अनुकंपाय प्राणिनां ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति गौतमः ।
तहिं तहिं समागम्य प्रत्युपेन्ति चतुर्दिशं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति गौतमः ।
ग्रामस्य पुष्पिता वृक्षा संप्रवान्ति चतुर्दिशं ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति गौतमो ।
सो सो मुंचति पुष्पाणि ओनमित्वा द्रुमोत्तमो ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति गौतमो ।
सो सो मुंचति फलानि प्रतिपूर्णानि सर्वशो ॥
मानुषका च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकामानानि वृक्षेषु चरन्ते लोकनायके ॥
अमानुषा च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकां तानि वृक्षेषु चरन्ते लोकनायके ॥
ततो यं पृथिवी कम्पे ससमुद्रा सपर्वता ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
मन्दारवाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महामन्दारवां पुष्पां देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
कर्कारवाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥

2. M °taṁ ca kṛ° BM °tāna pa°. — 3. M °prakramishyāmi anukaṁpāya prāṇinaṁ | tato ca ardhamāsena taṁ ca kṛtvāna poshadhaṁ | cārikāṁ prakrame° B °me çāstu a°. — 4. B °gauttamaṁ | . — 5. B tarhiṁ tahiṁ samanuyā° M °pratyenti°.

6. B °gauttamaḥ | M °gauttamaṁ | . — 7. M sthānasya pa° kahā yaṁ pra° BM °çaṁ yasya°. — 8. B °kshasya mūle ti° M °tishṭhanti gauttamo | B °gauttamo | . — 9. M °çi ena°. — 10. BM °gauttamo | .

11. M °phalāni paripū°. — 12. BM mānusha(M °shya)kā° M °pushpāṇi° B °lāni ca ci°. — 13. BM dṛçyyetam(M °tamh) caramte lo°. — 14. M amānushyā ca ye°. — 15. BM °dṛçyetam(M °tamh) ca°.

16. B °mudrasapa° M °samudraparvatāḥ | . — 17. M cārikāṁ tāni dṛçyyetam cara°. — 19. M °caranto lo°. — 20. M °ndārapushpāṇi devāḥ saṁpra°.

21. B °ka | mahākarkā° (p. corr. l. 1). — 23. M °kāṁ caramānasya°.

महाकर्णिकारवां पुष्पां देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
रोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महारोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
मंजूषकाणि पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महामंजूषपुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
भीष्माणि च पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महाभीष्माणि च पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकाञ्चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
समन्तगंधाणि पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महासमन्तगंधाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
पारिजातानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
सुवर्णमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते [२३१a] लोकनायके ॥
रूप्यमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।

1. M mahākarṇiravāṃ pu°. — 2. M °kāṃ caramāṇasya°. — 3. M cārikāṃ caramāṇasya°. — 5. M °camānā puṣpāṃ de°.

6. M °kāṃ caramāṇasya°. — 7. M mañjūṣaka ° devāḥ saṃpra°. — 8. BM °kāṃ caramāṇasya°. — 9. M °mañjūṣaka ° devāḥ saṃ°. — 10. M °kāṃ caramāṇasya° BM °caranto lo°.

11. M bhīṣmāṇi pu ° devāḥ saṃpra°. — 12. BM °māṇasya°. — 13. M °bhīṣmāṇi pu ° devāḥ saṃpra ° tadā |. — 14. M cārikāṃ caramāṇasya°. — 15. M °devāḥ saṃpra°.

16. M °māṇasya°. — 17. M °ntagandhapuṣpā°. — 18. M °māṇasya caranto°. — 19. B °jātāni°. — 20. M cārikāṃ°.

22. BM °māṇasya°.

चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
रत्नमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
चन्दनस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
अगुरुस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
केशरस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
तमालपत्रचूर्णानि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
दिव्या च रत्नचूर्णानि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
तूर्यकोटिसहस्राणि संप्रवादिंसु अम्बरे ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
अन्तरीक्षे भेरीयो संप्रवादिंसु अघट्टिता ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
चैलक्षेपाणि करेंसु अन्तरीक्षे स्थिता मरू ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
नागराजा सुपर्णा च अभिक्रान्ता च मानुषाः ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
इमे पि बहवो यथा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
चारिकामनुबन्धेंसु चरन्ते लोकनायके ॥
इमे पि बहवो देवाः वर्णवन्तो यशस्विनः ।

1. M °mānasya°. — 3. M °mānasya°. — 5. M °mānasya°.

6. B aguru° M °sya ca cūrṇāṇi°. — 7. BM °mānasya°. — 8. M °ca cūrṇāṇi°. — 9. M °mānasya°. — 10. B °rṇāṇi de° M °devāḥ saṃpra°.

11. M °mānasya°. — 12. M divyā ratanacū° B °tnapūrṇāṇi° M °devā saṃpra°. — 13. M °mānasya°. — 14. BM °dyetsu a°. — 15. M °mānasya°.

16. M antikshe ca bhe° B °rikshesmiṃ bhe° BM °dyetsu a°. — 17. M °mānasya rante°. — 18. M vairakshepāṇi akarentsuḥ antarikshe° B °rensu a° maru | M °maruḥ | . — 19. M °mānasya°. — 20. B °suvarṇasya atikrāntā ca manu° M °suvarṇasya atikrāntāç ca mā°.

21. M °mānushya cara lo°. — 23. M cārikāṃ caramānasya ca° B °nubandhetsu ca°.

चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
त्रिसाहस्रा विभू देवा पर्यन्तो दशाश्रिनः ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
षडाशीति सहस्राणि ब्राह्मणानां समागता ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
षडाशीति सहस्राणि गृहपतिनां समागता ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
न तत्र क्षुधा पिपासा नापि च हानि पर्षिता ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
न तत्र शीतमुष्णं वा दंशा वा मशकानि वा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
सो चारिकां चरित्वान विनेत्वा च बहुं जनां ।
उपागमे लोकनाथो शाक्यानां कपिलाह्वयं ॥

अथ भगवां न्यग्रोधारामे विहरति महता भिक्षुसंघेन सार्धं अर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतेहि ॥ अश्रोषी राजा शुद्धोदनो भगवान् कोशलेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशते[292a]हि येन कोशलानां नगरं तदनुसारे तदनुप्राप्तो तत्रैव विहरति न्यग्रोधारामे ॥ ते दानि सर्वे कपिलवास्तव्याः शाक्या शाक्यस्त्रियश्च भगवतो दर्शनकामाः स्वकस्वकानि युग्ययानानि योजयन्ति । भगवतो दर्शनाय गमिष्यामः ॥ अश्रोषीत्खलु राजा शुद्धोदनो कपिलवास्तव्याः शाक्या शाक्यस्त्रियश्च स्वकस्वकानि युग्ययानानि योजापयन्ति । न्यग्रोधारामं

1. B °ndhetsu ca° M °ndhetāṃ ca°. — 2. M °hasra vi° B °vibhūbhiḥ° M °devāḥ sa°. — 3. M °kām anuvande lo° B °ndhetsu ca° M °yakeḥ |. — 4. M °nāṃ samāgatāḥ |. — 5. B °nubandhetsu ca° M °nubandhetaṃ ca°.

6. M °patināṃ samāgatāḥ |. — 7. B °bandhetsu ca° M °bandhetaṃ ca°. — 8. M °pāṇā nāpi hāryyante varṣṇato | B °nāpi hāyanto varṣṇato |. — 9. M °māṇasya°. — 10. M °çītaṃ uṣṇaṃ vā darçanā maçakāni ca.

11. M °māṇasya raṇte°. — 12. B °vikalarpitā ca bahujanāṃ | M °ritvānāṃ ca bahuṃ jānāṃ |. — 13. M °nāṃ çākyanāhvayaṃ ||. — 14. B °ārdhadhanīna sahitaḍa° M °ārddhaṃ saṃ... bhikṣhusaṃghehi B °tahi agro°. — 16. M °chit | rā° BM °koçaṭeshu° M °ghena sārddha sahā° B °rddham sahiṇḍa° tehi | ye° BM °alra | tad anuprāpto(M°ptaḥ) tatrai° G | kapilavastunaṃ nyagro° B °rāme te dā°.

17. B °sarvaṃ kapi° M °sarva kapilavāstavyā çā° kyayinâçca bha° B °svaṃ kāyāḥ svakāni yu° M °māḥ svakāni yu°. — 19. M °stavyā çākyā çākyayitāçca ca° B °yam | ... M °nāni yojāpa° B °nāni niyyojayanti |. — 20. B °maḥ | bha°.

गमिष्यामः भगवन्तं दर्शनाय ॥ तेन दानि कपिलवस्तुस्मिं घोषणा कारापिता ॥ न केनचित्प्रथमं भगवतो उपसंक्रमितव्यं । सर्वेहि मया सार्धं न्यग्रोधारामं गन्तव्यं भगवन्तं दर्शनाय ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो सार्धं सर्वेणान्तःपुरेण यशोधराप्रमुखेन सार्धं कुमारामात्येहि च सार्धं शाक्येहि सपरिवारेहि सार्धं चतुरङ्गबलकायेहि सार्धं वणिक्सार्थवाहेहि सार्धं श्रेष्ठिप्रमुखेहि निगमेहि महता राजानुभावेन महता राजर्द्धिये कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यासि भगवन्तं दर्शनाय ॥ राजा शुद्धोदनो कपिलवस्तुतो चतुर्घोटेन अश्वरथेन निर्धावति शाक्यगणपरिवृतो न्यग्रोधारामं भगवन्तं दर्शनाय । भिक्षुसंघो च कपिलवस्तुनगरं पिण्डाय प्रविशति । राज्ञा शुद्धोदनेन भिक्षुसंघो दृष्टो ॥ सो दानि अमात्यानां पृच्छति ॥ भो भणे अमात्या किं इमानीदृशा परिव्राजका ॥ अमात्या आहन्सुः ॥ देव कुमारस्य एषो परिवारो ॥ सो दानि तां कृशशरीरां भिक्षू आर्षिप्रव्रजितां उरुबिल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपशारिपुत्रमौद्गल्यायना च सपरिवारा तपतपितशरीरां मुण्डा पात्रपाणी दृष्ट्वा परिदीनमुखवर्णो संवृत्तो ॥ मम पुत्रो यदि न प्रव्रजिष्यति राजा भविष्यति चक्रवर्ती चातुर्द्वीपो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो राजसहस्रपरिवृतो मेदिनीमध्यावसिष्यत् । इममीदृशं परिवारं निर्वर्तेथ अहं न तं इच्छामि द्रष्टुं ॥ ते दानि भिक्षू अमात्येहि वुच्यन्ति ॥ राजा वो न द्रष्टुकामो निवर्तेथ ॥ ते दानि निवर्तित्वा न्यग्रोधारामं गताः ॥ न सो भगवन् राजा शुद्धोदनो इच्छति द्रष्टुं । अस्माकं च दृष्ट्वा प्रतिनिवर्तितो ॥ भगवानाह ॥ इमाहिं [२९९b] एव सर्वस्य भिक्षुसंघस्य आहारं भविष्यति ॥ उरुबिल्वाकाश्यपो भगवन्त-

1. M °pitāḥ na°. — 2. B °cin pratha°. — 4. B °rvakenāntapureṇa° M °ṇa yaçādharā-pramukhena sārdhaṃ kumā° °yehi ca sārdha çākyehi ca saparivārehi sārdhaṃ dhanu° BM °grahārathā° B °rahehi sārdhaṃ çre° M °sārdha çre° B °çreṣṭipramu° M °khehi naigama° B °mehi mahato rājānubhāvena mahatā rājārddhiyena | kapi° M °jarddhiye° bhagavantaṃ da°.

7. BM °stuto rāta° M °rddhāvanti | çā°. — 9¹. B °saṃgha ca° M °saṃgho ca ° piṇḍāya°. — 10². M °imām adṛ° BM °çā pravrajyā |.

11¹. M °āhatsuḥ. — 12. B °kṛçaçarīrāṃ bhi° M °bhikṣhuṃ çi° B °tāṃ | uru° M °tāṃ | nādīkāçyapagayā° BM °maudgalyā° B °rivārāḥ ta° M °vārā tapatappitaça° B °tapatapyitaça° M °dīnamukhyāvarṇnaṃ° B °varṇā saṃvṛtto na°. — 15. BM °jātpati | rājā° M °nvāgataḥ rājana° B °to rājāna° M °pitaḥ me° BM °dhyāvasiṣyan |.

16. M °dṛçyaṃ parivāraṃ nivartetha rathaṃ ta naṃ I° B °rtetha | rathaṃ na°. — 17¹. BM °bhikṣhu a° M °vuccati | B °vuccanti |. — 18¹. M °nivartitvā° B °rāmagatāḥ |. — 18². M °icchāmi dra°. — 19¹. M °dṛṣhtavā pra° BM °rtito |. — 19². M imehi e°. — 20. BM āyuṣmān uru°.

मामन्त्रयति ॥ गच्छामि भगवन् राजानं शुद्धोदनं निवर्तेमि ॥ भगवान्नाधिवासेति ॥ नदीकाश्यपो पि गयाकाश्यपो पि उपसेनो पि सर्वे ते महर्द्धिका भिक्षू भगवन्तं याचेन्ति ॥ गच्छाम भगवन् राजानं शुद्धोदनं प्रसादेमः यथा भगवन्तमुपसंक्रमेय ॥ भगवांस्तेषां पि नाधिवासेति ॥

अथ खल्वायुष्मतो महामौद्गल्यायनस्य एतदभूषि ॥ कं भगवानाकांक्षति भिक्षुं यो राजानं शुद्धोदनमभिप्रसादेया ॥ अद्राक्षीत् महामौद्गल्यायनो दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन भगवतो चित्तं कालोदायिस्मिं भिक्षुस्मिं प्रतिष्ठितं । कालोदायी भिक्षु राजानं शुद्धोदनमभिप्रसादयिष्यति ॥ दृष्ट्वा च पुनः येनायुष्मां कालोदायी तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मतो कालोदायिस्य एतदुवाच ॥ लाभा ते आयुष्मं उदायि सुलब्धा लाभा यस्य ते शास्ता आकांक्षति उदायी भिक्षु राजानं शुद्धोदनं अभिप्रसादयिष्यति । सन्ति अन्ये स्थविरस्थविरा भिक्षू याचन्तो न लभन्ति । त्वं गच्छ आयुष्मन् उदायि राजानं शुद्धोदनं अभिप्रसादेहि ॥ एवमुक्ते आयुष्मां कालोदायी आयुष्मन्तं महामौद्गल्यायनमेतदुवाच ॥ दुरासदा आयुष्मं महामौद्गल्यायन राजानः क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ता ॥ सय्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन समिद्धो महाग्निस्कन्धो पुरुषस्य दुरासदो भवति उपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मं महामौद्गल्यायन राजानो क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः दुरासदा उपसंक्रमणाय ॥ सय्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन कुञ्जरो षष्टिहायनो दुरासदो भवति उपसंक्रमितुं एवमेवायुष्मं महामौद्गल्यायन क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः दुरासदा उपसंक्रमणाय ॥ सय्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन सिंहो मृगराजो दाढी बली केसरी मृगाधि-

1[1]. M °gava rājā° B °ritemi bha°. — 1[2]. BM °gavā nādhi°. — 2. BM nadīkāçyapo āha || ga° M °rddhiko bhikṣhur bhagavaṃ° BM °canti gaccha°. — 3. B °demaḥ | ya° M °meyaḥ. — 4. M °teṣhām api nādhi°. — 5[1]. BM °maudgalyā° M °nasyeda°. — 5[2]. B kaṃ bha° M kittaṃ ya° B °ti | bhikṣhuṃ ya° M °bhikṣhur yo° B °deyā a°.

6. B °kṣhuṣā || ca° M °kṣhuṣa mola° BM °maudgalyā° B °kena | bhagavato ci° M °gavato cintaṃ kā°. — 8[1]. M °dāyī bhikṣhuḥ rājānaṃ abhi°. — 8[2]. M °puna yenāyuṣhmāṃ kālodāyī te° B °dāyin teno°. — 9. B lābhā te yuṣhmaṃ° M °āyuṣhmato udāyi sulabdha-lābhā ya°; B °kaṃkṣati | udāyī bhi° M °ti udāyi bhi°.

11. M °bhikṣhur yācanti na labhante B °nti tvaṃ°. — 12[1]. BM °yuṣhmāṃ a° M °dāyī eḥ°. — 12[2]. M °yuṣhmā ka° BM °maudgalyā°. — 13. M °yuṣhmantaṃ ma° BM °maudgalyā° M °jāno kṣhatri° B °naḥ kṣhatri° M °prāptāḥ ||. — 14. B °nāyuṣhmantaṃ ma° BM °yana imasya ma° M °mahān agniskandho° BM °rāsadā bha° M °kramaṇāya° BM °sam evāmi ma° M °yanaḥ rājāna kṣhatri° [illegible] ja°.

17. Omis par M. B °nāmāyuṣhmaṃ mahāmaudgalyāyana kuñjaro ṣhaṣṭhi° [illegible] | e° maudgalyāyanaḥ kṣha° kramaṇāya ||. — 20. BM °nāmāyuṣhmaṃ mahāmaudgalyāyana siṃho mahārāja(M °jā) dāḍhi ba° M °dhipati durāsadā bhavati puruṣhasya° B °ti | pu°

पतिर्दुरासदो भवति पुरुषस्योपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मं महामौद्गल्यायन राजानः क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः पुरुषसिंहा दुरास[१०३]दा भवन्ति उपसंक्रमणाय ॥ तद्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन शार्दूलो चोलीनकायो गुरुदर्शनो दुरासदो भवति पुरुषस्य उपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मन्महामौद्गल्यायन क्षत्रिया राजानो मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः पुरुषशार्दूला दुरासदा भवन्ति उपसंक्रमणाय ॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तं कालोदायिं गाथाय अध्यभाषे ॥

शृणु मम उदायिभद्रा परमकुशलप्रसादानां समयो ।
शाक्यकुलनन्दिजननं राजवरं साधु प्रसादेहि ॥
न हि अन्यो कोचि भिक्षु समर्थो राज्ञो प्रसादयितुं चित्तं ।
नान्यत्र त्वया उदायि समाचरितेन भगवतो ॥
भूतपूर्वं उदायि अतीतमध्वानमभू भूमिपती ।
नामेन सत्यवर्धनो विघुष्टशब्दो धरणिपालो ॥
धार्मिको धर्मराजा संपूजितः प्राणकोटिनयुतेहि ।
धर्मेण इमां वसुमतिं समुद्रपर्यन्तां अनुशासे ॥
तस्य च अभूषि राज्ञो पुत्रो दर्शनीयो पूर्वबुद्धानां ।
नामेन मतिमारो गुणनयपरिचारितमती च ॥
कामेषु दोषदर्शी अनर्थिको सर्वकामभोगेषु ।
श्रोत्रप्रकुशलमूलो गृहे न रमति विवेकरतो ॥

payā | 2. M °ṇāya | ayyathāpi nāmāyuṣmaṃ mahāmaudgalyāyana kuñjaro shashṭihāyano durāsadā bhavati upasaṃkramitum | evam eva° BM °maudgalyā° M °jāno kaha° prāptā puru° durāsadā upasaṃkramaṇāya | evam evāyuṣmanta mahāmaudgalyāyanaḥ kshatriyā mūrdhnābhishiktā janapadasthāmavīryaprāptā purushasiṃha durāsadā bhavanti |.

3. B °nāmāyushmaṃ mahāmaudgalyāyana çārdūlā criṇakāyo° M °nāmāyushman mahāmaudgalyāyano çārdūlo criṇakāyo gurudarçanā durāsado° B °rçanā durāsada° syu bhavati upasaṃkramaṇāya | evam ayu cāyu° M °ṇāya | evam eva° BM °maudgalyā° M °tri-ya mū° abhika ja°.

6. M °gāthā adhya°. — 7. B °dāyiṃ bha° BM °dakānāṃ samayo cā°. — 8. B çā-kulanandija° BM °lajānaṃ prasādehi na°. — 9. M °anyo kvacid bhikshu° B °nyo kvacid bhikshu° M °rājñā pra° tuṃ cittaṃ B °tuṃ | cittaṃ nā°. — 10. B anyayatā u° M °tra u° BM °carito bha(M °bhaga)vati |.

11. M °dāyī atī° abhādu bhūmi° B °naṃ abhūsi bhūmipatir nāma°. — 12. B °dharaṇipālo dhā° M °dharaṇipālo. — 13. M °rāja saṃpūjito prā° B °jā | saṃ° koṭīna° BM °hi dha°. — 14. BM °ṃsaha i°. — 15. BM °pūrva(B °rva) buddhānāṃ nā°.

16. B °mena mati° M °timāro gu° B °cāritamati ca kā° M °tha kā°. — 17. BM °rvī | a° M °narthako° BM °sku o°. — 18. M avrūpiakuçala gṛ°.

तं अवच मज्जयंतो पुत्त भुञ्जाहि पणीतकामगुणं ।
वेस्सवणभवनसदृशे अमरभवनसन्निभे वेश्मे ॥
तं अवच मतिसारो दशांगुलिं अंजलिं प्रणामयित्वा ।
नैतानि धरणिपाल धनानि परिभुक्तस्य भाग्यानि ॥
अनुधमभसर्पितानि जरामयग्रस्तानि हि तानि विद्यन्ति ।
. . . .
किं कारणं अनन्धो अन्धस्य वशेन उत्पथं गृह्णे ।
सुप्तान्तस्य वेजागतो कथं स्पृहेया अपायस्य ॥
बद्धस्य कथं मुक्तो वचनेन कारागृहमभिक्रमेय ।
विषमस्य समागमं कथं स्पृहेया नरो विज्ञो ॥
प्रतिभासि मे नरपति अन्धो सुह्यन्तो चिरनष्टो च ।
गुह्यसि कामोघेन अहं च कामां जुगुप्सामि ॥
तस्य च वचनान्त पितुनो आज्ञाये स मतिसारो ।
प्रव्रजे अहित्व राज्यं कुमारो कामां च अनपेक्षो ॥
उरगो वा जीर्णत्वचं पङ्कपिण्डमिव त्यक्त्वा राज्यं ।
सागरान्तमहिं सर्वां सो कामेषु दोषदर्शावी ॥
अतिक्रम्य कामधातुं मतिसारो ब्रह्मविहारमाचरे ।
. . . . कुमारो ब्रह्मत्वगमनाये ॥
प्रव्रजितस्मिं कुमारे अनुव्रतो सो पुरोहितकुमारो ।
नामेन सोमदत्तो अनुप्रव्रजेसि मतिसारं ॥

1. BM tam ava° B °putram bhuñjati pra° M °putram bhuñje praṇītakāmā guṇa B °kāmā guṇam vai°. — 2. B °nabhavana sadṛśe ca a° M °guna a°. — 3. M °gulim pra°. — 4. B naitā° M naiṁ tā° BM °dharaṇipā° B °sya bhavanti | M °sya bhavati | . — 5. BM °jamanamantā(M °nttā) sarāgavaga(M °vasa) hi tāni vijño(M °jñapeyati || kāṁ°.

7. M °ṇam anandho agnasya vasena u° BM °gṛhṇe va°. — 8. B °yā | sttāgasya ba° M °yā | sudhanasya. — 9. BM bandhasya° M °vaśanasya kāraṁbhavaṁ | a° B °kāraṁbhavaṁ | a° ya vi°. — 10. M viṣamasya ° tham nāro spṛhe sa vijño B °spṛhe nare vijña pra°.

11. M °si me na ° yuhya cira° B °suhyantī(sa guṇā) cira°. — 12. B °maghe ca a° M °megha ca kāmāni cugupsyami | . — 13. M tasya ca pakhanasya pi° BM °tasya rājñasya matisāra pra°. — 14. M °vrajahitvaṁ rā° B °hitvaṁ rā ° kāma a°. — 15. B uragā ca jīrṇa tva° M °ga ca ji° BM °tyaja jahitva(M °tvaṁ) rājyaṁ sā°.

16. B °mahiṁ sarva sau kā° M sāgarāntā mahi sarvāṁ °sau kā ° darśī B °darśī | . — 17. BM °krama kā° M °dhātu mati° B °ro brahmaṁ vihāra ācaye | ku° M °m ācaye | ku°. — 18. B °ro brahma° M °ro brahmatvaṁ ga° BM °naye pra°. — 19. B °vrajita smiṁ° M °jitatasmiṁ kumāra anuvratasya purohitasya ku° BM °ro nā°. — 20. BM °mena somada° B °je sya matisāra pra° M °je | sa [illegible] matisāra.

प्रव्रजितस्मिं कु[२९३ᵇ]मारे पिता अकासि स तस्मिं अप्रसादं ।
गत्वान सोमदत्तो प्रसादयेसि धरणीपालं ॥
तत्किं मन्यसि उदायि मतिसारो अन्यः तेन कालेन ।
तेन समयेनाहमेव अनर्थिको कामभोगेहि ॥
तत्किं मन्यसे उदायि अन्यो सो सत्यधर्मो आसि ।
अयमेव सो नरपतिः शुद्धोदनो स तदा आसि ॥
तत्किं मन्यसे उदायि अन्यो सो अनुभ्रातो सोमदत्तो ।
त्वमेव सो अभूषि प्रसादये तत्समयं भाव ॥
तस्मादिदानीं उदायि राजं शुद्धोदनं प्रसादेहि ।
भेष्यति महासमुदयो प्रसन्ने तस्मिं महीपाले ॥
भेष्यति अनन्तफलस्य उपचयः मनुष्याणां कुलपुत्र ।
राजवरप्रसादेन नरवरं त्वरितं प्रसादेहि ॥
संप्रति ग्रामाधिपती अतिमानहतो वितर्कमथितो च ।
तिष्ठति सविषमन्ती गिरितटपतितो यथ नागो ॥
क्रोधहतेन भवन्तो पुत्रो यथ राजसेन परिक्षिप्तो ।
नैवात्मानं न प्रजा जानति यथैव भूमिपतिः ॥
ऐश्वर्यहानिमनुस्मरन्तो ऐश्वर्यं च विचिन्तेन्तो ।
मम आसि अप्रसादं गत्वा त्वं ताव प्रसादेहि ॥

अथ खलु राज्ञा शुद्धोदनो कपिलवस्तुस्य नगरद्वारातो प्रतिनिवर्तित्वा सर्वेण

1. M prajitasmiṁ kumāre pi° BM °aṣāsi | sa° B °apramādaṁ ga°. — 2. M °dayasi ° pāraṁ B °pālaṁ ki°. — 3. BM kim anyasi | udāyi(M °yi) ma° M °anyo sa te° BM °lena te°. — 4. BM °samayena aha° B °m eva abhdaki a° M °m evābhāsiki | a° — 5. B °anyā so ° āsi a°.

7. B kiṁ ma° M kim anya udāsi anyo so °ar° B °dāyi ano° BM °tto tva°. — 8. B tvam eva° M tvam evaṁ so abhūṣi | pra° BM °ādaye ta°. — 9. B tasmāt kāṁ idāniṁ u° M tasmāt khu idāni rājaṁ° BM °dehi bha°. — 10. M °samudayo prasāde ta° B °prasāde tasmiṁ samudayo tasmiṁ ma° BM °le bha°.

11. BM °ti | a° B °ntapālam upacayaḥ ma° M °ntapāram upacayo manuṣyāṇāṁ° BM °putraṁ rā°. — 12. BM rājā vara° B °ādena° BM °hi saṁ°. — 13. B °kyddhiti | a° M °dhipatehi a° BM °mānahato vi° sa ti°. — 14. BM °ṣṭhati(B °ti |) vishamanti gi° gp e°. — 15. M °havato pu° B °yathā rā° M °yathā rājabena ° kṣiptāḥ B °kṣiptā nai°.

16. BM °naṁ prajānāti param evaṁ bhū° M °pati B °patiḥ. — 17. BM aiçvaryahā-yam anusmaro ai° M °ryaṁ ca dayaḥ vicintyanto B °ntanto ma°. — 18. BM °kāṣi apra-sā(M °pramu)daṁ gatvā khalu(M °gharaṁ) prasādehi ||. — 19. M °çākyamuniṇḍalena śāddha sakiyaṁ darça°.

शाकियमण्डलेन सार्धं स्वकायां दृष्टिमात्रायां मन्त्रयामि । तत्र राजा शुद्धोदनो शाक्या शाक्यायित्वाय आमन्त्रेसि ॥ महन्तातो पि ऐश्वर्याधिपत्या भ्रंशित्वा कुमारो प्रव्रजितो । यदि न कुमारो प्रव्रजितो अभविष्य सो राजा भवे चक्रवर्ती चातुर्द्वीपो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो तस्य इमानि सप्त रत्नानि भवेन्सुः । तद्यथा । चक्ररत्नं हस्तिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं स्त्रीरत्नं गृहपतिरत्नं परिणायकरत्नं एवं सप्तरत्नं । पूर्णं चास्य पुत्रसहस्रं भवेत् शूराणां वीराणां वरांगरूपिणां परसैन्यप्रमर्दकानां । सो इमानि चत्वारि महाद्वीपा सागरगिरिपर्यन्ता अखिलामकण्टकां अदण्डेनाशस्त्रेण समुत्पीडेन धर्मेण शान्तिनिर्जित्वा अध्यावसिष्य राजान सहस्रेषु च परिवृतो भवेय तेषामवकाके इमोत्रं चक्रवर्तिराज्यं समभिवयन्ते वयं कुमारेण प्रव्रजितेन महन्तातो ऐश्वर्याधिपत्यातो भ्रंशिताः ॥

अथ खल्वायुष्मानुदायी न्यग्रोधा[294a]रामातो वैहायसमभ्युद्गम्य राज्ञो शुद्धोदनस्य शाकियमण्डलपरिवृतस्य पुरतो तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे अस्थासि ॥ अद्राक्षीद्राजा शुद्धोदनः आयुष्मन्तं उदायिं तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे तिष्ठन्तं दृष्ट्वा च पुनः हृष्टो तुष्टो शीघ्रशीघ्रातो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा येनायुष्मां उदायि तेनाञ्जलिं प्रणामेत्वा आयुष्मन्तमुदायिं गाथाये अध्यभाषे ॥

कुतस्त्वमागच्छसि रत्नचीवर
केन त्वमर्थेन इहानुप्राप्तो ।
किं वाच आकांक्षसि त्वं उदायि
सुदुर्लभं सिद्धव्रतान दर्शनं ॥

1. BM °no śākya śā° M °pitayasya â° BM °mantresi ma°. — 2. B mahântâto pi° M mahânto pi ° tyâ pâtayitvâ° B °tyâ pâtravitvâ ku° M °jitaḥ B °to pa°. — 3. B °vijayaṁ | so° M °vishyaṁ so° B °kravartti câ° M °imâni sapta ratanâni bhaveyuḥ B °imâni bhaventuḥ |. — 5°. M °saptamaṁ ratnaṁ B °pûratnam pa°.

6. B puri elaya° B °bhavet | çûrâṇâṁ varâṇâṁ° M °bhavet | çû ° rûpiṇâṁ pa ° pramardaka° BM °kânâṁ so°. — 7. B imâṁ catvâ° M °dvîpânâṁ sâgaraṁgiriparyantânâṁ akhilâṁ akaṇṭhakâṁ ada° BM °tpîḍadha° M °reṇa vâ abhijinitvâ° B °dhyâvasitvyaṁ râjâ° M °sishyaṁ | râjâ ° reyo tamakâmi asmâ° B °saptaṁ cakra° BM °sishyam te sayaṁ kumâ(B °mâra)ṇa pra° M °mahatâto ai ° dhipatiâto bhraṁçâ°.

11. M °danasya çâkyamaṇḍalasya pari°. — 13. B °kshid râtâ çu° M °dam âyushmantam udâyiṁ tâdâla° B °udâyi tâla° M °rikshaṁ tishṭhantaṁ dṛ° B °shṭhantaṁ dṛ ° naḥ dṛishṭo° M °syapîâ utthâ ° ekâṅçam u° BM °ttarâsaṅgaṁ° M °yi ushâṁja ° tvâ âyushmam udâyiṁ gâ°.

16. M kuto tvam â ° cîvarantvam tvam a ° prâptaḥ B °pto kim°. — 18. B kim vâ tvam âkâṅkshasi tvaṁ° M kiṁsvaprâptaḥ âkâṅkshasi tvaṁ udâyi su° B °durlabhâ siddha ° M °durlabhâ siddhadevatâu darçanaṁ |.

लाभास्ते राष्ट्राधिपते शिरीमतो
यस्य तव पुत्र नराणमुत्तमः ।
तेजेन ओभासति सर्वलोकं
सहस्ररश्मीव उदेन्त मेदिनीं ॥

एवं दानि स्थविरेण उदायिना तावन्मात्रं वैहायसमन्तरीक्षे स्थितेन बहूनि बुद्धमाहात्म्यानि परिकीर्तितानि तानि च राजा शुद्धोदनो श्रुत्वा प्रीतो संवृत्तो ॥ सो दानि शाक्या शाक्यायिन्यश्च आमन्त्रयति ॥ सर्वथापि नाम भणि शाक्यो सूर्यस्य अभ्युदेन्तस्य एतं पूर्वंगममेतन्निमित्तं यदिदं अरुणो उदायी भो सर्वसंशयच्छेत्ता सुगतस्य श्रावको ॥

बुद्धस्य पुत्रो परमार्थदर्शी
उपागतो शाक्यकुलं तदन्तः ।
प्रसादये शाक्यगणं इहैव

. . . .

आशाय कृष्यते क्षेत्रं बीजमाशाय वप्यते ।
आशाय वाणिजा यान्ति समुद्रं धनहारका ।
यो यस्य आशाय तिष्ठामि सा मे आशा समृध्यतु ॥
पुनर्पुनः चिय वपन्ति बीजं
पुनर्पुनः वर्षति देवराजः ।
पुनर्पुनः वर्धति बीजयानं
पुनर्पुनर्लाभं लभन्ति कर्षिका ॥

1. M lābhāstu rā° B lābhanu rāṣṭrādhi° BM °to | ya° M °narāṇāṃ uttamaṃ ja° B °mah te°. — 3. M jeta na to lok° B °jena to lok° M °loko saha° B °kaṃ saraśra° M °raçmi iva udayati me° B °udeti me° BM °dinī | . — 5. M °ntarikṣe ° hātmāni pari° BM °tto sa°.

7¹. B °ni çākya çā° M °ni çākyo çākyayi°. — 7². B °nāma sarvāṅgiṇā ° bhyuddanta° M °bhyuddanāttasya etaṃ pū ° m etaṃ pūrvanimittaṃ yam idaṃ° B °u nirmittaṃ yad idaṃ aryudāyī° M °daṃ aryya udāyino ° çayakchettāraṃ su ° vako bo° B °vako bo°. — 10. BM °rthadarçino upā(B °pa)gamo çākyakula tadanta(M °taratta)ra pra°.

12. B praçādaye çākyamahāntaṃ evaṃ | ā° M °ye çākyamamahāntaṃ ā°. — 14. BM °traṃ vīja(B °jaṃ)m āçāya vāpyate | . — 15. M āçāya vāṇijā yānti sa° B °dhanahārakā | M °nahārakā.

16. M yo yasya āçāya tiṣṭhāmi | sā me āçā sa° M transpose ici les lignes 1–5, p. 109, avant la ligne 17, puis répète la ligne 1, p. 109. — 17. M °rpunar kahiyra° BM °vayanti vījaṃ(M °jaṃ |) puna° M °rājaṃ | . — 19. M °naṃ | pu ° nah lābhaṃ labhaṃni ka°.

पुनःपुनर्याचनका उपेन्ति
पुनर्पुनः सत्पुरुषा ददन्ति ।
पुनर्पुनः सत्पुरुषा पि दत्वा
पुनःपुनस्स्वर्गमुपेन्ति स्थानं ॥
दुर्लभो पुरुषाजन्यो न सो सर्वत्र जायते ।
यत्र सो जायते वीरः तं कुलं सुखमेधति ॥
वीरो हि वै सप्त युगां पुनाति
यस्मिं कुले जायति भूरिप्रज्ञो ।
पितेव शाक्या नयति देवदेवो
तथापि जातो भुवि सत्यनामः ॥
शुद्धोदनो नाम पिता विभक्त
बुद्धस्य माया इति नाम माता ।
या बोधिसत्वं परिहार्य कुक्षिणा
कायस्य भेदात्स्वर्गेषु मोदति ॥
सा मोदति कामगुणेहि पञ्चहि
इष्टेहि कान्तेहि बुद्धस्य माता ।
चतिरिव ...... पुण्यकामा
परिवारिता अप्सरसां गणेहि ॥
पुत्रस्य बुद्धस्य असङ्गतायिनो
गंभीरसत्वामतिमस्य तायिनो ।
प्रीतः पिता हर्षित एष शाक्य
[१९४b] धर्मेण त्वं गौतम आर्षको सि ॥

राजा आह ॥

यस्मान्निमित्ते प्रव्रजितो सि भिक्षु
अर्थाय सो चरति ब्रह्मचर्यं ।

1. B °r yācakā u° M punarpu°. Dans la répétition de ce vers M lit : punarpunaḥ yā° upeti. — 3. BM °ruṣakāi datvā(M °tvā ‖) punaḥ° M °naṃ | pu°. — 5. M durllabho°.
6. M °vīro taṃ° BM °ṃ evaṃ ‖. — 7. M °punāti yasmiṃ° B °jāyate bhūriprajña pi° M °prajñāḥ pi°. — 9. M pito śākya na° [illegible] trayā hi yāta° nāma |.
13. BM °rihārya(M °hārya) sāpi sa kukṣi°. — 15. M sa mo°.
17. BM °riva pu° puranaṃ pu°. — 19. BM putrasmiṃ ba° M °nāgāra° BM °rasaya pra°.
21. BM prītaḥ pitā(B °to) [illegible] (M [illegible] ° [illegible] gautama° M °kaṃ ‖. — 25. M °vrajito u° BM °sa brahmacaryaṃ ca°.

न सो भीतो नापि भयं उपेति
एको पि सो रमति वृक्षमूले ॥

उदायी आह ॥

यस्यार्थिके प्रव्रजितो सि राज
तस्यार्थ सो चरति ब्रह्मचर्यं ।
न सो भीतो नापि भयं उपेति
एको पि सो रमति वृक्षमूले ॥
एवं चरन्तं मुनिमप्रमत्तं
निन्दाप्रशंसासु अवेधमानं ।
सिंहो व शब्देषु असंत्रसन्तं
वातं व जालस्मिं असज्जमानं ।
नेतारं अन्येषु अनन्यनेयं
धीरं जिनं श्रावक वयं वदेमि ॥
यं वेदयसि अनोपमप्रज्ञं
मह्यं पुत्रं तस्य पिता ति ब्रूमि ।
पुत्रस्य तस्य मह्य पुत्रो भोसि
भुक्तान भिक्षु इह पिण्डपातं ॥
एष्याम वयं अपि दर्शनाय
बुद्धं अनन्तिवरं वितीर्णकांक्षं ।
लोके उद्पासि न सत्वसारो
पुत्रं मह्यं यथा वदेसि भिक्षु ॥
भुक्तान भोजनं दायद्यं
शुचिं प्रणीतं रसस्वादुपेतं ।

1. BM so bhī° pati | u°. — 4. BM °rājā pra°.

6. M na pabhīto° B °bhayam u°. — 8. BM ekam varantaṁ muni° M °ttaṁ | nindāpraçaṁçāsu avepamānaṁ B °çāsu avepamāna anih°. — 10. BM °ho va ça° B °asantasantaṁ° M °asantasantaṁ | vātaṁ ca jālasmiṁ asajjamānaṁ B °jālasmiṁ°.

12. BM °yaṁ (M °yāṁ | yaṁ) bhīrodinaṁ ° demi | . — 14. M °prajña mahyaṁ | pitā ti me bravmi B °hyaṁ pitā ni bravmi | .

16. BM °tahiṁ ma° B °bhuktvā bhi° BM °bhuttikā hi bhi° M °kalu bana pi°. — 18. M yasyāma° B esyāma° BM °vayaṁ pi° M °vaṁ viçaraṁ vitīrṇapakāṅkahā | B °vaṁ vitīrṇakāṅkahāṁ lo°. — 20. B °si satvasāro | pu° M °si satvasāra putra ma° BM °bhikṣuḥ.

22. M gupitā ca so bho° B bhuptkā ca bho °rihaṁ | çu° M °çucipra° B °nasaṁ svādupetaṁ so° M °svādrupetaṁ | .

सो प्रक्रमे पिण्डपात्रं गृहीत्वा
उपसंक्रमे येन जिनो अग्रेयो ॥
सो तं प्रदेशं उपसंक्रमित्वा
उपनामये पिण्डपात्रं जिनस्य ।
वन्दित्व पादां अवचि तथागतं
याचन्ति ते ज्ञातयो दर्शनाय ॥
एदृशां गुणां श्रुणित्व भूमिपालो
विपुलमुदानयति सुलब्धा लाभा ।
मह्यं अनन्ता यं त्रिसाहस्राय
लोकधातूये जिने जीवमाने
भविष्यति संभ्रमो नायकेन ॥
संपुष्पिता द्रुमलता कुसुमावलीयो
आसेविता च द्विजसंघनिनादितेन ।
एवं पि मह्यं हृदयं प्रीतिसंकुसुमितं
श्रुत्वान पुत्रं मम सर्वगुणोपपेतं ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनः अभ्यन्तरं राजामात्यमामन्त्रयति ॥ भो भणे अमात्य सर्वार्थसिद्धो कुमारो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा प्रवृत्तवरधर्मचक्रो कपिलवस्तूपवनेषु अनुप्राप्तो । ततः पुत्रस्य सर्वार्थसिद्धस्य कुमारस्याभ्युद्गमनं करिष्यामि ॥ ततो कपिलवस्तुनगरे घोषणां कारापेहि । सर्वेहि शाक्येहि ब्राह्मणगृहपतिकेहि सर्वेहि च गान्धर्विकेहि सर्वेहि च श्रेणीहि सर्वेहि च शिल्पायतनेहि मया सार्धं सर्वार्थसिद्धस्य प्रत्युद्गमनं कर्तव्यं ॥ साधु महाराजेति ॥ सो राजामात्यो शुद्धोदनस्य प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव कपिलवस्तुनगरे चत्वरशृंगाटकचत्वरापण-

1. M so pakra° B °upanāmaye yena jāna a° M °upanāmaye pimḍa° (l. 4). — 3. M °ya piṁḍapā° B °traṁ | ji° BM° aya va°. — 5. B °nditvā pā° BM °taṁ | yācyaṁti ° mhya īmedṛ°.

7. BM imedṛ ° nitvā bhūmipālā | trikhuttaṁ (M °la trishkṛityaṁ) u ° ti lābhā sulabdhā- (M °labha) ma°. — 9. BM mahyam anantāya tri ° ya loke dhātūye jīva° B °shyati | saṁ ° kena saṁ°.

12. BM °kusumitā (B °tāya) kirṇṇa āsevanti dvi ° ditāni ||. — 14. BM edṛçaṁ pi° B °mitaṁ | çru° BM °tvā putraṁ sarvaguṇopetaṁ ||.

16a. M °dana a°. — 16b. B ho bha° M ho bhaṇe amatya ° kumāro [illegible] °paramaṁ anuprāptaḥ ta°. — 18. M tasa pa ° naṁ kartavyaṁ | . — 19a. M sādhu [illegible] kārayati B °nāṁ kārayati | . — 19b. M °gṛihapatehi sa rājā° (21b) B °na gandharvi ° vyaṁ sa°.

21a. B sādhu ma°. — 21b. B °leva[illegible] nagaraṁ catva° M °levastuṁ [illegible]nagaraṁ catvaraṁ çriṁghāṭakaṁ antarāpaṇa ma° B °nāmāyapaṇa°.

मुखेषु घोषणां कारयति ॥ भगवन्तो सर्वार्थसिद्धकुमारो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा कपिलवस्तूपवनेषु अनुप्राप्तो । [११५ᵃ] ततो सर्वभवन्तेहि राजा शुद्धोदनेन सार्धं भगवतो प्रत्युद्गमनाय गन्तव्यं ॥

शाक्यानां वंशगतो भेष्यति यो ह्य चार्यं
सिद्धाभिप्रायो तृष्णाविरक्तचित्तो ।
क्षीणास्रवो विगतरागो अनंतचक्षुः
दुःखामथ द्वादशवर्षं अनन्तप्रभो ॥
आर्यदर्भेरिरयं श्रुत्वा शाक्यराष्ट्रे
संगीतिं दैवगणवादितं लुम्बिनीये ।
येन प्रतिज्ञा कृता बुद्धो भविष्यं लोके
सो एष्यति भूतयशो विगतान्धकारो ॥
प्रक्रान्तो सप्तपदं यो इह लुंबिनीये
बोध्यङ्गसप्तरत्नानि अनुबुध्ये येन ।
यो सिंहनादं नदते अहं लोके ज्येष्ठो
सो एष्यति परवादप्रभञ्जनागो ॥
येनेदं अपकृतं गर्भगृहं अशेषं
उच्छोषितो च मे पुनः भवोहः सर्वं ।
उच्छोषिता तृष्णलता च दुःखस्य मूलं
सो एष्यति बंधमोक्षं करोन्तो लोके ॥

ते दानि कपिलवस्तुतो शाक्या शाक्याधिपस्य तं घोषं श्रुत्वा क्षिप्रमेव राजकुलद्वारे

1. M bhavanto sarvā° B °ūtayā saṁmya° M °lavastupava° prāptaḥ. — 2. M tato sarve bhavanta° BM °hi | rājā ça° M °na sārdha bha°. — 5. BM çākyānāṁ (M °nāṁ) çakale gate bhaviṣyati | jagasya trāṇaṁ (M °sya çrāṇāṁ) aï ° yo tribhavāna vi(M °vāu vijña ° tta kaḥ)°.
6. B °kaluṣ dukshāṁ atha° M °kaluṣ ukshām atha° BM °rabuhi anantaprajñāna ananda°. — 8. BM °bhaṇitena çrutvā çākyarāṣṭraṁ saṁgītā devatayana (M °yacajhatam la° B °niye ya°. — 10 M °kṛta bhaviṣyaṁ | lokeṣu bhaviṣyati bhū° B °viṣyaṁ lo° BM °kāro yo pra°.
12. B °nīe | sapta padāni yaḥ i° M °padāni | yo i° BM °ratnāni anubuddhya (B °dhye) tena yo°. — 14. BM °siṁhanadita aham° B °jyeṣṭo so° BM °nako ya°.
16. BM °daṁ prakṛtā garbhagajanaṁ asesaṁ (M °ṣaṁ) ucchoṣitaṁ | (B °ucchoṣito) me punaḥ bha (M °nar bhaṇ)va° B °sarvaṁ u° M °sarvaṁ ucche°. — 18. B ucchoṣitā tṛṣṇālatā jālinī duḥ° M °ṣitā tṛṣṇālatā jālinī duḥ° BM °ti bandhanamoca ° karoti lo°. — 20. M °stuto mahānagarāto çākyaçākyaṁ° BM °dvāre saṁnipatito sa (M °te | sa) ka° B °hitapramukhāyā brāhma° BM °çreṣṭhipramukhā sarvi° M °gṛhaka sarve° B °kapilasā° M °vāstavyā ça°.

संनिपतिता सकुमारामात्या भटबलाग्रा पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणाः श्रेष्ठिप्रमुखो वणिग्ग्रामो सर्वे च ये कपिलवास्तव्या गन्धर्विका । तद्यथा चक्रिकवेतालिकनटनर्तकऋल्लमल्लपाणिस्वरिका शोभिका लंघका कुम्भतूणिका वेलम्बका द्विस्वलकायका पंचवटुका गायनका भाण्डविका हास्यकारका भेरीशंखमृदंगपटहिका तूणवपणववेणुवल्लकीएकादशीवीणावाद्या च वाद्यवाचका च सर्वे राजकुलद्वारे संनिपतेन्सुः । सर्वे च कपिलवास्तव्या श्रेणियो । तद्यथा सौवर्णिका हैरण्यिका प्रावारिका शंखिका दन्तकारका मणिकारका प्रस्तारिका गन्धिका कोशाविका तैलिका घृतकुण्डिका गौलिका वारिका कर्पासिका दधिका पूपिका खण्डकारका मोदककारका कण्डुका समितकारका सक्तुकारका फलवाणिजा मूलवाणिजा चूर्णकुट्टगन्धतैलिका आजीवनीया याविदका गुडपाचकाः खज्जपाचकाः शुण्डिकाः सीधुकारकाः शर्करवाणिजा । एते चान्ये च नगरव्यवहारिका सर्वे राजकुले संनिपतेन्सुः । सर्वे च कपिलवास्तव्या शिल्पायतना । तद्यथा लोहकारका ताम्रकुट्टा सुवर्णकारका त्रपुकारका प्रभोपका रौपिणो वपुकारका शीशपिण्डकारा जतुकारका मालाकारा पुरिमकारका कुम्भकारा चर्मकारा ऊर्ण[295b]वायका वल्कलतन्त्रवायका देवतान्तवाया चैलधोवका रजका शुचिका तन्तवाया चित्रकारका वर्धकिरूपकारकाः कालपात्रिकाः पेलकाः पुस्तकारकाः पुस्तकर्मकारका नापिता कल्पिका छेदका लेपका स्थपतिसूत्रधारका उच्छोडकारका कूपखनका मृत्तिकावाहका काष्ठवाणिजा तृणवाणिजा शंखवाणिजा वंशवाणिजा नाविका चोलुम्बिका सुवर्णधोवका सौण्डिका । एते चान्ये च उच्चावचा जनता हीनोत्कृष्ट-

4. B °thā ca krīra te tah° M °ca krīḍāte tarikamaṭa ° pāṇisvaritvariṇakhi° BM °ubhatuṇikā velañba(M °velaṃ)kāḥ dvistri(M °dvitri)kā ° ṭukā gāya° BM °daṃgapaṭa(B °ṭa-hi)kā tūṇapaṇavavīṇa(M °vakīnā)vallakīekādaçivīnā ete vādya ca ka ° dyakānāṃ sarve rā° B °ṃnipatitetsuḥ | sa° M °nnipatetsuḥ sa°.

6[b]. M °lavāstavā çreṇiyo || B °lavastavyā çreṣṭhiyā || . — 6[c]. M °suvarṇikā hai ° prastārakā gandhikā nāvi° B °nlikā koṃvikā tai° M °gaurikā vā° BM °rpāsika dadhyi° B °modakāna° M °modakārakā kaṇḍrakā samitakārakā çaktu° B °guḍapācakāḥ kha° M °ḍapācakāḥ çuṇḍhipācakāḥ sīṃdhurakārakā ça° B °ṣīdhukārakāḥ ça° M °rkkaravāṇijāḥ.

11. B °patetsuḥ || . — 12[b]. M °yatanāḥ || . — 12[c]. M °lohakārakā tāmra° BM °ddhu(M °ddhura)kārakā prabhopa(M °prabhropra)kā rohiṇa tra(M °ḍa)kārakā çītapiṭṭitā jantu(M °ttikā jaṃtu)kārakā mālākārā(M °lākārakā) purimakārakā kumbha(M °rakāṃ kumbha)kārā(M °rakā) carmakārā turaṃ(M °rāṃ tuḍa)vāyakā varūṭantra vā° M °cairadhavakā raja° B °cailadhavakā raja ° kārapatrī° M °citrakārakā vaddhakirūpakārakāḥ kālapatrī ° rasakārakā nāvikā kalpikā chedakārakā sthapatisūtrakārakā ujjā gaṇḍapārakā° B °sthapatimukārakā ucchragaṇḍapārakā° B °tikāvāhakā kāshṭavāṇijā tṛ° M °tṛṇavāṇijā vaṃçavāṇijā staṃbavāṇijā nāvikā [illegible] ca° B °vikā [illegible] ca° M °[illegible] saṃmbikāḥ. — 19. BM °uccavacā° M °kulaḍā° BM °patetsuḥ || .

मध्यमा सर्वे राजकुलद्वारे संनिपतेन्सुः ॥ एवं दानि राजा शुद्धोदनो रथेन च जनकायेन अन्तःपुरेण सार्धं कुमारामात्येहि परिवृतो धनुकरपिटकहस्त्यारोहेहि सार्धं चतुर्घोटरथमभिरुहित्वा श्रेष्ठिप्रमुखो निगमो सार्थवाहप्रमुखो वाणिजग्रामो पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणा अष्टादश श्रेणीयो पुरस्कृतो परिवृतो महता राजर्द्धीये महता राजानुभावेन महतो जनकायस्य हक्कारहिक्कारभेरीमृदंगपटहशंखसंनिनादेन कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यात्वा येन न्यग्रोधारामस्तेन प्रस्थितो भगवतो दर्शनाय ॥ भगवतो दानि एवं भवति । अभिमानिनो शाक्याः यदि साथ स्वके आसने निषण्णो प्रतिसंमोदयिष्यामि अत्र मानं नविष्यति चित्तस्यान्यथात्वं कथं हि नाम यो कुमारो चक्रवर्तिराज्यमपहाय प्रव्रजितो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुधित्वा धर्ममधिगतो धर्मस्वामी आत्मानं प्रतिजानाति सो पितरं च वृद्धतरां च गुरुस्थानीयां च न प्रत्युत्थिहति । नास्ति च सो सत्वो वा सत्वकायो वा यस्य तथागते प्रत्युपस्थितस्ये न सप्तधा मूर्धा स्फलेया । यन्नूनाहं पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमेयं ॥

अथ खलु भगवां पितु राज्ञो शुद्धोदनस्य शाक्यमण्डलस्य च नामालिमात्रं ज्ञात्वा आगमनं विदित्वा पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमति अस्पृशन्तो पादतलेहि भूमिं ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो दूरतो एव न्यग्रोधारामे भगवन्तं पश्यति पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमन्तं अस्पृशन्तं पादतलेहि भूमिं दृष्ट्वा च पुनः आश्चर्याद्भुतसंहृष्टरोमकूपजातो आश्चर्यं यादृशं कुमारेण ध[296ᵃ]र्मो अभिगमितो यथा सर्वलोके द्विपदानमुत्तमो ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो शाक्यो शाक्यानामामन्त्रयति ॥ पश्यथ भवन्तो येन कुमारेण संक्रमो

2. M °kumârâmâtya ° dhanukârapiṭhakârohe° B °dhanukârathikâthikârohe° M °ghoṭaṃra abhi° B °ghoṭakena abhi ° śreṣṭhipramukho ni° M °ṣṭhipmukho ni ° hapramukho vaṇi° BM °hitapramukho brâ° B °râjariddhi° M °riddhiye° BM °rena mahatâ janakâyasya hakkâ; B °krâ; opikkâ; B °krâ; rabhe° B °pradhvâ; bana to°.

7. B Abhimâ° M °ṇâkyâ yadi° B °na | atha° M °atha mânaṃ bhaviṣya cî ° rtitâṃyaṃ apahâ° B °bhisaṃbodhitvâ dharmam adhiga° M °saṃbuddhitvâ dharma adhi ° guruṇâṃ gurusthânîyaṃ ca na° BM °pratyutthihati ||.

11. B °taka ya sa° M °tyastâ ° mûrddhâ sphâlayâ | B °rddhaṃ sphâlayâ ||. — 12. B °riṣâkaṃ di° M °ryânaṃ caṃkramâmeti°. — 14. B °laṣya ca nâmadhânanaṃ jñâ° M °dirgha cikramati | aspṛśaṃto pâdatalehi° B °ti | aspṛ°.

16. M °dhoravâna bha° B °ryati | pauru° M °dirgha caṃkramaṃ caṃkramantaṃ | aspṛ° B °maṃ caṃkramaṃ | aspṛśaṃto pâ° M °yanto pâdatalehi bhûmîṃ paśya ° punar âçcarya° BM °hṛṣṭaromakû; M °kujaya° M °to âçcaryaṃ yâdṛ ° rena mama abhigamito || ya°. — 19. BM °na çâkyâ çâkî° B °ti ya°. — 20. B °bhagava° M °ḍaṃ vicintya yaḥ° BM °athagata dra° M °akuṃ sarvajño sarvajño sarvadha° B °bhijñâta anekakalpaṃ° BM °abhisthâna° B °samâmiddhapâtraṃ ahṛ° M °siddhanaṃ°.

शिक्षितो मार्गयता द्रष्टुं सर्वज्ञं सर्वधर्मेष्वनिश्रितसंकथ्यं सर्वसिद्धं नरेन्द्र सो पश्यतु सिद्धार्थं सर्वसिद्धिसंप्राप्तं ॥

दृष्टान पूर्वं परिपूर्णकायं
सुलक्षितं लक्षणचित्रितांगं ।
पञ्चदशे यथ एव चन्द्रो
परिवृतो नक्षत्रतारकेहि ॥
दृष्ट्वा सुरूपं चलमानकायं
तमायताक्षं शिरिये ज्वलन्तं ।

. . . .

अथ खलु राजा शुद्धोदनो यावतकं यानस्य भूमि तावतकं यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य सान्तःपुरेण सार्धं शाकियगणेन च पदसा येव न्यग्रोधारामं प्रविष्टो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा मूर्ध्ना भगवतः पादौ वन्दित्वा गाथामध्यभाषि ॥

इदं तृतीयं तव भूरिमेध
पादानि वन्दामि समन्तचक्षुः ।
यं च ते नैमित्तिका व्याकरेन्सुः
यं जम्बुच्छाया न जहे इमं च ॥

अथ खलु भगवां न्यग्रोधारामे तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे स्थित्वा विविधविचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति । हेष्टिमं कायं प्रज्वलति उपरिमातो कायातो शीतलस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्यन्दन्ति । उपरिमे काये प्रज्वलिते हेष्टिमातो कायातो शीतलस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्यन्दन्ति ॥ अथ खलु भगवाञ्ज्वलन-

3. BM °kāyaṃ | su° M °kāyaṃ | sulakṣaṇapuṇyalakṣitaṃ ci° B °taṃ lakṣaṇaṃ ci° BM °tāṃ-gā pa°. — 5. BM pañcamāsi(M °tra) yathaiva candro° BM °vṛtālakṣaṇa°.

7. BM °paṃ pravamānakāyaṃ ta° M °śiriyaṃ jvalamānaṃ || B °mānaṃ || atha°. — 10. M °na yāvatakaṃ yānasya bhūmiṃ tāvantakaṃ yāna° B °yānā yānāto pratyora° M °pratyoru° BM °hya sa antaḥ° B °siddhaṃ sākiyagaṇeṇa° M °padasyāyena ca nya° B °sā yena nya° M °ndhitvā bhagavato pādau śirasā vandi ° thām adhyabhāṣati || .

14. BM °bhūmiprajña vadāṃ te(B °u te |) vandi ° kṣuḥ yaṃ°.

16. BM yaṃ ca naimittikā vyākaresu(B °tuḥ |) yaś ca jambucchāyā na jahatur i-(M °tuḥ) imaṃ ca tṛtīyaṃ(M °yāṃ) || . — 18. M °dhārāmaṃ tā ° ryāṇi karo° B °roti ka°. — 19. B °heṣṭimaṃ° M °jvarati uparimātre kāyā°. — 20. BM uparimaṃ kāyaṃ pra° B °heṣṭimā° M °śatāmyatāni gra°

21. M °jvalana śikhāyāṃ varṣaparidāhya s ° tā varṣakacchakarṣyo° B °kaldara°

यथानुचियेन अभिनिर्मिणित्वा अन्तरीक्षे पर्यङ्कसमुपेतो पुरस्तिमायां दिशायां अन्तरहितो पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भवति । पश्चिमायां दिशायां अन्तरहितः पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति । उत्तरस्यां दिशायां अन्तरहितो दक्षिणायां दिशायां प्रादुर्भवति । दक्षिणायां दिशायामन्तर्हितो उत्तरायां दिशायां प्रादुर्भवति ॥ एवं दानि महाप्रातिहार्यं विस्तरेण कर्तव्यं ॥ तत्र दानि बहूनि प्राणिकोटीशतसहस्राणि भगवतो एतूर्श ऋद्धिप्रातिहार्यं दृष्ट्वा प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता संवृत्ता आश्चर्याद्भुतप्राप्ता हक्कारसहस्राणि प्रवर्तेन्ति ॥ महाप्रजापतीय दानि गौतमीय यदा भगवानभिनिष्क्रान्तो तस्या रुदन्तीय शोकेन च अक्षीणि पटलेहि च संछन्ना अन्धा संजाता । तहिं च यशोधरामे भगवतो विविधानि विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करेन्तस्य हक्कारसहस्राणि वर्तन्ति महाप्रजापती गौतमी यशोधराये पृच्छति । किं एते हक्कारसहस्राणि कुर्वन्ति ॥ यशोधरा आह ॥ एषो भगवां वै[296b]हायसमन्तरीक्षे विविधानि विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति नापि त्वं पश्यसि ॥ यशोधरा आह ॥ आगमेहि अहन्तव करिष्यामि यथा त्वं पश्यसि ॥ ताये दानि यशोधराये यत्र भगवतो प्रातिहार्याणि करोन्तस्य कायातो पंच धाराशतानि स्रवन्ति ततः उदकाञ्जलिं पूरेत्वा महाप्रजापतीये गौतमीय अक्षीणि आसाञ्चितानि तानि च पटलानि बुद्धानुभावेन भिन्नानि । तस्या दानि यथापौराणा शुद्धा विमला दृष्टि संजाता ॥

अथ खलु भगवां वैहायसमन्तरीक्षे विविधानि विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि कृत्वा बहूनि प्राणिसहस्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि दर्शयित्वा आर्यधर्मेषु प्रतिष्ठापयित्वा प्रज्ञप्त एव आसने निषीदे ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो शाक्या च भग-

M °purastimāyāṃ diçāyāṃ prādurbhavati | paccimāyāṃ diçāyāṃ antarhito purastimāyāṃ diçāyāṃ prādurbhavati | u°.

3. B uttarasyāyaṃ diçāyam antarahito uttarā° (lacune sans.) M °syāyāṃ diçām antarhito dakshiṇāyāṃ diçaṃ prā°. — 4. M dakshiṇāyāṃ diçāyām anta° B °ttarāyaṃ diçāyaṃ prā°. — 5¹. M °hārya vi°. — 5². BM °bahuni prā° M °kojīsahasrāṇi bhu° B °vṛttāḥ ā° M °vṛttāḥ B °ptā hakvāra ° vartanti | M °vartanti.

7. B °jāpati | ya dāni° M °gautamīyaṃ yadā bhu° B °aya rudanta ço° M °syā ...naiva ço° B °akshīṇi paṭalehi ca saṃcchu° M °talena ca saṃcchannā andhā saṃjātāḥ. — 9. B °trāṇi yama ° sya hakvāra° M °sya hakāra ° B gautamī ; yaço°.

11¹. BM °hakvāra° M °kurvati. — 12. B °trāṇi yama°. — 13². BM māgame°. — 14. M tāyaṃ dā ° dharāye yatraṃ bha° B °dharāye yatraṃ bha ° hāryā ka M °to prātihā ° nti | tato u° B °nti | tataḥ° BM °lih pūra ° gautamīye akshiṇi ārvīdhitāni°.

17. BM tasya dā ° rājñaṃ çuddhā (B °ddho) vi°. — 18. BM °yamakaprātihāryāṇi kṛtāni ba° B °aṇi riddhiprātihāryāṇi da° M °çayitvā aryyadha ° pta eva ° BM °ne nishide |. — 20. M °çākyāç ca bhagavato pādau ° sahitaṃ ca pra ° detaḥ B °detaḥ |.

वतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं साधु च सुष्ठु च प्रतिसंमोदित्वा एकमन्तं निषीदिंसु । महाप्रजापती गौतमी च यशोधरा च सार्धं च अंतःपुरेण भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रतिसम्मोदित्वा एकमन्ते निषीदिंसु । अथ खलु राजा शुद्धोदनो वेगजातो भगवतो हिताहितं अपृच्छे ॥

तं देववर्णं सुकुमाररूपं
उद्यानभूमिं अनुचंक्रमन्तं ।
पिता पुत्रं प्रांजलिको उपागमे
इन्द्रं व देवा त्रिदशा व शक्रं ॥
इदं तृतीयं तव भूरिप्रज्ञ
पादान्ति वन्दामि समन्तचक्षुः ।
यं च ते नैमित्तिका व्याकरेंसु
जंबुच्छाया न विजहे इमं च ॥
ते देववर्णा उभये समागता
बुद्धो च बुद्धस्य पिता च राजा ।
उपशोभति लावणे नियन्तो
चन्द्रो यथा नक्षत्रगणा प्रमुखो ॥
अथाप्रमेयस्य पितुरभूषि
चिरस्य दृष्टान प्रियं समापे ।
पुत्रं स्वकं मानसमं नियन्तं
हिताहितं पृच्छति वेगजातो ॥
पुरा तव कम्बलपादुका च
शुचिका सूक्ष्मान्तरसंस्थितासु ।

1. M °pati gau° B °gauttami° M °rddhaṁ cāntaḥpureṇa bhagavato pā° BM °ṣhidetsuḥ | . — 3. BM °taṁ ca priccha | (M °cchet). — 5. BM °ntaṁ pi°.

7. B °indro ca deva triçā ca çakro° M °indro caṁ da ° çā ca çakraḥ. — 9. BM °yaṁ ca ta° M °bhūmiprajño pā° BM °n to vandited sa°.

11. BM pañcakuyā nai° M °mitikā vyākaretsuḥ jaṁ° B °retsuḥ | jaṁ° BM °jahe | i° B °māṁ ca de°. — 13. M °tā buddhaçca buddha° BM °jā u°. — 15. BM °lavaṇe ni° M °sharyo candro° B °atraga° M °mukta.

17. M atha pra° BM °dṛiṣhṭvānapi°. — 19. M °nisharṇṇaṁ hitāhitāhitaṁ pṛicchanti ca ve° B °cchanti vegajāto pu°.

21. M puraṁ tavaṁ kaṁbalapādukā ca ca° B puro tavaṁ ka° dukā ca sucikā sa-kshmāntaraṁ saṁ° M °citā sukshmottamasaṁ°.

अभिरुह्य तां चंक्रमसे च वीर
चेतेषु हर्म्येषु धरीयमाणे ॥
सो दानि तामनुचाविनीहि
समन्तनेमीहि सहस्ररेहि ।
कुशकण्टकशर्कराक्रमन्तो
कथन्ते पादौ न रुजन्ति वीर ॥

भगवानाह ॥

सर्वाभिभू सर्वविदू अहमस्मि
सर्वेषु धर्मेषु अनोपलिप्तः ।
सर्वं जहे तृष्णक्षया विमुक्तो
न मादृशो संजनेति वेदना ॥

राजा आह ॥

पुरा तव लोहितचन्दनेन
अंशिका रक्तोपनिभेन काये ।
समोद्गमन्धेन सुशीतलेन
स्नपका विलिम्पिन्सु ते स्नापयित्वा ॥
सो दानि ग्रीष्मासु खरासु रात्रिषु
वनाश्रमं ईर्यसि चंक्रमन्तो ।
ओदातशीतेन सु[297a]खेन वारिणा
को दानि ते स्नापयते किलन्तं ॥

भगवानाह ॥

शुद्धा नदी गौतम शीतलीया
धर्मात्मिका सद्भिः सदा प्रशस्ता ।

1. BM 'hya taṃ caṃ ' ca vara ' cchatra dhariyamāna | (M 'nā). — 3. BM 'thanehi mṛṣida (B 'dūhājā' B 'hantrehi ka'. — 5. BM kuçakaṃṭhakaçakara akra' M 'nto kracica c pā' B 'cche pā ' virā |.
8. BM 'bhū sarvavidu tam asmiṃ sarve ' ptaḥ sa'. — 10. B sarve ja' M 'kto ne mādṛçaṃ upajānati yevā | B 'na mānasaṃ upajānati ve'.
12. B puro tava rohitacandanena saçiabya rakto' M 'va rohita ' na çaçiaya raktopanibhedakāre B 'le ma'. — 15. B 'snayi s' M 'snapakā vilimpensu te' B 'paṇa te'.
17. B 'vanāddhana irya' M 'vanāndhana irya'. — 19. BM tato tena çī' M 'kilataṃ |.
22. BM 'gauttama çī' M 'lā sadbhis sadā praçastāḥ.

यस्मिं ह्रदे देवगणेहि स्नातो
ओगाढगात्रो प्रतरामि पारं ॥
धर्मो ह्रदो गौतम शीलतीर्थो
अनाविलो सद्भिः सदा प्रशस्तो ।
यस्मिं ह्रदे देवगणेहि स्नातो
पृथिवीं प्रवाहेति सपुष्पगन्धां ॥

राजा आह ॥

यदा तुवं काशिकवस्त्रधारी
पट्टुमुत्पलचम्पकवासितानि ।
शुक्लानि वस्त्राणि निवासयित्वा
सो शोभसि शाकियमण्डलस्मिं
शक्रो व साहस्रनेत्राण मध्ये ।
सो दानि शाणानि च पट्टकानि च
रक्तानि वस्त्राणि कुसुम्भकानि ।
धारेसि तं च अनुगुप्यमानो
इदं पि ते आश्चरियं महन्तं ॥

भगवानाह ॥

न चीवरे शयने भोजने वा
अनुध्यापिता भोन्ति जिना नरेन्द्र ।
लब्धा मनापं अथवापि अप्रियं
उपेक्षका भोन्ति जिना प्रजानका ॥

राजा आह ॥

पुरा तव अश्वरथा विचित्रा
सुवर्णवंशरुचिरा महार्हा ।

1. BM °smiṃ M °snāyate nadīmugā°. — 3. BM °gauttama śī° M °lo sadbhi sadā pra-snato |. — 5. B °thivī pra° M °pṛthivī pravāhanti sapu° B °ti sapu°.

8. BM yadā tvaṃ kā° B °dhārī pa° M °ri paṭṭamutpalaṃ campa° B °tpalaṃ ca°. — 10. M °ṇḍalasmiṃ | śakro va sahasranetrā madhye B °smiṃ | śakro va sahasranetrāṇa madhye |.

13. M °dāni śāṇāni ca paṭṭakāni ca° B °ṇāni ca paṭṭakāni ca ca° BM °tvacena dhā°. 15. BM °taṃ ca | anu° M °abhīkṣṇa ° idaṃ te āścarya bha°.

17. B °ha cīva°. — 18. B cīva° M cīvare śayana bho ° anudhyā ° nti tanā narendrā |. — 20. BM labdhā ma°.

23. M °tava aśvaratha° B °rucakāṃcana° M °rucakāṃcana° BM °rhā pra°.

श्वेतं च छत्रं मणिखड्गचामरं
ध्रुवं ग्रहेसु ते दिशां प्रयातः ॥
पुरा तव वातजवो उदग्रो
हयोत्तमो कण्ठको भीमवेगो ।
आजानेयो काञ्चनजालछन्नो
अभीक्ष्णं सो वहति येन कामं ॥
यो युग्ययानेहि तुवं उपेतो
रथेहि अश्वेहि च कुञ्जरेहि च ।
राष्ट्रेण राष्ट्रं अनुचंक्रमन्तो
कच्चिन्न श्रान्तो सि तदद्य ब्रूहि ॥

भगवानाह ॥

रथो मे ऋद्धिपादो स्मृतिसप्रयाहतो
धृती च प्रज्ञा च स्मृती च सारथी ।
सम्यक्प्रधाना चतुरो मे अश्वा
समं प्रयातो हं पदं सुसंस्कृतं ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं रूपियभाजनेषु
सुवर्णपात्रेषु च भुंजियासि ।
शुचिं प्रणीतरसव्यं च भोजनं
राजानुभावेन उपस्थिहेसु ॥
सो दानि लोलं च अलोलकं च
रूक्षं अरूक्षं अरसं सरसं च ।

1. BM °echatraṁ ma° M °khadgacāmaraṁ | dhruvaṁ sugṛhua di° B °grahesu di° M °yata | . — 3. M °haryotta° B °vego h°. — 5. M °bhikshana so°.
7. M °nehi yata kāmaṁ | yo yugyayānehi bhishaṁ upa ° rehi | . — 9. BM °kaçcin na çānto si° M °tahida bruhi ‖ B °tad iha bruhi ‖ .
12. B °me riddhi° M °ciptarā° B °dhritī pra° M °sārathi ‖ . — 14. M °myakaṁpradhā ° çad pravaṁ pra° B °çrā panaṁ ° haṁ pradamasaṁ° M °padamasaṁ°.
17. B puru tu° M °rā tava rūpiyabhāṇija° BM °rṇapatre° M °jiyāsāh | . — 19. BM °pītaṁ rasa° B °naṁ | rā° M °hetuṁ ‖ B °hetu sa°.
21. M °ni lolaṁ ca alolakaṁ ca lukhaṁ ca alukhaṁ ca asaraṁ ca saraṁaṁ | B °kaṁ ca lūkhaṁ ca alūkhaṁ ca arasaṁ ca sarasaṁ pari°.

परिभुंजसि तं च जुगुप्समानो
इदं पि ते आश्चरियं भद्रक ॥

भगवानाह ॥

ये चापि बुद्धा पुरिमा अतीता
अनागता यो पि अहं अनेयो ।
लूखं अलूखं अरसं सरसं च
इमार्थिको लोकहिताय भुंजति ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं गोणिकतूलिकासु
अजिनावृते क्षौमसुखोपधाने ।
सुवर्णपादे शयने महान्ते
त्वं मोदसे मुक्तपुष्पावकीर्णे ॥
सो दानि दुर्गाय खराय भूमिये
तृणानि पत्राणि च संस्तरित्वा ।
त्वं मोदसे . . . . . सत्वसारो
कथिसे गाथाणि वदन्ति धीर ॥

भगवानाह ॥

नाख्विधा शाक्य दुःखं स्पर्शन्ति
सर्वे च मे शोक[297b]ज्वरा प्रहीणा ।
सो हं सदा निर्ज्वरो विशोको
शयाम्यहं सर्वभूतानुकम्पी ॥

1. B °bhuñjasi tvaṃ atra ju° M °bhuñjasi tvaṃ atra sujugupsamāna idaṁ pi te âryya bha°. — 4. BM °gatā ye(M °tā ca)pi ye cahaṁ° B °neyo lū°.

6. M lukhaṁ alukhaṁ asaraṁ sa° B °ca | idam arthi° M °ca imartha°. — 9. M puro bhuvaṁ° B °goṇika ° ca ajinastri° M °ca âjinastri°.

11. M °ca mahaṁ tvaṁ°. — 13. M °bhûmiya tṛ ° saṁstaritvā B °tvā tvaṁ°. — 15. M saṁmodaye satva° B °ca satva° M °ro kvacinta gā ° vadaṁti dhīraḥ ‖.

18. M °duḥkha svapati sarve° BM °me so jva° M °prahiṇā ‖. — 20. BM so haṁ aśoko nirjvaratha viśoko(M °vikoṣo) ja ° kampi ‖.

राजा आह ॥

पुरा तुवं गौतम स्वके अगारे
अन्तःपुरे देवविमानकल्पे ।
प्रदीपप्रद्योतगवाक्षिकाये
कूटागारे पिधितवातपाने ॥
विचित्रमाल्याभरणाश्च नारियो
अलंकृता अप्सरसन्निकाशा ।
उपस्थिता किंकरणीया उत्सुका
मुखं उदीक्षन्ति किमार्यं आह ॥

भगवानाह ॥

यथापि मे शाक्य स्वके विहारे
देवा च ब्रह्मा च प्रभास्वरा च ।
चित्तं येषां मह्य वशेन वर्तति
यहिं च इच्छामि तहिं व्रजेन्ति ॥

राजा आह ॥

भेरीमृदंगतूरियाभिगीतो
पाणिस्वराख्यानविदूहि तत्वं ।
स शोभसि शाक्यसमञ्जकेहि
शक्रो व साहस्रगतान मध्ये ॥

भगवानाह ॥

सूत्रान्तैर्वैयाकरणाभिगीतो
विद्याविमुक्तिप्रतिबोधनो हं ।

2. M puro tu° BM °gautama°. — 4. M °ça kuṭâgâre vithitavâ° B °vâtapâno vini°.
6. M nâriyo° B °pârthu nâriyo | a° BM °kâçâ u°. — 8. M °yâ ânmutsukâ mukhaṃ° uti kiṃ âryya âha ||.
11. BM °svakâ vihârâ deyâ ca bra°. — 13. BM °ttaṃ ye mera ma° M °hya vaçena vartati° B °yahiṃ icchâ° M °tahpatha ||.
16. BM °gatâryâbhigito pâ° M °khyânavidhayaiatvaṃ | B °vidho sta tvaṃ | . — 18. BM so çobhati çâ° M °yamañcula° BM °kre ca sâhasragatâ°.
21. M sutrânta vai âka° B sûtrânta vai âka° M °dhanotha | B °haṃ so°.

सोभाम्यहं भिक्षुसंघमध्ये
ब्रह्मा व ब्राह्मसंगतान मध्ये ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं भीम रुचे अगारे
अन्तःपुरे देवविमानकल्पे ।
रक्षन्ति ते वर्मधरा मनुष्या
सुसंस्थिताः खड्गहस्ता प्रहारिणो ॥
सो दानि एको विहरे अरण्ये
अनूकमेरण्डकसंनिभाद्रे ।
अनेकव्यालावचरितासु रात्रिषु
क्वचित् न भीतो सि तदद्य ब्रूहि ॥

(भगवानाह ॥)

सर्वे पि ये यक्षगणा समागता
चण्डा पि हस्ती गिरिदुर्गचारी ।
न मादृशे रोमहर्षं जनेयु
सर्वं महाभयमस्मि प्राप्तः ॥
एको चरामि मुनि अप्रमत्तो
निन्दाप्रशंसासु अवेपमानो ।
सिंहो व शब्देषु असन्त्रसन्तो
वातं व जालेषु असज्जमानं ।
नेतारमन्येषु अनन्यनेयं
भीरुं जिनं शाक्य कथं वदेसि ॥

1. B °bmā sāha° M °bmā saha°. — 5. BM °lpa ca°.

6. BM °te dharma° M °susthyaḥ sarvānitāḥ khadgadṛi° B °sthyā sarvamitāḥ kha° ra-ṇā | . — 8. B °bhelaṇḍa° nāde a°. — 10. BM °vyālāmucari° M °kvacin na bhi° tad iyya bruhi | sarve° B °tad idya bruhi || sarve°.

13. BM °pi ca ya° M °samāvṛtāḥ caṇḍā pi hasti gi° B °yā pi ha hasti gi° BM °rga-dhāri | . — 15. BM na mā(M na tā)dṛçaṁ romaharṣaṁ(M °rsha) mṛjāneyā bhayaṁ prabhya abhaya(M °ya)smiṁ prāptaḥ(M °pto) | .

17. BM eko carāmi(M °nte a)ramati° M °pañiçān° BM °pamānam | . — 19. B siṁho va çabde° M siṁho va ça° BM °strasamantaṁ vātaṁ va jā° sajamānaṁ | .

21. M netāram anya° BM °bhīruhi(M °ruha)ti saṁjñāya va°.

राजा आह ॥

पृथिवी च ते विजिता सर्वकल्पा
पुत्राश ते पूरसहस्रमस्ति ।
रत्नानि च सप्त परित्यजित्वा
श्रामण्यमेवाभिरतो सि वीरा ॥

भगवानाह ॥

पृथिवी च मे विजिता सर्वकल्पा
पुत्राश मे पूरसहस्रमस्ति ।
रत्नानि च सप्त इमानि सन्ति
एतादृशं रत्नमन्यं न अस्ति ॥
तं वीतरागं सुसमाहितेन्द्रियं
सम्यक्प्रमुक्तं अखिलं अनास्रवं ।
पुत्रं पिता प्रांजलिको उपागमे
देशेहि मे मार्गं मनुष्यहिताये ॥
तमेनं ज्ञानेन फरित्व शास्ता
शुद्धोदनं पितरं एतदब्रवीत् ।
अभीक्ष्णं सो रोचय भिक्षुदर्शनं
मा प्रमादि भेष्यति तुभ्य धर्मो ॥
अथाप्रमेयस्य पितु अभूषि
संवर्णितं तायिनो भिक्षुदर्शनं ।
समनन्तरं सत्पुरुषो भजन्तो
अथोत्तरीधर्मपथु विशो[298a]धये ॥
एतादृशो आसि तदा समागमो

1. BM °viditā° B °rvakalyā putrāṇa te purasaha° M °trāna te purahsaha° BM °sya ca°. — 5. M °vīrāḥ ‖.

7. B °vī te ca vi° M °vī ca te vi° BM °viditā° B °rvakalyā putrā° M °trāna me purasa° B °me purasa°. — 9. M ratanāni ca° BM °santo e° M °tnaṁ anya nāsti | B °anyan nāsti |.

11. M °ndriya sa° B °yaṁ samyaṁ° M °khila a°. — 13. M °jalimko u° BM °sehi mamdryaṁ ma° B °nuṣyāhitā°. — 15. BM °phalitvā śā° B °danapī°.

17. M abhikṣṇaṁ sāmti | bhi° B °abhikṣṇa so rocayati bhi° M °pramadyiṣyati tuva dharma | B °dharmā ‖. — 19. M °pitur abhūṣi saṁvahitaṁ° B °ahi saṁvarṇṇataṁ tā°.

21. M samanta° BM °ruṣā bha° B °nto | a°. — 23. M °dṛśaṁ āsi sadā° B °āsi sadā sa° M °īraṁ ca ha°.

पितुश्च पुत्रस्य च हर्षणीयो ।
तन्तादृशं सुगतमुपक्रमन्तो
चिराभिषं को न लभेय प्रीतिं ॥

पितापुत्रसमागमो समाप्तो ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु: ॥ पश्य भगवं कथं आयुष्मता उदायिना अयं राजा शुद्धोदनो अभिप्रसादितो ॥ भगवानाह ॥ न हि भिक्षवो एतरहिमेव एतेन उदायिना एषो राजा शुद्धोदनो अभिप्रसादितो अन्यदापि एष एतेन उदायिना राजा शुद्धोदनो अभिप्रसादितो ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसीये काशिजनपदे राजा ब्रह्मदत्तो नाम राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो महाधनो महाकोशो महाबलवाहनो । तस्य तं नगरं वाराणसी काशिजनपदं ऋद्धं च स्फीतं च क्षेमं च सुभिक्षं च आकीर्णजनमनुष्यं च बहुजनमनुष्यं च सुखितमनुष्यं च प्रशान्तदण्डडमरं सुनिगृहीततस्करं व्यवहारसंपन्नं ॥ तत्र सुपात्रो नाम काकराजा प्रतिवसति अशीतिसहस्रपरिवारो । तस्य दानि काकराज्ञो सुपार्श्वा नाम काकभार्या । तस्या काकीये राजभोजनेन दोहलको । सा तस्य सुपात्रस्य काकराज्ञो तं दोहलं आचिक्षति ॥ सो आह ॥ अहं आनापयिष्यं राजभोजनं भुञ्जाहीति ॥ सो दानि काकराजा अमात्यमाह ॥ सुपार्श्वाये राजभोजनेन अभिप्रायो आनापेहि काकानां ये राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमाहरिष्यन्ति ॥ सो अमात्यो आह ॥ स्वामि आनयिष्यामि राजभोजनं पि ॥ सो दानि अमात्यो तेषां काकानामानापेति । गच्छथ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य

1. BM °smaranti ni° B °ahaṃ ko ta°. — 4. M iti śrīmahāvastunavadāne pitā° samāptaṃ ‖. — 5¹. BM bhikṣu bha° M °m āhaṃsuḥ ‖. — 5². B °bhagavāṃ ka° M °bhagava ka° bhiprasād°.
6¹. M na hi° tarahiṃm ehaṃ etena udāyinā ‖ eṣo° BM °pi eṣa etinā u°. — 8¹. BM bhikṣuḥ ā° B °hatuḥ ‖. — 8². M °gavan ‖. — 9. M °kṣavo B °vaḥ bhū°. — 10. M °hmadatto nā°.
12. BM °vāsīṃ kāśi° M °sphītaṃ ca kṣemaṃ cākīrṇṇa° dīrvajana° bhūtaṭaskaraṃ-pannaṃ ‖. — 14. BM °vasati ‖ aśītikā(B °kāka)jala° vāro ta°. — 15. M °dāni kāka supārśvo nāma bhāryyo B °bhāryā ta°.
16¹. BM tasya kākī° M °doharako B °lako sā°. — 16². B °doharaṃ ā°. — 17². M ajaṃ nānāpayi°. — 18¹. B °amātyāṃ āhamuḥ ‖ M °amātyā āhamuḥ ‖. — 18². M supārśva-yaṃ rājabhojane ° yo ānāpehi ° kānaṃ rājabhojanena āhariṣyati ‖ B °ṣyati ‖. — 20¹. M °mātyā ā°.
21¹. BM °mātu ānapeti ga°. — 21². BM °tha ‖ rājño bra°.

महानसातो राजभोजनमानेथ सुपात्रस्य काकराज्ञो भार्या परिभुंजिष्यति ॥ ते काका आहंसु: ॥ राजकुलं इष्वस्त्रशिक्षितैः रक्षीयति । परिसमन्तेन राजकुलस्य पक्षी न शक्नोति अतिक्रमितुं ततो न शक्याम वयं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमानयितुं ॥ अपरे पि आयाचन्ति न च उत्सहन्ति । अशीतिहि काकसहस्रेहि न च कोचिदुत्सहति राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमानेतुं मा तत्र यता कांडेन वा गुडिकाये वा हन्येम ॥ तस्य दानि काकराज्ञो अमात्य[198b]स्य एतदभूषि ॥ अहं सुपात्रस्य काकराज्ञो अशीतिनां काकसहस्राणां अमात्यो यदि च अहं न शक्नोमि एतं सुपात्रस्य काकराज्ञो आयाचितं कर्तुं न पुरुषकारकं भवति अयार्थं गच्छामि स्वयं राज्ञो सुपात्रस्य निवेदितुं ॥ महाराज अथ स्वयं महानसातो राजभोजनं आनेमि यदि हन्यामि अहं भवतु एकशरीरेण न पुनः सुपात्रस्य काकराज्ञो भार्यायै भोजनं आनेमि ॥ सो दानि तेषां राजपुरुषाणां इष्वस्त्रशिक्षितानां अप्रमत्तानां मध्यातो । ततः राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो नानाप्रकारं राजभोजनं भक्ष्यं सर्वरसोपेतं तुण्डेनादायापगच्छति । दिवसे दिवसे पुनर्पुनः हरति ॥

तेहि तेहि सूपेहि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निवेदितं ॥ अत्र महानसे काको अपराध्यति राजभोजनमुच्छिष्टीकरोति विक्षिपेति विध्वंसेति अयं कर्मे प्रसृता तेहि कर्मेहि उत्क्षिप्ता स्य निवारयितुं ॥ राज्ञा अमात्या आज्ञप्ता ॥ एवं महानसं जालेन पिधापेथ यथ सो काको न महानसे शक्येय अपराधितुं ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
नचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति ॥

1. M °bhuñcuh |. — 2¹. B °çikshita ra° M °çikshitu rakshayati. — 3². B °kranti | a° M °kramti abhikra°. — 4¹. B °âyachyanti | na° M °âyamiyamti na° B °hanti a°. — 4². BM °hi na ca kvacid u° B °janam ânitum | mâ° M °janam ânayitum | ya tatra° B °tâ kaṇḍena vâ guḍikâye vâ hanyema | M °tâ kaṇḍena vâ guḍikâye va hanyema |.

6. M °tyasyaita°. — 7. B °kromi | e° M °kromi | etaṁ râjño sa° âyantikaṁ ka° BM °vati | svaṁ° M °svakaṁ râjño supâtrasya kâke nivedituṁ B °sya kâkanivedituṁ |. — 9. BM °tra sakâ mahâna° B °di haṇiṣyâ° M °di haṇiṣyâmi ishṭaṁ° BM °vatu | e° M °bhâryâye nâneyaṁ || B °nuṁ nânemi ||.

11. B °kshitânâṁ vyâkiptaci° BM °nâṁ vijñâtvâ ta°. — 12. M °praṁ varkaraso° ndenâdâya ga°. — 14. M °nah harati |. — 15¹. M °tehi supe° veditâṁ |. — 15². BM °ko aparadhya° M °cchishṭrikaroti nipṭhoti viśvaṁ° prasṛtâ tehi karmehi utkshiptâni ativâra° B °prasṛtâ te° utkshiptâmanivâra°.

17¹. M râjâ a° ptatâ ||. — 17². B °pethe so kâko na mahâ° M °petha || yathâ° paridhyitaṁ | B °paradhyituṁ |. — 19. M °ryaṇâdyânâṁ°.

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य वचनमात्रेण सर्वन्तं महानसं जालेन ओपिहितं । सो काको तत्र महानसे न शक्नोति ओपतितुं नापि शक्नोति अपराधितुं । सो पि तर्केति कथं अहं अतो राजभोजनं हरिष्यामि । तस्य काकस्य एतदभूषि । यन्नूनाहं एतं पन्थं रचेयं येन पथेन महानसातो राज्ञो भक्तं अभिनीयति । अतः पन्थातो तं पश्यति राज्ञो अभिनीयन्तं ओदनं वा व्यञ्जनं वा मांसप्रकाराणि वा खज्जकं वा तिलकुतं वा अन्यं वा किंचिद्भक्ष्यं ततः तुण्डेनादाय गच्छति । राज्ञा आणत्तं सर्वेषामेतेषां परिवेषकानां अर्धवराणां च भोजनभाजनानां पिधानानि देथ । ते दानि परिवेषका तं भोजनं पिधानेहि ओपिहित्वा महानसातो राज्ञो अभिनीयन्ति । ततो सो काको न भूयो शक्नोति हर्तुं । तस्य दानि काकस्य एतदभूषि । कथमहं शक्येयं काकराजो भार्याये भूयो राजभोजनं हर्तुं । सो दानि यं राजा ब्रह्मदत्तो चेटीनां हस्ते अर्धयन्तो देवीनां कवलानि प्रेषति ततः चेटीनां हस्तातो हरति । राज्ञा ब्रह्मदत्तेन श्रुतं । अतः [299b] देवीनां कवलेहि प्रवेशीयन्तेहि सो काको चेटीनां हस्तातो भोजनं हरति । राज्ञा आणत्तं । सर्वासां चेटीनां कवलानि प्रवेशयन्तानां अपिधानानि देथ । तत्र च राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सुचकं अमर्षं संजातं । अहो यादृशो एषो काकः धृष्टो मुखरो प्रगल्भो च साहसिको च धनुहस्तेहि न शक्यति रक्षितुं अनन्तरहा ओपतति । राज्ञा आणत्तं । यो मे एतं काकं जीवन्तं गृह्णीत्वा अर्पेय तस्य विपुलं अभिच्छादनं ददेयं । सर्वस्य परिवारस्य आणत्तं एवं राजा ब्रह्मदत्तो जल्पति ।

1b. M °sarve taṁ ma° jena āpihili | . — 2a. B °opayituṁ nā° apiriddhrituṁ | M °apa-raddhyituṁ. — 3. B °takeli° M °takehi kathaṁ ° rishyaṁ ti. — 3b. M °bhūmi | B °sti ya°. — 4a. M yaṁ nūnāhaṁ evaṁ pathā rakeheya ye° B °haṁ | etaṁ panthā rakaheya ye° M °ktaṁ abhipayati | . — 5. BM yatah panthā(M yato yathā)to taṁ paçyati rājño abhipīyata tatah panthā(M °bhipīyati | tato panthā)to taṁ paçya° B °rāṇaṁ | o° M °ghyantaṁ odanaṁ vyañjanaṁ vā mānsaprakāça vā khajakaṁ ° nyaṁ vā kaṁcid bhakshyaṁ | ta° B °nyaṁ vā keeid bhajyaṁ vā | ta°.

6. M °āpanitaṁ etehāṁ sarvehāṁ pa° B °bhojanaṁ sāhā° M °bhojanabhājanānāṁ vidhā°. — 7. BM °bhojanaṁ (B °janaṁ) parivesakehi āpihitvā°. — 9a. B °to sah kā° M °kākena bhūyo na ça°. — 9b. BM °ahi ka°. — 9c. B °bhāryāye bhū° M °ye bhūtā rā°. — 10. B °nī yam rājā° BM °sto apakrānto de° M °valāhi pre° BM °shati | tato(M °toh) sa ° rati rā°.

12b. M ato de ° kavarehi pra° B °saalya°. — 13b. M °āpanidhā. — 13c. M °saçyantānāṁ api° B °saçyantānāṁ apyidhā ° dethah | . — 15. BM °jño kāko hra° B °guruchaṁ s° M °marsho saṁ°. — 16. M °aho kāko dhūrto ma° B °sāhasiko° M °sāhi paruchehi na ça° B °çakyeti ra° M °taṁ | anantaraṁ dpa°.

17a. BM °tiaṁ yo°. — 17b. B °lhyeyan tasya° M °lhyeyah tasya vipulena abhicchādanaṁ tasya dadeyaṁ° B °achādayaṁ tasya dadayeyaṁ sa°.

अपरा दानि चेटी राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अर्पयतो स्वकाये देवीये अशनं आदाय गच्छेति अपिहिता गच्छति । सा दानि तेन काकेन दृष्टा । तस्य एतदभूषि । कथं अतो चेटीय हस्तातो भोजनं हरेयं । यन्नूनाहं अस्या चेटीये नासाये लपेयं ततः सा चेटी भीता इमं भोजनं उज्झिष्यति ततो अहं यं तं भोजनं गृह्य गमिष्यामि ॥ सो दानि येनाभूद्द्वासी ओपतित्वा ताये चेटीये नासे लग्नो । तत्र नासे व्रणो जातो । चेटीये भीताये भोजनमुज्झित्वा सो काको उभयेहि हस्तेहि गृहीतो ॥ सा दानि चेटी काकमादाय नासाय रुधिरेण धरन्तेन राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रान्ता । अयं सो दुष्टकाकः गृहीतो ॥ सो दानि राजा ब्रह्मदत्तो तस्या चेटीये प्रीतो संवृत्तो । शोभनं ते कृतं यं त्वया एषो काको गृहीतो ॥ तेन दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन ताये चेटीये विपुलो आच्छादो दिन्नो ॥ सो च काको परिनायियति । न शोभनं यं त्वं राजकुलं पि धर्षयसि ॥ सो दानि काको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

वाराणस्यां महाराज काकराजा निवासितो ।
अशीतिकाकसहस्रेहि सुपार्श्वो परिवारितो ॥
तस्य दोहलिनी भार्या सुपार्श्वा मांसमिच्छति ।
राज्ञो महानसे पक्वं प्रणीतं राजभोजनं ॥
तस्याहं वचनं श्रुत्वा करन्तो अनुशासनीं ।
भर्तुरपचितिं कृत्वा नासाये अकरि व्रणं ॥

अथ खलु भिक्षवः राजा ब्रह्मदत्तो तस्य काकराजामात्यस्य प्रीतो संवृत्तो । इमस्य काकराजामात्यस्य तस्य काकराजस्य सकाशातो नैव यामो न भोगो नापि

1. M apara dâ ° sya aparakâto sva° B °sya apakâte sva°. — 2¹. BM °kâlena drishtvâ ta°. — 2². M tasyaita°. — 3¹. B °reyaṁ ya°. — 3². BM yanuné(M yaṁ nûnâhaṁ asya ca ye nâsâ ° gneyaṁ | tatah° B °ujhishya° M °ujhishyati tatah a° BM °haṁ yato bhojanaṁ gri°. — 5¹. B °ni yenâbhudhhasyo o° M °ni yenâbhudhasya o ° nâse la° BM °gna ta°. — 5². M °vraṇo kahâṇo B °kahaṇo ca°.

6. M °bhojanaṁ ûjhitvâ || so° B °bhojanam ujhitvâ || so° BM °stehi sâ dâ°. — 7. B °ti kâkâdâya â° BM °nâçâya ru° B °krânto | M °krântâḥ ||. — 8¹. M °so deva dusto kâko gri°. — 8². BM °tasya ce° B °vritto ço°. — 9¹. M sobhanaṁ° BM °to te°. — 9². M °râjño bra°. — 10. M °shiyanti | B °yati na ço°.

11¹. M na sobhana yaṁ° B °dharshayesi |. — 11². B °ko râjñaṁ bra° M °ko râjaṁbra°. — 13. BM °kâjarâjanivâsiko || (M °sito). — 14. B °supâtro° M °suprâpto pa°. — 15. M °dohariṇî bhâryâ supârçva mâ°.

18. M bharto apacitaṁ kri° B bhartuṁ apacitiṁ kritvâ nâçâye akari praṇaṁ | M °nâçâyeuka kari vraṇa ||. — 19. M °kahave râjâ brahmadanto tasya kâkasya râjâmâ° B °tto i°. — 20. M imasñaya kâkarâjâ ° pi ca nîva krasi° BM °stih sva°.

न अन्या काचिद्वृत्तिः । एतेन सुखेन वृत्तिं पर्येषन्तो आत्मस्थानं तस्य काकराजस्य कार्यं करोति ॥ अथ भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपार्षद्यां गाथाये अध्य[११९b]भाषे ।

एतादृशो अरहति राजभोगं हि भुंजितुं ।
यथायं काकराजस्य भद्र आमरणाद्विजो ॥

तस्य दानि काकस्य राज्ञा ब्रह्मदत्तेन दैवसिकं राजभोजनं अनुज्ञातं । राजभोजनस्य प्रत्यग्रस्य नानाप्रकारस्य पूर्वं भाजनं कृत्वा तस्य काकस्य अर्थाये एकान्ते क्षिप्यति अतः तं दैवसिकं स्वयं च भुंजेसि काकराजस्य च हरेसि ॥ परिवारस्य आवर्जं । न केनचिदेतस्य काकस्य राजकुलं गच्छन्तस्य वा आगतस्य वा किंचिद्व्याघातं उत्पादयितव्यं ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन सुपार्श्वो नाम काकराजा अभूषि । न खल्वेतं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स काकराजो अभूषि ॥ या काकराजस्य भार्या सुपार्श्वा नाम सा एषा यशोधरा अभूषि ॥ यस्य काकराजस्य अशीतीनां काकसहस्राणाममात्यो अभूषि एष स कालोदायी स्थविरः ॥ यो भूद्राजा ब्रह्मदत्तः स एष राजा शुद्धोदनो अभूषि ॥ तदापि एषो एतेन प्रसादितो एतरहिं पि एष एतेन प्रसादितः ॥

काकजातकं समाप्तं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवन् यथमियं महाप्रजापती भगवतो शोकेन अन्धा संजाता भगवन्तं चागम्य अनन्धा संजाता ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव एषा महाप्रजापती मम शोकेन रोदनेन च अन्धा संजाता मम एव

1. B °vṛttiyaṃ pa° M °ttiṃ saṃparye°. — 2. M atha khalu bhi°. — 4. BM °pa aharati(B °ti |) rājabhogāṃ(M °gaṃ |) hi ° tuṃ ya°. — 5. BM °sya pratyanantarabhaṭṭa... |.

6a. M °kākarājño bra° B °ttena devasi° M °nuśjñātaṃ |. — 6b. M rājabhojanasya pratyagra° BM °prakārasya pūrvaṃ bhojanaṃ° M °ekānte prakṣipati ato taṃ dai° harati |. — 8. M °āvartaṃ B °taṃ na°. — 9. M °gacchantasya vā ā° B °cchantaṃ tasya vā āgatasya vā kiṃcid vyā° M °kiṃ vighātaṃ u°.

11a. M °khalvaḥ yu° B °bhikṣu sa kha°. — 11b. M °vaṃ taṃ devaṃ draṣṭa tat ka°. — 13a. M °rājā a°. — 13b. M sa āsi kāka° syā nāma sahe yaśo° abhū yo°. — 14. M yasya kākarā° ṣṭīnāṃ° BM °bhū || e° M °sthaviro B °raḥ yo°. — 15. M °śuddhodano a°.

16. M °hiṃ pi eṣa etena prasādita iti ||. — 17. M iti śrīmahāvastuvadāne kā°. — 18a. M bhikṣūṇa bhaga° ta āhaṃsuḥ ||. — 18b. M °saṃjāta ||. — 19a. BM °hiṃ evaṃ eṣā ° rodaye(M °ne)na ca saṃjātā(M °to) mama eva° M °jāto ||.

आगमस्य अनन्धा संज्ञाता । अन्यदाप्येषा महाप्रजापती मम आगमस्य अनन्धा संज्ञाता ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वाने हिमवन्तपार्श्वे चण्डगिरिर्नाम पर्वतो तस्य दानि पार्श्वे महन्तो वनषण्डो वृक्षसहस्रेहि पुष्पफलोपेतेहि संछन्नो पद्मिनीहि च आयमेहि च उपेतो ऋषिगणानुचीर्णो प्रान्तो प्रविविक्तो । तत्र महान्तं हस्तियूथं प्रतिवसति पद्मनाकुलं । तहिं आजानियो हस्तिपोतो जातो पक्कुन्तो इन्द्रगोपकशीर्षो सप्तांगसुप्रतिष्ठितो कुमुदवर्णो । सो यदा संवर्धितो तदा मातरं गुरुगौरवेण प्रेम्णेन च परिचरति । तस्या पूर्वं भोजनं पानीयं च दत्त्वा पश्चादात्मना परिभुंजति कालेन च तां कालेन उष्णशरीरायां अव[300b]ततायां परिमार्जेति स्नापयति ॥ एवं सो हस्तिपोतो मातहितं प्रसादेन प्रेम्णेन च गौरवेण च सर्वकालं अनेन परिचरति ॥ सो दानि कदाचित्तां मातुं स्नापयित्वा परिविषित्वा कासिता छाया गजगणेन सार्धं चरन्तो आहिण्डन्तो निर्गतो ॥ सो दानि मृगलुब्धकेहि मृगव्यं चरन्तेहि दृष्टो तेहि गत्वा काशिराज्ञो निवेदितं । देव अमुष वनषण्डे एतृशो गजपोतको प्रतिवसति प्रासादिको दर्शनीयो देवस्य योग्यो भवेय ॥

अथ खलु भिक्षवः काशिराजा तेषां लुब्धकानां श्रुत्वा सबलवाहनो तं वनषण्डमागमे ॥ तेन स हस्तिपोतो वनषण्डातो निगृह्य अपराहि करेणुहि परिवारितो वाराणसीं प्रवेशितो हस्तिशालायां च स्थापितो ॥ तस्य दानि राज्ञो

1. B °pyeshe mahâ° M °pyeshâṁ mahâ°. — 2. BM bhikshu â° M °haṁsuḥ ‖. — 3. B °dâbhi bha° M °gavân ‖. — 4. M etasahim evaṁ mahâ mahâprajâpatî mama çakena kâraṇyena ca saṁjñâte manna eva âgamya anandhâ saṁjñâta ‖ anyadâpyesha mahâprajâpatiḥ mama âgamya anandhâ saṁjñâtâḥ ‖ bhikshu âhaṁsuḥ ‖ anyadâpi bhagavan‖ bhagavân âha ‖ anyadâpi bhikshavo bhû° B °kshavaḥ bhû°. — 5. M °ntapârçve caṇḍagiri nâma pârvato ‖ tasya ° syra mahanto vana° B °nî pârçva mahanto vanakhaṇḍa vṛ° M °phalopa ° gramahi ya ta° B °pidhigu° BM °kto ta°.

6. M °ti ‖ chaddantako° B °laṁ ta°. — 7. M tahi â ° poto jâpto sha ° saptâṅga su° BM °pratishṭhito ° vapo so°. — 8. M °to mada so taṁ gu° B °tâ mâtâ gu° M °ṇa ca pre°. — 9. BM tasya pû ° ca datvâ pa ° bhuñjanti kâ ° rîrâ yâva ta (M °nam) lâbhâpâṁ pa ° rjati sthâpayati ‖.

11. B °sâpâto sarvahito pra° M °sâpaṁ sarvahitaṁ pra ° premaṇena ca gau° B °jenantrâṁ pa°. — 12. BM °ca taṁ mâ ° yeitvâ âutaṁ jñâ° M °yena ca â° BM °lpaya ni°. — 13. B °vyaṁ aṭṭhakehi dṛshṭvâ te° M °vyaṁ akaṁṭhakehi dṛshṭâ te ° râjño ni°. — 14. M °amuka vana ° gajapote pra° B °gajapotako ° ti ‖ prâ° M °vya ‖.

16. M °kshavo kâçi ° lalo sravâha° B °bala havâha ° khaṇḍe âgame te° M °khaṇḍe âgamanena so ha°. — 17. B °vanakhaṇḍâ° M °vanakhaṇḍâto ° apare kareṇu° B °apare-ṇavo° BM °sayitvâ hastiçâ ° ya dhâvito ta°.

भवति । भद्रको मे अयं यानो भविष्यतीति ॥ सो दानि सर्वसत्कारेहि सत्कि-यति स्वयं राजा तस्य भोजनं च पानीयं च ददाति । तस्य तं सर्वसत्कारं न प्रीणयति शोकेन तां मातरं अनुस्मरन्तस्य नयनीरं च निश्चरति चक्षूणि च पातयति शुष्यति च मिलायति च ॥ सो दानि राजा प्रेमानुगतो अंजलिं प्रगृहीत्वा तं गजपोतं पृच्छति ॥ सर्वसत्कारेहि ते गजोत्तम सत्करोमि अथ च पुनस्त्वं शुष्यसि च मिलायसि च परिहायसि च सर्वच्छन्दतो न च ते पश्यामि उदग्रमात्तमनं प्रहृष्ट-मुखवर्णं । देहि मे वाचं आचक्षाहि केन ते उपकरणेन वैकल्यं उपस्थापयिष्यामि प्रियो च मे त्वं गजोत्तम मनापो च आचक्षाहि मे केन त्वं परिहायसि भोजनं च पानीयं च न प्रतीच्छसि ॥ सो दानि गजपोतो राजा पृच्छीयन्तो मानुषिकाये वाचाये आह ॥ देव न मे केनचिद्वैकल्यं उपकरणेन नैवमाहारेण मम कुले मम माता तहिं वनखण्डे प्रतिवसति जीर्णा वृद्धा गतवया चक्षुर्विहीना दुर्बलकाया यदा विज्ञप्राप्तो स्मि नाभिजानामि मातुपूर्वं अदत्त्वा भोजनं वा पानं वा स्वयं परिभुंजितुं । एष मे समादानो मम मरणं इहैव भविष्यति । न पुनरहं अदत्त्वा माताये स्वयं परिभुंजेयं भोजनं वा पानीयं वा ॥ सो दानि काशिराजा धार्मिको च सकृपो च परानुग्रहप्रवृत्तो च । तस्य एतदभूषि । आश्चर्यमिदं इमस्य हस्ति-पोतस्य याव मातृज्ञो च धार्मिको च आचारिको च यस्य अत्र एत्तकानि दिव-[300b]सानि भोजनं अप्रतीच्छन्तस्य पानीयमपिबन्तस्य मातृशोकेन । एकत्येषु मनुष्येषु नैते गुणा सुलभरूपा ये इमस्य गजपोतस्य । नैतमस्माकं साधु न प्रतिरूपं यं वयं इमानेवरूपा कल्याणसत्वा विहेठाम ॥ सो दानि महामात्रानामाह ॥ मुंचथ एतं हस्तिपोतं गच्छतु वनखण्डं यतो आनीतो मातृपोषको मातरं

1b. M °hi satkriya°. — 2. B °payati | çokena tāṃ mā° M °payati koçena tāṃ mā° BM °rasmanti açruṃ (M °çiya) ca pā°. — 4. M °gṛhītvā°. — 5. M °roti || atha° B °romi | atha° M °śuṣyati ca milāyati ca pari° B °āyasi ca pāli° M °rṣamanāpāto° BM °ṣṭā-sai | a ° rṣaṃ de°.

7. M °vaṃ ākkhāsi kena te upaka° me kenā taṃ° B °me kena tvaṃ pa° yasi || bho° pānīyaṃ ca pra° M °yaṃ ca pra°. — 9. M °pṛcchīmāno°. — 10. B °hiṃ vanakhaṇḍe° M °hiṃ vanakhaṇḍe pra° si || jīrṇṇa vṛ° B °jīrṇṇā vṛ° M °vayā cakṣuhīnā du° B °pto smiṃ nābhi° M °mi || mātu pūrvaṃ° BM °adatvā bho°.

13b. M nāni me samādānaṃ marana mama ° hadvaṃ bha°. — 13b. BM adatvā mā° M °pānaṃ vā ||. — 14. M °sakṛipo° B °kṛipā ca pa° BM °tto ca ta°. — 15b. M °bhū-siḥ || B °sūi ā°. — 16b. M °yāvat pātrajño ca ācāri° BM °ko ca ayaṃ° M °yo ca atya° BM °praticcha° M °pānīyam api pibantasya mā° BM °kena e°.

17. M sahasyeṣu na° BM °dṛgrahā caite°. — 18. B naita° M na ete° BM °imāṃ evaṃrūpā° M °yasatvāḥ vi°. — 19. BM °n āhansuḥ ||. — 20. M muñcati hastipotaṃ śīcchatu vanakhaṇḍe yato ānītāv tatra mātṛmako mātaraṃ anupāleheta yadā ima° BM °ṣyati | ta° B °rihaka a° M °rihakṣu adharmaṃya samayena ||.

समागच्छतु मा इह अनाहारो मरिष्यति ततो वयं निरर्थका अधर्मेण संयुज्येम ॥ सो दानि राजामात्येहि तत्रैव वनषण्डस्य समीपे नेत्वा मुक्तो ॥

सो दानि तं वनषण्डं गत्वा नैवाहारं करोति न पानीयं पिबति तां मातरं मार्गति ॥ तस्य दानि सा माता शोकेन रुदमाना च तं पुत्रकं अपश्यन्ती अन्धीभूता ॥ सो दानि गजपोतको तां मातरं अलभन्तो पर्वतशिखरमभिरुहित्वा कुंजररावां मुंचति । तस्य महान्तं कुंजररावं मुंचतो ताये मातरे तं स्वरं प्रत्यभिज्ञातं पुत्रस्य मे एषो स्वरो ति ताये पि महाविनादं मुक्तं ॥ ततः तेन मातुस्वरो प्रत्यभिज्ञातो ॥ सो दानि तस्या मातु मूलं उपसंक्रमे ॥ तस्य सा माता उदकह्रदस्य मूलं आसति अन्धा परिभ्रमन्ती पुत्रशब्दं श्रुत्वा रेणुगुण्ठितशरीरा ॥ सो दानि गजपोतको ततः ततो अमननां सुकुमारां भंजित्वा तां मातरं परिमार्जति रेणु चास्या शरीरातो अपनेति । ततः च उदकह्रदातो शुण्डं उदकस्य पूरेत्वा हृष्टो तुष्टो आत्तमनो प्रीतिसौमनस्यजातो तां मातां स्नापेति ॥ सा दानि स्नाता च तानि च अक्षीणि धौतानि सर्वकालं अचिरं अमुच्चयन्तं निर्मला चास्या परिशुद्धा दृष्टी संवृत्ता ॥ सा दानि हस्तिनिका तं पुत्रकं पश्यित्वा प्रीतिसौमनस्यजाता पृच्छति । पुत्र कहिं सि गतो मम नैषित्वा अनाथाये दुर्बलचक्षुषये ति ॥ सो तस्या मातये तां प्रकृतिं विस्तरेण आचिक्षति यथा गृहीतो यथा च ओसृष्टो ॥ सा तं पुत्रकं आह ॥ एवं पुत्र आनन्दतु काशिराजा सपरिवारो यथा अद्य तव दृष्ट्वा अहं नन्दामि ॥

स्यात्खलु भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन काशिराजा अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषो नन्दो मम

2. M °rājā āya° B °nabaṃḍasya° M °nakhaṃḍasya samipe nitvā°. — 3. BM °bati taṃ māta° B °raṃ māgati | . — 4. M °nā caṃ taṃ pu° paçyaṃti a°. — 5. M °ni rājapotako mātaraṃ° B °kuṃjararāvāṃ muṃcati ta°.

6. BM °muṃcato tasya tāye mā° M °ro ti | tāme pi° B °nināda mu°. — 8¹. BM °tasya mā°. — 8². M °mātāe uda° B °bhramanti pu° M °bhramati pu°. — 9. M °ni rājapotako tato tataḥ cholanatāṃ sukumālāṃ bhaṃ° BM °tvā taṃ māta° M °yaṃ cāra pa° B °cāya pa°.

11. M tataḥ udakahra° B °sya pure° M °ātamo pri° B °jāto tāṃ mātāṃ°. — 12. BM °akṣiṇi(M °kṣiṇi) dhotāni sarvaṃ alaṃ(M °a ahāṃ) akṣi | amucya ° cāsya pa° M °dṛṣṭi saṃvṛittāḥ. — 14. M °hasinikā ° jāto tāṃ mātāṃ pṛ°. — 15¹. M °kathaṃ vihato° B °hiṃ siṃhato ti mama ma° M °durbala ca°. — 15². BM °tasya mātāye taṃ pra° kahati | yathā gṛ° M °osūṣṭo |.

16. B so taṃ° M so tāṃ putrakam āhamuḥ ||. — 17. M °tra nanda°. — 19. M °khalu ro yu° d anyo sa tena kāle° BM °ahi na°. — 20¹. M °draṣṭavyaṃ ta°. — 20². B °ndo mama putriyapu° M °pitṛiyatro bhātā°.

पिलियपुत्रो भ्राता सो काशिराजा अभूषि ॥ यो गजपोतको अहमेव त[301]-दा अभूषि ॥ या गजपोतस्य माता अभूषि एषा सा महाप्रजापती गौतमी तदापि मम शोकेनान्धा संजाता मम एवागमस्य अनन्धा संजाता । एतरहिं पि एषा महाप्रजापती गौतमी मम शोकेनान्धा संजाता मम येव आगमस्य अनन्धा संजाता ॥

समाप्तं हस्तिनिकाजातकस्य परिकल्पं ॥

मौवरत्वं विवर्जयित्वा शृणोथ एकाग्रमानसा सर्वे ।
यथ बोधिसत्वचर्या सुदुष्करा दुर्वचीया च ॥
तिर्यग्योनिगतस्यापि गजस्य स्वमातरे सौहृदमासि ।
किं पुनः मनुष्यभूतो गुरुं परिचरेय तं चित्रं ॥
कामं पि बोधिसत्वा सर्वत्रमति वत्सला प्रकृतिस्निग्धा ।
अतिवत्सला तु शृणुथ यथा श्रुतं कीर्तयिष्यामि ॥
हिमवन्तपादपार्श्वे अच्छोदे चण्डपर्वते रम्ये ।
तापसकुलआश्रमेहि क्वचित्क्वचि कृताभ्यलंकारे ॥
किंनरकुंजरवानरवराहशार्दूलव्याघ्रगणचीर्णे ।
ऋक्षमहिषसरभचरिते पृषतचमरिशम्बराकीर्णे ॥
मोरशुकजीवंजीवकचकोरकरविंकाकुणालभिंगेहि ।
समन्तं हि तं आश्रमवरं शोभति मधुरं रवन्तेहि ॥

1. BM yo gaja° B °sā coko sā ° prajāpati tadā° B °saṁjāta ma° M °ma ekāga ° jātāḥ | . — 3. M °pi eyā mahā° B °çoke andhā saṁjātā tāṁ mama ya° M °kena andhā saṁjātā mamaiva eā ° jātāḥ. — 5. M iti çrīmahāvastusaṁadāne ha° BM °jātasya° M °lpaṁ samāptaṁ || .

6. M atha ni° B °gramanasā° BM °rve ya°. — 7. BM yathā bo ° tvacaryāṁ duṣkarāṁ ha°. — 8. M nirya° B tiyagyo ° sya mātrā sau° M °sya mātā sau° BM °hṛidaṁ āsi | . — 9. M °punar manu° BM °guru pa° M °care taṁ° B °care taṁ citraṁ | . — 10. M °dhisatvaḥ sarva ° tsarā pra° BM °gdhā a°.

11. B °tsarā tu khu | yathā guruçru° M °lā gurusta | yathā guruçru° BM °ṣyāmi hi°. — 12. M hihhava° BM °çve ca caṇḍave caṇḍa° B °ramyo tā°. — 13. B °kulāçra° M °kulā aṁehi kva° B °t kvacit kṛityalaṁkāraṁ | M °t kvacit kṛitāityalaṁkāraṁ | . — 14. BM kiṁnaraṁ kuṁ° M °jaraṁ vā° BM °naraṁ va° M °rālaṁ vyā ° cirṇṇaṁ B °cirṇṇa ṛuṣa°. — 15. M ṛṣamahi° BM °sarabhacaritaṁ vṛiṣabhacamariçaṁvarā[M °rvaḥ]kākirṇṇaṁ | (M °ṛṇṇaṁ).

16. BM °çukajīvaṁjīvakacakorakaravikaga° M °kaṇaṁ ni° BM °hi sa°. — 17. BM samantehi taṁ° M °dharaṁ ramante dei ça° B °ntehi ça°.

शोभन्ति च क्वचित्क्वचित्पद्मसरा राजहंसपरिपूर्णा ।
कलहंसकोकिलगर्जिता गजयूथविलोलिताश्च परे ॥
क्वचिद्भ्रमरमधुकरेभिः घूर्णितकुसुमेहि पादपसमीपं ।
कृतसंस्तरा विचित्रा हरितप्रकुसुमोपचिता भान्ति ॥
क्वचिद्वृद्धतापसेहि ध्यानरतिरतेहि निभृतयतेहि ।
संशोभते वनवरं स्वाध्यायरतेहि च परेहि ॥
क्वचि ऋषिकुमारेहि दीर्घजटाजिनवल्कलधरेहि ।
संशोभते वनवरं विविधफलमूलहस्तेहि ॥
तस्मिं प्रवरे निरामे परिहरति अनेको नैकप्रहीणां ।
जीर्णा दुर्बलगात्रां गजोत्तमो सर्वभावेन ॥
सो गजगणेन सार्धं रमन्तो अपभिर्मती सुदूरं ।
राजा च सह बलेन गजग्रहणकारणं प्राप्तो ॥
गृहाण तं गजवरं राज्ञः सुतो पि हर्षितो वदति ।
गजवरो अवकुपितो गजोत्तमो पार्थिव युद्धे ॥
गजमगधानां गजेन्द्रं तं दृष्ट्वा वाहनं उदारं तं ।
संगृह्य काशिराजा वनात्पुरवरं निवर्तित्वा ॥
सो नैव पिबति पानं न च भुंजति यवसं च सो भीषणं ।
तं याचन मधुरगिरया स हस्तिराजं पृथिवीपालो ॥
नागवर मा क्रुधो भव प्रतीच्छ भक्तं पिबाहि पानीयं ।
अभिरामयिष्यामि त्वं पुरोत्तमे मा नु शोचिष्ठाः ॥

गजोत्तमो आ[304b]ह ॥

न खु शोचामि नरपते बन्धनमुपरोधनं क्षुधपिपासां ।
इतो च मे दुःखतरं नरेश्वर तेन शोचामि ॥

राजा आह ॥

किमन्य इतो गजवर दुःखतरं दुःखतरं पुनरन्यं ।
येन ते न प्रतिभाति पानीयमशनं च आख्याहि ॥

गजपोतको आह ॥

माता मम गतवया जीर्णा अतिवत्सला नयनहीना ।
सा मया विना भविष्यति नरेश्वर तेन शोचामि ॥
तस्याहं बिसमृणालं पूर्वं उपानयामि अनयनाये ।
भुंजामि पश्चादात्मना साय अनसना ति शोचामि ॥
ग्रीष्मे परिदग्धगात्रा शीतलघनच्छादितोदकं चैवं ।
उपनामेमि स्नपेमि च साय अनाथा ति शोचामि ॥
संप्रति वने अनयना परिभ्रमति रेणुगुण्ठितशरीरा ।
हा पुत्रेति च वदति मद्य दुःखतरमासाद्य ॥
श्रुत्वा गजेन्द्रवचनं मनुजेन्द्रो सुमधुरं सुकरुणं च ।
अश्रुपरिपूर्णवदनो नरवरो वारणमभ्यभाषित ॥
एकत्येषु मनुष्येषु सुदुर्लभा एदृशा गुणा सम्यक् ।
येन तव इमां गजवर हृदयस्मिं जायते पीडा ॥
मुंचथ लघु गजवरं चरतु वने गुरुजनं परिचरन्तो ।

2. BM °bahudhātuṃ piṇḍolāṃ(M °ulu) i°. — 3. BM idaṃ ca° B °tena çocāmi ‖ M °tena cocāmi ‖. — 5. M kiṃ tavo i° B kiṃ tuvaṃ ito ga° BM °vara duḥ ° khataro punar a(B °nah ajayaṃ ye°.

6. BM °nīyaṃ a(M °ājamanaṃ°. — 7. M °pottako°. — 9. M sa maye vi° B çāmaye tinā mari° M °ra teṇam ço°. — 10. BM °haṃ biçaṃmṛ ° pūrvam upahāmi anayaṃtāye (M °nāye) bhuṃ°.

11. BM °cchāyodakaṃ cai°. — 13. BM °menā snāpe° M °mi va sā° B °dāmu maṃ°. — 15. M °putreti vadati ca vadati° BM °d adya naravara duḥ° M °khataram ā°.

17. BM °pūrṇaṃ vadano naravārapa abhya° M °dāto ‖. — 18. BM ekatyeṣu° M °dṛçī gu° BM °ṇā | (M °pi) saṃmyak gune°. — 19. BM °ime ga ° dayasya jāyanti (M °nāti) pīḍāṃ ‖.

भवतु जननी आश्वस्ता नंदतु सह पुत्ररत्नेन ॥
सा गजवरस्य माता दुःखार्दितशोकसम्बसंशीर्णा ।
गजधामिव बालकेषो नादयति वने परिचरन्ती ॥
भवतु जननी स्वस्था नन्दन्तु वनमृगा च वनदेवता ।
आख्याते नन्दतु मे अमयना माता रत्नकेन ॥
दृष्ट मुक्तोऽसि दन्तहेतोः व्याधेहि वधिरमान्सार्थं ।
नीतं च राजधानीं गजोत्तमं काशिकाधिपे ॥
वनदेवता भणन्ति गजोत्तमो प्रवरलक्षणसमंगी ।
तं गृह्ये काशिराजा वनात्पुरवरं नियन्त्रिता ॥
तं खु मरणं भविष्यति मह्यं अनाथायै गतनयनायै ।
सो पि च गजो मरिष्यति पुत्रकस्तो मह्यं शोकेन ॥
यो विचरे गिरिवरेषु वनेषु प्रवरेषु फुल्लशिखरेषु ।
स खु मरिष्यति भावो मम शोषयनं च शोचन्तो ॥
अथ तव न जातु गजवर जननी त्वयि पोषिता न परिखिन्ना ।
प्रेम्णेन अनुचरित्व तव तुष्ठ विनोधनं भवतु ॥
अथ त्वयं न जातु वीर अदत्त्व तव जननिये प्रथमभक्तं ।
फलमूलभोजनं वा तव तुष्ठ विनोधनं भवतु ॥
अथ गजवरो त्वरितो मातरमुपगम्य आश्वासति स्निग्धं ।
सुकुमारक[३०२*]ताये च परिमार्जति रेणुपरिगुण्ठां ॥

1. B °nī asvastā° M °nī sarvatanmandatu sa°. — 2. B °javalasya° M °rditā ça° BM °ṃ paṇḍuro | . — 3. B °ti vanaṃ ciramāṇī parkamanto | M °ti vanam irā māṇī parimanto. — 4. BM °nī vatsā nandantu(M °ṇdaṃ tu)vanaçakunakā vanagajā mṛ° M °devatā ca | B °devatā ca à°. — 5. BM ākhyātaṃ na° B °amayanā° BM °ratnakena dṛ°.
6. BM dṛṣṭaṃ(M °ṣṭaṃ |) tu ° muktomṛ dantahetoḥ(B °toḥ |) vyā° B °dhiramāṃsārtha vi° M °ṃsārtha. — 7. BM nītaḥ(M °taṃ) ca rājadhānīṃ ga ° maṃ(M °mam |) kāçī āva B °rājeṇa va°. — 8. M °bhaṇanti | ga° B °nti | gajottamaṃ pra° M °samamgī B °gī taṃ°. — 9. BM °gṛhya kāçirājā vanavara(M °navale) ni°. — 10. M taṃ khu ma°.
11. B °ahyati | su° BM °tasya mama çokena putraçokena(M °traçokena |) yo°. — 12. B °vicara viravaresu vaḥesu pravaresu phullaçikharesu sa° M °giravaresu vanesu pravaresu phullaçikharesu. — 13. BM sa khu° B °ti | na° BM °ya mama çopa° M °naṃ çopavanaṃ ça°. — 14. BM atha tavā na jā° B °ra gajavara° M °ra jananī° BM °ahja pra°. — 15. BM °ritta(M °rakṣitā) | tava ° bhavatum atha°.
16. BM °tvayā na jā ° adatva mama(M °mamaṃ) jananīyai(M °ye |) pra° B °ktaṃ pha°. — 17. M °vā tava gahya° B °vā te tha tu°. — 18. B °ra asrata mā ° āsvāsati | snigdhaṃ su° M °āsvasati°. — 19. BM °ye ca pramārja ° çuddhaṃ | .

यतो कि काशिराजा पुत्रोत्तमे दापयेति पानीहि ।
तव तु कृतेन चनयमा मुक्तो पुन धर्मराजेन ॥
सा गजवरस्य घोषं श्रुत्वा स्वर्गं च तस्य उपगम्य ।
प्रीतमनसा उदग्रा पुनः सनयमा गर्भं लब्धा ॥

हस्तिनिका आह ॥

एवं नन्दतु नन्दन्तो काशिराजा सबान्धवो ।
यथाहं अद्य नन्दामि पुत्रेण सयमेहि च ॥
एवं पुत्रं यथा पूर्वं शैलवने मृगान्विते ।
सपुत्रा अद्य मेत्रेहि पश्यति वरकुंजरं ॥
पूर्वजातिमभिज्ञाय संबुद्धो वदतां वरो ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षुसमितिये ॥
अहं गजवरो आसि माता मे आसि हस्तिनी ।
तेनाबाध्यस्था पुत्रो हं माहवेहा च गौतमी ॥
एवं दीर्घस्मिं संसारे स्नेहद्वेषेण दुःखिता ।
स्नेहद्वेषमहागार्थं धर्मं चरथ निर्ममा ॥

हस्तिनीजातकं समाप्तं ॥

त्रिभिः प्रातिहार्यैर्बुद्धा भगवन्तो सत्वां विनयन्ति । तद्यथा ऋद्धिप्रातिहार्येण अनुशासनीप्रातिहार्येण धर्मदेशनाप्रातिहार्येण ॥ भगवता इमेहि त्रिहि प्रातिहार्येहि

1. BM hadhhu ... kāçirājño(M °jā) pu° M °tama kāçirājā dā°. — 2. BM °asayama mukto punah dharma°. — 3. BM °bhya pu°. — 4. BM °tamanā u° B °labdhā]. — 5. M °stinikā°.

6. BM °tu nando(M °ndā)to kā° B °jā sabā°. — 7. M °ndāmi pu°. — 8. BM eṣa putra yathā(B °tha)pū° BM °çailāva° B °mṛgagandhā an° M °mṛgagandhakā]. — 9. B sapatrādya ° hi yasyaṃ varaṃ kuñ° M °hi yasyāṃ va° B °jaraṃ pū°. — 10. M pūrvaṃ jā ° jñāya sambuddho vadatāṃ varaṃ].

12. BM °varā āsi mā°. — 13. B °dyāpi putravagā° M °dyāpi putra svāpi gā° BM °anake ca gautamī]. — 14. BM °aire ... ca pakṣiṇāṃ(B °nāṃ]) sam° B °hudulphkhena dvemāna ... M °ahaṃ ... °. — 15. M °ahaprāpta° BM °ramaṇā(B °mā]) nimilayaṃ pakṣinaṃ ... ca(M °vita nirgacchanti ... valabhītoracchaṃde ghaṭa(M °ṭe ye ca ghana)ttanaṃ cchindiya maṇḍa(M °maṇḍa)ddayāṃ].

16. M iti ... hastiyā°. — 17ᵃ. M atha tribhir prāti° B °bhyo bu... M °vantaṃ sa ° nayati]. — 17ᵇ. B °dharma ° ryeṇa bhu°. — 18. BM °gavato i° M °mehi trihi prāti° B °hārehi pra°.

न्यग्रोधारामे बहूनि प्राणिसहस्राणि आर्ये धर्मे विनीता ॥ अथ खलु राहुश्चासुरेन्द्रो वेमचित्री च असुरेन्द्रो मुचिलिन्दो च असुरेन्द्रो बलीहि असुरनयुतेहि सार्धं प्रभूतं गन्धमाल्यमादाय बहूनि असुरसहस्राणि च बहूनि च असुरकन्यासहस्राणि सर्वालंकारभूषितानि आमुक्तमणिकुण्डलानि महता असुरानुभावेन महता असुरर्द्धीये येन कपिलवस्तुन्यग्रोधारामस्तेनोपसंक्रमित्वा न्यग्रोधारामस्य उपरि वैहायसमन्तरीक्षे स्थित्वा भगवतो पूजासत्कारमकरेन्सुः । सर्वगन्धेहि सर्वमाल्येहि सर्वपुष्पेहि सर्वगीतेहि सर्ववादित्रेहि सर्वतूर्यताडावचरेहि भगवन्तं सत्कृत्वा गुरुकृत्वा मानयित्वा पूजयित्वा अपचायित्वा अनुत्तरायं सम्यक्संबोधये चित्तमुत्पादेन्सुः । अहो पुनर्वयं पि भवेम अनागते अध्वानि तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा विद्याचरणसंपन्नाः सुगता लोकविदनुत्तरा पुरुषदम्यसारथयः शास्तारो देवमनुष्याणां यथायं भगवानेतर्हि एवं द्वात्रिंशतीहि महा[302b]पुरुषलक्षणेहि समन्वागता भवेम अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरा अष्टादशहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागता दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदा यथा भगवां एतर्हि एवम अनुत्तरं धर्मचक्रं वर्तेम यथापि भगवता एतर्हि । एवं च नो देवमनुष्या श्रोतव्यं श्रद्धातव्यं मन्येन्सुः यथा च भगवतो एतर्हि एवं च समग्रं श्रावकसंघं परिहरेम यथा भगवां एतर्हि । एवं तीर्णा तारयेम मुक्ता मोचेम आश्वस्ता आश्वासेम परिनिर्वृता परिनिर्वापेम । एवमेतं भवेय बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय महतो जनकायस्य अर्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च ॥ अथ खलु भगवानेषामसुराणामिदमेवंरूपं चेतोप्रणिधानं

1. M °hulagrā ° ri] cāsurendraḥ mucilinda cāsurendro ba° BM °dāya bahūni asuraka(M °rāṇi) bahūni ca asurakan(B °kāmjayā° B °lamkāḍabhā° BM °ddhiye sa kapilavastu-(M °stuṁ) nyagrodhārāmaṁ te(M °naṁ te)no° M °hāyasavantu ° rensuḥ B °rensuḥ] .

6. M °ttaroyo sa° B °ttariye saṁmya° BM °detsuḥ] . — 9. BM °yaṁ pi bhaveya anāgate(M °tam) a° M °dhvānaṁ tathāgatām arhantas samyaksaṁbuddho vidyā° BM °nnāḥ (M °nna) sugato lo° M °ttaraḥ puruṣada ° çāstā devānāṁ ca manuṣyā° BM °gehi samanvāgatā(M °to) bhavema] açī° M °rire aṣṭādaçehi ā° BM °dyehi viçārada yathā (M °thāyaṁ) bhagavāṁ° M °ā ca samagraṁ anuttaraṁ dha ° vāryaṁ] ya° B °rtteyaṁ ya° M °rate etarahiṁ.

14. BM evaṁ ca so da° BM °çrotavyaṁ (B °vyaṁ çraddhātavyaṁ) manyatsuḥ(B °tsuḥ]) yathā ca bhagavato etarahi a(M °tarhim e)vaṁ ca sa(M °s) devamanuṣyā çrotavyaṁ çraddhātavyaṁ manyatsu(M °nyetsuḥ]) yathā(B °thā ca) bhagavataḥ e(M °ter e)tarahiṁ e(M °him e)vaṁ ca samagraṁ(B °grayaṁ) çrā ° vasa] ya° M °thā ca bhagavāṁ etarahim evaṁ ca ti° B °gavaṁ etarahiṁ evaṁ°.

16. BM °tīrṇṇa(M °rṇo) ta ° mukto mocema āçvāsto āçvāse(B °sājema parinirvṛtāḥ (M °to] parinirvāpayam(M °rvāpetyaṁ) e°. — 17. BM evam etaṁ bhaveyaṁ bahujanahi° M °dhyāṇāṁ] . — 19. M °vaṁrūpaṁ udāraṁ ca praṇi° BM °cetasaṁ praṇidhāna °

विदित्वा तस्यार्थे वेलायै स्मितं प्रादुष्कार्षे समनन्तरं प्रादुष्कृते च भगवतो मुखद्वारातो नानावर्णा अनेकवर्णा अर्चिषो निश्चरित्वा नीलपीतमाञ्जिष्ठा रक्तश्वेतावदाता अभ्रवर्णा सर्वं बुद्धक्षेत्रं ओभासयित्वा यावदकनिष्ठा देवनिकाया भगवन्तं त्रिष्कृत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पुरतो अंतरहिता: ॥

अथ खल्वायुष्मानश्वकी येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ नाहेतुकं नाप्रत्ययं तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः स्मितं प्रादुष्करोन्ति । को भगवं हेतुः कः प्रत्ययो स्मितस्य प्रादुष्करणाय ॥ अथ भगवानायुष्मता अश्वकिना पृष्टो तं [अचुरा यावदकनिष्ठा देवनिकाया भगवन्तं त्रिष्कृत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पुरतः अंतरहिता] असुराणां चेतोप्रणिधानं गाथाभि व्याकर्षि ॥

तत्रस्थासि स्मितं द्विपदेन्द्रो
दानवचित्त विदित्वमुदारं ।
पृच्छति अश्वकि प्रांजलि कृत्वा
दृष्ट स्मितं सुगतस्य मुखातो ॥
नेह अहेतुक लोकप्रदीपो
प्रादुकरोति स्मितं परमर्षि ।
ब्रूहि नरोत्तम हेतु स्मितस्य
यत्ते कृतं इह लोकहितैषी ॥
अथ निःसंशयं बोधिवदाता
केनचि संजनिता अरियाया ।
यस्य तथागत आशय आ[३०३ᵃ]ख्या
प्रादुकरोति स्मितं रमणीयं ॥

utara(M °re) prâdurkṛita(M °ahkṛitâṁ) yaṁ bhagavato mu° M °rei nipra° B °ñjishṭâ raktâ° M °ñjishṭaraktaçvetavadâ ° sarvaloṁ° BM °travaṁ obhâsaṁ obhâ° B °d akanishṭâ de° BM °kâyana bhagavantaṁ triṣṭaṁ(M °ntaṁ trishkṛityaṁ) pra° M °purato antarhitâ].

5. B °ṭvaki pa°.

6. B °ntaḥ samyaga° BM °prâdushkaro(M °roṁ)ti | . — 7. M °puraṁ hetuḥ° B °pr [illegible]°. — 8. BM °taṁ [illegible] akanishṭhâ(B °shṭâ) de° B °ntaṁ trikaha° M °trishkṛityaṁ pra ° purato antarhitâ a° B °hitvâ a° M °gâthâṁ vyâkârshît].

11. BM tatraṁ [illegible] smitaṁ dvipendra(M °dvipendro) dâna° M °citte vidiṭṭvâṁ u° BM °raṁ pṛi°. — 13. BM °ti | a° B °dṛishṭaṁ sa° M °dṛishṭe smi°. — 15. BM °prâdushkaroti | smṛi(M °ti smṛi)taṁ paramarshi bṛi(B °kṛu)°.

17. B kṛuhi ° kṛitaṁ sakṛ° M °kṛitaṁ [illegible]]. — 19. B °raya ko° BM °dhim udâraṁ(M °ra) kena citta saṁjanita paraśayaṁ].

21. B °yataya sva° BM °prâdushkaro°.

संशयितो ऽपि वयं इह अद्य
ईह स्थितं सुगतस्य सुखातो ।
ब्रूहि नरोत्तम मा चिरमस्तु
छिन्दहि संशयितान विशेषं ॥
यं चकरि स्थित लोकप्रदीपो
दानप्रपूजं विदित्वमुदारां ।
व्याकरणं भव वासुरकायं
यं च श्रुणित्व भवेय उदग्रो ॥

भगवानाह ॥

साधु ते वशकि पृच्छिता प्रश्ना
यस्य कृते स्थित लोकहितस्य ।
तस्य ते पश्य फलं निखिलेन
एकमनो भवतो मे श्रुणोहि ॥
पूजा इह मे कृता असुरेहि
बोधिमनुत्तरं प्रार्थयमाणा ।
ते विजहित्व तमासुरकायं
स्वर्गगता रमिष्यन्ति चिरं पि ॥
देवपुराय चिरं निवसित्वा
पंचहि कामगुणेहि समंगी ।
मानुषलोकमिमं पुनरेत्वा
पूजयिष्यन्ति जिनां द्विपदेन्द्रां ॥
कल्पसहस्रशतानि बहूनि
कृत्व पुनः पुन पूज जिनेषु ।

1. B çaṁça° BM °yitāpayāmi(M °mi)ha° dṛiṣṭvā ami° khāto bru(B °kru)°. — 3. B kruhi° M °ttamaṁ aci° B °ma maccira° BM °n ati cchi°. — 6. BM °pūjā vi° M °dārām u°.

7. BM bhava vyākaraṇaṁ asu(M °suravyākaraṇaṁ asu)ragaṇā yaṁ ca çru° B °çrutvā bha° BM °dagrā ||. — 10. BM °te pṛcchati açraki(M °ki) pṛi° çnā yaṁ me kṛita ami° hitāya(M °ya ||) ya°.

12. BM yasya° M °bhagato° B °çuṇī pū°. — 14. B °ha vyākṛitā | a° M °ha vyākṛita a° B °dhim uttamaṁ prā° M °mānāḥ te°.

16. M °surakayaṁ°. — 18. B °pehi samaṅgī mā° M °samanvagi mā°.

22. M °tva punar punaḥ pūjati ji° B °naḥ punar pūja ji°.

काञ्चनसंनिभवर्णधारी
सर्वे जिना भविष्यन्ति जितारी ॥
श्रुत्व च व्याकरणं असुराणां
तुष्ट उदग्रो सदेवकलोको ।
प्राणसहस्रशतानि बहूनि
प्रस्थित तत्र अनुत्तरस्थाने ॥

अथ खलु शंबरो असुरेन्द्रो ताये वेलाये इमां गाथामध्यभाषि ॥

एतृकेहि मे निर्वेहि सदा भोतु समागमो ।
यं निश्राय यमागम्य पूजेम द्विपदोत्तमं ॥

अथ खलु भगवांस्तानि षष्ठी असुरसहस्राणि अनुत्तराये सम्यक्संबोधीये स्थापयित्वा बहूनि च प्राणिसहस्राणि आर्यधर्मेषु प्रतिष्ठापयित्वा राजानं शुद्धोदनं च सपरिवारं च उद्योजये ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो सपरिवारो उत्थायासनातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा प्रक्रमे । तथा सर्वो जनकायो ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो तस्येव रात्रिये अत्ययेन प्रभूतं खादनीयं भोजनीयं प्रतिजागरित्वा कपिलवस्तुनगरं सिक्तसंमृष्टं कृत्वा अपगतरजं अपगतपाषाणशर्करकठल्लं मुक्तपुष्पावकीर्णं गन्धघटिकाधूपितधूपनं चित्रपरिक्षिप्तं विततवितानं ओसक्तपट्टदामकलापं । यावच्च कपिलवस्तु यावच्च न्यग्रोधारामं मध्यतश्चान्तरापथिसरिकां कुम्भतूणिकशोभिकां ह्रिस्वलवेलमयां देशेदेशेषु स्थापयित्वा महता राजानुभावेन महता राजर्द्धीये भगवतो नगरं प्रवेशितं करोति ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवन्तं [303b] भिक्षुसंघं पुरस्कृत्वा राजकुलं प्रवेशेति ॥

1. BM °sarva jinā° M °tāri B °tāri çru°. — 3. BM °ṣṭā uda° devakulaloka(B °ke]). 5. BM °sthāta(M °tah) tatrāna° M °rajāne].

7. M °la maṃhahulo a° B °la sambaro a° velāye i°. — 8. M etāhi° B °dvijo hi me°. — 9. B °niçrya yadāgamanya pū° M °çānya yad āga°. — 10. M °sāntāni maya° B °tāni sāsurya° M °arāṇi ca āryya° B °āryadha° M °viraṃ udyojeya] B °dyojeyaṃ].

12. B °garatah pā° M °garatā pā° sā vanditvā°. — 13. BM °kāyo | atha°. — 14. M °syaiva rātrīye a° sianakānaga° ktasaṃsṛṣṭaṃ° B °siktasaṃmṛṣṭaṃ° BM °ṣāṇaṃ çarkaraka(B °rkkala)thallamukta° M °rapaṃ gandhaghaṭa° B °citraṃ parikṣiptaṃ vigatavitānaṃ oçaktapaṭṭa° M °ptaṃ vitatavitānaṃ oçaktapatrakā° B °lāpaṃ dhūpaṃ dhūtaṃ muktapuṣpāvakīrṇaṃ | M °kalāpaṃ dhūpanadhūpaṃ puṣpapuṣpāvakīrṇaṃ | .

17. B °rītakaṃ çi° M °marakhāṃ kumbhatūṇikāṃ ço° B °kumbhatūṇikāṃ° BM °dvi-davala(M °varṇ)velaṃcakāṃ° pravepeyaṃ ka°. — 19. BM °nāṃ praveś°.

अथ खलु भगवां शुद्धोदनस्य निवेशनं प्रविशित्वा प्रज्ञप्त एवासने निषीदि यथासनो च भिक्षुसंघो ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवन्तं स्वहस्तं प्रणीतेन प्रभूतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति संप्रवारेति भिक्षामात्रा च भिक्षुसंघं ॥ अथ खलु भगवां भुक्तावी धौतहस्तो अपनीतपात्रो राजानं शुद्धोदनं धर्म्या कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥ अपरं दिवसं महाप्रजापती गौतमी भगवतो सश्रावकसंघस्य भक्तं करोति । अपरं दिवसं यशोधरा भक्तं करोति । अपरं दिवसं अन्तःपुरिका । अपरं दिवसं शाकियमण्डलं भगवतो सश्रावकसंघस्य भक्तं करोति ॥

यशोधराये दानि भगवतो सश्रावकसंघस्य मोदकं सज्जीकृतं सर्वं ज्ञातिवर्गं निमन्त्रितं ॥ भगवां कालज्ञो वेलज्ञो समयज्ञो पुद्गलपरापरज्ञो काल्यस्यैव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपरिवृतो भिक्षुसंघपुरस्कृतो यशोधराये निवेशनं प्रविशित्वा निषीदि प्रज्ञप्ते एवासने यथासनो च भिक्षुसंघो ॥ अथ खलु यशोधरा राहुलमाता महाप्रजापतीगौतमीये सार्धं ज्ञातिवर्गेण च भगवन्तं सश्रावकसंघं प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति संप्रवारयति ॥ ताये दानि यशोधराये राहुलस्य हस्ते प्रवरो प्रणीतो मोदको वर्णगन्धरसोपेतो दिन्नः गच्छ इमं मोदकं पितुर्देहीति ॥ तेन गच्छित्वा भगवतो पात्रे प्रक्षिपित्वा भगवतो छायायां निषीदित्वा मातरमेतदुवाच ॥ सुखा खल्वम्ब श्रमणस्य इयं छाया ॥ अथ खलु यशोधरा राहुलं कुमारमेतदुवाच ॥ याच पुत्र पैतृकं धनं ॥ अथ खलु राहुलो कुमारो भगवन्तमेतदुवाच ॥ देहि मे श्रमण पैतृकं धनं ॥ भगवानाह ॥ राहुल प्रव्रजाहि ततो पैतृकं धनं दास्यामि ॥ अथ खलु राजा शाक्य-

1. M °vāṁ rājā çuddho° BM °ddhane ca° M °saṁgho |. — 2. B °gavantaṁ sva° M °khādanīyena bhojanīyena saṁtarpa° B °rpayanti saṁpravāresi | mi° M °pravārayati mi° °kshusaṁghaṁ |. — 3. M °hasto apa° B °danaṁ dhārmyakatha° M °danaṁ dharmyā katha° B °rdayitvā samu° °utthāsanā°. — 5. B °divasa mahā° °gautamī°.

6. M °dharā divasaṁ ka° B °rati a°. — 7¹. M °rikāḥ. — 7². M °kiyamaṇḍalaṁ. — 9. BM °to sarva° B °kaṁ sajjikṛ° M °kaṁ sajjikṛ° °nimantritaṁ |. — 10. BM °velajño samayajño pudgala(M °gara)parāparajño kālya(B °lajya)° °ddhane ca(M °va) bhikshusaṁgha(M °ghaḥ) |.

12. B °gautamī° M °gavantaṁ sapra° B °khādanīya bho° M °khādanīyena bhojanīyena saṁtarpa° °pravārayati | B °rayati tā°. — 14. BM °hulas tasya° M °sa pratyāgro praṇī° to dinno gaccha° B °gaccha | imaṁ modakaṁ pi°.

16. M °cchitvā bhagavato chāyā° B °prakshitvā bha°. — 17. M °yaraṇa°. — 18¹. M °dharā rāhulamātā rāhu°. — 18². M yāsat putra°. — 19¹. M °graṇa° B °graṇaṁ pai°. — 20¹. M °rāhula ho° B °ahanaṁ° M °hāddaṁ ta° °hulaputra° dadāmi | B °dadāmi |.

पुत्रो शाक्या च सपरिवारा हृष्टा अभून्सुः तुष्टा उदग्रा भगवतो राज्ञो पुत्रो प्रियये यशोधराये पि दोषो ति ॥ यशोधरा दानि सर्वालंकारेहि आत्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविषति कथं पुनर[305ᵃ]यं पुत्रो अगारमध्यावसति न च भगवतो चित्तस्यान्यथाभावो ॥ अथ खलु भगवां भुक्तावी धौतपाणि अपनीतपात्रो राजानं शुद्धोदनं सान्तःपुरं महाप्रजापतीं गौतमीं च यशोधरां च राहुलमातरं सपरिवारां धर्म्या कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्रहर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवं यशोधरा मोदकेहि लोभेति ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिं एव एषा यशोधरा मम मोदकेहि लोभेति ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने नगरे वाराणसी काशिजनपदे तत्र उत्तरेण अनुहिमवन्ते माहंगमी नाम आश्रमपदं रम्यं विविक्तं विगतजनपदं मनुष्यराहेय्यं प्रतिसंलयनसारोप्यं मूलोपेतं पत्रोपेतं पुष्पोपेतं पानीयोपेतं ॥ तहिं काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति पंचाभिज्ञो चतुर्ध्यानलाभी महर्द्धिको महानुभावो ॥ तेन ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे क्षुद्रपाकानि फलानि भुक्तानि तृषितेन च बहुतरं पानीयं पीतं । तस्य अभिष्यन्दा वातातपा संवृत्ता । तेन उपस्थकुण्डके अशुचं प्रस्रावं कृतं ॥ अपराये मृगीये तृषिताये तं प्रस्रावं पानीयसंज्ञाय पीतं ॥ ऋतुमतीये ताये मृगीये अङ्गुलिविक्षिप्तेन मुखतुण्डेन अशुचं योनिमुखं विलिह्य प्रलीढं । ताये संमूर्छयित्वा कुक्षिं प्रतिलब्धं ॥ सो च ऋषि मैत्रीविहारी तस्य मृगपत्नी पि स

2. B °rahi | 3° M °tmānam alaṃkṛtvā bhagavantaṃ pariviṣati ka° B °na ca bhagavato ci° M °ttasyānyathābhāvaḥ ‖. — 4. M °ri dhautapātro apanītapāṇi rājā° B °dhautapātre apanītapāṇi rājā° M °danaṃ sāntaḥ° BM °prajāpati gautamī M °taraṃ ca paye °dharmā kathā°.

8ᵃ. M atha bhikṣū bha° B bhikṣu bha°. — 8ᵇ. M paśya bhagavaṃ yaśo° B °kehi lobheti ‖. — 9ᵃ. M °rahiṃ evaṃ eṣāṃ yaśo° B °hi evaṃ eṣā °kehi lobheti | M °bheti | anyadāpi eṣā mama modakehi lobheti ‖. — 9ᵇ. BM bhikṣu ā°. — 10ᵃ. M °gavaṃ ‖. — 10ᵇ. BM °kṣavo bhū°.

11. M °kṣavaḥ atītam adhvānaṃ °jānaṃ praviviktaṃ° BM °layanāṃkaṃ prati° M °roghaṃ mūlopetaṃ phalopetaṃ patropetaṃ pānī° B °mūlāpetaṃ patrāpetaṃ puṣpāpetaṃ pānī° BM °yopetaṃ tahiṃ°. — 13. M °ṣiḥ sama° B °bhijño maha° BM °gṛṣm°.

16ᵃ. B °abhiṣyaṃnā vā° M °abhiṣaṃṇā vā ° vṛttāḥ B °tā te°. — 16ᵇ. M °ke aśu° B °kraṃ prasrāvaṃ kṛ° BM °taṃ a°. — 17ᵃ. M °taṃ cakrapraṃnā° B °taṃ prasrāvaṃ°. — 17ᵇ. B ṛtumatīye tāni mṛ° M °tīye tāni mṛ° °khaṇḍatividhena°. — 18. B °saṃmūrchayitvā ku° M °rchayitvā°. — 19. M °ri tasya mṛgapakṣī pi sa samāpannāṃ mṛgīpakṣiṇīṃ āśramaṃ parisāmantena carantī paśyati sa ca pi mṛgī° BM °tasya M °vaṃ pratikramanti ‖.

सन्नवसन्ति मृगपक्षिगणानि आश्रमस्य परिसामन्ते चरन्ति प्रतिवसन्ति च सापि मृगी तत्रैव आश्रमस्य परिसामन्तेन चरति तत्रैव परिक्रमति ॥ सा दानि कालेन समयेन दारकं प्रजायति ॥ तेन ऋषिणा दृष्टा तस्यैतद्भूषि । कुतो इमस्या तिरिक्षानगताये मृगीये मानुषो अपत्यो ति ॥ समन्वाहरित्वा ऋषीणां ज्ञानं प्रवर्तति । सो दानि ऋषि समन्वाहरति । अमुकं कालं मये अधिमात्रं क्षुद्रपाकानि फलानि परिभुक्तानि कक्खटकं च मे पानीयं पीतं ततो मे अभिष्यन्देहि धातूहि उत्पलकुण्डके मध्ये प्रस्रावं कृतं । एताये मृगीये तृषिताये पानीयसंज्ञाये [305b] पीतं ऋतुमतीये ततो च ताये कुक्षिं प्रतिलब्धं । ममैवैषो अंगजातको ति । तेन दानि गर्भरूपं अजिनकेन गृह्णीय तं आश्रमपदं प्रवेशितो ॥

सा दानि मृगी पृष्ठतो अन्वेति । तेन तस्य गर्भरूपस्य फलकेन नाभि छिन्ना तैलेन च अभ्यंगितो सुखोदकेन तं गर्भमलं परिधौतं ॥ सो ऋषि तं गर्भरूपं तस्या मृगीये स्तने आलीपेति सापि मृगी पायेति । ऋषिकापि तस्या मृगीये स्तनं तस्य दारकस्य मुखे प्रक्षिपति ॥ यं कालं सो दारको आसितो भवति ततः सा मृगी तस्य आश्रमस्य परिसामन्तेन चरित्वा पानीयं च पिबित्वा पुनः गर्भरूपं स्तनं पायेति जिह्वाये च परिलेहति ॥ यं कालं सो गर्भरूपो पादेहि पि अस्थितः ततो स्वयमेवस्या मृगीये स्तनं गृह्णित्वा पिबति ॥ एकचरं शृंगकं जातन्ति तेन ऋषिणा एकशृंगो ति नामं कृतं ॥ सो दानि यथा से माता मृगेहि सार्धं चरति तथा सो पि एकशृंगको ऋषिकुमारो चरति मृगेहि च मृगपोतकेहि च सार्धं क्रीडमानो । यतो यतः सा माता मृगगणेहि सार्धं चरति ततः ततो सो पि एकशृंगो ऋषिकु-

2. BM sa dā° B °jāpati te°. — 3¹. BM °dṛiṣṭvā ta°. — 3². BM kuto imasya tiri° M °sho apatye pi sa°. — 4. M °varttati |. — 5¹. BM °ti s°. — 5². BM °ye adhimātraṁ° M °pītaṁ | tataḥ me° BM °bhiṣyandehi dhā° M °utpalakuṇḍake° B °uṭalake ° prasrāvaṁ°.

7. B °ṛitumatīśatārabdhye kukshi jasa° M °te ratāya ka°. — 8. M mamevai° BM °aṅgajāto ti te°. — 9. M °dāni sā ° gṛihītvā tam āçra ° çitaḥ. — 10¹. M sa dā° BM °anveti tena°. — 10². M °phalakenābhicchinnāt taile° B °khodakena taṁ° BM °dhautaṁ so°.

11. B so ṛishi taṁ° BM °tasya mṛi° B °lliyeti sā° M °lliyanti sāpi mṛigī prāpeti |. — 12. BM so pi ṛishi pi tasya mṛi° M °ya stanānaṁ ° kshiṣyate. — 13. M yaṁ kāraṁ so ° rati | tato sā° B °rati | tataḥ° BM °yati | jihvāyena caraṁ pari° B °hatā yaṁ°. — 15. M °hi pi saṁsthito tataḥ sva° BM °n tasya mṛi° M °gīya stanaṁ° BM °gṛihitvā° B °hati e°.

16. M ekaṁ caraṁ° B ekaṁ varaṁ çriṅgakaṁ° BM °jātan tena° B °go ti nāmaṁ°. — 17. BM° yathā sa mātā mṛigehi sārdhaṁ sarva(M °sa saṁstha)ti | tathā so pi (M °thā pi so) e° M °kumāraḥ sarva° B °ḍamo ro yata°. — 19. M tataḥ yato sa tāṁ mṛigagaṇehi yataḥ yataḥ sa mātā mṛigagaṇehi sārdhaṁ sarvati | tato tataḥ so ° ekaçriṅgako ṛi° B °rddhaṁ sarvati | tataḥ°.

मारो चरति । मृगपोतकेहि सार्धं क्रीडन्तो अहिण्डिय अहिण्डिय मृगेहि मृगपोतकेहि च सार्धं पुनर्ऋषिस्य आश्रमपदं आगच्छति । ततो से ऋषि क्षुद्रक्षुद्राणि फलानि वर्णगन्धरसोपेतानि देति ॥ यदा सो ऋषिकुमारो आश्रमपदे शयितो भवति ततो तत्र मृगा च मृगपोतका च तमृषिकुमारमनुपरिवारेत्वा शयन्ति ॥ यं वेलं ते मृगा च मृगपोतका च चरितुकामा भवन्ति ततः तमृषिकुमारं शयमानं मुखतुण्डकेन प्रतिबोधयन्ति ॥ एवन्ते मृगा च मृगपोतका च नानाप्रकारा च पक्षी तेन ऋषिकुमारेण सार्धं तत्र आश्रमपदे अभिरमन्ति ॥ यं कालं सो एकशृंगको ऋषिकुमारो विज्ञप्राप्तः संवृत्तो तस्य ऋषिस्य तं आश्रमं सिंचति संमार्जति मूलानि नानाप्रकाराणि आनेति पत्राणि आनेति उदकं आनेति काष्ठानि आनेति तमृषिं परिमर्दति स्नापेति अग्निहोत्रं प्रतिजागरेति । तमृषिं परिविषति नानाप्रकारा[305a]हि मूलविकृतीहि पत्रविकृतीहि पुष्पविकृतीहि फलविकृतीहि पानीयं उपनामेति । प्रथमं तं ऋषिं परिविषित्वा तां च मृगीं मातरं पश्चात्स्वयमाहारं करोति ॥ तेन ऋषिणा तस्य ऋषिकुमारस्य ध्यानानां च अभिज्ञानां च मार्गमुपदिष्टं ॥ तेन दानि ऋषिकुमारेण पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंच चाभिज्ञा साक्षीकृता ॥ सो दानि ऋषिकुमारो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो कौमारब्रह्मचारी महर्द्धिको महानुभावो संवृत्तो अभिज्ञातो देवमनुष्याणां ॥

एकशृंगको ऋषिकुमारो अनुहिमवन्ते गंगाये नदीये कूले साहंजनीआश्रमपदे प्रतिवसति । वाराणसीयं च नगरे काशिराज्ञो पुत्रो न भवति ॥ तेन दानि तत्र ऋद्धिमक्रियाख्यानानि कृतानि पुत्रार्थाय यथा मे पुत्रो भवेय न चास्य पुत्रो संभवति

1. BM mṛgapo° M °ḍanto | aṇviya mṛgo° B °āto aṇviya aṇviyo mṛgo° M °kehi ca °āśramasya padaṃ°. — 2. M tataḥ taṃ ṛṣiṃ khuṇḍra° B °te maṃ ṛṣi° lāni va° M °rṇagandhara° B °tāni | deti ya°. — 3. BM °bhava mṛgā ca mṛga° M °parivāretvā śayanti |. — 5. B °bhaṃ taṃ mṛgā° M °yā ca mṛgā ca mṛga° BM °tukāma bha° M °vanti | tataḥ taṃ ṛṣiṃ °khatuṇḍake° BM °dhayanti (M °vati) mṛgapakhābhi e°.

6. M eva te mṛgā °potakā vara nānāpra° pakṣī te°. — 7. BM °ro śṛṅga° B °ṛṣiṃ taṃ° M °ṛṣiṃ taṃ āśramaṃ siñca° B °mti saṃmārja° M °rjayati | mū° prakārāṇi mūlaprakṛtīhi āneti patrāṇi āneti kāṣṭhāni āneti | tam ṛ° B °jāgareti | . — 10. M taṃ ṛṣiṃ° B °rivasati nānāprakārāṇi mū° M °prakārāṇi mūlaprakṛtīhi puṣpa° °nīyam upa° B °mati pra°. — 12. M °maṃ taṃ ṛṣiṃ° BM °ṣicitvā ° mṛgī mātā° M °tmā paryu ° vayaṃ āhā°. — 15. B °viharaṇena gha° M °viharantena vyā° °tpādayitā°.

16. M °ṇābhijñā kaumaraka° ri maharddhiko° B °jñātā de° BM °ṣyāṇāṃ e°. — 18. BM °īye kule sāhañjana (M °ñjani) āśra°. — 19. B °hā putrārthaṃ kṛtakāni ka° M °hā putrārthakṛtyāni te tāni kṛ° B °maṃ bhavati | na° M °sāṃ mādaḥ° BM °ro na ca°vati |.

विजीते अन्तःपुरे धीतरो न सन्ति । तेन दानि काशिराज्ञा श्रुतं । गंगाये कूले माहिंसती नाम आश्रमपदं तत्र काश्यपो नाम ऋषि प्रतिवसति तस्य ऋषिस्य तत्र आश्रमपदे प्रतिवसन्तस्य मृगीये सकाशातो एकशृंगको नाम ऋषिकुमारो उत्पन्नो ति । यन्नूनाहं नलिनीधीतरं राजकुमारीं एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य दद्येयं सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च । अथ खलु भिक्षवो स काशिराजा ब्राह्मणपुरोहितमाह । तत्र काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति । तस्य राजर्षिस्य तत्र आश्रमपदे प्रतिवसन्तस्य मृगीये सकाशातो एकशृंगको नाम ऋषिकुमारो उत्पन्नो ति । यं नूनाहं नलिनीधीतां राजकुमारीं एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य दद्येयं सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥

अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा ब्राह्मणं पुरोहितं राजाचार्यं आमन्त्रयति । गच्छ पुरोहित इमां नलिनीं राजकन्यां एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य देय । सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥

अथ खलु भिक्षवो ब्राह्मणपुरोहितो राजाचार्यः नलिनी राजकुमारीं सपरिवारां रथवरे आरूहयित्वा प्रभूतं चान्नपानं मोदका[305b]नि च नानाप्रकाराणि खादनीयभोजनीयानि आदाय माहिंसती आश्रमपदं आगते । ते च दानि माहिंसती-आश्रमपदं गत्वा आश्रमस्य नातिदूरेणापि समीपे गता । तत्र नलिनी राजकुमारी सखीहि सार्धं क्रीडति हसति तानि च क्रीडमानानि दृष्ट्वा तानि मृगपक्षिगणानि सन्त्रसन्ति दिशोदिशं परिधावन्ति । अथ खलु भिक्षवः एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य एतदभूषि । किं नु खल्विमे च मृगपक्षिगणाः सन्त्रसन्ति दिशोदिशं च परिधावन्ति । अथ खलु भिक्षवः एकशृंगो ऋषिकुमारः येन नलिनी राजकन्या तेनागमि । अद्राक्षीद्भिक्षव एकशृंगको ऋषिकुमारो नलिनीं राजकुमारीं सखीहि सार्धं क्रीड-

1b. BM °taṁ gaṁ°. — 2b. M °gāye kule sāhaṁ° BM °ṛishisya | tatra° M °de prativasanta°. — 4. M yaṁ nūnā° B °haṁ nalinīdhī° tasya dadyeyaṁ° °shyati | jā° M °shyati yāmā°. — 5. B °brāhmaṇapurohitamāha°.

6b. B °ṣito | e°. — 8. M yaṁ nūnā° B °rasya dadeyaṁ° M °shyati yāmā°. — 10. M °kshava sa kā°.

11b. B gaccha tu pu° imāṁ nandalinī rājakanyā e°. — 13. BM °rohita rā° M °jācāryo nali° taṁ cāntaryāṇaṁ modakāni khā° B °dāya sahaṁ° M °haṁjantu [illegible] daṁ āgamya B °gama te°. — 14. M te ca | tāni sā° B °ca tāni sahaṁ° M °gatah | B °gatā ta°.

16. M °nāni saṁtrasaṁti diça° dhāvaṁti | . — 18. M °rasyaitad a°. — 19. M °gā saṁtrasaṁti diça° dhāvayaṁti | B °dhāvayanti | . — 20. BM °ga rishi° M °nāra ye° B °rājakaṁnyā°.

21. M °kshavah e° līnī rājakumārī sa° B °hehi ca vasteshu ca dṛ° M °sirehi ca dṛ°.

नीं स्वलंकृतां सुभूषितां महारहेहि वस्त्रेहि । दृष्ट्वा च पुनः तस्यैतदभूषि ॥ शोभना इमे ऋषिकुमारा उदाराणि तेषां अजिनानि जटानि च अजिनमेखलानि च ॥ निध्यायति राजकन्यां । सो दानि राजकन्याये अजिनमेखलानि अतिरिव काये विलासनानि पश्यति ॥ सो दानि एकशृंगको नलिनीं पृच्छति ॥ शोभनानि युष्माकं अजिनानि जटानि मेखलानि च कण्ठसूत्राणि च ॥ सा दानि नलिनी राजकुमारी एकशृंगं ऋषिकुमारं इति श्रुत्वा आह ॥ एतानि एदृशानि अस्माकं अजिनानि च मेखलानि च कण्ठसूत्राणि च हस्तसूत्राणि च ॥ सा दानि तस्य ऋषिकुमारस्य मोदकानि पानं च अनुप्रदासि इदमस्माकं इति मोदकं परिभुंजाहीति ॥ तेन दानि तानि मोदकानि परिभुक्तानि पानकं पि च पीतं ॥ तस्य तहिं आश्रमपदे कटुकषायेहि फलफलेहि विद्धेन्द्रियस्याहतस्य तेहि मोदकेहि परिभुंजमानस्य अतिरिव रसेषु आस्वादो सुखशीतो ॥ तानि च पानकपिय्यानि पीत्वा सो दानि आह ॥ शोभनानि युष्माकमिमानि फलाफलानि पानीयं च अजिनमेखलानि च कण्ठसूत्राणि च हस्तसूत्राणि च उदाराणि न भोजनानि अस्माकं आश्रमे एदृशानि ॥

अथ खलु निपुणो नलिनी राजकुमारी एकशृंगं ऋषिकुमारं एतदुवाच ॥ आगच्छ ऋ[306a]षिकुमार इदमस्माकं उटजानि संचारिमाणि येन इच्छाम तेन एतानि उटजानि आदाय गच्छाम आगच्छ अस्माकं उटजं प्रविश आश्रमं ते च उपदर्शयिष्यामि ॥ सा दानि नलिनी तत्र यानं अभिरुहित्वा एकशृंगस्य हस्तं गृह्णाति आगच्छ प्रविशाहि इदमस्माकं उटजं आश्रमं प्रवेशाम ति ॥ सो दानि तत्र याने अश्वानि आयुक्तानि दृष्ट्वा आह ॥ मम मृगी माता इमं च उटजं मृगा

1ᵃ. M °punar asyai°. — 1ᵇ. BM °ma ṛṣiṇāṃ ku° °lāni ca ni°. — 3ᵃ. B °dhyāyanti rā°. — 3ᵇ. M °bhā anyaṃtāni paçyaṃti || B °çyanti || . — 4ᵃ. M °pāṃ paçyati | so dāni ekaçṛṅgako nalinī pṛcchati | . — 4ᵇ. M °yuṣmāṇīkaṃ ajināni ca mekhalāni ca kaṇṭhasutrā°. — 5. B °çṛṅgasya ṛ°.

6. M °lāni ca kaṇṭhasutrāṇi ca ha°. — 7. B °pradāsi i° M °pradāsi | i° B °bhuṃmo° BM °bhuñjati | . — 9ᵃ. BM tena dāni bhojanāṃ paribhuñjāhi(M °tājā) | tena dāni tā °kaṃ pi vānaṃ ca pī° B °taṃ ta°. — 9ᵇ. BM °dehi kaṭu° M °tehi dvijihvendriyehi prahā° °sya āsvādaṃ gṛhītaṃ || B °svādaṃ gṛhītaṃ ti°.

11. M jñāni ca pī° BM °pibitāni pītvā | so°. — 12. M °māni phalaphalāni pā° °khalāni ca kaṇṭhasutrāṇi ca hastasutrāṇi ca n BM °rāṇi bhoja° M °asmākam āçra°. — 15. M °vāca || .

16. B °kaṃ uṭajāni saṃ° M °kaṃ uṭajāni saṃcāri° BM °māni uṭa(M °da)jāni ādā° kaṃ uṭajaṃ pra° BM °çramaṃ te(M °me) na upadarçayiṣyāmi | . — 18. B °gṛhṇāti° M °uṭajaṃ āçra° BM °maṃ praviçiṣyāma ti || . — 20. M mama çṛṅgī mā° BM °ca uṭajaṃ mṛgā° M °vahanti ni°.

वहन्ति नाहं अत्र प्रविशामि ॥ सा दानि नलिनी एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य हस्ते लगति कण्ठे लगति आलिंगति चुम्बति प्रलोभेति च ऋषिकुमारो च ताये नलिनीये मूर्धातो उपादाय यावत्पादेषु निमित्तं पश्यति । अन्यादृशा स्वकानि जटानि अन्यादृशानि नलिनीये अन्यादृशं रूपं पश्यति अन्यादृशं नलिनीये अन्यादृशं स्वकं मुंजमेखलं अन्यादृशं नलिनीये अन्यादृशानि स्वकानि कृष्णाजिनानि पश्यति अन्यादृशानि नलिनीये ॥ सा दानि ऋषिकुमारेण सार्धं आलापसंलापं कृत्वा विश्वासं च संभावयित्वा प्रेमं च संजनयित्वा यथोक्तं भगवता ॥

पूर्वेवासनिवासेन प्रत्युत्पन्नहितेन वा ।
एवन्तं संजायते प्रेमं उत्पलं वा यथोदके ॥
यत्र मनं निविशति चित्तं चापि प्रसीदति ।
निशां पण्डितो गच्छेया संतुष्टा मे पुरे सह ॥

तेषां संसारे संसरन्तानां दीर्घरात्रं जन्मशतसहस्रकोटीभिः परस्परेषां समागमो आसि भार्यापतियां तस्मात्तेषां सह दर्शनेन परस्परं प्रेमं निविशति ॥ सा दानि नलिनी एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य प्रलोभनाभिप्राया राजार्हाणि मोदकानि खादनीयभोजनीयानि च परिभुंजापयित्वा प्रसन्नानि च पानकानि पायित्वा आलिंगित्वा च चुंबयित्वा च कण्ठसमालब्धो च कृत्वा रथयानं अभिरुहित्वा वाराणसीं प्रयाता ॥ एतां प्रकृतिं त्रिकरेणारोचयति ॥ एकशृंगो ऋषिकुमारो पि आश्रमं गत्वा तां नलिनीं राजधीतां मूर्धातो समुपादाय यावत्पादेषु रंजनीयानि निमित्तानि मनसिकरोन्तो आसति नैव मूलफलानि आनेति न उदकं न काष्ठानि न आश्रमपदं संमार्जति अग्निहोत्रं परिचारेति ॥

1. M °gṛha lagnati 3 ° to samupādāya° B °dṛśati e°. — 3. BM °jaṭāni anyādṛśāni nalinīye anyādṛśāni rū° M °paṃ paśyati anyādṛśaṃ nalinīye anyādṛśāni rūpaṃ paśyati anyādṛśaṃ svakaṃ muñjamekhalaṃ anyādṛśāni svakāni kṛṣṇājināni paśyati | anyādṛśāni nalinīye || B °ahirāni pa°.

6. M sa dāni tena ṛṣikumā ka° BM °ālāpaṃ sarvā° B °paṃ vitvā° BM °viśvāsaṃ ca saṃbhā°. — 8. M °tpannehi°. — 9. M °tpannaṃ vā°. — 10. M °manaṃ || ci° B °manaṃ ci°.

11. M niśaṃkā paṇḍito gacchemā saṃ° B niśaṃkā paṇḍi ° tuṣṭā me ° saha ta°. — 12. M teṣāṃ saṃsāre saṃsarantānāṃ° B °sahasrakoṭīhi° BM °bhāryā kaṭakhā° M °bhāryā parasparā° M °gamaḥ ā° BM °bhāryā (B °ryāṃ) patisaha abhūt tasmāt° B °niśyanti | M °nipātyanti || — 13. B sa dā° M tāsa dā° lobhanāpi abhiprāyā rājārhā° bhojanīyāni ca pari° BM °pitāni ca pānakāni ca pāyetvā ālambi° M °ālambitvā ca cuṃ° M °laṃpitvā ca kaṇṭha sa° prayātā abhiruhiya vā° gata e°.

17. M °manasi mūlapha° kaṃ na kāṣṭhāni° B °daṃ saṃmārjati | agni° M °traṃ pratipākaroti | B °tipākaroti |

सो दानि ऋषिः [306b] तं कुमारं चिन्तापरं दृष्ट्वा पृच्छति ॥ न ते आश्रमाणि सिक्तानि न ते उदकं आहृतं अग्निहोत्रं न जुहितं किन्तु ध्यानं ध्यायसि ॥ ऋषिकुमारो आह ॥ इह अन्यातो आश्रमातो ऋषिकुमारो संबहुलेहि ऋषिकुमारेहि सार्धं आगतो प्रासादिको दर्शनीयो शोभनेहि जटेहि अजिनेहि शोभनेहि वल्कलचीवरेहि कमण्डलूहि शोभनेहि मुञ्जमेखलेहि मृष्टानि च तानं फलफलानि पानीयं च न एतृशं यथास्माकं मृगयुशे पि अटवी चरन्ति ते मया आश्रमस्य अमुकस्मिं प्रदेशे दृष्टा तेन च मे ऋषिकुमारेण सार्धं प्रीति संजाता कण्ठे च सो गृह्य मम प्रकारं चक्रेण वक्त्रं प्रणिधाय शब्दं करोति तं मे अनवे मधुरं तस्य स्वरतो परिदीपितस्त्रो तेन विना न रमामि आश्रमे ॥ ऋषिणो दानि ऋषिकुमारस्य श्रुत्वा तदनुपि ॥ यादृशं अयं ऋषिकुमारो तेषां वर्णसंस्थानं आचिक्षति न ते ऋषिकुमारा स्त्रीहि ताहि भवितव्यं ॥ सो दानि ऋषि तं एकशृङ्गं ऋषिकुमारं आह ॥ पुत्र न ते ऋषिकुमारा स्त्रियायो अमीनामोमेंति तपाती चारयन्ति । ऋषिभिसायो दूरातो परिवर्जयितव्या अन्तरायकरायो ब्रह्मचारिणां । मा तेहि सार्धं समं करोहि आशीविषसमा तायो विषफलसमा तायो अङ्गारकर्षूपमा तायो ॥

सो दानि काशिराजा तं पुरोहितं आह ॥ नावासु अशोकवनिकानि रोपेत्वा पुष्पफलोपेतेहि वृक्षेहि गंगाये प्रतिस्रोतेन तं आश्रमपदं गच्छाहि नलिनीये सपरिवाराये सार्धं ततो तमृषिकुमारं वाचायमालपित्वा आनेहि ॥ सो दानि पुरोहितो काशिराज्ञः प्रतिश्रुत्वा नलिनीं राजकन्यां पुरिमांनांमिकचोलिकाहि नावाहि वितानवितानाहि चित्रदुष्यपरिक्षिप्ताहि ओसक्तपट्टदामकलापाहि धूपनधूपिताहि

1ᵇ. M °pahin taṃ ku° BM °cchati na°. — 4ᵇ. M °jaṭāni [illegible] [illegible]

9. BM [illegible] — 10. M [illegible] M °[illegible]°.

11ᵇ. B °dāni [illegible] — 12ᵇ. M [illegible] — 13. BM [illegible] — 15ᵇ. BM dāni° M °[illegible] — 15ᵇ. BM [illegible]

17. M [illegible]

मुक्तपुष्पावकीर्णेहि सपरिवारां आरूपित्वा नावाये प्रतिस्रोतेन तं साहंजनिं आश्रमपदं गतो ॥ तेन दानि तस्य आश्रमपदस्य समीपे नावानि स्थापेत्वा सा नलिनी राजकन्या एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य सकाशं विसर्जिता गच्छ त्वं ऋषिकुमारमानेहि ॥ सा दानि नलिनी राजकुमारी नावातो ओरुहित्वा सपरिवारा तस्याश्रमपदे नानाप्रकाराणि वनकुसुमानि च वनकिसलयानि च प्रचिनन्ती आसति । तां पि च दृष्ट्वा ततो आश्रमातो मृगपक्षिगणा स्व[307a]स्वकानि रुतानि मुंचन्तानि दिशोदिशं प्रधावन्ति ॥ ऋषिकुमारो पि तानि मृगपक्षिगणानि संभ्रान्तानि दृष्ट्वा तं प्रदेशं गतः । ततो तां पश्यति नलिनीं राजकुमारीं सपरिवारां वनकुसुमानि च वनकिसलयानि च प्रचिनन्तीं ॥ दृष्ट्वा च पुनर्येन नलिनी राजकुमारी तेनोपसंक्रान्तो ॥ नलिनीये ऋषिकुमारो भूयो अभिनन्दितो कण्ठे च लग्ना भूयो च आलिंगितो चुंबितो च मोदकानि च खज्जकप्रकाराणि च परिभुंजित्वा रसाढ्याणि च पानकानि पिबित्वा नलिनीये सार्धं तां नावां आरूढो ॥ नलिनी आह ॥ इमे अस्माकं आश्रमे उदके संचरन्ति ॥ सो ताये प्रलोभेत्वा नावायानेन वाराणसीमानीतो । पुरोहितेन ऋषिकुमारस्य नलिनी पाणिगृहीं कृत्वा दिन्ना ॥ सो ताये नलिनीये सार्धं आसति क्रीडति न पुन संयोगं गच्छति । आगाति वयस्यो मे ऋषिकुमारो ति ॥

सो दानि ताये नलिनीये सार्धं तस्यां नावायां साहंजनिमाश्रमपदं गतः ताये च मातरे मृगीये एकशृंगको ऋषिकुमारो नलिनीये राजकुमारीये सार्धं आगच्छन्तो दृष्टः ॥ सा दानि पुत्रं पृच्छति । पुत्र कहिं सि गतो ति ॥ सो दानि आह ॥ इमस्य मे वयस्यस्य आश्रमं गतो ति ॥ एषो मे वयस्य अग्निं प्रदक्षिणीकृत्वा उदकेन पाणिना गृहीतो ति ॥ तस्या दानि मृगीये एतदभूषि ॥ न खलु

1. BM °pe nāvā nidhapa(M °nipato)tvā sā ° jakanyā e° M °ṛṣiṃ gacchantaṃ ṛ° B °ekaśaṃgo ṛṣikumāra ānehi sā°. — 4. BM °to āru° M °de nānāprakārāṇi vanaku° BM °sumāni ca vanakiṣalakāni ca pralobhanti āsati (M °pracalabhaṃtī āsaṃti) | .

6. BM tāṃ ca dṛ° ° muṃcantāni diśo° M °dhāvaṃti | B °tāti ṛ°. — 7. B °gāni saṃ-bhrāntā° M °gāni saṃbhrāntāni dṛ° B °gataḥ ta°. — 8. BM °to tāṃ paśya ° kiṣalakā(B °ni ca) pralāpantī dṛ°. — 9. M °saṃkrāṃto B °ato na°. — 10. M °ndito kaṇṭhe lagna bhūyo ca ā ° kāni ca khajja ° ṇāni ca pa ° rāḍhyaṃ tāṃ nāvāṃ āruhi āsati || .

13a. M krīḍati nai°. — 13b. BM °āśrame u° M °caraṃti. — 13c. B °pralobhe°. — 14. BM °linīye pāṇi°. — 15. B °ḍati na cana saṃ° M °ḍati na va saṃ°.

17. BM so dāni tāye nalinīye sārdhaṃ tāṃ nāvāṃ sā° M °janim āśra° B °gramadhipadaṃ° M °daṃ gato tāye ca mṛgīye nalinīye a° B °nalinīye° M °dṛṣṭaḥ B °chaḥ sā°. — 19a. B °cchati pu°. — 19b. M putra ko saha kiṃ si°. — 20a. M °vayasya āśra° B °vayasyasya ā°. — 20b. M °vayasyo agniṃ ° kahiṇīkṛ° B °gṛhītaṃ ti ta°.

21a. BM tasya dā°. — 21b. M khalu ° ṣu vayasya aṃnijā° BM °tena te saha(M °sa) bhāryā a° M °kahiṇīkṛ ° pāṇigṛ°.

पुनरयमृषिकुमारो वयस्यं जानाति भार्या वा इयं च कन्या यदं च ऋषिकुमारो पुरुषोत्तमो एतेन तु एषा भार्या ऋषिं प्रदक्षिणीकृत्वा उदकेन पाणिगृहीता भार्या लब्धा ति । तत्र को से ऋषिकुमारस्य एतमर्थं संबोधये यथा न एष ऋषिकुमारो काशिराज्ञो एषा धीता नलिनी नाम तव भार्या दिन्ना ति । तत्र च साहंच-निषा आश्रमपदस्य हेष्टा गंगाकूले प्रतिव्रतानां तापसीनां आश्रमपदं प्रविष्टो ऋषिकुमारो तापसीहि वारियति । मा तुवं अत्र आश्रमपदे प्रविशाहि त्वं पुरुषो एषो च स्त्रीणां प्रतिव्रतानां ब्रह्मचारिणीनां आश्रमो ति न लभ्यं अत्र पुरुषेण प्रविशितुं । सो दानि ऋषिकुमारो तां तापसीं पृच्छति । को वा स्त्री पुरुषो वा ति । तस्य ताये तापसीये स्त्रीधर्मा च आचिक्षिता न एष तव वयस्यो न एष ऋषि[307b]कुमारो एषा स्त्री नलिनी नाम राजकुमारी काशिराज्ञो धीता त्वं च पुरुषो सुनीतो उत्पन्नो ततो त्वं न जानासि एषा तव उदकेन भार्या दिन्ना त्वं च एतस्या पति सो लब्धा युष्माभिः अन्यमन्यं त्यजितुं ।

सो दानि ऋषिकुमारो तासां तापसीनां श्रुत्वा नलिनीये सार्धं साहंचनि आश्रमपदं पितुः काश्यपस्य ऋषिस्य सकाशं गतो पितुः पादां वन्दित्वा सार्धं नलिनीये एतां प्रकृतिं सर्वां आरोचयति । ऋषिस्य एतदभूषि । न शक्यति ऋषिकुमारो नलिनीये विना इह आश्रमपदे प्रतिवसितुं परस्परस्य एते बद्धसंज्ञाता स्नेहसंजाता । सो दानि तं पुत्रं एकशृंगं ऋषिकुमारं आह । पुत्र एषा तव नलिनी राजकुमारी अग्निदेवं साक्षीकृत्वा उदकेन पाणिगृहीता दिन्ना । एषा ते भार्या त्वं च एतस्या पतिः । न लभ्या युष्माभिः परस्परस्य त्यजितुं । गच्छ एताय सार्धं वाराणसीं नगरं । ते दानि ऋषिस्य पादां वन्दित्वा प्रदक्षिणीं च कृत्वा

3. BM °tra ko me ṛṣi° evam artham° yathā se na eṣa° re rājarājño° B °nāma tatra bhāryā dinnā | . — 5. M °kañjarakṣa ā° B °gaṅgākūle° M °gaṅgākule pativra° B °dāni gacchanta | [illegible] tāpasīnāṃ āśramapadaṃ gatā tatra ca tāpasīnāṃ āśramapadaṃ [illegible] BM °ko vārayati na°.

6. M mā tuvaṃ a° BM °tvaṃ puruṣo eṣo ca° M °striṇāṃ pativra° °cāriṇīnāṃ ā° B °labhyaṃ | a° M °puruṣeṇa praviśituṃ | B °tuṃ na°. — 8. M °na tāṃ tāpa°. — 9. B °sīye [illegible] M °[illegible]. — 9. M °tāyaṃ strīdharmā ca ācikṣitā [illegible] tava vaya° B °rājño dhī° [illegible] M °[illegible] tvaṃ cāpi°.

13. M °na tāsāṃ tāpa° BM °[illegible] M °[illegible] [illegible] B °pādo pituḥ kāśya° BM °ṛṣisya saka° M °nāṃ a° B °ekāṃ pra° M °tāṃ sarvaṃ āro° BM °ti ṛṣi°. — 15. M °śakya ṛṣi° pratiśrayituṃ parasya e° B °pratiśrayituṃ° M °[illegible] [illegible] B °[illegible] | .

17. M °[illegible] [illegible] | . — 17. BM °[illegible] M °[illegible] BM °[illegible] [illegible] M °[illegible] | . — 18. M [illegible] bhāryāṃ [illegible] B °[illegible]. — 19. M °[illegible]. — 20. M °[illegible] BM °[illegible] M °[illegible] B °[illegible].

मातरं च अभिवादेत्वा वाराणसीं गता गत्वा काशिराज्ञो उपसंक्रान्ता ॥ राज्ञा ऋषिकुमारस्य अनुरूपं गृहं दिन्नं परिवारं च उपकरणमल्याभरणं च सर्वाणि च उपभोगपरिभोगाणि च युवराज्येनाभिषिक्तो ॥

सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ता समुच्छ्रयाः ।
संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं पि जीवितं ॥

सो दानि काशिराजा कालधर्मेण संयुक्तो कालगतो एकशृंगिय वाराणस्यां राज्यं प्रतिलब्धं ॥

तेन दानि नलिनीये मूलातो यमजाता द्वात्रिंशत्पुत्रा जाता । अपराणां पि देवीनां मूलातो सातिरेकं पुत्रशतं जातं ॥ धर्मेण राज्यमनुशासयित्वा चिरं दीर्घरात्रं ज्येष्ठपुत्रं राज्ये अभिषिंचित्वा पुनः ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन युञ्जन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन बाहितकेन मार्गेण चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षात्कृता ॥ सो दानि कालधातुं समतिक्रमित्वा कायस्य भेदात् ब्रह्मदेवनिकाये उत्पन्नो ॥

भगवानाह ॥ यस्तेन कालेन काश्यपो ऋषिरेष स शुद्धोदनो अभूषि । या सा मृगी एषा सा भिक्षुणी महाप्रजापती अभूषि । यश्च काशिराजो भूदेष एष महानामो शाक्यो भूत् । यश्चैकशृंगको ऋषिकुमारस्तदाहं एव अभूव । या च नलिनी ना[308ᵃ]म राजकन्या एषैव यशोधरा अभूषि ॥ तदापि एषा आत्मानं अलंकृत्वा मम प्रलोभेति । एतरहिं पि एषात्मानं अलंकृत्वा मम प्रलोभेति ॥

नलिनीये राजकुमारीये जातकं समाप्तं ॥

1. M °rājño ṛi° atarasya pratyācaraṇaṃ° B °tpārara°. — 4. B °yāntā vica° M °ulcayā pa° BM °ochrayāḥ saṃ°. — 5. B °ṇānta hi jī° M °ṇānta hiṃ jī°.

6. B °rmeṇa saṃko kā° M °kto kāsagata rākaṣṭrīṃ° B °çriñgena vā° M °pratilaṃ-labhaṃ |. — 8ᵃ. B °lāto — mainighā triṃ° M °yamapārā dvā° jātāḥ |. — 8ᵇ. M °sāṃ mūlāto satira°. — 9. M °ṇa rājyaṃ anu° B °ṇa rājyaṃm anu° M °ayi ciraṃ° BM °jyeṣṭhapu° M °jye 'bhi° ṣipravarajito |. — 10. M °yugaṃ anuyuktena pūjya° vyāyamantena vā° B °vyāyapantena vā° M °sākṣātkṛtā |.

12. M °dhātu sama° bhedād brāhmaṇa de° B °brāhma de° M °tpannaḥ |. — 14ᵃ. M °lena tena samayena kāçyapo nāma ṛṣiḥ saha° |. — 14ᵇ. M mā sā mṛgī eṣā sā bhi° B °pati gau° M °gautami°. — 15. B °rājño bhūd e° M °d mahāraṃ ma° çākya 'bhūt | B °çākyā bhūt |.

16ᵇ. M °çriñgo ṛi° evaṃ ha°. — 16ᶜ. B °rājakanyā°. — 17. M °ekā āsan° e°. — 19. M iti çrīmahāvastuavadāne naḥ°.

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ पश्य भगवन् यथेयं यशोधरा राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ति ओसृष्टा ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिमेव एषा यशोधरा राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुंजित्वा अनपराधी वध्या ओसृष्टा । अन्यदापि एषा यशोधरा इमिना राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ओसृष्टा ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

अतीतमध्वाने अनुहिमवन्ते महावनषण्डे तत्र माण्डव्यस्य ऋषिस्य आश्रमपदं चतुर्ध्यानलाभिनः पंचाभिज्ञस्य महाभागस्य मूलोपेतं फलोपेतं पुष्पोपेतं पत्रोपेतं पानीयोपेतं मृगपक्षिसहस्रेहि निषेवितं ॥ अथ खलु भिक्षवो माण्डव्येन ऋषिणा ग्रीष्मानां पश्चिमे मासे शुद्धपाकेहि फलेहि परिभुक्तेहि चङ्क्रमेण च पानीयेन पीतेन अभिष्यन्दीहि धातूहि उपलकुण्डके सशुक्रं प्रस्रावं कृतं ॥ अथ खलु भिक्षवो अन्यतरा मृगी ऋतुमती तृषायां श्रान्ता पानीयसंज्ञाय ततो उपलकुण्डकातो तं सशुक्रं प्रस्रावं पीतं । जिह्वाय च मुखतुण्डकेन स्वकं योनिमुखं परिलेहति । अचिन्त्यो सत्वानां कर्मविपाकः । तायि मृगीये तं शुक्रं रुधिरं च संमूर्छित्वा कुक्षिं प्रतिलब्धं ॥ सा दानि तत्रैव आश्रमपदस्य परिसामन्तेन चरति परिभ्रमति च ॥ सा दानि कालेन च समयेन च दारिकां दर्शनीयां अक्षुद्रावकाशां परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागतां गौरीं नवनीतपिण्डसंनिभां प्रसूता ॥ सा दानि मृगी तां दारिकां प्रसूता च तेन च ऋषिणा तं दृष्टं ॥ तस्यैतदभूषि ॥ कुतो इमस्यास्तिरश्चानगताये मृगीये मानुषं अपत्यान्ति ॥ समन्वाहरित्वा ऋषिणा पंचाभिज्ञानां ज्ञानं प्रवर्तति ॥ सो दानि ऋषि माण्डव्यो

1[b]. B bhikshu bha° M bhikshur bhagavantam āha° B °vanta āhaṃsuḥ pa°. — 1[c]. M °yujitvā aparyāvagāhetvā ana° B °jyitvā parya° M °osrishto | anyadā° (l. 4). — 3. B °yojitvitvā ana°. — 4. M °pi svā ya° °dharā stinā° B °dharā esinā° M °nena ananyuṃñjitvā aparyya°. — 5. BM bhikshu ā°.

6[b]. M °gavaṃ | : — 6[c]. M °kshavaḥ B °kshavo a°. — 7. M atīnam adhvāne° B °hāvanashaṇḍe tatra maṇḍa° M °hāvanakhaṇḍa tatra maṇḍavya° B °mūlopetaṃ | pha° M °gapakshigaṇaṃ°. — 9. B °vo maṇḍa° M °vo maṇḍavye° abhyandehi dhā° B °abyanda dhā° M °utparakuṇḍake° B °gdakehi sa° M °śukrapravrāvaṃ°.

11. M °pānīyaṃ saṃjñāya tataḥ utparakuṇḍakāto taṃ riśu° B °gdakāte° B °prasrāvaṃ° M °pramrāvaṃ tilaṃ. — 12. M °tuṇḍake° B °parilekhasi | M °parilekhasi. — 13[a]. B acintyaṃ sa° M acintya sa° °pāke te°. — 13[b]. M taye mṛgi° B °mṛgī taṃ° BM °śukrandha° M °saṃmūrcchitvā° B °kukshi pra°.

16. M °lena ca di° drāsakāṃ pa° B °paramapāṇḍubha° M °shkarastayā° BM °gaurī nava° M °nītapiṇḍasaṃ° °prasūtāḥ | : — 18. M °kāṃ drashṭuṃ ca te° B °nāṃ ca tena ca rishi° BM °drashṭaṃ dṛshṭvā ta°. — 19[b]. M °syā tiracchā° °patyaṃ u B °n ti na°. — 20. B °shi maṇḍa°.

पंचाभिज्ञो महाभागो समन्वाहरति ॥ इह मम [308b] अत्र आश्रमपदे अन्यस्य पुरुषस्य प्रचारो नास्ति । एषा च मृगी इमहिं एव मम आश्रमपदे जाता संवृत्ता तथान्यान्यपि मृगपक्षिशतानि इह वनषण्डे संवृत्तानि नैव मम क्वचित् मृगो वा पक्षी वा अन्यवनषण्डं गच्छति न चान्यातो वनषण्डातो कोचित् मृगपक्षी इहागच्छति । इह एते वनषण्डे मृगपक्षिगणा जाता च संवृत्ता च संवृद्धा च अभिरता च अमनुष्यचरितं च वनषण्डं । अमुककाले मया ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे पक्वमुपक्वानि च फलफलानि परिभुक्तानि सुशीतलं च बहुतरं पानीयं पीतं । ततः मे भिषयोहि धातूहि उपलकुण्डके समुक्तं प्रस्रावं कृतं एताये मृगीये तृषिताये तं समुक्तं प्रस्रावं पानीयसंज्ञाये पीतं । ततो एताये मृगीये कुक्षिं प्रतिलब्धं । मम एष संनिश्रावो ॥ तस्य ऋषिस्य माण्डव्यस्य तस्य दारिकाये अतिप्रेमं संजातं ॥ तेन सा दारिका ऋषिणा गृह्य आश्रममानीता । सा वत्स्य मृगी पृष्ठतो व्रेति ॥ तेन दानि ऋषिणा ताये दारिकाये तं नाभि फलशस्त्रकेन छिन्नं मानुषिकाये च सं वेलायनाय वेलायनी ताये वनमृगीये स्तनाचूषणं अर्पति । सो पि तं अपि पुष्पाकानि फलानि मुखे पीडेति क्षामेन क्षामं तैलेनाभ्यंगेति मुखोदकेन स्नपेति ॥ संवर्धमाना च सा दारिका ताये मृगीये तेन च ऋषिणा अतीव तं वनं शोभेति सा च तां माता जिह्वाये परिलिहति ॥ यत्र काले सा दारिका विवर्धमाना पादेहि पि चलति ततो यत्र यत्र पादा निक्षिपति तत्र तत्र ताये दारिकाये पूर्वोपचितेन शुभस्य कर्मस्य विपाकेन पद्मानि प्रादुर्भवन्ति ।

1. B *iha mama putra ° pracāra nāsti* | . — 2. BM °*imahiṃ evaṃ mama* ā° B °*çramapadaṃ jā*° M °*jātāḥ* | *saṃvṛttāḥ ta*° BM °*tāni yāni mṛ*° M °*naivaṃ mama kva*° B °*go vā pakshi vā anyavanashaṇḍaṃ*° M °*kshi vā anyavanakhaṇḍaṃ gacchati* | *tadānyato vana*° B °*ānyanto vanashaṇḍā*° BM °*to kvaci*° M °*t mṛgapakshi i*°. — 5. B °*ete vanashaṇḍe*° M °*ete vanakhaṇḍe mṛ*° *tā ca abhi*° BM °*manu*(B °*mushya*)*caritaṃ ca vanakhaṇḍe mama*°.

6. M °*shmāṇāṃ paçcā*° BM °*kāni ca pari*° M °*hutalaṃ pā*°. — 7. M *tato me bhishyaṃdaṃdehi dhā*° B °*shyaṃtehi dhā*° M °*utpalakuṇḍake çayukraprasrāvaṃ*° B °*ṇḍake sayukraṃ prasrāvaṃ kṛ*° M °*tṛshitāye* ° *vaṃ pāniya*°. — 9ᵃ. B °*kukshi pra*°. — 9ᵇ. B °*nisrāvo ta*°. — 10. B °*shisya māṇḍa*° M °*shisya maṇḍalasya*°.

11ᵃ. B °*çramapadaṃ ā*°. — 11ᵇ. M °*pṛshṭhato vrajati* || . — 12. M *te dā*° B °*taṃ nālaphalaṃ çastra*° M °*taṃ nālaphalaçastreṇa* ° *mushikāye vanamṛgī helāyanahelāyanti* | *tā*° B °*naṃ helāyaniya helāyanti tā* ° *stanamūrcanaṃ ā*° M °*stanamūrcanam āsati* | . — 13. BM *so pi taṃ ṛshi*(B °*shī*) *bahu*° B °*deti* | *kālena kā*° M °*kena snāpeti* B °*pati saṃ*°. — 15. M *saṃvarddhamānā*° B °*vardhamānā*° M °*ṣi etena ca ṛ* ° *tīvaṃ taṃ vanaṃ çobhati* | *sā ca tāṃ mātā*° B °*çobhati so ca naṃ mātā*° BM °*lihati ya*°.

16. M °*vivarddhamānā*° B °*prati* | *tato*° M °*prati* | *tataḥ yatra yatra pā* ° *ti tatra tatra tasyā dārikāyā pūrvopacitena çu* ° *rbhavanti sa*°

समन्तेन च आश्रमपदे तस्य ऋषिस्य ताये दारिकाये पर्याहिण्डन्तिये पद्मपङ्क्ती उत्थापिता पद्मवनमिव शोभति तेहि च पद्मेहि सा दारिका क्रीडति हृष्टेनापि मुदा अच्छति ॥ तस्य दानि ऋषिस्य तस्या दारिकाये तं शुभकर्मविपाकतो क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि दृष्ट्वा विस्मयं संजातं अहो दारिकाये ऋद्धीति यत्र यत्र क्रमां निक्षिपति तत्र तत्र प्रासादिका[309a]नि दर्शनीयानि पद्मानि प्रादुर्भवन्ति कृतपुण्याये इमाये दारिकाये भवितव्यं पूर्वं दक्षिणीयेषु चोक्षकुशलेषु कुशलमूलाये यस्या इमं एदृशं अनुभावं ॥ तेन दानि ऋषिणा ताये दारिकाये पद्मावतीति नामं कृतं ॥

सा दानि संवर्धमाना ताये मातरे सार्धं तस्याश्रमस्य परिसमन्तेन अच्छति । यतो यतो सा मृगी चरमाणा अच्छति ततो ततो सापि दारिका ताये मातरे सार्धं अच्छति मृगेहि च मृगपोतकेहि च सपरिवारा क्रीडन्ती अच्छति ॥ यदा च बुभुक्षिता भवति ततो ताये मातरे सार्धं तमाश्रमं आगच्छति अपरेहि मृगेहि मृगीहि च मृगपोतकेहि च सपरिवारिता । ततो सो ऋषि आश्रमगताये मृगीये मृष्टमृष्टानि फलानि देति मृष्टमृष्टानि च पानकानि देति । सा दानि फलफलानि स्वयं पि खादति अपरेषां मृगपोतकानां देति । यदा सा दारिका तमाश्रमे शयिता भवति ततो ते मृगपोतका च मृगपोतिका च तां दारिकां अनुपरिचरित्वा शयन्ति यदा च चरितुकामा भवन्ति ततो तां दारिकां मुखतुण्डकेन प्रतिबोधयन्ति ॥ यतो यतो मृगा चरन्तो अच्छन्ति ततो ततो सा दारिका तेहि मृगेहि मृगपोतकेहि मृगपोतिकाहि च सार्धं क्रीडन्ती अच्छति । यतो यतो सा अच्छति

1. BM °śramapadaṁ tasya ṛṣi° °rdhāhiṇḍantiye padmehi paṅktihi u° B °ntiye padmehi aṭaki u° M °dasaṁ sa dā°. — 3. M °samya śaṁ° B °jātaṁ | aho° BM °kāye ṛddhītidi- (B °ti |) yatra yatra (M °tra eaṁ) kramaṇāṁ kaṁ° M °dakā darśa° °rdhavanti kṛtapuṇyāni kenā° B °nāṁ | kṛtapuṇyehi kaṇā° BM °vyaṁ | pūrvaṁ (M °vva) da° B °ṇīyeṣu° M °ṇīyeṣu° BM °kāye yasya i° BM °nubhavaṁ te°.

7. M °ye padmāva°. — 9. M °rddhamānā tāye° B °mānāṁ tāye° M °mātaraṁ sā° B °paribhramaṇa°. — 10. BM °gī caramāṇā aṇvati | tato tato (M °taḥ) sā pi° M °krīḍantī a° B °ḍanti a° BM °ṇvati ya°.

11. BM °vati | tato tāye (B °te tato ye) mā°. — 13. M tataḥ so° B °so ṛṣiḥ° M °pramṛṣṭāni phalāni deti° BM °ca phalapānakāni (M °nakāni) ca deti | . — 14. M °tāni ca svayaṁ° B °yaṁ vikhā°. — 15. M °sā dārikā tataḥ° BM °ti | tato° B °te mṛgapotakā ca dārikāṁ° M °śayanti | yadā ca caritukāmā bhavanti tataḥ tāṁ° B °tukāmā bhavanti | tato° M °dhayanti.

18. M yataḥ yato mṛgā caranto aṇvati tataḥ tato sā dā° B °nto aṇvati | tato tato sā dā° M °kehi ca sārdhaṁ krīḍati aṇvati B °kehi mṛgapotikehi ca sārdhaṁ krīḍanti aṇvati | . — 19. M yato yataḥ sā aṇvati tato tataḥ sa° B °ti | tato tato sa° kramamāṇeṣu pa° M °kramaṇeṣu pa° °rdhavanti | .

ततो ततो समन्तेषु क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भवन्ति । सापि दारिका तत्र एवम्भानि पद्मानि गृह्य स्वयं च आबन्धति तेषां च मृगपोतकानां पद्मानि आबन्धति ॥ एवं सा तेहि सार्धं क्रीडन्ती तहिं आश्रमपदे संवर्धति परस्परं विनापि न रमन्ति ॥ यत्र काले सा दारिका विज्ञप्राप्ता ततो तमृषिस्य आश्रमं सिंचति शोधेति नानाप्रकाराणि मूलविकृतीनि आनेति पत्रविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति पुष्पविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति फलविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति उदकमानेति काष्ठं वा समिधानि वा आनेति । तं च ऋषिं तैलेनाभ्यंगेति स्नापेति । अग्निहोत्रं से प्रतिजागरेति तं च ऋषिं नानाप्रकारेहि मूलेहि च पत्रेहि च पुष्पेहि च [309b] फलेहि च परिविसति । नानाप्रकाराणि च फलपानानि आनयति । यतो यतो च तत्राश्रमपदे चरति यतो यतो गच्छति मूलहारिका वा पत्रहारिका वा पुष्पहारिका वा फलहारिका वा ततो तेहि मृगपक्षीहि परिवारिता आगच्छति ॥

कदाचित्सा पद्मावती तेहि मृगपक्षीहि परिवारिता उदकहारिं गता काम्पिल्लको च राजा ब्रह्मदत्तो बलाग्रेण सार्धं मृगव्यं अन्वन्तः तं प्रदेशं उज्झितो वातजवसमेन तुरगेन मृगमनुबद्धन्तो । तेन मृगेन सो राजा ब्रह्मदत्तो वनखण्डमुपनीतः ॥ यथोक्तं भगवता धर्मपदेषु ॥

गतिर्मृगाणां प्रवनं आकाशं पक्षिणां गतिः ।
धर्मो गतिर्विज्ञातीनां निर्वाणं महती गतीति ॥

सो मृगो तत्र वनखण्डे नष्टो ॥ तेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वनखण्डे तं मृगं मार्ग-

1. M sā dārikā tadā evaṃ tāni padmāni gri° B °rikā tataḥ e° BM °yaṃ ca ābandha- (M °bandhamā)ti | teshāṃ mṛi° bandhati | . — 2. B °krīḍanti ta° M °krīḍantī tehiṃ°. — 4. BM °çodheti | nānāprakārāṇi mū° neti(B °ti |) pushpavikṛitīni ānetī phalavikṛiti- (M °ti)ni nānāprakārāṇi ānetī(M °ti |) udakam ā(M °dakā)neti(B °ti |) kāshṭam vā (M °shṭhāni vā) sa°.

7. BM °rishi tai° M °bhyaṃgī snāpeti. — 8. BM °traṃ me prati(M °ti)jāgareti (M °ti ||) taṃ° B °rishi nānāpra° M °rishiṃ nānāprakārehi mūlehi ca phalehi ca patrehi ca pariviçati B °viçati | . — 9a. B °pānāni vā ā° M °ni ca ā°. — 9b. B °gacchati° M °çanti yato yataḥ gacchati mūlahārikā vā pushpahārikā vā phalahārikā vā patrahārikā vā gacchati | tato° B °trahārikāvī vā pu° phalahārikā vā gacchati tato ° mṛigapakshihi parivārito ā° M °kshihi suparivārikā ā°.

12. M °sā pannā° BM °tehi mṛiga(B °ga)pakshihi pari ° riṃgatā ka(M °ta | kaṃ)- pilla ° vyaṃ anvataḥ(M °to) taṃ° B °ujhitvā vā ° tvā ° ujhivātajavena° M °turagavegena mṛiga° B °raṃgena mṛiga anu°. — 14. B °tto vanashaṇḍa° M °tto vanakhaṇḍam upanī- to | . — 15. B tatho° BM °cha ga°.

16. M gatir mṛi° BM °plavanaṃ ā°. — 17. B dharmā gatir vibhāti° M °rmo gatī vibhāti° mahatāṃ gatīr | . — 18a. M °mṛigo tatra vanakhaṇḍe nashṭo° B °shṭo te°. — 18b. M tatra

तेन तहिं उदककूले पदुमावती दृष्टा कृष्णाजिनेन निवस्ता वल्कलसंविका च उदककुम्भेन गृहीतेन पद्मेन च शोभनेन हस्तगतेन प्रासादिका दर्शनीया परमया वर्णपुष्कलतया समन्वागता । यत्र यत्र च क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पद्मानि प्रादुर्भवन्ति मनोरमाणि सुदर्शनीयानि । दृष्टा च पुनर्भिक्षवो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य पदुमावतीं ऋषिकुमारीं एतदभूषि ॥ अहो कन्यायाः रूपवर्णं अनुभावं यत्र यत्र क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पदुमानि प्रादुर्भवन्ति अतीव मधुरमणीयानि प्रासादिकानि दर्शनीयानि का नु खल्वियं भविष्यति देवकन्या वा नागकन्या वा किंनरकन्या वा मानुषी वा इयं भविष्यति अमानुषी वा । यं नूनाहं उपसंक्रम्य परिपृच्छेयं ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो येन पदुमावती ऋषिकुमारी तेनोपसंक्रमित्वा पदुमावतीं ऋषिकुमारीमेतदवोचत् ॥ भद्रे का त्वं कस्य वासि ॥ एवमुक्ते भिक्षवः पद्मावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् ॥ अहं खलु अस्मि पद्मावती नाम ऋषिकुमारी माण्डव्यऋषिस्य धीता मूलफलमौलिकस्य वनवासिस्य ब्रह्मचारिस्य ॥ एवमुक्ते भिक्षवः राजा ब्रह्मदत्तो [310ᵃ] पद्मावतीं ऋषिकुमारीमेतदवोचत् ॥ केवरूपा ते भद्रे भोजनविधानानि उपवने निवसन्तीये येनासि एवं उपचितशरीरा कीदृशानि ते वस्त्रविधानानि येन ते चैवं सुकुमारवर्णनिभा ॥ एवमुक्ते भिक्षवो पदुमावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् राज्ञो वस्त्राणि परामृशन्ती ॥ मूलफलानि भक्षामि आहारं वल्कलानि प्रावरणानि एवं सूक्ष्माणि यादृशानि इमानि न च वस्त्राणि ॥ एवमुक्ते भिक्षवः

tena ca ° tena vanakhaṇḍe tahiṁ ° kūle padmāvatī ° B ° dṛṣṭāyā kṛ° M ° dṛṣṭo kṛ. ° nivastra ntā ° B ° nivasta ntā ° M ° ṇḍikena hasta ° B ° bhanena ca hasta ° M ° nīyā paramāye puṣkalavarṇatāya samanvāgatāḥ B ° puṣkarata °. — 3. BM ° yatra cañkra ° M ° rbhavanti | manoramāṇi ca ° B ° ṇi sukulanīyāni dṛṣ° M ° ryaṇīyāni dṛṣ°. — 4. B dṛṣṭitvā ca | pu° M ° puna bhi ° ṣya padmāvatiṁ rājakumārīm eta° B ° tiṁ rājakā °. — 5. M ° nyāyā rūpavātiṁ ṛddhiyāna ° B ° ataṁ ṛddhayānubhā ° BM ° yatra yatra cañkra ° M ° rbhavantī | ati ° B ° ati | atīva ca cakakṣu ° lriyaṁ bhaviṣyati | devakanyā vā nā ° anarakaṇyā vā nā ° BM ° iyaṁ rūpaṁ bha ° B ° ṣyati | a ° M ° amānuṣā ca.

8. M yaṁ nūnāhaṁ °. — 10. M ° yena padmāvatī nāma ṛ ° tvā padmāvatiṁ ṛ ° B ° tvā padumāvatī ṛ °.

11ᵃ. M ° eṣa rājā e °. — 11ᵇ. M ° kṣavo padmāvatī ṛ ° mā rājā ° tad uvāca | . — 12. M ° ṇḍavye ṛṣisya dhitā mūlaphalabhogika °. — 13. M ° kṣavo rā ° B ° hmadatto padmāvatī ṛ °. — 15. M ° bhadre bho ° B ° nadiye ca yenāsi ° M ° nāsi yena yāsi ti ° cīra ki ° cīra sukumāro varṇa ° B ° kumārā varṇa °.

17. M ° ti rājānaṁ bra ° BM ° rat | rājño ° M ° vastrāṇi parāmṛśantī B ° mṛśanti mū °. — 18. M mūla ° B ° prāvaraṇāni evaṁ sūkṣmāṇi yā ° M ° māni na ca v °. — 19. M ° kṣavo rājā bra °.

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य एतदभूषि । अविद्धिका इयं ऋषिकुमारी राज्ञो राजार्हाणां वा वस्त्राणां नैव अस्य विशेषं अभिजानाति न राजानस्य नैव अजिनानां विशेषं जानाति नापि राजार्हाणां वस्त्राणां विशेषं जानाति नापि मम तुरंगस्य । एषा च ऋषिकुमारी राजकन्या ममैषा भार्या अनुरूपा भवेया न शक्या मया माण्डव्येन ऋषिणा अननुज्ञाता पाणिनापि प्रष्टुं कुतो पुनरितो आश्रमातो अस्मिन्नं नगरं नयितुं । माण्डव्यो ऋषि महात्मानो शापेन मे सपरिवारं भस्मीकरेय । यं नूनाहं पद्मावतीमृषिकुमारीमुपायेन प्रलोभयेयं । पौराणानां च भिक्षवो राज्ञां मृगव्येन गच्छन्ताणां मधुसर्पिसंयुक्तानि सक्तूनि राजार्हाणि च मोदकानि च उक्कारिकानि च यमलकं पूरेत्वा अश्वपृष्ठे पल्लाणस्य पृष्ठतो बध्यन्ति मा राजा अटवीए एको अद्वितीयो वनेषु हतो समानो बुभुक्षाय मरेय । तेन खलु पुनर्भिक्षवो समयेन राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य मधुसर्पिसंयुक्तानि सक्तूनि मोदकानि च उक्कारिकानि च यमलकं पूरेत्वा अश्वपृष्ठे पृष्ठतो पल्लाणबन्धेन बद्धमभूषि । अथ खलु भिक्षवः राजा ब्रह्मदत्तो यमलकातो मोदकं उद्धरेत्वा पद्मावतीये अदासि । हन्त भद्रे इमानि अस्माकं फलानि । सा दानि आह । कानि कतमानि शोभनतराणि फलानि युष्माकं वा अस्माकं वा । सा दानि तं मोदकं परिभुञ्जित्वा आह । भगवं शोभनानि इमानि युष्माकं फलानि मृष्टानि रसवन्तानि अस्माकं पुनः फलानि कटुकषायाणि । राजा आह । एतादृशानि अस्माकं आश्रमे वृक्षेषु फलानि यदीच्छसि [310b] ईदृशानि परिभुञ्जितुं ततो तं मम आश्रमपदं गच्छाहि । एवमुक्ते भिक्षवः पद्मावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदु-

1. M °ṛi rājñā rājārhāṇāṁ vastrā° BM °abhiṣya viçeṣaṁ nābhijā(M °jānāti na M °nairaṁ ajinānāṁ viçeṣaṁ nābhijānāni na rājānasya naiva ajinānāṁ ° turagasya ‖. — 4. BM eṣā ca ṛṣikumārī(M °rīṁ) rājakanyā mamaiṣa bhā ° ṣayā ça° M °kyā mayā maṇḍa ° pāṇinā° BM °kuto pu ito āçra° M °raṁ napituṁ B °yituṁ ma°.

6. BM maṇḍa° M °raṁ bhāsmī° BM °reyaṁ ‖. — 7¹. M °kumārīṁ upā° B° kumārām upā° M °bhbhejaṁ ‖. — 7². BM paurāṇāṁ ca bhi° M °vyena gacchantānāṁ madhusarppisaṁyuktānāṁ madhusarpisaṁyuktānaṁ madhusarpisaṁyuktāni çaktukāni rājārhā° B °nānāṁ madhusarppisaṁyuktānāṁ madhusarpiṣyuktāni çaktū ° rhāni ca mo° M °yamalakaṁ pū° BM °çvapṛṣṭhapallā(M °lāṇasya° M °to bandhyati ‖ mā rā° B °ndhyati mā rā°. — 10. B °ktāni çaktā° M °ktāni çaktuno° B °ukvaritāni yamala° M °kkārikāni yamarakaṁ rūpetvā ° to palāça baddhena baddha° B °lāçabaddhatena baddha°.

12. M °yamarakāto modako u° BM °khattetvā° B °sī ha°. — 14¹. B °imāṇi a ° lāni sā°. — 15. BM °dāni tato mo°.

16. B bhagavāṁ ço° M sarvaço ° punaḥ phalā° BM °ṇakṣāṇi°. — 17². M etādṛçāni asmākaṁm āçra° BM °lāni icchasi idṛçā° B °tuṁ ‖ tato° M °daṁ āgacchāhi ‖. — 19. M °kaharo yaimādūvati ° dattaṁ eta°.

वाच ॥ इच्छामि अहं एतृशानि फलानि परिभोक्तुं आगमे मुहूर्तं इदमपाद आश्रमं न दूरं यावदिमं उदकं हरामि तातस्य आगमेमि ततः तव आश्रमं गमिष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावतीये अपराणि मोद-कानि अदासि ॥ इमानि पितुस्तपनामेहि एवं च वदेहि । यस्य ऋषिस्य आश्रमे एतृशानि फलानि तस्याहं भार्या भविष्यामीति । लघु त्वं च आगच्छेहि एष अहं इह नदीतीरे आसामि ॥

अथ खलु भिक्षवः पद्मावती ऋषिकुमारी येन माण्डव्यस्य आश्रमपदं तेनोपसं-क्रमित्वा पानीयमाण्डं निक्षिपित्वा तानि मोदकानि पितुर्माण्डव्यस्य अनुप्रदासि । इमानि तात फलानि खादाहि यस्य ऋषिस्य आश्रमे एतृशानि फलानि तस्याहं भार्या भविष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवो माण्डव्यस्य ऋषिस्य एतदभूषि ॥ नूनं पंचालराजा ब्रह्मदत्तो मृगव्येन अटन्तः इमस्याश्रमस्य समीपं अनुप्राप्तो तेन इमानि मोदकानि दिव्यानि परिभुक्तानि पद्मावतीये राजार्हाणि मोदकानि न एषा प्रजानाति भूयो इहाश्रमे कटुकषायेहि फलाफलेहि यापयितुं पद्मावती च राज-कन्या । यन्नूनाहं अस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य भार्यां प्रयच्छेयं ॥ अथ खलु भिक्षवो माण्डव्यो ऋषिः पद्मावतीं ऋषिकुमारीमेतदुवाच ॥ न खलु पद्मावति एवं-रूपाणि फलानि भवन्ति को ते जनपदसमेहि कामेहि प्रलोभेति ॥ अथ खलु भिक्षवो पद्मावतीये एतदभूषि ॥ भवितव्यं आमा नाम ते वृक्षा येषां इमानि एतृशानि फलानि ॥ अथ पद्मावती एवं पितरमेतदवोचत् ॥ यदि तात आम-फलानामीदृशो आस्वादो नाहं परिभुञ्जिष्यामि न मे इमानि महत्फलानि रोच-न्ति ॥ अथ माण्डव्यो ऋषिः पद्मावतीमेतदुवाच ॥ को ते पद्मावति इमानि फलानि अदासि देवरूपो वा सो ऋषिकुमारो अन्तरिक्षे वा प्रदेशे तिष्ठति ॥

1. M °aham edṛś° B °bhoktu ā° M °kaṁ āgamanaṁ mhaddhe yā° B °dūra yāvad imaṁ u° M °rāmi tātasya āgamiṣyāmi tato tavāśra°. — 3. M °ito padmāvatī° BM °kāni dati adā°. — 4[a]. M °evaṁ vadehi || °dahi ya°. — 4[b]. M °syāśra bhā° B °mīti la°. — 5. M laghu ca āpṛcchesi aho haṁ i° B °cchāmi a°.

7. M °vaḥ padmāvatī ° yena māṇḍavyasya ā ° tur maṇḍa° B °tur maṇḍavyasya apradā-si | . — 9. B imāṇi tato phalāni khā° M °tāta phalāni khā ° ṛṣisyāśra ° tasyāhaṁ°. — 10[a]. BM °vo maṇḍa° M °ṛṣisyaita°. — 10[b]. M °ṛgena aṭanto imasyā° B °aṭantaḥ imasyā° M °prāptaḥ | to ° kāni padmāvatīye rājā° B °rhāṇi mo° M °kāni naiṣā ° kaphalehi pa-ribhuñjayituṁ padmāvatīṁ ca rājakanyāṁ | B °kaphale yāpayi ° vatīṁ ca rājakanyā ya°.

14[a]. M yo nūnā°. — 14[b]. M °vo māṇḍavyo ṛṣiḥ padmāvatī ṛṣiku°. — 15. M °pa-dumāvati evaṁrūpāṇi phalāni bhavaṁti ko te janapadasamayehi kā°.

16. M °padmāva° BM °ṣi bha°. — 17. M °yeṣāṁ imā°. — 18[a]. M °d pita°. — 18[b]. B °ṣu āsvādo° M °ṣe ādṛśo tāto padmaṁ pari ° rocaṁti | . — 20[a]. M °ṛṣiḥ padmā-va°. — 20[b]. M °padmāvati |° B °vati i° BM °si ko ca rūpo sā(M °vo) ca ṛ(B °ṛiṣi° M °mārī ka°

एवमुक्ते पद्मावती माण्डव्यं ऋषिमेतदुवाच । सुखाजिनो तात ऋषिकुमारो दक्षीणे खाति [311ª] मृगमभिरूढो तेन मे इमानि फलानि दिन्नानि तस्य च तात आश्रमे एवंरूपाणि फलानि । अथ माण्डव्यो ऋषिः पद्मावतीये सार्धं येन राजा ब्रह्मदत्तस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं ब्रह्मदत्तं प्रतिसंमोदित्वा पद्मावतीं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उदकेन ददाति । एषा ते महाराज भार्या भवतु महाराजस्य च एषा अनुरूपा मा च परस्य वचनेन अननुयुंजित्वा विप्रियं कुर्यासि ।

अथ राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावतीं अश्वपृष्ठमारोपेत्वा माण्डव्यस्य ऋषिस्याभिवादनं कृत्वा तथैव अश्वपृष्ठे अभिरूहित्वा येन कंपिल्लं नगरं तेन प्रक्रमे । अद्राक्षी-द्राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य बलाग्रं दूरत एवागच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनर्येन राजा ब्रह्मदत्तो तेनोपसंक्रमे । अथ राजा ब्रह्मदत्तो ततो अश्वपृष्ठतो ओतरित्वा पद्मावतीये ऋषिकुमारीये सार्धं हस्तिपृष्ठमभिरूहित्वा येन कंपिल्ले नगरे स्वकमुद्यानं तेन प्रयासि । अश्रौषीत्पद्मावती कंपिल्ले नगरे महतो जनकायस्य निर्घोषं नगरं च कंपिल्लमद्राक्षीत् उद्विद्धप्राकारं अट्टालगोपुरतोरणं रमणीयं च । दृष्ट्वा च पुनः राजानं ब्रह्मदत्तमामन्त्रयति । कस्य एतं तात वनविवरे निर्घोषो श्रूयति ऋषिणां एतं वनमृगाणां च उटजानि एतानि उद्विद्धानि दृश्यन्तीति । अथ राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावतीमेतदुवाच । एतमृषिणां वनमृगाणां च निर्घोषो एतानि आश्रमं उट-जानि उद्विद्धानि दृश्यन्तीति । अथ राजा ब्रह्मदत्तो येन स्वकमुद्यानं तेनोपसं-क्रमित्वा हस्तिपृष्ठातो प्रत्योरुहित्वा पद्मावतीये उद्यानं प्रवेशे । अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयति । हो भणे ग्रामणिका चिरा पुरोहित-

1². M °padmâvati mâṇḍavyaṁ°. — 1³. M sukhâmo jino tâtaḥ ṛi° B sukhâmo° M °mâri tale°. — 3. M °ṣhiḥ padmâvati° dehâ padmâvatîm°. — 5. B eshâ te mahârâja bhâ° M °te mahârâjasya mâtâ anurûpâ mâ ca parasya vacena ananuyu°.

7. M °padmâvatîṁ° °shṭham ârohetvâ mâṇḍavya° B °shṭham ârûyetvâ maṇḍa° BM °sya eshi° B °pṛshṭo abhi°. — 8. BM °d râjñâ bra° M °durata eva° °punaḥ ye° °dattas tena°. — 10. M atha khalu râ° °tto tataḥ aça° B °çvapṛshṭhâto o° M °otaritvâ padmâva° B °supṛshṭham abhi° BM °yena kampillaṁ nagaraṁ sva°.

12. M °ddha padmâva° °kabhî udvi° BM °aṭṭâlaguḍa M °puraskato° yaṁ ca dṛ°. — 13. M °puna râjâ° °tam âmantra° B °yati ka°. — 14. M kasyedaṁ° BM °bhavanaṁ vanavi° B °shiṇâ etaṁ vanamṛ° M °ṇâṁ evaṁ vanamṛ° BM °ghoshâ ulaṭâ B °pâṇi etâ°. — 15. M °dudvatthyam e°.

16. M °m ṛishiṇâṁ° B °kaṁ ulaṭâni udvi° M °kaṁ ulaṭâni udvṛiddhâni dṛiçyanti |. — 17. B °pṛshṭhâto pratyâro° M °pratyârohitvâ padmâvati° pravicet | B °pravi-ça |. — 18. M °âmâtyânâṁ âmantra°. — 19. M ho maṇe grâmaṇikâ kehi° B °kshipra paro° M °nethe | padmâvati° ciriṇâ siddhavrapâni ca yâvat ca râjakulaṁ yâvat ca udyâ° B °dyânaṁ ca taṁ ciraṁ° M °muṁ sarva alaṁkâram kâ° B °laṁkâropetha | siktavitâ° M °taṁ cirita° °opaktopatte° paṁ bhâpitadhûpanam cokshacitâpṛshṭham mu° B °paṁ

आनेथ पदुमावतीये वस्त्राणि आभरणानि च याव च राजकुलं याव च वनं तमन्तरं सर्वं अलंकारापेथ विततवितानं चित्रपुष्पपरिक्षिप्तं ओसक्तपट्टदामकलापं धूपनधूपितं सिक्तसंमृष्टं मुक्तपुष्पावकीर्णं देशेदेशेहि नटनर्तकल्लमल्लपाणिस्वर्यशोभिकहिस्त्लनकवेलम्बकमृदुधराणि उपस्थपेथ ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
अचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति

वचनमात्रेण राज्ञो अमात्येहि यथा[3 r b]ज्ञप्तं सर्वं पटियागृतं ॥ अथ पदुमावती राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् ॥ कहिं ते भगवं शरणं समिधा वा उदकोदङ्कं कमण्डलु वा समयो वा मे अग्निहोत्रं जुहनाय ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो पदुमावतीमाह ॥ आगमेहि मुहूर्तं सार्धं ते भूतानि अजिनानि आनीयन्ति ततः गंगायां स्नाता सहिता अग्निं जुहिष्यामः ॥ अथ राज्ञो अमात्यपारिषद्या तत्क्षणं तन्मुहूर्तं अन्तःपुरं तमुद्यानं आनयेन्सुः पदुमावतीये वस्त्राणि आभरणानि आनयेन्सु ब्राह्मणं च पुरोहितं राजाचार्यं आनयेन्सु श्रेष्ठिप्रमुखो च निगमो पि निर्यासि सार्थवाहप्रमुखो वणिग्ग्रामो निर्यासि सर्वाणि अष्टादश श्रेणी निर्यान्सुः ॥

अद्राक्षीद्राज्ञो अमात्या पारिषद्या नैगमजानपदा च ब्राह्मणा च पुरोहितो च राजाचार्यो ब्रह्मदत्तस्य देवीं पदुमावतीं सर्वालंकारविभूषितां प्रासादिकां दर्शनीयां परमवर्णपुष्कलतया समन्वागतां । राज्ञा ब्रह्मदत्तेन सार्धं अग्निप्रदक्षिणीं करोति । यत्र यत्र च क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पद्मानि प्रादुर्भवन्ति प्रासादिकानि दर्शनीयानि । दृष्ट्वा च हृष्टा तुष्टा हर्षजाता राजानं ब्रह्मदत्तमामन्त्रयेन्सुः ॥ नास्माभिः महाराज कदाचित्कस्यचिदेदृशी आश्चर्या दृष्टा वा श्रुता वा

dhūpanadhūpitaṃ muktapuṣpāvakīrṇaṃ° M °ṣeṇaṃ deśehi ca° BM °jillamallakaṃpāṇisvaryaśobhya° B °hāsināḍi° M °hāsalāsyahāsavelambakavelamānukārikādharāṇi upasthapetha ||.

6. M °svayaṃ devānāṃ° B °sarva pa° BM °ṭiyāgṛtaṃ || — 7. M °padumāvatīye rā°. — 8. M kahiṃ te bhavaṃ ga° B °gaṇaṃ ca° BM °naṃodaṃkaṃ° M °kamaṇḍalu vā samayo vā me° B °samaye vā me°. — 9. M °padumāva°. — 10. M agnim° °ṇīyanti tato gaṅgāyāṃ° B °kahanāni aji° nīyanti | ta° M °nīyanti tato gaṅgā° nīyāni ||.

11. M atha rājā amātya° B °ṣadyā pāri° M °kṣaṇa a° B °maṃ ānayensuḥ padu° M °naṃ ānayensuḥ | padumāvatī° B °ṇāni ānayetsu brā° M °ṇāni ānayetsuḥ brāhmaṇapurohitaṃ ca rājācāryaṃ ānayensuḥ śreṣṭhipramukhā ca nigamo niryāsi sā° B °ryaṃ ānayensu śreṣṭhipramukho ca nigamo bhāsiryāsi sā° BM °mukho vaṇi° B °aṣṭādaśa śreṇī niryānsuḥ ||. — 15. M °rohitā cā rājācāryyo bra° devī padu° laṃkāravibhūṣitaṃ prāsādi° nīyaṃ paramavarṇapuṣkaratayā sa° B °rvāgato ||.

17. M rājā bra°. — 18. BM yatra yatra cakkra° B °māni nikṣi° M °ṇibhavanti prā°. — 19. BM °hṛṣṭā ca tu° M °dattaṃ āmantrayensuḥ B °yensuḥ nā°. — 20. M °smābhir

यथा इमस्या पद्मावतीये देवीये । साधु महाराज पद्मावती देवी पादेहि राजकुलं प्रवेशियतु ततो महाजनकायो देवीये इमां एवरूपां ऋद्धिं दृष्ट्वा प्रीता संवृत्ता: ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो सान्तःपुरः पद्मावतीये देवीये सार्धं अमात्यपारिषद्यपुरस्कृतो महता जनकायेन सार्धं महता राजर्द्धीये महता राजानुभावेन उद्यानातो राजकुलं प्रवेशि ॥ अष्टाशीतिो जनकायो यावच्च उद्यानं यावच्च राजकुलं पद्मावतीये पदवीतिहाराणां उभयतो पद्मानि प्रासादिकानि दर्शनीयानि ॥ दृष्ट्वा पुनः महाजनकायो उदानं उदानेति ॥ कृतपुण्यो महाराजा ब्रह्मदत्तो यस्य इममेवरूपं स्त्रीरत्नं प्रादुर्भूतं ॥ अथ राजा पद्मावतीये सार्धं उपरिप्रासादवरगतो पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समङ्गीभूतः क्रीडति रमति परिचारयति पद्मावती च देवी म[3.14ª]देहि वचोहि च गीतवाद्येहि च प्रेमेहि तावदन्या देवीयो न समन्वाहरति पद्मावतीये प्रमत्तो । पद्मावती च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन सार्धं संवसन्ती आपन्नसत्त्वा संवृत्ता ॥

यत्र काले देवीप्रजननवेला ततः राज्ञा ब्रह्मदत्तेन या अन्तःपुरिकायो कुब्जायो स्त्रीधर्माये ता आयत्ता पद्मावतीमुद्दिश्य । राजा च हिरण्यसुवर्णं अग्रतो कृत्वा नानाप्रकाराणि च वस्त्राणि भिषक्को ये मे निवेदयिष्यन्ति येनैव पद्मावती प्रजाता ति तेषां आच्छादं दास्यामि ॥ तासां पि देवीनामेतदभूषि । पद्मपादाय पद्मावती आनीता तदुपादाय अस्माकं राजा न समन्वाहरति । अथ एषा प्रजायमाना अस्माभि अनयव्यसनमापादयितव्या ॥ ता दानि तां पद्मावतीं

mahâ° B °d edriçâni riddhi drishtvâ ca çru° M °riddhîm drishtvâ câ prîtâ ya° B °imasya pa° M °imasya padmâvatîye devîye B °vîye sâ°.

1. M °hi râjakula praveçatu | tadâ ma° B °mahâm janakâ° M ° imâm evarupâ tam riddhîm° B °pâm riddhim dri° BM °ratrah | . — 3. M °ntahpuro padu ° ahadyâpurask°ta mahato janakâ ° pravisi | . — 5. M °yo yâvaca râjakulam yâvaca udyânam padmâvatî ° vîthihârâ° BM °to padmâvatî prâsâdikâm darçanîyâm dri°.

7¹. M °kâya udânam°. — 7². M °ni evarûpam°. — 8. M °jâ padmâvatîye sârddham upari ° guṇa samarpa° B °rpito samaṅgîbhû° M °krîḍito ramati pravi° B °krîḍanti ramanti pravi° BM °yati padmâ(B °demâ)vatî ca devî ca adehi akehe ° gakhedi(M °gesha) tâvadanya devî yasa samâha° M °ti | padmâva° BM °tto pa°.

11. M padmâvatîm ca° B °rddhena samvasanti â° M °ssanti â ° jâtâ B °jâtâ ya°. — 12. BM yatra kâlam devî prajâmaveli° M °tato râjño bra° B °ttena yo a° M °yâm nâmâyatâ padmâvatîm anuddhâ B °tha râ°. — 14. B râjâ ca hi ° suvarṇam agra° M °sharuṇâye me° BM °yishyati | kahe° M °ca padmâvatî prajâtâni te° B °prajânâti te°.

16¹. B °bhishi pa°. — 16². B padmapâdâya anmâ° M yad upâya padmâvatî â ° râjânam sa°. — 17. M °smâbhir anaya° B °yitavya | C °yitavyâ | . — 18. BM te dâ° M °nikânâm padmâvatîm pricchanti jâ° B °pricchati jâ°.

पृच्छन्ति । जानासि कथं स्त्रियो प्रजायन्तीति । सा दानि आह । न जानामीति । ता दानि अन्तःपुरिका आहंसु । स्त्रीये प्रजायमानीये अक्षीणि पट्टकेन बध्यन्ति । सा दानि आह । मह्यं पि प्रजायमानीये अक्षीणि पट्टकेन बन्धेथ । तस्या दानि यं वेलं प्रजायिष्यतीति ततो अस्या अक्षीणि पट्टकेन बद्धानि । सा दानि द्वौ दारकौ प्रजाता प्रासादिका दर्शनीया । तासां दानि एतदभूषि । अपुत्रा तावियं देवी राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहुमता च आसि किं पुनः सपुत्रा अपुत्रकस्मिं राजकुलस्मिं । इमाये द्वौ दारका जाता ततो अधिमात्रं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य प्रिया भविष्यतीति वयं च न समन्वाहरिष्यति । ताहि दानि अन्तःपुरिकाहि ते दारका तपनकस्मिं चैलकं उपस्तरित्वा तत्र प्रक्षिप्ताः । तं तपनं स्वपिहितं सुबद्धं कृत्वा राजकीयेन तापनीयेन तापयित्वा मुद्रयित्वा नदीये गंगाये प्रक्षिप्ता । पद्मावतीये च स्वकेन गर्भमलेन मुखं खचितं । सा दानि पद्मावती अन्तःपुरिकां पृच्छति किं मे जातानि । ताहि पि अन्तःपुरिकाहि द्वे उल्मुकानि गर्भमलेन म्रक्षयित्वा पद्मावतीये अक्षोपितानि । इमानि प्रजातानि । सा दानि आह । गृह्णथ एतानि किं एतेषां करिष्यामीति । राजा दानि ब्रह्मदत्तो पृच्छति । किं देवी प्रजाता ति । ता आहंसु । महाराज द्वे दारका प्रजाता प्रासादिका दर्शनीया ते [3.12b] च नं जातमात्रा ताये खादिता । कुतो महाराज ब्रह्मचारिस्य ऋषिस्य अपत्यानि पिशाची एषा त्वया आनीता त्वं दिष्ट्या जीवन्तो मुक्तो । ताये पिशाचिनीये मूलातो आगच्छ पश्याहि तां यदि अस्माकं न श्रद्दधासि । सो दानि तां देवीं पश्यनाय प्रविष्टो पश्यति च पद्मावतीं

1[b]. B °si | ka° M °thaṃ striyo prajāyanti | . — 2[a]. B te dā° M °antaḥpurikā āhaṃsuḥ stri°. — 2[b]. M °kshiṇī pa° °dhyate. — 3[b]. M °akshiṇī pa° B °kena bandhatha | . — 4. B tasya dāni yaṃ ve° M tasya dāni yaṃ° B °iti | tato asya akshiṇī pa° M tata 'sya akshiṇī pa°. — 5[b]. M °jātāḥ prā° BM °nīyā tā°. — 5[c]. B tāsāṃ dārikāni e° °ūshi a°.

6. M aputra tāva yaṃ° °sya ishṭāya° BM °bahūmatā° saputre aputrasmiṃ rāja° BM °kulasmiṃ i°. — 7. B °dārikā jātā | tato adhimā° M °dārakau jātāu tato adhimā° °priya bha° B °tīti | va°. — 8. B °dārakā tapanasmi cai° M °dāraka tapanke cailakaṃ upastaritvā te dārakā tatra° B °upastaritvā te dārakā tatra°. — 9. M °kṛtvā tāpanīyena tāpayitvā mu° B °dīye gaṃ° M °kshiptāḥ taṃ°.

11[b]. M padmāva° °rbhamale mu° BM °khaṃ prakshitaṃ | . — 11[c]. M °padmāva° jā-tāni ti | . — 12. M °kāshṭhā iva uddhahantā pa° B °uddhaḥrāntā pa° M °lena prapraksha-yitvā padmāva° B °ukshipitāni | . — 13[b]. BM amhiyatha° M °ni kiṃ ete° B °ete ka°. — 13[c]. B °vehati kiṃ°. — 15[a]. M devī° B °jātāni | . — 15[b]. M °āhaṃsuḥ | . — 15[c]. M °ja tev dā° prajātāḥ prā° BM °yā tena taṃ jāta° B °mātraye khādite ku° M °mātraṃ ye khā°.

17. M °apatyaṃ ti ja° °esho tva° B °shā | tva° M °nītāḥ tāṃ drishtvāsi° B °nītā tā drishṭvāsi° BM °kto ta°. — 18. B °cinī° hi taṃ ya° M °hi | taṃ ya°. — 19. M °vaṃ pasya° °vaḷi ca° B °dhirapraksh°.

रुधिरम्रक्षितेन आकृती राक्षसी ॥ सो दानि तान्दृष्ट्वा भीतो संजातो ॥ अमात्यानामाह ॥ गच्छथ तां घातापेथ मानुषिका ति कृत्वा एषा मयानीता यदि एषा पिशाचिनी वा राक्षसी वा न मे ताये कार्यं ॥ सा दानि ततो राजकुलातो निष्कासिता ॥

सा दानि तेषाममात्यानां पृच्छति ॥ कहिं मे नयिष्यथ ॥ ते आहन्सुः ॥ राज्ञासि ब्रह्मदत्तेन वध्या ओसृष्टा ॥ सा दानि तेषां अमात्यानां पृच्छति ॥ किं मये राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अपराद्धं येनाहं वध्या ओसृष्टा ॥ ते अमात्या आहन्सुः ॥ त्वया द्वे दारका जनित्वा खादिता ततो राज्ञा पिशाचिनीति कृत्वा वध्या ओसृष्टा ॥ सा आह ॥ न मे दारका जाता पृच्छथ अन्तःपुरिकां ता आहन्सुः द्वे ते उल्वका जाता ते पि तथैव मेलिता नैव दारकानि पश्यामि नैव खादामि ॥ ते दानि अमात्याः पण्डिता स्त्रीमायानां शाठ्यानां चाभिज्ञाः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ इयं पद्मावती राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहुमता च कान्तं विहरति यं एताहि अन्तःपुरिकाहि एषा पद्मावती अत्यामकानी अनोकृता भवेय विप्रलब्धा वा ॥ ते दानि अमात्या तां पद्मावती पृच्छन्ति ॥ कथं सि प्रजाता ति ॥ सा दानि तेषां अमात्यानां तां प्रकृतिं विस्तरेण आचिक्षति ॥ ताहि मे अन्तःपुरिकाहि प्रजायमानीये अक्षीणि पट्टकेन बद्धानि नैव दारकान्पश्यामि नैव खादामि । यं कालं च प्रजाता ततो पृच्छामि तानि अन्तःपुरिकानि किं मे जातं ति ताहि दानि मम द्वे उल्वका अक्षीपिता ते जाता ति ॥ तेषां दानि अमात्यानामेतदभूषि ॥ इयं देवी अन्तःपुरिकाहि ईर्ष्याप्रकृतेन विप्रलब्धा इयं च देवी ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहुमता च सा पश्चाद्राजा ब्रह्मदत्तो

1[1]. M °sa tāṁ dṛṣṭvā°. — 1[2]. B amātyenā° M °tyā āha | . — 2. B gacchatha tāṁ ghātāpetha mā° M gacchatha tāṁ ghātāpetha mā° BM °mānuṣikāni kṛt° M °tvā ekā mayā nītā | yadi yadi pa° ne tāye kāryyaṁ || . — 3. M °ṣkāsitā | B °ṣkāsitā sā°. — 5[1]. M °teṣāṁ amā° B °ṣāṁ amātyāṇāṁ amā° BM °ti ka°. — 5[2]. M °hiṁ te me na°. — 5[3]. M °āhaṁsuḥ | .

6[1]. BM °na vadhvā o° M °sṛṣṭāḥ | . — 6[2]. B °amātyaamātyā° ti kiṁ°. — 7[1]. B °aparaddhaṁ | ye° M °aparāddhaṁ ye° BM °vadhvā o°. — 8. M tvayā ca dā°. — 9[1]. B °ha ma°. — 9[2]. M °chāmi || antaḥpurikā te ā° B °kāṁ | te ā° M °nsuḥ | dave te ulūkaṁkā jā° B °dvalve ti ulvamkā jā° BM °mellitā naiva dā° M °naiṁvaṁ khā° B °khādāmi te°.

11. M °amātyā paṇḍitā strī° śāṭhyānāṁ cā° B °śāṭhyānāṁ cā° M °jñāḥ teṣāṁ°. — 12[1]. B °ohi iyaṁ°. — 12[2]. B °ahāṁ viharu° M °dyāti | yaṁ etāni antaḥ° B °etāni antaḥ°. — 14. M °tyā nāṁ paduma° BM °cchati ka°. — 15[1]. BM °nāṁ tāṁ prakṛ°.

16. M °akṣīṇi pa° naivaṁ dārakāṁ paśyāmi naiva svādāmi | B °dārikān pa°. — 17. M °mi tāni antaḥpu° ve ulūkaṁkā akṣīpitā te jānāti ta° B °ve ulvaṁkā akṣīpitā | te jānāti te°. — 19[1]. B °ha iṣṭyā° M °sya iṣṭyā° BM °ṣakena ca glaunāyaṁ°.

द्वीपे पद्मावतीये बलेन बिम्बिसारो भवेय शोकेन च मैनाकं पतेय । तेहि [313ᵃ] दानि अमात्येहि सा देवी पदुमावती स्वके गृहे गोपिता राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निवेदितं घातिता देवीति ॥ ता दानि देवीयो घातिता पदुमावतीति श्रुत्वा तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य चटुकारायन्ति धूतं च परिविषन्ति सर्पर्षाणि च अपी प्रचिपन्ति चतुर्दिशं च बलिं निष्क्रामयन्ति शान्तिं च करोन्ति दिष्ट्यासि महाराज जीवन्तो मुक्तो राक्षसीहस्तातो ॥ तं मुहूर्तं राजा स्नातो विलिप्तो नित्युघोषेण नाटकेन प्रक्रीडितो । तावदन्तःपुरिकायो काचिद्वीणां प्रवादिता काचित्सुघोषकं काचिन्मृदंगं काचिद्वेणुं काचित्प्रनृत्यन्ति काचिद्गायन्ति ॥

अथ खलु तिस्सो अन्यतरा देवता मायकायिका अभिप्रसन्ना वैहायसमन्तरीक्षे स्थिहित्वा राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ दुःश्रुतं ते महाराज अपरिज्ञातं ते महाराज अविज्ञातं ते महाराज यो त्वमननुयुञ्जित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी पदुमावती वध्यामर्षयसि तादृशस्य महाभागस्य आर्षिकस्य वचनं न समनुस्मरसि ॥ अथ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्यान्तःपुरिका देवताये अन्तरीक्षगताये तं घोषं श्रुत्वा भूयतरं गायन्ति वादेन्ति च यथा राजा ब्रह्मदत्तो एताये देवताये शब्दं न शृणेयाति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो अन्तःपुरिकां निष्कासेति कामेव तावत्स्थानान्न किमेषा देवता अन्तरीक्षगता भणतीति ॥ सा दानि अन्तःपुरिका राज्ञो वचनेन तूष्णीभूता संजाता देवता राज्ञो ब्रह्मदत्तस्याह ॥ दुःश्रुतं महाराज यो त्वमननुयुञ्जित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी पदुमावती देवी वध्यां घोषिरेसि तादृशस्य महाभागस्य आर्षिकस्य संदेशं न समनुस्मरसि ॥ राजा दानि

1. B °taṁ pahitā devīti | M °taṁ ghātitā devīti | . — 3. M °ghātitā padumāva° sya cāṭukārāyanti ghṛtaṁ° B °sya cāṭukārāyanti ghṛtaṁ° M °pariviṣanti sarvapāṇi ca agnau prakṣipanti catu° ṇikāsayanti | diṣṭyāsi mahā° B °ṣānti ca karoti diṣṭyāsi mahā° BM °rākṣasīto ha° B °ṣṭāto taṁ°.

6. M muhūrta rā° B °viliptaṁ° BM °nityaghoṣeṇa° ṭaka ka°. — 7. B °kaṁ | kācit vīṇāṁ° M °gaṁ kāci dardaraṁ kācid ve° B °vaṁ kācin pra° kācit gāyanti | M °tyantī kācit gāyanti | . — 9. BM °ṁ imaṁ ja° M °siheti rā°. — 10. B duḥśrutaṁ° M duḥśrutaṁ me mahārāja aparijñātan te mahārāja avijñātaṁ te mahārāja yo tvaṁ ananu° B °taṁ te mahārāja abhijñātan te mahārāja yo tvaṁ ananu° BM °hetvā anaparādhīṁ padumaṁ M °dhīṁ padumāvatiṁ vadhyā° B °smarati | .

13. M °brahmadattasyāntaḥpurikāye de° B °purikā de° M °rīkṣe ga° B °gāyanti° M °gāyanti vādyanti ca yathā ° ito ye tāye de°. — 15. M °purikā nistha ° kim eṣā de° B °kṣagatā ya° M °bhaṇatīti | .

16. B °vacana tūṣṇī° M °jātāḥ de °syāhuḥ | . — 17. B duḥśrutaṁ° M duḥśrutaṁ te mahā° yo tvaṁ ananu° B °yo tvaṁ ananu° M °hitvā anaparādhīṁ padumāvatīṁ devīṁ vadhyā° [illegible] | tā°. — 19. M °kāye pa°.

ब्रह्मदत्तो ताये देवताये श्रुत्वा अन्तःपुरिकायो पृच्छति ॥ सत्यं अत्राय किन्ति दानि दारका ये पद्मावतीये जाता: ॥ ता दानि अन्तःपुरिकायो राज्ञा ब्रह्मदत्तेन पृच्छियन्तीयो ना प्रभवन्ति ॥ पद्मावती राज्ञा आपन्तीये घातिता भवति राज्ञा अस्माकं पि परित्यजितुं आचिक्षाम नं सत्यं यथाभूतं ति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका आहन्सु: ॥ महाराज पद्मु[3, 3ᵇ]मावतीये द्वे दारका जाता ते अस्माभि: तपनाये प्रक्षिपित्वा राजकाये मुद्राये मुद्रेत्वा सतपना नदीये गंगाये प्रवाहिता नापि तत्रापि दृष्टा नापि खादिता पि ॥ तस्य दानि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य दौर्मनस्यं उत्पन्नं ॥ अनपराधी तादृशी स्त्रीरत्नं मया घातापितं तादृशस्य च महाभागस्य ऋषिस्य मया संदेशं न कृतं पुत्रा लब्धा च परित्यक्ता ति ॥

सापि दानि मंजूषा नदीये गंगाये वुह्यन्ती कैवर्तकेहि मत्स्यबन्धकेहि उत्क्षिप्ता ॥ ते दानि केवट्टा तां मंजूषां पश्यन्ति राजकाये मुद्राये मुद्रितां ॥ तेषां केवट्टानामेतदभूषि ॥ मा हैव चौरेहि राजकुले अपराद्धं ततो इमा मंजूषा प्रष्टा भविष्यति सर्वेषां युक्तं अकामीभवति गच्छाम इमां मंजूषां राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपनामेम मा वयं चौरा ति कृत्वा ज्येष्ठेन दण्डेन शासेयेम ॥ ते दानि तां मंजूषामादाय राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रान्ता महाराज अस्माभिरेषा गंगायां मत्स्यबन्धकेहि इयं मंजूषा उदकेन वुह्यन्ती उत्क्षिप्ता राजमुद्राये मुद्रिता तां देवो प्रत्यवेक्षतु ॥ अथ खलु सिवयो राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयति ॥ हो भणे

1. M °tha kiṃ te dārakā ye padmāva° BM °jātāḥ iti°. — 2. M °kāyo rājā bra° BM °ttena pṛcchanti pṛccha° °nīyo na paçyanti B °nīyo ve paçyanti |. — 3. M padmāvatī rājā āpantīye ghātitā pra° B °jāpantīye ghā° BM °vati | rājā a° M °kahāma taṃ sa° °bhūtaṃ ti || B °taṃ ti ti°. — 5. M °jātāḥ te asmābhi tapanāye pra° BM °kāye(B °kāyaṃ) mudrā(B °drāye) mudre(M °driṃtvā) sā tapanā nadī° °hitā nāpi trutāpi dṛṣṭatvā nāpi khā°.

7. M tasyā dā° °daurmanasyam utpa°. — 8. M °ghātāpitaṃ | sādṛ° BM °deçaṃ kṛtaṃ | putra labdhyanto ca parityaktāḥ ti |. — 10. M °mañjuṣā° °hyanti | kaivarttehi matsya° BM °matsyā bandhanehi nadīye gaṅgāye vahyantī utkṣiptā |.

11¹. M °ni kaivartakā taṃ mañjuṣaṃ paçyanti rā° B °kevaṭṭa taṃ mañjūṣaṃ pa° M °drāya mudritaṃ | B °dritaṃ |. — 11². M °ṣāṃ kaivartakānāṃ e° B °kevaṭṭānāṃ° °abhi sat°. — 12. M mā hairaṃ co° B °haiva cāra° °le aparāddhaṃ ta° M °le aparāddhaṃ || ta° BM °te imaṃ mañjuṣā(B °ṣo) prakhyā(M °ṣṭhā) bhavi° M °ṣyati || sarve ca pu° °cchāma || imaṃ mañjuṣaṃ rājño° B °cchāma imaṃ mañjūṣaṃ rājño° M °name | mā vayaṃ caura ti kṛ° B °jyeṣṭena da° M °ṣṭhena daṇḍena ça°. — 14. BM °ni taṃ mañjū(M °ju)ṣām ā° B °saṃkrāmantā° M °saṃkrāntā mahā° °yāṃ matsyabandha° B °yāṃ matsyā bandhantehi | i° M °yaṃ mañjuṣā° B °kena vuhya° M °vuhyantī utkṣi° BM °drāyaṃ mudritā taṃ de° B °vekṣitu ||.

17¹. M °dattā amātya pārṣadyā° °yati ||. — 17². BM °tha | ki° M °mañjuṣāyam ti || B °yaṃ ti sā°.

ज्ञायथ किमत्र मंजूषायं ति ॥ सा दानि मंजूषा अपावरिता मुक्ता पश्यन्ति च तानि पद्मावतीये द्वे दारका प्रासादिका दर्शनीया ॥ ते आहंसुः ॥ महाराज इमहिं मंजूषायां द्वे दारका प्रासादिका दर्शनीया पद्मावतीये पुत्राणि महाराजस्य संभूतानि । अनपराधी महाराज पद्मावती देवी ईर्षाय अभ्युद्धुजिता अपर्यवगाहित्वा यथा घोषुष्टा ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो तानि दारकाणि दृष्ट्वा पद्मावतीये च वक्त्राणि गुणकर्माणि समनुस्मरन्तो मूर्छितो भूम्यां पतितो दुःखीरजातो भूतो ॥ अथ तेषाममात्यानामेतदभूषि ॥ मा हैव राज्ञो देवीये उत्कण्ठनाय किंचिदेव शरीरस्याबाधं भवेय ॥ ते दानि आहंसुः ॥ महाराज मा पद्मावतीये कारणेन उत्कण्ठेहि अस्माभिरेवं देवार्थे उपजनिता साहसं न कृतं देवी स्थापिता न घातिता अनागतं अर्थपदं ज्ञात्वा ॥ सो दानि राजा ब्रह्मदत्तो एतम[3 a 4']मात्यानां वचनं श्रुत्वा प्रह्लादितो संजातः ॥ अमात्यानाह ॥ कहिं पद्मावतीति ॥ अमात्या आहंसुः ॥ अमुक गेहे ति ॥ राजा दानि तस देवीये पद्मावतीये सकाशं गतो ॥ गत्वा राजा पद्मावती देवीं क्षमापयति संज्ञापेति दिष्ट्यासि देवि तादृशातो व्यसनातो च मुक्ता दिष्ट्यासि मया च पुत्रेहि च समंगीभूता । तपस्वीहि सि च मं घातापिता किंचि अभिप्रायं किंचिणं तव अभिप्रायं दापयामि कीदृशं वा व्यसनं निगच्छन्तु येषां भवे यदि राजाज्ञया सर्वावसा निगडबद्धा शाकशाटकनिवस्ता अटनं परिचरन्तु ॥ अथ खलु शिवकी पद्मावती देवी अग्रमहिषी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ मा महाराज तासां देवीनां किंचिद्विप्रियं करोहि ॥ एता ज्येष्ठायो अहं कनीयसा या च एतेषां

1. M °mañjushā a° B °jāsho a° M °mukto paçyanti ca° B °nti | ca° M °ni padmāvatīye tva° B °rgaṇā to°. — 2[b]. BM °imaṃhi mañjū(M °jūshāyāṃ(M °yaṃ) dva° M °ye padmāva° °ṇya sukṛi°. — 3. B anuparādhīṃ ma° M °ja padmāva° °navajjitā apary° B °vaddhyā a°. — 5. M °shṭvā padmāva° BM °guṇāni ca sa° B °nto | mū° °bhūrashtā |.

7[b]. M °teshāṃ amā° B °teshāṃm amā°. — 7[b]. M °utkaṇṭhaṇya kiṃ° BM °cid devasya çarī° M °bādhaṃ bha° BM °sayaṃ |. — 8[b]. B ta dā°. — 9[b]. M °ja padmāva° B °ja na padu° M °lobhiṃhe aṃ° B °pitā na dyātitā anā° M °ghāṭitā | anā°. — 10. B sā dā° dānā ma° M °jāta |.

11. M °tyānam ā° B °tyā āha |. — 12[a]. M °padmāva°. — 12[b]. M °dānisaḥ |. — 12[b]. BM °ho ti rā°. — 12[b]. BM rājā(B °jāḥ) dāni(M °nī) ta° M °padmāva° B °to ga°. — 13. M °padmāva° B °jñāpeti dṛishṭyā° M °peti dṛishṭvāsi | devī ° kā dṛishṭyā ca mayā° B °kā dṛishṭyā ° M °samaṃgībhūtāḥ ca° B °bhūtā ca°. — 15. BM °tuhi sma(B °va)-maṃ° B °ghātāyitā kiṃ te abhi° M °mīyānaṃ° B °samaṃ nirgacchatu çre° M °echatu prayaṃ° BM °bhava(B °va) yadi rajānaṃ tā sarvā va kiṃ nigaḍabaddhānaṃ(M °nasa) çākaṭanivastānaṃ paricarantaḥ(M °nto) |.

17. M °kohavalo padmāva ° devamāṇī tā kiṃ te rājā°. — 19. BM etāṃ jyeshṭā(M °shṭho)-

कल्पिता वृत्ती तां मानं अभिवर्धेहि मा परिहापेहि सर्वाणि च अनुवर्ताहि । यथाकृतानां कर्मणां सत्वा विपाकमनुभवन्ति कालं आगमयाय यथा द्रुमाणां पुष्पफला । मया एवं महाराज तानि कर्माणि कृतानि यदहं त्वया सत्कृता च मानिता च मया एवमानि कर्माणि कृतानि यदहं त्वया वध्या घोषिता । अथ राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावती देवीमेतदुवाच । मा देवि अत्यर्थं प्रपातेहि सर्वंमे राष्ट्रं निःसृतानि पुत्रेहि समंगीभूता अभिरमाहि क्षमाहि च मे एतं अपराधं । अथ पद्मावती देवी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच । किं मे महाराज विज्ञानकीये राज्येन पुत्रेण वा धनेन वा गंतामि अहं प्रव्रजित्वा पुनः तातस्य सकाशं । उक्तं तातेन को ते पद्मावति आश्रमवर्णेहि कार्येहि प्रलोभेति ते मे तातस्य वचना इदानीं परिदहन्ति यथाहं तातेन आश्रमपदे उक्ता यं तव महाराज भूयोपि आगमातो पितुः सकाशातो अनपराधी वध्या ।

अथ पद्मावती देवी पुनरपि प्रव्रजित्वा धातुरक्तानि वस्त्राणि प्रावरित्वा माठव्यस्य ऋषिस्य आश्रमं गमते । माठव्यो च ऋषी कालगतो अभूषि । तृणकुटीपर्णकुटीनि विशीर्णानि अभूंसुः । अथ पद्मावतीये देवीये एतदभूषि । तादृशेन मे निर्बन्धेन विनाशयितो राजा ब्रह्मदत्तो प्रज्ञाख्यातः पिताशो मे [3 r 4^a] कालगतो अथ परिक्षष्टा । यं नूनाहं भिक्षाचारं चरामि जनपदानि च राजधानीयो च अनुचरन्ती । अथ पद्मावती देवी जानपदराजधानीषु चरन्ती वाराणसी राज्ञो कृषिस्य नगरं गता । अट्टालीवाराणसीयको काशिराजा

pa sthaṃ° M °kuruṣya° BM °sā yaṃ ca sta° M °syāti taṃ mānaṃ° B °iti taṃ mānaṃ° BM °hāyehi sa° °rṇāhi ya°.

2. M °bhavanti || kālaṃ ka°. — 3. M °mānitāni ca || mayā evaṃ tāni ka°. — 4. M °padmāva°. — 5. M °devī apramā° B °apramā° M °rājyaṃ nih° BM °māhi na me ekaṃ apa°.

7^b. BM °vijñānīye rā° M °ṇa taṃdhanena mārgyantaṃ ° punas tātasya sakāśam ukta° B °aṃ tātasya sakāśaṃ u°. — 8. BM °ko tava padmāvati (M °māvati) jṛa° M °samayehi ka° BM °bheti | te° B °me tātasya° BM °hanti || yathā evyaṃ yathāhaṃ° B °ktā yaṃ me mahā° M °ktā yan tava mahā ° parādhiṃ vadhyā || B °parādhiṃ vadhyāṃ ||.

12. M atha padmāvatiṃ devīṃ pu° B °mānā devī ° e tāpasīṃ pra° M °e tāpasīṃ pra° BM °ritvā māṭha° M °shiyāśra° B °āgamanaṃ | . — 13. BM māṭha° M °ṣinā kā°. — 14^a. M tṛṇakuṭīparṇakuṭīnī vi° B °ṇakuṭī vi° M °abhūvaṃs || . — 14^b. M °padmāvatī devīṃ eta° B °ehi tā°. — 15. M °me nibandhena vinaśayitena° B °ndhena vinaśitena° M °khyāta pi° BM °loguṇa vayaṃ°.

16. BM °caṃ carantī ja° rāṣṭrarājadhānīṣu ca anuvayanti (M °yati) || . — 17. M °padmāva° B °rāṣṭrarājā° M °rāṣṭrarājadhā ° kṛṣiṣya°. — 18. M °ako kāśirājā padmāvatīṃ devīṃ paridaṃta° B °parādanta° M °padmāva° BM °yaṃ bhrutyāya jātirū° M °pañcphalāni pra° B °tāni phalāni prasādikāni prasādāni° M °kāni prasādikāni tasya° B °ehi sukhānantaraṃtare abhi° M °sukhānantaraṃ abhi° BM °dayāna || —

पदुमावती देवी पुरान्तरे दृष्ट्वा च पुनः काशिराजा पदुमावती देवी बहुप्रकारं प्रलोभेति किं तव भद्रे प्रव्रज्याये तरुणाये बालरूपाये अभिरूपाये इमानि याद्-यानि पुष्पितानि फलानि प्रासादिकानि प्रसादनीयानि मनोरमकराणि एहि अमुष्यायामनान्तरे अभिरमिष्याम । एवमुक्ते पदुमावती तापसी काशिराजान-मेतदुवाच । अपि महाराज इच्छसि प्रवेष्टुं ये प्रव्रजिताये सार्धं इच्छसि रमितुं धर्मविनाय नाहं महाराज कामेषु अर्थिका ति । काशिराजा आह । यदि भद्रे न इच्छसि ततो बलसा ते धर्षिष्यामि । पदुमावती आह । यदि बलसा मे गृह्णसि ततो ते तपसा अग्नीव शुष्कतृणं दहिष्यामि । सो दानि राजा तं श्रुत्वा भीतो प्रत्यागतो च सा च तत्र राष्ट्रे यथासुखं यथाकामं । अहं ते निम-न्त्रेमि सर्वहितोपस्थानेन ।

अथ ब्रह्मदत्तो राजा ब्राह्मणवेषेण काशिराजो गृहं प्रविशित्वा आह पि महा-राज अपेहि कुशलो ति । सो पि राजा देवीहि सार्धं क्रीडन्तो क्रीडते पदु-मावती च समार्पति । केन कोपेन इहागता । पदुमावती आह । तव एव महाराज अपराधेन इहागता । ततो काशिराजा संभ्रमितो राजानं ब्रह्मदत्तं पृच्छति । न मे कदाचिद्दृष्टपूर्वा एतादृशी नारी श्रुतपूर्वा कस्त्वं का ते एषा ति । राजा ब्रह्मदत्तो आह । अहं ब्रह्मदत्तो पंचालराजा एषा मे पदुमावती भार्या इहागता । एवमुक्ते काशिराजा ब्रह्मदत्तं राजानमेतदुवाच । स्वागतं महाराज अनुरागतं महाराज नेहि देवी अहं यथार्थेन संविभजामि । अथ राजा ब्रह्मदत्तो पंचालराजा पदुमावतीं देवीं वाराणसीतो चतुरंगेन बलकायेन सार्धं हस्तिपृष्ठे आरूढयित्वा महता राजानुभावेन महता राजर्धीये पुनः कांपिल्ल नगरं आनेसि । पदुमावतीये च देवीये राजा ब्रह्मदत्तेन अग्रमहिषीभावे च

4. M °padmāva°. — 5. B °akṣaṃ | yaṃ° M °abhilṣam icchasi ° sthitā | ye nā° BM °rthikā ni ||.

6b. M °te gṛihṇāsyāmi ||. — 7a. M padmāva° B padumāti°. — 7b. BM °gṛihṇasi (M °si ||) tato ° yaṃ dahi°. — 8. B °pratyāgato° BM °yāthā s°. — 9. B °hanti | te°.

11. B °brahmadatto° M °çirājo gṛihaṃ praveçitvā° B °pravitvā° M °hārājā ahchehi kuça-lehi ti ||. — 12. B °eṣa krīḍato pa° M °eṣa krīḍako padmāvatīṃ ca saṃvadanti ke° B °vatīṃ ca saṃvadanti ||. — 13a. M padmāva°. — 13b. M °evaṃ ma°. — 14. M tataḥ kā° B °cchati na°. — 15. M °ahṭāpūrvādharya° BM °dṛiçāni gṛiṃ çru° B °s tvaṃ kānte s° M °te saho ti ||.

16b. M °jā eshā me pañcālarājā || mahā me padmā° B °ahāṃ me°. — 17a. B °devī s° M °haṃ ca balāgreṇa taṃ vi° BM °bhajāmāmi ||. — 18. M °padmāvatī de° B °vatīdevīṃ vārāṇa° M °turaṅgena ba ° pṛiṣṭha āruhitvā° B °priṣṭe āropitvā° M °ṛiddhyena kāṃ-pillanagaraṃ°.

21. BM padmā M °dmā)vatī ca devī rājña bra ° [illegible] B °[illegible] ||.

क्रमेषु तानि पदुमानि अन्तर्हितानि अभूंसुः । पुनश्च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लं आनीताये भूयो क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥

भगवानाह ॥ न खलु भिक्षवो अन्यो स माण्डव्यो ऋ[3:5*]षिरहमेव तदा माण्डव्यो ऋषिरभूषं ॥ न खलु भिक्षवो अन्या पदुमावती देवी । एषैव यशोधरा तदा पदुमावती देवी अभूषि ॥ न खलु भिक्षवो अन्यः स राजा ब्रह्मदत्तो भू । एष राजा शुद्धोदनस्तदा राजा ब्रह्मदत्तो अभूत् ॥ तदापि एतेन राज्ञा शुद्धोदनेन एषा यशोधरा अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा वध्या ओसृष्टा । एतर्हिं पि एषा एतेन राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ओसृष्टा ॥

पदुमावतीये परिकल्पो समाप्तो ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ कस्य भगवं कर्मस्य विपाकेन पदुमावतीये क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भवन्ति यदा च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वध्या निसृष्टा ततो सा तानि पदुमानि अन्तरहितानि भूयो च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लं आनीताये सन्तीये पुनरस्या क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥ भगवानाह ॥ एतस्या एवं भिक्षवो पदुमावतीये कर्मणो विपाकं अभूषि येनास्या क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि अभूंसुः राज्ञा च ब्रह्मदत्तेन वध्याये निसृष्टाये अन्तरहितानि भूयो च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लं आनीताये सन्तीये प्रादुर्भूतानि ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने नगरे वाराणसीयं अपरस्य गृहपतिस्य प्रेषणकरी पद्मिनीतो उदकघटमादाय पद्मेन च हस्तगतेन वहिर्नगरातो अन्तोनगरं प्रवि-

1. M °e ca rājā bra° B °āuhitāye° M °nitā ‖ ya bhūyo pakra ° dmāni bhū°. — 3[a]. M °bhavo °nyo ° sa evaṃ tadā° B °ra evaṃ tadā° M °ṣhir abhūt. — 4[a]. M °ra anyā sā padmāva°. — 4[b]. B °rā tadā tadā pa° M °padmāva°. — 5. M °ro anyo so rā ° datta °bhūt ‖ B °bhū tada°.

6[a]. M °ddhodana tadā brahmadattarājābhūt ‖. — 6[b]. M °pi etena rājñā ṣu° B °pi rājā eta° BM °gāhetvā vadhyā°. — 7. B °tena rājña ṣu° M °tena rājā ṣu° B °rena ananuyuñjyitvā anaparādhinī va° M °ananūjī ° gāhetvā anaparādhinī va°. — 10. M iti padmāvatīavadāna padmāva ° kalpaṃ samāptaṃ ‖.

11[a]. M bhikṣhur bhagavantam evam āhatur ‖ B °hataṃḥ ‖. — 11[b]. M °gavan karma ° kena padmāva ° rbhavati ‖ bhaga° (l. 14) B °atā ‖ yadā ° te sya tāni padmāni antarahitāni bhūyo ca sa rājñā ° punar asya kra°. — 14[b]. M °padmāva ° rmaṇaḥ vi° B °rmaṇā vi° BM °abhi ‖ yenāsya kra ° nuh ‖ rājña (B °jñā ca) brahmadattena vadhyāye nisṛ- (M °dhyāsṛṣṭāya)āhitāye anta(M °nītā)nāṃ° B °yo ca rājña bra° M °yo ca rājā bra ° pītam ānītāye santīye prā°.

18. M °dye emakasya pra° B °ri padminīto u° M °padminī ° tasu ānīya padmena ca hastajātena vahiṃ nagarāto antonagaraṃ° B °stagate ca vahi°.

गति ॥ अपरो च प्रत्येकबुद्धो वाराणसीये नगरे पिण्डाय चरित्वा बहिर्नगरं निर्धावति प्रासादिकेन ईर्यापथेन अभिक्रान्तेन प्रतिक्रान्तेन प्रासादिको अभिप्रसन्ना च देवमनुष्या ॥ तस्या दारिकाये प्रत्येकबुद्धं दृष्ट्वा चित्तप्रसादमुत्पन्नं । प्रसन्नचित्ताय तं पद्मं तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं । प्रत्येकबुद्धेनापि अनुग्रहार्थं प्रतिगृहीतं ॥ सा दानि दारिका तं पद्मं तस्य प्रत्येकबुद्धस्य हस्ते अतीव शोभमानं पश्यति स्वकं च हस्तं शोभितं पश्यति ॥ ताये दानि भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य सकाशातो तं पद्मं याचितं भगवं देहि मे तं भूयो पद्मं ति ॥ प्रत्येकबुद्धेन तं पद्मं भूयो तस्या दारिकाये दिन्नं हन्त भद्रे ति ॥ ताये पद्मं भूयो प्रत्येकबुद्धस्य [3:5b] हस्तातो गृहीतं ॥ सा दानि स्वकं च हस्तं पद्मेन शोभमानं पश्यति प्रत्येकबुद्धस्य हस्तं शोभितं पश्यति । ताये विप्रतिसारं संजातं । न शोभनं मया कृतं यं मे प्रसन्नचित्ताये एतस्य ऋषिस्य इमं पद्मं दत्वा पुनः आच्छिन्नं ॥ ताये दानि तं पद्मं भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं ॥ प्रतिगृह्णाहि मे भगवन्भूयः इमं पद्मं अनुकंपामुपादाय ॥ सो दानि पद्मो तस्या दारिकाये तेन प्रत्येकबुद्धेन पुनर्गृहीतं ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्या सा तेन कालेन तेन समयेन वाराणसीये दारिका अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषा सा भिक्षवो पद्मावती वाराणसीये दारिका अभूषि ॥ यं मे तं प्रसन्नचित्ताये प्रत्येकबुद्धस्य पद्मं दिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन पद्मावतीये क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भवेन्सुः । यं से तस्य प्रत्येकबुद्धस्य हस्तातो तत्पद्मं भूयो आच्छिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वध्याये आज्ञत्ताये तानि पद्मानि क्रमेषु अन्त-

1. BM °sito nagare° M °rdhāvati | pra° BM °dikena abhikrānte(M °krāṃte)na pratikrānte(M °krāṃte)na prāsādikābhiprasannā(M °sannā) ca de° M °manuṣyāḥ B °ṣyā ta°. — 3°. M °cittapra°. — 3°. M °tāye taṃ padmaṃ pra° B °taṃ papadmaṃ°. — 5. B sa dāni° M sā dārikā° BM °naṃ paśyati | svakaṃ ca hastaṃ śobha(B °śobhe)yakaṃ pa°.

6. M ye dāni bhūyo ta° te taṃ padmaṃ yāvitaṃ | bhagavan dehi me bhūyo padmaṃ ti. — 7. M °padmaṃ bhū° naṃ | hastaṃ bha° BM °ti ti°. — 8. M °padmaṃ bhū° B °ttyekasyā ha°. — 9. BM sa dāni ca svayaṃ° sya hastaṃ śobha(B °śobhe)yakaṃ pa°. — 10°. BM °taṃ na°. — 10°. M °bhana mayā kṛtaṃ yaṃ me pra° cittāḥ e° B °cittā e° M °padmaṃ da° nar ācchinnaṃ | B °nnaṃ tā°.

11. M °padmaṃ bhūyo tasyā dārikāye tasya pra° BM °nnaṃ pra°. — 12. BM °gṛhṇāhi maḥ(M °ma) bha° M °gavaṃ bhūyo imaṃ padmaṃ a°. — 13. M °padme ta° B °tasya dā°. — 14°. M °hu bhikṣa° BM °evamkaṃm e° B °d anyā sa tena kā° M °d anyāḥ sa tena kā° °sīye dā°. — 15°. M °tetaṃ d°.

16°. B sahāṃ sā° M sahā bhikṣavaḥ padmāvatī nāma sā°. — 16°. M yaṃ se taṃ prasannaṃ ci° dinnaṃ tasya karmasya vipākena padmāvatī° vikarensu | B °vensuh yaṃ°. — 18. B °sāto padmaṃ° M °t padmaṃ ācchi° rājā bra° ttena vadhyā° B °ttena vadhyāye ājñatāye | tāni pa° M °ptāye tāni padmāni kramesu aṃtarhi°.

हिंसामि । यं से तं पदुमं भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन भूयो राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो ओपक्रमानीताये पुनः क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥

समाप्तं पदुमावतीये पूर्वयोगं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवन्कर्मस्य विपाकेन राहुलस्य कुमारस्य षड्वर्षाणि गर्भावासो अभूषि ॥ भगवानाह ॥ एतस्य येव भिक्षवो राहुलस्य कुमारस्य पौराणं कर्मविपाकं ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो तीतमध्वानं वैदेहजनपदे मिथिलायां राजधान्यां ब्राह्मणो राजा अभूषि ॥ तस्य द्वे पुत्रा अभूवन्सुः चन्द्रो च नाम कुमारो सूर्यो च नाम कुमारो ज्येष्ठो सूर्यो कनीयसो चन्द्रो ॥ अथ खलु भिक्षवो सो वैदेहको ब्राह्मणराजा आयुःक्षयाय कर्मक्षयाय कालमकार्षीत् ॥ चन्द्रो सूर्यमाह ॥ त्वं ज्येष्ठो तुवं राज्यं प्रापुणेहि । अहं ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिष्यामि ॥ अथ सूर्यो कुमारो चन्द्रं कुमारमेतदुवाच ॥ किं राज्ञां कर्तव्यन्ति ॥ चन्द्रो कुमारो आह ॥ राज्ञा जनस्य आपत्ती दातव्या ॥ अ[3.(6*)]थ खलु सूर्यो चन्द्रमेतदवोचत् ॥ अहं कुमार राज्यं तव आमयेमि त्वं राजा भवाहि अहं च ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवः सूर्यो कुमारो चन्द्रं कुमारं मिथिलायां राज्येनाभिषिंचित्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजेसि ॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन चत्वारि ध्यानानि निष्पादितानि पंच चाभिज्ञा साक्षीकृता महर्द्धिको महानुभावो ऋषि संजातो ॥

1. M °taṁ padmaṁ bhūyo tasya pra° B °naṁ | tasya ka° BM °kena bhūyo rājā bra° M °yo nava kramešu pa°. — 4. M iti çrīmahāvastuavadāne padmāvatīye pūrvayogaṁ samāptaṁ ||. — 5¹. M bhikshavo bhagavantam ā° B °vanta ā°. — 5². B °bhagava karma° garbhavāso°.

6². BM etasya caiva° M °paurāṇaṁ ka°. — 8. B °pūrva bhi° M °kshavo atī°. — 9. M tasya dvau putrau abhūtāṁ caṁdro ca nāma kumāro sū °māraḥ jye° BM °shtho candro kanyaso sūrya(M °kanashṭha sūryya) ||. — 10. M °ro sau vai° hmaṇo rājā āyuḥkshayāc ca karmakshayāt ya kālaṁ akārshīt ||.

11¹. B sūryo candraṁ āha | M sūryo caṁdram āha ||. — 11². B °shṭho tava rā° M °shṭho na ca rā°. — 12¹. M aham ṛishi°. — 12². B °ūryo kumāro° M °ro caṁdraṁ kumāro etad avocat ||. — 13¹. M °rttavyān ti ||. — 13². M °māraha ||. — 13³. B °jana āpa° M °āpanti dā°. — 14¹. M atha sūryyo caṁdra°. — 14². B °papeḍ tvaṁ° M °papehi tvaṁ rājaha bhavāhi° B °hi | ahaṁ° M °shipravrajyāni ||. — 15. M °kshavo sūryo kumāro caṁdra kumāraṁ° B °ro candra kumāraṁ° M °tvā ṛipravrajyāṁ° B °jyāṁ pravrajyasi ||.

17. M tena dānīṁ pū° rikoyo° B °rikāyoga anu° harantā ca catvā° M °harantā catvā°.

ये पि मूर्धस्य कुमारस्याभ्यन्तरे परिवारा अभूषि ते पि मूर्धेन सार्धं ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिता सर्वे च चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा संवृत्ता । अथ मूर्धस्य ऋषिस्य एतदभूषि । अहं खलु चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो अयं च मे परिवारो सर्वो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो यं नूनाहं उत्तरिविशेषं आरभेयं । तेन दानि समादानं कृतं न मया अदिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि परिभोक्तव्यं ।

अथ खलु भिक्षवो मूर्धो ऋषिरपरकालेन स्मृतिसंमोषेन अपरस्य ऋषिस्य उदकभाजनातो अदिन्नं उदकं पिबे । तेन पीतेन अस्य स्मृतिरुत्पद्ये मम व्रतसमादानं न मया अदिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि परिभोक्तव्यं इति । इमं च मया इमस्य ऋषिस्य उदकभाजनातो स्मृतिसंमोषेन उदकमदिन्नं पीतं । चौरो स्मि अहं तस्य कौकृत्यमुत्पन्नं चौर्यं मया कृतं ति यं मे परस्य उदकभाजनातो अदिन्नं उदकं पीतन्ति । सो दानि दुःखदौर्मनस्यजातो आसनातो उत्थाय पृथिव्यां निषण्णो । अथ खलु ते माणवका येन मूर्धो ऋषिस्तेनोपसंक्रमित्वा मूर्धं ऋषिमभिवादेन्सुः । अथ खलु भिक्षवो मूर्धो ऋषी तां माणवकानेतदवोचत् । मा यूयं माणवका मम अभिवादेथ । अथ खलु भिक्षवस्ते माणवका मूर्धमृषिमेतदवोचत् । भो उपाध्याय किस्य वयं उपाध्यायं नाभिवादेष्यामः । मूर्धो ऋषि आह । अहं खलु माणवका चौरो ति । माणवका आहन्सुः । किं वा कथं वा उपाध्याय । मूर्धो ऋषि आह । अमुकस्य माणवकस्य उदकभाजनातो अदिन्नमुदकं पीतं । ते दानि माणवका एतमाहन्सुः । मा भवन्तु उपा[3.6b]ध्याय एवं वदेहि । न भवां चौरो यमस्माकं उदकं उपाध्यायस्य स्वकं ते उदकं पीतं मा कौकृत्यं करोहीति । मूर्धो ऋषि आह । जानन्ति माणवका मम व्रतसमादानं न मया कदाचिददिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि भुक्तं पूर्वं मया अदिन्नपूर्वं उदकं पि पीतं ।

1. BM °ski | te° B °re ca cātuhdhyānalābhī°. — 3ᵃ. M °ahisyaitā°. — 3ᵇ. M °ayaṃ ca parivāro sarve catu° B °ro sarve catu° M °bhijñā yaṃ nū° °dhaṃ ārabheyaṃ | . — 5. M tena dānīṃ sa° BM °udakā dantā° M °kāṣṭhā pi°.

6. M °kālena ca smṛtiṃ saṃmohā aparasya ṛṣisya uda° °dakā dantaka pi na tena yasya smṛti° B °pibe tena°. — 7. B °pītena yasya° M °smṛti utpa° °dāna na mayā° °kaṃ daṃtakā°. — 8. B °ṛṣisya udakaṃ bhā° M °ṛṣisya udakabhājanātto smṛtiṃ saṃmohe° BM °dinnaṃ | pītaṃ cau°. — 9. M °ste parasya udakabhājana° °kaṃ pītanti | .

11ᵃ. M so dānīṃ duḥ° °rpannaṃ jātaṃ ā° °ṣaṇṇaḥ. — 11ᵇ. M °ten ṛṣiṃ ṛṣiṃ° BM °tvāḥ | . — 12. M °ṛṣini tāṃ māṇavakān eta°. — 13. M °ka mamābhi°. — 14ᵃ. M °khalu te mā°. — 14ᵇ. M °nābhivāde°. — 15ᵇ. M °vaka cau°.

16ᵃ. M °vako āhansu | . — 16ᵇ. M °katha upā°. — 17ᵃ M °dakabhājanātu a°. — 18ᵃ. M tā dā° BM °evaṃ ā° M °hansu | . — 18ᵇ. BM mā bhavatu upā°. — 19ᵃ. M °ro yaṃ asmā° °dakaṃ upādhyāyasya ke te uda°. — 20ᵃ. M jānanti mā° °cid dinnaṃ udakaṃ dantakāṣṭhāṃ pi paribhuktaṃ pūrvaṃ mayā° B °nnaṃ udakaṃ° M °nnapūrvam udakaṃ pītaṃ pi°.

सो हं चौरो संवृत्तो दण्डकर्मं करोथ यथा चौरस्य क्रियति तस्य मे ॥ माणवका आहन्सु: ॥ भो उपाध्याय न वयं उत्सहाम उपाध्यायस्य दण्डकर्मं कर्तुं । एषो च ते चन्द्रो राजा भ्राता तस्य सकाशं गच्छाहि ॥ सो ते दण्डकर्मं दास्यति ॥

अथ खलु सूर्यो ऋषियेन मिथिला राजधानी तेन प्रक्रामि राज्ञो चन्द्रस्य सकाशं ॥ अश्रोषीद्राजा चन्द्रो भ्राता मे सूर्यो ऋषि मिथिलायां आगच्छतीति ॥ अथ चन्द्रो राजा चतुरंगेन बलकायेन सार्धं सूर्यस्य ऋषिस्य प्रत्युद्गमनाय निर्याति ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा येन सूर्यो ऋषिस्तेनोपसंक्रमित्वा यानातो ओरुह्य सूर्यं ऋषिमभिवादयति ॥ अथ खलु सूर्यो ऋषि चन्द्रं राजानमेतदुवाच ॥ मा खलु पुनस्त्वं महाराज मम अभिवादेहि ॥ एवमुक्तो भिक्षव: चन्द्रो राजा सूर्यं ऋषिमेतदुवाच ॥ किस्याहं भगवं ज्येष्ठं भ्रातरं सूर्यं ऋषिं दृष्ट्वा नाभिवादयिष्यामि ॥ एवमुक्ते भिक्षव: सूर्यो ऋषिचन्द्रं राजानमेतदवोचत् ॥

अहं चौरो महाराज अदिन्नं उदकं पिबे ।
तस्य करोहि मे दण्डं यथा चौरस्य क्रियति ॥

अथ खलु भिक्षव: चन्द्रो राजा सूर्यमृषिमेतदुवाच ॥ अनुजानाम्यहं भगवं यं त्वया उदकं पीतं स्वविजितातो तमुदकं पीतं यं मम राज्यं तव पि तं राज्यं गच्छ येन इच्छसि मा भगवं कौकृत्यं करोहि ॥ अथ सूर्यो ऋषिचन्द्रं राजानं गाथाये अध्यभाषे ॥

नाहं शक्तो महाराज कौकृत्यं प्रतिविनोदितुं ।
साधु मे क्रियतु दण्डो यथा चौरस्य क्रियति ॥

1[1]. M mo ha cau° B °syūtaṃ tasya karmaṃ° M °tto tasya karma karotha | yathā° B °tha | yathā° M °rasya kriyati° BM °me mā°. — 1[2]. B °āhaṃsuḥ | . — 2[1]. B °utsahāma° M °sya daṇḍakarma kartuṃ | . — 3[1]. M eṣāṃ ca te caṃdro rā°. — 4. M atha sūryya ṛ° B °thilāyā rā° M °thilāyāṃ rā° B °prayāsi | rājño° M °jño caṃdra° B °yasā sa°. — 5. M °jā caṃdro bhrā° B °lāyāṃ āga°.

6. M atha caṃdro °sūrya ṛ° BM °dgamanaṃ niryāsi(B °ryāsati) | . — 7. M °la caṃdro rā °sūryya ṛṣhi tena ° tvā yānāto ārohya sūryya ṛṣhiṃ abhi°. — 8[1]. M atha sūryyo ṛṣhi caṃdraṃ rā °tad avocat | . — 9. M °vaḥ caṃdro rā° BM °sūrya ṛ° M °tad avocat | . — 10. M kasyā° B kiṃsyā° M °gavan jyeṣṭhaṃ° B °jyeṣṭhaṃ bhrā° M °sūryya ṛ°.

11. M °ṛṣhi candraṃ rājānaṃ ela°. — 12. M °dinna u°. — 13. B °thā viramya kriyanti | M °kriyati | . — 15[1]. M °vaḥ caṃdro rājā sūryaṃ ṛṣhim etad avocat | . — 15[2]. B anukajānā° M °haṃ bhagavan yaṃ tvayā udakaṃ pibe taṃ rājyaṃ gaccha ye° B °pītaṃ svavijitāto tam udakaṃ pītaṃ yaṃ mama°. M °gavaṃ kaukṛ°.

17. M °ṛṣhiś caṃdraṃ rā°. — 19. BM °pakta me° B °tyaṃ parimo°. — 20. B °dhu mā kri° M °dhu me kriyataṃ da°.

अथ खलु चन्द्रस्य वैदेहस्य राज्ञो पुत्रो च भागिनेयो च चन्द्रं वैदेहराजमेतदुवाच ॥ किंतु देव ऋषिस्य दकर्म्मं कौतूहलस्य प्रतिविनोदनार्थं मा ऋषि कौतूहलेन क्लिमन्तु ॥ अथ चन्द्रस्य राज्ञो एतदभूषि ॥ कीदृशमहं सूर्यस्य ऋषिस्य दककर्मं कुर्येयं येन ऋषि निःकौतूहलो भवेय ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा अशोकवनिकां सिक्तसंमृष्टां कारापेत्वा मणीनि च [317'] आसनं प्रज्ञप्य खादनीयं च प्रवेशयित्वा राजार्हाणि मोदकानि वृक्षाग्रेषु बन्धापेत्वा सूर्यं ऋषिमेतदुवाच ॥ गच्छ भगवं अत्र अशोकवनिकायां आसाहि यं चात्र खादनीयं भुञ्जाहि धानं च ततो यथासुखं परिभोगं अनुजानामि ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा सूर्यं ऋषिमशोकवनिकायां षड्रात्रं धारेति ॥ अथ चन्द्रस्य राज्ञो षड्रात्रात्ययेन एतदभूषि ॥ कथमहं सूर्यमृषिं निःकौतूहलं कृत्वा विसर्जेयं ति ॥ तस्यैतदभूषि ॥ यं नूनाहं सर्वबन्धनप्रमोक्षं कारापेयं ॥ कारापेसि खलु भिक्षवः चन्द्रो राजा सप्तमे दिवसे सर्वबन्धनप्रमोक्षं । सूर्यो च ऋषि अनाहारो जातो ॥ गच्छतु भगवां उद्घाटितपक्षो ति । राज्ञा चन्द्रेण सर्वबन्धनमोक्षं कारापितं ॥ सो दानि निष्कौतूहलो पुनः आश्रमपदं गतः ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन चन्द्रो राजा । एष तदा राहुलभद्रकुमारो अभूषि ॥ यः सूर्यो ऋषिरासीत् अहमेवाभूवं ॥ यत्सूर्यो ऋषि अशोकवनिकायां षड्रात्रं उपरुद्धः तस्य कर्मस्य विपाकेन राहुलो कुमारो षड्वर्षाणि गर्भावासक्लिष्टो अभूषि ॥

राहुलभद्रस्य पूर्वयोगं ॥

1. M °lu caṁdrasya vaideharājño ° ya ca caṁdraṁ vai ° tad avocat |. — 2. M kiṁ-pa ° udakarma kau°. — 3¹. M °tha caṁdrasya°. — 3². M °dṛçaṁ ahaṁ sūryyasya ṛ-ṣihidaudakarma ku ° nai nikau° B °kṛityaṁ kha°. — 4. M °lu caṁdro rājā a° B °ktasaṁ-ṛṣhṭāṁ kā° M °siktasaṁmṛṣṭāṁ kārāpe° B °taṁ ca 3[317']āna ° bandhāpetvā sūrya ṛ° M °sūryya ṛiṣhim etad avocat |.

7. M °param atra a ° naṁ ca tataḥ ya ° gaṁ anujā° — 8. M °lu caṁdro rājā sūryyam ṛiṣhi açoº B °traṁ dhāreti | M °traṁ dhārema | atraṁ dhāreti |. — 9. M atha caṁdra ṣhaṭrātrasyātyayena e°. — 10¹. M °sūryya ṛshi niḥ° B °shiṁ kau° M °sarjayeyaṁ ti B °ti ta°.

11¹. M yaṁ nūnāhaṁ° B °sarva ba° BM °payaṁ kā°. — 11². B kārāpesi | kha° M °vaḥ caṁdro rā°. — 12¹. M sūryo pi ṛi° B °kto gaccha°. — 12². M gaccha bhaṁte udghā° B °tha | kha ° udhṛuta° BM °ṣko ti |. — 13¹. B rājño ca° M °jñā caṁdreṇa sarva-bandhana° B °kārapitaṁ |. — 13². M °dāni nikautūhalo punar āçra°. — 14¹. M °kha-ro yuṣhmākam a° B °yena tadā camdro° M °yena caṁdro rā° BM °jā a°.

16¹. B aha rāhu° M aha ahaṁ asthāsit |. — 16². M ya sūryyo ṛiṣhi rāhulakumāro abhūshi tadā yo sū°. — 17. M yo sūryyo° B °ṛishiṁ açokavanikā° M °ṣhaḍrātraṁ uparuddho ta ° kasha° B° karma ka ° ṣi garbhavā°. — 19. M iti rāhulabhadrasya pūrvayogaṁ ° gaṁ sa-māptaṁ |.

राजा दानि शुद्धोदनः शाक्यां संनिपातयित्वा आह ॥ भवन्तो यदि न कुमारो सर्वार्थसिद्धो अगारातो अनगारियं प्रव्रजितो तं राजा चक्रवर्ती भवेय बहूनां राजानसहस्राणां ईश्वरो भवन्तो पि सर्वे अनुयाता भवेय सर्वे चक्रवर्तिराज्यमपहाय क्षत्रियकुलातो अगारातो अनगारं प्रव्रजितो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो सो च क्षत्रियो ब्राह्मणपरिवारो च तं नो अनुच्छवं भवेतु ॥ ते दानि शाक्या आहन्सुः ॥ आज्ञापेतु देवः किं क्रियतूति ॥ राजा शुद्धोदनो आह ॥ कुलातो कुलातो एकः क्षत्रियकुमारो प्रव्रजतु । यत्र एकः सो एकपुत्रको मा प्रव्रजतु । यत्र दुवे भ्रातरो ततो एको प्रव्रजतु । यत्रापि संबहुला भ्रातरो ततो पि एको प्रव्रजतु ॥ शलाकानि चारेथ यत्र येभूयेन शाक्यगणस्य उत्पद्यतु प्रव्रजतु शाक्यकुमारा ॥ कुलपुरुषकेण तत्र शलाकानि चारीयन्ति येभूयेन शाक्यगणस्य उत्पद्यति ॥ यदा राज्ञा शुद्धोदनेन आज्ञप्तं प्रव्रजन्तु शाक्यकुमारा कुलपुरुषकेण यो च एकपुत्रको सो मुच्यतु तत्र दानि तेन कुलपुरुषकेण पंच कुमारशता अभिनिष्क्रमन्ति प्रव्रज्याय ॥ राज्ञो शुद्धोदनस्य भगवां च पुत्रो सुंदरनन्दो च । भगवता प्रव्रजितेन सुन्दरनंदो [317b] मुचति ॥ शुद्धोदनस्य पुत्रा आनंदो च उपधानो च देवदत्तो च । तेषां देवदत्तो अभिनिष्क्रमति ॥ आनन्दो पि इच्छति प्रव्रजितुं माताये मृगीये शाक्यकन्याये नानुज्ञापीयति ॥ सो वैदेहं जनपदं गत्वान मौन-

1¹. M atha rājā çuddhodano çākyā saṃni°. — 1². M bhagavanto yadi * dāno agārāto anagāri * taṃ rājā cakravartir bhaveya bahū° BM °çvaro bhavantu (B °bhagavanto) pi sarve anuyātā bhavetha sa (M °so na) ca cakra° B °hāya kshatriyakulāto agārāto anagāri pravrajito (après ce passage, qui depuis "taṃ rājā" est ajouté à la marge, suit : dvāsaptati (?) séparé de ce qui précède, mais rapporté à la même ligne; je ne sais qu'en faire.) M °kulāto agārāto anagāriyaṃ pra° B °ttarā saṃbuya° M °samyaksaṃbodhim abhisaṃbuddham abhi * dāho sa ca kshatriyabrāhmaṇapa° B °dāho sa ca kshatri° BM °ebo ca tato anu°. — 5. M °bhavaḥ |.

6¹. M ānayantu deva kiṃ° B °ājñapetu de° M °kriyatati ||. — 6². B kulāto ekaḥ kshatri * vrajitu yatra ekaḥ so ekaputro mā pravrajitu |. — 7¹. Omis par M. B °vrajitu. — 7. M putraḥ ca bhrātā° BM °to eko pravraja(B °jitu yatra ekaḥ so(M °ko ça) eka° M °putrako mā pravrajayatu | B °vrajitu |. — 8. BM °hula bhrā° M °vrajitaṃ B °tu ça°. — 9. B °lākā pi cārāvetha° M °cārāvetha | kathaṃ bhūyo na * tpadyatu°. — 10. M purushaṃ ta° B °shakena ta° M °ārādayantāṃ | yebhū * kyagaṇa(?)sya° B °gaṇasya°.

11. M rājā çu° B °rājña çu° M °damna â * vrajantu çā° B °vrajatuṃ çā° BM °shakena yo ca e(M °ca sajka° M °ko sā utpadyatuḥ tatradāni kulapurushakena paṃ° B °so muhyatu | ta° M °bhinishkramanti pra° BM °jyāya rā°. — 13¹. M °bhavāṃ ca putro sundarānando ca B °ndo ca bha°. — 13². M °tena sundaranando pravrajati | B °do suarati |. — 14. BM °putro ā° M °datto. — 15¹. M abhi°. — 15². M ānando°.

16. BM °mṛgī çā°.

व्रतेन यापयति ॥ शुक्लोदनस्य पुत्रा नन्दको च नन्दिको च एते अभिनिष्क्रमन्ति । अपरे च दुवे पुत्रा गृहे स्थिता ॥ अमृतोदनस्य पुत्रा अनुरुद्धो च महानामो च भट्टिको च ॥ अनुरुद्धो च महानामेन पृच्छीयति । किं त्वं प्रव्रजिष्यसि गृहकार्यं वा चिन्तयिष्यसीति ॥ सो अनुरुद्धो पुण्यवन्तो न पृच्छति किं गृहमध्यावसन्तेन करणीयं किं वा प्रव्रजितेन करणीयं पुण्यवन्तो निष्पुरुषेण नाटकेन क्रीडन्तो यापेति पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समंगीभूतो । तस्य अस्तमिते आदित्ये सहस्रं दीपवृक्षाणि निशि प्रदीप्यन्ति । मोहनस्य शिक्षासनार्थं एकूनं दीपवृक्षसहस्रं प्रदीपापितं । तस्य दानि ताव विशुद्धं मांसचक्षु यं तं एकूनं दीपवृक्षसहस्रं तस्य चित्ते नास्ति संपूर्णं दीपवृक्षसहस्रन्ति । तस्य दासपरिवारो सर्वो विस्मितो । अहो परिशुद्धं कुमारस्य चक्षु ति । यत्र नाम दीपवृक्षसहस्रातो एकेन दीपेन ऊनं अविशुद्धानि दीपानि संजानाति ॥

सो दानि तं ज्येष्ठभ्रातरं महानामं पृच्छति ॥ किं गृहमध्यावसन्तेन करणीयं किं वा प्रव्रजित्वा करणीयन्ति ॥ सो तं आह ॥ गृहमध्यावसन्तेन कल्यतो एवोत्थितेन राज्ञो सुखरात्री दातव्या शाक्यमहत्तरकानामपि सुखरात्री दातव्या ये पि कान्ता ते पि अवलोकितव्या कालगतानां पि मृतकरणीयेहि स्थातव्यं गृहजना वेष्टितव्या दासीदासकर्मकरपौरुषेया वेष्टितव्या भोजनाच्छादनेन सर्वेहि च उत्सवेहि समन्वाहरितव्या व्ययकर्मेण उत्सविकेन पारिच्छदिकेन च हस्त्यश्वरथपत्तिवेष्टकानि

1. BM çukloda ° putro nanda° M °no ca nandako° B °ahkramantā | M °ahkramaṃte. — 2ᵃ. B °sthita a°. — 2ᵇ. BM °putro a° M °nubuddho ° nāmā ca bhaṭṭikā ca B °ko ca a°. — 3ᵃ. M anubuddho mahā pṛcchati B °yati kiṃ°. — 3ᵇ. M °vā ciṃtayi° — 4. M °ddho puṇyavaṃto pṛ° BM °cchati kiṃ gṛhe adhyavasa° B °ntena kaplyaṃ kiṃ vā° M °ṇyavaṃto niṣpuruṣeṇa nā° B °ṇa nāṭake ° ti | paṃ° M °paṃcahi kā° BM °bhūto ta°.

6. M °ashṭama i° BM °te sa ādityasahasraṃ ti dīpavṛkṣāṇyāṃ ni° M °dīpyaṃti | B °dīpyaṃti mo°. — 7. M mohanasa śijñā° B mohanasa sijñā° M °ekunaṃ dīpa ° pāditaṃ | . — 8. M °dānāṃ tānad viçu ° mansakshushaṃ tam ataṃya ci° B °m ekanadīpavṛkshasahasraṃ tasya citta nā° M °pūrṇṇa dī ° hasraṃ ti B °nti ta°. — 9. M °ayo dāniṃ pari ° sarva vi° B °to a°. — 10. M °pena ūnamanaviçuddhaṃ dīpā°.

11ᵃ. M °dāni taṃ° B °jyeshṭabhrā°. — 11ᵇ. B kiṃ adhyā° M kiṃ gṛhe adhyāvasaṃtena ° kiṃ pra ° ṇīyeti | . — 12ᵃ. B sā naṃ° M sā naṃ āha | . — 12ᵇ. M °vasaṃtena kalpato evotthitena rājñā sukharātrī dātavyā pā ° ttarañkānām api su° B °yo pi kaṃtā te° M °pi avalokayitavyā kālagatānā api mṛ° ° gṛhajanā veshṭitavyā | dāsī ° shaya veshṭitavyā | bhoganāchhādanena sarve ca utsahehikena pā° B °nena sarve ca utsavehi samanvāharitavyā | vayaṃ karma ca utsavi° M °vyayakena ca hasty° BM °yaujāya° M °yakā niveshṭāpayitavyā | rathayugyayānāni veshṭāpayitavyāni niveshṭitavyāni pratyavekshitavyāni ca kā° B °bhāgāṇi ca pari ° pratyavekshitāni ca | .

वेठापयितव्यानि रथयुग्ययानानि वेठापयितव्यानि यानानि च भोगानि च परिपाचयितव्यानि कर्मान्तानि कालानुकालं प्रत्यवेक्षितव्यानि क्षेत्राणि वाहयितव्यानि नानाप्रकाराणि धान्यजातीनि रोपयितव्यानि निवेदितव्यानि प्रत्यवेक्षितव्यानि च । कालानुकालं च यथाप[3, 8a]क्वानि च धान्यजातानि लवापयितव्यानि खलधानेषु संहारापयितव्यानि चोपुनापयितव्यानि । यत्किंचिद्गृहकार्यं अभ्यन्तरबाहिरं सर्वं कर्तव्यं ॥ अनुरुद्धो आह ॥ प्रव्रजितेन पुनः किं कर्तव्यं ॥ महानामो आह ॥ प्रव्रजितेन पूर्वाह्णे भिक्षा चरितव्या पूर्णं वा प्रणीतं वा आहारेण आहारं कार्यं कृत्वा एवं चात्मानं दमेतव्यं शमेतव्यं परिनिर्वापयितव्यं ॥ अनुरुद्धो आह ॥ अलं मे गृहकार्येण यूयं करोथ अहं प्रव्रजिष्यामि ॥

ते दानि पंचमात्रा शाक्यकुमारशता महता राजानुभावेन महता राजऋद्धीये सकलकेहि विभवेहि अभिनिष्क्रमेन्सु । केचिद् हस्तिपृष्ठेहि सुवर्णच्छत्रेहि मयूरचामरेहि केचित्सुवर्णमिथिकाहि नानारत्नसंकटाहि केचित्सौवर्णेहि रथेहि चतुर्घण्टेहि नानारत्नजालसंछन्नेहि सर्वेचर्मिकेहि सर्वालंकारेहि उच्छ्रितछत्रध्वजपताकेहि । केचिदश्वपृष्ठेहि सर्वालंकारविभूषितेहि हेमजालसंछन्नेहि । देवदत्तो च हस्तिपृष्ठे सर्वालंकृतेन हेमजालसंछन्नेन सर्णसिंहासने निषण्णो निर्यासि । तस्य निर्यायन्तस्य तोरणार्थे कर्कटकस्मिं मकुटं लग्नं । तेन कर्कटकेन तं मकुटं देवदत्तस्य शीर्षातो उत्थितं महाजनकायेन अद्भुतमहाजनं चिह्नं नैमित्तिकेन च पौरपाठकेन च व्याकृतो येन कार्येण देवदत्तो कुमारो अभिनिष्क्रमति तं कार्यं न सायपिष्यतीति । उत्तमार्थं परिहापयिष्यतीति यमेतं उत्तमांगतो मकुटं तोरणाघातो कर्कटकेन उत्थितं ॥

4. M °tāṁ kālaṁ ° tāni ca laṁvāpayitavyāni khalahānesu° B °khalahānesu ahā° M °oduṇā° B °opunapāyitavyāni ya°. — 5. M °abhyantarabāhiraṁ sa°.

6b. M anuhaddho°. — 7. BM °bhikkhaṁ vā prapiṇḍaṁ vā āhāreṇa āhāraṁ kā° ekaṁ tāvat° B °naṁ tametavyaṁ pari° M °dametavyaṁ ça° — 9. M °kārya yū°. — 10. M tadāntaṁ pañcamātrāṇi yā° yatāni mahatā rā° jarddhiye ca sva° kehi abhiniṣkrāmetsu | B °mesuḥ ||.

11. B °pṛṣṭhehi suvarṇacchatrehi mayūrapravālehi kecit su° M °pṛṣṭhe kecit suvarṇacchatrehi suvarṇapravālehi suvarṇapiñcikāhi nānāratnasaṁchannāni | kecit suvarṇaratha° B °mithi kai sau° M °turghaṇṭikehi nānāratnajālaṁ saṁ° BM °anehi sa° M °jayantikehi sa° B °simsthilighaṭehi°. — 13b. B °pṛṣṭhehi sa° tehi | he° BM °anehi de°. — 14b. B °pṛṣṭhena sva° M °svarṇākṛt° ekaṇya nirddhānt B °ekaṇṇo nirddhānt tasya°.

16a. M °nirdhānanirddhāvitasya to° B °nirddhāvinta° kuṭe la° M °kuṭa la°. — 16b. M °tekena naṁ maku° pratiṣṭa kaṁ° B °pāṭhakena ca° M °pāṭhena vyākṛtā ya° bhiniṣkramati | taṁ kāryeṇa pa°. — 19. M uttamārtho pa° tāt | yaye taṁ° B °tāt | ya° M °kena kahāpaṇaṁ |.

अथ खलु ते पंच शाक्यकुमारशतानि महता राजानुभावेन महता राजर्द्धीये सर्वपुष्पेहि सर्वगंधेहि सर्वतूर्यताडावचरेहि कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यात्वा येन न्यग्रोधारामं तेन प्रयासि ॥ अथ खलु ते पंच शाक्यकुमारशता यावदेव यानानां भूमिस्तावदेव यानेहि यात्वा यानेषु प्रत्योरुह्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा अनेकजनसहस्रपरिवारिता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासु ॥

तेषां दानि शाक्यकुमाराणां उपालिर्नाम नापितदारको उपस्थायको कृतकुशलमूलो पूर्वजिनेहि सम्यक्संबुद्धेहि वासितवासनो छिन्नबन्धनो अ[3, 8b]नुत्पत्तिको आर्यधर्माणां परमसविको लाभी ध्यानानां अभिज्ञानां च । सो दानि मातरे भगवतो उपनामितो अयं भगवतो केशानि ओतारेष्यति । भगवतापि अधिवासितं ॥ सो दानि उपालि भगवतो केशानि ओतारेति ॥ सा दानि उपालिस्य माता भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवं उपालि केशानि ओतारेति ॥ भगवानाह ॥ सुखं केशानि ओतारेति अपि च तथागतं अभ्याकाडेति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक भगवन्तं अभ्याकाडेहि ॥ सो दानि प्रथमं ध्यानं समापन्नो ॥ सा ताव ये पुनर्भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवं उपालिदारको केशानि ओतारेति ॥ भगवानाह ॥ सुखं दारको केशानि अवतारयति अपि तु क्षुरं पिलिपिलिपायेति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक क्षुरं पिलिपिलिपायेहि ॥ सो दानि द्वितीयं ध्यानं समापन्नो ॥ सा पुनः उपालिस्य माता भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवन् उपालिदारको केशान्यवतारयतीति ॥ भगवानाह ॥ सुखं उपालिदारको केशान्यवतारयति अपि तु आश्वासप्रश्वासेहि तथागतं उपहनति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक आश्वासप्रश्वासेहि भगवन्तं उपहन ॥ सो तान्यपि-

1. M °lu çâkumârapañcaça * nityehi sarvapu° B °tûryatâḍâvacarehi | kapi° M °ryatâḍâvacarehi kapi * stuto naga * grodhâmaṃ°. — 3. M °pañca ku * çatâ yâvad eva yânânâṃ bhûmiṃ tâvad e° B °a tâvaddeva yânahi yâtya yâneshu° BM °pratyâru° M °sahasrehi pa° B °parivârito bha° M °vato pâ° B °dau sira° BM °sâ vanditvâ° M °ekânte a° BM °sthâsuḥ |.

6. M °lir nâmâ pâlaḍâ * sthâyakaro° B °sitavâsanocchi° M °sitakâsanâ echinnabandhano na utpatika â° B °jânânâṃ ca so°. — 8. M sho dâ° B °keçâni ottaraiṣyati | M °abhivâsi upi°. — 9. M upâ ca tathâ sâ siddhaṃ | B °vato pi°. — 10ᵇ. M sâ dâ° B °pâli bhagavatâ keçâni otârehi | M °yâmi ko târeti. — 10ᵃ. B so dâ° M °gavantaṃ pṛ°.

11ᵇ. M °gavan upâ° B °gavâṃ u°. — 12. B °târehi a° M °bhyâkaḍâhati |. — 13ᵇ. M °gavantaṃ abhyâkaḍâhehi. — 13ᵇ. M sa dhâniṃ pra° B °pannaṃ sâ°. — 14ᵇ. M °gavantaṃ pṛ°. — 14ᵇ. M °gavan upâ°. — 15ᵇ. M mukhaṃ° B sukha dâ°. BM °yati a° M °tu ahuraṃ pilipâyeti |.

16ᵇ. M °pilipilipâyehi |. — 17. B punaḥ° M punar upâsya°. — 18ᵇ. M sukhaṃ upâridâ° BM °yati | âçvâsa pra * gata upahanet M °haraiti |. — 19ᵇ. M °gavantam upahaṃtha |. — 20ᵇ. M °turiya dhyâ * pannaḥ.

भित्वा तृतीयं ध्यानं चतुर्थं ध्यानं समापन्नो ॥ भगवान्भिक्षूणामाह ॥ गृह्णथ एतं भिक्षव उपालिहस्तातो क्षुरं मा भूमिं प्रपतिष्यति ॥ सो दानि क्षुरो उपालिस्य हस्तातो भिक्षुभिर्गृहीतो ॥

ते दानि शाक्यकुमाराः स्वकस्वकानि वस्त्राभरणानि उज्झित्वा उपालिस्य पुरतो निक्षिपेन्सुः । एतन्ते उपालि धनं भवतु । अस्माकं प्रव्रजितानां नैतेन कार्यं ति । भगवतो संनिके वयं प्रव्रजिष्यामः ॥

उपालिस्यापि एतदभूषि । इमे शाक्या कुमारा राज्यमवजहिय इमानि च वस्त्राभरणानि मम दत्वा अगारातो अनगारियं प्रव्रजन्ति विपुलरत्नानि: क्षुर-वृत्तीहि न प्रव्रजितव्यं भवेय । अहमपि प्रव्रजिष्यामि । न एतेषां वान्तं परिभुञ्जिष्यामि ॥ अथ खलूपालिः कल्पको येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ प्रव्राजेतु मे भगवां उपसंपादेतु मे सुगतो ॥ अथ खलु भगवां उपालिकल्पकं [319ᵇ] एहिभिक्षुकाए आभाषे । एहि भिक्षु उपालि चर तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तस्य दानि भगवतो एहिभिक्षुकाये सहोक्तेन यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्ति गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वमन्तर्हितं त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवे मुण्डं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो चास्य संस्थितो सय्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य आयुष्मतो उपालिस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥ येनान्तरेण पंच शाक्यकुमारशता मातापितॄणां मित्रज्ञातिसालोहितानां च प्रतिसंमोदेन्ति तेनान्तरेण उपालि प्रथमतरं प्रव्रजितो ॥

1ᵇ. M °kṣūṇa āha ‖. — 1ᶜ. BM gṛhṇatha° M °kṣavar ŭpālihastātā kṣuraṁ ṁ bhū°. — 3. M °dāniṁ kṣuraṁ upā ° bhikṣubhir gṛhītaḥ. — 4. M tadā ° mārā svakasvakāni canākhān° BM °pāsi mudritvā ° petsuḥ |. — 5ᵃ. M imaṁ te upāli vasaṁ° B °li yasaṁ°. — 5ᵇ. M °bhā nai ° kāryya ti ‖.

6. M °to saṁnike°. — 7ᵃ. B °kumāra rājyam avagāhaya i° M °jyam avagāhāya vastrā° BM °datvā° M °vrajati kiṁ ° syaṁ vayam aha° B °bhaveyam aha°. — 9ᵃ. M santa° B °ahāṁ vāmana taṁ° M °ahāṁ vāmantaṁ pā ° ṣyāmaḥ ‖. — 10. M °khalu upā ° matrā pādau° M °gavantam e°.

11. BM pravraje° M °gavān upasaṁpādet sugataḥ | B °saṁpādetu me sugata |. — 12ᵃ. M °gavān upā ° lpako ehibhikṣukāye ā° B °kalpaṁka ehibhikṣukāe ā° BM °ehi s°. — 12ᵇ. M °caratha tathā°. — 13. M °dāni bhagavatā e° BM °ya sahaṁvadi yat kiṁcid gṛhaliṁgaṁ gṛhiguptiṁ(M °ptaṁ) gṛhidhva(M °bhāvaṁ)jaṁ gṛhi(M °hi)kalpaṁ sarva(M °sarva)m anta° B °dbhavensuḥ muṇḍakaṁ pātraṁ ca pra° M °rbhaveasu | muṇḍaṁ ca pātra pra° BM °bhāvaṁ saṁsthitā° M °yā īryyāpatho cā° B °sthitā | sayya° M °sthito | tadyathā ° smasya bhikṣukasya ā ° syā saṁpadā bhikṣubhāvaḥ ye° B °padā bhikṣubhāvaṁ°.

17. BM yenāntareṇa(M °ṇa paṁca śākya(B °kā)kumāreṣu satā(M °tāṁ) mātā° B °pāṁ maitrajñā° M °mudenti | tenāntare° B °ati | tenā ° pāli pra° M °jitaḥ ‖.

अथ खलु पंच शाक्यकुमारशता येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्राजेतु मे भगवां उपसंपादेतु मे सुगतो ॥ अथ खलु भगवां तानि पंच कुमारशतानि स्थापयित्वा देवदत्तं एहिभिक्षुकाये आभाषे ॥ एथ भिक्षवः शाक्यकुमारा चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचि गृहिलिंगं गृहिगुप्ति गृहिध्वजं गृहिकल्पं तत्सर्वमन्तरहाये त्रिचीवराणि च सानं प्रादुर्भवेन्सुः मुंडकानि च पात्राणि प्रकृतिस्वभावसंस्थिता केशा ईर्यापथो च सानं संस्थिहे सय्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां एव आयुष्मन्तानां शाक्यकुमारशतानां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

ते दानि भगवता उक्तानि ॥ उपालि भिक्षु युष्माकं वृद्धतरको एतस्य पादां वन्दित्वा सर्वे पटिपाटिकाये तिष्ठत । यो च प्रथमतरं तथागतस्य उपालिस्य च पादां वन्दित्वा पटिपाटिकाये स्थास्यति सो वृद्धतरको भविष्यति ॥ ते दानि भगवतो उपालिस्य च पादां वन्दित्वा सर्वे भिक्षुभूता पटिपाटिकाये स्थिता ॥ अपि हि जितं महाजनकायो एवमाह ॥ जितमानक्रोधा शाक्या निहतमानदर्पा शाक्या ति ॥ राजापि शुद्धोदनेन सपरिवारेण शाक्येहि च उपालिस्य भिक्षुस्य पादा वन्दिता । आयुष्मांश्च उपालि एवमाह ॥ स्वागतं राज्ञो शुद्धोदनस्य अनुरागतं राज्ञो शुद्धोदनस्य ॥ अथ खलु राज्ञो शुद्धोदनस्य अमात्यपारि-[319b]षदा आयुष्मन्तं उपालिं तं राजानं शुद्धोदनं आत्मना आभाषन्तं दृष्ट्वा तं विभावयेन्सुः ॥ कथं नाम उपालिकल्पको हीनजात्यो राज्ञा शुद्धोदनेन आर्यति ॥

1. M °çatāni sthāpayitvā° (L. 3). — 2. B pravraje ° sugata | . — 3. M °tāni sthā°. — 4[b]. BM eha bhi° B °rṣaṃ te°. — 5[a]. M °bhāshṭānāṃ yat kiṃcid gṛhaliṅgaṃ gṛhaguptaṃ gṛhaṃdhvajaṃ gṛhakalpaṃ tant sarvaṃ antarhāye tri° B °kiṃci gṛhaliṅga gṛhaguptiṃ gṛhadhvajaṃ gṛhakalpa° M °rāṇi ca sā° BM °rbhavensuḥ(M °ṣu) | muṇḍakāni ca pā° BM °bhāva(M °vā) saṃsthito keçā iryāpathasampattiḥ(B °saṃpannā) sadā° M° sthihe | tadyathā° B °sthihe | sayya° M °yadvarṣaçatābhiḥ paṃcāçāṃ pā° saṃpada bhikshubhāvaḥ |

10[b]. M tadāni ° vucyati B °cyati u°. — 10[c]. M °bhikshuḥ yu° B °sya pāda va° M °dāṃ vanditvā sarve pratipāṭikā tishṭhamāṃ | B °pāṭikā pra°.

11. BM yo ca pra° M °lisya ca pādaṃ vanditvā paṭipāṭikā° B °sthāsyati | so°. — 12. M tadāni bhu° BM °lisya pādāṃ vandi(M °vaṃdi)tvā° M °çatā pratipāṭikāye° BM °sthitā api°. — 14[a]. M °jitaṃ mahājanakāyaḥmi āha | B °jita mahājā ja ° ka jā°. — 14[b]. BM jitā mānakro° M °rpā çākya ti B °ti rā°. — 15. B rājāpi çu° M °lisya ca bhikshusya pādāṃ vanditvā B °kṣusya pādāṃ vanditvā ā°.

16[b]. M °pālim eva°. — 16[c]. M svāgataṃ rājño çuddhodanasyāsu ° sya upāli | B °anurā° ga ° sya upālisya | . — 17. M °yushmantānaṃ upāli taṃ rā° B °upāli taṃ rā ° danaṃ ātmanā ābhāṣantaṃ kaluṣu tam bhavikāyataḥ ka° M °danaṃ ātmajā ā — abhāṣantaṃ bhikshavaḥ tam bhavikāyatam. — 19. BM °rājā çu°.

राजापि शुद्धोदनो तेषां पारिषद्यानामात्यानामाह ॥ मा भवन्तो आर्यस्य उपालिस्य हीनजात्येन समुदाचरथ । अन्यास्य पुरिमा जाति अन्या एतरहिं श्रमणस्य राजर्षिस्य न एष भूयो हीनजात्यो ति वक्तव्यः ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ पश्यथ भगवं अयमायुष्मतो उपालिस्य हीनजात्यस्य भगवन्तमागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षव एतरहिमेव एतस्य उपालिस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता अन्यदापि एतस्य उपालिस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता ॥ भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीते ध्वनि नगरे वाराणस्यां काशिजनपदे द्वे दरिद्रा दारका कुल्माषपुटकानि भक्तं गृह्य काष्ठहारका गच्छन्ति प्रत्येकबुद्धो च वाराणसीं पिण्डाय प्रविशति प्रासादिकेन ईर्यापथेन अभिक्रान्तप्रतिक्रान्तेन आलोकितविलोकितेन संमिंजितप्रसारितसंघाटी पात्रचीवरधारणेन नागो पि विय कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मतामात्रेन भूतः संप्रजानो समाहितो एकाग्रचित्तो संवृतेन्द्रियो आविषिप्तवृत्ती ॥ ते तु तं दृष्ट्वा प्रसादमुपसंक्रमन्ति ॥ ते दानि प्रसन्नचित्ता अन्योन्यं एवमाहंसुः ॥ ये केचिद्दारका वक्कवृत्तिका श्रमणब्राह्मणविप्रहीना मनुष्यदुर्गता मनुष्यकृपणा मनुष्यवराका यथा वयं यान्ये च सर्वे एडूकेषु द्विपादकेषु पुण्यक्षेत्रेषु कुशलमूलानि न कृता ये केचित्पुन-

1¹. BM °ṣadyānām amātyānām ā(B °nām ā)ha | . — 1². M °bhavanto ā° jātena sa°. — 2. BM anyasyā pu° B °jāti anya eta° M °anyaitarahiṁ çramaṇa° B °çramaṇo sya rājarṣisya ṇa esa° M °rṣisya na esa bhūyo hīnajātīti va° B °hīnajātiyeti va°. — 4¹. M atha bhikṣur bhagavantam āhansu | B bhikṣu āha°. — 4². M paçyata bhagavan katha° bhagavantam ā° dā vaṁditā | bhi° (l. 8¹). — 5². B °va etarahiṁm evaṁ e° tasya upāli hīna° ādā bhi°.

8¹. M bhikṣur bhagavantaṁ āhaṁsuḥ | B °gavantam ā°. — 8². M °gavan bhaga°. — 9. M °kṣavaḥ B °va bhā°. — 10. B °dhvani nānagarāto vārāṇasyāṁ° M °dhvani nānanagarāto vārāṇasyāṁ° de daridrā dārakā ca kākulmāṣapuṭa° B °hya kāṣṭhakā° M °gacchanti pratye° yasyāṁ piṇḍā° kena īryā° BM °pathena atikrānta(M °krānta)pratikrānta(M °krāntaka)na° ālokita(M °kina)vilokitena saṁmiñjita(M °jinaṁ)pra° B °ghāṭī pātra° M °go viya° pa antargatehi indriya° B °samāhita | e° BM °dṛṣṭvā pa°. — 15. BM pasādaṁ tañ° B °kramantena ā° M °kramantena nadupajanna°.

16¹. M °cittāḥ | anyonyaṁ evaṁ evam āhuṁsu | B °nnā ya°. — 16². B °dārakā kṛivṛttiṁ° M °çramaṇavipraddhā manuṣyadurgata manuṣyakṛpaṇā manuṣyavarākā yathā° B °paṇā manuṣyavarākā yathā° BM °yaṁ yaṁ cānye ca(M °va) sa° M °sarvam edikeṣu dvipādayakeṣu puṇyakeṣu° B dānam mahākāruṇyo kuśa° vā anya vā ka° M °evarākā°.

राज्ञा महाधना महाभोगा क्षत्रियमहाशालका वा ब्राह्मणमहाशालका वा अन्ये वा केचित्सुखिता सर्वे ते एतादृशेषु द्विपादेषु पुण्यक्षेत्रेषु कुशलानि कृत्वा । यं नूनं वयं इमां कुल्माषां इमस्य ऋषिस्य पात्रेषु प्रतिष्ठापयेम ॥ तेहि दानि ते कुल्माषा तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पात्रेषु प्रति[300ᵃ]ष्ठापिता ॥ प्रत्येकबुद्धो पि तेषां दारकाणां तां भिक्षां प्रतिगृह्य हंसराजा विय वैहायसेन प्रक्रान्तो ॥ ते दारका तं प्रत्येकबुद्धं वैहायसेन गच्छन्तं दृष्ट्वा प्रीतिसंजाता महाभागो अस्माकं ऋषिः पिण्डपातेन प्रतिमानितो ॥ ते दानि प्रीतिसौमनस्यजाताः प्रणिधानं उत्पादेन्ति ॥ एको आह ॥ अहं अनेन कुशलमूलेन राजा भवेयं क्षत्रियो मूर्धाभिषिक्तो ॥ द्वितीयो आह ॥ अनेन कुशलमूलेन ब्राह्मणमहाशालकुले उपपद्येयं आढ्यो महाधनो महाभोगो ॥

न हि चित्तप्रसन्नेन स्वल्पिका भवति दक्षिणा ।
तथागते वा संबुद्धे ये च बुद्धान श्रावका ॥
सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ताः समुच्छ्रयाः ।
संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं हि जीवितं ॥

ते दानि दारका आयुक्षयाच्च कर्मक्षयाच्च कालगता समाना तत्रैव वाराणसीयं नगरे । एको पि राजकुले राज्ञो अग्रमहिषीये उपपन्नो द्वितीयो पि पुरोहितकुले पुरोहितस्य भार्याये कुक्षिस्मिं उपपन्नो ॥ कालेन समयेन राजभार्या पुरोहितभार्या च प्रसूता । उभये दारका जाता ॥ उभयेषां सप्ताहं रमणीयानि जातकर्माणि कृतानि सप्ताहस्यात्ययेन राजपुत्रस्यापि ब्रह्मदत्तो ति

2. M °vayaṃ imaṃ kulmāṣām imasya ṛ° sthāpayemaṃ | — 3. M tehi dāni ku° B °ṣṭhāpi pra°. — 4. M °kānāṃ tāṃ bhikṣāṃ bhikṣāṃ ° hāyasena pra° BM °to te°. — 5. BM utsṛṣṭa B °rṣṭvā kāṇaṃ pra° M °gacchantaṃ dṛṣṭvā prītā saṃjātā° B °prītisaṃprajātā° M °asmākaṃ ṛ° mānito | .
7. M te dānāṃ prī° dhānam utpādanti B °tpādenti | . — 8ᵃ. BM ekām āhaṃ°. — 8ᵇ. M °anye ku° BM °triya mū°. — 9ᵃ. M °upapadyemān | 9ᵇ BM °ge ma°.
11. M °hi cittena° bhavati dakṣiṇāḥ | . — 12. M °ye saṃbuddhāna śrāvakā ca B °kā sa°. — 13. M °kṣayāntāḥ nicayāḥ patanāntāḥ samucchrayo B °cchrayāḥ saṃ°. —
14. M saṃyogāviprayogāntā maraṇāntaṃ hi°. — 15. M te dānāṃ dārakā āyukṣayena puṇyakṣayena kālagato samāgatāḥ | tatrai° B °yukṣayena kālagato samāgato | tatrai° BM °re e°.
16. B °jakule rājño° BM °ṣīye upapanno | (M °nnaḥ) dvi° M °upapannā | . — 17. M °yasya bhāryāye kukṣismiṃ upapanno ni° BM °jātā u°. — 18ᵇ. B ubhaye dā° ta u°. — 18ᵇ. BM °yāṇi jā° M °kṛtāni pu° nāmaṃ kṛtaṃ puro° nāmaṃ kṛtaṃ | B °ke ti nāma kṛtaṃ sam°.

नाम कृतं पुरोहितपुत्रस्यापि उपको ति नाम कृतं ॥ अनुरूपा धात्री उपस्थापिता राजपुत्रो च पुरोहितपुत्रो च यथा उत्पलं वा पद्मं वा कुमुदं वा पुण्डरीकं वा तथा संवर्धन्ति ॥ यथोक्तं भगवता ॥

कुलपुत्रा हि वर्धन्ति न्यग्रोधा विय सुभूमियं जाता ।
अनुपन्थके विय द्रुमा अल्पपुण्या विहीना त्ति ॥

ते दानि यत्र काले विवृद्धा विज्ञमात्रा संजाता ततो लिपीयं पि शेखियन्ति लेखाहिरण्यगणनां धारणमुद्रां ॥ राजपुत्रो पि ब्रह्मदत्तो हस्तिस्मिं अश्वस्मिं धनुस्मिं त्सरुस्मिं धावितस्मिं लंघिते वल्गिते इष्वस्त्रज्ञानेषु सर्वत्र गतिंगतो संजातो ॥ पितरि च कालगतेन ब्रह्मदत्तो कुमारो अमात्येहि वाराणस्यां राज्येनाभिषिक्तो ॥ उपको च माणवको अन्यतराये माणविकाये सार्धं प्रतिबद्धचित्तो अभूषि ॥ सो दानि ताये माणविकाये कस्मिंचिदेव स्थाने कंचित्कालं अवसादितो अभूषि न तं चोदेति । वाराणसीयं च कौमुदी चातुर्मा[300b]सी उपस्थापिता सापि माणविका उपकस्य माणवकस्य भावानुरक्ता प्रत्यागता ॥ माणव कौमुदी चातुर्मासी उपस्थिता गन्धमाल्यं मे उपस्थापेहि यथा कौमुदी चातुर्मासी रमणीयं करेयाम ॥ सो दानि माणवको तस्या माणविकाये श्रुत्वा तुष्टो आत्तमनो अभूषि । दिष्ट्या मे माणविका प्रत्यागता ति ॥ तस्य दानि उपकस्य माणवकस्य गंगाकूले माष अपरस्य पुरुषस्य सकाशातो याचनकं लब्धं । सो च तं माषो तत्रैव गंगाकूले गोपितको अभूषि ॥ सो दानि तस्य माषस्य अर्थाये विधुरे

1. M °laṁ vā padmaṁ vā puṇḍa° riddhayaṁti |. — 3. BM °la kri°. — 4. M °puṇya hi ° dhā vipa subhūmiyaṁ jā°. — 5. B °nthaka vi° M °nthakā vipa dru ° hinaṁ ti | B °hinanti |.

6. M tadāni yatra kālaṁ vivṛ° B °kālaṁ vivṛ° BM °piyaṁ yaṁ śekhiyanti(M °yaṁti) vikshipaṇā(M °ṇṇa° M °gaṇā dhā°. — 7. M °tto hastismiṁ aśvasmiṁ dhanusmiṁ sarūsmiṁ dhāvitasmiṁ laṁghite jinata i° B °dhanusmiṁ sarusmiṁ dhāvitasmiṁ iṁghi° M °stu ca sarva°. — 10[a]. M °vako 'nya naya ° pratisaṁbaddhamito a° B °pratibaddhaci°. — 10[b]. M °tāye māṇavakāye kasmiṁścideva sthāno° B °d evaṁ sthāne ° ahi | naraṇ ālasāti vā° M °ahi na tam ālesati |.

12. M °dyaṁ kau ° rmāsya upasthāpitāḥ sa pi° B °upasthāpitā sa pi° BM °anurakto ā° BM °sthapeti | ya°. — 13. M sā tam āha | māṇava kaumudī cāturmāsī upasthitā gaṁdham — 15. M °dāniṁ māṇavaka ta° BM °ahi dṛi°.

16[a]. BM dṛishṭvā ma° M °gateti |. — 16[b]. M °dāni u ° sakāsāto vāca° B °gāto vāca°. — 17. M °traivaṁ gaṁgākūla go°. — 18. M °sthāya vidyate madhyā ° dhuraiye kaṇḍanāriye gi° B °dhuraiye karaṇe nāriye gi° M °gopaṁto gaṁgākulaṁ kulaṁ ta° B °kūlaṁ ta° M °māsāmāya a°.

मध्याह्ने वर्तमाने ईर्येण मधुराणि किन्नरीव गीतानि गायन्तो गंगाकूले [तस्य माणवस्य चर्यायै] गच्छति ॥

अट्टालकाभिषण्णः राजा ब्रह्मदत्तो उपरिप्रासादवरगतः उपकं माणवकं मध्याह्ने निर्घोषेन मधुरेण स्वरेण गायन्तं अन्तोनगरातो बहिर्नगरं गच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनरस्य उपके माणवके प्रेमं निपतितं ॥ यथोक्तं भगवता ॥

पूर्वे वाससंनिवासेन प्रत्युत्पन्ने हितेन वा ।
एवन्तं जायते प्रेमं उत्पलं वा यथोदके ॥
यत्र मनो निविशति चित्तं वापि प्रसीदति ।
निःशंकं पण्डिता गच्छेयुः संवुत्था मे पुरा भवे ॥

एवं तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य तत्र उपके माणवके सह दर्शनेन प्रेमं निपतितं ॥ तेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन उपकस्य माणवकस्य दूतो प्रेषितो ॥ गच्छथ यो एषो माणवको गायन्तो अन्तर्नगरातो बहिर्नगरं गच्छति एतं आनेथ ॥ सो तेहि गत्वा उक्तो ॥ आगच्छ माणवक राजा ते शब्दापेतीति ॥ सो दानि तेहि राजपुरुषेहि राज्ञो सकाशमुपनीतो ॥ देव अयं सो माणवको आनीतो ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

मध्यान्तिके वीतिवते कुक्कुलवत्तती मही ।
अथ गायसि वक्त्राणि न तापयति आतपो ॥
उपरि तपति आदित्यो हेष्टा तपति वालिका ।
उदग्रचित्तो सुमनो अथ वक्त्राणि गायसि ॥

3. BM °devarapalo(M °to) upakaṃ māṇa(B °najvakaṃ madhyā° B °hne vidyana madhu° M °hne vidyana madhurena gāyakaṃ antonagarāto vahairna ° gacchantaṃ dṛ° upaka māṇaka pre°. — 5. BM °ta pr°.

6. BM °rve nivāsa(B °sa; nivāsa°. — 7. M evam taṃ jā ° premaṃ u° B °ke ta° M °ke ya°. — 8. B tatra manu ni° M °niviśati ci°. — 9. M niśilhā piṇḍita gaccheyuḥ vuste me itaḥ puro bhavet evaṃ° B °ṇḍita gacchet saṃvutte me ito pure bhaved evaṃ°. — 10. B °tasya bra ° darśanena°.

11ᵃ. BM °rājño bra ° ahita pa°. — 11ᵇ. M gacchathaḥ | yo° B °gacchatha | yo° M °ko gāyanto antonagarā° B °antanagarā° BM °cchati | e ° tha sa°. — 12. M °ucyati | B °ti ā°. — 13ᵃ. M °mavika° BM °labdvatiti | . — 13ᵇ. M °tehi rājñā sakāsam u° B °te de°. — 14ᵃ. B °yaṃ sā mā° M °nītāḥ | . — 14ᵇ. B °māṇakaṃ gāthāye bhāṣe | .

16. M madhyaṃtike vithīnate kukkulavantā mukhe | B °kkulāvantato mukhe | . — 17. M °gāvani vaktrāṇi na te tāpi ā° B °trāṇi na te tāpi ātapo u°. — 18. M tāpayaṃti yāta tāpayaṃti tāni aṃtakā ātapo uparipatraṃ ādityo hyāṣṭā na pati vāluka te° B °ri tapati | āti ° kā u°. — 19. B °no | a°.

अथ खलु भिक्षवः उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न आतपो तापयति अन्यका तापयन्ति मां ।
अन्यकाय विघाताय ते तापेन्ति न आतपो ॥
इत्वरं खु अयं तापो यो खु कायं प्रतापये ।
का[321a]र्यो नाम विघाता च ते तापेन्ति न आतपो ॥

राजा दानि ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

किन्ते अर्थेति संयोगं अर्थं केन प्रतप्यति ।
तापेन पीडितो कायो तं त्वं आख्याहि पुच्छितो ॥

अथ खलु भिक्षवो उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

वृषली देव कान्ता मे कुम्भदासी वरिंदम ।
तस्या उपस्थितो सर्वो तथास्मि उपतापितो ॥

अथ भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं आमन्त्रयति ॥ कहिं माणवक गमिष्यसीति ॥ अथ खलु भिक्षवः उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

माषो मे याचमानस्यो गंगातीरस्मि रोपितो ।
पुरस्तिमे नगरस्य तदर्थाय व्रजाम्यहं ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं आमन्त्रयति ॥ आगमेहि

2. B °mānā a°. — 3. M °pati na ā°. — 4. B °pu khu tāyaṁ° M °pu yadu tāpaṁ pra° B °paye kā°. — 5. BM kārya nāma° B °vādena te° M °vādavaṁ te tāpeti na ā°.

6. M °dāniṁ bra° ālaṁ | vyāha°. — 7. B °jānanti saṁkalpaddhaṁ kāyaṁ prata°. — 8. B kena tapena pīḍito ayaṁ kāye taṁ te ā°. — 9. B °jāna bhrahmadatto gā°. — 10. BM °devī(M °deva)kā me ° dāsī avidi(M °biṁ)daṁ ta°.

11. BM °sthito parvatapaṁmiṁ ta(M °asā va)pa°. — 12a. M °āmantrayaṁ°. — 13. BM °bhāshati | . — 15. M mānasko me vāsa° B °ma vāsa° M °lahdhaṁ gaṁgātīrasmi go° B °tīrasmiṁ°.

16. BM °apa arthā° B °ya purasra° M °ya purarajāsyahaṁ | . — 17¹. M °āmantrayati | . — 17². M °hi tāhi tāva° B °ka mānā°.

तावत् माणवक मुहूर्तं शीतलके गमिष्यसि । अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ।

येहि अर्थो अयमस्य ऊर्ध्वं तिष्ठन्ति तिष्ठतो ।
याने तु अस्यमानस्य पुरतो धावन्ति धावतो ।
गंसाम्यहं महाराज तस्य माषस्य कारणा ॥

(अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये प्रत्यभाषे ।)

सर्वे ते अर्थो माषेण अहं माषं ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेण उपको माणव मा व्रज ॥

उपको माणवको आह । यदि देवो माषं दास्यति एतं द्वितीयं माषं एतेहि माषेहि तुष्टा सर्वे पि वृषली कौमुदीयं च अविघ्नं भविष्यति । अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ।

यं च माषं देवो दद्यात्तं द्वितीयं भविष्यति ।
एतेहि द्वीहि माषेहि तुष्टा मा वृषली भवे ॥

राजा आह । अहन्ते माणव दुवे माषाणि दास्यामि मा च उष्णेन पच्चन्तो गच्छाहि । राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ।

सर्वे ते अर्थो माषेहि दुवे माषा ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेहि उपको माणव मा व्रज ॥

1. M °kuṇḍalakaṁ ga°. — 3. BM °arthā aryāna(M °yāṇa) B °ūrddhanti tiṣṭhata aṃyā° M °ūrdhvaṁti tiṣṭhato mamā |. — 4. BM aṃyā te ayya(M °te appa)māṇasya puratu dhāvati dhāvato(M °tah |). — 5. M gaṁgāmya° B gaṁ[illegible]° M °tasya māṣa-sya kāraṇā || sa° B °yā sa°.

7. M °ete te artha māṣeṇa ° māṣakaṁ da° B °te ka°. — 8. M °[illegible] māṣeṇa°. — 9°. BM yaṁ [illegible] māṣaṁ(M °māṣaka) dāsyati yaṁ ca taṁ dvi° M °[illegible] māṣakaṁ [illegible] māṣake tu° B °[illegible] māṣake tu ° [illegible]°. — 10. M upako māṇavako atha khalu rā ° gāthaye a°.

12. M [illegible] māṣake devasya taṁ dvi° B °devasya taṁ dvi°. — 13. M °māṣakehi tu°. — 14°. M ahaṁ te māṇava [illegible] māṣakāṇi°. — 15. M °[illegible] ma° B °[illegible]°.

16. BM sarve te° B °[illegible] māṣakehi dve māṣā° M °[illegible] māṣakehi dve ca māṣakā da° B °te ka°. — 17. M °[illegible] māṣakehi u° B °[illegible]°.

उपको आह ॥ एते च द्वे माषा तं च तृतीयं भविष्यति आमन्त्रणं च भविष्यति । एवं वृषलीये रमणीयं कौमुदियं भविष्यति ॥

भवतम दुवे माषा तं तृतीयं भविष्यति ।
एतेहि त्रीहि माषेहि तुष्टा सा वृषली भवे ॥

राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं एवमाह ॥ माणवक उष्णे मा गच्छाहि [3 a 1 b] अहं ते त्रयो माषां दास्यामीति ।

भवे ते त्रयो माषेहि भूयो माषां ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेहि उष्णे माणव मा व्रज ॥

माणवको आह ॥ देव एतानि च त्रयो माषा तं चतुर्थं भविष्यति आमन्त्रणं च भूयो भविष्यति । एवं वृषलिकाये सार्धं रमणी कौमुदीयं भविष्यति ॥

भवतम त्रयो माषा तं चतुर्थं भविष्यति ।
चतुर्हि देव माषेहि उदग्रा वृषली भवे ॥

एतेन क्रमेण राजा ब्रह्मदत्तो शतसहस्रं उपकस्य माणवकस्य देति तं च माषं न मुंचति । यावदपराज्येन ततो माषातो न निवर्तितो ॥ तेन दानि राजा ब्रह्मदत्तेन अर्धराज्यं तस्य उपकस्य माणवकस्य दिन्नं । अन्तःपुरातो अर्धं दिन्नं । कोशकोष्ठागाराणां पि हिरण्यसुवर्णधनधान्यसारराणां पि अर्धं दिन्नं ॥

ते दानि उभये राज्यं कारयन्ति । उभौ अर्थानि समनुशासन्ति ॥ सो दानि माणवको पंचहि कामगुणेहि समर्पितो क्रीडति रमति परिचारयति ॥ सो दानि

1^b. M °māṣā taṁ ° yaṁ bhaviṣyati | āmantraṇaṁ°. — 2. BM °ll rama° M °mudikaṁ°. — 3. BM bhavatāṁ dve māṣāṁ taṁ (M °māṣāt taṁ) tṛ°. — 4. M °māṣehi tu°. — 5^a. M °vakam e°. — 5^b. M °yo māṣā dāsyāmīti.
7. M saṁcaitir ar-māṣehi ° māṣāṁ da° B °te ka°. — 8. M °tyaṁ māṣehi° BM °uṣṇaṁ māṇa°. — 9^b. BM deva e(M °te)tena ca tra° M °māṣā taṁ ° āmantraṇa ta ° dhyaty evaṁ°. — 10. BM °ṣalikāye° B °ramaṇīṁ kau° BM °mudī na bha°.
11. M bhagavantaṁ tra° BM °māṣā taṁ° M °turtha bha° BM °ti ca°. — 12. M °turhi deva māṣehi ° bhavet |. — 13. BM °tta rājā ṣa° M °upakasya māṇa ° ca māṣa na muñcati | B °ca māṣa naṁ muñcati |. — 14^a. BM yāvad apa(B °apa)rājyena ta° M °māṣāto na° BM °rtito te°. — 14^b. M °dāniṁ rājñā ° dattena a° B °rddharājyam asya u° M °jyaṁm asya u°. — 15. BM °rāṇāṁ pi dinnaṁ a(M °anaṁ a)rddha° M °lāgrāṇa api ardha dinnaṁ |.
17^a. M taddāniṁ ubhayaṁ rā ° yaṁti u°. — 17^b. M °ṣāsayaṁti |. — 17^c. M °ko yaṁhea ° marpitya kri° BM °krīḍito rama° M °cārati |. — 18. BM sa dāni° M °ko anyatheva ātra u° B °ko citavanto° M °di karhi cid api ° tato u° BM °datrā°.

राजा ब्रह्मदत्तो अत्यर्थं प्रतीय उपकस्य माणवकस्य अन्तिके चित्तको यदि कहिंचि पि गच्छति ततः उपकस्य माणवकस्य उत्सङ्गे शीर्षं दत्वा शयति ॥ तस्य दानि उपकस्य राज्ञा शयितेन एतदभूषि ॥ कथं एकराज्येन दुवे राजानो यं नूनाहं इमं राजानं ब्रह्मदत्तं घातेत्वा अहमेव एको राजा भवेयन्ति ॥ तस्य दानि भूयो एतदभूषि । न एतन्मम साधु भवेय न प्रतिरूपं यमहं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य कृतज्ञस्य अकृतज्ञो भवेयं ॥ द्वितीयं तृतीयकं पि एतदभूषि । न एतं साधु भवेय न प्रतिरूपं यं एके राज्ये दुवे राजानो यं नूनाहं राजानं ब्रह्मदत्तं जीवितातो व्यपरोपयित्वा अहमेव एको काशिराजा भवेयं ति ॥ तस्य दानि द्वितीयकं तृतीयकं पि एतदभूषि । न एतं मम साधु भवेय न प्रतिरूपं यं अहं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य कृतज्ञस्य अकृतज्ञो भवेयन्ति ॥ सो दानि अविधाविधन्ति प्रव्याहितो तेन राजा ब्रह्मदत्तो प्रतिबुद्धो ॥ सो तं आह ॥ उपक अविधाविधन्ति वदसि ॥ सो दानि आह ॥ एवंरूपो मे देव चित्तो अभूषि । यं नूनाहं ब्रह्मदत्तं जीवितातो व्यपरोपयित्वा अहमेव एको काशिराजा भवेयं [322*] ति ॥ तस्य सो ब्रह्मदत्तो राजा न पत्तीयति ॥ सो दानि उपको आह ॥ एवमेतं देव यथा मे वक्षामीति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

दिन्नो मे अर्धराज्यं ते शोकशोकेन माणव ।
एवं भुंजसि न मायं कथं अन्तो भविष्यति ॥

अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न हि अन्तो अनन्ताये तृष्णाये इह विद्यति ।
प्रव्रजिष्याम्यहं राजन् न राज्येन रतो स्मि च ॥

1. M °yitenaitad a°. — 3. M °mānaṃ imaṃ rāja bra° B °rājaṃ bra° M °ghātetvā aham evam eka bha°. — 4. M tasya idānīṃ bhū° B °shi na e°. — 5. M naitaṃ mama° BM °bhaveyaṃ na° M °tasya krita [sya° B °veyaṃ dvi°.

6². B °tṛitīyaṃkaṃ° M °tṛitīyaṃka pi°. — 6³. M na rājye du° B °taṃ mama sā bhaveyaṃ na° yaṃ ahaṃ eka° M °rājño anurūpa yaṃ° B °jāna anurūpa yaṃ° M °rājānaṃ bra° B °rājā bra° M °vyaparo° rājo bhaveya]. — 8. M tasyedā° B °tīyaka tṛi° ahi na°. — 9. M naitaṃ sādhu mama bha° B °sā bha° BM °veyaṃ na° M °yaṃ yam a° BM °datta kṛi° M °veyaṃ ti]. — 10. M sa dāni abhidhāvidhaṃ ti ° rājñā bra°.

11¹. M so tam ā°. — 11². M °abhidhāvidhaṃ ti vadasi] B °ti vadasi [. — 12¹. M °po ya devadatto abhū° B °devaṃ ci°. — 12². M °m evam eka bh°. — 13. M °datto pattīyati B °tīyāyati]. — 14¹. M etam e°. — 15. M upa° abhyabhāshate].

16. M dinnā me° B °rājye śoka° M °jyaṃ tokaśoke° B °va kena mamā°. — 17. M °kona muṃcasi na mārdhaṃ kathaṃ aṃto bha° BM °shyati]. — 18. BM °rājānaṃ bra° M °dattaṃ gā°. — 19. BM adaṃ anta(M °anto) ana° dyati pra°. — 20. B °shyāmi ahaṃ° jyena rataṃ ca | M °jyena tarpaṃāmi ca].

बहुहि कामेहि अर्थं मे येहि बालो न तृप्यति ।
अर्थं मे सर्वकामेहि प्रव्रजिष्यामि अनागारियं ॥
काम जानामि ते मूलं संकल्पात्काम जायसे ।
न कामं कल्पयिष्यामि ततो मे न भविष्यसि ॥
अल्पेषु बालो कामेषु बहुष्वपि न तृप्यति ।
अपहाय सर्वकामानि प्रतिबुद्धो व पश्यति ॥
इच्छामि दानिं प्रव्रजितुं च ते
इच्छा प्रहातव्या च न भोन्ति एवं ।
एतं च इच्छाय फलं विदित्वा
न प्रार्थये पुत्रपशुं धनं च ॥

अथ खलु उपको माणवको ब्रह्मदत्तं राजानमेतदुवाच ॥ अनुजानाहि मे देव प्रव्रजिष्यामि ॥ राजा आह ॥ मा प्रव्रजाहीति सहिता राज्यं कारयिष्यामः ॥ उपको आह ॥ न महाराज राज्येन अर्थो अनुजानाहि मे प्रव्रजिष्यामि ॥ सो दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन अनुज्ञातो यदि एवं अभिप्रायो प्रव्रजाहीति ॥

तहिं दानि काशिषु उत्तरेण कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य ऋषिस्य पंचाभिज्ञस्य आश्रमपदं ॥ सो दानि उपको माणवको तमाश्रमपदं गत्वा तस्य कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य ऋषिस्य सकाशातो प्रव्रजितो ॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि उत्पादितानि महर्धिको महानुभावो ऋषी संजातो चन्द्रमण्डलं सूर्यमण्डलं आकाशे पर्यंकेन निषण्णो पाणिना परिमार्जति परामृशति यावद्ब्रह्मलोकं कायेन वशे

1. M bahuhi kāmehi amaro ca ya° B °mehi amalo ca yo° M °hi bālo na tṛpyati ‖. — 2. M °chyāmyahaṃ nagā° B °mi nāgā°. — 3. BM kāmaṃ jānā° M °mi tañca alaṃ°. — 4. M °mi tato me naṃ bha° B °me naṃ bha°. — 5. M °tṛkhyati ‖.

6. M apahā° kāmeṣu prativiruddho ha paśyati ‖ B °ddho tva paśyati ‖. — 7. M °bhavanti° BM° icchā a(M °icchā)lunāya na bhonti(M °bhavanti) ‖. — 9. B etaṃ ete anicchā° M etaṃ evaṃ anicchā°.

11¹. B °datta rājāna eta° M °datta rājānam evāṃ ‖. — 11². M anujānāhi°. — 12¹. M °prajāhīti° BM °ṣiṣyaṃ ‖. — 12². B °ja | rājyena anartho° M °prajiṣyāmi ‖. — 13². B °vrajyāhīti ‖. — 15. M tasmiṃ dānaṃ kāśi° °ttareṇa kumbhakāra pra° B °mbhakārasya pra°.

16. B °pavako māṇavako tam āśramapadaṃ pra° M °pavako nam āśra° °ttvā tasya kumbhakāra°. — 17. M tadāni pū° B te dāni pūrvaṃ rātrā° M °viharantena yujyantena ghaṭantena | na vyāpayantena catvāri dhyānāni pratyādittā° B °vyāyamantena catvāri dhyānāny utpā° °bhāvā ṛ° M °bhāvo ṛṣiḥ saṃjātā caṃdramaṇḍalaṃ sūryyaṃ maṇḍalaṃ āśrupa-ryyaṃkena niṣaṇṇo pā° yama vaśe vartteti ‖.

वर्तेति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकस्य माणवकस्य सुहृयन्तो अभीक्ष्णं इमां गाथां भाषति ॥

अल्पस्य इदं महाविपाको
उपको अध्यगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्धा लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजे कामरतिं प्रहाय [322ᵇ] ॥

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अन्तःपुरिका पुनर्पुनः इमां गाथां राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सकाशातो शृण्वन्ति न चास्यार्थं विजानन्ति ॥ तस्य दानि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य गंगपालो नाम कल्पको । राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य स विश्वस्तो यथासुखं अन्तःपुरं प्रविशति उपस्थानकरो ॥ सो दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन उक्तः ॥ गंगपालक केशश्मश्रुं मे करोहीति ॥ एवं वदित्वा ओसुप्तो ॥ तेन तस्य शयितस्य केशश्मश्रु कृतं राजापि विबुद्धित्वा आह ॥ गंगपाल आगच्छ करोहि मे शिल्पकर्मं ॥ गंगपालो आह ॥ कृतं ते देव केशश्मश्रु शयितस्य ॥ सो दानि गंगपालो आदर्शं गृह्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अल्लीनो निध्यायतु देवो ति । राजा आदर्शेन केशश्मश्रु निध्यायन्तो गंगपालस्य कल्पकस्य प्रीतो संवृत्तो ॥ राजा आह ॥ गंगपाल तुष्टो स्मि तव एतेन शिल्पेन अभिराद्धो ग्रामवरेण प्रवरेण प्रवारेमि गृह्ण यं ग्रामं इच्छसि ॥ सो दानि आह ॥ यावत्संमन्त्रेमि ततो देवस्य सकाशातो ग्रामवरं गृह्णिष्यामीति ॥ सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अन्तःपुरिकायो आलिपति ॥ अथ मया राजा ब्रह्मदत्तो शिल्पेन आराधितो ग्रामवरेण चाहं प्रवारितो गृह्णामि ग्राम-

1. M [illegible]. — 3. M [illegible]. — 5. M [illegible].

7. M rājño brahmadattasya [illegible]. — 8. B [illegible]. — 9. M [illegible]. — 10ᵃ. M so dānim rājño brahmadatto [illegible]. — 10ᵇ. M [illegible].

11ᵃ. B [illegible]. — 11ᵇ. B [illegible]. — 12ᵃ. B [illegible]. — 13ᵃ. M [illegible]. — 13ᵇ. [illegible]. — 15. B [illegible]. — 15ᵇ. M [illegible].

17ᵃ. M [illegible]. — 18ᵃ. M [illegible]. — 18ᵇ. M [illegible].

रन्ति ॥ अन्तःपुरिका आहन्सुः ॥ सर्वेहि यामवरं एषो राजा अभीक्ष्णमिमां गाथां भाषति ।

अल्पस्य कर्म महाविपाको
उपको अधगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजे कामरतिं प्रहाय ॥

वयं च एतायि गाथायि अर्थं न विजानामथ । ततो गच्छ राजानं ब्रह्मदत्तं पृच्छाहीति अलं मे देव यामवरेण यं देवो अभीक्ष्णं इमां गाथां भाषति ।

अल्पस्य कर्म महाविपाको
उपको अधगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजित्वा कामरतिं प्रहाय ॥

एतस्य मे महाराज अर्थं आचिक्षाहीति ॥ सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रमित्वा आह ॥ देव अलं मे यामवरेण यं देवो अभीक्ष्णं इमां गाथां भाषति ।

अल्पस्य कर्म महाविपाको
उपको अधगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजित्वा कामरतिं प्रहाय ॥

इमस्या देव गाथाये अर्थमाख्याहि ॥ एतं मे वरं भवतु ॥ राजा आह ।

1[1]. B °haṃsuḥ || M °haṃsu || . — 1[2]. M sarvehi gṛā° gāthā bhā°. — 3. M alpasyemaṃ° vipāka upako mahāvipāko adhvagame mahāntam arthaṃ B °adhvagate mahāntaṃ arthaṃ su°. — 5. BM °ṇa brāhmaṇasya yo°.

7[1]. M °ca yetāye artha vijānāmitha | . — 7[2]. BM °rājaṃ bra° BM °ti | alaṃ° M °yaṃ devā abhi° BM °gāthā bhāṣīa(M °ṣaṃ)ti | . — 9. B °sya mahāvipāko adhvagame° M °vipāko adhigame mahāntam a° B °hāntaṃ arthaṃ su°.

11. M °vraje kāma° BM °hāya e°. — 13[1]. M °arthaṃ gṛhītaṃ°. — 13[2]. BM °gaṃgāpā°. — 14. M °yaṃ devā abhi° gāthā bhā° BM °ti | a°.

16. B °sya mahā° adhvaga° M °mahāntaṃ artha B °rthaṃ su°. — 18. B °ṇa brāhmaṇasya yo° M °bhā mahābrāhmaṇa khalu yo pravraje kāmara° B °t kāmarati° BM °hāya i°. — 20[1]. BM imasya devo gā°. — 20[2]. M °me bhavatuṃ || . — 20[3]. M °jā āha || .

उपको [323b] माणवको अर्धराज्यमपहाय कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो सो च पंचाभिज्ञो महाभागो ऋषि संवृत्तो अहं च कामेषु प्रमत्तो । सो हं तस्य उपकस्य माणवकस्य स्पृहयन्तो अभीक्ष्णं एतां गाथां भाषामि ॥ सो दानि गंगपालो राज्ञो श्रुत्वा अन्तःपुरं प्रविशित्वा अन्तःपुरिकानामारोचेति ॥ तस्य मा उत्कण्ठथ न राजा प्रव्रजिष्यति । तस्य उपकस्य माणवकस्य स्पृहयन्तो राजा अभीक्ष्णं एतां गाथां भाषति ॥ इदानीं अन्तःपुरिका हृष्टा तुष्टा आत्तमना हिरण्यस्य सुवर्णस्य च वस्त्राभरणानां च महान्तं राशिं कृत्वा गंगपालमाहन्सु: ॥ गंगपाल इदन्ते अभिच्छादं भवतूति ॥ तस्य दानि गंगपालस्य एतदभूषि ॥ सो च नाम उपको माणवको आढ्यो राज्यमपहाय प्रव्रजितः किं पुनर्मया न प्रव्रजितव्यं भवेय । यं नूनाहं पि प्रव्रजेयं किं मे परेषां वित्तेन कार्यं ॥ सो दानि अन्तःपुरिका आह ॥ अलं मे तेन हिरण्यसुवर्णेन अहं पि प्रव्रजिष्यामि ॥ सो दानि ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रमित्वा आह ॥ देव अनुजानाहि मे प्रव्रजिष्यामि इति ॥ राजा आह ॥ कस्य सन्तिके प्रव्रजिष्यसि ॥ सो आह ॥ उपकस्य ऋषिस्य सन्तिके प्रव्रजिष्यामि ॥ राजा आह ॥ अनुजानामि प्रव्रजाहीति ॥

सो दानि गंगपालो उपकस्याश्रमं गत्वा प्रव्रजितो ॥ तेनापि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि निष्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षीकृता चन्द्रसूर्यमहर्द्धिकमहानुभावपरिमार्जको ऋषि संवृत्तो ॥ अश्रोषीत्काशिपती राजा ब्रह्मदत्तो सर्वे ते उभयो ऋषयो पंचाभिज्ञा संवृत्ता ते महर्द्धिका महानुभावा । तस्य दानि तेषां ऋषीणां दर्शनकामता

1. M °jyam avahāya ° ādīnavaṁ ° ce gaṁ paśca° B °vṛtto | ahaṁ° M °haṁ ca kāmeshu pravṛtto B °pramatto ca ahaṁ°. — 2. M ahaṁ° B °spṛhayanto° M °spṛhayanto ° gāthā bhāshati || B °bhāshati | ; — 3. M °gaṁgapā ° śrutvā antahpuraṁ ° śitvā antahpurikānāṁ ārocanti || B °cemti || ; — 5ᵃ. M °uthaṁ rājā pravrajishyati | . — 5ᵇ. M °spṛhayanto rā° BM °gāthā bhā°.

6. M idānīṁ antahpurikāṁ cittā tu° B °rikā cittā tu° M °nāṁ ca mahāntaṁ rā ° har- tsu | B °naṁ gaṁ°. — 8ᵃ. B °anicchā° M °cchādanaṁ bha° B °ti te°. — 8ᵇ. M tasyedā- nīṁ gaṁgapālasyaita°. — 9ᵃ. M sa ca nāma u° B °ṇānaṁ u° BM °āḍhyo rā° M °hāya pravrajito kiṁ ° na prajitavyaṁ° BM °vyaṁ | ; — 10ᵃ. M °ahaṁ cito na kārya | . — 10ᵇ. M °dānīṁ antahpu°.

11ᵃ. M na tena rūpasvarṇena ahaṁ pi pra | sva° B ayaṁ me°. — 11ᵇ. M °dānīṁ bra° B °bradatta°. — 12. M °hi mama pra ° shyāmīti || ; — 13ᵃ. M °syu santike°. — 13ᵇ. M °shisya santike°. — 14ᵃ. BM °vrajyāhīti | ; — 15ᵃ. M °dānīṁ gaṁgapāla upa- kasyāśramaṁ°. — 15ᵇ. M °pūrvarātrāpara ° kena yujyantena ghaṭantena vyāyamantena catvā ° kṛtā candrasuryamaha ° ṛṣito. — 18. M °śrāshe umbhayo ṛṣi pravrajito pi maha° B °ṛṣitā ti ma° BM °rddhiko ma° M °bhāva B °bhāvā te°. — 19. M tasyedānīṁ te ° kāmatā n°.

उदुपासि ‖ सो दानि अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयति ‖ गच्छाम तेषां ऋषीणां दर्शनाय कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य च उपकस्य च गंगपालस्य चाश्रमं सर्वे ते च ऋषयो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा ति । सो कालो तथारूपाणां दक्षिणीयानां दर्शनायोपसंक्रमणाय पर्युपासनाय ‖ अमात्यपारिषद्या [3,3ᵃ] आहन्सुः ‖ मा देवो तेषां सकाशं गच्छतु ते नाम इह आनयितव्या ‖ [सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य आसन्नं गतो नापितभाण्डं ओस्वजयित्वा प्रव्रजितो ‖ अथ खलु अन्यतरो राजामात्यो राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ‖

अयमेव सो आसन्नो ब्रह्मदत्तस्य शीलवतो ।
यत्र क्षुरं च भाण्डं च ओस्वजयित्वा प्रव्रजितो ‖]

न देवेन हीनजात्यानां सकाशं गन्तव्यं ति । तेहि नाम देवस्य सकाशमानेतव्यं ‖ राजा आह ‖ न एष धर्मो ये दक्षिणीया पुरुषेन्सुः इह आगच्छथ राजानं दर्शनायेति । अस्माभिः तत्र गन्तव्यं ऋषयो दर्शनाय ‖ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो कुमारामात्यसंपरिवृतो येन ते ऋषयस्तेनोपसंक्रमे ‖ अथ खलु गंगपालो ऋषिवेषेण राजा ब्रह्मदत्तस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ‖ स्वागतं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निषीदतु राजा ब्रह्मदत्तो ‖ अथ खलु राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अमात्यपारिषद्या गंगपालं ऋषिं वाचाये समर्थयेन्सुः सच्छन्नितं करेन्सुः । कि

1ᵇ. M °tyaṃdiri ° dyān āmantrayati | B °dyān ānu ° ti ga°. — 2ᵇ. B °ṛṣīṇāṃ° M °ya kumbhakārasya pravrajitasya upakasya mātaṃgakasya gaṃgapālasya ° sve te ṛṣayo trayo cata° B °lābhi paṃ° M °bhāvati | . — 3. BM sā khalu tathā° M °rūpāṇāṃ da° B °rupāsanāya a°. — 4. M °pārṣadyāṃ āhansu | mā devo tehāṃ ° ānayi° B °ryā ne°.

6. M so dānāṃ gaṃ ° dattasya āśrame ca te te taṃ nā° B °sya āśramavanto te taṃ nā° M °jitaḥ | . — 9. M °ra evaṃ so āśramavane kṣu° BM °te ya°. — 10. B yatra ca kṣuro ca bhā° M yatra ca kṣuraṃ ca bhā° BM °tvāna pra° B °jito ca de°.

11ᵇ. M °naṃ gantavyaṃ | B °ntavyaṃ | . — 11ᵇ. B tehiṃ nā° M tehi nā° B °kāśaṃ āga° M °kāśam āgantavyaṃ | . — 12ᵃ. M °jā āha | . — 12ᵇ. M naiṣo dha ° puruṣā yacyetu | i° B °eetuṃ i° M °cchatu rājānaṃ da° B °rājaṃ da°. — 13ᵇ. M asmābhir atra gantavyaṃ°. — 13ᵇ. B °kumāramātya° M °rivṛtāḥ ya ° ṛṣayo tenopasaṃkramati | . — 14. M °ṣir ṛṣyena rājā brahmadatto teno ° kramitvā etad avocat | . — 15. M °ṣīdatu | rā°.

16. M °amātyā pāriṣadyāṃ gaṃ ° ṛṣiṃ saṃtarjayensu | sacchanti ° B °rjayensuḥ sacchaṃ° BM °tsuḥ kiṃ°. — 17. B kiṃ sa vade° M kiṃ sakai gaṃgapālaṃ kṣ ° mānaṃ rā° hmadattaṃ samudācarati | B °hmadatte nāma°.

प्रदेशे तं गंगपालं हीनकालो समानो राजानं ब्रह्मदत्तं नामेन समुदाचरति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो तां अमात्यपारिषद्यां गाथाये अध्यभाषे ॥

मा किंचि वदथ गंगपालं
मुनिनं मौनपदेहि शिक्षमाणं ।
एषो अतरे तमर्णवोघं
यं तरित्वान भवन्ति वीतरागाः ॥
तपसा प्रजहन्ति पापकानि
तपसा विधमन्ति अन्धकारं ।
भावन्तपसा अभिभूय गंगपालो
नामेन अभिभाषे ब्रह्मदत्तं ॥
सांदृष्टिकं पश्यथ यावदेवं
क्षान्तिसौरत्यस्येदं विपाकं ।
लोकस्य सदेवकस्य भवत्य
देवान मनुष्यान वन्दनीयं ॥

अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो सार्धं अमात्यपारिषद्येहि तेषां ऋषीणां पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदे ॥

तस्य दानि गंगपालस्य या गृहस्थभूतस्य भार्या अभूषि सापि पतिव्रता अन्यं पुरुषं मनसापि न प्रार्थयति ॥ तस्या गंगपालो जिज्ञासनार्थं द्वितेन रूपेण निर्मितेन सुवर्णभाजनमादाय उपसंक्रम्य प्रलोभयति इमं सौवर्णं भाजनं गृह्णाहि मया च सार्धं परिचारेहि ॥ सा दा[3a5*]नि आह ॥ न हि पतिव्रता अर्हन्ति ॥

2. M °rājā samātyapari° BM °ahadyā gā° M °ye prabhāṣate |. — 3. M °kiñcid vada° BM °munīnā mau°. — 5. B eṣo nantare tvam ahaṃ tamo yaṃ yaṃ carited° M eṣo tamaṃ mahantaṃ mārgaṃ yaṃ caritvān bhavantīti | vītarāgā B °gāḥ ta°.

7. M °jahanti pā° dhamanti | andhakāra B °raṃ bhā°. — 9. M bhāvaṃ tapa° B °bhāya | gaṃ° M °bhāya | gaṃgāpā° bhibhāṣaṃ brahmadattaṃ B °ttaṃ mā°.

11. B sāṃdṛṣṭi° M °tha | [illegible] — 13. M [illegible] |. — 15. M °brahmadatto sā° [illegible]

17. M °gaṃgāpālasya gṛhasthasya bhā° [illegible] — 18. BM tasya gaṃ° [illegible] — 20ª. B sa dā° M sa dāni āha |. — 20ᵇ. M nahi pa° B °hi pativra° BM °tā bhaviṣyatīti |.

सो दानि देवपुत्रो तं दिवसं प्रत्याचिक्षितो अपरं दिवसं रूप्यभाजनमादाय उपसंक्रान्तो इमं रूप्यभाजनं प्रतिगृह्णाहि मया च सार्धं परिचारेहि ॥ सा दानि आह ॥ न हि पतिव्रता चरन्ति ॥ तं पि दिवसं प्रत्याचिक्षितो अपरं दिवसं कांसभाजनमादाय उपसंक्रमे इमं कांसभाजनं प्रतिगृह्णाहि मयापि सार्धं प्रविचारेहि ॥ अथ खलु सा नारी तं देवपुत्रं गाथाये अध्यभाषे ॥

नारी नरो विज्ञपये धारणेन
उत्कर्षये यत्र करोति छन्दं ।
विप्रत्यनीकं खलु देवतानां
प्रत्याख्याती अन्यतरेण एष ॥

अथ खलु देवपुत्रो तां नारीं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

आयुं च वर्णं च मनुष्यलोके
प्रहीयते मनुजानां सुगात्री ।
तेनैव वर्णेन धनं पि अर्थी
परिहीयसे वीर्यंतरासि अद्य ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन चपको नाम ऋषि अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स चपको नाम तदा ऋषि अभू ॥ अन्यः स ब्रह्मदत्तराजा । एष शुद्धोदनस्तदा ब्रह्मदत्तो नाम काशिराजा अभूषि ॥ अन्यो भिक्षवस्तदा गंगपालो नाम नापितो

1. M °tyâcikshito aparaṁ divasaṁ kâṁsa° (l. 4) B °nto imaṁ rû° grihṇâhi ma°. — 2. B sa dâ°. — 3ᵃ. B na hi prati° n hi taṁ°. — 3ᵇ. BM °grihṇâhi mayâ (B °yâ hi) sâ° M °rdhaṁ paricârehi | . — 5. M °taṁ na hi pativratâ ahaṁ pi taṁ api divasaṁ pratyâcikshitaḥ | aparaṁ divasaṁ rûpyabhâjanam âdâya upasaṁkrame | imaṁ rûpyabhâjanaṁ pratigrihṇâhi sârdhaṁ paricârehi | so dânî âha | atha khalu sâ nârî taṁ devaputraṁ gâthâye adhya°.

6. B °ro vijñapayena dhâraṇena u° M °jñâpayena dhâraṇena u° BM °utkarshaye yatra° M °ti chandaṁ B °ndaṁ vi°. — 8. M °tyanikaṁ ° khyâtâ alpa°. — 10. M °tro tâṁ nâriṁ gâ°.

11. M âyu ca varṇaṁ° BM °ke na hi ° gâthâ te°. — 13. BM tena vai° B °aṁ pi mâyaṁ pa° M °naṁ pi dravyaṁ pa° BM °rayantarâsi°. — 15ᵃ. M °punaḥ bhikshavo yu° BM °m evaṁ syâ° M °d anyo sa tena kâlena samaye°.

16ᵃ. M °tavaṁ tad evaṁ drashṭavyaṁ | B °rṣaḥ ta°. — 16ᵇ. M °hetor ahaṁ°. — 16ᶜ. M sa tadâpi rṣako nâma rṣidu abhûshi. — 17ᵃ. M ânyo sa bra°. — 18. B °kshavaṁ tadâ gaṁ° M °pâlâ rshipravrajito bhût | [illegible] BM °s tadâpi [illegible] nâma [illegible] kâya (M °yakâye) [illegible] M °[illegible] | [illegible] pi | (M °[illegible] pi)

अपिप्रव्रजितो भूयेय उपालिस्यापि एतस्य हीनजात्यस्य मम आगम्य सर्वाभिज्ञाय परिषाय पादा वन्दिता एतरहिं पि एतस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सर्वाभिज्ञाय परिषाय पादा वन्दिता ॥

समाप्तं उपालिगंगपालानां जातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु: ॥ पश्य भगवन् कथं भगवता प्रव्रजितेन महान्तो जनकायो अनुप्रव्रजितो ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव मया प्रव्रजन्तेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो ॥ भिक्षू आहंसु: ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने राजा दिशांपती नाम अभूषि महागोविन्दीयं सूत्रं विस्तरेण आकरोति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा राजगृहे विहरति गृध्रकूटे पर्वते भाग्या देवानां च मनुष्याणां च सत्कृतो गुरुकृतो मानितो पूजितो अपचितो विस्तरेण कर्तव्यं निदानं याव चेतोवशिप्राप्ता च बुद्धा भगवन्तो येहि ये[346b]हि विहारेहि आकांक्षन्ति तेहि तेहि विहारेहि विहरन्ति ॥ अथ पञ्चशिखो गन्धर्वपुत्रो अभिक्रान्तवर्णो अभिक्रान्तकायो रात्रीये केवलकल्पं गृध्रकूटं पर्वतं वर्णेन ओभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि एकमन्तस्थितो भगवन्तमेतदुवाच ॥ आरोचेमि भदन्त

etasya hīnajātya{ M °jātiyya samāgat M °gama : sarvābhijñāyā{ M °ye sa : parṣāye pādā vandi{ M °vanditā } .

5. M iti mahāvastunavadāne upā° kaṃ samāptaṃ } . — 5¹. M bhikṣūṇa bhagavantam āhaṃsu } B °etarahiṃ ā°. — 5². M °tena mahājane ja° B °anupravrajito } .

6¹. B °etarahiṃ eva° M °yā pravrajantena°. — 6². M °yā pravrajantena°. — 7¹. M bhikṣavo āha } . — 7². M °gavāṃ bhaga°. — 8. BM °va bhik°. — 9. B °rājā vaiśāṃpati° M °rājā viśāṃpati nāma abhūṣi | mahāgovindīyaṃ bhikṣavaḥ sūtra° B °abhi mahābhāgye vistareṇa ā° BM °roti } .

11. M °kasaṃbuddho ya° samudāgato nam artha° gṛdhrakūṭe° naṃ yāvadyatovaśi° BM °prāptā ca bu° M °bhagavanto hi yehi vihārehi ā° BM °kāṃkṣanti ; tehi tehi vi° M °haranti } . — 14. M °pañcaśikho gandharvaputram atikrāntavarṇaṃ atikrāntakāyo° B °śo atikrāntavarṇo atikrāntakāyo° M °rātriye kevalaṃ kalpaṃ° B °kevalaṃ kalpaṃ° M °gṛdhrakūṭa° yitvā ye ca bhagavāṃs te° naitva bhagavato pādau° nditvā ekānte asthāsi ekānte sthito° gavantam etad avocat. aro°.

17. M aroce ānuhaṃ bhagavan bhagavato pra° haṃ bhadanta bhagavato yadi° M °kra°ya devānāṃ trāya° B °ndraṃ ca mahā° M °brahmā ca sahaṃpatīnāṃ devanikāyāṃ niṣīdayitvā saṃmukhībhūtā° B °naiḥsargikānāṃ sa° mukhā prati° bhāṣamāṇānāṃ } M °bhāṣyamāṇāṃ } .

भगवतो प्रतिवेदेमहं भदन्त भगवतो यं तथा त्रयस्त्रिंशानां देवानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य महाब्रह्मणो च सुधर्मायां देवसभायां सन्निषण्णानां संमुखात्श्रुतं संमुखात्प्रतिगृहीतं भाषमाणानां ॥ एवमुक्ते पंचशिखं गंधर्वपुत्रं भगवानेतदुवाच ॥ आरोचेहि मे त्वं पंचशिख प्रतिवेदेहि मे त्वं पंचशिख यं त्वया त्रयस्त्रिंशानां देवानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य महाब्रह्मणो च संमुखात्श्रुतं संमुखात्प्रतिगृहीतं भाषमाणानां ॥ एवमुक्ते पंचशिखो गंधर्वपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ एकमिदं भगवन्समयं त्रयस्त्रिंशा देवा शक्रो च देवानामिन्द्रो महाब्रह्मा च सुधर्मायां देवसभायां सन्निषण्णा अभून्सुः संनिपतिता केनचिदेव देवानां करणीयेन ॥ तत्र च भगवं एके देवपुत्रा पश्चादुपपन्ना समाना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अभिभवन्ति आयुषापि वर्णेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ एके देवपुत्रा एवमाहंसुः ॥ इमं तावत् मारिष पश्यथ पश्चादुपपन्ना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अभिभवन्ति आयुषापि वर्णेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ तत्र भगवं एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ एते खलु मारिष भगवतो श्रावका भवन्ति । ब्रह्मचर्यं चरित्वा कायस्य भेदात्परं मरणात्सुगतिं स्वर्गं कायं त्रायस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्नाये । एते पश्चादुपपन्ना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अतीव शोभन्ति आयुषापि [वर्णेनापि] वर्णेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ तत्र भगवन् एके च देवपु एवमाहन्सुः ॥ अहो पुन मारिष चत्वारस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके

3. B omet les phrases 3 et 4. M °pañcaçirahā gandharvaputram etad u°. — 4. M °cehi me tvaṁ pañcaçiraho prativadehi me tvaṁ pañcaçirahaṁ ya tvayā °kraṣya ca devānām indrasya ca mahā° taṁ saṁmukhāto prati° bhāṣyamā°.

6. M °pañcaçiraho gandharva° gavantam e°. — 7. BM °striṁçām de(M °çānāṁ de)vānām indra(M °m idro) mahā° B °yāṁ sannisharṇṇā abhū° M °yaṁ nisharṇṇā abhūṣu ‖ saṁpatitāḥ kena cid eva taṅghānāṁ karaṇi° B °cid devānāṁ° BM °yena tatra°. — 9. B °bhagavāṁ e° M °bhagavaṁ eke devaputrā nayeṇ u° and samāgatāḥ anyā pūrvopapannānāṁ devaputre di° B °nnāṁ devaputrā di° M °vyehi pacahi sthā° bhavanti āyuṣāpi ca la° B °nti ‖ āyuṣāpi ca la° M °çriyenāpi pari°.

11¹. M ekade° m āhansu ‖. — 11². M °imaṁ mārī °d upapannāṁ devapu° B °raupapannā devapu° M °bhavantī ‖ ā° B °nti | ā°. — 13. M °gavaṁ ekaṁ devaputra evam āhaṁsu |. — 14¹. M °gamato çrāvaka bhavantī | B °nti bra°. — 14². M °t para maraṇā° upapannā B °s te e°. — 15. M anyāṁ pū° B °d upapannā anyā pūrvopapannānāṁ de° M °vopapanno de° çobhanti ‖ ā° B °bhanti | ā°.

17. M °gavan ekena de° B °n ekena de° M °m āhaṁsu ‖. — 18. M °punar mārisha catvāraḥ ‖ tathāgatārhantaṁsya° BM °buddho lo° M °tpadyantaḥ ‖ dha° B °tpadyeran dha° °çayeluḥ hitam eyā° M °çayantaḥ ‖ hitāsvā devānāṁ hitaṁ mānushāṇi | yehaṁ ‖ deva° B °hayeluḥ asurā kāyā abhivardhayeyuḥ te° M °rdhayetaṁ ‖.

उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमस्याद्देवानां हितं मनुष्याणां ह्रायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ तत्र च भगवं एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ दुर्लभो मारिष चतुर्णां तथागतानामर्हतां [355ᵃ] सम्यक्संबुद्धानां लोके प्रादुर्भावः । अहो पुनर्मार्षं चत्वारस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमस्याद्देवानां हितं मनुष्याणां च ह्रायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ तत्र भगवन् एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ दुर्लभो मारिष त्रयाणां तथागतानां अर्हतां सम्यक्संबुद्धानां लोके प्रादुर्भावः । अहो पुनर्मार्षं द्वे तथागता अर्हन्ताः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमेव स्याद्देवानां हितं मनुष्याणां ह्रायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ एवमुक्ते भगवं शक्रो देवानामिन्द्रस्त्रायस्त्रिंशकां देवामामन्त्रयति ॥ अस्थानं खल्वेतं मारिष अनवकाशं यदेककाले द्वौ तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं देशयेन्सुः ॥ एवमुक्ते त्रायस्त्रिंशा देवाः तुष्टा हृष्टा अभूषुः आत्तमनाः प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥

अथ खलु भगवं शक्रो देवानामिन्द्रस्त्रायस्त्रिंशकां देवां तुष्टां हृष्टां आत्तमनां प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा आमन्त्रयति ॥ इच्छेथ यूयं मारिष तस्य

2. M tatra bhagavam aike de° hansuḥ | B °nsuḥ du°. — 3. M durlabho° B dullabhā mār° M °turṇṇā tathāgatānāṁ tathāgatānāṁ arhatānāṁ samya° B °thāgatānām arhatāṁ samya° BM °buddho saṁmya° M °rbhāvaḥ | . — 4. M °r mārṣaha trayas tathāgatārhan samya° BM °buddho [illegible] la° M °dyeyuḥ || dha° B °dyensuḥ | dha° çayensuḥ hitam syāt devānāṁ hi manushyāṇā° M °çayetsu || hitam syāt devānāṁ ca manushyāṇāṁ ti°yenm āsurā pāti hāyensuḥ | āsu° M °çayetsu | kāyāḥ a° yetsu | B °rdhayensuḥ | .

6ᵇ. M °gavan aike de° hatsu B °nsuḥ du°. — 6ᵇ. M durlabhā māri° B dullabhā māri°. M °gavan aike de° hatsu B °nsuḥ du°. — 7. M °punaḥ mārsha sha trayāṇāṁ tathā° rhanta samya° M °ahm°rhatāṁ° B °vaḥ a°. — 7. M °punaḥ mārsha dha trayāṇāṁ tathā° rhanta samya° dilabdhāṁ lo° dyetsuḥ || dha° B °dyetsuḥ dha° çayetsuḥ hitam eva tathāgatārhatā samya° dilabdhāṁ lo° dyetsuḥ || dha° BM °hāyetsuḥ āsu° M °divya kāyā a° M °çayetsuḥ | hitam evam syā devānāṁ ca manu° BM °hāyetsuḥ āsu° M °divya kāyā abhivardhayetsuḥ | B °rdhetsuḥ | . — 10ᵇ. M °gavan çakro devānām indras tra° M °vānāṁ mantrayati | B °vānāṁ mantra°. — 10ᵇ. M asthānaṁ° BM °triṁçakāṁ de° M °buddho lo° dyetsu || ki° B °dyetsuḥ yaṁ yadei-kāle °rhatasamya° B °ntaḥ saṁmya° M °buddho lo° dyetsu || hi° B °dyetsuḥ dha° çayetsuḥ hi° BM ajoutent : hitaṁ syād(M °m eva syā) devānā(M °nāṁ) hitaṁ manushyāṇāṁ(B °ṇāṁ bhāvayetsuḥ) hāyetsuṁ(M °yetsuḥ ||) āsurā(M °rā) kāyāḥ divyā kāyā (M °yāḥ) abhivardha(M °rdhaye)tsuḥ || .

12. B °tushṭacittā abhūtsuḥ atta° M °tushṭacittā prahṛshṭāḥ | ātamanāḥ pramuditaprī° jātā | . — 14. M °gavan çakro devānām indro trāyastriṁçakā ca devā tushṭa cittā ātta- mano pri° B °triṁçakāṁ ca devā tushṭacittā ātta° M °tvā āmantrayati | . — 15. M sarvī yūyaṁ mārṣa° te°rhanta saṁmya° B °ntaḥ saṁmya° tāṁ dharmāṁ çṛṇutha | arvāṇā yū° M °tāṁ dharmā çṛṇutha | arvāṇā yūyaṁ vihara° B °tushṭacittā ā° M °tushṭā cittā ā° ttapṛti°.

भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य अष्टावाचयथाभूतां धर्मां शृणोथ यथ यूयं पि भविष्य भूयस्या मात्रया तुष्टा हृष्टा आत्तमना प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता ॥ एवमुक्ते भगवंस्त्रायस्त्रिंशाश्च देवाः शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ तेन हि मारिष कौशिक प्रतिभातु ते तस्य भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्याष्टावाचयथाभूतां धर्मामुदाहर ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतो अष्टावाचयथाभूतां धर्मां भाषे ॥ यदा खलु मारिष भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नो हायन्ति आसुराः काया दिव्या काया अभिवर्धन्ति । एवं च बहुजनहिताय प्रतिपन्नं पुनर्मारिष शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं वा समनुपश्यामि नैतरहिं वा प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव भगवता अर्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ स्वाख्यातो खलु पुनर्मारिष तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य धर्मविनयः सांदृष्टिकः अकालिको एहिपश्यिकः [3o5ᵇ] औपनयिकः प्रत्यात्मवेदयितव्यः विज्ञैः यदिदं मदनिर्मदनं पिपासाप्रतिविनयो आलयसमुद्घातो धर्मोपच्छेदो तृष्णाक्षयो विरागो निरोधो निर्वाणं एवं स्वाख्यातं धर्मविनयं । न पुनः मारिष शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवताऽर्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ लाभी खलु पुनर्मारिष भगवां अर्हं सम्यक्संबुद्धो श्रावकाणां शैक्षाणां प्रतिपदं अर्हतां च अकोप्यधर्माणां ॥ तेषामपि च स भगवां अर्हं सम्यक्संबुद्धो मनुष्य आरण्यकानि शय्यासनान्यध्यावसति प्रान्तानि विविक्तानि गतजनपदानि मनुष्यरहसेय्यकानि प्रतिसंलयनसारोप्यानि एको मध्याह्न-

2. M °gavato tasya ° vâtuha iṃdra | m eta°. — 3. B °kauçikaṃ pra° M °gavato 'rhato samya° B °gavataḥ arhantaḥ saṃmyaksaṃbuddhasyâṣṭamâçca° M °buddhasyâṣṭamâçca ° dharmâṃ udâhara | B °dharmaṃ udâhare ||. — 5. M °nâm iṃdro bha° BM °aṣṭamâçca° B °dharmaṃ bhâṣe | M °dharmaṃ abhâṣe ||.

6. M °rhaṃ saṃmya° B °nno | hâ° M °tpanno | hâyaṃti âsurâ kâyâḥ divyâ kâyâ abhivardhaṃti |. — 7. M evaṃ ba ° tipanno pu° B °tipannaḥ pu° M °sta çâstâraṃ loke utpannaṃ tato nâtîta° B °tîtaṃ vâ samanupaçyâmi | nai° M °çyâmi | naitarhiṃ na pratyu° B °hiṃ na pratyu° M °gavatâ 'rhatâ° B °rhatâ saṃmya° M °buddhena B °ddhena sva°. — 9. M °shas tasya tathâ° BM °taḥ saṃmya ° ṣṭika akâlika(M °ko) ehipaçyi(M °çya)kaḥ aupanayikaḥ(M °ko) pratyâ° M °vyaḥ | vijñais yam idaṃ yadanirmadano pipâsâ ° laye samudghâta dharmopatri° B °ghâ dharmopacchedatṛ° BM °rvâṇa evaṃ ° yaṃ na pu°.

10. BM ca pu° M °ctîtaṃ samanu° BM °hiṃ na pratyutpannaṃ | anya ° rhatâ saṃmya ° ddhena lâ°. — 14. B lâbhî | kha° M °sin sa bhagavâṃ arhan samya° BM °pratipadâṃ arhatâṃ(B °hantâṃ) ca ako° M °dharmaṇâṃ te° B °ṇâṃ te°. — 15. M teshâṃca api ca sa bhagavân arhan saṃmya° B °rhaṃ saṃmya° M °dya pramuṣyâraṇyakâni çayyâsanâ dhyâvasati | prâṃtâni vivi° B °âraṇyakâni çayyâsanâdhyâvasati | prâ° M °ahyaraha çayyâkâni pra° B °seyyâkâni pra° BM °ṭhya eko ekâ nâma eka(M °ma eka [illegible]°.

पकुशो एको नाम एवंनामनामतामनुयुक्तो । एवमेवनामतामनुयुक्तं पुनर्मार्षा आश्चर्यं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरर्हि प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ लाभी खलु पुनर्मार्षा भगवां अर्हं सम्यक्संबुद्धो प्रणीतानां खादनीयभोजनीयानां अग्ररसानां प्रवररसानां । तेषामपि च स भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो आहारमाहरेति । अनध्यवसितो अनधिमूर्छितो आदीनवदर्शावी निःसरणप्रज्ञः कामेषु विगतमदो आहारमाहरति । एवं विगतमदं आहारमाहरन्तं च पुनः मार्षा आश्चर्यं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरर्हि प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ अभिज्ञाय खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो श्रावकाणां धर्मं देशयति नानभिज्ञाय । एवमभिज्ञाय धर्मदेशनाप्रतिपदासंपन्नं च पुनः मार्षा आश्चर्यं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरर्हि प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ तीर्णविचिकित्सः खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो विगतकथंकथो वैशारद्यप्राप्तः कुशलेषु धर्मेषु । एवं तीर्णविचिकित्सं च पुनः मार्षा आश्चर्यं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरर्हि प्रत्युत्प[306b]न्नं अन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ संस्यन्दति खलु पुनः मार्षा तस्य भगवतः अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा सय्यथापि नाम मार्षा गंगोदकं च यमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतः सम्यक्संबुद्धस्य संस्यन्दति निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्तनिर्वाणगामिनीप्रतिपदा-

1. BM evam ekâṁ nâ° B °yuktâṁ pu° M °khaṁ ca pu° nai naitarhi pratyu° B °tyutpannaṁ | a° M °traivaṁ te° B °rhatâ saṁmya° BM °ddhena ll°. — 3. B lâbhî | kha° M °punaḥ mârsha bhagavâṁ arhan saṁmya° janîyânâṁ ri° B °janîyânâṁ rpa° BM °pravarâ-nân teshâṁ (B °a teshâ)m api°. — 4. M °vân arhan saṁmya°. — 5. BM anavadhya° M °dînavadarçâvî niḥçaraṇaprajño kâ° B °darçâvî | niḥ° M °harati |.

6. M °hâraṁ âhârantaṁ ca pu° B °utpannaṁ | naivâ° °çyâmi | naitarahiṁ° M °mi naitarhi pratyu° BM °nnaṁ | a° M °traivaṁ tena bha°. — 8. M °vân arhan samya° B °rhâ saṁmya° M °dharma de° B °yati | nâ° BM °jñâya e°. — 9. M evam anabhi° saṁpâdaṁpanaṁ ca pu° naṁpaçyâmaḥ naitarahi na pra° B °çyâmaḥ naitarahiṁ na pra° BM °traiva bha° °rhatâ saṁmya° M °ddhenâ ll°.

11. M tîrṇaṁ vicikitsâ | khâ° vân arhan saṁmya° B °rhâ saṁmya° BM °gatakathaṁ-(M °thâṁ)kathâ vai° shu e°. — 13. M °tîrṇo vicikitsâṁ ca punar mârshâ âçcaryaṁ lo° u° çyâmaḥ nâpyetarhi pra° B °çyâmo | nâpyetarahiṁ na pra° BM °nnaṁ | a° M °gavato tathâ° BM °ddhena ca°. — 15. BM saṁçpada(B saṁyandaya)ti | khalu punaḥ mârshâ (M °rsha) tasya bhagavataḥ (M °vatasya) arhantaḥ sa(M °rhan saṁ)mya° M °sya nirvâṇa-gâminî ca pratipadâ | sayathâ nâ° kaṁ ca yamunod° saṁçyandaṁ° saṁçyandati° BM °ti | mahâsamudre° M °ṁ evaṁ mârshâ° gavato saṁmyaksaṁbuddha saṁçyandati nirvâṇaṁ ca nirvâṇagâminîṁ ca pratipadâṁ e° B °padâ suṁyaṁ naṁ ca puna° (p. suiv., l. 1).

18. M °çitâ suprajñaptâ nirvâṇa nirvâṇagâminî ca pratipadâ saṁpanna ca punaḥ mârshâ°

संपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥

एवमुक्ते सर्वे भूयस्यास्त्रायस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया तुष्टहृष्टा आत्तमना प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः शक्रं देवानामिन्द्रमामन्त्रयन्ति ॥ तेन हि मार्ष कौशिक पुनरेवं प्रतिभातु ते तस्य भगवतो ऽर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पुनरेवाष्टावाथर्याभूतां वर्णा ॥ अभ्युदाहरे खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतः पुनरेवाष्टावाथर्याभूतां वर्णा ॥ यदा खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हा सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नः हायन्ति आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धन्ति । एवं बहुजनहिताय प्रतिपन्नं एवं बहुजनसुखाय प्रतिपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवता अर्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवं पेयालं यावत्संस्यन्दति खलु पुनर्मार्षा तस्य भगवतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । तद्यथापि नाम मार्षा गंगोदकं च यमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतो ऽर्हतो सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्तनिर्वाणधर्मदेशनाप्रतिपन्नं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ एवमुक्ते त्रयस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया हृष्टा आत्तमनाः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥

अथ ख[3०6b]लु भगवान्महाब्रह्मा त्रयस्त्रिंशां देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां आत्तमनां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ तेन हि मार्षं कौ-

ṣyāmaḥ nāpyetarhi pratyu° B °ṣyāmi | nāpye° M °traivaṃ tena bha° B °rhatā saṃmya°.

3. B °bhūyasa bhūyas trā° M °bhūyasāṃ bhūyas tra° bhūyasyā mātrayā (l. 5) B °tuṣṭā cittā ā°. — 4. B °to 'rhantaḥ samya° dharmāṇaṃ a° M °dharmāṇa a°.

6. B apyudāhare | atha kha° M apyudāharet | kha° gavato punar evāṣṭau āṣṭa° B °r evāṣṭāmātr āṣṭa° BM °dharmāṇāṃ | . — 7. M °punaḥ mā° arhan saṃmya° B °rhā saṃmya° ko utpannaḥ | hā° M °utpanna hāyaṃti āsu° rabhivaṣyati. — 8. BM °hitāya pratipannaṃ (B °nno |) evaṃ° B °tipannaṃ ca pūrva mārṣā śā° M °ṣyāmaḥ nāpyenarhi pra° B °tyutpannaṃ | a°. — 10. M evaṃ yapālaṃ yāval saṃsyaṃdate kha° B °ndate kha° M °puna mārṣā° gavato samya° gāminī°.

12. M tadyathā° B °godakaṃ ca saṃyandamā° M °godakaṃ ca saṃsyaṃdamāna saṃsyaṃdati | ma° B °ti | ma° M °dre vam e° B °mevaṃ mā° M °to 'rhata sa° B °rhatā saṃmya° M °ddhasya saṃsyandamāṃ | nirvāṇaṃ° B °ddhasya | evam ukte trayastriṃśā devā bhūyasya mātrayā cittā ābhūtaḥ || nirvāṇaṃ°. — 14. M °deśitasu° aṃḥ mā pīstā° nnaṃ ca nairvāṇitaṃ° B °nnaṃ ca nairvāṇitaṃ° M °pyetarhi pra° traivaṃ te° gavato 'rhatasamya°.

16. M °syā mātrayāmvitā abhūtaḥ | ātamanāḥ° B °syā mātrayā cittā āttamanāḥ prāmuditāḥ san°. — 18. M atha kha° BM °gavān mahābrahmeṇa trayastriṃśān devā bhū° M °śā devān bhūyasyā° yā cittāṃ āttamanā prī° B °m indraṃ e°. — 19. M °hi

मिष प्रतिलाभु ते एतस्य भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पुनरेवाष्टावायथाभूतां धर्मा ॥ अभ्युदाहरे खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतः पुनरेवाष्टावायथाभूतां धर्मा । यदा खलु पुनः मार्षा स भगवांस्तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नो हायन्ति आसुरा काया दिव्याः काया अभिवर्धन्ति । एवं बहुजनहितसुखाय प्रतिपन्नं च मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवं पेयालं यावत्संस्यन्दति खलु पुनर्मार्षाः तस्य भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । यथापि नाम मार्षा गंगोदकं च यमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतो र्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्तनिर्वाणधर्मदेशनाप्रतिपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवमुक्ते त्रयस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया हृष्टा आत्तमनाः प्रीतिसौमनस्यजाता अभूवुः ॥

अथ सनत्कुमारो ब्रह्मा त्रयस्त्रिंशां देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां आत्तमनां प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा गाथाभिरध्यभाषि ॥

मोदंति भो पुनर्देवाः त्रयस्त्रिंशा सशक्रकाः ।
तथागतं नमस्यन्ता धर्मस्य सुधर्मतां ॥

ततश्च देवता प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता ॥

mdnava kau ° bhagato etasya bhagavato 'rhamasya ° B °tah saṁbuja ° dbhutaṁ dharmaṁ | M °dbhutān dharmaparyāyeṇaṁ | .

2°. B abhudā° M abhudāhrahā kha ° gavato pu ° dbhutadharmā. — 3°. M °rthā sa bhagavan tathāgato 'rhan saṁmya ° loka u° B °mo | hā° M °mo hayaṁti āsurā kāyāh divyā kāyāḥ abhivarddhaṁti. — 4. B °sukhāya pratipannaḥ | evaṁ bahujanahitāya sukhāya pratipannaṁ ca | mārsā ° çyāma utpya° M °pyetarhi ta pratya° B °hiṁ na pratya° BM °nnaṁ | a° M °trainaṁ tena ta° B °tā saṁmya°.

6. B °laṁ pālaṁ yāvat saṁsyandaṁti | kha° M °laṁ pālaṁ yāva saṁsyaṁdaṁti | khalu punaḥ mārṣā çāstāraṁ tasya ° rhato samya ° yaṁ ca nirvāṇa ca nirvāṇagāmī ca pra° B °dā ca°. — 7. M tadyathā ° godakaṁ ca ja yamunoda ° naṁ syaṁdayati mahā° B °naṁ saṁsyandayati mahā° BM °dre | B °mārṣa ta° M °te 'rhato sa° B °ta rhatāḥ° M °ddhasya saṁsyaṁdati nirvāṇaṁ. — 9. B °çitā supra° M °çitā supra° BM °yaṁ pratipadāpratipannaṁ ca pu° M °utpanno saddharmaṁ samanupaçyāmi nāpyetarhi na pratyu° B °çyāmi ° hiṁ na pratyu° BM °nnaṁ | a° M °trainaṁ tena bhagavatā samyaksaṁ°.

11. BM °çā deva bhūya° B °yā citta āta° M °yā tra(?)tā ātmanāḥ pri ° ajātā a° BM °bhūvaṁ || . — 12. M atha khalu bhagavān ma° BM °hālacchamaṇa tra; M °ṇa trayastriṁçāṁ; M °yaṁstṛṁ) devāṁ; M °khalvā) bhā° B °yā cittāṁ ā° M °yā cittā ātmamanāṁ pramuditāṁ pri° BM °thābhi a°. — 15. M °puna devā tra ° yā maṇakakā ta° B °kāḥ ta°.

16. M °nasyaṁtāṁ dharmasya° B °nasyantāṁ dha ° rmatā na°. — 17. B tanvādeva° M tanvādeva devā pramuditāḥ pri°.

अथ खलु भगवं महाब्रह्मा त्रयस्त्रिंशान्देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वामन्त्रयेसि ॥ सचेहि यूयं मार्षास्य भगवतो अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य दीर्घरात्रं महाप्रज्ञर्षिं शृणोथ श्रुत्वा यूयं भविष भूयस्या मात्रया [327ᵃ] हृष्टा आत्तमनाः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥ एवमुक्ते भगवं त्रयस्त्रिंशा देवा महाब्रह्माणमेतदवोचत् ॥ तेन हि मार्ष महाब्रह्म प्रतिभातु ते तस्य भगवतो अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य दीर्घरात्रं महाप्रज्ञर्षिं । अभ्युदाहरे खलु महाब्रह्मा भगवतो दीर्घरात्रं महाप्रज्ञर्षिं ।

भूतपूर्वं भवन्तो नीतमध्वानं राजा दिशांपती नाम अभूषि ॥ राज्ञः खलु पुनर्भवन्तो दिशांपतिस्य गोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि पुरोहितः राजार्थो पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ राज्ञः खलु पुनर्भवन्तो दिशांपतेः पुत्रो रेणुर्नाम अभूषि प्रियो मनापो पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ गोविन्दस्य खलु पुनर्भवन्तो ब्राह्मणस्य ज्योतिपालो नाम माणवको अभूषि एकपुत्रको प्रियो मनापः पण्डितः निपुणः मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ अथ खलु पुनर्भवन्तो दीर्घस्याध्वनो अत्ययेन गोविन्दो ब्राह्मणः कालमकार्षीत् ॥ अथ खलु पुनर्भवन्तो राजा दिशांपतिः गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते शोचति क्लाम्यति परिदेवति उरस्ताडं क्रन्दति सम्मोहमापद्यति ॥ इमो वयं दानि वयं समये गोविन्दस्य सर्वार्थानि सम्यङ्निर्यातयित्वा पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समङ्गीभूता क्रीडाम रमाम परिचारेम तस्मिं समये गोविन्दो ब्राह्मणः कालगतो ति ॥ अश्रौषीत्खलु भवन्तो

1. M °gavāṃ mahābrahmā trayastriṃśāṃ devāṃ bhūyasyā mātrayā abhūtam ‖ cittā pra° B °yā cittāṃ pra° M °trā āmantrayāmi sa° B °ntrayāsi | . — 2. M °ehā tasya bha° te °rhan saṃmya° B °°rhataḥ saṃmya° BM °jñaptāṃ çṛṇotha | ca(M ° | çra)ddhā° M °bhavatha bhū° B °yā cittā ā° M °yā cittānātamathāṃ pri° jātāṃ ‖ . — 4. B °gavaṃ tra° M °gavān traya° BM °hābrāhmanam eta°. — 5. B °hābrāhmaṇa pratibhātu te | ta° M °hānam etasya bha° te °rhan saṃmya° B °taḥ saṃmya° BM °jñaptaṃ a°.

6. BM °hare | kha° jñaptāṃ M °ptāṃ | bhū°. — 8ᵃ. M °bhagavato atī° B °rājāṃ di° M °jā viçāṃ°. — 8ᵇ. M rāto kha° r bhadañto viçāṃ° goviṃdo nā° ahi | purohito rājā° B °taḥ rājā ā° M °ṇḍito nipuṇo me° BM °vī teshu arthesu rā°. — 10. M rājño khalu punaḥ bhavaṃto viçāṃpate putro° r nāmo a° B °r nāmā a° M °yo manāpo paṇḍito nipuṇo me°.

11. M goviṃda° r bhadaṃto brā° jyotipā° māṇava° B °ahi | e° M °traka priyo manāpo paṇḍito medhāvī teshu°. — 13. M °r bhavaṃto dī° B °rghasyādhvanātya° M °dhvanātya° goviṃdo nāma brāhmaṇa kā°. — 14. M °r bhavaṃto rājā viçāṃ° goviṃde brā° BM °çoca(M °çova)ti krāmya° M °daṃ krajati | saṃmo° B °ndanti sa° M °padyati | .

16. M °dāniṃ va samaye goviṃdasya° B °dāni vayaṃ° M °nī saṃmyagnanirghāta° B °nirghātayitvā yaṃ rahi kāmagu° M °paṃcami kāmagu° rpitā samamavaṅgī° ḍāparamā samparī° BM °remo | tasmiṃ° M °goviṃdo brāhmaṇa kālagatami ‖ B °gate ti | . — 18. M °bha-

रेणुकुमारो राजा किल दिशांपतिर्गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते शोचति क्लाम्यति परिदेवति उरस्ताडं क्रन्दति संमोहमापद्यति । अथ खलु भवन्तो रेणुकुमारो येन राजा दिशांपतिस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं दिशांपतिमेतदवोचत् । मा महाराज शोच मा क्लाम्य मा परिदेव मा उरस्ताडं क्रन्द मा संमोहमापद्य । तत्कस्य हेतोः । अस्ति महाराज गोविन्दस्य ब्राह्मणस्य ज्योतिपालो नाम माणवको पुत्रो प्रियो मनापः पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु पितुः पण्डिततरो निपुणतरो व्यक्ततरश्च । यं पि च पिता किंचित्संजानाति सर्वं [327b] ज्योतिपालेन माणवकेन स्वयमभ्यस्तं । तं महाराजा स्वके पैतृके स्थाने स्थापयतु यदिदं पौरोहित्ये गोविन्दीये ।

अथ खलु भवन्तो राजा दिशांपतिरन्यतरं पुरुषमामन्त्रयति । एहि त्वं पुरुष येन ज्योतिपालो माणवकस्तेनोपसंक्रमित्वा ज्योतिपालं माणवकमेवं वदेहि । राजा दिशांपतिर्भवन्तं ज्योतिपालमामन्त्रयति । उपसंक्रमतु भवां ज्योतिपालो येन राजा दिशांपतिः । साधु महाराज त्ति स पुरुषो दिशांपतिराज्ञः श्रुत्वा येन ज्योतिपालो माणवकस्तेनोपसंक्रमित्वा तं ज्योतिपालमेतदवोचत् । राजा दिशांपतिर्भवन्तं ज्योतिपालमामन्त्रयति उपसंक्रमतु भवां ज्योतिपालो येन राजा दिशांपतिः गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते । साधु भवन्ति ज्योतिपालो माणवो तस्य पुरुषस्य प्रतिश्रुत्वा येन राजा दिशांपतिस्तेनोपसंक्रमित्वा राज्ञा दिशांपतिना सार्धं

saṁto ra° B °jā kila di° M °ta viçāṁpati govida brā° gate ti ; atha° (l. 2) B °ndanti saṁ° padyati ; bahubho taṁaṁ dāni samaye govinde brāhmaṇe kālaṁgatāni] .

2. M °bhavanto re° yena rājā viçāṁpatitteno° saṁ viçāṁ°. — 3. B °çoca mo klāmya mo parideva mo u° M °mā klamya mā° ḍaṁ kranda mā saṁ samo° B °mā mo saṁ° M °padya] . — 4. M °heto] . — 5. M °govindasya brā° jyotiṣpālo° yo manāpo paṇḍito° vi tesuvatesvarthe° ṇḍitatarā vipu° ktataro kapa yāṁ° B °ktataro kapa yāṁ°.

7. B yāṁ pi ca pitā° M yāṁ pi pitā pitā kiṁcit saṁjñāti ti sarvaṁ° B °jānāti | sarvaṁ° M °pālena māṇa° BM °te svasthabhastaṁ tadā (M °stam) ma°. — 8. M mahā° BM °rājā M °bha° B °payitu° M °tu] yadimaṁ paurohitye govindeye | B °rohitaye go°. — 9°. M °bhavantāṁ rājā viçāṁ° m āmantrayati. — 9°. M °evaṁ bho pu° jyotiṣpāla° BM °puruṣa° M °jyotiṣpālaṁ māṇavakaṁ evaṁ° BM °hi rā°. — 10. M rājā viçāṁpatir bhavantaṁ jyotiṣpālam āmantrayati | B °ntrayati upasaṁkramitvā jyotipālaṁ māṇavakaṁ evaṁ vadehi rājā diçāṁpatir jyotipālaṁ māṇavakam āmantrayati u°.

11. M °kramitu bhagavāṁ jyotipāla ye° B °tu | bha° M °jā viçāṁpa° BM °tiḥ sā°. —
12. M °hārāja ti sa° B °hārājanti sa° M °sko viçāṁpati rājānaṁ ° sa jyotiṣpāla māṇa° taṁ jyotipāla°. — 13. M rājā viçāṁ° B °r bhagavantaṁ° M °r bhagavanto jyotiṣpālam āmantrayati | u° kramitu jyotiṣpālo° jā viçāṁpati govinde brāhmaṇe kā° B °tiḥ | govindabrā° BM °te sā°. — 14. M °bhavaṁ ti° B °vanti jyo° M °jyotipālo māṇavako ta° ṣaṁ ca gru° jā viçāṁpatis te° BM °rdhaṁ saṁmodanī° B °dayitvā sārāyaṇīyāṁ kathāṁ vya° M °dayitvā sārāyaṇīyāṁ kathāṁ vyatisārayitvā ekānte niṣīdati s°.

संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि ॥ एकान्ते निषण्णं ज्योतिपालं माणवं राजा दिशांपतिरेतदवोचत् ॥ ओवदतु मे भवां ज्योतिपालो अनुशासतु मे भवां ज्योतिपालो मा च भवां चिरायतु अस्माकं ओवादानुशासनीये । एते च वयं भवन्तं ज्योतिपालं स्वके पैतृके स्थाने स्थापेम यदिदं पौरोहित्ये गोविन्दीये ॥ अथ खलु भवन्तो ज्योतिपालो माणवः स्वके पैतृके स्थाने स्थापितो पौरोहित्ये गोविन्दीये यदस्य पिता कर्मं कारापयति तदपि कर्मं कारापयति यदस्य पिता कर्मान्तानि अभिसंभुणोति तां पि ज्योतिपालो माणवो कर्मान्तां अभिसंभुणोति यदस्य पिता अर्थार्थं समनुशासति तं ज्योतिपालो माणवो अर्थार्थं समनुशासति यदस्य पिता अर्थार्थं अभिसंभुणोति तदपि ज्योतिपालो माणवो अर्थार्थमभिसंभुणोति ॥ अपि हि त्रिनं ब्राह्मणगृहपतिनो नैगमजानपदा एवमाहन्सुः ॥ गोविन्दो पुनर्भवन्तो ज्योतिपालो माणवो महागोविन्दो ज्योतिपालो [308a] इति ॥ अपि हि त्रिनं ज्योतिपालस्य माणवकस्य गोविन्दो महागोविन्दो ति एवमपरनामधेयं उपनिपति ॥

अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते क्षत्रियास्तेनोपसंक्रमित्वा तेषां क्षत्रियाणामेतदुवाच ॥ एतु भवन्तो एतु भवन्तो येन रेणुकुमारस्तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं कुमारमेवं वदेथ ॥ यंसुखी भवां रेणुः तंसुखी वयमपि यंदुःखी भवान् रेणुः तंदुःखी वयमपि । अयं भो रेणु राजा दिशांपति जीर्णो वृद्धो महल्लको अध्वगतो वयमनुप्राप्तो दुर्लभं खलु पुनः तं भो रेणु यमिदं जीवितं मरणान्तं ॥

1. M ekānte nishaṇṇaḥ | jyotishpālaṁ ° jā vipāṁpa°. — 2. BM apa(B eva)ña me bhavāṁ jyoti(M °bhagavāṁto jyotiḥ)pālo(M °laḥ) anuçāsa(B °ā)tu me bhavāṁ jyoti(M °vāṁ jyotiḥ)pāla mā ca bhavā(M °mā ca bhavāṁ)n ciriyatu | asmā° B °vādyanu° BM °nīye e°. — 4. M °bhavantaṁ jyotiḥpālaṁ svapai° B °pauna | ya° M °d imaṁ paurohitye govindīye | . — 5. M °bhavaṁto jyotiḥpā ° pauru sva° M °hityaṁgovindīye | yad apyasya pitā karma kārāpayati taṁ jyotipālo māṇavako karmaṁ kāraya | ta yad apyasya pitā° (l. 8) B °hitya govindīye yad apyasya pitā karma kārāpayati | yad apyasya pitā karmāntāny abhisaṁbhuṇoti taṁ pi jyotipālo mā° ṇoti | taṁ jyo° M °ṇoti taṁ jyotiḥpā° BM °ṇoti | ya° M °noti | tadāpi jyotiḥpā°.

10. BM °jidaṁ brā° B °hapatinā nai° M °hapati nai° evam āha | evaṁ ... govi°. — 11. M govindo punar bhagavaṁto jyotiḥpālo māṇava govindo jyotiḥpāleti | . — 12. B °jidaṁ jyo° M °jyotiḥpā ° kasya govindo yena akaha° B °ti yenam akahanam apuñ-ñayaṁ upaniyate | . — 14. M °bhavaṁto mahāgovindo brā° B °yena te kshatriyās te° ahāṁ kshatriyāṇām e° M °ahāṁ kshatriyāṇām e°. — 15. M yaṁdu bhavaṁto yena (?) kva(?)māro tena° trā vaṁpuka°.

16. M yaṁsukhī bhavāṁ re° BM °reṇuṁ taṁsu ° ṁ reṇuṁ taṁdu°. — 17. B ahaṁ bho reṇu rā° M ayaṁ bho reṇuḥ rājā viçāṁ° BM °dhvagata vaya° M °prāptaḥ du° punas taṁ bho reṇu ° maraṇaṁtaṁ sa° B °ntaṁ sa°.

सचेदि भो रेणु राज्ञो दिशांपतेरत्ययेन राजकर्तारो भवन्तं रेणुं राज्येनाभिषिषिञ्चन्ति गच्छति भवां रेणु अस्माकमपि राज्येन संभजितुं । एवमुक्ते भवां रेणुकुमारो षट् क्षत्रियानेतदवोचत् । सचेत् मां भवन्तो राज्ञो दिशांपतेरत्ययेन राजकर्तारो राज्येनाभिषिंचिष्यन्ति संविभजिष्याम्यहं भवन्तो राज्येन । अथ कोचि दानि अस्माकं राज्ञो अन्यो नामेव सुखमेधिष्यति अन्यथैव भवद्भिः ।

अथ खलु भवन्तो दीर्घस्याध्वनो अत्ययेन राजा दिशांपतिः कालमकार्षीत् । अथ खलु भवन्तो राजकर्तारो येन रेणुकुमारस्तेनोपसंक्रमित्वा रेणुकुमारमेतदुवाच । राज्यं सि कुमार प्राप्तो राज्येन त्वामभिषिंचाम । एवमुक्ते भवन्तो रेणुः कुमारो तां राजकर्तारां एतदवोचत् । तेन हि भवन्तो सुखी भवथ यस्येदानि कालं मन्यथ । अथ खलु स रेणुराजा राज्येनाभिषिक्तो पंचहि कामगुणेहि समर्पितः समंगीभूतः क्रीडति रमति परिचारयति । अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते षट् क्षत्रिया तेनोपसंक्रमित्वा तान् षट्क्षत्रियानेतदवोचत् । एतु भवन्तो अयं हि भवन्तो रेणुराजा राज्येनाभिषिक्तो पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समंगीभूतो क्रीडति रमति परिचारयति कामा च नाम एते भवन्तो मदनीया ॥ एतु भवन्तो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानमेवं वदेथ । स्मरति भवां रेणु तं वचनं । साधु भवन्ति एते षट् क्षत्रिया महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य प्रतिश्रुत्वा येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानमेतदवोचन् ।

1. M °jño vigāñi° B °tyayena rājā karttāro bhavantaṁ reṇuḥ rājyenābhiṣiñciṣyanti gakṣyati bhavāṁ° M °ro bhavantaṁ reṇuḥ rājyenābhiṣiñciṣyanti | gakṣyati | bhavāṁ° saṁvibhajituṁ ||. — 2. M °m uktaṁ bhagavān reṇuṁ kumāro ṣa kṣatri° B °bhavāṁ reṇu°. — 3. M sacet māṁ bhavanto rājño vigāñi° BM °tyayena rājā kartā° M °ro rājyenābhiṣiñciṣyati saṁvibhaviṣyā° bhavanto rājyena |. — 4. M °dāniṁ asmākaṁ anyo yeppa° B °sukhaṁ saṁdhiṣyati | anya° M °sukhaṁ prapidiṣyati | anyathaivaṁ bha°.

6. M °bhavanto di° rājā vigāñi°. — 7. BM °bhavanto (M °vanto) rājā kartā° M °yena reṇukumāro tena° °hā reṇuṁ ku° tad avocat |. — 8. B °prasa tvabhi°. — 8. M °bhagavanto re° °mārah tāṁ° rtārasu e°. — 9. M °hi bhavantah su° B °khī bhavatha | ya° M °dāniṁ kā°. — 10. M °ṣu kumāro rājñā rājye° pañcahi kā° °rpito samamaṅgībhūtaḥ sukhī bhavatha yasyedāniṁ kālaṁ manyatha | atha khalu sa reṇukumāro rājñā rājyenābhiṣikto pañcahi kāmaguṇehi samarpito samamaṅgībhūtaḥ krīḍati ramate paricārayati | kāmā ca nāma bhavanto mandanīyā etāni bhavanto | atha°.

11. M °bhavanto mahāgovindo bra° BM °ṣa yena te ṣaṭ kṣatriyās e (M °ṣaṭ kṣatriyān) etad a°. — 13. M etu bhavanto ayaṁ hi bhavanto re° B etu bhavanto ahaṁ hi bhavanto re° M °rpito samamaṅgībhūtaḥ kr° B °yati | kā° M °kāmā ca ye nāma bhavanto yena° B °nīyā e°. — 15. B etu bha° M yena ° rājānam e ° dethā | B °tha smo°.

16. M °ṣu smaṁ va°. — 16. B °bhavanto hi e° M °bhavanto ti | e° B °ṣaṭ kṣatri° M °govindasya bra° B °yena reṇurājā etad a°.

अरहति भवां रे[328b]णु तं वचनं ॥ एवमुक्ते भवन्तो रेणुराजा तां षट् क्षत्रिया-नेतदवोचत् ॥ अरहाम्यहं भवन्तो तं वचनं । अथ को पि दानिमिमां महापृथिवीं सप्तधा भाजयिष्यति ॥ एवमुक्ते भवन्तो षट् क्षत्रिया रेणुं राजानमेतदुवाच ॥ अथ को हि दानि भो रेणु तेन भगवता महागोविन्देन अन्यो पण्डिततरो वा व्यक्ततरो वा य इमां महापृथिवीं सप्तधा भाजयिष्यति ॥ अथ खलु भवन्तो रेणुराजा अन्यतरं पुरुषमामन्त्रयति ॥ एहि त्वं भो पुरुष येन महागोविन्दो ब्राह्मणस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणं एवं वदेहि । राजा रेणुर्भवन्तं महागोविन्दमामन्त्रयति ॥ साधु महाराजेति स पुरुषो रेणुस्य राज्ञः प्रतिश्रुत्वा येन महागोविन्दो ब्राह्मणस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाच ॥ राजा रेणुर्भगवन्तं महागोविन्दं आमन्त्रयति । उपसंक्रमतु भवां महागोविन्दो येन राजा रेणुः ॥ साधूति महागोविन्दो ब्राह्मणः तस्य पुरुषस्य प्रतिश्रुत्वा येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुना राज्ञा सह संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि ॥ एकान्ते निषण्णो महागोविन्दो ब्राह्मणो रेणुं राजानमेतदुवाच ॥ इमा भवन्तो महापृथिवी सप्तराज्यविस्तीर्णा ।

दक्षिणेन संक्षिप्ता शकटमुखसंस्थिता ।
चन्द्रमध्यमं रेणुस्य राज्ञः आसि ततः पुरं ॥
कलिंगानां च अश्मकानां यो....... ।
माहिष्मती च ..... सौवीराणां च रोरुकं ॥

1b. M evaṁm ukte bhavaṁto re° BM °ṣaṭ kṣatri°. — 2a. M °bhavaṁto taṁ°. — 2b. M atha kvacid idā imāṁ° B °ko ci hi dāni° BM °thivī sa° M °dhā bhoja°. — 3. M °bhavaṁto ṣaṭ kṣatriyāṁ reṇurā°. — 4. M atha kvacid idāniṁ bho° B °ko ci hi° M °reṇu te° govide BM °thivī saptadhāya bhā(M °bho ja)°. — 5. M °bhavaṁto re° tham āmaṁtra°.
6. M °goviṁdo brā° B °hmaṇa teno° B °dehi rā°. — 7. M °r bhagavaṁtaṁ mahāgoviṁdaṁm āmaṁtrayati | B °vindaṁm ā°. — 8. M °ti satpuru° B °reṇasya° M °reṇusā rājña pra° yena mahāgovido brāhmaṇo teno° goviṁdaṁ brā° m etad avocat | . — 9. M °reṇuṁ bhavaṁtaṁ mahāgoviṁdaṁ āmaṁtrayati | . — 10. M °kramatu bhavāṁ mahāgoviṁdo ye° BM °ṇuḥ sā°.
11. M °goviṁdo brāhmaṇa tasya pu° BM °nīyāṁ kathā saṁmodayitvā sārāyaṇī(M °pa-nī)yāṁ° M °ekāṁte ni° B °dāsī e°. — 13. M ekāṁte niṣaṇṇo mahāgoviṁdo brā° re-ṇurā°. — 14. BM imāṁ bhavanto(M °vaṁto) ma° B °pṛthvī rāja vistīrṇṇaṁ dakṣi° M °rāja vistīrṇṇa dakṣi°. — 15. B dakṣiṇadakṣiṇe ° ptā sakaṭamukhasaṁsthitāṁ ā° M °ṭamukhena saṁsthitā a°.
16. B °jñaḥ asi a° BM °ṁ as(M °aṁ)takpu° BM °nāṁ ka°. — 17. B °yo lanaṁ mā° M °yo tkanaṁ mā°. — 18. BM mahi(M maha)ṣmati ca sarāti(M °rā)ṇāṁ sau° M °ṇāṁ ca lolakaṁ B °kaṁ mā°.

मिथिलां च विदेहानां . . . चंपेषु मापये ।
वाराणसीं च काशिषु एतं गोविन्दमापितं ॥

अथ खलु भवन्तो गोविन्दो ब्राह्मणो षट् क्षत्रियां स्वकस्वकेषु राज्येषु प्रतिष्ठापये ॥

अचिराभिषिक्ता च षड्राजानः क्षिप्रमेव संनिपतिता येन महागोविन्दो ब्राह्मणस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचन् । प्रवदतु भो भवां महागोविन्दो अनुशासतु भो भवां महागोविन्दो यथा च भवां महागोविन्दो रेणुस्य राज्ञः अर्थार्थानि समनुशासति तथा इमेषु [309ᵃ] षट्सु राज्येषु अर्थार्थानि समनुशासतु ॥ तेन खलु पुनः समयेन महागोविन्दो ब्राह्मणः सप्तानां राज्ञां अर्थार्थानि समनुशासति । सप्त च ब्राह्मणशतसहस्राणि मन्त्रां वाचेति सप्त च स्नातकशतानि मन्त्रां वाचेति । वदतो मे शृणुथ ॥

अपि हि किल ब्राह्मणगृहपतिको नैगमजानपदा च महाभागं गोविन्दं ब्राह्मणं एवं संजानन्ति । पश्यति आर्यो महागोविन्दो साक्षान्महाब्रह्माणं महाब्रह्मणा च पुनः सार्धं विशेषं मन्त्रिय मन्त्रिय अर्थार्थानि समनुशासति ॥ अथोपि खलु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो । मम किल ब्राह्मणगृहपतिको नैगमजानपदा एवं संजानन्ति आर्यो महाभागो गोविन्दो साक्षात्पश्यति ब्रह्माणं महाब्रह्मणा च पुनः सार्धं चिन्तयति यान्यर्थार्थानि समनुशासति । न खलु पुनरहं पश्यामि साक्षात

1. BM °dehānāṃ ca yā aṅga° M °dha māmaye B °ya vā°. — 2. B °pasi ca° M °rāṇasī ca °govindam āropitaṃ ∥. — 3. M °bhavanto govindo brā° B °ṣaṭ kṣatri° BM °jyeṣu pra°. — 5. M °cirābhiṣi° ṣaḍ rājā° kṣiprameva evaṃ saṃnipatitāni ca mahāgovindo brāhmaṇaḥ tena° B °nipatitānāṃ ya° M °govindaṃ brā°.

6. BM pravadatu bhavāṃ ma(M °vāṃ ma)hāgovindo(M °ndo) a° tu me bhavāṃ ma(M °vāṃ ma)hāgovindo(M °vindo) yathā° M °bhavāṃ mahāgovinda ca° rājño arthārthaṃ samanu° °ṣanti tena° B °ṣanti ∥. — 9. B aparaṃ tena kha° M °lu samaye °govindo brā° rājñā a°. — 10. M °sahaṃ tatra vācati ca° B °sahā mantrāṇi vācati ca° M °tāni tathā vācati.

11. BM vadato me bhavāṃ ∥ M °ṃ śṛṇu ∥. — 12. BM °patinaigama(M °ṇā) naigamajā(M °ja)napadena mahā° B °bhāge govi° M °govindaṃ brā° °jānanti B °nti pa°. — 13. M paśyati ∥ āryamahā° B °ārye mahā° M °govindo sākṣāt mahābrāhmaṇa paśyati° B °kaḥo mahābrāhmaṇa mahābrāhmaṇā ca° viśeṣaṃ cintayanto samanu° ca mantrayaṃ mantriyaṃ a° M °viśeṣaṃ cintayaṃ mantreya mantriyaṃ a° B °ti a°. — 14. M °lu puna bhavanto mahāgovindo brā° B °hmaṇa ma°. — 15. M mama ki° BM °patinā nai° M °janapadā evaṃ sajānanti ∥ āryā mahābhāgo govindo sā° BM °śyati M °ti ∥ brāhmaṇamahābrāhmaṇā° M °viśeṣaṃ cintayati yo arthārthāni° B °yati yo 'rthārthā sa°.

17. M na khalu punar ahaṃ mahābrāhmaṇena sārdhaṃ viśeṣa mantriya a° B °i mahābrāhmaṇaṃ °brāhmaṇena sārdhaṃ cintayati cintiya mantriya a° BM °ṣanti ∥.

महाब्रह्मार्ण न च पुनरहं महाब्रह्मणा सार्धं त्रिविधं मन्त्रिय मन्त्रिय अर्थार्थानि समनुप्राप्तामि । न खलु पुनर्मे तत्साधु न प्रतिरूपं यमहं अभूतं असन्तं धर्मं अधिवासयेयं । श्रुतं खलु पुनर्मे तं पौराणानामाचार्याणां प्रवयाणां जीर्णानां वृद्धानां महल्लकानां अध्वगतवयमनुप्राप्तानां संमुखात्प्राप्तमाणानां । यो चत्वारि वार्षिकां मासां प्रतिसंलीनो करुणं ध्यानं ध्यायति तं साक्षात् महाब्रह्मा उपसंक्रमति यथाख्यातो अभिप्रेतो भवति तं चास्य पृच्छितेन विसर्जियति । यं नूनाहं चत्वारि वार्षिकानि मासानि प्रतिसंलीनः करुणं ध्यानं ध्यायेयं मये तं भगवां रेणु अनुजानाति । एवमुक्ते भवन्तो रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाच । तेन हि भो महागोविन्द सुखीभव यस्य च कालं मन्यसीति ।

अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो चत्वारि वार्षिकां मासां प्रतिसंलीनः करुणं ध्यानं ध्यायि । अथ खलु भवन्तो महागोविंदो ब्राह्मणो चतुर्णां वार्षिकाणां मासानां अत्ययेन तद्दो पौषधेयं चतुर्दशां पौर्णमास्यां शीर्षस्नातो आहतवस्त्रयुपितवस्त्रनिवस्तो अन्तरा च वेदिं अन्तरा चाग्निं स्नातशरीरो पद्मशिलायां चानानुलेपनायां अन[३०७b]न्तरहितायां अग्निं प्रज्वालित्वा आसाने मूढे निषीदे उत्तरामुखो । अथ खलु भवन्तो अचिरस्यैव उत्तराते दिशाते महतो आलोकस्य प्रादुर्भावो अभूषि । अद्राक्षीत्खलु भवन्तो महागोविन्दो उत्तराते दिशाते महतो आलोकस्य प्रादुर्भावं दृष्ट्वा च पुनराश्चर्याद्भुतं संविग्नरोमहृष्टजातो अभूषि यथापीदं अदृष्टपूर्वं दृश्यते । अथ खलु भवन्तो महाब्रह्मा अचिरस्यैव उत्तराते दिशाते वेहायसमागत्वा महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्योपरि वेहायसमन्तरीक्षे अस्थासि । अद्राक्षीत्खलु महागोविन्दो ब्राह्मणो ऊर्ध्वं उल्लोकेन्तो महाब्रह्माणं उपरि-

2. M °ta punar etat sā° BM °paṁ yāv ahaṁ bhū° M °taṁ asantaṁ va° B °vāsayeyaṁ pra°. — 3. B çrutaṁ | kha° BM °paurāṇānām ācāryāṇāṁ(M °ryāṇā) prāvaryāṇāṁ jī° M °lakānāṁ adhva° BM °abhimukha(M °mā)nāṁ ya°. — 5. BM °vārṣikāṁ māsāṁ(M °sā) pra° taṁ dhyāyati(M °ti |) taṁ sā° prato(M °pratiṁ) bhavati(M °ti |) taṁ cāsya pṛcchito yena visarjjayati |.

6. BM °vārṣikāṇi mānāni(M °sāni) pra° B °yeyaṁ | ca°. — 8°. M °bhavaṁto re° govindaṁ brā°. — 8°. M °govindo su° BM °yasya ca kā° M °syasi iti |. — 10. M °bhavaṁto mahāgoviṁdo ca° Bha karuṇadhyānaṁ°.

11. M °bhavaṁto mā° no caturṇṇā vā° ha° masāna° B °dheyaṁ caturdaçīṁ paurṇṇamāsyāṁ° M °shadheyaṁ caturdaçyāṁ çīrṣa° BM °āhatavastravasanivasto anta(M °nivasto aṁta)rā ca devī antarā cāgniṁ aśva(M °aṁtarāgniṁ śya)ktaçarīraṁ paṭṭaśilāpīṭhyāṁ ajā(B °akā)nulepanāyāṁ ananta(M °naṁta)rahitāyāṁ agni prajvāletvā çrotrāsaṁ grīya nisīd°. — 15. M °bhavaṁto naciraṣyaivaṁ u° diça āto°.

16. M °bhavaṁto mahāgoviṁdo u° B °prasyāṁtiddhu° M °romahṛṣṭa° vaṁ ca dṛ°. — 18. M °bhavaṁto mahābrahmā °syaivaṁ u° govindasya brā°. — 20. M °ko bhavaṁto

वैहायसमन्तरीक्षे स्थितं दृष्ट्वा च पुनर्दैव महाब्रह्मा तेनांजलिं प्रणामेत्वा महाब्रह्माणं गाथाये अध्यभाषति ।

वर्णं वा यशं वा श्रुति वा किन्नु त्वमसि मारिष ।
अजानन्तो ते पृच्छामि कथं जानेम ते वयं ॥

एवमुक्ते भगवन्तो महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ।

यं कुमारो ति संजानन्ति ब्रह्मलोके सनातनं ।
देवा पि संजानंति एवं एवं गोविन्द जानथ ॥

एवमुक्ते भगवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माणं गाथाये भाषति ।

आसनं उदकं पाद्यं मधुरकल्पं च पायसं ।
प्रतिगृह्णेहि मे ब्रह्म अर्घं अभिहरामि ते ॥

अथ खलु भगवन्तो महाब्रह्मा महाब्राह्मणं महागोविन्दं गाथाय प्रत्यभाषति ।

आसनं उदकं पाद्यं मधुरकल्पं च पायसं ।
प्रतिगृह्णामि गोविंद अर्घं अभिहरासि मे ॥

एवमुक्ते भगवंतो महागोविंदो ब्राह्मणो महाब्रह्माणं गाथाये भाषति ।

दृष्टे धर्मे हितार्थं वा संपरायसुखाय वा ।
कृतावकाशो पृच्छेयं यं मे मनसि प्रार्थितं ॥

mahāgovindo brā° ārddha sthi° B °ddhaṁ a° BM °kṣaṁ (M °kṣe) mahābrahmāṇaṁ a° M °hāyasam antarī° praṇame° BM °tvā mahābrahmaṇaṁ gā° M °bhāṣati |.

3. BM °yaṁ vā śrutiṁ vā kiṁ (M °kiṁ) tu tvaṁ asi° sha s°. — 4. M ajānantā me pṛ° B °ma | te°. — 5. M °bhavanto ma° govindaṁ bra° bhāṣaṁ.

6. M kumā° B ye ku° BM °ro ti taṁ jā° M °jānanti | bra° BM °anti de°. — 7. M devā pi saṁjānanti e° B °ati evaṁ go° M °govinda jā°. — 8. M °bhavanto mahāgovindo bra° BM °ṇa mahābrahma (B °brahmaṁ) yaṁ °ahati | balaṁ vā (M °vā) yaśaṁ vā śrutiṁ vā kiṁ tvam asi mārisa ajānanta (M °nanto) te pṛcchāmi kathaṁ jānema te vayaṁ || atha khalu bhavanto (M °vanto) mahāgovindo (M °vindo brāhmaṇo) a°. — 9. M āsanam uda° BM °aṁ pra°. — 10. BM °gṛhṇāhi me brahma a° M °gṛhṇā abhi°.

11. M °bhavanto mahābrahmā mahāgāthāye pratyabhāṣati |. — 12. B omet 10, 12 et 13. M °kaṁ vādyaṁ madhuka° aṁ pra°. — 13. M °gṛhṇāmi govinda arghaṁ abhiharasi te |. — 14. M °vindo brāhmaṇo mahābrahmāṇaṁ gāthā ahati ||. — 15. M dṛṣṭe ca vaṁ me hi° B °dhe varṇe° BM °rthaṁ vaṁ° M °parāyā sa° B °khāni vā kṛ°.

16. M °kāśa pṛccheyaṁ | pañca me manasi pra° B °ccheyaṁ me°.

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

दृष्टधर्मे हितार्थं वा संपरायसुखाय वा ।
कृतावकाशः पृच्छाहि यं भवानभिप्रार्थितं ॥

अथ खलु पुनः भवन्तो महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्यैतदभूषि ॥ प्रवारितो मे खलु महाब्रह्मणा प्रश्नव्याकरणेन किं दानि महाब्रह्माणं पृच्छेयं दृष्टधार्मिकं अर्थमारभ्य [330a] उताहो सांपरायिकं ॥ अथ खलु भवन्तो महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्यैतदभूषि ॥ अस्ति तावदयं दृष्टधार्मिको अर्थो यमिदं पंच कामगुणानारभ्य । यं नूनाहं महाब्रह्माणं सांपरायिकं अर्थं प्रश्नं पृच्छेयं ॥ अथ खलु महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माणं सांपरायिकं अर्थं प्रश्नं पृच्छे ॥

पृच्छामि ब्रह्माणं सनत्कुमारं
कांक्षी अकांक्षं परिचारियेषु ।
कथंकरो किंत्विकरो किमाचरं
प्राप्नोति मनुजो ऽमृतं ब्रह्मलोकं ॥

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा गोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

हित्वा ममत्वं मनुजेषु ब्रह्म
एकोतिभूतो करुणो विविक्तो ।
निरामगन्धो विरतो मैथुनातो
प्राप्नोति मनुजो ऽमृतं ब्रह्मलोकं ॥

1. B evam u° M atha khalu punar bhavanto mahābrahmā govinda brāhma° bhāṣe. — 2. M dṛṣṭadharme° sukhāyani vā | B °khāni vā | . — 3. M °kāça pṛ° BM °yaṁ bhavaṁabhi° M °prārthaya | . — 4°. M °punar bhavaṁto mahāgoviṁdasya brā°. — 4°. BM °lo mahābrahmā praçna° B °dāni evaṁ brāhmaṇaṁ° M °idāni mahā mama brāhmaṇaṁ° kaṁ artha ārabhya jāto ataṁ°.

6. M °bhavaṁto mahāgovindasya brā°. — 7°. M pravāritaṁ me khalu vā° dṛṣṭadharmikorthā yam ca° pamāṁ rabhya B °rabhya yaṁ°. — 7°. BM °hābrahmaṇaṁ° M °artha praçna pṛ°. — 8. M °govinda brā° BM °ṇa mahābrāhmaṇaṁ (M °ṇa) sāṁparāyikaṁ arthaṁ pra° B °cchehaṁ pṛcchā° M °chejaṁ | . — 10. BM °ṇa brāhmaṇaṁ sakāṁ (M °satya) ku° B °raṁ kākshī akāṁkshī paricāriyeshu ka° M °raṁ kāçi akāṁkshī paricāreyashu ka°.

11. M kakaroti kiṁ ca karohi mā° viro prā° B °thaṁ karotī na viro kiṁ ca karohi prā° BM °proti anyo amṛ°. — 13. M evaṁto ukte bhavaṁto mahāgoviṁda mahābrahmāṇaṁ gāthā° bhāshiti | B °bhāshati | . — 15. B °sho brāhme e° M °brahme e° BM °ruṇe vivikte (M °kte) | .

17. M °maguṇālbo vi° B °viratā nai° ti manuje amṛtaṁ brāhma° M °ti manuje amṛ°.

एवमुक्ते भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माणमेतदवोचत् । हित्वा ममत्वं ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम यदेकत्यो अ-गारस्मादनगारियं प्रव्रजे अल्पं भोगस्कन्धं प्रहाय महान्तं वा भोगस्कन्धं प्रहाय अल्पं वा ज्ञातिवर्गं प्रहाय महान्तं वा ज्ञातिवर्गं प्रहाय । उच्चकुलाद्वा नीचकुलाद्वा संभवति अपहृतगृहिव्यंजनो संघाटीपात्रचीवरमादाय शिक्षति शिक्षापदेषु कायकर्मवाचाकर्मणा समन्वागतो परिशुद्धेन परिशुद्धाजीवो हित्वा ममत्वं ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थं आजानाम । एकोतीभावं भवन्तो महाब्रह्मणो एतमर्थमाजानाम । यदिहैकत्यो वितर्कविचाराणां व्युपशमाद्ध्यात्मसंप्रसादाच्चेतस एकोतीभावादवितर्कमविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति एकोतीभूतो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम । करुणो विमुक्तो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम । यदिहैकत्यो करुणापरेण चेतसा एकां दिशां स्फरित्वोपसंपद्य विहरति विपुलेन महद्गतेन अद्वयेनाप्रमाणेनावैरेणाव्याबाध्येन तथा द्वितीयं तथा तृतीयं तथा चतुर्थमिति ऊर्ध्वमधो तिर्यक्सर्वेहि सर्वतताये सर्वावन्तं लोकं स्फरित्वोपसंपद्य विहरति करुणो [330ᵇ] विमुक्तो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो

1¹. M °bhavanto mahāgovindo brā° B °hābrāhmaṇa° M °brahmaṇa e°. — 1². B °tvā mamatveti yaṃ yaṃ bhavanto mahābrahmaṇo° M °tvā mamatveti yaṃ ye bhavanto mahābrāhmaṇo° etam arthaṃm ājānāmā | yathedaṃ ekatyo a° B °jāna yadai° BM °ye aalpaṃ bhogaskandhaṃ(M °skandhaṃ) pra(B °prahāyamahāya mahāntaṃ(M °hāntaṃ) vā bhogaskandhaṃ(M °skandha) prahāya(B °ya |) alpaṃ vā jñā° M °jñātivargaṃ prahāya mahāntaṃ vā daraku° B °prahāya ucca°. — 5. BM °kulād(M °la) vā nīcakulād(M °la) vā saṃbhavati | (B °ti) a° gṛhivyañjanā(M °janaṃ) saṃghāṭ° B °pā samanvāgato° BM °śuddho ji° M °jīvo hitvā mamatvan ti | vayam api anuśasti | vayaṃ api mahābrāhmaṇo° B °hitvā mamatve ti ° hābrāhmaṇo ° etam arthe jānāma eko°.

7. B °tīvayaṃ bha° M °tīvayaṃ bhavanto mahābrahma° B °hābrāhma ° tam arthaṃm ājā° M °tam arthaṃ jā°. — 8. B °haikatyā vitarkavicārā° M °çamād adhyātmasaṃ° B °dāc caitam° M °bhāvād avitarkam avica ° harāmi | ekotībhūto ti vayaṃ bhavanto mahā° B °harati | ekotibhū ° hābrāhma ° tam arthaṃm ājānāma ka° M °tam arthaṃ jānāmaḥ ka°.

11. M karuṇo vimukteti vayaṃ bhavanto mahābrāhmaṇasya e° B °ruṇa vimukta ° hābrahma° BM °tam arthaṃ ājā°. — 12. BM °haikatyo(M °tyo) karu(M °ṇā)pa paro ca (M °paro na ca) ceta ekāṃ diśāṃ spharitvā(M °kā diśaṃ sphāravitvā u)pasaṃpadya viharati | vipulena mahadga ° pramāṇenāvaira(M °rāvairaṃ)vyābādhya(M °ddhe)na tathā dvi ° rthaṃ iti urddham a(M °ūrddhaṃ a)dho tiryak sa(M °tiryag sa)rva° M °rvasmiṃtāṃ lo° B °saṃpadyati viha° BM °ruṇa virukto ti vayaṃ bhavanta(M °nto) mahābrāhmaṇo bhā° B °etham ājāna kamaṃ° M °tham ājāna kaṇa°.

भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम । निरामगन्धं वयं भवन्तो महाब्रह्मणो आमगन्धार्थं न जानाम ।

ये आमगंधा मनुजेषु ब्रह्म
एतं न विन्दे तवेह ब्रूहि ।
येनावृता वारिवहा कुकूल
आपायिका निर्वृता ब्रह्मलोकं ॥

एवमुक्ते महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ।

क्रोधो मृषावाद् कथंकथा च
..... अतिमानो .... ।
ईर्षा च हिंसा परवादरोषणा
ते आमगन्धा मनुजेषु ब्रह्म ।
येनावृता वारिवहा कुकूल
आपायिका निर्वृता ब्रह्मलोके ॥

एवमुक्ते भगवान्महागोविन्दो महाब्रह्माणमेतदुवाच । आमगन्धो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थं आजानाम । तं न मे सुकरमगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं एकान्तपरिशुद्धं पर्यवदातं च ब्रह्मचर्यं चरितुं । अल्पकं जीवितं गमनीयो सांपरायः नास्ति जातस्यामरणं तस्माज्ज्ञातव्यं मन्तव्यं बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं कर्तव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं कर्म करणीयं ।

1. M âmagandhaṁ vayaṁ bhavaṁto mahâbrâhmaṇasya bhâṣamâṇasyâ° B °hâbrâhmaṇâ° BM °rthaṁ jânâma e°. — 3. B eke â° M ete âmagandhâ yanuje° B °âhu brâhmaṇa evaṁ na° M °âhu brâhmaṇa eva na vindo tad vanaṁ brûhi B °d ehu brohi me°. — 5. B menkṛpi° M yenâpûta pâpikâ° BM °kukkula° M °âyâpikâ°.

7. M evaṁm ukte mahâbrâhmaṇa mahâgoviṁdaṁ brâ° B °kte mahâbrâhmâ °vinde brâ°. — 8. BM °thâ ca kariyaṁ atimâno (I anidhâ (M °ndâto ni aṁdhâ) i°. — 10. BM iṣârṣyâ hiṁsâ ca pa° B °ṇâ ete âmagandhâ manu° M °ṇâ ye te âmagandhâ manujeṣu brâhmaṇenâ B °brahma ye°.

12. M yena nirvṛtâ vâ° BM °kukkula° M °pâpikâ° B °rvṛtâ bra°. — 14[1]. M evaṁm u °goviṁdo mahâbrâhmaṇa° B °ndo mahâbrâhmaṇa° M °tad avocat |. — 14[2]. M âmagaṁdho ti° BM °bhavanto (M °vaṁto) mahâbrâhma °nâma taṁ°. — 15. M taṁ te me° sukâ ekaṁtasaṁlikhitaṁ prâkâṁtam anavayaṁ kritapari° B °sukâ ekântaṁ saṁli° dyaṁ kritapariçu° M °ryavadâtaṁ bra° B °taṁ s°.

17. BM alpakaṁ° M °jîvitaṁ ga° BM °nîyaṁ sâṁparâyaḥ (M °ya) nâsti (B °nâsmiṁ) jâ° M °ssâ jâtavyaṁ maṁtavyaṁ bodhakartavyaṁ ku° B °ryaṁ na kiṁcilo°.

प्रव्रजिष्यामि दानि हं भो महाब्रह्मा अगारस्यानगारियं सचेत् मे भवां महाब्रह्मा अनुशासेय ॥ एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविंदं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ तेन हि भो महागोविन्द सुखीभव यस्येदानिं कालं मन्यसि ॥

स्मृतं च मे तं भगवां किल तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि धारेति भगवां ॥ एवमुक्ते भगवां पंचशिखं गन्धर्वपुत्रमेतदवोचत् ॥ एवमेतं पंचशिख अहं तेन समयेन महागोविंदो नाम ब्राह्मणो अभूषि धारेमि चाहं न च मे पुनः पंचशिख स्मृतं यथा सो महागोविन्दो ब्राह्मणो अगारस्यानगारियं प्रव्रजितो ॥ अहं खलु सो पंचशिख महागोविन्दः ब्राह्मणो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानं गाथाये अध्यभाषि ॥

आमन्त्रेमि महाराज रेणु भूमिपते तव ।
प्रव्रजामि प्रजहित्वा राज्यं पौरोहित्यं च मे ॥

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाय प्रत्यभाषति ॥

सचेद्[331a]सि ऊनं कामेहि अहं ते पूरयामथ ।
को वा भवन्तं हेठेति अहं ते धारयामथ ।
भवां पिता अहं पुत्रो मा गोविन्द प्रव्रजाहि ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानं गाथाये अध्यभाषति ॥

न अस्ति ऊनं कामेहि हेठयिता न विद्यति ।
अमनुष्यवचनं श्रुत्वा अहं वर्तेम अन्यथा ॥

1. B °bho mahābrahma [illegible] M °bho mahābrahma [illegible] bhagavān mahā° B °sacet me bho° [illegible] BM °sayaṃ [illegible]. — 2. M °bhavanto mahābra° govinda [illegible] — 3. M °govinda sukhībhavasya [illegible] kālaṃ manyasi | B °kāla manyasi |. — 4. M °me bhagavāṃ kila° govindo nā° [illegible] | B °ti bhagavāṃ [illegible]. — 5. M °govinda [illegible] [illegible]. — 7. BM °[illegible] pañcaśikha (M °śikhaṃ) [illegible] yathā (M °thā so) ca mahāgovindo (M °vindo) brā°.

8. BM evaṃ (M eva) bhagavāṃ ahaṃ° B °śikha mahāgovindaḥ brā° M °śikha mahāgovindo brā°. — 10. M āmantremi° B °ntremi mahā° tava pra°.

11. M prajahāmi prajahāmi [illegible] B [illegible]. — 12. M [illegible] govindaṃ brā° [illegible]. — 13. M °hi vayaṃ te pū° BM °tha ko°. — 14. M °bhavantaṃ heṭhati vayaṃ te dhā° B °[illegible] M °mathā | B °[illegible]. — 15. B °pitā ca yaṃ putra mā° M °putra mā govindam avrajā(?)hi |.

16. M evam ukte [illegible] mahāgovindo brā° [illegible] B °yaṃ [illegible]. — 18. B nāsti° M nāsti ūnaṃ kāmehi [illegible].

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अमनुष्यो कथं वर्णो किं वा अर्थं अभाषत ।
यस्य वाचं श्रुत्वा जहासि अस्माकं गृहं च केवलं ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविंदो ब्राह्मणो रेणुराजानं गाथयाध्यभाषति ॥

सर्वतो यष्टुकामस्य उपयुक्तस्य मे सतः ।
अग्निं प्रज्वालितो आसि कुशचीरपरिच्छदो ॥
ततो इमि प्रादुरभू ब्रह्मा लोके सनातनो ।
यस्य वाचं श्रुत्वा जहामि युष्माकं गृहं च केवलं ॥

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

श्रद्दधाम वयं भवतो यथा गोविन्दो भाषति ।
अमनुष्यवचनं श्रुत्वा कथं वर्तेम अन्यथा ॥

अस्मापि यथना भवां महागोविन्दो कुशलानि येव आचिष्यति । या च भवतो गोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकं अपि गतिर्भविष्यति ॥

यथा आकाशे विमलो शुद्धो वैडूर्यो मणिः ।
एवं शुद्धो चरिष्यामि गोविन्दस्यानुशासने ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो रेणुराजानं गाथाभिरध्यभाषति ॥

सचेत्थ जहथ कामानि यत्र रक्ताः पृथग्जनाः ।
धर्मं भवेद्दृढीभवथ क्षान्तीबलसमाहिता ॥

1. M °govindaṁ brā°. — 2. M °kiṁ vāmarthaṁ° BM °ahati |. — 3. BM yasya tvaṁ vacanaṁ çru° B °tvā jānasi asmā° M °tvā asmākaṁ grihake°. — 4. B °gāthāyā° M °gāthāye adhya°. — 5. B sarve te yashṭu° M sarve te yaṣṭukāmasya samarvasta° B °masya oparu° M °satāṁ | B °satah s°.

6. B °a kāsaci° M °paliccamani—dā |. — 7. B °haṁ pi prā° BM °r ahi brahmalo° sanātanaṁ |. — 8. BM yasyāhaṁ vacanaṁ çru° M °ahamha pri°. — 9. M evaṁña u° payatā mahāgovindo brā°. — 10. M °dhāmati vayaṁ° B °yaṁ bhagavato° M °to yathā govindo bhā° B °vinda bhā°.

11. BM °vacanāṁ| M °nato) bha° M °govinda kuçalena evaṁ ā° B °kuçalena ya° li yā°. — 12. M yā ca bhagavato govindasya gatir bhavishyati |. — 14. BM °kāça vi° B °ddho vaḍ° M °ddho ca rucire maṇi |. — 15. M °govindasyā°.

16. M °ikho mahāgovindo brā° rayaṁ rā°. — 17. M °mānī yatra çaktā pṛi° B °mānī patrā çaktāḥ pṛi° BM °thakjanāḥ sa(M °ca)°. — 18. B santaṁ° M °ve dṛiḍhī° B °d dṛiḍhā bhava° M °tha kshāntīcarasamāhitāḥ |.

एष मार्गो ब्रह्मपुरे एष मार्गः सनातनः ।
सद्धर्मैर्विद्भिराख्यातो ब्रह्मलोकोपपत्तये ॥

अश्रोषीत्खलु पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दो ब्राह्मणो अगारस्यानगारियं प्रव्रजिष्यतीति । ते क्षिप्रमेव संनिपतेंसुः ॥ अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते षड्राजानस्तेनोपसंक्रमित्वा तां षड्राजां एतदवोचत् ॥ एतु भवन्तो एतु भवन्तो अन्यं दानि आचार्यं पर्येषथ यो वो स्वकस्वके[33 a°]षु राज्येषु अर्थार्थानि समनुशासिष्यति ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्यानगारियं ॥ श्रुतं हि मया ब्रह्मणो संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । न च शक्यं अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितमेकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अल्पं जीवितव्यं गमनीयो संपरायो नास्ति जातस्यामरणं तस्माद् ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोद्धव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न च किंचिल्लोके पापं कर्म कर्तव्यं ॥

अथ खलु पंचशिख तेषां षण्णां राज्ञामेतदभूषि ॥ ब्राह्मणा हि नामैते भोगलुब्धा भवन्ति । यं नूनं वयं महागोविन्दं ब्राह्मणं भोगेहि उपनिमन्त्रयेम ॥ अथ खलु पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं भोगेहि उपनिमन्त्रयेंसुः ॥ संविद्यन्ति भो महागोविन्द इमेषु षड्सु राज्येषु प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेन बलेन अभिसंहृता अभिसंभृता ततो भवां महागोविन्दो धनमादियतु मा भवां महागोविन्द अगारस्यानगारियं प्रव्रजतु ॥ एवमुक्ते पंच-

1. B °hmapure e° M °hmapûre eva mârga sanantanaḥ B °sanâtanaḥ sa°. — 2. BM °rmaviḍbhir âkhyâ(B °khyâto) bra° M °lokaprapattaye |. — 3. M °çikho te ṣaṭ râjâno mahâgovindo brâ°. — 4ᵃ. M °saṃnipateṃsu | B °teṃsuḥ |. — 4ᵇ. M °pañcaçikha mahâgovindo brâ° B °brâhma yo° M °te ṣaṭ râjâno tena ° ḍ râjânam eta° B °ḍ râjâ eta°. — 5. B etu bhavanto etu bhavaṃtu a° M etra bhavantâ yatu bhavaṃtaḥ | dâni âcâryya paryeṣatha° BM °yo vâ svaka° M °keṣu arthârthâni ° çâsati |.

6ᵇ. M °yâ brâhmaṇaḥ saṃ° B °hibrâhmaṇo saṃ° M °d âmagaṃdha bhâṣamâ° BM °ṇasya taṃ°. — 8ᵇ. M taṃ na çakkaṃ aghavyâriyaṃ ayâ° B °kyaṃ sagâ° M °dhyâvasitâ ekântasaṃli° M °kâṃtakara° BM °taṃ(M °ta) alpa jîvitavyaṃ(B °vyaṃ), gamanîyaṃ saṃ° M °yaṃ tasyâ jâtavyaṃ prâ° B °smâd jñâtavyaṃ prâ° °vyaṃ ca na kiṃ° M °vyaṃ ca | na | kiṃ ° pâpa kartavyaṃ |.

12ᵃ. M °râjñâṃ yatad a°. — 12ᵇ. M °hmaṇo hi ° bhavaṃti |. — 13ᵇ. M °naṃ vayaṃ mahâgoviṃdaṃ brâhmaṇa bhogehi upanimaṃtrehi | B °vindo brâhmaṇo bho°. — 13ᶜ. M atha khalu paṃ° B °çikha te° M °goviṃdaṃ brâ° nimantretuṃ | B °ntretuṃ |. — 14. M saṃvidyaṃti bho mahâgovinda | ° M | nara ° bhâ dhârmakena ba° BM °bhisaṃhṛtâ abhisaṃbhṛtâ(M °saṃbhṛtâ) M °dhâ tataḥ bhavâṃ mahâgoviṃdo dhanaṃ âdiya ° goviṃda agârasyâna-gâri°.

17. B °çikha ma° M °goviṃdo brâ° ḍ râjânam eta° B °ḍ râjâ eta°.

शिख महागोविन्दो ब्राह्मणो षड्राजां एतदवोचत् ॥ संविद्यन्ति खलु भवन्तो अस्माकमपि प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेण कर्मेणाभिसंस्कृता अभिसमूढा तानपि चाहं अपहायागारस्मादनगारियं प्रव्रजिष्यं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यं अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अल्पकं जीवितव्यं गमनीयं सांपरायं नास्ति जातस्यामरणं तस्माज्ज्ञातव्यं प्राज्ञैः बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं करणीयं ॥ अथ खलु पंचशिख तेषां षण्णां राज्ञामेतदभूषि ॥ ब्राह्मणा हि नाम एते स्त्रीलुब्धा भवन्ति । यं नूनं वयं महागोविन्दं ब्राह्मणं स्त्रीभिरुपनिमन्त्रयेम ॥ अथ खलु पंचशिख षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं स्त्री[33a¹]भिरुपनिमन्त्रेसुः ॥ संविद्यन्ति भो महागोविन्द एतेषु षट्सु राज्येषु प्रभूता स्त्रियः प्रासादिका दर्शनीया चक्षुर्द्रावकाश्च परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ततः भवां महागोविन्दो स्त्रियः आदियतु मा भवां गोविन्द अगारस्मादनगारियं प्रव्रजतु ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तां षड् राजां एतदवोचत् ॥ संविद्यन्ति खलु भवन्तो अस्माकमपि चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्या प्रासादिका दर्शनीया चक्षुर्द्रावकाश्च परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ता पि चाहमपहाय अगारस्मादनगारियं प्रव्रजिष्यं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि ब्रह्मणो संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यमगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अल्पकं

1. B saṃvidya° M saṃvidyaṃti khalu bhavaṃto a° B °bhogā dhārmika dharma° BM °la-bdhā(M °la)bhyākṛtā abhisaṃmūḍhā° M °hāya agārasyā° B °hāyagārasyā° M °jiṣyati | . — 3¹. BM °hābrāhmaṇaḥ(M °ṇo) saṃ° M °d āmagandhaṃ bhā° BM °ṣya taṃ°. — 4¹. M na ma° BM °dhyāvasatā(B °ta |) ekāntaṃ(M °kāṃtaṃ) saṃlikhitaṃ ekānta(M °kāṃtā)nava-dyaṃ° M °sāṃparāyo nāsti jātamaraṇaṃ tasyā jñātavyaṃ prā° B °asti jātavyaṃ prā° °ryaṃ na hi na hi kiṃ°.

7. M °śikho teṣāṃ ṣaṇṇāṃ rājñāno eta° B °rājñānām eta° BM °ṣu hā°. — 8. M °bha-vaṃti | . — 9¹. M °nūnāhaṃ vayaṃ mahāgoviṃdaṃ brā° BM °bhir upa° M °niyaṃtra-yema | . — 9². M °ṣaṭ rājāno mahāgoviṃdabrā° B °ḍ rājāno mahārājāno mahāgo° BM °bhir upa° M °namaṃtrayeṃsu B °ntrensuḥ | . — 10. M saṃvidyaṃti mahāgoviṃda i° BM °bhūtā prā° M °ṣā paramāya śu° laddhya sa° B °samanvāga° M °taḥ bhavān mahā-goviṃdo striya ādiyatu māṃ bhavāṃ mahāgovinda agārasyāo° B °agāriyā ° vrajatu | .

13. M °rājñām e° B °ḍaṃ rājñām e°. — 15. M saṃvidyaṃti ° bhavaṃto a ° riṃśaṃ sa ° ramāya śu ° gatā pi cāhaṃ apa° B °gatā pi cāha | agāriyā ° BM °jiṣyaṃti | .

17¹. M śrutaṃ taṃ hi mayā brāhmaṇaṃ saṃ° B °hi brāhmaṇaṃ saṃ° M °d āmagandhaṃ bhāṣamāṇa° B °gandhaṃ bhā° BM °ṣaṇya taṃ°. — 17². M taṃ na śakyaṃ agā ° dhyāvasitāṃ ekāṃtaṃ saṃ | likhitaṃ ekāṃtānavadyaṃ° B °satā ekāntaṃ saṃlikhitaṃ | ekāntā ° jīvitavyaṃ gamanī° M °gamanīyaṃ nāsti ° brahmacaryaṃ° B °lokaṃ pā°.

जीवितव्यं गमनीयः संपरायो नास्ति जातस्यामरणं तस्माज्ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न च किंचिल्लोके पापं करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाचन् ॥ तेन हि महागोविन्द प्रतिपालेहि सप्त वर्षाणि यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्याम या च भवतो महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो षड्राजां एतदवोचत् ॥ चिरतिचिरं खल्वेतं भवन्तो यमिदं सप्त वर्षाणि प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाष्यमाणस्य तं न शक्यं ..... पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचन् ॥ तेन हि त्वं महागोविन्द प्रतिपालेहि षड्वर्षाणि । एवं पंचवर्षाणि चत्वारि वर्षाणि त्रीणि वर्षाणि द्विवर्षाणि एकवर्षं । सप्तमासानि प्रतिपालेहि [335a] यावद्वयं महागोविन्द स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः या च भवतो गोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकं पि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दः ब्राह्मणो षड्राजां एतदवोचत् ॥ चिरतिचिरं खल्वेतं भवन्तो यमिदं सप्त मासा प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाष्यमाणस्य तं न शक्यं ..... पापं करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं एतदवोचन् ॥ तेन

2. B °çikha te° M °jāto mahāgovindaṁ brā° B °hmaṇaṁ e° M °m etad avocat |. — 3. M °mahāgovinda pra° B °rṣāṇi ya° M °rṣāṇi | yāvat bhagavato mahāgovindasya ° smākaṁ gati°. — 5. M evam u ° govindo brāhmaṇaḥ ṣaḍbhyaḥ rājñām e° B °ḍ rājñam eta°.

6. M khalvetaṁ bha ° pta va° BM °agāriyā°. — 7. BM °hāsmā (M °yaṃ) saṁ° M °d āmagandhaṁ ° ṣya taṁ çakyaṁ° B °çakyam apā° M °dṛṣṭadharmā ekāntasukhaṁ ° ekāntaanavadyaṁparivadā ° pravrajitaṁ ga° B °jīvitaṁ ga° M °ṁ jīvitavyaṁ prāptabo°. — 9. M °çikha ahaḍ rā° B °govinda brā° M °govinda brāhmaṇañam e°. — 9. B °hi tva mahā° M °hi tva mahābhavisya pramāpā° B °tala pratipā°. — 10. M °prajitaṁ | pañca varṣāṇi trīṇi varṣāṇi catvāri varṣāṇi hi varṣāṇi e° B °catvāra va°.

11. M °yaṁ mahāgovinda svaka ° bhrātṛkāṁ sthā ° sthyāmaḥ yāvad bhagavato govindasya° B °maḥ | yā ca bhagavato ga° BM °ti | sā (M °ti sa) ca°. — 13. M °vinda brā° B °ḍ rājñā a° M °ḍ rājñaṁ eta°. — 14. M °taṁ bhavanto yam idaṁ sa saptāhā pra° B °saptāhā pra ° hetu | a ° riyaṁ ta°. — 15. BM °hāsmā (M °ṣa) saṁmu° M °d āmagandhā bhā ° ṣya taṁ ta na ça ° dṛṣṭadharma ekāntasukhaṁ° BM °khitaṁ ekānta (M °ka-ntā) anavadyaṁ° M °jīvitaṁ gamanīyaṁ āsīṣṭa° B °nīyaḥ | aṇiṣṭa ° yaṁ | kaṇiha° M °prāptaṁ bo ° kiṁcillo°.

17. M evam u ° ḍ rājāno mahāgovindaṁ brāhmaṇam eta° B °ḍ rājñam mahāgovinda brā°. — 17. M °govinda pra ° smāt mā yāvad va ° bhrātṛkāṁ°.

हि महागोविन्द प्रतिपालेहि वर्षमात्रं यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः । एवं सर्वं कर्तव्यं पेयालं पंच मासां चत्वारि मासां त्रीणि मासां द्वे मासां एकमासं याव अर्धं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः या च भवतो महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकं पि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महाब्राह्मणो महागोविन्दस्तां षड्राज्ञ एतदवोचत् ॥ अतिचिरं खल्विदं भवन्तो यमिदं अर्धमासं प्रव्रजिष्यामि अहं अगारस्मादनगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि ..... पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ तेन हि भो महागोविंद प्रतिपालेहि सप्त दिवसानि यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः या च भवतो गोविन्दस्य [333a] गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणस्तां षड्राजानेतदवोचत् ॥ अल्पकं खल्विदं भवन्तो यमिदं सप्त दिवसानि तेन हि भवन्तो सुखीभवथ इच्छेदानिं कालं मन्यथ ॥

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन तानि सप्त ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि तेनोपसंक्रमित्वा एतदवोचत् ॥ एन्तु भवन्तो एन्तु भवन्तः अन्यं दानि उपाध्यायं पर्येषथ यो वो मन्त्राणि वाचयिष्यति । प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मादनगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणो संमुखाद्ब्रह्मणो भाषमाणस्य ..... पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख

2. M °trīṇi māsā dve māsa ekamāsaṁ yāvad vayaṁ° B °aiṣyāmaḥ | yā° M °aiṣyāma | yāvad bhavaṁto mahāgoviṁda° B | sa cāsmākam api° B °viṣyati e°. — 5. M evamu u° B °śikha mahābrāhma mahāgoviṁdas tāṁ° M °śikha mahābrāhmaṇas tāṁ ṣaṭ rājāna eta°.

6. M °khalvedaṁ bhavaṁto ya° jitayāmy ahaṁ°. — 7a. M °hi tayā° BM °hābrāhmaṇaḥ (M °ṇa) saṁmu° gaṁdhā bha° M °yakyaṁ agāram adhyā° B ekāṁtaṁ° ekāntaparidaṁ° lpaji° sāṁparāyamaṁ tasmā° yalaṁ nacaritavyaṁ ka°. — 7b. M °goviṁdaṁ brāhmaṇāṁ e°. — 8. M °bho goviṁda pra° BM °lehi yāvad va(M °d dha)yaṁ° M °naḥ yāvad bhagavato goviṁdasya gatir bhaviṣyati | sa alakam api°.

11. M °goviṁdo brā° ahaṁ satri° B °ahaṁ kalatri°. — 12. M °tricaṁ bhagavato ya° BM °sahā di° M °hi bhavaṁto sukhibhavatha yasya idānīṁ kā°. — 14. M °goviṁdo brāhmaṇā ya° B °ndo brāhmaṇa ye° eta vacat |. — 15. M etu bhavanto entu anyadāpi u° B entu bhavato entu bhavataḥ anya dāni u° °ryepatha° M °ryepatha yāpa maṁtrāṇi vā° B °ntrāṇi vā°.

16. B °yaṁ ta°. — 17a. BM °hābrāhmaṇaḥ sa(B °ṇa saṁ)mu° M °d brahmagaṁdhā bhā° B °gaṁdhāṁ bhā° kyaṁ agāramadhya vasa° M °satā ekaṁtasaṁlikhitaṁ | ekāṁtābhira-vadyaṁ° BM °sāṁparāya nāsti jātasyā° M °rya paraṁpaṁ (M °naṁ |) tasmā° M °bodhavyaṁ kartavyaṁ brahmacaryaṁ caritavyaṁ na kiṁ° pāpaṁ karaṇīyaṁ |. — 18. BM °hāśā-(M °ā)lasahasrā saptaṁ M °stāṇi saptaka) snā° M °goviṁdaṁ brā°.

तानि च सप्त ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् । मा भवां गोविन्दो अगारस्मादनगारियं प्रव्रजतु प्रव्रज्या हि नामेषा भो महागोविन्द अल्पार्थिका च अल्पभोगा च अल्पेशाख्या च अल्पानुशंसा च ब्राह्मण्यं पि नामेतं भो महागोविन्द महार्थिकं च महाभागं च महेशाख्यं च महानुशंसं च । एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो तानि च सप्त ब्राह्मणसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि एतदवोचत् । मा भवन्तो एवं वदेत्थ प्रव्रज्या हि नामेषा भवन्तो महर्धिका च महाभागा च महेशाख्या च महानुशंसा च ब्राह्मण्यं पि नामेतं भवन्तो अल्पार्थिकं च अल्पभागं च अल्पेशाख्यं चाल्पानुशंसं च यं पि ताव भवन्त- किंचित्संजानन्ति सर्वन्तं अपायकमेव निदानं । एवमुक्ते पंचशिख सप्त ब्राह्मणसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् । एवमेतं भो उपाध्याय एवमेतं प्रव्रज्या नामेषा महर्धिका च महाभागा च महेशाख्या च महानुशंसा च ब्रा[333a]ह्मण्यं पि नामेतं भो उपाध्याय अल्पार्थिकं अल्पभागं अल्पानुशंसं च यं पि तावद्वयं किंचिदाजानाम सर्वन्तं तवोपाध्याय निदानं या च भवतो उपाध्यायस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति । एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तानि च सप्त ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि एतदवोचत । तेन हि भवन्तो मुण्डेमथ यस्येदानिं कालं मन्यथ ।

2. M °vāṃ govindo agāraṃ pa° BM °jyā hi nāmeṣā (M °ṣāṃ) bho mahāgovinda (M °viṃdo) alpārthikā (M °ko) ca alpabhogā ca alpeśākhyā ca alpānu (M °lpānuśaṃ)sā ca brāhmaṇyaṃ (M °hmaṇaṃ) hi nāmaṃ (M °nāme)taṃ° M °bho mahā bho govindo maharddhikaṃ ca mahābhāgaṃ° B °vindaṃ maharddhiyaṃ ca mahābhāgaṃ ca maha° M °nuśaṃsaṃ ca] B °śaṃsā ca]. — 5. M evam ukte paṃcaśikha mahāgovindo tā° snātaka°.

6. M mā bhavaṃto evaṃ vadethā pra° B °evaṃ vaditha °jyā hi nāmeṣā° M °jyā hi nāmeṣāṃ bhavaṃto maharddhikā jīvat mahābhāgaṃ ca maheśākhyā ca mahābrāhmaṇyaṃ hi nā° B °jyaṃ hi nā° M °bhavaṃto alpārthikaṃ ca alpabhāgaṃ ca alpeśākhyā alpānuśaṃsā ca(ṃ ca?) yaṃ pi° B °bhāgaṃ ca alpeśākhyaṃ ca° M °bhavaṃto kiṃ° jānaṃti sarvaṃ °kam evaṃ ni°. — 9. M °pi sapta ca snātaka° govindo bra°. — 10. B evam etaṃ bho upādhyāya evam etaṃ bho pra° M °evam etaṃ bho prajyā nāma maharddhikā ca mahābhāgā° B °ṣā upādhyāya maharddhi° M °khyā ca mahānuśaṃsā ca brā° B °hmaṇyaṃ hi nāmaṃ° M °jyaṃ dvi nāmetaṃ upādhyāyaṃ nidānaṃ jīvaṃ bhagavaṃto bho upādhyāya alpārthikaṃ alpaṃ °lpānuśaṃsaṃ ca ya pi tāva vayaṃ kiṃcid ājānāma sarvantaṃ bhavaṃtaṃ evaṃ taṃ upādhyāya ni° B °evaṃ taṃ upādhyā° M °dānaṃ | yā vayaṃ(?) bhavaṃto upādhyāya nidānaṃ jīvaṃ bhavaṃto upādhyāyasya gatir bhaviṣya | sā asmākaṃ pitā gatir bha° B °dānaṃ yāva bhavato upādhyāyasya gatir bhaviṣyati | sā asmākam api°.

15. M °govindo brāhmaṇo° hasraśālā°.

16. M °bhavaṃto sa° tha | yasya idānī ka° B °dānī kāla manyatha].

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ता चत्वारिंशत्सदृशी भार्या तेनोपसंक्रमित्वा चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो एतदवोचत् ॥ एतु भोतीयो या इच्छन्ति स्वकस्वकानि ज्ञातिकुलानि गच्छन्तु या इच्छन्ति अन्यं भर्तारं पर्येषन्तु या इच्छन्ति ता इहैवास्मिन् एव ब्राह्मणकुले वसन्तु ॥ संविद्यन्ति इहापि ब्राह्मणकुले प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेन धर्मेणाभिसंहृता अभिसंभृता । प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मादनगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणः संमुखादाभाषमाणस्य तं न शक्यं अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ अल्पकं जीवितं गमनीयं सांपरायं नास्ति जातस्यामरणं तस्मात् ज्ञातव्यं मन्तव्यं बोधव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ताश्चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचन् ॥ आर्यो अस्माकं गोविन्दो भर्ता भर्तृकाले सखा सखीकाले या च आर्यस्य महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो ता चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो एतदवोचत् ॥ तेन हि भोतीयो सुखीभवथ यस्य दानिं कालं मन्यथ ॥

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तदहो सप्त[334ª]मे दिवसे केशश्मश्रूमवतारयित्वा काषायाणि वस्त्राणि आच्छादयित्वा अगारस्मादनगारियं प्रव्रजितः ॥ तथा प्रव्रजितं पुनः समानं सप्त च राजानो अनुप्रव्रजेन्सुः सप्त च

1. M °govimdo brā° BM °yena sa(M °sa) catvāriṃçat(M °çatān) sadṛçī bhāryā te° M °kramitvā riṃçat bhāryān eta°. — 2. B ento bhotīyo yāvad icchanti | svaka° M ento bho bhotīyo yāvati svaka° BM °lāni icchantu(M °cchaṃtu) yo icchanti(M °cchati) anyaṃ° B °raṃ payeṣa° M °raṃ prabhoyaṃtu yā icchaṃti tā imasmiṃ evaṃ brā° B °ṇāṃ evaṃ brā° M °le vasaṃtu B °santu saṃ°. — 5. M saṃvidyaṃti | i° bhūta manu° kena ala° BM °abhisaṃhitā abhisaṃmṛtā°.

6². BM °brahmaṇaḥ° B °gaṃdhaṃ bhā° M °mugaṃcāhā bhāṣamāṇa tam na ça° satāṃ ekāntaṃ ° ekāntānavadyaṃ° BM °dātaṃ paryavadā°. — 8. M °hetor alpa°. — 9. B °taṃ saṃmantryaṃ nāsti° BM °nāsti | jñātavyaṃ pa° M °jñātavyaṃ prajñātavyaṃ bo° brahmacaryaṃ na kiṃ°. — 10. M °kha tāṃ catvā° ṛçyaṃ bhāryāṃ yo mahāgoviṃdo brā°.

12. M āryo bhartāsmākaṃ mahāgoviṃdo devo kāle bhartā bharte kālaṃ sakhā sakhīkāle yāvad ārya° B °nāṃ kāle bhartā bhartṛkāle sakhā | sakhī° M °goviṃdasya° B °ṣyati | sā° M °sā asmākaṃ pi°. — 13. M evam ukte ° goviṃdo brā° riṃça sadṛçī ° ryāṣu(?) e°. — 14. B °hi ya bhotī ° tha | ya° M °sya idānīṃ kā° B °kāla manyathā ||.

16. M °goviṃdo brā° B °çmaçrumya° M °çmaçrumavatāra ° ābhyāṃpitaḥ ° agārasyādanagāriyaṃ° B °agāriyaṃ° M °jita. — 18. M °taḥ samāna sapta rājā° BM °no anupravrajetsuḥ(M °tsu |) sapta ca brā° çatāni anupravrajetsuḥ sa (M °tsuḥ |) catvā° ryāṃṣu(M °ryāṃṣe) anupravrajetsuḥ | kaḥ (B °tsuḥ kaḥ) pu° M °janatāye B °janatāye sa a°.

ब्राह्मणमहाशालकुलसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि अनुप्रव्रजेन्सुः ता चत्वारिंशद्भूमीयो भार्यायो अनुप्रव्रजेन्सुः कः पुनर्वादो अन्याये वैहायसिकाये जनताये ॥ सा अभूषि परिषा अनेकशता अनेकसहस्रा ॥

महागोविन्दो खलु पुनः पंचशिख ब्राह्मणो बाहिरको कामेषु वीतरागो सो ब्रह्मलोकसहव्रताये श्रावकाणां धर्मं देशयति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य श्रावकाः सर्वेण सर्वं धर्मं देशितमाजानन्ति ते ब्रह्मलोकसहव्रताये उपसंपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य श्रावका न सर्वेण सर्वं धर्मं देशितमाजानन्ति ते कामावचरेषु देवेषूपपद्यन्ति ॥ अप्येकत्या चतुर्महाराजकायिकानां सहव्रताये उपपद्यन्ति अप्येकत्या त्रयस्त्रिंशानां देवानां अप्येकत्या यामानां अप्येकत्या तुषितानां अप्येकत्या निर्माणरतीनां अप्येकत्या परनिर्मितवशवर्तीनां देवानां सहव्रताये उपसंपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख स्त्रियो वा पुरुषा वा महागोविन्दे ब्राह्मणे प्रदुषचित्तानि आपादेंसु सर्वे ते कायस्य भेदात्परं मरणादपायदुर्गतिविनिपातं नरकेषूपपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख स्त्रियो वा पुरुषा वा महागोविन्दे ब्राह्मणे .... चित्तानि आपादेंसु सर्वे ते कायस्य भेदात्परं मरणात् सुगतिं स्वर्गं कायं देवेषूपपद्यन्ति ॥ यं खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो ग्रामं वा निगमं वा उपनिश्राय विहरति तत्रापि भवति राजा वा राज्ञस्य देवो वा गृहपतिकाये ब्रह्मा वा ब्राह्मणानां ॥ यत्रापि निष्क्रमार्थं प्रतिपद्यति तत्रापि भवति राजा वा राज्ञस्य देवो वा गृहपतिकाये ब्रह्मा वा ब्राह्मणानां ॥ अपि हि चित्तं ब्राह्मणगृहपतिका निगमजानपदा उत्कण्ठिता इमं उदानमुदानयन्ति ॥ नमस्तस्य आर्यस्य महागोविन्दस्य नमो आर्यस्य सप्तपुरोहितस्य ॥

3. M sya abhūsi | pa° B °riṣhe anekaça° M °çatā anekaha° BM °srāṇi sau°. — 5. M °hāgovindo kha° B °ndo || kha° M °go sa bra° B °loko sa° BM °çrāvakāṇa dha°. — 6. M °punaḥ pañ° °govindasya brā° °çrāvakā sarve° °çitā jānanti te° B °çitam ājā° M °saṃpadyanti |.

7. M °govindasya çrāvaka sarve° B °çrāvakāṇi sarve° M °jānanti | te° B °jānanti | te° M °vakopapadyanti |. — 8. M °yikānāṃ sahavratāya upapadyanti | apyekatyā tra° BM °ṃçānāṃ devānāṃ apyekatyānāṃ (M °katyā) yāmānāṃ tuṣitānāṃ apyekatyānāṃ nirmāṇaratīnāṃ (M °katyā nirmāṇaratīnāṃ) apyekatyā (B °tyānāṃ) para° M °saṃpadyanti |.

11. M °çikha striyo° BM °puruṣa vā mahā° M °govinda brā° B °nde karuṇā° M °ṇe karuṇā° °cittāni kā° B °cittāni kā° M °kopapadyanti |. — 13. B °çikha strī° M °çikha mahā° (l. 16) B °puruṣa vā mahā° °ṇe cittā°. — 16. M °govindo brā° °nigamaṃ° BM °rājā (M °ti) tatra sa bhavati rājā (M °jo) vā rājño° M °patir brāhmaṇā vā brāhmaṇānāṃ vā api hi° (l. 19) B °kāye brāhmā vā brāhmaṇānāṃ |.

17. B °dyati | tatrāpi ° patiko vā bra° °nāṃ vā api°. — 19. B °tāṃ || bra° ° utkaṇṭha° M °imaṃ udānaṃ udānayanti |. — 20. M °govindasya tato sapta° BM °hitasya |

इदमवोचद्भगवान् राजगृहे विहरन्तो गृध्रकूटे पर्वते इमस्मिंश्च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे पंचशिखस्य गन्धर्वपुत्रस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं आत्तमनः पंचशिखो गन्धर्वपुत्रो भगवतो भाषितमभ्यनन्दे ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तदा महागोविन्द नाम ब्राह्मणो अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि । तदापि मया प्रव्रजितेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो । एतरहिं पि मया प्रव्रजितेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो ॥

समाप्तं गोविन्दीयं भगवतो पूर्वेनिवाससंप्रयुक्तं सूत्रं ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतस्तमर्थमभिसंभावयित्वा श्रावस्तीं विहरति जेतवने अनाथपिण्डदस्यारामे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च सत्कृतो गुरुकृतो मानितो पूजितो अपचितो विभवेन निदानं कृत्वा यावच्चेतोवशिप्राप्ता च पुनर्बुद्धा भगवन्तो येहि येहि विहारेहि आकांक्षन्ति विहरितुं तेहि तेहि विहारेहि

(M °sya) idam avocad bhagavān idaṁ vaditvā [334*] sugato athāparam(M °paro) etad uvāca ‖ çāstā(M °stā ‖ ‖) bhūtapūrvaṁ çrutaṁ kho brahmadatte(M °tto) ca veçyā abhū ‖ (M °bhūt ‖) atha bharatarājadhṛtarāṣṭra(M °rājño) iṣyate asīṭa bhrātara ‖.

1. BM °harato gṛ° M °ddhakuṭe° imasmiṁ ca punar vyā° M °sya gandha° BM °viraja vigatamalaṁ dharme(M °dhamma)ṣu° M °kṣurviçu° ātmamano paṁ° kho gandharva° bhyanandana iti ‖. — 4°. M °d asya sa tena kālena tena samayena mahāgovindo nāma mahābrā° B °aṇā ‖ na°. — 5°. B °kvaṁ dra°. — 5°. M °hetor ahaṁ°. — 5°. M °yena mahābrāhmaṇa a°.

7. M etarhi pi mayā pravrajitenā ma° vrajate ‖. — 9. M iti çrīmahāvastunavadāne govindo kha° B °mīya bha° M °pūrvani° tram samāptaṁ ‖. — 10. M atha khalu bhagavān samya° B °ddho yadartha samupāgatas ta° M °ddho yadartha samudāgatasya tam arthaṁ abhi° yitvā irāvastyāṁ° piṇḍāda(s)yā° B °çiprāpta ca punar bu° M °çiṭāprāpto ca puna buddha kha bhagavanto yeṣu yehi viharati ujja° B °kāṅkṣati viharituṁ° BM °ṛju(M °ju)cittā mṛducittā(M °ducitā) karmaṇyaparihāhita(M °hīna)cittā maitra-(M °travittā maitra)cittā dānta(M °dāṁta)cittā çānta(M °çānta)cittā muktacittā çuddhacittā vimalacittā prajña(M °pārāyaṇa)cittā° viniva(M °nīva)raṇacittā pṛ° alīnacittā(M °alīnacittā) supratiṣṭhita(M °tiṣṭhi)tacittā saṁgacittā asa(M °ra)ktacittā ahaṁkṛtacittā ana° pṛthivīsamacittā āpa(B °āpo)samacittā teja° B °vāyusamacittā ‖ kāci° M °ṣpagopamacittā indrakīlopamacittā suvimuktaprajñā° prajñāvidhā āveṇikaprākāraṇiragau āryā° B °prajñāvikhā āveṇikā nirargaḍā āryā° M °dharmā dhvaja °gramapotamā brāhmaṇatamā kaha° BM °triyamāna(M °nāna)kā ca° M °ṛjuvādino arthā° pūrvavādino tathāvādino avitatha° amī tathāgatāḥ avitathavādino ti vācati ‖ B °ā tathāgato ananyathāvādino vacanti ‖.

विहरन्ति ऋजुचित्ता मृदुचित्ता कर्मणीयसमाहितचित्ता मैत्रचित्ता दान्तचित्ता शान्तचित्ता मुक्तचित्ता शुद्धचित्ता विमलचित्ता पाण्डुरचित्ता प्रभास्वरचित्ता विनीवरणचित्ता ऋजुचित्ता स्थितचित्ता सुप्रतिष्ठितचित्ता असंगचित्ता असक्तचित्ता अदुष्टचित्ता अमूढचित्ता पृथिवीसमचित्ता आपोसमचित्ता तेजोसमचित्ता वायुसमचित्ता काचिलिंदिकमृदुस्पर्शोपमचित्ता इन्द्रकीलोपमचित्ता सुविमुक्तचित्ता सुविमुक्तप्रज्ञा उत्क्षिप्तपरिखा आवेष्ठितप्राकारा निरर्गडा आर्यधर्मध्वजायमणोत्तमा ब्राह्मणोत्तमा क्षत्रिया स्नातका वेदपारगा सत्यवादिनो अर्थवादिनो न्यायवादिनो अविपरी[335*]तवादिनो अवितथवादिनो अनन्यथावादिनो (तथा तथागतो अनन्यथावादीति वुच्चति) ॥

तत्र खलु भगवानायुष्मन्तमानन्दमामन्त्रयति ॥ एकपिण्डपातेनाहं आनन्द त्रैमासं निषीदिष्यं पुरिमकाणां तथागतानां अर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरिष्यं मा मे कश्चिदुपसंक्रमितव्यं अन्येन ॥ साधु भगवन्निति आयुष्मानानन्दो भगवतः प्रत्यश्रोषीत् ॥ अथ खलु भगवांस्त्रैमासं निषीदेत् एकपिण्डपातेन पुरिमकाणां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरन्तो ॥

अथ खलु भगवां त्रैमासस्यात्ययेन सायाह्नसमये प्रतिसंलयना व्युत्थाय विहाराती निर्गम्य पर्यंके निषीदेत् ॥ अद्राक्षीत्खलु आयुष्मानानन्दो कुटीप्रच्छन्नायां पर्यंके निषण्णं भगवन्तं दृष्ट्वा च पुनः येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदि । एकान्ते निषण्णो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ उपशान्तप्रणीतानि भगवत इन्द्रियाणि परिशुद्धो छविवर्णो सुनज्ञातो मुखवर्णो । अथ खलु भगवां प्रणीतेहि विहारेहि विहरन्तो ॥ एवमुक्ते भगवानानन्दमेतदवोचत् ॥ एवमेतं आनन्द आकांक्षमाणो आनन्द तथागतः एकपिण्डपातेन कल्पं

10¹. M yan khalu * yuṣmantam ānandam āmantrayati | . — 10². M ekapiṇḍapā* BM *traimāsaṁ* M *ānanda trai* B *niṣīdiṣyaṁ* M *ṣyaṁ pūri * ṇāṁ *rhaṁ *ṁbuddhā * B *rhatā saṁmaya* M *ṣyaṁ aṭyaṁ B *ṣyaṁ anyeṇa ni*.

12. M *dhu bhagavān i | ā* B *ānandaṁ* M *o ānando bhagavato pra*. — 13. B *ṣīdet | e* M *ṣīdo e* B *traim pu * rhatā saṁmaya* M *hāre viharanto | . — 15. M *bhagavān traimā* B *ṣyāntaṁ* M *samaye pra * yantā vyu * aya paryyaṁke ni*.

16. B *yuṣmān ā* M *yuṣmantam ānando kuṭīpracchannāyāṁ paryaṁke niṣaṇṇa bhagavantaṁ dṛṣ* B *kuṭīpracchanāyāṁ paryaṁke niṣa* M *punar yena bhagavan tena * ṣīdite ni* BM *di e*. — 18. M ekāntaniṣaṇṇo bhagavantam e* B *varṇaṁ bha*. — 19. M uparpaśāntapra * gavata i* B *chavivarṇṇo bhājanatvam* M *chavivarṇo bhāṁjanamam ṛṣyamā (?) | . — 20¹. M *garda prapī * harantā | . — 20². M *ṇa ānandam e*.

21. M *m etam ānanda ākāṁ* B *taṁ āna ākāṁ* M *gata ekapi* B *taḥ | ekapi* M *thilitvā kalpā*.

या निषीदे अन्यतरोयं वा । तत्कस्य हेतोः । एवमेतं आनन्द भवति पुरिमकानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरन्तानां यथा दानपारमितामप्राप्तानां शीलपारमितामप्राप्तानां क्षान्तिपारमितामप्राप्तानां वीर्यपारमितामप्राप्तानां ध्यानपारमितामप्राप्तानां प्रज्ञापारमितामप्राप्तानां । तदा आनन्द असंख्येयकल्पे अप्रमेये असंख्येये कल्पे इन्द्रध्वजो नाम तथागतो ऽर्हं सम्यक्संबुद्धो अभूषि । इन्द्रध्वजस्य खलु पुनरानन्द तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य इन्द्रतपना नाम राजधानी अभूषीत् । द्वादश योजनानि आयामेन पुरस्तिमेन पश्चिमेन च सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि प्राकारेहि परिक्षिप्ता अभूषि सौवर्णेहि सौवर्णच्छत्रेहि । इन्द्रतपना खलु पुनः [335b] आनन्द राजधानी सप्तहि तालपंक्तीहि परिक्षिप्ता अभूषि चित्रिताहि दर्शनीयाहि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । सौवर्णस्य तालस्कंधस्य रूप्यमया पत्रा च फला च अभूषि रूप्यमयस्य तालस्कन्धस्य मुक्तामया पत्रा च फला च अभूषि मुक्तामयस्य तालस्कंधस्य वैडूरिकामया पत्रा च फला च अभूषि वैडूर्यमयस्य तालस्कंधस्य मुसारगल्वमया पत्रा च फला च मुसारगल्वमयस्य लोहितिकामया पत्रा च फला च अभूषि लोहितिकामयस्य तालस्कंधस्य सुवर्णमया पत्रा च फला च अभूषि । तेषां खलु पुनरानन्द तालस्कंधानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञः असेचनकः अप्रतिकूलः श्रवणाय । तद्यथापि नाम पंचाङ्गिकस्य तूर्यस्य कुशलेहि वादकेहि सम्यक्संप्रवादितस्य घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाये एवमेवानन्द तेषां ताल

1. M °hetor e°. — 1. M evam evam ānanda° BM °bhavati tathāgatā(M °gate)nām arhatām samyaksaṁbuddhānāṁ pura° M °gatānāṁ arha° °ddhānāṁ | tadā° (L. 4) B °harantānāṁ | yathā°. — 4. M °ānaṁda° BM °khyeyakalpā a(M °lpāt a)pramaye asaṁkhe-(M °khye)yā saṁkheye(M °khyeya) kalpe ī° M °te rhan sa° B °rhaṁ saṁmya°.

6. M °ānaṁda tathā° rhata saṁmya° B °taḥ saṁmya° dhāni abhūṣit | M °bhūṣi |. — 7. M °prākāreṇa pari° ahi suvarṇa° °cchatrāni i°. — 9. M indrapatana kha° B °ndratapana kha° M °punar ānaṁda rājadhāni sapta° BM °tālapaktī° ahi | vi° M °citrādarça° B °kāvai° M °sya sphaṭikasya musāgalvasya lohitakaṁ B °lohitakāye sau°.

11. BM sau(M su)varṇṇasya tālaskaṁdhasya rūpyamayaṁ ca patraṁ ca phalaṁ ca abhūṣi rūpyamayasya tālaskaṁdha(M °skaṁdha)sya mu° vaiḍūrya(B °ḍulikā)mayā patrā ca phalā ca abhūṣi vai° musā(B °sāragalvamayā ca (B °yā patrā musāgalvamayasya) lo° ahi | lohi° M °rūpyamayā ca pa°.

16. M °punar ānaṁda tā° °dhānāṁ vātari° B °dhānāṁ vātaṁmari° °ghaṭṭa niścarati° M °mojña asecanako apratikulo çra°. — 18. M tadyathā° B °kohi saṁmya° BM °ūkāḥ (M °to) çravaṇāye | evam evānanda(M °naṁda) teṣāṁ(B °ṣāṁ) tāla° M °nskaṁdhāṁ vāta° B °ndhānāṁ vātari° M °ti | valgu°.

स्कन्धानां वातैरीरितानां वातसंघट्टितानां घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूलो श्रवणाये ॥ तेन खलु पुनरानन्द समयेन रत्नतपनायां राजधान्यां घोषकामनुष्यायेया ते तेन तालपत्रनिर्घोषेण पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समङ्गीभूता क्रीडेन्सु रमेन्सु परिचारयेन्सु ॥

रत्नतपना खलु पुनरानन्द राजधानी सप्तहि वेदिकाजालेहि परिक्षिप्ता अभूषि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताये वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । सौवर्णस्य पादस्य रूप्यमयी सूचिका आलम्बनमधिष्ठानकं च । रूप्यमयस्य पादस्य मुक्तामयी सूचिका आलम्बनमधिष्ठानकं चाभूषि । मुक्तामयस्य वैडूर्यमयी सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकं च । वैडूर्यमयस्य स्फटिकामयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं चाभूषि । स्फटिकमयस्य पादस्य मुसारगल्वमयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकमभूषि । मुसारगल्वमयस्य पादस्य लोहितिकामयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं चाभूषि । लोहितिकामयस्य पादस्य सौवर्णिका सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं [336a] चाभूषि ॥ ते खलु पुनरानन्द वेदिकाजाला द्विहि द्विहि हेमजालेहि प्रतिच्छन्ना अभूषु । सौवर्णस्य हेमजालस्य रूप्यमयी किङ्किणीका अभूषु । रूप्यमयस्य हेमजालस्य सौवर्णिका किंकिणीका अभूषु ॥

रत्नतपना खलु पुनः आनन्द राजधानी समन्तेन चौहि द्वाराणि अभूषि चि-

1. BM khalu punar ānanda (M °nanda) tena samaye° B °nāyāṁ samudānamanuṣyāṇāṁ te tenā tāla° M °nāyāṁ samudānamanuṣya jayāla tenāla kalapatra nirgho° B °daśu pañ° M °rpitā samaṁgī° B °krīḍetsu ramensuḥ | M °ḍetsu ramentsu paricārayetsu | . — 5. B °tapano khu° M °tapana khu ° vedikājālehi pārikṣā abhūṣi | citrāṇi darśanīyāni saptā° B °pānāṁ | varṇā ° kāye suv°.

7. M suvarṇṇasya vedikāpa rū° B °ṇyasya vedikasyaru° M °sūcikā ālaṁbanamadhiṣṭhāna° BM °dhiṣṭhānakaṁ ca (M °cā) cā°. — 8. M °pyamayī pāda ° ālaṁba° BM °dhiṣṭhāna° B °cā mu°. — 9a. B °ālaṁbanakam adhiṣṭhānakaṁ ca vai° M °adhiṣṭhānaṁ cābhūṣi | lohitikāmayasya pādasya suvarṇṇikā sūcikā ālaṁbanam adhiṣṭhānakaṁ cābhūṣi | muktāmayasya vaiḍūryyasya sphāṭikasya sūcikā ālaṁbanakam adhiṣṭhānakaṁ cābhūṣi | lohitikāmayasya pādasya suvarṇṇikā sūcikā ālaṁbanam adhiṣṭhānakaṁ cābhūṣi | muktāmayasya vaiḍūryyasya sphāṭikasya sūcikā ālaṁbanakam adhiṣṭhānakaṁ cā vai°. — 9b. B °ryamaya sphāṭi° M °ṭikamayamayī ° lanam adhiṣṭhāna° B °dhiṣṭhānakaṁ°. — 10. M sphaṭi ° dasya musāragalva° BM °yī musāragalvamayī sū° M °dhiṣṭhāna°.

11. M musāragalva ° dasya lo ° lanam adhiṣṭhāna ° cā | | tena khu° (l. 14). — 14. BM tena khu ° dikājāla dvihi dvihi hemajālehi cchanna° M °bhūtsu | . — 15a. B °pyamayīṁ kiṁkiṇikā° M °yī kiṁkiṇī ° bhūtsuḥ | . — 15b. BM rūpyamaya° M °suvarṇikā kiṁkiṇikā abhūtsuḥ | B °kiṁkaṇī°.

17. M °punar ānanda° B °dhāni samanta° M °nī samantena cat° BM °cā | ci° M °ruṇāṁ suvarṇarūpyasya muktāyā vaiḍūryasya sphāṭi°.

याणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यमयस्य मुक्तायै वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकायै ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां एडका अभूषि सुवर्णस्य रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां सोपाना अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां धरणीयो अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां तुला अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां प्रतिमोड्का अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां प्रतिकूलं अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां चतुर्णां वर्णानां फलिकफलकानि अभूत्सुः सुवर्णस्य च रूप्यस्य च मुक्तायै च वैडूर्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां स्तम्भकमाला अभूत्सुः सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां एलुका अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां पुरतो दृषीकाणि मापितानि अभूत्सुः विर्याकर्मेवन्यानि चित्रिकर्मोक्तानि द्वादशपुरुषउद्वेधेन चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्तायै वैडूर्यस्य स्फाटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकायै च ॥ तानि खलु पुनरानन्द द्वाराणि द्विहि द्विहि हेमजालेहि प्रतिच्छन्ना अभूत्सुः सौवर्णमयेन च रूप्यमयेन च हेमजालेन । सौवर्णस्य हेमजालस्य रूप्य-

1. M °ṇāṁ bhinnā varṇṇā° B °nnāṁ varṇṇāṁ i° ahi | su° M °bhūtsuḥ || su° BM °rṇṇa ṇṇa rūpyasya ca te°. — 3. M °nāṁ dvinnā varṇṇānāṁ sopānānāṁ a° B °sopānāṁ a° BM °ahi | su° M °rṇṇasya rū° BM °pyasya ca te°. — 4. BM °dvinnā varṇṇā° M °ṇīya a° BM °ahi | su° M °pyasya B °pyasya ca te°. — 5. M °dvinnā varṇṇā° B °ahi | su° M °rṇṇasya rū° BM °pyasya ca te°.

6. M teṣā chinnānāṁ chinna varṇṇā° B °nāṁ patimo° BM °ahi | su° M °pyasya dvā° B °pyasya ca te°. — 7. M dvārāṇāṁ achinnā varṇṇānāṁ pra° BM °ahi || su° M °rṇṇasya rū° BM °pyasya ca te°. — 8. M °punar ānanda dvārāṇāṁ chinnā varṇṇā° B °ṇāṁ dvinnāṁ varṇṇā° BM °phalikhalakapūri(M °ṇāli)ta abhūnsuḥ(M °tsu) | su° M °pyasya muktāya vai° B °ktāya vai° M °ryyasya te° B °ryasya ca te°. — 10. M °rāṇāṁ phala° B °dvivarṇṇā° bhūnsuḥ | su° M °bhūtsu | suvarṇṇasya rū° BM °pyasya(B °sya ca) teṣāṁ dvārāṇāṁ caturṇṇāṁ (M °ahā dvārāṇāṁ ca ca)varṇṇānāṁ paṭimolakā abhūnsu°(M °tsu) | suvarṇṇasya rūpyasya muktāye vai(M °ye ca)dūrya(M °dūryya)sya ca te°.

11. M °ānanda dvārāṇāṁ achinnā varṇṇānāṁ elakā° B °lāka a° BM °ahi | su° B °rṇṇa-rūpyasya ca te°. — 12. M °ṇikāvinā māpi° B °bhūnsuḥ || strīpuruṣanakhaṇḍāni strīpuruṣavarcā° M °bhūtsuḥ suvarṇṇasya rūpya ca strīpuruṣanakhaṇḍā pi strīpuruṣavaddhā dvādaśapuruṣapuruṣaudvedhena ci° B °uddhehena ci° M °ptānāṁ varṇṇasya ca rū° B °pyasya ca muktā° M °ktāye vai° B °ṭikasya ca musā°. — 15. BM teṣāṁ kha° M °ānanda dvā° B °dvārāhi dvi° M °ṇi dvehi dvihi he° ṭicchinnā abhūtsu | sau° B °nsuḥ | sau° BM °prasayena he° B °lena sau°.

16. M suvarṇṇahe° BM °ṇo kiṁkiṇī(M °ṇi)kā abhūnsuḥ(M °tsu) | teṣāṁ°.

मणीमयो किंकिणीका अभूषि: रूप्यमयस्य हेमजालस्य सौवर्णिका किंकिणीका अभूषि: । तेषां खलु पुनरानन्द हेमजालानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां घोषो निश्च[336b]रति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूल: श्रवणाय । तद्यथापि नाम पंचांगिकस्य तूर्यस्य कुशलेहि वादकेहि सम्यक्समवादितस्य घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूल: श्रवणाय एवमेवानन्द संघट्टितानां निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूल: श्रवणाय । इन्द्रतपना खलु पुन: आनन्द राजधानी अविविक्ता अभूषि इमेहि एवंरूपेहि शब्देहि सय्यथीदं हस्तिशब्देहि अश्वशब्देहि रथशब्देहि पत्तिशब्देहि भेरीशब्देहि पणवशब्देहि शंखशब्देहि वेणुशब्देहि वीणाशब्देहि गीतशब्देहि वादितशब्देहि [गीतवादितशब्देहि] अश्नथ खादथ पिबथ देथ दानानि धर्मं चरथ श्रमणब्राह्मणेषु भद्रमस्तु वो ति शब्देहि ॥

इन्द्रतपनायां पुनरानन्द राजधान्यां वचा नाम यष्टी अभूषि चित्रा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाया द्वादश योजनानि उद्वेधेन चत्वारि योजनानि अभिनिवेधेन ॥

इदं च यो वज्रनभानिदं वदित्वा
ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।
इन्द्रध्वजो नाम अभूषि शास्ता
सुवर्णवर्णो शतपुञ्जवर्णो ॥
महानुभावो अपि संघनायको
विनेति सो कोटिशतानि सत्त्र ।

1. M °ânanda ha° °sitânâṃ vâtasaṃghaṭṭitânâṃ gho° °pratikûlo çravaṇâya ca |. — 3. M °pañcaçikhasya tûryya° BM °kehi samyakpravâ(M °kprasaâ)di° M °manojñâ asevanako apratikulo çra° B °pratishkûlaḥ° M °ṇâya evam evânanda saṃghaṭṭitânâṃ° B °ti | va° pratishkûlaḥ° M °kûlo çra° B °ṇâya i°.

6. M iṃdra° B indratapâ kha° M °punar ânanda râjadhânîṃ avivṛtâ° B °dhâni avivi° shi || i° M °imaṃhi (ehi evaṃ° °rathaçabdehi kha° BM °paṇavaçabdehi çaṃ(M °ça)khaçabdehi (B °hi veṇuçabdehi) vîṇâçabdehi gîtaçabdehi vâditaçabdehi gîta(M °hi açva(?)tha)-vâditaçabdehi açva(M °hi | açva)tha vâdatha pibatha detha(M °pâvatha datha çabdehi) dâ° M °dharma catha çravaṇabrâ° °va ti mastu çabdehi |.

10. M iṃdrata° °ânanda râja° B °ayâṃ va vala° M °citrâ darçanîyâṃ saptâ° khâyâ sphaṭikasya vaiḍûryasya musâgarasya musâgarasya lo° B °vaidûrya° °ṛasa i°. — 15. BM °vân ida vadi(M °n idaivaṃ hi)trâ sugata jyathâ°.

17. M idradhva° BM °kalaṣa mahâ°. — 19. B °saṃbhavâ° BM °vineti | so ° sapta pa°.

परक्कुतो समयगयस्स नायको
सो प्राविशे इन्द्रतपनां सुनिर्मितां ॥

इन्द्रध्वजो आनन्द तथागतो अर्हं सम्यक्संबुद्धो महाध्वजं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं व्याकार्षीत् ॥ महाध्वजो आनन्द तथागतो अर्हं सम्यक्संबुद्धः ध्वजोत्तमं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजोत्तमो आनन्द तथागतो अर्हं सम्यक्संबुद्धो ध्वजरुचिरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजरुचिरो आनन्द तथागतो अर्हं सम्यक्संबुद्धो ध्वजकेतुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजकेतुरानन्द तथागतो केतुध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतुध्वजो आनन्द तथागतो अर्हं सम्यक्संबुद्धः ध्वजध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजध्वज आनन्द तथागतः ध्वजमपराजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजमपराजित आनन्द तथा[337ᵃ]गतो अपराजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अपराजितो आनन्द तथागतो सुप्रतापं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुप्रताप आनन्द तथागतः प्रदीपं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रदीपो आनन्द तथागतो सुप्रतिष्ठितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुप्रतिष्ठितो आनन्द तथागतो नागमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागमुनिरानंद तथागतो महामुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महामुनिरानंद तथागतो मुनिप्रवरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मुनिप्रवर आनन्द तथागतः संवृतस्कन्धं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ संवृतस्कंध आनन्द तथागतो बंधुमं तथागतं

1. M °çravagaga ° so viprama indratapanaṁ sunirmitaṁ ‖ B °so praviçe°. — 3. M °to 'rhan saṁmyaksaṁbuddho ° jaṁ tathâgataṁ vyâ°. — 4. M °jo ânaṁda tathâgato 'rhan saṁmyaksaṁbuddho° B °rhaṁ saṁmyaksaṁ° M °ttamaṁ tathâgataṁ vyâ°. — 5. M °ttamo ânaṁda samyaksaṁbuddho tathâgato rhaṁ dhvajaru°.

6. M °cira ânaṁda tathâgato rhan samya° B °ânaṁdo tathâgato°. — 7. M °tur ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho | ketudhvajaṁ°. — 8. M °dhvaja ânaṁda tathâgato rhan saṁmyaksaṁbuddho dhva°. — 9. B dhvajadhvajaṁ ânanda° M dhvajadhvaja ânaṁda tathâgato 'rhan samyaksaṁbuddho dhvajama°. — 10. M °ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho a° B °ânda tathâgato°.

11ᵃ. M °ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho su°. — 11ᵇ. M °tâpo ânaṁda tathâgato rhan saṁmyaksaṁbuddho pradî°. — 12. M °to rhan samyaksaṁbuddho su°. — 13. M °ânaṁda tathâgato rhan saṁmyaksaṁbuddho munipravara tathâgataṁ vyâkârshît ‖ munipravara tathâgato ânaṁda saṁvṛitaskaṁdhaṁ tathâgataṁ vyâkârshît | saṁvṛitaskaṁdhaṁ ânaṁdâ tathâgato rhan samyaksaṁbuddho nâgamuni tathâgataṁ vyâkârshît | nâgamunir ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho mahâmuniṁ tathâgataṁ vyâkârshît ‖ mahâmuni tathâgata ânaṁda samyaksaṁbuddho rha munipravara tathâgataṁ vyâkârshît | munipravara ânaṁda tathâgato rhan samyaksaṁbuddho baṁdhumataṁ tathâ° (l. 16) B °muni tathâgataṁ vyâ°. — 14ᵇ. B °pravara tathâ°. — 15. B °rshît | saṁvṛitaskaṁdhaṁ vyâkârshît | .

व्याकार्षीत् ॥ मधुमनस्तथागत आनन्दारिष्टं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अरिष्टस्तथागत आनन्द विजिताविं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विजितावी तथागत आनन्द क्रकुच्छन्दं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ क्रकुच्छन्दस्तथागतो आनन्दासमसमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ असमसमस्तथागत आनन्द प्रभंकरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रभंकरस्तथागत आनन्द ओघजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ओघजस्तथागतो आनन्द महायशं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महायशस्तथागत आनन्द सुजातं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुजातस्तथागत आनन्द पारंगतं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पारंगतस्तथागत आनन्द महाप्रसादं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महाप्रसादस्तथागत आनन्द सुखेन्द्रियं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुखेन्द्रियस्तथागत आनन्द नक्षत्रराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नक्षत्रराजस्तथागत आनन्द शतपुष्पं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शतपुष्पस्तथागत आनन्द विरजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विरजस्तथागत आनन्द ब्रह्मस्वरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ब्रह्मस्वरस्तथागत आनन्द शिरसाह्वयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥

शिरसाह्वये खु आनन्द तथागते पुष्पावती नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनानि आयामेन पुरस्तिमेन पश्चिमेन च सप्त योजनानि विस्तारेण दक्षिणेनोत्तरेण च सप्तहि प्राकारेहि परिक्षि[337b]प्ता सौवर्णेहि सौवर्णच्छदनेहि सप्तहि तालपङ्क्तीहि परिक्षिप्ता चित्रा दर्शनीया सप्तहि वर्णेहि पूर्ववद्यावत्सुवर्णस्य तालस्कन्धस्य रूप्यमया पत्रा फला च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द तालस्कन्धानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां वल्गु मनोज्ञः घोषो निश्चरति ॥ ये पुनरानन्द

1[1]. M °adhumano ānanda tathāgata etam samyaksaṃbuddha ariṣṭaṃ°. — 1[2]. M ariṣṭa tathāgata ānanda vijitāvī tathāgataṃ°. — 2. M °ānanda krakucchanda tathāgataṃ° B °cchanda tathāgataṃ°. — 3. M °kucchanda tathāgata ānanda samaṃ samaṃ° BM °gataṃ vyā°. — 4[1]. M °s tathāgataṃ ānanda pra°. — 4[2]. M °bhaṃkaraṃ ānanda o° B °bhaṃkara tathāgata ānanda oghaṃjanaṃ tathāgataṃ°. — 5. B ojaṃjanas ta° M oghata tathāgata ānanda mahā° B °taṃ vyā°.

6. M °tala tathāgata ānanda su° °gata vyā°. — 7[1]. M °jāta tathāgata ānanda pā° B °jātaṃ tathāgata°. — 7[2]. M pāraṃ tathāgata ānanda mahāpradyotaṃ tathāgataṃ° B °hāpramādaṃ°. — 8. B °pramāda° M °pradyotaṃ tathāgata ānanda su° BM °gata vyā°. — 9. M suravendri° ānanda nakṣatrarāja tathāgataṃ°. — 10[1]. M °ānanda pa° — 10[2]. M °ṣpa tathāgata ānanda vi°.

11. B virajaṃ tathāgataṃ a° M °ānanda bra° B °hmasvaraṃ°. — 13. M °hvaye tathāgata ānanda pu° [illegible] BM °ṇa jojanāni ā° M °stimena [illegible] [illegible] saptahi prākārehi parikṣiptāhi suvarṇa° B °kṣiptāṃ° BM °cchadanehi saptahi tālapaṅktīhi pari° B °ptāṃ ci° M °citrāṃ darśanīyāṃ saptavarṇehi pūrvavad yā° °laskandhasya rū° °trā ca pha°.

17. M °laskandhā° °manojña gho°. — 18. M ānanda pushpa° B °dapāyanī° M °[illegible]

तत्र पुष्पावत्यां राजधान्यां पुरुषा मनुष्या ये ते तेन तालपत्रनिर्घोषेण पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समङ्गीभूता क्रीडेन्सु रमेन्सुः प्रविचारयेन्सुः । पुष्पावती खलु पुनरानन्द राजधानी सप्तहि वेदिकाजालेहि परिक्षिप्ता चित्रा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां इन्द्रतपनाराजधानीवत् ॥ तत्र पुष्पावत्यां राजधान्यां अशून्या अभूषि इमेहि एवरूपेहि शब्देहि सय्यथीदं हस्तिशब्देहि अश्वशब्देहि रथशब्देहि पत्तिशब्देहि भेरीशब्देहि मृदंगशब्देहि पणवशब्देहि शंखशब्देहि वेणुशब्देहि वीणाशब्देहि गीतशब्देहि वादितशब्देहि अश्नथ खादथ पिबथ देथ दानानि धर्मं चरथ श्रमणब्राह्मणेषु भद्रमस्तु वो ति शब्देहि पूर्णा ॥ तस्यां राजधान्यां वलया नाम यष्टी अभूषि चित्रा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । द्वादश योजनानि उद्वेधेन चत्वारि योजनानि अभिनिविष्टा ॥

इदं यथोपक्रमवानिदं वदित्वा
अथापरं एतदुवाच शास्ता ।
एतेषां बुद्धान परंपराये
शिरसाह्वयो पश्चिमको अभूषि ॥
महानुभावो अपि संघनायको
विनेति सो कोटिशतानि सप्त ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशत्पुष्पवती सुनिर्मितां ॥

शिरसाह्वयो आनन्द तथागतो भायकुशोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नाग-

rudānāma manuṣyāyeyā te tena tālapa° B °phalā nirgho° M °rpitā samanvaṅgībhūtā °deṣu ramensu paricārayensu | B °deṣu ramentaḥ pravicārayetaḥ ||.

2. M °ānanda rā° B °jālehi pari° M °rṇāyāni saptavarṇapāṇāṃ iṃdrata°. — 4. M °śūnyāpurāṃ rājadhā° °evaṃrūpaśabdehi sayya° B °rūpehi śabdehi || sayya° °daṃgaśabdehi paṇavaśabdehi çaṃkhaśabdehi veṇuhi veṇu° °ditaśabdehi | aśna° M °ditaśabdehi aśnitha khā° detha dharmadānāni caratha çramaṇabrā° °drasu asta ve ni çabde°.

8. M °dhāttyāṃ vala° BM °pāmāṃ varṇaṃ su° M °rūpasya ca muktā° °ḍūryasya sphāṭikasya musāgalva°.

12. M °n idaṃ viditvā sugato jvalitā° B °vadi sugato jvalitā° M °sīra | ṣlaṭā teṣāṃ°. — 14. B teṣāṃ° M °hvaye paçcimako° B °abhi mahā°.

16. M °yaka vinoti ko° ptati B °ptatiṃ pu°. — 18. M °skṛtāni çramaṇa° B °çramaṇasya nā° BM °prāviçat puṣpāvatīṃ (M °tīṃ) su° M °rmitāṃ çi°. — 20. BM °sāhvaye ānanda (M °anāṃda) tathāgato nāma ku° B °vyākāṣīt | . — 21. B ekaruṃ tathāgataṃ candrimaṃ tathāgataṃ | M °bhūmaṃ tathāgataṃ ānaṃda kuçamottamaṃ tathāgataṃ°.

कुशोत्तमस्तथागत आनन्द धर्मोत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् । धर्मोत्तरस्तथागत आनन्द नागोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् । नागोत्तमस्तथागतः आनन्द वंशोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् । वंशोत्तमस्तथागतो वासवं तथागतं व्याकार्षीत् । वासवस्तथागतश्चन्द्रिमं तथागतं व्याकार्षी[338a]त् । चन्द्रिमस्तथागत आनन्द हेतुमन्तं तथागतं व्याकार्षीत् । हेतुमन्तस्तथागतो जिनेन्द्रं तथागतं व्याकार्षीत् । जिनेन्द्रस्तथागतो आनन्द जांबुनदं तथागतं व्याकार्षीत् । जांबुनदो आनन्द तथागतनगरशिखिं तथागतं व्याकार्षीत् । नगरशिखिरानन्द तथागतः पदुमं तथागतं व्याकार्षीत् । पदुमस्तथागतः कौण्डिन्यगोत्रं तथागतं व्याकार्षीत् । कौण्डिन्यगोत्रो आनन्द तथागतो कौण्डिन्यगोत्रमेव तथागतं व्याकार्षीत् ।

इदं अवोचद्भगवानिदं वदित्वा
सुगतापरं एतदुवाच शास्ता ।
एतेषां बुद्धानां परंपराये
कौण्डिन्यगोत्रो पश्चिमको अभूषी ।
त्रयो इमे बुद्धशता उदारा
कौण्डिन्यगोत्रा नाम अभूषि सर्वे ।
महानुभावा ऋषिसंघनायका
एकत्र कल्पे उपपद्यर्थिंसु ।
त्रयो त्रयो कोटिशतानि तेषां
महासंनिपातो अभूषि श्रावकाणां ।

1. M kshamatara tathāgata ānanda sa° B °mottara tathāgataṁ ś°. — 2. B nāgottama tathāgataḥ° M nāgottama tathāgatar ānandaḥ nāgottamaṁ° [illegible] nāgotta°. — 3a. B °ttama tathāgata° M °to ānanda sa°. — 3b. M °s tathāgata ānanda candrimaṁ° B °s tathāgataṁś ca° M °gata vyā°. — 4. B candrima tathāgata° M °ānanda hetuṁ tathāgataṁ°. — 5a. M hetumantaṁ tathāgataṁ ānanda jinendraṁ° B °nta tathāgato jinendras ta°. — 5b. M jinendra tathāgata ānanda jāṁbu° B °to jāṁbu°.

6. M jāmbunanda tathāgata ānandas tagara tathāgataṁ śikhiṁ |. — 7. M °śikhis tathāgatair ānanda padu°. — 8a. M padumas tathāgatair ānanda kauṇḍinyaṁ tathāgataṁ vyākārṣīt |. — 8b. M °ānanda ta° °nyakhotrīyaṁ tathāgataṁ° B °nyakhotrīyaṁ tathāgataṁ°. — 10. BM idaṁ avocat bhagavāṁ(M °cat bhaga)° tvā sugato jyatha° B °paraṁ eta° M °vāca | śāstā e°.

12. M °nāṁ paraṁparā°. — 15. M —ya ime° B traya ime° BM °gotra nāma abhuvaṁ s° M °shi | sarvaṁ B °rve mahā°.

16. BM °nāyako ekatra(M °tre)yakalpa u° °anāṁ tra°. — 18. M traya trayo koṭiśa° B °shi | śrā° BM °kānāṁ tra°.

त्रयो त्रयो वर्षशता च तेषां
आयुःप्रमाणं अनु श्रावकाणां ।
त्रैविंशवर्षसहस्राणि तेषां
सद्धर्मो स्थासि परिनिर्वृतानां ॥

पश्चिमको आनन्द कौण्डिन्यसगोत्रो तथागतः चन्दनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ चन्दनो आनन्द तथागतो विरजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विरज आनन्द तथागतो हितैषिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हितैषी आनन्द तथागतः सुपात्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुपात्रे खलु पुनरानन्द तथागते अभयपुरा नाम राजधानी अभूषी द्वादश योजनानि आयामेन सप्त योजनानि विस्तारेण दक्षिणेनोत्तरेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि परिक्षिप्ता सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि । पुष्पावतीराजधानीवत्सर्वप्रकारेहि वर्णनीया ॥ तत्रापि वजया नाम यष्टी चित्रा दर्शनीया सप्तवर्णेहि ॥ सुपात्र आनन्द तथागतः सम्यक्संबुद्धो धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो परिपूर्णकल्पशतं स्थासि ॥ स वत्सं तथागतं व्याकार्षीत् ॥

इदं चयोचक्रमथानिदं वदित्वा
अथापरं एतदुवाच शास्ता ।
सुपात्रशास्ता परमहितानुकम्पको
सद्धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो ।
स्थासि सो कल्पशतं अनूनकं
द्वात्रिंशत्कोटीनयुता [338b] विनेति ॥

अभयपुरस्मिं क्षेमवैहारिकं प्रावचनं करित्वा वत्सोत्तमं व्याकार्षीत् ॥ वत्स-

1. M trayas traye varshaçatâni pañca teshâm âyuppramâ° B °çatâni yam ca teshâm âyuḥ ° abhût | çrâvakânâṁ traviṁ° M °abhût çrâ°. — 3. M trayastriṁça ° dharma s° BM °nâṁ pa°. — 5. M °ânanda kau ° tra tathâgato candanaṁ°.

6a. M °ânanda tathâgataṁ virajaṁ ta°. — 6b. M virajaṁ tathâgataṁ ânanda hi ° gata eyâ° B °rahit hi°. — 7. M hitaishî tathâgata ânanda su°. — 8. M supâtraṁ tathâgata ânanda khalu punaḥ abha ° bhûshi | dvâ ° âyâmena ssa sapta yo ° stâreṇa saptahi sau ° prâkâreṇa parikshiptahis tâlapaktihi ci° B °lapaktihi ci° M °rṇanîyâhi sapta°.

11a. B pushpâvatîrâ° M °atvan sarvaprakâ° B °rvaprakâ° — 11b. BM °nîyâ sahṭara-ruṇe°. — 12. M °ânanda tathâgato rha saṁmya ° rmanetriṁ avalokayanto pari ° sthâsi | anâ° (l. 18). — 15. B °tâ sugata jyatiha°.

16. B °rmanetrim a ° nto s°. — 18. B °si | so° M anûnakaṁ ° koṭina° BM °yutâni çrâvakânâṁ vine(M °nesa)si | . — 20a. M abhayapurasmiṁ kshemaṁ vai° B °kaṁ pra | vara°. — 20b. M °ânandas tathâgato°.

लोकोत्तमो आनन्द तथागतो धृतराष्ट्रं तथागतं व्याकार्षीत् । धृतराष्ट्रो आनन्द तथागतो केतुराष्ट्रं तथागतं व्याकार्षीत् । केतुराष्ट्र आनन्द तथागतः शिखिं तथागतं व्याकार्षीत् । शिखी आनन्द तथागतः शिखिं एव तथागतं व्याकार्षीत् ।

एतेषां बुद्धानां परंपराये
द्वाषष्टि बुद्धा शिखिनामसाह्वया ।
सर्वे अभूषि एकस्मि कल्पे
महानुभावा चरितंपदूदना
विनेन्ति ते श्रावकां अन्यका पृथू ॥

पश्चिमक आनन्द तथागतो विरुद्धकं तथागतं व्याकार्षीत् । विरुद्धकस्तथागतः सुनेत्रं तथागतं व्याकार्षीत् । सुनेत्रस्तथागतः सुजातं तथागतं व्याकार्षीत् । सुजात आनन्द तथागत एकेना दिवसवारेण चतुरशीति सहस्रनयुतानि श्रावकाणां विनेत्वा तमेव दिवसं परिनिर्वृतो । तस्य खलु पुनरानन्द तथागतस्य विंशवर्षसहस्राणि सद्धर्मो अस्थासि ।

इदं अथोदयमथाविदं वदित्वा
अथापरं एतदुवाच शास्ता ॥

सुजातो आनन्द तथागतो उत्पलं तथागतं व्याकार्षीत् । उत्पलस्तथागतो ब्रह्मोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् । ब्रह्मोत्तमो आनन्द तथागतो सुदर्शनं तथागतं व्याकार्षीत् । सुदर्शने आनन्द खलु पुनः तथागते देवपुरा नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णमा-

1. M °ānandas tathāgata [illegible] tathāgatānāṁ°. — 2. M [illegible] ānandas tathāgato [illegible]°. — 3. M çikhis tathāgata ānandam tathāgatānāṁ [illegible]°. — 4. BM teshāṁ buddhānāṁ (M °ddhāye) paraṁ [illegible] B [illegible] buddha [illegible] BM [illegible]°.

6. BM [illegible] M [illegible] BM [illegible] (M [illegible]) [illegible]. — 9[1]. M [illegible] ānanda tathāgata°. — 9[2]. M °thāgata [illegible]°. — 10[1]. M °thāgata [illegible]°. — 10[2]. M sujātā ānandas tathāgata [illegible] B [illegible] BM [illegible]°.

12. M °punar ānandas tathā° [illegible]°. — 14. BM idam eva [illegible] jyotha° M [illegible].

16[1]. M °ānandas tathā°. — 16[2]. M °thāgatah [illegible]°. — 17. M °ānandas tathāgata° — 18. B [illegible] M °ānanda [illegible] thāgata devapuraṁ [illegible] BM [illegible] M °prākārehi saptahi [illegible] M °[illegible] sapta°.

कारेहि सप्तहि तालपंक्तीहि परिक्षिप्ता अभूषि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि अमयपुरा इव वर्णनीया ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
सुदर्शनो पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो नरसंघनायको
विनेसि सो कोटिशतानि वीसि ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशे देवपुरं सुनिर्मितं ॥

सुदर्शनो आनन्द तथागतो अर्थदर्शिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अर्थदर्शी आनन्द तथागतो मूलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मूलो आनन्द तथागतो औषधिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ औषधी तथागतो आनन्द हितैषिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हितैषी आनन्द तथागतो जाम्बूनदं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जाम्बूनद आनन्द तथा[339a]-गतः सामं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ साम आनन्द तथागत अभिजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अभिजि आनन्द तथागतो जिनवरुत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जिनवरुत्तम आनन्द तथागतः समंतभद्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ समंतभद्र आनंद तथागतः शशिविमलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शशिविमलस्तथागतः पौण्डरीकं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पौण्डरीकस्तथागतः चन्द्रिमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ चन्द्रिमो आनन्द तथागतो भावितात्मं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ भावितात्मा तथा-

1. M abhayam̃purâṇiva varṇṇa°. — 3. BM °rçanâ pa° shi mahâ°. — 5. B °yako viraçi || so° M °yako viraçi çramaṇaghaṇâyako viraçi sâ koṭiça° BM °triṇi pa°.

7. B °so praviça devapuram̃ su° M °so pravi devapuri su°. — 9¹. M °rçanâ ânañdas tathâgato arthadarçi tathâgatam̃°. — 9². M °darçi ânañdas tathâgato° B °nda tathâgatam̃ mû°. — 10. M mûla tathâgatar ânañda auṣadham̃ tathâgatam̃°.

11¹. M aushadhî ânañda tathâgato hitaishî tathâgatam̃° B °ânanda hitaishin ta°. — 11². M °ânañdas tathâgato jâmbûnañdam̃°. — 12. BM °nada(M °das) tathâgato(M °to) ânanda(M °nañda) tathâgataḥ°. — 13. M sâlam ânañdas tathâgato abhijit tathâgatam̃° B °nda tathâgatam̃ a°. — 14. M °ji tathâgato ânañda jina° B °ndam tathâgato° M °mam̃ ânañdas tathâgato samam̃°. — 15¹. B °ânanda samañtabhadram̃ tathâgataḥ ça° (l. sasi.). — 15². M °nañda ça°.

16. M °mala ânañdas tathâgato puṇḍa°. — 17. M puṇḍarîkam̃ anañdas tathâgato cañdrimam̃°. — 18¹. M cañdrimo tathâgata ânañda bhavi°. — 18². M °tmâ tathâgata ânañda o° B °rghajanam̃ ta°.

गतो ओघजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ओघजस्तथागतो आनन्द अभयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अभयस्तथागत आनन्द स्वयंप्रभं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ स्वयंप्रभ आनन्द तथागतो महायशं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महायशस्तथागत आदित्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ आदित्यस्तथागतः प्रतापवन्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रतापवन्तस्तथागतो क्षितिपिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ क्षितिपी आनन्द तथागतो ध्वजोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजोत्तमस्तथागतो ध्वजध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजध्वजस्तथागतः केतुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतुस्तथागतः केतूत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतूत्तमस्तथागतो वज्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ वज्रस्तथागतो जाम्बुनदं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जाम्बुनदस्तथागतः सागरराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सागरराजस्तथागतो आनन्द अकुतोभयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अकुतोभयः तथागतः निर्मितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ निर्मितस्तथागतो उपशान्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ उपशान्तस्तथागतो जिनेन्द्रं तथागतं व्याकार्षीत ॥ जिनेन्द्र आनन्द तथागतो जिनेन्द्रमेव तथागतं व्याकार्षीत ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
जिनेन्द्रनाम पश्चिमको अभूषि ।
अयो इमे बुद्धशता उदारा
जिनेन्द्रा नामेन अभूषि सर्वे ॥
महानुभावा भविसंधनायका:
एकस्मिं कल्पस्मिं महायशस्मिं ।
त्रयस्त्रयो कोटिशतानि तेषां
महासन्निपातो अनु नायकानां ॥

1. M oghajaṃ ta° ānanda abha° B oghajanam ta°. — 2¹. M abhayam tathāgato ānanda° B °thāgata eva° M °prabhā tathā°. — 2². B °prabhā ā° M °prabhā ānandasa mahā°. — 3. M °s tathāgato ānanda ādi°. — 4¹. M ādityaṃ tathāgato ānanda pratāpatathāgataṃ° B °ataṃ tathāgato vyā° M °rṣīt | dhvajadhva jaṃ° (l. 6).

7¹. M °ketu tathā°. — 8¹. M ketūttama tathāgataḥ v°. — 8². M sahyaṃ tathāgata jāmbunadaṃ° B °nāmanda tathā°. — 9. M jāmbunadas tathāgata sā°. — 10¹. M °s tathāgatas ako°. — 10². B °rmitaṃ tathā°.

11. B nirmitas ta° M °rmito tathāgataḥ upaśānta tathā°. — 12¹. M upaśānto tathāgataḥ ji°. — 12². M °ndras tathāgatam evaṃ ānanda eto°. — 14. B. °paścimo a°.

16. M °nendranāmakanāmānāni | sa° B °ndrā nāma nāma° BM °rve mahāna°. — 18. BM °nāyakaḥ(M °ko) ekasmiṃ kalpasmiṃ ma °smiṃ tra°. — 20. B trayaḥ ko° M °pāta bhūt | nā° B abhūt nāyakānāṃ tra°.

अयस्त्रयो वर्षसहस्राणि तेषां
आयुःप्रमाणं अभु नायकानां ।
वर्षत्रिंशद्वर्षसहस्राणि [339b] तेषां
सद्धर्मो अभासि परिनिर्वृतानां ॥

पश्चिमको जिनेन्द्रस्तथागतः सर्वार्थदर्शिनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वार्थदर्शी तथागत आनन्द धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो कल्पसहस्रं लोके अस्था अशोकं च तथागतं व्याकार्षीत् । अशोको तथागतो प्रद्योतनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रद्योतनस्तथागतो यशोधराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ यशोधराजस्तथागतो विपुलयशं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विपुलयशो आनन्द तथागतो जयन्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जयन्त आनन्द तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिस्मिं खलु पुनरानन्द तथागते सम्यक्संबुद्धे सिंहपुरी नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सुवर्णप्राकारेहि परिक्षिप्ता सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णाहि ॥ पूर्ववदिन्द्रतपना इव वर्णनीया ॥ तत्र सिंहपुर्यां जयन्ता नाम षष्टिरभूषि । पूर्ववद्वर्णनीया ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
शाक्यमुनिः पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
जिनेषि सो कोटिशतानि चीर्णि ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशे सिंहपुरीं मुनिर्जितां ॥

1. M ayas tra° pramāṇa abhūn nāya° B °pramāṇaṁ abhūn nāya° BM °kānāṁ tra°. — 3. M °atriṁçavarsha° dharma a° rinirvṛtā° B °nāṁ pa°. — 5[a]. M °rthadarçinā tathā°. — 5[b]. M °rthadarçana tathāgata ā° netrīṁ avalokayanto ka° sthānaḥ | apo° taṁ dhva°.

7[c]. M °thāgataḥ nya° B °jaṁ yathāgataṁ°. — 8. M °thāgata vi°. — 9. M °ānanda tathāgato jayantaṁ°. — 10[a]. M jayantas tathāgata ānanda çākya°. — 10[b]. M °muniṁ punar ānandas tathā° puriṁ nāma rājadhāniṁ a° BM °shi | dvā° B °janā vyāyā° M °ça yojanāni āyāma° prākāreṣu pari° B °kshiptā sapta tālapaṅktīhi ci° M °tālapaṅktīhi citrāṇi darçanīyāni sapta° B °nīyā sapta°.

13. M °ndrapatanīyo i° B °tapanīyā i°. — 14[a]. M °ryyāṁ va° B °ryāṁ vaḍavā nāma°.

16. BM °nir ānanda parṁ°. — 18. B °ṁ | so° triṇi pu°. — 20. M °çravaṇagaṇasya nāyako° BM °so pravi° M °puriṁ praviçataḥ parinirmitāṁ çā°.

शाक्यमुनिरानन्द तथागतः सर्वंदमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वंदमस्तथागत आनन्दाभ्युन्नमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अभ्युन्नमस्तथागत उत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ उत्तरस्तथागतः समिताविनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ समितावी तथागतो धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो परिपूर्णं कल्पसहस्रं लोके अस्थासि कलदर्शं च तथागतं व्याकार्षीत् ॥ कलदर्शस्तथागतो भागीरथं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ भागीरथस्तथागतो अंगीरसं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अंगीरसस्तथागतो नागोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागोत्तमस्तथागतो नागबलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागबलस्तथागतः पुष्पं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्पस्तथागतः पुष्पोत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्पोत्तरस्तथागतो मेरुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मेरुस्तथागतो रत्नार्चिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ रत्नार्चिस[340a']थागतः पुष्पकृतं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्पकृतस्तथागतः दीपंकरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ दीपंकरे आनन्द तथागते दीपवती राजधानी अभूषि द्वादश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि परिक्षिप्ता । सर्वं पूर्ववद्वर्णनीयं ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
दीपंकरो पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
विनेसि सो षोडशसहस्राणि अर्हांति ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशेद्दीपवतीं सुरभिमितां ॥

1². M °ānanda tathāgataṃ sarvadarśaṃ tathā°. — 1². M sarvadarśa tathāgatas ānanda abhyu°. — 2. M °thāgato ānanda utta°. — 3¹. M uttaras ta ° mitāvī tathāgata vyā°. — 3². M °vī tathāgataḥ dharmanetrī tathāgataṃ vyākārṣīt | dharmanetrīm avalokayanto paripūrṇakalpaṃ saha° BM °ṇ | ka° B °gataṃ bhāgī°. — 5¹. M °s tathāgataḥ bhā°. — 5². M °s tathāgataḥ nā° B °taṃ tathāgataṃ vyā°.

6¹. B °ttamaṃ | tathāgataṃ°. — 6². M °s tathāgataḥ nāgaba°. — 7. B °lasya ta° M °bala tathāgataḥ° B °dgaṃ tathāgata vyā°. — 8¹. M pushpa tathāgataḥ pushpottaraṃ° — 8². M °ttara tathāgataḥ me°. — 9¹. M °s tathāgataḥ ratnārciṃ°. — 9². BM °rciṃ tathāgataḥ pushpaṃ (B °pushpa(m) °dgo)kṛtaṃ) tathāgataṃ vyā°. — 10. M °kṛtaṃ tathāgatas tathāgataḥ°.

11. M dīpaṃkaras tathāgatas ānanda dvīpava° B °gate dvīpava° BM °ṣhī | dvā° M °yojanāni āyā° BM °prākārehi sapta tālapaṅktīhi ci°. — 13. M sarvaṃ pūrva° BM °rṇanīyā | . — 15. B M °dīkaras dīpaṃkara ānanda (M °karānanda) paçcā° dhi mahā°.

16. M °rshīṇi mā° B °rmi | so ° rgitiṃ pu°. — 18. M °çramaṇa° BM °so prāvi° M °çe dīpava° B °tāṃ dī°.

दीपंकर आनन्द तथागतो सर्वाभिभुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वाभिभूस्तथागतः पद्मुत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पद्मुत्तरस्तथागतो अत्युच्चगामिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अत्युच्चगामी तथागतो यशोत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ यशोत्तरस्तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिस्तथागतः अर्थदर्शिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अर्थदर्शिस्तथागतस्तिष्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ तिष्यस्तथागतो पुष्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्यस्तथागतो विपश्यिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विपश्यी तथागतः शिखिनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शिखी तथागतो विश्वभुवं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विश्वभूस्तथागतः क्रकुच्छन्दं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ क्रकुच्छन्दस्तथागतः कोनाकमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ कोनाकमुनिस्तथागतः काश्यपं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ काश्यपस्तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिरहं तथागतः मैत्रेयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मैत्रेये खलु पुनरानन्द तथागते केतुमती नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनानि आयामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि परिक्षिप्ता । सर्वं पूर्ववद्वर्णनीयं ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
मैत्रेयो पश्चिमको भविष्यति ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
विनेष्यति कोटिशतानि सप्तति ।
पुरस्कृतो श्रमणगण[340b]स्य नायको
प्रवेक्ष्यति केतुमतीं मुनिर्मितां ॥

1[1]. M °ânanda tathâgata sa° BM °bhibhuṁ tathâgataṁ°. — 1[2]. M °padumaṁ tathâgataṁ°. — 2. M °ttara tathâgataḥ atyuccagâmiṁ tathâgataṁ°. — 3[1]. M °gâmiṁ tathâgato° B °gâmiṁ tathâgato°. — 3[2]. M °ttaraṁ tathâgataḥ çâkyamuniṁ tathâgataṁ°. — 4. M °darçi tathâgataṁ° B °rçiṁ tathâgato vyâ°. — 5[1]. M °darçi tathâgataḥ tishyaṁ°. — 5[2]. M tishyaṁ tathâgataḥ pushpaṁ tathâgataṁ° B °pushpaṁ tathâgataṁ°.

6[1]. B pushpam tathâgataṁ vipaçyi tathâgataṁ° M pushpaṁ tathâgataḥ vipaçyinaṁ tathâgataṁ°. — 6[2]. M vipaçyinaṁ tathâgataḥ çikhiṁ tathâgataṁ°. — 7. M çikhiṁ tathâgataḥ vi°. — 8[1]. M viçvabhus ta°. — 10[1]. M çâkyamunis tathâgataḥ°.

11. BM maitreyaṁ kha° M °r ânanda tathâ° BM °shi | dvâ° M °stâreṇa saptahi prâkârehi saptahis tâlapaṅktihi ci° B °kârehi sapta tâlapaṅktihi ci° pâṇavarṇehi | sa° M °varṇehi pû°. — 14. BM °nîyâ ||. — 15. BM °treya paçcâ° B °ti mahâ°.

17. B °bhâva ti pi° BM °ptati pu°. — 19. M °çravaṇagu° B °çramaṇagaṇasya° M °kshyata ketumatiṁ su°.

आनन्दितबुद्धानां आख्याता पुद्गलस्मारम्भिनां ।
इन्द्रध्वजातो याव अनागतो नापि मैत्रेयो ॥
भ्राता आदित्यवत्तपति प्रतपन्तं तेजसा पुद्गलसिंहं ।
पृच्छति अशोकारामे आनन्दो जिनं जितक्लेशं ॥
अद्भुत कीर्ति भगवतः . . . यशो चाद्भुतो दशदिशासु ।
किं कर्म करि भगवां येन नमन्ति लोके सदेवके ॥
श्रुत्वा च सो महर्षिः संशयछेदनागमस्वरनिर्घोषी ।
प्रतिभणति सत्वसारो आनन्दं मधुरवचनार्थे ॥
आनन्द शृणुतु मे यादृशमारोपितं कुशलमूलं ।
बुद्धेहि आदर्शेहि च तर्हि तर्हि संमुखेन ॥
बोधिं अभिप्रार्थयता प्रार्थयमानेन अद्भुतं स्थानं ।
सुमहन्ता अधिकारा मया कृता दृढचित्तेन ॥
दीपंकरे च बुद्धे सर्वाभिभूस्मिं बुद्धे आनन्द ।
पद्मोत्तरे च बुद्धे अत्युच्चगामिये . . . . . ॥
यशोत्तरस्मिं च शाक्यमुनिस्मिं च अर्थदर्शिस्मिं तिष्ये ।
पुष्ये चापि नक्षत्रे विपश्यिस्मिं चापि संबुद्धे ॥
शिखिस्मिं पि ककुत्सन्दे महात्मे कोणाकमुनि काश्यपे ।
सुमहन्ता अधिकारा कृता मया दृढचित्तेन ॥

1. M ânanditânâṁ ba° B °nditâṁ ba° M °khyâto pu° B °shadasimayapûrâbhinâṁ |°. — 2. M indradhva° yâvad anâto câpi° B °gato câpi° BM °treyo ṭâ°. — 3. B °dityeva tapantaṁ pra° M °tapantaṁ pratapantaṁ te° siṁha B °siṁhaṁ pṛ°. — 4. BM °ti (M °ti |) açokârâme ânanda (M °nanda) jinaṁ °çaṁ a°. — 5. B °gavataḥ yaço° M °gavato daça°.

6. BM kiṁ karma kari (M °ri) bha° M °ke ca B °ke ca | . — 7. M °tvâ ca maha° °pânanditaka° BM °rghiti pra°. — 8. M °ânanda manu° B °ânanda manu°. — 9. M ânanda° BM °da çruṇu° dṛçaṁ mayâro° kuçal (M °maluṁ ku°. — 10. M °kehi tarhi saṁ° BM °mratena ku°.

11. B °prâthayanto prârtha° M °prârthayanto prârtha° BM °sthâpitaṁ su°. — 12. M mâ mahatâ a° B sumahantâ adhikâ° kṛtâ kṛtsnâni° M °kṛtâ kṛtsnâni°. — 13. M °karena sarvavibhâvasmiṁ ânanda B °sarvavibhâvasmiṁ ânanda pa°. — 14. M pa-mottara° BM °dattoa | artheṁ ca abhraye yaço°. — 15. BM °ttare ca ça° B °rthadarçinâṁ | tishye ca pu° M °rçinaṁ tishye ca.

16. B pushye cài naxa° M °shye ca naxatâre vipaçyinasmiṁ 'pi saṁ° B °vipaçyinâṁ pi saṁ° BM °dhe ṭâ°. — 17. M °smiṁ pi° B °smiṁ ka° BM °kâçyapo° M °çyape B °çyape ca°. — 18. B sumahantâ mayâ kṛ° M sumahantâ mayâ bhûtâ kṛ° BM °dena a°.

एते महानुभावा भगवन्तो . . . . . लोकविश्रुता ।
उदारा सत्कृता मया तेन प्रभवामि आनन्द ॥
तेन यशो अतुलिया च कीर्ती अभ्युद्गता दशदिशासु ।
तेन अहं विरोचामि सदेवके सब्रह्मके लोके ॥
श्रुत्वान च सो वचनं अवितथवचनस्य लोकनाथस्य ।
आनन्दितो हृष्टचित्तो आनन्दो उत्तरं पृच्छेत् ॥
केवचिरमतीता ते संबुद्धा यन्ति लोकस्मि उत्तमा ।
केवचिरं अस्मासु हिताय सर्वस्य लोकस्य ॥
एवं कनकप्रकाशो हृष्टो संबुद्धो मुदितमानसो ।
चिरकालमतीतान् कीर्तयति महर्षिणो बुद्धान् ॥
एष परमार्थदर्शी समन्तचक्षु समसमो च बुद्धेहि ।
दर्शयति प्रातिहार्यं बुद्धो तथ स्वयंबुद्धेहि ॥
बुद्धानामेव विषयो अचिन्तियो अतुलियो असंखेयो ।
संहृष्टो हि भगवं श्रुत्वा वचनं अमृतकल्पं ॥
आनन्दो अधिगतो अर्थो सदेवकब्राह्मकस्य लोकस्य ।
बुद्धानां एष विषयो अचिन्तियो एष अर्थेहि ॥
एको शाक्यकुमारो शाक्यसुतो शाक्योत्तमकुलीनो ।
शाक्यकुलनंदिजननो बुद्धो तथ बोधयति लोकं ॥
दीपंकरस्य अपरेण परिपूर्णं कल्पकोटी आनन्द ।

1. M °ta mahâbhâvo amañtâ lo° B °ntâ lo° BM °tâ u°. — 2. M °ânañdo B °ndo te°. — 3. M tena me yaço atulayo kîrtir abhyu° B °liyo kîrttir abhyu° M °çadiçasuh ||. — 4. M tenâhaṃ virocati sade° B °devesu brahmaloke | M °hmake gra°. — 5. B çrutvâ ca so vacanam avitathavacano lokanâyakasyânnaṃ° M °tvâ ca so vacanaṃ abhitathavacanasya lokanâyakasyâna°.

6. B anañditamana hṛ° M anañditamana hṛishṭhacittâ ânañdo u°. — 7. BM °tâ saṃ° M °buddha yati loke ucyatâ B °nti loke ucyatâṃ ke°. — 8. M °asthâsu hi° rvalokasya ||. — 9. B °ditamânaso ci° M °ditatamanasa ci°. — 10. BM °tân kîrtta(M °kîrta)ya° yo (B °ṇo ||) buddha e°.

11. M °rthadarçi sa° BM °kṣo samasamaṃ ca° hi da°. — 12. BM °ti, B °ti ||) buddhaputâ° tha sarva(M °svaṃ)saṃbuddhehi lo°. — 13. BM °nâm ya acintiy(M °ciṃtî)yo a° saṃkhyeyo saṃ°. — 14. B °hṛishṭamanâ bha° M °hṛiṣṭamanâ bhagavan çrutvâ vacanam amṛ° BM °kalpânanta(M °nâṃta) a°. — 15. B °gatam artho° BM °devakasya bra° lokasya lo°.

16. M °ntiyo || eṣo anyehi B °nyehi e°. — 17. B ekaçâkya ku° M ehi çâkya° B °yottamakulîno çâ°. — 18. BM °kulanañ(M °na)dijo° tatha lo°. — 19. BM °atparena pa° M °pûrṇakalpa koṭi ânañda B °rṇo kalpakoṭi ânanda m°.

सर्वाभिभू इत्यभवो दीपालोके समुत्पद्ये ॥
असंख्ये च तस्मिं सर्वाभिभुनायके . . . . . ।
पद्मोत्तरो द[344ᵃ]शबलो कल्पशतसहस्से उत्पद्ये ॥
तस्य परिनिर्वृतस्य पद्मुत्तरस्य सुगतस्य . . . . . ।
अतुल्यनामि भगवां कल्पशतसहस्से उत्पद्ये ॥
अतुल्यनामिनाथे परिनिर्वृते लोकाधिपतिे पुरा ये ।
पंचहि कल्पशतेहि यशोत्तरो बुद्ध उत्पद्ये ॥
निर्वृते यशोत्तरस्मिं तमोन्धकारे प्रनष्ट लोकस्मिं ।
शाक्यमुनि बुद्धवीरो कल्पशतेन समुत्पद्ये ॥
निर्वृते शाक्यमुनिस्मिं संबुद्धे अर्थदर्शि उपपद्ये ।
नवनवते कल्पस्मिं आनन्द इमस्मिं उपपद्ये ॥
पंचनवते च कल्पे तिष्यो उपपद्ये लोकप्रद्योतो ।
द्वानवते च पुष्यो नरर्षभः लोक उत्पद्ये ॥
एकनवते च कल्पे विपश्यी . . . . लोके उपपद्ये ।
त्रिंशे च कल्पे शिखी विश्वभूरेव उत्पद्ये ॥
ककुच्छन्दो महात्मो कोनाकमुनी च काश्यपशिरी च ।
अहमेव आनन्द उत्पन्नो भद्रकल्पस्मिं ॥
व्याकृतो मया महात्मा भविष्यति बुद्धो अनागते अध्वे ।
मैत्रेयो महानुभावो आनन्द इमस्मिं कल्पस्मिं ॥
कल्पमशेषं भगवां दीपंकरो बुद्धो लोके अस्थासि ।
सर्वाभिभू च कल्पं अस्थासि हिताय लोकस्य ॥
प्रतिपूर्णा वर्षकोटिं पद्मोत्तरो पि लोके अस्थासि ।

1. B °dye s°. — 2-3. M °bhibhûtiyaka sûtarâkabhilolo° B °bhibhûnâyake sutarâ daça° BM °dye ta°. — 4. M °rvṛtasya padmotta° BM °gatasya atyu°. — 5. M °gâmi bhagâmi bhagavâa sikha° (l. sam.) B °gâmi bha ° sro su upapadye atyu°.

6. BM °purâ dre pañ°. — 7. BM °buddha u° B °dye ni°. — 8. BM °Itarasmiṃ samudha° M °kâle praṇa lokasmiṃ B °praṇashṭa lokasmiṃ çâ°. — 9. B °dhbabuddhavî° dye ni°. — 10. M °munismiṃ saṃbu° B °ddha | arthadarçi upapadye na°.

11. M °kalpasmin ânanda i° B °dye pañ°. — 12. M °pradyoti | . — 13. BM °pushpo nara° M °rshabho lo° B °dra e°. — 14. M °vipaçyi lo° B °çyi lo°.

16. BM °ndo ca mahâ loke(M °loke ko)nâ° M °muni ca kâ° BM °ri ca aha°. — 17. M °ca evaṃ ânanda u° kalpasmiṃ B °smiṃ vyâ°. — 18. BM °shyati | bu° te dhvani mai°. — 19-20. M °ânanda i° BM °smiṃ kalpânavaçeshâṃ(M °shaṃ) | bhagavân dîpaṃ° B °si sa°.

21. B °ya pra°. — 22. M paripû° BM °koṭi pa° M °ttaro lo° B °ttaro lo°.

अनुत्तगामि भगवां वर्षशतसहस्रमस्थासि ॥
पद्मोत्तरो भवति वर्षसहस्राणि अर्थदर्शी अस्थासि ।
पंचनवतिं च तिष्यो द्वानवतिं पुष्य अस्थासि ॥
अशीतिं वर्षसहस्राणि बुद्धस्य विपश्यिनो पुरा आयुः ।
सप्ततिं वर्षसहस्राणि शिखिस्य आयुस्तदा आसि ॥
षष्टिं च विश्वभुवस्य पंचाशत्ककुत्सन्दस्य पुरायुः ।
त्रिंशत्कोणाकमुनेर्विंशत्पुनः काश्यपस्येह ॥
अस्माकमपि आनन्द एतर्हि परीत्तक अर्हि लोके ।
वर्षशतमात्रमेव आयुः शाक्याधिराजस्य ॥
[एके अस्मान्तु आशीये एके प्रत्यान्तु असंगा ।
ऋद्धिकर्म स्थपेत्वान अनास्रवा परिनिर्वृता ॥]
आदित्यो व तपन्तो शरदस्मिं उद्गतो यथाकाशे ।
योजनशतं प्रभाये दीपंकरो स्फरित्वास्थासि ॥
प्रभासयन्तो दशदिशं धर्मं देशयन्तो दुर्लभोत्पादं ।
लोकान्दीपेति तेन दीपंकरो ति से सा संज्ञा ॥
सर्वाभिभू दशबलो अभिभूय प्राणिकोटिसहस्राणि ।
अमृतपदर्शि वि[341b]नेसि तेन से संज्ञा अनभिभूता ॥
पद्मोत्तरो पुरवरे यथागतो सरे अभिरमन्तो ।

1. BM °gāmi bhagavāṃ ca va(M °rṣa va)rṣa ° sthāsi ‖. — 2. BM ° ttaro(M °ttamo) çākyasiṃho varshaçataṃ(B °taṃ ‖) navati ° darçi(M °rçi)no a°. — 3. M pañcanavati ca ti ° vati pushya loke a° B °pushyo loke a°. — 4-5. B açītiṃ ca varsha° M açītiṃ varsha° BM °buddho vipaçyi(M °paçyi)no paro sahā (M °paro saha) açītiṃ varsha° M °çikhiṣyāṃ tasā āsi ‖ B °çikhiṣya ayaṃ ās ‖.

6. M shashṭhiṃ ca viçva° BM °bhu(M °bhuva)sya açītiṃ krakuchandasyā paro santi (M °santi) catvāriṃçat ko°. — 7. B °muni viṃçat pu° M °mune viṃçat pu° çirīṣya ‖. — 8. M °ānanda etarhi parītakaṃ lo(?)kaṃ B °ttakaṃ sokaṃ va°. — 9. B °çataṃ etramevaṃ āyuḥ | çā° M °mātraṃ evam āyuḥ° BM °kshāhirājasya(M °sya ‖) açītivarshasahasrāṇi ajito sthāsyati buddho | (M °ddho) a°. — 10. M eke asthāne ṛi ° ekam adhyātmaḥ karma° BM °ṇā ṛi°.

11. B ṛiddhika° M °rma sthāpayitvān anāsravā° BM °vṛitā ā°. — 12. BM °tyo ca tapa° dgate ya° B °kāça ya°. — 13. BM °ro spharitvā asthāsi pra°. — 14. B °bhāsento da° M °bhāsanto daça diça dharmaṃ deçayantaṃ ‖ durlabhātpādā B °dharma deçayantaḥ durlabhotpādā lo°. — 15. BM lokānudīvā sapa(M °ena)gato tena dī°.

16. M °te abhibhūya prāṇako° BM °ṇāni a°. — 17. M °damin vine° B °jñā | a° M °bhūtāḥ ‖. — 18. M °ttamo pu ° to sarasi abhiramamāṇa B °nto a°.

अद्दर्शि रथचक्रमात्रं सरसिं अभ्युद्गतं पद्मुमं ॥
सो तत्र अभिरुहित्व निषीदि पर्यंकं आभुंजित्वा ।
स्पर्शेसि पंचाभिज्ञा विलायमाने महापद्मे ॥
पंचाभिज्ञो भूत्व ऋद्धिये वैहायसमभ्युद्गम्य ।
उपश्रित्य बोधिमूले दशबलो सर्वज्ञतां प्राप्तः ॥
उद्गम्य तालमात्रं अभाषि अभ्युद्गामी भगवां ।
तेन. . . . . . . अभ्युद्गताह्वयो ति संज्ञा ॥
वैस्तारिकं अभूषि भाषनं . . . अद्यान्तदमकस्य ।
अपरिमितयशो भगवतो तेन यशोत्तरो ति अमु संज्ञा ॥
अश्वखोलपुरवरा निष्क्रम्य शाक्यियो गौतमगोत्रो ।
अपहाय राज्यं सप्त सो शाक्यमुनीति अमु संज्ञा ॥
अर्थंखि अर्थदर्शी अरहत्वे विनेमि श्रावकशतानि ।
तेन समन्ता लोके अभूषि जिन अर्थदर्शीति ॥
तिष्यमहे वर्तन्ते तिष्यो उत्पन्ने लोकप्रद्योतः ।
तेन समन्ता लोके तिमिरापनुदस्य तिष्यो ति ॥
पुष्यमहे वर्तन्ते पुष्यो उत्पन्ने लोकप्रद्योतो ।
तेन समन्ता लोके नयपथाह्वयो स पुष्यो ति ॥
अनिमिषमसन्नचक्षुर्विपश्यी रूपाणि पश्यति अमीयैं ।
विपश्यीति विशुद्धनयनो तेन विपश्यी अभूत्संज्ञा ॥

1. B addarçi° M adarçi rathacakra° BM °saṁsi abhiudgato padumaṁ çobho | . — 2. B tatra° M tatrābhi° BM °abhiya paryaṁka(M °ryaṅka)m ābhuñjitvāna spa°. — 3. B °sparçeti paṁ° M °bhijñā°mi° B °dume yaṁ°. — 4. B yañcābhijño bhutvā° BM °ṛddhiye° aya u°. — 5. B °çrityaṁ bodhimule da° M °dhimule da ° prāpto B °ptaḥ u°.
6. BM °si | abhyocca ° vāṁ te°. — 7. BM tadbāṁ abhyocca° M °ahvaye ti saṁ°. — 8. B °naṁ || adā° M °naṁ adāṁtadama° BM °karya a°. — 9. BM °mitayaçasya bha° M °ttareti° BM °abhāsi saṁjñā(M °jñāḥ) ri°. — 10. BM °aphilā pu° M °varāṁ niṣkra° BM °çākiyottamo gautamo(B °gautamaṁ) sagotra | .
11. M avahāya sarathe sa° BM °pta yo çākyamuni(M °ni)ti abhāsi saṁjñā | . — 12. M arthesmiṁ arthadarçi arahatve ca nirvāṇī çrā° B °tve ca vine ° tāni te°. — 13. BM tena saṁjñā ° jino artha°. — 14. BM tishye mahe vartita(M °rte)ṁ tishyo utpa-(M °upapa)dye° M °loke pradyote || B °taḥ te°. — 15. M °samayajñā° B °timilāpaduna° M °timilāpadutasya tishyeti | .
16. B °vartate padiye u° M °padiye ityaye lo° dyoto B °dyoto te°. — 17. M °samayajñā ° bhaya saṁpadyati B °yo saṁpadye ti | . — 18. M °anamiṣasa° B °kṣu vipaçyi rū° M °r vipaçyi rūpāṇi paçyati || āmaryo B °amryā ri°. — 19. M vipaçyīti° BM °nayanā te° M °vipaçyī abhūtaṁ saṁjñā B °abhūnaḥ saṁjñā a° | .

सर्वं पि सर्वकराणि विधीनि अनुशासते पुण्यविपाको ।
तेन. . . .भगवतो विपश्यीति अभु समाज्ञा ॥
अभिसंबुधित्व जिनो लोकोकेति विपश्यी यं लोकं ।
वैस्तारिकधर्मं कृत्वा तेन विपश्यीति अभु संज्ञा ॥
यस्योत्पादा लोके हुताशनो च प्रज्वलितो समन्ततो ।
अतीरिव शिखी प्रदीप्यते तेन शिखीति अभु मे संज्ञा ॥
उत्पन्ने च जिनेन्द्रे देवो तदा प्रवर्षति अच्छिन्नं ।
धाराहि नैपुण्यासि लोको विश्वभुव आसि संज्ञा ॥
क्रकुच्छन्दस्य भगवतो कोनाकमुनिस्य काश्यपशारिस्य ।
कुलवंशात्प्रभूतानि मातापितृनामधेयानि ॥
आदित्यगोत्रो तेजस्वी इक्ष्वाकुकुलसंभवो ।
जातीतः क्षत्रियो अयो भगवां अग्रपुद्गलो ॥
अभिते ब्राह्मणकुले अनेकरत्नसंचये ।
अपहाय विपुलां कामां प्रव्रजिष्यति ब्राह्मणो ॥
आविस्फीते कुले चैव सुगतिमतिमण्डिते ।
पृथिवीमण्डे मैत्रेयो भविष्यति अनागते ॥

प्रथमस्मिं संनिपाते षण्णवति कोटियो भविष्यन्ति सर्वेषां [369ª] मेव अर्हन्तानां क्षीणास्रवाणां धुतरजानां । द्वितीये पि संनिपाते चतुर्नवति कोटियो भविष्यन्ति

1. M sarvaṃpi° BM °vidhīnisha(M °nimaya) anuśāsate(M °sana) puṇyavipāko te°. — 2. BM tena bhavati vi° M °paśyīti abhūt sa saṃjñā ‖ B °abhū samajñā a°. — 3. M °buddhitvā jinā o° BM °ketvā vi° M °paśyī yaṃ loka B °śyīya lokaṃ ve°. — 4. BM vaiparidharmaṃ(M °ramaṃ) vyākṛtya tena° M °paśyīti abhūt sa saṃjñā ‖ B °abhū samajñā ‖. — 5. M yasyotpā° BM °loke hutāśano ca pra° M °jvali samantatosmiṃ B °ntatosmiṃ a°. 6. B °khīti abhū samajñā ‖ M °abhūt sa saṃjñā ‖. — 7. M °nendre devī tadā° rahati avicchi° BM °ṃna dhā°. — 8. B °tenurṇyaṃnaṃ° M °lenuṇyanā° BM °prabhavasya abhūsamajñā(M °jñāḥ) ‖. — 9. BM krakutsaṃ(M °kucchaṃ)dasya bha° riṣya ka°. — 10. BM °vaṃśyāt prabhṛtā mā°.

11. B °tejasvī ‖ °vo jā°. — 12. M jātiye kṣa° bhagavān agrapuṃgavo B °grapuṃgavo aji°. — 13. B °mūrcayam apahā° M °saṃcaya samahā°. — 14. B samahāya° BM °ṣyati ‖ brāhmaṇo pi°. — 15. M °sphītakule ca vasumate pra° B °le ca vasumati° BM °te pṛ°.

16. M °vimaṇḍale mai° °ṣyati ‖ maitreyā anā° B °ṣyati maitreyā ‖ ‖ anā° BM °gate adhvāne pra°. — 17. M °maṣmiṃ saṃnipāte navati ko° BM °ṣyati ‖ sa° B °vanāḥdānu evam arhatānāṃ° M °ṣām evaṃ arhantā° BM °jānāṃ dvi°. — 18. BM dvitīyaṃ pi (M °yaṃ vi) saṃni° B °pāte ‖ catu° M °viṣyaṃti ‖ sarve arhantānāṃ vaśībhū° B °ṣyanti ‖ sarve arhatānāṃ vaśī°.

सर्वेषामर्हन्तानां वशीभूतानां धुतरजानां । तृतीयस्मिं संनिपाते षण्णवति कोटियो भविष्यन्ति सर्वेषामर्हतां वशीभूतानां धुतरजानां ॥

दीपंकरो महाभागो अतीते आसि क्षत्रियो ।
सर्वाभिभू दशबलो सो अतीते आसि ब्राह्मणो ॥
पद्मुत्तरो दशबलो अतीते आसि क्षत्रियो ।
अत्युच्चगामी भगवां अतीते आसि ब्राह्मणो ॥
यशोत्तरो शाक्यमुनिरतीते आसि क्षत्रियो ।
अर्थदर्शी च तिष्यो च पुष्यो चापि नरोत्तमो ।
अतीते ब्राह्मणा एते भावितात्मा महर्षिणो ॥
विपश्यी च शिखी चैव विश्वभू चैव क्षत्रिया ।
क्रकुत्सन्दो कोनाकमुनि काश्यपश्चापि ब्राह्मणा ॥
शुद्धोदनस्य राज्ञो इक्ष्वाकुकस्य पुत्रो नाथाय ।
शाक्यकुलनन्दिजननो शाक्यो मनुजवृषकुमारो ॥
कोटीशतपरिवारो स्वजिन समुत्तरलोके विरजो ।
विमुक्तो विमुक्तचित्तो मैत्रेयो भविष्यति सत्था ॥
द्विहिमेव ते कुलेहि उत्पद्यन्ति नरोत्तमाः ।
क्षत्रियकुले च प्रथमं अथवापि ब्राह्मणकुले ॥
यदा हि क्षत्रा आक्रान्ता लोकस्मिं भोन्ति क्षत्रिया ।
तदा क्षत्रियकुले बुद्धा उत्पद्यन्ति नरोत्तमाः ॥

1. M °ṣṭyesmin saṃnipāte ° viṃçatiṃ sarvehi dhu° B °vāsatāṃ dhu°. — 3. B °sa kshatriyo | . — 4. BM °so jātīye brāhmaṇa a(M °ā)si | . — 5. M padmottamo da° B °jātīye asi kshatriyo | M °kshatriyo.

6. BM abhiyucca° B °gāmī bha ° ye asi brāhmaṇo yaço°. — 7. B °munir jātīye asi° M °muni jā ° ñsi ksha°. — 8. B atthadarçī° M °darçi ca ti° BM °pushpo cā°. — 9. M °hmaṇa ete thā bhā° B °ete tā bhā ° rshiṇā | M °rshiṇāḥ | . — 10. M °vipaçyī ca° B °çikhi caiva vi ° caiva kshatriyo° | .

11. M krakucchandā ko° B °ndo nāka ° hmaṇaḥ | M °hmaṇo | . — 12. BM °ikshvākuku(B °kuṇa)tasya putro vāryādya ça°. — 13. M °lanandija° BM °no çākyadhīro çākyam° ra ko°. — 14. B °çataṃpa ° trā çāçuraçca° BM °virajo vi°. — 15. M vigatavimukta vimuktaci° B vimuktavimuktaci° M °treyati bha° B °shyati | sa° BM °jñā dā°.

16. M °tpadyaṃti na°. — 17. B °maṃ | atha ° kulasmiṃ | M °kulasmiṃ. — 18. BM yadā agra ākhyātā(B °ta) lo° M °bhonti kshatriyāḥ ta°. — 19. BM °kula kula ku° M °tpadyaṃti na°.

यदा तु गुणसंख्याता लोकस्मिं भोन्ति ब्राह्मणाः ।
तदा ब्राह्मणकुले बुद्धा उत्पद्यन्ति महर्षिणः ॥
चतुःसंघातिके दृष्ट्वा लोकनाथं दीपंकरं ।
अट्टिलं प्रसवे दृष्टो बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
सुवर्णपुष्पं . . . . गृहीत्वान कृतांजलि ।
सर्वाभिभुं चोकिरेसि बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
हिमपिण्डसंकाशां पुष्पां गृहीत्वा पुष्पाण अंजलिं ।
पद्मुत्तरं चोकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
अभ्युद्गगामी भगवां लोकस्य अनुकम्पको ।
हिरण्येन चोकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
यशोत्तरं महाभागं भिक्षुसंघपुरस्कृतं ।
उपासनेन मतिमाने बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
गंधां गृहीत्वा . . . सुरभिगंधा महारहां ।
शाक्यमुनिं चोकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
सुवर्णरूप्यवैडूर्यं गृहीत्वान कृतांजलि ।
अर्थदर्शिं चोकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
तिष्यं चाहं लोकनाथं संमुखा हं अभिस्तवे ।
बाहुल्यप्रयोगेन बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
पुष्यं चाहं समापन्नो संहृष्टो प्रांजलीकृतो ।
नमस्यमानो अभ्यासि बोधिं प्रार्थेन्तो नु[345ᵇ]त्तरां ॥

1. B °saṁkhyāto lokasmiṁ° M °lokasmin bhonti brā°. — 2. M °buddha utpadyanti maharshiṇaḥ | . — 3. M caturdvaṃsake°. — 4. BM jaṭila(M °lo) prasave pramudito bodhiṁ prārthayed anu°. — 5. B °kāna sarvā° M °pushpaṁ gṛaha°.

6. B °bhibhuṁ o° M °bhibhū o° bodhi prārthayata a° B °prārthayata a° BM °rāṁ bo°. — 7. M °piṇḍakāśaṁ pushpaṁ pushpāṇa° B °śaṁ pushpa pushyām°. — 8. M °ttaraṁ cokirohaṁ° B °raṁ cākiro ° prārthayed anu° M °prārthayatām°. — 9. BM abhyucca° M °bhagavāṁ lokasya anu° B °lokasyāna° BM °ko hi°. — 10. B °kireta bo° M °kiretaḥ | bo° BM °prārthayatā(B °tā a)nu°.

11. BM °ttara mahā°. — 12. BM upa(M °pā)yanena ° prārthayatā(B °tā a)nu°. — 13. BM °hetvāna su° M °dhā mahārhā B °dhā mahārhāṁ śā°. — 14. B °niṁ | a° M °kiretaḥ ahaṁ bo° BM °prārthayata(B °to°) nu°. — 15. B °rṇasya rūpyasya vaiḍūrya gra° M °ḍūryasya gṛhītvā° BM °jaliṁ | .

16. B °darśi a° M °darśi akiretaḥ bodhi prārthayatām° M °prārthayatā anuttarāṁ ti°. — 17. B °mukhānthaṁ abhistave | . — 18. BM °bodhiṁ(M °dhi) prārthayatānu°. — 19. M °pannaṁ saṁ ° kritaḥ B °kṛitā | . — 20. BM °prārthayatām(B °tāru)ttarāṁ | .

विपश्यिं दृष्ट्वा आगतं पूर्णमासी व चन्द्रमं ।
असितं प्रसारे मानं बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
शिखिनं लोकाधिपतिं भिक्षुसंघपुरस्कृतं ।
तर्पेमि खाद्यभोज्येन बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
विश्वभुवं च महार्हेहि चीवरेहि सश्रावकं ।
आच्छादये संप्रहृष्टो बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
त्रिहि च लोकनाथेहि ब्रह्मचर्यं चरे अहं ।
काश्यपो मां वियाकार्षी बोधिं प्राप्स्यसि अनुत्तरां ॥
आपंसहि ह्रती चेव त्रीहि प्रार्थयामि निर्वृतिं ।
त्रीहि च शासितो लोके त्रिंशको च विवर्तितः ॥
एकनवतिमि कल्पे यदा लोके विवर्तितो ।
अथ अन्ये बोधिसत्वो नव कल्पानि संसरे ॥
वीर्यकायेन सम्पन्नो प्रज्ञापुण्यसमाहितो ।
नव कल्पानि स्थापेति वीर्येण पुरुषोत्तमः ॥
वीर्यन्तु यत्नेति बोधिं अनन्यमार्षितं बलं ।
न च वीर्यं न प्रज्ञा बोध्यंगबलसिद्धियं ॥
महानद्या नद्यसंदमीन समुद्रागच्छन्ति नरोत्तमा ।
विवर्तमाने लोकस्मिं भवन्ति पुन पुंगवा ॥
ते बोधिं कल्पशतेन समुद्रानेन्ति नरोत्तमा ।
अथ एकनवते कल्पे संबुद्धो शाक्यपुंगवो ॥

1. B vipaçyiṁ dṛ° M vipaçyiṁ dṛṣṭvāṁ āgatāṁ °sī va caṁdramaṁ | B °sī ca candramāṁ | . — 2. M asitaṁ prasta° B °mārgaṁ bo° BM °prārthayatānu°. — 3. M çikhiṁ ca lo° °skṛtāḥ || . — 4. M tarpeçi khā° BM °prārthayatānu°. — 5. BM °ca marhārhehi cī°.
6. BM °prārthayatā(B °to s)nu°. — 7. M santitarāṁ loka° brahmacarya care°. — 8. BM °māṁ vyākā° B °prāpiçkhi anu° M °prāpayati 'anu°. — 9. B °kṛtīye ca trehi trehi prārthayeni nirvṛtiṁ | M °ehi prākṛtīye ca tehiṁ prārthaya nirvṛtiṁ | . — 10. B trihi ca çitu loke triṁçako na vivar° M °rtitā | B °rtitaḥ v°.
11. M °ipe yathā loke vivartitāḥ | B °loke vivartito | . — 12. M anye bodhisatvā na° B °dhisatvā na° M °lpāṇi saṁsared | . — 13. B viryaṁ kā° M viryyakāyena saṁpanna° hitaḥ | . — 14. B °sthāvesi° M °sthāpesa viryena samanvāhitaḥ | nava kalpāni sthāpesi° tama | . — 15. M viryaṁ tu yatana bo° B °nte yatnedi bodhiṁ anyamabhā° BM °sitaṁ dayabala(B °bala /).
16. B na viryaṁ na prasantaṁ° M °bodhiṁgabalam iddhiyaṁ | B °bala indriyā pra° | . — 17. M prabhāyaṁ° BM °samudā(M °dāya)gacchati nara°. — 18. M vivartamā lokasmin bhavaṁti puṅgavā B °nti puṅgavāṁ | bo°. — 19. M te bo° B bodhi kalpa° BM °dānehi nara°. — 20. B °buddho çā° M °buddha çā° B °gava dā°.

दानशीलं परिपूर्य बोधिसत्त्वा महायशा ।
दानं शीलं च प्रज्ञां च वर्णयन्ति महर्षिणां ॥
बुद्धान दानं सुगतेन देशितं
वर्णोनभावेन वर्णोसमुद्धिना ।
तादृशं सुगतमनुस्मरन्तो
निरामिषां को न लभेत प्रीतिं ॥

इदमवोचद्भगवां सदेवमनुष्यासुरलोको भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

समाप्तं बहुबुद्धसूत्रं ॥

महार्थं धर्मसंभारं महाजनहितावहं ।
महावस्तु महाख्यानं सद्धर्मसुगतेन हि ।
सर्वसत्त्वानां हिताय संबुद्धेन प्रकाशितं ॥
ये च देशेन्ति सद्धर्मं शृण्वन्ति ये च देशितं ।
सर्वे ते अधिगच्छन्ति सिद्धामपदमच्युतं ॥
सर्वद्रुमस्य पुर कान्तिरभूषि सिद्धा
आचारदानदमधैर्यगतीर्हितैषी ।
संविघ्नक्षयवशितो तदभूषि शक्तो
मा व्यापयिष्यति ममैव इतो यथाज्ञानात् ॥
सो निर्मिणित्व नरकं सर्वद्रुमस्य तस्य
ये दानशूरसुभगा प्रपतन्ति यत्र ।

2. M °yuyayanti°. — 3. B buddhā ca dā° M buddhāya dā° B °taṁ anuvarṇya° M °taṁ anopamopama anusmaranti [illegible] | . — 5. M taṁ tādṛ° anusmaranto ni° B °nirāmiṣāṁ kā na labhate prītiṁ || M °labhateya prītiṁ || .

7. M idaṁ ca [illegible] bhāṣitam abhyanandati || . — 8. M iti çrīmahāvastu [illegible] ba° B °ddhakaṁ sū° M °traṁ samāptam || . — 9. M mahārthaṁ dha° B °haṁ ma°. — 10. M °bhadantena sugatena hi || hitāya te | khitaṁ sarvaṁ hitāya sarvasattvānāṁ hi | tāya lekhitaṁ hitāya sarva°.

11. B sarvasarvasattvānāṁ | hitāya sarvasaṁbu° M sarvasattvānāṁ saṁbuddhena hitāya sa pra°. — 12. B ye ca deçanti sa° M °dharmaṁ çṛṇvanti ye ca deçitaṁ | . — 13. M °gacchanti si° B °cchanti si°. — 14. B siddhaṁ sarvadaṁ [illegible] ābhāti āryānadam [illegible] jagati° M siddhaṁ sarvaṁ ca [illegible] ca [illegible] ca [illegible] ca || [illegible] eva taṁ [illegible] jagati [illegible] ca || B °tasi saṁ°.

16. M saṁvighna° B saṁvijñāna [illegible] sthi | [illegible] M °çakraṁ mā [illegible] | yasyati maivam [illegible] ito || . — 18. B so nimini° BM °kaṁ siddhāya tasya ye° M °çura gaṇavāṁ prapataṁti || atha sar° B °prapatanti | atra sa°.

संहृत्य वीर यत ते दुःखमेवरूपं
दानं निदानं सर्वसत्व सुखी भवन्तु ॥
शक्रो ब्रवीत्प्रमदामदमेव वीर
किं प्रार्थयेत् भगवतीसुरनां परत्र ।
सो [343ᵃ] ह्यब्रवीत् भगवतीपुरे नास्ति काय
प्रागेव खो भगवतीपुरवर्षितेषु ॥
यत्र न जानति जरां न च मृत्यु व्याधिं
न च . . . प्रियजन: प्रियविप्रयोग: ।
शान्तं निरालयं निरन्तरदुःखमोचं
प्रार्थयामि पदमच्युतं निर्वृतिं च ॥
सो ह्यब्रवीत्परमदुष्करमेतत्स्थानं
बोधीविबोधनकं कामरतिप्रहाणं ।
निवर्तय मतं स्वकं भजयाहि छन्दं
कामसुखे विपुलभोगसुखे च रमे ॥
शक्रासनं यदि भवे मम निश्चयार्थं
सर्वैश्च कामरतिभिः न च विप्रयोगं ।
न स्येव कामगुणसौख्यमिवह बुद्धि
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
दिव्यानि मानुषसुखानि च यानि लोके
यं चैव जन्मनि सुखानि सुखं चमूर्ध्वं ।
ते कल्पकोटिनयुता सुखितो भवेयं

1. BM sa(M saṃ)hṛtya viryavaṃ te (B °ryavanta) duḥkham evaṃrūpaṃ sarvaṃ dānaṃ m° B °evaṃtvaṃ sa° M °bhavantu B °ntu ca°. — 3. BM °vît | pramadāmadameva vira (M °meta vira) kiṃ prārthayate bhagavatīṃ su° M °para ? | . — 5. B sû hya° M so hya-bravît paramabhagavatīpura me sti° B °t bhagavatîpura me sti° BM °prāgeva sukho bhagavatī puri(M °tisho ni)marthakesho | .

7. BM °jânati jarâ(M °ti marâ) na ca mṛtyu vyādhiṃ na ca priyajanaḥ(M °jato) priya-(M °ya-)vi° M °yoge || B °gaḥ çâ°. — 9. M çântâ nilâraya niraṃtaraduḥ° B çânta nirâ-laya niranta° BM °mi padacyuti nibhā ca (M °bhā va) | .

11. BM °bodhivibodhanaṃ kāmarati(B °tiṃ)prahâṇâṃ | . — 13. B bantuṃ niravrtta° M bantuṃ vibhartta ° eva jamayâhi chaṃdaṃ kâ° B °chanda kâ° M °gasukhaṃ ca°. — 15. BM çakrâçanayavibhava(B °bhato) ma° M °nibitakâ° B °kaṃ sa° M °tibhis na° B °yo-gaṃ na°.

17. B °khyaviha° M °khyavibuddhim buddhiḥ || sa° B °dhiṃ na nivartta°. — 19. M °sha-mukhâ °ko || yaṃ° B °jatmani° BM °khaṃ ûrddhaṃ(B °rddhaṃ ||.

21. BM °koṭi(M °ṭi)nayutâ saṃ(M °su)jñâtâ prasadhitâ(B °dhi) na vira°

सर्वज्ञताये प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
दुःखानि यानि च दृष्टानि च श्रूयते च
ये कल्पकोटिनयुतेषु बहुप्रकारं ।
ते दुःख कल्पनयुता दुःखितो भवेयं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यावन्तरेण परमार्थविदू भवेयं
तावन्तरं यदि अवीचिगतो वसेयं ।
वीर्यं च मे न प्रतिसंहरणाय शक्यं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
. . . .
. . . . यत्र बाल ।
भुञ्जेय अयोगुड पिबेय विलीनलोहं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
पातालमध्ये निवसे वधकेहि सार्धं
भक्षे शरीरं च पुनः पुन संजनेय ।
तद्दुःख तादृशकमुद्वहितुं समर्थो
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
शरशक्तिवर्षं यदि वर्षयि तीक्ष्णधारं
सर्वं शरीरं यदि छिद्यति मे अशेषं ।
तद्दुःख तादृशकमुद्वहितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥

2. BM °çrūyate ca kalpeshu nayu(M °nayatra)te°. — 4. BM °khitā bha° B °jñatā praṇidhiḥ na ni° M °jñatā praṇidhi naṁ vivartta°.

6. BM vārajinaṁ pūrva eahaṁ (M °pūrvaeahaṁ) parihareyaṁ hi varshakoṭiṁ yāvanta(M °rantta)rega° B °vidu bha° M °vidur bhaveyaṁ ‖ tāvantaraṁ° B °raṁ yāva avī° M °vīgata vaseyaṁ avī°. — 8. B °pratisaṁha°kyaṁ | sa° BM °dhiṁ na vivarttayeyaṁ | yatra bāla(bāra) bhuñjeya a°.

12. BM °leya ca lohaṁ sarva° M °dhiṁ na vivartta°. — 14. B °madhyenivasema vadha° M °madhya tivaseya vadha° bhajje çarīraṁ punar va se janeyaṁ B °rīraṁ punaḥ na ca saṁjaneyaṁ tad duḥ°.

16. M ta duḥkha tādṛçakaṁ udva° B tad duḥkha tādṛçaṁkaṁ udva° marthā sarva° M °marthaṁ sarva° dhiṁ na vivartta°. — 18. BM saṁ(M sa)ktaṁ çakti° B °rshayi tīkshṇadhāraṁ sa° M °chidyati açesha du° B °chijjeyi açeshaṁ du°. — 20. BM duḥkhaṁ (M °khaṁ ‖) tādṛçaṁ(M °çakaṁ) sama° B °martha sarva° M °marthaṁ sarva° B °ṇidhi na ni° M °ṇidhi na vivarttayeṁyaṁ ‖.

यदि गंगवालुकसमेषु करित्व पूजां
बुद्धेषु पश्चाहं लभेयमिमग्रबोधिं ।
तं तावद्दीर्घं भवं संसरितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
गर्भाशये यदि भवे महकल्पकोटी
जातश्च जातिमृतं विक्लेय चर्मं मे सो ।
तद्दुःखं तादृशं शरीरगतं सहेयं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यानि च दुःखा नरके तथ तिर्यग्योन्यां
प्रेतमनुष्यकायेषु बहुप्रकारं ।
तं दुःखं सर्वं निपते यदि मे शरीरं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यावन्ति प्राणनयुता विनयेय बोधौ
तावन्ति कल्पनयुतां नरके वसेयं ।
तं दुःखं तावचिरमुद्वहितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं [343b] न निवर्तयेयं ॥
नाहं पुनः इतो निवर्तयितुं समर्थः
एषो मे निश्चय कृतो जगतो हितार्थं ।
यावन्न प्राप्नमुत्तं परिपूर्णमाशा
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
संनाह एष दृढ वज्रमयो संनद्धो
दाने दमे प्रशमे न मे चास्ति खेदो ।

1. BM °lukasamañyeshu ka° pavya(M °cyam)haṁ labheyaṁ imam agra° B °dhiṁ ca°. — 3. B na tāvad dī° M na tāva dirghaṁ° BM °bhava saṁ° ṇidhiṁ(M °dhi) ti nivu°. — 5. B °mahatkalpa° M °koṭiṁ jāta ca° BM °pata khi(B °la cchi)jjaye aṅgamaṁ | .
7. B duḥkha tā° M duḥkhaṁ ca tā° dhiṁ na viva°. — 9. M yāti ca° ke tathā tiryagyonibhyāṁ pretama° B °ke tathā tiryagyonibhyāṁ pre° BM °nushyanti bhe°.
11. M duḥkha sa° te ca yadi° śaṁ praṇidhiṁ na viva°. — 13. M yāvantaṁ prā° B yāvantaṁ prāṇanayutā vineyeyaṁ lo° M °nayutāṁ vineya loke tāvantī ka°. — 15. B °duḥkhā tāvaciraṁ udva° M °duḥkha tāvaciram u° ṇidhiḥ niva°.
17. M nāhaṁ punar itā nivartti° ada sa°. — 19. M yāvacca prāptam mya anuṁ° B °ptam asya taṁ pa° M °jñajñāya praṇidhi na ni°.
21. M saṁtāha e° B °dṛdha ca jānayo° M °jramaye samnaddho dāme dame vva° pa na asti° B °pe na me °dā°.

सत्त्वान मोचयितुं हं अपुनःभवाय
सर्वज्ञताये प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
एवं निश्चितमनो सुविनिश्चितार्था
बोधीनिबद्धहृदया विचरन्ति लोके ।
संचितकुशलनिचय पारगता समुद्रं
प्राप्नोन्ति बोधिं सकलं समुधिं निहत्वा ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो यदा भगवां न्यग्रोधारामे पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे विविधविचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति यदा राहुरसुरेन्द्रो वेमचित्री असुरेन्द्रो मुचिलिन्दो असुरेन्द्रो अन्ये च षष्टिरसुरनयुतानि अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं व्याकरित्वा बहूनि च प्राणकोटिसहस्राणि आर्ये धर्मे प्रतिष्ठापयित्वा आत्मना च स्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृत्वा दृष्टस) अविपरीतपर्ययो शास्तुः शासने उत्थायासनातो येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवतो पुरतो इमं उदानं उदानयति ॥ लब्धा मे पुत्र सुलब्धा लाभा यस्य मे ईदृशो पुत्रो द्विपदानामुत्तमः सर्वगुणैरुपेतः । अमोहन्ते पुत्र सफलं चक्रवर्तिराज्यमपहाय महान्तं च ज्ञातिवर्गं विजहित्वा अभिनिष्क्रान्तः । अमोहं ते सफलं षड्वर्षाणि दुष्करं चीर्णं यहो अमोहं ते सफलकृतेन बोधिः प्राप्ता । अमोहन्ते सफलं च धर्मो प्रकाशितं यस्य ते सदृशो नास्ति सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सश्रमणब्राह्मणिकायिये प्रजायां सदेवमानुषासुरायां ॥ ममापि पुत्र अमोहं सफलं च जीवितं

1. M satvāna mocayitāni ahaṁ punarbhavāya sarvajñatāye praṇidhi na nivartayeyā. — 3. M 'çcitam abhinniçcitārtha bodhini' B 'matiḥ su ' tārthaḥ bodhiṁ nibo' vicarahi loke ‖ M 'vicaranti loke ‖. — 5. M 'pāramu samudra prāpnanti bodhisatvāḥ' B 'pnoti bodhisaṁcayaṁ samudraṁ ni'.

7. M 'vaihāyase aṁtarīkṣe vividhavici' BM 'roti ‖ yadā' M 'rāhulasurendro' BM' 'vemacitri(B 'tri) ca sure' ndro anye(M 'nye) ca shashṭi(M 'shṭhi)r asuranayutāni anuttara(M 'nuttaraṁ)ṁ' M 'koṭisahasra rpā' B 'bahuni ca prā' M 'rāṇi āryya dharma pratishṭhā' B 'tānam ca pra' M 'tiṣaṁ dṛishṭasatyā a' B 'shṭasatyā a' M 'ritapratyayā çāstuḥ çāsane utpāyāsanāto ye' rāṁ tenāñ' BM 'maṁ udāraṁ udānayati ‖.

13. M lābhā me su' sya me īdṛç' dānam uttamo sarva' peto. — 14. M amohaṁ te pu' BM 'phalā cakra' M 'ya mahāntaṁ ca jñā' B 'vaṁ a'. — 15. B amoham ‖ te saphalāṁ sha' M 'shaḍ varshā' ruṁ ārṇaṁ' haṁ te sa' BM 'phalākṛi' M 'bodhi prāptāḥ a'.

16. M amoha te sapha ' dharma prakā' BM 'çitaṁ ‖ yasya' B 'te sadṛço nāsti sadevake lo' M 'çravaṇabrāhmaṇake brāhmaṇike prajā' B 'hmaṇavaniya' M 'shāyāṁ surāyāṁ ma'. — 18. B 'pi yatra ' sya me me vishaya e' M 'sya me vishaya sadṛço pa' sarve loke' B 'sa loke' M 'nāṁ agre

यस्य मम विषये एतृशो पुत्रो उत्पन्नो असदृशो सर्वलोके देवमनुष्याणामग्रो । साधु पुत्र सर्वलोके अर्थकामहितैषी अनुकंपको अनुकंपामुपादाय ममापि पुत्र अनुकम्पामुपादाय यावतकं कपिलवस्तु वासं वसितुकामः तं दैवसिकं राजकुले भुंजेति । अधिवासयेति खलु भगवां तूष्णीभावेन ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवतो तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा हृष्टो प्रीतो रोमहर्षजातो संवृत्तो भगवतः [344a] पादौ शिरसा वन्दित्वा त्रिष्कृत्वं प्रदक्षिणीकृत्वा येन भिक्षुसंघं तेनांजलिं प्रणामयित्वा प्रक्रामि । अथ खलु राजा शुद्धोदनो तस्यैव रात्र्या अत्ययेन प्रभूतं खादनीयं भोजनीयं प्रतिजागरित्वा कपिलवस्तुनगरं सिक्तसंमृष्टं कृत्वा अपगतरजं अपगतपाषाणशर्करकठल्लं मुक्तपुष्पावकीर्णं गन्धघाटिकाविधूपितं चित्रदुष्यपरिक्षिप्तं विततवितानं ओसक्तपट्टदामकलापं याव च कपिलवस्तु याव च न्यग्रोधारामं अन्तरान्तरे भद्रलंकृतकलशपाणिस्तरित्वा कुम्भतूणिका वेणुवंशस्वरदिण्डिमभेरीमृदंगपणवकाहलकपंचपट्टुका देशे देशे स्थापिता यथा भगवतो महता राजानुभावेन महता राजऋद्धीये नगरप्रवेशो भवेया ॥

भगवां दानि अपरेणुकालो न चातिकाले न चातिविकाले मागधके प्रातराशे निवासयित्वा च प्रावरित्वा च भिक्षुसंघपुरस्कृतः भिक्षुसंघपरिवृतो दक्षिणेन शारिपुत्रो वामेन मौद्गल्यायनो पृष्ठतो आनन्दभिक्षु । ऊर्ध्वं देवा गच्छन्ति । हंसमदीनं बुद्धा भगवन्तो गच्छन्ति ॥ धर्मता खलु पुनर्बुद्धानां भगवतां नगरप्रवेशे

1. BM siddhā(M siddha) putra sattvasamiddhi° M °ski anukampakam upādāya mamā° M °yāvattakaṃ ka° BM °vasaṃ vasitu° M °mah ta daivasi° B °daivasikaṃ rā° BM °kulaṃ bhuṃ°. — 4. M °gavān tūṣṇī°. — 5. M °ddhodato bhagavato tū° prītiṃ ° tto bhagavato pādam çirasā vanditvā triṣkṛtva prada°, B °ṣkṛtvaṃ prada° BM °ghaṃ tenāñja(M °tenāñjaṃ)liṃ praṇamayi° M °prakāmi] .

7. M °ddhodana tasyai° BM °tijāgaritvā kapilavastunagaraṃ siktasaṃmṛṣṭaṃ (B °ṣṭa) kṛtvā apagata(M °gataṃ)rajaṃ° M °ṣāṇaçarkaṃkaṭhallaṃ muktakusumāvakīrṇaṃ° BM °gandhaghaṭi(M °ṭha)kāvidhūpitaṃ (citra(M °taṃ citta)duṣyaparikṣiptaṃ(B °pta) vitatavitānaṃ osaktapaṭṭadāma(M °osaktaṃ dāmapaṭṭa)kalāpaṃ yāva ca (M °vacca) kapilavastuṃ yāva ca (M °vā yāvacca) nyagrodhārāma(M °rāmaṃ antarā)) ntarāntare bhadraṃkṛta(M °bhadrāntare antaraṃta)kaṃ° M °pāṇisvarakā kumbhatūṇikā va° B °veṇuvaṃçā dvi° BM °bherīmṛ° pañcapaṭṭukā deçe deçe sthāpitā(M °tā)) yathā bhagavato(B °tā) mahatā rājā° M °ṛddhīyena nagaraṃ pra° veçaṃ] . — 14. M bhagavān dāniṃ aparaṇṇukāle na cātikālaṃ na cātivikālaṃ māgadhakā prātarāçe° BM °yitvā ca prāva(B °prava)ritvā ca bhikṣusaṃgha puraskṛtaḥ(M °to) bhikṣusaṃgha(B °ghaṃ)parivṛ° M °çāripu° B °putra vāma° BM °maudgalyā puṣṭhaṃ° M °ānandabhi° BM °bhikṣu°.

16. BM devā(M °va)pi rājakaṃ° M °cchanti. — 17a. BM haṃ prahāṇaṃ(M °ṇaṃ) ha° M °bhagavanto gacchanti] . — 17b. M °buddhānāṃ bhagavatāṃ nagarapraveçe

यदा भगवान्नगरं प्रविशति अश्वा ह्रेषन्ति हस्तिनः क्रौञ्चनादं मुंचन्ति मयूरा नृत्यन्ति कोकिला गुमगुमायंति अघट्टितानि वाद्यानि वाद्यन्ति पेडासमारूढान्याभरणानि रणन्ति । अन्धा चक्षु तन्मुहूर्तं प्रतिलभन्ति । बधिरा तंमुहूर्तं श्रोत्रं प्रतिलभन्ते । उन्मत्तकास्तंमुहूर्तं स्मृतिं प्रतिलभन्ते । विषपीतका निर्विषा भवन्ति । ये अन्या अथावा मन्दप्रमादा ते दानि प्रतिसंविदिता भवन्ति ॥

अथ भगवां नगरं प्रविशति ॥ समनन्तरं भगवता कपिलवस्तुनगरद्वारे पादतलो उपक्षिप्तो तदियं महापृथिवी षड्विकारं कम्पे संप्रकम्पे संप्रचले संप्रवेधे पुरस्तिमं उन्नमति पश्चिमकं ओनमति पश्चिममुन्नमति पुरस्तिमं ओनमति दक्षिणं उन्नमति उत्तरा ओनमति उत्तरा उन्नमति दक्षिणा ओनमति ॥ भगवां दानि कपिलवस्तुं नगरं प्रविष्ट अनुपूर्वे[344b]न पितुर्निवेशनमनुप्राप्तः ॥ तेहि दानि कपिलवास्तवेहि शाक्येहि शाक्यां संनिपातित्वा घोषणा कारापिता भवन्तो न केनचिद्राहुलस्याधिक्षितव्यं त्वं भगवतः पुत्रो ति यो आधिक्षिपति तस्य वधो दण्डो ॥

भगवां दानि नित्यं राजकुले भुंजति ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी राजानं शुद्धोदनं विज्ञापयति ॥ महाराज यदि एव अनुकूलं भवेया ततः भगवां मम कुले भुंजेया ॥ राजा आह ॥ गौतमी एवं करोहि ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा

yadā° BM °raṁ viça(M °çaṁ)ti | açvā hesaṁti ha° M °stino krośaṁçabdaṁ nādaṁti | mārā nṛityaṁti kokilā bhuṁbhuṁāyaṁti | agha° B °daṁ mucanti | mārā nri° yaṁti | agha° M °dyāni vādyaṁti pe° B °dyanti yetrāga° ramanti || M °ramaṁti |.

3[1]. M aṁdhā cakshuṁshi tatmuhū° B andha ca° M °labhaṁti |. — 3[2]. B °e taṁmuhū° M °labhaṁte n°. — 4[1]. B utmattakāṁ taṁtrpūrvā° M °labhaṁte |. — 4[2]. M vishapīta° bhavaṁti. — 5[1]. M °ddhā maṁdapramā° bhavaṁti |.

6[1]. M atha khalu bhagavāṁ nagaraṁ pravekshyaṁti B °pravekshyanti |. — 6[2]. M samanaṁtaraṁ bha° stunagara dvāre pādadaṁtalā upakshiptāḥ tad |° B °dvāre yādatalā upakshiptā | tad idaṁ mahāpṛi° BM °dvikāraṁ kampe(M °mpe prakaṁmpe) saṁpraka(M °kaṁ)mpe saṁpracalaṁ saṁpravedhe(M °vedhati |) purastimaṁ(M °stimena) unnamati paçci(M °paçchi)mako onamati paçcimam u(M °maṁ u)nnamati(B °ti |) purastimaṁ onati dakshinam u(M °kshiṇaṁ u)nnamati(B °ti |) uttarā unnamati uttarā (M °ti | uttaraṁ) unnamati dakshiṇā (M °ti | dakshiṇo) onamati |. — 9. M bhagavāṁ dāni° vishtho anupū°. — 10. B te dā° M te dānaṁ kapila° BM °vya(B °vyehi) çākyehi çākyā (M °kya) çākyehi yehi saṁnipatitvā° M °pitā | bhavaṁto na ke° syānikshitavyaṁ | tva bhu° tro ti yo cikshipati ta° dho daṁḍo || B °dho daṇḍo bhu°.

13[1]. M °dā nityakaṁ° kalaṁ bhuṁ°. — 13[2]. BM °jāpati gau° M °vijñapayati || B °vijñāpayati ma°. — 14. M °je yadaivaṁ anukulo bhaveyā tato bhagavāṁ mama mā° B °vayā | tataḥ°. — 15[2]. M °mitvā bhagavato pādau çirasā vaṁditvā yena bhagavāṁs tenāṁ° gamaṁtam e°.

येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ अधिवासयतु भगवां श्वातनाये भक्तेन सार्धं भिक्षुसंघेन ॥ अधिवासयति भगवां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी भगवतः तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा प्रभूतं खादनीयभोजनीयं प्रतिजागरित्वा तस्यैव रात्र्या अत्ययेन सर्वं निवेशनं सिक्तसंमृष्टं कारापितं चोक्षपट्टदामकलापं मुक्तपुष्पावकीर्णं धूपितधूपनं । भगवतो महार्हं आसनं प्रज्ञपितं यथोपकं च भिक्षुसंघस्य ॥ अथ खलु भगवां काल्यमेव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपुरस्कृतो येन प्रजापतीये गौतमीये निवेशनं प्रविष्टो । निषीदि भगवान्प्रज्ञप्ते एवासने यथासनं च भिक्षुसंघः ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी स्वहस्तमेव प्रभूतेन खादनीयभोजनीयेन बुद्धप्रमुखं भिक्षुसंघं संतर्पेति संप्रवारेति ॥ भगवां दानि यं कालं भुक्तधौतपाणिरपनीतपात्रो भिक्षुसंघो च ततो भगवां महाप्रजापतीगौतमीये अन्तःपुरिकानां च आनुपूर्वीयधर्मदेशनां प्रकाशेति । यत्तद्बुद्धानां भगवतां आनुपूर्वीयधर्मदेशना । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां ॥ प्रसीदि महाप्रजापती गौतमी प्रसन्नचित्ताय पुनः भगवां चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति । दुःखं दुःखसमुद[345b]यं दुःखनिरोधं मार्गं ॥ महाप्रजापतीये दानि गौतमीये तत्रासने निषण्णाय विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं ॥

राहुलो दानि भगवतो छायाये सुप्तः । तस्य दानि सर्वरोमाणि हृष्टानि सर्वगात्राणि प्रह्लादानि सर्वशरीरं च प्रीणितं । भगवतः छायाये निषीदित्वा

1. BM °pantanā ° yanā s°. — 2¹. B °yati ‖ bha° M °gavān tūṣṇī°. — 2². M °bhagavato tūṣṇībhā° B °dhivāsanaṁ vi° BM °ditvā tasyaiva(M °vaṁ) rātryā prabhū° M °khādanīyaṁ soja° ktasaṁmṛṣṭaṁ° B °ktasaṁmṛṣṭaṁ°. — 5. M °pitaṁ | yayopa° B °sya s°.
6. M °gavān kalyam eva nivāsayitvā° BM °jāpati gau° B °nīya nive° M °nisīda B °ahsa nisīd°. — 8¹. M nisīdi ‖ bha° B °di | bha° thāsanaṁ ca bhi°. — 8². M °jāpatī gautamaṁ svahastam evaṁ prabhūtenaiva khādanīyena bha° B °khādanīyaṁ bha° M °rpayet saṁpravāreyi | . — 10. M bhagavān dāni ° bhuktāvīdhautapāṇi apanītapātraṁ bhi ° ghe ‖ tato bhagavān dāni yaṁ kālaṁ bhuktadhautapāṇi apanītapātra bhikṣusaṁgho ca ‖ tato bhagavān mahā° B °jāpatigautamīyaṁ antaḥ° M °nīyaṁ antaḥpurikānāṁ ca anupūrvā ca dha° B °kānāṁ cam anu° M °prakāśeti | .
12¹. M °purvāya° BM °deçanāṁ ‖ . — 13². BM °vipākakathaṁ pra°. — 13. B °sīdanaḥ mahā° M °sīditvaḥ ‖ mahāpra ° ṇasattā ca pu° gavān ca° B °tvāryasatyā°. — 14. B °rgaṁ ma°. — 15. M prajāpatīṁ dānīṁ gau° B °patī dāni gautamī yai tatrā ° ṣaṇṇa vilajaṁ°.
17¹. M rāhulaṁ dānīṁ bha ° chāyāyāṁ prisupta ta° B °chāyāyī upriṣupta ta°. — 17². B °dāni sarvaromāṇi hṛ ° gātrāṇi prahlādāni sa° BM °rīraṁ ca prītitaṁ ca bha°. — 18. M bhagavato chāyāyāṁ nisīdi° B °chāyāyī nisīd° M °bhagavato nisīd° B °ṣu nirmalitaṁ°.

IMPRIMERIE NATIONALE.

भगवन्तमनिमिषं निध्यायति ॥ राहुलो दानि मातरं पृच्छति ॥ अम्बे कहिं पिता गतो ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्र दक्षिणापथं गतः ॥ राहुल आह ॥ अम्बे केनार्थेन दक्षिणापथं गतः ॥ यशोधरा आह ॥ वाणिज्येन गतो ॥ राहुल आह ॥ किस्य दानि सो मम तातो न किंचित्प्राभृतं प्रेषयति ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्र अविषयेहि मार्गो विषमः । तदाहि आगच्छति तदा स्वयं आनयिष्यति ॥ राहुलो आह ॥ अम्बे किं एष श्रमणको मह्यं ज्ञातिको भवति । न कहिंचित् मम एतृशो प्रेमो निपतति यथायं श्रमणो । मन्यामहे इदानीं मे सर्वहृदयं हरति । तं नाहेतुकं अम्ब इमस्य श्रमणस्य मह दर्शनेन ईदृशं प्रेमं अतिरिव (उत्पादितं) यथा नान्येषां श्रमणानां । तन्मन्यामहे पिता च सो मम ॥ सा दानि यशोधरा आह ॥ पुत्र न एषो तव पिता ॥ राहुलो दानि मातृक-[illegible] याचति ॥ अम्बे याचयामि मे आचिक्षाहि को मम एष श्रमणको भवति ॥ तस्या यशोधराये प्रेमस्नेहेन हृदयं परिपीडितं । भणति किं मे करिष्यामि । यदि ताव आचिक्षिष्यं वधो दण्डो । अथ दानि नाचिक्षिष्यं एको मे पुत्रो परिवंचितो भविष्यति । जाने किं भवतु आचिक्षिष्यं अहं ॥ कामं खलु मे शाक्या तीक्ष्णेन शस्त्रेण अंगमंगानि छिन्देन्सुः संप्रदालेन्सुः न त्वेव राहुलशिरिस एककस्य पुत्रस्य नाचिक्षिष्यं ॥ कामं खलु मे शाक्या कायं तीक्ष्णेन शस्त्रेण वद्धपट्टिकायं पाटयेन्सुः न त्वेवाहं राहुलशिरिस एककस्य पुत्रस्य नाचिक्षिष्यं ॥ कामं खलु मे शाक्या कायं तीक्ष्णेन शस्त्रेण कहापणमात्रकं पि छिन्देन्सुः न त्वेवाहं

1¹. M °dânim mâ° B °mâtalam pri°. — 1². M °gato ‖ pu°. — 3¹. M °gatah ‖. — 3². M râhula âha ‖. — 4¹. M kasyedâni ° itâma kim° BM °cit çramakam pre°. — 4². B °yahi mâgo vi° M °mârga vi°. — 5¹. B °di âgacchati tadâ° M °gacchati ‖ tadâ svayam ânayishyati ‖.

6¹. B °kim deva pra° M °kim deva çravana ° bhavati ‖ B °vati na°. — 6². M °t mama sadr° çravana B °çramana ma°. — 7. M °nyâmahe ‖ idânîm me° B °ham ‖ i° rati tam°. — 8. M tan nâhetuka saha mama i° B °hetuka saha mama i° M °çravanasya ° nena idrî° BM °eva yathâ ° nâm ta°. — 9. M ta: manyamaham° BM °pi te yâma mama ‖. — 10¹. M °dâni ya°. — 10². M °la çani mâ°.

11. M anya atra ° la ko mamaiya çravanako bha°. — 12. BM °mi ya°. — 13¹. M °tâvad âcikshatam vadho° B °cikshatam vadho°. — 13². M ebendânîm nâ ° ekakam me pu°. — 14¹. M °avikshi° BM °ham kâ°. — 14². M °gâni chindetsuh sam° B °mdetsuh sam° BM °letsuh na tveva(M °tvaira) râ° M °çirasya eva ° nâvikshishyam.

16. M °çakyâ tikshna° B °kshnena vaddhapatikâ° M °vaddhapatikâyam pâtayetsuh na tve° B °suh ‖ na tva° M °lasya çirasya ekakaekasya putrasya nâvikshi°. — 17. M kâmam ‖ khalu me çâkyâ khalu me çâkyâ kâyam° BM °kshnena ça° M °na kahâvana edçikam vicchindetsuh ‖ na caivâ° B °cchindetsuh ‖ na caivâ M °çiraya eva ° nâvikshi°.

राजन्यश्रिरिव सकल पुष्यक नाचिचियं ॥ कामं खलु मे मायाः काये अपि चि[365ᵇ]क्षयतानि पतेयुः न लेवात राजन्यश्रिरिकल सकल पुष्यक नाचिचियं ॥

अथ दृष्ट्वा आगतं तं गणवरपरिवारितं पुरुषसिंहं ।
मीलितविगतः अभिमनो मिध्यायति राज्ञो सुमतं ॥
कारणचकोरनयना अंजनपूरेहि मुदितनयनेहि ।
मातरमवलोकयन्तो मिध्यायति राज्ञो सुमतं ॥
तं दृष्ट्वा उपनियतं गणवरपरिवारितं पुरुषसिंहं ।
मत्तो इव चीरपको उपागमि येन संबुद्धो ॥
सो च मुदितो नरोत्तमो नियतो .... सुगतच्छायायां ।
आनन्दयति जननी सुखं अमनसीयं छाया ॥
बहुका शाक्यकुमारा दृष्टा मया नाना दशसु दिशासु ।
आमरणभारभरिता भो मह्यं मन प्रसीदेति ॥
यथेमं काषायधरं दृष्ट्वा सूर्यं मीयति मे गात्रं ।
भायतो मधुरवचनं श्रुत्वान प्रीणितं मे गात्रं ॥
आजानुदृढसुपादो समन्तप्रासादिको प्रदर्शनियो ।
प्रेक्षन्तो पि नंदाम्यहमसेचनकदर्शनो सु यथं ॥
तुष्टो भवामि दृष्ट्वागच्छन्तं दूरतो कनकवर्णं ।
प्रतिगच्छन्ते तु अहं दुःखितो भवामि पलायेन ॥
पश्यन्तो नाहितुष्यं मह्यं यमसंघायं कनकवर्णं ।

1. BM °kṣāḥ kāyaṁ u(M °yaṁ khalu me api kāla(B °kakṣatāni kāyetuḥ) na sambhavaṁ rāhulaçālikā(M °çirī)eya eva°. — 3. B gāthā dṛṣṭ° M °gāthāṁ dṛṣṭ° BM °āgataṁ gaṇa° M °siṁhaṁ vivāritaṁ puruṣasiṁhaṁ |. — 5. M omet les lignes 5-11. B vilitavi° dhyā-yati rā°.

6. B °karaṇayanaṁ añjanapurehi mattanapurehi mā°. — 8. B °gaṇaparī° haṁ nata°. — 9. BM °kahāraṇako° dāha ca°. — 10. BM °dharmaṇa sugatacchāyaṁ(B °yaṁ |).

11. M ānandayati jananī sukhaṁ pavana° BM °cchāyā ha°. — 12. BM °bahu(M °ka-çāṁ) çākya° dṛṣṭvā ma° daçadiçāsu |. — 13. BM °ritā na mahyaṁ°. — 14. BM pa-thāyaṁ kā° rūpaṁ prapati me gātraṁ khā°. — 15. M bhāṣamānaṁ | madhu° B °dhu-raṁ ca° BM °naṁ mu(M °nu)khena prapītaṁ me°.

16. M °supādā samantāpra° BM °yaṇīyo pre°. — 17. B prekṣāyanto pi nandayāmi me° M prekṣanto di naṁdeyāmi me° BM °canaka darçana kha ayaṁ(M °naṁ) ti°. — 18. BM °mi | dṛṣṭvā āgacchan(M °chaṁ)taṁ dū° rūpaṁ pra°. — 19. B °gacchanto haṁ duḥ° M °gacchaṁto haṁ duḥ° BM °mi | abhāya pa°. — 20. M paçyaṁto nāha° B paçyantaṁ nā° hyaṁ yaṁ saṁ° M °hyaṁ yaṁ saṁtavaṁ° BM °rupaṁ ca°.

महद्यंमाद् . . . . चतिरिव मनं प्रसादियति ॥
मन्यामह पिता मम भ्राता ततः तहिं तहिं चातीषु ।
आसीद्मम अनमाको तथा ह्ययं प्रीणयति गात्रं ॥
आचिखे मह्यं जननि यदि ते दृष्टं श्रुतं पि वा पूर्वं ।
कस्यार्थाये मम सो चतिरिव चित्तं प्रसादेति ॥
तस्य वचनं श्रुणित्वा स्वकस्य पुत्रस्य भाषमाणस्य ।
उष्णमिव निश्वसन्तो राहुलमाता ततो अब्रवीत् ॥
परिदह्यते मे हृदयं परिपृच्छति वाचाय मधुराय सो ।
न शक्यं राहुलगिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं छिन्देन्सुः सुनिशितेन शस्त्रेण ।
न शक्यं राहुलगिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं शाक्या वधपट्टिकायं पाटेन्सुः ।
न शक्यं राहुलगिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं कहापणमात्रकं पि छिन्देन्सुः ।
न शक्यं राहुलगिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं शाक्या अपि तिलशतानि पाटेन्सुः ।
न शक्यं राहुलगिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
कर्णिकारं व संकुसुमि[346ᵃ]तं सुवर्णवर्णं प्रसादनियं ॥

1. BM °çyamâd a(M °â i)ti° prasâdaya°. — 2. M manyâmahaṁ °jâtīṣu B °tīsu â°. — 3. BM âsi me ça° M °maya gattamo tathâ° BM °hyahaṁ pri°. — 4. BM âcikṣya(B °kahyaṁ) mahyaṁ(M °hyaṁ pi) janani ya° B °taṁ pi câpūrvaṁ ka°. — 5. BM °yo mama atirica(M °riya) cittaṁ prasâdanti M °dayati) | .

6. M °svakasvakasya pu° bhâṣyamâ° BM °çasya u°. — 7. B °çvasati râ° M °çvasanto râ° BM °mâtâ eva abhâṣitu M °ahi |) pari°. — 8. BM °pṛcchantaṁ(M °cchaṁtaṁ) vâcâya vâ madhurâya sa (M °ya ço) çâ°. — 9. BM çâkyaka(B °kaṁ)myâ râhulaçiri(M °ri)-asya sva(M °svakaya)kasya pu°. — 10. M kâmaṁkhu mahyaṁ kâyo kâryyapamandâṁ ii kâyaṁ cchiṁdetsuḥ sunicitena çakreṇa B °hyaṁ kâryo kâyâ cchindetsuḥ su°.

11. M °çiriṣya sva°. — 12. B kâmâ khu me yaṁ kâye ça° M kâmaṁkhu ayaṁ kâyo ça° BM °dalhapaṭikâyaṁ kâṭetsuḥ na°. — 13. BM na çakra(M °raṁ) râ° M °çirasya sva°. — 14. B omet les lignes 13, 14. M kâmaṁkhu mahyaṁ kâya kâryâpaṇamâtrâ kâyo cchiṁdetsu ||. — 15. M na çakraṁ râ°.

16. BM kâmaṁkhu mayaṁ kâyo api tillaçatâni kâṭetsuḥ(M °tsu) | . — 17. BM na çakra (M °raṁ) râ°. — 18. M °pitâ yaç cakṣâṁ prabhâ niçvara | eṣo te putra pitâ yaṁ paçyati dû° B °rṣyaṁ ka°. — 19. M omet la ligne 19 et les lignes 1, 2 de la page suivante B °raṁ va saṁku° suvarṇṇavarṇṇa | prasâdaniyaṁ ya°.

यस्यैषा शंखधवला भ्रुमुखान्तर ऊर्णा दक्षिणावर्ता ।
एषो ते पुत्र पिता यस्यैषा प्रभा च निश्चरति ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
कालानुसारिमधुरं प्रवायन्तं शीलगंधेन ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
हिमवां व शैलराजा प्रतिष्ठितं ध्यान चत्वारि ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
नाग इव हैमवन्तो अभ्युद्गत आर्यसंघस्य ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
सिंह इव दाठी बली विलोकयन्तं दशदिशासु ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
ऋषभो इव गोगणस्य परिवारितमार्यसंघेन ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
चन्द्रो व पूर्णमासी प्रभाय लोकं विरोचयति ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
सूर्यो व उदयन्तो अन्धान जनेति ओभासं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
शक्रो व देवराजा पुरस्कृतो देवतागणेहि ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
ब्रह्मा व ब्रह्मलोके उदीरयति अद्भुतं घोषं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।

1. B paśyaha çaṅkha° bhrumukhā° ūrṇā ca dakṣiṇāvartto | . — 2. B °syaiṣa prabhā niçca°. — 3. BM °çyati dū° rṇṇaṃ ka°. — 4. BM kārāsu° vāyati(M °ti) çī°. — 5. BM eṣā te° B °rṇṇaṃ hi°.

6. M himavāṃ ca çai° B °vāṃ ca çai° B °pratiṣṭhitaṃ° BM °tvāri e°. — 7. M °çyati dū° B °varṇṇa nā°. — 8. B °iva himavanto° M °iva himavanto abhyudgato āryyasaṃ°. — 10. BM °iva dāṭhī bali(M °lī) vilokati daça°.

11. B °putro pi°. — 12. BM °bho ca go° vārita ā°. — 13. M eṣā te° çyati dūrataḥ ka° BM °rṇṇaṃ ca°. — 14. M caṃdro° BM °rṇṇamāsī pra° M °loka virocati | . —15. BM °rṇṇaṃ sū(M °su)°.

16. M sūryyo ca u° BM °dayato aṃdhāna ja(B °jāyati°. — 17. BM °rṇṇaṃ ça°. — 18. BM çakro devarā° M °to devagaṇehi. — 19. B °varṇṇa | . — 20. B °hmā va brahma° M °lokaṃ dradha° dbhutagho°.

21. BM °rṇṇaṃ sū°.

सान्तवर्णं च संकुसुमितं द्वात्रिंशलक्षणविराजं ॥
एषो ते पुत्र पिता यो नगरवरं त्वां चापि ममं च ।
अवहाय निष्क्रान्तो अनपेक्षी ज्ञातिसंघस्य ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
शयने सुखप्रसुप्तां कण्ठकमभिरुह्य निर्यातो ॥
एतस्य देवता हि द्वारं विवरेन्सु लोकनाथस्य ।
शब्दं चान्तरहाये मा कोचि जनो शुणे शब्दं ॥
सो तत्र मल्लविषये आमन्त्रेसि छन्दकमासीनो ।
बुद्धा सा परिगृहीता आहर शुद्धोदनसकाशं ॥
आभरणा कण्ठकं च . . . . उपनामय पृथिवीपाले ।
अभिवादनं च ब्रूहि मातुय ममं नरपतिं च ॥
अनिवर्तितं गमिष्यं कृतस्वकार्यश्च आगमिष्यामि ।
बोधितमारविजयो पुनरपि भवे लोके ॥
बोधितमारविजयो कृतस्वकार्यो जितक्लेशो ज्ञाति ।
गणं अनुकम्पमानो इह आगतो च कपिलवस्तुं ॥

राहुलो दानि मातुः सकाशातो श्रुत्वा एषो मे पिता ति ततः भगवतो चीवरकोणके स्थित आह ॥ अम्बे यदि एष मम पिता भवति [346b] अगारस्यानगारियं प्रव्रजिष्ये पैतृकं मार्गं अन्वेष्यं ॥ समनन्तरं राहुलो भगवतः चीवरकोणके संस्थितः । ताहि दानि अन्तःपुरिकाहि रावो मुक्तो ॥ राजा दानि शुद्धोदनो

1. BM °naṃ saṃku° B °ṇabhir akala° M °ṇabhi la° cirāgaḥ ‖. — 2. BM °varaṃ (M °ra) tvaṃ ca mama ca ava°. — 3. M °hāyaṃti niṣkrānto anapa°. — 4. BM °rupaṃ ca°. — 5. M çayana su° ptaṃ kaṇṭha° B °nirpāta |.

6. B °retan lo° M °retaṃḥ | lo° BM °aya ca°. — 7. M °cāntarahāya mā kocijjane çrune çabda B °cāntarayimā kocijjane çrune çabda ca°. — 8. B °tra mallaṃ vishayaṃ āmantreni | cchandakam asina ka° M °vishayaṃ āmantrayeti ‖ cchandakam asina ka°. — 9. BM buddhi parigṛhītābharaṇāni upanāmaya ca ° gaṃ ā°. — 10. BM ābharaṇa kaṇṭhakaṃ ca upa ° pāle(M °lo) a°.

11. B °naṃ ca brūhi° BM °ca mama narapatiṃ(B °tiṃ ca) a°. — 12. M °taṃ manishyaṃ kṛitaṃ svakārthaṃ ca ā° B °shyaṃ | kri° BM °shyāmi o°. — 13. M °bhāro vi° BM °pāyaṃ pu° M °kaloṭre bha° B °kapi o°. — 14. BM °bhāro kṛita ° jñātiga°. — 15. BM gaṇa anukampya M °anuṃkaṃpamāno ihāgato kapi°.

16. M °ti tato bha ° cīvaṭha āha ‖. — 17. M °mbe mama pi° B °ti | āgāriyā ° shye | pai° BM °shyaṃ sa°. — 18. M samanantaraṃ rā ° gavato cī ° ṃsthiṭ tā° B °shṭaḥ tā°. — 19. M °dānī aṃtahpu ikahi rā°.

तं रवं श्रुत्वा भीतो पृच्छति ॥ कस्यैष पापको शब्दः महतो जनकायस्य निर्घोषो यादृशो सर्वार्थसिद्धे अभिनिष्क्रान्ते ॥ ततः अपरेहि आख्यातं ॥ देव राजकुमारो भगवतः चीवरकोणके संस्थितो अहमपि प्रव्रजिष्यामीति ॥ राजा दानि शुद्धोदनो उत्कण्ठितो उत्कण्ठं उत्पतति राजवंशे ॥ राजा दानि शुद्धोदनो प्रपण्डो यदा राजा प्रपण्डो तदा सर्वं शाक्यमण्डलं प्रपण्डं । एवं दानि अभ्यन्तरतो बाह्यतो च एकोरोदनं वर्तति ॥ राजा शुद्धोदनो रोदित्वा अश्रूणि परिमार्जयन्तो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ वन्दित्वा एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठापयित्वा येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ पर्याप्तं यं भगवां चक्रवर्तिराज्यमवहाय महान्तं च .... एको अभिनिष्क्रान्तो तत्साधु भगवं राजकुमारं अनुजानाहि यं न प्रव्रजिष्यति मा अयं राजवंशो उच्छिदिष्यति ॥ भगवानाह ॥ चरमभविको महाराज एषो सत्वो कुलाधिकारो आमितवासनो अन्येहि बुद्धेहि अभव्यो एषो गृहकलत्रमध्यावसितुं । एतेहि एव स्कंधेहि परिनिर्वापयितव्यं ॥ राजापि शुद्धोदनो आत्ममनसो श्रद्दधाति भगवतो वचनं आह च ॥ यतो भगवानभिनिष्क्रान्तो ततो एकेहि अस्माभि न शकितं किंचिद्राजकस्य अधिकारं कर्तुं न जातकर्मापि न जटाकरणकर्मापि न कुण्डलवर्धनं । यदा भगवं राहुलेन अवश्यं प्रव्रजितव्यं तत्साधु भगवां आगमेतु सप्त दिवसानि सप्तमे दिवसे अभिनिष्क्रमणं करिष्यति तमेव से भविष्यति जातिकर्मं तमेव चूडाकरणं तमेव कुण्डलवर्धनं तमेव अभिनि-

1. M °gdo maha° B °dṛço sarvārthasiddhe upaniṣkrānte | M °dhe upaniṣkrānte. — 2¹. M °aparihi° BM °taṁ de°. — 2². M °bhagavato cī ° ahyāmi iti | . — 3. M °dāniṁ çuddhodano ro° (l. 6) B °te utkaṇṭham utpatyate rājavaṁçaḥ | . — 5. B °rodanaṁ va°.

6. BM °açrupi° M °rjayanto ye° M °dau çirasā vanditvā ekāṁçam utta° B °ekāṁçaṁ uttarāsaṁgaṁ kṛ° M °jānumaṇḍalaṁ ° sthāpya ye° garaṁtam e°. — 9. M paryyāpta yaṁ bhagavāṁ cakravartirājyaṁ avahāya mahāntaṁ ca e° B °ntaṁ ca e° M °niṣkrānto tat sādhu bhagavān rāja° B °dhu bhagavāṁ rāja ° hi ya na pra° M °hi yena pravrajiṣyāmi mā a ° jayaṃ uccheṣyanti | B °ça ucchidiṣyanti | .

12¹. B caramabha° M °gṛhakalatra° B °dhyāvasituṁ | . — 13¹. M etehi evaṁ skandhehi pa° B °dhehi etehi parinirvāpayitavyaṁ | . — 13². B rājāpi çu° M rājā dāni çuddhodano abhiddhaṁ prasanno çraddadhāti bha° BM °naṁ | āha ca yato°. — 14. M °bhiniṣkrānto tataḥ ekehi asmābhiḥ na çakadi° B °nto | tato ekehi asmābhiḥ ° jātakarmāni na jaṭākaraṇakāmāpi kuṇḍala° M °jātakarmāni na jaṭākaraṇake nāpi kuṇḍa°.

16. BM yadā bhagavāṁ rā° M °hulena ava° B °tyaṃ ya effacé après ava ° pra° BM °yaṁ | tat sā° B °dhur bhagavāṁ ā° M °dhu bhagavān āgamato ° se abhiniṣkramaṇaṁ kari° B °abhikramanaṁ kari° BM °riṣyāmi taṁ evaṁ me bha° M °eva tameva eṁ ° yaṁ tam evaṁ ku° BM °vaṁ tam evam abhi°.

क्षमं ॥ अथ खलु भगवां राहुलमामन्त्रयति ॥ निवर्ताहि राहुल यथा ते अय्यको [347ᵃ] आणापेति तथा करोहि ॥ राहुलः दानि भगवतो चीवरकोणका ओसृष्टो ॥

यशोधराये दानि राहुलं हस्ते गृहीत्वा अन्तःपुरं प्रवेशितो उत्सङ्गेन गृहीत्वा निषण्णा आह ॥ पुत्र राहुल मा प्रव्रजाहि दुरभिसंभुणं नाम दानि पुत्र मन्यसि । एकशाणि काशिकसूक्ष्माणि वस्त्राणि धारेतव्यानि यथा इह राजकुले एकशाहि महार्हाहि शय्याहि शयितव्यं यथेह राजकुले एकशानि मृष्टानि भोजनानि भोक्तव्यानि यथेह राजकुले । अपि तु पुत्र राहुल प्रव्राजितेन भूम्यां तृणसंस्तारिके शयितव्यं वृक्षमूले शैलासनं अल्पाल्पकुलानि पिण्डाय गन्तव्यं कुलप्रसादानां मुखं निरीक्षितव्यं अपि यत्रमानं पि उच्छिष्टं भोजनं भोक्तव्यं । अपि कुम्भदासीये श्मशाना उज्झितचोडका साहर्तव्या अरण्यायतनेषु विहर्तव्यं । तत्र भैरवाणि शब्दानि शृणति यथपीदं सिंहशब्दा पि व्याघ्रशब्दा पि भेरुण्डकशब्दा पि । त्वं च पुत्र राहुल सुकुमारो सुखोचितो राजकुले संवृद्धो त्वं च पुत्र संमर्जितको वीणावेणुपणवमधुरां शब्दां शृण्वमाणो कथं ते रतिर्भविष्यति त्वं कुहं नाम संयुजिष्यसि ॥ तत्र साधु पुत्र राहुल इह अन्तःपुरे पञ्चहि कामगुणेहि क्रीडाहि प्रविचारयाहि किं चानेन प्रव्राज्येन ॥ राहुल आह ॥ अम्बे न सो मम पिता महाराजकुले संवृद्धो ॥ यशोधरा आह ॥ एवमिदं ॥ राहुल आह ॥ अम्बे यो कोचित्सम्यग्वदमानो वदे सो सुकुमारो परमसुकुमारो ति तस्ो यो मे पिता

1ᵇ. M °gavān rāhulam āmantrayati° BM °ti ni°. — 2ᵃ. M °kulo ya°. — 3. M rāhulo dānim bha° B °ṇako o° M °ṇaka avasṛṣṭo. — 4. M °dānim rā° B °hule ha° M °nishaṇṇo āha ‖ B °nishaṇṇo āha ‖. — 5. B putro rāhu° BM °bhisaṃbhuṇa nāma dāni ° si e°.

6. M ekaçaṇi kāçi° B °kshmāni vastrā° BM °dhāretavyāni ‖ yathā ° rhāṇi çayyāhi (M °yyāni) çayitavyaṃ yatheha rājakule(B °le ‖ api tu) ekaçāni mṛshṭāni(M °shṭāni) bhoja° °vyāni ‖ ya ° le a°. — 8. M °pravrajitena bhūmyāṃ tṛṇa ° kshamule ça ° pralkanaku° ya gantā ° nāṃ mukhaṃ nirikshitavyaṃ ‖ uccishṭaṃ utsishṭaṃ bhoja° B °api yatra-mānaṃ pi uchishṭaṃ°. — 10. M api kumbhadāsya gana° B °ubhardāsya gana° M °çānāṃ jhitacoḍā alinteryā ‖ a ° viharttavyaṃ ta°.

11. BM °bhairavāni çabdāni çṛṇvanti(M °yanti) ‖ sayya° M °siṃhaçabdo pi vyāghra-çabdo pi bherunḍakaçabdo pi tvaṃ° B °ṇḍakaçabdā pi tvaṃ°. — 13. M °kumārah sukhoçita° B °khoçito° M °çitta tvaṃ ca putra sammajji° B °tva sammajjitako° M °prayamāṇo katham te rati bhavi° BM °kuha nāma° B °bhaviṣhyati ‖ M °bhaviṣyati ‖. — 15. M °iha antahpu° B °pañcahi paṃ ° krīḍanta pravicārayati kiṃ cānena pravrajena ‖ M °krīḍanto paricāraya kiṃ cānena pravraje ‖.

16ᵃ. B ambe tat so mama pi° M ambe tat samarpito mahā ° rājako ‖. — 17ᵃ. B ambe ye kaçci sa samyagvada° M ambe ye kaçci samyakvadamāno vade so kumāro paramasukumāreti ‖ tat so ye pitā° B °bhūmyā ici° M °nyāmetyaṇa° B °stacikena çayati api° M °ke-

न सो भूम्यां तृणसंस्तरिके शयति वृक्षमूले शय्यासनं कल्पयति कुलाकुलेषु पिण्डाय चरति उच्छिष्टानि भोजनानि भुंजति अरण्यायतने विहरति न सो पि नाम एवं सुकुमारो एवं सुखोचितो तेनापि अभिसंबुधितं शक्यं नाभिसंबुधिष्यामः । अपि च अहं कामानवहाय अगारस्मानगारियं प्रव्रजियं अमृतं निर्वाणं प्रापयिष्यामी । अपि च अहं यत्र कोचि धृतिमां स्मृतिमां मम एवं तव मयायाहि अहमेव प्रव्रजिष्यं अन्वेष्यं पैतृकं मार्गं । यशोधरा आह । पुत्रा त्वं प्रव्रजिष्यसि । राहुल आह । आहं अम्मकं । यशोध[347b]रा आह । नासि भीतो । राहुल आह । नास्मि । यशोधरा आह । परित्यजसि मम च आर्यकं च ज्ञातिवर्गं च । राहुलो आह । आहं परित्यजिष्ये । यशोधरा आह । शृणु पुत्र यदि तावत्त्वं अगारस्मानगारियं प्रव्रजसि ततो षडिन्द्रियेहि सुसंवृतसुसमाहारेण विहरितव्यं भोजने च ते मात्रज्ञतायै भवितव्यं । पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन भवितव्यं । आरब्धवीर्येण ते भवितव्यं । आभ्यन्तरमभिपथायोगमनुयुक्तेन ते विहरितव्यं । अपि मांसशोणितं ते पुत्र परित्यजितव्यं । न चैव बुद्धप्रज्ञप्तिं शिक्षापदं अतिक्रमितव्यं । प्रज्ञप्तं च ते पुत्र भगवतो शिक्षापदं परिपूर्णं धारयितव्यं । अपि जीवितहेतोरपि ते पुत्र अवधेतव्यं । अप्रमत्तेन निर्वाणस्य प्राप्तये सुसंवृतेन च ते पुत्र भवितव्यं । तत्कस्य हेतोः । आगच्छन्ति हि पुत्र स्त्रीभद्रिका प्रासादिका दर्शनीया भगवतो पादवन्दीयो तेषां ते पुत्र मातृसंज्ञा उपस्थापयितव्या । आगच्छन्ति पुत्र स्त्रीकुमारीयो प्रासादिका दर्शनीया आभरणभरिता तत्र ते पुत्र छन्दो न करणीयो अपि तु ते

çayati vṛikshamule çayyā° bhikshāṃsho° ucchishṭhāni bho° BM °bhuñjati | araṇyā° B °nāma sukumāro eva sukhokhocitā te° BM °saṃbuddhitvā tad va° M °nābhisambuddhiṣyāmi | B °maḥ a°.

3. M °vrajishye atya° dayāmaḥ | . — 5. M °dyatra kracid dhṛi° mamaivaṃ° jīshyam ma°.

6°. BM °ṣi mama ca aryya| M °ahāryyaṃ|kaṃ°. — 9°. M bāḍhaṃ tya°. — 10. M yadi putra çṛiṇu tāvad vrajyasi° B °jasi || tato° M °n tataḥ shaḍindriyehi° BM °sṛitisuyehi° M °viharitavyaṃ bhojane ca te mātrajñatā°.

11. M °paramaṃ jā° BM °yukte bha°. — 12. BM ārabdha° M °ryeṇa bha° BM °ryaṃ abhi°. — 13°. BM abhimaṃ caṃ° M °kramaṃ nishu°. — 13°. M °tyajitavyaṃ | . — 14°. M naçcaivaṃ bu° bhikshyaṃ°. — 15. BM °tra ātatavyaṃ apra°.

16°. BM °vṛittena ca°. — 16°. M °hetor āga°. — 17. B °cchanti hi° M °cchantu hi putra str° BM °mahalikā prā° M °pādavandīye teshāṃ te mātṛiputra u° B °shāṃ te pu mātṛ° upā h°. — 18. M āgacchanti pu° B °gacchati pu° M °ṇabharitā° BM °cchando na ka° M °khānuparyanā viharitavyaṃ | anusmṛityaparyantā viharayitavyaṃ | aṃ° B °khānuparyanā viharitavyaṃ | aṃ°.

पुत्र तस्मिं समये दुःखानुपश्यिना विहरितव्यं अनित्यानुपश्यिना विहरितव्यं । यदि शक्नोसि पुत्र राहुल प्रव्रज्यातो चित्तं विनिवर्तयितुं ततः समसादो भवाहि ॥

अथ खलु राज्ञा शुद्धोदनेन कपिलवस्तुनगरे आणत्तिका दिन्ना । समन्तं कपिलवस्तुस्मिं नगरे सामन्तं द्वादश योजनानि यत्किंचिद्गन्धं च माल्यं च पुष्पं च चूर्णं च तं सर्वं समुदानयथ । यत्तका नटनर्तकल्लमल्लपाणिस्वरिका संनिपातेथ ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
अचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति ॥

राज्ञो वचनमात्रेण तं नगरमलंकृतं शोधितं अपगतशर्करकठल्लं धूपघटिकाविधूपितं अवसक्तपट्टदामकलापं चित्रदुष्यपरिक्षिप्तं विततवितानं मुक्तपुष्पावकीर्णं ॥

. . . .
. . . .
किंकारणा विविधमाल्यभूषणा प्रथमयौवनधरीयो ।
शृंगाटके स्थितानि बहूनि प्रमदासहस्राणि ॥
प्रासादवरतलगया कुमारिका . . . . तदा आसि ।
मृगिका च त्वरितत्वरिता ओलोकनका निधावन्ति ॥
शुद्धोदनस्यात्मजस्य पुत्रो युवक राहुलो नाम ।
विजहिय . . . . . भगवां राज्यं अवहाय प्रव्रजति ॥

1. BM °taṁ tataḥ(M °tato) apramādaṁ bha°. — 3¹. B °rājña ça° M °rājño ça ° dinnāḥ || B °mā ça°. — 3². M °stamma na ° maṁtaṁ dvā ° cid gaṁdha ca mā°. — 5. M °janāṭakā ṇi° B °pāṭavarikāṁ saṁ° M °swarakā saṁ°.

6. B °devānām aciroṇāḍhyānāṁ ka° BM °rmaṇāṁ da°. — 9. B rājña vaca° BM °kṛtaṁ | ça° B °rkalakadha° BM °tikāvidhūpitaṁ(B °taṁ ||) avasa(M °saṇa)kta° B °dushyaṁpari° M °kshitaṁ vitatavi° B °puṣpaṁ tada°. — 10. BM tadaho saptame divase gṛihadvāre ṇi mahargha(M °hārghā) dhūpadhūpāni ukkṣyate ṇi anuttarā saṁ(M °sa)myakṣaṁbo(M °bu)dhim abhisaṁbuddha dhūpagumanakāni ca paçcāt idāniṁ(M °niṁ) vayaṁ kumāro abhinishkramato paçyishyāmaḥ(M °mo) | gāthā ca mahā vimalā calavikā ṇi tato vā(M °lā cato vikṣipitaḥ) c(ā)riṁktasamaṁṣu(M °saṁsṛ)shṭaṁ dhūpaṁ gehadvāre(M °re) nagare kiṁ anaghana(M °naṁ)kshatragṛihāṇi(M °ṇi) suvakāni trikaikakṣṭrapā janaya bhavi(M °bhavi)tā dā(M °de)hā[363ᵃ]ni manujātiye sāriye vā(M °cā)ranyagatāna atha(M °thrājīvo paṁ(M °yaṁ)ca kiṁ°.

13. B °pāṭake sthi ° bahuni pra° BM °ṇi prā°. — 14. B °sāde garbhanilayā kumārikā adaçā mṛgikā ca tadā āsi mṛi° M °layā kalikā adṛçya mṛgikā ca tadābhāsi mṛi°. — 15. BM mṛgikā ca tvarita° M °lokanikā nidhyāvanti B °nti ça°.

16. BM °danātma ° ma vi°. — 17. B vijahiyahi bha° M vijahi vahir bhagavān rājyaṁ cāvahā° B °jyaṁ cāvahā ca pravrajiti pa°.

पटहानि च वीणायो वाद्देन्ति परस्परा प्रयुंजंति ।
आहन्यन्ति मृदंगा न चिरं निर्यास्यति कुमारो ॥
वल्लकिपरिवादिनीयो मधुरं गुमुगुमुन्ति वीणपरिघट्टिता ।
. . . . न चिरं निर्यास्यति कुमारो ॥
द्वीपिव्याघ्रेभिर्हि विचित्रो मनन्दिघोषो रथो परिच्छन्नः ।
अभिरुह्य रथं . . . . अभिनन्दो कुमारो निष्क्रमति ॥
कामस्तस्ययनानि पाणिघटसहस्रा अभिनयग्रस्य ।
निनंदिसु: चयतो राजकस्य अभिनिष्क्रमन्तस्य ॥
एते अंशुकशिखरीआता शाटककम्बलकविचित्रा ।
हस्तिस्कन्धवरगता कुमार निर्यान्तमनुयान्ति ॥
एते अंशुकशिखरीआता शाटककम्बलकविचित्रा ।
विचित्रकुसुमधुरमालिना कुमार निर्यान्तमनुयान्ति ॥
रथयुग्ययानयोजनं समाचितं गिरिये चिय दृश्यन्ति ।
पुनः अश्रुपूर्णनयना राज्ञो अन्तःपुरिका दुःखिता ॥
चारुचकोरनयनो संप्रति नगरद्वारमनुप्राप्तः ।
इन्द्रो व भवति परिवृतो अन्तःपुरिकाहि ललिताहि ॥
न्यग्रोधारामं गतं नरुत्तमं मापयं पुरुषसिंहं ।
उपगम्य कनकवर्णं नरुत्तमं राज्ञो पितरं ॥

1. BM padamañi ca vīṇāvādanamanti(M °ṇā vādanti) ca° B °manti 4°. — 2. B āhanyanti° M āhanyanti mṛdaṅgāni ca taṁ niryāsyati | ku° B °daṅgāni na ciraṁ niryā° māro ma°. — 3. B vallakiparivādinīyo° M °vādanīyo madhukarīyo madhuraṁ gumugumunti ke° BM °ghaṭṭitāyo na viraṁ na(M °yo na cira na) niryā°. — 4. B °ra dvī°. — 5. M dvipi ojini vi° B °ojini vi° BM °citrāpi manandi(M °nandi)ghoṣo ravo paricchinnaḥ (M °ricchannitā) a°.

6. BM °kumāro niṣkramatu ka°. — 7. M kāmarakramatipā° B °evatipāṇi° BM °svāpi abhaya(M °bhaya)yaṇaya ni°. — 8. M ninanditavaḥ agra° B ninanditavaḥ | agra° M °abhimanditasya B °nitasya te°. — 9. BM te aṁśukaśikharijātaṁ(M °jātaṁ) tasya kāmnatā(M °nmi-taṁka nicatā(M °catā) ha°. — 10. M °gaṁ kumāraṁ niryāta || anuyānti | B °yāntaṁ e°.

11. BM °śikharijātā aṁś(M °jā) kumamtaka(M °mālitakā)nivastrā vi(M °strā)vitrā°. — 12. B °dhuro bha° M °dhurā bharitā ku° BM °yāntaṁ anuyātu(B °u |). — 13. BM °yugā(M °yugya)yānanaka samantaṁ giriderā(M °riye apardi pu°. — 14. M punar aśrupūrṇa nayana rājño aṁtaḥpu° B °nayana | rā° M °khito B °khitā vā°. — 15. B °cakoranayanā saṁ° M °koranayana saṁ°.

16. BM ia(M idṛ)dro va ma° °le aṁtaḥpu° BM °hi nya°. — 17. B °gaṁ namitu° M °taṁ naratta° BM °haṁ u°. — 18. M °varṇena narotamaṁ rājño pi° B °varṇṇena naruttamaṁ rājño pitaraṁ va°.

वन्दति च उत्तमयशं यशप्राप्तो मृदुकेहि पाणीहि ।
शीर्षं परिमार्जति च नरर्षभो कुञ्जरप्रज्ञो ॥
किं राहुलभद्र पालिता नियमप्रेक्षा त्वं सकलराज्यं ।
विजहिय भवान्तको भव क्षिप्रं स्पृशाहि निर्वाणं ॥

भगवां दानि आयुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्त्रयति ॥ प्रव्राजेहि शारिपुत्र राहुलं सकुटिको ते भविष्यति ॥ स्थविरो दानि भगवन्तं पृच्छति ॥ कथं भगवं प्रव्राजयिष्यं ॥ भगवानाह ॥ यथा शारिपुत्र आर्ये धर्मविनये प्रव्रज्या कुमारभूतस्य ॥ भणाहि अहं राहुलो बुद्धं शरणं गच्छामि धर्मं शरणं [348b] गच्छामि संघं शरणं गच्छामि । द्वितीयं पि अहं राहुलो बुद्धो मे शरणो अनन्यशरणो धर्मो मे शरणो अनन्यशरणो संघो मे शरणो अनन्यशरणो ॥ अहं राहुलो यावज्जीवं प्राणातिपातात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवमदत्तादानात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं कामेहि मिथ्याचारात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं मृषावादात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं सुरामैरेयमद्यप्रमादस्थानात्प्रतिविरमिष्यं उपासकं मे धारेहि एतेहि पंचहि शिक्षापदेहि ॥ अहं राहुलो बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजामि द्वितीयकं पि बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजामि तृतीयं पि राहुलो बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजितो हमस्मि ॥ अहं राहुलो यावज्जीवं प्राणातिपातात्प्रतिविरतो वैरमणं आमलेरस्य शिक्षापदं यावज्जातरूपरजतप्रतिग्रहणशिक्षापदं धारयामि । इमे हि दश शिक्षापदानि ॥ स्थविरो दानि राहुलस्य केशश्मश्रूणि ओतारेत्वा प्रव्राजेत्वा दक्षिणेन हस्तेन

1. M vandati° BM °uttimayaçaṁ yaça(M °saṁçaya)prāpto mṛ° jāhi pā°. — 2. B mārjante° M °rjate caraṁ nararshabha kuñjalapa° BM °putraṁ ki°. — 3. B kiṁ rāhu° BM °dra apālitaṁ ni° B °prekshe saka° M °kshā sakaraṁrajyaṁ; B °yaṁ vi°. — 4. BM °ya bhava bhavanta(M °vāntā)ko spṛça°. — 5a. M atha bhagavān dāniṁ āyushmantaṁ çāriputram āmantrayati | B °ti pra°. — 5b. BM pravrājehi çā° hulakā kuṭi(M °kuṇḍi)yako°.

6a. M °dāniṁ bhagavantaṁ pṛ° BM °ti ka°. — 6b. M °gavan pravrajishyaṁ | B °pravrajishyaṁ | . — 7a. M °çāriputra āryaṁ dha° BM °sya bha°. — 8. BM °ti | ahaṁ rāhula bu° M °saṁghaçara°. — 9. M °ddho me çaraṇa dharmo° BM °gho me çaraṇa anaṇyaçaraṇa | . — 10. BM °prāṇātipātaṁ viramishyaṁ | yā dānāt pra(B °nāt pra)tiviramishyaṁ | yā° M °cārāt viramishyaṁ | yā° B °cārāt prativiramishyaṁ | yāvanmṛshāvā° shyaṁ | yāvajjī° M °surāmaireyamadyapramadasthānā° BM °dhārehi | i°.

14. M ahaṁ rāhula buddhaṁ bhagavantaṁ pravrajitam anupravrajito ham asmi | B °dvitīyakaṁ pi | bu° jitam anu° ham asmiṁ | .

16. M °la yāvajjīvaṁ prā° BM °pātāt prativi° M °yaṁ çramaṇa° B °yaṁ çramaṇeraya çikshāpadaṁ | yā° BM °vajjīvaṁ rūparajata(B °pra)tigrahaṇāt çi°. — 17. B imehi daçahi çikshā° BM °padehi stha°. — 18. M °keçaçmaçrūṇi oteritvā pravrājitvā da° B °otāritā pravrājo° M °ṇe hastena çālipu° B °maṅgalyā° starake u° BM °çataṁ |.

शारिपुत्रो गृहीत्वा वामतो मौद्गल्यायनो तूलसंस्तरके उपविशेन्सुः ॥ एवं दानि भगवां कर्तव्य. . . . .

दिवि भुवि च विश्रुतयशं विनीतजनश्रावकं विपुलप्रज्ञं ।
श्रावकयुगं दशबलो आमन्त्रये करकन्दिकरो ॥
तीक्ष्णा हि इन्द्रियाणि आज्ञास्यति राजको इमं धर्मं ।
प्रव्रजतु कुमारो सो कृतानुकारी भवतु मह्यं ॥
कालज्ञो शारिसुतो . . . . . लोकनाथस्य वचनि ।
प्रव्राजेमि कथमहं राजकुमारिं मान्यतं जिनस्य ॥
लोकमनुकम्पमानो प्रज्ञास्वरो नायको भणाति ।
यद आर्यधर्मविनये प्रव्रज्या कुमारभूतस्य ॥
वामेन गृहीत्वा मौद्गल्यायनो दक्षिणेन उपगतो ।
प्रव्राजेत्वा एनं तूलसंस्तरके उपविशेन्सुः ॥
सो वनचराणि सुवर्णसूत्रं च यस्य काये चीवरति ।
न भूयो चरे दुःखार्तो याना चरन्ति दशबलस्य ॥
वारयजकोरनयनं माता पुत्रं विशालनालाक्षं ।
उत्सङ्गे स्थापयित्वा इमाहि गाथाहि अध्यभाषि ॥
उत्तमप्रावारधरो अनुलेपनरागवासितशरीरः ।
दुःचरकं श्रामण्यं कथमनुभोषितेन त्वया ॥
ताडीनां प्रमुदितवं कोलकखण्डा वर्षे वनित्वान ।

1. M eva dānim bhagavān kartavya di° B °ttavyā di°. — 2. B °bhuvi ca vigrute jaçaṁ | dvitīyagaṇa çrā° M °bhuvi grupale yaçaṁ || dvitīyamana çrā° BM °prajñā çrā°. — 4. BM °yuga daça° M °āmantraya kara° B °ntra kara°. — 5. M tīkṣṇāpi hi indrāni ā° B °hi indrāni ājñāsyati | rā° M °ima dha° BM °rmaṁ pra°.

6. M pravrāja° B °vrajetu ku° BM °māraṁ kṛ° B °hi | mahyaṁ kā°. — 7. BM kāla-jño (M °jñā) tāni suto lo° ci pra°. — 8. M °çārimālajaṁ° BM °sya lo°. — 9. B °bra-hmāsvaro° M °ko ca anukampitā || B °khyāti pa°. — 10. B pathāryaṁ dha° M pathā-yaṁ ca dha° jjā ca kumāraṁbhū° BM °sya vā°.

11. M vāmena gṛhītvā° BM °maudgalyā° M °ṇāyana B °ṇāyana pra°. — 12. BM °vrājema(M °ma ||) nā tū° M °viçātmā B °çatmā || . — 13. BM saha ātāya-(M °tapa)trakāni° M °ṇpantraṁ° BM °li na bhū°. — 14. B °ye ca maṁ duhkhavantā ārtāṁ ana° M °ye raṁ duhkhārtā ārtaṁ avanti° BM °sya vā°. — 15. B °yanā mā° M °yana mā° B °viçālanetrākhaṁ u°.

16. M utsaṅga sthā°. — 17. BM uttamaṁ pi kanṭhabaddhara° prāvārāya° M °riro. — 18. M duṣcarakaṁ çrāmaṇyam utpaditaṁ sukhabhoktena B °tena tva°. — 19. BM tarpāṇāṁ pra° M °muditaya colakha° B °ditavyā colakha° BM °ṇḍāvaṇḍaṁ M °kavṇvāna u°.

उविह[349ᵃ]ई मोतव्वं अपि राहुल कुमाद्रासीये ॥
तुवं सुवर्णनूपुरो . . . . ।
उत्पन्नकांचनसवनो बाली तुह्यं अभिरमेन्ति ॥
किन्तव पुत्र अरयेन सुत्ता तासां घोषं वीणानां ।
मधुरमंजुघोषाणां . . . . मकुलकानां ॥
न धारेमि इमानि माचचने . . . . . . एहि पुत्र ।
प्रतिमच्छ पराङ्मुखो न हि सुलभं अघुनं स्थानं ॥

राहुल आह ॥

यदि मातः केचिदुद्वहितज्ञा ममापि तव ममधाति ।
अहमपि हि क्षेमगमनो अनुगमं पैतृकं मार्गं ॥
निश्चिष्यति नाधितो पुरं राहुलो च मणिचूडं मुंचेति ।
तदा अभिमनो . . . . . अनुस्मरन्तो द्विपदश्रेष्ठं ॥
दृष्टा च नं अभिमनं उद्युक्तं शासने दृढवलस्य ।
तं प्रापुणाहि क्षिप्रं स्पृश निर्वाणं सुखं शान्तं ॥
ये ते पुत्रक धर्मा जातिं च जरां च वीतिवर्तेन्ति ।
तां प्रापुणाहि क्षिप्रं इति राहुलं अपि सो अवच ॥
तां शिरसिजसहितां आवाहितनीलकण्ठमहवर्णां ।

1. B °vyaṁ | a° M °la kumbhadâ° BM °dye tvaṁ°. — 2. B tvaṁ suvarṇṇavapure nurorimahilikho n° M tvaṁ suvarṇaparipale nurorialahitikhâ u°. — 3. B °balâ nâmutubya a° M °balâ nâṁ nu tubya abhiramaṁti B °ati ki°. — 4. BM °putra a° B °tâ ca nâsâṁ° M °tâ ca tâsâṁ ghoṣâṁ vi° BM °nâṁ ma°. — 5. M °ṇâṁ ca hite ca naku° B °ṇâṁ hite ca nakulakânâṁ ma°.

6. M ta dharmeni° B na dhamemi° M °prâvaraṇena ehi° B °nena | ehi putra pra°. — 7. M pathigacchaṁ pâraṁ kiyena hi° B °ccha pâraṁ kiyo na hi° M °surabha ye cyuta sthânaṁ ||. — 9. BM °ṭitejâu ma ° ha a°. — 10. BM °gaṁmmi pai° M °mârga ni° B °mârgaṁ ni°.

11. BM °nigimati nâ° M °la kharaṁ râ ° ṇimuḍaṁ muṁcati B °muṁcati | . — 12. BM °ne anu° M °smaraṁto dvi° B °prabhiaṁ dvi°. — 13. B °ca naṁ sramu° M °bhiṣhamaṁ udyuktaṁ sayamma va haveti dhiganṁdadaṇa da° B °ktaṁ samayana me va haveti dhiganâ sâsane da° BM °sya taṁ°. — 14. B °puṇahi° M °puṇehiṁ kahi° ṇaṁ sukhaṁ çâṁtiṁ eta°. — 15. M ete pu° BM °dharmajâ° M °vîtivartaṁti B °vartitanti taṁ°.

16. BM taṁ prâ° M °puṇehi° BM °hula api(B °ârpikâ avaca taṁ(M °naṁ)°. — 17. BM taṁ(M naṁ) çiraṁjâ allekhâ) avarṇṇikâate(M °khâ avarṇikâṁte)hi sahalalâṁ u°.

उत्संगेन गृहेत्वान मातापि प्रतिच्छपति केशां ॥
सा अश्रुपूर्णनयना यशोधरा धर्मवेगसंजातं ।
एवं स्वं राजश्रियं अपगतकेशशिरं दृष्टान ॥
तं अपगतमुखविशं द्रुमरक्तं काषायप्रावृतं ।
गौरवानुपतिता प्रव्राजयि राहुलकुमारं ॥
स प्रव्रजितो ततो वै पुत्रो द्वात्रिंशलक्षणधरस्य ।
विहरति शिक्षाकामो उपतिष्ठं भिक्षाय स्थविरं ॥
एवं त्वयि प्रतिच्छन्नं यो त्वं प्रहाय प्रव्रजितान ।
कामगुणेष्वनपेक्षो चरसे अजितमनसो . . . ॥
मात्रीग्रामोदनं शुचि अमेध्यपूरसत्वोपचितं ।
भुंजित्व शाक्यकुले पितृकार्ये राहुलो चरति ॥
तमतिमिरपटलमथनं पुत्रं बुद्धस्य राहुलं नाम ।
सर्वाश्रवप्रहीणं वन्द्य शिरसा च मनसा च ॥

अथ खलु यशोधरा राहुलमाता यदा भगवानन्तःपुरिकानां मूले भुंजित्वा ततः यशोधरा राहुलमाता तासां चेटिकानां गौरवेण पश्चिमके दिवसे येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तं सश्रावकसंघं श्वोभक्ताय भक्तेन निमन्त्रेति । अधिवासयि भगवां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु यशोधरा भगवतस्तूष्णीभावेनाधिवासनं विदित्वा हृष्टा प्रीतिसौमनस्यजाता संवृत्ता ॥ तस्या एव रा[349b]-

1. M °gena gṛhitvā ° praticchipa° B °praticchipati ke° BM °çāṁ açru°. — 2. BM °ra° B °rā dharmaṁ saṁjñātāṁ M °jātā. — 3. BM putrasya rā ° keçaṁ çiraṁ dṛṣṭvā ta°. — 4. BM tato pagatagṛhaliṅ ° raktakāṣā ° takaṁ mau°. — 5. BM maṁgalyāna(M °kyāra)patiṣya pravrāja(B °vraje)yi°.

6. BM °jito tataḥ putra(B °tra) vai dvātriṁçatla(M °çala)kṣaṇadharasya vi°. — 7. B °rati | çi° B °ṣyaṁ thirā°. — 8. M °paṁ yas tvaṁ çra° BM °jitā kā°. — 9. M °ṣeṣvanapekṣā cara° B °pekṣā cara ° pramānasa çā° M °pramānasya çā°. — 10. B °dana çu° M °lita odanaṁ çuci anakeçaparavyaṁ° BM °taṁ bhuṁ°.

11. M °kyamule° BM °rṣāya rā°. — 12. M °timirapaṭalamathanaṁ° BM °traṁ | la° M °nāmaṁ B °nāma sa°. — 13. M sarvaçravaprapra° B °çravaprahīṇaṁ vanda° M °naṁ vaṁdaṭha° BM °manasā | . — 14. M °khalu yaçodharā rāhulamātā yadā ° rikāṇāṁ mule bhuñjitvā tato yaça° B °ṭāṁ paṭṭikānāṁ gau° M °gauravaṁṇa° BM °divasa ye ° yitvā bhagavanta(M °vaṁtaṁ) çrā° M °ghaṁ sucetanā° B °ghaṁ çucetanāya bhakte nima° M °nimantreti | .

17°. M °peṇa tūṣṇībhāvena | . — 17°. B °gavantaṁ tūṣṇī° M °gavaṁtaṁ tūṣṇī° BM °bhāvāya pri° M °saumanasyāta saṁ°. — 18. M tasyāṁ eva rāhulasya prabhā° BM °bhojanīyaṁ praṇītena pratijāgaritvā bahūnāṁ(M °hunaṁ) ca pratya° M °ragadharasa°

स्या आशयेन प्रभूतं खादनीयभोजनीयं प्रतिजागरित्वा वस्त्राणि च प्रभूतप्रणीतानि मोदकानि वर्णगन्धरसोपेतानि प्रतिजागरित्वा सर्वं च राज्ञा आशयेन स्वकं निवेशनं सिक्तसंमृष्टं कारापितं ओसक्तपट्टदामकलापं मुक्तपुष्पावकीर्णं विततवितानं भगवतो महार्हासनप्रज्ञप्तिः कृता यथोपगं च भिक्षुसंघस्य ।

अथ खलु भगवां काल्यमेव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपरिवारितो अन्तःपुरं प्रविशति । अथ खलु यशोधरा राहुलमाता नानाप्रकारेहि वस्त्रेहि आभरणेहि आत्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविशति मोदकेन च भगवन्तं प्रलोभयति यथैव नाम आर्यपुत्रः पुनरागच्छावसेया न च भगवतो चित्तस्यान्यथात्वं । अथ भगवां यं कालं भुक्तो धौतपाणिरपनीतपात्रो भिक्षुसंघो च ततः भगवता राजा शुद्धोदनो महाप्रजापती गौतमी यशोधरा च राहुलमाता सपरिवारा धर्म्यया कथया . . . . संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्रहर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रामि ।

भिक्षू दानि भगवन्तमाहंसु । पश्य भगवं कथं यशोधरा सर्वालंकारविभूषिता आत्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविशति मोदकेन च भगवन्तं प्रलोभयति न च चित्तस्यान्यथाभावो । भगवानाह । न हि भिक्षवः एतरहिमेव अन्यदापि एषा यशोधरा सर्वालंकारविभूषिता आत्मानं अलंकृत्वा परिविशति मोदकेन च प्रलोभयति अन्तरे एकशृंगजातकं पुनः कर्तव्यं ।

भगवाननुत्तरं सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा तत्रैव बोधिमूले तृणसंस्तरके निषण्णो पर्यंकमभिन्दन्तो प्रीतिसुखेन सप्ताहं आसति । इह मया बोधिद्रुमे अयता प्राप्ता

M °kṣamdhariṇīyaṁ° B °ripitaṁ | 2° M °tam āsktapaṭṭa ° paṁ yuktapu° B °rkāmaṇḍ pra° M °jñaptī kritā catopakaṁ° B °tā tatopakaṁ°.

5. M °garaṁ kāpya° B °kālasyai° M °ghaparivṛto itapuraṁ pariviśeṣati | B °raṁ pariveśati |.

6. M °hulasya nā° B °tmānaṁ alaṁ° M °tvā bhagavantaṁ pari° kena ca bhagavantaṁ pralobheti | apya° B °lobhayati | apya° M °putro apā° sayo na ca°. — 9. B °yāṁ yaṁ kālaṁ° M °yāṁ yaṁ kālaṁ° BM °bhuktaṁ dhau° B °ṇir apanītapātro° M °nītapātryo bhikṣusaṁgho ca | tato bhaga° jāpati gau° thāra dharma° B °rāra dharmā ka° BM °thayā saṁda° M °tejayitvā utthāyāsanāto prakrami bhi° B °kramī bhi°.

13°. B bhikṣu dā° M bhikṣuḥ dānīṁ bhagavantam ā° BM °hataḥ |. — 13°. M °vaṁ kathaṁ° laṁkāradhikā° tvā bhagavantaṁ pari° pravaṁtaṁ pralobheti | na ca° BM °nyathābhāvo |. — 15°. M na bhikṣavo etarhi evaṁ anya° BM °dāpi mā yaśo° B yati yo ntrā° M °lobheti ca nirbhīdāro°.

18. M atha kha° °tarā samya° traiva bodhimule saṁstarike bhidyamāno prī° B °niṣaṇṇo paryyaṁkam abhiṁdanto prī°. — 19. M °drume asavarāgrasya jāti° B °prakāś prāpto sapta° BM °maraṇagrahaṇakāntā(M °kāntā)rasya° M °paryyaṁkaṁ kṛ°.

सप्ताहं पूर्णो सम्बोधिं बुद्धित्वा जातिजरामरणशल्यव्याधाघातस्य पर्यन्तो कृतो । इह मया क्लेशमारो भग्नो देवपुत्रमारो भग्नो इह मम अपरिमितमसंख्येयप्रतिष्ठिता प्रणिधि समृद्धा । इहाहं बोधिद्रुमे अनवराग्रस्य . . . .

[सप्ताहपूर्णं संबुद्धो बोधिं बुद्धित्व] उत्तमां ।
आसनातो न उत्थेसि सर्वलोकस्य चेतियो ॥
देवकोटीसहस्राणि गगणम्हि समागता ।
पुष्पवर्षं [350a] प्रवर्षेन्सुः अग्ररत्नमनूपमं ॥
उत्पलां पद्मां दिव्यां पुण्डरीकां मनोरमां ।
सहस्रपत्रां रुचिरां तत्र देवा प्रवर्षन्ति ॥
मान्दव सुमंना चापि काञ्चेन लिखते मही ।
जितो हि देवदेवेन शाक्यसिंहेन तायिना ॥
त्रयस्त्रिंशा च यामा च तुषिता ये च निर्मिता ।
परनिर्मिता देवा च कामधातुप्रतिष्ठिता ॥
लोहितं चन्दनं दिव्यं अगुरुं तथ चम्पकं ।
दिव्या च पुष्पवर्षाणि अन्तरीक्षातो ओकिरे ॥
दिव्यं च रत्नचूर्णं अन्तरीक्षातो ओकिरे ।
अश्मगर्भाहि धाराहि तुषारेवं स्फरी इमं ॥
ब्रह्मकोटीसहस्राणि गगणम्हि समागता ।
वर्षन्ति सूक्ष्मं चूर्णं हि दिव्यं लोहितचंदनं ॥
भूम्यां देवां उपादाय शुद्धावासां स्वयंप्रभां ।

1. M °rimita saṃ°. — 3. M °drume agratāṃ prāpto saptāhaṃ pūrṇaṃ saṃbodhi buddhitvā uttamo 4° B °grasya uttamā 4°. — 5. BM °nāto (M °nāno) utthesi sarvasya lo° M °cetiye || B °tiye de°.

6. M °koṭīsahasrāṇi gaganamhi samāgatāḥ B °māgatā pu°. — 7. B °ṣhetsuḥ | sa° M °ṣhetsuḥ sa ° tnam anumakaṃ || B °kaṃ u°. — 8. M utpalā padu° B °ramāṃ sa°. — 9. B °sraputrāṃ° M °patrā ruci° B °pravarṣhetsuḥ | . — 10. M °āni kaṃṭhena likhitaṃ mahīṃ | B °likhitāṃ mahīṃ | .

11. BM jitamiṃ deva° M °siṃhasya tāyino | . — 12. B trayastriṃçā° M °yāmāç ca tu°. — 13. BM parinirmitāde° M °vāçca kāma° B °ṣṭhitā || . — 14. M °taṃ caṃda° tha caṃpakaṃ | . — 15. M divyāçca puṣpavarṣhāṇi ca aṃtarikṣhāto oçire || B °dhya-varṣāṇi anta°.

16. M °ca ratnacūrṇaṃ ca aṃtarikṣha ca oçire || . — 17. M °mātrehi dhārehi tu° B °dhārehi tu ° teṇaṃ sphuri° M °sphaṭikam imaṃ || . — 18. M °koṭīsahasrāṇi gagana-mhiṃ samāgatāḥ || . — 19. B °cūrṇaṃ di° M °ti puṣpacūrṇaṃ hi di ° taçandanaṃ | . — 20. BM bhūmyā devām upā° M °prabhā | .

एषा परंपरा आसि देवताहि परिस्फुटा ॥
छत्रध्वजपताकाहि अन्तरीक्षं परिस्फुटं ।
करोन्ति पूजनां येषां संपुरुष जिनेन्ततो ॥
आभा च विपुला मुक्ता बुद्धवेन परिस्फुटं ।
अथायलोकधातूषो अपिमुक्ता च तिष्ठति ॥
प्रज्ञाता निरया आसि बुद्धरश्मिभि सर्वशो ।
शीतीभूता च अंगानि सर्वे च सुखिता अभून् ॥
येषां नैरयिकं दुःखं परिक्षीणं तदनन्तरं ।
निरयेषु अपिलाभ देवेषु उपपद्यिषु ॥
संजीवे कालसूत्रे च तपने च प्रतापने ।
प्रज्ञातो रौरवे अपिर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
अवीच्यामथ संघाते प्रत्येकनिरयेषु च ।
प्रज्ञातो सर्वशो अपिर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
यावन्तो लोकधातुषु प्रत्येकनिरया अभूत् ।
प्रज्ञातो सर्वशो अपिर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
ये च तिरश्चानयोनीयं मानुरुधिरभोजना ।
मैत्राय स्फुट बुद्धेन न हिंसन्ति परस्परं ॥
छत्रध्वजपताकाभिः बोधिवृक्षो अलंकृतो ।
कूटागारेहि संछन्नो देवपुत्रेहि निर्मितो ॥
खण्डकान्तारका पि च शर्करसिकता पि च ।
समन्ता बोधिमण्डातो हेष्ठा भूमी प्रतिष्ठिता ॥

1. B eshāṁ paraṁ° M eshāṁ paraṁparām āsi de° BM °tatehi pari° B °sphuṭā | . — 2. BM °rikshe pari° B °sphuṭaṁ | . — 3. M karonti jalaṁtaṁ pra° B °nti jalaṁtaṁ çeshāṁ maṁḍaladdhasya çrimato | M °sya ca çrimaṁtā || . — 4. B ābhāya vi° BM °pula mukta bu° B °sphuṭaṁ | . — 5. B °apiñaṁ çunīyā va tishṭhataḥ | M °apiñaṁ çunīyā va ti°.

6. B pragñāta ni° M pragñāta nilayā āsi buddha°. — 7. B °aṁgāṇaṁ sa°. — 8. M °nairupikaṁ ° tadaṁtaraṁ | . — 9. B °dyitaḥ | . — 10. M °laṁutre ° pratāpane || B °pratapane | .

11. B pragñata rau° M pragñātā rau ° agnimr loka° B °agniṁ loka°. — 12. M °ghāte pra°. — 13. M pragñātā sa° B °agni loka°. — 14. M yāvaṁto lo° B yāvatā lo° M °dhātudhātu pra° B °abhiḥ | . — 15. M pragñāto sa° B °agni loka°.

16. M °maruvirabhojanāḥ | . — 17. BM maitrāya° B °ddhena na hiṁsaṁti° M °hiṁsaṁti pa°. — 18. M °kābhiḥ yadhivṛikshe alaṁkṛitā || . — 19. B kṛitā° M °rmitāḥ || . — 20. B khaṁḍakaṁḍarakā pi ca çarkaraçikatā° M khaṁḍakakaṁṭhakābhiç ca çarkarāsikṛitā pi ca | .

21. M samaṁtā bo°.

रत्नामयीये भूमीये बोधिमण्डं परिस्फुटो ।
या नाभि पुष्पवेस्य देवपुत्रेहि निर्मिता ॥
देवपुत्रसहस्राणि धरणीये प्रतिष्ठिता ।
धूपघटां गहेत्वान पूजयन्ति लोकनायकं ॥
हेष्ठा च धरणी सर्वा पद्मेहि च परिस्फुटा ।
जाम्बूनदसुवर्णाभा पुण्यतेजेन उद्गता ॥
ये चापि व्याधिदुःखार्ता सर्वेना अपरायणा ।
अरोगा सु[380^b]खिता भूता बुद्धरश्मिपरिस्फुटा ॥
जात्यन्धा रूपा पश्यन्ति लब्धा चक्षु विशारदं ।
परस्परं चालपेन्सुः बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥
रागश्चापि च दोषो मोहश्च अन्तकीकृतः ।
यं कालं शाक्यसिंहेन प्राप्ता बोधि महर्षिणा ॥
प्रासादा च विमाना च कूटागारा मनोरमा ।
सर्वे ततोमुखा आसि बोधिसत्त्वस्य तायिनो ॥
यावन्तो बुद्धक्षेत्रस्मिं नरनारी च किंनरा ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणः ॥
देवता देवपुत्राश्च देवकन्या च शोभना ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन सो पुरुषोत्तमः ॥
नागाश्चापि च गन्धर्वा यक्षा कुम्भाण्डराक्षसा ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणो ॥
दारका दारिका चैव शय्यायां अवरोपिता ।

1. M ratnâmayîbhû° dhimaṇḍe pa° B °dhimaṇḍa pa°. — 3. M °srâṇi ramaṇîyaṁ pra° B °ṣṭhitâ dhû°. — 4. M °trâṁ grihitvâna pûjyanti lo° B °nâyaka |. — 5. BM °sarve padme°.
6. M °dgatâh ||. — 7. M °duḥkhârta paryâyaṇâ... ca || B °khârtâ aparâyaṇâ ala... — 8. M agâra sukhitâ te bhûtâ buddha° B arogâ sukhitâ te tu bu°. — 9. M jâtyandhâ rûpa paçyanti labdha ca çâriyâdanaṁ || B °çyanti labdhacakṣuṁ°. — 10. M °rayantu bo° B °câlayantu bo° M °ṣya nâyinaḥ ||.
11. B °py avasa do° M °py avasa do° ... B °ṣu mano°. — 12. BM °kâla çâ° M °prâptaṁ bo°. — 13. M prâsâdâ ca vimânâ ca kûṭâgâra ca manoº B °nâ ca kûṭâ°. — 14. B °tomukhâ° M °âsi bodhi° yinaḥ ||. — 15. BM yâva ca bu° dhare ca mano°.
M °kṣetrasmiṁ° ca kiṁnarâḥ ||.
16. M °ṣâ ya° rṣiṇaḥ ||. — 17. M °çca devakanyâ ca°. — 18. M °âsi ya°. —
19. M °tha gandharvâ yakṣâ kumbhâṇḍarâkṣasâ || B °kṣâ kumbhâ râ°. — 20. M °âsi ya° B °yena bodhi maha° M °rṣiṇâ ||.
21. M °caivaṁ çayyâyaṁ bhavaropitâṁ ||.

ततोमुखा संस्थिहंसु येन बोधि महर्षिणो ॥
ये चाभ्राभरणा दिव्या विशिष्टा रत्नामया ।
आबद्धा आसि देवानां सर्वे ततोमुखा अभू ॥
नागानां अथ यक्षाणां पिशाचराक्षसान च ।
अभू आभरणा सर्वे येन बोधि निरिंगिता ॥
देवानामथ नागानां यक्षाणां राक्षसान च ।
ततोमुखा विमानानाम् येन बोधि महर्षिणो ॥
नूपुरा वलया चैव अथ वा पारिहारका ।
बोधिप्राप्तस्य बुद्धस्य येन बोधि निरिङ्गिता ॥
वर्णाञ्जिता च निष्काणि कण्ठे हारा च शोभना ।
आपद्धका मनुष्याणां येन बोधि निरिङ्गिता ॥
मुक्ताहारा च आबद्धा चित्रा च मणिकुण्डला ।
अङ्गुलिका मुद्रिका च येन बोधि निरिंगिता ॥
यावन्ति बुद्धक्षेत्राणि सत्त्वधातू अचिन्तिया ।
ज्ञानन्ता च अज्ञानन्ता येन बोधि निरिंगिता ॥
वाता च शीतला वाये मंजुगन्धा मनोरमा ।
समन्ता बोधिक्षेत्राणि बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥
एकपुत्राणि यं मैत्रं शुश्रूषा च प्रतिष्ठिता ।
मातापितॄणां दृश्यन्ति एवं आसीत्तदनन्तरं ॥
यावन्ति बुद्धक्षेत्राणि देवा नागा च मानुषा ।
असुरा च किन्नरा यक्षा सर्वे पश्यन्ति तायिनं ॥

1. BM °mukhate saṁsthihesu (B °sthahaṁsu) ye° M °rṣiṇā ‖. — 2. B °çishṭo ratn°, M °çishṭā ratnāmayā ‖. — 3. M omet les lignes 3-10. B °nāṁ gā sarve tena mukhā abhūshi ‖. — 4. B °piçācārākshasānāṁ ‖. — 5. B ābharaṇā ° dhi liniṁriṁgitā ‖.
6. B °kshānāṁ rākshasānāṁ ‖. — 7. B °rshiṇā ‖. — 8. B °varayā°. — 9. B °ni-liṅgitā ‖. — 10. B ācarañjano ca hastā ca kaṇṭha hastā ca çobanā ‖.
11. M °manushyā ° niliṅgitā ‖ B °niliṅgitā ‖. — 12. BM muktihā° M °hārāçca ā° ṇikuṇḍalā ‖. — 13. BM aṅgulikā bhadri° M °bodhiṁ nilaṅgitāḥ ‖ B °niliṅgitā ‖. — 14. M yāvanti buddhakshetrāṇi satvadhātu aciṁtiyā ‖. — 15. M jānantā ca ajānantā ye ° niliṅgitāḥ ‖ B °niliṅgitā ‖.
16. B vātāya çītala vāya mañjāgu° M °mañjugandhā ma°. — 17. M samantā buddhakshetrāṇi bo° B °aṁtā buddhaprā° M °yinā ‖. — 18. M °putrāṇiṁ yaṁ premaṁ çuçrushā° B °maṁ çuçrushā°. — 19. B pitṛṇāṁ ishṭasya a ° āsīcca tada° M ga-tṛṇā ishṭasya a ° āsīnaṁ tadanantaraṁ ‖. — 20. M yāvaṁti buddhakshetrāṇi ° gāçca mānushāḥ ‖ B °gā manushyā ‖.
21. M °paçyanti tāyinā ‖.

धूपनेत्रां यहित्वान सर्वे तेन सुखस्थिता ।
पूजेन्ति लोकप्रद्योतं [बोधिमण्डे प्रतिष्ठितं] ॥
अञ्जलीहि नमस्यन्ति गाथाहि च स्तवन्ति ते ।
पूजां करोन्ति बुद्धस्य बोधिमण्डे प्रतिष्ठिता ॥
सर्वे आसन्नं पश्यन्ति लोकनाथं प्रभंकरं ।
[351a] न कश्चिद्दूरे संस्थाने आत्मनाये यथा स्थितं ॥
न कश्चित्पृष्ठतो बुद्धं लोकधातूष पश्यति ।
सर्वदिशा हि बुद्धस्य समन्ता पश्यति मुखं ॥
यावदर्हिनपार्श्वेन न कश्चिल्लोकनायकं ।
संस्थामति महावीरं सर्वे पश्यन्ति संमुखं ॥
धूपनं बुद्धचैत्यस्मिं धूपितं च तदन्तरं ।
समन्ता बुद्धचैत्यानां सर्वेन कोटियो स्फुटा ॥
न शक्यं गणनां कर्तुं प्रतिमा सत्त्वकोटियो ।
पश्यित्वा श्रियं बुद्धस्य ये बोधिमभिप्रस्थिता: ॥
तृणा च ये किंचिदस्ति औषधीयो वनस्पति ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणो ॥
को इमां श्रुणुयां धर्मां लोकनाथेन देशितां ।
श्रुणित्वा न श्रिया तुष्टो अन्यत्र मारपाक्षिकात् ॥
न शक्या सर्वमाख्यातुं वाचाय अपि नायक: ।
या श्रिरी आसि बुद्धस्य बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥

1. M dhūpaṇetrāṇi gṛhe° sarvato ca sukhe sthitā | B °tena sukha°. — 2. M pūjayanti lo° B pūjenti lo° M °dyota nama° B °taṁ añja°. — 3. B °taṁ añjalīhi namasyanti | gā° M namasyanti cam añjalim gāthābhiç ca stavanti te ka° B °stavanti te pū° — 4. M karoti buddhasya pūjanaṁ | yena bodhi pratiṣṭhāpya bodhima° BM °sthitaṁ |. — 5. B °ānnaṁ pa° M °ānna paçyanti° BM °nātha pra°. — 6. M °çai dūle saṁsthāne °yamanusthire° B °ne syāmanaṁ°. — 7. M °dhātūsu pa°. — 8. M °çya samantā darçati mukham | B °atā mukha darçati |. — 10. B °çyanti sa° M °jananti mahāvīra sarve paçyanti saṁ°. — 11. M dhūpanaṁ° B dhūpana bu° M °kaheiruniṁ° taṁ tvadanantaraṁ |. — 12. M samantāt buddha° çaiḥ ganadhena° sphuṭaṁ |. — 13. BM °çanā kartuṁ° B °etā satva° M °etāḥ satrakoṭīyā pa°. — 14. BM çri bu° B °bodhi abhi° BM °sthitaḥ |. — 15. B °ca kec° M °ca kaçcid asti sarva auṣadhi va° B °dhaḥ vanaspati sa°. — 16. M tato abhimukhā āsi yena° B sarve | tato abhimu° M °harṣiṇā. — 17. M °imam sūtraṁ dharmaṁ lo° B °tāṁ çru°. — 18. B °tvā [illegible] M [illegible] — 19. M [illegible] B [illegible] M °[illegible] |. — 20. M yo çri buddhasya ākhyāni bo°.

येहि च दृष्टो संबुद्धो बोधिमण्डे प्रतिष्ठितः ।
पूजितश्च महावीरो ते श्रुत्वा तुष्ट पश्चिमा ॥
शीलस्कन्धेन अच्छिद्रा ये च भिक्षू प्रतिष्ठिता ।
तेषां श्रुत्वा इदं सूत्रं महाहर्षं जनेष्यति ॥
भद्रकथानिमौरक्षसंपन्ना अदीनमानसा ।
धर्षिका बुद्धज्ञानेन तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
ये हि आश्वासिता सत्वा मोचिष्यामि उपद्रुता ।
बुद्धत्वमुत्तमां बोधिं तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
येहि ते पुरिमा बुद्धा सत्कृता द्विपदोत्तमा ।
ते इदं सूत्रं श्रुत्वान तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
हर्षिता येहि ते सत्वा अन्नपानेन तर्पिता ।
ते पीदं सूत्रं श्रुत्वान बुद्धे काहिन्ति गौरवं ॥
येहि ते अधना सत्वा धनेन अभिच्छादिता ।
ते इदं श्रुत्वान सूत्रं बुद्धे काहिन्ति गौरवं ॥
येहि च पूर्वबुद्धानां चैतिया स्थापिता शुभा ।
उद्विद्धा वरप्रासादा ते पु भविष्यन्ति प्रीणिता ॥
येहि मनुष्यन्तो नवकों लोकनाथान धारितो ।
स्पर्शिता नामसत्कारं ते पु भेष्यन्ति प्रीणिताः ॥
ये ते असंस्कृतायुष दण्डकर्मेहि वर्जिता ।
उरसा लोकनाथस्य ते पु भेष्यन्ति हर्षिता ॥

1. M ehi ca dṛ° B yehi ca tehi saṃ° M °ṣṭhitā ‖. — 2. BM pūjitāś ca° M °[illegible]° tuṣṭimanā[illegible] |. — 3. B śīla° M śīlaskandhena° BM °bhikṣava pra° M °ṣṭhitāḥ |. — 4. M °daṃ sūtraṃ° BM °ṣyati |. — 5. B °[illegible] [illegible]° M °[illegible] kahinti° [illegible]° B °dīnamanasā sarā |.

6. M [illegible] [illegible]°. — 7. M ye hi āśvāsitā sarve sa°. — 8. B °māṃ buddhi te°. — 9. BM tehi° B °purimāṃ bu° M °purimāṃ loke buddha satkṛto dvi° °ttamāṃ ‖. — 10. M °daṃ sūtraṃ śrutvāna tuṣṭiṃ bhavi°.

11. BM °hi te kṛpaṇā satvā° B °[illegible] tarppitā |. — 12. BM °daṃ śrutvā sū- M °sūtraṃ sa° M °buddhe kāhinti gau°. — 13. BM ye pi te ° [illegible] te tehi° — 14. M °sa sūtraṃ buddhe kāhinti°. — 15. M ye pi te pūrva ca buddhānāṃ ye pi [illegible] ‖ B °caityāni pūrvi [illegible] |.

16. B [illegible] [illegible] te sua bha° M [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] te bhaviṣyanti prīṇitā ‖. — 17. B °[illegible]° M °[illegible] [illegible] te° BM °nāthena [illegible] (M °[illegible]) |. — 18. M °[illegible] [illegible] [illegible] bheṣyanti prīṇitāḥ ‖ B °[illegible] [illegible] bha°. — 19. BM °saṃskṛtā [illegible]° hi tarjitā |. — 20. B °[illegible] bha° M °[illegible] bheṣyanti°.

ये ते मैत्रेयं संबुद्धं पश्चिष्या द्विपदोत्तमं ।
काहिन्ति विपुलां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
ये ते सिंहं महाभागं पश्चिष्या लोकचेतियं ।
काहिन्ति विपुलां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
तिष्यस्य लोकनाथस्य ये करिष्यन्ति पूजनां ।
चर्चिका पुष्पदानेन तेषां हर्षो भविष्यति ॥
प्रद्योतस्य च बुद्धस्य ये करिष्यन्ति पूजनां ।
चर्चिका पुष्पदानेन तेषां हर्षो भविष्यति ॥
ज्यो[351b]तीपरं च ये बुद्धं पश्चिष्या अपराजितं ।
महतीं पूजां काहिन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
मुनेयं लोकप्रद्योतं दृष्ट्वा ये सत्करिष्यति ।
धर्ममानाय पूजाय तेषां हर्षो भविष्यति ॥
द्वौ बुद्धौ कुसुमनामौ लोकनाथौ तथागतौ ।
ये दृष्ट्वा सत्करिष्यन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
मेधं च द्विपदश्रेष्ठं संबुद्धं वदतां वरं ।
ये दृष्ट्वा सत्करिष्यन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
पुष्यं ये चापि संबुद्धं पश्चिष्या द्विपदोत्तमं ।
काहिन्ति परमां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
चातुर्णां च नरेन्द्राणां ये संघं सत्करिष्यति ।
इमस्मिं भद्रकल्पस्मिं ते चइया भविष्यति ॥
ये बुद्धा लाभसत्कारे विप्रविप्रानिश्रिता ।
बहिच्छा ते श्रुणित्वान तेषां वासो भविष्यति ॥

1. M °maitreyaṁ saṁbuddhā pa° B °maitreya saṁ°. — 2. M kāhiṁti vi°. — 3. M ete siṁha mahābhāgā pa° B ye te siṁha ma° cetiyā |. — 4. M kāhiṁti vi°. — 5. B °sya lokanā° M °riṣyaṁti pūjanaṁ |.

6. M °ti || ou (l. 11). — 7. M omet les lignes 7 et 8. B pradyotasya bu°. — 9. Dans M les lignes 9 et 10 sont transposées entre nos lignes 14 et 15. M °tharaṁ ca°. — 10. B °pūjanāṁ kā° M °pūjā kāhiṁti te°.

11. M °munaṁ lokapradyota adṛṣṭvā satka° B °dyota dṛṣṭvā ca satka°. — 13. M °kusumanāmau° B °nāma lo°. — 14. M °riṣyaṁti te°. — 15. B °pradṛṣṭha saṁ°.

16. M °riṣyaṁti te°. — 17. M puṣpaṁ ca tatra saṁ° B puṣpaṁ sāgraṁ° M °dottamaṁ |. — 18. M kāhiṁti pa°. — 19. M °narendrā° B °ndrāṇāṁ ye° BM °ye saṁghaṁ satka°. — 20. M °kalpasmiṁ°.

21. BM °ta(B °ra)jihaiṣi°. — 22. B bahucchaṁ ta yau° M bahuvarṣaṁ tena yaṁ-tvā te°.

ये च संघविहारामा महावासे प्रतिष्ठिता ।
विवेकं श्रुत्वा बुद्धेन तेषां च प्रीतिरुत्तमा ॥
ये च दुःशील श्रुत्वान एवं बुद्धेन भाषितं ।
मता लोकप्रदीपस्मिं तीव्रं काङ्क्षन्ति गौरवं ॥
ये ते व्याकृता बुद्धेन बोधिसत्त्वा अनागता ।
सूरता सुखसंवासा तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
येषां विवर्तना नास्ति बुद्धज्ञानातो सर्वशः ।
ते इदं सूत्रं श्रुत्वान भविष्यन्ति सुखिता नराः ॥

ये हि पुरिमबुद्ध सत्कारा
शुभकृता सत्कृता पूजिता नरेन्द्रा ।
प्रशतमना शिष्ट बुद्धज्ञाने
नरवरवर्णं श्रुणित्व तुष्ट भोन्ति ॥
येषामविकला समना श्रद्धा
वरगुणकोटिशतेहि ये उपेता ।
ये च धारयि धर्मं सुज्ञमानं
मुदितमना सुगतस्य शासनस्मिं ॥
ये च अचपला अनुद्धता च
अमुखरा अमू अकीर्णवाचा ।
सुसखिलवाचा न मानुपेता
जिनवरवर्णं श्रुणित्व तुष्ट भोन्ति ॥
येषामपरिमितं बुद्धज्ञानं

1. BM °gaṇaṁ vāsa pra°. — 2. M viveka çru° B °shāṁ ca° BM °ruttamā | . — 3. M eva duḥ° B evaṁ duḥ°. — 4. BM na te hi° M °kāṅkshati. — 5. M °kṛtā bu° °gatāḥ | .

6. BM suratā° M °saṁvāso te°. — 7. M nāsti° B °vivarttanatā nāsti° M °jñānasamarpa- te | B °rvagato | . — 8. B idaṁ° M imaṁ sutraṁ ca çru° °viṣhyanti sukhā narāḥ | . — 9. BM °buddheshu satva° M °sāragu° BM °kṛtā | satkṛtya pū° °drā pra°.

11. M °paṭhāmanā viçi° B °nā viçi° jñānena naravaravarṇṇa° M °jñānena varṇaṁ çru° tushṭa bhonti | B °tushṭha bhonti | . — 13. B yeshāṁm a° M yeshāṁ avikalā satva pra° B °lā satva pra° M °petā ye | . — 15. BM ye ca dhārayi dharmaṁ bujja- (M °jya)mānaṁ (B °pañi) anu° M °sannaṁ.

17. M °ddhatā ca amu° B °khalā akhā | amukhā° M °khalā | amukhā° BM °vācā sa°. — 19. B sumukhitābhavacanāmanopeta jinavaravarṇagitā tu° M sukhikhamanā anupetā jina- varṇaṁ çru° tushṭa bhonti | .

21. M yeshāñca api pari° jñāna çirivajā ca anantatulya bodhi ye° B °jñāna virañjā ca a° dhi ye°.

एवं विरजा अनन्तामनुबुद्धबोधि ।
ये च व्रतं चरन्ति अप्रमत्ता
जिनवरज्ञान स्पृशित्वा तुष्ट भोन्ति ॥

अथ खलु भगवां सप्ताहस्यात्ययेन सिंहासनातो उत्थाय बोधिद्रुमं नानविलोकितेन विलोकयन्तो अनिमिषाये दृष्टीये प्रीतिसुखेन द्वितीयं सप्ताहं अनाहारो अस्थासि बोधिद्रुमं अनिमिषाये दृष्टीये निरीक्षन्तो इह मम बोधिद्रुमे अनवराग्रस्य जातिजरामरण[354a°]संसारगहनकान्तारस्य पर्यन्तं कृतं इह मम क्लेशमारो भग्नो मृत्युमारो भग्नो स्कन्धमारो भग्नो देवपुत्रमारो भग्नो इह अमापरिमितमसंख्येयमाचिता संबोधि समुदा इहाहं बोधिद्रुमे लोके अग्रतां प्राप्तः लोके श्रेष्ठतां प्राप्तो सत्वसारतां प्राप्तः ॥

भगवां सप्ताहं प्रीतिसुखेन बोधिद्रुमं अनिमिषाये दृष्टीये निध्यायित्वा तृतीयं सप्ताहं प्रीतिसुखेन दीर्घं चंक्रमं चंक्रमे ॥ तेन खलु पुनः समयेन मारो पापीमां भगवतो अविदूरे संनिषण्णो अभूषि दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी काष्ठेन भूमिं विलिखन्तो श्रमणो मे गौतमो विषयातो उपातिवृत्तो श्रमणो मे गौतमो विषयातो उपातिवृत्तो ति ॥ अथ खलु तन्ती च मारधीता अरती च मारधीता येन मारो पापीमांस्तेनोपसंक्रमित्वा मारं पापीमं गाथाये अध्यभाषति ॥

कस्मा त्वं दुर्मनो तात पुरुषं आनयाम्यहं ।
रागपाशेहि बंधित्वा अरण्यादिव कुंजरं ।
प्रबन्धितान आनेमि वशिको ते भविष्यति ॥

2. BM °taṁ caranti (B °ti |) a° M °pṛśitvā tuṣṭo bhontī | . — 4. M °abhibhavitvā utthā° M °kayanto° B °pade animiṣāye° BM °prītisukhena dvi° M °sthāsi | ha ° ahāye nirīkṣa° M °kayanto° B °pade animiṣāye° BM °prītisukhena dvi° M °sthāsi | ha ° ahāye nirīkṣyato iya ma° BM °saṁsāragrahaṇakān(M °kāmjā° M °ryantaṁ° BM °kṛtaṁ | iha° B °ṃmāro bhagnā mṛ° M °ṃmāro bhagno devaputramāro bhagno | iha mama saṁkhyeya ° gratāṁ prāpto lokaṁ śre° B °ṣṭhatāṁ prāpto° M °śreṣṭhāṁ prāptāṁ | . 11. M bhagavān saptā ° ṇāye dṛ°. — 12. M °kha punaḥ ° te abhidūraṁ saṁniṣaṇṇo abhū° B °ṣi | duḥkhaṁ durma° M °rasaṁ vipra ° ri kaṣṭhena lekh ° BM °khante śramaṇo me gauta(M °khanto śravaṇo gautamo vi ° śramaṇo me(M °śrava-no) gautamo° M °upātivṛttaḥ | . — 15. M atha taṁcī ca māradhītare aparati° B °tri ca māradhītā aparati° M °tad māro pāpīmaṁ gāthā adhya° B °raṁ pāpīmaṁ gā°.

17. M kāma tvaṁ° B kāma tva du° B °tāta yadi puruṣo ānayāmyaham | M puruṣo āna°. — 18. M gāmpā° B °kuṁjalaṁ p.e°. — 19. M prabaddhitvāna ānemi vaśiko° B °ānemi vaśiko bha°.

अथ खलु मारो पापीमां धीतरो गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अरहां सुगतो लोके न रागेण सुवानयो ।
विषयो मे अतिक्रान्तो तस्माच्छोचाम्यहं भृशं ॥

अथ खलु ता मारधीतरो पितुर्मारस्य वचनं अकरित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सुः । पादान्ते भगवन्परिचरेम्ह पादान्ते सुगत परिचरेम्ह ॥ भगवां ता न चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सुः उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो उच्चावचं पुरुषाणां छन्दः यं नूनं वयं सर्वापि नाम पंचदशवर्षदेशिका वा षोडशवर्षदेशिका वा एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं आत्मा अभिनिर्मिणित्वा येन श्रमणो गौतमस्तेनोपसंक्रमित्वा श्रमणं गौतमं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सुः । पादान्ते भगवं परिचरेम्ह पादां ते सुगत परिचरेम्ह । न च तानं भगवां चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सुः उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो उच्चावचं पुरु[35a²]षाणां छंदो यं नूनं वयं सर्वापि नाम एकप्रसूता वा द्विप्रसूता वा एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं निर्मिणित्वा येन श्रमणो गौतम-

2. M °gena sa ānaye° B °ga sa āneye vi°. — 3. M °tikrānto ta° B °nto | ta ° cāmahaṁ°. — 4. M °tu tāṁ māra° B °tān māra° M °yena bhagavāṁstena° BM °tvā bhagavantaṁ(M °taḥ caṁ(kramu(B °manḥ)taṁ caṁkramantaṁ | . — 5. M pādāṁ te bhagavan paricaremha yāda pādaṁ na su° B °n paricaremha pāda pādan te su° M °ricaremu bha° B °remā bha°.

6. M bhavan tāṁ na citrīkārye ya° B °vān tānaṁ citrikāleye ya° BM °thāpīdaṁ anu° M °kṣayaṁ sa° B °kṣaye saṁmyaksuvi°. — 7. BM atha tāṁ māradhī° M °ro ekāntam upasaṁkramā mantrā mantrayetuḥ uccāvaca puruṣā chaṁdo uccāvacaṁ puruṣāṇāṁ chaṁdo yaṁ nū° B °ntrayetuḥ uccāvaca puruṣe chaṁda uccāvaca pu° ṣāḥ ayaṁ nū° M °yaṁ || sayyathīdaṁ nā° BM °paṁcadaśavarṣadaṁ deśikā vā ṣo°. B °varṣa de° M °pāṁ ekaṣatam ekaṣataṁ ṛddhyā abhinirmitā yena śramaṇo gautamo teno° B °ṣataṁ riddhyā abhi ° ṇo gautamas te° M °mitvā śramaṇaṁ gau° B °naṁ gautamaṁ° M °kramantam anusaṁkramesaṁ B °ntam anusaṁkrameye | .

11¹. M pādāṁ te bhagavan paricaremha | B °vaṁ paricarehme pādāṁ ° rehe su°. — 11². M °gavān citrikarayaṁ | ya° B °vāṁ citrikaraye | ya° BM °ttaraṁ u° M °padhīnaṁ ° kasaṁpukravirah || . — 12. M °tu tāṁ māradhī° B °tu tān māradhī° M °kamantam u ° saya maṁtro maṁtraṁyetuḥ || uccāvaca puruṣāṇāṁ chaṁdo yaṁ nūnaṁ vayaṁ sayya° B °ntrayetuḥ uccāvacaṁ puruṣāṇ chaṁda | uccāvaca pu ° ṣāṇāṁ vayaṁ sayya° M °nāma ekaprasutā vā dviprasutā vā evaṁ ° rūpāṇāṁ ekaṣatam ekaṣaddhiḥ nirmi ° yena śramaṇaṁ gautamaṁ tenopa° B °pāṁ ekaḥ śataṁ ekaḥ śataṁ sa nirmi ° ṇo gautama teno° M °tvā śramaṇa gautamaṁ caṁkramantam anu° BM °meṁsuḥ | .

येनोपसंक्रमित्वा श्रमणं गौतमं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सुः । पादान्ते भगवन्परिचरेम्ह पादान्ते सुगत परिचरेम्ह । न च मानं भगवां चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सुः उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो यं नूनं वयं मध्यमापि नाम मध्यस्त्रियायो एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं ऋद्ध्या अभिनिर्मिणित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सुः । पादान्ते भगवन्परिचरेम्ह पादान्ते सुगत परिचरेम्ह । न च मानं भगवां चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सुः यतो परमवयोवर्णनिभं अभिनिर्मिणन्ती अभिनिर्मिणेयं । यं नूनं वयं जीर्णा भवित्वा वृद्धिका भवित्वा स्थविरिका भवित्वा पलितिका भवित्वा कुब्जगोपानसीवंका दण्डमवलम्ब्य येन श्रमणो गौतमस्तेनोपसंक्रमित्वा श्रमणस्य गौतमस्य पादौ शिरसा वन्दित्वा श्रमणं गौतमं प्रत्येका प्रश्नं पृच्छेम ॥ अथ खलु ता मारधीतरो जीर्णिका वृद्धिका स्थविरिका पलितिका कुब्जगोपानसीवंका भवित्वा दण्डमवलम्ब्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थांसुः ॥ एकान्ते स्थिता तन्ही मारधीता भगवन्तं गाथाये अध्यभाषति ॥

कथंविहारी बहुलीह भिक्षु
पंचोघतीर्णो तरतीह षष्ठं ।

1. M pādāṁ te bhagavan paricarema pādāṁ te sugata paricaremhe B °haṁ na°. — 3. M °ju 2. M °gavān citrīkareyaṁ ‖ yathā° B °vāṁ citrīkareya yathā° M °kacittāḥ ‖ . — 3. M °ju mās mārodhītaro ekāntam u° B °tāṁ mārodhi° M °nya mantrā mantrayetsuḥ uccāvacaṁ puruṣāṇāṁ chandaḥ ‖ yaṁ ... ut° B °mantrayetsuḥ uccāvaca puru ° chandaṁ ‖ yaṁ ... °yāṁ ekaçatam ekaçataṁ ° yāṁ ekaḥ çataṁ ekaḥ çataṁ varṇaçataṁ ṛddhyā abhi° M °yāṁ ekaçatam ekaçataṁ varṇaçataṁ ṛddhyāṁ abhi° BM °tvā bhagavāntaṁ (M °nta) caṁkramantaṁ anucaṁ(M °anu)kramantaṁ (M °taṁ ‖) pā°.

6. BM pādāṁ te (M °dāṁ te) bhagavan paricaremhe ‖ (M °rema) pādāṁ te (M °dāṁ te) sugata paricaremhe (M °remhe). — 7. M °gavān citrīkareyaṁ ‖ ayya° B °vāṁ citrīkareya ‖ ayya° M °ttaro u° cittāḥ ‖ . — 8. M °ju tāṁ māradhī° B °te tāṁ māradhī° M °ro ekāntam u° nya mantrā mantrayetsuḥ ‖ eko paramaṁ vayaṁ° B °yetsuḥ eko paramaṁ varṇaṁ ca ° bhaṁ anteṣu° M °bhaṁ anunirmiṇitvā abhi°. — 10. B °jīrṇaṁ bhavi° M °jīrṇa bhavi ° gopānasīvaṅkā daṇḍam avalaṁbya yena çramaṇo gautamas teno° B °ya° M °sā vandi° gautamasya te° M °tvā çramaṇasya gautamasya pā° B °çrama gautamasya pā° ditvā çramaṇa gau° B °maṁ gautamaṁ° BM °tyekaṁ praçnaṁ pṛ°.

13. B °ta tāṁ māradhī° M °ro tāṁ māradhī ° tikā va kubjagopānasīvaṅkā bhavitvā daṇḍam avalaṁbya ° gavāṁ teno ° vā vanditvā ekānte asthāsuḥ ‖ . — 15. M ekānte sthitā tanhī kumāra° B °nhī kumāra° M °gavantaṁ gāthāya a°.

17. B °bahulā bhi° M °lī bhikṣuḥ ‖ pa° °tarati ṣa°.

कथंध्यायी बहुली कामसंज्ञा
परिबाहितो भवति अलब्धगाधा ॥

अथ खलु भगवां तन्हीं मारधीतरं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

आज्ञाय धर्मं अवितर्कध्यायी
नो रज्यते नो सरतीह थीनं ।
एवंविहारी बहुलीह भिक्षु
पंचोघतीर्णो तरतीह षष्ठं ॥
प्रश्रब्धकायो सुविमुक्तचित्तो
कृतिमानक्रोधो अपनीतमानो ।
एवंध्यायी बहुली कामसंज्ञा
परिबाहितो भवति अलब्धगाधा ॥

अथ खलु अरती मारधीता भगवन्तं गाथाये अध्यभाषति ॥

[353ª] शोकाभिभूतो न वनस्मिं ध्यायसि
वित्ताय जीवं अभिप्रार्थयन्तो ।
ग्राम्याय ग्राम्या न करोषि साख्यं
जनाश्चने न करोषि साख्यं ॥

अथ खलु भगवां अरतीं मारधीतारं गाथाये अध्यभाषे ॥

शोकस्य मूलं परिखन्य सर्वं
सर्वं प्रहाय भवलोभमाप्त्वे ।

1. B °hulaṃ kā° M °li kāyasaṃ° B °paribāhiro bha° M °parivāro bhavaṃti a° BM °gā-dhaṃ ‖. — 3. B °vāṃ mantrīṃ māra° M °vāṃ taṇhiṃ mā° taraṃ gāthāya pra°. — 4. BM aṃjñya dharmaṃ avita(M °tarkaṃ)kāyaṃ dhyāyino rājyatino saratina thinaṃ(M °ti-ma thinaṃ) ‖.

6. M °līha vihāriha bhikṣuḥ pañcāhati° B °cohati°. — 8. M °pyo aparetramāno ‖ B °pyo apuraptāmāno ‖. — 10. BM °hulāṃ kā° vihāhiro bha° B °gāha ‖ M °gāḍha ‖.

12. B °lu aloti° M °gavantaṃ gā° B °ti ca°. — 13. M çokābhibhūtamo vacana° B so-kābhitupāo vacana° citā ca . . . jīvaṃ abhi° M °vittāva jīvaṃ ca abhiprārthayaṃto. — 15. BM °grāmyā(B °mya) na karomi saṃkhyāṃ kasmā° rona saṃkhyāṃ ‖.

17. B °lu arati māradhītā bhagavantaṃ gā° M °dhitaraṃ gā° bhāṣati ‖. — 18. BM °mūlaṃ pari(M °mūlā parikhantyāṃ na sarve(M °rvena) sarvaṃ pra° lobha-jalpaṃ(M °lpaṃ) a°.

यथेव माहि हृदयस्य शान्ति
ध्यानानुयुक्तो सुखसारबुद्धिः ।
तस्माज्जने न करोमि साख्यं
साख्यं न संविद्यते केन सार्धं ॥

अथ खलु अरती मारदेवी भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

आच्छेल नूनं गुणसंप्रयोगी
बहून् रक्षा करिष्यन्ति अन्ये ।
बहूं जनार्थं जनतां सुखेन
आच्छेल . . . . . . मृत्युराज्ञो
नयिष्यति अच्युतपद्मग्रीवं ॥

अथ खलु भगवां तां मारधीतरो गाथाये प्रत्यभाषति ॥

गिरिं नखेहि खनथ अयो दन्तेहि खादथ ।
पर्वतं शिरसा हनथ अगाधे गाधमेषथ ।
किमु अन्वेथ पापीयो अपि शुभाशुभा सदा ॥

अथ खलु ता मारधीतरो आनाति मां श्रमणो गौतमो ति दुःखी दुर्मना विप्रतिसारी येन पिता मारस्तेनोपसंक्रमित्वा पितरं मारं गाथाये अध्यभाषे ॥

अथ मे वर्ष पि तात न रागेण न आनिये ।
विषयं मे अतिक्रान्तः तस्माच्छोचाम्यहं भृशं ॥

अन्यो व तात पुरुषो अतीतसंगो अस्माकं तेन रूपेण समन्वागतानां पश्चिम

1. B °sthaṃ yāpī° M °yasya sānti dhyānāni ya° B °sukhasāraṃbuddhiḥ |. — 3. M tasmā janaṃ karomi saṃkhyāṃ na saṃvidyate kena sārdhaṃ | B °jjane na karomi saṃkhyā saṃkhyā na saṃvidyate kena sārdha |. — 5. M °ti yeni bhagavantaṃ ga° M °ehaṃ ya ha° sirkyāni-
6. B arche° M gacchatra° BM °vahāni gaṇa° B °prasāriṣi ha° M °aham ha° rirkyāni ti rahantānaṃ |. — 8. BM mahapriyo(M °bagriṇāṃ) janatāṃ anudha ruchet(M °akshojñaṃ nayityarthijaṃya bhaviṣyati acyutapada(M °dam ajyakaṃ |.
11. BM °nāṃ tān māra°. — 12. B giriṃ nakhehi khanatha a° M °riṃ nakhehi khanatha amedaṃ te khāndatha B °nte khādatha pa°. — 13. M °hanatha | agāhe gādhaṃ °ehatha B °hanatha | agāhe gādham ehatha |. — 14. M kimuṃ anvatha° B kimanvaehatha° M °pīyī a° BM °dāśubhā°. — 15. BM °to tāṃ māradhī° M °yaraṇo gotamo° tho° M °pītī a° BM °dāśubhā°.
B °gauttamo° M °pratisārī°.
17. B °pi tāta na rāgeṇa na āraye vi°. M °pi tāta nabhagena na āraye vi°. — 18. M °yaṃ se atikrāṃta ta°. — 19. BM anyaṃ ca tāta(M °tāta) puru° °saṃgo | asmā° B °rūpeṇa atikrāṃta ta°.

सो त्रितं मूर्छित्वा प्रपतिष्यद्दा उष्णं वाक्य शोणितं मुखतो आगच्छे तेनैव च आबाधेन कालं करिष्यत् चित्तक्षेपं वा प्राप्तुणे श्रमणो पुनर् तात गौतमो अर्हो विगतरागो विगतदोषो विगतमोहो अभिभूय भूतो ॥

अथ मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा एकान्ते अस्थासि । एकान्तस्थितो मारो पापीमां भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

इहागता हर्षयन्ती तन्ही च अरती रती ।
ता प्रणुदे महावीरो तूलं भ्रष्टं व मारुतं ॥

इत्यनुक्त्वा च मारो पापीमां दुःखी दुर्मना विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहाये ॥

यदा भगवां प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः । कथं भगवं मारधीतरो भगवन्तमुपसंक्रान्ता अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभन्ता च अवतारं निर्विण्ण प्रक्रान्ता । भ[353b]गवानाह । न भिक्षवः एतरहिमेव एता मारधीतरो मम उपसंक्रान्ता अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभन्ता च अवतारं निर्विण्ण प्रक्रान्ता । अन्यदापि एते उपसंक्रान्ता मम अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभन्ता च अवतारं निर्विण्ण प्रक्रान्ता । भिक्षू आहन्सुः । अन्यदापि भगवन् । भगवानाह । अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिजनपदे धर्मलब्धो नाम वाणिजो अभूषि । स समुद्रयात्रिको सार्थवाहो महासमुद्रमवतरति सिद्धयानपात्रो च आगच्छति । तस्य ततो वाराणसीतो पंचमात्रा वाणिजशता उपसं-

ṇa sa° M °cyāhye se jitaṁ murcchi° B °cyoya se jidaṁ mū° BM °patiṣyaṁ vā n° M °dhyaṁ vā sraṇopita tam° BM °kariṣyaṁ citta(M °citta)kṣepaṁ (B °kṣepaṁ) vā° M °prāpuṇa çravaṇo punas tāta gau° B °bhibhūya abhibhūto ‖.

4¹. M °gavāṁ tena °ekāṁte s°. — 4². M ekāṁtasthi° B °māra pāpi° M °gavaṁtaṁ gā°.

6. M °gato harṣayaṁtī taṁhī ca a° B °aratī ratī ca°. — 7. B ca paṇu ° vīra tulāṁ bhrāntasvanā° M ca pranude ca mahāvīra mulāṁ bhrāṁtasvanāratam ā°. — 8. B itthaṁ catvāra māra° M itthaṁ catvāra māra° B °ri tantrarā° M °ri talairāṁtarahāya ‖. — 9¹. M athā bhagavāṁ ° rmacakraḥ ‖ bhikṣur bhagavaṁtam āhatuḥ ‖ B °bhikṣu bha°. — 9². M kathaṁ bhagavan māradhi ° gavaṁtam upasaṁkrāṁta avatārārthi avatāraṁ gaveṣi alabhaṁtā ca tāraṁ ni° B °saṁkrānto ‖ ava° M °kramāṁto ‖.

11². B °vaḥ etarahiṁm eva etān māradhi° M °vaḥ etarhi eka me tāṁ māradhitaro bhagavaṁtam upasaṁkrāṁtā avatārārthi a ° veṣi alabhaṁtā ca tāraṁ ni° B °saṁkrāntā ‖ avatāra ° kramāntā ‖ M °kramāṁtā ‖. — 13. M °pi upasaṁkrāṁtā mamāvatārārthi ° veṣi ava ° vakrāṁtā ‖. — 14¹. B bhikṣu ā° M bhikṣu āhatuḥ. — 14². M °ṁ bhaga°. — 15². M °dā bhi° BM °va bhi°.

16. M °kāçija° BM °nāma vaṇi° M °bhūṣiḥ. — 17. M samudrajā° B °rati ‖ si° BM °cchati ta°. — 18. M °ṇasito paṁ ° saṁkrāṁtā vayam api ° cchāma ‖.

कान्ता वयं पि त्वयैव सार्धं महासमुद्रमवतरिष्यामः ॥ धर्मलब्धो आह ॥ न यूयं शक्ष्यथ मार्गेण गन्तुं येनाहं गच्छामि ॥ अहं राक्षसीद्वीपस्य मध्येन गच्छामि । तायो च राक्षसीयो वाणिजकानि उपायशतेहि लोभेन्ति । तत्र बहूनि वाणिजशतानि राक्षसीहि लोभिता अनयव्यसनमापद्यन्ति । न शक्यं युष्माभिः मया समानं गन्तुं ॥ सो दानि धर्मलब्धो सार्थवाहो तेषां पंचानां वाणिजशतानां न करोत्यवकाशं । मा तत्र राक्षसीहि लोभिता अनयव्यसनमापद्यथ ॥ ते दानि पंच वाणिजशतानि संनिपतित्वा आहन्सुः ॥ अयं धर्मलब्धो वाणिजको क्षेमेण मार्गेण महासमुद्रं गच्छति क्षेमेन गच्छति क्षेमेनागच्छति लघुं चागच्छति सिद्धयात्रो च आगच्छति । अन्तरायं च न किंचिदनकार्यं करोति गमनाय । भवन्तो यादृशको एषो धर्मलब्धो वाणिजको पुण्यवन्तो पुण्यं संगृह्णाति तादृशकं यूयं पि संगृह्णथ यं येनं एव एषो वाराणसीतो प्रतिष्ठति तं येनं वयं पि प्रक्रामामः ॥ तेहि सर्वेहि यादृशं धर्मलब्धो पुण्यं संगृह्णाति तादृशं तेहि पि पंचहि वाणिजशतेहि पुण्यं संगृहीतं यस्य काले च धर्मलब्धो वाणिजको समुद्रं प्रस्थितो तत्र काले ते पि पंच वाणिजशता संप्रस्थिता धर्मलब्धेन सार्थवाहेन सार्धं गच्छन्ति ॥ ये कालं तत्र देशं प्राप्ता यत्र तायो राक्ष[354a]सीयो ततो धर्मलब्धेन सार्थवाहेन सर्वे ते पंच वाणिजशता शब्दापियान युच्यन्ति ॥ भवन्तो एते सर्वे पंच वाणिजकशता मया सार्धं वाराणसीतो संप्रस्थिता इमं च तं राक्षसीभवनं अस्माभिरनुप्राप्तव्यं । तायो च युष्माकं राक्षसीयो बहुप्रकारं प्रलोभयिष्यन्ति अन्या रूपेहि प्रलोभयि-

1². M °śaktāh tena mārgeṇa gantuṁ ye° B °ntuṁ | ye°. — 3¹. M °ṇijāti u ° lobhaṁ ° ti | . — 3². B °bahuni vāṇijaśatani ° sīhi pañca vaṇijaki lo° M °sīhi lobhitā° BM °ti | . — 3². B °bahuni vāṇijaśatani ° sīhi pañca vaṇijaki lo° M °sīhi lobhitā° BM siddhayātrapātra(B °tro) ca a(M °nāgacchati lobhā ana(M °naya)vya° M °dyanti na° B °mi na ga°. — 4. M °naṁ gantuṁ | . — 5. M so dāni dha° B °ṇāni ca karo°.

6². M °kāśaṁ ki° B °lobhitā° M °anayavya° B °na dāpatha | . — 6². M tada paṁ° hantuḥ | .

7. B °siddhayātro° M °siddhayātrapātrāto ā°. — 9¹. M °d anukāryaṁ ka° BM °adṛśa bha°. — 9². B bhagavanto | yā° M bhavanto yā ° apavantito pu° BM °ṇyaṁ saṁgṛhṇāti (M °ti |) tādṛśaṁ(B °śakaṁ) yūyaṁ pi saṁgṛhṇatha° M °eṣo i° BM °ato pratiṣṭhati taṁ ° sthāpayiṣyāṁ(M °ṣyaṁ |) te°.

11. M °labdhaṁ pu° BM °saṁgṛhṇāti | (B °ṇāti) tā° M °yaṁ tehi puṇyaṁ saṁgṛhṇāti tādṛśaṁ tehi pi pañcahi vāṇijakaśatehi pu° B °yaṁ tehiṁ pi paṁ° BM °yatra kālaṁ ca dharma° M °draṁ prasthitaḥ | tatra kālaṁ tehi pañcahi vāṇijaśatāni saṁprasthitāni | dha° B °tatra kālaṁ tehi pañcahi vāṇi° M °gacchanti | B °ni yaṁ°. — 15. B °sīyo | tato° M °sīyo tataḥ dha° ° śabdāpayitvā | B °nti bha°.

16. M bhavanto ime ° sthitā saṁprasthitā | imaṁ° B °asmābhiḥ ca anu° M °prāptavyaṁ hi°. — 18. B °raṁ pralobhayiṣyanti | anyā rū° M °raṁ pralobhayiṣyanti | anyo rūpāhi

ष्यन्ति अन्या शब्देहि अन्या गन्धेहि अन्या रसेहि अन्या स्पर्शेहि तत्र मार्गे विविधानि नानाप्रकाराणि कामकलापानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति आपणां च मार्गेषु प्रसारितं अभिनिर्मिणिष्यन्ति । यत्र तु सो कोचित्कामकलापानां तत्र न प्रतिबन्धथ । तत्र युष्माभिर्न केनचिल्लोभं कर्तव्यं न केनचित्किंचिद्गृहीतव्यं न केनचित्किंचित्प्रार्थितव्यं । वृक्षसहस्राणि नानाप्रकाराणि पुष्पफलोपेतानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति मदनपुष्पेहि च मदनफलेहि च भरितानि मूलतो उपादाय यावत्पुष्पं पत्रफलभारभरितानि पुष्पं वा फलं वा न खादयितव्यं । पुष्करिणीयो च नानाप्रकाराणि अच्छानि शुभानि शीतलजलानि सुवर्णवालिकासंस्तृतानि उत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकसौगन्धिकसंछन्नाणि सुखोपतीर्थानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति । तत्र भवन्तेहि न केनचिद् क्रीडितव्यं न च ततो केनचित्पुष्करिणीहि उदकं वा पद्मं वा उत्पलं वा पुण्डरीकं वा बिसमृणालं वा खादयितव्यं । अन्यानि च नानाप्रकाराणि रत्नरतनानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति । तत्र च युष्माभिर्न केनचित्कहिंचिल्लोभो उत्पादयितव्यः । यो युष्माकं तत्र लोभमुत्पादयिष्यति सो न भूयो जंबुद्वीपं गमिष्यति । तत्रैव अनयातो व्यसनमापद्यिष्यति । यो च ततो राक्षसीभवनातो सर्वतो निरपेक्षो अभिनिष्क्रमिष्यति सो सिद्धयात्रो स्वस्तिना पुनः आगतो स्वदेशं गमिष्यति ॥

पुर्वं समुद्रामित्वान जम्बुद्वीपातो वाणिजा ।
महासमुद्रं प्रविशिंसु ये धनरतनाकरं ॥

pralobhayiṣyaṃti | anyā śabdehi anyā gandhehi | anyā rase° B °yiṣyanti | anyā ça° M °ṇi kāmakalāpāni abhinirmiṇiṣyaṃti | 2° B °pāni abhinirmiṇiṣyanti 2° M °ṇiṣyaṃti |.

3. B yatra na so ka° M yatra na so kvacit kāmakalāpānāṃ ta° B °lpalāpāni ta°. — 4. BM °kenacid gṛi° M °hitavyaṃ na kenaci prāç° B °kiṃcit prāç°. — 5. M °kāraṇi vṛkṣāḥ °ṇiṣyaṃti | yatra madanapuṣpe° B °ṣyanti | madanapuṣpe° M °tāni mūlāto upādāya yāvatpatraṃpuṣpaṃ phala° B °puṣpaṃ patraṃ phala°.

7. M °ṇīye ca° BM °ṇāni śuklāni ça° M °śītalāni ca suvarṇavālukāsaṃstṛtāni utpalapadmaku° saugandhikāsaṃ° ṇiṣyaṃti |. — 9. M °ca tataḥ kenaci puṣkari° BM °bisamṛṇālaṃ vā svādayitavyaṃ |.

11. M °ṇāni ca abhi°. — 12. B tatra vaḥ yuṣmābhir na ka° M tatra va yuṣmābhiḥ na kenacit kahiṃcillobho utpādayiṣyati | so na° (l. 13) B °hiṃcillābho u° °yaḥ ya°. — 13ᵃ. B °lobha utpādayiṣyati | so° BM °dvīpe ga° M °miṣyaṃti |. — 13ᵇ. M tatraivānayāto° B °traiva nayāto °padyiṣyanti | M °dyati |. — 14. M °bhavanāto sarva° B °sarvato° M °pekṣa abhi° B °pekṣo abhikramiṣyati | so siddhayātro° M °ddhayānapātro° punaḥ svade°.

16. BM °natvā ja° M °pāto vā° BM °jā ma°. — 17. BM °draṃ prāviśayetsuḥ (M °tsuḥ ||) dha° M °ratnāka° BM °raṃ ta°

तेन चाभिरुहित्वान वोगाहेत्वान सागरं ।
द्वीपेषु रतनं गृह्य स्वस्तिना पुनरागता ॥
तेषामासि सार्थवाहो पण्डितो अर्थचिन्तको ।
धर्मलब्धो ति नामेन सो तेषां अनुशासति ॥
इमस्मिं वाणिजा मार्गे राक्षसीयो भयानिका ।
[354b] चाडीये वशिता प्राप्ता मायाचारे च शिक्षिता ॥
दश्यासु कांक्षति छन्दं यातो दुःखप्रजानिको ।
न सो पुनर्जंबुद्वीपं गमिष्यति आत्मनो घरं ॥
यो च खु तासु अर्थेयो भविष्यति इह वाणिजो ।
स्वस्तिना सो जंबुद्वीपं गमिष्यति आत्मनो घरं ॥
ते मार्गं प्रतिपद्येन्सुः दश राक्षसियो अमू ।
ता च तानुपलभेन्सुः यथाधिमुक्तवाणिजां ॥
रूपेहि अथ शब्देहि स्पर्शगन्धरसेहि च ।
सुविचित्रेषु कामेषु उपलभेन्सु वाणिजां ॥

तत्र ये रूपाधिमुक्ता वाणिजा ते रूपेहि लोभिता ये शब्दाधिमुक्ता वाणिजा ते मनोज्ञगीतवादितशब्देहि लोभिता ये गन्धाधिमुक्ता वाणिजा ते नानाप्रकारेहि सुमनोज्ञगन्धेहि लोभिता ये रसाधिमुक्ता वाणिजा ते पि नानाप्रकारेहि रसाग्रेहि लोभिता ये स्पर्शाधिमुक्ता वाणिजा ते नानाप्रकारेहि स्पर्शेहि लोभिता ॥ एवं पंच वाणिजशता आसन्सुः ॥ यस्यार्थाय वयं रात्रिं वा दिवा वा

1. BM tenā cā(M °ca a)bhi° rahi dvi°. — 2. M °gata B °gata | . — 3. M °ha pi-ṇḍito arthacintako B °ko dha°. — 4. M °chāṃ anuśā°. — 5. B °kā ri°.
6. M yakkhiye° BM °yā | (M °yā) mayācāye ca śi°. — 7. M °su kāṃkṣaṃti chandaṃ la° B °ko na°. — 8. M na so putra ja° mbudvipaṃ ā° BM °maparaṃ | . — 9. M omet les lignes 9 et 10. B °jo ara°. — 10. B °ti | ā° mano ta°.
11. B °nāga pra° M °māga pra° BM °dyeṃsuḥ ya° M °ira ca rākṣasī abhiṃ | B °ksasī abhā tā°. — 12. M tānaṃ yathā upalabhataṃ rūpehi vi° B tānaṃupalabdhantaḥ yathā vimuktāṃ ni vāṇijaṃ rā° M °ṇijā | . — 13. M atha sparçaṃ° B rūpehi | atha sparçaṃ° BM °labehi sparçaṃgaṃ° M °ṃsehi ca | B °sehi ca su°. — 14. M °citraṃkāyeṣu u° B °tre | śu° M °bhetaṃ vā° B °bhetaṃ vāṇijaṃ ta°. — 15. BM °pehi lobhitā(M °lo-bhitā) ye çabdādhimuktā(B °ktā |) vāṇijā(M °ṇijā) te manojñagī° lobhi lobhitā | ye gandhā(M °bhitā ye gandhā) ° jñagandhe(M °gandhehi lobhitā | ye ra(M °ye rasādhimu-ktā vāṇijā te(B °te pi) nānāprakārehi rasāgrehi lobhitā(B °lobhitā) | ye sparçā(M °sparçā-dhi° B °prakāre sparçe°.
19[a]. B °ṇijā ya° M °hataṃ | . — 19[b]. BM °kāsaṃyamāṇaṃ ca(M °sahasrayaṃpra° M ka-

परिक्रिडमाना नानाप्रकारं कर्मान्तां अनुभविष्येम तान्यकामिरिहानुमाना क-पञ्चद्वन्दसस्प्रहृष्टा । इहैव वयं क्रीडिष्याम अभिरमिष्यामः न भूयो जंबुद्वीपं गमिष्यामः ॥ धर्मलब्धं सार्थवाहं संदिशन्ति ॥ अस्माकं वचनेन जम्बुद्वीपे मित्रज्ञातिसालोहितानां [आरोच] पृच्छसि एते इहैव वयं अभिरमिष्यामः ॥ सार्थवाहो ताआह ॥ भवन्तो न एता मानुषिका राक्षसीयो एता । तं मया युष्माकं आदित एवोक्तं । एते वयं पुरे तं राक्षसीभवनमतिक्रमिष्यामः तं च युष्माकं राक्षसीयो बहुप्रकारं लोभयिष्यन्ति । तत्र भवन्तेहि लोभं न कर्तव्यं । यदि इच्छथ क्षेमेण स्वदेशं गन्तुं मा भवन्तो राक्षसीहि मानुषिका ति चित्तं उत्पादेथ मा सर्वे अनयातो व्यसनमापद्यिष्यथ ॥ ते दानि धर्मलब्धेन सार्थवाहेन बहुप्रकारं बुधंता न प्रबोन्ति मोहेन मोहिता ॥

ततः धर्मलब्धो सार्थवाहः स्वकेन परिवारेणातिक्रान्तो च तं सर्वं राक्षसीनिर्मितानि भवनानि अन्तरहितानि स्वप्नं च प्रतिभासेन्सु ॥ ततो पंच वाणिजशतानि पंचहि राक्षसीशतेहि सर्वे खादिता अस्थीन्यवशेषितानि ॥ पंच वाणिजशतानि भक्ष[355a]यित्वा सर्वं तं राक्षसीभवं अन्तर्हितं । अंतर्हितित्वा आहंसु ॥ अथ धर्मलब्धो सार्थवाहो पुनर्पुनः इमेन मार्गेण महासमुद्रमवतरति लब्धलाभो च पुनःपुनर्क्षेमेण स्वदेशं गच्छति अन्यानपि वाणिजका विमाहेति मा एतेन मार्गेणागच्छथ मा राक्षसीहि खज्जिष्यथ । का उत्सहति एतं धर्मलब्धं लोभेत्वा भक्षयितुं ॥ तत्र एका राक्षसी बहुमाया प्रविष्टा यावे बहूनि वाणि-

ramantitā avatiṣṭhaye gaṇāṁ | yasyāhi° B °ntāṁ avatiṣṭhiyam tāṃya ° pā | rā° M °ṣa-
bhonigandhara°.

2. B imehi me vayaṁ° M imaṁhi evaṁ vayaṁ krīḍiṣyāmaḥ | abhiramiṣyāmaḥ dha°.
— 3[1]. M °dīpaṁ s°. — 3[2]. M °jambudvī° BM °nāṁ pṛ° M °echati || ete imaṁhi yarnṁ
vayaṁ° B °imaṁhi e°. — 5[1]. M °tām āha || . — 5[2]. M bhavaṁto° BM °etāṁ mā ° ṣyo
etena°. — 5[3]. BM etena ma° M °ditam eva°.

6. M etena vayaṁ purata rākṣasībhava ° yiṣyaṁti | . — 7. M °bhavaṁtehi° B °bhavantehi lo°. — 8. BM yadi gaccha° M °kṣemaṁ na svadeṣaṁ gaṁtuṁ mā bhavaṁto rākṣasī mānuṣikāni ci° B °gaṁ gantu mā bha ° detha māṁ sarve° M °payiṣyātha || . — 9. M °dāniṁ dha ° vacyaṁtā na pratyaṁti mohairmohitā | B °nti mohenamohitā || .

11. M °rthavāho svako ° pātikrāṁto vayaṁ rākṣa ° nāni aṁtarhitāni eva ° yetsuḥ | B °yetsuḥ ta°. — 12. B tato tāni paṁcahi rākṣa ° satāniya° BM °śeṣitāni paṁ°. — — 13. M °jaṣatā° B °sarve taṁ rā° M °yitvā sarvāvaṁtaṁ rā ° taṁ aṁtarhi° BM °tātaṁ aṁ°. — 14. M °hatsuḥ | B °nsuḥ a°. — 15. M °imena mārgeṇa mahasamu ° ndo punaḥ kṣemena svadeśaṁ gacchati | a ° etena mārgeṇā ° khajjatha kā°.

17. B kā utsaha° M °ti || evaṁ dha°. — 18. B °viṣṭhā yā° M °viṣṭa jānāye bahū° B °kṣitā sā°.

अशनानि उपलोभित्वा भक्षिता । सा ताहि राक्षसीहि उत्साहिता । धर्मलब्धं लोभेहि तव भक्षो भविष्यति ॥ सा तरुणाभिरूपां स्त्रीआत्मभावं अभिनिर्मिणित्वा धर्मलब्धस्य गच्छन्तस्य पृष्ठतो अनुबद्धा तस्य सार्थवाहस्य दर्शनपथेन पुनःपुनो अभिक्रामति न च सार्थवाहस्य तत्र स्त्रीये मनं गच्छति ॥ सार्थवाहः तं पुर्वां समुद्रपत्तनमवतरित्वा नानाप्रकाराणि रत्नानि गृह्य समुद्रातो क्षेमेण जंबुद्वीपं प्रत्युत्तीर्णो । सा राक्षसी तेन स्त्रीरूपेण तरुणाभिरूपेण सार्थवाहस्य धर्मलब्धस्य बहुप्रकारं प्रलोभेन्ती पृष्ठिमेन पृष्ठिमं अनुगच्छति ॥

यं वेलं धर्मलब्धो क्षेमेण वाराणसीं जानपदं प्राप्तः तत्र राक्षसी धर्मलब्धस्य सार्थवाहस्य सदृशं दारकं अभिनिर्मिणित्वा सार्थवाहस्य उपनामेति । यदि त्वं मम उज्झित्वा गच्छसि इमं पुत्रकं गृह्णाहि को एतं त्वया विना उन्नेष्यति ॥ सार्थवाहो आह ॥ न एषो मम पुत्रो नापि मे त्वं भार्या अहं च मानुषो त्वं च राक्षसी बहूनि वाणिजकशतानि ये युष्माभिः लोभित्वा अनयातो व्यसनमापादितं ॥ सा ग्रामेहि च नगरेहि च निगमेहि च जानपदेहि च महाजनस्य गर्हति ॥ एषो मे धर्मलब्धो समुद्रातो पत्तनातो प्रियशब्देहि आनेत्वा इह मे छर्दति । इमं पि पुत्रं न गृह्णाति ममापि न उन्नेति ॥ सो दानि सार्थवाहो महाजनेन स्त्रियाहि च पुरुषेहि च उपलभ्यति । सा सार्थवाह एतां स्त्रियं समुद्रपत्तनातो आनेत्वा इमाहि मेहेहि एषो ते पुत्रो तव सदृशो ॥ सार्थवाह आह ॥ न एषो मम पुत्रो नापेषा भार्या मम राक्षसी एषा बहूनि वाणिजकशतानि एताहि राक्षसीहि लोभेत्वा खादिता ॥ नापि राक्षसी तस्य प्रमुञ्चति ॥ एवंरूपा [355a] एते अपंडिता पुरुषा यं वेलं स्त्रिये अनुरक्ता भवन्ति ततो दुःखशतानि प्राप्नन्ति यं

1a. BM °tahitā dha°. — 1b. M °lobhehi tava bhakṣo° B °tava bhakṣo bhavi° M °[illegible] tha ||. — 2. BM °pthihivā M °rupāṁ strī ātmānaṁ abhinirmiṇitvā sā dharma° M °[illegible] punar akrā° B °sa sārthavāhasya | tatra° M °hasya tata strī° manā na gacchati || B °cchati sā°. — 4. M °sthas taṁ pu° drapaṭṭanam avatari° B °ttanāvatari° M °ṇi ratnāni° kṣemena jaṁ°.

6. B °strīrūpeṇa taru° lobhanti pṛṣṭhimena pṛṣṭhimanti° M °lobhentī | pṛṣṭhimam anugacchanti ||. — 8. M °kṣemeṇāma vā° BM °jānapada pr°° B °rodi ya°. — 9. M °ko ekaṁ tva°.

11. M °me tva bhā° ṇijaka° iti | anayāto vinamitā pādiā mahā° B °sanam āpādi mā°. — 12. B mā grā° M mahā grā°. — 13. B °labdhato sama° M °priyaśabde āmetvā imaṁ hi° (l. 17) B °me chardeti |. — 14. B °gṛhṇāti°. — 15. B so dā si° lāyati mā°.

16. BM °imehi mehe° M °putrā tava sadṛśo |. — 17a. B °tvo edyā° M °tva sa pṛcchā bhā° B °bahuni vā° M °ṇijaka° lobhed la°. — 19a. M pedr° BM °rthalabdhā° M °anuraktāḥ bhavanti | ta° B °nuraktā bhavanti | tato° M °bhāṣante yaṁ° bhavanti tato° BM °nyā na kriyanti (M yāva) rākṣa° M °[illegible] |.

येन विरक्ता भवन्ति तं येन पिशाचनीयो च क्रियाओ राक्षसी च अवर्णशतेन आकृष्यन्ति । एवं राक्षसी तं जनकायं पत्तीयापयन्ति ॥ एवं सार्थवाहो धर्मलब्धो तेनैव वाराणसी स्वगृहमनुप्राप्तो ॥

ततो च वाणिजा आहु: सार्थवाहं निरन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिताः ।
वयं रूपानधिगच्छेम ते नो व्याधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्यं वदेसि जम्बुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इह एवं रमिष्याम नास्ति आगमनं तहिं ॥

सार्थवाह आह ॥

न खलु मतिर्वो अस्ति विपर्यस्ताहो मारिष ।
राक्षसीनां वश भवा अचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भविष्यन्ति आहारेण समर्पिता ॥
यो मे न करोति वचनं पश्चात्तापी भविष्यति ।
अपरे वाणिजा आहु: सार्थवाहं तदनन्तरं ॥
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिता ।
वयं ग्रामानधिगच्छेम ते नो व्याधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्यं वदेसि जम्बुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इहैव वयं रमिष्यामो नास्ति आगमनं तहिं ॥

2[1]. M °yaṁ pattīye pattīyati ‖ B °yaṁ pattīmāpayati ‖. — 2[2]. M °kaloonena vā° padyatah ‖. — 4. BM °jā eka sārthavāham āha niranta(M °rahita)raṁ ‖. — 5. M °rayaṁ ghaṭena vā° B °ghaṭṭena vā° M °m atandritā ‖ B °tāḥ ka°.

6. M kathaṁ rupān a° ma taṁ vyādhigatān iha ‖ B °rūpāṇa adhigachema te no dyā° ha ā°. — 7. M ārogyā vārya° B ārojñā vārya° M °si jaṁbudvīpadiyaṁ jñā° B °pasmiṁ jñā° BM °yo ī°. — 8. M ihaṁ evaṁ °ahyāmima nāsti gamano tahiṁ ‖ B °sti gamanaṁ tahiṁ ‖. — 10. M na khu mati vacanaṁ paçcāttāpī bhaviṣyati ‖ apare pi vāṇijā āhuḥ na ca anyi° B naṁ khu anyāti nāsti ‖ vi° M °ti nāsti vi° BM °ahu vā°.

12. M tvacaṁ vasāṁ ca māṁsaṁ ca pītvā ca va° B tvacaṁ vasaṁ ca māṁ° BM °vo tu°. — 13. BM °dyo bhu° M °rāhyaṁdi ā°. — 14. M yo mama na kāhisi tāṁ vacanaṁ paçcāttāpī bhaviṣyati ‖ ah° B yo mama kāhihisi tāṁ va°. — 15. M sārtha °danantaraṁ.

16. M °rāhya ca vayaṁ ghaṭṭāma rā° B °ghaṭṭāma rā° M °dritā ‖. — 17. B kaṁ ga° BM °ma tenāpyadhi°. — 18. BM °gyaṁ vārya ca(B °gyaṁ vārya va)deṁ jñātayo (B °yo ‖). — 19. M °ahyāmo nā° B °ahyāmi nā° gamanaṁ tahiṁ ‖ M °gamanaṁ tarhi ‖.

अपरे नु वाणिजा आहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतंद्रिताः ।
कथं गन्धानधिगच्छेम ते नं अधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्दं वदेमि जंबुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इहैव वयं रमिष्याम नास्ति आगमनं तहिं ॥
अपरे खलु वाणिजाहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतंद्रिताः ।
कथं रसानधिगच्छेम ते नो अधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्दं वदेसि जंबुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इह एव रमिष्यामो नास्ति आगमनं तहिं ॥

सार्थवाह आह ॥

तं खलु वो न करथ विपर्यस्ताहो मारिष ।
राक्षसीनां तथ भक्षा नचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं च वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भविष्यन्ति आहारेण समर्पिताः ॥
यं मे न कुर्वथ वचनं पश्चात्तापी भविष्यथ ।
अपरे नु वाणिजा आहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ॥
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिताः ।
कथं स्पर्शानधिगच्छेम ते नं अधिगता इह ॥

1. BM °re khalu vā° M °āha | sā° B °huḥ || sā° M °vāha taranantaraṃ B °raṃ ya°. — 2. BM °ghaṭṭāma rā° M °vasam atandritā ||. — 3. M °thaṃ gandhān adhiga-cchema te°. — 4. B ārogyaṃ vārya vade ° dvīpasmiṃ jñā° M °gyaṃ vāryyā vadesi jaṃbudvīpasmiṃ jñātayo |°. — 5. M ihaivaṃ vayaṃ ° ṣyāmi nā° BM °gamanaṃ tahiṃ ||.

6. M °ṇijā āha || sā° B °huḥ || sā° BM °vāha tadananta(M °nantara)raṃ ya°. — 7. B °ghaṭṭāma rā° M °ghaṭṭi rātriṃ° M °tandritā ||. — 8. M °rasāṃ adhigaccha° BM °mo kenāpyu°. — 9. B °gyaṃ vārya vade° M °gyaṃ vārya vadesiṃ jaṃbudvīpasmiṃ jñā° B °dvīpasmiṃ jñā°. — 10. M °evaṃ ramiṣyāmaḥ nā° B °ṣyāmi nā° BM °gamanaṃ tahiṃ ||.

12. BM taṃ khu vo° M °riṣā B °riṣaḥ rā°. — 13. B °tha bhakṣāḥ ci° M °ṣyasi ||. — 14. B tvacaṃ ca vartamaṃ ca māṃ° M tvacaṃ vartana ca māṃ° B °ca ta°. — 15. BM °ṣya bha° M °ṣyanti ā ° rpitā ||.

16. M yan me na ° paścāpi°. — 17. BM °re nu vā ° huḥ || sārthavāha tada° M °nantaraṃ. — 18. M yasyārtha vayaṃ ghaṭṭe rā° B °ghaṭṭāma rā ° m atandri° M °m atandritāḥ ||.

आरोग्यं सार्थं वदेसि [356a] जंबुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इहैव रमिष्यामो नास्ति नो गमनं तहिं ॥

सार्थवाह आह ॥

तं खु न क्षुमिर्थो अस्ति विपर्ययस्साहो मारिष ।
राक्षसीनां तव भवा अचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं च वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भेष्यन्ति आहारेण समर्पिता: ।
यं मे न कुर्वथ वचनं पश्चात्तापी भविष्यथ ॥
ततो च वाणिजका सर्वा राक्षसीयो भयानिका ।
आयसे नगरे घोरे प्रतिस्थिते तदनन्तरं ॥
ता राक्षसीयो समागत्वा मति कुर्वन्तु तावता ।
अयं वाणिजको एको आगत्वान पुनर्पुनः ।
स्वस्तिना तरत पारं न तं शक्याति खादितुं ॥
ततो च राक्षसी एका पण्डिता अर्थचिन्तिका ।
बहयो वाणिजा ताय उपलोभेत्वान खादिता ॥
सा च तां अवच सर्वा मांसभक्षा सुदारुणां ।
अहं तं लोभयिष्यामि मम भक्षो भविष्यति ॥
वाणिजको सागरं तीर्णो सापि उत्तीर्णा राक्षसी ।
पृष्ठतो अनुबन्धेति अनुबद्धा पदंपदं ॥
अयं ते दहरो पुत्रो तव शोकेन मरिष्यति ।
गृह्ण त्वं किन्नु उज्झति औरसो आत्मनो तव ॥

1. B °gyaṃ sārya vade° M °gyaṃ sāryya vade° dvīpasmiṃ jñā° B °dvīpasmi°. — 2. M ihaiva ca ra° BM °ṣyāmo nāsti vo ga°. — 4. B °khu na sumantha nāsti° M °khu na sumantha nāsti vipa° ho mātṛṣaha(?) vā° B °riṣa vā°. — 5. BM °nāṃ tava bha° B °kṣāya ci° M °ṣyati ‖.

6. M tvacaṃ varṇaṃ ca māṃsaṃ ca rudhiraṃ ca pītvā vo B °caṃ ca varṇaṃ ca mā° vo ru°. — 7. M °ṣye bhaviṣyati ‖ A °rpitā ‖. — 8. M °kurvatha va° B °paśyātā° M °tāpī bha°. — 9. B °ṇijakā sa° yānakā ‖. — 10. M °ghora paṭiṣṭhite tadanantaraṃ ‖.

11. BM tāṃ rā° mati ku° M °kurvanto tāvatā° B °nta tāgatā ‖. — 12. M °ko ca punaḥ punaḥ ‖ B °rpunaḥ eva°. — 13. BM °śakṣati°. — 14. M °eko paṇḍitā arthacintikā ‖ B °ntitā ‖. — 15. M °yā tāye upalobhetvāna khā°.

16. BM sā ca taṃ ava° B °ca sarvāsāṃ māṃsa° M °ruṇā ‖. — 17. BM ahaṃ na lo° M °mi mama bhakṣā bhaviṣyatha ‖. — 18. M vāṇijo sāga° B °ṇya sa pi u°. — 19. M °nubandheti anubaddhā padaṃ° B °ti anubandhā padaṃ°. — 20. M °śoke ma°.

21. B gṛhṇetva ki° M gṛhṇa tva kaṃ ya u – si āuro ātmanaṃ ta° B °ujhyasi o°.

धर्मलब्धो आह ॥

अयंहि यक्ष मे भार्या अयुते पुत्र भाषसि ।
मानुषा न तुवं रक्षी न मां इच्छसि खादितुं ॥
सा च ग्रामेषु निगमेषु राष्ट्रे जनपदेषु च ।
जनजनस्य आख्याति अयं उज्झति मे पति ॥
महाजनो समागम्य स्त्रियश्च पुरुषा पि च ।
पुरुषं परिभाषन्ति कस्मादुज्झसि भार्यरां ॥
क्षत्रिया ब्राह्मणा वैश्या शूद्रा चापि समागता ।
एवं परिभाषन्ति कस्य उज्झसि भार्यरां ॥

धर्मलब्धो आह ॥

न मे एषा मारिष भार्या राक्षसेषा भयानिका ।
मनुष्यखादिका रौद्रा एवं जानेथ जनवे ॥

यत्र कालं महाजनेन उपलभ्यमानो धर्मलब्धो न इच्छति नैव मे एष पुत्रो नैव मे एषा भार्या राक्षसी एषा पिशाचरा राक्षसी तं जनकायं संज्ञापयति । एवृंगा एते अर्थलब्धा पुरुषा यथैव सारज्यन्ति तथैव विरज्यन्ति । यत्र कालं रागिका भवन्ति स्त्रीभिः सततं प्रियशतानि मन्त्रेन्ति यत्र कालं विरक्ता भवन्ति ततः राक्षसीयो च क्रियाम पिशाचिनीयो च दुःकुलीना च क्रियाम अप्रियशतेन आक्रुश्याम: ॥ सा दानि स्त्री धर्मलब्धेन अभिक्षिपति ॥ अमात्येहि राज्ञो निवेद-

1. B ayaṁ hi kaṁ yo me° BM °ne putra bhā°. — 3. B mānuṣā na tuvaṁ rakṣī mama cakṣyati khā° M mānuṣo na bhavaṁ rakṣī mama cakṣyasi° — 4. M °rāṣṭre jana°. — 5. BM jane janasya° M °ayaṁ ujjhati me patiḥ ‖ B °pati ujjati me pati ‖.
6. BM °puruṣā pi°. — 7. B puruṣa pa° M °bhāṣanti ka° BM °d ujjhasi° B °bhā-ryāṁ ‖ M °bhāryāyāṁ ‖. — 8. B kṣatri° M °gatāḥ ‖. — 9. M °bhāṣanti ka° B °u-jjhasi bhāryarāṁ ‖ M °bhāryayaṁ ‖.
11. M na mariṣa° BM °kṣasyaiṣā bha° M °yānakāḥ ‖. — 12. M manuṣyā khā-ditā raudrāṁ e° B manuṣya khāditā rau° M °metha hetave ‖. — 13. M °mahājanena ... icchati ‖ naivaṁ me eṣa putro naivaṁ me eṣā bhā° B °icchasi ‖ naiva me eṣa° M °eṣā pācarā ... rākṣasī° B °picarā ‖ rākṣa°. — 14. M °eṣā ete° ... tatraivaṁ ... ‖ yatra° B °sārakṣyanti tatraiva virakṣyanti ‖. — 15. BM °rāgikā bhavanti strī° M °kāḥ bhavanti ‖ tato rākṣasīyo satataṁ priyaśatāni mantrenti yatra° B °nteti ‖ yatra° M °kālaṁ ... ‖ tataḥ rākṣasīyā ca kriyāma pi° ca kriyāma piśācanīyo ca duḥkulīnā ca kri° B °mi ‖ tataḥ rākṣasīyā ca kriyāma pi°
BM °priyaśate ca ā°.
18[a]. M °dānīṁ strī° B °lobhena anācchayanti ‖ M °anācchayati. — 18[b]. B °taṁ na°.

तस्य निवेदितं ॥ [356b] महाराज धर्मलब्धेन महासार्थवाहेन समुद्रपत्तनातो स्त्री आनीता प्रासादिका दर्शनीया परमेण रूपेण समन्वागता समानरूपा न जायति ॥ धर्मलब्धो केनचि कारणेन नैव भार्यां इच्छति नैव तं पुत्रं ॥ राज्ञा अमात्या आणत्ता ॥ शब्दापयथ धर्मलब्धं सार्थवाहं ॥ सो दानि अमात्यै राज्ञो सकाशं शब्दापितो शब्दापिता अपि सा स्त्री ॥ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य तां स्त्रियं पश्यित्वा अभिरूपां दर्शनीयां उत्तमेन रूपेण समन्वागतां राज्ञो तत्र स्त्रियं अध्यर्थं अनुरागो उत्पन्नो ॥ सो दानि तं सार्थवाहं आह ॥ यदि मम एताये स्त्रिये अर्थो मम तां देहि ॥ धर्मलब्धो आह ॥ मा महाराज प्रमादं करोहि न एषा मम भार्या न ममैष पुत्रो । एषा समुद्रातो उपलोभिका मम पृष्ठेन पृष्ठिमं समनुबद्धा प्रलोभनार्थं । न एषा स्त्री राक्षसी एषा मा महाराज अत्र मनं करोहि ॥ सो दानि राजा तत्र स्त्रियं अनुरक्तो तावत्केन रूपेण च धर्मलब्धस्य न शृणोति । यथोक्तं भगवता ॥

रक्तो ह्यर्थं न जानाति रक्तो धर्मं न पश्यति ।
अन्धतमसदा भवति यं रागो सहते नरः ॥

तेन राक्षसी अन्तःपुरं प्रवेशिता ॥ ताये सार्धं राजा ब्रह्मदत्तो क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारयित्वा शयितो ॥ ताये राक्षसीये सर्वस्य राजकुलस्य ओस्वापनं कृतं । सपुत्रिकाये राजा खादितो ॥ राजानं भक्षयित्वा सो पुत्रः तत्र राक्षसीनां मूलं प्रेषितो । आगच्छथ शीघ्रं इमं राजकुलं भक्षयितव्यं ॥ आमुक्तंतस्य सो तं राक्षसीगणं गृह्यागतो ॥ ताहि ताये रात्रिये सर्वं तं राजकुलं साभ्यन्तरबाहिरं

1. M °dike da ° paramarupeṇa° BM °yatā saparibhārūpā°. — 3a. BM °labdhasa kena kāra° M °yeṇa tadalabdhabhāvādhana naivaṃ bhāryām icchati naivaṃ taṃ°. — 3b. M °tyā āgatya ya° B °ttā ça°. — 4a. M °labdhaṃ sārthavāhaṃ ||. — 4b. M sa dāniṃ amātya rā° B °çaṃ çabdāpito apito | apā sā° M °çaṃ çabdāpitaḥ apa sā° BM °strī rā°. — 5. BM °sya taṃ striyaṃ pa° B °tāṃ rājñā tatra striya adya° M °jño na striyo adya ° tpannaṃ ||.

7a. BM °di tāvad eśā ° rtho(B °rtho||) mama taṃ dehi || . — 8a. B °pramādaṃ° M °esho mama bhā° B °eṣā tava nāma na eṣā mama bhāryā na mamai°. — 9. B eṣāhaṃ samu° M °pabhobhemi mama pṛishthe° B °nti mama pṛishṭena pṛishṭhimaṃ sa°. — 10. B °sī e tad mahā° M °sī yesāh mā°.

11. M °dāniṃ rā ° striyaṃ anuyukto°. — 12. BM °vatā ra°. — 13. M dakto hya° B raktā hya ° jānāti rakto dha°. — 14. BM °ndhatamasa ta° BM °bhavati(M °vanti) yo rāgaṃ eva sa° M °naro te°. — 15a. M °sī antahpu°. — 15b. M °brahmdato krī°.

16. BM °sadpanaṃ° B °taṃ sa°. — 17a. BM °te rā°. — 17b. M °putra ta ° mūla pre° BM °te ā°. — 18b. M °gṛihvāgo° BM °ta ta°. — 19. BM tehi tā° M °sābhyantara-bāhira sastri° B °ntaraṃ bāhiraṃ° M °sahasra nāgra jñāgo rā ° ditaṃ | asthikaraṃkāni avaçeshitāni pra° B °kaṃkālā avaçeshi°.

सस्त्रीपुरुषं सकुमारीकं सर्वाणि सार्धं ताये रात्रिये सर्वं खादितं अस्थिकरंकानि अवशेषीकृतानि ॥

प्रभाताये रात्रीये अमात्या राजकुलं गता पश्यन्ति द्वाराणि बद्धानि । पुरोहिता पि आगता भट्टबलाग्रा आगता श्रेष्ठिनैगमा धर्मलब्धसार्थवाहप्रमुखो वाणिजग्रामो आगतो सर्वं सुवर्णवीथिका यथा अन्यदापि । पश्यन्ति तानि राजकुलद्वाराणि बद्धानि । ते अमात्या परस्परं पृच्छन्ति । किमेताय राजकुलद्वारा न मुंचन्ति । अन्यकालं राजकुलद्वाराणि मुक्तानि भवन्ति राजकुलं नित्यसंमृष्टं भवति आसनप्रज्ञप्ती च कृता भवति । न कस्यचिच्छब्दं शृणोयति स्त्रीशब्दं वा पुरुषशब्दं वा हस्तिशब्दं वा अश्वशब्दं वा एवं विस्तीर्णे राजकुले एवं महाजनकाये न कस्यचिच्छब्दो श्रूयति । धर्मलब्धो [357a] सार्थवाहो आह । भवन्तो यूयं न राजकुलातो शब्दं शृणोथ । सा रात्री अत्र द्वादश मांसशोणितभोजना प्रवेशिता । ताये अत्र महादीनवं उत्पादितं । मुंचापेथ एतानि द्वाराणि याव जानाम राजकुलस्य वर्तमानं ॥ अमात्येहि निःश्रेणि आनयित्वा पुरुषा आरोपिता गच्छथ द्वाराणि मुंचथ त्ति । पुरुषा राजकुलं आरूढा पश्यन्ति च अत्र हस्तिकरंकानि अश्वकरंकानि च । एते च निवेदयन्ति जनकायस्य । सर्वं इमं राजकुलं खादितं करंकावशेषावशेषितानि । ते दानि पुच्छन्ति ओतरित्वा मुंचथ एतानि द्वाराणि । ततो ओतरित्वा द्वाराणि मुक्तानि अमात्या च भट्टबलाग्रा च नैगमा

3°. M °trīyo a ° paçyaṁti drā°. — 3°. M °hitāni āgatā bhaṭṭabalāgrā āgato çre° B °lāgrā āgato | prakṛtmaï ° rao āgame | sarve° M °kharātripṛ° BM °thā | a(B °nā)nya-dāpi pa°. — 5. M paçyaṁti tā° M °pi baddha° B °ni ca baddhakāni ca te°.
6°. M °pṛicchaṁti || . — 6°. B kiṁ rasā° M cire sādya paja° BM °drāraṁ na° M °muṁcaṁti || . — 7. M °laṁ rājakulāni muktāni bhavaṁti || rājakula nityasaṁmṛ-ṣṭaṁ bhavati | na ka° B °shtaṁ bhavati | 4°. — 8. BM na kasyacichabda çruṇ° M °strīçabda purushaçabdaṁ ha ° stiçru rā° BM °kāya na° M °cicchabdaṁ çruya° M °lda gruya°. — 10°. B °sāthavā° M °vāha āha bha°. — 10°. M bhavaṁto yū° BM °yaṁ rā rāja°.
11. M °tra mahāṁ° B °tra rārayā māṁsaçonitabhu° M °bhojinā°. — 12°. M °tpā-ditaṁ B °ditaṁ muṁ°. — 12°. M paṁcāpayatha | yatā ° sya varta° BM °naṁ a°. — 13. B °hi nihçre° M °çreṇi ānī° B °ānayetvā ° sā ārudhā ga° M °sā ārupitā ga-cchaṁtha drā ° muṁcayaṁti B °muṁcathanti pu°. — 14. B °kulaṁ cāruhā° M °çhā paçyaṁti | tatra°. — 15°. BM evaṁ nā° M °dayaṁti ja° BM °sya sa°. — 15°. B sa-rve | i° M sarva i° B °çeshaṁtāni | .
16. M °dānim baddhayaṁti o° B °ni baddhyanti° BM °trā pāsatha e ° ṇi ta°. — 17. M °tvā bhaṭṭala° M °pravishṭo paçyaṁti° B °açvahārīyo pi karaṁkāny a° M °a-çeshitāni te° M °ātmarakshaṇaṁ açramarāçitāni pa sahasa avaçeshitāni B °ātmarakshaṇāṁ açramarakshaṇāṁ pi°.

च बाहिरराजकुलद्वारं प्रविष्टाः पश्यन्ति च हस्तिवाहिरीये अस्थिकरंकाणि अश्ववाहिरीये पि करंकाण्यवशोषितानि तेषां हस्तिमेण्ठानां अश्वमेण्ठानां पि अस्थीन्यवशोषितानि । यथा श्मशानं एवमन्तं बाह्यतो राजकुलं भयभैरवदुर्गन्धं ॥ अभ्यन्तरतो पि राजकुलद्वाराणि भंजित्वा द्वारं प्रविष्टा तत्रैव राज्ञो पि देवीनां पि अस्थीन्यवशोषितानि । एवमन्तं राजकुलं अभ्यन्तरबाह्यतो श्मशानभूतं भयभैरवदुर्गन्धं ॥

ततो तेहि अमात्येहि च नैगमेहि च महाजनकायं संनिपातित्वा तं राजकुलं साभ्यन्तरबाहिरं शोधापितं सिक्तसंमृष्टं कारापितं धूपनधूपितं तस्य राज्ञो देवीनां च सर्वेषां शरीरे पूजा कृता समन्ततो नगरस्य गुल्मा स्थापिता चतुरंगबलकायं निवेशितं हस्तिकायं अश्वकायं रथकायं पत्तिकायं ॥ एवमन्तं नगरं सजनपदं रक्षीयति मा कोचि राजा अपराधेयाति ॥ ते दानि अमात्या च नैगमा च जानपदा च संनिपतित्वा मन्त्रं धारेन्ति परस्परं संमन्त्रेन्ति ॥ भवन्तो को इह अस्माकं वाराणसीये राजा भविष्यति यो शक्नोति इमं राज्यं धर्मेण परिपालयितुं ॥ तेषां सर्वेषां राजामात्यानां नैगमजानपदानां च एतदभूषि ॥ अन्यो राजा योग्यो वाराणस्यां स्थापयित्वा धर्मलब्धो सार्थवाहो । एषो पुण्यवन्तो प्राज्ञवन्तो च । यक्षराक्षसा अपि न शक्नुवन्ति अवतारमधिगन्तुं । तत्र छिद्रं तं महासमुद्रं अवतीर्णः सिद्धयात्रो च सर्वकालं क्षेमेण प्रत्यागतो ॥ तेहि सो धर्मलब्धो सार्थवाहो सर्वसौवर्णमहासिंहासने निषीदापेत्वा राज्ये अभिषिक्तो ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन

3. M °çânam evaṁ bâhya° BM °râjakulasya bha° M °durgandhaṁ B °ndhaṁ a°. — 4. M abhyantarato pi râjakuradvârâṇi muci° BM °vishṭa taṁ sarva(M °saṁvrajñâño pi devînaṁ pi asthi(B °sthîn°ya° M °varṣitâni | B °tâni e°. — 5. M evaṁ taṁ râjakulaṁ abhyantara °çânaṁ bhûta bha° evaṁ durgandhaṁ |.

7. M °tyehi nai° pâtalvâ° abhyantara° raṁ çodhâpitaṁ si° B °dhâpitaṁ | siktasammṛshṭaṁ° M °saṁmṛshṭa kârâpitaṁ dhûpanadhûpitaṁ° B °dhûpaḥ kodhâ° M °devînaṁ sarve° B °vikâya sarve° BM °çariraṁ pû° M °samantatena nagar° B °caturaṅgavarakâyaṁ° °çitaṁ | hastikâyam açva° M °ratikâyam açvakâyaṁ e°. — 10. M evaṁ taṁ na° BM °raṁ so ja° M °mâ kocid râjâ aparadhya yâ te° B °aparadhya yâte |.

11. M °tâ mantraṁ dhârenti parasparaṁ samanenti | B °mantrenti |. — 12. M bhavanto iha° shyati | yo çakoya imaṁ° râjyaṁ te° B °pâlayatuṁ |. — 14a. M teshâṁ râjâ°. — 14b. M °râjâ yogyaḥ vâ° sthâpetvâ°. — 15. M °prajñavanto ca.

16a. M °kshasa api° kuvanti eva° dhigantuṁ |. — 16b. M tatra chidraṁ samudraṁ siddhayâtraç° tyâga tehi°. — 17. B °ho sarvam M °ho sauvarṇa siṁ° dâpetvâ râjyâbhi° B °bhishikta |. — 19a. M °punar bhikshu°.

तेन समयेन धर्मलब्धो नाम सार्थवाह अभूषि । न एतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन धर्मलब्धो नाम सार्थवाह अभूषि ॥ या सा राक्षसीमहत्तरिका एषा सा मारधीता । (तदा राक्षसीनां भट्टारिका अभूषु:) तदापि एषा समावतारार्थी अवतारगवेषी उपसंक्रान्ता [357b] न च मम शक्ता अवतारमधिगन्तुं एतरहिं चेता समावतारार्थी अवतारगवेषी उपसंक्रान्ता सो तत्र नाम मे शक्ता अवतारमधिगन्तुं ॥

अशोषीत्खलु यदा राजा महामात्याण संतिके ।
महासमुद्रपारं स्त्री धर्मलब्धो न इच्छति ॥
आज्ञापेसि तदा राजा महामात्यां तदन्तरं ।
नये एष नेच्छति स्त्री प्रवेशेथान्तःपुरं मम ॥
अन्तरायं विज्ञापिता न सानं स्थापि राक्षसी ।
सा तत्र पुत्रं प्रेषेति राक्षसीनां निवेदकं ।
अचितो खु मया राजा चिरं वाणक्षयन्तवे ॥
राक्षसीनां गता पंच रौद्रा रुधिरभोजना ।
सर्वं राजकुलं गत्वा पराक्रमेन्सु यथामतं ॥
पूर्वं निवासं भगवान्पूर्वेजातिमनुस्मरं ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षुसमन्तिके ।
ते स्कन्धा ते च धातवः तानि आयतनानि च ॥

1². M naitad e°. — 1³. B tan kasya°. — 2. B °kālena dha° M °vāho abhūṣi || tat kasya hetor ahaṃ bhikṣavas tena kālena tena samayena dharmalabdho nāma sārthavāho abhūṣi |. — 3². M yā sa mahattarikā rākṣasī eṣaiṣā māra° B yā sāsā eṣā ° ttarikā°. abhūṣi |. — 3³. M °sinā maha° bhāsati | tadāpi° BM °aṃ samāva(M °sthāṃ avatārārthī B: °rthi |) avatāragaveṣī upasaṃkrāntā na tāva (M °krāntā na mamā) mama çaktā (M °çaktito) avatāram adhigantuṃ | etarahiṃ pṛṣa M °gantuṃ etarhyapi eṣā samāvatā(B °samāva-tārārthī) avatāragaveṣī upasaṃkrāntā so (M °krāntā) tatra nāma me çaktā (B °ktito) avatāram adhigantuṃ M °gantuṃ) |.

7. BM °rāja mahāmātyāna antā(M °m antike na)°. — 8. B °pāraṃ striṃ° M °pāraṃ strī dharmalabdho° B °ñ i°. — 9. B °ttā mahā° dantaraṃ | M °ntitaraṃ. — 10. M nayeṣa na icchati strī pravayaḥ yathāntaḥ° B na cāsau necchati strī praveçe yathāntaḥpura mama a°.

11. M antarāyaṃ ° sthā khā°. — 12. B °preṣeti° M °preṣayati rākṣasīnaṃ niveçana B °kaṃ khu°. — 13. B °kṣitā khu° M °kṣitā sha mayā° BM °dantave || (M na). — 14. M rākṣasīnāṃ°. — 15. BM °kramenha ya°.

16. B pūrvaṃ ni° M °a pūrvaṃ jāti anusmaram || B °mā jā°. — 17. M °khyāsu çā° B °kṣūṇāṃ santike | M °bhikṣugaṇa antike |. — 18. M te skandhā te ca °vaḥ tāny āya° B °tāny āyatanāni°.

आख्यानमधिकृत्य भगवां एतमर्थं वियाकरेत् ।
अनवरागस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ॥
धर्मलब्धो अहं आसि वाणिजको अर्थचिन्तको ।
सारथीतरो राजभी एवं धारेथ जातकं ॥

एवमपरिमितं बहुदुःखं
उपनीय चरितं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतशोको
भगवां भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

धर्मलब्धस्य सार्थवाहस्य जातकं समाप्तं ॥

कालो नागराजा तहिं च महाचंक्रमे भगवन्तं उपसंक्रान्तो ॥ सो दानि भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकांशीकृतो प्रांजलीकृतो भगवन्तमेतदुवाच ॥ मम भगवं भवनो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिभुक्तो ककुच्छन्देन भगवता कोनाकमुनिना काश्यपेन साधु भगवानपि मम भवनं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय ॥ तथापि भगवां कालस्य नागराजस्य भवने चतुर्थं सप्ताहं प्रीतिसुखेन वीतिनामेति । ततो पि भगवां कालस्य नागराजस्य भवनातो चतुर्थस्य सप्ताहस्यात्ययेन उत्थितो ॥

मुचिलिन्दो नागराजः पुरिमबुद्धदर्शावी भगवतः उपसंक्रान्तो ॥ सो पि भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा एकान्ते प्रांजलीकृतो भगवन्तं याचति ॥ मम भगवं भवनो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिभुक्तो भगवता ककुच्छन्देन कोनाकमुनिना काश्यपेन साधु भगवां पि मम भवनं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय ॥ भगवां मुचिलिंदस्यापि नागराजस्य भवने पंचमं सप्ताहं सुनिराहारः प्रीतिसुखेन

1. B ākhyānam° M °gavān eta° B °rtham vyākaret | M °rtham vyākare a°. — 2. M °navarāgrasmi sam° tra u° B °tra me usitā purā dha°. — 3. B °labdho 'ham° M °aham āsi vā° °rthacintako | . — 4. M °sī etam dhāraya jā°. — 5. B °puṇi vi°.

7. M °bhagavān bhāṣate°. — 9. M iti çrīmahāvastvavadāne dharma° B °sya sārthavā° M °vāhajā° samāpta | . — 10¹. M atha kā° BM °him kumarim cam(B °ca)kra° B °nto so°. — 10². M °tā bhagavato pā° B °çirasā° ekāçī°.

11. M mama bhagavan mavano° bhuktehi kra° B °bhukto kra° M °nāma bhagavato ko° BM °bhuñjatu°. — 14. M °kasya nāgarasya bhavane caturtha sa° khena vītināmā°. — 15. M °syātyayena utthitaḥ.

16¹. M mucilindo nāgarājo pu° sī bhagavato pādam° B °nto so°. — 16². M °vanditvā° B °ti mama°. — 17. M mama bhagavan bhavanāto pu° B °vam bhavanāto pu° M °kta bhagavato kra° BM °bhuñjatu°. — 20. M bhagavān muci° BM °nirāhara prī° M °sthāsi°.

वीतिनामेसि । ततो पि तहिं सप्ताहिकं अकालवार्दलं उत्पन्नं सप्ताहं रात्रिंदिवं देवेन वर्षितं मुचिलिन्दो पि नागराजा भगवतो ध्यानपरिखेदेन सप्तकृत्वं भगवन्तं भोगेन परिक्षिपित्वा उपरि विपुलेन फणेनाच्छादेसि । यथा च भगवन्तं विवर्षधेन हिमवातस्पर्शेन वा न आबाधेय त्ति मुचिलिन्दो नाम नागराजा स्वकातो भवनातो उत्तरित्वान भोगेन आच्छादेति शिरिघनसुकुलेन फणेन सप्ताहं विपुलपुष्पं प्रसूतं । [358a] विनिपातेन नागराजेन च पुष्पं प्रसूतं परिक्षिपि ति महता परिभोगेन सप्ताहं ॥

यदा भगवान्सम्यक्संबुद्धः दुष्करं चरति नदीये नैरंजनाये तीरे तत्र भगवां दुष्करं चरन्तो अजपालकेन दृष्टो । तस्य भगवन्तं उग्रतपं तपन्तं दृष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं । तेन दानि प्रसन्नचित्तेन भगवन्तमुद्दिश्य न्यग्रोधपोतो रोपितो । सो तं न्यग्रोधपोतं रोपित्वा भगवन्तमुपसंक्रम्य प्रांजलीकृतो आह । भगवं इमो मया न्यग्रोधपोतो भगवन्तमुद्दिश्य रोपितो यदा एषो न्यग्रोधपोतो संवृद्धो भवेया भगवां संपूर्णकल्पो भवेया ति । ततो मे एतं न्यग्रोधं अनुग्रहार्थं परिभुंजासि । भगवता तस्याजपालस्य तूष्णीभावेनाधिवासितं । सो दानि तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा तुष्टो आत्तमना प्रमुदितो प्रीतिसौमनस्यजातो संवृत्तो । सो दानि तं न्यग्रोधपोतं कालेन कालं अनुरक्षेति परिरक्षेति परिक्षीणेति परिकुड्डेति कालेन च कालं शीतलेन वारिणा अभिष्यंदेति परिष्यंदेति पर्याद्रेंति परिचारेति । सो दानि अजपालेन न्यग्रोधपोतो क्षिप्रं प्रमाणो संवृत्तो प्रासादिको दर्शनीयो भगवतो

1. BM tato pi bhagavāṃ ta(M °vān tahiṃ °) [illegible] saptāhaṃ rātriṃdivaṃ deve ° [illegible] bhagavato [illegible] — 3. BM [illegible] — [illegible]
[illegible] — 8. M [illegible] — 9. B °prasannaṃ utpannaṃ [illegible] — 10a. B [illegible] — 10b. M te dāni [illegible]
[illegible]
11. BM bhagavantaṃ [illegible] nyagrodhapoto bhagava° [illegible] — 12b. M [illegible] — 13b. M [illegible] — 15. BM °parikhaneti [illegible]
[illegible]
17. BM [illegible]

तेजानुभावेन । तस्य दानि अजपालस्य न्यग्रोधपोतं पौरुषप्रमाणं प्रासादिकं प्रसादनीयं दृष्ट्वा अतिरिव चित्तं प्रसीदति ॥ सो दानि तेन चित्तप्रसादेन च कुशलमूलेन च कायस्य भेदात्त्रयस्त्रिंशद्देवनिकाये उपपन्नो न्यग्रोधो नाम देवपुत्रो महर्द्धिको महानुभावो । सो पश्चादुपपन्नो समानो अन्यां पूर्वोत्पन्नांस्त्रयस्त्रिंशकायिका देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अभिभवति दिव्येनायुषा दिव्येन वर्णेन दिव्येन सुखेन दिव्येनैश्वर्येण दिव्येन परिवारेण ॥ तस्य समनन्तरोपपन्नस्य एतदभूषि । किं मया मनुष्यभूतेन कुशलं कर्म कृतं उपचितं कस्य कर्मस्य विपाकेन इह त्रायस्त्रिंशभवने उपपन्नो हं ॥ सो दानि न्यग्रोधो देवपुत्रो कुशलमूलं समन्वाहरन्तो पश्यति भगवन्तमुद्दिश्य न्यग्रोधं नदीये नैरंजनाये तीरे रोपितं ॥ सो दानि न्यग्रोधो देवपुत्रो अनेकदेवपुत्रसहस्रेहि परिवृतः अभिक्रान्तवर्णो अभिक्रान्तवर्णेन केवलकल्पं मुचिलिंदस्य नागराज्ञो भवनं उदारेण वर्णेन ओभासित्व येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि ॥ एकांशीकृतो प्रांजलीकृतो भ[358b]गवन्तमेतदुवाच ॥ मया भगवन्मनुष्यभूतेन अजपालेनाजानि पालेन्तेन एषो न्यग्रोधो रोपितः भगवन्तमुद्दिश्य तेनाहं कुशलमूलेन मनुष्येषु च्यवित्वा भगवन्त्रायस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्नो । साधु भगवानेतं न्यग्रोधं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय यथा मे महाफलतरं भवेया ॥ अधिवासयति भगवां तस्य देवपुत्रस्य तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु सो देवपुत्रो तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा तुष्टो हृष्टो आत्तमनो प्रीतिसौमनस्यजातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वान त्रिष्कृत्वो प्रदक्षिणं कृत्वा तत्रैव अन्तरहाये ॥

भगवान्मुचिलिंदस्य नागराज्ञो भवनातो उत्थिहित्वा षष्ठं सप्ताहं निराहारो प्रीतिसुखेनाजपालन्यग्रोधमूले वीतिनामेति ॥ ततो अजपालस्य न्यग्रोधमूलातो

1. M °japāraṣya nya° BM °dikaṃ prāsādi° B °lṛtaṃ prasādanīa ca° M °sīdanti ‖. — 2. M °cittapra° bhedā trayastriṃçe de° B °bhedāt trayastriṃçā de° BM °vo ma°. — 4. M °d upapannaḥ sa° nsāṃ trayastriṃ° pañcahi kāmehi abhi° BM °ti ‖ divyenāyu° rṇena(M °rṇena divyena sukhena divyena° M °ryena di° BM °ṇa ta°.

7. M °striṃça bhu°. — 8. M °nyagrodha de° BM °gavanta u°. — 9. M °vanekasvasrehi pari° BM °taḥ atikrāntavarṇa(M °ṇa) atikrāntavarṇa(M °rṇe)na kevalaṃ kalpaṃ° M °cilindasya ° jño bhavanam uda ° yena bhagavāṃstena ° gamitv pā° B °sto tai ca°.

13¹. B °prāñjalikṛto bha°. — 13². M °jāti vārente° B °jāni vārente° M °ropito bhagavanta° B °upanno sā°. — 15. BM °bhuñjatu ° dāya | yathā° M °phalaṃ bhaveyo.

16. M °gavān tasya de° BM °bhāsenā ‖. — 17. BM °viditvā citta hṛṣ(M °ṣṭa tu)ṣṭo° M °prītisoma° gavato pā ° nditvā trishkṛ° B °nditvā ca tri° M °kshiṇīkṛtvā tatraivāntarahāya ‖. — 20. M °cilindasya ° to utthihitvā ° japāranyagrodhamūle vithinā°.

21. M °pālasya nya° B °grodhāmā ° kīrṇakhaṇḍa ° devajaka ca° B °eti | ya° M °vithinā°.

षष्ठस्य सप्ताहस्यात्ययेन क्षीरिकावनषण्डे ग्रामदेवतके चैत्ये निराहारो प्रीतिसुखेन सप्तमं सप्ताहं वीतिनामेसि ॥ एवं भगवां सप्तसप्ताहं एकूनपंचाशद्दिवसां निराहारो ॥

उत्तरापथे उत्कलं नामाधिष्ठानं । ततो उत्कलातो अधिष्ठानातो त्रपुसो च भल्लिको च नाम सार्थवाहा आढ्या महाधना महाभोगा पुण्यवन्तो महापरिवारा दक्षिणापथातो पंचहि धुरशतेहि तेन मार्गेण आगच्छन्ति । तेषां मङ्गलीयानां बलीवर्दानां पुंगवा एको सुजाताये नचने ऋषभको अपरो कीर्तिके । तेषां एवं नयनायां नामेन सुजातकीर्तिकनामेन ख्यायन्ति । सर्वस्य सार्थवाहस्य पुरतो सार्थवाहस्य यानकं वहन्ति । यत्र मार्गे किंचिद्भयो भवति सिंहभयो व्याघ्रभयो द्वीपिभयं वा तरक्षुभयं वा हस्तिभयं वा वनदेवतभयं वा उदकवाहभयं वा चौरभयं वा तत्र ते न गच्छन्ति ततः ते वाणिजका जानन्ति भयं भविष्यतीति तथा संहरित्वा चतुर्दिशं प्रधावन्ति समन्तेन अवलोकेत्वा ॥ ते दानि बलीवर्दा सुजातकीर्तिका तहिं क्षीरिकावनषण्डं अनुप्राप्ता । अथ त्रपुषभल्लिकानां च वाणिजानां पूर्वज्ञातिसालोहितेहि देवभूतेहि तहिं क्षीरिकावनषण्डे स्थापिये निगृहीता न शक्नोन्ति गन्तुं ॥ तेहि स्थितेहि सर्वे ते पुरुषा सार्थातो भीता तत्र संस्थिता ॥ तेषामन्ते देवता पूर्वज्ञातिसालो[359ᵃ]हिता अन्तरीक्षगता घोषमुदीरयेंसुः शब्दमनुश्रावयेंसुः ॥ मा भायथ वाणिजा न्ति न भवति वो उपद्रवं । एष बुद्धो भगवानिह वनषण्डे प्रतिवसति सप्ताहि अभिसंबोधनकल्पेहि प्रादुर्भूतः बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च

1. M °ṣṭasya sapta° haṁ ekonapañcā°. — 4¹. M °the khalaḥ°. — 4². M tataḥ u° BM °trapuṣā ca bha° BM °cāha āḍhye mahādhane mahābhoge pu° °vāre da° M °ṇāpathāto pañcahi dhūraṇa° B °pañcahi puraṇa°.

6. M °ddhānāṁ puṁgalā° B °puṁgalā° M °ye nakshatriyena jā° B °kshatriyena jā° BM °ka te°. — 7. B °jātaṁ ki° BM °vitanāme ° nti sa°. — 8. M °purato yāna ° vāhati | B °vāhati ya°. — 9. B °rge kiṁcid bhavā bhavati | siṁ ° vyāghrabhayaṁ vā hasti ° samudrabhayaṁ vā | tatra° M °cchanti | tato te° BM °iti | tathā° M °saṁvaritvā caturdiçaṁ saṁpra°.

12. M °prāptāḥ atra°. — 13. B atra dapu° M °pusabhallikāpānāṁ ca° B °llikānāṁ ca vāṇijānāṁ pū° BM °devabhūte tahiṁ° M °ṇiddhi nigṛhī° B °çakne gantuṁ te° M °knuti gantuṁ te°. — 15. B °bhītāto | tatra° M °tra saṁsthitāḥ te° B °sthā te°.

16. M tadāṁ te de ° ntarikshāga° B °hita antarikshāgata gho ° yetuḥ ça° M °yetuḥ ça° BM °vayetuḥ mā°. — 17¹. BM °ṇijānti(B °nti |) na vā iti na vā u°. — 17². M saha te ° vanakhaṇḍe° BM °saptahi a° M °khaṇḍe kalpe ° ddhāto te ° te janakāyārthā ° ekampanīyā° BM °jaddā(M °ṇḍā)jaunam sukhāraṇa taṁ a°.

मनुष्याणां च तस्यात्र सप्तसप्ताहं एकूनपंचाशद्दिवसा अनाहारस्य। समाहारेण प्रतिमानेथ ततो वः अप्रमेयं कुशलमूलं भविष्यति॥ तेहि दानि त्रपुसभल्लिकेहि वाणिजेहि तासां देवतानां वचनं श्रुत्वा मधुसर्पिसंयुक्तं तर्पणं गृहीतं। ते देवता तेषां वाणिजकानां पुरतो गच्छन्ति। इतो आगच्छथ॥ ते दानि वाणिजा तेहि देवतेहि भगवतो सकाशमुपनीता॥ ते तं मधुतर्पणं गृह्य भगवन्तमुपसंक्रान्ता। इमं भगवन्मधुतर्पणं परिभुंजतु अस्माकमनुग्रहार्थं॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि॥ किं नु खलु पुरिमका सम्यक्संबुद्धा भाजनप्रतिग्राहका उताहो पाणिप्रतिग्राहका भाजनप्रतिग्राहका सम्यक्संबुद्धा ति॥ सह चित्तोत्पादेनैव भगवतः चत्वारि महालोकपाला चत्वारि सुवर्णपात्राण्यादाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता रत्नपात्रा ति कृत्वा न प्रव्रजितसारूप्याणि भगवां न प्रतिगृह्णाति॥ ते दानि रूप्यामयानि पात्राण्यादाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता। तानपि भगवां रत्नपात्राणीति कृत्वा न प्रतिगृह्णाति॥ एवं मुक्तामयानि वैडूर्यामयानि स्फटिकमयानि मुसारगल्वमयानि लोहितिकामयानि तानपि भगवां रत्नपात्राणीति कृत्वा न प्रव्रजितसारूप्याणीति कृत्वा न प्रतिगृह्णाति॥ ते दानि चत्वारो शैलपात्राणि आदाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता॥ अथ खलु भगवतः एतदभूषि। यदहमेकस्य लोकपालस्य पात्रं प्रतिगृह्णीष्यामि त्रयाणां भविष्यति चित्तस्यान्यथात्वं॥ भगवता सर्वेषां चतुर्णां लोकपालानां चत्वारि पात्राणि प्रतिगृह्णित्वा अंगुष्ठेन आक्रान्ता एकपात्रो च अधिष्ठितो। ते दानि चत्वारो पात्रा एकं पात्रं सं[359]जाता सर्वेषां चतुर्णां पात्राणां चत्वारि पात्रकोटीनि दृश्यन्ति। तत्र भगवता त्रपुसभल्लिकानां वाणिजकानां मधुतर्पणं परिभुक्तं॥

1. B tam anāhā° M °mānetha || tato vo apra° B °meyaṃ ku° M °śalamūlaṃ°. — 2. B °ni trapusabha° M °trapusabha° BM °devatānāṃ va° B °hītaṃ te°. — 4[a]. B °cchatha te°. — 5[a]. BM °sakāśa(B °śaṃ) tehi devatehi bha° B °nītā te°. — 5. M enitaṃ ma° B °krānto ||.

6[a]. B °anukampam a°. — 7. BM °rimakā samyaksaṃbuddhā bhā(M °bhājanapratigrāhakā(M °hatā) u° °pipratigrāhako bhā(B °hakā bhojanapratigrāhakā samyaksaṃbuddhā(M °ddho) ti saha°. — 8. B °tpāde deva(M °vaṃ) bhagavataḥ(M °vato) catvāri mahā° B °pāle catvāri su° °saṃkrāntaḥ ea° M °ntā ratnapātrāṇi kṛtvā ta pravra° B °trā hi kṛ° BM °gṛhṇāti ||. — 10. B °krāntā api°.

11. B aspi bha° M °gavān ratnapā° B °trāṇi ti kṛ° BM °gṛhṇāti ||. — 12. B °rūpamayāni sphaṭi° °śilapala° M °śilapala° °bhagavān ratna° BM °gṛhṇāti ||. — 14. M te dāni°. — 15[a]. M °gavato e°. — 15[b]. B °haṃ ekasya lo°.

16. M °ṇi pratipratigṛhītvā° B °gṛhṇitvā ° guṣṭena akrā° M °guṣṭena apakrā°. — 18. B °ro pātrā e° M °ro pātro ekapātraṃ° BM °jātaṃ sarve°. — 19. BM °bhuktaṃ bha°.

भगवतो इमानि त्रपुसभल्लिकानां वाणिजकानां मधुतर्पणं पीत्वा प्रत्ययप्रतीतवर्ण-गन्धरसोपेतं दक्षिणामादिशति ॥

अनेकाकारसंपन्नं तर्पणमि प्रयुञ्जति ।
वर्णेन चैव संपन्नं गन्धेन च रसेन च ॥
प्रत्ययं च प्रणीतं च एषणीयं च कल्पियं ।
तर्पणं प्रवरं प्राप्तु वदेन्तुः त्रपुसभल्लिका ॥
मधुसर्पिसंयुक्तं तं पिबे च पुरुषोत्तमः ।
तेहि संतर्पितो वीरो प्रतिसंलानवत्सलो ।
तर्पये धर्मवृष्टीये देवगन्धर्वमानुषां ॥
दिशे सोवस्तिकं दिव्यं मनज्ञं पापनाशकं ।
यं श्रुत्वा सुमना सर्वे सर्वार्थां साधयिष्यति ॥
स्वस्ति वो द्विपदे भोतु स्वस्ति वो स्तु चतुष्पदे ।
स्वस्त्यस्तु व्रजतां मार्गे स्वस्ति प्रत्यागतेषु च ॥
स्वस्ति रात्रौ दिवा स्वस्ति स्वस्ति मध्यंदिने स्थिते ।
सर्वत्र स्वस्ति वो भोतु मा च पापं समागमत् ॥
श्रिरी वो दक्षिणे स्कन्धे श्रिरी वामे प्रतिष्ठिता ।
श्रिरी वो सर्वगात्रेषु मालेव मूर्धनिष्ठिता ॥
भद्रं वो भद्रश्रिरी वो वाणिजा भद्रमस्तु वो ।
येन केनचित्कार्येण गच्छथ पूर्विमां दिशां ॥
नक्षत्राणि वो पालेन्तु ये तां दिशामधिष्ठिता ।
कृत्तिका रोहिणी चैव मृगार्द्रा च पुनर्वसु ॥
पुष्यो च परमश्रेष्ठा आश्लेषा भोन्ति सप्तमा ॥

1. M °gavān dāni tra° trapupaṇaṃ° B °rapuṣpamālāhāra° M °rapuṣpagandhāra° B °diçanti |. — 3. M anekakāra° raṃyati | B °rati ca°. — 4. M °caivaṃ saṃ° [illegible] B °[illegible] ca pra°. — 5. M °[illegible] |.

6. BM °[illegible] tatra [illegible] M °[illegible] (M °[illegible]) |. — 7. M °[illegible] |. — 8. BM te ca saṃ° M °[illegible] n°. — 9. B °[illegible] de°. — 10. BM diçaṃ so° M °[illegible] di° BM °[illegible] |.

11. M °[illegible] |. — 12. B °bhontu [illegible] M °bhontu svasti bhontu catuṣpade |. — 13. M °[illegible]. — 15. M °bhontu mā ca°.

16. BM çirī vo da° [illegible] B °[illegible] | M °[illegible] |. — 17. M °[illegible] | B °[illegible] |. — 18. M °[illegible] B °[illegible]. — 20. B °[illegible].

21. M °[illegible] B °[illegible]. — 22. B °[illegible] M °bhonti saptamaḥ |.

इत्येते सप्त नक्षत्रा लोकपाला यशस्विनः ।
आदिष्टा पुरिमे भागे एतेषां पुरिमा दिशा ॥
एते वो अधिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमे ।
लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
पुरस्तिमे दिशोभागे अष्ट देवकुमारिका ।
भद्रोत्तरा नन्दिषेणा नन्दिनी नन्दिरक्षिता ॥
जयन्ती विजयन्ती च सिद्धार्था अपराजिता ।
तेषामधिपती राजा धृतराष्ट्रो ति नामतः ॥
गंधर्वाधिपती राजा देवेहि स च रक्षितः ।
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वदेवेहि रक्षिता ॥
पुरिमस्मिं दिशोभागे चापलं म नाम चेतियं ।
नित्यं ज्वलति तेजेन नित्यं यशोपस्थापनं ।
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
[360a] क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वचेतियसुरक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छथ दक्षिणां दिशं ।
नक्षत्रा अभिपालेन्तु ये तां दिशामधिष्ठिता ॥
मघा चोभे च फाल्गुनी हस्ता चित्रा च पंचमा ।

1. B °pāle ya°. — 2. B adi° M adiṣṭo purime° BM °diçām |. — 3. BM kshemā ca sadi°.

6. B °rikām |. — 7. B nandottarānandise° M nandarānandinandiranandisenanda[illegible]kshitā |; — 8. B omet cette ligne. M nandirānandinaddhitā ca siddhā °jitā | tā pi ca adhipālentu bhumiye bhavanena ca | kshemā ca vo diça bhontu mā gamo pāpam āgami | labdhārthā ca nivartatha devakanyāhi rakshitā | 10° (l. 9). — 9. M °dhipati rājā dhṛita[illegible]rāshṭrati° B °dhṛitarāshṭrena nā°. — 10. M gandharvādhipati rājā devehi ca rakshitā | B °hi sa ca rakshatah |.

11. BM °pi to a°. — 12. B kshemā ca vo di° M °gami |. — 13. BM °sarva de°kshitām |. — 14. M purimasmiṃ° B °diçābhage cāpālaṃ° M °ge pālaṃ ° cetiye |. — 15. M °jvarati° BM °nityā satya(B °asayvipayā°.

16. BM °leti bhāmī(B °bhūrīye°. — 17. B kshemā ca vo pā° M °gami | B °mī | la°. — 18. M °rthāya ni° BM °vartatha°. — 19. BM °kshitā di°. — 20. M °[illegible] [illegible]dim adhi°.

21. B °ghā cābhe° M °ghā vabhe ca phārguṇyau°.

स्वाती चैव विशाखा च एतेषां दक्षिणा दिशा ॥
इत्येते सप्त नक्षत्रा लोकपाला यशस्विनः ।
आदिष्टा दक्षिणे भागे एतेषां दक्षिणा दिशा ॥
ते पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
दक्षिणस्मिं दिशोभागे अष्ट देवकुमारियो ।
लक्ष्मीमती शिरीमती यशोमती यशोधरा ॥
सुप्रस्थिता सुप्रजाता सुविबुधा सुदाकृता ।
ता पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
नागानामधिपती राजा विरूढको ति नामतः ।
कुम्भाण्डाधिपती राजा यमेन सह रक्षतु ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ कुम्भाण्डेहि सुरक्षिता ॥
दक्षिणस्मिं दिशोभागे अभिपद्मं नाम चेतियं ।
नित्यं ज्वलति तेजेन नित्यं सत्योपयाचनं ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ चेतियेन सुरक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छथ पश्चिमां दिशं ।

1. M °caivaṃ vi° BM °kṣiṇāṃ diśāṃ ‖. — 3. B °diśāṃ ‖. — 4. M te pi ca a°. — 5. M °otu mā ga vo pā°.

6. B labdhā cārtha° M °rthā va ni°. — 7. BM °kṣiṇasmiṃ° M °kumārikā | B °riye |. — 8. B lakṣmīmati śirīmati yaśomatī yaśodha° M lakṣmīmatī śirīmatī yaśomatī yaśodha°. — 9. B suprasthitā supra° M suddhasthitā supra° kṛtāḥ |. — 10. M tāṃ pi ca abhipālentu°.

11. B °bhontu mā ca°. — 12. M °devakanyāyo°. — 13. M °virūḍha° [illegible] |. — 14. M kumbhāṇḍādhipatiḥ rājā° B °[illegible] ca |. — 15. M sa pi vā abhipālentu bhūmīye bhavanena ca | kṣe° B °bhontu mā°.

16. M °rthāya ni°. — 17. BM °kṣiṇasmiṃ° M °[illegible] cetiya |. — 18. M °jvalati tejena nitya sa° BM °[illegible] |. — 19. BM °pālentu bhū°.

21. B °cetiye su° M °tiya ca su° B °kṣitā ya°. — 22. B ye kenaci° M ye kenci yenaci artha° BM °ścimā diśaṃ |.

श्रवणा यो नियमेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
अनुराधा च ज्येष्ठा च मूलं च दृढवीर्यवान् ।
उभे आषाढे अभिजित् श्रवणा भवति सप्तमी ॥
ते पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोतु मा च वो पापमागमी ।
नक्षत्रा च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
पश्चिमस्मिं दिशोभागे अष्टौ देवकुमारियो ।
अलंबुसा मिश्र[360ᵇ]केशी अरिट्ठा पुष्पमायका ॥
. . . . कृष्णा शुक्ला च द्रौपदी ।
ता पि वो अभिपालेन्तु आरोग्येन शिवेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोतु मा च वो पापमागमी ।
नक्षत्रा च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
नागानामधिपती राजा विरूपाक्षो ति नामतः ।
स वो नागाधिपो राजा पक्षेण सह रक्षतु ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोतु मा च वो पापमागमी ।
नक्षत्रा च निवर्तेथ सर्वनागेहि रक्षिता ॥
पश्चिमस्मिं दिशोभागे अस्तो नामेन पर्वतो ।
आयतो चन्द्रसूर्याणां अस्तो अर्थं ददातु वो ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोतु मा च वो पापमागमी ।
नक्षत्रा च निवर्तेथ सर्वं अस्तेन रक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छथ उत्तरां दिशां ।

1. B °dhiṣṭhitā | M °ṣṭhitāḥ | . — 3. M °āṣāḍhe abhijiccaçravaṇe bha° B °çravaṇe bha° M °ptami || . — 5. M °diço bho°.

7. B paçcimasmiṃ diçobhāge aṣṭaṃ de° M paçcimasmiṃ ° aṣṭa de ° riyaṃ | B °riyo | . — 8. BM alaṃvarṣā mi° M °ciṣṭo supuṣkhāvarṣā | . — 9. BM ekānaṃ (B °naṃ) vātavarṇikā kṛ° M °çuklamadopati | B °çuklaṃ ca dopati | . — 10. B °rogyena çi° M °rogyaṃ ca ç°.

12. M °kṣatrāṇi ya sa ° devakanyāyā° B °kṣitā | . — 13. M °virūpākṣo°. — 14. M sarvanāgā° B sarvarājādhipo nāgā vara°. — 15. M °vo abhipā° BM °lentu bhū°.

16. M °pāmi | . — 17. M °rthāya ni° B °sarvanāgā°. — 18. M paçcimasmiṃ° B °diçābhā° M °asthanāme°. — 19. M °candrasūryāṇāṃ asto a° B °yāṇāṃ asto arthaṃ dadā bhava | M °dadatu me | . — 20. M °abhipā° BM °lentu bhū°.

22. M °rthāya ni° °kṣitāḥ | . — 23. BM ye kenaci° uttarāṃ diçāṃ (M °çaṃ) | .

नक्षत्रा यो भियायेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
धनिष्ठा शतभिषा चैव उभौ प्रोष्ठपदा पि च ।
रेवत्याश्विनी चैव भरणी भवति सप्तमी ॥
ता पि वो अनुपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
उत्तरस्मिं दिशोभागे अष्टौ देवकुमारियो ।
इला देवी सुरा देवी पृथिवी पद्मावती ॥
आशा श्रद्धा हिरी च श्री. . . . . . समागता ।
ता पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
तासामधिपती राजा कुबेर इति नामतः ।
सर्वयक्षाधिपो राजा राक्षसीहि सह रक्षतु ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ यक्षराक्षसरक्षिता ॥
उत्तरस्मिं दिशोभागे कैलासो नाम पर्वतः ।
आवासो यक्षसंघानां राक्षसानां निवेशनं ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ यक्षराक्षसरक्षिताः ॥
अष्टाविंशति नक्षत्रा सप्तसप्त चतुर्दिशं ।

1. B °dhiṣṭhitā | — 2. M dhanaṣṭha ca° B dhaniṣṭhā ca° BM °proṣṭhapa° B °pi ca | — 3. BM °thāçvajā caiva bha° B °caiva saptamī° M °ptamī | — 4. M °va adhipā°. — 5. BM °bhonti mā° M °gamī | .

6. M °rthā ca ni° kṣitāḥ | . — 7. M uttarasmiṃ° BM °[illegible]° [illegible] | — 8. B hiriṃ devī ca° M hirī devī ca° [illegible] | . — 9. M [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] samāgata | B °hirī çrī ti pi°. — 10. M tā ca vo a° bhūmīye°.

11. M °gamī | . — 12. M °rthā ca ni° devakanyā°. — 14. M °sthi samrakṣitā | .

15. BM °pālentu bhū°.

16. M °diçā bho°. — 17. M °rthā ca ni° kṣitāḥ | . — 18. M uttarasmiṃ° B °diçobhā° BM °kailāsa nā°. — 20. M °pālentu bhū°.

22. B labdhārthā ca nivartetha ni° M °kṣitā | . — 23. B aṣṭāviṃçati° M °ttā ca sapta ca°

सह चन्द्रमसूर्येहि नित्यकालं चमूम[36 r°]चं ॥
आविंशइ्चनक्षत्रा अष्ट अष्ट चतुर्दिशं ।
चत्वारश्च महाराजा लोकपाला यशस्विनः ।
प्रज्वलमानवर्णेन रक्षन्ति ते चतुर्दिशं ॥
अष्ट श्रमणा ब्राह्मणा अष्ट जनपदेषु क्षत्रिया ।
अष्ट सइन्द्रका देवा सदा रक्षां करोन्तु वः ॥

तेषां दानि भगवता त्रीणि शरणगमनानि दिन्नानि । गच्छथ बुद्धशरणं गच्छथ धर्मशरणं गच्छथ अनागतं च भगवतो श्रावकसंघशरणं ॥ ते दानि बुद्धशरणं गता धर्मशरणं गता संघशरणं गता ॥ ते दानि आहन्सु: । वयं भगवं वाणिजका देशदेशानि च राज्यानि च चरन्ता । साधु मे भगवां किंचिदेव धातुं ये वयं पूजयेम ॥ भगवता दानि तेषां शीर्षातो पाणिना केशानि ओलारित्वा दिन्नानि इमं केशस्तूपं कारयेथ नखानि च ओलारित्वा दिन्नानि इमं नखस्तूपं कारापेथ शिला च आगमिष्यन्ति तां च शिलां प्रतिष्ठापेथ ॥ तेहि दानि यत्र केशस्थाली नाम अधिष्ठानो तहिं केशस्तूपं कारापितं । वालुक्षो नाम नगरं तहिं नखस्तूपं कारापितं । शिलुक्षं नामाधिष्ठानं तत्रापि शिला प्रतिष्ठापिता या भगवता स्वकीये पाणिना क्षिप्ता ॥

भगवता दानि सप्तसप्ताहेहि एकूनपंचाशद्दिवसानि निराहारेण अपुपमधु-

1. M °masuryya ° bhoti anumakaṃ | — 2. M °devakaññyā vā adda a°. — 3. M °pāla ya°. — 4. M °jvalamānā ° nti ca caturdiçaṃ | B °nti catuçaṃ | . — 5. BM purimā(B °makāṃ) diçāṃ dhṛtarāṣṭro paçcimāṃ(M °çcime ca) virūpākṣo(M °kṣaḥ) dakṣiṇāṃ ca virūḍhako kuvero u(M °ro ca)ttarāṃ(B °rā) diçaṃ | adda çramaṇ(M °çravaṇa) adda brā° M °dasu ca | kṣatriya a° B °sha kṣatriyā |

6. B °dā rakṣā karantu° M °nta ca | . — 7ª. M °dināni | B °nnāni ga°. — 7ᵇ. B gacchatha | buddhaṃ çaraṇaṃ gacchatha dharmaçaraṇaṃ gacchatha | anā° M °dharmmaçaraṇaṃ gacchatha saṃghaçaraṇaṃ anā° BM °bhagavatā çrā°. — 8. BM °buddhaçaraṇaṃ gatā saṃgha°. — 9ª. M °hansuḥ | . — 9ᵇ. B °bhagavaṃ vā° M °bhagavaṃ vāṇijakā deçadeçā° — 10. M °gavāṃ kiñci° B °vāṃ kiñci° BM °J dhātum(andetu(M °he-tu) yaṃ vayaṃ pūje(B °yujayelam | .

11. BM ° pāṇi(M °nijaṃ keçāni ohāritvā dinnāni | imaṃ(M °mā ikāṃ) ke° rayatha| na ° nāni | i° M °kārāpetha çirā ca āgamiṣyanti tāṃ° B °tāṃ ca çilā pra°. — 13. B °dāni keça° M °dāni keçasthāni nā ° dhiṣṭhānāto tahiṃ ° yaṃ kārayetha kārāpitaṃ | B °taṃ çi°. — 15. Omis par B. M ° kārāpitaṃ | . — 16. M çilujaṃ nāmādhiṣṭhānaṃ tatrā° B çilakṣaṃ nāmā ° naṃ | tatrā° M °ṣṭhāpitā sa bha ° yinkhi pā°.

17. M atha khalu bhagavān dā° B bhagavāṃ dā° M °pāhehi ekunapaṃ ° ṣadadivānāṃ vā ° rpaṇaṃ tilaṃ teṇa bha° B °rpaṇam pitaṃ bha° BM °gavato tathā abhichanditā(M °nditā) | .

कालं पाणितकानां मधुतर्पणं पीतं पीतेन भगवतो ते च आमिषाश्चिता ॥ ततो शक्रेण देवानामिन्द्रेण भगवतो हरीतकी उपनामिता । धातूनां सुखं भविष्यति ॥ भगवता दानि सा हरीतकी परिभुक्ता तं च हरीतकीकुलकं भगवता तस्मिं प्रदेशे रोपितं सा च तं दिवसमेव जाताचयाकपत्रशाखा महान्तं हरीतकीवृक्षं पुष्पफलोपेतं संवृत्तं । इमं भगवतो प्रथमं चारीवृक्षं । या च ततो भूताती हरीतकीयो तानि अद्य चैतकीया हरीतकीप्रजाता ति वुच्चन्ति ॥

ततो भगवता उरुविल्वायां षड्वर्षाणि दुष्करं तपं चीर्णं ॥ तदा उरुविल्वायां सेनापतिग्रामातो नन्दरावर्तविकाये ग्रामपांसुकूलं भगवतो दुष्करचारिकां चरन्तस्य प्रसन्नचित्ताय उपनामितं । यदा भगवं परिपूर्णसंकल्पो [36a] भवेसि तदा इमं ग्रामपांसुकूलमनुग्रहार्थाय परिभुंजेसि ॥ भगवतो तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा तुष्टा आत्तमना पांसुकूलं वृक्षशाखाये ओलम्बित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा त्रिष्कृत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा प्रक्रमि ॥ सा दानि अचिरस्येव कालगता भगवतो नन्दिका प्रसन्नचित्ता तं पांसुकूलदानं समनुस्मरन्ती समनन्तरकालगता त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना अन्यतरस्य महर्द्धिकस्य महानुभावस्य देवपुत्रस्य विमाने अप्सरसां शतसहस्रप्रवरा ॥ सा दानि अप्सरा समन्वाहरति । किं मया मनुष्यभूताये कुशलमूलं कृतं कियद्रूपा च दक्षिणा प्रतिष्ठापिता येनाहं त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना ॥ सा दानि समन्वाहरन्ती पश्यति उरुविल्वायां सेनापतिग्रामके नन्दा नाम नन्दरावर्तिका आसि दुःखिता । तं मया मरणकाले बोधिसत्त्वस्य दुष्करं चरन्तस्य प्रसन्नचित्ताये ग्रामपांसुकूलं दिन्नं तेनाहं कुशलमू-

1. M °gavatā hari°. — 2. BM °nāṃ sukhaṃ°. — 3. M °sa sā harītakī pa° [illegible] haritakīdvepikaṃ [illegible] B °kā [illegible] haritakī[illegible] | [illegible] M °[illegible] BM °sam [illegible] M °[illegible] jātā[illegible] pra° M °[illegible] mahantaṃ hari° puṣpaṃ pha° °vṛtta | B °vṛtta | — 5[1]. M °[illegible] | B °[illegible]. — 5[2]. M tato [illegible] B yā ca ye tato [illegible] M °to haritakīyo ° [illegible] harītakī [illegible] buddhyanti | B °[illegible] | buddhyanti |.

7[1]. B °uluvilvā° M °[illegible] | — 7[2]. B °[illegible] uluvilvā° M °[illegible] [illegible] B °[illegible] M °[illegible] B °[illegible] | — 9. B °[illegible] M °[illegible] paripūrṇasaṃkalpo° BM °[illegible] M °[illegible] bhuñjeṣi |. — 10. B bhagavatā [illegible] M bhagavatā [illegible] BM °[illegible] B °[illegible] M °[illegible] pāṃsukulaṃ [illegible] B °[illegible] M °[illegible] trikṣṛtyaṃ prada°.

12. M °bhagavatā [illegible] B °[illegible] M °[illegible] | samanantara° B °[illegible] | tra° M °upapannā [illegible] B °[illegible] M °[illegible] °[illegible] |. — 15. BM sa dāni apsaro samanvāharati[illegible] B °[illegible].

16. M °[illegible] ° [illegible] ca dakṣiṇāye pra° B °[illegible] pra° M °upapannā |. — 17. M sa dāni ° [illegible] B °[illegible] M °[illegible] BM °[illegible] | [illegible] M °[illegible] B °[illegible] M °[illegible]. — 18. M °[illegible] [illegible] B °[illegible] M °[illegible] upapannā° [illegible].

येन मनुष्येषु च्यवित्वा इह त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना । न च मे तं देवधर्मं भगवताद्यापि परिभुक्तं । यदिममेव देवधर्मं भगवाननुग्रहार्थं परिभुंजेया तन् मम महत्फलतरं भवेया ॥ सा दानि अप्सरशतसहस्रपरिवृता महता देवानुभावेन महता देवर्धीये त्रयस्त्रिंशभवनातो च्यवित्वा तं शाणपांसुकूलं गृह्य भगवन्तमुपसंक्रान्ता ॥ इदं मया भगवन् शाणपांसुकूलं मनुष्यभूताये भगवतो कुटिकारं परमया प्रसन्नचित्ताये दिन्नं यदा भगवं परिपूर्णसंकल्पो भवेसि ततो भगवन् ममानुग्रहार्थं परिभुंजेसि तेनाहं कुशलमूलेन मनुष्येषु च्यवित्वा त्रयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु उपपन्ना । साधु मे भगवां इमं शाणपांसुकूलं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय यथा मे महत्फलतरो भवेया ॥ देवा अन्तरीक्षगता भगवन्तमाहंसु ॥ मा भगवानिमं शाणपांसुकूलं परिभुंजतु । वयं भगवतो दिव्यानि चिक्कणदूष्याणि दास्यामः ॥ भगवानेषां देवतानां चिक्कणदूष्यप्रदानानि नाधिवासे[ति] ॥ तं गवाये भगवतो अनुग्रहार्थाये शाणपांसुकूलं प्रतिगृहीतं देवताशतसहस्रेहि च अन्तरीक्षातो चेलविक्षेपाणि च भगवतः कृतानि मन्दारकानि ... च क्षिपेंसु ॥ चक्रवर्तिराज्यं परित्यक्तं किं नो पांसुकूलेषु चित्तं रमति ॥

भगवां दानि शाणपांसुकूलं धोवितुकामो । उदकेन कार्यं ॥ अथ खलु शक्रेण देवानामिन्द्रेण पाणीहि नदी खता अद्यापि च पाणिखाता नाम नदी वहति ॥ शिलापट्टेन कार्यं यत्र तं शाणपांसुकूलं धोविष्यति ॥ चतुर्हि महाराजेहि चत्वारि शिलापट्टा उपनामिता । भगवता एकत्र शिलापट्टे तं शाणपांसुकूलं धोतं ॥

1. M °ratām adyā pi° BM °ktaṃ ya°. — 2. BM °dimevaṃ de° B °vamaṃ | bha° M °jeyā taṃ mama maha° BM °tphalāntaraṃ bhaveyā | . — 3. B sa dā° BM °yāto mahatā devānu° M °vena mahāto ṛ° B °devarddhī° BM °ardhīye bha° M °nāto cyavitvā tataḥ ṛṣa° pāṃsukulaṃ° B °saṃkrāntā° M °gṛhya gataṃ upasaṃkrāntā | . — 5. BM °idaṃ śāṇapāṃsukūlaṃ mayā M °pāṃsukulaṃ mama° M °guruto duḥkaraṃ° BM °raṃ | yadā bhagavāṃ pa(M °rim pariprṇa° saṃ | tato° B °gavā ma° M °vān bha° B °ribhujesi | te° BM °hena mānu°.

8. BM sādhu maṃ bha° M °gavān maṃ ṣā° B °pāṃsupaṃ° M °pāṃsukū° BM °bhuṃjatu°. — 9. B °rīkṣe gatā | bha°. — 10¹. B °gavaṃ maṃ° M °gavān evaṃ śāṇapāṃsukulaṃ pratigṛhītaṃ devatāśatasahasrehi pari° BM °gṛhṇatu | . — 10². BM °cikkaṇaṃ dūṣyā°.

11. M °gavān teṣāṃ dāni de° BM °nāṃ kalpaṃ dūṣya°. — 12. B °śāṇaṃ pāṃ° M °śukulaṃ ° hitaṃ de ° ntrā cāsta ° ta celavikṣepāni ca bhaveyā | kṛ° B °te celavikṣepāṇi ca bhaveyā kṛ° BM °ntaḥ | . — 14. BM °vartitvā ° kiṃ ca pāṃsukule° M °ttaṃ ratiṃ°. — 15¹. M °gavān dāni śāṇapāṃsukulaṃ°. — 15². M pāṇīṃ na°. — 15³. BM °pi(B °pāṇi nadī khatā adyāpi ca pāṇikhātā nāma° M °vahati ṇi°.

17¹. M °taṃ śāṇapāṃsukulaṃ° BM °hi ca°. — 17². B °lāpaṭṭaṃ u° M °lāpaṭṭe u° B °mitā bha°. — 18. M °śāṇapāṃsukulaṃ°.

द्वितीये शिलापट्टे तं पांशुकूलं धोवितं । तृतीयं शिलापट्टं भगवता ककुभाधि-वासिकायां त्रिभुवनासनिगम आकाशितामो तव नदीये पुरतो उक्षिप्तं । तेहि तं शिलापट्टं तत्रैव चेतिये प्रतिष्ठापितं । अद्यापि गन्धारराष्ट्रे अधिष्ठानं शिला-मार्गेन ध्यायति । चतुर्थे शिलापट्टे भगवता निषीदित्वा तं शाणपांशुकूलं सी-वितं । अद्यपि तत्र शिलापट्टं भगवतो अनुसीवननामापदे । सर्वे चत्वारि शि-लापट्टा भगवता परिभुक्ता तानि च जम्बुद्वीपे सदेवमानुषस्य लोकस्य चेतियभूता ।

भगवां दानि तं शाणपांशुकूलं धोवित्वा सीवित्वा च पाणिखातनदीकायतो ओक्रमी । स्नायित्वा भगवां पाणिखाततो नदीतो उत्तरिष्यतीति अकिलन्तका-या बुद्धा भगवन्तो अकिलन्तचित्ता तहिं तीरे ककुभो नाम वृक्षो अंशाखप्रशाखो प्रासादिको दर्शनीयो वेनाको च वृक्षो तेनाम्ना च वृक्षस्य देवता ककुभो नाम देव-पुत्रो प्रतिवसति । सो देवपुत्रो भगवता ततो नदीतो उत्तरन्तेन आभाषितो । आहर ककुभ हस्तं । तद्विमलकुण्डलधरेण ककुभेन देवपुत्रेण भगवतो बाहा प्रसारिता । भगवां ककुभस्य देवपुत्रस्य बाहां गृह्य पाणिखाततो नदीतो उत्तीर्णो समं च भगवता ततो ककुभस्य देवपुत्रस्य बाहातो एवं स्वकं अपनीतं तत्र च वृक्षशाखायां भगवतो पंचांगुलस्य करतलस्य पदं दृश्यति [366a] । एवं दानि अद्य बोधिं आहारको च सुंदरो ककुभो नदीका च पाणिखाता शिला च देवैर्वि निक्षिप्ता ॥।

ततो भगवां अजपालन्यग्रोधं गतो । भगवानजपालस्य न्यग्रोधमूले विहरन्तो

1¹. M °ya pi ca° [illegible] B [illegible] | . — 1². B °iya çilāpaṭṭe bhagavato trapusa° M °yaṃ pi çilāpaṭṭe bhagavato trapusabhallika° B [illegible] M [illegible] upakṣiptaṃ || . — 3. B [illegible] BM °cetiyaṃ pra°. — 4. M [illegible] pāṃçukulaṃ [illegible] | B °vitaṃ ya°. — 5¹. BM [illegible] BM °lāpaṭṭena bha° BM [illegible] | M [illegible]. — 5². M °rve çilāpaṭṭā catvāra bha° B °tatra çilāpaṭṭe bhagavato pari°.

7. M °taṃ [illegible] çivitvā ca [illegible] B [illegible] ca ° eva nad°. — 8. M [illegible] B [illegible] | bhagavāṃ [illegible] nadī° M [illegible] B [illegible] BM [illegible] | akilantakāyā° M °bhagavanto akilantacitta [illegible] ca vṛkṣasya [illegible] B [illegible] BM [illegible] B [illegible].

11. M [illegible]. — 12¹. M [illegible] B [illegible]. — 12². B [illegible] M [illegible] | B [illegible]. — 13. M bhagavān kaku° [illegible] nadī ° [illegible] BM [illegible] B [illegible] M [illegible] B [illegible]. — 15. B [illegible] | [illegible]. — 16. B [illegible] M [illegible] BM [illegible] | nadī° M [illegible].

18¹. M [illegible] BM [illegible]. — 18². B [illegible] BM [illegible] [illegible]

लोकं लोकासेति ॥ गंभीरो अयं मम धर्मः अभिसंबुद्धो निपुणो सुसूक्ष्मो दुरनु-बोधो अतर्कावचरो पण्डितवेदनीयो सर्वलोकविप्रत्यनीको । आलयारामो खलु पुनरयं आलयरतो आलयसमुदितो आलयारामायां च प्रजायां आलयरतायां आलयसमुदितायां दुर्दृशमिमं स्थानं यदिदं हेतु इदंप्रत्ययः प्रतीत्यसमुत्पादः सर्वो-पधिप्रतिनिःसर्गो पूर्वसंस्कारसमथधर्मोपच्छेदः तृष्णाक्षयो विरागो निरोधो निर्वाणं अहं च न परेषां देशयेयं परे चु मे न विजानेयुः सो मे स्या विघातः ॥ यं नूनाहं एको अरण्यपर्वते तूष्णीभूतो विहरेयं । इमा च गाथायो भगवतो ताये वेलाये प्रतिभायेन्सुः ॥

प्रतिश्रोतगामिनं मार्गं गम्भीरं दुर्दृशं [मम] ।
न रागरक्ता द्रक्ष्यन्ति अलं दानि प्रकाशितुं ॥
कृच्छ्रेण मे अधिगतो अलं दानि प्रकाशितुं ।
अनुश्रोतं हि युज्यन्ति कामेषु ग्रसिता नराः ॥

भगवां उरुविल्वायां विहरे नैरञ्जनायास्तीरे अजपालन्यग्रोधमूले अचिराभि-संबुद्धो ॥ अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवरूपश्चेतसः परिवितर्को उदपादि ॥ अधिगतो यद्दयं मया धर्मो गम्भीरो निपुणो सूक्ष्मो दुरनुबोधो अतर्कितो अतर्कावचरो पण्डितवेदनीयो सर्वलोकविप्रत्यनीको अहं च परेषां देशयेयं परे चु च न आजानेन्सु सो मे स्या परमं विघातं । यं नूनाहं

1. M gambhīra ayaṃ dharma samabhisaṃbuddha parimasukha° B °dho atakka° M °rkāvacarā paṇḍi° yo sarve loke pra° B °loke pratyaniyo a°. — 2. BM ālayarāmā M °yo rajyaṃ khalu punar ayaṃ ālayato ālaya(M °ālamarāto ā°)samuditā ālayārāmāyaṃ ca pra-jāyaṃ ālaya(B °yāṃ ārayara)tāyāṃ ālayasamuditāyāṃ du° M °sthānaṃ yam idaṃ hetuṃ samaṃ pratya° °tpādo sarva pratinibhiḥ pratiniḥ pūrva° B °dhi pratiniḥ pūrva° BM °cchedā tṛ° B °gatarayā° M °haṃ ca taṃ pareṣāṃ° BM °yaṃ paredu me na ° vayeśuḥ so me (M °ma) syā vighātaḥ(M °ghāto) |.

7¹. M °ayaparvata tū° BM °reya i°. — 7². BM imāṃ ca gāthā(M °thāṃ) ca bha° B °gavato tāye ve° BM °bhāsitavyaḥ |. — 9. M °rgaṃ nastiraṃ du° B °durdṛśaṃ na° M °yaṃ ca rā°. — 10. BM °laṃ kṛ°.

12. M °sroteshi yujyati ka°. — 13. M atha bhagavān ura° BM °yāṃ tīre ajā° M °jaṃbyā tīre ajapālasya prodhamule ° buddha |. — 14. BM °pratisaṃlāyanasya ° sa ssuraṃ(M °rūpa vitarka°. — 15. M °dhigataṃ yad a° BM °mbhīra nipuṇa sūkṣma du-ranu(B °rani)bodha atarkita(M °avitarka) atakāvacara paṇḍi° M °lokavipratyanīya a° BM °haṃ ca pare ° yaṃ pareśu(M °sha naca naṃ ajānesu(M °nuḥ) | so° M °syā pa-ramaṃ vacanaṃ vighātaṃ B °ghātaṃ |.

17. M yaṃ nunā°.

एको अरण्यायतने तूष्णी विहरेयं ॥ अथ खलु महाब्रह्मा भगवत इदमेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय येन शक्रो देवानामिन्द्रो तेनोपसंक्रमित्वा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ एतकारिष कौशिक भगवता अल्पोत्सुकताये चित्तं नमेति न धर्मचक्रप्रवर्तने । किं पुनर्वयं मारिष कौशिक येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं याचेम धर्मचक्रप्र[363a]वर्तनाय ॥ साधु मारिषेति शक्रो देवानामिन्द्रो महाब्रह्मणो प्रत्यश्रौषीत् ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रो देवानामिन्द्रो सुयामो देवपुत्रो सुनिर्मितो च देवपुत्रो वशवर्ती च देवपुत्रो चत्वारश्च महाराजानो इत्येते दश यथाधिपतयो दश यक्षमहत्तरका अनेकयक्षशतपरिवारा अभिक्रान्ताये रात्रीये केवलकल्पं न्यग्रोधमूलं वर्णेनावभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्ता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासुः ॥ एकान्ते स्थितो महाब्रह्मा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ याच मारिष कौशिक भगवन्तं धर्मचक्रप्रवर्तनाय ॥

अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

उत्तिष्ठ विजितसंग्राम पूर्णभारो त्वं अनृण विचर लोके ।
चित्तं हि ते विशुद्धं यथ चन्द्रो पंचदशरात्रे ॥

अथ खलु भगवां तूष्णी अभूषि नाधिवासेति शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य धर्मचक्रप्रवर्तने ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ न खलु मारिष कौशिक भगवन्तो अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं याचीयन्ति धर्मचक्रप्रवर्तनाये न च पुनस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं याचिता धर्मचक्रं प्रवर्तयन्ति ॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो महाब्रह्माणमेतदवोचत् ॥ त्वं मारिष महाब्रह्म तेषां पुरिमकानां

1. M °āsanā bhagavato [illegible] — 3. B [illegible] — 4. B [illegible] M °[illegible].

6. M [illegible] — 10. BM [illegible].

11. BM °cakraṃ pra°. — 12. B [illegible] — 14. M [illegible] — 15. BM [illegible].

16. M [illegible] — 17. BM [illegible] — 19. B [illegible] — 20. BM [illegible] M °cakraṃ pra° M [illegible].

सम्यक्संबुद्धानां दर्शावी तेन हि मार्ष महाब्रह्मा याच भगवन्तं स्वयमेव धर्मचक्रप्रवर्तनाये ॥ अथ खलु महाब्रह्मा एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा येन भगवां तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

उत्तिष्ठ विजितसंग्राम पूर्णभरो त्वं अनृणो विचर लोके ।
देशेहि सुगत धर्मं आज्ञातारो भविष्यन्ति ॥

अथ भगवां तूष्णी अभूषि ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रो देवानामिन्द्रो सुयामो च देवपुत्रो संतुषितो च देवपुत्रो निर्मितो च देवपुत्रो वशवर्ती च देवपुत्रो चत्वारो महाराजा अनेकयक्षशता अनेकयक्षशतपरिवारा भगवतो अनधिवासनां विदित्वा धर्मचक्रप्रवर्तनाय दुःखदौर्मनस्यजाता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षि[363b]णीकृत्वा तत्रैवान्तरहायेन्सु ॥

एवमेतं श्रूयति ॥

भगवां उरुविल्वायां विहरति नद्या नैरंजनाया तीरे अजपालन्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ अथ खलु महाब्रह्मा अतिकान्तवर्णो अभिक्रान्ताये रात्र्यां केवलकल्पं अजपालन्यग्रोधमूलं वर्णेनावभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्वा एकान्तस्थितो महाब्रह्मा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

उत्तिष्ठ विजितसंग्राम पूर्णभरो त्वं अनृणो विचर लोके ।
देशेहि सुगत धर्मं आज्ञातारो भविष्यन्ति ॥

अथ खलु भगवान्महाब्रह्मं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

प्रतिस्रोतगामिको मार्गो गम्भीरो दुर्दृशो [मम] ।
रागरक्ता न द्रक्ष्यन्ति अलं मह्यो प्रकाशितुं ॥

2. M °ddhānaṃ u° B °kāṃśaṃ u° M °saṃgaṃ kṛtvā yena bhagavāṃs tenāñjaliṃ kṛtvā praṇā° ... adhyabh°. — 4. B °jinā° BM °pūrṇa; M °anuṇo vihara ... M °anu-ṇo) vica° M °loka da° B °ke de°. — 5. M deśehi°.

6¹. M °gavān tūṣṇī°. — 6². M °ndro suyāmā ca devaputro saṃtuṣitā ca devaputro nirmito ca devaputrā vaça° mahārājāno anekayakṣaçatā anekayakṣaçataparivāro bhagavato adhivā° B °rivāra bhaga° M °jātā bhagavato pādau ° bhagavantaṃ pra° M °trairvāntarahā-yanti] B °hāyanti].

11. BM °çrūyati bha°. — 12. M °gavān uru ° ti] nadyāṃ nai ° yā tīre ° bhava mūla° — 13. B °kevalaṃ kalpaṃ° M °kevalaṃ aja ° mūlaṃ varṇenāvabhāsayitvā yena bhagavān tenupa ° mitvā bhagavatā pā ° ekānte asthāsi ekāntasthi°.

17. B °rpuṇabharo tu anṛṇa vica° M °pūrṇabhāraṃ anuṇa vica° BM °ke de°. — 18. M °dharma ājñātā bha°. — 19. B °bhāṣitāna gā° M °brahmā gā°. — 20. BM °r-dṛço samaṃga°.

21. M °rakto na dra° B °kāś na ukalpa°

अथ खलु महाब्रह्मा भगवन्तमजपालस्य न्यग्रोधमूले प्रतिभेयं विदित्वा धर्मचक्रप्रवर्तनाये दुःखदौर्मनस्यजातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्वा तत्रैवान्तरहाये ॥

एतमेतं वुच्चति ॥

भगवां उरुविल्वायां विहरति नद्या नैरञ्जनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ तेन खलु पुनः समयेन मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इमानि एवंरूपाणि पापकानि अकुशलानि दृष्टिगतान्युत्पन्नानि ॥ वातो न वायेया सरितो न स्यन्दिन्सुः गर्भिणीयो न प्रजायेन्सुः पक्षिणो न वीतिपतन्ति अग्निं ज्वलेया चन्द्रसूर्याणां उद्भमना न प्रज्ञायेन्सुः अंधकारघट्टितो लोकसंनिवेशो भवेय ॥ अथ खलु महाब्रह्मा मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इमान्येवंरूपाणि पापकान्यकुशलानि दृष्टिगतानि उत्पन्नानि विदित्वा अतिकान्तवर्णो अतिकान्तायां रात्र्यां केवलकल्पं अजपालस्य न्यग्रोधमूलं वर्णेनावभासयित्वा येन भगवां तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तस्थितो इमां गाथां अध्यभाषत् ॥

प्रादुरवोसि समलेहि चिन्तितो
धर्मो अशुद्धो मगधेषु पूर्वं ।
अपावृतं ते अमृतस्य द्वारं
शृण्वन्तु धर्मं विमलानुबुद्धं ॥

अथ खलु भगवां महाब्रह्मणो याचनां विदित्वा सत्त्वं च प्रज्ञायां बोधीये आ-

1. M °hmā bhagavato aja° kāheyaṃ vedi° syajāto bhaga° vṛtantarhāyeḥ | B °antarhā-ye ||. — 4. M etthaṃ v° BM °cyati bha°. — 5. M °gavān ura° B °ti | nadyā° M °ti nadyāṃ nai° B °yāttire° BM °dhe to°.

6. BM °aṃbu vato°. — 7. BM °vāyeyā | (M °yeyaṃ) sarito na syanditeṃsu(M °syaṃti-su) garbhiṇīyo° yatena pakṣiṇi° M °vītipata° BM °adramasūryāṇāṃ u(M °suryyāṇāṃ u)dgamanaṃ na prajñā(B °jñāpa)yetsuḥ andhakāravṛtaṃ lo°. — 10. M °ny evaṃrūpā° M °viditvā atikrāntaṃ tu mahāvarṇo° BM °kevalaṃ kalpaṃ° M °pālasya nyagrodhamūle varṇenāvabhā° B °mule varṇenāvabhā° M °yena bhagavān tena°.

15. B °durabho sa° M °bo samayehi cintito arasa° BM °ddho masa(M °magadhesu pūrvaṃ a°.

17. BM °vṛtaṃ amṛ° M °śṛṇvantu dharmaṃ vi° B °mantu dha° BM °malanubuddhaṃ° M °nubuddhaṃ ||. — 19. M °bhagavato mahābrahmaṇo° B °ye yācanaṃ vidi° M °ditvā satvaṃ° BM °tyāyaṃ bo° B °ntu adrākṣīt | satvā u° M °nto adrākṣīt satva u° BM °hāṃ(M °no) prajñāṃ adrākṣīt sa(M °i | sajvā dṛṣṭvā(M °samuddhṛtā da ° rrajadhīyāṃ adrākṣīt

तेन सर्वावन्तं लोक[364b]मनुत्तरेण बुद्धचक्षुणाभिविलोकयन्तो अद्राक्षीत्सत्वा उच्चावचां हीनप्रणीतां अद्राक्षीत्सत्वा दुराकारा दुर्विनेया दुर्विशोधेया अद्राक्षीत्सत्वा स्वाकारां सुविनेयां सुविशोधेयां अद्राक्षीत्सत्वां उद्घटितज्ञा विपञ्चितज्ञानेया पदपरमां अद्राक्षीत्सत्वां तीक्ष्णेन्द्रियां मृद्विन्द्रियां । सत्वानां त्रयो राशीयः सम्यक्त्वनियतं राशिं मिथ्यात्वनियतं राशिं अनियतं राशिं । सय्यथापि नाम चक्षुष्मां पुरुषो पद्मिनीतीरे स्थित्वा अल्पकिरणेन पश्येय उत्पलानि पदुमानि वा पुण्डरीका वा अन्यानि अन्तोदकानि अन्यानि समोदकानि अन्यानि उदकातो अभ्युद्गतानि एवमेव भगवां अनुत्तरेण बुद्धचक्षुषा सर्वावन्तं लोकमभिविलोकयन्तो अद्राक्षीत् ॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ देशेयं वाहं धर्मं न वा देशेयं मिथ्यात्वनियतो राशि अभव्यो एतं धर्मं आजानितुं । देशेयं वाहं न वा देशेयं सम्यक्त्वनियतो राशि आजानिष्यति एतं यं देशेयं । अनियतो राशि सचाहं धर्मं देशेयं आजानाति नो चे देशेयं न आजानिष्यति । अथ खलु भगवां अनियतं राशिमारभ्य मागधानां च ब्राह्मणगृहपतिकानां दृष्टिकृतानि पापान्यकुशलानि दृष्टीगतानि उत्पन्नानि विदित्वा महाब्रह्मणो चाभियाचनां विदित्वा असंख्येयकल्पसमुदानीतमुत्पन्नं आत्मनः प्रणिधानं विदित्वा सत्वेषु च महाकरुणां ओकाने-त्वा इमे च मे महेशाख्या देवाधिपतयो लोकेश्वरा उपसंक्रान्ता आर्यधर्मचक्रप्रवर्तनं

durākārāṁ suvine(M °vineyāṁ suviçodheyāṁ(M °dheyā) adrākshit satvāṁ ughāṭita-jñā(M °t | satvā ugghāṭitajñā) vipañcitajñāna(M °citajñāneyā) padaparamāṁ | adrā° M °kshṇendriyāṁ mṛdvīndriyāṁ piddhīndriyāṁ B °ddhindriyāṁ sa°.

4. M °yo rāçiyo sammyakparipataṁ rāçi mithyātvaniyataṁ rāçiṁ āniyataṁ rāçiṁ | B °myaktanibuddhaniyataṁ rāçi mithātvaniyataṁ rāçiṁ | . — 5. B °trā alvakiçarope paçyeta utpalāni padu° M °lpakiçalena paçyanie utpalāni vā padmāni vā pu° BM °rikā vā(B °vā |) anyāni antodakāni anyā(B °kāni anyāni) ma° M °gavān eva ° ntaṁ lokam abhilo° B °ntaṁ lokaṁ abhilokito°.

9¹. B °gavāṁ eta° M °gavataita° B °abhū de°. — 9². BM deçaya vāhaṁ dharmaṁ (B °dhammaṁ) na vā de° B °thyātvaniyataṁ rāçi | abha° M °vyo eako dha° BM °rmaṁ deçayituṁ ājñā° B °taṁ de°. — 10. B deçaya vāhaṁ saṁmyaktaniyata rāçi ājñātum eva etāya yaḥ deçayaṁ ani° M deçaye vāhaṁ dharmaṁ na deçaye samya ° rāçiṁ ājñātum eva etaṁ yaḥ vasarvaṁ ni°.

11. M niya° BM °rmaṁ deçayaṁ ājñ(M °jāniṣyati | nā ca deçayaṁ vā jāniṣyati |. — 12. M °dṛṣṭigatāni utpannāni viditva ma° BM °hābrāhmaṇā cābhiyā ° saṁkhyeyakalpa(M °pe) samudā ° tpannaṁ(M °nnaṁ |) yatah praṇi° M °ditvā sarveshu ° ruṇā a ° ime ca mamaleçākhyā de° B °çvare upa° BM °saṁkrāntā(B °nta) āryaṁ dharma(M °ryaṁ dharmaṁ)cakraṁ pravartanaṁ yācanti | atha° M °gavān mahābrāhma° B °hābrāhma° BM °khehi | ārya(M °ryya)dha° B °cakraṁ pra° BM °nāya ti ya°.

याचन्ति अथ खलु भगवां महाब्रह्मणो अवकाशमकार्षीत् आर्यधर्मचक्रप्रवर्तनाय । ताये वेलाये भगवान्महाब्रह्माणं गाथाये अध्यभाषे ॥

अपावृतं मे अमृतस्य द्वारं
ब्रह्मेति भगवन्तं ये श्रोतुकामा
श्रद्धां प्रमुंचन्तु विहेठसंज्ञां ।
विहेठसंज्ञो प्रगुणो अभूषि
धर्मो अशुद्धो मगधेषु पूर्वं ॥

अथ खलु भगवता महाब्रह्मणो अवकाशे कृते अनुत्तरधर्मचक्रप्रवर्तनाय भूम्या देवा घोषमुदीरयेन्सुः । एषं मारिष भगवता अवकाशो कृतो अनुत्तरधर्मचक्रप्रवर्तनाय । तं [364b] भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुराः कायाः दिव्या काया अभिवर्धिष्यन्ति । भूम्यानां देवानां घोषं श्रुत्वा चतुर्महाराजकायिका देवा त्रयस्त्रिंशा देवा यामा तुषिता निर्माणरती परनिर्मितवशवर्ती देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः । एषं मारिष भगवता महाब्रह्मणो अवकाशो कृतो धर्मचक्रप्रवर्तनाय । तं भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुराः काया दिव्याः काया अभिवर्धिष्यन्ति । इति हि तेन क्षणेन तेन समयेन यावद्ब्रह्मलोकं घोष अभ्युद्गतो ॥

एतमेतं श्रूयति ।

1. BM °bālobhanugaṇaṃ° M °thāye pratyabhā°. — 3. B °hanti | bhagavāṃ ye pratimuṃkā° M °guṇā ye pra° śraddhāya maṃ° B °śraddhā maṃmati | viheṭhanaṃ saṃ° M °viheṭhanaṃ saṃ°.

6. B saṃjñānupūrva kaṃ viheṭhakasaṃjñānupūrva abhāṣi dharmaṃ a° M saṃjñānupūrva kam aśakṣaṇaṃ abhāṣi viheṭhakasaṃjñānupūrva abhāṣi dharmaḥ apu° dha dharmaṃ pūrvaṃ |. — 8. B °prato mahābrahma° M °kṛta ava° BM °bhūmyāṃ de° yetsuḥ |. — 9. M °dha mahābrahmaṇo bha° B °dha brahma° M °ā cakrāya ° rtanāya taṃ°. — 10. BM °ti | bahujanahitāya bahujana M °nahitasukhāya lo° B °iti asurāḥ° M °āsurā kāyāḥ divyā kāyāḥ abhi°.

12. BM bhūmyā (M °myāṃ) devānāṃ° M °yikā devās trayastriṃśa yāmā ° parani° B °parnitya pa° BM °dirayetsuḥ ca ° vayetsuḥ |. — 14. BM etaṃ ma ° bāhobhāna° B °dharmaṃ cakra ° ya taṃ°. — 15. B °ṣiṣyati | bahujanahitāya ba° M °to janakāyā° B °yiṣyati a° M °yiṣyati | āsurā kāyāḥ divyā kāyāḥ a°.

17. BM °ghoṣaṃ abhyu° M °dgataṃ e° B °dgata e°. — 19. B etaṃ arthaṃ śruya° M etam arthaṃ śruya°.

अथ खलु भगवां प्रवर्तनस्य समये केवलरूपा सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयन्तीति । ये ते सत्वा पूर्वयोगसंपन्ना भवन्ति ते आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । अहं खलु पूर्वयोगसंपन्नो तेनारहाम्यहं आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । ये ते सत्वा अनुत्तराचारसंपन्ना भवन्ति एवंरूपा सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । अहं खलु पुनः अनुत्तराचारसंपन्नो अरहाम्यहं आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । ये ते सत्वा निवासानुत्तर्यसंपन्ना भवन्ति एवंरूपा सत्वारार्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा आर्येषिका भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा च्युतिसंपन्ना भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा गर्भावक्रान्तिसम्पन्ना भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा गर्भस्थितिसम्पन्ना भवन्ति ये ते सत्वा जातिसम्पन्ना भवन्ति ये ते सत्वा लक्षणसंपन्ना भवन्ति ये अनुव्यंजनसम्पन्ना भवन्ति ये कुशलसंपन्ना भवन्ति ये धृतिसंपन्नाः स्मृतिसंपन्नाः ये मतु[365a]परिचितधर्मसंपन्नाः ये कुशधर्मसम्पन्नाः ये लोके ज्येष्ठा भवन्ति ये लोके लोकप्रविचयसम्पन्नाः सत्कारसंपन्ना भवन्ति ये स्थानं च स्थानतो अस्थानं चास्थानतो सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये सर्वत्रगामिनीप्रतिपदां त्रयत्रगामिनीप्रतिपदं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये नानाधातुकं च लोके अनेकधातुकं च लोके यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये परसत्वानां परपुद्गलानां इन्द्रियवीर्यविमात्रतां यथा-

1. BM °bhagavāṃ pra(M °vāṃ pra)vartanasya° M °ste samaye kevalarū(M °kevalarūpā° M °pravartanti | aham° (l. 4°). — 2°. B °pūrvaṃ ye ° bhavanti | evaṃrūpā satvā ārya-dharmacakraṃ pravartayantīti || ye ca satvā pūrvayogasaṃpannā bhavanti te ārya-dharma°. — 3°. M °hi pūrva° BM °saṃpanno 'rhāmy aham 3(M °rhāmy ahaṃ 4°. — 3. B °ahaṃ saṃ° M °ro saṃpannā° BM °vanti | a°. — 4. M °punar anuttarā° B °caḥ anuttarā° BM °punaḥ aro° M °caracakrapra°. — 5. B °ttarārya ° bhavanti | e° M °pravartanti | .

6. M °evaṃrūpā satvāḥ āryyadha° B °pravartanti | . — 7. M °rūpā satvāḥ āryya° B °pravartanti | . — 8. M ye te satvāḥ ga ° krāntisa° B °bhavanti | e° M °bhavanti | evaṃrūpāḥ satvāryya° BM °dharma°. — 9. BM °sthitisam(M °saṃ)pannā bhavanti | ye te satvā jātisaṃ(M °saṃ)pannā bhavanti | ye te satvā lakṣaṇasaṃpannā bhavanti | ye (M °ye te satvā) anuvyañjanasaṃ(M °saṃ)pannā bhavanti | ye (M °ye te satvā) ku° M °śalasaṃpannā bhavanti | ye te satvā dhṛti ° smṛtidharmasaṃpannāḥ ye devikṛtadharmasaṃpannāḥ ye° B °jyā bhavanti | ye loke lokapravi° M °vicayasaṃpannāḥ satva° BM °sarasaṃpannā(M °nnāḥ) bhavanti(B °nti |) ye sthānaṃ(M °sthānaṃ) ca sthānato asthānaṃ ca(M °sthānaṃ ca)sthānato samyakprajñāya prajānanti | ye sarvatragāminīpratipadāṃ(M °dāṃ) tatratatragāminī(M °nīṃ) pratipadāṃ yathābhūtaṃ samyakprajñāya prajānanti | ye nānādhātukaṃ(M °kaṃ) ca loke anekadhātukaṃ ca (B °ca loke) ya ° jānanti | ye parasatvānāṃ parapud(M °pudgalā° B °vīryaṃ vimātratāṃ ya° M °vīryaṃ vaimātratāṃ ya ° taṃ samyakprajānāti | te evaṃ dha°.

भूतं सम्यकप्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये नानाधिमुक्तिका च लोके अनेकाधिमुक्तिका च लोके यथाभूतं सम्यकप्रज्ञया प्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वाः सर्वेषां कर्मणां कर्मसमादानानां अतीतानागतानां प्रत्युत्पन्नानां कृतानामुपचितानामविपक्वानां विपाकमप्रत्युपस्थितानां आयतिविपाकवैमात्रतां यथाभूतं सम्यकप्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सर्वेषां ध्यानसमाधिविमोक्षसमापत्तीनां च संक्लेशव्यवदानं यथाभूतं संप्रजानन्ति ये दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन सत्वां पश्यन्ति च्यवन्तां उपपद्यन्तां सुवर्णां दुर्वर्णां सुगतां दुर्गतां हीनां प्रणीतां यथाकर्मोपगां सत्वां संप्रजानन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये अनेकविधं पूर्वनिवासं समनुस्मरन्ति ये आस्रवाणां क्षयादनास्रवां चेतोविमुक्तिं प्रज्ञाविमुक्तिं च यथाभूतं संप्रजानन्ति ये चापि दीर्घायुष्का भवन्ति आजीवसंपन्ना भवन्ति शीलसंपन्नाः समाधिसंपन्ना विमुक्तिसंपन्ना विमुक्तिज्ञानसंपन्ना भैषज्यसंपन्ना महाकरुणाप्रतिलाभसंपन्ना बोधिसंपन्नाः चेतःपर्यायसंपन्नाः ऋद्धिप्रातिहार्यसंपन्ना आदेशनाप्रातिहार्यसंपन्ना अनुशासनीप्रातिहार्यसंपन्नाः सर्वकुशलधर्मसमन्वागता ये चार्थप्रतिसंविद्प्राप्ता धर्मप्रतिसंविद्प्राप्ता निरुक्तिप्रतिसंविद्प्राप्ताः प्रतिभानप्रतिसंविद्प्राप्ता ये चार्यपंचांगिकसमाधि[365b]संपन्नाः पंचज्ञानिकसमाधिसंपन्ना आर्यमहापंचांगिकसम्यक्समाधिसं-

1. B ye nānādhi° muktā°dhi° BM °taṁ saṁmya° M °k prajānanti te evaṁ dha° B °nanti | te° M °kraṁ mira° B °vartanti ye°. — 3. M ye te satvā sa° B °karmāṇāṁ °dāyanānāṁ atī° M °tānāṁ atī° BM °hitaṁ saṁmya° M °nanti | tam evaṁ dha° B °te evaṁ dharmaca°. — 5. B °dhyānasamādhiṁ vimo° M °dhyānakṣānasamāpattīnāṁ ca saṁkle° B °tīnāṁ ca saṁkleṣaṁ vya° M °dāne yathā° BM °taṁ saṁprajānanti | ye di° M °kena satvā paśyanti cyavamānā u° BM °suvarṇṇā(M °rṇā) durvarṇṇāṁ° M °hīnāṁ praṇītāṁ prapī° gāṁ satvā saṁ° B °jānanti | e° M °rūpā sa° BM °pravarttanti | .

9. BM °smaranti | ye ā° M °pravāṇāṁ kṣa° BM °vāṁ cetovimukti prajñā° B °jānanti | ye cā° ābā bhavanti | āji° BM °jīvasaṁpannāḥ sa° M °mādhisaṁpannāḥ vimuktisaṁpannāḥ vimuktijñānadarśanasaṁpannāḥ mahākaruṇāsaṁpannāḥ ma° saṁpannāḥ ke° cetopa° BM °nnāḥ riddhiprātihāryasaṁpannā(M °nnāḥ) ā° M °ryasaṁpannāḥ anu° B °dharmasamanvāgata° BM °pratisaṁvi(M °saṁpaya)vidaprāptā(M °ptāḥ)° M °daprāptāḥ ni° BM °pratiprativaṁ° bhāna(M °bhāva)pratisaṁvida(B °daṁ)prāptā | M °prāptāḥ ye cāṅgikasa° BM °dhisaṁpannāḥ pañ° M °dhisaṁpannāḥ āryya° BM °āṅgikasya samyakaa(M °kasmāa)nā° M °dhisaṁpannāḥ ye° BM °ye rūpyā(M °ye rūpya)samādhipañcāṅgikasya saṁmyaka° M °dhisaṁpannāḥ kalasamya° BM °abhyo ana(B °anubhāvaty° arthe° M °rpākārayaṁ saṁpannāḥ yaṁ pratibalā pa° B °sapannā | yaṁ pratibalasaṁpannāḥ paraṁ hitaṁ vipā° BM °ucchedo vikartanaṁ° M °kāraṇāpātāḥ° BM °ye nigra(M °yre)pratibalā(M °bālā) pare° M °khānupavāsinā prabhāvaṁ | evaṁrūpā satvā āryya° dha° B °kraṁ pravarttati | .

पन्ना ये चाप्यार्यमहापर्यवदानिकसम्यक्समाधिप्राप्ताः शीलसंपन्नाश्च इन्द्रियसंपन्नाश्च चारित्रसंपन्नाश्च ये चापि पौरिषे भावाये समन्वागता विसदृशेये अनेकवाये चर्याय विज्ञापनीये समन्वागताः प्रज्ञप्ताकरणेन सम्पन्ना ये प्रतिबलाः परेषां वैशारद्ये पि स्थेयं विकर्तुं प्रतिबलाः परेषां अहितैषिणां सह धर्मेण निग्रहीतुं ये प्रतिबला परेषां सुखानुप्रदानं प्रदातुं एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वाः सर्वबुद्धधर्मेहि समन्वागता भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति ॥ अहं खलु पुनः सर्वबुद्धधर्मेहि समन्वागतो अरहाम्यहं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं ॥

अथ खलु भगवां इममेवरूपमात्मनो गुणसमादानं विदित्वा एतदभूषि ॥ यं नूनाहमार्यमनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयेयं । को नु खलु मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितं आजानितुं न च मे विहिंसये यमिदं धर्मदेशनाये ॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ उद्रको रामपुत्रो शुद्धो अल्परजो अपरोक्षजातीयो सो च दूरगतो अतिकालगतो नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसहव्रताये धर्मं देशयति । अथ तत्राहं भगतो उद्रको रामपुत्रो महाहानिरुद्रको रामपुत्रो ॥ कतमो पि खल्वन्यो पि सत्वो शुद्धो अल्परजो अपरोक्षजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजानितुं न च मे विहेठेया यमिदं धर्मश्रवणाय ॥ आराडो कालामो शुद्धो अल्परजो अल्परजस्कजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजानितुं न च मे विहेठये यमिदं धर्मश्रवणाय । महाहानिराराडस्य अद्य त्र्यहं कालगतो आराडो कालामो ॥ कतमो पुनरन्यो पि सत्वो शुद्धो अल्परजस्कजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजानितुं न च मे विहेठये यमिदं धर्मश्रवणाय ॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ पंचका भद्रवर्गीया शुद्धा अल्परजा अल्परजस्कजातीयाश्च

6. B °ddhadharmahi ° bhavanti | e° M °rūpā satvāḥ ārya ° vartimsu | . — 7. M °putaḥ a° B °cakra pra° M °vartitum | B °taṁ a°. — 8°. M °gavān i° BM °imām evarūpaṁ ātma°. — 9. B °maṁ dharma deçi° M °çayeyaṁ | . — 10. B °ahi u°.

11. M uddako rāmapu° B °ka rāmapu° M °tīyo sa ° naivasaṁjñāyatana saha°. — 12. M adya saptāhaṁ kālaṁ gataṁ uddako rāmaputro mahā ajānu uddako rāmaputro B °to udrako rāmaputro mahājjāno udra rāmaputro ka°. — 13. B katamo'pi kha° M katamo pi khalvanyaḥ pi satvā çu° B °nyo pi satvā çu° BM °tīyo me° M °maṁ dharma deçitaḥ ājā° BM °heṭhayā° B °çramaṇāya | . — 15. M ārāḍo kā° BM °mo çuddho ° lparasko° B °tīyo | yo me° M °maṁ dharmam ājā° B °çitam ājā° M °ṭhaye yadim i ° çramaṇāya B °çramaṇāya ma°.

17. B mahājjāno ārāḍa° M mahāhāniṁ ārāḍa° BM °tryaha kāla° B °ārāḍo kālā° BM °mo ka°. — 18. M °punaḥ anyo pi ° lparaskajā° B °maṁ dharma deçi ° ṭhaye yadim i ° çramaṇāya | . — 19. B °ahi paṁ°. — 20. M °dravargiyā çu° BM °ddhā alparajā alparaska(B °jā alparajaska)jāti ° hala pratha° B °taṁ na (f° 366°) na ca ° yataḥ yam i° M °yataḥ | yam i° B °çramaṇāya | .

ते प्रतिबला प्रथमं धर्मं देशितं आजानितुं [366ᵃ] न च मे विहेठयेन्सुः इममिदं धर्मं देशयन्तं । पूर्वमेव दुष्करं चरन्तं अनुबंधेन्सुः । ते च वाराणस्यां विहरन्ति ऋषिपतने मृगदावे ॥ यं नूनाहं वाराणसीं गत्वा वाराणस्यां ऋषिपतने मृगदावे पंचकानां भद्रवर्गियानां प्रथमं धर्मं देशयेयं ॥

अथ खलु संबहुला महेशाख्या शुद्धावासकायिका देवा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासुः । एकान्तस्थिताश्च भगवन्तमेतदुवाच ॥ यं भगवतो चेतसा चित्तं अभिज्ञातं परिज्ञातं प्रतिबलाश्च पुनर्वयं भगवतो विविधानि विचित्राणि मार्गशोभानि कर्तुं । येन भगवानितो बोधितो वाराणसीं गमिष्यति ऋषिपतनं मृगदावं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं ततो वयं भगवतो यावच्च बोधिं यावच्च वाराणसी मार्गं प्रतिजागरिष्यामः समं असमविषमं पाणितलजातं विततवितानं चित्रदूष्यपरिक्षिप्तं ओसक्तपट्टदामकलापं सिक्तसम्मृष्टं धूपितधूपनं मुक्तपुष्पावकीर्णं सुवर्णवालिकासंस्तृतं दिव्यमुक्ताचूर्णसंस्तृतं दिव्यस्फटिकचूर्णसंस्तृतं दिव्यमुसारगल्वचूर्णसंस्तृतं दिव्यलोहितिकाचूर्णसंस्तृतं । तत्र च वयं भगवं मार्गे यावच्च बोधिर्यावच्च वाराणसी दिव्या ताम्रपर्णियो अभिनिर्मिनिष्यामः अच्छा समा सैकता सुखोपनीता चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाया । तत्र च वयं भगवं मार्गे यावद्बोधितो दिव्यायो नदीयो

1. BM °bandhetsuḥ (M °taṃ). — 2. B °nti | pū° M °ṛṣipatane° BM °ve yaṃ°. — 3. M °ṛṣipatane api° B °dharma de°. — 5. M °hulā maheśākhyā ca °vāsikā devā yena bhagavāṃs teno° gamaṇo pā° °sthāsuḥ e° B °sthātsuḥ e°.

6. M °sthitā te bha°. — 7. BM yaṃ bhagavato (M °to)cetasāce abhijñāya parijñātaṃ pra° B °citrāṇi mārga° °vyāni kartuṃ ye°. — 8. BM °ayāṃ (M °sīṃ) gamiṣyati | ṛṣipata-(M °na)naṃ ° taṃ | tato (M °taḥ) va° M °vato yāvaca vārāṇasīṃ mārgaṃ ° BM °maḥ | samaṃ asamaṃ viṣamaṃ pāṇitala (M °laṃ) jātaṃ ° tadoṣya ° ocapta (M °ṣakta) paṭṭa ° siktasaṃmṛṣṭa (M °saṃmṛṣṭaṃ) dhūpita (B °taṃ) dhū° M °svarṇavālikāsaṃskṛtaṃ divyamuktāvakīrṇaṃ saṃskṛtaṃ divyasphaṭikacūrṇaṃ saṃskṛtaṃ divyamusāragalva° B °likāsaṃskṛtaṃ divyamuktācūrṇasaṃskṛtaṃ °ṭikacūrṇasaṃskṛtaṃ °musāracūrṇasaṃskṛtaṃ° M °lohitikaṃ° B °hitakacūrṇasaṃskṛtaṃ | .

14. M °bodhī yāvaca vārāṇasīya divyāḥ tāmrapattikāya abhi° B °yaṃ yā divyā ° hiyā abhinirmitasaṃskṛtaṃ divyamuktācūrṇaṃ saṃskṛtaṃ divyasphaṭikacūrṇasaṃskṛtaṃ divyamusāracūrṇasaṃskṛtaṃ divyalohitikacūrṇasaṃskṛtaṃ tatra ca vayaṃ bhagavaṃ abhi° M °rmiṇiṣyāmaḥ ci° B °maḥ | acchā ° vaiḍūryya° M °tikāyāḥ | .

17. M °yaṃ mārga° B °vaṃ yaṃ mārga° M °bodhito di° B °vyāyā nadī° M °rmiṇiṣyāmaḥ | acchāṃ samā° B °maḥ | acchā samā sukha sukho° BM °tīrā oṭarapraṇa (B °ṇaṃ) ... śilā° B °saṃskṛtā° M °tparapadma° BM °karapāla (B °pāṇa) kapāla (M °pāḍa) ... kābha° B °vyaktitāmaga° M °dinnopabhuktāḥ pravarāḥ.

अभिनिर्मिनिष्यामः अच्छा समा सैकता सुखोपनीता सुवर्णवालुकासंस्तृता उत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकनलिनीसौगन्धिकआम्रजम्बुकदम्बपनसनारिकेलपालेवतलकुचद्राक्षिमर्वृद्दिकप्रच्छन्ना । तत्र च वयं भगवन्तमार्गे यावच्च बोधियावच्च वाराणसी दिव्यानि छत्राणि अभिनिर्मिनि[366b]त्वा दिव्यानि ध्वजानि अभिनिर्मिनिष्यामः । दिव्यानि कूटागाराणि अभिनिर्मिनिष्यामः चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां रत्नानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फाटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाया ॥ भगवतो गच्छन्तस्य गमिष्यन्ति तिष्ठन्तस्य तिष्ठन्ति पुरतो च वर्षवलाहका देवपुत्रा दिव्यानि पुष्पाणि प्रावर्षिष्यन्ति मन्दं मन्दं च देवा प्रसारयिष्यन्ति ॥

भगवति बोधितो वाराणसीमृषिपतनं मृगदावं प्रस्थिते अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं सुवर्णवासेहि देवेहि मार्गो प्रतिजागृतो । महतीं चतुरंगिनीसेनामभिनिर्मिणित्वा महान्तं हस्तिकायं महान्तमश्वकायं रथकायं पत्तिकायं भगवन्तं वाराणसीं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः ॥ यावत्सुवर्णानामधिपतयो सुवर्णराजानो अण्डजा वा जरायुजा वा औपपादुका वा संस्वेदजा वा ते महान्तं चतुरंगिनीसेनां ऋद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः । याव नागानां नागाधिपतयो नागराजानो अण्डजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वा औपपादुका वा ते महतीं चतुरंगिनीसेनामृद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं वाराणसीं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः । चतुर्महाराजिका देवा त्रयस्त्रिंशा यामातुषिता निर्माणरति परनिर्मितवशवर्ति ब्रह्मकायिका देवा महान्तं चतुरंगिनीसेनामृद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं काशिं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः ॥ अथ खलु भगवां महतीये परिषाये अनेकशताये अनेकसहस्राये अनेकशतसहस्राये पुरस्कृतो परिवारितो उरुविल्वातो गयां गच्छति गयातो अपरगयां गच्छति ॥ अपरगयायां सुदर्शनो नाम नागराजा । तेन भगवां

3. M °ṇṇa yāvacca bodhi yāvacca vārāṇasīṁ di° B °cchyanti di° M °ṇyāṇi cchatrāṇi abhinirmiṇitvā divyāṇi dhva° nirmiṇiṣyāmaḥ di°. — 5. B °kūṭāṇi° M °nirmiṇiṣyāmo ci° B °nāṁ | ci° M °tikāyāḥ B °tikāyā bha°.

7. M °vabaraṇiko° kiriṣyanti | mandaṁ ma° B °sāpayiṣyanti | . — 9. B bhagavantaṁ bo° M bhagavātaṁ bo° °ṇasīṁ ṛṣipatane mṛ° B °patane mṛ° BM °dāve prasthito anu° tadā | su° B °mārgo parijāgṛto | M °mārge pra°. — 10. B °raṅginī se° M °senāṁ abhi° B °stikāyaṁ mahanta° tikāyaṁ || bha° M °retsuḥ | B °retsuḥ yā°.

12. M °senāṁ suvarṇṇaṁ adhi° B °dukā vā te ma° M °mahantāṁ ca° ddhīye ṛddhīye ° santaṁ kāśiṁ ga° B °skaretsuḥ | . — 15. M passe les phrases 15 et 17. B yā ca nāgānāṁ° B °retsuḥ | .

17. B °hārājakā devā tra° senā ṛddhī° retsuḥ | . — 19. BM °hatīnīye pariṣā(M °ṣā)ye anekaçatā° skrita(M °skṛtāye) parivāritā uruvilvāto gayāṁ gacchanti gayāto a° M °cchanti | B °cchati apa°.

21°. BM rājā te°. — 22°. B °ntrito la° M °ntrito | .

अपरगयायां वासेन भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तहिं भगवां सुदर्शनस्य नागराज्ञो भवने वसित्वा कृताहारो वसालां गच्छति ॥ वसालायां नन्दी नाम ब्राह्मणः कुण्डकपालिको वसति । सो भगवन्तं गच्छन्तं अपसव्यीकरोति च कुहनानि च करोति ॥ भगवां एतस्मिं वस्तुस्मिं एतस्मिं निदाने एतस्मिं प्रकरणे तायं वेला[367]यं इमं उदानमुदानये ॥

यो ब्राह्मणो वाहितपापधर्मो
निहुहुंको निष्कषायो यतात्मा ।
क्षीणास्रवो अन्तिमदेहधारी
धर्मेण सो ब्राह्मणो ब्रह्मवादं वदेय ॥

वसालायामन्यतमो गृहपतिः भगवन्तं वासेन च भक्तेन च निमन्त्रेति । तहिं भगवां वुत्थो कृतभक्तकृत्यो वसालातो चुन्दद्वीलं नाम अधिष्ठानं गच्छति ॥

अद्राक्षीत् उपको आजीवको भगवन्तं दूरतो येवागच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनर्येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते व्यादेकान्तस्थितः उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ परिशुद्धो भगवतो गौतमस्य छविवर्णो परिशुद्धो पर्यवदातो विप्रसन्नं च मुखवर्णं । भव्यदापि नाम तालस्य पक्वस्य संप्रति वृन्तच्युतस्य बन्धनाश्रयो परिशुद्धो भवति पर्यवदातो अपीतनिर्भासो च एवमेव भगवतो गौतमस्य छविवर्णो परिशुद्धो पर्यवदातो विप्रसन्नो च मुखवर्णो अथ भगवता गौतमेनामृतं

1. M °gayāṃ vāsena bhaktena ca nimantrito° BM °cchati ca°. — 2. M vasālāyāṃ° BM °brāhmaṇaḥ (M °ṇo) kuhako [illegible] va°. — 3. B °savyakaroti kuhakaṃ ti ca° M °vyīkaroti | kuhanti ca karoti |. — 4. M °gavāṃ etasmiṃ vastusmiṃ etasmiṃ nidāne°.

6. B °bāhitapāpadharmo nihuhuko nikkasāyo | yadātmā kahi° M °dharmaḥ nihuhukā nikkāsāyo | yata ātmā kahi°. — 8. M °dhārī dhe° B °brāhmaṇa bra° M °brahmavādaṃ°. — 10. M vasālā° B °apake me gṛ° M °patir bhaga° B °gavanta vāse° M °nimantrita B °nimantrito ta°. — 10. BM °gavāṃ va(M °vān va)uttā kṛtabhakta(M °kta)kṛtyo° M °vasālāto cundadvīlaṃ nā° BM °nāmam adhi° [illegible].

12. M °kṣīd upako ājīvako bhagavantaṃ dūrato evā | gaccha° r yena bhagavāṃ tena° gavatā sārdhaṃ° B °daniyāṃ gāthāṃ saṃ° BM °yāṇī sārāyaṇīyāṃ kathāṃ vya° M °sthito upako ji° B °jīvanto bha° M °m etad avocat |. — 15. M °gautamasya chavivarṇṇo pa-ryo° B °chavivarṇo°.

16. BM °pratibandhano cyutasya vṛkṣāt(M °vṛkṣā)yo° B °ti | parya° BM °evam evaṃ (B evaṃ eva) bhagavato gauta(M °ta)masya chavivarṇo(M °varṇā) pari° B °prasanno ca° M °prasanno ca mu° BM °khavarṇaḥ(M °ṇo) ca adhi bha° M °gautamenādhigataṃ adhi° BM °gataṃ amṛtavidi(B °vigi) vā mārgo |.

अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ॥ एवमुक्ते भगवानुपकं आजीवकं एतदुवाच ॥ अमृतं मे उपक अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ॥ एवमुक्ते उपको भगवन्तमेतदुवाच ॥ कहिं ते भो गौतम ब्रह्मचर्यमुष्यते ॥ एवमुक्ते भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

सर्वाभिभू सर्वविदो हमस्मि
सर्वेहि धर्मेहि अनोपलिप्तो ।
सर्वंजहो तृष्णाक्षये विमुक्तो
स्वयं अभिज्ञाय किमुद्दिशेयं ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ अनाचार्यो भगवां गौतमो प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

न मे आचार्यो अस्ति कश्चित्सदृशो मे न विद्यते ।
एको स्मि लोके संबुद्धो प्राप्तो संबोधिमुत्तमां ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ अर्हन्ति भगवां गौतमो प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

अहं हि अरहा लोके अहं लोके अनुत्तरः ।
सदेवकस्मिं लोकस्मिं सदृशो मे न विद्यते ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ जिनो ति भगवां गौतमो [367b] प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अभाषे ॥

जिना हि मादृशा भोन्ति ये प्राप्ता आस्रवक्षयं ।
जिता मे पापका धर्मा तस्मादहं उपक जिनो ॥
पौण्डरीकं यथा वर्णं अम्भे न प्रलिप्यते ।

1. M evaṃ u° B °kaṃ ji°. — 3². M °gauttamo brahmacaryyo uṣyate |. — 3³. M atha khalu bha°. — 5. M °vavido° BM °ham asmiṃ sa° pto sa°.

7. BM °kto haṃ a° B °ddiśeyya | M °yeya |. — 9². M °upako ji°. — 9³. B °cāryo bhavāṃ° M °gauttamo°. — 10. M °gavāṃ upa° B °pakaṃ aji°.

11. B na te ā° BM °sti manasva| M °vidyate e°. — 12. B ekasmiṃ eva lo° M ekasmiṃ ekaloka saṃbuddho loke prāptā saṃbo° B °ddho lokaprāptā saṃbodhir uttamā | M °ttamā. — 13². M arhan iti bhagavāṃ gauttamo°. — 14. M °thāye 'dhya°. — 15. B ahaṃ aho loke ahaṃ loke anu° M ahaṃ araho loke ahaṃ loke anuttaro |.

16. M °lokasmiṃ°. — 17². M °gauttamo°. — 18. M °upakam āji° thāye 'dhya°. — 19. B jine hi tādṛ° M jino hi sādṛśā bho°. — 20. M °d aham upa° B °ka jine |.

21. M paṇḍa ° arepa parilimpyate | B °mpaṃ ca parpyate |.

एवं लोके न लिप्यामि तस्मादहं उपक जिन: ॥
अभिज्ञेयं अभिज्ञातं भवितव्यं च भावितं ।
प्रहातव्यं प्रहीनं मे तस्मादहं उपक जिनो ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ क्वहि भगवां गौतमो गमिष्यसि ॥ अथ खलु भगवां उपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

वाराणसीं गमिष्यामि आहनिष्यं अमृतदुन्दुभिं ।
धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यं लोके अप्रतिवर्तियं ॥
यो मे धर्मो अधिगतो विरागोपक्रमो शिवो ।
तमहं प्रवर्तयिष्यामि हिताय सर्वप्राणिनां ॥
ये चाप्यतीता संबुद्धा ये च बुद्धा अनागता ।
ये चैतरहिं संबुद्धा बहूनां शोकनाशका ।
धर्मं देशेन्ति सत्वानां बुद्धानां एषा धर्मता ॥

देवता अन्तरीक्षे गाथां भाषन्ति ॥

यो एकरूपं नरदम्यसारथिं
बुद्धा महर्षिं परिवर्जयेय ।
हस्तेहि पादेहि च सो महागिरिं
प्रणामयेय अतीवमार्गं ॥

कुन्दद्वीपायां कुन्दो नाम यक्षो ॥ तेन भगवां स्वके भवने खाद्येन च भोज्येन च निमन्त्रितो ॥ भगवां कुन्दस्य यक्षस्य भवने एकरात्रोषितो कल्यमेवोत्थाय सारथिपुरे लोहितवस्तुकं गच्छति ॥ लोहितवस्तुके कम्बलको नाम नागराजो । तेन

1. BM °lipyāmi° M °jina ‖. — 2. BM abhijñeya abhijñātaṁ nave bhāvyaṁ ca bhāvitaṁ ‖. — 4ᵃ. M °bhagavān gautamo°. — 5. M °gāthāṁ upakaṁ āji° yo adhya°.
6. M °ābhahaṁ B °āhahaṁ ‖. — 9. M tad ahaṁ°. — 10. M °gatā ‖.
11. B ye ca tahiṁ ca saṁ° M °antarā ca saṁbuddhā ba° B °nāyako ‖ M °nāyakaḥ ‖. — 12. BM °deśenti ha° M °dehināṁ buddhānāṁ eṣa dharmatā ‖ B °nāṁ evaṁ ekaṁ ca dha°. — 13. M °gāthāṁ adhyabhāṣati ‖ B °akṣaṁ devatā ‖. — 14. BM yo mara° pena naradevaṁ(M °radamya)sārathi dṛṣṭi° buddhā pari° yeyaṁ ‖.
16. B hastehi ca pā° M °dehi ca mahā° BM °mahaṁ atiramaṁ(B °mātra) ‖. —
18ᵃ. M kimpuparivṛtyānaṁ vande° B °ummadaṁ° BM °kaho te°. — 18ᵇ. M °gamā naka°
BM °nitila bhaga°. — 19. M °tena kalai° B °ṭha ahaṁ° bhagavāṁ anupatanena te°
M °pura bhagavān anupura bhagavān anupatanena lohitavastukaṁ gacchati B °gacchanti
te°. — 20ᵃ. M °rājño te° B °jo te°. — 20ᵇ. M °gamā mukha° B ° evaṁ bhakta°.

भगवां स्वके भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवां एकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो रोहितवातो गन्धपुरं गच्छति ॥ गन्धपुरे गन्धो नाम यक्षो प्रतिवसति । तेन भगवां स्वके च भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवानेकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरं गच्छति ॥ सारथिपुरे भगवां चन्द्रतरेण गृहपतिना वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवां एकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरातो गंगातीरमनुप्राप्तो ॥ नाविको दानि चाह ॥ देहि तरपण्यं ॥ भगवानाह ॥ कुतो मम समलोष्टुकांचनस्य अपगतजातरूपरजतस्य तरपण्यं ॥ नाविको चाह ॥ यदि [368a] मे देहि तरपण्यं तरोहसि अथ न ददासि न तरोहसीति ॥ भगवानाह ॥

को हंसो नर्मदातीरे नाविकं परिपृच्छति ।
स्वकेन बाहुवीर्येण हंसो तरति नर्मदां ॥
इति वदित्वान संबुद्धो हंसराजेव पक्षिणे ।
गंगाया तीरे अस्थासि ओघतीर्णो महामुनि ॥

भगवा दानि गंगामुत्तीर्णो वाराणसीमनुप्राप्तः । संखमेधीय अस्थासि भगवां कालं आगमेति वाराणस्यां पिण्डाय चरितुं ।

न हि विकाले विहरन्ति बुद्धा
काले तु पिण्डाय चरन्ति ग्रामे ।
विकालचारीहि भवन्ति संगा
तस्माद्विकाले न चरन्ति बुद्धा ॥

ऋषिपतने पंचका भद्रवर्गीया विहरन्ति आज्ञातकौण्डिन्यो अश्वकी भद्रको

1. M °tre tiṣṭhito | tatrāpi bhagavāṃ kṛtabhaktakṛtyo rohi ° ndhapuraṃ gacchanti | . — 2. M gandhapure° B °ū te°. — 3¹. M °gavān svake ° sena ca bhakte°. — 3². B °gavān ekarā° M °ekarātroṣito kṛtabhaktakṛtyo sārathipurāto° (l. 6). — 4. B °ktena ca mantrito | . — 5. B °ṣito kṛtabhakto kṛtyo°.

6². BM °vika dā°. — 7¹. M kuto mama samaloṣṭu° B °ṣṭukāñcanasya vya°. — 8¹. B °vika ā° M °vika ā°. — 8². BM yadi vā da° B °hasi | athā na da° M °tha vā na da°. — 10. M nāhaṃ°.

11. M °ryeṇa haṃsa°. — 12. B °tvāna ca buddho haṃsarāje°. — 13. M °gāye ti° muniṃ || . — 14¹. M °gavān dāni ° tīrṇṇaṃ vā°. — 14². M saṃkṣa ° bhagavān kālam āgameti || vā° BM °ṇaṃ nā°.

16. BM nāpi vikāle viharanti (M °ranti) | buddhā (B °ddho) kāle pi° B °caranti | grāme vi°. — 18. M °cārehi vasanti saṃjñā tasmād vikāreṣu ca° B °lena ca cara° M °buddhāḥ | . — 20. M °ṣipattane° BM °ājñātakauṇḍinyā a° B °aśvakī bha° mahānāmo bhaga°.

वाष्पो महानामो ॥ भगवां वाराणसीतो पिण्डाय चरित्वा कृतभक्तकृत्यो ऋषिपतनं गच्छति ॥ पंचकेहि भद्रवर्गीयेहि भगवान्दृष्टो । दूरतो एवागच्छन्तं दृष्ट्वा भगवन्तं क्रियाकारं करोन्ति ॥ अयं श्रमणो गौतमो आगच्छति शैथिलिको बाहुलिको प्रधानविक्रान्तो न केनचित्प्रत्युत्थातव्यो ॥ भगवां आगच्छति ते च स्वकेषु आसनेषु न रमन्ति । तद्यथापि नाम शकुना शीतगता वा उष्णाभ्यागता वा हेष्टतो अग्निना संतापियमाना उत्पतेन्सुः एवमेव पंचका भद्रवर्गीया दूरतो एवागच्छन्तस्य स्वकस्वकेष्वासनेषु रतिं अविन्दन्ता भगवन्तं प्रत्युत्थायेन्सुः प्रत्युद्गमेन्सुः । एहि आयुष्मं गौतम स्वागतं आयुष्मतो गौतमस्यानुरागतं आयुष्मतो गौतमस्य ॥ भगवानाह ॥ मा यो भिक्षवः भद्रवर्गीया पतिता मा भिक्षवो भद्रवर्गीया तथागतं आयुष्मवादेन समाचरथ ॥ तेषां दानि भगवता भिक्षावादेनाभाष्टानां यत्किंचित्तीर्थिकलिंगं तीर्थिकगुप्ति तीर्थिकध्वजं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरा च प्रादुर्भवेन्सुः मुण्डका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो च स्थाने संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसम्पन्नानां भिक्षूणां । एष आयुष्मन्तानां पंचानां भद्रवर्गीयाणां प्रव्रज्योपसंपदा भिक्षुभावो ॥ ते दानि पञ्चकेन भगवन्तं निमन्त्रयेन्सुः ॥

वर्णविचीर्णा नाम पुष्करिणी तहिं भगवां स्नातो आगन्त्वा च वुत्ता भगवन्तो ॥ अथ च[368b]नु भगवतः एतदभूषि ॥ कतमस्मिं पृथिवीप्रदेशे पुरिमकाः सम्यक्संबुद्धा धर्मचक्रं प्रवर्तयेन्सुः ॥ सह चित्तोत्पादेन भगवतो तं पृथिवीप्रदेशं आसन-

1. M °shipattanaṃ gacchati | B °ti paṃ°. — 2[a]. M °ṃ dṛṣṭvā bhaga° B °ṣṭvā dā°. — 2[b]. M bha° BM °kāraṃ ka°. — 3. M °çramaṇo gautamo * ti | çaithilyiko ba° B °thiliko. M bha° BM °kāntu(B °nto) na kenacin pratyutthātavyo bha°. — 4. B bhagavā ā° M °ccha° BM °krānto(B °nto) na kenacin pratyutthātavyo bha°. — 5. BM °kanie nā° B °çākhagatā vā ke kaṇṭhā° B °ka ābhanaṃ punaḥ ramanti sa°. — 6. B °ṣpatetsuḥ | 6° M °dravārgīyā dū° * gatā saṃ °M °gatā saṃtāpi * tpadyetsuḥ | 7° B °ṣpatetsuḥ | 7° B °sya svakasvakāsvā° BM °naṃ pratyutthā M °ṭhā)yetsuḥ pra * metsuḥ | .

8. BM ehi āyuṣmāṃ gautama(M °tamā) svāgataṃ āyuṣmatā gautamasyānurāgata (M °taḥ) āyuṣmato(M °tā) gautamasya | . — 9[a]. M °bhikṣavo bhadravargīyā pa° * kṣavaḥ bha° B °dravargīyā° M °thāgataṃ°. — 10. M °dena ābhā° BM °ṣitānāṃ yaki(M °yaki)ñcit ti° * guptiṃ ti° B °rvaṃ samanantarahitaṃ | tricīvara ca prā° M °tricīvara ca prā° BM °rbhavetsuḥ mu° B °ṇḍakākāra pātrā° M °trāḥ prakṛtisvabhāvasaṃsthitā° BM °ṣā īryā(M °ryyā)pathā ca st° * sthite | varṣa° M °bhikṣūṇāṃ eṣa°.

13. B °ṣmantānāṃ paṃ° BM °jyopasampadānāṃ bhikṣuṇu B °kabhāvo°. — 14. B °gavanta ni° BM °yetsuḥ bhi°.

16. M °cīrṇāyā * puṣkariṇīṃ tahiṃ bhagavān snā°. — 17[a]. M °pṛthi etaº. — 17[b]. M °purimakā saṃmya° B °buddhe dha° BM °cakra pravartiyetsuḥ sa°. — 18. M °ttopāda * sato pṛthiva° (p. suiv., l. 3).

मति च । अथ खलु भगवत एतदभूषि । किं नु खलु पुरिमकाः सम्यक्संबुद्धाः चंक्रमन्तका धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति तिष्ठन्तो वा निषण्णा वा शयन्तका वा । सह चित्तोत्पादेन भगवतो ऋषिवदने पंच आसना प्रादुर्भूतानि । पंच भद्रवर्गीया भगवन्तं पृच्छन्ति । किस्य इमानि भगवन् आसनानि । . . . . भगवानाह । पुष्पिको नामायं भिक्षवो भद्रकल्पो भद्रकल्पे च बुद्धसहस्रेण उत्पादितव्यं । त्रीणि प्रतीतानि अहं चतुर्थो । ककुसन्दो नवयोजनप्रभो कोनाकमुनिर्द्वियोजनप्रभो काश्यपो चतुर्योजनप्रभो । अहं सर्वसिद्धार्थो व्यामप्रभो अजितो द्वादशयोजनप्रभो सिद्धार्थो विंशयोजनप्रभो मैत्रेयो द्वादशयोजनप्रभो मैत्रीयशो अष्टादशयोजनप्रभो सर्वप्रभो दशयोजनप्रभो पृथिवीपालो द्वादशयोजनप्रभो पृथिवीश्रियो चतुर्योजनप्रभो पृथिवीपश्यो त्रियोजनप्रभो जयमित्रो चतुर्योजनप्रभो सुग्रीवो द्वादशयोजनप्रभो सुदर्शनो दशयोजनप्रभो सुपश्यो दशयोजनप्रभो सर्वंजयो अष्टयोजनप्रभो सर्वाभिभू क्रोशयोजनप्रभो सर्वाभिभू अष्टयोजनप्रभो सर्वमित्रो द्वियोजनप्रभो अभिभाभो द्वादशयोजनप्रभो अतिभूयो चतुर्योजनप्रभो अभिभूयशो योजनप्रभो सुदर्शो योजनप्रभो सुदर्शनो योजनप्रभो सर्वाभिभूः षष्टियोजनप्रभो वैरोचनो सप्तयोजनप्रभो सर्वपश्यो . . . . . वैरोचनप्रभो नाम दशयोजनप्रभो ।

एवं मया श्रुतं एकस्मिं समये भगवां वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे ।

1¹. B °shi kiṃ°. — 1². B kiṃ tu khu ° pravartianti ° ahaṃṇāni vā ça ° kā vā sa°. — 2. M °shipatane° BM °sana pra°. — 3. M °vargiyā°. — 4. M iṣya bha° B °gavan āsa° BM °nāni | ‖ bha°. — 5¹. BM °vo bhadravargiyā ca bhadrakalpe(M °lpa) bu° BM °ddhasahasreṇa° M °utpādita°.

6². M °ndo navayojanaprabhaḥ ko° munih dviyojanaprabhaḥ kā ° caturyojanaprabhaḥ. — 7. BM aham samiti siddhārtha vyamaprabho ajito dvādaçayojanaprabho(M °bhaḥ) siddhārtho(B °rthā) viṃçadyo(M °tyojanaprabhaḥ(B °bho maitreyo dvādaçayojanaprabho maitreyaço aṣṭādaçayojanaprabho | sarvapriyo daçayojanaprabho pṛthivīpālo dvādaçayojanaprabho pṛthivīvijayo caturyojanaprabho pṛthivīpaçyī triyojanaprabho) jayamitro ca(M °tra) caturyojanaprabho(M °bhaḥ) sugrīvo dvādaçayojanaprabho(M °bhaḥ) sudarçano daçayojanaprabho(M °bhaḥ) supaçyī(M °çī) daçayojanaprabho(M °bhaḥ) sarvañjayo aṣṭayojanaprabho(M °bhaḥ) sarvābhibhū(M °bhūḥ) kroçayojanaprabho | (M °bhaḥ) sa sarvābhibhū na aṣṭayojanaprabho | (M °bhaḥ) sarvamitro dviyojanaprabho | (M °bhaḥ) abhimukho dvā(M °bhibhūdeva dvā)daçayojanaprabho | (M °bhaḥ) abhibhūryo(M °bhibhūyo) caturyojanaprabho | (M °bhaḥ) abhibhūya yaçoyojanaprabhaḥ(B °bho | sudarçā yojanaprabho |) sudarçano(B °nā) yojanaprabho | (M °bhaḥ sudarçaḥ yojanaprabhaḥ) sarvābhibhūḥ ṣaṣṭiyojanaprabho | (M °bhaḥ) vairocano(B °na) saptayojanaprabho | (M °bhaḥ) jonaprabho) sarvapaçyī(M °çī) vairocanaprabho nāma da(M °naḥ daçayo° M °bhaḥ ‖.

17. BM °çrutam eka° M °gavān virā° BM °ti ‖ ṛ° M °shipatane° BM °ne da°.

तत्र भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीयां आमन्त्रेसि भिक्षव इति भगवन् इति भिक्षू भगवतो प्रत्यश्रोषीत् ॥ भगवां एतदुवाच ॥ द्वाविमौ भिक्षवः प्रव्रजितस्य अन्तौ । कतमौ द्वौ । यश्चायं कामेषु कामसुखल्लिकायोगो ग्राम्यो प्राथुज्जनिको नालमार्यो नार्थसंहितो नायत्यां ब्र[369ᵃ]ह्मचर्याये न निर्विदाये न विरागाये न निरोधाये न श्रामण्याये न संबोधाये न निर्वाणाये संवर्तति यश्चायं आत्मक्लिमथानुयोगो दुःखो अनार्यो अनर्थसंहितो ॥ इमौ भिक्षवः द्वौ प्रव्रजितस्य अन्तौ एते च भिक्षवो उभौ अन्तावनुपगम्य तथागतस्यार्येहि धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अनुसंबुद्धा चक्षुकरणीया उपशमाये संवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥ कतमा सा भिक्षवः तथागतेनार्येहि धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अभिसंबुद्धा चक्षुकरणीया ज्ञानकरणीया उपशमसंवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥ यमिदमार्याष्टांगिका सय्यथीदं सम्यग्दृष्टिः सम्यक्संकल्पः सम्यग्व्यायामः सम्यक्कर्मान्तो सम्यगाजीवः सम्यग्वाक् सम्यक्स्मृतिः सम्यक्समाधिरियं सा भिक्षवः तथागतेनार्येहि धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अभिसंबुद्धा चक्षुकरणीया उपशमसंवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥

चत्वारि खलु पुनरिमानि भिक्षवो आर्यसत्यानि । कतमानि चत्वारि । सय्यथीदं दुःखमार्यसत्यं दुःखसमुदयो आर्यसत्यं दुःखनिरोधो आर्यसत्यं दुःखनि-

1. M °gavāṃ āyuṣmantāṃ pañcakāṃ bhadravargīyāṃ āmantrayati° B° pañcakā bhadravar- [illegible]

[illegible]

6. B °[illegible] — 9. M °[illegible]

12. M °[illegible]

17. M °[illegible] — 18. BM [illegible]

रोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्यं ॥ तत्र भिक्षवः कतमं दुःखं आर्यसत्यं ॥ तद्यथा ॥ जातिः दुःखं जरा दुःखं व्याधि दुःखं मरणं दुःखं अप्रियसंप्रयोगं दुःखं प्रियविप्रयोगं दुःखं यं पीच्छन्तो पर्येषन्तो न लभति तं पि दुःखं रूपं दुःखं वेदना दुःखा संज्ञा दुःखा संस्कारा दुःखा विज्ञानं दुःखं संक्षिप्तेन पंचोपादानस्कंधा दुःखा । इदं भिक्षवः दुःखमार्यसत्यं ॥ तत्र कतमो दुःखसमुदयो आर्यसत्यं । यायं तृष्णा पौनर्भविका नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी अयं भिक्षवो दुःखसमुदयो आर्यसत्यं ॥ तत्र कतमो दुःखनिरोधो आर्यसत्यो । यो एतस्यैव तृष्णाये नन्दीरागसहगताये तत्रतत्राभिनन्दिनीये अशेषक्षयो विरागो निरोधो त्यागो प्रहाणो प्रतिनिःसर्गो [369b] अयं भिक्षवो दुःखनिरोधो आर्यसत्यः ॥ तत्र कतमा दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्या । एषैव आर्याष्टाङ्गो मार्गो । तद्यथा सम्यग्दृष्टिः सम्यक्संकल्पः सम्यग्वाचा सम्यक्कर्मान्तः सम्यगाजीवः सम्यग्व्यायामः सम्यक्स्मृतिः सम्यक्समाधिः इयं भिक्षवः दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्यं ॥

इदं दुःखमिति भिक्षवः पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानं उदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धि उदपासि भूरिरुदपासि प्रज्ञा उदपासि आलोकं प्रादुरभूषि ॥ अयं दुःखसमुदयो ति इदं भिक्षवो पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धिरुदपासि भूरिरुदपासि मेधा उदपासि प्रज्ञा उदपासि आलोकं प्रादुरभूषि ॥ अयं दुःखनिरोधो ति मे भिक्षवः पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धिरुदपासि भूरिरुदपासि मेधा उद-

1[1]. M °kshavo ka ° duḥkha āryya°. — 2. M jāti duḥkhaṃ jarā° BM °maraṇa duḥkhaṃ apriyasaṃprayogaṃ(M °go) duḥkhaṃ priya(M °yavi)prayogaṃ duḥkhaṃ yaṃ pīccha-(M °yaṃ pena)nto parye(M °rye)sha° M °taṃ pi duḥkhaṃ vedanā duḥkhaṃ saṃjñā duḥkhaṃ duḥkhā saṃskārā duḥkhā duḥkhā vijñānaṃ° B °rūpa duḥkhaṃ ve ° skārā duḥkhā duḥkha vijñānaṃ duḥkha saṃkshi°. — 5[1]. M iyaṃ bhikshavo duḥ°. — 5[2]. BM °tyaṃ yo°. — 5[3]. BM yogaṃ tṛshṇā maunu(B °nab)bhika ° nā ‖ ayaṃ°.

7[1]. M °satyaṃ B °tyo ya°. — 7[2]. M °staiva tṛ ° nīye aśesha° B °gatihakshayo° M °hāgān prati ° ryyasatya. — 9. BM °katama duḥ° M °rodhogā° B °dāryaṃsatyā ‖ . — 10[1]. M °ṣṭāṅgo ‖ . — 10[2]. BM °thā ‖ saṃmyagdṛishṭiḥ(B °shṭiḥ) saṃmyakaṃ° B °lpaḥ saṃmyagvācā saṃmyakkarmāntaḥ saṃmyagā° M °lpaḥ saṃmyakaṃvācā saṃmyakkarmantā saṃmyagā° BM °vaḥ saṃmyagvyāyāmaḥ saṃmyaksmṛtiḥ saṃmyaksa° M °mādhir iyaṃ°.

13. M °kshavo pūrvaṃ anana° B °naṃ udapāsi | cakshu° M °dhir udapāsi ālokaṃ prādurbhūshi ‖ . — 15. B °samudayeti i° M °yo ti imaṃ bhikshavaḥ pūrva a° BM °manasi° M °kārā jñānam u° B °prajñā udapāsi ‖ ā° BM °loka prā°.

18. M °rodhoti me bhikshavo pūrve a ° kārā jñānaṃ udapāsi cakshur udapāsi bu ° rir udapāsi me ° loka prā°.

पासि प्रज्ञा उदपासि आलोको प्रादुरभूषि ॥ इयं च दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदा इति मे भिक्षवो पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानं उदपासि यावदालोको प्रादुरभूषि ॥ तं खलु पुनरिदं दुःखमार्यसत्यं परिज्ञेयं ति मे भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि यावदालोको प्रादुरभूषि ॥ स खलु पुनरयं दुःखसमुदयो आर्यसत्यो प्रहातव्यो ति मे भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि यावदालोकं प्रादुरभूषि ॥ अयं खलु पुनरयं दुःखनिरोधो आर्यसत्यो साक्षीकृतो भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानमुदपासि यावदालोको प्रादुरभूषि ॥ सा खलु पुनरियं दुःख[370a]निरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्या भाविता मे भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानमुदपासि यावदालोकं प्रादुरभूषि ॥ यावच्चाहं भिक्षवः इमानि चत्वार्यार्यसत्यानि एवं त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया नाभ्यज्ञासिषं न तावदहं अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रतिजानेहं नापि ताव मे ज्ञानं उदपासि अकोप्या च मे चेतोमुक्तिः साक्षीकृता । यतो अहं भिक्षवः इमानि चत्वार्यार्यसत्यानि एवं त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं तथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया अभ्यज्ञासिषं अथाहं अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो ति प्रजानामि ज्ञानं च मे उदपासि अकोप्या च मे चेतोविमुक्तिः प्रज्ञाविमुक्तिः साक्षीकृता ॥

इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिं च पुनः व्याकरणे आयुष्मतो आज्ञातकौण्डिन्यस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं

1. M °yedhaṃ me bhikṣavaḥ duḥkhanirodhagā° B °dā | ime bhi° M °dā ime bhi° — 3. BM sa khalu punar ayaṃ duḥkhasamudayo pratha dha° kārājjñānaṃ ° loka prā°. — 3. BM °āryasatyaḥ (M °ryo) prahātavyaṃ (M °vyo) ti me bhikṣavaḥ pū (M °pu) rvaṃ ananuçrutehi dharmehi yoniço manasikārāt jñānam udapāsi yāvad āloka (M °ke) prādur abhūṣi | taṃ kha° M °duḥkhaṃ ārya° BM °parijñānaṃ ti (M °nanti) me° M °kṣavo pūrvaṃ a° kārā jñāna° BM °ṣi | pū° M °loko prā°. — 5. BM °prahīṇa (M °ṇo) ti me° M °kṣavo pū° loko prādurabhūṣi | .
7. M °kṛtā bhi° kārāt jñānaṃ uda° loko prā°. — 9. M sa khalu ° rodhag gā° ryasatyo bhā° pūrvaṃ a° kārāt jñānaṃ uda° loko prā° B °loka prā°.
11. M yāvat cāhaṃ bhikṣavo i° evaṃ triparivarta° B °çākāraṃ yathā° BM °taṃ samyakpra° tāvadāhaṃ (B °vad ahaṃ) anuttarāṃ samyaksaṃ° M °pi tāvad me jñā° prajñā ca me ceto° B °prajñā ca me ceto° BM °ta saṃ° — 14. B yato | ahaṃ bhi° M °to 'haṃ bhi° BM °taṃ samyakprajñayā abhyajñāsiṣaṃ a° (M °ahaṃ a° thā° tāvadāhaṃ (B °ṃ) anuttara° M °dhiprajña (M °jñā) yā abhyajñāsiṣaṃ kṛtā pra° B °mi jñāna ca me ° ṣi | ako°.
18. M °ṛṣipatane mṛgadāve° B °smiṃ ca pu° M °punar vyāka ° jasa vigatamalaṃ dharmeṣu dharmacakṣu viçuddhaṃ | adyā° B °ja vigatamalaṃ dharmeṣu dharmacakṣu viçuddhaṃ | :

अष्टादशानां च देवकोटीनां विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं । इयं च महापृथिवी अतिरिव षड्विकारं कंपि छिन्नमिव पत्रं वेधे संप्रवेधे पुरस्तिमश्च अन्तो उन्नमति पश्चिमो च अन्तो ओनमे पश्चिमो च अन्तो उन्नमे पुरस्तिमो च अन्तो ओनमे दक्षिणो च अन्तो उन्नमे उत्तरो चान्तो ओनमे उत्तरो चान्तो उन्नमे दक्षिणो चान्तो ओनमे मध्यो च ओनमे अन्तो उन्नमे अन्तो ओनमे मध्यो उन्नमे । अप्रमेयं च लोके ओभासमभूषि अतिक्रम्यैव देवानां देवानुभावं नागानां नागानुभावं यक्षाणां यक्षानुभावं या पि ता लोकान्तरिका अन्धकारापिता तमिस्रा तमिस्रापिता यथा असंविदिता अप्रविदितपूर्वा यत्रेमे चन्द्रमसूर्या एवं महर्द्धिका एवं महानुभावा आभया आभां नाभिसंभुणन्ति आलोकेन आलोकं स्फुरन्ति नापि च ते ओभासेन स्फुटा अभूषि । अन्ये पि ये तत्र सत्वा उपपन्ना ते पि तेनोभासेन अन्यमन्यं संजानिंसुः । अन्ये पि किल भो सत्वा उपपन्ना । अन्ये पि किल भो सत्वा उपपन्ना । एकान्तसुखसमर्पिता च पुनस्तस्मिं तन्मुहूर्तं सर्वसत्वा अभून्सुः ये पि अवीचिमहानिरये उपपन्ना । भूम्या च देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः । एतं मारिष भगवता वाराणस्यां [370b] ऋषिवदने मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं अप्रवर्त्यं केनचिच्छ्रमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा केनचिद्वा पुनर्लोके सह धर्मेण । भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥

1. M °raṃ kampe ṣchi° BM °m iva patra vedhe saṃ° M °pravedhe purastime ca anto u° M °purastimo ca anto onamo | da° uttare cānto onamo | u° BM °madhye ca ona(M °ca unna)me anto unname(M °nto onamo |) anto una(M °onna)me madhye unna(M °dhye ona)me |.

6. B apramo ca loke ° atikramitya me ca devānāṃ de° M °yā pi tāṃ lokāntari° BM °ndhakārāpitatvā nimi(M °nirodhi)santiriadyitatvā(M °atihāyitaryā) āsaṃvidiā(B °tvā) asaṃviditapū° M °svā yatra candra° B °trema candra° BM °sūrye(B °rya |) evaṃ maha °hānubhāvā(B °vaṃ) ābhāya(M °ye) ābhāṃ ° nā(B °nābhi)saṃ° M °kaṃ spharanti | nāpi° B °kaṃ sphulanti nā°. — 10. BM anyā pi ye(B °ye pi) tatra° M °nnā te pi tenābhā ° natauḥ B °natauḥ |.

11[a]. M °punnāḥ anye ° satvā iha upapannā e° B °pannā e°. — 12. B ekānta su° M °yaṃ tatmuhū° BM °pi avīcimahā(M °ho) ni° BM °upapannā(M °nnāḥ) bhū°. — 13. B °rayetuṃ | ça° M °rayetuḥ ça ° yetuḥ | B °yetuḥ e°. — 14. M ṛṣiṃ mā ° ṛṣipattane mṛ ° trisipari° B °triparivartitaṃ dvā ° taṃ | apraḥrityaṃ | kenacicchra° M °pravatyaṃ kenacicchramaṇena vā brāhmaṇena kenacid vā puna loke° B °kenacid va pu° B °rmeṇa bha°.

16. M °to janakayā° BM °ṇāṃ ca hā(B °ho)yiṣyati | āsurā kāyā(M °yāḥ) di° B °ṣyanti bhā°.

भूम्यानां देवानां घोषं श्रुत्वा चातुर्महाराजिका देवा घोषमुदीरयेंसुः शब्दमनुश्रावयेंसुः । त्रयस्त्रिंशा देवा यामास्तुषिता देवा निर्माणरतयो देवा ब्रह्मकायिका देवा घोषमुदीरयेंसुः शब्दमनुश्रावयेंसुः ॥ एतं मारिष भगवता वाराणस्यां ऋषिवदने मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारमनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं अप्रवर्त्यं केनचिच्छ्रमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा ब्रह्मेण वा पुन लोके सह धर्मेण । तं भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । हायिष्यन्ति आसुराः काया दिव्याः काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ आत्तमना आयुष्मन्तो पंचका भद्रवर्गीया भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च ॥ तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीयानामन्त्रयति ॥ रूपं भिक्षवो अनात्मा वेदना अनात्मा संज्ञा अनात्मा संस्कारा अनात्मा विज्ञानं अनात्मा । इदं रूपं चे भिक्षवः आत्मा अभविष्यत् न च रूपं आबाधाय दुःखाय संवर्तेत लभ्यात रूपे कामकारिकता एवं मे रूपं भवतु एवं मा भवतु यस्मात भिक्षवो रूपं अनात्मा तस्माद्रूपं आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र लभ्यति कामकारिकता एवं मे रूपं भवतु एवं मा भवतु ॥ इयं वेदना चे भिक्षवो आत्मा अभविष्यत् न च वेदना आबाधाय दुःखाय संवर्तेत लभ्या एवं वेदनाया कामकारिकता एवम्मे वेदना भवतु एवं मा भवतु । यस्मा-

1. M °myā de° BM °hajikā ° dīrayensuḥ ça ° yetsuḥ | . — 2. BM °dam udīrayensuḥ çabdam udīrayensuḥ° M °rayensuḥ | . — 3. M °ṛṣipattana mṛgā ° triḥparivartitaṃ dvā° B °rtitaṃ | apravartiyaṃ kenaciççramaṇa° M °cchramaṇena vā ° punaḥ lo° BM °rmeṇa taṃ°.
6. M °nukaṃpā° BM °yāṃ ca hā°. — 7. B °ṣyi° M °ṣiṣyanti | āsurā kāyāḥ divyā kāyā a° B °rdhiṣyanti ā°. — 8. M °āttamanā pañ ° dravargikā bha° B °rgīkā bha°. — 10. M atha bha° B bhagavān samyag°.
11. M °gavān āyu° B °āmantāṃ pañcakā bha° M °dravargikānām āma° B °mantrayeti | M °yati | . — 12. M rūpaṃ ° naṃ anātmā B °naṃ anātmaṃ ca°. — 13. BM ce-daṃ rūpaṃ ca bhi° M °ced bhikṣavo° B °yaḥ anātmā abhaviṣyat | na ca rūpaṃ ā° M °dhyaṃ | na ca rūpaṃ ābādhāya duḥkhāya saṃvartiṣyet | ca rūpe kāmakārikatā evaṃ me rūpaṃ bhavatu evaṃ mā bhavatu | yasmāc° B °saṃvartetha labhyāc ca rūpe kāmakārikā tas evaṃ me rūpaṃ bhavatu evaṃ mā bhavatu ya° M °tasmād rūpaṃ ābā° B °rtati | na° M °makārikatā | evaṃ rūpaṃ°.
17. B imaṃ vedanā ca° M °ced bhikṣavo° B °ve ātmā abha° M °dhyaṃ | na° BM °rtateti (B °ti |) labhyā evaṃ vedanāyā° M °makārikatā | evaṃ me ve° B °rikā evaṃ me° mā bhavatu ya°. — 18. M yasmād bhavatu bhikṣavo vedanā anātmā° BM °ta labhyati kāmakārakatā (M °makārikatā |) evaṃ me° B °mā bhavatu mā bha°.

क्षवः वेदना अनात्मा तस्माद्वेदना आबाधाय दुःखसमुदयाय संवर्तति न चात्र लभ्यति कामकारिकता एवं मे वेदना भवतु एवं मा भवतु ॥ इयं संज्ञा चेद् भिक्षवो आत्मा अभ[37 a]विष्यन्न भवति संज्ञा आबाधाय दुःखाय लभ्यति च कामकारिकता एवं मे संज्ञा भवतु एवं मा भवतु । यस्माद्भिक्षवः संज्ञा अनात्मा तस्मात्संज्ञा आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र लभ्यति संज्ञाया कामकारिकता एवमेव संज्ञा भवतु ॥ संस्कारा भिक्षवः आबाधाय संस्कारा चेद्भिक्षवः आत्मा अभविष्यन्न चैते संस्कारा आबाधाय दुःखाय संवर्तन्ति लभ्या च संस्काराणां कामकारिकता एवं मे संस्कारो भवतु एवं मे मा भवतु । यस्माद्भिक्षवः संस्कारा अनात्मा तस्मात्संस्कारा आबाधाय दुःखाय संवर्तन्ति न चात्र लभ्यति कामकारिकता एवं मे संस्कारा भवन्तु एवं मा भवन्तु ॥ विज्ञानं चेद्भिक्षवो आत्मा अभविष्यत् नेदं विज्ञानमाबाधाय दुःखाय संवर्तति लभ्येत विज्ञानस्य कामकारिकता एवं मे विज्ञानं भवतु एवं मा भवतु । यस्माद्भिक्षवो विज्ञानमनात्मा तस्माद्विज्ञानं आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र लभ्यति कामकारिकता एवं मे विज्ञानं भवतु एवं मा भवतु ॥ तस्मादिह भिक्षवो एवं शिक्षितव्यं ॥ यत्किंचिद्रूपं अध्यात्मा वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं वा सर्वं रूपं नैतं मम नैषो हमस्मि न एतदात्मेति एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं । या काचिद्वेदना या काचित्संज्ञा ये केचित्संस्कारा यं किंचिद्विज्ञानं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा

1. M °ced bhikṣava° BM °abhyan na(M °abhyat na) bhavati saṁ(B °saṁjñā a° khāya riddhya(M °ddhya)ti ca° M °makārimatā | evaṁ me° B °jñā bhavatu evaṁ me mā bhavatu ya°. — 4. M °kṣavo saṁjñā anā° t saṁ ābā° BM °tra riddhya° makārimatā | evaṁ me saṁjñā bhavatu evaṁ mā bhavatu ||.

6. M °bhikṣavo ābā° kṣavo ātmā° B °abhyat na cai° BM °te saṁskāra ābā° B °khāya saṁvartienti riddhyā ca° M °ttati riddhyā va saṁskārāṇām kāmakāriṇatā || evaṁ me saṁskārā bhavatu evaṁ mā° B °katā evam eva saṁ°. — 8. M °kṣavo saṁskārā anātma ta° rttati na° BM °tra riddhya° M °makārimatā | evaṁ me saṁskā bhavatu evaṁ mā bhavatu || B °katā evam eva saṁ°. — 10. BM vijñānaṁ bhikṣava° M °abhya nedaṁ° B °saṁvartienti ri° M °dhya va vijñānaṁ kāmakārimatā | evaṁ me° B °eva vijñānaṁ kāmakārikatā eva me°.

12. B °vo vijñānaṁm anā° M °vo vijñānaṁ anā° khāya saṁvartita° tra riddhya° rimatā | eva me° B °me vijñānaṁ me bhavatu e° M °maṁ bhavatu mā evaṁ bhavatu ||. — 15b. BM °vā çikalmaṁ° ṣītaṁ vā ye dū° B °tānagate pratyutpannaṁ° M °taṁ mama esho ham asmiṁ naitaṁ mama etaṁ ātmeti | evaṁm evaṁ ya° B °mam na etad ātmam°.

17. BM °akāni ya(M °ye) kecid vi° dhyātmaṁ(B °tmam) vā° vā çikalmaṁ° M °evaṁ vijñānam etaṁ° anā naita° B °haṁ asmiṁ na°.

हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं वा सर्वं विज्ञानं नैतं मम नैषो हमस्मि न एतस्मात्मेति । एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिं च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे आयुष्मतो आज्ञातकौण्डिन्यस्यानुपादायाश्रवेभ्यश्चित्तं विमुक्तं चतुर्णां च भिक्षूणां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं आयुष्मतो च यशस्य भद्रिकस्य बाष्पस्य महानामस्य त्रिंशतीनां च देवकोटीनां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं ॥ आत्तमना आयुष्मन्तो पंचका भद्रवर्गिका भगवतो भाषितमभ्यनन्दे ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहर[371ᵇ]ति ऋषिवदने मृगदावे ॥ तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गिकां आमन्त्रयति ॥ सचेन्मन्यथ भिक्षवः किंमूलिका उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्यउपायासाः संभवन्ति किंजातिका किंप्रभूतिका ॥ एवमुक्ते आयुष्मन्ता पंचका भद्रवर्गीया भगवन्तमेतदुवाचन् ॥ भगवमूलका खलु भगवन्धर्मा भगवनेत्रिका भगवप्रत्ययसमवा भगवन्तप्रतिशरणा साधु भगवां भिक्षूणामेतमर्थं भाषे । भिक्षू भगवतो संमुखाच्छ्रुत्वा संमुखात्प्रतिगृहीत्वा तथत्वाय धारयिष्यन्ति ॥ एवमुक्ते भगवां पंचकां भद्रवर्गिकां एतदवोचत् ॥ रूपमूलका भिक्षवः उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासास्संभवन्ति रूपजातिका रूपप्रभूतिका । वेदनामूलका संज्ञामूलका संस्कारमूलका विज्ञानमूलका भिक्षवः उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति विज्ञानजातिका विज्ञानप्रभूतिका ॥

सचेन्मन्यथ भिक्षवो रूपं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हि तं भगवं ॥ रूपस्य

1. BM °bhûtaṁ samyag°. — 3. M °shipattane mṛi° puna vyâkaraṇe° ne âyushmatâjñâ° âçrave° B °âçravebhya° BM °bhikshuṇâ(M °kshu)ṇâṁ vi° dharmacakshu(M °rmacakshu vi° çuddhâ(M °ddhaṁ)ni âyushmato daçeṣu(M °to 'çca)hi° triṁçatînâṁ ca de° M °koṭînâṁ° rmacakshu vi° BM °çuddhâni â°.

7. BM °ttamana â°. — 9. M atha khalu bhagavân samyag° B bhagavân samyag° B °tam arthaṁ abhi° °hari[f° 371ᵇ]shyati | ṛi° M °shipattane mṛi°. — 10. M °ṣmanta âmantra° B °shmantâ paṁ° BM °dravargikân âmantrayati(M °yati) |.

11. BM saced anya° M °vaḥ kiṁmuli° BM °daurmanasyaü(M °syo)pâ° M °yâsâ saṁ°. — 12. M °shmantâḥ paṁ° dravargikâ bha° B °rgîyâ bhavanta° M °d uvâca |. — 13. BM evaṁmûla° M °trikâ bhagavan tava prabhavâ bhaga° dha bhagavân bhikshuṇâm e°. — 14. M bhikshur bha° °tvâ saṁmukhân prati° B °gṛihitvâ ta°. — 15. B °rgikân e°.

16. M °kshavar utpa° BM °bhavati | rû° B °bhûtikâ ve°. — 17. M omits kshava° °upâyâso sambhavaṁnti | vijñânajâ° B °sâḥ saṁbhavâ bhavanti°. — 20ᵃ. M saced anyathâ bhikshavaḥ rû° B °nyathâ bhi° BM °anityaṁ vâ â°. — 20ᵇ. M °gavaṁ |. — 20ᶜ. BM khalu° kshavaḥ(M °va) anityaṁ vâ viditvâ cavalaṁ(M °rûpaṁ) prabhaṅguraṁ viparîṇâ° palyetaṁ â° dhîraghâsa° B °jaraṁ saṁkla° punabbhavikâ âyatyâ âyatyâṁ°.

खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा चलतां प्रभंगुणतां विपरिणामविरागनिरोधतां विदित्वा ये रूपप्रत्यया उत्पद्येन्सुः आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पुनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीयास्ते निरुध्यन्ते । तेषां निरोधान्न उत्पद्ये आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया ॥ मन्येतु मन्यथ भिक्षवो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हि तं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ साधु भिक्षवो विज्ञानस्य खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा चलतां प्रभंगुणतां विपरिणामविरागनिरोधतां विदित्वा ये विज्ञानप्रत्यया उत्पद्येन्सुः आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका जातिजरामरणीयास्ते निरुध्यन्ति व्युपशाम्यन्ति महास्तमं गच्छन्ति । तेषां निरोधान्नोत्पद्यन्ति विज्ञानमूलका आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया विज्ञान[379']जातिका विज्ञानप्रभूतिका: । तस्मादिह वो भिक्षवः एवं शिक्षितव्यं ॥ यत्किंचिद्रूपं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे न्तिके अतीतमनागतं प्रत्युत्पन्नं सर्वं रूपं न एतं मम न एषो हमस्मि न एषो आत्मा ति एवं वो भिक्षवः शिक्षितव्यं ॥ या काचिद्वेदना या काचित्संज्ञा ये केचित्संस्कारा यत्किंचिद्विज्ञानं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं नैतं मम नैषो हमस्मि नैष आत्मा ति । एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भगवान्वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिंश्च पुन व्याकरणे भाष्यमाणे आयुष्मतामाज्ञातकौण्डिन्यो वशवर्तिभावं प्राप्नोति । चतुर्णां भिक्षूणां अनुपादा-

3. B °rodhāṃ na u° M °rodha utpadyante āsra° B °jarā saṃkle° M °çikā punarbha° BM °rikā āyatyā jā° B °ṇīyā sa°. — 5. BM mant a(M °d ajaya° B °skāro vi° nityaṃ vā ni°.
6¹. B ni°. — 6². B °puna bhikshavaḥ° M °carantāṃ prabhaṅgutāṃ viparināmavirāganiro° B °gurutāṃ vipariṇā° BM °jñānapratyayo utpadyeṃsuḥ āsra° B °dāghā saṃjva° M °çikā punarbha° bhūmi-pralaṃ ga° B °bhūmanaṃ° BM °gacchati te°. — 10. M °rodha notpa° BM °dyanti | vijñānamū° B °ṇīyāṃ vijñānajā° M °bhṛtikā B °bhṛtikās tasmā°.
12. M °kshavo e°. — 13. M °t kiṃcit rūpaṃ adhyā° M °hīnaṃ vā prahīnaṃ vā pra-ṇī° dūraṃ° evaṃ naitaṃ rūpaṃ mama naisho ham asmi naisho ā° B °ham asmiṃ na esho ā° BM °ṃ tho bhi° M °kshavo çi° B °vyaṃ yā°. — 15. BM °jñā yā(M °ye) kecit saṃ° naṃ naite(M °taṃ) mama naisho ham asmiṃ naisha(M °sho) ā°.
18¹. M evam evaṃ ya° taṃ saṃmya°. — 18². M °bhagavāṃ vārāṇa° shipattane mṛ° maiṃ ca pu° nyo vasavaṭ° B °nyo vala° patnoḥ | M °patnoḥ. — 20. M °bhikshuṇāṃ anupādāyaçra° B °ç cittāyāni vimu° BM °kāya bhadrikā° M °pañcāgikā° B °gikāyāṃ ca de° M °tānāṃ vigatamalaṃ virajaṃ dharme° cakshuṃ viçuddhāni B °cakshuṃṣi viçuddhāni ā°.

आस्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि आयुष्मतो अश्वकिस्य भद्रिकस्य वाष्पस्य महानामस्य पंचाग्रिकाणां च देवकोटीनां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षूंषि विशुद्धानि । आत्तमना आयुष्मन्ता पंचका भद्रवर्गिका भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिपतने मृगदावे । तेन खलु पुनः समयेन त्रयो भिक्षू वाराणसीं पिण्डाय प्रक्रमे । तेषां भिक्षूणां भगवां चेतसा चित्तानि अधिष्ठाय ओवदे अनुशासनं अनुशासे ॥ एवं भिक्षवः मनसा करोथ एवं मनसीकरोथ इमां वितर्का वितर्कयथ आत्मद्वीपा भिक्षवो विहरथ अनन्यद्वीपा आत्मशरणा अनन्यशरणा धर्मद्वीपा धर्मशरणा अनन्यशरणा । तेहि ततो भिक्षवः आत्मद्वीपेहि विहरन्तेहि अनन्यद्वीपेहि धर्मद्वीपेहि धर्मशरणेहि अनन्यशरणेहि योनिशो उपपरीक्षितव्यं किंमूलका उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति किंजातिका किंप्रभूतिका ॥ एवमुक्ते भिक्षू भगवन्तमेतदवोचत् ॥ भगवन्मूलका भगवन्धर्मा भगवन्नेत्रिका भगवत्प्रभवा भगवत्प्रतिशर[372ᵇ]णा । साधु भगवां भिक्षूणामेतमर्थं भाषे भिक्षू भगवतः संमुखाच्छ्रुत्वा संमुखात्प्रतिगृहीत्वा तथत्वाय धारयिष्यन्ति ॥ एवमुक्ते तां भिक्षू भगवानेतदवोचत् ॥ रूपमूलका भिक्षवो उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति रूपजातिका वा रूपप्रभूतिका वा । यथेतू मन्यथ भिक्षवः रूपं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ रूपं अनित्यं हीदं भगवन् ॥ साधु भिक्षवः रूपस्य खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा दुर्बलतां अनंगुणतां विपरिणामविरा-

3. B °bhinandaḥ ‖. — 4. M atha bhagavān samyak° B °vāṁ saṁmyak° 4 ‖ ṛi° M °shipattane mṛi°. — 5. BM °yena dvau bhikshū° B °me tra°.

6. B trayo bhikshu bha° M trayo bhikshur bhagavān cetasā cittāni ci° B °cetasā cittāni ci° M °dhiṭhāya ovade āruṇā° B °de ānuśāsanaṁ anuśāse ‖. — 7. M °ṁ karotha evaṁ mānasikarotha | imaṁ vitarkā vitarkayatha ātmadīpā bhikshavaḥ viha° B °rkaya | imāṁ vitarkāṁ vitarkayatha ātmadvīpa bhi° M °tmaśaraṇā ananyaśaraṇāḥ dharmadvī° BM °nyaśaraṇā(M °ṇāḥ) te°. — 9. M °bhikshavo ātma° BM °tehi ananyadvīpehi ananyaśaraṇehi dharmadvī° B °ṇehi | yo° M °yoniśo upaparīksha° B °kshitavyaḥ kiṁmū° BM °daurma-(B °rma)nasyopāyāsā(B °sāḥ) saṁ° jātikā kiṁ° B °prabhūtikā ‖.

12¹. M °kte te bhikshur bhagavantam e° B° bhikshu bha°. — 12². B bhagavanmūlakā bhagavān dharmabhavanetrikā bhavantaprabhavāḥ bhagavataḥ prati° M bhavantamū° a dharmo bhavanetrikā bhagavan prabhāvaḥ bhagavatā prati°. — 13. B °she ‖ bhi° M °she ‖ bhikshur bhagavato saṁmukhācchru° B °gavantaḥ saṁmukhācchru° BM °khāt pratigṛihītvā pravivekitatvā(B °tvāya) dhā°. — 14. M evaṁ ukte° B °kte tān bhikshū° M °bhikshu bha°. — 15. M °daurmanasyopāyāsa saṁ°.

16. M saced anya° BM °anityaṁ vā ni°. — 17¹. M °nitya hi°. — 17². B sādhū bhikshavaḥ purushasya khu° M °dhu bhikshavo purushasya khalu punar bhikshavo anitya° laṁ prabhaṅgulatāṁ viparīṇā° B °gulatāṁ viparinā° M °vikā ñyatyā ji° BM °ṇā° .

णनिरोधितां विदित्वा ये रूपप्रत्यया उत्पद्यन्ति आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया ते निरुध्यन्ते ॥ यदेतं मन्यथ भिक्षवः वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हीदं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ साधु भिक्षवो विज्ञानस्य खलु पुनर्भिक्षवो अनित्यतां वा दुर्बलतां प्रभंगुणतां विदित्वा ते निरुध्यन्ति व्युपशाम्यन्ति प्रहाणमस्तं गच्छन्ति । तेषां निरोधातो न उत्पद्यन्ति आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वराः सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया निरुध्यन्ति । विज्ञानमूलका आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वराः सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया विज्ञानजातिका विज्ञानप्रभूतिकाः । तस्मादिह वो भिक्षवो एवं शिक्षितव्यं । यत्किंचिद्रूपं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यद्दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं सर्वं रूपं नैतं मम नैषो हमस्मि नैष आत्मेति एवमेव तं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिंश्च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे पञ्चो भिक्षू अलकशीभावं प्रापुणेन्सुः अशीतीनां च देवकोटीनां विरजा विगतमला धर्मेषु धर्मचक्षूंषि विशुद्धानि । आत्तमना ते भिक्षू भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

अथ खलु भगवां आषाढमासस्य उत्तरपक्षे द्वादशीयं पथाभक्तः पुरस्तात् संमुखो निषण्णो अर्धपौरुषायां छायायां अनुराधे नक्षत्रे विजये मु[373]हूर्ते अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं ॥ न खलु पुनर्बुद्धा भगवन्तो सुवर्णमयं वा धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति रूप्यमयं वा मुक्तामयं वा वैडूर्यमयं वा स्फटिकमयं वा मुसारगल्वमयं वा लो-

2. BM °saṃjñā saṃkh°. — 4ᵃ. M sādhū bhikshavaḥ vijñā° BM °anityaṃ vā du ° bhaṅgura(M °ṇa)tāṃ vi° M °dhyanti teshāṃ° (l. nir.) B °gacchati | . — 5. M °rodhāto nopadyanti || vijñānamūlakā āsra° B °vighāto paridāhā saṃjva° M °çikā punarbha ° tyāṃ jarā ° ṇīyā vijñānajātikā° (l. 9) B °mi | teshāṃ nirodhāto notpadyanti | .

7. B °tyāṃ jarā ° bhṛtikāḥ ta° M °bhṛtikās ta°. — 9ᵃ. B °kshavo atra çi° M °kshavo çi°. — 9ᵇ. M °cid rupaṃ adhyā° M °ṇītaṃ va yaṃ dūre ° naṃ | sarvaṃ ya naitaṃ mama naisho° B °sho ham asmiṃ naisho ātmeti | e° M °sha ātmā ti | evam etaṃ ya° M °bhūtaṃ saṃmya°.

12. M °ṣyāṃ ṛshipattane mṛ° B °dāve | i° M °asmiṃ ca punar vyā ° bhikshu ba° B °bhikshū cala ° prāpuṇetsuḥ || a° M °prāpuṇetsuḥ açīti° BM °ṭīnāṃ virajo vigatamalāṃ dharme° M °rmacakshur viçuddhaṃ B °ddhāni ā°. — 15. M āttamano tehi bhikshur bhaga°.

16. BM °vāṃ ākhāḍha° M ° paçcādbhaktaḥ° B °ttān saṃmu° M °sharṇo adhya ° cchāyāyāṃ anurādhe nakshe ° ye muhurtta nautta°. — 19. M °punaḥ bu ° gavanto su° BM° rmacakraṃ (B °kra) pravarttanti rū° B °vā sphāṭi° M °kamayaṃ vā sagalva ° hitikāmayaṃ vā lohikāmayaṃ vā tāmramayaṃ vā dāmamayaṃ vā mṛ°.

हितिकामयं वा रीतिकामयं वा ताम्रमयं वा लोहमयं वा त्रपुसमयं वा दारुमयं वा मृत्तिकामयं वा । अथ खल्वियमात्रेव चत्वार्यार्यसत्यानि त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं धर्मचक्रं ॥ प्रवर्तिते प्रथमं धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे आयुष्मतो आज्ञातकौण्डिन्यस्य विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं अष्टादशानां देवकोटीनां च । इयं च महापृथिवी अतिरिव षड्विकारं कम्पे प्रकम्पे संप्रकम्पे वेधे प्रवेधे संप्रवेधे दक्षिणतो अभिध्यायति वामतो पि अभिध्यायति वामदक्षिणतो पि अभिध्यायति संहर्षणीयं च कम्पयति दर्शनीयं च कम्पयति तोषणीयं च कम्पयति प्रेमणीयं च प्रह्लादनीयं च निर्वापनीयं च उल्लोकनीयं चासेचनकं चाप्रतिकूलं च प्रासादिकं च प्रमदनीयं च निरुद्वेगं च निरुत्त्रासं च कम्पति कम्पमाना च पुनर्महापृथिवी न कंचित्सत्वं आबाधति यदिदं त्रसं वा स्थावरं वा भगवतो ऽनुभावेनाप्रमेयं च लोके ओभा-समभूषि अतिक्रम्य देवानां देवानुभावं नागानां नागानुभावं यक्षाणां यक्षानुभावं । या पि ता लोकान्तरिका अन्धकारार्पिता या तमसा तमसार्पिता अघा असंभूता असंभूतपूर्वा यत्रेमे चन्द्रमसूर्या एवं महर्द्धिका महानुभावा आभाये आभां नाभिसंभुणन्ति आलोकेन वालोकं न स्फुरन्ति ता पि तेनावभासेन स्फुटा अभूवुः । ये पि तत्र सत्वा उपपन्ना ते अन्यमन्यं संजानेंसुः अन्ये पि किल भो इह सत्वा उपपन्ना अन्ये पि किल भो इह सत्वा उपपन्ना एकान्तसुखसमर्पिता च पुनस्तत्क्षणं तन्मुहूर्तं सर्वसत्वा अभूषु ये पि आवीचिके महानरके उपपन्नाः ॥

भगवां धर्मचक्रं प्रवर्तन्तो षट्षष्टिं त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुं नाथमान-

2. M °khalvimāny evaṃ catvā° BM °kraṃ pa°. — 3. BM °rtitena pratha° M °maṃ dharmacakraṃ pravartanasūtre°. — 4. M imaṃ ca mahā° BM °ḍvikāraṃ kampe pa- (M °prakaṃpe sapra)kampe vedhe saṃvedhe saṃpravedhe [illegible] abhidhyāyati vāmato pi [illegible] abhidhyāyati (B °pi adhyāyati [ ]) vāmadakṣiṇato pi abhidhyā(B °dhyāyati saṃharṣa° [illegible] B °prahlādanīyaṃ ca M °toṣaṇīyaṃ ca kaṃpayati | premaṇīyaṃ prahlādanīyaṃ nirvā° B °prahlādanīyaṃ ca [illegible] prahlā° M °ullokanīyaṃ ca āsecanakaṃ cāpratikūlaṃ° B °ulokaṃ ca pramadanīyaṃ ca nirva° [illegible] M °sukhanīyaṃ ca nirudvegaṃ ca nirutrāsaṃ ca kaṃpati kaṃpamānā ca | pu° BC °tvaṃ [illegible] BM °dhe | ebhi° B °nāpa devānāṃ yakṣāṇāṃ | yad i° B °sthāva vā bha° M °gavato anubhāve° BM °abhi [illegible] [illegible] yakṣāṇāṃ°.

[illegible] (M °[illegible]) [illegible]

12. BM °ndhakāre (M °[illegible]) tamasā tamasārpitāsu aghā (M °ghe) asaṃbhūtā asaṃbhūtapūrvā | yatre (M °[illegible]) [illegible] M °mahiddhikā evaṃ mahānu° BM °ye ābhā vā (M °[illegible]) M °[illegible] | [illegible] M °[illegible] ālokaṃ na [illegible] tāḥ pi tenāvabhāsena [illegible] abhūvanti | B °[illegible]. 15. M °te [illegible] anye pi kila bho iha satvā upapannā anye (M °[illegible]) satvā upapannāḥ te° BM °saṃjānensuḥ anye pi kila bho iha satvā upapannā anye (M °[illegible]) [illegible] | ye° M °ye pi [illegible] [illegible] pi kila bho iha satvā upapannā (M °nnāḥ) [illegible] | ye° M °ye pi [illegible] upapannāḥ ||.

18. M atha bhagavān dharmacakraṃ pravartanto° B °pravartento° BM °[illegible] tri° M °bhāgavanto° BM °[illegible] (M °[illegible]) [illegible] M °[illegible] (M °[illegible] [illegible] | [illegible] ° [illegible] °.

स्वरेणाभिविज्ञापेति ततो च परेण बुद्धक्षेत्राणि । ये च तस्मिं समये बुद्धा भगवन्तो तेषां तेषां च परलोकधातुषु परिषदि धर्मं देशेन्ति ते भगवन्तो धर्मचक्रप्रवर्तनकाले तूष्णी अभून्सुः ॥ दुःप्रसहो सम्यक्संबुद्धो परिषदि धर्मं देशयति । भगवां दुःप्रस[373b]हो तूष्णीं अभूषि बुद्धघोषो च निश्चरति । विस्मिता परिषा भगवन्तं दुःप्रसहं पृच्छति ॥ भगवं बुद्धघोषो निश्चरति । तस्मिं निश्चरन्ते तूष्णी अभूल्लोकनाथो दुःप्रसहो विस्मिता परिषत्कलविङ्कमञ्जुघोषो मेघस्तनितदुन्दुभिस्वराभिगमो निश्चरति बुद्धघोषो न जल्पति वादीनां प्रवरो भगवान् ॥ दुःप्रसहो आह ॥

लोकधातु महानाम तत्र शाक्यमुनिर्जिनः ।
धर्मचक्रं प्रवर्तेति यस्य घोषो निश्चरति ॥
लोकधातुसहस्राणि असंख्येयानि घोषये ।
श्रूयति वल्गुनिर्घोष यथा दूरे च संतिके ॥
एवं महानुभावो यं परिपूर्णमनोरथो ।
संविभागं प्रवर्तेति संबुद्धो बोधियार्थिनां ति ॥

येन स्वरेण समन्वागतस्तथागतो अर्हं सम्यक्संबुद्धो वाराणस्यां ऋषिपतने मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयति सो स्वरो षष्टिभिराकारैः समन्वागतः । कतमैः षष्टिभिः । गम्भीरश्च तथागतस्वरो भीमरूपश्च आज्ञेयश्च हृद-

1. M °ddhā bhagavantaḥ teṣāṃ cāvalokalokadhātuṣu pariṣadi dharmaṃ deçenti ‖ taṃ bha° B °kraṃ pravartitavya° M °sya bhūṣaṇ abhūtaṃ B °nuḥ duḥ°. — 3¹. M duḥprasaho saṃmya°. — 3². M °gavān duḥprasaho tūṣṇīm abhū° B °ṣi ǀ bu° BM °ti vi°. — 4. B °ti bha°. — 5¹. M °gava bu°. — 5². BM tasmiṃ niçcarate maharṣiṇā (M °ṇāṃ) dharma(M °mma)cakraṃ vāci ti° B °lokanāthe du° M °duḥprasaha vismito pa° BM °riṣatsu kala(M °l kara)viṃ° M °mañjughoṣastanitadundubhisvaro vigamo ° B °meghastarita° M °dbhughoṣeṇa ja° B °lpati vādinaṃ°.
8. M °hānāma°. — 9. BM °pravartati°. — 10. M °dhātūna ° asaṃkhyayā° BM °ghoṣa ǀ.
11. B çravati° M çruyate va° B °rdhoṣa yathā°. — 12. B °norathā ǀ M °noratha. — 13. BM dvipada(M °daṃ)çreṣṭha saṃvi ° pravartenti saṃbuddha(M °ddhaḥ) bodhirat-(M °dhinā)rthinā iti ǀ (M °ti) ye°. — 14. B °raṇa samanvāgatās ta° M °s tāgata 'rha samya° B °rhaṃ samya° M °ṣipattane mṛ° trisparivarta dvā° BM °kāraṃ a(M °ram a)nuttaradharma ° rtayaṃ(M °ti ǀ) so° M °ṣaṣṭhibhi ° gato B °gataḥ ka°.
16¹. M °ṣaṣṭhibhiḥ B °bhiḥ ga°. — 16². M gambhīrasya tathāgatasvaro° BM °bhīma(M °mma)rūpaçca ājñeyaçca hṛ ° pramaṇīyaçca sa(B °sa)maṃkaça(M °kaya) apratirū° draça apabhā(B °padbhā)raça akaluṣ(M °ṣā)aça ratharavnigha(B °ravnirgho)ṣaça meghastani(B °stari)tameghagarjita(M °rjitasvaraça satyasvaraça vikurvita(B °sthita)-stani° M °rjitasvaraça indrasvaraça de ° hasvaraça anukulasvaraça dundubhisvaraça

संगमश्च प्रेमणीयश्च असेचनकश्च अप्रतिवाणीयश्च विस्पष्टश्च अप्रतिकूलश्च अपर्यंश्च अच्छिद्रश्च अप्रागल्भश्च अक्लापश्च रथनेमिघोषश्च मेघस्तनितमेघगर्जितस्वरश्च वातवृष्टिस्तनितसमगर्जितस्वरश्च देवस्वरश्च ब्रह्मस्वरश्च अनुकूलस्वरश्च अदुष्टस्वरश्च अमूढस्वरश्च अनुत्सन्नश्च अनुत्सदश्च अधुमितश्च अवंस्वरश्च सत्यस्वरश्च भीमस्वरश्च पुंगवस्वरश्च सिंहस्वरश्च नागस्वरश्च वृषभस्वरश्च आजानेयस्वरश्च क्रौञ्चस्वरश्च कलविंकस्वरश्च कोकिलस्वरश्च बर्हिस्वरश्च मंजुस्वरश्च विज्ञानस्वरश्च अक्षरसंपन्नश्च विज्ञानसंपन्नश्च मृदुसंपन्नश्च विस्तारसंपन्नश्च कुशलजातसंपन्नश्च सत्यविस्तरसंपन्नश्च कुशलमूलजातसंपन्नश्च सुस्वरसम्पन्नश्च हंसघोषसंपन्नश्च तन्त्रीस्वरश्च गीतस्वरश्च वादितस्वरश्च कुम्भस्वरश्च पुष्करस्वरश्च पतिस्वरश्च दुन्दुभिस्वरश्च अनुत्तरस्वरश्च तथागतस्वरः ॥ सर्वदिशां पुनश्चास्य तत्स्वरः स्फुरति न कांचिद्विज्ञप्तिर्भ्यते । येन स्वरेण समन्वागतः तथागतो अर्हन्सम्यक्संबुद्धो वाराणस्यां ऋषिपतने [376a] मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं धर्मचक्रं प्रवर्तेति सो स्वरो एभिः षष्टिभिः आकारैः समन्वागतः ॥

अथ खलु महाब्रह्मा सार्धे देवाये भगवन्तं संमुखाभिः सारूप्यगाथाभिरभिष्टवे ॥

सत्त्वसारवराग्रेण इक्ष्वाकुकुलसंभवे ।
धर्मचक्रं प्रवर्तन्तेन मेदिनी संप्रकम्पिता ॥
उत्पाता च नाम भीष्मा अशीतिं समपद्यथ ।
धर्मचक्रस्य तेजेन अशीति शुभभूमिका ॥
चोक्षपुष्पविचित्राङ्गा उत्पतन्ति यथाहवा ।
काशीहितकरं नाथं ओकिरेन्सुनरोत्तमं ॥

anuḍḍhasvaraçca anutsadanaçca anuta° B °dhuça | akaha° BM °svaraçca puṃgavasvara- (M °puṃgavasvara)raçca siṃ ° ājāneyasvaraçca krauñca(M °krauñca)svaraçca (B °ça |) kala(M °kara)viṃ° M °kalarasaṃpannaçca vijñānasaṃpannaçca mṛ ° vistarasaṃpannaçca kuçalajātasaṃpannaçca satyavistarasaṃpannaçca satyakuçalamūlajātasaṃpannaçca su ° rala- ṇīyasvarasaṃpannaçca tantrī ° nābhasvaraçca kumbhasvaraçca pu ° ndubhisvaraç cānutta ° thāgatasvaraçca | .

10[1]. M sarvā di ° svaro sphuṭati na°. — 10[2]. B °thāgatā arha° M °to °sbuṃ..to aṇi°. B °syāṃ rishi° M °syāṃ ṛishipatane mṛ ° trivaṇi ° stimi so ° abhir ṣaḍbhibhir ākā° BM °gatāḥ || .

14. M °vanta saṃ° BM °mukhaṃ abhiḥ sā(B °rūpā°. — 15. B °va dha°.
16. M °cakrapra° BM °vartiteneṃ° B °mpatā u°. — 17. BM °ca nama bhī ° aṣītiṃ sa- mavadyatha | . — 18. B °bhūmi u° M °mṛpaṃ | . — 19. B ugha pu° M °citrāṅgā utpa- dyanti vavāhakā | . — 20. BM anukaṃpakṣpravicitrāṅgā sar M °dupavitrāṅgā mahyhā kaṃ- manañcayā kāçi(M °ṇiḍhi° M °nāthā okiraṃ nara° B °rohar na°.

गजा इव प्रभुखांगी उत्पतन्ति वलाहका ।
हेमकंचुधरा भीमा मेघा कुसुमसंचया ॥
श्रुत्वान नरसिंहस्य धर्मकायमुपस्थितं ।
सनत्कुमारो चिन्तेति संस्तवामि तथागतं ॥
सो च भूतेन वर्णेन प्रभावे सुविज्ञापितं ।
संस्तवे गगने स्थाने ब्रह्मा सर्वार्थदर्शिनं ॥
भूधसागरपर्यन्तां विपत्नो रत्नावती ।
कंपेति यो चिनाहस्तां वजिरं विपसि गौतम ॥
आलोकमात्रसंधिपा दिशा दश समन्ततो ।
त्वया आयुधश्रेष्ठाक्षि विप्रक्षि पुरुषोत्तमं ॥
उत्क्षिपयन्तो विपर्यासा दृष्टिग्रहनभिश्रिता ।
नागराजो नरेन्द्राणो राजे सिंहगतिर्जिनः ॥
सिंहो यथा असन्त्रस्तो पर्वतान्तरनिश्रितो ।
त्रासयन्तो चरो सर्वा राजे सिंहगतिर्जिनः ॥
मारपक्षं अभ्याहत्वा मारसेनापसूदन ।
दर्शयेन च व्यूहन्तो उच्छ्रयेसि जिनध्वजं ॥
महारतननिर्घोषा कंपते वा न सीदति ।
स्वरेण वदतोत्याप्यानुकूला वसुन्धरा ॥
हेमकाञ्चनवर्णाभं धातुमुत्तममुत्तमाः ।
भूमिं समन्ता अभिकिरेन्सुः मेरुगणमाश्रिताः ॥

1. M °kidaṅgi u° B °gi valā° M °varāhakā ǁ. — 2. B °dharā bhīmā meghā ku° M °mā maghā°. — 3. B çrutvā nara° BM °kāyam u° M °pasthitaṁ |. — 4. B satku° M °cintayati saṁstaüā°. — 5. BM sā ca bhū° M °rṇena ya jāya suvijñāpitaṁ° B °rṇena payāye suvijñāyitaṁ |.

6. M °ve gagane sthā° BM °rçinaṁ |. — 7. BM °paryantaṁ niskarṣaṇaṁ ra°. — 8. BM kaṁpate yo ° lanāṁ vā jana(M °seāṁ jinaṁ) kshipaṁ(M °pati) gautamaṁ |. — 9. BM āloka mā ° sidvān di(M °dvāṁ dijjā° M °ntataḥ |. — 10. BM tāye āyu° B °çreshṭamiṁ kshi° M °çreshṭamiṁ kshiptemiṁ pu ° ttamaḥ | B °ttamaṁ |.

11. M utkshiptayanto° BM °shṭigrahaṇaṁ(M °ṇaṁ)çri°. — 12. B nāga nāga na° M nāgarājā narendrāṇa rājā siṁhavatā ji° B °ndrāgraḥ rājen siṁhavatā ji°. — 13. M omet cette ligne. — 14. M siṁho yanto a° BM °arāṁ sarvāṁ gaje siṁhavatā ji°. — 15. BM °paksha(M °kshu) avyahatyaṁ mā ° sūdanaṁ da°.

16. BM °yena ca vyū° M °vyūhataṁ uccharyaṃ jinaṁ dhvajaṁ |. — 17. M °ratanirghosho kaṁpate so na sī° B °nighosho kaṁ°. — 18. BM °datotyāpyānumūrā(B °apiṭā ca va°. — 19. B °dhātuṁ uttamam uttamaḥ | M °tum uttam uttamatha. — 20. B °samantā abhikirensuḥ me° M °otā 'bhikirensuḥ meruṁgaṇapa saṁsthitā |.

प्रसन्नचित्तो सुमनो प्रांजलिप्रणतेन्द्रियः ।
धर्मचक्रं वहं श्रुत्वा तेन वकि इहागतो ॥

भगवता प्रथमे धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे आज्ञातकौण्डिन्यः अष्टादश च देवकोटीयो विनीता ते देवा देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति ॥

सर्वे अशरणा सत्त्वा व्याधितशा महद्भया ।
अनिःसृता असारा च इति भाषति गौतमो ॥
अन्नं मया प्रसादाय . . . तत्त्वार्थदर्शिनां ।
बुद्धं वैरभयातीतं अभिक्रमथ वन्दनां ॥

त्रिंशद्देवताकोटीयो अपिवदनमागता । ते द्वितीये धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे भाष्यमाणे विनीतास्ते पि भवनेषु रोचेन्ता स्वक[374b]स्वकानि भवनानि गच्छन्ति । तेषां श्रुत्वा पंचाश देवताकोटीयो आगताः ते पि भगवता तृतीये धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे विनीतास्ते पि देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति । तेषां श्रुत्वा अशीति देवताकोटीयो आगता ते पि भगवता चतुर्थे धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे विनीतास्ते पि देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति ॥

अथ खलु शिखरधरो नाम तुषितकायिको देवपुत्रो भगवन्तं अभिवदनं गतं संमुखाभिर्गाथाभिरभिष्टवे ॥

सगारवो सप्रतीसो प्रह्वा कृत्वानमंजलिं ॥
साधु ते साधुरूपस्य आत्मप्रभा प्रतिपद्यते ।
साधु अर्थान्वितं सार्थं वचनं ते मनोरमं ॥

1. BM °cittā su° M °jaliṃ praṇatendriyāḥ | B °jaliṃ pramuditendriyaḥ dha°. — 2. M °cakram ahaṃ° BM °tenāma i°. — 3. M °dharmaṃ pravartanaṃ sutraṃ | ājñā° B °tra | ājñā° M °ṇḍinye a° °nitāḥ te°.

6. M anisṛtāḥ | sā° °bhāṣita gautama B °gautamo | . — 7. M taṃ bha° B °prasādāya tatvā° M °dāya satvā° B °rśinā bu°. — 8. M buddhavai° BM °kramatā (B °mathā) [illegible] vandanāṃ krā°. — 9¹. M °dhipatanam āgatāḥ | B °gatā te°. — 9² B °rmacakra° M °cakraṃpravartanasutre ° pi bhagavantena rocyantā svaka°.

11. B °śrutvā aś° (l. 13) M °tiyadha ° rttanasutraṃ | ri°. — 13. M °āgatāḥ te°.

16. M °dhipatanaṃ° B °mukhaṃ ābhir gā°. — 18. B agāravo prati° M agauravo sapratiço bra° BM °liṃ sā°. — 19. B sādhū te sādhurūpasya [illegible] M °sya [illegible] sapratīço [illegible] — 20. BM °dhur arthā M °rthānvitaṃ° B °sādhya [illegible] M °canaṃ te ma°.

साधु चरितसंयोगः सर्वसन्धिगुणान्वितः ।
साधु चत्वारि सत्यानि सत्यं प्रवक्ष्यसे मुने ॥
साधु ते देवगन्धर्वाः पिबन्ति मधुरां गिरां ।
साधु धर्मोत्तमं चक्रं प्रवर्तेसि अप्रवर्तियं ॥
तुल्यं लोके समो नास्ति रूपे वर्णे कुले तथा ।
ईर्यापथे च वीर्ये च ध्याने ज्ञाने तथैव च ॥
अथ अष्टादश वीर कोटीयो प्रथमे फले ।
विनीता देवपुत्राणां आसने प्रथमे मुनि ॥
त्रिंशच्च कोटीयो पुनर्विनीता प्रथमे फले ।
द्वितीय आसने वीर देवपुत्राण मारिष ॥
पंचाश कोटीयो भूयो आसने तृतीये पुनः ।
विनीता देवपुत्राणां अपायेषु विमोचिता ॥
अशीति कोटीयो भूयो स्रोतापत्तिफले विभु ।
चतुर्थे आसने नीता दुर्गतीषु विमोचिता ॥
तस्मात्ते सदृशो नास्ति मैत्र्याय पुरुषोत्तम ।
करुणाय च कारुणिको अकुतोभय नरर्षभ ॥
दिष्ट्या पुरुषशार्दूल उत्पन्नो लोकसुन्दरो ।
हिताय सर्वसत्त्वानां चिरन्तिष्ठ महामुने ॥
अचिरस्य राजसुत उत्पन्नो सि नरर्षभ ।
प्रणीता विप्रणष्टानां अन्धानां नयनं ददा ॥
नामासु कदाचिद्भूत्वा गुरुरत्नारहायतु ।

1. BM °saṃsaṃ° M °yogaṃ sarvasa° B °taḥ sa°. — 2. M °munim | . — 4. M adya apravṛti° BM °kraṃ pravartitaṃ a(M °rttanyā)pra°.

6. B iryā° M iryyā°. — 7. B °ashṭāṃdaçāṃ dhiro ko° M °viro ko° B °phalaṃ | . — 8. B °ṇaṃm° BM °munih | . — 9. M triṃçan koṭyo punaḥ vinī°. — 10. M °putreṇa māriṣaḥ | .

11. B °koṭiyo bhū° M °bhūyaḥ āsa° punar vinī°. — 12. B °trāṇāṃ a° M °ṇāṃ āsane prathame munih | triṃçacca koṭyo punaḥ vinītā prathame phale | vinītā devaputrāṇāṃ apā° mocitāḥ | . — 13. B °koṭiyo bhū° M °bhūyaḥ çrotā° BM °vibhuḥ | . — 15. BM °shottamaḥ | .

16. BM °ṇikā a° M °rshabhaḥ | B °rshabhā dṛi°. — 17. BM drishṭvā pu° M °rdūra u° B °tpannā loko su°. — 18. B °tishṭhaṃ mahā°. — 19. M °sya mahāmātā u° B °sutu u° M °si nararshabhaḥ | B °rshabha | . — 20. M °ṇītā nipraṇa° andhyānāṃ na° dada | .

21. B nāmāsu° M nāmāsu° bhūtvāgurunāntarahāyitaṃ | B °bhūtā guruṇā nātha anta- rahā°.

अपर्यन्तं तव स्थामं भवतु लोकनायक ॥
अपाया तवान्तीभूता स्वयंभू तव तेजसा ।
निराकाशो कृतो स्वर्गो त्वां प्राप्य पुरुषोत्तम ॥
यो मिथ्यत्वनियतो राशि पुरुषपुंगवोत्तम ।
एष चानियतं राशिं त्वां प्राप्य पूरयिष्यति ॥
यथार्थनियतो राशि त्वां प्राप्य सुरवन्दित ।
पूरयिष्यति सम्यक्त्वराशिं राजकुलोदित ॥
अद्भुतानां च धर्माणां विवृद्धिः प्रभविष्यति ।
त्वां प्राप्य पुरुषादित्यं तमोनुदकरच्युत ॥
तस्य ते भावभावस्य भूता धर्मा जनप्रिय ।
अभिनन्दति ते वाक्यं सेन्द्रो लोको महामुने ॥
इति स्तुवन्ति देवगणा वरदं प्रीतिमानसा ।
अनन्तगुण[375a]संपन्नं सार्थवाहनरोत्तममिति ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु: ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन आयुष्मता आज्ञातकौण्डिन्येन सर्वप्रथमं धर्मं आज्ञातं ॥ भगवानाह ॥ एतदेवेव भिक्षवः पूर्वप्रणिधानं ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं राजगृहे नगरे कुम्भकारशालायां प्रत्येकबुद्धेन पित्तव्याधिकेन प्रतिश्रयो याचितो । सो तेन कुम्भकारेण उपस्थितो च पित्ताबाधातो मोचितो ॥ तेन दानि प्रत्येकबुद्धेन ये परिचारिका प्रत्येकबुद्धा ते तहिं भार्गवशालायां तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पित्तव्याधिकस्य क्षेमणीयपृच्छका आगता ॥ भार्गवो प्रत्येकबुद्धं ततो पित्ताबाधातो मोचेत्वा पृच्छति । केन वो प्रथमं धर्मं आज्ञातं ॥

1. BM aparya(M °ryya)ntā tava sthānaṃ bhavantu(M °vatuṃ) lokanāyakaḥ | . — 2. B °tatra kibhū° M °tatra kiṃbhū°. — 3. M °rgo kṛtvā prā° ttamaḥ | . — 4. BM yo mithyatve niyato rāçi(M °çi) puru° M °shapuṅgavapuruṣottamaḥ B °puṅgava a°. — 5. M eṣo aniyato rāçi | tvaṃ prāpya pūrayiṣyanti | B °yato rāçi tvaṃ prāpya purayi°.

6. M °vanditaḥ | B °vanditaḥ pū°. — 7. M purayiṣyanti samyaktva(?)rāçi yato rāja° B °ti saṃmyaktva(ou °ptka)rāçi yato rāçi rāja° BM °ditaḥ | . — 8. B °nāṃ ya dha° vṛddhir rāja°. — 10. B °dharmajinapriyaḥ | M °dharmā janapriyaḥ.

11. M °nandati loka ma° B °loka ma°. — 12. M °prītimana°. — 13. M °guṇasaṃpannaṃ ° vāhaṃ naro ° ti || karma° (l. 14). — 14b. M °dharma â° B °rmaṃ ājñātu ||. — 15b. M sahamyat°.

16. M °vo ca ti ° ṭpakaṃ ku ° tkoṇḍinyena° B °ṇyabhūtena° M °tkarṣya ṣṭhitaḥ B °cto ca°. — 17. M °kālena u° B °sthito ca pi° M °to ca pi°. — 18. B ta di ° ye parivārikā° M °çālāyāṃ tasya pra° B °dhikasya kshamaṇī° M °kshamaṇīyā° BM °pṛchā° . — 19. M °vo taṃ pra° B °cchati ke°. — 20. BM kena vā pra° M °dhamaṃ ājñātaṃ ||.

सो प्रत्येकबुद्धो आह । मया सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चादन्येहि । सो दानि भार्गवो प्रणिधानमुत्पादेति । यं मया कुशलमूलमुपचितं तव उपसंस्थानपरिचर्यां कृत्वा तेन कुशलमूलेन अहमपि सर्वप्रथमं बुद्धस्य भगवतो धर्मं देशितमाजानेयं । न च लाभसत्कारं स्पृहयेयं भाण्डानि च शय्यासनानि स्पृहयेयं इतरेतरेण च पिण्डपातेन सन्तुष्टो भवेयं निर्झरेषु च वनषण्डेषु एकस्य मृतभूतस्य शरीरनिक्षेपनं भवेय ॥ भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन राजगृहे नगरे भार्गवो अभूषि न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष स भिक्षवः आज्ञातकौण्डिन्यस्थविरस्तेन कालेन तेन समयेन राजगृहे भार्गवो अभूषि । यं से तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पित्ताबाधिकस्य प्रतिश्रयं दिन्नं च पारिचर्या कृता प्रणिधानं च उत्पादितं यथा तव सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चादन्येहि एवमहं पि सर्वप्रथमं बुद्धस्य भगवतो धर्मं देशितमाजानेयं तस्य कर्मस्य विपाकेन तेनाज्ञातकौण्डिन्येन सर्वप्रथमं धर्मं आज्ञातं पश्चादन्येहि ॥

यं कुशलमूलमुपचितमशनशयनभक्ष्यपारिचरियाये ।
तेन कुशलमूलेन पुरुषवरसमागमो भवतु ॥
यथा त्वया सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चान्येहि ।
एवमहं सर्वप्रथमं देशितमाजानेयं जिनस्य ॥
अल्पेच्छः संतु[375b]ष्टः इतरेतरपिण्डकेन यापेन्तो ।
प्रशमसुखबृंहितमनो न लाभसत्कारं स्पृहयेयं ॥
मात्सारस्य मृगयूथपर्यट्टिता पर्वतानि . . . . . ।
तत्र मम निधनसमये शरीरनिक्षेपको भवेया ॥

1[a]. B °sarva dha° M °jñātaṁ pa°. — 1[b]. M °ṇyato pra° B °ṇyasā pra° M °dhānaṁ utpādesi | . — 2. M °tava upasthā ° tena çalamū ° pi pratha ° dharma deçitaṁ ājā°. — 4. BM °ṇapa sa(M °saṁ)tuṣṭo° B °nyaṁ | nijhara° BM °ṣaṇḍakāṇa ° bhūtasya pa°.

6[b]. M °ṣmākaṁ va ° d anya sa tena kā° B °Ivesaṁ°. — 7. M °hetur esha°. — 8. M °kahava A ° ṇḍinyo sthavira tena kā°. — 9. M °dhikasya pratiçrayaṇa dinnena pāricaryā prakṛ° B °çrayaṇa dinnena ca pāricaryā kṛ° BM °thā tava sarvaprathamaṁ (M °ma) dharmo° M °haṁ pi sarva prathamaṁ ba ° çita ājāneyā tasya karma° B °jāneya tasya karma° M °te jñātakau ° nyena sarva pra° B °nyena sarvaṁ pra°.

13. BM yaṁ mayā ku° M °pacitaṁ apa° B °citaṁ aça° M °bhakshaparicariyāye B °kshyaparicariye | ye te°. — 14. BM °sharavarapurushasa° B °ta ya°. — 15. BM yathā ca tva° M °sarva pra° BM °paçcād anye°.

16. BM °sarvaṁ pra° B °thamaṁ dharmaṁ de° BM °neya a°. — 17. B alpacchaḥ M alpecche santushṭo itaretareṇa pi° B °itaretarena pā° M °kena jāyanto B °nto pra°. — 18. M °sukhamukhāh spṛ° BM °manu lā° B °yeyaṁ pra°. — 19. BM °pūtharighaṭṭi- (M °ghaṭṭitāsu parvatāna(B °rvatāna |) tatra°. — 20. B °kshepaye bha° BM °ṇā ca°

सत्कृत असत्कृता वा आयुर्विज्ञाने उपगता च ।
कस्य जनेति प्रीतिर्धरविरत्यसमे मृतशरीरे ॥

आज्ञातकौण्डिन्यस्य जातकं समाप्तं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ भगवता आत्मपरित्यागानि कृत्वा पुत्रपरित्यागानि कृत्वा दारापरित्यागानि कृत्वा अर्थपरित्यागानि कृत्वा राज्यपरित्यागानि च कृत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा आयुष्मानाज्ञातकौण्डिन्यः महता अर्थेन संयोजितः ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षव एतरहिमेव मया एष आज्ञातकौण्डिन्यो महता अर्थेन संयोजितो । अन्यदापि एषो मया आत्मत्यागं कृत्वा महता अर्थेन संयोजितः ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं अतीतमध्वाने कोशलराजा अभूषि कृतपुण्यो महेशाख्यो महाबलो महाकोशो महावाहनो । तस्य च राज्यं ऋद्धं अभूषि स्फीतो च क्षेमो च सुभिक्षो च आकीर्णजनमनुष्यो च सुखितमनुष्यो च प्रशान्तदण्डडिम्बडमरः सुनिगृहीततस्करो व्यवहारसंपन्नो धर्मेण परिपालियन्तो । तस्य च राज्ञो देशे देशे कल्याणकीर्तिशब्दश्लोको दायकदानपतिसत्कृतः परानुग्रहप्रवृत्तो परलोकदर्शी ॥ तस्य धार्मिको ति कृत्वा अपरलोकदर्शी काशिराजा तस्य तं कोशलराज्यं अतिकामितुकामो चतुरंगं बलकायं संनाहयित्वा हस्तिकायमश्वकायं रथकायं पत्तिकायं तं कोशलविषयं आगतो ॥ तस्य कोशलराजस्य अमात्येहि भटबलाग्रेण च काशि-

1. B satkṛitamasakṛitā vā 3* M satkṛitam asatkṛitā vā 3* BM *jñāna upagatā(M *gato) ca ka*. — 2. M *netri pritim dharmayim raja* B *pritim dharmapra*. — 3. M iti çrimaha- … — 4*. B *gasta vasinavadāna ājñā*. — 5*. M atha bhikshur bhaga* B *nsuḥ bha*. — 5*. B *trāparityāgāni ca kṛitvā dāraparityāgāni ca kṛitvā arthaparityāgāni ca kṛitvā rā- jya* *tarā saṃmya* *yushmatān ājñā* *ṇḍinyo ma*. — 7*. M *kshava etarahim evaṃ mayā* B *etarahiṃ ca* BM *ji- 7*. M *vānām āha | . — 8. M *jito || . — 9*. BM bhikshu ā*. — 9*. BM *va bhā*.
11. M *evaṃ bhikshavo ati *çalo nāma rājā* BM *no ta*. — 12. M *ṛiddhaṃ sphiṭaṃ ṛiddhaṃ ca kshe * bhiko ca akīrṇajanamanushyo bahujanamanushyā ca sukhitajanamanushyo ca pra* B *rṇajanamanushyo ca sukhitamanushyo ca pra * ṇḍaḍamarah* M *mbaḍamara sunigṛi * skara vya* B *hāraaṃsampanno dha* M *ya ca pa* BM *pāra- yanto ta*. — 15. M *jño deça deça deça kalyā * kīrto parā* BM *çī ta*. — 16. M *rmi- keti kṛi* BM *lokadarça kāçi * krāmatukāmo(M *mah) caturaṃgabala(B *raṃgabalam)- kāyaṃ saṃnah M *sannāhayi* B *gato ta*.
18. BM *bhaṭabala* M *grega ca kāçirājā bha* B *skāçya(?)ma pañca sarva* M *patha- yām ba* BM *gra ubhinno sa*.

राज्ञो भग्नो एकांशेन पलानो सर्वो बलाग्रो भिन्नो ॥ सो अपरकालेन भूयो चतुरंगेन बलकायेन आगतो पुनरपि भग्नो गतो । एवं सो काशिराजा पुनर्पुनश्चतुरंगेन बलकायेन तं कोशलविषयं आगच्छति ॥ तत्र बहूनि प्राणिसहस्राणि उभयतो अन्यमन्यस्य असिशरशक्तितोमराणि काये उपनि[376a]पातेन्ता अनयव्यसनमापद्यन्ति ॥ तस्य कोशलराज्ञो धार्मिकस्य सकृपस्य परलोकदर्शिस्य तानि प्राणसहस्राणि अनयव्यसनमापद्यन्तानि दृष्ट्वा चित्तस्य संवेगमुत्पन्नं अधिगतं राज्यं राज्यलोभेन जननिधनं इमं एवरूपं अधर्मं कियति ॥ सो संविग्नो तं राज्यं उज्झित्वा एक अद्वितीयो अज्ञातवेशेन दक्षिणापथं गच्छति तत्र येन केनचिद् व्यवहारेण आत्मनो वृत्तिं कल्पयिष्यामि ॥

सो दानि गच्छन्तो अध्वानक्लान्तो वातातपसंतप्तो न्यग्रोधस्य हेष्ठा शीतलायां छायायां विश्रमन्तो आसति अपरो च समुद्रयात्रिको सार्थवाहो विपन्नयानपात्रो सर्वेण अर्थेन समुद्रे विनष्टेन दक्षिणातो समुद्रातो कोशलं आगच्छति ॥ शृणोति कोशलराजा धार्मिको सकृपो च परानुग्रहप्रवृत्तो च बहूनि प्राणसहस्राणि पतन्तानि धनकोषानभ्युद्धरति अर्थमात्राये परिग्रहं करोति इति सो मे अर्थमात्रं दास्यति येन पुनर्व्यवहारं करिष्यामि आत्मानं च पतितं उद्धरिष्यामि ॥ सो दानि तं कोशलराजं आशां कृत्वा दक्षिणापथातो अनुपूर्वेण कोशलराज्ञो विषयमनुप्राप्तः ॥ सो तहिं न्यग्रोधे कोशलराज्ञो सकाशमागतो ॥ राजा तं सार्थवाहं पृच्छति । धर्मभ्राते मा श्रान्तो सि क्लान्तो आसि विश्रम इमा शीतला न्यग्रोधच्छाया त्वं आध्याक्रान्तो ॥ सो दानि आह ॥ धर्मभ्राता सुखन्ते भवतु गमिष्यामीति ॥ राजा दानि आह ॥ धर्मभ्राता ते कहिं त्वरितं गमनप्रयोजनं यं नेच्छसि विश्रमितुं पि ॥ सो दानि आह ॥ अहं भद्रमुख अमुकातो अधिष्ठा-

1. B °paro kāle° M °parakālo na bhūyaḥ catu° guo gataḥ | B °guo gato ca° — 2. M °turaṅgena ba° B °guna varakā ° ahayo ā° M °ahayam āga°. — 3. BM °nipāte tām a° B °dyanti ta°. — 5. B °larājñā dharmi° M °darçi ca tāni prā ° vyasanam āpadyanti tāni dṛ° B °namā 'dhigantam rājyam° M °dhigantu rājyam ° janaṃnidhanam imam° B °janaṃnidhanam imam° M °evadūrūpam°.

7. M so vignam tam° B °ekā advitīyām ajñātaveçena da° M °tīyo ajñā ° cchanti tatra° B °cchati | tatra° M °kecid vya ° lpayati kariṣhyāmi | . — 10. M °ni gacchanto adhyākilātā vātā° B °lāntā vātā° M °haṣṭo çī° BM °nto āsati aparo ca samudra° M °kṣhiṇāto ko°.

12. M °rmiko sakṛ° BM °paramānu° B °kokānābhyuddharati ardhamātrā° M °bhyuddharati arthamātraye parigra ° rotīti | so me° BM °rthamātrām dā° M °ṣyati ye°. — 16. M °jam āçām kṛ°.

17¹. M °pradho koçalarājasakā° B °sakāçamāga ā°. — 17². B °ti dha°. — 18. M °çrānto vāsi klā ° çramaṇa imāni çī° B °imām çītalām nya° M °cchāyām tvam°. — 19². BM °bhrātā te su°. — 20². B °nam | yan ne° M °nam yam neccha°.

21². B °ho mudrayātriko so | a° M °drajātiko.

जातो सार्थवाहो समुद्रयात्रिको । सो अहन्तातो स्वकातो अधिष्ठानातो प्रभूतेनार्थेन नानाप्रकारं पण्यमादाय समुद्रपत्तनेषु युक्तेन यानपात्रेण महान्तं समुद्रमोतीर्णो । तत्र मे महासमुद्रे तं यानपात्रं अर्थसरितं विपन्नं कलेवराहं समुद्रातो जीवन्तो प्रत्युत्तीर्णो शरीरमात्रेण । सो हं गच्छामि कोशलराज्ञो सकाशं अर्थमात्रा अर्थाये येन पुनः व्यवहारं करेयं पतितं चात्मानं उद्धरेयं । एताये आर्थाये एवं दूरतो त्वरन्तो आगतो ॥

सो दानि कोशलराजा तस्य सार्थवाहस्य वचनं श्रुत्वा प्रारोदीदश्रूणि च प्रवर्तेति ॥ सार्थवाहो तं आह ॥ भद्रमुख किं रोदसि ॥ राजा आ[376ᵇ]ह ॥ रोदामि यं त्वं विपन्नयानपात्रो आशाभूतो दूरतो मम उद्दिश्य आगतो कोशलराजा मम अर्थमात्राये संग्रहं करिष्यति येन पुनर्व्यवहारं च करिष्यामि पतितं चात्मानमुद्धरिष्यामि । मम च तं राज्यं काशिराज्ञा आक्रान्तं शरीरमात्रेण दक्षिणापथं प्रयातो येन केनचिद्व्यवहारेण आत्मनो वृत्तिं कल्पयिष्यामि । एवं रोदामि यत्त्वं मम शब्देन एवं दूरं आगतो इमा च मम ऋद्धा विपत्ती राज्यतो च परिहीणो ॥ सो दानि सार्थवाहो तं कोशलराजानं गाथाये अध्यभाषे ॥

तव प्रसादेन हि आशपूर
दूरतो श्रुत्वा इह आगतो स्मि ।
मनोरथाशापरिवृंहिता मे
आशा निराशा कृत दर्शनेन ॥

राजा आह ॥

मनोरथशतान अहं प्रदाता
सदेवमनुजे महयो न मे स्मि ।

1. B so aham ta° M °ahaṃ tato sva° B °adhiṣṭhānāto abhū° BM °ṇa mahantena samudraṃ o(M °drena u)tīrṇṇa(M °ṇṇo |) tatra°. — 3. BM °treṇa so°. — 4. M °ṣya arthāya | yena punar vyavahā° B °ddhareye |. — 5. M °āṣṭe a° B °dūrato aham tva° M °dūrato ahaṃ tvaritam āgataḥ.

7. BM °d aśrūṇi° B °pravartiāte | M °pravartitato. — 8. B bhadramukha kiṃ° M bhadrambhadra kiṃ°. — 9. B °dayāmi yaḥ tvaṃ° M °dayāmi yas tvaṃ vipannayānapā° BM °gato | ko° M °palarājā arthamātrāye mama saṃ° BM °haṃ kariṣyati | ye° M °raṃ ca kariṣyati | patitaṃ cātmānam u°.

11. M °kecid vya°. — 12. M evaṃ vādāmi ye tvaṃ mama śa° dūram āgato imāṃ ca° B °gato | imāṃ ca° M °vipatti rājyasmiṃ pari° B °ṣito so°. — 15. BM tatra prasādena bhatyāgapūra(M °pūla) dū° °ihāga° M °to asmi.

17. B °thāśā °M °thāśāparivṛṃ° B °hitā ā° M °hitā āsā nirāsā kṛ°. — 20. BM ahaṃ manoratha(B °thā)śatānāṃ a° dātā loke sade°.

प्राणां त्यजिष्यं तव कारणाय
मा मे प्रयासो वितथो भवेया ॥

सो दानि राजा तं सार्थवाहं निराशं मूर्छित्वा भूम्यां पतितं समाश्वासयति त्वं दूरतो ममाशाभूतो उद्दिश्य इहागतो अहं तव तथा करिष्यामि यथा तव निष्फलं आगमनं न भविष्यति । तव कारणेनात्मानं परित्यजिष्यामि ॥ मम पश्चाद्बाहं बंधित्वा काशिराज्ञो उपनामेहि । ततो ते काशिराजा तुष्टो प्रभूतं अर्थं दास्यति । कामं अहं आत्मानं परित्यजामि मा पुनस्तव निष्फला ममोद्दिश्य आशा भवतु ॥ सो दानि सार्थवाहो आह ॥

न उत्सहामि पुरुषर्षभस्य प्रवर्तुं पापं धनकारणार्थं ।
यथाश्रयो तादृशं दर्शयन्ते सुदुष्करं क्रियति लोकपण्डित ॥

राजा आह ॥

किं जीवितफलं तेषां येषां लोके यशो न महाभगो ।
अर्थार्थी न उपगतो भग्नप्रणयो निवर्तेय ॥
कामं शत्रुभिर्बंधिष्यं सुदुष्करं
कामं शत्रुश्छेत्स्यति मह्य गात्रं ।
कामं हि प्राप्स्यं वेदनामतितीव्रां
दुःखं सहिष्यं मा च ते स्यान्निराशा ॥

सो च काशिराजा कोशलराज्ञो जीवितेन नन्दति प्रत्यहमेवं घोषयति यः कोशलराज्ञो शीर्षमानयति तस्य महान्तं दानं ददामीति ॥ यावत्तेन कोशलराजा

1. M °khaṇḍya ° pramāṅgo vi° B °pramāṅgo vi°. — 3. M °jā taṁ sārthavāhaṁ nirmūrchi° BM °çvāsayati | tvaṁ° M °dūrato mamaçobhā ° çya samāgato ihāgato ahaṁ° B °hāgato | ahaṁ tatra kathā kari ° nishphalaṁ | 4° M °nishphalaṁ āgamanaṁ iha° B °naṁ na karishyāmi ta°. — 5°. M °haṁ bandhitvā°.

6. M tatas te kā ° bhūtam arthaṁ°. — 7. M kāmam ahaṁ° BM °nishphalā | mamoddi-(M °modi)çya āçā(B °aço) bha°. — 9. M °çya pravarttituṁ pā° BM °dhanakaraṇārthaṁ (M °rtha) ya°. — 10. BM °çravā tā° M °n te dushka° B °raṁ krīya° BM °ṇḍitaḥ ||.

12. B °phalan teshāṁ yeshāṁ loke ça° M °loke çava na° BM °hābhga(B °ga |). — 13. BM arthārthi na upagataṁ bhagnapraṇa(M °praçaḥ)yaṁ nivarttati | . — 14. BM kāmaṁ çatrubhir ba(M °trūhi ba)dhishyaṁ sudu ° çatruṁ(M °trūṁ) chhetsyati mama gā°.

16. B °prāpnuṁ vedanām iti tī° M °danāṁ iti | tī° B °mā ca tasyāṁ nirāçā sa° M °nirāçā. — 18. M sā ca kā ° tyulaṁ caivaṁ ghoshayati | yo koçalarājā çī° B °yaḥ koçalarājñā çīshaṁ ānayati | tasya ° ntaṁ dāyaṁ da° M °naṁ dāmīti || B °mīti yā°. — 19. M °rājñā u°.

पुनर्पुनरुच्यमानेन स कोशलराजा सार्थवाहेन पश्चाद्बाहुबन्धनं कृत्वा काशिराज्ञो उपनामितं ॥

काशिराजा आह ॥ अहो अयं राजा शूरश्च कृतयोग्यश्च कथं त्वया बध्वा आनीतः ॥ यावत्तेन [377^a] सर्वमात्मनः आगमनकारणं कथितं काशिराजा च विस्मयजातः आह ॥ न युक्तमस्माकं एवं धार्मिकस्य राज्ञो राज्यमपहर्तुमिति । पुनरपि कोशलराजानं स्वके राज्ये अभिषिंचिय काशिराजा गतः । यावत्तेन कोशलराज्ञा सार्थवाहस्य महान्तं धनस्कंधं दत्तमिति ॥

स्यात्खलु पुनः भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स कोशलराजा । नान्यस्तदा ऽहं स भिक्षवस्तदा कोशलराजा अभूषि ॥ नान्यो द्रष्टव्यः आज्ञातकौण्डिन्यः तदा सार्थवाहो अभूषि ॥ तदापि मया आत्मपरित्यागं कृत्वा एषो महता अर्थेन संयोजितः एतरहिं पि मया बहूनि दुःखपरित्यागशतानि परित्यजित्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा महतार्थेन संयोजितः ॥

समाप्तं आज्ञातकौण्डिन्यस्य जातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु: ॥ भगवता पंच भद्रवर्गीया अन्यतीर्थिकसंश्रिता दारुणेन दृष्टिघोषेन उह्यमाना ततो दृष्टिगतेषु विनिवर्तयित्वा भयभैरवातो संसारसागरातो उद्धरित्वा क्षेमस्थले शिवे शमे अभये निर्वाणे प्रतिष्ठापिता: ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिमेव पंचका भद्रवर्गिका मया संसारसागरातो तारिता अन्यदापि मया एते महासमुद्रातो भग्नयानपात्रा अनेका अत्राणा अशरणा अपरायणा: कृच्छ्रप्राप्ता व्यसनमापन्ना आत्मपरित्यागं कृत्वा महासमुद्रातो स्वस्तिना प्रतिष्ठापिता: ॥ भिक्षू आहंसु: ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

3^b. M ayaṁ aho rājā° BM °baddhvā â° M °nîta |. — 5. M °sarva âtmanas â° B °tataḥ kâçi° smayataḥ | âha na°.

6^b. M °koçalarājaṁ svake rājye bhi°. — 6^b. M ³yāvattena ko° skandhaṁ da°. — 8^b. M °te bhikshavaḥ punar yushmâkaṁ eva° rājño nâ°. — 9^b. M nânyas tadâ ko°. — 9. M °kauṇḍinyo tadâ âtha° bhâshiḥ |. — 10. M °âtmatyâgaṁ kṛtvâ esho mahatâ ar° thena saṁyojitâ | etarahiṁ° B °hâni duḥkhaparityâ° M °tyāgâni ca° BM °rāṁ saṁmyu° M °rthena saṁyojitâ |.

13. M iti çrîmahâvastuavadâne koçalarājño jâtakaṁ samâptaṁ |. — 14^b. M atha bhikshur bhaga°. — 14^b. BM °pañca bhadravargî B °rgîyâ° dâruṇe dṛishṭio° M °vu çyamâ° B °hyamâvâ tato dṛi° BM °shṭigatesho° M °yitvâ bhayaṁbhai° B °sthale çive çame a° M °çiva a° pitâ |.

16. M °kshavo etarahiṁm evaṁ paṁ° B °hiṁ mama eva paṁ° saṁsârasâgarâto anya° M °dâpi mayâ evaṁ mahâsamudrâto bhagna° pan° kṛicchra° pratishṭhâpitâ |. — 20^b. M °hamsur anya°. — 20^b. B °gavâṁ | M °gavâ |. — 20^b. BM °kshavaḥ bhâ°

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने जम्बुद्वीपे वाणिजका धनहेतुना यानपात्रेण महासमुद्रमवतीर्णास्तेषां तं यानपात्रं मकरेण मत्स्यजातेन भिन्नं तहिं तहिं ये केषिद्वाणिजका . . . . बाहाहि प्लवन्ति सार्थवाहेनापि किंचित्पूर्वं प्रतिपन्नं सो पि बाहाहि समुद्रे प्लवति ॥ तस्य दानि सार्थवाहस्य समीपे पंच वाणिजका बाहाहि सार्थवाहेन सार्धं महासमुद्रे प्लवन्ति ॥ सार्थवाहस्यैतदभूषि ॥ नास्माभिः शक्यं बाहाहि इमं महासमुद्रं तरितुं इहास्माभिः सर्वेहि मरितव्यं श्रुतं च मे महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं रात्रिं न प्रतिवसति । यं नूनाहं देहपरित्यागं कृत्वा इमां पंच वाणिजां इतो महा[377^b]समुद्रातो स्वस्तिना स्वस्तिं प्रापयेयं ॥ सार्थवाहस्य च शस्त्रं च हस्तगतं आसी । सो तेषां पंचानां वाणिजकानां आह ॥ मम सर्वे लगथ अहं वो स्वस्तिना महासमुद्रातो स्थले प्रतिष्ठापयिष्यामि ॥ ते दानि तत्र उदके अप्रतिष्ठे अनालम्बे सर्वे पंचका वाणिजकाः सार्थवाहस्य लग्ना ततो सार्थवाहेन शस्त्रेण स्वकण्ठं विकर्तितं न महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं रात्रिं प्रतिवसति ॥ अथ खलु भिक्षवो क्षिप्रमेव महासमुद्रेण तं कुणपं स्थले वाहापितं ॥ ते दानि सर्वे पंच वाणिजकाः सागरवेगेन कुणपेन सार्धं स्थले क्षिप्ता । इयं च महापृथिवी वर्तिरिव संप्रचलिता महंतो च भूतानां निनादो अभूषि । देवा नागा यक्षा असुरा महासमुद्रे किमिदं ति उदीरिंसुः ॥ महासमुद्रदेवता आह ॥ एषो बोधिसत्वो वाणिजकेहि सार्धं यानपात्रेण महासमुद्रमवतीर्णः तेषां तं यानपात्रं मकरेण मत्स्यजातेन भिन्नं येहि च वाणिजकेहि पूर्वं प्रतिपन्नं ते बोधिसत्वेनात्मपरित्यागेन महासमुद्रातो स्थले प्रापिता ।

1. M °ṇa vāṇijakā dha° tīrṇṇa teṣāṁ° B °ahāṁ taṁ yānaputra makara° M °nnaṁ tahiṁ ye° BM °vāṇijā te(B °jā ka)hi pūrvagṛhītakāṣṭi ujñā(B °jñātā) vā apūrvā(B °rvo) bāhāhi plavanti(M °nti) sārtha° M °dre plavanti | . — 4. B °ni sārthavāhasya° M °bāhāhi sārddhaṁ sārthavāhena mahāsa° BM °plavanti sārtha°. — 5. B °bāhāhi nāsmā°.

6. B °iha °smābhiḥ bhavitavyaṁ śru° M °smābhis sarve bhavitavyaṁ | śrutaṁ ° mudre mṛtakūṇapeṇa sārddha rā° B °mṛtakūṇa ° triṁ nayati va°. — 7. M °ṣharaṁ prā°. — 9^a. M °sya ca śastrakaṁ hastagataṁ āsi | B °śastrāṁ hastagataṁ āsī so°. — 9^b. M °jakāṁ ā°. — 10. M °sarvaṁ lagna°.

11. B °ṣṭhe | anā° M °pañca vāṇijakā sārthavāhasya° B °kaṁ vivartti° M °mudrāto mṛ° paṇa sārddha rā°. — 13. M °ha kahi ° B °mudro taṁ° M °mudre taṁ°. — 14. B dāni ° garo vegena ku° M °garā ve ° paṇa sārddhaṁ talaṁ kahiptā || B °rddhaṁ talaṁ kahi°. — 15. M °bhūtāṁ ° pracalitāḥ mahanto ca°.

16^a. BM °nāga yakṣā° M °m idaṁ ti u° B °udīritaḥ || . — 17. M °sārddha yānapātre° BM °bhinnaṁ te(M °nnaṁ tehi ca vāṇijakehi ca pūrve pratipannā yehi(M °pannehi ca) vāṇijakehi pūrvā na(B °pa) pratipannā te ba° M °dhisatvānātma ° pitāḥ mayā°.

मयं प्रमत्तविहारा येहि न समन्वाहृतं एवं दुष्करकारका बोधिसत्वा सर्वसत्वानां अनुग्रहप्रवृत्ता ॥

भूतपूर्वमतीतं बोधाय चरन्तो वाहिप्रवरो ।
ओतीर्णो लवणजलं तिमिमकरनिषेवितं रत्नां ॥
अथ मत्स्येन मकरेण भग्नं पात्रं जले समुद्रस्मिं ।
सो वाणिजो विमार्दो परिभ्रमति सागरे धीरो ॥
अत्राणां अनभिसरां दुःखार्दितां वाणिजां विदित्वान ।
संचिन्तयति उपायं कथं दुःखितां सुखये सत्वा ॥
तस्यापि परिवितर्को श्रुतं मया सागरो मृतकुणपेन ।
न संवसति लवणसलिलो तिमिमकरनिषेवितो रजनी ॥
त्यजेयमात्मानं मा वाणिजका सागरे विनश्यन्ते ।
इति दृढमतिस्य बुद्धी चित्तचरितपारमिगतस्य ॥
या एष महात्मवता . . . . हितैषी सर्वसत्वेषु ।
समुपचिता दीर्घरात्रं सास्य भवते चित्तसंतानं ॥
सो अवच वाणिजजनं आत्मं त्यक्ष्यामि छिन्नथ ममाङ्गे ।
न हि लवणसलिलदेवता धारेति रजनी मृतशरीरं ॥
तीक्ष्णं गृहेत्व शस्त्रं निवर्तये आत्मनो . . . शरीरं ।
छिन्नं समु[378a]द्रतीरं वाणिजका सर्वे उपनीता ॥
अतिप्रचलिता गिरिधरा समसरनिलसा सशैलवनषण्डा ।

1. BM mayā pra° rā yena sa° B °matakhyā° ādi agra° M °vṛttāḥ |. — 3. B °pūrvaṃ atī° M °carantaṃ vāhānāṃ pra° B °vādinaṃ pravaro o°. — 4. B °taṃ ratnāṃ |. — 5. BM atha makareṇa matsyajātena bhagnaṃ (M °gna) yānapātre jale° M °mudramāṇāṃ mo° B °drasmiṃ so°.

6. BM samudra(M °dre)maṇā sa(M °ma) vāṇija bhrārtha(M °rtha pārijala °garaṃ dhī°. — 7. BM °trāṇāṃ a° tāṃ vaṇijāṃ viditvā saṃ°. — 8. BM °kathaṃ hi du° sukhāpaye satvā(M °tvāṃ) ta°. — 9. BM °yā kila sāgaro mṛtaka(B °ro | mṛtakāṇapeṇa sārddhaṃ na°. — 10. BM °vasati | lavaṇa(M °ṇapa)lila ti° janīyaṃ |.

11. B yaṃ nūnāhaṃ tyajamanaṃ ātmā° M yan nūnāhaṃ tyajemam ātmā°. M a de plus une interversion et place, ici, après ātmānaṃ, les mots tyajeham ātmā, etc. (l. 15) jusqu'à chatraṃ nivartaye (l. 17). — 12. B °buddhi ci° M °ddhir citta°. — 13. BM ye a° rasya hite° sha sa°. — 14. B °rghaṃ ... M °... — 15. M so vaca° B °naṃ | ātmānaṃ tya° M °gaṃ | ātmano° (l. 17, cf. 11) BM °āgo ma°.

16. BM °jani mṛ° raṃ ti°. — 17. B tīkṣṇaṃ gahetva çastra ni° M tīkṣṇaṃ gṛhītva çastraṃ nivartiye | mā vā° BM °tmā° no nivartiye çarīraṃ hi°. — 18. BM °ra samapanītā a°. — 19. BM °calā(M °ritā garvitā° M °sāgaraṃ° BM °ṣaṇḍa(B °ṇḍā) sāgara°.

सागरं सद्दानवपुरा ससुजगभवना च संक्षुभिता ॥
किमिदं ति जनो पर्वतवनदेवता भुजंगा कथयेन्सु: ।
. . . . . प्रतिभणी लवणसलिलदेवता दुःखिता ॥
एषो महासत्त्वसारो बोधाय चरन्तो वादिप्रवरो ।
उत्तीर्णो लवणसलिलं समेदं न विदितं प्रमत्ताये ॥
सो भिन्नयानपात्रो परिपूरति सागरे नरप्रवरो ।
आत्मं प्रियं परित्यजि परजनपरिमोचनार्थाय ॥
तस्यैवं अनुभावा प्रचलिता वसुंधरा ससागरमेरु ।
गुह्यक सद्दानवपुरा ससुजगभवना च संक्षुभिता ॥
कथं नाम सर्वसत्वा शक्या प्रतिकर्तुं सत्त्वसाराणां ।
बोधाय चरन्तानां प्राज्ञेव सर्वज्ञभूतानां ॥
यत्तु जिनशासनस्मिं प्रतिपन्नो भवति सर्वभावेन ।
एतावता प्रतिकृतं भवति हि महासत्त्वसारस्य ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन सार्थवाहो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः अहं स भिक्षवः सार्थवाहो अभूषि ॥ अन्ये ते पंच वाणिजकाः । एते ते पंचका भद्रवर्गिका तदापि ते एते मया आत्मपरित्यागं कृत्वा महासमुद्रातो स्वस्तिना स्थले प्रतिष्ठापिता एतरहिं पि मया आत्मपरित्यागं कृत्वा संसारातो तारिता निर्वाणे प्रतिष्ठापिताः ॥

समाप्तं पञ्चकानां भद्रवर्गिकाणां जातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु: ॥ भगवता सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥

1. BM °dânavapu(M °pû)raṁ sabhu ° nâgen saṁkshubhi(M °kshusi)tâ ki°. — 2. M °m idam ti ja° BM °bhujagâ° M °yetsuḥ pra° B °yetsuḥ | pra°. — 3. BM °khitâ e°. — 4. BM saha gajasatva ° vâdinâṁ(M °naṁ [) pravaro u°. — 5. M °gaçalilaṁ same°.
6. M °pûrayati° BM °garaṁ naravaro | . — 7. B °janamocanârthâbhiya | . — 8. M tasyaisha manubhâvo pracarita vasundharâ° B °syaiva marubhâvo pra ° sâgaraṁ meru gu°. — 9. B °dânavanapuraṁ sa° M °dânavapûraṁ sa° BM °nâç ca saṁ° M °bhitâḥ | . — 10. BM °vamatvâ pratikartuṁ çakitâ satva(M °ktâḥ satvâ)sârâṇâṁ(M °nâṁ) bo°.
11. B °calantânâṁ prâjñe ca sarvabhû° BM °nâṁ ya°. — 12. M °çâsanasmiṁ° BM °ti | sa° B °vena e°. — 13. M etâṁ ca prakṛi° B °ti ‖ hi°. — 14^a^. M °kshavaḥ yu° B °shmâkam asyâ° B °shi nai°. — 15^a^. B naivaṁ°. — 15^b^. M °kshavo sâ°.
16^a^. BM °sthale pratishṭhâpitâ | e° M °shṭhâpitâ | . — 19. M iti çrimahâvastuavadâne pañcakâ bha ° kaṁ samâptaṁ ‖ . — 20^a^. M bhikshu bha°. — 20^b^. B °dhammaṁ de° M °dharma de°.

भगवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिं एव अन्यदापि मया भिक्षवो सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वाने नगरे वाराणसीये काशिजनपदे कलभो नाम राजा राज्यं कारयति रौद्रो निष्कृपो साहसिको ॥ सो दानि अन्तःपुरे उद्यानभूमिं निर्धाविते अन्तःपुरिकाहि सार्धं पुष्करिण्यां उदकक्रीडां क्रीडति ॥ उत्पलपदुमपुण्डरीकसौगन्धिकानि भंजित्वा क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारेत्वा अन्तःपुरेण सार्धं रतिक्लान्तो ॥ ओसुप्तेन राज्ञा [378b] अन्तःपुरो तां उद्यानभूमिं प्रविचीर्णो ॥ क्षान्तिवादो ऋषि उत्तरकुरुद्वीपातो ऋद्धीये आगत्वा तहिं उद्यानभूमीयं आसति ॥ सो दानि अन्तःपुरिकाहि तहिं उद्यानभूमियं पर्यटन्तीहि दृष्टो ॥ ता दानि ऋषिं महाभागं दृष्ट्वा प्रसन्नचित्ता पर्युपासन्ति भगवं देशेहि नो धर्मं ॥ सो दानि ऋषी तासामन्तःपुरिकानां धर्मं देशयति । दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां कामेषु भयं ओकारं संक्लेशं नैष्क्रम्यानुशंसा-व्यवदानं संप्रकाशयति । इष्ट कुशलां कर्मपथां सुखोदयां बोधिं देवमनुष्याणां शुक्लां सुखविपाकां तासां ऋषिप्रवरो प्रकाशयति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका एकाग्रचित्ता ऋषिं पर्युपासन्ति ॥ राजा च प्रतिविबुद्धो अन्तःपुरं न पश्यति । सो दानि कुपितो असिं निष्कोशं कृत्वा अन्तःपुरं पदेन अन्वेषति । पश्यति च तायो अन्तःपुरिकायो ऋषिं अग्रतो कृत्वा निषण्णा ॥

सो दानि तमृषिं दृष्ट्वा भूयो अतिरिव कुपितो एतेन मम सर्वमन्तःपुरं हृतं । सो दानि कुपितो प्रदुष्टचित्तो तमृषिं पृच्छति । को त्वं ॥ ऋषि आह ॥ क्षा-

1. M na bhikṣavo etarahiṃ evaṃ | anya° B °kāṃ evaṃ a° M °kabhavaḥ sa°. — 2. M bhikṣu āhaṃsuḥ B °suḥ a°. — 3. M °kṣavaḥ. — 4. M °kalavo nā° [illegible] — 5. M °bhū° [illegible] BM °ro kāçijanapade vārāṇasīye karo B °ye kāṇ [illegible] B °hasiko |. — 5. M °bhūmi ni° BM °vite antaḥ° M °sārdha u° BM °dakaṃ krīḍāṃ krīḍati | (M °danti).

6. M utpaṇḍaṃ° B °bhañjento krī° M °bhañjitvā krī° ramitvā a° B °tikrānto o° M °klāntā o°. — 8. B °ro tāṃ u° M °ro tam udyā° pravicīrṇo B °rṇo kṣāṃ°. — 9. M °ddhiyena āgatā tahiṃ udyānabhūmiyaṃ°. — 10. B sā dā° M °bhūmiyaṃ° BM °yantihi° B °dṛṣṭvā | M °dṛṣṭvā |.

11. B °pāsanti bhagavaṃ de° M °gavaṃ deśe° BM °hi yo dha°. — 12¹. M °[illegible] ° B °pi dharma de°. — 12². M dānakathāṃ svargakathāṃ çīlakathāṃ puṇyakathāṃ pu° B °pākakathāṃ kāyeṣu° BM °okāram°. — 14. M °khodayaṃ bo° BM °khavipākāṃ tā°. — 15. B ta dā° M °citto ṛ° BM °pāsanti |°.

16. B °ram paçyati | M °çyasi |. — 17¹. M sa dā° BM °asiṃ niṣkoçaṃ M °ṣkoçaṃ° M °tvā aññatah°. — 17². B °ā ca tavo antaḥ° M °rikāyo taṃ ṛṣiṃ agrato°. — 19. M sa dāni tadṛṣiṃ ṛṣi°. — 20¹. B °cittā ta° BM °ti ko°. — 20². M ṛṣir āha |. — 20³. M °vādinaṃ nandanto | B °vādinaṃ nandantā |.

न्तिवादी ति नन्दतां ॥ सो दानि भूयस्या मात्रया दुष्टो आह ॥ यदि क्षान्तिवादी प्रसामेहि अंगुलिं ॥ ऋषिणा अंगुली प्रसारिता ॥ राजा असिपत्रेण ऋषिस्य सा अंगुलि छिन्ना ततो यथा माताये पुत्रप्रेमेण स्तनेषु क्षीरं प्रवहेय एवं तस्य ऋषिस्य ततो अंगुलितो क्षीरं प्रवहति ॥ तत्र सत्यमैत्रचित्तस्य तेन तस्य एकमेकाये हस्ताये सर्वपंचाङ्गुलीयो छिन्नायो सर्वतो च क्षीरं स्रवति ॥ राजा भूयो पृच्छति ॥ किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी ति नन्दतां ॥ तेन तस्य ऋषिस्य हस्तो छिन्नो ततो पि क्षीरं स्रवति ॥ राजा ऋषिं पृच्छति ॥ किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी ति नन्दतां ॥ तस्य दानि एवमेव द्वितीयो पि हस्तो छिन्नो अंगुलीतो उपादाय यावत्कफोणिको छिन्नो ततो पि सर्वतो क्षीरं स्रवति छिन्नछिन्नेहि ॥ राजा पृच्छति । किंवादी [379a] भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी ति नन्दतां ॥ एवं पादा पि अंगुलीषु उपादाय यावज्जानुकपर्यन्ता छिन्ना ॥ राजा पृच्छति । किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी ति नन्दतां ॥ तस्य दानि एको कर्णो छिन्नो ततः छिन्नातो क्षीरं स्रवति ॥ राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवं ॥ ऋषिः क्षान्तिमेव व्याक-

1¹. BM °bhūmyā mā° B °āhā ya°. — 1². M °vādi prasāmehi aṃjaliṃ. — 2¹. M ṛṣiṇā aṅgulīnā pra°. — 2². B rājā asi° M rāja asipatreṇa ṛṣisya sā aṅguliṃ chi° sta° stanesu kṣīraṃ pravahe° BM °ya | e° M °ṣisya tato 'ṅgulito kṣī°. — 4. BM °kāye hastāto sarva(M °rve) paṃ° M °li cchinnāyo sarvatra ca kṣīraṃ prasra° B °raṃ sravati || .

6¹. BM kiṃvādi bhavān ṛṣi(M °vāṃ ṛṣi)ṣi°. — 6². B °kṣāntiyeva vyā° M °kṣāntivādiye yeva vyā° BM °ti kṣā°. — 6³. BM °vādino nāmaṃ nandatā(M °nta |) te°. — 7¹. B °ṛṣisya hastā cchinnā tato° BM °raṃ sravati || . — 8¹. B °vādi bha° BM °vān ṛṣi°. — 8². M °ti evaṃ vyā°. — 8³. BM °dināmaṃ na° M °ndatāṃ | B °ndantāṃ tena ṛṣisya varṇṇā cchinnā tato pi kṣīraṃ prasravanti || bhūyaḥ rājā pṛcchati || kiṃvādi bhavān ṛṣiḥ kṣāntim eva vyākaroti | kṣāntivādināmaṃ nandantāṃ tasya°. — 9. M bhūyo rājā pṛcchati ṛṣiṃ kiṃvādi bhavāṃ ṛṣiḥ kṣāntivādināmaṃ nandantāṃ || tasya karṇṇo cchinno tato pi kṣīraṃ prasravati | bhūyo rājā pṛcchati kivādi bhavāṃ ṛṣi kṣāntim evaṃ vyākaroti | kṣāntivādināmaṃ nandantāṃ tasyedāni evamm evaṃ dvitiye pi hasto° B °dāni | evam e° BM °aṅguli(M °li)to u° B °kphovita cchinno ta° M °kphovito pi cchinnā ta° raṃ prasravati cchinnehi cchinnehi || . — 10. B °cchati ṛṣi kiṃ°.

11¹. M °bhavān ṛṣiḥ kṣā° B °vāṃ ṛ°. — 11². M °ti evaṃ vyā° BM °ti kṣā°. — 11³. BM °vādināmaṃ na° M °ndantāṃ | . — 12. BM evaṃ pādāṃ pi aṅgu(M °aṅguli)° B °ya jāva° M °paryyantā cchinnā | . — 13¹. BM °ti kiṃ°. — 13². M °vādi bha° BM °vān ṛṣi°. — 13³. M °ntivādim eva°. — 13⁴. BM °vādināmaṃ nandantā(B °ntāṃ) | . — 14. BM °ni dvitiyo pi e° B °rṇṇo cchinnā tataḥ° M °rṇṇo cchinnāto kṣīraṃ prasra°. — 15¹. B °ti kiṃ°. — 15². M °bhagavān ṛṣi kṣā°. — 15³. M °ti evaṃ vyā° BM °ti kṣā°.

रोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ तेन तस्य द्वितीयो कर्णो छिन्नो ततो पि क्षीरं प्रस्रवति अप्रदुष्टचित्तस्य ॥ भूयो राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥ ऋषिः क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ तेन तस्य नासिका नासा छिन्ना ततो पि अप्रदुष्टस्य क्षीरं स्रवति ॥ भूयो राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां । यदि मे इमं शरीरं पटुशतं निक्षिपेसि पीलुशतं छित्वा प्रदुष्टचित्तो तदापि क्षान्तिं न विजहेयं ॥

ऋषिणा खण्डखण्डकृतेन देवनागयक्षा क्षुभिता भूता निनादमकरेन्सुः सत्वा च महाभयं उत्रासं जनयेन्सुः । सैनमजानपदा भूतानां महाभयं दृष्ट्वा निनादं नदन्तां श्रुत्वा ऋषिं प्रणिपतित्वा क्षमापेन्ति ॥

यो ते हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
तस्य कुप्य महाब्रह्मे मा नस्यतु इतरा प्रजाः ॥

ऋषि आह ॥

यो मे हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
तस्याप्यहं न कुप्यामि मा नैव इतरा प्रजाः ॥

देवनागयक्षगन्धर्वा आहन्सुः ॥ ऋषिं क्षान्तिवादिं उत्पीडेसि इमं कलभस्य राज्ञो राज्यं सराष्ट्रं सजनपदं अदीनतुं न लप्स्यति ।

उद्वसतु जनपदो स्फीतो राष्ट्रं विनश्यतु ।
ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमहिंसकं ॥

1a. B °vādīnaṁ nandatāṁ te° M °dī nadī nandantī | . — 1b. B °tasya lihā°. — 2a. BM °ti kiṁ°. — 2b. M °bhavān ṛṣhi kahā°. — 3a. M °m evaṁ vyā° B °ti kahā°. — 3b. M °vādīnaṁ nandantā B °dī nanī nandantāṁ | . — 3c. B °duṣṭhasya° M °rasī prasra°. — 4. B °ti kiṁ°. — 5a. M °bhavān ṛṣhi°. — 5b. M °m evaṁ vyā° B °ti kahā°. — 5c. B °ntinvādīnaṁ nandantā | M °vādīnaṁ nandatā | .

6. BM °raṁ yatra gate nikṣhipasi (M °pesi) pilupataṁ (B °tāṁ) echi° M °kṣhānti na°.

8. B ṛṣhiṇāṁ khaṇḍakhaṇḍaṁ kṛ° M °khaṇḍakhaṇḍaṁ kṛ° B °ninādakaro n° BM °ṛṣhiḥ sa° yataḥ | . — 9. B °daṁ dadantāṁ° M °daṁ dantāṁ yva° mitpati | . —

11. M yo te° sāṁ ca cchinnaṁ cchindanti | B °adanti | . — 12. M °ppati ma° prajā || . — 13. M ṛṣhir āha || .

16a. B °dhataṁ | . — 16b. BM ṛṣhi kahā° B °utpasana | ° M °uttamamaḥ imaṁ kalabha° B °sya rājñā rājyaṁ° BM °ṣhṭraṁ M °chāṁ jhaṭvā na°. — 18. BM °padā sphītaṁ vinaśyaṁ (B °rāṣhṭraṁ) vi° M °naśyatu B °syatu yā°. — 19. B °dhataḥ | kṣhāntiṁ mahiṁsakaṁ n° M °ntiṁ ahaṁ sarvaṁ.

उद्दह्यतु इमं नगरं कालवर्षं करोयतु ।
ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमदूषकं ॥
उद्दह्यतु अयं राजा सामात्यो सपरिषदो ।
ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमदूषकं ॥

निगमजनपदा तं भूतानां महासंक्षोभं दृष्ट्वा भीता ऋषिं प्रतिपद्य याचन्ति ॥

यो ते हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
तस्य कुप्य महाप्रज्ञे रक्षस्व इतरा प्रजाः ॥

ऋषि आह ॥

मा भायथ युष्माकं न किञ्चित्पीडा भविष्यति ।
यो मे हस्तां च पादां [379b] च कर्णनासां च छिन्दति ॥
तस्याप्यहं न कुप्यामि प्रागेव इतरा प्रजाः ।
राजा स्वयंकृतकर्मस्य विपाकमनुभविष्यति ॥

ऋषि देवनागयक्षगन्धर्वाणां आह ॥

काले न वर्षति देवो बीजा वुप्ता न रोहंति ।
तापदग्धा वातहता . . . . ॥
एवं खु अतीतस्मिं ऋषि क्षान्तीय दीपको ।
तं क्षान्तीये स्थितं सन्तं काशिराजा अघातये ॥
तस्य कर्मस्य पापस्य विपाको कटुको फलो ।
यं काशिराजा वेदेति निरयस्मिं समर्पितो ॥

1. M °ddahyantaṁ | 1° B °yatuṁ°. — 2. B ṛishi ya° M ṛishiḥ ya° BM °ṭhetsuḥ kshā° M °vādim adū°. — 3. B °riechado | . — 4. B °ṭhetsuḥ kshā° M °vādiṁ adū°. — 5. M °gamajānapadā° BM °shiṁ paṭi°.

7. B °itarā pra° M °itaro prajāḥ | rājā *et transpose les lignes 8-11 après la ligne 4.* — 8. M °āhaṁsuḥ | .

11. B °kuryyāmi prā° M °prāk prāg eva itarā prajā | evam abhū° (*l.* 16. *cf. l.* 7) B °itarā prajāḥ | . — 12. B °kṛitasya karma°. — 13. M °yakshā gandharvāṇāṁ āhaṁsuḥ | B °āhaṁsuḥ kā°. — 14. M kāle bhavishyati teshāṁ kāle na va° BM °rahati vijā- (M °ja) vuttā na ruhā(M °ha)nti. — 15. BM na ta dhaṭṭhārataḥ(M °tāṁ) hatā | .

16. M ṛi° (*l.* 9, *cf. l.* 11) BM °tthe B °tie)smiṁ tasmin ṛishi° M °kshāntiṁ yadiyaṭaḥ | B °dīpato | . — 18. M °imasya puru° B °la yaṁ°. — 19. M °kājirā° B °nirayaṁ sa° M °nirayaṁ ca pañcasu°.

एवं खु ऋषिणा . . . . क्षान्तिवादी ऋषी यथा ।
अंगेषु छिद्यमानेषु न सो कुप्यति कस्य चित् ॥

सो दाणि काशिराजा कलभो ऋषिणा दग्धो अवीचिस्मिं महानरके उपपन्नो ॥

हस्तिनापुरे अर्जुनो नाम राजा सो साधुरूपां विदित्वा प्रश्नं पृच्छति यो शक्यो चित्तमाराधयितुं सो लभिष्या जीवन्तो मुच्यति यो न शक्नोति राज्ञो अर्जुनस्य प्रश्नव्याकरणेन चित्तमाराधयितुं सो राज्ञा अर्जुनेन स्वयं शक्तिना हन्यति ॥ हिमवन्तपार्श्वातो गौतमो नाम ऋषि हस्तिनापुरमागतो पंचाभिज्ञो चतुर्ध्यानलाभी महर्द्धिको महानुभावो कामेषु वीतरागो ॥ सो दाणि ऋषी राज्ञा अर्जुनेन प्रश्नं पृच्छितो ऋषिणा तं प्रश्नं अत्र अविषमं व्याकृतं राजा च न विजानाति । तेन सो ऋषि गौतमो महाभागो स्वयं शक्तिना हतो सो पि राजा अर्जुनो ऋषिणा दग्धो शक्तिशूले महानरके उपपन्नो ॥

कलिंगेषु दन्तपुरं नाम नगरं । तत्र नारीकेलो नाम राजा राज्यं कारयति दुष्टो विवर्णो रौद्रो दारुणो साहसिको ॥ सो श्रमणब्राह्मणा निमन्त्रयित्वा शुनकेहि खादयति । तेहि च खाद्यन्तेहि हसति ॥ सो पि ऋषिणा दग्धो महानरके उपपन्नो श्वानशतेहि अहोरात्राणि खाद्यति ॥

कंपिल्ले नगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा राज्यं कारयति । तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य पुत्रशतं कुमाराणां पुरोहितस्यापि यज्ञदत्तो नाम पुत्रो माणवको पुरोहितकुमारो ॥ दक्षिणापथातो एच्छकाचार्यो शृणोति । कंपिल्ले नगरे राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य

1. BM °dhivā kalā° M °atiki vādidalāhā(?) yathā aṅge°. — 2. M aṅgeshu°. — 3. M °jā kāśirāja agnida° B °vīcismiṃ°. — 4. BM °cchati(M °ti |) yo śakyo (M °kyo rājño) cittaṃ ārādhayituṃ(M °taṃ aratinaṃ ārādhayituṃ) sā vrati° M °cyanti yo na śaknoti° jāo arjuna praçna° BM °tena | sa° M °rjunena°.

7. BM °maparçvato gauttamo° M °catuddhyānalā° B °ābhijñ maha°. — 8. M °ni pichiḥ rājñā arjjunena° B °çnaṃ anavisha° M °tra anāvisha° B °kṛtaṃ | sā° nāti te°. — 9. M tena sa ṛshiḥ | gauttamo° kāinā ta so pi° BM °sūlena mahā°.

12[a]. M kaliṅgeshu° nāma B °raṃ ta°. — 12[b]. M tatra nālika° BM °li | du° °iko sa°. — 13. M °çramaṇa brāhmaṇa ni° khādāpeti | . — 14[a]. B tehiṃ ca° BM °dyantena ha°. — 14[b]. BM °nna ça(M °sa)naçatehi°.

16[a]. M °ttu nāma putra hitaputra rai° BM °ko purohitakumāra da°. — 16[b]. M °pāpathā° B °ishukāca° M °dvaukāṣācaryya çṛṇoti | B °çṛṇoti | . — 16[b]. M kampillanaga° B °mara çaā ni | .

कुमारशतो पि । तत्र गच्छामि कंपिल्लं नगरं तं कुमारशतं इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षापयिष्यामि ततो मे वृत्तिर्भविष्यति ॥ सो दानि कंपिल्लमागतो पुरोहितस्यालीनो पुरोहितेनापि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य [380a] उपनामितो ॥ ब्रह्मदत्तो तमाह ॥ इदं मम कुमारशतं इष्वस्त्रज्ञाने शिक्षापेहि । अहं ते विपुलं वित्तं दास्यामि ॥ सो दानि इष्वस्त्राचार्यो इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षापेति पुरोहितपुत्रो पि यज्ञदत्तो तत्रैव इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षति तेहि कुमारेहि सार्धं ॥ ते दानि सर्वावन्तं इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षिता सर्वेषां च इष्वस्त्रज्ञानेन यज्ञदत्तो विशिष्यते ॥ ते दानि शिक्षिता सराजिकाये परिषाये पुरतो महतो जनकायस्य दर्शनं देन्ति । कुमारशतं यज्ञदत्तस्य इषुं क्षिपंति यज्ञदत्तो पि मध्यकायेन तानि इषूणि कुमारशतेन क्षिपियंतानि असंप्राप्तानि शरीरे सर्वाणि छिन्दति ॥ सर्वा सा सराजिका परिषा यज्ञदत्तस्य विस्मिता । तस्य दानि शरभंग इति नाम निर्वृत्तं अभूषि ॥

वाराणस्या उत्तरेण अनुहिमवन्ते साहंजनी आश्रमपदं मूलोपेतं पत्रोपेतं पुष्पोपेतं फलोपेतं कोद्रवश्यामाकभंगप्रासादिकशाकशालूकसंपन्नं अनेकेहि वृक्षसहस्रेहि पुष्पफलोपेतेहि शोभितं पानीयसंपन्नं ॥ तहिं काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति पंचशतपरिवारो सर्वे पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो महर्धिका महानुभावा ॥ शरभंगो पुरोहितपुत्रो तहिं साहंजनीमाश्रमपदं गत्वा काश्यपस्य ऋषिस्य सकाशे ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेनापि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युञ्जन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि उत्पादितानि पंच अभिज्ञा साक्षीकृता चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्धिको महानुभावो शरभंगो ऋषि संवृत्तो सदेवके लोके अभिज्ञातपरिज्ञातकौमारब्रह्मचारी उग्रतपस्याश्रितो

1. M °rgādhir bha°. — 2. B °syālīno° M °ttasyāpi allīno ||. — 3a. M °tto tam āha ||. — 3b. M imaṃ ma ku° B °jñāna çi° M °çikshapehi | ° — 4a. BM °mi so°. — 4b. B °carya taṃ° M °traiva ishvastrajñānaṃ çikshanti | tehi kumāreṇa sārdhaṃ B °kumāre sārdhaṃ te°.

6. BM °nt sarvantaṃ ° kshita (M °to |) sarve°. — 7. M °kshito sa ° purato ma° B °rçanaṃ de° BM °nti ku°. — 8. M °shuṃ kshipanti ya° B °shuṃ kshipaṃti | ya° M °dhyamāṇi ku ° piyaṃ | tāni a ° ptāni çarīre sarvāṇicchiti | . — 10. M sarvāsāṃ sarā ° smito B °smitā ta°.

11. BM °bhaṃ sa iti° M °nirvṛttaṃ°. — 12. BM °ṇasyāṃ u° M °jaṃ nāma āçramaṃpadaṃ mūlopetaṃ phalopetam pushpopetaṃ patropetaṃ ko ° bhaṃgaprasādikaçākaçālukasampannaṃ | ane° B °dikaçākaçāikasaṃpannaṃ ane° M °pāniyasampannaṃ | . — 15. M °cābhijñā caturdhyānalābhino° BM °bhāvā ça°.

16. B °haṃjanaṃ ā° M °jitaḥ B °jito te° (l. 17). — 17. B °trāpararātraṃ jāgarikāyoyoga° M °trāpararātra jā ° ntena yujya° BM °vyāyāma° M °ditāni tāni pañca cābhijñā sā ° tto sadevake° B °devake lo° M °bhijñātaparijñāta kau ° brahmacārī° B °gratapasyaçri°.

महाभागो । सो दानि दक्षिणापथगतो ॥ अश्मकेषु गोदावरी नदी । तस्या कूले कपित्थकं नाम आश्रमं मापेत्वा प्रतिवसति ॥

काश्यपस्य ऋषिस्य शिष्यो वत्सो नाम पंचशतपरिवारो अनुहिमवन्ते गंगाकूले आश्रमे प्रतिवसति सर्वे पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो कामेषु वीतरागा वंशवृत्तिका महानुभावा । तत्र दानि वत्सऋषिस्य वातव्याधि उत्पन्नो ॥ सो अनुहिमवन्ते शीतमसहन्तो दक्षिणापथं गतो गोवर्धनं नाम नगरं ॥ तत्र दानि दण्डकी नाम राजा राज्यं कार[380b]यति अधार्मिको अधर्मराजा दृष्टिविपन्नो विषयलोलः मूढो विपरीतदर्शी अमातृज्ञो अपितृज्ञो अश्रामण्यो अब्राह्मण्यो दारुणो निष्कृपो साहसिको ॥ तेन सो वत्सो ऋषि दृष्ट्वा पांशुना आक्रमापितो अहेठको अदूषको अनपराधी ॥ तस्य दानि राज्ञो पिपुष्टो नामामात्यो । तेन सो ऋषी ततो पांशुराशितो शीघ्रमेव जीवन्तो उत्थमापितो प्रणिपतित्वा च अनुषमापितो । भगवं न मे प्रियं यं राज्ञा साहसं कृतं । साधु भगवं क्षान्तुमर्हसि ॥ ऋषि आह ॥ अमात्य गच्छाहि इतो राज्यतो शीघ्रमिति । अहं सप्तमं दिवसं कालं करिष्यामि मया कालगते इह राज्ये महादारुणभयं भविष्यति ॥ सो दानि अमात्यो वत्सस्य ऋषिस्य श्रुत्वा सपुत्रदारो सपरिवारो सर्वेण ज्ञातिवर्गेण सार्धं दण्डकिस्य राज्यतो अन्यं राज्यं संक्रमति ॥ सप्तरात्रस्यात्ययेन वत्सो ऋषि कालगतो समनन्तरकालगतस्य ऋषिस्य भूतानां महासंक्षोभं अभूषि तेहि सराज्यं राष्ट्रं भस्मीकृतं नगरं ॥

गंगाय च यमुनाया च अन्तरा काश्यपो ऋषि वर्षं वसति । तत्र अष्टाभवति

1ᵃ. BM °pathāga° B °to a°. — 1ᵇ. M asmakeshu godāvali na° BM °dī ta°. — 1ᶜ. B tasya kūle kasittha° M tasya kule kapitthakaṃ°. — 3. M °ra nāmāma paṃcaśa° BM °ro | a- nuhi ° gaṃgākule ā ° vasati | sarve° M °lābhino ° vītarāgā draccharṣi° B °vītarāgā drakakaṃ vṛi ° bhāvā ta°. — 5ᵃ. M °ni vatsṛṣisya bhodaryo vyādhir utpa° BM °nno so°. — 5ᵇ. M °ṣītaṃ asa° B °thaṃ gataṃ go° BM °raṃ tatra°.

6. BM °yati | adhā° M °lolo mūḍhā vi ° mātṛjña apramaṇya abrahma° B °śrāmaṇya abrahmaṇyā dā° M °nikṛpo sā°. — 9. B tena sā vatsa° M °so nāma ṛi ° [illegible] B °kramāpito aheṭhako adū°. — 10ᵃ. BM °rājño [illegible] (B °[illegible]) to°. — 10ᵇ. M °[illegible] ta °pito śīghra° B °[illegible] pra ° anusmāpito bha°.

12ᵃ. BM °gavaṃ na° M °rājña sā°. — 12ᵇ. M °gavaṃ kṣānta° B °gavaṃ kṣāntum ahasi ||. — 13ᵃ. M ṛṣihir āha ||. — 13ᵇ. B amātyā ga° M amātyo ga° BM °śīghram iti | . — 13ᶜ. M °[illegible] ma ā°. — 14. B °ni amātyā vatsasya ṛ° M °[illegible] BM °[illegible]° | .

16. M °[illegible] vatsa ° kalaṃ [illegible] | to° BM °hi sa rājā rāṣṭraṃ° M °[illegible] samagaraṃ | . — 19ᵃ. M °[illegible] ca a ° ṛṣihir yajhaṃ°. — 19ᵇ. M °[illegible] pati° BM °[illegible]°.

तापसमहर्षियो संनिपतितायो पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो सर्वे महर्द्धिका महानुभावा ॥

कलिंगेषु दन्तपुरं नाम नगरं तत्र उद्गतो नाम राजा सो तेषां राज्ञां दारुणां रूक्षां महाभयां महाविपत्तिं दृष्ट्वा संजयन्तीमध्वगात् ऋषयो दर्शनाय ॥ संजयन्तीये भीमरथो नाम राजा । सो पि तेषां राज्ञां विपत्तिं दृष्ट्वा संविग्नो सो तं कलिंगराजं पृच्छति । कहिं गमिष्यसि ॥ सो तमाह ॥ गमिष्यामि ऋषयो दर्शनाय ॥ हस्तिनापुरे अष्टमको नाम राजा राज्यं कारयति । सो पि तेषां चतुर्णां राज्ञां दारुणां विपत्तिं दृष्ट्वा भृशो संविग्नो सो पि प्रस्थितो ऋषयो दर्शनाय ॥ शक्रो पि देवानामिन्द्रो तेषां चतुर्णां अधार्मिकानां अधर्मराज्ञां दृष्टिविपन्नानां निष्कृपानां दारुणानां साहसिकानां विपत्तिं दृष्ट्वा आगतः महता देवतानुभावेन ऋषयो दर्शनाय ॥

पंच शतानि हिमवन्तपार्श्वे
मूलफलाहारा ऋषयः पक्षेषु: ।
ऊर्ध्वरता तापसा शुद्धभूता
सुसंयता उग्रतपा उदारा ॥
ए[38 a]को अत्र आसी ऋषि वत्सगोत्रो
मातङ्गि आवासेति कृशो अरूप ।
हिमवन्तपार्श्वे अवहन्तो शीतं
वनातो सो ओसरे राजधानीं ॥
तत्र अभूद् दण्डकी नाम राजा
अधर्मचारी . . . . निविष्टो ।
दृष्टिं वहेन्ता विपरीतसंज्ञो

3. M *tra udgato nāma rājā so saṃjayantīṃ madhyena ṛṣiṇāṃ darçanāya āgacchati | teshāṃ* B *so saṃjayatī madhyena ṛṣayo darçanāya | | so āha | rājā bhīmaratho ahaṃ pi gamishyāmīti | ṛṣiṇāṃ darçanāya āgacchati | teshāṃ* BM *rājñāṃ nānā imaṃ mahān-* (M *had bhayaṃ mahāvi* *shṭvā saṃja*. — 4. M *saṃjayantīyaṃ* BM *jā so*. — 5. M *pattiṃ dṛ* B *cchati ka*.

6[2]. M *adya | so āha | rājā bhīmaratho ahaṃ pi gamishyāmīti hasti*. — 7[1]. B *shṭamako*. — 7[2]. M *turṇṇā rā*. — 8. M *pi devānāmma indro teshāṃ varṇṇāṃ a* B *rṇṇāṃ ādhā* BM *shṭvā āgataḥ(M *to) ṛṣiṇāṃ darçanāya(B *ya |) maha* M *devānu*.

13. BM *ṛṣvena sa* *ṣyuḥ dra*. — 14. B drucchiratātāpa* M drāñcchiratā tāpasā çuddhabhuktā svayaṃçā ugra* B *bhā svasaṃjanatā ugra* BM *dārā a*.

16. M eko tra āsi | ṛṣi* B *āsa ṛṣi*. — 18. BM *hanta çī* M *dhānīṃ B *nīṃ ta*. — 20. M *d daṇḍakī rā* B *kī rā* M *cārīṃ niviṣṭo B *rī nirviṣṭo dṛ*.

22. M *rītasaṃjñe tam ṛṣi* B *rītasaṃjño | so* BM *ṇā akramatāṃḥ ta(M *tam ta)*.

सो तं ऋषि पांशुना आक्रमेति ॥
तस्यैव राज्ञो अभु अग्रमात्यो
नामेन विघुष्टो अभूषि राज्ञो ।
सो तं ऋषि उद्धरिय अवोचत्
न मे प्रियं साधु भमाति ब्रह्मे ॥
वत्सो ऋषी तं अवच अमात्यं
गच्छ इतो मा ते सिया अनर्थः ।
सप्तरात्रीयेन इतो व्ययेन
महद्भयं भविष्यति घोररूपं ॥
ऋषिस्य च कालगतस्य तत्र
भूतानां संक्षोभो महा अभूषि ।
तत्राप्य राज्ञो अधर्म सराष्ट्रं
एकाय रात्रीय करेन्तु भस्मं ॥
अथाब्रवीच्छरभंगो तपस्वी
समागता ऋषयो . . . . . ।
न साधुरूपं कृतं दण्डकीना
गच्छाम वत्सस्य करोम पूजां ॥
अथाष्टमको भीमरथो च राजा
कलिंगराजा अथ उद्गतो च ।
संविग्ना संहृष्टा इदं उवाच
गच्छामथ ऋषयो दर्शनाय
पृच्छामथ येन हि तं भवेय ॥
ते दानि चत्वीमा यथो नरेन्द्रा
संतुष्टा संविग्ना ऋषीणां समीपं ।

2. B °jño abhú | agra° M °jño abhúd agramâtyo nyamena vidyushṭo abhúshi | sá° B °jye sa°. — 4. BM °riya abodha na me°.
6. B vatsá ṛi° M | vatso ṛṣiṇá° B °cha | i° narthaḥ M °narthe | . — 8. BM saptâ-narâtri(B °tri)yena i°. — 10. B ṛishi ca kâ° M ṛishiye ca kâ° kalaabhu abhúshi | B °shi ta°.
12. B °dhane sará° M °dhano sará° [illegible] B °ratam bha° BM °smáñ ca | . —
15. B °vicchanabhami ca ta° M °bhumi ca ta° gatâ vishaye | B °gato vishayo |
16. BM na sâdhurûpaṃ [illegible] °kiná dehyaḥ(M °ryyo) âga°. — 18. BM °kalinga(M °linga)-râjâ | atha nama(M °nâga)ke ca saṃvi°. — 20. B °gnâ sahṛṣṭâ idam [illegible] M °idam uvâ° BM °gacchamatha ṛi° B °nâya | pṛi°.
23. B °llna tra° M °ahtau saṃvigno ṛi° BM °mîpaṃ a°.

अलंकृता कुण्डलिनो सुवस्त्रा
वैडूर्यमुक्ताखरखड्गपाणी ॥

ऋषयो आहन्सु: ॥

राजा ऋषिं भाषथ के न यूयं
कथं वो जानन्ति मनुष्यलोके ॥

राजानो आहन्सु: ॥

अष्टमको भीमरथो च राजा
कलिंगराजा पुनरष्टमो यं ।
सुसंयता ऋषयो दर्शनाय
इहागता पुच्छितुकामा प्रश्नं ॥

ऋषयो शक्रं अन्तरीक्षगतं पृच्छन्ति ॥

वैहायसं तिष्ठसि अन्तरीक्षे
खोमासयं पक्षदशीव चन्द्रो ।
पृच्छाम ते देव महानुभाव
कथं ति जानन्ति मनुष्यलोके ॥

शक्रो आह ॥

देवा मे जानन्ति शचीपतीति
मघवन्ति मे आहु मनुष्यलोके ।
सो आगतो देव महानुभाव
सुसंयतां ऋषयो दर्शनाये ॥

1. BM °linâ su° B °vaidûrya° M °muktâḥ tara ° dgapâṇi | B °dgapâṇi ṛi°. — 5. B râjaṁ ṛishiṁ ûbhâ° M râjan ṛishiṁ mâ bhâgatha | ke yû° B °kena yû° M °thaṁ bho jânaṁti ma°.

6. B râjâ âhatsuḥ | . — 7. B °tha çâ yaṁ kaliṁ° M °tha nâyakaṁ kaliṁ° B °to yaṁ su°. — 9. M susaṁyato ṛi° B °saṁyato risha ° tukâma pra° BM °çnâṁ ṛi°.

11. M °shayoḥ ça ° riksho ga° BM °cchati | . — 12. M °hâyaṁsaṁ ti ° çi ca radra | B °çi ca candro pṛi°. — 14. M °bhâvo kathati jona ° mushyâloke | .

16. M çakra âha | . — 17. M devo me jâ ° pati iti maghavânti me â° B °titi | maghavânti me âhuḥ | ma ° ke so°. — 19. M °bhâvaḥ su° BM °saṁyatâm ṛisha°.

ऋषयो आहन्सुः ॥

पुरंदरो भूतपती यशस्वी
देवानामिन्द्रो त्रिदशानमीश्वरो ।
सो आगतो असुरगणप्रमर्दको
ओकाशमाकांक्षति प्रश्न प्रष्टुं ॥
दूरा श्रुता मो ऋषयो समागता
सुसंयता यो ऋषयो च आगता ।
पादवन्दका आर्यप्रसन्नचित्ता
अयं सर्वलोके मनुष्यश्रेष्ठो ॥

ऋषि आहन्सुः ॥

ऋषीणां गन्धो चिरभाविताना
उपवायति एरितो मारुतेन ।
इतो अपक्रम्य निषीद शक्र
न एष गन्धो सुसहो देवतेहि ॥

शक्रो आह ॥

ऋषीणां गन्धो चि[381b]रभाविताना
उपवायति एरितो मारुतेन ।
शुचिः सुगन्धो चिरभाविताना
न एष गन्धो प्रतिकूल मह्यं ॥

ऋषयो आहन्सुः ॥

अयं ऋषिः शरभंगो उदारो
यतो जातो विरतो मैथुनातो ।

2. M purandaro° BM °ti yaçasvī de° M °m īçvaraḥ. — 4. M °okāçam ākāṅkshati° B °kshati | praçnaṃ prashṭum dā°.

6. B °rā çutā mo° saṃyatāṃçca ṛshayo samāgatā | M °saṃyatāsaṃ ca ṛshiṇāṃ |. — 8. B saṃvandyatā ca ṛshiṇāṃ pāda° BM °edakā ca ā° citto yaṃ sa° ke teṣāṃ ma° M °çreshṭa | B °çreshṭa ||. — 10. M ṛshayo āha | B °hatsuḥ ||.

11. BM °gandha ci° B °upāvāyatī eritā | mā° M °upāyati eritā mā° B °na i°. — 13. B °apraktra° çakrena e° M °çakraṃ na eṣa gandhā su° B °gandhā su°.

16. B °gandha ci° M °gandha ci° upāyati eritena mā° B °ū | eterīe mārutena çu°. — 18. M çuciṃ sugandhaḥ ci° nāṃ sugandhati vimalena ṛshiḥ gandha pra° B °nāṃ sugati sumalo na e° kūlaṃ ma° M °kūla makālaṃ | ayaṃ°.

21. M °ṛshī sa° B °udārā yato jāto vira° M °yataḥ jā° BM °nāto ā°.

आचार्यं वृद्धो सुविनीतधर्मो
सो विह प्रश्नानि वियाकरोतु ॥

[ऋषयो आहंसुः ॥]

वाचिष्ठ प्रश्नानि वियाकरोहि
याचन्ति त्वां ऋषयो साधुरूपा ।
एषो हि धर्मो मनुजेहि पण्डिते
यं वृद्धमागच्छति एष भारो ॥

[शरभंग आह ॥]

यत्किंचि प्रश्नं मनसाभिकांक्षथ
कृतावकाशानि वदेथ यूयं ।
अहं वो प्रश्नानि वियाकरिष्यं
दृष्टं हि मे तत्त्वमिदं परं च ॥

राजा दानि पृच्छति ॥

यथा अभूद्दण्डकि नालिकेरो
अर्जुनो च कलभो च राजा ।
तेषां गतिं ब्रूहि सुपापकर्मणां
कुत्रोपपन्ना ऋषयो विहेठिय ॥

शरभंगो आह ॥

यथा अभूद्दण्डकि नालिकेरो
अर्जुनो च कलभो च राजा ।
तेषां गतिं शृणुथ सुपापकर्मणां

1. M °po viha ° viyâvaro° B °ni viyavaro° BM °tu ‖ rá°. — 4. BM °çishṭa pra ° karo(B °rohi) yâvanti tvaṃ ṛi° M °dharupaṃ | B °rûpo e°.
6. M °dharmaṃ ma ° ṇḍito yaṃ° B °ṇḍitâ | yaṃ° BM °bhârâ yat kiṃ°. — 9. BM °cin praçnaṃ ° tha | kṛi° B °tâ ca kâni va° BM °yaṃ a°.
11. BM °praçnaṃ viyâṃ(M °viyâ)ka° B °shyaṃ | dṛi° BM °me tatva idaṃ ca pa°. — 14. M °ṇḍaki nâlikelo arjju°.
16. BM °tiṃ brahi° M °supâyakarmaṇâṃ | kṛitopapannâ ° heṭhayaḥ | B °heṭhiyo ‖. — 19. M °ṇḍaki nâlikelo arjjo° B °rjunâ ca ka°.
21. M °tiṃ supâ° B °budhyati su°.

यथोपपन्ना अपीच्या विहेठका ॥
अपि पांसुनाक्रमि येन दण्डकी
उच्छिन्नमूलो सजनो सराष्ट्रो ।
कुक्कुलं नाम नरकं प्रपन्नो
स्फुलिंगजाला व ततो समुत्थिता ॥
अर्जुनो नरकं शक्तिशूलं
अधोशिरो ऊर्ध्वपादो प्रपन्नो ।
आंगीरसं गौतमं हेठयित्वा
ऋषिं तपस्विं चिरब्रह्मचारिं ॥
यो संयतां प्रव्रजितां विहिंसे
अन्नेन पानेन निमन्त्रयित्वा ।
तं नालिकेरं शुनका परत्र
प्रसह्य खादन्ति विचेष्टमानं ॥
यो मण्डको प्रव्रजितं प्रघातयेद्
ऋषिं वात्सीवादिं श्रमणं अदूषकं ।
कलभो अवीचिं नरकं प्रपन्नो
महाभितापं कटुकं भयानकं ॥
एतादृशानि नरकानि श्रुत्वा
दृष्टा च राष्ट्राणि समुद्धृतानि ।
धर्मं चरे श्रमणब्राह्मणेषु
एवंकरो स्वर्गमुपेत्य स्थानं ॥

राजानो आहन्सुः ॥

यत्ते अपृच्छी इममभिनन्दामि
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।

1. BM ṛṣhi (B °ṣhi) pañca [illegible] M °kramī so na daṇḍa° B °kramī so na daṇḍaki a°. — 3. B kukulaṃ° M kukkula [illegible] °sam splandita°.
6. M °çiro urdhvapā° panna°. — 8. B āṅgira° M [illegible] gautamaṃ [illegible] pasī ni°.
— 10. M yo | saṃyatā pra° B °jita ni°.
12. M °kalo nanakā pa° BM °ratraṃ prasahya [illegible] ° nam yo°. — 14. B °sa pravrajitaṃ pragha° M °jitaṃ praghātaye | ṛ° BM °kakādaṃ° M °praṃ°.
16. B °vicikaṃ na° M °vicikaṃ kalabho avicikaṃ na° [illegible] ka°. — 18. M °dṛṣṭā na° M °dṛṣṭā na° BM °tāni dha°. — 20. M °çramaṇa° BM °evaṃ sva° B °su apayāṃ [illegible].
23. M yaṃ te apṛcchayaṃ abhidhāraṇe a° [illegible] ihā brūhi B yaṃ te [illegible] abhidhāvayasi anyaṃ te tadiha brūhi kiṃ°.

किं सो वधित्वा न कदाचि शोचति
कस्य प्रहाणिं ऋषयो वर्णयन्ति ॥

शरभंगो आह ॥

क्रोधं वधित्वा न कदाचि शोचति
ईर्ष्याप्रहाणिं ऋषयो वर्णयन्ति ।
सर्वस्य उक्तं परुषं क्षमेया
एतं बलं दुर्बलमाहु सन्तो ॥

राजानो [384a] आहन्सु: ॥

शक्यं हि द्विन्नां वचनं क्षमेतुं
श्रेष्ठस्य वा अथ वा सदृशस्य ।
कथं हि हीनस्य वचं क्षमेया
आख्याहि मे कौण्डिन्य एतमर्थं ॥

शरभंगो आह ॥

भया हि श्रेष्ठस्य वच: क्षमेन्ति
संरम्भहेतो: पन सदृशस्य ।
यो चेह हीनस्य वचं क्षमेया
एतद्बलं उत्तममाहु सन्तो ॥
कथं जानेय चतुष्पत्तरूपं
सदृशं च श्रेष्ठं अथ वा च हीनं ।
विरूपरूपेण चरन्ति सन्तो

1. BM kiṃ | so vadhi(M °vandhi)tvā ° dācit soco° M °hāniṃ ṛṣi° yati |. — 5. BM çreṣṭha(B °ṣṭa)sya va sa(M °sa na) santi kro° dācicchocanti | īrṣyā(M °irṣyāṃ)pra° M °hāniṃ ṛṣi°.

6. BM °sya yukto puruṣaṃ kṣamati(M °mi)yā° M °ha santo ||. — 9. B çakahmdhi° M çlakṣhṇāhi° BM °tuṃ | çre° M °tha vā dṛçasyā.

11. B °caṃ kṣhame° M °caṃ kramaydaitūni ākhyāhi me kauṇya° tam a. B °kaṃçdi e°. — 13. M çara°. — 14. M bhaṇḍāṃ çre° B bhayāccreṣṭhasya° M °vacanaḥ kramanti saṃrabhahetoḥ sadṛ° B °kṣhamanti saṃrambhahetu çadṛçasya ya°.

16. B yā ce° M yāvehu °sya caṃkramana | yān stad varaṃ u° B °yā || e° M °sarato ||. — 18. BM rājā(M °jāna) āhansuḥ || kathaṃ jānecchathu(M °nchena) samacharurū° B °praṣṭaṃ a° M °çreṣṭaṃ | a° BM °naṃ vi° — 20. BM °nto || çaṃsā° M °sya sa caṃkrameyā B °sya tacaṃ kṣhakṣhameyā sa°.

तस्मादि सर्वस्य वचो क्षमेय्या ।
न एतमर्थं महती पि सेना
सराजिका युध्यमानो करेय्या ।
यं क्षान्तिमां सत्पुरुषो करोति
क्षान्तीमता वैरशमन्ति धीराः ॥

राजानो आहन्सुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयामो
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
कतिविधं शीलवन्तं वदेन्ति
कतिविधं प्रज्ञावन्तं वदेमि ।
कतिविधं सत्पुरुषं वदेन्ति
कतिविधं च श्रिरि न जहाति ॥

शरभंगो आह ॥

कायेन वाचाय सुसंवृतो यः
मनसा च नो किंचि करोति पापं ।
न चापि लोके अहितं करोति
तथाविधं शीलवन्तं वदामि ॥
सर्वाणि अर्थानि पुनर्विनश्यन्ति
कालागतं च न प्रयाति अर्थं ।
न चात्महेतो . . विधं चरेय्या
तथाविधं प्रज्ञावन्तं वदेमि ॥
यो वै कृतज्ञो कृतवेदि धीमो
कल्याणमित्रो दृढभक्तिरूपो ।

2. B [illegible] M [illegible] B [illegible]. — 4. M [illegible]
BM [illegible] B [illegible].
7. M [illegible] B [illegible] M [illegible]
— 9. M [illegible] B [illegible].
11. B [illegible] M [illegible] B [illegible]. —
13. M [illegible]. — 14. BM [illegible] B [illegible].
16. B [illegible] M [illegible]. — 18. BM [illegible] M [illegible]
B [illegible]. — 20. BM [illegible].
22. BM [illegible] B [illegible].

असमर्थी सत्कृत्य करोति कार्यं
तथाविधं सत्पुरुषं वदेंति ॥
एतेहि धर्मेहि श्रिरि यो उपेतो
संमोदको अखिलो श्लक्ष्णवाचो ।
अनारवो अप्रतीघी हिरीमां
तथाविधं व श्रिरि न जहाति ॥

राजानो आहन्सुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयाम
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
शीलप्रज्ञाश्रिरिकृतज्ञतानां
किं व नु श्रेष्ठं कुशला वदन्ति ॥

सरभंगो आह ॥

प्रज्ञां नु श्रेष्ठां कुशला वदन्ति
नक्षत्रराजा इव तारकाणां ।
शीलं श्रिरि चैव कृतज्ञता च
प्रज्ञोपका नु प्रवरा भवन्ति ॥

राजानो आहन्सुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयामः
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
किमाचरन्तो किमासेवमानो
अर्थंकरो प्रज्ञावां भोति मर्त्यो ॥

1. M °samarthi° kārya tathā°. — 3. M °etehi trihi yo° vācā ‖ B °vācā saṃpā°. — 5. M anāravo apra° B °ravā apra° hirimāṃ° M °hirimān tathā° BM °dhaṃ vā ṣi° B °najahāti ‖.

8. M °yāmaḥ apan tu° B °yāma ‖ anya° BM °ha kruhi ‖. — 10. BM çīlasya prajñāya çiri(M °ri)kṛtajñānāṃ kim anupraṣṭaṃ ku°.

12. M çara°. — 13. BM °çreṣṭhāṃ kuçalāṃ va° nāṃ ça°. — 15. B °çiriṃ cai° M °çiriṃ caivaṃ kṛtajñatāṃ ca ajñāpakā pra° B °jñatāṃ ca ajñāpakā pra°.

17. M °yā ā°. — 18. B °maḥ anyaṃ pṛ° M °maḥ anyaḥ pṛ° °d iha kruhi B °ha kruhi ‖. — 20. M °nto kiṃ āsva° B °prajñāṃ vā bhonti ma° M °vāṃ bhikhatam anyo ça°.

सरभंगो आह ॥

सेवन्तो वृद्धा निपुणो बहुश्रुतो
ओयाहृतो च परिपृच्छमानो ।
श्रृण्वन्तो सत्कृत्य सुभाषितानि
एवंकरो प्रज्ञावां भोति मर्त्यो ॥
सो प्रज्ञवां कामगुणां विजहाति
दुःखं अनित्यं [384ᵇ] विपरिणामधर्मं ।
एवं विजहं प्रजहाति छन्दं
महद्भयेषु वधकोपमेषु ॥
सो वीतरागो सुविनीतदोषो
मैत्राभावनां भावये अप्रमत्तो ।
मैत्रेण चित्तेन हितानुकम्पी
एवंकरो स्वर्गमुपेति स्थानं ॥
सुभाषितार्थं इदमेवरूपा
गाथा इमा सत्पुरुषेण भाषिता ।
यो पि इमां सम्य समाचरेया
अदर्शनं मृत्युराजस्य गच्छे ॥
सुभाषितं अनुमोदमाना
ब्रह्मा च इन्द्रो त्रिदशा च देवान् ।
ते देवकाता मुदिता कृतांजली
गच्छेन्सु तदेवपुरं यशस्विनो ॥
महार्थियं आगमनं अभूषि
अप्रमत्तस्य शीलवतस्य चैव ।

1. M [illegible]. — 2. M °nipuṇo [illegible] B [illegible] BM [illegible] — 4. M [illegible] — 6. BM [illegible] M °pariṣā°. — 8. B [illegible] — 10. B [illegible] M [illegible].

12. M [illegible] B [illegible] BM [illegible]. — 14. M [illegible] B [illegible].

16. BM [illegible] — 18. BM [illegible] B [illegible]. — 20. B [illegible] M [illegible].

22. BM [illegible] M [illegible] B [illegible] M [illegible].

अर्चिमराजस्य च उद्भतस्य
सर्वेषां वा कामरागो प्रहीणो ॥

राजानो आहन्सु ॥

एवं हि एतं परचित्तवेदि
सर्वेषां वो कामरागो प्रहीणो ।
करोहि लोकाग्रमनुग्रहार्थे
यथा गतिन्ते अभिसंभुणेम ॥

शरभंगो आह ॥

करोमि लोकाग्रमनुग्रहार्थे
सर्वेषां वो कामरागो प्रहीणो ।
परेय कायं विपुलाय प्रीतये
यथा गतिं मे अभिसंभुणेथ ॥

राजानो आहन्सु ॥

सर्वं करिष्याम तवेदं वाक्यं
यं यं च नो वक्ष्यसि भूरिमन्त्र ।
परेम कायं विपुलाय प्रीतिया
यथा गतिन्ते अभिसंभुणेम ॥
कृता च वासस्य ऋषिस्य पूजा
गच्छन्तु ते ऋषयो साधुरूपा ।
ध्याने रता आयमे आवसेय
एतं धनं प्रव्रजितस्य श्रेष्ठं ॥

3. B rājā ā° M °hansuḥ ‖. — 4. BM °paracittavedi sarveshāṃ kā° M °hīṇo | B °ṣa ka°.

6. BM °hi ekā(M °kāṃ)ṃ anubodhanāya | yathāgatam te° M °bhuṇanti. — 8. M ça-ra°. — 9. BM °mi ekāṃ ca a°.

11. BM hare° M °tha kāmaṃ vipulā ca pri° gatiṃ me° B °gati me° M °ṇeṃaḥ ‖. — 13. M rājā āhaṃsuḥ ‖. — 14. M °vākya yaṃ yaṃ puṇamā va° B °ca māṃ va° BM °si | bhūyaḥ prajñā ha°.

16. BM hare° M °kāmaṃ vi° M °yā yatathāgatan te abhiṣaṃbhu° B °gataṃ te a°. — 18. M °vāsyasyaṣhṭa ahi° B °gacchantu ca ṛisha° M °ntu ca ṛishayo ca sā° BM °pā dhyā°. — 20. M °āvasatha | e° çreshṭaṃ ‖.

पूर्वेनिवासं भगवां पूर्वजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ॥
ते च स्कन्धाये च धातवो तानि आयतनानि च ।
आत्मानमधिकृत्य भगवानेतमर्थं वियाकरेत् ॥
अनवराग्रस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ।
अनाथपिण्डिको शक्रो देवराजा शचीपतिः ।
कलिंगराजा आनन्दो शारिपुत्रो च अट्ठको ॥
अथ भीमरथो राजा मौद्गल्यायनो महर्द्धिको ।
शरभंगो अहं अभूषि एवं धारेथ जातकं ॥

तदापि मया सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं एतरहिं पि मया सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥

शरभंगजातकं समाप्तं ॥

वाराणस्यां चित्रगोष्ठिका उद्यानभूमिं निर्गता एषां एकस्य माता कालगता सा देवेहि उपपन्ना । ताये धर्मचक्रप्रवर्तने धर्मो अभिसमितो ॥ सा तं पुत्रं स्म-[383a]रति । तस्य दानि सर्वेहि तेहि गोष्ठिकेहि पुत्रस्य निश्रयेण पुष्पमेघं ॥ वाराणस्यां काशिका च नाम गणिका उपपन्ना । काशिका च केन कारणेन सा गणिका काशिका त्ति वुच्चति ॥ यादृशं सुकर्मविपाकाभिनिर्वृत्तं रूपं ध्मायति । सा सर्वां काशिभूमिं धमति तस्मात्सा काशिका ति वुच्चति ॥ उपार्धकाशिका तस्या एव काशिकाये भगिनी तस्या पि पूर्वकर्माभिनिर्वृत्तं रूपं ध्मायति यथैव काशिकाये

1. M °nivāsa bha°. — 2. B °çāstā bhi° M °bhikṣuṇa antā°. — 3. B te ca skandhāḥ te° M °dhātava āyatana° B °vo āyatana°. — 4. BM °rthaṃ vyāka°. — 5. B °kra me tuṣi°.

6. BM °kra ca rā° M °jā sad°. — 7. BM °çāripu°. — 8. BM °maudgalyā°. — 9. M çara°. — 10. M tadāpi mayā sadevamānuṣāye pariṣāye dharmma deçitaṃ | e° dharmma de°.

12. M iti çrīmahāvastuavadāne çarabhaṃgajā° B çarabhaṃgajā°. — 13. M atha ci.° goṣṭhikā a° B °bhūmiṃ ni° M °bhūmiṃ nirgata e° BM °mā kā°. — 14a. M °cakraṃ pravartanam dharmma a° B °ne dharmaṃ a° BM °to sā°. — 14b. B °rati ta°. — 15a. BM tasya dā° go-ṣṭhikā°. — 15b. BM °çiko ca° kāçikaṃ.

16. BM kāçiko ca ke° M °ṇikāṃti vu° B °ṇikāti vu°. — 17a. B °çaṃ sukarmma° M °çaṃ carkarmma° BM °pubbakarmpaṇuṇaṃ nī°. — 17b. BM sā sarvaṃ kāçibhū° M °tā kāçika ti vu°. — 18. BM evaṃ kāçikāṃ (B °çikaṃ) tāni upārdhika° M °evaṃ kāçikāye bha° BM °rmā-bhiṇ nirvṛ° M °taṃ | yathaivaṃ kāçi° B °taṃ yathā kāçi° BM °ti paramo eko ekāṃ te°.

पिण्डन्तो पुनरस्या एको अस्ति । तेन सा कारणेन उपार्धकाशिं वसति ॥ तेहि गोष्ठिकेहि सा काशिका वुच्चति । आगच्छ अस्माकं उपस्थानकारी । सा च ताये देवताये अधिष्ठिता न गच्छति अस्ति मे किंचिद्गृहकार्यं न शक्यं आगन्तुं ॥ ते दानि उपार्धकाशिकां आदाय तामुद्यानभूमिं गता ॥ सापि देवता काशिकाये वेषेण तेषां गोष्ठिकानां दर्शनपथेन देवी अभिक्रमति ॥ ते तां दृष्ट्वा येन काशिका तेन प्रधाविता । देवता अपरिक्षिताये गतीये गच्छति गच्छन्ती दृश्यति । सा दानि देवता तां गोष्ठिकागणं उद्यानभूमीतो कपिवदनं प्रवेशित्वा भगवतो समीपे अन्तर्हिता ॥ ते दानि गोष्ठिका भगवतः पादवन्दा उपसंक्रान्ता ॥

भगवानाह ॥

का नु क्रीडा का नु रती एवं प्रज्वलिते सदा ।
अन्धकारस्मिं प्रक्षिप्ता प्रदीपं न गवेषथ ॥
को नु हर्षो को नु आनन्दो एवं प्रज्वलिते सदा ।
अन्धकारस्मिं प्रक्षिप्ता आलोकं न प्रकाशथ ॥

ते दानि भगवता सर्वे प्रव्रज्याभावे विनीता एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजिता उपसंपादिता ॥ एषा आयुष्मतां त्रिंशद्गोष्ठिकानां प्रव्रज्या च उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

समाप्तं त्रिंशगोष्ठिकानां प्रव्रज्या ॥

1[a]. BM °upardhakāçi baha°. — 1[b]. BM °goshṭhike°. — 2[a]. BM °kāri sā°. — 2[b]. B °dhishṭhitā ° sti me kañci° M °sti me na kiñcid griha°. — 3. BM °upardhakāñ kāçikāñ ā(M °kām ā)dāya tam u° B °gatā sā° M, après bhūmiñ, remplace gatā par na et omet ici la suite jusques et y compris gacchanti (l. 6). — 4. B °goshṭhikāye da° M °goshṭhikānāñ da° theṣu tam deyo° B °atikramati te°. — 5. BM te tadā dṛṣṭ° pradhāvitā(M °tāḥ) de°.

6[a]. M °rakāñ aparimitāye gatiye gacchati B °tiye gacchati ° gacchātañ dṛç° BM °çyanti |. — 6[b]. B sa dā ° goshṭhikān tato u° M °goshṭhikāñ tato u ° bhūmito piṇḍapattanaṃ praviçi°. — 8. BM °goshṭikā° M °gavato pādau çirasā vanditvāḥ | sā pi de° M transpose ici le passage depuis sāpi devatā (l. 4) jusques et y compris gacchati (l. 6) et continue : °nā tadā dṛçyati | yaṃ dāni na dṛçyanti sā dāni devakāçikāye goshṭhikāye tato udyānabhūmito piṇḍavadanaṃ praviçitvā antarhitā | te dāni goshṭhikā bhagavato pādāñ vanditvā upasaṃkrāntāḥ | bha° (l. 9). — 10. M °ratiñ e°.

11. M °kshiptāḥ pra°. — 12. M kā nu ha° B ko nu hasho ko°. — 13. M andhakārasmiñ° B °prakāçayatha |. — 14. M °eva saravaṇḍikā° BM °pravrajitā ° dāni e°. — 15. BM saha āyushmantaṃ triñçadgo(M °triñçagoshṭhikā pra°.

16. M iti çrīmahāvastunavadāne triñçagoshṭhikā° B °triṃçagoshṭhikānāñ° M °jyā samāptaṃ |.

भगवां वाराणस्यां विहरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा अपरे दानि त्रिंश जना ऋषिपतनस्य नातिदूरेण मार्गेण गच्छन्ति । भगवां दानि तेषामनुग्रहार्थाय मार्गस्य समीपे निषण्णो । ते दानि भगवन्तं दृष्ट्वा भगवतः पादवन्दा उपसंक्रान्ता भगवता च सर्वे बलभद्रीभावेन विनीता एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजिता उपसंपादिता । एषा आयुष्मतां त्रिंशानां जनानां प्रव्रज्या उपसंपदा [383b] भिक्षुभावो ॥

भगवां वाराणस्यां विहरति ऋषिपतने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा कोशलेषु द्रोणवस्तुकं नाम ग्रामं तहिं अपरो ब्राह्मणमहाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो प्रभूतहस्त्यश्वाजैडको । तस्य दानि ब्राह्मणमहाशालस्य मैत्रायणी नाम ब्राह्मणी भार्या प्रासादिका दर्शनीया अक्षुद्रावकाशा परमाये शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ॥ तस्या दानि मैत्रायणीये पूर्णो नाम माणवो पुत्रो प्रासादिको दर्शनीयो लक्षणाभिरूपो कृतपुण्यो महेशाख्यो कृताधिकारो पूर्विकेहि सम्यक्संबुद्धेहि छिन्नबन्धनो आजातमूलो आर्यधर्माणां परमलाविको ॥ सो शृणोति । राज्ञो शुद्धोदनस्य सर्वार्थसिद्धो नाम कुमारो द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतो येहि द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतस्य महापुरुषस्य द्वे गतीयो भवन्ति न तृतीया । सचेदगारमध्यावसति राजा भवति चक्रवर्ती चतुर्द्वीपेश्वरो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो । तस्य इमानि सप्त रत्नानि भवन्ति तद्यथा चक्ररत्नं हस्तिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं गृहपतिरत्नं स्त्रीरत्नं परिणायकरत्नं सप्तमं पूरं चास्य भवति सहस्रं पुत्राणां शूराणां वीराणां वरां-

1. M atha bha° B °triṃśayajñā | ṛ° M °triṃśayajñā ṛṣibhipattanasya°. — 2. M bhagavān dāni te° BM °ṣe niṣaṇṇo | . — 3. BM °tāḥ pādāvandā (M °vandā) upasaṃkrāntā° ditā e°. — 5. BM eṣa āyuṣmantānāṃ triṃ° M °ṣānāṃ kramānāṃ pra°.

7. M atha bhaga° ṛṣipattane mṛ° °ṣāṃ ca vistare° brāhmaṇa mahāṣā° B °dhano mahābhogo pra° M °dhano mahābhogo prabhūtadhanadhānyo koṣṭhāgāro prabhūtadhanadhānyakoṣakoṣṭhāro prabhūtadhanadhānyajātarūparajatavitto° B °ṣakoṣṭhāgāro prabhūtajātarūpavitto° M °rapaṃ pra° BM °ṣeyā prabhūtahastyaśvagajaveḍa°.

11. BM °tasya mitrā° B °drāvakāśaṃ pa° M °ṣkaratayā samanvāgatāḥ | B °gatā ta°. — 13. BM tasya dā° ni pūrṇṇa° °ṇya kṛtāmaṃho° M °kehi saṃmya° BM °ndhano rājānabhū° B °viko so°. — 15. M sā śṛ°.

16. BM rājā śu° M °ro dvātriṃśatihi mahāpuruṣalakṣaṇaiḥ samanvāgatā ye° B °yehi dvātriṃśatihi mahāpuruṣalakṣaṇehi samanvāga° BM °tṛtīyā sa°. — 18. B °gārasya madhye vasati | rā° M °kravatī ca° BM °todvīpo° M °ratnāja sa° B °ratnāni bhavanti | . — 19. B tadyathā° BM °rājya bhavati | sa° M °pūtāṇāṃ vī° BM °vīrāṇāṃ va°.

महर्षिणां परमैश्वर्यप्राप्तानां । सो इमानि चत्वारि महाद्वीपानि अध्यावसति तद्यथा जंबुद्वीपं पूर्वविदेहं अपरगोदानियं उत्तरकुरुं इमां महापृथिवीं सागरगिरिपर्यन्तामखिलामकण्टकामदण्डेनाशस्त्रेणानुत्पीडेन धर्मेणैवाभिनिर्जित्वा अध्यावसति । अथ पुनः अगारातो अनगारियं प्रव्रजति तथागतो भवति अर्हं सम्यक्संबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विघुष्टशब्दो विघुष्टकीर्तिरिशो अनवनेयो अभिभू अनभिभूतो आज्ञार्थदर्शी वशी चक्रवर्ती सो च ऋषिणा महर्द्धिकेन महानुभावेन मनुषी कारणेहि एकाग्रेन [384ª] व्याकृतो बुद्धो लोके भविष्यतीति अन्यायेहि पि नैमित्तिकेहि ॥ यदा भगवानभिनिष्क्रान्तो सो पि तदहो येव अभिनिष्क्रान्तो अनुहिमवन्तं आश्रमं गत्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्द्धिको महानुभावो ऋषि संवृत्तो ॥

तस्य दानि एकूनविंश ऋषिकुमारा शिष्या सर्वे षडंगवेदपारगाः चतुर्ध्यानलाभिनः पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा ॥ सो तेषां शिष्याणामाह ॥ बुद्धो लोके समुत्पन्नो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे मनुष्याणां धर्मं देशयति आदौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुव्यंजनं केवलपरिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयति ॥

सर्वे असारका स्कंधाः अभितप्ता महाभया ।
अविश्वासिका च असारा च इति भाषति गौतमो ॥

यं नूनं वयं माणवकाहो येन वाराणसीमृषिवदनं मृगदावं तेनोपसंक्रमेयाम

1. BM °tatra mahādvīpāni adhyāvasati | tadya° M °thā jambudvī° °godānikaṁ u° BM °kuruṁ(M °ru) ahya° bhir akaṇṭhakā° M °bhinirmajitvā°. — 4. M aneṁ punar agārāto anagāri° BM °tathāgato bhavati | arhaṁ sa(M °samyaksaṁ° M °saṁpanno su° BM °anyaganitthi° M °tāṁ ca vighuṣṭaçabda° B °rtīrvaçhī anavya° M °rtirvaçī anavyanena abhibhūtenābhibhūtena ajñānārtha° B °te ajñānārtha° BM °darçī vaçī vaça(M °sa)vartī° B °tīti | ahā° M °tīti anya° BM °kehi pacā°.

9. M °bhagavān abhiniṣkramanto | so° BM °ho ye va abhini° M °himavantam āçra° M °bhihan pañ° B °bhihi pañ° M °bhāvā ṛṣi hu° (l. 13ⁱ).

10. B °gāh | caturdhyāna° lābhī ma°. — 13ᵇ. B buddho le samutpanno va° harati | ṛ° M °ṛṣipattane mṛ° °ṇāṁ ca dharma de° BM °çayati || | 15ᵃ B °madhyakalyāṇaṁ paryavasā° M °svartha su° BM °kevalaṁ paripūrṇṇaṁ(M °rṇṇa) pariçu° B °ddhaṁ paryavadātaṁ° M °dātha brahmacarya saṁ°.

17. M °yā skandhāḥ a° B °yā a°. — 18. M °rā ca iti bhāṣati || gautamo B °tamā || . — 19. M °māṇavakā ya° ṛṣipattanaṁ mṛ° B °dāve teno° M °krameyā | taṁ° BM °gautamaṁ darçanāya ni°.

तं भगवन्तं भीतर्व दर्शनाय । साधु खलु पुनर्भवति तथारूपाणां तथागतानां अर्हन्तानं सम्यक्संबुद्धानां दर्शनाय उपसंक्रमणं पर्युपासना च ॥ साधूपाध्याय त्ति ते माणवका पूर्णस्य . . . . ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयन्तं द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्हि वैशारद्येहि सुविशारदो शान्तेन्द्रियो शान्तमानसो उत्तमदमशमथपारमिप्राप्तो परमदमशमथपारमिप्राप्तः चक्षुर्मनेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन ह्रदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रत्नयूपमिवाभ्युद्गतो सुवर्णयूपं वा प्रभासमानं तेजसा श्रियाये जवनार्थं प्रतिपन्नं अप्रतिकूलं दर्शनाये । दृष्ट्वा च पुनरस्य अतिरिव मनं प्रसीदे ॥ प्रसन्नचित्तो च पुनर्येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ लभेयाहं भगवं उपसंपादेहि मां सुगत ॥ अथ खलु भगवां पूर्णं च[384b]पि मैत्रायणीपुत्रं आत्मत्रिंशं एहिभिक्षुकाये आभाषे ॥ एथ भिक्षवश्चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्ति गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरं च प्रादुर्भूतं मुंडका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता तेषां ईर्यापथो च स्थाने संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एषा आयुष्मतः पूर्णस्य मैत्रायणीपुत्रस्य आत्मत्रिंशस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

सो दानि आत्मत्रिंशो भगवता बलवर्गीभावे विनीतो । सो दानि बलवर्गीभावप्राप्तो भगवन्तं सम्मुखं इमाहि सारूप्याहि गाथाहि अभिस्तवे ॥

1. BM °bhavati | tathārū° M °[illegible] | . — 2. BM °[illegible] te ° pūrṇasya [illegible] B °[illegible] | [illegible] BM °[illegible] | [illegible] M °dyehi suviçārado çāntendriyaḥ çāntamānasaḥ [illegible] paramo[illegible] B °[illegible] indriyehi avahirgatena mānasena sthi° BM °[illegible] (B °[illegible]) viprasanno° M °ratnayūpam [illegible] suvarṇayūpam vā prabhā° [illegible] apratikulaṁ da°.

9. BM °[illegible] pra°. — 10. M °yena bhagavāṁstena ° [illegible] bhagavato pādau°.

11. B [illegible] M [illegible] ° bhagavantam aya° BM °[illegible] | . — 12. M °[illegible] pūrṇaṁ° BM °[illegible] M °[illegible] ātmatriṁça [illegible] B °[illegible] M °[illegible] | . — 13. BM [illegible] (M °[illegible] °. — 14. BM °[illegible] M °[illegible] [illegible] B °[illegible] BM °[illegible] B °[illegible] | [illegible] M °[illegible] BM °[illegible] (M °[illegible]) [illegible] ° [illegible] || [illegible] M °[illegible] bhikṣuṇāṁ B °[illegible].

17. BM [illegible] M °[illegible] BM °maitrāyaṇī° [illegible] M °[illegible]. — 19a. M °[illegible] B °[illegible]. — 19b. M °[illegible] bhagavantaṁ [illegible] BM °imehi [illegible] (M °[illegible] gāthāhi a° M °[illegible].

यं तुषितभवने वसन्तो हिमशिखरनिभो गजो भवित्वान ।
जननिमुपेषि गर्भं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च उभयतो उपेतरूपा तव जननी च पिता लोके ।
महिपतिकुलसंभवो अभू दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं प्रतिनुदमन्तो परिच्यवसि जगं न कश्चि पि बुध्यन्तो ।
पित्तरुधिरश्लेष्मणा अलिप्तो दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च कनकवर्णं पश्यमाना परमप्रीतं मनो जनेन्ति ।
फलिका अनुगता व राजसूनुं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च प्रकम्पयन्तो वसुधां जायेसि बहुजनहिताय ।
जातो पादानि सप्त क्रमेसि दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं पि च जातस्य मुने छत्रं धारयेन्सु गुह्यकाधिपती ।
उभयतो च वीजनीयो दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं पि च ते जातमात्र उद्गताना उदके उदकधारा ।
उष्णा च शीतला च दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं प्रव्रजेसि प्रहाय कामसुखां चैव सप्त च रतना ।
चतुरो च महाद्वीपां दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
अपहाय मही च ज्ञातयो अथ रत्नानि प्रहाय सप्त वरा ।
जातीमरणस्य कासि अन्तं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥

1. BM ya tu °bhavana ca° M °bhavan° BM °tvāna a°. — 2. B anditamaṃ upeyi ga° M °poti garbha da° °raçmiṃ sagotraṃ priya me B °gotraṃ taṃ priya me yaṃ°. — 3. M yaṃ ubha° rūpa ja° BM °pitā ca lokanātha me°. — 4. M mahīpatikulaṃ saṃ° BM °bhavaṃ abhūsi | da° M °raçmisagotraṃ pri° B °tra priya me yaṃ°. — 5. BM °pa-ra ca gabi jagaṃ (M °jayaṃ) akaṣa cit spṛha (M °cin spṛçaṃ)ate pa°.

6. M °slesmaṇā a° BM °liptaṃ da° M °raçmisagotraṃ taṃ° B °tran taṃ pri° M °yaṃ me |. — 7. M °varṇa paçyamāno pa° B °rūpaṃ paçyamāno pa° BM °prītamano (B °nā) a° M °janeti B °janetri pha°. — 8. BM phali (M °ujjhaṃ anugatā ca rakta° M °raçmisagotraṃ taṃ° B °gotraṃ pri° M °yaṃ me. — 9. BM °jāyet ca ba° ya jā°. — 10. M °to pada° BM °krama da° M °raçmau° BM °gotraṃ taṃ°.

11. BM °pi jā° M °mune cchu° BM °dhārayaṃsuḥ gu° M °pati B °pati u°. — 12. M ubhaye ca° gotra taṃ° B °tran taṃ pri°. — 13. M yaṃ priyaṃ te° B °mātrā uda° M °mātro udapāna udgamesuḥ uda° B °dgamesuḥ udakadhārāṃ M °dhārāṃ u°. — 14. M gotraṃ taṃ° B °gotran taṃ pri°. — 15. B °vrajan prahā° M °vrajet prahā° BM °sukhāṃ ye ca sa° M °pta ratnā ca catu°.

16. BM caturo va ma° M °gotraṃ taṃ° B °tran taṃ pri°. — 17. M yaṃ ava° BM °ya saratha (B °tha |) ratnāni (M °ratnāṃ) pra° M °saptāṃ dhārāḥ B °pta dhārā |. — 18. M jātimara° BM °kāṣi anta da° M °gotraṃ taṃ° B °tran taṃ pri°.

वीर महाश्रामा उद्गमासि भगवतो चित्ते तदा विमुच्यमाने ।
एकान्तसुखी भवेम्सु दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यथ सु[385*]विनीता जिनेन श्रावा परमप्रीतमना आर्या परिषा ।
प्रमुदमने उपेमि कान्त दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यथा तव प्रणिधी अनुत्तरशीलाय समुदागतो असि लोकनाथ ।
प्रणिधी आगमो च ते समृद्धो दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
तव दशदिशतां गतो प्रवादो अनतिपर्येषु च नास्ति कोचि तुल्यो ।
परमगतिगतो हि धर्मतायै दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
दिष्ट्या भगवान्सुखी अरोगी दिष्ट्या कार्यं इदं तव समृद्धं ।
दिष्ट्या अमुषि हतो त्वया अभेद्यो दिष्ट्या ते विदितमिमं च परं च ॥
दिष्ट्या ते महंपति याचेमि दिष्ट्या वाक्य प्रतिगृह्णीषि वीर ।
दिष्ट्या धर्मेण धर्मचक्रं दिष्ट्या प्रवर्तये द्वादशांगुपेतं ॥
दिष्ट्या नदितो ते सिंहनादो दिष्ट्या ते प्रतिवादो नास्ति क्वचित् ।
दिष्ट्या यं जिनेन धर्म प्राप्तं दिष्ट्या ते मात्सर्यं नास्ति वर ॥
दिष्ट्या मे अभूषि दिव्यचक्षुः दिष्ट्या लोकममानुषमभूषि मे ।
दृष्टा हिमवन्ते मृत्यु वा दिष्ट्या ते समितो दृष्टा ॥

1. BM vira mahā(M °hā) ā° M °bhāsa unnamāsi bha° B °ubhāsam āsi bha° BM °citte ta° ne e°. — 2. BM °vetsuḥ da° M °raçmiṃsgotraṃ taṃ° B °gotraṃ taṃ pri°. — 3. B °suvinītā jane° M °vinītā ji° BM °na çakrapara° B °nasprotiloomanā ca āryapari° M °nā ca āryyapari°. — 4. BM çakradamana upemi kola(M °kālaḥ) da° M °raçmiṃsgotra taṃ° B °tran taṃ pri°. — 5. M °ṇidhānaṃ me abhū° B °bhūta purastād yathā samadā° M °bhūt pūrvaṃ yathā samādā° BM °gato āsi | lo ° tha pra°.

6. BM °ṇidhi agamo° M °raçmiṃsgotraṃ taṃ° B °tran taṃ pri°. — 7. M tava diçatāṃ° BM °gato | pravā(M °praçā)do° M °ti kvaci° B °cit tulyo pa°. — 8. M °raçmiṃsgotraṃ taṃ° B °tran taṃ pri°. — 9. BM dṛṣṭyā bha ° gī dṛṣṭyā kā° BM °tava samṛddhyaṃ | (M °ddhaṃ |). — 10. BM dṛṣṭyā ma° M °ma vidha° BM °manya(M °nyā) pṛṣṭyā ca te viditaṃ imaṃ ° raṃ ca dṛ°.

11. BM dṛṣṭyā te mahaṃpa(M °te mahaṃpa)tiṃ āmaṃtra dṛṣṭyā cā° M °gṛhṇī vīraṃ B °vīra dṛ°. — 12. BM dṛṣṭyā dharme ° cakraṃ(M °kra) dṛṣṭyā vartti ° daçāṃgupetā | (M °peto). — 13. B dṛṣṭyā nadito° M dṛṣṭyā nadito° BM °do dṛṣṭyā te prativādi nāsti kaçcit || . — 14. B dṛṣṭyā yajjinena dharma yo se dṛṣṭyā te āsu° M dṛṣṭyā ye jinena dharmayā so dṛṣṭyā te ātsa ° sti varaḥ B °sti viraḥ dṛ°. — 15. B dṛṣṭyā me° M dṛṣṭyā me ° divyaṃ cakṣuḥ dṛṣṭyā loka ça° B °kṣuḥ dṛṣṭyā çatra° BM °mahā abhūṣi dṛ°.

16. BM dṛṣṭvā(B °ṣṭyā) hi° B °mṛtyu vā dṛṣṭyā te samiti dṛṣṭyā i° M °tyuṃ vā | dṛṣṭyā te samṛtiṃ dṛṣṭyā ta i°.

इह मे अभूषि पंचाभिज्ञा दिष्ट्या विधाय विधेयता च ।
दिष्ट्या मो न पापसंगता च दिष्ट्या अनुश्रोमो धर्मराजानं ॥
दिष्ट्या शरणं उपगता च दिष्ट्या अभिजानित चेतसो आत्मा ।
दिष्ट्या सुविशारदा ते धर्मे दिष्ट्या च वशीभावमनुप्राप्ता ॥
एवं खु तदा जिनस्य पुरतो आयुष्मां पूर्णो कथितमार्गो ।
वाराणस्यां मृगदावस्मिं आत्मनो अनुमोदे धर्मप्राप्तो ॥

आयुष्मतो पूर्णस्य मैत्रायणीपुत्रस्य वस्तु समाप्तं ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे प्राप्ता देवानां च मनुष्याणां च विशेषेण निदानं कृत्वा अवन्तीषु मर्कटं नाम निगमं तत्र ब्राह्मणमहाशालो राज्ञो उज्जेनकस्य तोमोहारकस्य पुरोहितः राजाचार्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतकोशो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो प्रभूतहस्त्यश्वाजैडको कात्यायनगोत्रो [385b] । तस्य दानि द्वे पुत्रा एको नालको नामेन द्वितीयो च उत्तरो । उत्तरो ज्येष्ठः नालको कनीयसो पण्डितो निपुणो मेधावी उद्घटितज्ञो तीक्ष्णबुद्धिको ॥ तेषां मातुलो असितो नाम ऋषी अवन्तीषु विंध्यपर्वते आश्रमपदे प्रतिवसति पंचशिष्यशतपरिवारो मूलफलमकुटदंडवृत्तिको पंच माणवकशतानि मन्त्रवेदां वाचयति ॥

1. M iha me bhūṣi pañca° B °me bhūṣo pañca° BM °jñā diṣṭyā(M °diṣṭaṃ) vidhāya vidhe° [illegible] |. — 2. B diṣṭyā mo na° M diṣṭyā mā na° [illegible] | diṣṭyā [illegible] B °ma diṣṭyā [illegible] BM °dharmarājā(M °jā) |. — 3. M diṣṭyā ca° B °diṣṭyā ca° [illegible] — 4. B dṛṣṭvā ca° M diṣṭyā ca [illegible] B °dharmā diṣṭyā ca [illegible] M °dharmā diṣṭyā ca [illegible]. — 5. BM °jinasya pu° B °kathitamārgo [illegible] M °[illegible].
6. BM °dāve ātmanaṃ anumodya dharmaprāptaṃ |. — 7. M iti śrīmahāvastuavadāne āyuṣmatā pūrṇasya° B °maitrāyaṇa° M °sya jātakaṃ sa°. — 8. M atha khalu bha° BM °vān samyaksaṃbuddhaṃ ya° M °taṃ artha abhi° B | ṛṣipatana mṛ° santi [illegible] kṛtvā° B °avantīṣu | marka° M °gāḥ rājño° B °ujho(?)hakasya tas° M °purojācāryo [illegible] mahābhogo prabhūtakoṣo prabhūtabhogo prabhūta-padīyo prabhūtadhanadhānya° B °svāpateyo prabhūtadhanadhānya koṣakoṣṭāgāro° M °ga-koṣṭāgāro °jātarūparaja °tyāgayamana° B °tra ta°.
13. BM °putra eko nāmena dvi° M °ye ca uttaro jye° B °ra u°. — 14. M °jyeṣṭho nā° B °jyeṣṭhaḥ nā° M °nīyaso paṇḍita nipuṇo medhāvī udghaṭitajño° B °ni udghaṭitajña M °buddhiḥ B °ka te°. — 15. BM °mātulo asi° M °ṛṣiḥ avantīṣu vindhyaparvata ā° BM °de ṛṣiḥ prativasati | pañcaśi° [illegible] M °[illegible] B °[illegible] | ma° BM °dāni [illegible] B °[illegible].

उत्तरेण तहिं गत्वा वेदा अधीता । सो दानि संगीतिं कृत्वा पितुः सकाशमागतो ॥ सो दानि पितुः पुरतो परेषां च ब्राह्मणानां वेदपारगाणां अनुयोगं देति । तस्यानुयोगं देन्तस्य तानि वेदानि सातत्येन सर्वाणि चोद्गृहीतानि ॥ तेनापि पितुश्च तेषां ब्राह्मणानां वेदपारगाणां पुरतो तस्य भ्रातुः सकाशातो वेदानि श्रुत्वा अनुयोगो दिन्नो । तस्य सो पिता ते च ब्राह्मणा वेदपारगा विस्मिता अहो माणवकस्य बुद्धीति ॥ सो दानि मातापितूहि मुचति बुद्धो लोके उत्पन्नो गच्छ प्रव्रजाहीति ॥ सो विन्ध्यपर्वतं गत्वा मातुलस्य असितस्य ऋषिस्याश्रमे ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो । तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षीकृता ॥

यदा भगवाननुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रवृत्तवरधर्मचक्रो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे देवमनुष्याणां अर्थचर्या चरमाणो मार्गगतसहस्राणि अमृतं प्रापयन्तो तदान्तेवासिको असितेन ऋषिणा मुचति । बुद्धो लोके उत्पन्नो गच्छ प्राचीनं प्रव्रजाहि ॥ सो दानि ऋषिस्याश्रमातो अनुपूर्वेण वाराणसीमागतो ॥ वाराणस्यां षट् शास्तारप्रतिज्ञा प्रतिवसेन्सुः काश्यपो पूरणो मस्करी गोसालिकापुत्रो अजितो केशकम्बली ककुदो कात्यायनो संजयी वैरट्टिकापुत्रो निर्ग्रन्थो च ज्ञातिपुत्रो ॥ तेषां माणवको षण्णां शास्तारप्रतिज्ञानां उपसंक्रान्तो न चास्य चित्तमाराधयति ॥ चत्वारो महानिधयो संतो वाराणस्यां मिथिलायां पद्मो कलिंगेषु पिंगलो तक्षशिलायां एलपत्रो ॥ वाराणस्यां संखस्य मासिको समाजो वर्तति । तहिं निधानाधिपतयो नागराजानो निमन्त्रितका आगता ॥

1. M °pa (vakrapatitaṃ [illegible]) tahiṃ gatvā yadā°. — 1. B °gato so°. — 2. M °to apare ° [illegible] B °[illegible]°. — 3. BM °[illegible]°. — 3. BM te cāpi pitu ° [illegible] M °[illegible] | B °[illegible]°.

7. M so vindhyaparva° BM °mātulasya asi°. — 8. M tena yujyamānena ghaṭantena vyā° BM °[illegible] M °[illegible] jā° M °dhyānāni u° BM °[illegible] pañ°.

11. M °[illegible]° BM °[illegible] | [illegible] M °[illegible] | [illegible] rthacaryā ca ° [illegible] | [illegible] B °[illegible] | [illegible]. — 13. M °[illegible]°. — 14. BM °[illegible] (B °[illegible]) [illegible] B °gato 14°. — 15. M °[illegible] pratijñā° B °[illegible] pratijñā ° [illegible] | [illegible] M °[illegible] B °[illegible] gosālikaputra aj° M °gosālikaputra aj ° [illegible] B °[illegible] ° [illegible] M °[illegible] putra nirgrantho ca jñā° BM °[illegible]°.

17. M °[illegible] ° [illegible] | B °[illegible] | . — 18. M °[illegible] ° [illegible] B °[illegible]°. — 20. M tahiṃ [illegible] ° [illegible].

तेन च एलपत्रेण नागराज्ञा प्रश्ना स्थापिता एतां यो प्रश्नां विसर्जेति तस्य [386*] धीता च दीयति सुवर्णसहस्रं च ॥

कि सु अधिपती राजा कथं भोति रजस्वरो ।
कथं सु विरजो भोति कथं बालो ति वुच्चति ॥

भगवानाह ॥

षष्ठो अधिपती राजा राज्ञो भोति रजस्वरो ।
अरजो विरजो भवति रक्तो बालो ति वुच्चति ॥

एलपत्रो आह ॥

केन स्वो वुह्यति बालो किं सु नुदति पण्डितो ।
योगक्षेमी कथं भोति तं मे आख्याहि पृच्छितो ॥

भगवानाह ॥

योगेहि वुह्यति बालो योगं नुदति पण्डितः ।
सर्वयोगविसंयुक्तो योगक्षेमीति वुच्चति ॥

एलपत्रो आह ॥

बुद्धबुद्धेति वुच्चसि किं स्वप्नं अथ दर्शनं ।
निरीक्ष भाषेसि तत्वं उदीरय छिन्द संशयं ॥

देवता आह ॥

साचं दृष्टो महावीरो मृगदायान्तराश्रितो ।
धर्मश्रेष्ठं प्रकाशेन्तो सिंहो व गिरिकन्दरे ॥

1. M °ṇa nāgarājñena praçnaṁ pitā | e° B °gaṁjño praçnaṁ pitā e° tasyā dīpāyā ca dīyati sa° M °tasyā dīpāyā ca dīyi(?)ti sa°. — 3. B kim adhi° M kiṁ adhi° BM °bhoti rāja(M °jā)svaro ka°. — 4. BM °jo kathaṁ°.
6. B shaṣṭho adhipati rā° ra a°. — 7. M °bho ti va°. — 9. BM °vaccati bālo kiṁ suda°. — 10. B yogakshemī ka° M °kshemī kathaṁ bhonti taṁ ° khyāhi pṛcchati ||.
11. B °yogehi bā° M °bālo yogaṁ ° udito | . — 13. M sarvayogaṁ saṁ° B sarvayogaṁ ° gacchemī° M °kshemeti°. — 15. BM buddho buddha vaccasi jānāsi kiṁ svapnaṁ ca na me darçanaṁ |.
16. BM svapnaṁ ca nirīksha bhā° M °cchinda saṁ°. — 18. BM avakahyaṁ dṛshṭo (B °sht(va)ma° diyānta(M °yānta)rasrito. — 19. M dharme çreshṭo pra° B °çreshṭaṁ pra°.

चिरस्य यत द्रक्ष्याम तारकैरिव लक्षणैः ।
विचित्रगात्रं . . . . बुद्धस्य परबुद्धिनो ॥
चिरस्य यत श्रोष्याम वाणीं ब्रह्मस्वरोपमां ।
अमित्रं दुःखमनात्मेति सर्वक्लेशप्रदारणीं ॥
एतां श्रुत्वा नवघोषां वाणीं ब्रह्मस्वरोपमां ।
मोक्षं प्राप्स्याम तीर्थेभ्यः आसादेत्व नरर्षभं ॥
द्रक्ष्याम लोकार्थचरं महर्षिं
महायशं काश्यप सर्वदर्शिं ।
. . . . . सर्वस्य गुणस्य मूलं
शीलं रक्ष्यामो चमरीव वालं ॥
छित्त्वान पत्रं कुवनान्तरस्मिं
यथा शाकारं मुनिं भो च कृत्वा ।
खचिद्रत शिक्षां परमार्थदर्शिनो
मार्गा च्युतो वीचिमुपैति कृच्छ्रं ॥
पतन्ति गात्रेषु गिरिप्रकाशा
. . . . . वृष्टिरनन्तविद्धिः ।
शाटेति गात्राणि दुःखार्दितस्य
ततो प्रमोचेहि विशालकीर्तिं ॥
शृणोमि धर्मं न च श्रद्दधामि
मैत्रोद्गतः सूर्यमिवोद्यन्तं ।
आज्ञाश्रयादित्यमरीचितेत्र

1. B °sya yata dra° BM °yaiḥ ri°. — 2. BM °traṁ buddha° B °sya parabuddhino ri° M °ddhinā ri°.— 3. M cira° BM °sya sada çroshyāmi vā° B °mkāṁ s°. — 4. BM °n. tya duḥ° B °dāraṇi ha° M °dāraṇi). — 5. BM hantemāṁ çrutvā ghoshāṁ navāṁ ghoshāṁ vāṇi bra°.

6. B °pyāma tīrpebhyaḥ āsādetvā na° M °tīryebhyaḥ ātmā devā nararshabhaḥ | B °bhuṁ dṛç°. — 7. B °lokārthacaraṁ° BM °darçi | . — 9. BM sarva ° mūla(M °la) çīlaṁ ca rakshaṁ ca(B °kalaṁ cama)maria bālaṁ(M °laṁ) cchi°.

11. B cchitvāna yatrako vanantarasmiṁ ya° M cchitvāna patrakā vanāntarasmiṁ ya° BM °munino akritvā(M °kṛshṭā) kha°. — 13. B °çikshāṁ | pa° M °ramārthadarçino svargā cyu° B °rçinā svargā cyuto viryam upaiti kṛ° M °tavīryyam upaiti kri° — 15. M °gātreshu giripra° BM °kāçā sthālikā vṛishṭim anantabuddhiḥ | (M °ddhiḥ).
17. M çateti gā ° kirtiṁ(?) B °kīrtiḥ) . — 19. M °dharmma na° BM °tvadiçitaḥ° M °ryam ivādayantaṁ.
21. M ārokayādi ° ricaicjaḥ | ma° B °ciyati | tirya ° cha i°.

मोक्षो कदा भेष्यति तिर्यग्योनिषु ॥
इमं विकृतसंदेहं दृष्ट्वा दुःशीलसंभवं ।
अनुबद्धो यदन्तो पि को शीलं न समाचरेत् ॥
स वै प्रमोदेषु रतो न . . . .
भवे सुशीलेष्वचलो ध्वजोपमो ।
व्याकर्षि त्वं अर्थदृशो मतीमां
मैत्रेयगोत्रो भवरागसूदनो ॥

नालको कात्यायनो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥

पुरोहितो मह्यं पिता लोमेहारस्य राजिनो ।
उत्पादेषु विनायुक्तो नक्षत्रेषु गतिंगतो ॥
तस्मे पिता अवचासि सर्वकामानुकम्पको ।
बुद्धो नु पुत्र उत्पन्नो गच्छ प्राचीन प्रव्रज ॥
सो हं भगवन् अनुप्राप्तो साधु त्वं प्रव्रा[386b]जेहि मां ।
वैशारद्येहि संपन्नां वाचां भाषे तथागतो ॥
कात्यायनं ब्राह्मणं च एहि भिक्षूति भाषये ।
सा एतस्य प्रव्रज्या हि अभू च उपसंपदा ॥

आयुष्मां कात्यायनो आह ॥

अश्रासि एतं वचनं अवितथं यथातथं ।
त्वां तु गौतम पृच्छामि सर्वधर्माण पारग ॥

2. B °kṛtaṃ saṃde° taṃ s°. — 3. BM °pi kā çī(M °çi)laṃ na çubhācaret |. — 4. BM sa ca pramodo parato na(M °na yaṃ) bha° B °ve svaçīlashvalalalalapamo | M °vet svaçīleshu calaḥtalopamo |.

6. B °rahata tvaiha dṛ° M °raha tvarthadṛ° B °matimāṃ maitreya °danā |. — 8. B °no bhagavaḥ pā° M °no bhagavato pā°. — 9. M °hitā mahya pi° B° mahya pi° M °tonihā° BM °no n°. — 10. M °tpādeshu vinoyako na° B °vinayukto° M °tiṃgataḥ | B °tu ta°.

11. M taṃ me pi° BM °avacasi° M °nukaṃpako |. — 12. M buddhesha tvam utpa° B °ccha yāti ° vrajā so° M °vraja |. — 13. M °bhavān anu° B °gavān anu° M °prāpto sādhu ca prajāhi māṃ | B °dhu pravrajāhi°. — 14. BM °saṃpanna vā°. — 15. M °tyāyanaṃ brā° B °ṇaṃ e° M °laye |.

16. B °vrajyo abhū° M °bhūvanupa°. — 17. BM °yano asyā°. — 18. BM asyāsi e° M °vacanaḥ asi° BM °thātathā tvaṃ°. — 19. BM tvaṃ tu° B °gautama pṛcchāmi | sarva dha° M °gautamaṃ pṛcchasi | kātyāyanaṃ brāhmaṇāḥ sarvadharmaṇa pāragaḥ | B °gaḥ asi°.

अनगारं उपेतस्य भिक्षाचीर्यं चिकीर्षतो ।
मुनि प्रव्याहर धर्मं मौनेयं उत्तमं पदं ॥

भगवानाह ॥

मौनेयं च पृच्छसि नालक दुःकरं दुरभिसंभवं ।
हन्त ते तं च वक्ष्यामि संस्तम्भस्व दृढो भव ॥
समानभावं कुर्वासि ग्रामे आक्रुष्टवन्दितं ।
मनोप्रदोषं रक्षेसि शान्तो चानुन्नतो भव ॥
उच्चावचा निश्चरन्ति दावे अग्निशिखा इव ।
नारी मुनिप्रलोभाये ता च तं मा प्रलोभये ॥
विरतो मैथुना धर्मा हित्वा कामं परोवरं ।
अविरुद्धो असंरक्तो ये सत्वा त्रसस्थावराः ॥
यथात्मनो तथान्येषां यथान्येषां तथात्मनो ।
आत्मानं उपमां कृत्वा नैव हिंसे न घातये ॥
हित्वामिह अनिच्छां पि अनिच्छो भोति निर्वृतो ।
त्यज इच्छां च लोभं च यत्र सक्ता पृथग्जना: ।
पण्डितो प्रतिपद्येय सो तरे नरकं इमं ॥
ततो रात्रिं विवासेत्वा ग्रामं पिण्डाय ओतरे ।
आह्वयं नाभिनन्देय अभिहारं च ग्रामतो ॥
न मुनि ग्राममासाद्य कुलेषु सहसा चरे ।

1. B anāgā° M anāgāram upe° BM °sya çikshā° M °cikīrshitā | B °kīrshito | . — 2. M muninā pratyahaṁ dharma mauna° B °pratyāhāraṁ dharmaṁ mūna°. — 4. M °pṛcchāmi nāla kinti bhagavān dushkaraṁ° B °nāla kiṁti bhagavāṁ dush° M °bhisaṁtapaṁ. — 5. M °taṁ vakshyā° BM °saṁstavasya dṛ°.

6. M °na bhagaṁ° BM °rpāsi i(M °si)āme ākrushṭa vindat(M °vaṁ)ti | . — 7. B °rakshasi° BM °kshānte ca°. — 8. BM °yacanti devāṁ(M °vā) agniçikhāṁ eyaṁ na°. — 9. M °nipravobhāye tā° BM °va te maṁ pra°. — 10. BM °thuno dharmo hi° B °kāmaparoyacet | M °kāmaparopapaṁ | .

11. M avabuddho saṁ ° tvā tatra sthāvarāt | B °trasa sthā°. — 12. B athātmanā tathānyeshāṁ tathātmano ā° M athātmanā tathānyeshāṁ tamamanu ā°. — 13. M ātmanāṁ | u° BM °hiṁsa na ghā° M °taya na hiṁsaya. — 14. BM hitvām i(M °tvā)ha anicchāye anicche° M °bhoti ni°. — 15. BM °tra çaktā° B °prigjanāh | .

16. B paṇḍitā parivarjeyā so tare tara° M °ta parivarjeyāsa tare tara°. — 17. B °rātriṁ nivāsau° M °rātriṁ nivāsitvā grā°. — 18. BM °bhinandeyā a°. — 19. M °muni grāmamāsādya° B °muninā grā ° dya ekulesu sahamāsare | M °hasavare | .

घासेषी न छिन्नकथो न वाचा प्रेप्सुतां भणे ॥
स पात्रपाणी विचरेथा अमूगो मूकसंमतो ।
तं तं दानं न निंदिया दातारं नावजानिया ॥
अदासि इति ते साधु नादासि भद्रमस्तु ते ।
उभयेनैव सदृशो वचनं विनिवर्तये ॥
सो पिण्डचारं चरित्वा वनान्तं अभिरक्षये ।
ऊनोदरो मिताहारो अल्पेच्छो स्वादलोलुप: ॥
सो वृक्षमूलोपगतो आसनोपगतो मुनि ।
ध्यापयति अतो भव्यं आत्मानं नातितोषये ॥
यस्यात्र चरिता नास्ति छिन्नस्रोतस्य भिक्षव: ।
कृत्याकृत्यप्रहीणस्य परिदाघो न विद्यति ॥
एवं मार्गमाख्यातं संबुद्धेन प्रजानता ।
एको व अभिरमिष्यसि एवं गमिष्यसि दिशो दश ॥
एवं मौनेयं उपेष्यसि क्षुरधारोपमो भव ।
जिह्वाय तालुमासाद्य तादृशो संयतो भव ॥
निरामगन्धो असितो वृक्षमूलपरायणो. ।
एकासनस्य शिक्षासि श्रमणोपासनस्य च ॥
श्रुत्वा अनुरहं ध्यानं ध्यायिनां कामत्यागिनां ।

1. M ghâtesî no cchinnaghâto na° B ghâsesiṇo cchinnaghâso na vâcâ prâpnu bhaṇe | M °cà prâpnutâm̃°. — 2. M °trapâṇî vicareyâ grâme muukasaṁtato | B °reyâ grâme amuko amukasaṁgato | . — 3. B taṁ dâna niṁdiyâ dâtârâ bhavatyayâm̃ | M taṁ dâna nirdiyâ dâtâ | dâtâbhâ bhavatyayaṁ | . — 4. B °iti te sâdhvanandako bha° M °sâdhuḥ nandakâ bha°stu va | . — 5. B °yenaiva sadṛço° M °naivam asadṛ°.

6. BM so pi piṇḍa° B °caritha vanantam° M °cariya caranto a° B °rakṣheye â°. — 7. M unnodaro pi trâso alpa° B °daro pi tâso | alpa° BM °syâlpalo° B °lupa₁so°. — 8. B °hopagato | â° M °muniḥ B °muni dhyâ°. — 9. B dhyâyeti | ato bhavyâ â° M °yanti ato bhavyâ â° B °ye ya°. — 10. M yasya tra° B °sâ | cchi° BM °çrotrasya bhikshava(M °vaḥ) kṛ°.

11. BM kṛtyo kṛtyaprahiṇa(B °na)sya paridâgha(B °ghe)aṇe acyutaḥ || . — 12. M °khyâtaṁ buddhena ca pra°. — 13. B eko ca â° M eko abhi° BM °ramishyâmi evaṁ gamishyâmi(M °shyati) daça diçâ | . — 14. B vâyau maṁ yaṁ upe° M kshuradhâropamâm̃ sarvâm̃ jâineyaṁ ca upeshyasi | bhave ji° B °mo || bhava ji°. — 15. M °hvâya tâlaçcam âsâ° BM °dṛçaṁ saṁyyato bhava(M °va |).

16. M nishmagandha asito ca vṛkshamûle pa°. — 17. B ekâçanasya çikshani° M °çishyasi° BM °çrama(M °çrava)ṇopasâna°. — 18. M °haṁ syânaṁ dhyâyinâm̃ kâmatyâgiṇâm̃ | B °haṁ dhyâna dhyâyinâm̃ kâmarâgiṇâm̃ | .

ततो हिरिं च श्रद्धां च भूयो [387a] शिक्षेय मामको ॥
न पारं द्विगुणायति नापि चैवं गुणायति ।
उभायचा प्रतिपदा श्रामणेन प्रकाशिता ॥
तं नदीषु विजानाति श्वभ्रेषु प्रदरेषु च ।
सन्नादयति शु घोषो शान्त एव महोदधिः ॥
यं ऊनकं तं स्वनति यं पूरं शान्तमेव तं ।
ऊनकुम्भोपमो बालो ह्रदपूरो व पण्डितः ॥
यो मुनी बहु भाषति उपेतं अर्थसंहितं ।
निर्वाणं भाषात्मार्थाय जानन्तो बहु भाषति ॥
यो च धीरो मितभाषी जानन्तो न बहु भाषति ।
स मुनी मौनमर्हति स मुनी मौनमध्यगात्ति ॥

नालकप्रश्नं समाप्तं ॥

भगवा सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा मथुरायां श्रेष्ठि आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो । तस्य दानि श्रेष्ठिस्य चियकरा दारिका जाता ॥ सा दानि अमंगला ति कृत्वा परिव्राजिकाये दिन्ना । यदा संवृद्धा भवति ततो

1. B tato rirhi ca çuddhâm° M tato ṛirhiṁ ca çuddhâṁ ca bhûyo nâmena çikshiya | çikshâ parinâmena na° B °çikshiya nâmeta na°. — 2. BM na pâra dvigunâyati (B °ti |) nâ° M °pi câra guṇâyato B °ṇâyatâ ucci°. — 3. M °câ pratipadyatâ | . — 4. M °nâti grâma-ṇyena prakâçitâ || B °nâti andheshu pracareshu ca sa°. — 5. M saṁnâdayati punar ghoshaṁ çabdaṁ caivaṁ mahodadhe | B °d kumagho çalam eva ma°.

6. M yaṁ mûlaṁ na tataḥ çalâpi yaṁ pû° B yaṁ ûnarkataṁ çataṁtiyaṁ puraṁ°. — 7. BC °pûro ca pa° M °ṇḍito | . — 8. BM °bahû bhâsha (M °shaṁ) ti u° M °saṁhati | . — 9. M °kalâ kurvanti jânanto°. — 10. M °ro mṛitâbhâṣitaṁ ba° B °bhâṣitaṁ ba° shati na° M °shanti.

11. M so munih | maunam arha° B °rhati | sa° M °munih mau° BM °gâmi bhagavâṁ (M °vân) || . — 12. M iti çrîmahâvastuavadâne nâ° BM °praçnâ sa°. — 13. M abhisaṁbuddho bhagavân sa° B °saṁ saṁnya ° bharati | ṛi° M °ṛishipattane mṛi° B °çreshṭhi âḍhyo mahâdhano° BM °dhânyo koçakoshṭhâgâra° M °ttopakaraṇasampannâ° M °çreshṭhi âḍhyo mahâdhano° BM °dhânyo koçakoshṭhâgâra° M °ttopakaraṇasampanna° B °çvâjagaḍako° M °paurushoyâ | B °sheyâ | .

17. BM °çreshṭhisya° M °triyaditarâ° jâtâḥ. — 18a. B °ma ya°. — 18b. M °saṁvṛiddho bha° B °saṁvṛiddho bhavati | tato naṁ pravraje° M °to taṁ pravrajaka ca vallikâ ta bhavishyanti B °ca vallikâ ta bhavanti dha°.

मां प्रव्राजेहि न पुत्रिका मे भेष्यति । धात्री च दिन्ना या तां दारिकां संवर्धेति यं च किंचिद् व्ययकर्मं तं श्रेष्ठिना नियाद्दितं ॥ सा दानि यथा उत्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा तथा संवर्धीयति यं कालं विज्ञप्राप्ता ततो ताये परिव्राजिकाये प्रव्राजिता चापिसेखिता सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि प्रबोधिता ॥

सा दानि अन्यमन्याहि परिव्राजिकाहि सार्धं संलापं करोति न चास्या कोचित् शक्नोति उत्तरं संधितुं । सा एव अयमाख्यायति वादिप्रवादी सर्वशास्त्रविशारदा ॥ अपरो च ब्राह्मणो वेदपारगो सर्वशास्त्रविशारदो वैयाकरणो गतिंगतो वादिप्रवादी दक्षिणापथातो मधुरां आगतो ताम्रपात्रेण पार्श्वे वेठयित्वा महन्तीं उल्कां प्रज्वालेत्वा मधुरां प्रविशति । मध्येन अन्तरापणवीथीये चेतं प्रविशासि । अस्ति स वर्णकुशलो यो अस्मेहि सार्धं कथयेय ॥ सो दानि माथुरकेहि युच्चति ॥ निर्वापेहि एतामुल्कानि इहायमार्या प्रव्राजिका अस्तीति बाला दहरा सा तया सा[387b]र्धं सप्तमं दिवसं कथयिष्यति यदि शक्नोसि ताये सार्धं कथयितुं ततः वादी ॥ सो दानि आह ॥ एवमस्तु अहं ताये परिव्राजिकाये सार्धं सप्तमं दिवसं कथयिष्यामि । तवमन्तेहि मयेहि भवितव्यं ॥ तेहि माथुरकेहि नैगमजानपदेहि सा परिव्राजिका शब्दापिता युच्चति ॥ दक्षिणापथातो ब्राह्मणो आगतो वादी वेदपारगो व्याकरणे वादाभिप्रायो शक्नोसि तेन ब्राह्मणेन सार्धं सप्तमं दिवसं कथयितुं ॥ सा दानि आह ॥ बाढं शक्नोमि तेन वा अन्येन वा सार्धं कथयितुं । अहमपि वादाभिप्राया ॥ नैगमेहि परिव्राजिकाय श्रुत्वा मधुरायां चत्वरशृंगाटकवीथीमुखद्वारमुखेषु घण्टा घोषापि-

1. BM dhātrī° M °nnā vā tāṁ dārikāṁ saṁ ° ti yaṁ ca kiṁ ° vyaan taṁ çreshṭino niryañi-vitaṁ || B °çreshṭina nihmañcitaṁ | . — 2. M °tparaṁ vā padu° B °dumam vā pu ° pā | tato° M °ptām iti tato tāye vetāye parivrājakāye pravrājito tishiṁ sa° B °jito çishiṁ sakhi° M °jakāni çāstrā° B °strāṇi prabodhitā | . — 5. BM sa dāni anyamaṁ(M °m aṁ)nyehi parivrājakāhi sā° B °roti na vāsya ko° M °roti na vāsya koicchaknoti | u° B °raṁ | saṁ° M °raṁ sadhi° BM °taṁ sā°.

6. BM °pravādī sarva° B °çāladā | . — 7. M °dipravādi da ° ṇu pārçvo veṭayi° BM °hantaṁ ulkā prajvā ° M °rāṁ pravaçati | B °çati ma°. — 9. M °vīthiṁ camaṁ praviçāmi | B °thīye tamaṁ praviçāsi | . — 10[a]. B asti sarvakarṇako çirā yo a° M asti sarvakoçilāryā ātmehi sā ° thanayeyaṁ B °yeyaṁ || . — 10[b]. BM °ti ni°.

11. B nirvāyehi° M °tvayā sārdha sapta ° saṁ kathayishyāmi yadi çaknoti || tā ° taṁ tato vādī || . — 13[b]. M °vrājakā ° çishyāmi | . — 14. BM °vyaṁ te°. — 15[a]. B °dahi | sā M °vrājakā°. — 15[b]. B °kshiṇapathā° M °to vādipravādī ve° M °sārdha sapta°.

17[a]. M °dhutaṁ | . — 17[b]. M çakyāmi te ° sārdha ka°. — 18[a]. M °dābhiprā° BM °yā mai°. — 18[b]. BM °vrājakāya(M °ye) çru° M °çriṅgāṭakavīthīmukhadvāreçu° B °çriṅ-ghāṭakavīthiṁ mukha° B °shāyitā | .

सा । सप्तमं दिवसं अमुकाये परिव्राजिकाये दक्षिणापथिकेन ब्राह्मणेन वादिना सार्धं कथासंलापं भविष्यति ॥ यो श्रोतुकामो सो संनिपततु ॥ तत्र रथेन समन्तेन मंचा बद्धा । महाजनकायो जनपदातो श्रुत्वा मथुरां आगच्छति ॥

तस्य ब्राह्मणस्य एतदभूषि । कीदृशी सा परिव्राजिका या मया सार्धं कथयिष्यति । यं नूनमहं तां परिव्राजिकां पश्येयं ॥ सो दानि कौतूहलेन पृच्छपरिपृच्छिकाये तत्र परिव्राजिकानां आवसथं ततो गत्वा पृच्छति ॥ कतमा सा परिव्राजिका या सा तेन दक्षिणापथिकेन ब्राह्मणेन सार्धं महतीये परिषाये मध्ये कथयिष्यति ॥ तेन ये पृच्छिता तेहि सा परिव्राजिका उपदर्शिता स्वके परिवेणे विसूहेन स्वरेणाभिसंस्कारेण स्वाध्यायं करोन्ती ॥ सो ब्राह्मणो तां परिव्राजिकामुपसंक्रम्य पृच्छति ॥ भवति त्वं मया सार्धं परिषामध्ये कथयसि ॥ सा दानि आह ॥ आर्य कः संदेहः अहं त्वया सार्धं परिषामध्ये कथयिष्यामि अन्येन वा कथावादिना ॥ सो दानि ब्राह्मणो तरुणो अभिरूपो सापि तरुणा परिव्राजिका अभिरूपा तेषां परस्परस्य मूले सह दर्शनेनातो प्रेम्नं निपतितं ॥ सो दानि ब्राह्मणो तां परिव्राजिकामाह ॥ भवति अहं त्वया अर्थिको ॥ सा परिव्राजिका आह ॥ अहं त्वया अर्थिका ॥ ब्राह्मणो आह ॥ भवति यद्येवं तथा करोम यथास्माकं परस्परस्य समागमं च भवे परो च न जानेय । वयं तत्र [388a] परिषामध्ये अभिसमयं कृत्वा सल्लपिष्याम । यो अस्माकं निगृह्येय तेन तस्य शिष्यत्वं उपगन्तव्यं । नाचाश्चर्यं एतं यं पुरुषेहि स्त्री निगृहीता । अथ पुनर्भवती मम निगृह्णेय ततः अहं सर्वलोकस्य कुत्सितो च परिभूतो च भवेयं ब्राह्मणस्याये स्त्रीमात्राये त्वं निगृहीतो ति । भवति तथा करोहि यथाहं भवति निगृह्णेयं ततो त्वं मम शिष्या

1. BM °vrājakāye° B °ṇāpathena brā° M °dinena sārddha ka°. — 2a. M °patatuṃ | . — 2b. M °ntena pañcā° B °rā baddhā ma°. — 3a. M °paśyeṃ a° B °abhi ki°. — 4a. M °vrājakā ° thayati | . — 5a. B yaṃ dāraṃ aha tāṃ° M yaṃ dāraṇaṃ aha tāṃ° BM °vrājakāṃ°. — 5b. M °ni koto° B °haraṇa pṛcchaparipṛcchakā° M °cchikāye taṃ parivrājakānām āvasatha gato° B °nāṃ avasa°.

6. B °mā so parivrājako yā ° M °vrājakā sā te ° ṇāpathake ° sārddha maha°. — 8. M °rṣiā parimaṃtena vi° B °maka parimante vi° BM °yaṃ karoti | . — 9. M °hma-ṇaṃ tāṃ ° vrājakāṃ° BM °ti bha°. — 10a. BM °riṣama° M °thayiṣyati | .

11. BM °riṣamadhye° M °mi | anayaṃyojena ṣya° B °mi | anyena vā ṣaddhā°. — 12. M °ṇo so pi taruṇo parivrājako abhirūpā° B °āpi taruṇo parivrāji abhirūpā°. — 13. BM °vrājakā(M °ka)m ā°. — 14a. B so pa° BM °vrājakā° M °ād. — 15a B °karoma | yathā° M °karoma | yathāsmākaṃ ° maṃ ca jāneyaṃ B °ro ca jāneya va°.

16. M °bhiṣamaṃ kṛ ° llapiṣyati | B °llapiṣyāma | . — 17. M °hyeyena tasya°. — 18a. M °ryyaṃ evaṃ yaṃ ° strī nigṛhīto | . — 18b. M atha khalu pu ° vatī mama ni° B °vatī mama ni° M °tato sarva ° taide ca pa ° yaṃ vyaṃgaṃ ° bhūtaṃ | B °hīto ti. — 20. B bhavati | tathā ka ° ṇhaye bhaviṣyati | M °ṇheya bhavati.

भविष्यति । तदेवमस्माकं परस्परसमागमं भविष्यति । न च नं कोचि जानिष्यति ॥ सा दानि परिव्राजिका आह ॥ एवं भवतु ॥ सो दानि ब्राह्मणो एवं ताये परिव्राजिकाये सार्धं संमन्त्रेत्वा निर्धावितो ॥

ततो सप्तमे च दिवसे तत्र चतुष्के बहूनि प्राणिसहस्राणि समागतानि राजा माथुरो समागतो कुमारामात्या समागता श्रेष्ठिप्रमुखं नैगमं समागतं सार्थवाहप्रमुखो वाणिजग्रामो समागतो पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणपरिषा समागता अष्टादश श्रेणीयो समागतायो श्रमणब्राह्मणतीर्थिकगणिका समागतानि ॥ सो पि ब्राह्मणो समागतो सापि परिव्राजिका अनेकाहि परिव्राजिकाहि सार्धं समागता । समागत्वा परिषामध्ये स्वकस्वकेषु आसनेषु निषण्णानि ॥ ब्राह्मणो उत्थित्वा सराजिकां परिषां विज्ञपेति ॥ भवन्तो अस्माभिर्वटुकचापल्यं कृतं अन्यकाभिः स्त्रीभिः सार्धं संलापमभ्युपागतं । अनाश्चर्यं च भवेय यदहमेतां परिव्राजिकां निगृह्णेयं वदेन्सुः किमत्राश्चर्यं यं पुरुषेण स्त्री निगृहीता ति । अथ खलु यं एषा परिव्राजिका मम निगृह्णेया ततो हं सर्वलोकस्य कुत्सितो च परिभूतो च भवेयं अङ्गुलप्रज्ञाये स्त्रीमात्राये त्वं निगृहीतो त्ति । ततः मम एषा सराजिका परिषा विज्ञप्ता । यदि एषा परिव्राजिका परिषामध्ये मम शक्नेय निगृहीतुं ततो मया एतस्या परिव्राजिकाये शिष्येण भवितव्यं अथाहं एतां परिव्राजिकां परिषामध्ये निगृह्णेयं ततो एताये मम शिष्यत्वमुपगन्तव्यं ॥ सा दानि परिव्राजिका ताये परिषाये पृच्छीयति ।

1[1]. BM °sparaṁ sa°. — 1[2]. B °ca maṁ ko° M °ca maṁ kvaci jāni°. — 2[1]. B so dā° vrājakām āha || M °vrājakā°. — 2[2]. M etaṁ bhavatuṁ | . — 2[3]. M °brāhmaṇaivaṁ° BM °vrājakā ° rddhaṁ samantre° B °to sa ca tato°. — 4. M sa ca tato° B °ptamo ca divase ta° BM °bahuni prā ° kumārāmātyā(M °tya) āgatā çreshṭhipramukha° nigamaṁ (B °mukhāni naigama samāgataṁ) sārtha(M °rthaṁ)vāhapramukhā(M °khaṁ) vāṇija° M °grāmaṁ samāgato pu ° ahā samāgatāḥ ashṭā ° çreṇiyo samāgatavo çravaṇabrā° B °çramaṇabrāhmaṇo tīrthikagaṇā sa°.

7. M so brā° BM °to so pi parivrājakā anekāhi(M °nekehi) parivrājikā(M °jake)hi sā° M °gato B °gatā sa°. — 8. B °trā | pa° BM °rishamadhye° M °kasvakehi ā ° sharṇṇāni B °ṇṇāni brā°. — 9. M °rishā vi° B °pati bha°. — 10. B °r vaṭkaci° M °cāpalyaṁ kṛi ° strībhi sārdha saṁ°.

11. B °bhaveyaṁ ya° BM °vrājakāṁ° M °nigṛihṇeyaṁ vadetsuḥ | ki° B °gṛihṇeyaṁ vadetsuḥ ki° M °aheṇa strī nigṛihītaṁ ti | . — 12. B °cha pa° BM °vrājakā ° gṛihṇeyā° M °tato yaṁ sa ° vayaṁ vyaṅga ° bhūto ti | B °bhūto sti | . — 14[1]. M tato ma° BM °sha sa° M °jñapto B °jñaptā ya°. — 14[2]. BM yadā esha(M °eva) parivrāji(M °ja)kā parishā-parishamadhye ° gṛihītuṁ tato(M °taṁ | tataḥ) mayā | eta(M °yā eka)sya parivrāji(M °ja)kāye ° tavyaṁ || athāhaṁ etaṁ parivrāji(M °ja)kāṁ parishamadhye nigṛihṇeyaṁ | (M °hniyaṁ) tato° M °çishyaṁ upa°.

17. B so dāni mama pari° M °parivrājakā°.

एष ब्राह्मण एवं जल्पति कथं तव उत्सहति । सा दानि आह । एवं भवतूति ॥

ब्राह्मणेन एवं समयं कृत्वा प[388b]रिव्राजिकाये दण्डकं प्रज्ञप्तं परिव्राजिकापि तं ब्राह्मणं समन्ध्याप्रत्यनुभाषार्थं उत्तरं प्रत्युद्धारेति । एवमेहि वाक्यप्रतिवाक्येहि तं दिवसं यापितं नैव एको एकस्य शक्नोति निगृहीतुं नैव अपरो अपरस्य ॥ एवं यथा प्रथमं दिवसं तथा सप्तरात्रं गच्छति । न च एको एकस्य शक्नोति निगृह्णितुं नापि अपरो अपरस्य ॥ ते मनुष्या ततो परिषातो विकाले विकाले गृहं गता सन्तो स्त्रीभिः पृच्छीयन्ति कुतो यूयं अद्य सप्तरात्रं उपादाय विकाले विकाले आगच्छथ ॥ ते आहन्सुः ॥ न जानथ कस्यार्थाय वयं विकाले आगच्छाम । दक्षिणापथातो ब्राह्मणो आगतो षडङ्गवेदपारगो सर्वशास्त्रेषु गतिंगतो वैयाकरणो अद्य सप्तमं दिवसं ताये परिव्राजिकाये सार्धं संलपति न च शक्नोति निगृह्णितुं ॥ ता दानि तेषां स्वामिकानां आहंसुः ॥ एवं पण्डिताये स्त्रीये को पुरुषो स्त्रिये अयतो बुद्धीये च मीमांसाये ॥ तेषां मनुष्याणां भवति ॥ यदि केनचिदुपायेन सो ब्राह्मणो ताये परिव्राजिकाये परिगृह्णीयेय ततो इमा अस्माकं स्त्रियः सर्वकालं परिभवेन्सुः तृणसंज्ञां पि ता उत्पादयेन्सुः ॥ एवन्तं नगरं सर्वं यो भूयेन तस्य परिव्राजकस्य यो भूयेन तस्या परिव्राजिकाये अनुकूलकं संवृत्तं ॥ अपरं दिवसं परिषाये समागताये ब्राह्मणेन परिव्राजिकाये उत्तरं दिन्नं ताये च इच्छन्तिये तमुत्तरं न प्रत्यनुभाष्टं ततः अनेन हक्कारा क्षिप्ता ब्राह्मणस्य जयो परिव्राजिका निगृहीता ॥ तेन दानि ब्राह्मणेन सा परिव्राजिका त्रिदण्डं आरूपयित्वा छत्रोपानहां च गृह्णापेत्वा ततो परिषामध्यातो शिष्यधर्मेण निष्कासिता ॥ ब्राह्मणो पि परि-

1[1]. M °udyadyati ‖ . — 1[2]. BM °tâtâ brâ°. — 2. M °tvâ parivrâjakâye daṇḍa ° kṛtaṁ | parivrâjakâ pi ° B °majya pra° M °majye pratyâlabdhâraṁ° BM °ttara pratyuddhârehi | . — 3. M evaṁ tehi ° pitaṁ eko ° knoti nigṛhîtuṁ naivaṁ aparo parasya B °grahetuṁ | nai °sya e°. — 5[1]. M °eka di°. — 5[2]. B °gṛihnituṁ ‖ nâ° M °gṛihituṁ [nâ° BM °sya te°.

6. M °shyâ te parishâto vikâle avikâle gṛihaṁ gatâ° B °gatâ santâ stri° BM °yûyaṁ adya sa° M °ya vikâle avikâle â°. — 8[2]. M °ayârthâ va ° gacchâmaḥ. — 9[2]. M °tâye parivrâjikâye pari° BM °rdhaṁ saṁlapati(M °ti |) na ca° M °nigṛihnituṁ | B °knoti gṛihnituṁ | .

11[1]. M sa dâ° B ta dâ° M °mikâu âhansuḥ | . — 11[2]. B °ṇḍitâye stri° M °ṇḍitâye striye ko ° sho striye a ° buddhiye vâ mî° B °ddhiye câ mî° BM °shye te°. — 13[1]. M °pâyena brâ ° gṛihnîyetaṁ | tato° B °gṛihnîyeyaṁ tato° BM °imâṁ asmâ° M °rvakâle pa° B °vetsuḥ | tṛiṇa° BM °saṁjñâpita u° B °yetsuḥ | . — 14. BM °raṁ sarva yobhûyena tasya parivrâjakâ bhûyo(B °vrâjikâ ya bhûyaḥ) na tasya parivrâjakâye akâra(M °kâla)kâ saṁvṛittâ(M °vṛitto) | . — 15. M °paya parivrâjakâye uttaraṁ di ° echantî staṁ uraṁ na pra° B °pratyuddhâ° M °bhâshyaṁ | tato jana° BM °na okkâ° M °vrâjakâ nigṛihîto | .

18. M °daṇḍam ârapayi° BM °echatrapâ° B °gṛihnâpa° M °gṛihnâpetvâ ta° BM °rishâmadhyâ°. — 19. M °vrâjakâye âramitu gacchati°.

रात्रिकाये आवसथं गच्छति परोपरं च यथाभिप्रायं समागच्छन्ति ॥ अन्योन्यसंनिपातेन सा परिव्राजिका आपन्नसत्त्वसंपन्ना संवृत्ता ॥

ते दानि मथुराया निर्गम्य दक्षिणापथे जनपदचारिकां चरमाणा नगरानां वा द्रङ्गानां वा ग्रामानामन्वयेन चैत्यशालामनुप्राप्ता तहिं चैत्यशालायां रात्रिं आवासिता ॥ तत्र सभायां सा परिव्राजिका प्रजाता । दारको जातो प्रासादिको दर्शनीयो परमाये शुभवर्णपुष्कलतया स[389*]मन्वागतो ॥ तेहि तस्य माणवकस्य सभाये जातो ति सभिको त्ति नाम कृतं ॥ तेहि दानि मातापितृहि सो माणवको संवर्धियति ॥ यत्र काले सो माणवको विज्ञप्राप्तो संवृत्तो ततो लिपिं शिक्षापितो गणनां धारणां निक्षेपणं सर्वाणि च परिव्राजकशास्त्राणि अध्यापितो वादिप्रवादी ॥ सो दानि समुद्रकुक्षिं प्रविष्टो अतुलं युद्धं मार्गति । सो दानि षोडश महाजनपदानि चरन्तो वाराणसीं आगतो ऋषिपतनं मृगदावं भगवन्तमुपसंक्रान्तो ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषण्णो । सभिको परिव्राजको भगवन्तं प्रश्नं पृच्छे ॥

कंक्षाविचिकित्सो आगतो स्मि
प्रश्नं पृच्छितुं अभिकांक्षमाणो ।
तस्य सभिकस्य प्रश्नमेवं पृष्टं
भगवं अनुपूर्वमनुलोममनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

भगवानाह ॥

1. BM °sitā saṃ° M °vṛtto | . — 3. M °rāyāṃ ni° B °nya dakṣiṇāpathaṃ ja° M °pathaṃ ja° caramāṇāṃ nagarāṇāṃ vā da° BM °taraṇākam a(M °kaṃ a)nu° M °prāpto ta° sito | B °sitā ta°. — 5[1]. BM °yāṃ so pa° BM °vrājā(M °ja)kā prājātā dā°. — 5[2]. M °jātaḥ prā° mīye puṣkalatāye śubhavarṇatāye samanvā° BM °gato te°.

6. M °bhāryāye jāto ti sābhi° BM °kotti nā°. — 7. B tehi dāni dāni mā° M °dāvi mā° saṃvardhāpati | B °saṃvardhayati | . — 8. B °kālaṃ so° M °kālaṃ sa māṇavako vijñāprā° BM °nāṃ vāraṇaṃ ni° M °kṣepaṇaṃ sa° B °to vādipra°. — 10[1]. M °dalbe buddha mā°. — 10[2]. B °janapadāni ukaṇṭhato vā° M °ṛṣipattanaṃ mṛ°.

13. M °bhagavato sārdhaṃ saṃmodanī° dayitvā sāropaṇīyāṃ kathaṃ vya° B °nīyāṃ kathāṃ saṃmodayitvā sāropaṇīyāṃ sāropayitvā e° BM °ṣaṇṇo sa°. — 14. B °vrājiko° BM °cche kāṃ°.

16. B kāṃkṣacit kiṃcit sā ā° M kāṃkṣāvicikitsā° BM °smi iti(M °ti |) sabhiko praçnaṃ pṛcchatum abhi° M °māno B °ṇo ta°. — 18. BM °praçnaṃ me pṛṣṭā | bhagavām anu(M °vān a)pūrvam anulomam a(M °maṃ a)nusandhim a(B °saṃdhi a)nudha°.

दूरा सभिका तुवमागतो सि
प्रश्नं प्रष्टुमिहाभिकांक्षमाणो ।
प्रश्नान्तकरो भवामि ते हं
अनुपूर्वमनुलोममनुसंधिमनुधर्मं व्याकरिष्यामि ॥

एवमुक्ते सभियो परिव्राजको भगवन्तं गाथाये अध्यभाषि ॥

किंप्राप्तमाहु भिक्षुणं
सुरतं किं सु कथं च दान्तमाहु ।
बुद्धो ति कथं प्रवुच्चति
पृष्टो मे भगवं अनुपूर्वमनुलोमं अनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

येन कृतेन आत्मना
अभिनिर्वाणगतो वितीर्णकांक्षो ।
विभवं च भवं च ज्ञात्व लोके
उषितवां क्षीणपुनर्भवो स भिक्षुः ॥
सर्वत्रउपेक्षो स्मृतिमां
न च सो हिंसति कंचि लोके ।
तीर्णो श्रमणो अनाविलो
उत्सदो यो न करोति आस्रवं ॥
यस्येन्द्रियाणि भावितानि

1. B °sabhikaḥ tvam āga° M °sabhikas tvam āga° BM °ai praçnaṃ(M °çnāṃ) prashṭuṃ ihā kāṃ ° ṣa pra°. — 3. BM praçnā(M °çnāṃ)ntakaro bhavāmi(M °vāpi) te aham anupūrvam a(M °evaṃ a)nulo° M °anudharma vyā°. — 5. M °bhiko pa° B °shi kiṃ°.

6. BM °prāptaṃ mahābhikshuṃ iti sabhiko suvrato praçnaṃ | te sabhi(M °nti)ka pṛishṭo(M °shṭho) kiṃ su kathaṃ vadanti(M °nt)ya āhuṃ bu°. — 8. B buddha ti sa kathaṃ vucanti || pṛishṭaṃ me° M buddho ti sa kathaṃ pravucanti | pṛiccha me bhagavan pṛishṭo anupūrvaṃ anulo° B °vaṃ pṛishṭo anupūrva anulo° M °anusaṃdhi anu° vati | . — 10. M evaṃm u° gavān sabhiko pa° tad avocat | .

11. B yaṃ yena kṛi° M jayena kṛi° BM °tmanam sabhiya hi(M °ya bhi) bhagavān(B °vāṃ) abhinirvāṇaṃ gato vistirṇṇa(M °rṇṇa)kāṃkshā(M °kshā) vi°. — 12. BM °jñātvā loke ushitaṃ vā kshī° M °vo si bho B °si | bhikshuḥ sa°. — 15. BM °pekshāṃ smṛi° ca sa arhanta ciṃki(M °nta kiṃci)lloke ti°.

17. M °ṇṇo çravaṇo° BM °tsanto yena karoti(B °ti |) âçravaṃ(B °çramaṃ) ya°. — 19. BM paçyendriyāṇi(M °yāni) bhā° M °ddhā ca sarvaloke B °loke ni°.

अध्यात्मं बहिर्धा च लोके ।
निर्विध्य इमं परं च लोकं
कालं रक्षति भावितो स दान्तो ॥
कल्पानि विकीर्य केवलानि
संसारदुःखानि च्युतूपपातं ।
विगतमलं विरजं अनंगणं
प्राप्तं जातिक्षयन्तमाहु भिक्षुं ॥

अथ खलु [389[b]] सभिको परिव्राजको भगवतो भाषितमभिनन्दित्वा भगवन्तमेव उत्तरि प्रश्नं पृच्छे ॥

किंप्राप्तिनमाहु ब्राह्मणं
श्रमणो किं नु कथं सुस्नातको त्ति ।
विशुद्धो नागो ति कथं प्रवुच्चति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोमं अनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

बाहेत्व सर्वपापकानि
विमलो साधुसमाहितो स्थितात्मा ।
संसारमुपेत्य केवलं
उषितवां क्षीणपुनर्भवो स ब्रह्मा ॥
शमितावि प्रहाय पुण्यपापं
विरतो ज्ञात्व इमं परं च लोकं ।

2. B nirvidya imaṁ paṁcaraloke kālaṁ° M °rvidya imaṁ paṁcaralokakāraṁ rakṣa°. — 4. M kalpāṇi vi° B °vivikīrya ° cutoyapādaṁ | M °curāyapādaṁ | .
6. B vigatamalajo anaṁgaṇo prā° M vigataṁ alajaṁ anaṁgaprā° kṣayaṁ ta°. BM °ru āha bhikṣuṁ || . — 8. B °la sa sabhikā pa° M °tvā bhagavaṁ evam utta° çnaṁ paripṛ°. — 10. BM °prāptanam āha brā(M °na āhur brā)hmaṇo ti sabhiko çramaṇ(M °çramaṇ)o kiṁ nuḥ ka° takanti vi°.
12. BM °tham nāgo ti vaccatā | pra° M °çnaṁ bha° BM °gavāṁ pṛ°. — 14. M °gavān sabhi° jakaṁ eta°. — 15. BM vāhi(M °hiṁ)tvaṁ sarvapāpāni sabhikonti bhagavāṁ vi° B °dhunmahito | sthi° M °hitaḥ | sthitātmanā B °tmā saṁ°.
17. M saṁsāram upatya° ṣitamaya kṣīṇapunarbhava sa brmā B °ṣita te yaṁ kṣīṇaṁ punarbhava | sa brahmā sa°. — 19. M sapitāvi prabhāya pa° B °prabhāve puṇyāvi° BM °pākaṁ virato jñātvā i° lokaṁ jñā°.

जातीमरणं उपातिवृत्तो
श्रमणो तादि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
विस्तापिय सर्वपापकानि
अध्यात्मं बहिर्धा च सर्वलोके ।
देवमनुष्येहि कल्पितानि
कल्पं नैति पुनर् स्नातको मे ॥
अगुं न करोति किंचि लोके
सर्वयोगेहि विमुच्य बन्धनानि ।
सर्वत्र अनिश्रितो विमुक्तो
नागो तायि प्रवुच्चति तथत्वा ।

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तमेतदुवाच ॥

किमाहित्वमाहु वेदको ति
अनुविदितं किन्ति कथन्ति वीर्यवा ति ।
आजानेयो कहिन्ति नाम भोति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोममनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

वेदानि विचार्य केवलानि
श्रमणानां . . . . . ।
सो सर्ववेदनासु वीतरागो
सर्ववेदनामतीत्य वेदको ति ॥

1. BM jātimaraṇaṃ ‖ upātibhivṛtto çramaṇ(M °çrava)ṇo bhāvayi pra°. — 3. BM kiṃ sna° M °pāpāni a° B °ni | a° BM °loke de°. — 5. BM °ni kalpa ne° M °punaḥ sna° BM °ko me sāgu°.
7. BM aṅguna ka° cilloke° dhanāni sa°. — 9. BM °aniçrita(B °to |) vimukto bhāgu tāye pra°.
12. BM °pitindena vedako ti anubhiko anuvidenti ki° M °kathaṃ titi syaṃ vādi B °thaṃ titiryavādi A°. — 14. BM °yo kāhinti(B °hiti) kāma° B °bhoti ‖ pra ° gavaṃ pri° M °gavān pṛṣṭo° B °pūrvena anu° M °anusandhim a° B °anudharma vyā°.
16. M evaṃtu u ° gavān sabhi° B °jakaṃ e° M °cbat ‖ . — 17. BM °lāni sa-bhiyatti(M °bhiyati) bhagavāṃ çramaṇ(M °vān çrava)ṇānāṃ | . — 19. B so sarvavaṃ vedanā° M so sarve ve° BM °su tīrarāgo ° nām atītya° M °vedako B ° ko ca abhā°.

अभावित्व प्रपंचनामरूपं
अध्यात्मं बहिर्धा च रागमूलं ।
यो समानो रागमूले बंधनप्रमुक्तो
अनुविदितो तायि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
यः प्रहीणबन्धनो प्रहाणवां
सर्वदुःखक्षयं जनेत्वा ।
नात्वान् सर्वत्र न रक्षति
विरजो वीर्यवान्प्रवुच्चति तथत्वा ॥
यस्य बन्धनानि संछिन्नानि
अध्यात्मं बहिर्धा च सर्वलोके ।
सर्वरागबन्धनप्रमुक्तो
आजानेयो ति तथात्व भूरिप्रज्ञा ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तं प्रश्नं पृच्छति ॥

क्षेत्रज्ञो खलु पुनर्नाम भवति
इति सभिको प्रश्नं पृच्छेत् मुनिं ।
कथं मुनी नाम कथं प्रवुच्चति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोमं अनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवान् सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

क्षेत्राणि सं[390ᵃ]यम केवलानि
दिव्यं मानुषं यं च ब्राह्मं क्षेत्रं ।

1. B abhavitra ca nāmarū° M ābhavitra yantamarū * tamaṁ ca vahirddhā° B °rddhāra rogabhū° BM °taṁ yo°. — 3. B °no rāgamūre baṁdhanaprayukto anunihito taye pravu° * M °no rāgamu evaṁ bandhana * nuhitātaye pra° BM °ti ‖ tathatvā ya°. — 5. BM ya prahīnaho * bāṇaṁ ca sarva * yaṁ jñāne tā°.

7. BM nārya(M °ryye)na sarva° B °kshati virajo vi * ti | tathā tra° M °ti | tathā °tra°. — 9. BM °bandhā(B °ndhāni) samūrjitāni * ke ca°.

11. BM °rvarā(M °ro)gabhadoshamoha(M °hajaāmmanakshala * neya(M °neya) tam āhur bhū(M °hu | bhū)riprajño ‖. — 13. M °jaka bha°. — 14. B kshetrajño * bhavati | i° BM °bhiko bhagavantaṁ pra° B °çnaṁ prccha° M °pṛcchataḥ mu°.

16. M °muni nāma kathaṁ pravu° BM °gavāṁ pṛ° M °lomam anu°. — 19. M kotrāṇi saṁyama kaḥalāni ‖ ‖ sabhiko āha ‖ bhagavān divyaṁ° B kshetrāṇi saṁ[f° 390ᵃ]yyama kaṁḍalāni ‖ ‖ sabhiko āha ‖ bhagavāṁ di * ahaṁ paṁ ca brā° M °brāhmaṇaṁ kshe° BM °traṁ ca sa°.

स सर्वमूलक्षेत्रबन्धनात्प्रमुक्तो
क्षेत्रज्ञो तादि प्रवुच्चति तथात्वा ॥
कोशानि विचार्य केवलानि
दिव्यं मानुषं यं च ब्रह्मकोशं ।
स सर्वकोशबन्धनात्प्रमुक्तो
कुशलो तादि प्रवुच्चति तथात्वा ॥
विचार्य उभयानि प्रहीणानि
अध्यात्म बहिर्धा च शुक्लमूलं ।
कृष्णमूलमुपातिवृत्तो
पण्डितो तादि प्रवुच्चति तथात्वा ॥
सतां च असतां च ज्ञात्व धर्मं
अध्यात्म बहिर्धा च मुक्तचित्तो ।
देवमनुष्येहि पूजियो सो
संगमप्यतीत्य सो मुनि ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तमेतदुवाच ॥

श्रोत्रियो . . . .
. . . . ।
. . . . . किं नु नाम भोति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोममनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

श्रुत्वा सर्वधर्ममभिज्ञाय
सावद्यमनवद्यं च संदृष्टके लोके ।

1. BM °mûlaṃ pramu° M °kto kshetrajña tâye pra° B °tâye pra° BM °ti | tathâtmâ(M °ânâṃ) kle°. — 3. BM kleçânî vi° brahmakshetrâṇi. — 5. BM pramukto ko(M °ko)çabandhanâ || (M °nâ) pramukto kuçala tâye ca pravu(M °ca punar u)ccati(M °ti |) tathâtmâ(M °ânâṃ) klei°.

7. BM tâni ubha° M °pâṇi âtmavaharddhyâni cu° B °laṃ u°. — 9. M upâçrito pa° B °mûlaṃ upâçritaṃ° BM °paṇḍitâye(B °ye pra)vuccati | tathâtmâ sa°.

11. B asantâ ca jñâtvâ dha° M asanto ca jñâtvâ dha° BM °cittâ de°. — 13. BM °pûjaye so° M °saṃmamaṃjala° BM °so mati || . — 15. M °bhiko bhikshu pa° tad avocat || .

16. M çrotriyeshu ca nâma âsti kiṃ nu° B çrotriyo khattamâ muṇḍati ca kiṃ nu° BM °bhoti ca pra° B °garâṃ pṛi° M °garân pṛishṭo ° dharma vyâ°. — 20. M evam u° garân sabhi°.

21. M çrutvâ hi sa° BM °jñâya sabhikanti bhagavantaṃ sâ° loke s°.

असमो अपरिग्रहो विमुक्तो
अनिघो तादि तमाहु श्रोत्रियन्ति ॥
हित्वा आसयानि आसयानि
बन्धनानि अतिवृत्तो नेति ।
गर्भेशय्यां अरतो सर्वपापकेहि
आर्यो तादि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
यो मे चरणेहि प्राप्तिप्राप्तो
सम्यग्ज्ञात्व उपेत्य सर्वधर्मां ।
विद्याचरणेन सो उपेतो
चरणवा तादि प्रवुच्चति तथात्वा ॥
दुःखविपाकं यदस्ति किंचिद् धर्मं
ऊर्ध्वं अधो तिर्यवद्देशस्मिं ।
परिवर्जयित्वा परिज्ञाचारी
मायं मानं च अथो पि क्रोधलोभं ।
पर्यन्तमकासि नामरूपं
तं परिव्राजकमाहु प्राप्तिप्राप्तं ॥

अथ खलु सभिको भगवतो सुभाषितमभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तमिमाहि सारूप्याहि गाथाभिरभिष्टवे ॥

यानि च त्रीणि यानि च षष्टि
श्रमणप्रवादनिश्रितानि भूरिप्रज्ञ ।
संज्ञाक्षरसंज्ञानिश्रितानि

1. B amamo° M agamo° B °ddho anighā tāyi tamāhu çotriyanti hi° M °yi mo tamāhu çotriyaṃ ti. — 3. M hitvā āsayāni | ā° B hitvā āsayāni ā° M °āsanāni bandhanāni anivartiāho neti B °ndhanāti anivartitāho neti ga°. — 5. BM garbhaçeyya ara(M °çayya aro)-mo sarva ° hi ariya tāyi pra° B °ti | tathentāṃ sastāṃ yo° M °ti tathentāṃ sastātā.

7. M yo me varaṇe ° pto saṃmya ° dharmā B °rmāṃ vi°. — 9. M °dyācaraṇa sa° BM °to ca(B °to vaṇṇa vā tāyi pravuccati | ta° B °thā tamā du° M °thātmā.

11. BM °dharma(B °rma ūrdhvaṃ) || adho virya(M °ryya) sade ° smiṃ pa°. — 13. B °varjayitvā° BM °ri(B °rī |) māryamānaṃ ca adho pi° B °krodhalobha paryo° M °lobha parya°. — 15. B °kāsi nāma kāpetaṃ || pa° M °nāma kāpetaṃ pa ° m āhuḥ prāptaprāptā || B °hu || prāptaprāptā || .

17. M °gāthām abhi° B °stave yā°. — 19. M yāni ca triṇi yāni ca shash(hi çravaṇa-pra° BM °jña saṃ°.

21. M °kṣaraṃ saṃjñā° B °kṣaraṃ saṃjñā ° virya | crāsanamāgā anta° M °viryya crāsanamāgā a°.

ओसरणानि वीर ओसरेसि मामं ॥
अन्तगो सि दुःखस्य पारगो सि धर्माणां
सम्यक्संबुद्धो सि अनास्रवो सि ।
द्युतिमां धृतिमां प्रभूतप्रज्ञो
दुःखस्यान्तकरो सु वीतरागो ॥
मुनि मौनेयपदेषु प्राप्तिप्राप्तो अकंपियो ।
अतुल्य आदित्यबन्धु विमुक्तिदो शुभव्रतो ॥
तस्य ते नागनागस्य महावीरस्य भाषतो ।
सर्वदेवतानुमोदन्ति उभौ नारदपर्वता ॥
अहं कांक्षितमन्वे[390b]षि तं मे व्याकार्षि चक्षुमां ।
उपायासा च ते सर्वे विध्वस्ता विनलीकृता ॥
अद्धा मुनि सि संबुद्धो शास्ति नीवरणानि च ।
एवं पुण्ये च पापे च उभयत्र न लिप्यसे ॥
प्रीतिभूतो दमप्राप्तो द्युतिमां सत्यविक्रमां ।
पादां वीर प्रसारेहि सभिको वन्दि शास्तुनो ॥

सो दानि भगवता बल्वगीभावे विनीतो एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजितो उपसंपादितो । एषा आयुष्मतो सभिकस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

सभिकस्य वस्तु प्रश्ना च आयस्थय प्रव्रज्या समाप्ता ॥

भगवां वाराणस्यां विहरे वरणाये नदीये पारे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा तस्या दानि वरणाये नदीये कूले महान्यग्रोधवृक्षो मूलवन्तो च स्कन्धवन्तो च शाखापत्रपलाशवन्तो च प्रासादिको प्रसादनीयो नीलो

1. B *ge si | aha* M *ṇāṃ saṃmya* B *buddhaṃ anāsrava si* M *si | anāsrava si*. — 5. BM vimuccati(M *tiḍi)māṃ dhṛi * prajñā duḥkhasyāntaṅkaro(M *rojñu vītarāga su*.
6. BM *maunapadeṣu akaṃpiyo akhilam atulya*. — 7. B *muktidaṃ śubhavra-ta | M *ktidaṃ śubhavratah ta*. — 8. BM *ṣato sa*. — 9. BM *nti ubhau*. — 10. BM *haṃ cakṣitam anve * kakṣuma ∥.
11. BM upāyāsā* M *sarve vidhvastā vilā* B *stā vilaṃkṛ*. — 12. B addhā mu* M atha vā mu * buddhaṃ nīvaraṇā*. — 13. BM sarve(M *rva) puṇye ca pāpṭyikā u*. — 14. BM gāti(M *tyābhūta saṃprāptā cyuti* M *kramaṃ | . — 15. M *vīra prasādehi*.
16. M *bhāva vinito | e* BM *pravraji * dito e*. — 17. BM saha ā* M *bhāvaḥ ∥. — 18. M iti çrīmahāvastuavadāne sabhi*. — 19. M atha bhagavān vihṛ* BM *tasya dā* M *dīye kule* BM *vṛkṣasu mū* B *traphalāpalā* M *dikaḥ prasamadanīyo * megho saṃkāço B *ghanakāçe te*.

अंजनमेघसंकाशो ॥ तत्र न्यग्रोधे यदृच्छया पुत्रेण उपयाचितं तस्य च उपयाचनं समृद्धं । तेन तस्य न्यग्रोधस्य महापूजासत्कारं कृतं । तस्य दानि पुत्रस्य दृष्टानुकृतिमापद्यन्ता अपरापरे च स्त्रियो च तत्र न्यग्रोधे सत्योपयाचनं ति कृत्वा उपयाचन्ति सर्वाये वाराणसीये तं न्यग्रोधं सत्योपयाचनको अभिज्ञातो यो च तत्र न्यग्रोधे उपयाचति तं तस्य उपयाचनं समृध्यति ।

शुभाये पूर्वचरितो त्ति कोचिद्
अयं च दैवप्रणिपातमेति ।
यदृच्छया तं पदमुपनेति
एमेवमेन्ति कुदर्शनानि ॥

वाराणस्यां च नगरे श्रेष्ठि आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वाजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो अपुत्रो । तेन दानि पुत्राय बहूनि यष्टोपयाचितशतानि यथा मे पुत्रो भवेयाति न च भवति ॥ ताये दानि श्रेष्ठिभार्याये श्रुतं वरणाये नदीये कूले न्यग्रोधो सत्योपयाचनं तत्र यो यं याचति तस्य तं उपयाचनं समृध्यति ॥ ताये दानि श्रेष्ठिभार्याये तस्य श्रेष्ठिस्य आरोचितं । आर्यपुत्र श्रुतं मे वरणाये नदीये कूले महान्यग्रोधो सत्योपयाचनो तत्र यो यं याचति तस्य तं समृध्यति । गच्छाम तत्र [391a] न्यग्रोधे पुत्रमुपयाचेमः ॥

श्रेष्ठि सपरिवारो महर्द्धिये समृद्धिये तहिं न्यग्रोधं गतो तहिं गत्वा तस्य न्यग्रोधस्य महापूजासत्कारं कृत्वा ताये भार्याये सार्धं श्रेष्ठिना तत्र न्यग्रोधं उपयाचितं ।

1. BM °ddhaṁ te°. — 2¹. M °tasya copayācanaṁ samṛddhaṁ | tena tasya nya°. — 3². BM °striyā ca tatra nyagrodhe satya(B °tyopa)yācanaṁ ti kṛ° alye taṁ nyagrodha (B °dhe) satyo° M °jñāto abhijñāto yā ca tatra° B °jñāto yā ca tatra°.

6. B subhāse pūrvacaritāti kiñcid ayaṁ ca daivaṁ pra° M °ritāti kiñcid ayaṁ ca devaṁ pra° BM °pātino e°. — 8. BM °taṁ paraṁ u° B °panayati | evaṁ enti° M °panamatiṁ evaṁ enti°. — 10. B °çreshṭi āḍhyo° M °çreshṭi āḍyo mahādhano mahābhogo prabhūtasvā° BM °dhānya(M °nyā)koçakoshṭāgā° M °ttopakaraṇaḥ prabhūtaha° jagaḍe-vedā pra° B °vedā pra° M °shayā a° BM °tro te°.

12. BM °tatrathe ba° M °na ca me bhavati | . — 13. BM °çreshṭibhā° M °dīye kulena mahānya° tyopayācanā tatra yāteraṁ yācayati tasya° B °aya te u° M °mṛddhyati | . — 15. BM °ni çreshṭibhā° B °çreshṭisya° BM °taṁ ā°.

16. M °dīya kule° grodhamūle satyopayācanā tatra yo yaṁ jācati | tasya° B °tyopacārapo tatra yo yaṁ yācati | tasya° BM °mṛddhyati | (M °ti). — 17. M °grodha pu° °mena. — 18. BM çreshṭi sapari° M °rddhiye tahiṁ nyagrodhaṁ gataḥ tahiṁ ° çreshṭinā ta° BM °tra nyagrodha(M °dhe) upa°.

इच्छामि तव मूलातो पुत्रं यदि मे पुत्रो जातो भविष्यति ततो इह देवकुलं प्रतिष्ठापयिष्यं महांतं च ते पूजासत्कारं करिष्यामीति ।

स्त्रियः समर्था पुरुषा नियोक्तुं
यो तव भद्रो स्त्रिय एव मूलं ।
ये चापि संग्रामहता नरेन्द्रा
तेषां जननी स्त्रिय एव मूलं ॥

ताये पि श्रेष्ठिभार्यांये उपयाचितं ॥ त्वं न्यग्रोध सत्यवाचनो श्रूयसि । यथा यथा ते श्रेष्ठिना देवकुलं प्रतिष्ठितं पूजासत्कारं च तथा करिष्यामि यदि मे पुत्रं न दास्यसि ततो ते मूलानि समूलानि छिन्दापयिष्यामि ॥ यन्नामो वृक्षो तन्नामा वृक्षदेवता तत्र प्रतिवसति । तत्र न्यग्रोधे न्यग्रोधो नाम देवपुत्रो प्रतिवसति ॥ सो दानि देवपुत्रो ताये श्रेष्ठिभार्यांये तथा उपयाचितो समानो भीतो । अहं न कस्य चिद्देमि नापि आच्छिन्दामि एषा च मे श्रेष्ठिभार्या एवं याचति । यदि एतस्या पुत्रो न भविष्यति परशुना मे इमं भवनं छेदापयिष्यति ॥ तेन न्यग्रोधेन देवपुत्रेण शक्रो देवानामिन्द्रो अधीष्टो । अहं कौशिक नैव कस्यचिद्देमि नापि आच्छिन्दामि मम श्रेष्ठिना भवने पूजासत्कारं कृत्वा एवं चोपयाचितं तदिच्छामि तथा क्रियमाणं यथा तस्य वाराणसीयस्य श्रेष्ठिस्य पुत्रो भवेय मा मे तं भवनं छिन्देया ॥ सो दानि देवपुत्रो शक्रेण देवानामिन्द्रेणाश्वासितो । मा भाहि तथा करिष्यामि यथा तस्य पुत्रो भविष्यति तव भवनं न छिन्दिष्यति ॥

1. BM °di me putro jā(M °tro yā)to bhavishyati || tato i ° hāṁ ca te pū°. — 3. BM striyaḥ(M °yo) samasamarthā bhavanti purushāṇāṁ vaktaṁ ca tatra bhadrastriyaṁ eva(M °striyam eva) mū°. — 5. BM °grāmaṁ mahatā ca narendrā(M °ndro) te ° striyam eva mū°.

7¹. BM °çreshṭhibhāryāye upajāci° B °taṁ tvaṁ°.—7². BM °ne çrayasi | . — 7³. BM yathā ya(B °to pa)thāto çreshṭhinā° M °rishyati | sina te putraṁ ° te mūlāni ca° BM °yishyāmaḥ | . — 9. M yannāmo vṛksho tannāmo tatra vṛiddho vṛikshade° B yannāmā tatra vṛiddho vṛikshade° BM °tra prativasati | . — 10. M tatra nyagrodhasya nyagrodha nā°.

11¹. BM °çreshṭhibhāryā(M °ryāṁ)ye° B °bhito a° M °bhito 'haṁ°. — 11². B °cid ācchindāma e° M °cid acchindāmi mama çreshṭhibhāryā eko ca me e° B °çreshṭhibhā°. — 12. BM °etasya pu° B °vishyati caparaçena me° M °vishyati alçaraçyena me° B °naṁ chedā°. — 13. B °adhishṭo | M °adhishṭhito | . — 14. M °naivaṁ kasyacid aeḍi° B °pi acchiṁdāmi° BM °mama çreshṭinā bhavane pu° M °evaṁ copayācitaṁ | tad icchāmi tathā kriyamāṇaṁ yathā° B °kriyamāṇaṁ tathā° M °yasiṁ tasya çreshṭhisya pu° B °çreshṭhisya pu° cchidyayā || M °cchindeya | .

17¹. BM °sito mā°. — 17². BM °shyāmi | ya° M °naṁ | chi° B °naṁ na cchiṁdishyati | .

तहिं दानि त्रयस्त्रिंशभवने अपरो देवपुत्रो कृतपुण्यो महेशाख्यो महर्द्धिको महानुभावो कृताधिकारो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिपक्वकुशलमूलो आसंनभूतो निर्वाणस्य एकजन्मप्रतिबद्धो च्यवनधर्मो त्रयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु । सो शक्रेण देवानामिन्द्रेण वुच्यति । त्वं च्यवनधर्मो यं च ते च्यवनधर्मनिमित्तानि प्रादुर्भूतानि च्यविष्यसि उपपद्यिष्यसि ततो च वाराणस्यां श्रेष्ठिस्य भार्याये कुक्षिस्मिं उपपद्याहि ॥ सो दानि देवपुत्रो [391ᵇ] शक्रं देवानामिन्द्रमाह ॥ ममाभिप्रायो मनुष्येषूपपद्यित्वा बुद्धस्य भगवतो शासने प्रव्रजिष्यामि प्रव्रजित्वा च दुःखस्यान्तं करिष्यामि । ततो न शक्यं तत्र श्रेष्ठिकुले उपपद्यितुं यत्कारणं श्रेष्ठिकुलो वा प्रमोदकरो अन्तरायकरो कुशलानां धर्माणां अन्यतराहं अत्र मध्यमे कुले उपपद्यामि । तदहं यथासुखं अविघ्नेन भगवतो शासने प्रव्रजित्वा दुःखस्यान्तं करिष्यामि ॥ शक्रो तमाह ॥ प्रणिधेहि तुवं तत्र श्रेष्ठिकुले चित्तं उपपत्तीये अहं तथा करिष्यं यथा तुवं ततः श्रेष्ठिकुलातो अभिनिष्क्रमित्वा भगवतो शासने प्रव्रजिष्यसि ॥ तेन देवपुत्रेण शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य वचनेन तत्र वाराणसीयं घोकस्य श्रेष्ठिस्य कुले चित्तं प्रणिहितं । सो दानि त्रयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु च्यवित्वा वाराणसीयं श्रेष्ठिभार्याये कुक्षिस्मिं उपपन्नो कालेन समयेन नवानां वा दशानां वा मासानामत्ययेन सा श्रेष्ठिभार्या प्रजाता ॥

ताये दारको जातो प्रासादिको दर्शनीयो चतुरस्रावकाशो परमाये वर्णपुष्कलताये समन्वागतो जातमात्रस्य च श्रेष्ठिना रमणीयानि जातकर्माणि क्रियन्ति

1. M °rddhiko maheçâkhyo mahânu° parimakasya samyaksambuddhasya pari° B °parimaka samya° M °mûla âsannabhû° B °lo âçunnabhû° BM °ekajanmapra° dharmâ tra° shu so°. — 3. M °çakro de° B °devâna indro° BM °ṇa budhyati tvam°. — 4. BM tvam cyavanadharmâ(M °ramma) yam° M °prâdurbhûtâni tataḥ cyavishyasi | tato° B °dyishyasi | tato° BM °çreshṭhisya° B °smim upapadyahi | .

6¹. BM °putrâ ça° M °ndram âha || . — 6². M °prâyam manushyeshûpapayitvâ bu° BM °ne pravrajishyâmi | pra°. — 8. M tataḥ na° BM °kyam(B °kyam |)tatra çreshṭhikule upapadyitum(M °dyatum |) yatkâra(B °ṇâ)ṇam(M °ṇam) çreshṭhiku(M °kule) vâ pramo(M °prasâda° M °rahmâ anya° dhyamakule u°. — 10. M °khaṇḍakam kari°.

11¹. M °kro âha || . — 11². BM °dhehi(M °dhemi) tuvam tatra çreshṭhikule ci° M °upapattishye aham° BM °shyam | yathâ tuvam tataḥ(M °tato) çreshṭhikulâ°. — 13. M tena devapu° BM °çreshṭhisya ku°. — 14. BM °ṇîyam çreshṭhibhâryâ(B °ryâye) kukshi° M °nno | tena kâlena tena samayena navânâm mâsânâ° BM °tyayena sâ(B °so) çreshṭhibhâ° jâtâ tu°.

17. B to | ye dâ° M toye dârako jâtaḥ pra° alikaratâye samanvâgato° BM °çreshṭinâ ramaṇîyâni jâta(B °tam)karmâṇi(M °rmâni) kriyanti çramaṇa(M °ṇi | çrama)ṇakeshu° M °nâyakeshu° unapânasya khâjyabho° BM °çrâṇijatâ(M °ṇi |) tailapraṇâlîyâ(M °ṇâlikâ) ca pra° B °ṇi | ghṛitapaṇâlîyâ ca pâ° M °ghṛitapraṇâlîyâ ca sa° B °lîyâ ca sa°.

श्रमणब्राह्मणेषु कृपणवनीपकेषु अन्यस्य च जनकायस्य अन्नपानखाद्यभोज्यगन्धमाल्यविलेपनं विवारीयति तैलप्रणालीयो च प्रवाहीयन्ति घृतप्रणालीयो च पानप्रणालीयो च ॥ सप्ताहस्यात्ययेन दैवज्ञब्राह्मणपरिषा शब्दापिता दारकस्य नामं करोथ ॥ तेहि तस्य दारकस्य नामं करोन्तेहि तस्य दारकस्य यशोदो ति नामं कृतं ॥ ते दानि ब्राह्मणा तेन खादनीयभोजनीयेन संतर्पयित्वा संप्रवारयित्वा हिरण्यसुवर्णस्य उत्संगशतानि दत्वा विसर्जिता ॥ यशोदस्य चत्वारि धात्रीयो उपस्थापिताः । एका उद्वर्तेति च स्नापेति च अपरा स्तनं पायेति अपरा उच्चारप्रस्रावमपकर्षति अपरा अंकेन धारेति ॥ एवं यशोदो कुमारो यथा उत्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा एवं संवर्धीयति ॥ यथोक्तं भगवता ।

कृतपुण्या हि वर्धन्ति न्यग्रोधो व सुभूमियं ।
अनु[390a]पन्नको विय द्रुमो न अल्पपुण्यो विवर्धति ॥

यदा कुमारो विज्ञप्राप्तो संवृत्तो तदा लिपिं शिक्षितो निक्षेपणं धारणं व्यवहारं च । त्रीणि चास्य पितरेण प्रासादानि कारापितानि हैमन्तिको ग्रैष्मिको वार्षिको षष्टिं च स्त्रीसहस्राणि अन्तःपुरं उपस्थापितं ॥ तेहि च प्रासादेहि यन्त्रमन्त्रयुक्तानि सोपानानि कारापितानि पंचहि पुरुषशतेहि आरोपीयन्ति च अवनामीयन्ति च तेहि सोपानेहि आरोपीयन्तेहि च अवनामीयन्तेहि च अर्धयोजनं शब्दं गच्छति ॥

द्वितीयकुलिको व्यवहारेण पूर्वदेशं गत्वा आगतो । तस्य दानि श्रेष्ठिना दूतं

3. BM °tyayena dārakasya brāhmaṇasya abhijñā çabdā° B °rotha | . — 4. M te dāni tasya dārakasya nāmaṃ karotha | tehi tasya dārakasya yaço° B °ntehi | te ° taṃ te°. — 5. B °khādanīyo bho° M °khādanīyena bhojanīyena santarpa° B °saṃtarpayi ° taṃgaḥ dentīti datvā vi° M °taṃgo dadantīti | datvā visarjjitāḥ ya°.

6. M yaçodo tasya datta catvāri dhātriyo u° B yaçodattasya catvā ° triyo u° M °pitā e°. — 7. M eka udva° BM °peti ca aparā stanaṃ B °stanaṃ pāyeti (M °ti ca) aparā uccāra-prasrā(M °srāvam a° M °rā aṃgena dhārayati | . — 8. M evaṃ dāni yaço° B °çodā ku° BM °tpalaṃ vā padu° M °rdhīyanti | . — 9. BM °tā kṛ°. — 10. M °puṇya hi° BM °grodho va°.

11. BM jāto anu(fol. 390a)pannako° M °drumā na alpapuṇyāni virūhyanti | B °hyanti | . — 12. B °piṃ çakahi ° paçaṃ taṃ dhā° M °paṇaṃ taṃ dhārayaṃ vyavahāryya | tāṃ yeṣu ca tri° B °hāryaṃ ca tri°. — 13. B °ṣaṣṭiṃ ca strī° M °ṣaṣṭhīṃ ca strī° puraṃ upa° B °taṃ te°. — 14. B °dehi yantrayantrayuktāni sopānāni kā° M °kāni sopānāni kārāpitāni tāni paṃ ° çatehi allipiyanti | apanīyanti ca tehi sopānehi ca apanīyanti ca allipiyanti ardha° B °çatehi allipiyanti ca apanīyanti ca te° M °gacchanti | .

16a. B dvitīye ka° M dvitīye kulake vya°. — 16b. BM °çreṣṭhinā°.

प्रेषितं । आगच्छ मम पुत्रस्यानुभावं पश्याहीति ॥ सो दानि कुलिको श्रेष्ठिस्य सकाशं आगतो ॥ श्रेष्ठिना सो द्वितीयकुलिको एकपर्यंके उपविशापितो । कुमारो पि यशोदो शब्दापितो । सो पितुश्च द्वितीयकुलिकस्य चाभिवन्दनं कृत्वा तत्रैव पर्यंके उपविशापितो । इमे सर्वे त्रयो एकपर्यंके उपविष्टा ॥ राज्ञा श्रेष्ठिस्य दूतो प्रेषितो । अस्ति राजकार्यो सत्वरो शीघ्रमागच्छेहि ॥ श्रेष्ठि द्वितीयकुलिकमाह ॥ आस त्वं कुमारेण सह अहं याव राजकुलातो आगच्छामि ॥ श्रेष्ठि राजकुलं गतो द्वितीयकुलिको च गृहपति यशोदेन कुमारेण सार्धं आसति ॥

सो दानि तस्य यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य तां सम्पत्तिं दृष्ट्वा एतदभूषि । न खल्वयं घरावासो वा इच्छितव्यो यत्रेदृशो उपभोगपरिभोगो । निःसंशयं अयं कुमारो पूर्वबुद्धेषु आवकमहेशाख्येषु च कृताधिकारो इच्छितव्यो दिन्नसर्वाकारो चालितवासनो कृतपूर्वयोगो असाधारणो अवरुप्तकुशलमूलो । यद्येतो कुमारो बुद्धं भगवन्तं देवातिदेवं पश्येय अथ महतार्थेन संयुज्येय ॥ गृहपति आह ॥ कुमार सर्वं खलु यौवनं जरापर्यवसानं सर्वं आरोग्यं व्याधिपर्यवसानं सर्वं जीवितं मरणपर्यवसानं सर्वा संपत्ति विपत्तिपर्यवसाना सर्वेहि प्रियेहि मनापेहि नानाभावं विनाभावं विप्रयोगं चिराद्वाचिराद्वा पितुं पि एतं वा अहिष्यसि एतं वा मनं अहिष्यति । किं नु खलु ते कुमार भगवां दृष्टो ॥ कुमारो आह ॥ कीदृशो भगवां ॥ गृहपति आह ॥ कुमार देवा[391b]तिदेवो भगवां तथागतो ऽर्हं सम्यक्संबुद्धो

1ª. BM °çreshṭisya° B °sakaçaṁ° BM °to çre°. — 2ª. B çreshṭinā ço dvi° M çreshṭino | so dvitīya ku ° ekaparyyake°. — 2ª. B °vito so°. — 3. M so pito so pitu ° sya nābhi ° traivaṁ paryyake u° B °ryaṁke u°. — 4ª M ime so ca tra° B °sarvaṁ tra° M °ekaparyyakaṁ upavishṭha | B °vishṭā | . — 4ª. M rājā çreshṭiyasya° B °çreshṭisya° M °dūto a°. — 5ª. B °satpatro çī° M °satpatro çīghraṁ āga° B °gacchasi | . — 5ª. BM çreshṭi dvi°.

6. M āsa saṁ ku° B °ha | ahaṁ yā ca kumāre rā° M °yāvad rāja°. — 7. BM çreshṭi rā ° dano ca ku°. — 8ª. BM °çreshṭiputra° B °ddhi ma°. — 8ª. B °khalu evaṁ yadasa° M °khalu eyaṁ yadāso ° ça upabhoga nih° B °ga nih°. — 9. BM °ndro buddho pra° B °çrāmaṇake° M °dinno sarvakāravāsitasana° B °nnasarvakāro vāsitasanā kṛ° M °gu sanva ° ãamulo B °lo sa°.

11. M sacet sa ku ° ntaṁ devātideraṁ paçyeya | anyā maha° B °çyeyaṁ || a.yā mahatārthena saṁ° M °saṁpājjeyaṁ || B °jyeyaṁ || . — 12ª. M kumāra sarva kha ° jarāparyyavasānaṁ sarvam ārogyaṁ vyādhiparyyavasānaṁ sarvam ārogyaṁ sarvā saṁpatti °ryyavasāno sarve° B °saṁpatti vipattiparyavasāne | sarve ° yogaṁ cirād vā kālād vā pi pitaṁ ° etā vā bhava jahishyasi | M °yogaṁ cirād vā cid vā kālād vā pi pitaṁ pi etaṁ vo jayishyasi | etā vo bhava jahishyasi.

16ª. B kiṁ tu kha° M kiṁ tu kha °dṛishṭvo || . — 16ª. B °āha || ku°(l. 17ª). — 16ª. M kīdṛçi ° sta gṛiha°. — 17ª. M kumāra devātideva kha ° gato °haṁ saṁmya° BM °dvātriṁçatihi mahāpurushalakshaṇehi samanvāgato açī B °çītihi mahāpurushalakshaṇehi samanvāgato açītihi anuvyaṁ° B °çobhitehi çarīre adhyāṇehi āvenikehi ba° M °rāṁ

विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतो अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरो अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतो दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्वैशारद्येहि सुविशारदो प्रासादिको प्रसादनीयो शान्तेन्द्रियो शान्तमानसो उत्तमदमशमथपारमिप्राप्तः नागो यथा कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मनसा स्थितेन धर्मताप्राप्तेन गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रत्नयूपं वा समुद्गतो सुवर्णयूपं वा प्रभासति तेजोराशि वा गिरीया देदीप्यमानो असेचनको अप्रतिकूलो दर्शनाये इहैव वाराणस्यां विहरति च नद्या वरणाय पारिमे तीरे मुक्तो मुक्तपरिवारो शान्तो शान्तपरिवारो दान्तो दान्तपरिवारो ब्राह्मणो ब्राह्मणपरिवारो श्रोत्रियो श्रोत्रियपरिवारो स्नातको स्नातकपरिवारो वेदको वेदकपरिवारो पारगो पारगपरिवारो स्थलगतो स्थलगतपरिवारो सर्वाकुशलधर्मप्रहीणो सर्वकुशलधर्मसमन्वागतो अभिभू अनभिभूतो आज्ञातार्थदर्शी वशी वशवर्ती देवमनुष्याणां अर्थचर्यां चरति ॥

एवं गृहपतिना द्वितीयकुक्षिकेन यशोदस्य कुमारस्य पुरतो बुद्धस्य वर्णं भाषितं । कुमारो च यशोदो पूर्वयोगसंपन्नो चरमभविको ॥ तस्य दानि भगवतो दर्शनकामता उत्पाति कामेषु चास्य जुगुप्सना उत्पन्ना योनिशो मनसिकारो निष्क्रम्ये चैव चित्तं प्रस्कन्दति संतिष्ठति प्रसीदति ॥ सो दानि रात्रीये अर्धरात्रीसमये प्रतिबुद्धो पश्यति तमन्तःपुरं ओसुप्तं काचिद्वीणामुपगुह्य काचि तूणं काचित्सुघोषकां काचित् नकुलं काचिद्वंशं काचित् महतीं काचिदादिंगं काचिद्विकूटकं काचिद् भ्रमरिकां काचिदेकादशिकां काचित् मृदंगं काचिदालिंगिकां काचित्पणवं काचि दर्दुरं काचित्परस्परस्य अंसे बाहां कृत्वा काचिद् धनु[393a]कां गृह्य

vatehi vā° BM °dika prasāda° M °uttamadamaśamathapāramiprāpto nāgo yathā° BM °tnayūpaṃ (M °yūpaṃ) vā samudgato (M °tah) suvarṇayūpaṃ (M °yūpaṃ) vā prabhāsati | tejorāśi (B °śiṃ) vā giriyo (M °ya) dedīpyamānaṃ asecanako apratikūlo (M °ku)lo° syāṃ viharati ca bharyā varaṇā (M °bharaṇāyā) pārime ti° M °ktaparivāro śānto śāntaparivāro brāhmaṇo brāhmaṇaparivāro śrotriyo śrotriyaparivāro snātako snā° B °go pāragaparivāro sthalagato sthalagataparivāro || sarvā° M °rvāṃ kuśaladharmaprā° BM °nvāgato abhibhūto ana° M °jñānārthidarśī va vaśavartī°.

14. M °dūtasya kumārasya purato buddhasya va°. — 15a. B kumārasya ca° M °pū- rvayogasaṃpanno°. — 15b. M °utpadyati° B °asya jugupsanā utpa° M °tpanno yoni manasikāra niṣkramyatvaṃ° B °yo manasikāra niṣkramye ca naṃ ci° BM °ttaṃ praskandati santi- (M °santi)ṣṭhati°.

17. M °rātrīsamaye samaye° B °śyati ca tamaḥ° M °vīṇā upagṛhya kācit sughoṣakaṃ kācinnakula° B °guhya kāci trūṇaṃ kācit su° M °t mahatiṃ kācid vā ° ā ḍimagikā kācid e° BM °śikā kācit mṛdaṅgaṃ (M °daṅgaṃ) kācid ālingikā kācit pa° M °vaṃ kāca paraspa- rasya aṃse bā° B °sya aṃse bā° M °tvā kācid dhanukāṃ° BM °aṃśavibāhā° M °gharanti |

कासांचिल्लाला चरति ॥ कुमारस्य तं दृष्ट्वा विकृतमन्तःपुरं श्मशानसंज्ञा उत्पन्ना अभिनिष्क्रमितुकामो च भगवतो सन्तिके अगारादनगारियं प्रव्रजिष्यामीति ॥

शक्रो देवानामिन्द्रो अनन्तेहि देवशतसहस्रेहि परिवृतो गन्धमाल्यमादाय आगतो । देवपुत्रेहि सोपाना अवरोपिता यशोदे च पश्चिमे सोपानके पादतला निक्षिपित्वा देवेहि दिव्यं कुसुमवर्षं ओसृष्टं श्रेष्ठिकुले दिव्यानां कुसुमानां जानुमात्रं ओघं संवृत्तं ॥ कुमारो देवशतसहस्रेण संवृतो वाराणसीतो नगरातो निर्यात्व येन भगवांस्तेनोपसंक्रमे ॥ भगवता प्रभा प्रमुक्ता ॥ अद्राक्षीद्यशोदो कुलपुत्रो भगवन्तं वरणाये नदीये पारे प्रसेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये दृष्ट्वा भगवन्तं मणिपादुकेषु उत्तरित्वा भगवन्तं गाथाये भाषे ॥

उपद्रुतो स्मि श्रमण उपद्रुतो स्मि मारिष ॥

भगवानाह ॥ एहि कुमार मा भायाहि इदन्तमनुपद्रुतं इमस्मिं धर्मे स्वाख्याते वीतरागो भविष्यसि ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तनिषण्णः ॥ तस्य यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवां प्रसादनीयां कथां कथे । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां ॥ अभिप्रसादेसि यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो भगवतो सन्तिके चित्तमभिप्रसन्नः ॥ तस्य पुनर्यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवां चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति । दुःखं आर्यसत्यमाचिक्षति देशयति प्रज्ञापयति विवरति विभजति उत्तानीकरोति प्रकाशयति । दुःखसमुदयमार्यसत्यं । दुःखनिरोधं दुःखनिरोधगामिनीप्रतिपदार्यसत्यं आ-

1. M °kṛtāṃtaṃ antaḥ° °pannā abhiniṣkramituṃ | kāmā ca bha°. — 3. B °dāya gato de°. — 4. BM °trehi sopānānā(M °nāṃ) aro° °ṣodeṣu paçci(M °ne ca paçchijanma ca sopānakasya pāda° M °pitvāni de° BM °jaṃ kusumaṃ varahaṃ osṛṣṭaṃ(M °ṣṭāṃ) çreshṭhikule° M °numātre o° B °taṃ ku°.

6. M °hasraṃ saṃvṛtto vā° B °sraṇaṃ vṛtto vārāṇasī° M °gaṇāstano° kramitvā. — 7¹. B bhagavato prabhā° M °gavato prabhā muktāḥ B °mukto | . — 7². M °tro bhagavantaṃ varaṇā° B °pratishkūlaṃ° M °pratikulaṃ° BM °pādakeshu° M °thāye °dhya°. — 10. BM upadruto smiṃ çramaṇa(M °çravaṇa° B °to smiṃ mā° M °riṣaḥ ||.

11². M °ra ma bhā° M °ra ma bhāhi idan taṃ anu°. — 13. BM °çreshṭhiputro° M °yena bhagavāṃstena° °gavato pā° °aharṣṣa | B °charṣṣaṃ tasya°. — 15. BM tadyathā || dā° B °çīlaka svarga° M °rgakathāṃ puṇyakathāṃ puṇyakathāṃ puṇyavi°

16¹. BM °bhiprasādehi || yaçodā çreshṭhiputra° °sannas tasya°. — 16². M °punaḥ yaço° BM °çreshṭhiputra° °gavā(M °vāṃ) cchatvā°. — 17. B °ākshiti de° M °cikshitiyati de° °jñāpayati prasthāpayati viva° B °tānikaro°. — 19¹. M °mudayān āryya°. — 19². BM °yāvan pra°.

विचरति यावत् प्रकाशयति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तत्रैवासने निषण्णो तिस्रो विद्या षडभिज्ञा बलवशीभावं साक्षीकरोति अनेकविधां चर्द्धिं प्रत्यनुभवति ॥

अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ तस्येव रात्र्या अत्ययेन यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं अपश्यन्तौ उत्कण्ठा उन्मुखा महाज्ञातिसङ्घस्य परिवृता बहूहि प्राणसहस्रेहि सार्धं [393b] वाराणसीतो निर्यात्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमे यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं अन्वेषन्ता । अद्राक्षीत् यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ नदीये वरणाये तीरे यशोदस्य मणिपादुकानि दृष्ट्वा च पुनः यशोदस्य मणिपादुकानि गृह्य मुखेन परिचुम्बेन्सुः रोदेन्सुः क्रन्देन्सुः शोचेन्सुः परिदेवेन्सुः ॥ रोदित्वा क्रन्दित्वा शोचित्वा परिदेवित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ अद्राक्षीद्भगवां यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं ॥ यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तथारूपं चेतोसमाधिं समापद्ये यथा नं तत्रैव निषण्णं मातापितरौ नाद्रशेन्सुः न च अन्यो जनकायः ॥ अथ खलु भगवां यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरं आमन्त्रयति ॥ निषीदथ गृहपते । स्थानमेतं विद्यति यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं पश्येथ दृष्ट्वा च पुनः यशोदे श्रेष्ठिपुत्रे चित्तं प्रसादेथ ॥ अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ भगवतो पादौ शिरसा वन्दित्वा एकमन्ते निषीदेन्सुः अन्यो च जनकायो ॥ अथ खलु भगवां यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं मनसाध्यभाषे । ऋद्धिप्रातिहार्यं विदर्शेहि ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तालमात्रं वैहायसे स्थितो अनेकविधं ऋद्धिप्रातिहार्यं विदर्शयन्तो सो एको पि भूत्वा बहवो भवति बहुधापि भूत्वा एको भवति

1. BM °çreshṭhipu° B °sharṇṇa | tiro° M °sharṇṇo tiro ° bhijño bala° BM °nekavidhaṁ ṛiddhi pra° B °bhavati ||°. — 4. BM °la yaçodasya çreshṭhiputra° M °daṁ çreshṭhiṁ putraṁ sarvasādhiṁ tān adrā° (l. 7) B °daṁ çreshṭhiputraṁ apaçyya ° ummukhā mahā ° bahu prā ° saṁkrame || yaço° B °daṁ çreshṭhiputraṁ sarvasādhu ti adrā°.

7. BM °kshit | yaçodasya çreshṭhiputra° M °dre yaçodasya maṇipādukāni gṛi° BM °khe ca paricuṁbetsuḥ rodetsuḥ krande(M °kraṁda)tsuḥ çocetsuḥ paridevetsuḥ ro°. — 9. M °yena bhagavaṁ tena ° mitvā bhagavato pā°.

11a. BM °çreshṭhiputraṁ tathārū°. — 11b. M °dye | yathā yaṁ tatraivaṁ ni° BM °shaṇṇasya° BM °dṛiçetsuḥ(B °tsuḥ ||) anyo° M °kāyo | . — 13. M °gṛaha yaço° BM °ntrayati ni°. — 14a. BM °daṁ çreshṭhiputraṁ° M °çreshṭhiputro ci° B °yodo çreshṭhiputro manasā° (l. 17) M °prasādeya || . — 15. M °çreshṭhipu ° tsuḥ anye ca janakāyo | .

17a. M °çreshṭhipu° B °sā adhyeshe ṛi° M °bhāshaṁ | . — 19. BM °çreshṭhiputro° vaihāyasaṁ saṁsthi° M °nto sakāpi bhūtvā bahavo bhavanti | bahu° B °vo bhavanti bahudhe pi bhūtvā e° M °āvibhāvan tirobhāvan tirokudyaṁ tiroçailaṁ tiroprāva° B °vibhāvaṁ tirokudyaṁ tiloçai°.

आविर्भावं तिरोकुड्यं तिरोशैलं तिरोपर्वतेषु असज्जमानो गच्छति । इमस्मिं च पृथिवीये उन्मज्जननिमज्जनं करोति । सय्यथापि नाम उदके पि अभिद्यमानो गच्छति तद्यथापि नाम पृथिवीयं । इमावपि चन्द्रसूर्यौ एवंमहर्द्धिका एवंमहानुभावौ पर्यङ्केन निषण्णः पाणिना परिमार्जति परामृषति यावद्ब्रह्मलोकं कायेन वशी वर्तेति । विविधानि च यमकानि प्रातिहार्याणि करोति हेष्टिमं कायं प्रज्वलति उपरिमातो कायातो शीतलस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्यन्दन्ति उपरिमो कायो प्रज्वलति हेष्टिमातो कायातो शीतलस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्यन्दन्ति वामो पार्श्वो ज्वलति दक्षिणातो पार्श्वातो शीतलस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्यन्दन्ति दक्षिणो पार्श्वो ज्वलति वामातो पार्श्वातो शीतलस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्यन्दन्ति ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो नीलांजनवर्णं वृषभमात्मानं आकाशे अभिनिर्मिणित्वा पुरस्तिमायां दि[३९५]शायामन्तरहायति पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां दिशायां अन्तरहायति पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति दक्षिणायां दिशायां अन्तरहायति उत्तरायां दिशायां प्रादुर्भवति उत्तरायां दिशायां अन्तरहायति दक्षिणायां दिशायां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो सिंहमृगराजमात्मानमृद्धिये अभिनिर्मिणित्वा दाठी नखी केशरी विपुलं सिंहनादं नदित्वा पुरस्तिमायां दिशायां अन्तरहायति पश्चिमायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां दिशायामन्तर्हायति पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति दक्षिणातो

1. B °yaṃ unmajjati majjanaṃ° M °yaṃ ujjamati majjanaṃ°. — 2. BM °dyamānā gacchati | ta° M °nāma itthi° BM °yaṃ i°. — 3. B °sūryo evaṃ maha° M °bhāvā paryya-kena nishaṇṇa pā° B °nishaṇṇeh pāṇinā parimājjati parā° M °yāvaca brahma° kāyena va gohhati | B °yena vaça vartteti | . — 5. M °uparimāttho kā° uparimo kāyo prajvalito heshṭimāttho kā° tāni çrava° B °nti | vāmo pārçve jva° M °vā me pārçva çītasya° dakshiṇo pārçve jva° B °lati | vāmāto pārçvāto pañca°.

11. BM °çreshṭiputro° M °lāñjana risha° B °rṇṇaṃ risha° B °rūpi vā° antarahāyati | pa° M °çcimāyāṃ diçāyām antarahāyati | dakshiṇāyāṃ diçāyāṃ prādurbhavati | paçcimāyāṃ diçāyām antarhāyati° B °hāyati | purastimāyāṃ diçāyāṃ prādurbhavati | dakshiṇāyāṃ diçāyāṃ antarahāyati | uttarāyāṃ diçāyāṃ prādurbhavati | uttarāyāṃ diçāyāṃ antarahāyati | da° M omet prādurbhavati uttarāyāṃ diçāyāṃ B °kshiṇāyaṃ di° M °çāyāṃ prā°. — 15. BM °çreshṭiputro° M °ātmānam riddhiye° BM °mitvā (M °nitvā) dāṭhī nakhī kesarī trikshmaṇḍa(M °çarīra trāhkṣityaṃ) siṃhanādaṃ naditvā purastimāyāṃ diçāyāṃ antarahāyati | (M °çāyām antahāyitvā) paçci° çcimāyāṃ diçā(B °çāyāṃ)m antarahāyati (B °antarhāyati | | pu° çāyāṃ prādurbhavati | dakshiṇāto antarhito uttarāto(M °rāyāṃ) prādurbhavati | uttarāto antarhi(M °ntahito dakshiṇāyāṃ prādurbhavati | bhūmyām antahi(M °myām antarhi)to antarikshe prādurbhavati | antari°.

अन्तर्हितो उत्तरातो प्रादुर्भवति उत्तरातो अन्तर्हितो दक्षिणायां प्रादुर्भवति भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भवति अन्तरीक्षे अन्तर्हितो धरण्यां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो सर्वश्वेतं हस्तिनागमात्मानं ऋद्धिये अभिनिर्मिणित्वा षडुन्तं इन्द्रगोपकशीर्षं सप्ताङ्गसुप्रतिष्ठितं कुमुदवर्णं पुरस्तिमायां दिशायामन्तर्हितो पश्चिमायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां अन्तर्हितो पुरस्तिमायां प्रादुर्भूतः दक्षिणातो अन्तर्हितो उत्तरायां प्रादुर्भूतः उत्तरायामन्तर्हितो दक्षिणायां प्रादुर्भूतः भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भूतः अन्तरीक्षे अन्तर्हितो भूम्यां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो कुलपुत्रो चक्रवर्तिवेषमात्मानमभिनिर्मिणित्वा सप्तरत्नसमन्वागतं चतुरङ्गेन बलकायेन संपरिवृतो पुरस्तिमायां दिशायां अन्तर्हितो पश्चिमायां प्रादुर्भूतः पश्चिमायामन्तर्हितो पुरस्तिमायां प्रादुर्भूतो दक्षिणायामन्तर्हितः उत्तरायां प्रादुर्भूतो उत्तरायां अन्तर्हितः दक्षिणायां प्रादुर्भूतो भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भूतः अन्तरीक्षे अन्तर्हितो भूम्यां प्रादुर्भूतः ॥

अथ खलु यशोदो कुलपुत्रो तालमात्रं अन्तरीक्षे गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि शेय्यमपि कल्पयति परितपति पि परिश्रमति पि । तद्यथापि ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे संघट्टका नाम वाता वायन्ति एवमेव यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि शेय्यमपि कल्पयति परितपति परिश्रमति पि । एकतालातो द्वितालातो स्थितो ए[394b]को भूत्वा बहुधा भवति बहुधा भूत्वा एको भवति । यथा प्रथमे परिवर्तके तथा कर्तव्यं यावत्सप्त-

3. BM °çreshṭhiputro° sarvaçvetaṁ ha(M °gaṁ â)tmânaṁ ṛiddhi(M °ddhi)ye abhinirmiṇi(M °ṇi)tvâ shaḍḍanta indra° M °gopakaçirsha saptâṅgasupratishṭhitaṁ° BM °rṇaṁ purastimâyâṁ diçâyâṁ antarhi(B °ntahi)to paçcimâyâṁ prâdurbhavati | paçcimâyâṁ a(M °yâṁ a)ntarhito purastimâyâ prâdurbhûtaḥ(M °rbhûto |) dakshiṇâto antarhito utta° ttarâyâm antarhi(B °ntahi)to dakshiṇâyâṁ prâdurbhûtaḥ bhûmyâ(B °myâm a)ntarhito antari(M °rikshe) prâdurbhûtaḥ(M °taḥ |) antari° M °kshe prâdurbhûto bhûmyâṁ prâdurbhûto bhavati.

7. B °kravartitva° M °rtiveçam âtmâ° rmiṇitvâ sapta° ṅgena balakâye° BM °vṛito purastimâyâṁ(B °stimaṁ) diçâyâṁ antarhito(M °rhitâ) paçci° çcimâyâm antarhi(B °ntahi)to purastimâyâṁ(B °yâ) prâdurbhûto(M °rbhûtaḥ) dakshiṇâyâṁ antarhitaḥ (M °rhito) uttarâyâṁ prâdurbhûto(M °rbhûtaḥ |) uttarâyâṁ a(M °yâm a)ntarhitaḥ(M °rhito) dakshiṇâyâṁ prâdurbhûto(M °rbhûtaḥ |) bhûmyâm antarhitâ(B °ntahito) antari°.

13. M °tre târamâtraṁ°. — 14. M °ṭṭakâ nâma vâta vâyanti | e° B °ṭṭakâ nâma pavanâ vâyanti evam eva yaço° BM °çreshṭhipu° B °bhramati e°.

17. M °sthitaḥ eko bhû°. — 18. M °rivartake tathâ ° t saptatâlaṁ saptatâlaṁ saptatâlâto shaṭtâlaṁ shaṭtâlâto pañcatâle sthitaḥ pañcatâlâto catustâlâto tritâlasthito tri° B °saptatâlâto shaṭtâlaṁ shaṭtâlâto pañ° pañcatâlâto catu° tatâlâto tritâlasthito tritâlâto dvitâle sthito dvi° dharaṇyâ sthito | .

तानि सप्ततालातो षट्तालं षट्तालातो पंचतालं स्थितो पंचतालातो चतुस्तालं चतुस्तालातो त्रितालं स्थितो त्रितालातो द्वितालं स्थितो द्वितालातो एकतालं स्थितो एकतालातो धरण्यां स्थितो एको पि भूत्वा बहुधा भवति बहुधापि भूत्वा एको भवति ॥ इति आविर्भावं तिरोकुड्यं तिरोशैलं तिरोपर्वतेषु असज्जमानो गच्छति इममपि पृथिवीयं उन्मज्जति निमज्जति । धरणीतो अभ्युद्गम्य गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि शय्यामपि कल्पयति परितपति परिश्रमति पि ॥

अथ खलु अन्यतीर्थिकचरकपरिव्राजका त्रैदण्डिकमागन्धिकगुरुपुत्रकगौतमधर्मचिन्तिकवृद्धश्रावकतृतीया उलूकपक्षिकभगिनी श्रमणा यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य इमानि एवंरूपाणि विविधानि विचित्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि दृष्ट्वाश्चर्याद्भुतसंविग्नसंहृष्टरोमजाता अभूषुः यावत्स्वाख्यातो भगवतो गौतमस्य धर्मविनयो विवृतो इण्डच्छिन्नपिलोतिको अलं अलंकाराय अलं प्रसादाय यत्र हि नाम गृहीतो अवदातवसनो काशिकशुचिवस्त्रधरो चन्दनानुलिप्तगात्रो अंगदी कुण्डली एवमेवरूपं धर्मं साक्षीकरोति ॥

अथ खलु भगवां तायं वेलायं यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं आरभ्य इममुदानमुदानये ॥

न मुण्डभावो न जटा न पंको
नानाशनं स्थण्डिलशायिका वा ।
रजोजल्लं नोत्कुटुकप्रहाणं
दुःखप्रमोक्षं न हि तेन भोति ॥
अलंकृतो चापि चरेय धर्मं
शान्तो दान्तो नियतो ब्रह्मचारी ।
सर्वेहि भूतेहि निधाय दण्डं
सो ब्राह्मणो सो श्रमणो स भिक्षुः ॥

4. BM °āvirbhāvaṁ ti(M °vaṁ ti)robhāvaṁ tiroku° M °kudyaṁ tiroçai° B °kudyaṁ tiroçailyaṁ tiropa°. — 5. B °dati pa° M °dati çayyām a° B °lpayati | palita°.

7. M °khalu anyatīrthikacarakaparivrājakā te daṇḍi° B °vrājakā tredaṇḍi° BM °trakagautamadharmaci° B °ddhaçrāvakatṛ° kabilabhagini çravaṇā° M °gini çravaṇā° B °çreṣṭhipu° M °çreṣṭhiputrakasya imāni evaṁrūpāni vividhā° ahiṭarvaṇajāto abhūṣuḥ | yāvat svā° BM °gautamasya° B °rmavinaya vivṛ° BM °lohitiko haṁ arthikarmāya(M °kamārya) alaṁ prasā(B °prasādāya yatra° B °gṛhītā a° M °dātaçca vasano° tro aṅgadi kuṇḍale e° BM °dharma sā°.

14. M °gavān tāya ve° BM °çreṣṭhipu° M °imam udānaye || . — 15. B °paṅkā nānāsanā thaṇḍilaçāyinā vā ra° M °paṅkā nānāsanārthaṇḍiraçāyino kā°.

17. M kāluyājalaṁ vo utkuṭukaprahā° B °laṁ vo utka° tena bhavati a° M °tena bhavati || . — 19. M °dharmakṣānto dā°.

21. B °hmaṇaçra° M °hmaṇapravaṇa sa°.

अथ खलु भगवां यशोदस्य मातापितॄणां तस्य च जनकायस्य प्रसादनीयां कथां कथये । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां । अभिप्रसादयन्ति यशोदस्य मातापितरौ भगवतो अन्तिके चित्तं ते च महाजनकायं अभिप्रसन्नचित्तो ॥ भगवां यशोदस्य मातापितॄणां तस्य च महतो जनकायस्य चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति दुःखं दुःखसमुदयं दुःखनिरोधं दुःखनिरोधमार्गं ॥ अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठि[395b]पुत्रस्य मातापितॄणां तेष्वेवासनेषु निषण्णानां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं बहूनां च प्राणिसहस्राणां अधिगता च धर्मा ॥ ते पुनर्यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ भगवन्तमेतदवोचत् ॥ प्रव्राजेहि भगवं यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं उपसंपादेहि सुगत यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं ॥ अथ खलु भगवां एहिभिक्षुकाये आभाषे । एहि भिक्षु चर तथागते ब्रह्मचर्यं ॥

अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टस्य यत्किंचिद्गृहिलिङ्गं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वमन्तरहाये त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवेत्सुम्भकं च कंसपात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो चास्य संस्थिहे तद्यथा नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य । एषा आयुष्मतो यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

समाप्तं यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य वस्तुं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो आढ्यो महाधनो महाभोगो श्रेष्ठिकुले उपपन्नो क्षिप्राधिगमो च गृहस्थभूतेनैव अर्हन्तभावं प्राप्तं ॥ भगवानाह ॥ एतस्यैव भिक्षवो यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य पूर्वप्रणिधानं ॥

1. M °çodasya çreshṭhiputrasya mā°. — 2[1]. BM tadyathā ‖ dā° BM °vipā(B °pāka)kathāṁ abhi°. — 2[2]. B °sādayanti ‖ yaço° M °yavato bhagavato antike cittaṁ ca ma° BM °ito bha°. — 4. BM °çayati ‖ duḥkhasamudayaṁ duḥkhanirodhamārgaṁ ‖ .

6. BM °çreshṭhipu° B °ṇāṁ teshvevā° M °shaṇṇakāṁ° B °shaṇṇakāṁ vigataṁ vigatamalaṁ° BM °bhūtāṁ ca prā° B °sāṇi a° M °srāṇā a° BM °raṁ ca pu°. — 8[1]. B ca puna° M ca punaḥ yaço° BM °çreshṭhipu° M °pita bha°. — 8[2]. BM pravrajahi bhagavāṁ yaçodaṁ çreshṭhiputraṁ u° B °sugataṁ yaço° BM °çreshṭhipu°. — 9. M °she ‖ ehi bhikshu caratha tathā°.

11. BM °trasya bhagavato e° B °ābhāshṭhasya yat kiṁ° BM °d grihaliṅgaṁ grihi(B °grihaju° M °lpaṁ ayam anta° BM °rbhāvetsuḥ sumbhakaṁ° B °ca kaṁ ca pātraṁ° M °svabhāvaṁ saṁsthitā ca keçā īryyāpatho cā° B °çā iryā° sthiha ‖ tadyathā ‖ nā° kshu-sya e°. — 14. BM °çreshṭhipu° M °kshurbhāvaḥ ‖ .

16. M iti çrīmahāvastuavadāne yaço° BM °çreshṭhipu° M °stuṁ samāptaṁ ‖ . — 17[1]. M bhikshu bha° hataḥ ‖ . — 17[2]. B °bhagava karma° BM °do çreshṭhipu° M °ā-dyo mahādha° BM °çreshṭhiku° M °dhigato ca gri°. — 19[2]. B °syaiva bhi° M °vaisha evaṁ bhi° BM °çreshṭhipu°.

भूतपूर्वं भिक्षवो इहैव वाराणस्यां नगरे क्षीणकुलपुत्रो अभूषि कृच्छ्रवृत्तिको दरिद्रो परकर्मेण वृत्तिं कल्पयति बुद्धानां चानुत्पादाय प्रत्येकबुद्धा लोके उत्पद्यन्ति बुद्धानामन्तरा दक्षिणीया तुष्णीकशोभना एकचरा खड्गविषाणकल्पा एकमात्मानं दमेन्ति परिनिर्वापयन्ति दक्षिणीया पुरुषेषु ॥ ततो भद्रिको नाम प्रत्येकबुद्धो ऋषिवदनातो कल्यमेव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय नातिकाले नातिविकाले समये प्रातराशे वर्तमाने वाराणस्यां नगरे पिण्डाय प्रविष्टो सुसंवृतो कायेन सुसंवृतो वाचाये सुसंवृतो मनेन सूपस्थितकाय स्मृतिये समाहितो एकाग्रचित्तो सुसंवृतेन्द्रियो ॥

सो दानि वाराणसीनगरे पिण्डाय चरन्तो तेन क्षीणकुलपुत्रेण पुरुषेण दृष्टो । प्रासादिकाभिप्रसन्ना देवमनुष्या तस्य क्षीणकुलपुत्रस्य पुरुषस्य । भद्रिकं प्रत्येकबुद्धं दृष्ट्वा अतीव मनं [395a] प्रसन्नं प्रसन्नचित्तेन गृहं प्रवेशेत्वा गृहे आहारेण प्रतिमानितो एवं चानेन प्रणिधानमुत्पादितं यं एतृशो दक्षिणीये अधिकारं कृत्वा कुशलमूलं मा कांचिद्दुर्गतिं वा विनिपातं वा गच्छेयं मा च कदाचिद्दरिद्रेषु कुलेषूपपद्येयं आढ्येषु महाधनेषु महाभोगेषु कुलेषूपपद्येयं ॥ सो दानि भद्रिको प्रत्येकबुद्धो एतमेवरूपं प्रणिधानं विदित्वा हंसराजा विय वैहायसेन प्रक्रान्तो ॥ सो दानि पुरुषो तं भद्रिकं प्रत्येकबुद्धं वैहायसेन हंसराजा विय विक्रमन्तं दृष्ट्वा च तस्य प्रत्येकबुद्धस्य स्पृहयन्तो भूयो प्रसन्नचित्तो प्रणिधानमुत्पादेति । एतेषां धर्माणां लाभी भवेयं येषामेष प्रव्रजितो धर्माणां लाभी ॥

भगवानाह ॥ एष भिक्षवः यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तेन कालेन तेन समयेन इह वा-

1. M °pūrva bhikshavaḥ i° B °kshīṇaku° M °abhū | kṛicchravṛittiko° na vṛittiṁ kalpa° BM °nāṁ cā(M °nāṁ vā)nutpādāya pratye° dyanti(M °dyati) | buddhānām antare dakshiṇeyo tū° B °ekacarā kha° M °lpā | ekam ātmānaṁ damenti parini° B °ātmānaṁ dayanti parinirvā° nyakshatrā |. — 4. M tataḥ bhadrikā nāma pratye° B °buddhā ṛi° M °rishipatanāto kālyaṁ yai° B °danāto kālayaṁ° BM °dāya nātyātikāle nātivikāle samaye(B °samo) prātarāśaṁ varta° B °shṭo susaṁvṛitā kāya° M °shṭo susaṁvṛito vācāye susaṁvṛito manena supasthi° BM °smṛitimanā° B °tto susaṁvṛitendriyo ||.

9. M °rāṇasyāṁ naga° kshīṇaku° BM °shṭo prā°. — 10¹. B °diko 'bhipra° M °samo da° BM °shasya bha°. — 10². B °naṁ prasanna citta° trā gṛihaṁ āhāre° M °trā gṛiham āhāre° tpāditaṁ yam edṛi° kshiṇeyaṁ adhi° B °yeyaṁ adhikāraṁ kṛi° M °mūla mā kaṁci durga° BM °dreshu kuleshu papadyaṁ āḍhye(B °shūpapadyeyaṁ āḍhye)shu mahādhu°.

14. B °jā visha va°.

16. M °drakaṁ vihāyasena haṁsarājā viya vaihāyasena viya vikra° spṛihayanto bhū°. — 17. BM eteshāṁ dharmāṇāṁ lābhī(B °bhī) bhaveyaṁ teshām e(M °shāñca esho pra° M °rmāṇāṁ lābhī ||. — 19². M °kshavo yaśo° BM °śreshṭhiputra te° M °samaye i°.

राणस्यां नगरे दीपंकरपुरो अनूपि । यं सो तत्र प्रत्येकबुद्धे अधिकारं कृत्वा प्रणिधानमुत्पादितं तस्य कर्मस्य विपाकेन तदुपादाय न कदाचिद्दुर्गतिविनिपाते-षूपपन्नो मनुष्येषु च्युतो देवेषु देवमहेशाख्यो उपपन्नो देवेषु च्युतो मनुष्यमहेशाख्यो उपपन्नो इहैव च मं पश्चिमे जन्मे तथागतं आरागेत्वा वशीभावं प्राप्तो ॥

यशोदजातकं समाप्तं ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे । तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीयानामन्त्रयति ॥ मुक्तो हं भिक्षवः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा । चरथ भिक्षवः चारिकां मा च द्वये एकेन अगमित्थ ॥ सन्ति हि भिक्षवः सत्वाः शुद्धा अल्परजा अपरोक्षजातिका ते च अश्रवणताद्धर्माणां परिहायन्ति । अहं पि गमिष्ये येन उरुविल्वायां सेनापतिग्रामकं जटिलानामनुकंपाय ॥

अथ खलु मारस्य पापिमस्य एतदभूषि ॥ अयं खु श्रमणो गौतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे सो पंचकां भद्रवर्गिकां भिक्षूनामन्त्रयति मुक्तो हं भिक्षवः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा यूयमपि भिक्षवः मुक्ताः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषाः चरथ भिक्षवः चारिकां मा च एकेन द्वये अगमि[356a]त्थ सन्ति भिक्षवः सत्वा अल्परजा अपरोक्षजातिका अश्रवणताद्धर्माणां परिहायन्ति अहं पि गमिष्ये येन उरुविल्वायां सेनपतिग्रामकं जटिलानामनुकंपाय यं नूनाहं उप-

1. BM ye so° M °buddhe adhi° kena tadupâyena kapci durgativinipâteshupapanná ma° hegâkhyeshupapanno deveshu cyuto ma° papanná iha vayam papci° B °deveshu cyu° cyuto manushye mahe° iaiva vayam pagcime jatme tathâ° M °ârâdhetvâ ha° B °prâptam ‖. — 5. M iti çrîmahâvastuavadâne yaço°.

6. M bhagavân samyag° B °to tadartham° M °shipatane mri° B °dâve ta°. — 7. M °gavân âyushmantânâm pañcakâ bhadra° B °shmantam pañ° M °rgîyân âma°. — 8a. M °bahavo ca° B °vyâ ye ye ca mânushâ ca° M °shâ yûyam api bhikshavo muktâ sarvapâçehi ye divyâ ye ca mânushâ ye ca°. — 8b. M ye cara bhi° B carati bhi° BM °rikâ mâ(M °ma) ca du° B °kena âgamittha santi° M °kena agamishya. — 9. B santhihi bhi° M °bhikshavo satvâh° B °lparaja aparokshajâtika âvaya apra° M °rokshajâtiko açravanatâ dharmâ° BM °hâyati a°. — 10. M aham gamo ‖ yena uhvi° B °gamise | ye ° lvâyam senâ° BM °grâmakâ ja° M °jiktâ°.

— 12a. BM °pâpimasya°. — 12b. M °khu çramano gautamo° BM °syâm viharati | ri° M °shipattane mri ° ro ‖ so pañcakâ bhadra° BM °bhikshavo âmantrayati ‖ mukto° ahâ(M °ahaye) | yû° M °vyâ ye mânushâh ° kâm mâ cara ekena dvee agamishyath ‖ santi bhi° B °tthu | santi bhi° M °vah satvâ çuddhâ alpa ° jâtiko açravanatâ dharmânâm° BM °hâyati | aham pi gamise yena uru(B °ulujaila° M °grâmikam jatilânâm anukampâye ‖ yam nû° B °nukampâya | yam nû° M °rnâye ‖.

संक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

अमुक्तो मुक्तमानी सि किं तु मुक्तो ति मन्यसि ।
गाढबंधनबद्धो सि न मे श्रमण मोक्ष्यसि ॥

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मुक्तो हं सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा ।
एवं जानाहि पापीमं निहतो त्वमसि अन्तक ॥

अथ खलु मारो पापीमां जानाति खलु मे श्रमणो गौतमो त्ति दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैव अन्तरहाये । इत्यमेतं श्रूयति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च । अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवंरूपो चेतसः परिवितर्को उदपासि । कामा अनित्यदुःखविपरिणामधर्मा ॥ अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि ॥ अयं श्रमणो गौतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे तस्यैकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेव चेतसः परिवितर्को उदपासि कामा अनित्यदुःखविपरिणामधर्मा यं नूनाहं उपसंक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

दृढो नाम मया पाशो चरति मानसं तव ।
तेन त्वां बन्धयिष्यामि न मे श्रमण मोक्ष्यसि ॥

1. M °thāye 'dhya°. — 2. BM °ss mukto kiṁ tu(M °kim tu) mukto si ma°. — 3. M gāḍhabandha °çravaṇa° BM °mokshasi ‖. — 4. M °pratyā mā ° pāpimām gā°. — 5. M °vyā hi ca mānushāḥ e°.

6. M °pīyaṁ ni ° ntako ‖ B °ntakaṁ ‖. — 7. M °çravaṇa gauttamonti duḥkhi durma° B °monti duḥ° M °tratvāntarhito B °hāye e°. — 8. B etthaṁ° M itham evaṁ çrū° B °taṁ çruyati ‖. — 9. M bhagavāṁ samya° B bhagavān saṁmya° M °to tam arthaṁm abhi° B °bhāsaṁvitvāyi° BM °ti ‖ çāstā°. — 10. M °ekasya ° ar evaṁ ° udupāsi.

11. M kāmā parivitarka ani° B °dharmā a° M °dharmāḥ ‖. — 12. M °pāpiṁ śatta°. — 13. M °çravaṇa gauttamo ° ṛshipattane mṛi° B °tiasya ayam evaṁ cetasaḥ parikarko udapāsi | kā° M °cetaso parivitarko udapāsi | kāmo ani° B °nityaduḥkhā viparināmadharmo yaṁ nū° M °dharma ‖ atha khalu māro pāpimāṁ yaṁ nū ° vicakshukya°. — 15. M °thāye 'dhyabhāshat ‖.

17. M dṛiḍho nāma mayo pāço carati mānase B °mānasa to ‖. — 18. BM na tvaṁ va(M °va)çrayishyā° M °çravaṇa mokshasi ‖.

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

पंचकामगुणा लोके मनः षष्ठं प्रवेदितं ।
अत्र मे विगतो छन्दो विध्वस्तो विनिवर्तितो ।
एवं जानाहि पापीमं निहतो त्वमसि अन्तक ॥

अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि । जानाति खलु मे श्रमणो गौतमो ति । दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहायि । एवं एतं श्रूयति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे ॥ अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेव चेतसो परिवितर्को उदपासि [316b] उपधिरमितो दुःखो विपरिणामधर्मो ति ॥ अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि ॥ श्रमणो गौतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवरूपो चेतसः परिवितर्को उदपासि उपधिरमितो दुःखो विपरिणामधर्मो ति यं नूनाहं उपसंक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

नन्दति पुत्रेहि पुत्रिमां
गोमिको गोहि तथैव नन्दति ।
उपधीहि नन्दति जनो
न हि सो नन्दति यो निरुपधि ॥

1. M °guṇā lokaṃ mahaṃ pāpī gā°. — 2. M °guṇapoto manaḥ° BM °ṣaṣṭhā praveditā |. — 3. B °chu vinati° M °sto vidhikṣitāh |. — 4. M °jānāmi pā° hata tva° BM °antakaḥ |. — 5a. M °pīyasyaita°. — 5b. M jānāmi khu° śravaṇo gauttamo G B °mo ti duḥ°.

6a. M duḥkhī du° B °hāyi e°. — 6b. BM °taṃ śruya°. — 7. B bhagavān saṃbuyā° M °kaṃbuddha ya° BM °harati | ṛ°. — 8. M °ekasya raho° B °cetasa parivitarko udapāsi upadhi° M °rko udapāsi | upadhi° BM °duḥkhā vipari° M °dharmati |. — 10a. M °pāpīmasa etad a°. — 10b. M śravaṇa gauttamo° B °harati | ṛ° M °patipattana mṛgā° ekasyaṃ raho° pratisaṃlīnasya ayam evarūpaṃ cetasa parivitarka udapāsa upadhi° B °rko udapāsi | upadhi° BM °raṃ ti | yaṃ nū°.

13. BM °pīmanti (M °pīma) yena bhagavāṃsteno M °vitaṃ° M °garanta gāthāye adhya° B °sho sa°. — 15. B nandati | putre° BM °mā gomiko gopi M °gihi ta° nadati e°.

17. B upadhīhi (M °pavīhi) nandati ja° M °rupadhiḥ |.

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

शोचति पुत्रेहि पुत्रिमां
गोमिको गोहि तथैव शोचति ।
उपधीहि जनो प्रसाधितो
न हि शोचति यो निरुपधिः ॥

अथ खलु मारो पापीमां जानाति मां श्रमणो गौतमो ति दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहाये । इत्यमेतं सूयति ॥

शुचिविमलविमलस्य निर्मलस्य शुचिस्य
भगवतो श्रमणवर्षो कीर्तितो गौतमस्य ।
तमरहितं प्रदेशं सर्वसत्वान देति
सर्वजगतः क्रियाभिर्निर्वृतिं प्राप्नोति ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु ॥ कथं भगवानुदानं भाषति ॥

यस्मिं न माया वसति न मानं
यो वीतरागो अममो निराशो ।
प्रणुन्नक्रोधो अभिनिर्वृतात्मा
सो ब्राह्मणो स श्रमणो स भिक्षुः ॥

अस्माभिरपि भगवन् कथं पिण्डाय चरितव्यं भवति भिक्षां देहीति ॥ भगवानाह ॥ न होति तूष्णीभूतेन उद्देशेन स्थातव्यं । एवमार्याणां याचनं ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने इहैव वाराणस्यां नगरे राजपुत्रस्य अभिसेनो नाम पुरोहितपुत्रो वयस्यो । सो कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा परिव्राजकप्रव्रज्यां प्रव-

1. M °bhagavā ca° BM °māro yaṃ viditvā māraṃ pā° B °bhikṣu sa°. — 2. BM socati putre° mātā gopikhi tathaiva ca socati | (M °ti) u°. — 3. M upadhīhi janā prasādhitā na hi° B °janā prasādhita° rupadhīḥ || .

6. M °çramaṇo gautamo ti duḥkhī durmanā tatraivāntara° B °vimala vimal° BM °bhye i°. — 7. BM °taṃ çruyu°. — 8. M çucivimalavimalasya çu° BM °gasata [illegible]° B °gautamya | M °gautamasya. — 10. B tam ahitu pra° M tam ahitasya pra° BM °de-śi sarvajagatakṛtamāhi nirvṛtiṃ M °(tiṃ) prā°.

12. M bhikṣu bha° m bhaṇanti || B °hatuḥ || . — 12. B kaṃ bha°. — 13. BM yasmiṃ [illegible] vasati ta mānaṃ°. — 15. BM praṇunnakrodha (M °dho) a° M °nirvṛtātma sa° B °hmaṇo çra° M °hmaṇo çramaṇo sa bhikṣuḥ.

17. BM °pavitu kathaṃ°. — 19. M °tūṣṇī abhyānaṃ i° BM °ayo sa°. — 20. M °jitaḥ kam° patho sa° B °dinavaṃ°.

जितो कौमारब्रह्मचारी इन्द्रकुसुमपप्रमादायवर्ती वेदपारगो परिव्राजककथाख्येसु वतिगतो ॥ सो दानि राजपुत्रो राज्यप्राप्तो सो तं अक्खिसेन पुरोहितपुत्रं गाथाये अध्यभाषे ॥

नैव हि दर्शन्ति समणा अक्खिसेन वनीपकं ।
ब्रह्मचारि प्रियो मे सि याचे मह्यं यदिच्छसि ॥

अथ खलु भिक्षवो अक्खिसेनो वनीपको गाथाये प्रत्यभाषे ॥

याचेन्तो अप्रियो भवति अदेन्तो भवति अप्रियो ।
तस्मात्त्वमहं न याचामि मा मे विद्वेषणा भवेत् ॥

अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा अक्खिसेनं वनीपकं गाथाये प्रत्यभा[397]षे ॥

यो हि याचनकं सन्तो याचितव्यं न याचति ।
परं च पुण्यं ध्वंसेति आत्मना च विहन्यति ॥

अथ खलु भिक्षवः अक्खिसेनो वनीपको तं काशिराजं प्रत्यभाषे ॥

याचनां रोदनमाहु अदानं प्रतिरोदनं ।
तस्मात्त्वमहं न याचामि मा मे आरोदनं भवेत् ॥
न वै याचन्ति सप्रज्ञो आर्यो वेदितुमर्हति ।
उद्देश आर्या तिष्ठन्ति एषा आर्याण याचना ॥

अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा अक्खिसेनं वनीपकं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

ददामि ते ब्राह्मण रोहिणीनां
पूर्णं सहस्रं सह पुङ्गवेन ।

4. M [illegible] B [illegible] BM [illegible]. — 5. BM [illegible] M [illegible]].

6. M [illegible] B [illegible]. — 8. M [illegible] B [illegible]. — 9. M [illegible]. — 10. M [illegible]].

11. BM [illegible]. — 12. M [illegible]. — 13. M [illegible] B [illegible]. — 14. BM [illegible] BM [illegible]. — 15. M [illegible] B [illegible]

16. M [illegible] B [illegible] M [illegible]]. — 17. M [illegible]]. — 18. B [illegible] M [illegible]] B [illegible].

आर्या हि आर्यस्य अर्थं न दद्या
श्रुत्वान गाथां कथितां सुभाषितां ॥

भगवानाह ॥ अन्यो भिक्षवस्तदा स काशिराज्ञो ऋषिसेनो नाम पुरोहितपुत्रो परिव्राजको यशस्वो अभूषि । अहं स तदा ऋषिसेनो परिव्राजको अभूषि ॥

ऋषिसेनस्य जातकं समाप्तं ॥

भगवानाह ॥

न वै याचति सप्रज्ञो नार्या वेदयितुमर्हति ।
उद्दिश्य आर्यास्तिष्ठन्ते एषा आर्याण याचना ॥

एवं भिक्षवः पिण्डचारं चरितव्यं ॥ ते दानि भिक्षू भगवन्तमाहंसु ॥ किमस्माभिर्भगवं भिक्षाये लब्धाये वाक्यं स्वस्ति स्वस्तीति ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो युष्माभिरादिशितव्यं भिक्षायां लब्धायां ।

सर्वपापस्याकरणं कुशलस्योपसंपदा ।
स्वचित्तपर्यादापनं एतद्बुद्धानुशासनं ॥

ते दानि भिक्षू ऋषिवदने मृगदावे वर्षोषिता दिशोदिशं चारिकां प्रक्रान्ता ॥ ऋषिवदने देवता तेषां भिक्षूणां स्थानानि चंक्रमाणि निषद्यानि शय्यानि शून्यानि निरभिरम्याणि दृष्ट्वा रतिं अविन्दन्ती येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

अरति मे विषये च ख्यायति
शून्यं दृष्ट्वा विविक्तमासनं ।

1. B āryā hi' BM 'tvāna gātha ' thitā bhāṣitaṃ su'. — 3ª. B nāyo bhi' M 'kshavo tadā ' rājñā asthi' B 'rājā asthi' M 'hitabaddho pari'. — 4. M 'sena nāma pa ' jaka a'. — 5. M iti çrīmahāvastuavadāne asthi'.

7. BM nārya(B 'ryā) vedayati nārye va' B 'yitaṃ arhati | . — 8. M 'ça āryā tishṭhante | e'. — 9ª. M 'kshavo pi'. — 9ᵇ. M 'bhikshur bhagavantam āhaṃsuḥ || B 'vantaṃ ā'. — 9ᶜ. M 'smābhiḥ bhagavan bhikshā'. — 10ª. M 'dhmābhiḥ yadiçitavyā bhikshā' B 'çitavyā bhikshā'.

12. M 'çalasyopasaṃ'. — 13. B 'ryādapanaṃ e' M 'ryyādapanaṃ e'. — 14. B 'kshū ṛishi' M 'ṛishipattane mṛ ' rshoṣitāni diça diçaṃ cārikāṃ' B 'prakāntā ṛi' — 15. B ṛishivadane de' M 'devatās teshāṃ ' sthānāni nishadyān çayyāṃ çū' ratiṃ | yena bhagavān tena' B 'ndanti yena bhagavāṃ'.

16. B aratiye eṣa me yanya khyāyati çūnyaṃ dṛishṭvā viviktamāsanaṃ | M aratiṃ vishayasmayā khyāyati | çūnyaṃ dṛishṭvā viviktamāsanaṃ | .

ते चित्रकथा बहुश्रुता
कहिं ते गौतम श्रावका गता ॥

भगवानाह ॥

मगधां गता कोशलां गता
वज्जिभूमिं च यथापरे गता ।
मृगका च असंगचारिणो
प्रविविक्ता विहरन्ति भिक्षवः ॥

भगवां प्रस्थितो । नाविकेन भगवन्तं दृष्ट्वा गंगातीरमुपसंक्रमन्तं नावा अल्लीपिता ॥ भगवां नावमारुह्य नाविकमाह ॥

सिंच भिक्षु इमां नावां मैत्राये सिक्ता ते लघु भेष्यति ।
छित्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
सिंच भिक्षु इमां नावां करुणाय सिक्ता ते लघु भे[397ᵇ]ष्यति ।
छित्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
सिंच भिक्षु इमां नावां मुदिताय सिक्ता ते लघु भेष्यति ।
छित्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
सिंच भिक्षु इमां नावां उपेक्षाये सिक्ता ते लघु भेष्यति ।
छित्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
मैत्राविहारी यो भिक्षुः प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं असेचनं च मोचनं ॥
करुणाविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं अपृथग्जनसेवितं ॥
मुदिताविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।

1. M te cittakathā° B °trakathāṃ ba° M °gautama prā°. — 4. M magadhāṃ° BM °kośalā gatā vajri M °vajjibhūmiṃ ca | 2 ° gatā mṛgā°.

6. B °pakāṃ ca samā° M °pakāṃ ca parā sāṃgatī° B °pravivriktā°. — 8ᵃ. M bhagavān pratiṣṭhito ||. — 8ᵇ. M nāvikena bha°. — 9. M °gavā nāvam āsthāya°. — 10. M °maitrāya si° BM °ktāye la° B °ghu bheṣyati ||.

11. B chittvā rā° M chitvā rā° BM °ṣyati ||. — 12. M °karuṇa laghu ° nā sikta te°. — 13. M sitvā rā° B chittvā rā ° ṣyati | M °ṣyati | mai° (l. 18). — 15. B chittvā rā°.

16. B °ktāye laghu te bhe°. — 17. B chittvā rā ° ṣyati ||. — 18. M °hāri yo bhikṣuḥ pra°. — 19. BM °cchanti pa° B °seranamo°. — 20. M °hāri yo bhikṣuḥ pra°.

21. B °cchanti pa° M °cchantu pa ° ntaṃ pṛthagjanasevanaṃ ||. — 22. M °hāri yo bhi ° śāsane ||.

अधिगच्छति पदं शान्तं अकापुरुषसेवितं ॥
उपेक्षाविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं निर्वाणं पदमच्युतं ॥
धर्मारामो धर्मरतो धर्ममनुविचिन्तयं ।
धर्मं समनुस्मरं भिक्षु सद्धर्मान्न परिहायति ॥
उदग्रचित्तो सुमना अभिभूय प्रियाप्रियं ।
ततो प्रामोद्यबहुलो भिक्षु निर्वाणसन्तिके ॥
न शीलव्रतमात्रेण बाहुश्रुत्येन वा पुनः ।
अथ वा समाधिलाभेन प्रान्तशय्यासनेन च ॥
स्पृशन्ति नैष्क्रम्यसुखं अपृथग्जनसेवितं ।
भिक्षु विश्वासमापद्ये अप्राप्ते आस्रवक्षये ॥
भिक्षु न तावता भवति यावता भिक्षते परां ।
विषमां धर्मां समादाय भिक्षु भोति न तावता ॥
यो च कामां च पापां चाधिकृत्वा ब्रह्मचर्यवां ।
निःश्रेणीभूतो चरति स वै भिक्षूति वुच्चति ॥
यतो चरे यतो तिष्ठे यतो आसे यतो शये ।
यतो संमिञ्जये कायं यतो कायं प्रसारये ॥
यतशायी यतसेवी अथवा
यतसंकल्प ध्यायि अप्रमत्तो ।

1. M °daṁ ca apṛthagjanasevitaṁ | upekṣāvihārī yo bhikṣu prasanno buddhaçāsane | ° adhigacchati padaṁ çāntaṁ akāpuru°. — 2. M °hāri yo°. — 4. BM karmārāmo karmarato karmaṁ anu° B °cintitaṁ | M °cintayaṁ | . — 5. M °bhikṣuḥ saddharmān pari° B °kṣu saddharmaṁ°.

6. B udarcitto° M udagracitto° B °bhūta abhibhūya pri°. — 7. BM °to prāmo° M °dya-apraṇita santikaṁ° B °bahu bhikṣuṁ nirvāṇasya santike | . — 8. M °na bahuçrutena°. — 9. BM atha vā samā° M °lābhena prānta çayyāsa°. — 10. B spṛçeya nai° M spṛçeya nai°.

11. B °pte apra°. — 12. B bhikṣuṁ na tā° M bhikṣaṇaṁ tā° °yāvatā ca bhi° B °yāvatā bhi° BM °bhikṣate paraṁ | . — 13. B °dharmaṁ sa° bhikṣuṁ bho° M °bhavati na°. — 14. M °māṁ pā° brahmacaryaṁ vā | B °brahmacaryaṁ vā | . — 15. M niççreṇī° °yāṁ carve bhi° B °vai bhi ti va°.

16. B yataṁ careya tam tiṣṭheya tam āseya taṁ çayeya | M yattaṁ careya taṁ tiṣṭheyaṁ āseyaṁ çayaṁ | . — 17. B taṁ samiñjayeya kāyo yataṁ kāyaṁ pra° M taṁ samiñjitaṁ kāya taṁ ca kāye pra° B °raye ya°. — 18. B yataṁ cari yatasevo aiyā yatā saṁ° M yato cāṅkamaçīvaṁ saṁ° dhyāyī apramattā | apra° B °dhyāyī | apra° BM °tto a°.

अध्यात्मरतो समाहितो
एको संतुषितो तमाहु भिक्षुं ॥
चक्षुषा संवरो साधु साधु श्रोत्रेण संवरः ।
घ्राणेन संवरो साधु साधु जिह्वाय संवरो ॥
कायेन संवरो साधु मनसा साधु संवरः ।
सर्वत्र संवृतो भिक्षुः सर्वदुःखा प्रमुच्यते ॥

सो दानि भगवता एहीभावेन विनीतो । एहि भिक्षु इमां भावां ति आभाषस्य यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वं समन्तर्हितं त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवेत् सुंभकं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथं चास्य संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य ॥ एवं आयुष्मतो सभियकस्य माणवकस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

तं दानि भ[398b]गवां विसर्जयति ॥ सो दानि भगवन्तं आह ॥ यदि भगवं केनचित्पृच्छियेयं को त्वं ति किं मया भगवं वक्तव्यं ॥ भगवानाह ॥ श्रमणो पि त्वं ब्राह्मणो पि त्वं वेदको पि त्वं तारको पि त्वं पारगो पि त्वं ॥

शक्रो देवानामिन्द्रो माणवकवर्णमात्मानं अधीधि अभिनिर्मिणित्वा प्रासादिको दर्शनीयो श्रोत्रमनेहि वरेहि गीतेहि गीतमधुरघोषनिर्घोषेहि घोषवर्णेन दक्षिणम-ज्जुना भगवतो पात्रचीवरमुद्धिक्कमादाय पृष्ठतो गच्छति ॥ शक्रो आह ॥ को स्वायं माणवको प्रासादिको दर्शनीयो ॥ सो दानि आह ॥

यो वीरो धृतिसंपन्नो ध्यायी अप्रतिपुद्गलो ॥
अर्हन्तो सुगतो लोके तस्याहं परिचारको ॥

1. M adhyātmara° eko sa° BM °bhikṣuḥ ‖. — 3. BM cakṣuṣā saṃvaro° M °grotena saṃvaraḥ | B °ṇa saṃvaraḥ |. — 4. B prāṇa° BM °ṇa saṃvaro sādhu sādhu jihvāya saṃvaro |. — 5. B °yena saṃvaro sādhu ma° BM °dhu saṃvaraḥ (M °ro) sa°.

6. M °tra saṃvaro bhi° ehibhikāye pra°. — 7a. BM °nāṃ bhi°. — 7b. B °bhikṣuḥ | i° M °mānā ti ābhāṣasya yat kiñci° B °ābhāṣasya yat kiñcidliṅgaṃ° M °dgṛhiliṅga gṛhiguptiṃ gṛhidhvajaṃ gṛhikalpaṃ° B °jaṃ gṛhikalpaṃ° BM °rthānaṃtaṃ ‖ (M °rataṃ) santi° M °mubhavaṃ saṃbhakaṃ ca keṣā iryyā° B °keṣā iryā° BM °ṃo ‖ tadya° M °lopasampannasya° BM °kabasya e°. — 10. M °bhikṣo ‖.

12a. BM tahiṃ°. — 12b. M °vantaṃ āha ‖. — 12c. B °bhagavaṃ ko° M °bhagavaṃ kena cin pṛcchiyeyaṃ ko tvaṃ ti kiṃ° gavaṃ vakta°. — 13b. M śramaṇo pi tvaṃ bra°. — 16. B °rṇam ātmānaṃ pi° M °tmanam [illegible]° pabhaṅgehi pāpa° B °jātehi nīla° M °pālugrīvehi aniṃ° B °varṇaghoṣa yaśaḥ° B °hastā | āha°.

18b. BM kasyāyaṃ°. — 19. M °dhṛtisampanno° pudgalaḥ | B °pratipudgalo |. — 20. B arhan suga° M | arhaṃ sugo°.

यो बुद्धमार्गं तारेति धर्मनावाय गौतमो ।
उत्तीर्णो पारगो बुद्धो तस्याहं परिचारको ॥

भगवां पि शक्रं देवानामिन्द्रं विसर्जयति ॥

अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ किमधिमुक्ता जटिला जटिला खलु जटिलाधिमुक्ता ति भगवां जटिलसहस्रं अभिनिर्मिणित्वा प्रासादिकां प्रसादनीयां महेशाख्यां तेहि संपरिवारितो वैहायसेन ऋद्धीये उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य उपसंक्रान्तो ॥ उरुविल्वाकाश्यपः सपरिवारो सार्धं पंचहि जटिलशतेहि जटिलसहस्रं दृष्ट्वा प्रासादिकं च दर्शनीयं च संवेगमापन्नो । इमं शाक्यकुमारश्रमणं सर्वो उपस्थितो महाजनकायो आगमिष्यति ते आगत्वा अभिप्रसन्ना उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य सपरिवारस्य लोके समसमो नास्ति अयं च अपि जटिलसहस्रपरिवारो महर्द्धिको महानुभावो वर्षविहायनं प्राप्तो सर्वजनकायो एतस्य ऋषिस्य सहस्रपरिवारस्य महर्द्धिकस्य महानुभावस्याभिप्रसीदिष्यति । अभिप्रसन्ना च सत्काराधिकारं करिष्यन्ति सत्करिष्यन्ति गुरुकरिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति अपचायिष्यन्ति मम सपरिवारस्य न तथा समन्वाहरिष्यन्ति ॥ अथ खलु भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य एवमेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय स्वयं जटिलवेशमन्तरहायितं च निर्मितं च जटिलसहस्रं ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपो जटिलो तस्मिं जटिलसहस्रे अन्तर्हिते स्वकेन रूपेण च भगवन्तं दृष्ट्वा तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं विद्याचर[398b]णसंपन्नं सुगतं लोकविदं अनुत्तरं पुरुषदम्यसारथिं

1. M yo pūjyamānaṃ tīre dha° gautamo | . — 2. M tirṇṇa° BM °haṃ paricārako |. — 4 ff. B kiṃ adhimukti jaṭilā jaṭilā khalu jaṭilā ti muktā ti bha° M kiṃ adhimukti jaṭilo khalu jaṭilo ti muktā ti bhagavān jaṭi° dikaṃ prasādanīyaṃ maheśākhyaṃ | te° B °kaṃ prasādanīyaṃ maheśākhye tehi saṃparicārikaṃto vai° M °vārikaṃto vai° B °ddhīye ubhilvākāśya jaṭi° BM °nto uru°.

7. M °śyapo sapari° pañcahi jaṭilasahasraṃ ha dṛ° ca āpannaṃ B °nna I°. — 8. BM imaṃ śākyakum āgamana sa° M °sarve upasthi° BM °miṣyati | bhadanākaṃ° B °prasanno u° lokam samasa° BM °nāsti | ayaṃ° M °pto sarvajanakā°.

12. M abhiprasaṃnānaṃ ca °pūjayiṣyanti mama sa° samāhariṣyanti || . — 14. M °gavāṃ uru° B °ṛṣisya° M °idam e° sa parikitarkam ājñāpaya svayaṃ jaṭilo ve° ntarhāyitaṃ | B °rmitaṃ jaṭi°.

16. BM °śyapo jaṭila(M °lā) tasa jaṭilasahasrapāṭarhi° M °rūpeṇa saṃmyakaṃ° B °taṃ sugata lokavid anutta° BM °upasthitaṃ° thāgatakehi bahavaṃ caturhi vai° M °damadamathaprāptaṃ nāga viya kāritakāraṇaṃ svabhiṣpana ūṇaṃ° B °indriyaṃ svarhiṣṇa° M °jitendriya hradam acchaṃ anāvila viprasanna ratanayūthaṃ vā abhya° B °yūthaṃ vā abhya° tejarāśiṃ° kaṃ apratikūlaṃ° M °kaṃ apratikūlaṃ darśanīya B °rśanīya dṛ°

शास्तारं देवानां च मनुष्याणां च द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं अशीतीहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवन्तं चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदं प्रासादिकं प्रसादनीयं च शान्तेन्द्रियं शान्तमानसं उत्तमदमशमथप्राप्तं परमदमशमथप्राप्तं नागो विय कारितकारणो अनाविलेहि इन्द्रियेहि अनाविलेन मानसेन चित्तेन धर्मताप्राप्तेन गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयूपं व अभ्युद्गतं सुवर्णबिम्बमिव प्रभासयन्तं तेजोराशिं श्रिरीये दीप्यमानं द्वितीयमिव आदित्यं उदयन्तं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाय । दृष्ट्वा च पुनरुरुबिल्वाकाश्यपो सपरिवारो विस्मितो अभूषि । महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो एवं अहं पुनर्महर्द्धिकतरो ॥

अथ खलु ये जटिलायो आगतागतो भगवन्तमुपसंक्रमेन्सुः भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेव पुरस्करेन्सुः भगवतो दर्शनेन न तृप्येन्सुः ॥ अथ उरुबिल्वाकाश्यपस्य आयिष्य एतदभूषि ॥ अहो पुनर्मे आश्रमातो श्रमणो गौतमो अन्येन प्रक्रमेया ॥ अथ भगवानुरुबिल्वाकाश्यपस्य आयिष्य इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो संमिंजितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिंजये एत्तकेन क्षणवीतिहारेण उरुबिल्वाकाश्यपस्य आयिष्यस्याश्रमातो वैहायसमभ्युद्गम्य उरुबिल्वायां सेनापतिग्रामके प्रक्रमासि यथा नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले ॥ अथ खलु उरुबिल्वाकाश्यपस्य जटिलवृत्तेः अपगतेन क्षणकालेन एतदभूषि ॥ अहो पुनः श्रमणो गौतमो इहागच्छे इहागतो खादनीयं भोजनीयं परिभुंजेया ॥ अथ खलु भगवां उरुबिल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य इमं एवरूपं चेतसः परिवितर्कमाज्ञाय तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो संमिंजितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिंजये एत्तकेन क्षणवीतिहारेण अजपालस्य न्यग्रोधमूलातो वैहायसमभ्युद्ग[399b]म्य उरुबिल्वाकाश्यपस्य

8. B °ṣṭā ma°. — 9. M °çramaṇo gautamo mahānubhāvo yaṃ a° B °r maharddhi° M °rddhiko yaṃ ||.

11. B °āgatāgatā tha° BM °ṃsuḥ bhagavataḥ (M °to) pā° M °tvā bhagavantamanuntam n° BM °rensuḥ bha° pyensuḥ ||. — 12. M atha khalu u° akhiyeṣa°. — 13. M °çrame pratikamo mama pra° B °kramayā ||. — 14. M atha khalu bhagavāṃ uru° B °çyapasya ri° M °çyapasya çiṣya i° BM °jñāya ta° balavāṃ pu(M °ṣo puruṣo saṃmiñjitaṃ vā bāhāṃ prasāraye prasāritāṃ bāhāṃ saṃ(M° saṃmiñjaye(M °ye ||) eka° M °vītihāre° B °çyapasya ri° BM °vaihāyasaṃ abhudga° sthāsi(M °si ||) nadyāṃ sai°.

18. B °tīraṃ ajitaḥ | pathaga° M °tīraṃ ajite pathāga° yennāsa°. — 19. M °çramaṇo gautamo ° cela ihāgataḥ khā°. — 20. M °gavān uru° çyapajaṭi° ca evarūpaṃ ° vitarka° puruṣaḥ saṃ° BM °rādhāṃ(M °tāṃ) bāhāṃ° M °saṃmiñja ° vītihāre°.

जटिलसहस्रमे प्रज्वालामि ॥ अथ खलु उरुबिल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य सपरिवारस्य एतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो परकायानां परपुद्गलानां चित्तेन चित्तं आजानाति महर्द्धिकतरा च वयं ॥ अथ खलु उरुबिल्वाकाश्यपो जटिलो भगवन्तं स्वहस्तेन प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति ॥ अथ खलु भगवां भुक्तावी धौतपात्र अपनीतपाणिरुरुबिल्वाकाश्यपस्य चापिक जटिलस्य तं देयधर्मं इमायानुमोदनायानुमोदये ॥

अग्निहोत्रमुखा यज्ञा सावित्री छन्दसां मुखं ।
राजा मुखं मनुष्याणां नदीनां सागरो मुखं ॥
नक्षत्राणां चन्द्रो मुखं . . . . ।
आदित्यो तपतां ऊर्ध्वं तिर्यगधस्तपस्ततां ।
सदेवकस्य लोकस्य संबुद्धो वदतां वरो ॥

अथ खलु उरुबिल्वाकाश्यपो सपरिवारो वैहायसमन्तरीक्षे स्थितो अग्निं जुह्रति तेषां समग्नि न ज्वलति तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येनाग्निं न ज्वलति । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन ॥ सो दानि अग्निः प्रज्वलितो तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनः महर्द्धिकतरा ॥ तहिं अग्निस्मिं आहुतिं प्रक्षिपति न च पतति तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येनाग्निस्मिं आहुती न पतति । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन । यतो खानं एवं भवति श्रमणस्य गौतमस्यानुभावो ति ततः सा आहुतिरग्निहोत्रिकेषु पतति ॥ अग्निं जुह्वान्तरी-

1. B °sahasraṃ°. — 2. M °çramaṇo gautamo° BM °kāyānāṃ parapudgalānāṃ M °pudgalānāṃ cittena cittaṃ (B °na citta) jā° °rddhikatara ca vaṃ B °ca vayaṃ |. — 3. M °gavanta svahastena khādanī° B °khādaniyabho° M °santarppayati parivesayati |. — 4. M °pāṇir uru° °svāmunodanā° B °anumodanāyānumodaye |.

7. B °khā yajño sā° M °khā yajñā sā° BM °sāṃ mukhā |. — 8. M rājā mukhaṃ manuṣyāṇāṃ nadī° °ro mukhā |. — 9. BM °kṣaṇāṃ śaśi°. — 10. B °staṃ ūrddhvaṃ ti° M °staṃ ūrddhvatiryagadhastapataṃ B °tapaṃ |.

11. BM jagataḥ gato sa° M °devasya lo° °saṃbuddho vadatām varaḥ |. — 12. M °lo uruvilvā° B °juhati tesāṃ° M °huti | tesām tasāṃ agniṃ na jvalati tadā°. — 13. B °bhāvenāgni° M °bhāve na °gnir na°. — 14¹. M °çramaṇasya gautama°. — 14². M °agnir prajva°. — 15¹ B maharddhiko sra° M °çramaṇo gautamo ° punar mahā° BM °tarā taṃ°. — 15². B taṃ agnismiṃ° M tam agnismiṃ° BM °kṣipati na° B °na patanti te° M °mākhā eta°.

16. BM °bhāvenā° M °gnismiṃ āhuti na°. — 17¹. M °çramaṇasya gautama° BM °vena yato°. — 17². BM °bhavati | çramaṇ M °çramaṇa° M °gautama° BM °vo ti | tataḥ (M °tato) sā° M °āhuti agnihotreṇa° BM °ti sā°. — 18. M °ṇā anta °ṣ juhato ca° °ntare° BM °taṃ te°

याती ओतरिष्यामो ति न शक्नोमि ओतरितुं ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्याय-मनुभावो येनान्तरीयातो न शक्नोम आत्मनं ओतरितुं । नूनं श्रमणस्य गौतमस्या-नुभावेन ॥ यतः तानं एतदभूषि श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो ति अथ ततो अन्तरीयातो आत्मनं ओतरित्वा शिविकेषु सकाशकेषु निषीदिष्यामो ति न च तानि शिविकानि अद्दशेन्सु ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येन वयं शिविकां न कुर्मेम । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन ॥ यतो तानं एवं भवति श्रमणस्य गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि शिविकानि अद्दशेन्सु ॥ तेषामेतदम्[399b]षि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ पानीयकरकानि आदाय उदकहारा गमिष्यामो ति न च तानि करकानि अद्दशेन्सु ॥ तेषामेत-दभूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य । यतो तानं एवं भवति श्रमणस्य गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि सकलकानि करकानि अद्दशेन्सु ॥ तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ करकानि आदाय नैरञ्जनां नदीं उदकहारिं गता न च शक्नोन्ति तानि करकानि भरयितुं ॥ तेषां एतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो तानं एवं भवति श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि करकानि उदकेन भरेन्सु ॥ तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको यं श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ आहारं करिष्यन्ति न च शक्नोन्ति आहारं कर्तुं ॥ तेषामेतद्-

1[1]. B °shi ka°. — 1[2]. B °[illegible]° M °[illegible]° [illegible]. — 2. M °gautama° BM °[illegible] ya°. — 3. M °[illegible]° B °shi [illegible]° M °shi [illegible] gautamasyānu° BM °[illegible] || [illegible]° M °tato [illegible]° BM °[illegible]° B °[illegible] [illegible]° M °[illegible] | na ca° B °[illegible]° M °[illegible]°. — 5[1]. M [illegible]° BM °shi ka°. — 5[2]. B °[illegible] [illegible]° M °[illegible] |.

6[1]. M °çramaṇasya gautama° BM °[illegible] ya°. — 6[2]. M °[illegible] çramaṇasya gau-tamasyānubhāvena | a° B °[illegible] gautamasyānubhāvenaiva | atha [illegible]° M °[illegible]°. — 7. B °shi ma° M °shi [illegible]° ([illegible]). — 8[1]. B °[illegible] pā°. — 8[2]. B pānīya karakāni [illegible] °[illegible]°. — 10[1] M °[illegible] çramaṇasya gautamasya. — 10[2]. M °[illegible] çramaṇasya gautamasyānubhāvena || atha° B °[illegible] || atha °[illegible] | M °[illegible].

12[1]. M [illegible] BM °shi ma°. — 12[2]. M °çramaṇo gautamo ° [illegible]°. — 13. M [illegible] B °[illegible] | [illegible]° M °[illegible]° BM °[illegible]°. — 14[1]. M [illegible] B °shi ka°. — 15[1]. M [illegible]° B °[illegible]° M °çrama-ṇasya gautama°. — 15[2]. M [illegible] çramaṇa ° gautamasyānubhāvena || atha° B °[illegible] | atha ° [illegible]° M °[illegible].

16[1]. B °shi ma°. — 16[2]. M °çramaṇo gautamo [illegible] || [illegible]° BM °[illegible]°. — 17[1]. M [illegible]° B °[illegible] | na [illegible]° M °[illegible]° B °[illegible]°. — 17[2]. B °shi ka°.

भूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो नाम एवं भवति श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो त्ति ततः शक्नोन्ति आहारं कर्तुं ॥ तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमः महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ छलाहारा काष्ठानि पातयिष्यामो ति उत्क्षिपितानि कुठाराणि न शक्नोन्ति निक्षिपितुं ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो नाम एवं भवति श्रमणस्य गौतमस्यायमनुभावो ति अथ तानि कुठाराणि उत्क्षिप्तानि निक्षिपेन्सुः तानि च काष्ठानि पातयेन्सुः ॥ तेषां एतदभूषि ॥ महर्द्धिको यं श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतराः ॥

एवं भगवां उरुबिल्वाकाश्यपस्य संमुखा त्रयो भ्रातरं सपरिवारं पंचहि प्रातिहार्यशतेहि विनयेति । पश्चिमं प्रातिहार्यं ॥ भगवां प्रतिसंलीयितुकामो उरुबिल्वाकाश्यपमाह ॥ काश्यप अत्र अग्निशरणस्मिं ते संलयिष्यामीति ॥ उरुबिल्वाकाश्यपो आह ॥ सो गौतम अग्निशरणो अप्रवेश्यो केनचित् मनुष्येण वा अमनुष्येण वा अत्र शरणे दुष्टनागो प्रतिवसति । वयं पि तावदेतं अग्निशरणं दूरे परिवर्जेम तस्य दुष्टनागस्य भयेन ॥ भगवानाह ॥ अनुजानाहि त्वं काश्यप प्रतिसंलयिष्यामि अहमत्रा[100a]ग्निशरणे ॥ उरुबिल्वाकाश्यपो आह ॥ न ते भो गौतम अग्निशरणं अनुजानामि । अत्र दोष एव आख्यायति एतं अग्निशरणं इमानि च बहूनि तृणकुटिकापर्णकुटिकाशतानि यत्र भवां गौतमो नन्दति तत्र प्रतिलीयतु ॥ अथ खलु भगवां उत्थायासनातो उरुबिल्वाकाश्यपस्याग्निशरणं

1¹. BM °syānubhāva(M °vaṃ) nū° M °çramaṇasya gautamasya B °masya ta°. — 1². B tasya ak° M °bhavati | maharddhiko yaṃ çramaṇo gautamasyānubhāvati | tato çaknoti ā° B °bhāvāni | tataḥ çaknoti ā° etaṃ te°. — 2. B °ahi ma°. — 3¹. M °çramaṇo gautamo mahā° B °bhāvaṃ vayaṃ° M °punaḥ maha° BM °tarā kṛ°. — 3². B °hāro | kāṣṭhāni pātayiṣyāmo ti ukṣipitā° M °ukṣiponti ukṣipitā° BM °kuṭhāraṇi(M °ni) na° B °çaknoti nikṣipituṃ te°. — 5¹. M °çramaṇasya gautama°. — 5². M °çramaṇasya gautamasyāyam anubhāvati || a° B °vo ti || atha tāni kuṭhā° M °kuṭhārā° BM °kaṭha(M °kāṣṭa)pataṃ (B °taṃ) | || tāni ca kā° B °pātayetsuḥ | M °pātayensuḥ.

7¹. M tadāsīn eta° BM °abhi ma°. — 7². M °çramaṇo gautamo ° punaḥ maha°. — 9. M °gavān uru ° mukhāt trayo ° hāryyaçata° B °vinayati pa°. — 10². BM °gavāṃ pra° (M °vāṃ pratilīyatu°.

11¹. M kāçyapo atra agni° B °pa atra agni° BM °çaraṇaṃ hi te saṃçayi°. — 11². M °çyapam āha | . — 12. M °gautama sabo agni° B °gautama agni° BM °vadhya te(M °te |)na ke(M °kena)cit manuṣyeṇa vā atra sa(M °tra çaraṇe° M °duṣṭanāgo°. — 13. M °parivarjjema | ta° B °syaṃ | ta ° bhayena || . — 14². M °mi atrāham agniçaraṇe || . — 15¹. M °çyapa ā°. — 15². M °gautama agni° B °gautama agni° BM °mi a°.

16. M °doṣo evam ākhyāyami etaṃ° B °ṣa evam ākhyāyami | etaṃ° M °bahuni tṛṇakuṭikāparṇakuṭikāḥ ca ° gautamo abhinandati tatra me pra°. — 18. M °gavān utthā° B °tthāyasanāto ° çaṃ pratiçiçi°.

प्रविशित्वा निषीदे प्रतिसंलयनाय ॥ भगवान्दानि अग्निशरणे तेजोधातुं समापन्नो । सो दानि भगवतः तेजं असहन्तो यतो भगवतो पात्रं चतुर्हि महाराजेहि दिन्नं तत्र ओकस्तो । भगवता च मैत्र्या स्फुटो दमितो च निर्विषो संवृत्तो न च भूयो क्रोधं आवहति ॥ अग्निशरणो भगवतो तेजेन एकज्वालीभूतो दृश्यति ॥ तेषां जटिलानामेतदभूषि ॥ दुष्टनागेन गौतमो श्रमणो दग्धो अग्निशरणो च सर्वं आदीप्तं ॥ ते दानि उदकमादाय प्रधाविता अग्निशरणं निर्वापयिष्यामो त्ति श्रमणं च गौतमं परिमोचयिष्यामो त्ति ॥ भगवां तं नागं दमेत्वा निर्विषं कृत्वा पात्रेणादाय उरुबिल्वाकाश्यपस्योपनामयति ॥ उरुबिल्वाकाश्यपो भगवतो पात्रगतं तं नागं दृष्ट्वा सपरिवारो विस्मितो । महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो यत्र हि नाम अस्य भगवत्ननुवेन वा अननुवेन वा न शक्यं प्रवेष्टुं ति सो श्रमणस्य गौतमस्य तेजेन पर्यादिन्नो ॥ अथ खलु उरुबिल्वाकाश्यपप्रमुखा ते त्रयो भ्रातरो सपरिवारा भगवता इमेन पश्चिमेन प्रातिहार्येण सर्वे अभिप्रसादिता ॥

दर्शयित्वा उरगराजं उरुबिल्वकाश्यपअग्निशरणस्मिं ।
पात्रेण नीहरित्वा काश्यपशिरिणो उपनयासि ॥
एषो स्य पश्य काश्यप पर्यादिन्नो स्वतेजसा तेजो ।
यस्य भवनं न शक्यं प्रवेष्टुमिह केनचित्क्रोधे ॥
संहृष्टरोमकूपो उरुबिल्वाकाश्यपो सपरिवारो ।
नरनागेन हि नागो दान्तो उपशमयितो दृष्टो ॥
सो नागो यस्यार्थं महर्षिभवनं आसीद्दुःप्रवेशो ।
सो दान्तो निर्विषश्च कृतो यं पुत्रानुमोदेन ॥

1. B °tejāṃ asa° M °tejām asa° yataḥ bha° turbhi mahā° B °nnaṃ | ta°. — 3. B bhagavān ca mai° M bhagavāṃ ca mai° B °sphuṭe da° M °sphuṭaṃ damitāṃ ca nirviṣaṃ saṃvṛttaṃ na ca bhū° B °hati ca agni°. — 4. B °ekāvṛtā°. — 5ᵃ. M °gautamo śravaṇa dagdho agniśaraṇe ca sa°.

6. B °rvāpayiṣyāmanti śra° M °rvāpayiṣyāmanti | śravaṇaṃ ca gautamo pa° ciṣyāmanti | B °ṣyāmanti ||. — 7. M °trenādā° śyapasya upanā°. — 8. BM °śyapa bhagavato (M °vanto) pā° M °tragataṃ taṃ nāgaṃ° smitaḥ B °smito maha°. — 9. M °rddhiko śravaṇe gauttamo° hi nāma sya bha° B °hi nāma yasya bha° ditaṃ | so° M °diṇṇaṃ so śravaṇasya gauttama°.

11. BM °sya pramukhā te tra° rivāra bha° B °ścimena prātihā° M °bhiprasādikā B °ditā da°. — 13. BM °jaṃ | u° B °vilvākāśyapa a° M °vilvākā agniśaraṇasmiṃ B °smiṃ pā°. — 14. M °treṇa nīha° śiriṇo u° BM °nayasi | . — 15. BM °eṣo sya kā° M °dinnā sya tejasātejo B °nno sya tejasā tejo ya°.

16. M yasya°. — 17. BM °rkṣa ma°. — 18. BM °dānto paśyamāno dṛṣṭvāyo | (M °ṣṭvā). — 19. BM esho so nāgo etasa arthaṃ ° mmiṃ yadya duḥpraveśo. — 20. BM nara-(M nava)nāgena so° M °rviṣakṛ°.

भगवानाह ॥

मया विनीते न सन्ति दोषा अप्रतिघातो काश्यप न विद्यते ।
नभं पतेय पृथिवी चलेय च न बुद्धानां अन्यथो भवेत् ॥
विन[४००b]र्जितो भगवता स संवर्तनाय ति पञ्चमो भणितो ।
मानुष्यकायो भूत्वा प्रतिपत्ते चरणेषु सुगतस्य ॥
शरणं भवाहि नरवर यावं न मे आश्रयो महाप्रज्ञ ।
यस्य मम आसि चित्तं प्रदुष्टमपविद्धं प्रव्रज्यं ॥
बाढं कृतं नरोत्तम अपराधो मम अज्ञायतो यत्रहं ।
तं क्षमतु विनायकवर पुन ते शरणं अहं गच्छे ॥
वंदित्व वन्दनीयं चरणौ च प्रदक्षिणीकरित्वान ।
गुरुगौरवेण महता नमस्य नागो अपक्रान्तो ॥

भगवता उरुबिल्वाकाश्यपो पंचशतपरिवारो नदीकाश्यपो च त्रिशतपरिवारो गयाकाश्यपो च द्विशतपरिवारो सर्वे त्रयो भ्रातरो पंचहि प्रातिहार्यशतेहि अन-वशीभावे विनीता एहिभिक्षुकाये सर्वे प्रव्राजिता उपसंपादिता । एष भिक्षवस्तत्र तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचिद्-तीर्थिकलिङ्गं चापिगुप्ति चापिध्वजं चापिकल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरा च सानं प्रादुर्भ-वेसुः सुच्छा च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो सानं संस्थिहे तद्यथा वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एवमायुष्मन्तानामुरुबिल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगया-काश्यपानां त्रयाणां भ्रातृणां सपरिवाराणां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

1. BM °nītasya na santi doṣā (M °ṣo) [illegible] kāśyapa (M °pasya) vidyate. — 2. B [illegible] M [illegible] BM [illegible] — 4. BM [illegible] — 5. BM [illegible].

6. M [illegible] BM [illegible] — 7. BM [illegible] — 8. BM [illegible] — 9. M [illegible] B [illegible] M [illegible]. — 10. M [illegible] B [illegible] BM [illegible].

11. M [illegible] B [illegible] BM [illegible]. — 12. BM [illegible] M [illegible] BM [illegible] B [illegible] M [illegible]. — 15. B [illegible] M [illegible] BM [illegible] M [illegible] M [illegible] B [illegible] M [illegible] B [illegible].

19. BM [illegible] B [illegible] M [illegible].

तेषां दानि उपसेनो नाम भागिनेयो तथैव नद्या नैरंजनायास्तीरे आश्रमं मापयित्वा पर्णोपेतं पुष्पोपेतं फलोपेतं तत्रासौ प्रतिवसति त्रिशतपरिवारो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्धिको महानुभावो । तेहि दानि उरुबिल्वाकाश्यपप्रमुखेहि भिक्षूहि सर्वं ऋषिभाण्डं अजिनोपानहचीवरा च कठिनिका च कमण्डलू च नद्यां नैरंजनायां प्रवाहिता । सो अस्माकं भागिनेयो उपसेनो एतेन ऋषिभाण्डेन सपरिवारो कार्यं करिष्यति । तेहि तं भाण्डं नैरंजनायां वुह्यन्तं दृष्ट्वा तेहि तं भाण्डं सर्वं उत्क्षिप्तं । तस्य दानि उपसेनस्य ऋषिस्य एतदनुभूषि । मा हैव मे मातुलका केनचिद्विहेठिता भविष्यन्ति । सो दानि शीघ्रशीघ्रं त्वरमाणरूपो सपरिवारो उरुबिल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपानां आश्रमं आगतो भगवां च सपरिवारो हस्तप्रक्षालो । भिक्षुसंघो नद्यां नैरंजनायां पादानि निमज्जेत्वा शीघ्र[401ᵃ]न्ति परिमार्जन्ति ।

अथ खलु उपसेनो आयुष्मन्तं उरुबिल्वाकाश्यपो तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मन्तं उरुबिल्वाकाश्यपं गाथाये अध्यभाषे ॥

मोहं ते जुहितो अपि मोहन्ते सो तपो कृतो ।
यं अहे पश्चिमे काले जीर्णा व उरगो त्वचं ॥

अथ खल्वायुष्मां उरुबिल्वाकाश्यपो उपसेनं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मोहं मे जुहितो अपि मोहं मे सो तपो कृतो ।
यं अहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥

सो पि च भगवता सपरिवारो एहिभिक्षुकाये विनीतो एहिभिक्षुकाये प्रव्राजि-

1. BM °syaiva nadyāṃ nai° ... M °trapotaṃ phalopetaṃ puṣpopetaṃ tatrā° ti | triṃśata°. — 3. M °bhikṣuhi sa° BM °jinopānahacīvarā ca kaṭhinikā° M °dāra ca nadyāṃ° B °hitā so°. — 5. BM °apanam | e° B °ahyati te°.

6. M tehi taṃ sai° svaṃ utkṣiptaṃ | B °utkṣiptaṃ |. — 7¹. M °abhiyaśa°. — 7². M °haivaṃ me mātulakā kena °cidvihiṭhikā bhā°. — 8. BM °sīmaṃ° B °kāśyapa nadīkāśyapa ga° M °sāṃ ya sa° B °sāṃ ca pra° M °hastapāla B °hastapālo bhi°. — 10. BM °ni nirmajjetvā śīghraṃ M °śīghraṃ| pari° M °mārjati ||.

12. M °sena jahitā yena uruvilvākāśyapa tena ° tathye pratyabhāṣe. — 14. M moham te juhito agnih mohan te° B °kṛto yo°. — 15. BM ya ja ° jīrṇṇā va uragotvacaṃ ||.

16. M sa pi ca bhagavatā āyuṣmanta sa ° ṛṣayo upasena sā°. — 17. M te haṃ mohaṃ juhito agnih sa haṃ mo° B °gni mohe me°. — 18. BM °jīrṇṇā ca uragotvacaṃ |. — 19. B °bhiṣu | ehi° M °pravraji° BM °tena°.

गा उपसंपादिता । एष भिक्षवो चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां भगवता एहिभिक्षुकाये आभाषितां यत्किंचिदृषिलिङ्गं ऋषिगुप्ति ऋषिध्वजं ऋषिकल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरं पात्रं च प्रादुर्भूतं सुखं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्या च स्थानं संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एषो आयुष्मतो उरुबिल्वस्य अर्धतृतीयशतपरिवारस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥ इदं भगवतो प्रथमं श्रावकसंनिपातं अर्धत्रयोदश भिक्षुशतानि ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ कस्य भगवं कर्मस्य विपाकेन आयुष्मन्ता उरुबिल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपा त्रयो भ्रातरो महर्धिका महानुभावा क्षिप्राधिगमा च ॥ भगवानाह ॥ एतेषामेव भिक्षवः पूर्वप्रणिधानं बुद्धे स्तोकस्य कुशलमूलस्य विपाको यं महर्धिका च महानुभावा च क्षिप्राधिगमा च ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने हस्तिनापुरे राजा महेन्द्रो नामानुपूर्वि कृतपुण्यो महेशाख्यो धार्मिको धर्मराजा सुसंगृहीतपरिवारो दानसंविभागशीलो । तस्य दानि राज्ञो पुष्यो नाम तथागतो अर्हंसम्यक्संबुद्धो सश्रावकसंघो हस्तिनापुरे यापितको वसति ॥ कलिङ्गेषु सिंहपुरं नाम नगरं तत्र त्रयो भ्रातरो एकमातृका राज्यं कारयन्ति । तेषां दानि तत्र राज्ये रत्नं उत्पन्नं ते तं रत्नमादाय ततः सिंहपुरातो हस्तिनापुरमागता । तेहि तं रत्नं राज्ञो महेन्द्रकस्य उपनामितं ॥ सो दानि राजा महेन्द्रको तेन प्राभृतेन तेषां भ्रातृणां प्रीतो संजातो ॥ सो आह ॥ किं वो करिष्यामि ॥ ते दानि आहंसुः [401b] ॥ इच्छामो भगवन्तं पुष्यो अस्माकं नगरे वर्षावासं वसेय अस्माकमनुकम्पाय । अनेन तेन प्राभृतेन महन्तमपुण्यं कर्तुकामा ॥ सो दानि राजा महेन्द्रको आह ॥ पुनो पि भगवां पुष्यो अस्माकं नगरे वसिष्य-

1¹. M °kalamaṃ cara°. — 1². M °bhagavatā bhikṣu ° d ṛṣiliṅga ṛṣiguptiṃ ṛṣigupṭiṃ ṛṣidhvaṃ° B °d ṛṣiliṅgaṃ ṛṣiguptiṃ ṛṣidhvaṃ° BM °vaṃ samantarahi° B °kaṃ ca prakṛ ° ṣā īryā ca sthāna saṃ° M °ṣā īryāpathā ca sthānaṃ saṃ° BM °he || tadya ° kalaca pra° — 5. M °ṛddhatṛtīyaparivārasya pra ° bhāvaḥ | B °bhāva i°. — 5. B °taṃ sarva trayodaśabhi bhi° M °taṃ sarvaṃ trayodaśabhir bhikṣu°.

7¹. M bhikṣur bhaga° B °hatuḥ || . — 7². M °kāśyapakasya uru° B °yuṣmantā n° M °pānāṃ tra° BM °rddhiko mahā°. — 9². B °vaḥ pūrva° M °ko yan te maha ° bhāvā ca kṣi° — 10. M °co ° ve rājā mahendrako nā° BM °dhi || kṛ ° ḍho ta°.

12. M °to rāmaṃ samya° BM °ddho śrāvakasaṃghaṃ ha° B °ro yāpati ko° M °ro yāpa-nika° B °ti ca ka°. — 13. B kaliṅkeṣu ° ekamātṛkā rā° M °tṛko rājyaṃ kārayati || . — 15. M °yye ratnaṃ u ° taṃ ratnaṃ ādā °dāraṃ° BM ° gatā te°.

16¹. M tehi taṃ ratnaṃ rā°. — 16². M °prābhṛtena°. — 17². M kiṃ ka° — 18¹. M de dāni āhaṃsuḥ || B °naḥ i°. — 18². M icchāma bha ° aṃ vaseyaṃ a° B °aṃ vaseyaṃ a° M °nukampāya || . — 19. BM so dāni āha || adyaiva B °alpenāpy anena prāpte-naiva ° M °prāpnuvantena ma° M °ntaṃ prapuṇyaṃ ka° B °ntaṃ puṇyaphalaṃ ka° M °kāmaḥ | . — 20¹. M °bhagavān puṣpa° B °re vasiṣyati | .

ति ॥ यूयमपीमेन पुष्पेण संगृहीता भवथ ॥ तेहि दानि भ्रातृहि भगवां पुष्पो सश्रावकसंघो तहिं स्वके नगरे यापितो । भगवां तत्रैव वर्षं बुद्धो परिनिर्वृतो । तेहि भगवतो पुष्पस्य निर्वृतस्य शरीरपूजा च स्तूपो च कारितो ॥

राज्ञो महेन्द्रस्य महिं प्रशासतो
धर्मेण ज्ञानं च समादायवर्तिनो ।
त्रयो भ्रातरो आसि समानचारिणो
पुत्रा च दारा च तदानुवर्तका ॥
ते एकदा सुसमानचारिणो
धर्मेण वै ऐश्वरियं अकासि ।
प्रभूतभोगा रतनानुबद्धा
ताव बहूनि वर्षाणि तोषये ॥
ते एकराज्यसमानभोजना
बुद्धं अदर्शिन्सु विपश्यानुत्तमं ।
नक्षत्रनामो. . . पारमीं गतो
स्वयंभूतो देवमनुष्यपूजितो ॥
परिनिर्वृते कारुणिकस्मिं शास्तुनि
स्तूपं अकारिन्सु वयं समग्रा ।
सपुत्रदारा सह ज्ञातिबान्धवैः
आर्या च श्रेष्ठा नगरस्मिं आत्मनो ॥
हस्तीहि अश्वेहि रथेहि पत्तिहि
नृत्येन गीतेन च वादितेन च ।

1¹. B yûyaṃm apimâni pu° M °pimâni pu°. — 1². M °bhagavâṃ pushpo çrâ° B °shpo çrâva ° tahi sva° BM °te bha°. — 2. M °gavâṃ tatraiva vâsaṃ° B °tralvâsaṃ° BM °rvṛto te°. — 3. M °bhagato pure varshishyati yûyam apimâni pushpasya parinirvṛ° B °po ca kârito râ°. — 4. BM °hendrakasya ° dharmeṇa jñâye ca upâdâya vartti(M °ta-tti)no tra°.

6. M °putro ca dâ ° rituṃ B °rttakâ te°. — 8. BM °samânakâriṇo dharmeṇa te aiçvaryaṃ(M °ryyaṃ) âkâriyo(M °yo) pra°. — 10. M °bhoga ratnâni bandhanâni tâṃ bahunâ varshâpi toshaye B °nâni bandhanâni | tâ bahunâ varshâṃ pi toshaye te°.

12. B °bhojakânubandhaṃ addeṭsuḥ dvi° M °janânubandhaṃ addaçetsuḥ dvi°. — 14. BM °kshatranâ(B °trâṇâ)mo paramâṃ gato svayaṃkṛto de°.

16. M °nirvṛte° B °rvṛto kâ° BM °stuno stû° B °paṃ aparehu vayaṃ saprajño sapu° M °paṃ apare bhareyaṃ | saputro saprajño pu°. — 18. M putradâro mahatjñâtibândhave âyâ ca çreshṭho nagare â° B °dâro mahajñâtibândhavâ âyâ ca çre ° gare â°. — 20. B a-stî° M hastihi a° B °açvahi ra° BM °tyena ca gî°.

गन्धेन माल्येन विलेपनेन च
पूजां अकरिष्ह वयं महर्षिणो ॥
ते स्तूपपूजाय फलेन संप्रति
कल्पां न एक ह्यागमति दुर्गां ।
तेनैव कर्मेण महामुने . . . .
सर्वे स्म दान्ता तव धीर शासने ॥

समाप्तं आयुष्मन्तानां उरुविल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपानां जातकं ॥

भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य आश्रमातो महता भिक्षुसंघेन सार्धं अर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैर्महर्षिणामाश्रमपदं धर्मारण्यं गतो ॥ तहिं दानि सप्त जटिलशतानि प्रतिवसन्ति सर्वाणि चतुर्ध्यानलाभीनि पंचाभिज्ञानि सविंशशतवर्षिकाणि जातीये सर्वाणि च परिपक्वकुशलमूलानि चरमभविकानि ॥ भगवांस्तेषां अनुग्रहार्थं तहिं आश्रमपदं गतो । तेषां भगवां जटिलानां धर्मपदेषु सहस्रवर्गं भाषति ॥

सहस्रमपि वाचानां अनर्थपदसंहिता ।
एका अर्थवती श्रेया यां श्रुत्वा उपशाम्यति ॥
सहस्रमपि गाथानामनर्थपदसंहिता ।
एका अर्थवती श्रेया यां श्रुत्वा उप[402b]शाम्यति ॥
यो शतानि सहस्राणां संग्रामे मनुजा जये ।
यो चैकं जये आत्मानं स वै संग्रामजित् वरः ॥
यो यजेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो बुद्धे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥

1. M mályena ca vi° B °pújá a° M °pújá akári bhaveyaṁ° B °ṇo te°. — 3. M te tú-papujá° B °saṁparikalpánamena dvá° M °saṁparikapanena dvá° BM °durga ti°. — 5. B te-nai° M tenaivaṁ ka° mune | sarve samadá° B °mune sarve saṁmadáṁtá ta° BM °sare ||.

7. M iti çrimahávastuavadáne áyu° takaṁ samáptaṁ ||. — 8. M atha bhagaván uru° ghena sá° °çyaṁ gataṁ | B °çyaṁ gato ta°. — 9. BM °santi | sarváṇi° M °caṁçaça-tavarshakáni já° B °ráni ca paripakkaku°.

11. M bhagaváṁ teshám anu°çramapado | B °pade gato te°. — 12. M °gunda jaṭi° B °sa-havargaṁ° M °sravarshaṁ bhá°. — 13. M °rthaparisaṁ° BM °hitánáṁ ||. — 14. B e-kam arthaṁ vargi çre° M ekam arthapadavargi çre° B °tvám upa°. — 15. M °sram api sahasram api gáthyánáṁ artha° BM °hitá e°.

16. B ekárthaṁvaṁ çre° M °kárthavaṁ çre°. — 17. B °ṇáṁ saṁgháme° M °ṇáṁ saṁgháme°. — 18. BM °jaye átmánaṁ sarve saṁ° M °grámajid varaḥ | B °raḥ yo°. — 19. B °jayet saha°

यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो धर्मे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो संघे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
सो च संपन्नशीलानां कलां नार्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो स्वाख्यातधर्माणां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो बुद्धे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो धर्मे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो संघे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो ध्यानप्रसादानां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो सम्पन्नशीलानां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो स्वाख्यातधर्माणां कलामर्घति षोडशीं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अग्निपरिचरं चरेत् ।
पत्राहारो कुशावासी करोन्तो विविधं तपं ॥
यो चैकं भावितात्मानं मुहूर्तमपि पूजयेत् ।
सा एकपूजना श्रेयो न च वर्षशतं हुतं ॥
यत्किंचिदिष्टं च हुतं च लोके

1. B °jayet saha°. — 2. B °dharmaṁ pra° M °dharmapra°. — 3. B °jayeta sa°. — 4. M passe les lignes 4-7. — 5. B °jayetta sa°.

6. B so ca saṁ ° çīlānā ka°. — 7. B °jayet saha°.

12. B °dharmapraṁ kalā°.

16. B passe les lignes 16-17. M °prasādena ka ° çīlā nā°. — 17. M °bhuñjati bho°. — 18. B °çīlāyāṁ ka°. — 20. M na mo vā ° dhmaprasādena ka°.

21. M yo ca varṣaśa ° ve agniṁ pari°. — 22. M padhāhāro vihavamāni ka° BM °roti vividhaṁ°. — 23. M °bhāvitānaṁnaṁ°. — 24. BM so eka°. — 25. BM yat kiṁcit teshāṁ bahukaṁ ca loke sarvaṁ jayati puṇyaprekshī (M °puṇyaḥ prekshī).

संवत्सरं यजति पुण्यप्रेक्षी ।
सर्वं पि तं न चतुर्भागमेति
अभिवादनं उज्जुगतेषु श्रेयं ॥
यो च वर्षशतं जीवे दुःशीलो असमाहितः ।
एकाहं जीवितं श्रेयं शीलवन्तस्य ध्यायतो ॥
यो च वर्षशतं जीवे कुसीदो हीनवीर्यवान् ।
एकाहं जीवितं श्रेयो वीर्यमारभतो दृढं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं बुद्धशासनं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो बुद्धशासनं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं धर्ममुत्तमं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो धर्ममुत्तमं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं उदयव्ययं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो उदयव्ययं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं अच्युतं पदं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो अच्युतं पदं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं अमृतं पदं ।
एकाहं जीवितं श्रेयं पश्यतो अमृतं पदं ॥

ते च दानि भगवता वशी[402ᵇ]भावे विनीता सर्वे च ते परिनिर्वृता । तेषां भगवां शरीरपूजां च कृत्वा स्तूपां च धर्मारण्यातो अजपालस्य न्यग्रोधमागतो ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तदर्थं अभिसंभावयित्वा उरुविल्वायां विहरति नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ तेन

2. B sarvavitaṃ° M sarve ci taṃ na catubhāgam e°. — 5. M °jīvita çreyo çī° B °sya vāyato | M °sya vāyataḥ ||.
6. M °çyyavān ekā°. — 7. M °jīvita çre°. — 8. M °çāsane | et passe la ligne 9.
11. B °çreshṭaṃ pa°. — 12. M °udakaryayaṃ || . — 13. BM °vita çre° M °udakarya°. — 14. B °cyutapadaṃ | M °cyutaryayaṃ | . — 15. BM °jīvita çre° cyutapadaṃ | .
16. M °va apaçyam amṛitapadaṃ e°. — 17. M °jīvita çreyo paçya ° mṛitapadaṃ || . — 18. M te dā° B tena dā° M °gavatā vaçibhāsavinitāḥ sarve ca tāṃ pa° B °nītā | sarve° vṛitā te° M °vṛitās teshāṃ°. — 19. M °bhagavatā çarī°.
21. BM bhagavān(B °vā) saṃmya ° harati | (M °ti) nadyaṃ nai°. — 22. M °punae samayena rājño çreshṭhiyasya bimbiçārasya brā° B °jhairyasya u ° gatasya rājyā pratyushakā° BM °kshaṇāni vicā(B °civivista°.

खलु पुनः समयेन राज्ञो श्रेणियस्य बिम्बिसारस्य ब्राह्मणो पुरोहितो राजाचार्यो उपरिप्रासादवरगतो रात्र्या प्रत्यूषकालसमये द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानां वाचाविस्तरेण स्वाध्यायं करोति ॥ अश्रोषीत्खलु राजा श्रेणियो बिंबिसारो ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य उपरिप्रासादवरगतस्य रात्र्या प्रत्यूषकालसमये द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानां वाचाविस्तरेण स्वाध्यायं करोन्तस्य श्रुत्वा च पुनरस्य भगवतो स्मृति उदपासि ॥ अहो पुनर्मे विजिते बुद्धो भगवां उत्पद्ये तं चाहं भगवन्तं पश्येयं दृष्ट्वा च पुनर्मे प्रवृत्ते प्रसीदेय प्रसन्नचित्तो च नं पर्युपासेयं सो च मां भगवां धर्मं देशेय तस्य चाहं धर्मं श्रुत्वा आजानेयं ॥

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिंबिसारो तस्यैव रात्र्यात्ययेन अन्यतरं पुरुषमामंत्रयति ॥ एहि त्वं पुरुष क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजापेहि युक्तानि च मे प्रतिवेदेहि ॥ साधु महाराज त्ति स पुरुषो राज्ञो श्रेणियस्य बिंबिसारस्य प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजयति युक्तानि च ते प्रतिवेदयति । युक्तानि ते महाराज भद्राणि यानानि यस्येदानिं कालं मन्यसि ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो अन्यतरं भद्रं यानमभिरुहित्वा महता राजर्द्धीये महता राजानुभावेन महतो जनकायस्य हक्कारहिक्कारभेरीमृदंगपणवशंखसन्निनादेन राजगृहातो नगरातो निर्यात्वा येनान्यतरा उद्यानभूमी प्रायासि ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो यावतिका यानस्य भूमि तावतकं यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य पद्भ्यायेव तां उद्यानभूमिं अनुचंक्रमन्तो अनुविचरन्तो निषीदे सुवर्णमये पर्यंके प्राचीनाभिमुखो रुद्धागारपरिवृतो अमात्यपारिषद्यपुरस्कृतो ॥ अथ खलु [403ᵃ] रा-

3. M °ṇiyo bimbiçārasya brā° adāvaraṃgatasya rātryā° B °tryā pratyushakā° M °triṃça mahā° BM °kshaṇāni vācā° M °rotasya çru° BM °gavantaṃ smṛi°.

6. M °jiteshu buddho bhagavān utpadya taṃ° B °tpadya taṃ° B °vṛittaṃ prasī° M °vṛittaṃ prasīdeyaṃ prasannacittaçcenaṃ paryyupā° B °tto va naṃ paryu° BM °seyaṃ | so° M °māṃ bhagavan dharmaṃ° BM °çeyaṃ tasya°. — 9. M °çreṇyā bimbiçāro° rudasyam ā°. — 10. M °rushaṃ kshipram evaṃ bhadrāṇi yojāyehi yānāni yu° B °drāṇi yānāni yojāyehi muktā° BM °dehi sā°.

11. BM °hārājeti(M °nti |) sa pu° B °rushā rājño° M °jño bimbiçārasya° — 12. M yuktāni ca mahā° drāṇi yā° BM °nāni | yasya(M °syā)dā° M °kāla ma°. — 13. M °bimbiçāro° daṃ yānam abhi° B °bhāvena mahatā janakā° BM °sya hikkārapikkāra(B °pikkāraṃ) bhe° M °khasaṃninādo° bhūmiṃ prāyāsi | B °prāyaṃ |.

16. BM °mbisā(M °mbiçā)ro yāvati(M °vatti)kaṃ yānasya bhūmiṃ tāvatti(M °tta)kaṃ yāne° M °tvā yātāto pratyārūhya° B °dasā ye ca tāṃ° M °dasā yeva tām udyā° BM °nishīde | su° tyapa(M °pā)rishadyāpu°. — 19. M °jño bimbiçāla° nagaraṃ abhivilokayaṃ tasya tasya rājagṛihe° BM °ratāni ca pushkiriṇīṃ(M °shkariṇīṃ) ca pau° B °pauraṇā cā° M °cāryaṃ ca sapitā yatāṃ kālagatāṃ samanu° B °tpadya yonimanasikāro udyā°.

यो बिम्बिसारस्य राजगृहं नगरमभिविलोकयन्तस्य राजगृहेयकानि च पर्वतानि पुष्करिणीं च पौराणां चार्यकां भूतां पितां समनुस्मरन्तस्य कामेषु जुगुप्सन्तो उत्पद्ये योनिसो मनसिकारो ॥

उद्यानभूमितो निर्यात्वा अङ्गानां राष्ट्रवर्धनो ।
पर्यङ्कस्मिं निषीदेसि अवदातसुवर्णमण्डले ॥
नैकविधोपाभिनादिता सम्यग्ज्ञानप्रबोधना ।
पुष्पिता साला तस्मिं काले संपन्नकुसुमिता वरा ॥
व्यालमृगानुविचीर्णां मीनांगुलनिषेवितां ।
पर्वतां च संवीक्षन्तो पृथुसिंहनिषेवितां ॥
निषीदेत्वा प्राङ्मुखो राजा पौराणानि अनुस्मरन् ।
अश्रुपूर्णेहि नेत्रेहि इमां गाथामभाषिष ॥
तिष्ठे यं पाण्डरो गिरि कैलासपर्वतेव विपुलो ।
अथ मे पितरो पितामहा प्रेता कालगता अवीततृष्णा ॥
वरा रम्या वना विचित्रा पुष्करिण्यो शिवोदकायो ।
यानीमानि गमायिन्सुः कां नु ते दिशतां गता ॥
तथैवेमानि राष्ट्राणि इमा पृथुसर्वाणियो ।
यानीमानि गमायिन्सुः कां नु ते दिशतां गता ॥
तथैवेमानि वस्त्राणि इमा निष्का सकुण्डला ।
यानीमानि गमायिन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
इमा पुष्करिणी रम्या नानाद्विजनिकूजिता ।

4. M °bhūmito° BM °ryātvā magadhānāṁ rāshṭra° B °rdhana paryaṅ°. — 5. BM °shi-ditvā ava° ujjalaṁ tri°.

6. B trighoshe bhinadi° M trishyāme abhinandite saṁmya° BM °bodhana pu°. — 7. M pushpitā çāla tasmiṁ° B sālā tasmiṁ° varā vyā° M °sampūrṇā valā vyā°. — 8. M vyā-rampi° BM °navicaribhāga saṅgula(M °bhāgesaṅgu)nishevitā parva°. — 9. B °samanī vi° M °samavī°. — 10. BM nishīdet | prāṅmukho rājā pau° M °rāṇāni anu° B °rāṇāni anu° BM °smaranto a°.

11. M °bhāshatha ||. — 12. B °ṇḍarā giri kailāça parvata | tathai° M °kailāçavat ta° BM °pulo a°. — 13. M atha me pitāmahā° B °me pitarā pitāma° BM °tṛishṇā va°. — 14. M varo ramyā° pushkariṇyaçilo° B °shkiriṇyaçilo° BM °ccayo yā°. — 15. B yāni-mani gamāyetuḥ || kāni te di° M yānimāni nigametuḥ || kāni te di° BM °gatā ta°.

16. M tathaiva imāni° BM °ṇi imāṁ pṛi° M °nti | ye yā°. — 17. BM yāni(B °nī)-māni gamāyeuḥ(B °tuḥ |) kā nu te di° M °gatāḥ B °gatā ta°. — 18. M tathaivam imāni vastrāṇi imā tikāṁ çakuṇḍalāṁ B °nishkāṁ sakuṇḍalāṁ |. — 19. BM yānimāni gatāyetuḥ kāṁ(M °kā) nu°. — 20. BM imāṁ pu° M °shkiriṇīṁ ramyā nānaṁ dvi°.

पुण्डरीकेहि संछन्ना कुमुदसौगन्धिकेहि च ।
ये च ते अत्र स्नायेंसुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
तथैवमासना रम्या दिव्या हरितशाड्वला ।
आसन्नोदकसंछन्ना शीतच्छाया मनोरमाः ।
यानि ते अत्र गमायेंसुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
तान्येव प्राणिशतानां निविशनानि पर्वता ।
इमे च मे प्रचारिता अद्य जनमपश्यतो ॥
शून्यता च मे आख्यायन्ति दिशा पि मे सुचारिता ।
एवं मर्त्यजीवितं किंच परीत्तं च दुःखसंयुतं ॥
अनन्तरं जीवितस्य मरणं मरणं ध्रुवं ।
जातस्यामरणं नास्ति एतद्धर्मा हि प्राणिनो ॥
गच्छति खेदेन प्राणी प्रतिपन्नो क्वचिज्जनो ।
रात्रिंदिवं च यान्तीह यमदूता शासनाहरा ॥

अथ खलु अन्यतरस्य राजामात्यस्य एतदभूषि ॥ राज्ञो किल श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य दौर्मनस्यमुत्पन्नं को नु खल्वस्यात्पर्यायो येनाहं राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य दौर्मनस्यं प्रतिविनोदयेयं ॥ अथ खलु तस्य राजामात्यस्यैतदभूषि ॥ राज्ञो [403b] किल श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य राजगृहं नगरं प्रियं च मनापं च ।

1. M °ndhikedhikehi ca |. — 2. BM yena te atra(M °trā) snāyetsuḥ kā nu°. — 3. BM °haritaśādvayo |. — 4. BM °nnodakaṃ° M °ramā |. — 5. M yāni cātra gatāyetsuḥ kiṃ nu° B °māyetsuḥ kiṃ nu°.

6. B nānye varaprāṇiniveçanāni te parvatā | M nānyevaṃ prāṇiniveçatāni varaṇāni te ca parvataḥ |. — 7. B ime te ca pracārikām eva adya janakām apaçyato M °pracāre tāni adya janaṃ apaçyataḥ |. — 8. B çūnyatā ca me brāhmaṇākhyāyati deçāpi naṃ te sucaritaṃ | M çunyatā ca me brāhmaṇāhihāryati diçāpitaṃ tena caritaṃ |. — 9. B °martyāna jīvitaṃ | kiṃ varaṃ parittaṃ° M °martyā janajīvanaṃ kiṃ varaṃ paritta ca° BM °duḥkhena saṃ° B °taṃ a°. — 10. BM °ntaraṇasya jīvitaṃ ma(B °maraṇa°)raṇaṃ dhru°.

11. M °rmāddhi prāṇināṃ | B °ṇinaṃ |. — 12. B gacchati khalena° BM °prāṇino pratipanno ca ko vijāne rā°. — 13. BM °triṃ ca di° yanti(B °ntīha rājadūtā vaya çāsa-(B °çāha)nā°. — 14[b]. M °tyasyaitā°. — 14[c]. M °kila manyasya bimbiçālasya daurmanasya° B °tvasyātyaparyāyo yenahaṃ° M °tvasyāparyāyenāhaṃ° mbiçālasya daurmanasyaṃ° daurmaṃ |.

16. M °syaitad abhavat rajño° — 17. M °bimbiçālasya rājagṛhe nagaraṃ ca pri° BM °manopaṃ ca |.

यन्नूनं अस्माहं पुरतो राजगृहस्य नगरस्य वर्णं भाषेयं ॥ अथ खलु सो राजामात्यो राजं श्रेण्यं बिंबिसारं गाथाये अध्यभाषे ॥

पर्वता इमे सशीला इमे रम्या शिलोच्चया ।
ये इमे राजगृहस्मिं सिक्ता दिविजेन वारिणा ॥
भिन्नकटका च श्रवन्ति . . . .
. . . .

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो तं राजामात्यं अपसादये ॥ अस्ति नाम त्वं मोहपुरुषो यं यदेव वयं विगर्हाम तदेव त्वं प्रशंसितव्यं मन्यसि ॥ अथ खलु राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य भूयस्या मात्रया कामेषु आकुलमना उत्पद्ये चित्तस्य दुःखदौर्मनस्य योनिसो मनसिकारो ॥ अथ खलु ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्यैतदभूषि ॥ राज्ञो किल श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य दुःखदौर्मनस्यमुत्पन्नं को नु खल्वस्योपायो येनाहं राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य दुःखदौर्मनस्यं प्रतिविनोदयेयं ॥ अथ खलु ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य एतदभूषि ॥ राज्ञो खलु श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य बुद्धो भगवान्प्रियो मनापो च यं नूनाहं तस्य पुरतो बुद्धस्य वर्णं भाषेयं ॥ अथ खलु ब्राह्मणो पुरोहितो राजाचार्यो राजानं श्रेणियं बिम्बिसारं गाथाये अध्यभाषे ॥

लाभो स्वि राष्ट्राधिपते श्रिरीमतो
अंगस्य राज्ञो मगधाधिपस्य ।
यस्योदपासि विजिते तथागतो
विघुष्टशब्दो हिमवां व पर्वतो ।

1ᵃ. B nûnaṁ° M yan nûnaṁ asyâ° B °garasya bhâ° — 1ᵇ. M °nyaṁ bimbiçâlaṁ gâ°. — 3. BM stramôlina ime ramyâ° M °ccaye | . — 4. B ye i râjagrihesmi parvatâ si° M °grihesmiṁ parvatâ siktâ divivije°. — 5. M °nnakâkâ ca çra° BM °nti kuñja(M °jara)râ jâtâ(M °to) girinâgâ ca bho(M °ca parvatâ nabhâ) çobhati uttamaṁ giri(M °ttama çiri)bruyaṁ(M °yaṁ |) abhâsamaṁ dharmadhâriṇo | .

7ᵃ. M °mbiçâlo taṁ° B °apasâdaye || . — 7ᵇ. M °mahaṁ yad eva vayaṁ vigrahâmataṁ | tad eva tvaṁ° B °vigarhâma taṁ tade° vyaṁ anyasi || . — 8. M °mbiçâlasya bhû° mâtrâye kâ° B °dyaccitta° M °daumanasyaṁ°. — 10. M °asyâ râjasya etad a°.

11. BM °kila çrenyasya bimbisâra(M °bimbiçâla)sya duḥkhadaurmanasya u(M °syam u)tpannaṁ(M °nnaṁ |) ko nu khalvasyâtya pa° M °nyasya bimbiçâlasya duḥkhadaurmanasyaṁ°. — 13. M °mbiçâlasya buddho° B °gavâ priyo °nûnâṁ ta°. — 15. M °câryyaḥ râjânaṁ °mbiçâlaṁ gâ° BM °yo pratyabhâ°.

17. BM lâbho stu râshṭrâ °çirimato aṁga(M °aṁgasya râjño° M °paṣyâ ya°. — 19. M yasya udupâ° B °syodupâsi° M °vidyuhita° B °himavâṁ ca parvato M °vâṁ ca parvato |.

शीलेन क्षान्त्या तपसा उपेतो
लोकानुकंपी उषितब्रह्मचर्यो ॥
समागम्य सहस्राणि शतानि नयुतानि च ।
संप्राप्नोति अमृतं शान्तं योगक्षेममनुत्तरं ॥

अथ खलु राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ब्राह्मणं पुरोहितं राजाचार्यं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

प्रियं मे कीर्तये राज्ञे प्रियं मे कीर्तये प्रिय ।
प्रियस्य बुद्धस्य लोकार्थचरस्य ब्राह्मण ॥
ददामि ते ग्रामवराणि षोडश
युक्तानि आजान्यरथानि च दश ।
दासीशतं च गवां शतं च
प्रियस्य बुद्धस्य यशो प्रकीर्तये ॥

अथ खलु भगवां मगधेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः येन मगधानां राजगृहं नगरं तदनुसारि त[504b]दनुप्राप्तो तत्रैव विहरति अन्तगिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने ॥ अश्रोषीद्राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य । भगवां किल मगधेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धं अर्धत्रयोदशभिक्षुशतैर्येन मगधानां राजगृहं नगरं तदनुसारि तदनुप्राप्तस्तत्रैव विहरति अन्तगिरिस्मिं उद्याने यष्टीवने । श्रुत्वा पुन: अन्यतरं राजामात्यमामन्त्रयति । भो भणे अमात्य भगवतो बुद्धस्य प्रत्युद्गमनं गमिष्यामि राजगृहं अलंकारापेहि भद्राणि च यानानि योजापेहि सर्वेहि च राजगृहकेहि ब्राह्मणगृहपतिकेहि सर्वेहि च शिल्पायतनेहि सर्वेहि च श्रेणीहि मया सह भगवतो

1. BM *kshāntiye ta * shitavāṁ brāhmacaryaṁ (M *ryyaṁ) | . — 3. M *yutāni nayutāni ca | B *ca saṁ*. — 4. M *prāpnu ti a * yogakshemam anuttamaṁ | . — 5. M *mbiçāro*.

7. M *jye priyaṁ me priyasya* B kīrttaye rājye priyaṁ me kīrttaye priyasya*. — 8. BM *lokārthaṁ ca * hmaṇa da*. — 9. B *dāti te | grā* M *dāti me grā* B *ni yo upayuktā* M *ājanyarathā*.

11. BM dāsīçataṁ gavāṁ* B *ddhasya pra* M *ddhasya na se pra*. — 13. B *ārdhaṁ arddhatra* M *magadhāṁ rā * prāptas tatrai * ti | antargirismiṁ* B *yashṭi-vane*. — 15. M çrutvā punar agro*.

16. M bhagavān kila * rddhaṁ arddhatra * r yena magadhāṁ rā * nagaraṁ * prāptaḥ tatraivaṁ vi* BM *ti | u * shṭīvane çru*. — 18. M *punar anya * ntrayetī | . — 19. M *ye amātyo bhaga* B * laṁkārepehi* M *bhadrāni ca yānāti yojāyehi sarvehi ca rājagṛhakehi ca brā * tikehi ca sarvehi ca çi * çreshṭhihi mayā saha*.

बुद्धस्य प्रत्युद्गमनं गच्छन्ति ॥ साधु महाराज त्ति स राजामात्यो श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजापेसि राजगृहे घोषणां कारापेसि चत्वरशृंगाटकचत्वरापणमुखेषु ॥ बुद्धो भगवां राजगृहे अन्तगिरिस्मिं यष्टीवनं उद्यानं समनुप्राप्तो तत्र सर्वेहि भवन्तेहि राज्ञा श्रेण्येन बिम्बिसारेण सार्धं भगवतो प्रत्युद्गमनं गन्तव्यं ॥

ते दानि घोषणां श्रुत्वा क्षिप्रमेव राजकुलद्वारे सन्निपतिता कुमारामात्यपारिषद्याः पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणाः श्रेष्ठिप्रमुखो निगमो सार्थवाहप्रमुखो वणिग्ग्रामो सर्वा च राजगृहका अष्टादश श्रेणीयो । तद्यथा चक्रिकतालिकगन्धर्विका नटनर्तकल्लमल्लपाणिस्वरिका शोभिका लंघका कुम्भतूणिका वेलम्बका द्विस्वलभाणका पंचवटुका गायनका नृत्यर्ता ताण्डविका चेलयिका गणिका हास्यकारका भेरिशङ्खमृदंगपाटहिका तूणवपणवीणावल्लकीएकादशायेचवाद्यका अन्ये च बहुवाद्यकरा राजकुलद्वारे सन्निपतेन्सुः सर्वायो च श्रेणो । तद्यथा सौवर्णिकहैरण्यिकप्रावारिका मणिप्रस्तारका गन्धिका कोशाविका तैलिका घृतकुण्डिका गौलिका दूध्यिका कार्पासिका खण्डकारका मोदककारका कण्डुका समितकारका सक्तुकारका फलवाणिजा मूलवाणिजा चूर्णकुट्टा गन्धतैलिका गुडवाणिजा खा[405b]दिचका गुडपाचका मधुकारका शर्करवाणिजा ये च अन्ये पि व्यवहारिका सर्वा च शिल्पायतना । तद्यथा लोहकारका ताम्रकुट्टा सुवर्णकारा तट्टुकारा प्रचोपका

1. B °mahārājanti sa° M °hārājāti sarājāmātyā çreṇyasya bimbiçārasya prati° B °pram evam eva bha° M °bhadrāṇi yā° BM °çriṅgāṭa(B °ta)ka çrava(M °çrava)ṇabrāhmaṇeṣu°. — 3. M °ddho bhagavān rāja° B °ntagirismiṁ° M °ṣṭīvane u° BM °dyāne samu° M °prāptaḥ tatra ° ntehi rājño çre ° mbiçārena sā°.

6. M °dvāre saṁnipa° B °kumārāmātyā pā ° hitapramukhānāṁ çreṣṭhipramukhā ni° M °ṣṭhipramukhā ni ° hapramukhā vaṇijagrā° B °hapramukhā vaṇijapramukhā grā° M °sarvāṁ ca°. — 8. BM °krikaṁvetaddika(M °tardikaṁ) gandha ° çobhikā kelukaṁkaṭāṇikā va(M °kā ca)larakā alkha(M °akha)kā bhā° B °rtā taṇḍa° M °rtā tāṇḍavikā vetayi° BM °ṇikā vastapṛyakaṁ bhe° M °mṛdaṅgapaṭahikā tūṇapaṇavavī° B °vīvallakīekāçīyellavāyakā anye° M °ekāçīyelāvāyanto | anye ° huvādyakaro rā° B °dyakaro rā° M °re saṁnipa° BM °tetsuḥ sa ° çreṇyā |.

12. BM °ruṇika hai° M °ṇyikaprāgāvāri° BM °golikā dhānyikā kārpā(B °rpā) ṇ ° kaṁdukā samitakā(M °takā çaktukā)rakā phala(M °lakārakā) vāṇi(B °vāṇijā mūlapaṇṇa(M °laparā) cūrṇakuṭṭā gandha° B °tailakā aṭṭiyāmikā(?) āraṁbhikaguḍapācakā madhu° M °tailakā aṭṭivāmikā āraṁbhikā guḍapācakā khaṇḍapācakā madhupācakā çarka ° sarvāṁ ca çi°.

17. M °mrakārakā suvarṇakārakā taḍrakārā pracoḍakā ro° B °rṇakārā taḍrakārā praco° M °trapusakārakā çiçapiṭakā jantra° B °trapukārakā çiçapiṭakā jatukārakā mālā° M °lākārā parimakārā kumbhakārakā carmakārakā kaṇḍukāro caratā tantravāyavarocakā rakta° B °ndukārakā carutā tantravāyavocakā rakta° M °ṇipakā stanvāyā citrakāra

रोचका इषुकारका सीसपिण्डकारा चक्रकारका मालाकारा पुरिमकारका कुंभकारका चर्मकारा कन्दुकारका वस्त्रतन्तवायका रक्तरजका सूचका तूलवाया चित्रकारा वर्धकिरूप्यकारका कामपाचिका पेशलका पुस्तककारका नापिता कल्पिका छेदका लेपका स्थपतिसूत्रधारका उत्तकोष्ठकारका कूपखानका मृत्तिकावाहका काष्ठवाहका चक्रमवाणिजा शंखवाणिजा वंशवाणिजा नाविका चौदुम्बिका सुवर्णधोवका मोद्विका एते चान्ये च उच्चावचा जनता हीनोत्कृष्टमध्यमा सर्वे राजकुले संनिपतेन्सु: ॥

अथ खलु स राजामात्यो संनिपतितं जनकायं विदित्वा भद्राणि यानानि योजापयित्वा येन राजा श्रेण्यो बिम्बिसारस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं श्रेणियं बिम्बिसारमेतदवोचत् ॥ युक्तानि महाराज भद्राणि यानानि महाजनकायं च सन्निपतितं । यस्येदानि देव कालं मन्यसि ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसार: भद्रं यानमभिरुहित्वा मागधकेहि ब्राह्मणगृहपतिकेहि सार्धं द्वादशेहि नयुतेहि संपरिवृतो महता राजऋद्धीये महतो जनकायस्य हक्कारहिक्कारभेरीमृदंगपणवपटहशंखसंनिनादेन राजगृहातो नगरातो निर्यात्वा येन अन्तर्गिरिस्मिं यष्टीवनमुद्यानं तेन प्रयासि ॥

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो यावदेव यानभूमिस्तावदेव यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य पद्भ्यां येव येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवत: पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदेत् ॥ अप्पेकत्या भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदेन्सु: । अप्पेकत्या भगवतो स्वकस्वकानि मातापितृकानि नामगोत्राणि अनुश्रावयित्वा एकमन्ते निषीदेन्सु: । अप्पेकत्या येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणा[405a]मयित्वा

ca vakīrṇapakārakā kālapattikā galālakā paṃtavakārakā nāvikā kalpakā chādakā le° B °sūcakā tunnavāya citrakārā rasakārā ° kārapatrikā galālakā pautavakārakā nāpikalpakā chādakā le° BM °sthapatiguṇakārakā utta° ° tikādhakā dāruvāhakā vakrajakā (M °dāruvāhakā vaikara)-vāṇijā guṇāvaṇijā vaṃ° B °vikā āgavikā suvarṇagandhavakā mottikā e° M °vikā āḍuḍibikā suvarṇagandhavikā mottikā ‖ e° B °tā hīno ° sarva rā° BM °tetsuḥ ‖.

8. B °yopayi ° mbigāhas te° M °mbigāla tena ° yaṃ biṃbikā°. — 10. M °bhadrayānāni° B °ṇi jānāni mahāṃ ca jana° M °yaṃ ca saṃnipa°.

11a. M °devaṃ kā° B °kāla ma° M °nyase ‖. — 11b. M °gyo biṃbiçāra bhadraṃ° BM °māgadhakehi brā° B °gṛhapehi sā° M °ṛddhiye mahato° BM °sya hikkārapikkārabhe° ° rapaṭahaśaṃ(B °paraṃpaçaṃ)kanaṃ° M °trā yenānta°.

16. B °mbisāras yāvad eva yānabhū° M °sāro yāvad evaṃ yānabhūmiṃ tāvad evaṃ yāne ° pratyārūhya° B °pratyārahya° M °yena bhagavāntena ° gavata pā° BM °detsuḥ a°. — 18. B apekatyā° M appekatyāṃ bha° BM °modayitvā sārāyaṇīyāṃ (M °yāṃ kathāṃ) vya° BM °detsuḥ ‖. — 20. BM appekatyā° M °bhagavatā svaka ° ekamantaṃ ni° BM °detsuḥ ‖. — 21. M °nāmetvā ° detsuḥ ‖ B °detsuḥ a°.

एकान्ते निषीदेन्सुः । अप्येकत्या मागधका ब्राह्मणगृहपतिका तूष्णीभूता एकान्ते निषीदेन्सुः ॥ तेन खलु पुनः समयेन उरुविल्वाकाश्यपो भगवतो अविदूरे संनिषण्णो अभूषि ॥ अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानामेतदभूषि । किं नु खलूरुविल्वाकाश्यपो श्रमणे गौतमे ब्रह्मचर्यं चरति उताहो महाश्रमणो गौतमो उरुविल्वाकाश्यपे ब्रह्मचर्यं चरति ॥ अथ खलु भगवांस्तेषां ब्राह्मणगृहपतिकानामिदमेवरूपं चेतसः परिवितर्कमाज्ञाय आयुष्मन्तं उरुविल्वाकाश्यपं गाथाये अध्यभाषे ॥

किमेव दृष्ट्वा उरुविल्ववासि
प्रहाय अग्निं कृशको वदानो ।
पृच्छामि ते काश्यप एतमर्थं
कथं प्रहीणं तव अग्निहोत्रं ॥

एवमुक्ते आयुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

अन्नानि पानानि अथो रसानि
कामां स्त्रियो चाभिवदन्ति यज्ञे ।
एतं मलन्ति उपधीषु ज्ञात्वा
तस्मान्न यष्टे न हुते रमामि ॥

अथ खलु भगवानायुष्मन्तमुरुविल्वाकाश्यपं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

एतेषु ते न मनो रमासि
अन्नेषु पानेषु तथा रसेषु ।
अपरं नु ते देवमनुष्यलोके
यहिं रतं काश्यप ब्रूहि चित्तं ॥

1. B apyekavatyâ° M apyekatyâṃ mâ° BM °detenḥ ‖. — 2. M °puna sama° to abhidûre° B °dûra saṃ° dai s°. — 3. M °khalu bhagavân tesbâṃ brâ° B °tikânâṃm e° M °tikânâṃ eta°. — 4. M °khalu uru° po çravaṇo gauttame° B °po çramaṇo gautamo brahmacaryaṃ carati utâ° M °hâçravaṇo gauttamo uru° BM °çyapo bra°. — 5. B °n tetehâṃ° M °hmaṇakânâm i° cetaso pa° B °ntaṃ uluvilvâ° BM °thâye pratyabhâshe ‖.

8. BM °ruvilvâsâ° B °hâyam agni kṛi° M °agni kṛi° dânâ ‖. — 10. B pṛicchami° M °çyapo e°.

13. B annapânâni artho sâni kâ° M annapânâni artho so nishkâmâṃ striyo câbhivadanti yajñe B °bhivandaṃti yajñe s°. — 15. M °maranti upadhishu° BM °tvâ tasyâç ca yajñâ na huto abhâsi ‖.

18. B etesho tena mano° M etesho tena mano akesi anyeshu yâno°. — 20. B apare nu taṃ de° M apare nu taṃ de° B °çreshṭaṃ yahitarâ kâ° M °shṭhaṃ yaṃhi taro kâ° BM °tulyacittaṃ ‖.

अथ खल्वायुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

दृष्ट्वा मुनिं शान्तमनुपधीकं
अकिंचनं सर्वभवेष्वसक्तं ।
अनन्यथाभावमनन्यनेयं
तस्मादहं यष्टे न हुते रमामि ॥

अथ खलु भगवानायुष्मन्तमुरुविल्वाकाश्यपं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मोहन्तो जुहितो अपि मोहन्तो सो तपो कृतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥

अथ खल्वायुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ।

मोहं नो जुहितो अपि मोहं मे सो तपो कृतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥
अपीहि यज्ञेषु च विप्रमुक्ति
रति च मे आसि पुरे अजानतो ।
अन्धस्य जातीमरणानुसारिणो
अपश्यतो उत्तममच्युतं पदं ॥
सो दानि पश्यामि अनाविलं पदं
सुदेशितं नागवरेण तायिना ।
अत्यन्तनिष्ठापदमास्पृशे अहं
संसारजातीमरणं प्रहाय ॥
बहू सत्त्वा विहन्यन्ति करोन्ता विविधां तपां ।
निष्ठां अनधिगच्छन्ता अवितीर्णकथंकथा [405b] ॥

2. M atmahu tena dṛ° BM °nuprâyakaṁ a ° ahvaçaktaṁ |. — 4. BM °bhâvam anva(M °m anya)rtheyaṁ ta° B °hute na ra°.

6. B °bhagavâṁn âyu°. — 7. M °juhute agni mohaṁ sutapo°. — 8. BM °jirṇṇo va u° M °ragatva°. — 9. M °khalu âyu°. — 10. B moha no ju° M mohan te juhute agni mohan te so°.

11. BM °jirṇṇo va u° M °ragatva°. — 12. B °ccati | r°. — 14. B °jâtimaraṇâ°.

16. BM °ni paçyati a° B °suvinitaṁ° M °suviçitaṁ nâgabalena tâyinâṁ |. — 18. BM °padam âdṛçe draya saṁsâ° B °timaraṇadrayâya | M °timaraṇâdrayâya |. — 20. BM bahu sa° M °tvâ vihaṁnyati karonti pûjâṁ vividhâ tapânâṁ | B °rontâṁ vividhâ tapâṁ |.

21. M nishṭhâ anâdigacchantâ avicirṇṇaṁ kathaṁ° B °cchantâṁ avicirṇṇa° B °thâ (fol. 405b) di°.

दीर्घरात्रं क्लिष्टो स्मि दृष्टिसंदामसंदितो ।
सर्वग्रन्थेषु मे भगवां परिमोचेसि चक्षुमां ॥

शास्ता मे भगवां श्रावको हं अस्मि सुगते ॥

अथ खल्वायुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं त्रिष्कृत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पृष्ठतो अस्थासि भगवन्तं मोरहस्तेन वीजयमानो ॥ अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां एतदभूषि । उरुविल्वाकाश्यपो श्रमणे गौतमे ब्रह्मचर्यं चरति ॥

अथ खलु भगवां तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां धार्म्यां कथां कथामये ॥ रूपं ब्राह्मणगृहपतयो उत्पद्यति पि निरुध्यति पि वेदना उत्पद्यति पि निरुध्यति पि संज्ञा उत्पद्यति पि निरुध्यति पि संस्कारा उत्पद्यन्ति पि निरुध्यन्ति पि विज्ञानं उत्पद्यति पि निरुध्यति पि ॥ आर्यश्रावको च ब्राह्मणगृहपतयो रूपं उत्पादव्ययधर्मो ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति समनुपश्यति । रूपमनित्यन्ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति समनुपश्यन्तो रूपं दुःखं ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं दुःखं ति समनुपश्यन्तो रूपमनात्मेति समनुपश्यति वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति समनुपश्यति ॥ सो रूपं अनात्मेति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति समनु-

1. M °kliṣṭasya dṛiṣṭiṁ saṁdā° B °liṣṭasya dṛi° BM °ditā |. — 3. M °smin sugate |. — 5. M °pya bhagavato pādau° B °nditvā bhagavantaṁ trikshuttaṁ° M °trishkṛityaṁ pra° BM °sthāsi | bha° M °hasto vi° B °vijiyamāno |.

7[1]. B °dhāṁ māgha°. — 7[2]. M °çramaṇe gautame bra° B °çramaṇe gau°. — 9. M °dhāṁ māgadhakānāṁ brā° dhāmyān kathāṁ°.

10. M °po utpadyati pi niruddhyati pi saṁjñā utpadyati pi saṁskā utpadyati pi niruddhyati pi vijñānam utpadyati pi niruddhyati pi | B °vijñānaṁ utpadyanti pi nirudhyanti pi â°. — 12. M āryye çrāvako ca brā° BM °dharmo(M °rme)ti samanupaçyati | ve° M °vijñāna ani° BM °paçyanti rū°. — 14. BM rūpam anityanti samanupaçyanto | vedanā saṁjñā saṁskarā vijñānam anityanti samanupaçyanto | rūpaṁ duḥkhaṁ ti(M °kha ti) samanupaçyanto(M °nti |) ve° duḥkhaṁ(B °khaṁ ti) samanupaçyanto(M °nti) rūpam anātmeti(M °paṁ duḥkhaṁ) samanupaçyanti(M °nto) | vedanā saṁjñā saṁskārā vijñānaṁ anātmeti(M °naṁ duḥkhaṁ ti) samanupaçyanti(M °nto) |.

17. M rūpam anātmeti samanupaçyanti | vedanā saṁjñā saṁskārā vijñānam ātmeti samanupaçyanti so rūpam anātmeti samanupaçyanto | saṁjña saṁskārā vijñānam anātmeti samanupaçyanto | rūpam udaya° B so rūpaṁ anātmeti samanupaçyanti saṁjñā saskārā vijñānaṁ ° çyanto | rūpam u ° yaṁ ti jānāti rū°.

प्रजानन्तो रूपमुदयव्ययं ति प्रजानाति । रूपमुदयव्ययं प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमुदयव्ययन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपमनित्यन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपं दुःखन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं दुःखं ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपमनात्मेति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति प्रजानाति । प्रजानन्तो किंचिल्लोके न उपादीयति । अनुपादीयन्तो प्रत्यात्ममेव परिनिर्वायति । क्षीणा मे जातिरुषितं ब्र[406a]ह्मचर्यं कृतं करणीयं नापरमित्थत्वमिति प्रजानाति ॥

अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां एतदभूषि ॥ यतो किल भो रूपमनात्मा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनात्मा अथ को तर्हि कारको वा कारापको वा उत्थापको वा समुत्थापको वा निक्षेपको वा यो इमां संस्कारां आदीयति वा निक्षिपति वा यस्मिमे संस्कारा शून्या अनात्मनीया आत्मेन वा आत्मनीयेन वा ॥ अथ खलु भगवां तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय भिक्षूनामन्त्रयति ॥ प्रज्ञप्ति भिक्षवो बालो अभ्युपगतो अनात्मा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानो मे आत्मा न च पुनरहं एवं वदेमि । अहं सो अत्र कारको वा कारापको वा उत्थापको वा आदीयको वा निक्षेपको वा यो इमां च संस्कारान्निक्षिपति अन्यां च उपादीयति अन्यत्र ॥ अथ खलु संस्कारा एव उत्पद्यन्ति संस्कारा एव निरुध्यन्ति ते च सहेतुका उत्पद्यन्ति सहेतुका एव निरुध्यन्ति ॥ सहेतुका संस्कारप्रतिसंधिर्भिक्षवस्तथागतो आत्मा ति

1. B rūpam udaya° BM °jñānam udavyayanti prajānanto (M °jānāto) |. — 2. BM rūpam a°. — 3ᵃ. M °saṁjñā saskāro vi° BM °jānāti pra°. — 4. BM °nto | rū ° nāti pra° — 5ᵇ. M °nto | rūpamātma° BM °nāti pra°. — 5ᵈ. BM °nto | ve ° jānāti prajānantā (M °nto |) rūpam anityatā (M °manityate)ti prajānāti prajānanto vedanā saṁjñā saṁ-(B °jñāsa)skārā vijñāna (B °nam) anityatā (M °nityate)ti prajānāti (M °nāni) pra°.

6ᵇ. BM °nto | kaṁci°. — 7. M °kṛtakaraṇī° B °ṇīyaṁ nāpara°. — 9ᵃ. B °bhūṣi |. — 9ᵇ. M anupādīyanto yataḥ ki ° rūpam ātmā ve ° tmā atha kā ta° B °tha ta tarhi° M °rhi kārako vā karapako vā utthāpako vā samu° B °utthāpako va samutthāpako vā nikshepako vā yo | i° M °imāṁ saṁskārā ādī° BM °yasya ca ° nyā anātmanīya ātme°.

13. B °gṛihapatikānāṁ | i° M °idam e° cetasapari ° bhikshunāmantra°. — 14. BM prajñapti bhi° M °bāro abhyu° B °to anātma vedanā saṁjñā saskā° M °saṁskāro vi°.

16. BM ayaṁ so atra kārako vā kāra (M °vā kālā) paka (B °pakā) vā utthāpako vā ādīya- (M °dīpa) ko vā ni° M °kshipati | anyāṁ upā° BM °dīyati | atha°. — 17. BM atha khalu nānyatra saṁskārā eva u M °evaṁ utpadyanti saṁskārā evaṁ (B °eva) nirudhya (M °ruddhya) nti te° M °ruddhyanti sa°. — 19. BM °skārā pratisaṁdhi (M °sandhi) r bhi° M °kshavaḥ tathā° BM °gato ātmā (M °tmā) ti ādityakāmi (M °kāmi) satvā°.

आदीयको ति ॥ सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रज्ञपयामि ॥ पश्याम्यहं भिक्षवः दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन सत्त्वां च्यवन्तां उपपद्यन्तां सुवर्णां दुर्वर्णां सुगतां दुर्गतां हीनां प्रणीतां यथाकर्मोपगां सत्त्वां प्रजानामि न च पुनः अहं एवं वदामि । अहं सो अत्र कारको वा कारापको वा उत्थापको वा समुत्थापको वा आदीयको वा निक्षेपको वा यो इमां च संस्कारां निक्षिपति अन्यां च उपादीयति अन्यत्र । अत्र खलु संस्कारा एव उत्पद्यन्ति संस्कारा एव निरुध्यन्ति ॥ ते च सहेतुप्रत्यया उत्पद्यन्ति सहेतुप्रत्यया निरुध्यन्ति ॥ सहेतुदृष्टी भवाभवदृष्टी ॥ सहेतुसंस्कारसमुदयं भिक्षवो यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया पश्यतो या भवदृष्टि शाश्वतदृष्टि सा न भवति । सहेतुसंस्कारनिरोधं च भिक्षवः यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया पश्यतो या विभवदृष्टि उच्छेददृष्टि सापि न भवति । तेन भिक्षवो उभौ अन्तौ अनुगम्य मध्येन तथागतो [406b] धर्मं देशयति ॥

अविद्याप्रत्यया संस्कारा संस्कारप्रत्ययं विज्ञानं विज्ञानप्रत्ययं नामरूपं नामरूपप्रत्ययं षडायतनं षडायतनप्रत्ययं स्पर्शः स्पर्शप्रत्यया वेदना वेदनाप्रत्यया तृष्णा तृष्णाप्रत्ययमुपादानं उपादानप्रत्ययो भवो भवप्रत्यया जातिर्जातिप्रत्यया जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपयासा । एवमस्य महतो दुःखस्कंधस्य समुदयो भवति ॥ इति पि अविद्यानिरोधात्संस्कारनिरोधः संस्कारनिरोधाद्विज्ञाननिरोधो विज्ञाननिरोधान्नामरूपनिरोधो नामरूपनिरोधात् षडायतननिरोधः षडायतननिरोधात्स्पर्शनिरोधः स्पर्शनिरोधाद्वेदनानिरोधो वेदनानिरोधात्तृ-

1a. BM °pādiṁ pra° B °yāmi paçyā°. — 1b. B °bhikshavaḥ di° M °kshusho viçu° B °ddhenāpikrā° M °shyakena satvānāṁ cya° B °cyavantām upapadya° BM °ntāṁ suvarṇṇāṁ durvarṇṇāṁ su° M °hināṁ prahīṇāṁ praṇī° jānanti | na ca pu° B °jānāti na ca punaḥ ahaṁ punar evaṁ°. — 4. BM °ko vā kārapako vā u° skārā bhikshipa(B °kshiya)ti anyā ca u° M °yati | B °yati anyatra atha°.

6. M °khalvatra saṁskārā evam utpa° B °skārā evam vadāmi utpa° skārā evaṁ ni° M °rudyanti | . — 7a. M te ca sahetukapratyayā u° tukapra° B °rudhyanti sa°. — 7b. M sahetukadṛishṭi bhavābhavadṛishṭi sa°. — 8. BM sahetu(M °tuka)saṁskārāḥ samu° M °kshavaḥ yathābhūtaṁ saṁmya° BM °çyati | yāvad dṛishṭi(B °shṭi çāçvatadṛishṭi) sā na(M °naṁ) bhavati sa°. — 9. B °bhūtaṁ saṁmya° sāpi na bhavati te°. — 10. BM °nugamyaṁ madhye° B °thāgatā (*fol.* 406b)dha°.

12. M saṁskārapratyayaṁ vijñānā vijñānapratyayaṁ nāmarūpa nāmarūpaṁpratyayaṁ shaḍāyatane shaḍāyatanaṁpratyayaṁ sparça spa° BM °rçapratyayā vedanā(B °dano) vedanā(M °na)pratyayā tṛishṇā tṛishṇā(M °tṛishṇa)pratyayām u(M °yā u)pādānam upādānapratyayā bhavo° M °bhavapratyayā jāti jātipratyayā ja° daumana° BM °sā e°. — 15. M °khaskandhasya sa°.

16. M ityapi avidyā° t saṁskāra nirodha saṁskā° B °d vijñānaṁnirodho vijñā° M °d vijñānanirodhaḥ vijñānanirodhāt nāmarūpanirodhaḥ nāmarū° d vedanānirodhaḥ ve° jjātinirodhaḥ jā° j jarāmaraṇanirodha ça° BM °sā nirudhya°.

ष्णानिरोधः तृष्णानिरोधादुपादाननिरोधः उपादाननिरोधाद्भवनिरोधः भवनिरोधाज्जातिनिरोधो जातिनिरोधाज्जरामरणनिरोधो जरामरणनिरोधा शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासा निरुध्यन्ते । एवमस्य केवलस्य महतो दुःखस्कन्धस्य निरोधो भवति ॥

इदमवोचद्भगवान् राजगृहे विहरन्तो यष्टिगिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने इमस्मिंश्च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य तत्रैवासने निषण्णस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं एकादशानां च नयुतानां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं ॥ ये पि ते द्वादशनयुता युग्यपाला यानपाला ते पि ततो पश्चाद्बुद्धं शरणं गता धर्मं शरणं गताः संघं शरणं गता ॥ आत्तमना ते भिक्षू राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो मागधका च ब्राह्मणगृहपतिका भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सु । किस्य भगवं कथं इमेन राज्ञा श्रैणियेन बिम्बिसारेण इमस्य पुरोहितस्य सकाशातो भगवतो श्रवणगतेन विपुलो आच्छादो दिन्नो ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव एतेन राज्ञा श्रेण्येन बिंबिसारेण पुरोहितस्य सकाशातो मम श्रवणगतेन विपुलो आच्छादो दिन्नो अन्यदापि दिन्नो ॥ भिक्षू आहन्सु ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अ[407a]तीतमध्वाने नगरे मिथिलायां विदेहजनपदे महाराजधान्यां राजा अरिन्दमो राज्यं कारेसि धार्मिको धर्मराजा सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो महाबलो महावाहनो । तस्य षष्टिं नागसहस्राणि सर्वालंकारविभूषितानि षष्टिं अश्वसहस्राणि सर्वालंकारविभूषितानि षष्टिं रथसहस्राणि द्वीपिचर्मपरिवाराणि सिंहचर्मपरिवाराणि सर्वेजयन्तिकानि समन्दिघोषाणि

5. BM °he viharati (B °ti ;) a° B °ntaragirismiṁ ° BM °dyâne | i° M °smiṁ ca pu° mbisâlasya ° BM °gânâṁ ca nayatâ° B °smaṅkalunaṅhi vi° BM °çuddhâni ||.

8. BM °grapâla yânapâla te pi ° M °d buddhaçaraṇaṁ gataḥ dharmaçaraṇaṁ gataḥ saṁghaçaraṇaṁ gataḥ B °dhaṁ çaraṇaṁ gata dha ° ghaṁ caraṇaṁ gatâ â°. — 9. M âttamanâ te bhikshu râ° B °manâ te bhi° M °mbiçâlasya ma° °tam abhyanande ||.

11a. BM bhikshu bha° M °m âhaṁsuḥ || B °nsuḥ ka°. — 11b. BM kasya bhagavaṁ ka- (M °van ka)thaṁ° M °yena bimbiçâlena i ° B °çramana° BM °pulena â°. — 13b. M na bhikshavaḥ eta° (l. 16) B °vo etarahiṁm evaṁ ete °tasya mama çramaṇa ° âcchâ dinno anya°.

15b. B °vo bhû°. — 16. BM °lâyâṁ videha (B °haṁ janapade mahâjanapadâyâṁ râjâ arinda° M °jyaṁ kârayasi dhâ° B °si | dhâ° BM °rajana dâ°. — 18. BM ta (M tasya) shashṭhiṁ (M °shṭhiṁ) nâ ° sarvâlaṁ (B °rvâraṁ) kâra (B °kâlavibhûshitâni shashṭhi- (M °ni ; shashṭhi) m açva° B °laṁkâlavibhû° M °laṁkârabhû° BM °shitâni ; shashṭhiṁ rathasahasrâṇi (B °ṇi |) dvî° B °gânâni ma° M °hâpravâlâni sa° B °shashṭhiṁ dho° BM °hini ta°.

महाप्रकाराणि उच्छ्रितध्वजपताकानि षष्टिं धेनुसहस्राणि वत्सदोहिनी। तस्य षष्टिं कन्यासहस्राणि षष्टिं पर्यंकसहस्राणि सौवर्णमयानि रूप्यमयानि दन्तमयानि ॥ अरिन्दमस्य खलु पुनर्भिक्षवो राज्ञो षष्टिं सुवर्णपारिसहस्राणि षष्टिं रूप्यपारिसहस्राणि अभूत्सुः ॥ अरिंदमस्य खलु पुनर्भिक्षवो राज्ञो पितृपितामहानि षष्टिं निधिसहस्राणि षष्टिं नगरसहस्राणि ऋद्धिस्फीतानि अकण्टकानि ॥ अरिंदमस्य राज्ञो शोणो नाम पुरोहितपुत्रो अभूषि त्रयाणां वेदानां पारगो अक्षरप्रभेदानां इतिहासपंचमानां सनिघण्टुकैटभानां अनुपदव्याकरणकुशलो ब्राह्मणवेदेषु दश कुशलां कर्मपथां समादायवर्ती कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा अनुहिमवन्तं गत्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेन दानि बाहिरकेण मार्गेण युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पञ्चाभिज्ञा च साक्षीकृता महर्द्धिको महानुभावो ऋषी संवृत्तो ॥

अथ खलु भिक्षवो शोणस्य ऋषिस्य दीर्घस्याध्वनो अत्ययेन एतदभूषि ॥ राजा अरिन्दमो मम दारकवयस्को सहपांसुक्रीडितो तस्य चाप चतुराशीति वर्षसहस्राणि महाराज्यं कारयन्तस्य समयो खलु राज्ञो अरिन्दमस्य प्रव्रज्याये यं नूनमस्याहं संचोदयेयं ॥ अथ खलु भिक्षवो शोणको ऋषिस्तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो संमिञ्जितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिञ्जये एवमेव यथावीतिहारेणानुहिमवंततो आव्रजन्तो वैहायसमभ्युद्गम्य महादेवाम्रवने प्रत्यस्थासि ॥ अद्राक्षीद्भिक्षवो अरिन्दमस्य ब्राह्मणपुरोहितो राजाचार्यः शोणकं ऋषिं महादेवाम्रवने अन्यतमस्मिं आम्रमूले निषण्णं दृष्ट्वा च पुनर्येन शोणको ऋषी तेनोपसंक्रमित्वा शोणकमृषिं साधु च सुष्ठु च प्रतिसंमोदित्वा शोणकं ऋषिं अभिवादेत्वा येन

1. B ta sha° M tāḥ shashṭhiṁ kanyā° shashṭhim paryaṅka° B °shashṭhiṁ paryaṅka° dantamayāni a°. — 3. B arinda° M °jño shashṭhiṁ su° B °rūpyamayāni suvarṇāni shashṭhi rū° M °shashṭhiṁ rū°. — 4. M arindamasya ° bhūvuḥ shashṭhiṁ sahasrāṇi shashṭhiṁ na° B °shashṭhiṁ nidhi ° garasahasrāṇi riddhisphītāni akaṇṭhakāni || M °riddhasphītāni akaṇṭhakāni || . — 5. M arinda° B °sya rājño çroṇo° M °jño çroṇo nāma° BM °abhi trayāṇāṁ ca ve° M °ga aksha° BM °pañcamānāṁ sanirghaṇṭha(M °ghaṇ ṭha)kaiṭabhānāṁ anupada(B °pada)ko vyā ° çaleshu brāhmaṇadeveshu° M °lāṁ kakarma°.

9. M °rakena mārgeṇa pūjyatena gha° B °ñcābhijñā ya sā° M °rishiṇāṁ saṁ°.

12¹. BM °vo çroṇasya ṛi°. — 12². M rājā arinda° B °krīḍito° M °to tasya codya caturaçī ° rasya samaye kha ° jño arinda° B °ndasya pra° M °nūnaṁ tasyā°. — 15. M °kshavaḥ çroṇa ṛishiḥ tadya° B °vo çroṇako ṛi° M °sho saṁmiñji vā° BM °sārītāṁ bāhāṁ saṁmiñjaye(M °ye |) e° M °vītihāre ° himavantāto ā ° devāgravane°.

17. M °vo rājño arindamasya brāhmaṇo pu° BM °cāryaḥ çro(M °ryo çro)ṇakaṁ ṛishiṁ mahādevamravane° B °smiṁ āmrava(fol. 407ᵃ)ne anyatamasmiṁ āmramūle nishaṇṇo dṛi° M °shaṇṇo dṛi° B °r yena çroṇako° BM °nopasaṁkramitvā çroṇaka° B °m ṛishiṁ sā° M °sushthu ca pra ° thitāyaṁ te ° jño arinda ° dantye B °dandya ta°.

मिथिला तेन प्रक्रमे राज्ञो अरिन्दमस्य वैदनाय ॥ तदहो एव च मिथव: राज्ञो अरिन्दमस्य कामेषु व्याकुलता उत्पन्ने योनिशो मनसिकारो श्रोणकस्य ऋषिस्य दर्शनकामता उदपासि ॥ अथ खलु मिथवो राजा अरिन्दमस्ताये वेलाये इमां गाथामध्यभाषेत् ॥

तस्य ग्रामवरं देमि नारियो च अलंकृता ।
यो मे श्रोणकमाख्यासि सहायं पांसुक्रीडकं ॥
तस्य च ब्राह्मणो आसि कुलीनो अध्यापको ।
सुदुःखितदुर्मनं दृष्ट्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥
मह्यं ग्रामवरं देहि नारीयो च स्वलंकृता ।
अहं श्रोणकमाख्यास्यं सहायं पांसुक्रीडकं ॥
तुह्यं हि नाथ विजिते तुह्यं उद्यानभूमियं ।
पुष्पिता फलिता आम्रा तत्र सो आसते ऋषी ॥

ततो स राजा त्वरमाणो अमात्यमध्यभाषति ॥

विप्रमस्थाकं योजय कृत्वा नागां अलंकृता ।
भेरीपटहा वाद्यन्तु एको शंखो च मध्यमः ॥
अयस्वं द्रष्टुमिच्छामि श्रोणकं पर्युपासितुं ।
नानावृक्षफलोपेते प्रयासि . . . वनं ॥
राजा . . . . ।
. . . . श्रोणको यत्र ध्यायते ॥
तं च सो ऋषिं अद्दर्शि सहायं पांसुक्रीडकं ।
दृष्ट्वा च श्रोणकं तस्मिं इदं वचनमब्रवीत् ॥

1. M °jño arinda° BM °shisya vāçanakāmatā uda(M °du)pāsi | . — 3. M °kshavaḥ rājā arindamo tāye ve° gāthāṁ adhyabhāshe | . — 5. BM kasya grāmavaraṁ de° B °mi nari°. 6. BM ko me° M °yaṁ pāṁçukri° BM °ḍanaṁ | . — 7. B °ṇo aṣi ku° BM °ko mantradharo m°. — 8. BM °duḥkhi durma° M °ida va°. — 9. BM °grāmavaraṁ de° M °svaraṁkṛitā | . — 10. M °khyāsi sahāyaṁ pāṁçukri° B °yaṁ prāmsu° BM °ḍanaṁ | . 11. B tuhye etā ca vijite tuhya udyā° M tuhyaṁ etāṁ ca vijite tuhyaṁ udyā°. — 12. BM °so ašnyate° M °rishiḥ | . — 13. M tataç ca rā° B tato ca rā° M °amātyam adhyeldā°. — 14. BM °pram asmākaṁ yo° M °jaye yaṁ kṛitaṁ nāgā alaṁkṛitāḥ | . — 15. B °ṭaha vā° M °ṭaha vādyāntu e° B °ekaçaṁkho ca dharmā tu ca va°. 16. M āhravasya dra° B °yasya dra°. — 17. BM °prayāsi buddhaçdanaṁ | . — 18. BM rājā çro°. — 19. BM °yate taṁ°. — 20. B taṁ ca ṛishiṁ | dṛishṭvā sahā° M taṁ sa ṛishiṁ | dṛishṭvā sahāyaṁ ṛishiṁ dṛishṭvā sahāyaṁ pāṁçukri° B °ḍanaṁ dṛi°. 21. B °asmiṁn idaṁ°.

कृपणो च कथं भिक्षू मुण्डसंघाटिको धनी ।
समातापितृको ध्याये वृक्षमूले पि तिष्ठसि ॥

अथ खलु भिक्षवो श्रोणको ऋषि राजानमरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न राज कृपणो भवति धर्मकायस्य श्रियापि च ।
यो च धर्मं समुपक्रम्य तद्धर्मे न रतो नरो ।
स राज कृपणो भवति ज्योतिष्टोमपरायणो ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमो श्रोणकं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

कथं भवां सुखं शयति वनमान्तस्मिं श्रोणक ।
कथं अरण्ये विहरन्तो एकाकी रमसे कथं ॥
कथं भगवं कायस्य परितापो न विद्यते ।
रक्षां च ते संविधेमि अथ नगरं नयामि ते ॥

अथ खलु भिक्षवः श्रोणको ऋषि राजानमरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

एकस्य चरतो राज किं मे राष्ट्रं करिष्यति ।
प्रथमं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
यो हं ग्रामातो प्र[408a]क्रमामि राष्ट्राणि निगमा तथा ।
अनपेक्षो च प्रक्रमामि न कोचिदुपलप्स्यति ।
द्वितीयं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
पन्थेन गच्छमानस्य ये भोन्ति परिपन्थका ।
पात्रचीवरमादाय सुखं गच्छति सर्वतो ।
तृतीयं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥

1. B kṛipaṇo va tatvaṁ bhi° M °ṇo va tahe tatvaṁ bhi° dhanaṁ ‖ B °dhana ‖. — 2. M °to ca ti° BM °shṭhati ‖. — 3. M °ṛishi rājānaṁ anindamaṁ gā°. — 4. BM na rājā kṛi° B °kṛipaṇo bha° dharma kāyasya° M °ṛmakāmasya çreṇyā ‖. — 5. M °ca dharmaṁ upasaṁkramya taṁ dharmeṇa ra° B °ṇya tān dharmeṇa ra° M °naraḥ ‖. —
6. B sa rājaṁ kṛi° M sa rājā kṛi° BM °jyotistama° M °yaṇaḥ ‖. — 7. M °anindamo°. — 8. BM kahiṁ bhagavahiṁ° M °ntaramaṁ°. — 9. B °araṇye vi°. — 10. M °gavan kāmeshu pari° B °kāmeshu paritāpo na vidyate ca°.
11. BM rakshā ca tena saṁbibhemi(B °mi ‖) a°. — 12. M °ṛishiḥ rājānam aninda°. — 13. M °carate rājaṁ kim me rāshṭraṁ° B °te rājā kiṁ° M °shyati ‖. — 15. BM °kramesi rā° mā tava ‖.
16. B °pekshā ca prakramesi na ko° M °pekshāmi prakrama ca kvacid apani ra°. — 18. M *passe les trois dernières lignes de cette page et les deux premières de la suivante.*

भिक्षितायां दह्यमानायां नास्य दह्यति किंचन ।
चतुर्थं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
नते कोष्ठिं ओसरन्ति न कुंभीन कुलोपकं ।
परनिष्ठित एषाणो तेन यापेन्ति सुव्रता ।
पंचमं भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
नानाकुलं प्रव्रजिता नानाजनपदाश्रिता ।
अन्यमन्यं प्रियायन्ति पश्य धर्मस्य धर्मतां ॥

अथ खलु भिक्षवः राजा अरिन्दमो श्रोणकं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

नित्यं खलु तेषां भद्रं येषां कीर्तेसि श्रोणक ।
वयन्तु गृद्धा कामेषु किं करिष्यामि श्रोणक ॥

अथ खलु भिक्षवः श्रोणको ऋषी राजानं अरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

उपमान्ते महाराज करिष्यन्तं शृणोहि मे ।
उपमाये इहैकत्या अर्थं जानन्ति पण्डिता ॥
भूतपूर्वं महाराज कुंजरो षष्ठिहायनो ।
पतितो गिरिदुर्गेषु गंगावेगेन उह्यते ॥
तत्र काको विचिन्तेति अल्पप्रज्ञो अचेतको ।
यानं इमं लब्धं भद्रं भद्रो आयाम अल्पको ॥
तस्य रात्रिं दिवं चापि तत्रासि नियतो मनो ।
खादन्तो नागमांसानि पिबन्तो भागीरथीजलं ।
पश्यन्तो वनचित्राणि उपयाति विहंगमो ॥

2. B caturthasya bha°. — 3. BM nate koshṭi(M nate koshṭhe)ṃmiṃ osa(M °sara)nti na kaṃbhīn na kule pi yaṃ ⟨ . — 4. B °ti sumhāṇā tena° M °ti teshāṇāṃ tena°.

6. B °vrajite nānāja° BM °dā çatā(B °tā ⟨). — 7. B anyamanya pri ° sya dharmatā ⟨ . — 8. M °kshavo rājā aninda ° bhāsha. — 9. BM nityaṃ khu teshāṃ bhadra(M °dra ṃ) ye° B °kīrttasi çroṇako M °rtte ⟨ çroṇakā ⟨ . — 10. M vayaṃ cha vṛiddhakā° B °gṛiddhakā° M °shyāma çroṇakā ⟨ .

11. M ° ṇakā ṛi ° aninda°. — 12. BM uttamā° B °n taṃ çruṇohi me ⟨ . — 15. BM °hyato ⟨ .

16. BM °prajñā aceṭaso ⟨ . — 17. M yānam idaṃ la° BM °dro ahyam amlpako ⟨ . — 18. BM tatra rātriṃ° M °divaṃ tatra asya ni° B °trāsya nirato° M °mana. — 19. M khādyante ⟨ nāgamāṃsāni pi° B °hanto ca bhā° BM °girathaṃ ⟨ (M °thaṃ) jalaṃ. — 20. BM °upayānā vi°.

सा तं भागीरथी गंगा प्रमत्तं कुणपाश्रितं ।
समुद्रं अभिसारेति अनन्ती यत्र पक्षिणां ॥
मकरा (तिमि)तिमिङ्गिला यान्तं तं वधित्वान खादति ।
कामार्थेषा एवमेव राज प्रपद्यन्ति पुद्गला ॥
तं ते राज अहं ब्रूमि मा राज धर्मं प्रमादय ।
अथ घोररूपं नरकं प्रपतिष्ये अवाक्शिरो ॥
संजीवं कालसूत्रं च संघातं द्वौ च रौरवौ ।
अथापरं महावीचिं तपनं संप्रतापनं ॥
इत्येते अष्ट महानरका आख्याता दुरतिक्रमा ।
आकीर्णा रौद्रसत्त्वेहि प्रत्येकं षोडशोत्सदा ॥
चतुष्कर्णा चतुर्द्वारा विभक्ता भागशो मिता ।
उच्छ्रिता योजनशतं समन्ता योजनशतं ॥
अथ ये नरकप्रक्षिप्ता अयसा प्रतिकुब्जिता ।
तेषामयोमया भूमि प्रज्वलिता तेजसंयुता ॥
कदर्यतपना घोरा अर्चिमन्तो दुरासदा ।
रोमहर्ष[408b]रूपा च भीष्मप्रतिभया दुःखा ॥
महद्भयंकरा सर्वे अर्चिशतसमाकुला ॥
एकैकं योजनशतं आभाये संप्रभासति ॥
यत्र सत्वा बहु रौद्रा महाकिल्बिषकारका ।
चिरं कालं प्रतप्यंति अपि वर्षशतान्यपि ॥
अयोमयेहि दण्डेहि शूलेहि नरकपालका ।
हनन्ति प्रत्यमित्राणि ये भोन्ति कृतकिल्बिषा ॥

1. M °giratho gaṁ ° kuṇapaçri°. — 3. BM °ṅgilā(M °ṅgirā) alabdhāṁ bandhitvā°. — 4. BM na sāpekaha(B °kahe)kaṁ evam evaṁ mahārāja pra(B °ja ye pa)padya° B °nti puṅgalā | M °nti puṅgavo || . — 5. BM kṛityā te rajaṁ a(M °jaṁ a)haṁ bravīmi mahārāja dharmaṁ pramādaya(M °rmaṁ | prasādiye).

6. BM ghora° M °ahye || āki° (l. 10) B °ahye | avāraçiro saṁ°. — 7. M passe les lignes 7–9. B °va aṭhā°. — 8. B °viciṁ ta°. — 10. BM ākīrṇṇa rau° M °āsadu | .

11. B °rdvāra vi° M °kā bhāgaçomitā | . — 13. BM atha ao na° B °pratikahiptaṁ a° M °ptā āya°. — 14. M teṣāṁ ayomayī bhū°. — 15. M karddayaṁ ta°.

16. BM °bhīshmaṁ pra° M °bhayā sadā | duḥ° BM °khā ma°. — 17. BM °rā sarva arci(B °rciçata)samā°. — 18. BM ekaika yo° M °taṁ āyāse saṁ° B °prabhāsati | . — 19. B °hu bahu rau°. — 20. BM ciraṁ kālā pra° M °tapyanti api°.

21. M °sthāle narakapāraká | B °sthāle narakapāragā | . — 22. M haranti pra ° ṣiṣhāḥ | .

तत्तो हं कीर्तयिष्यामि गाथाये अनुपूर्वशः ।
श्रोत्रं मो दत्वा साधुं शृणोहि मम भाषतो ॥
संजीवस्मिं च निरये ऊर्ध्वपादां अधोशिरां ।
प्रलंबयित्वा तक्षन्ति वासीहि परशूहि च ॥
ततो नखेहि तीक्ष्णेहि आयसेहि स्वयंभुहि ।
अन्यमन्यं पि पाटेन्ति क्रुद्धा क्रोधवशानुगा ॥
असिनो आयसा तेषां तीक्ष्णा हस्तेषु जायिषा ।
येहि छिन्दन्ति अन्योन्यं प्रदुष्टमानसा नराः ॥
तेषां संछिन्नगात्राणां शीतो वायुः प्रवायति ।
सर्वाङ्गजनितो तेषां पूर्वकर्मविपाकजः ॥
एवं तेषामभिज्ञाय शीतको तत्र राजिनो ।
संजीवन्ति आयासन्ति आयासं पापकर्मणां ॥
संजीवतश्च निर्मुक्ता कुक्कुलमवगाहय ।
अन्यमन्यं समागम्य दीर्घायतनविस्तरा ॥
सर्वे ते तु प्रधावन्ति योजनानि अनेकशः ।
दह्यमाना कुक्कुलेषु दुःखां वेदन्ति वेदनां ॥
कुक्कुलातो च निर्मुक्ता कुणपं अवगाहिय ।
दीर्घं महन्तं विस्तीर्णं उद्विद्धं शतपौरुषं ॥
तस्मिं कृमयो तत्र तीक्ष्णशृङ्गमुखा खरा ।
छविं भित्वान खादन्ति मांसशोणितभोजना ॥
कुणपातो समुत्तीर्णा द्रुमां पश्यन्ति शोभनां ।
हरितपत्रसंछन्नांस्ते उपेन्ति सुखार्थिनः ॥

1. M tato haṃ°. — 2. B çrotra mo vāça sa° M çrotu me vāça sa°. — 3. M saṃjīvesmiṃ°. — 4. B °tvā taṃ kahoti vā° M °tvā tamakahoti cāsīhi pa° B °sīhi çūhi ca |.

6. M °nyaṃ hi pāṭenti kruddhāṃ kro° B °kruddhyaṃ kro°. — 7. BM açino vāyasā° BM °tīkshṇahasteshu ca jāyithā |. — 8. M °cchindati a° mānaso narāḥ |. — 9. M °saṃcchinnātrā° B °nnamātrā° BM °çītā mīno vāyuḥ pradhāvati |. — 10. BM °janato°.

11. M °teshāṃ abhi° BM °rājani |. — 12. BM saṃjīvanti ā°. — 13. M °jīvataṃ ca° B °ktā kūkula°. — 14. B °ṛghāya na ca vi° BM °starā |. — 15. BM tadra ca pra°.

16. B °nā kūkuleshu° M °danā |. — 17. B kūkulāto° M °ramukto ku° avadāhatha |. — 18. B °atirupa sa viddhaṃ° M °rṇṇaṃ yo viddhe ça°. — 19. M °kṛmayo tatra tīkshṇāṃ çakti° B °tīkshṇā ça° BM °kharo |. — 20. BM °bhitvā° M °janaṃ |.

21. M kūṇapā° B °pāto atirupa dru° M °tīrṇṇo dru° çyanti çobhanā |. — 22. M °nnā te u° B °peti su°.

तमेनं कुलला गृध्रा काकोलूका अयोमुखा
ऊर्ध्ववृक्षे च तां दृष्ट्वा खादन्ति रुधिरम्रक्षिता ॥
यदा च खादिता भोन्ति अस्थीनि अवशेषिता
अथ तेषां छविमांसं रुधिरं चोपजायते ॥
ते च भीता उत्पतित्वान अन्वेषा त्राणसंस्थितो ।
असिपत्रवनं घोरं पश्यमाना उपागमि ॥
ततो भग्ना च आर्त्ता च भग्नरुधिरम्रक्षिता ।
असिपत्रवना मुक्ता यान्ति वैतरणीं नदीं ॥
ते तां च अवगाहन्ति तत्र क्षारोदकां नदीं ।
तेषां च अङ्गमङ्गानि वर्धिता प्रतिविध्यति ॥
ततो अंकुशेहि विज्झित्वा आयसेहि यमपौरुषा ।
उत्क्षिपित्वा नदीतीरे भुंजापेन्ति अयोगुडां ॥
ताम्रलोहं च संतप्तं पाययन्ति विलीनकं ।
तमेषां अन्नमादाय अधोभागेन गच्छति ॥
एवं पापीयकर्मात्मा [409a] निरयं प्रतिपद्यथ ।
अकृत्वा कुशलं कर्म काममार्गानुसारिणः ॥
ये च पापानि कर्माणि परिवर्जेन्ति मानुषाः ।
एकान्तकुशलाकारा न ते गच्छन्ति दुर्गतिं ॥
तस्मा दुरूपमागम्य कर्म कल्याणपापकं ।
पापानि परिवर्जेत्वा कल्याणं आचरे शुभं ॥
अथ वा पुनर्भावेय आर्यं अष्टांगिकं शुभं ।
सर्वदुःखप्रहाणाय ज्ञात्वा धर्मं निरोपधि ॥

1. M °kolukā a°. — 2. B urdhavṛkṣe ca taṁ dṛ° M °kṣe ca taṁ jitvā ° kahikā |. — 3. B yadā ya khādita bhonti asthinyavaça°. — 4. B °chavimā° M °chaviṁ māṁsaṁ ru° B °raṁ cāpa°. — 5. B te ca hitvā u° M °ntenalena saṁ° BM °saṁsthitā aṁ°.

6. M °raṁ kāṇapānā° B °kahanyapānā°. — 7. B °kalatā ca ā° BM °rtā ca bālā ra°. — 9. B te tām ava° BM °nti tattāṁ kahā°. — 10. B teshāṁ aṅgamaṅgāni baddhatā pra° M teshāṁ aṅgamaṅgāni vardhatā pratibandhyati |.

11. M tato 'ṁkuçehi vijhitā(?)tvā° BM °āyase ya° M °pauruṣā |. — 13. M °taptāṁ pāpāyanti°. — 14. M taṁ teshāṁ patra° B °shāṁ patreṇa ādā°. — 15. BM eshe pā° M °rmānte ni°.

16. M °rma kalyāṇaṁ ca pāpakaṁ |. — 17. M °vivarjayanti pāpakāṁ ||. — 18. M °çalakālā na ° echati du°. — 19. B tasyā durupam ā° M tasyā durūpam āgamya kāmamārgānusāriṇaḥ | B °rma kalpāpāpakaṁ |.

21. BM °veyaṁ ā° M °shṭāṅgika çu° B °ashṭhāṅgi°. — 22. BM °dharma ni°.

एवंरूपां महाराज सत्वा वेदन्ति वेदनां
नरकेषु पापकर्मान्ता प्रमत्ता बालबुद्धिनो ॥
तन्ते राज अहं ब्रूमि मा राज धर्मे प्रमादय ।
मा घोररूपं नरकं प्रपतिष्ये अवाक्शिरो ॥
संविग्नमनसो राजा श्रोणकस्य सुभाषितं ।
श्रुत्वा संवेगमापद्यी अद्भुतरोमहर्षणो ॥
ततो राजा त्वरमाणो अमात्यं अध्यभाषत ।
क्षिप्रं कुमारमानेथ दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ॥
अस्ति मे दहरः पुत्रो दीर्घायु राष्ट्रवर्धनः ।
तं राज्ये स्थापयिष्यामि सो वो राजा भविष्यति ॥
ततो च राजदूता च अमात्या चानुकंपका ।
क्षिप्रं कुमारमानेन्ति दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ॥

अथ खलु मिथिलो राजा अरिन्दमो दीर्घायुं कुमारं गाथाये अभाषे ॥

आमन्त्रेमि भवन्तं प्रव्रज्या मम रोचति ।
अहं काको व दुर्मेधो मा कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं नगरसहस्राणि स्फीतं राष्ट्रमकण्टकं ।
तत्पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
न हि नः संगमन्तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि नागसहस्राणि अत्र सर्वे स्वलंकृता ।

1. M °rājā mahā ° satvāṁ vada° B °nti vedanā na°. — 2. BM °tā naraku°. — 3. M taṁ te rājaṁ ahaṁ brumi māṁ dharmapradīyanā | B tan te rājaṁ ahaṁ krumi māṁ dharmadharma pramodaya | . — 4. M gho° B nā gho° avaçiro | M °avāciro | . — 5. M °rājaṁ pra°.

6. B °vedam āpadyate a° M °vega āpadye arbhuta°. — 7. M °tvaramānam a° BM °dhate | . — 8. BM °rghāyu rā°. — 9. M °haro pu° BM °rāṣṭhrava° M °rddhanaṁ | .

11. B °dūtāmātyā mukaṁ° M °tyā canukaṁ°. — 12. M °nekiṁ dirghāyu rāṣṭra° B °rāṣṭraṁ va°. — 13. M °kahavaḥ rājā arinda ° ye adhya°. — 14. BM °ntremi bhavantaṁ pra° B °rocanti | . — 15. BM °kākova du° M °dho mā kāmā tāṁ vasam a°.

16. BM °ṣṭram akaṇṭhakaṁ | . — 17. M °niryāntayāmi°. — 19. B °hi naḥ saṁ° M °hi no saṁ°. — 20. BM nāhaṁ kāko ca durmedho mā kāmānāṁ vaçaṁ M °vasaṃ anvagā (M °gāḥ) | .

21. B shashṭhi nā° M shashṭhiṁ nā° BM °pi yatra°.

दन्तिनो वर्णसंपन्ना हेमकल्पितवाससो ॥
आरूढा प्रासशूलयष्टितोमरनिगडायुधा ।
तां पुत्र प्रतिपद्यस्व राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगात् ॥
षष्टिमश्वसहस्राणि सैन्धवा शीघ्रवाहिनो ।
सर्वालंकारभूषितानि शूरारूढा च सर्वशो ॥

. . . .

माहं काको वा दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं धेनुसहस्राणि सर्वे वत्सोपदोहिनी ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि कन्यासहस्राणि आ[409b]मुक्तमणिकुण्डला ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं पर्यङ्कसहस्राणि सौवर्णरूप्यमयानि च ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।

1. M °na varasaṁpaṁno he° B °saṁpanno he° BM °lpikavāsasā | : — 2. M °ḍhā pāçaçūlayashṭito° B °tomalā nigaḍāya° M °nigaḍāyudhāḥ | : — 3. M °pratipadyāma svarā° B °dyasya rā°. — 5. BM °hi nah saṁ°.

6. M nāhaṁ kāko ca du° B nahaṁ kāko ca du° M °vasam a°. — 7. M shashṭhim açva ° ṇi sendhavā çī° B °sainyavā çī°. — 8. M °bhūshāṇāṁ çūlo rūḍho va sa° B °shitānāṁ çūro rūḍhā° BM °raçe | mā° (l. 10). — 10. B °ko du° M °ko ca du ° vasam a° BM °nvagāḥ | .

11. M shashṭhiṁ dhe ° ṇi sarvaikaṁçopavāhini | B °rve kaṁsopada°. — 12. B tāṁ pratipadāpādyā° M °pratipadyehi ° niryyāhitayā°. — 13. M °dyaivaṁ pra°. — 14. M nāhaṁ° BM °ko ca durmedho° M °vasaṁm a°. — 15. B yashṭhi kaṁnyā° M shashṭhiṁ kaṁnyā° BM °kuṇḍalā | .

18. M nāhaṁ kāko ca du° B nahaṁ kāmaca du° M °vasaṁm anvagāt | . — 19. B shashṭhiṁ kaṁnyām° M shashṭhiṁ rājāsaha° B °pyamayāṁ | .

21. M °ne garaṇaṁ° B °ne maraṇa ca°.

न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि पारिसहस्राणि सौवर्णरूप्यमयानि च ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि निधानसहस्राणि जातरूपमनल्पकं ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं निधिसहस्राणि सप्तरत्नमनल्पकं ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥

अथ खलु दीर्घायु कुमारो राजानं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

पुरे श्रुतं मया एतं माता काचगता मम ।
नैवाहं शक्तो भेष्यामि दैवेन विना जीवितुं ॥
यथा आरक्षकं नागं पृष्ठतो न्वेति पायको ।
एवं ते अन्वयिष्यामि आदाय तव सुंभकं ॥

1. B °hi naḥ saṁ°. — 2. BM nāhaṁ kāko va du° sam aṁnvagā (M °gāḥ) |. — 3. M shashṭhiṁ pā°. — 4. B °hi | rā°. — 5. M °dyairaṁ pra°.

6. B °hi tat saṁga° M °hi naḥ saṁ°. — 7. BM nāhaṁ kāko va du° B °mandhā | kā° M °vasam anvagāt |. — 8. B shashṭhā ni° M shashṭhiṁ dhā°. — 9. B °dyāma rā°. — 10. M °çushe |.

11. BM °hi naḥ saṁ°. — 12. BM nāhaṁ kāko va du° M °vasam a°. — 13. B passe les lignes 13-17. M shashṭhiṁ ni°. — 14. M °ryāntayāmi°. — 15. M °dyairaṁ pra°.

16. M °hi naḥ saṁ°. — 17. M nāhaṁ kāko va du°. — 19. BM pare°. — 20. M °haṁ çlakshamishyā° B °haṁ çaktibhishyāmi°.

21. M °to nvaṁ pāyake |. — 22. B °shyāmishyāmi ādāya va saṁ° M °dāya saṁbhakaṁ tathā |.

अथ खलु मिथिलो राजा अरिन्दमो अमात्यपारिषद्यां गाथाये अध्यभाषे ॥

यथा सामुद्रिका नावा वाणिजान धनार्थिनां ।
मकरो तत्र पाटेय वाणिजा व्यसनं गता ॥
मा वयं अन्तरायं करोम . . . . मम ।
. . . .
इमं कुमारं गृह्णित्वा दीर्घायु राष्ट्रवर्धनं ।
क्षिप्रमन्तःपुरं नेथ प्रासादं रतिवर्धनं ।
तत्र तं च रमेष्यन्ति देवकन्योपमा शुभा ॥
ततो कुमारं गृह्णित्वा महामात्या यशस्विनः ।
महता राजानुभावेन प्रविशेन्सु मिथिलां पुरीं ॥
ततो खु एका उत्थाय राजकन्या अलंकृता ।
आमुक्तमाल्याभरणा राजानमेतमब्रवीत् ॥
तं नो ब्रवीहि गन्धर्वो शक्रो वासि पुरंदरः ।
राजानुमती ते पृच्छामि . . . . ॥
कथं त्वमवजहासि राज्यं स्फीतमकण्टकं ।
दीर्घायु कुमारं तथा सामात्यं सधनधान्यकं ॥

अथ राजा तां राजकन्यां आह ॥

देवो न नागो न गन्धर्वो न शक्रो न पुरन्दरः ।
मानुषो हं उत्रस्तो कामेषु श्रुत्वा [410 a] ऋषिरनुशासनीं ॥
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ।

1. M °arindamo° B °tyapariṣadyaṃ ga° M °ṣadyaṃ gā°. — 2. B °drikānā vāṇi° M °drikā nāvā vāṇijā ° rthinā | . — 3. M °tra paṭeyaḥ vāṇijāṃ vyasanaṃ gataḥ | B °tra ghaṭeyo vā ° gata | . — 4. B mā ayaṃ° M mā iyam antarāyaṃ mama imaṃ ku° B °roma mama imaṃ | ku°.

6. B omet ce vers. — 8. BM tatra te ca ramiṣya° M °devakaṃñya° BM °pamo çu°. — 9. B °gṛhnitvā° M °gṛhnitvā°. — 10. B °rājena ° çatam mithilāyāṃ pu° M °çetan mathurāṃ purīṃ | .

11. M °ekām utthā° jakaṃñyā alaṃkṛitāḥ || B °jakaṃñyā araṃkṛitā | . — 12. BM °muktāmā°. — 13. B na vo bra° M na no bra° BM °vāsi gandharvā çakro vā sapuraṃda-raḥ | . — 14. BM rājānatti ta(M °nti ta) pṛicchāmi ka°. — 15. M kathaṃ samāṃ jahāsyasi || rājyaṃ° B °samjjahāsi | rājyaṃ ca sphitaṃ ca makaraṇḍakaṃ | M °kaṇṭhakaṃ.

16. M °kumāra tathā sāmātyāsa° B °dhānyaṃ || . — 17. B °jakaṃnyāṃ° M °kanyām āha || . — 18. BM devā na va nāgo na vā gandha°. — 19. M °haṃ ca uttrastho kā° B °trastho kā° M °ṛiṣo bhartuḥ sāçraṇi || B °ṣo bhatuḥ çāsanī nā° — 20. BM māhaṃ kāko ca du° M °rmedhā kā ° vasam anvagā.

अद्यैव च कुर्यादिष्टं को जाने मरणं शुवे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ॥

इत्युक्त्वा स च राजा तत्रैव श्रोणकस्य ऋषेरन्तिकात्प्रव्रजितः ॥

भगवानाह ॥ तत्किं मन्यथ भिक्षवो अन्यो सो तेन कालेन तेन समयेन श्रोणको नाम ऋषिरभूषि न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स तेन कालेन तेन समयेन श्रोणको नाम ऋषि अभूषि ॥ अन्यो राजा अरिंदमो द्रष्टव्यो । अयं सो राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ॥ तदापि एषो यो अस्य श्रोणकं कथेसि तस्य विपुलो दायो दिन्नो । इदानीं पि एतेन पुरोहितपुत्रस्य विपुलो दायो दिन्नो मम पुत्रस्य धर्मं कथेसि इति ॥

अरिंदमराजजातकं समाप्तं ॥

इदमवोचद्भगवानात्तमना च देवासुरगरुडकिन्नरमहोरगा सा च सर्वावती पर्षन्ते च भिक्षवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

इति आर्यमहासांघिकानां लोकोत्तरवादिनां पाठेन इति श्रीमहावस्तुअवदानं समाप्तं ॥

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेतुस्तेषां तथागतो ।
ह्यवदत्तेषां च यो निरोधो एवंवादी महाश्रमणः ॥

---

1. M adyaivaṁ ca kuryyādiṣṭaṁ ko jāne° B °dyaiva kuryād iṣṭaṁ ko° M °çubheṁ |. — 2. BM na hi taṁ saṁgu° M °tena mahāsai°. — 3. M ityuktvā sa° B ityuktvā(sa jñā) sa ° syaiva çrāvakasya ṛṣher antikāt pravra° M °ntikāṁ pravrajito ||. — 4°. M °manyadhve bhi° B °manyadhva bhi ° çiṣhir na kha ° drashṭavyaṁ ta°.

6. M °aninda°. — 7°. M °yo bimbiçāro B °ro ta°. — 8. B °dinnā mama ka ° çrutaṁ kathyami iti || M °çrutaṁ kathayam iti ||. — 10. M iti çrīmahāvastunavadāna aninda° B °ptaṁ || samāptā cet mahāvastuavadānaṁ | ārye ma° (l. 13).

11. M °ttamanā ye ca de ° ndan iti || āryyama°. — 13. B ārye mahā° M °dinnāṁ pāṭhena iti çrī° B °ṭhena || ye° (l. 15). — 15. M °gataḥ | B °gato hya°.

16. B °rodha e° M °rodhaḥ e ° çravaṇaṁ ||

Les manuscrits ajoutent le colophon suivant :

यः शृणोति मुनेर्धर्मं श्रुत्वा चाभिनिवेशति ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो स गच्छति सुखावतीं ॥
श्रद्धया श्रोतव्यं तस्मात्सुगतस्यार्यं सुभाषितः ।
नानाविदर्शनैः तैस्तैः जिनेन भाषितः पुरा ॥
सो यं सुभाषितं भक्त्या सुगतस्यानुभावतः ।
मया संपूर्णलिखितं कैवल्यवर्त्मदेशकः ॥
यतो यं मम पुण्यं स्यात्सर्वकिल्बिषनाशनं ।
अपायद्वारनाशार्हं बोधिमार्गोपदेशकं ॥
तेन पुण्यानुभावेन सर्वभूतानि सर्वशः ।
सर्वक्लेशविनिर्मुक्ता प्रयान्तु हि सुखावतीं ॥
ये सत्त्वाः अन्धा काणा च तथा कुब्जा विचित्रका ।
अन्ये पिपासिताः क्षुद्धाः सर्वदुःखनिपीडिताः ॥
तेन पुण्येन ते सर्वे सर्वसुखसमन्विता ।
विविधा भोगा संभुक्ता भवन्तु मोक्षसञ्चयं ॥
षट्सु गतीषु ये सत्त्वाः मग्नाः जातिजराकुला ।
ते सर्वे मम पुण्येन भवन्तु बोधिमार्गगाः ॥
ये सत्त्वाः बालजातीयाः सद्धर्मेण विवर्जिताः ।
पापेषु सततं सक्ताः रागद्वेषेण मोहिताः ॥
[410b] ते सर्वे मम पुण्येन भूयो जातिस्मरास्सदा ।
दानशीलादिसंयुक्ता चरन्तु बोधिचारिकां ॥
राजा भवतु क्षेमावान् चरन्तु मन्त्रिणो नये ।
वीरा भवन्तु सततं संग्रामे जितशत्रवः ॥

1. BM °mune dharmaṁ (M °rmmaṁ) çru°. — 2. M °pāpaṁ vi° B °rmuktā sa° M °kto suga°. — 3. M çrotavyaṁ çraddhayā tasmā °shitaṁ |. — 4. B °rçane tais taih° BM °purāḥ ‖. — 5. M °shitu bhaktyā ° bhāshitaḥ |.

6. BM °lyavatmade°. — 7. M °to yat mama puṇyena sarva° B °puṇya syā°. — 8. B °dvālanāçā° M °dvāraṇāçahaṁ bo°. — 10. BM °vinirmuktā°.

11. M °satvā andhakānāṁ ca° B °andhakānāṁ ca° BM °citratā |. — 12. M °sitā kshudhāḥ sa° B °kshudhāḥ sa°. — 13. M °puṇyāna te sarve bhavantu sukhasamanvitāḥ |. — 14. BM °bhoga saṁ° M °bhuptkā la°. — 15. M °magnā jātijalākule | B °kule |.

17. M °bārujātiye saddha°. — 18. M °shu çatate çaktyāḥ rā° B °satatā çaktāḥ° BM °ga-dveshe° M °hitā ‖ B °tāḥ (*fol.* 410b) te°. — 19. B °bhūyā jā° BM °smaras sadā |. — 20. BM °cārakāṁ |.

22. M °bhavantu su ° çatrave ‖.

काले वर्षन्तु मेघाश्च शस्यपूर्णा मही सदा ।
एतस्मै प्रणिधानेन यत्पुण्यं जायते शुभं ॥
तेन पुण्यानुभावेन भवेयं बोधिपारगः ।
संसारार्णवतीर्णाय देहिनां कुशलाय च ॥

शुभमस्तु सर्वदा ॥

श्रीमन्नैपालिके वर्षे विन्दुखानवह्नगते ।
मासे आषाढे शुक्लपक्षे पूर्णिमातिथिसंगते ॥
उत्तराषाढसंयुक्ते योगे इन्द्रसमागमे ।
रवे वासरसंयोगे तस्मिं एव शुभे दिने ॥
श्रीमद्धाचार्येण सार्धं लिखितो यं सुभाषितः ।
श्रीमन्महामुने भक्त्या संपूर्णमगमच्छुभं ॥

ग्रन्थप्रमाणं श्लोक २५००० ॥

संवत् ८४२ आषाढमासे शुक्लपक्षे पूर्णमास्यां तिथौ उत्तराषाढानक्षत्रे इन्द्रयोगे आदित्यवासरे ध्वकुह्रसिध्ययकाज्रुटे ॥ ललितपत्तनमहानगरे: वाग्नोध-रमहाविहारावासितवज्राचार्यकुलिसश्रीमन्द्वेदेन स्वहस्तेन लिखितं शुभं ॥ सक्तो-यावज्राचार्य श्रीमजेन्द्रपत्रयाम चोक्षंविधा ॥

शुभमस्तु सर्वदा ॥

यादृशी पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशी लिखितं मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा शोधनीयं महद्बुधैः ॥

शुभमस्तु सर्वदाकालं ॥

1. BM °pūrṇṇa mahī°. — 3. M° pāragāḥ ||. — 5. M °dā || (*Fin du manuscrit.*) B *omet cette ligne.*

7. B °āshāḍhe śukla pū°. — 8. B uttrāshā°.

11. B °pūrṇṇamām aga°. — 12. B °tham uttrāshā°. — 14. *Ces dernières lignes, jusqu'à la fin, sont simplement transcrites, sans corrections.*

COMMENTAIRE.

Page 1, ligne 3. — तत्र . . . तत्र, तत्रतत्र, par une répétition dont les exemples sont fréquents ici.

Ligne 7 et suiv. — Cf. la version en prose, II, 425.

Ligne 13. — Même dans ce style si souvent abrupt, une lacune, que rien du reste n'annonce dans les mss., est ici certaine. Il faudrait au moins un demi-çloka annonçant que le roi donne un ordre.

Ligne 16. — सन्ता, scil. सन्त = स्यात्.

Page 2, ligne 1. — Pour le rôle du purohita, il faut se reporter à la version en prose.

Ligne 8. — Ce sont les paroles du roi au prétendu brâhmane.

Ligne 15. — गच्छेदे, le potentiel dans la fonction de l'aoriste.

Ligne 20. — Je suppose que तस्य se rapporte à Ikshvâku : «la reine, sa femme».

Page 3, ligne 4. — Rien n'annonce l'intervention de la bossue, qui n'est pas du tout la femme que réclame le brâhmane et dans la bouche de laquelle la ligne 10 ne s'explique pas. Il serait naturel de substituer ब्राह्मणी à कुब्जिका; mais, — indépendamment du vers 17 ci-dessous, — la même observation s'appliquerait à la l. 15 de la page suivante; or, la réponse du brâhmane, l. 19, exclut toute correction. Il règne dans tout le récit versifié une telle incohérence qu'il faut se contenter de la signaler : on ne saurait essayer d'y porter remède sans des remaniements qui excéderaient les ressources et les droits d'un éditeur. — A la ligne suivante, j'entends : «Tu souhaites être entouré de soins par des jeunes femmes».

Page 4, ligne 1. — Il faut admettre que l'indicatif गुणेति remplit la fonction du subjonctif. Pour ce qui est du sens «tresser, entrelacer», il paraît suffisamment garanti par l'emploi analogue de गुणेन्ति, गुणेति, II, 406, 19; 427, 4, et de सङ्गुणेति, I, 304, 15, 9, cf.

Ligne 10. — C'est dans ce dialogue du roi et du brâhmane que se fait surtout sentir le désordre de notre texte. Il ne vaut pas la peine de s'y arrêter autrement.

Ligne 11. — J'aurais peut-être dû garder ऋषभं, le taureau, comme type d'ardeur amoureuse.

Page 5, ligne 4. — नं est explétif, comme on pourrait dire en allemand, meinetwegen : «Fais donc le jeune homme à ton gré».

Page 6, ligne 1. — निवस्त, restitution pédante pour le prâcrit nivattha; nous retrouvons ailleurs निवत्थ.

Page 7, ligne 3. — सिंहगुरोड «assez fort pour étrangler un lion», littéralement «pour couper le souffle à un lion», ne me satisfait guère; mais सिंहगुरोड que j'ai tenté plus haut, II, 458, 10, ne donne pas un sens tel, et je doute que l'on puisse s'en tirer par सिंहग्रोड, en prenant ग्रोड comme je l'ai suggéré, II, p. 568.

Ligne 16. — Tout ceci n'est rien moins que clair, et se tient à coup sûr assez mal. J'admets que la colère du roi, le reproche qu'il adresse à Alindâ d'avoir contrevenu à sa volonté, se réfère au peu d'enthousiasme marqué par elle à l'égard du soi-disant brâhmane; cette froideur a pour châtiment la laideur du fils promis; mais encore faudrait-il que la chose eût été expliquée au roi, ce qui n'est pas le cas dans l'état présent du texte.

Page 8, ligne 6. — Pour cette forme singulière आगेहम्, cf. I, 476.

Ligne 11. — Je comprends comme s'il y avait : °लवणानां, °वर्णानां कांतां.

Page 9, ligne 2. — Ce nom de Prajâpati (ou Prajâvati) qui semble ici (cf. p. 10, l. 4) substitué au nom de Sudarçanâ, fait penser au nom de Prabhâvatî que reçoit l'héroïne dans la version pâlie du Jâtaka.

Page 10, ligne 15. — अदेक्षीयं, restitution pédante d'un prâcrit *adekkhiya*.

Page 13, ligne 4. — आकृतांगुल्यं est une locution adverbiale comme सांगुल्यं, अांगुल्यं; me fondant sur cette comparaison, je préfère cette lecture à आकृतगुल्यं que nous avons eu, II, 458, 1.

Ligne 6. — La lecture de ce dernier vers n'est rien moins que certaine. J'ai écrit इत्वात् en pensant au sanscrit इत्वा; ce serait comme une répétition de गतेन. Ce qui semblerait appelé ce serait un équivalent de गत्वा, à l'ablatif.

auquel pourrait se rapporter le participe final qu'on écrirait इत्वान्. Mais je n'ai trouvé aucun synonyme probable et qu'admette la mesure.

Page 15, ligne 7. — Qu'il convienne ou non de conserver l'orthographe अतिवार्तं dans le texte, c'est certainement अतिवर्तं, c'est-à-dire अतिवृत्य qu'il faut comprendre.

Ligne 9. — Pour मालन्दा, cf. ci-dessus, II, 461 et la note.

Ligne 12. — Je comprends एकद्विकवौ (scil. °कि°) : «en une ou deux bouchées».

Ligne 18. — «Il est permis à tout le monde, même aux laids, d'habiter le village.»

Page 16, ligne 1. — Ceci se réfère clairement comme un abrégé à une version plus étendue.

Ligne 4. — «Quant à Sudarçanâ, elle l'écarte, ne prenant pas plaisir (अरमन्ती, cf. ci-dessus, II, 480, 6 et *Jâtaka*, V, 295, dern. l.) à se faire porter par lui.»

Ligne 5. — Cf. II, 480, 15 et suiv.

Ligne 9. — Il faut comparer le vers pâli *Jât.*, V, 293, 22-23, bien que la lecture du premier pâda m'en paraisse plus que suspecte. J'inclinerais maintenant à lire plus haut (II, 481, 1), comme ici, अनुदिवसं, c'est-à-dire «marchant jour et nuit, sans prendre, sans trouver de nourriture». Comparez les préoccupations de la mère de Kuça au moment de son départ, un peu plus haut, p. 14, l. 17 et suiv.

Page 17, ligne 2. — Cf. *Jâtaka*, V, 295, 19.

Ligne 9. — «Je ne considère pas comme un malheur de l'obtenir en supportant des souffrances», littéralement «une pénitence», c'est-à-dire même au prix de pénibles épreuves.

Ligne 11. — Pour तप = souffrance, cf. I, 406.

Page 18, ligne 7. — Dans le vers pâli correspondant (*Jât.*, V, 294, 1) M. Fausböll a *kâmehi* que je ne sais comment construire. Notre leçon कामेहि me semble mériter la préférence, en traduisant : «En comparaison avec ton amour, au prix de ton amour, je ne voudrais pas d'un royaume entier».

Ligne 9. — Cf. ci-dessus, II, 483, 6. A la note j'ajouterai que la pièce de bois appelée कर्णिका semble avoir désigné le poteau central qui soutenait toute la charpente. C'est par inadvertance qu'a été maintenue ici la leçon कर्णिकाभृणा; c'est, comme plus haut, कर्णिकाद् च que je lis. Il ne me semble pas trop hardi d'admettre que le verbe खनति puisse représenter à la fois les deux nuances de signification — *creuser*, dans le premier hémistiche, *dégarnir*, *tirer de*, dans le second — que comporte cette interprétation. Dans le vers correspondant du jâtaka

pâli (*Jât.*, V, 295, 24) la construction, l'application de la comparaison est, malgré l'identité des termes, très différente.

Page 19, ligne 2. — «Si je te chargeais d'entraves, que pourrait faire pour toi ta famille?»

Ligne 16. — Le passage qui commence ici est évidemment dans un désordre qu'accusent directement les répétitions partielles que j'ai reléguées dans les variantes, et qui, je le crains, est irrémédiable. [illegible] est inutile, puisque c'est déjà Sudarçanâ qui a la parole. En revanche, le distique 20-21 ne peut appartenir qu'à Kuça, quoique rien n'indique le changement d'interlocuteur. C'est pis encore dans la suite, dont le décousu rendrait l'intelligence presque impossible sans la comparaison de la version en prose. Les lignes de prose de la p. 20 semblent du reste garder quelques traces ([illegible]) d'une condition plus correcte et de leur première forme métrique. A la ligne 17, j'ignore le sens exact de [illegible], mais la forme est garantie par un passage antérieur (II, 193, 14), où j'aurais dû écrire [illegible].

Page 20, ligne 13. — Ici paraît commencer une réflexion de Sudarçanâ : «Mais Kuça est un puissant guerrier; il le faut aviser ([illegible]) de la situation. Quand il aura pris les rois, qu'il les aura mis en pièces et leur aura livré bataille, tout sera sauvé.» Pour l'addition de [illegible], cf. II, 486, 19. La construction est d'ailleurs incorrecte et abrupte, et le texte reste fort douteux.

Page 21, ligne 3. — A la rigueur, on peut comprendre ce vers, en admettant que Sudarçanâ, pour décider Kuça à défendre son père, proteste que «si quelqu'un lui faisait tort, le roi (son père) ne manquerait pas d'intervenir». Mais que faire du second distique qui contient la réponse de Kuça et dont le parallélisme général avec le présent vers s'accuse visiblement? Dans mon incertitude, je n'ai pu que conserver la lecture des mss. sans prétendre en donner une interprétation satisfaisante.

Page 23, ligne 7. — Je prends [illegible], c'est-à-dire [illegible], dans son acception pâlie (cf. Childers, s. v.), avec la valeur de [illegible], et je traduis «en faisant tout amical, tout tendre».

Page 24, ligne 5. — Cf. II, 517, en bas.

Page 25, ligne 1. — Je ne reviens pas sur les incohérences soit de nombre, soit, comme ici ([illegible] . . . [illegible]), de genres.

Ligne 2. — Nous avons rencontré déjà la locution आत्मानमुपनिक्षिपन्तं (II, 491-492, de même tout à l'heure, l. 15); nous avons ici अत्तानं, comme dans la locution प्राणोपक्रामिक «qui détruit la vie», II, 120, 5.

Ligne 6. — C'est पिपीलिकानि qu'il faut lire; le signe de l'e est cassé.

Page 26, ligne 4. — J'ai déjà signalé certains sens secondaires de प्रदक्षिण (I, p. 537) et de son corrélatif वाम. On en a un autre exemple ici où प्रदक्षिणं paraît signifier «heureux, favorable, qui tourne bien». — La correction अर्थिता m'a été suggérée par le च suivant. On pourrait à la rigueur se tenir plus rapproché de la tradition en le changeant en व et en gardant अर्थि; mais cet emploi absolu de अर्थि ne me paraît pas probable.

Page 27, ligne 14. — Je n'ai pas voulu toucher à la tradition; mais मध्ये. . . नास्ति, avec le thème (cf. आहारणे) pour le locatif et मध्ये par मध्यस्मिं, est dur, même ici.

Page 30, ligne 3. — Le génitif क्रोधानं régi par प्रहरति, comme souvent.

Page 32, ligne 4. — Je suis obligé d'entendre पृथु dans le sens de «nombreux»; il serait trop aisé de rétablir बहु; पृथु mérite d'être conservé, au moin comme *lectio difficilior*. Ce sens est d'ailleurs attesté par d'autres passages.

Ligne 15. — «Tu as tôt entravé mon plan».

Page 33, ligne 7. — Cf. ci-dessous la note p. 46, l. 11.

Page 34, ligne 3. — On peut comparer I, 131, 4, un autre passage où यथाह est employé de façon très analogue pour introduire une réflexion, en style direct, qui a pour but d'expliquer et de justifier l'action énoncée.

Ligne 6. — Pour संप्रवृत्ते c'est plutôt संप्रवृत्तं de वृत्. que l'on attendrait; mais la lecture des mss. est constante et presque toutes les bizarreries de forme sont ici possibles.

Page 36, ligne 19. — संग्राह्, प्रत्यग्राह् «retraite, demeure». Cf. p. suiv., l. 3, et plus bas, p. 40, l. 1.

Page 37, ligne 5. — La forme उपसंक्रमितुकामाहं attestée par le témoignage des mss. ici et plus bas, ne m'a pas paru pouvoir être éliminée. Nous rencontrons ailleurs une double analogie : soit des adjectifs en *ika* (au féminin) avec un sens futur, soit une sorte d'infinitif en *itā*, dépendant d'un verbe de mouvement

comme [illegible]. L'orthographe que j'ai conservée ici se peut expliquer, à la rigueur, dans cette langue indécise et flottante, soit par l'un soit par l'autre tour, comme une formation adjective inspirée de ces formations en *iki*, ou comme un infinitif à désinence neutre normale en *i*. L'emploi parallèle de la forme [illegible], à la l. 13, recommande plutôt la première hypothèse.

Page 38, ligne 10. — [illegible] «ils donnent», par un prolongement du sens secondaire et dérivé de [illegible] que nous voyons employé pour dire non pas spécialement «vêtement d'honneur», mais, d'une façon générale, «rétribution, récompense».

Page 39, ligne 9. — Si l'on ne veut pas admettre que l'absolutif fasse fonction de verbe fini, comme nous avons été déjà amené à le penser pour d'autres passages, il faudrait corriger soit [illegible], soit même [illegible]. — A la l. 11, j'ai conservé [illegible] qui se peut à la rigueur entendre : «En proie aux agitations (littéralement : se trouvant dans les agitations) du désir»; mais l'expression est bien faible, et j'inclinerais à lire [illegible].

Page 40, ligne 16. — Il serait naturel de lire [illegible], comme dans les formules parallèles; [illegible] ne me paraît cependant pas impossible.

Page 41, ligne 20. — [illegible] – [illegible]. Je considère le premier comme un exemple de plus de l'emploi explétif de la forme enclitique des pronoms [illegible], [illegible], [illegible], etc.

Page 43, ligne 3. — [illegible] que j'ai substitué ici et plus bas aux lectures [illegible] ou [illegible] n'est qu'un pis-aller provisoire qui ne m'inspire nulle confiance.

Page 46, ligne 3. — [illegible] employé comme serait [illegible] : c'est une façon de parler au moins surprenante.

Ligne 6. — Je n'ai pu, pour cette strophe, reconstituer un texte suivi, même très hypothétique. La suivante n'est guère moins douteuse. Telle qu'elle est, en prenant [illegible] [illegible] dans le sens de «portant la parole, enseignant», d'après l'analogie de la page suivante, l. 5, et en admettant que [illegible] soit employé absolument : «Je ferais l'aumône», peut-être en peut-on tirer ce sens : «De faire l'aumône en l'accompagnant de bons conseils, de le voir (le *pécunier*, celui qui me demande) se retirer d'auprès de moi content et ses désirs satisfaits, — telle serait (telle est) ma joie, ô Dieu aux mille yeux.»

Ligne 17. — Ici encore, j'ai dû laisser une lacune. On voit seulement que le

Bodhisattva peut être pour les malheureux un port de salut, l'arbre du paradis qui satisfait tous les vœux.

Ligne 22. — Il paraît certain qu'il y a ici une lacune; elle décèle probablement un trouble profond du texte. En effet, la première des strophes suivantes semble se rapporter au moment où le Bodhisattva obtient l'intelligence parfaite et triomphe de Māra, demeurant inébranlé comme une montagne par toutes ses attaques. Les vers qui suivent le montrent se levant au bout de sept jours et annonçant au monde la vertu du mérite accumulé et comment il mène à la délivrance finale. En d'autres termes, il apparaît là dans le rôle de [illegible]. Mais c'est à la tête des deux derniers contes (p. 33, l. 7) que devrait être placé un récit de ce genre pour leur servir d'attache. Dans l'état actuel, ils tombent complètement *ex abrupto*.

Page 48, ligne 17. — C'est [illegible] que l'on attendrait; mais les mss. sont d'accord et conséquents dans l'autre leçon, qui d'ailleurs ne peut avoir qu'un sens équivalent.

Page 50, ligne 9. — La formule [illegible], etc., se retrouve dans le bouddhisme au midi comme au nord, mais non sans variantes. Cf. plus haut, II, 117, 16, où elle est incomplète. Le sens est partout le même : « La vie laïque est une prison, l'asile du mal; la vie religieuse c'est la liberté ». La formule ordinaire est en pâli, je l'ai rappelé précédemment (cf. Childers, s. v. *rajāpatho*) : *Sambādho gharāvāso rajāpatho abbhokāso pabbajjā*. Suttanip. v. 406, nous avons :

Sambādho 'yaṃ gharāvāso rajassāyatanaṃ iti
abbhokāso ca pabbajjā . . . .

Le pluriel ([illegible]) se retrouve dans une paraphrase de cette formule, où le *Jâtakamâlâ*, p. 181, l. 19, qualifie le [illegible] : [illegible].

Ligne 15. — [illegible], comme en pâli, par exemple *paṃpiḷaṇikâ*, Suttavibh., I, 240, 31.

Page 51, ligne 17. — [illegible] — [illegible]; [illegible] pour introduire le style direct. Cf. p. suiv., l. 1, 16, 19 : [illegible].

Page 52, ligne 7. — À la locution [illegible] [illegible], il faut comparer [illegible] [illegible]. Je traduis littéralement : « En relation avec quoi », c'est-à-dire « parce que... ». — J'ai conservé [illegible] que je m'explique comme une orthographe prâcritisante pour [illegible], un aoriste d'habitude de [illegible].

Page 53, ligne 9. — Les mss. portent si souvent la lecture आह्लायति, au lieu de आह्लादति, que je n'ose plus être aussi affirmatif que je l'ai été dans une note antérieure, I, p. 458-459, à laquelle je renvoie ici, et que j'ai gardé dans le texte l'orthographe आह्लादते, admettant la possibilité de deux thèmes parallèles, différents quoique de signification très analogue.

Page 54, ligne 1. — Il est curieux que le *d* adventice, rare dans le sandhi de notre texte, se présente si abondamment dans ce passage, et après ए et après tous ces féminins en *â*. — Je prends युक्त = युक्त्र pour युक्त.

Page 55, ligne 4. — Le thème छड्डयति ne donne pas un sens bien satisfaisant. Nous sommes, je pense, en face d'une orthographe prâcritisante de छर्दयति, en pâli *chaddeti*.

Page 56, ligne 11. — Il manque un nom sur les sept qui sont annoncés. D'après la version de Beal, *Romant. Leg.*, p. 324, ce serait «Sudharma», à insérer après धर्म. निविष्ट «établi».

Page 57, ligne 6. — La version de Beal désigne cette fête comme «la grande assemblée sur le mont Gṛihaguha» (p. 326); la version de ce récit donnée par le commentaire du Dhammapada (éd. Fausböll, p. 120) porte *Giragga*, équivalent pâli de notre forme. — Ce qui est plus obscur, c'est le mot नगो dans नगोत्तमानि et नगोत्तमेहि. J'en ignore la signification, l. 10. J'ai écrit °गुलिका d'après le précédent du pâli. Mais nos mss. sont si conséquents dans l'orthographe गुडिका, que je regrette de ne l'avoir pas maintenue partout comme je l'ai fait dans la suite. — A la l. 13, वरपरित्तगुहा est d'explication bien difficile. Si la lecture est exacte, je ne vois d'autre ressource que d'admettre que परित्त est une restitution erronée, pour परित्ता, d'un prâcrit *paritta*; en sorte que, on peut comparer le *parittaggam* (cp. Childers, s. v. *paritta*), les saints personnages seraient désignés ici comme des «asiles excellents des formules de protection». Mais cet emploi métaphorique de गुहा est invraisemblable.

Page 58, ligne 17. — En supposant assuré le texte de cette ligne, la traduction n'en est pas évidente. Je ne vois d'autre expédient que de prendre, ce dont je ne puis, du reste, apporter aucun autre exemple, प्रतिमा dans le sens figuré de «comparaison, réflexion», et de comprendre : «Mais la grande comparaison (que m'inspire ce spectacle) méditée en esprit, c'est là ce qui me charme». Je pense à un ordre d'idées analogue aux trois fameuses comparaisons (उपमा) qui reviennent comme invitation à la vie religieuse, au nord et au midi (comme *Lal. Vist.*, p. 309

et suiv. *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, p. 240 et suiv.). Mais ce sont des interprétations bien forcées.

Page 59, ligne 16. — Le verbe, qui devait signifier «trouvera, rencontrera», est tombé.

Page 60, ligne 1. — Dans la suite, c'est [illegible] et non [illegible] que portent les mss.

Ligne 8. — L'auteur a oublié en chemin sa construction, comme il arrive souvent. Il faudrait [illegible]. De même, p. 64, l. 5 et suiv.

Page 61, ligne 17. — J'ai conservé la leçon de M. [illegible], qui donne une forme correcte, mais non un sens bien satisfaisant. Quelle importance peut-il y avoir pour Maudgalyâyana à constater que Çâriputra est dûment vêtu ?

Page 62, ligne 8. — [illegible] est, cela va sans dire, une faute matérielle, pour °[illegible].

Page 63, ligne 10. — Je comprends [illegible], etc. : «C'est assez attendre en vain la foi (que tu n'as pu nous donner)».

Ligne 13. — «Ce n'est pas en entraînant un, deux ou trois de ces ascètes, c'est en les entraînant tous que s'éloigne Upatishya.»

Page 65, ligne 8. — [illegible] pour [illegible]. J'admets que [illegible] doit avoir ici un sens analogue à celui que prend ce verbe dans la locution [illegible], c'est-à-dire «étendre, déployer». La question de Çâriputra revient donc à demander : «Qu'est-ce qui a de l'étendue ? Qu'est-ce qui a de la durée ? Qu'est-ce qui est sujet à la dissolution ? Qu'est-ce qui se reconstitue ?». Le participe présent qui double chaque verbe fini, doit, je pense, s'interpréter en tournant par «quand, au moment où...» : «qu'est-ce qui s'étend quand quelque chose a de l'étendue, etc.» ; il marque donc qu'il s'agit dans chaque cas d'états transitoires et non permanents. Le Buddha répond que ce sont les quatre *dhâtus* ou éléments, c'est-à-dire les éléments du monde matériel, terre, eau, feu et air (Childers, s. v. *dhâtu*). Nous avons dans cet exposé comme la base spéculative de la méditation appelée en pâli *catudhâtuvavatthânakammaṭṭhâna*, sur laquelle cf. Childers, s. v. *kammaṭṭhânam* et Hardy, *East. Monachism*, p. 242 et suiv. — चत्वारि धातवो [illegible], à la l. 11, est un exemple complet de l'incohérence grammaticale de notre texte. — A la l. 13 et suiv., je prends [illegible] comme un ablatif pour °[illegible]. Le sujet du verbe [illegible] et ensuite [illegible], etc., est indéterminé, et le tour en quelque sorte

impersonnel : « En vertu de quelle cause se produit la naissance? . . . En vertu de quelle cause se produit la durée? . . . », etc.

Page 66, ligne 1. — पक्वं se peut à la rigueur construire avec कर्मं. Il me semble plus naturel de le prendre substantivement dans le sens de « fruit, fruit mûr », un emploi qui paraît attesté par le pâli pakkaṃ (Childers, s. v.).

Page 67, ligne 1. — Le passage que j'ai relégué au bas de la page est évidemment une glose secondaire amenée par l'indication de la ligne 7, en vertu de laquelle il faudrait insérer ici le Dîrghanakhasûtra. Pour ce sûtra, cf. *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, 497 et suiv. On voit que la tradition mettait en relation la conversion de Çâriputra et de Maudgalyâyana et la promulgation de ce sûtra. En effet, le récit que donne de cette conversion le commentaire pâli du Dhammapada (éd. Fausböll, p. 120 et suiv.) nous montre (p. 125) Maudgalyâyana porté à la profession religieuse par l'audition du *dhâtukammaṭṭhâna*, et Çâriputra par le *Dîghanakhasuttanta*.

Page 69, ligne 2. — Lisez परिगतम्.
Ligne 15. — Régulièrement, il faudrait, ou देव°रागिमानि ou मनुष्य°रूपाणि.

Page 70, ligne 11. — Devant l'accord des mss., j'ai admis que, à la rigueur, on pouvait supposer une forme कासाय, pour कसाय, avec allongement anormal de l'a devant la sifflante.

Page 71, ligne 16. — सोपवासिक s'explique comme un dérivé équivalent, par le sens, de उपवस्त « qui a jeûné ». Plus bas, dans un passage où le mètre semble défendre la lecture des mss. (p. 83, l. 11), nous trouverons मासोपवासिक « qui a (l'apparence d'avoir) jeûné un mois ». Peut-être faudrait-il rétablir ici la même leçon. Cela ne m'a pas paru indispensable.

Page 72, ligne 19. — Le pâli *aḍḍhateyyo* n'exclut pas la possibilité d'une orthographe parallèle अड्ढतिय que semble recommander ici la tradition manuscrite à la ligne suivante.

Page 74, ligne 18. — J'ai rétabli सप्तसोपिनेहि en m'appuyant sur la tradition d'un passage suivant, p. 82, l. 15. सोपिन est en quelque sorte une orthographe moyenne entre les deux reflets pâlis, soppa et supina, de स्वप्न.

Page 77, ligne 10. — Le commencement du vers est incomplet. Il faudrait mé-

triquement quelque chose comme [illegible] नं. D'autre part, le mètre recommande à la fin la forme syncopée [illegible] que donne M, pour [illegible].

Page 78, ligne 17. — J'admets que [illegible] est employé comme —[illegible]. Cf. ailleurs, par exemple, p. 85, l. 18.

Page 79, ligne 5. — En l'absence d'une particule comparative, नन्दने अन्ये, etc., ne se peut prendre que comme apposition : «(véritables) devas dans (un autre) Nandana».

Page 80, ligne 9. — A prendre le texte tel que je l'ai arrêté, il faudrait admettre que des devas Suyâmas embellissent la forêt de leur présence qu'ils rendent sensible ([illegible]). Mais les Suyâmas ne sont pas de simples vanadevatâs et tout ceci est bien douteux.

Page 81, ligne 6. — J'aurais mieux fait d'écrire [illegible]; la leçon des mss. ne nous autorise pas à penser que le texte ait vraiment ici employé la forme du masculin pour le féminin (il s'agit des Râkshasîs). — Si [illegible] est la vraie lecture, elle s'expliquerait par la transposition aux nageuses mêmes de l'épithète qui en réalité s'applique à leurs vêtements «gonflés» par l'eau. — Au vers suivant, [illegible] [illegible] se doit entendre dans la fonction du locatif.

Ligne 12. — «Comme dans le séjour des dieux, le palais (particulier) de Vâsava. . . » Je n'ai qu'une faible confiance dans ce texte.

Ligne 19. — [illegible] = [illegible]. Bien que j'aie conservé la lecture des mss., j'inclinerais plutôt vers une correction [illegible]. Sur le barbarisme [illegible], cf. I. p. 628.

Page 82, ligne 3. — Pour cette énumération d'instruments, cf., entre autres passages, ci-dessus, p. 70, l. 13 et suiv.

Ligne 14. — [illegible] optatif de उप-एति, comme upanati. Comp. le v. 17.

Ligne 18. — Ou il faut admettre que la seconde moitié de l'âryâ est construite comme la première, ou, ce qui est ici plus probable, il faut éliminer [illegible].

Page 83, ligne 16. — [illegible], scil. [illegible] इति : «Au moment où ils se disent : Je vais me relever, ils tombent», etc.

Page 84, ligne 9. — Cf. ci-dessus, p. 72, l. 5. Malgré l'analogie qui n'est, du reste, que partielle, la restitution est assez hypothétique. En tout cas, je n'oserais

plus affirmer, comme j'ai cru devoir l'admettre au moment où s'imprimait le texte, qu'il y ait ici une lacune.

Page 86, ligne 6. — स्वचित्त° «par les messagers de Yama qui étaient nos propres dispositions d'esprit», c'est-à-dire notre propre folie, notre cupidité qui a été l'agent de notre destruction.

Ligne 10. — J'ai complété [illegible] d'après l'analogie de la p. 73.

Ligne 12. — La lecture de la ligne 12 est très douteuse. Au moins est-ce [illegible] qu'il faudrait, si l'on osait interpréter : «Celui qui ne repousse pas une demande, une parole, des ordres (s'il n'est qu'un serviteur), encore reste(-t-il) parmi les siens. . . . ». Mais आणत्ति, pour un ordre donné par un maître à son serviteur, n'est guère admissible, en supposant qu'une pareille application de अनुश्रित fût probable.

Page 87, ligne 19. — Il règne ici, dans la tradition, un trouble évident qui se répercute en incertitude sur la constitution des vers suivants.

Page 89, ligne 20. — Pour cette formule qui revient à plusieurs reprises on peut se reporter, par exemple, à II, p. 227.

Page 90, ligne 13. — La comparaison de la version pâlie du Mahâvagga, I, 24, m'a seule permis de restituer ce vers très altéré dans nos mss. — Il en est de même de la strophe suivante, où l'on pourrait aisément, en admettant six pâdas au lieu de quatre, se rapprocher davantage de la tradition en ajoutant, comme ligne 17 *bis* :

तथागता वै प्राप्त संबोधिमनुत्तरं

Dans le quatrième pâda, notre leçon विनयन्तो me paraît au moins aussi plausible, si ce n'est plus, que le *vijânatam* pâli : «Comment un homme raisonnable conserverait-il un mauvais sentiment contre ceux qui conduisent les hommes par la loi?»

Ligne 19. — शाक्यायनी de शाक्य, comme मौद्गल्यायन de मुद्गल, etc., paraît être la vraie orthographe; nous trouvons cependant parallèlement शाक्यायिनी, par ex., p. 101, l. 18, que je n'ai pas cru devoir éliminer là où cette forme avait pour elle l'autorité des mss.

Page 91, ligne 19. — Pour expliquer लोकानि conformément à l'orthographe régulière, il faudrait entendre, avec उत équivalent à तत्र : «Celui dont l'empire n'est pas de ce monde»; j'estime un pareil emploi de लोक् impossible; je prends

donc [illegible] soit comme une faute, soit comme une orthographe irrégulière pour [illegible] et je traduis : «Celui dont l'empire est au-dessus de toute atteinte, dont Antaka (Māra, la mort) ne peut conquérir l'empire, le Buddha, etc.». — [illegible], au vers suivant, est l'équivalent de [illegible], pâli *[illegible]*, sur lequel, cf. I, p. 566.

Page 92, ligne 13. — Cette phrase ne se construit que péniblement. Je ne parviens à en tirer un sens qu'en admettant que [illegible] est inutilement répété, que [illegible] signifie «penser à...», et enfin que l'action de s'asseoir tourné vers son pays natal est considérée comme la manifestation nécessaire du fait que la pensée se tourne vers lui (cf. p. suiv., l. 2); et je traduis en somme : «Depuis que Bhagavat a quitté ce siècle, depuis qu'il a atteint la suprême intelligence, depuis sept ans, — il ne connaît plus sa terre natale; il ne s'est pas, jusqu'à ce moment, assis dans sa direction, fût-ce le temps d'une inspiration et d'une expiration». Encore cette interprétation de [illegible] suppose-t-elle une manière de dire bien contournée.

Page 93, ligne 2. — Je ne puis rien faire du passage que j'ai éliminé et rejeté dans les variantes. Il paraît métrique. Est-ce quelque morceau déplacé de la rédaction en vers dont nous avons ensuite des fragments? L'introduction du Jātaka pâli (éd. Fausböll, I, p. 87, l. 7) attribue soixante strophes à l'allocution d'Udāyin.

Ligne 10. — Une version pâlie de ce vers se trouve *Jāt.*, I, p. 87. J'ai rétabli d'après cette comparaison notre texte très altéré, au moins pour les parties où il m'a paru qu'il devait reposer sur une base pareille. Il est clair que le second pāda avait reçu ici une forme particulière. Je l'ai d'autant moins voulu imposer à notre texte sous sa physionomie pâlie que le sens qui paraît s'en dégager (cf. la trad. de Rhys Davids, *Buddh. Birth Stor.*, I, p. 121) me semble médiocrement convaincant. — On peut voir par la strophe de la l. 18, comparée à la strophe 290 du Jātaka (*loc. cit.*), qu'il existait bien réellement des variantes profondes entre les deux traditions.

Page 94, ligne 5. — Je ne puis rien tirer de [illegible]. Je suppose que cette lecture dissimule une forme comme [illegible] ou quelque dérivé analogue de [illegible], et je compare l'*aṭṭhaṅgupasatha* pâli que Childers, s. v. *aṭṭhaṅgupasathi*, identifie avec l'*aṭṭhaṅgasīla*. «Partout où apparaît le Buddha, la pratique de la vertu s'établit d'elle-même.»

Ligne 9. — «Les arbres fleuris jusque sur le tronc» (?). Cette explication et cette lecture, la seule qui se soit présentée à mon esprit, me laisse d'autant plus

de doutes que plus bas, p. 98, l. 7, nous retrouverons une leçon स्थानस्य पुष्पिता वृक्षा que j'ai cru devoir garder en interprétant : «Les arbres de l'endroit où il (le Buddha) se tient se couvrent de fleurs». Il est bien probable qu'il faudrait mettre aux deux passages les leçons en harmonie; faut-il donc lire dans le second cas comme ici : स्थाणुपुष्पिता ?

Page 101, ligne 6. — De चतुराशीति avec l'â on peut rapprocher le pâli caturâsîti, etc.

Page 105, ligne 6. — J'admets plutôt ici une lacune qu'un vers de six pâdas; outre l'altération grave qui existe certainement dans la ligne précédente et à laquelle je n'ai pu remédier qu'au prix d'une correction assez hardie, nous trouvons plus bas, à la ligne 18, une lacune certaine.

Ligne 13. — A corriger *maitrîndra*.

Ligne 17. — ब्रह्मविहारं, quoique au singulier (cf. plus bas, p. 133, l. 6, संवरं pour dire «les nivaraṇas»), doit être l'équivalent des «quatre brahmavihâras». Cf. *Lotus*, V, str. 77 et la note de Kern, SBE, p. 140, et Childers, s. v.

Page 106, ligne 8. — Plus haut, p. 104, l. 12, le roi est appelé सत्यवर्धन; सत्यमह n'est qu'un synonyme.

Page 107, ligne 9. — °पद्मेषु, le locatif pour l'instrumental, comme souvent. — कृतांजलि est stéréotypé dans cette formule sur laquelle cf. II, 68, 20.

Page 108, ligne 8. — Si nécessaire que me paraisse la restitution वृक्षाणि pour obtenir la comparaison annoncée par यथापि, il reste surprenant que cette conjonction n'ait pas, devant इमानि, un corrélatif tel que तथा ou एवं.

Ligne 10. — Ces stances, jusqu'à la l. 22 de la page suivante, sont dans un désordre que trahit la lacune de la l. 13. Il semble qu'elles aient été mises dans la bouche d'Udâyin, qui aurait rappelé (l. 19) son intervention de jadis auprès de Satyamaha ou Satyavardhana. Mais on aperçoit mal ce qui a amené l'insertion des vers qui suivent sur l'«Espérance».

Page 109, ligne 20. — J'ai gardé la forme [illegible] — pour [illegible] — des mss.; elle est attestée par le pâli (cf. Childers).

Page 110, ligne 4. — De ces vers rapprochez ci-après, p. 123, 8 et suiv.

Ligne 12. — जिनेषु est = जिनस्य à moins qu'on admette, ce qui est ici fort possible, que le locatif fasse fonction de génitif. J'entends : «Comment peux-tu supposer que ce Jina soit accessible à la peur?»

Ligne 14. — Ici le roi reprend la parole.

Ligne 15. — La restitution de cette ligne est fort problématique. Je comprends : «Ce même fils dont tu connais la sagesse incomparable et dont je me proclame le père, de ce fils toi-même tu es le fils...»; les moines bouddhiques sont tous appelés «fils de Çâkya».

Ligne 21. — «A en juger par la description que tu fais de mon fils.»

Page 111, ligne 9. — J'ai séparé [illegible] en admettant que [illegible] se rapporte à [illegible], pour obtenir la conjonction qui paraît souhaitable. Je me demande s'il ne serait pas préférable d'écrire [illegible] comme épithète de [illegible].

Ligne 20. — Pour la restitution [illegible] cf. p. 113, l. 2. Je n'ai pas cru dans ce passage devoir corriger, contre le témoignage des mss., l'orthographe [illegible] qui, dans cette langue, est fort admissible.

Page 113, ligne 2. — De cette énumération rapprochez le passage parallèle p. 442, l. 8 et suiv. Cf. aussi p. 161, l. 3; p. 255, l. 11. C'est sur cette comparaison que se fondent quelques-unes des corrections que j'ai introduites dans le texte. Elle n'écarte pas toutes les difficultés. [illegible] donne un mot correct, mais cette profession est ici très invraisemblable. On pourrait songer à [illegible]° ou [illegible] : mais des «gens à gages» seraient ici encore plus improbables; [illegible], dérivé de [illegible], ne paraît guère plus satisfaisant. Quelque répétition plus correcte écartera quelque jour cette difficulté et beaucoup d'autres incorrections que je suis, pour le moment, obligé de laisser subsister. Malgré l'orthographe *kumbhakâra* du pâli, j'écris [illegible] à cause de la conséquence qu'observent nos mss. Je garde [illegible] et [illegible] par le même motif, bien que je sois hors d'état d'expliquer ces dénominations, et que la seconde, tout au moins, ait un aspect très invraisemblable. [illegible] reste aussi obscur. Au lieu de [illegible] j'aurais dû écrire [illegible], qui se peut expliquer par «danseurs» en se référant à [illegible].

Ligne 6. — J'ai, dans cette énumération, gardé, avec la forme que leur prêtent les mss., plusieurs termes que je ne comprends pas et que, n'en découvrant pas l'origine étymologique, je suis très porté à considérer comme fautifs, mais pour lesquels il ne me vient à l'esprit aucune restitution qui me paraisse suffisamment plausible : [illegible], [illegible], [illegible].

Ligne 13. — Je suppose, faute de mieux, que [illegible] est une orthographe prâcritisante pour le sanscrit [illegible]. Je ne sais que faire de [illegible] non plus que de [illegible]. Bien entendu, [illegible] n'est qu'une orthographe incorrecte pour [illegible]. C'est ce voisinage qui m'a décidé à rétablir ensuite [illegible]. J'aurais dû conserver [illegible], dont on peut après tout tirer un sens aussi satisfaisant que de [illegible]°. J'ai rétabli [illegible] d'après l'analogie du terme identique relevé dans la Mahâ-

vyutpatti par le PWB; si j'ai eu raison, il faudrait que le mot fût pris ici dans un sens autre que celui qui est donné par ce vocabulaire. Je n'ai pas besoin de dire avec quelle hésitation je propose [illegible] «faiseur de greniers à semences» (ou, si l'on maintient पूरक, «remplisseur»).

Page 114, ligne 4. — La construction est incohérente : les nominatifs [illegible], etc., devraient être transposés à l'instrumental, dépendant de पुरस्कृतो.

Ligne 10. — Il faudrait au moins, pour justifier le nominatif धर्मस्वामी, qu'il fût suivi de ब्रूति : «il se proclame le maître de la Loi».

Page 115, ligne 14. — इमं तृतीयं «pour la troisième fois». Cf. इदं तृतीयं, p. 117, l. 9.

Page 116, ligne 8. — [illegible] = [illegible] est pâli.

Page 117, ligne 22. — Je comprends °[illegible].

Page 118, ligne 3. — [illegible], avec élision métrique, pour [illegible]. Le sens est clair, bien que la construction grammaticale soit incorrecte : «Avec tes pieds qui sont tendres, qui ont l'éclat du cuivre, dont les doigts sont reliés par une membrane, qui sont marqués de roues aux mille rais.»

Ligne 14. — C'est faute de mieux que j'ai écrit [illegible] : ce qui me choque est moins l'incorrection du génitif, qui devrait régulièrement être incorporé dans le composé suivant — nous en avons déjà relevé des exemples — que la couleur rouge, l'éclat rougeâtre que la comparaison attribuerait à la lune.

Page 119, ligne 12. — त्रिसाहस्रमहासाहस्र (cf. ci-dessus I, p. 438) et en pâli *sahassī*, *dasasahassī* (Childers) sont des épithètes connues qui, attachées à *loka* ou *lokadhâtu*, servent à embrasser un complexe d'univers, d'où en pâli, par abréviation, *sahassika loko* (Childers, p. 414ᵃ). C'est dans ce sens que je comprends ici साहस्र, comme nous avons सहस्रक pour सहस्रको लोक : «Comme Çakra (brille) entre tous les êtres répandus dans l'univers.» Pour la restitution, cf. ci-dessous p. 122, l. 19; p. 123, l. 2.

Ligne 19. — अनुध्यायित «qui se préoccupe de...».

Page 121, ligne 9. — गोष्ठिकतूलिका peut-il s'entendre de «coussins, divans où on est assis de compagnie»?

Page 122, ligne 21. — Il faut corriger [illegible]* et traduire : «Chanté, loué

dans les sûtras et le vaiyâkaraṇa», en pâli *veyyâkaraṇa*. Sur ce mot, cf. Childers. Cette allusion à la littérature bouddhique, à ce moment de la vie du Buddha, est curieusement anachronique.

Page 123, ligne 17. — Cf. ci-dessus, p. 110, l. 8 et suiv.

Page 124, ligne 3. — सया = स्यात्.

Ligne 15. — Pour cette construction et cet emploi de [illegible], cf. *Majjhima Nik.* éd. Trenckner, p. 127, l. 5 et suiv.

Page 126, ligne 9. — न [illegible] भवति अस्माकं : «Notre emploi, notre mission n'est pas remplie.» Je prends [illegible] comme équivalent de [illegible] et c'est dans ce sens que je le rétablis dans la phrase suivante au lieu de l'inintelligible [illegible].

Ligne 10. — J'ai cru devoir conserver la forme barbare de B : [illegible] pour [illegible] : elle se retrouve dans notre texte. L'expression se rapproche curieusement de notre manière de dire : «Qu'une vie soit *sacrifiée*.»

Ligne 12. — Au lieu de [illegible], je prie que l'on corrige [illegible]. [illegible] n'est pas indispensable et on se rapproche ainsi plus exactement de la tradition. Pour la locution, cf. *Pañcatantra*, éd. Kosegarten, 117, 14 : [illegible].

Page 128, ligne 18. — Je ne décide pas si [illegible] est une troisième personne faisant fonction de la première, comme si souvent, ou s'il faut lire [illegible]. Je m'en suis tenu sur ce point à la tradition des mss.

Page 129, ligne 5. — La restitution [illegible] reste douteuse. Elle se fonde sur le sens de «attaché, dévoué», que les lexiques attribuent au mot (PWB). Naturellement, [illegible] fait ici calembour dans la bouche du roi.

Page 130, ligne 10. — Pour la restitution de [illegible], cf. plus bas, p. 132, l. 10. J'aurais préféré écrire [illegible] [illegible]° en appliquant l'épithète à la mère du jeune éléphant, mais la leçon des mss., encore que fautive, me paraît plus favorable à la restitution telle que je l'ai adoptée.

Page 133, ligne 11. — Scander à la façon pâlie : *gariṃ*.

Ligne 12. — L'épithète [illegible] ne concorde guère avec l'épithète [illegible], et je doute fort de cette correction.

Page 134, ligne 4. — C'est faute de mieux et à titre provisoire que j'ai écrit

मीलिका, que je prends pour une forme abrégée de मीलायित : «Où se joient les oiseaux et les gazelles.»

Ligne 7. — इह est bien faible, même pour ce style, et cache sans doute quelque altération du texte.

Page 135, ligne 5. — La première proposition finit après le premier दुःखानां, et le suivant avec यन्तं est le régime de प्रापयति.

Ligne 11. — यवात pour यवान्, avec sa finale fondue dans une voyelle suivante, se retrouve ici à plusieurs reprises.

Ligne 19. — तेहि serait plus correct que तेन. Je préférerais du reste lire quelque chose comme ते च तत्र इमां गाथां दुःखार्दितं अनेन्ति पीडां, si je voyais le moyen de rétablir une mesure acceptable pour le dernier pâda.

Page 136, ligne 6. — Les vv. 6-13 interrompent le discours du roi. Ils portent des marques nombreuses d'un complet désordre et ne peuvent être réintégrés en une forme métrique qu'au prix de nombreuses corrections. Ils semblent contenir : les ll. 6-7, un résumé des craintes de la mère; les ll. 8-9, un avertissement des dieux qui lui annoncent ce qui est advenu; les ll. 10-13, des gémissements de la mère sur la fin tragique qu'elle prévoit à l'aventure. Encore suis-je obligé d'admettre que le sujet, dans les ll. 6-7, इहे . . . गतोत्तमं est mis incorrectement au neutre, et que याविशे est un aoriste de या-विश्.

Page 137, ligne 15. — J'ai rejeté dans les variantes le fragment de strophe qui, dans les mss., vient encore après cette ligne. Je n'en puis même pas discerner l'intention générale.

Page 138, ligne 10. — Dans मोतकेषु la marque du pluriel est oubliée, exactement comme plus bas dans इमाहि नगमनाहाहि अनतो. Le rédacteur retombe dans la forme du singulier qui, étant plus usitée, lui est plus familière.

Page 139, ligne 8. — Les mots que j'ai enfermés entre crochets sont ici hors de place, qu'ils aient été amenés par une répétition accidentelle d'un fragment de phrase antérieur ou par une glose destinée à préciser que les Asuras ont disparu, que, partant, Açvakin a d'autant plus besoin d'une explication.

Page 141, ligne 11. — Les deux च dans दुर्खोदनं च नपहितानि च n'ont pas de raison d'être; je les ai pourtant conservés, jugeant malaisé de mesurer jusqu'où peuvent aller les méprises de notre rédacteur. Si l'on tient à rétablir un contexte relativement correct, le plus simple serait de changer नपहितानि en पहितानि, le च

ayant pu être amené par le voisinage de [illegible] [illegible] dans la phrase suivante.

Ligne 18. — Cf. ci-dessus, p. 113, 2.

Page 142, ligne 10. — Les mss. sont si constants dans l'orthographe [illegible] pour [illegible] que j'ai hésité, la plupart du temps, à la corriger.

Page 143, ligne 3. — Il faut supposer un इति final après [illegible], en sorte que pratiquement [illegible] équivaut à [illegible] : Yaçodharâ entoure le Buddha de soins afin qu'il consente à ce que Râhula demeure dans le monde.

Ligne 13. — [illegible] correspond au pâli *alleppa* «approprié à...» et est, étymologiquement, identique à [illegible].

Ligne 15. — [illegible] est reproduit plus bas par [illegible] (p. 144, l. 6) et signifie en effet : «Mûr [au point d'être doux] comme le miel». Cf. I, 339, 8 et la note. मधु prend du reste à lui seul le sens de «doux, mûr», comme on peut le voir par la locution [illegible] फलानि, p. 145, l. 2. Pour [illegible], à la ligne suivante, cf. ci-dessous, p. suiv., l. 6; p. 153, l. 11. J'ai relevé précédemment (I, 30, 5) l'emploi métaphorique de [illegible] pour marquer un «débordement» d'excitation et d'agitation.

Page 144, ligne 15. — [illegible] est une dérivation secondaire et barbare, favorisée sans doute par l'analogie lointaine de [illegible], du thème [illegible] = [illegible] sur lequel cf. I, p. 381.

Ligne 16. — Le nom de *Ekaçṛiñga* remplace ici celui de Ṛishyaçṛiñga, sous lequel ce conte est mis, comme on s'en souvient, dans l'Épopée, p. ex., *Râmâyaṇa*, I, 9 et suiv. Mais je ne comprends pas bien l'explication qui en est ici donnée. On en entrevoit l'origine sans trop de peine : *ekaçṛiñga* «unicorne» peut bien désigner le rhinocéros, auquel ses habitudes de vie sauvage et solitaire font comparer régulièrement les pratyekabuddhas (l'un et l'autre sont désignés par l'épithète [illegible]); ce serait à cause du genre de vie auquel il était destiné, que l'enfant aurait été nommé *Ekaçṛiñga*, c'est-à-dire le Rhinocéros. Mais je ne vois pas moyen de tirer ce sens du texte tel qu'il nous est ici transmis.

Page 145, ligne 20. — La restitution [illegible] est, surtout dans la seconde partie, très problématique. Elle suppose, faute de mieux, que [illegible] serait employé dans le sens de [illegible] ou [illegible].

Page 157, ligne 2. — Le féminin [illegible], étant donné le thème du conte, est bien illogique; il faudrait [illegible].

Ligne 16. — J'ai maintenu इदं en admettant qu'il serait employé comme = इदा, इध, comme ailleurs, I, 327, 6; 328, 1; 358, 14 et suiv.; II, 74, 17, etc. — La leçon इदं montre comment s'est produite (ici et ailleurs, comme p. 160, l. 16) l'altération de इदा en इदप, par les intermédiaires इदा, इदप, इदप.

Page 148, ligne 11. — «Un homme avisé acquiert la certitude que le couple a été réuni et heureux dans une vie antérieure.» Cf. plus bas, p. 185, ll. 6 et suiv.

Ligne 13. — Même ici je doute fort de ce génitif *पतियों pour *पतीनां.

Page 149, ligne 1. — C'est par inadvertance que la phrase न ते... a été écrite comme de la prose. Elle forme un çloka. La cadence serait meilleure et le sens plus satisfaisant en modifiant le dernier pâda en : किन्नुत्वं प्रतिचापासि, «à quoi penses-tu?».

Ligne 12. — Je regrette de n'avoir pas conservé dans le texte les désinences गतो, *कृतो pour गतां, *कृतां, dont nous trouvons dans notre dialecte des cas assez nombreux pour les protéger, et tout d'abord dans la phrase même qui suit.

Ligne 16. — Je ne sais s'il ne vaudrait pas mieux lire avec les mss. कलेहि (pour कुलेहि), pour dire : «Avec des paquets de fleurs et de fruits».

Ligne 18. — C'est avec beaucoup d'hésitation que je rétablis पुरिमपाश्चिमप्रका-शित, en comprenant : «Très brillant à l'avant, à l'arrière et dans toutes ses parties».

Page 150, ligne 13. — J'ai écrit यायन्ते en comprenant : «Ces (véhicules) vont sur l'eau à notre ermitage». J'aurais, je crois, dû lire यायन्ता : «Ces ermitages à nous vont sur l'eau», par analogie avec le char présenté comme यान.

Page 152, ligne 3. — Il faut supprimer le च ou admettre qu'il est ici, comme quelquefois, placé avant le mot et qu'il porte sur ce qui suit.

Page 153, ligne 2. — Childers cite *anupucchiyamāna* dans le sens de «interrogé». Dans अनपुच्छियन्ता le य pourrait à la rigueur être pris passivement : «Sans qu'elle eût été interrogée». Mais, comme ailleurs, p. ex. p. 165, l. 11, nous avons अनुपुच्छित्वा, il est plus probable que le य n'est qu'un exposant de classe et le sens tout simplement actif.

Page 154, ligne 13. — *Kelāyati*, dont केलायना est un *nomen actionis* et केलायन्तो le participe employé au sens passif, est usité en pâli dans le sens de

«nourrir, entretenir», comme *Milindapañha*, p. 73, l. 26; *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, 260. — नं dans cette phrase comme dans la suivante est = ननु comme en prâcrit.

Page 155, ligne 13. — J'ai gardé चपरिहारिता qui se peut à la rigueur, dans cette langue, expliquer comme une dérivation de चपरिहार. On pourrait aussi corriger चपरि°. La forme causative serait au moins superflue.

Page 156, ligne 13. — Il faut certainement, après पश्येत्, un participe faisant fonction du verbe fini. Mais उत्थित est plus que suspect; उत्थिता ou quelque équivalent ferait mieux l'affaire.

Page 158, ligne 3. — Il y a une lacune dans ce qui précède; Padmâvatî n'a rien dit qui prouve que le cheval soit pour elle un animal inconnu.

Ligne 9. — यमलक désigne-t-il une poche faite d'une certaine étoffe? *Yamalî* désigne une étoffe. *Div. Avad.*, p. 276 l. 11.

Page 159, ligne 5. — J'aurais pu garder la leçon आरुहेंति, forme contractée de *आरुहेति.

Ligne 19. — Si महाफलानि est exact, je n'y puis trouver que ce sens : «Ceux-ci (les fruits que nous mangeons dans l'ermitage) qui portent de grands fruits (de mérite) ne me plaisent pas», et la réflexion n'est guère probable dans la bouche de l'enfant que l'on représente comme si naïve.

Page 161, ligne 4. — Je ne sais comment corriger नट्टकानि. La désinence neutre surprend puisqu'il s'agit non d'objets (auquel cas on penserait à नट्टकानि = नर्तका) mais d'hommes, de danseurs à disposer sur la route. Il est vrai que notre texte ne se fait pas faute d'employer le neutre pour le masculin.

Ligne 9. — वा qui suit गच्छे est, bien entendu, = व, एव.

Ligne 10. — सार्धं déconcerte d'abord. Le sens nécessaire est «de suite, à l'instant». L'emploi de सह, soit en composition, soit en construction avec un cas, pour dire : «En même temps que...» (cf. I, p. 390 et encore *Lotus*, 99ᵃ : सहप्रवर्तिते धर्मचक्रे = au moment où il fit tourner la roue de la loi) est-il suffisant pour nous autoriser à croire que le synonyme सार्धं ait pu, absolument, signifier : «Au moment même, sur le champ»?

Page 162, ligne 10. — L'habitude du mot *sekkho* a pu faciliter la création du causatif incorrect शैक्षेति, que la tradition des mss. nous autorise, je pense, à admettre ici.

Ligne 17. — पुत्रा वर्धमाना semble bien être un nominatif absolu comme j'en ai déjà signalé. Cf., p. ex., I, 68, 17.

Page 163, ligne 9. — Le sens général de गडन (ou गडना que nous trouvons plus bas) «réceptacle, boîte» n'est pas douteux; मञ्जूषा est employé comme synonyme p. 166, l. 10. C'est une acception qui n'est, à ma connaissance, relevée par les lexiques ni pour le sanscrit, ni pour le pâli. Le *Div. Avad.* (p. 342, 26; 343, 5) a le mot गडु, que MM. Cowell et Neil proposent avec hésitation de rendre par «chaudron», et que Burnouf (*Introduction*, p. 323, 328) rendait, plus heureusement je pense, par «vase» ou «coupe». Il semble bien que notre गडन se rattache à la même souche. Il est curieux que dans deux énumérations, p. 338 et 342, du *Div. Avad.*, गडु est remplacé par खट्वा; le sens de «couchette, lit» irait à la rigueur ici où il s'agit d'un réceptacle où sont couchés les nouveau-nés. Mais cette acception n'aurait aucune convenance, même la plus lointaine, avec le récit où figure le mot dans le *Div. Avad.*; je ne doute guère qu'il ne faille partout rétablir गडु. La valeur étymologique de गडन ne peut se séparer de la locution que nous trouvons ici तापनीयेन तापयित्वा. तापनीय est connu seulement dans le sens de «d'or, doré». Ici c'est un substantif qu'il nous faut. Il est clair d'abord, et confirmé par le passage parallèle, p. 166, l. 6 (राजकीये मुद्राये मुद्रेत्वा) qu'il faut entendre : «L'ayant soudé au plomb du roi, l'ayant scellé». On en conclurait que गडु et गडन désigneraient un récipient en métal fondu ou soudé.

Page 164, ligne 19. — Nous avons eu précédemment (I, 38, 12) la même locution ईर्ष्याप्रकृतेन, mais adjectivement et se rapportant à वाक्येन. Il faut admettre qu'ici elle est employée substantivement : «par jalousie».

Page 165, ligne 6. — Cf. p. 177, l. 5. Le *Div. Avad.*, p. 3, l. 24; p. 4, l. 1, a *nishpurushaiṣ tūryaiṣ* (cf. la note des éditeurs) et le *Mahâvagga*, I, 7, 1, *nippurisehi turiyehi*. Il s'agit, je pense, de musique ou de danse exécutée, comme l'entend M. Rhys Davids (SBE, XIII, p. 102), uniquement par des femmes.

Page 166, ligne 12. — दस्त est une orthographe négligée pour दृष्ट.

Page 167, ligne 17. — Si le reste des corrections me paraît ici probable, je n'ai écrit परिचरतु que par crainte de m'écarter imprudemment de la tradition; à vrai dire, cet impératif faisant fonction de potentiel me paraît improbable.

Page 168, ligne 16. — ममं, c'est-à-dire «moi», pour मां, मामकं.

Page 169, ligne 15. — C'est un peu en désespoir de cause que j'ai écrit [illegible] : «Je n'ai jamais vu pareille manière de jouer aux échecs». Il n'est pas dit que la manière de jouer aux échecs de Brahmadatta eût rien de particulier. C'est son dialogue seul avec Padmâvatî qui est de nature à étonner le roi Kṛkin et à piquer sa curiosité. Toute cette partie du récit est du reste heurtée et mal liée.

Ligne 18. — J'ai supposé que [illegible] pourrait signifier : «En les disposant en bon ordre»; mais je n'ai qu'un bien faible espoir d'avoir touché juste en écrivant [illegible].

Page 171, ligne 2. — Pour la restitution de [illegible] et toute la formule, cf. ci-après, p. 182, l. 12.

Ligne 6. — Je prends [illegible] comme une formation analogue à [illegible], du thème [illegible].

Page 171, ligne 4. — C'est la première allusion que nous rencontrions ici à cette circonstance prodigieuse de la naissance de Râhula. La même tradition se retrouve dans le *Fo-pen-hing-tsi-king*, traduit par Beal (p. 360). Ce livre explique que Râhula serait né six ans après le départ de son père. De là les doutes qui se seraient produits sur la véritable origine de l'enfant, doutes auxquels la suite va contenir des allusions.

Page 173, ligne 5. — Pour l'expression उदकं दन्तकाष्ठं पि, il me paraît difficile (cf. la suite) de maintenir l'interprétation que donne, d'après Beal, le traducteur chinois : «De l'eau ou fût-ce un cure-dents». दन्तकाष्ठं ne s'explique que comme qualificatif de उदकं et pour en marquer une très faible quantité. C'est sans doute une quantité d'eau telle que la pourrait contenir l'intérieur de la tige qui sert de cure-dents.

Page 176, ligne 3. — Au lieu d'écrire [illegible] je préférerais avoir conservé [illegible] च, donnant à च, comme assez souvent, un sens adversatif : «Mais il a quitté le monde, etc.». J'avais construit en prenant यदि . . . [illegible] . . ., la phrase résumant dans le souvenir de Çuddhodana les deux alternatives posées, dès la naissance du prince, par les astrologues; mais il faudrait un verbe fini avec [illegible] et toute la phrase se construit plus péniblement.

Ligne 9. — Pour l'expression [illegible] [illegible], cf. *Div. Avad.*, p. 184, l. 15. — [illegible] . . . [illegible] : «De façon qu'il vienne à l'esprit. . .», cf. I, in p. 311, l. 10. — Pour obtenir une construction possible, il faut substituer, au moins pour le

sens, le causatif प्रव्राजेतुं ou simple प्रव्रजितुं : «De façon qu'il vienne à l'esprit des Çâkyas de consacrer leurs fils à la vie religieuse».

Ligne 15. — Ce n'est pas la généalogie ordinaire de Devadatta. Cf. Kern, *Der Buddhismus*, I, 151 n.

Page 177, ligne 1. — Pour la distinction de Çuklodana et Çukrodana, cf. Kern, p. 310.

Ligne 3. — La forme ordinaire du nom est Bhadrika, non Bhaṭṭika (Kern, p. 150).

Ligne 4. — Ceci est en contradiction avec la l. 12. L'histoire qui suit a surtout pour but de décrire la vie de luxe et de mollesse où vit Anuruddha. C'est ce qui se retrouve dans les passages analogues, comme *Cullavagga*, VII, 1. La tradition devait être ici présentée primitivement d'une façon analogue. Il se sera introduit quelque trouble dans le texte. — Au lieu de निष्पुरुषेण तूर्येण, le *Cullav.* porte ici *nippurisehi turiyehi*.

Ligne 7. — [illegible] n'est qu'un pis-aller provisoire en attendant que quelque lecteur mieux inspiré trouve la correction probable pour [illegible] ou [illegible] des mss. — Ce conte des lampes est en relation avec le privilège qui est attribué à Anuruddha dans la vie religieuse d'être, parmi les disciples, le mieux doué de la vue divine : *dibbacakkhukānaṃ aggo*, *Aṅgutt. Nik.*, I, 114.

Ligne 17. — परिव्ययिक «qui a un caractère de dépense supplémentaire, accessoire».

Page 178, ligne 10. — L'orthographe plus habituelle est [illegible].

Ligne 16. — J'ignore quelle partie d'architecture désigne le terme [illegible].

Page 179, ligne 4. — [illegible] et [illegible] devraient être transposés, mais dans ce style barbare les deux cas s'emploient l'un pour l'autre.

Ligne 13. — [illegible] signifie, je pense : «Il s'approche beaucoup, s'approche de trop près».

Ligne 20. — [illegible], c'est-à-dire dépassant les deux premiers dhyânas.

Page 180, ligne 4. — Le détail précédent est une addition particulière à notre version. C'est ici que commence ailleurs l'histoire de l'ordination d'Upâli, p. ex., *Cullavagga*, VII, 1, 4.

Page 181, ligne 3. — C'est, bien entendu, देवदत्तं qui dépend de स्थापयित्वा : le Buddha ordonne les cinq cents Çâkyas, à l'exception de Devadatta.

Ligne 14. — Nous avons déjà rencontré la locution अपि हि किं, II, p. 126, l. 9.

Ligne 18. — Au lieu de आलपन्ता, c'est नाम्ना ou नामेन qu'il faut lire : «Interpellant le roi Çuddhodana par son nom», et non par une formule respectueuse et un titre, comme देव.

Page 182, ligne 18. — L'absolutif गत्वा, ici et à la fin de la phrase, semble bien être employé dans la fonction du verbe fini.

Page 184, ligne 6. — Cf. l'énumération analogue *Milindapañha*, éd. Trenckner, p. 59, l. 13; *Div. Avad.*, p. 3, l. 17, etc.

Ligne 12. — Sur le sens de संलोकेति, je renvoie à I, 391-392. On peut comparer aussi *Div. Avad.*, p. 270, l. 27. Le sujet change; c'est la jeune fille qui, trouvant le galant trop pauvre, le traite en conséquence, bien qu'elle l'aime au fond, भावानुरक्ता.

Ligne 14. — कौमुदी चातुर्मासी représentent des locatifs.

Ligne 17. — आगमनं est une sorte de substantif verbal : «Reçu en mendiant». Cf. p. 204, l. 16 : उत्पाटे अन्दति.

Page 185, ligne 6. — Nous avons rencontré la même strophe un peu plus haut, p. 148. La seule différence consiste dans une ou deux variantes que le souci de me rapprocher de la tradition m'a fait considérer comme préférables ici, notamment संहृष्या qui serait une forme prâcrite pour संहृषित.

Ligne 16. — Pour la restitution de ce vers, cf. *Jâtaka*, III, 447, v. 36. Au lieu de न च्यवन्ति j'aurais peut-être mieux fait d'écrire ने (= न्वी) नयन्ति. La comparaison de la l. 2 de la page suivante rend la chose au moins très douteuse. Le sens général est clair. Le mot difficile est अमानि. Le pâli porte *rattâni*, c'est-à-dire वृत्तानि, de वृत्त au sens de *mètre*. En transcrivant अमानि, notre rédacteur semble avoir supposé à अम quelque sens analogue, que je ne connais pas d'ailleurs. Il n'y avait pas lieu d'éliminer du texte une adaptation qui est au moins curieuse.

Page 186, ligne 2. — Malgré *Jâtaka*, *loc. cit.*, v. 38, j'ai maintenu उन्नतक et उन्नतकाय, non que le sens en soit très clair, mais on peut imaginer उन्नतक dans le sens de «destruction», et le voisinage de विनाश protège alors le mot et recommande cette façon de l'entendre.

Ligne 4. — इत्वरं, «c'est peu de chose que...». अर्थं correspond par le sens à *attha* du pâli, विवाद् au contraire ne correspond à *vivâda* que par une certaine assonance, comme il arrive si souvent.

Ligne 11. — J'ai relevé (I, 383) l'emploi de उत्सारयति pour dire «mettre en mouvement, diriger» son esprit, ses sentiments vers... Peut-on, d'après cette analogie un peu générale, entendre ici उत्सारामि : «Je suis tout entier entraîné vers elle»?

Page 187, ligne 3. — Si j'ai bien rétabli le texte, le sens se dégage : «Il est très malaisé d'atteindre son but; je ne veux pas perdre un instant».

Page 190, ligne 1. — De ces vers, il faut rapprocher *Jâtaka*, III, 450, v. 39-40, qui ne correspondent, du reste, que partiellement. La ligne 6 est surtout curieuse par la ressemblance extérieure qu'elle offre avec le vers correspondant du pâli, ressemblance, en quelque sorte matérielle, qui n'empêche pas que le sens et la construction ne diffèrent profondément de part et d'autre. Si mon texte est exact, la ligne 6 ferait allusion à l'image courante des ténèbres de la nuit et de la passion : «C'est seulement quand on a rejeté tous les désirs qu'on voit, comme un homme qui s'éveille».

Ligne 7. — Je ne puis entendre ceci qu'en admettant que ते désigne, par un tour assez hardi, «les objets de ces vœux» ou, d'une façon plus concrète, दानानि दत्तानि : «Je désire un don et ces dons m'échoient; les désirs n'en sont pas pour cela éteints; sachant que c'est là tout le fruit du désir (d'être insatiable), il ne faut désirer ni fils, ni bétail, ni argent».

Page 191, ligne 3. — A cette stance correspond la strophe 41, p. 450 du Jâtaka. Il me semble clair que, dans cette rencontre, le texte du Mahâvastu a l'avantage sur la tradition pâlie dans laquelle *adaye*, avec une application au roi qui n'est guère naturelle, a remplacé le nom primitif Upaka auquel, dans le reste du Jâtaka, a été substitué Nâgaluka.

Page 192, ligne 1. — Je ne vois guère moyen de tirer de ग्रामेदि le sens qui s'impose. Peut-être faut-il lire प्रेषेहि : «repousse, refuse le don d'un village».

Page 194, ligne 6. — Les lignes que j'ai enfermées entre crochets, n'ont évidemment rien à faire ici. Elles sont cependant curieuses. Elles représentent, en effet, la trace isolée dans notre récit de l'autre version du conte, telle qu'elle s'exprime dans le Jâtaka pâli (*l. c.*, p. 452, l. 7 et suiv.).

Page 195, ligne 5. — Cf. *Jâtaka*, III, 453, v. 42, 43 et 44.

Ligne 10. — A सोऽस्त्र le pâli oppose *soracca*. Sur ce mot, cf. Childers et surtout *Milindapañha*, p. 162, l. 28, et la note de Rhys Davids. Si *soracca* est la

lecture régulière du pâli (cf. encore *Mahâvagga*, X, 1, 20, etc.). सौरत्य est la lecture non moins conséquente dans le sanscrit bouddhique. Cf. ci-dessus, II, 354, 1; *Lal. Vist.*, p. 347, l. 16, etc. Je ne pouvais donc songer à rétablir d'autorité dans le texte सौरत्य; je le pouvais d'autant moins que, en elle-même, la forme du nord paraît pour le moins aussi plausible que celle du midi. Non seulement l'interprétation de cette dernière se tire assez péniblement des éléments étymologiques, la métaphore qu'implique सौरभ्य et qui correspond chez nous au «parfum des vertus», a pour elle des témoignages indépendants, comme plus haut I, 194, 7, ce vers :

शीलेहि सुरभिं वाति

et ci-dessous, p. 261, l. 4 :

कल्पानुशतसहस्रं प्रवायन्तं शीलगन्धेन

et plusieurs autres passages analogues (I, 254, 12, etc.).

Page 196, ligne 6. — Je ne me flatte pas d'avoir donné de cette strophe un texte satisfaisant. Le seul sens que je puisse tirer de la lecture telle quelle que j'ai provisoirement acceptée, est le suivant : «Une femme attriste les hommes par un refus, elle les exalte en obéissant à leurs désirs. C'est le contraire à l'égard des dieux. Tu es repoussé par un être très humble». Le deva lui répond par la vieille formule : «Il faut jouir et tirer profit de ces biens si passagers, la vie, la beauté : déjà tu es sur ton déclin, déjà tu vieillis!»

Page 198, ligne 17. — Lisez पृष्टो देवपुत्रा.

Page 200, ligne 10. — Sur l'épithète चतुर्दिश, cf. mes *Inscript. de Piyad.*, I, p. 216 et suiv.

Ligne 15. — प्रतिपदं, parce que les Çaikshas se distinguent en sept degrés (Childers, s. v. *sekho*).

Page 201, ligne 4. — Il faut compléter चतुर (c'est la même tournure que ci-dessus, p. 200, l. 15) ou quelque équivalent après सन्नवसंपुष्टो.

Page 202, ligne 2. — Il y a une lacune dans le discours d'Indra. Au lieu des «huit merveilles» promises, il n'en énumère que sept.

Ligne 6. — D'après le passage précédent, p. 200, l. 3-5, il faut, après चतुर्थं वर्णं, compléter ब्रूयात्. On ne voit pas, en effet, comment अभिनन्दु se construirait avec l'accusatif. Nous allons cependant retrouver la même singularité un peu plus loin, p. 204, l. 5-6.

Page 204, ligne 3. — J'inclinerais à lire आरुहा, au lieu de गुहा.

Page 206, ligne 7. — Dans ce passage, अभिसम्भुणन्ति a plus spécialement le sens d'«exécuter», qui lui échoit par le détour de «atteindre à...». Cf. I, p. 107.

Ligne 13. — Sur अङ्गिन्ते, cf. I, 340, 17 et la note.

Page 207, ligne 5. — Je comprends : «Mais si quelque autre est (établi) sur notre royaume, il ne prospérera pas autrement que par vous».

Page 208, ligne 15. — Ces vers sont dans le plus fâcheux état d'altération. Du premier, je ne puis rien faire. Dans les deux suivants, on entrevoit bien la répartition en sept contrées dont la capitale aurait été créée par ce Mahâgovinda. Malheureusement, tantôt le nom du peuple, tantôt le nom de la ville est perdu ou corrompu.

Ligne 17. — Je suppose que च est un débris du nom tombé de la ville du Kaliṅga, de même que पोतनं une déformation du nom de celle des Asmakas. Je prends bien entendu अस्सक comme une orthographe inexacte pour l'ordinaire अश्मक. Tous ces noms sont connus par la géographie épique. ईहुक ne l'est à ma connaissance que par *Div. Avad.*, p. 344 et suiv. La l. 1 de la p. 209 se compléterait par l'addition de अवन्ती.

Page 210, ligne 13. — Cette partie de la phrase est sûrement corrompue dans les mss. Mais je n'offre que sous toutes réserves des restitutions qui ne s'appuient, malheureusement, sur aucun texte parallèle.

Page 211, ligne 9. — Lisez ici et à la l. 12 : मधुकल्पं pour मधुरकल्पं.

Page 212, ligne 11. — Je comprends परिचार्य comme = परिचर्या. Childers (*s. v.*) cite précisément l'expression *mahâbrahmaparicariyâ*. J'arrive à ce sens : «Moi qui poursuis un désir dans les hommages que je te rends, (je te demande) à toi qui es exempt de tout désir». — Je restitue la ligne suivante d'après l'analogie de *Jâtaka*, IV, 339, 25; V, 148, 14.

Page 214, ligne 3. — Sur आमगन्ध, cf. l'Âmagandhasutta, *Suttanip.*, II, 1.

Ligne 5. — Je ne puis rien faire de आरिंचहा. Je pense qu'il faudrait lire आरिहका कुकुला, c'est-à-dire कुक्कुलात् «sortis de l'enfer Kukkula». Cf. plus loin, 223, 4; आरिहका: काम्येषु (= कामेहि) = «étranger au désir».

Ligne 8. — Cf. *Suttanip.*, v. 245, dont la comparaison ne me suggère cependant aucune restitution de notre texte qui me paraisse évidente.

Ligne 18. — La locution ordinaire est गच्छागच्छन्तं प्राणा कोटयो, etc. Mais सन्तर्ष्टं n'est pas impossible.

Page 216, ligne 5. — J'admets une orthographe उपवुत्त pour le prâcrit उपवुत्थ, comme nous avons à plusieurs reprises निवुत्त = निवुत्थ.

Ligne 7. — Je suppose dans तुम्हि un locatif de त्वं, analogue aux formes *amhammi*, *mahammi* qu'atteste Hemacandra (III, 116).

Page 217, ligne 16. — Un peu plus bas, à la ligne 2 de la page suiv., les mss. portent उन्याहुणा, plus loin, p. 222, l. 5, nous retrouvons la leçon अभिवाहिता. Il est peu probable que le texte ait réellement, dans la même formule, employé successivement deux verbes différents. अभिवाहिता serait explicable; j'ai préféré आभिवाहुणा comme *lectio difficilior*, avec l'allongement compensatif dans la première syllabe, ना pour र्ग, comme dans सीह pour सिंह et beaucoup d'autres cas. Cf. p. 464, l. 11 : नाहुनाड्या.

Page 223, ligne 2. — Ce passage concorde avec ceux (I, 348, 13; II, 37, 5) où j'ai déjà relevé le mot वेलामिका ou वे°, pour recommander la traduction : «femme du harem, concubine».

Ligne 5. — L'orthographe सहव्रता dans la locution सहव्रतायै ou °तायै est constante soit dans notre texte, soit dans le *Lal. Vist.* Cf. plus haut, II, 118, 3, et *Lal. Vist.*, 295, 10; 524, 7; al. En pâli, nous trouvons *sahavyatâ* et particulièrement dans une expression : «*ekâi niyyânikâni niyyanti takkarassa brahmasahavyatâyâti*» (*Tevijjasutta*, Dighanik. I, p. 237 et suiv.) qui rappelle de très près la formule que nous avons ici. La tradition pâlie semble bien avoir l'avantage sur celle du sanscrit bouddhique qui de *sahavyatâ* ou *sahabhatâ* aurait restitué par erreur un सहव्रता dont la forme, au moins faudrait-il सहव्रतता, ne s'explique pas aisément.

Ligne 18. — Je ne comprends pas l'expression निरुद्धमार्ग. — A la ligne suiv., उत्कलिता n'est pas non plus sans difficulté. J'ai donc gardé la leçon des mss. Ma conjecture serait de corriger उत्फलिता et d'y voir le participe de उत्फल् pris dans un sens moral et métaphorique : «s'épanouissant». Cf. उत्फलिका.

Page 225, ligne 7. — °वर्णिसमा est = वर्णुसमा.

Ligne 9. — Je ne puis voir, dans les mots enfermés entre parenthèses, qu'une réflexion d'un lecteur, qui a indûment pénétré dans le texte.

Page 226, ligne 6. — Nous avons déjà vu ces descriptions typiques de la capitale d'un Cakravartin. Je renvoie à I, p. 194.

Page 227, ligne 17. — Je ne sais si le rédacteur voulait, en commençant sa phrase, la construire avec un participe ou si le nominatif °नपना est une simple erreur matérielle; mais les incohérences de construction sont, pour un motif ou pour un autre, si fréquentes, que je n'ai pas cru devoir corriger; inversement, un peu plus loin, p. 232, l. 4, le locatif pour le nominatif.

Page 234, ligne 12. — J'ai remplacé सह° des mss. par सम°, qui se trouve dans les autres descriptions. Il n'y a aucun motif de penser que celle-ci se soit écartée de la formule consacrée.

Ligne 20. — J'hésite sur le sens de शिववैस्तारिक; le plus naturel semblerait de traduire : «qui répand le bonheur» ou, par une interprétation plus technique, «le nirvâṇa»; mais, d'autre part, nous trouvons ici même वैस्तारिक appliqué au dharma (plus loin, 245, 8), et en pâli *vitthârika* seul comme épithète de *sâsana* (p. ex. *Jâtaka*, I, 99, v. 212) et rapproché de *bâhujañña*, ce qui paraît impliquer le sens de «très répandu».

Page 235, ligne 8. — Pour cet emploi de पृथु = बहु, cf. entre autres, un exemple tout à fait analogue, *Suttanip.*, p. 444.

Page 236, ligne 1. — सप्तवर्णिक् serait beaucoup plus simple; c'est précisément pourquoi j'ai conservé la leçon des mss., qui se peut à la rigueur expliquer comme un substantif : «[faites] des sept couleurs, des sept substances précieuses». La persévérance des mss. dans cette lecture, plus bas, p. 238, l. 13; p. 239, l. 13, m'a décidé.

Page 240, ligne 12. — स्नुते pour प्रतिश्रयति montre le peu de soin qui a présidé à la rédaction, au moins dans certaines parties.

Page 241, ligne 1. — Je doute fort que शशान्दित soit correct. प्रतिशान्दित°, tout en étant bien faible, serait plus satisfaisant.

Ligne 5. — Le vers se compléterait facilement en écrivant कौलीनस्तं, et mesurant *bhagavatô*; mais bien d'autres combinaisons sont possibles.

Ligne 16. — बहुचरणकुशलं serait une façon de dire बहुचरणाविन्, cf. p. précéd., l. 2; cf. plus loin, p. 245, l. 7. Mais le vers reste incomplet et par conséquent douteux.

Page 242, ligne 2. — Cet emploi absolu de प्रवर्तति se compare d'une part avec

l'usage du verbe appliqué à des fleuves pour dire : «prendre sa source, avoir son origine», de l'autre avec la locution «partir pour la bodhi».

Page 244, ligne 6. — La gradation décroissante justifie la correction देवानाम्, dont précisément le vers s'accommode.

Ligne 10. — Le changement de mètre suffirait à rendre ici suspecte cette stance; elle paraît d'ailleurs exprimer une doctrine qui n'est guère en harmonie avec les notions fondamentales et anciennes du bouddhisme.

Ligne 17. — अनभिभूता se peut — dans ce style — expliquer à la rigueur : «C'est pourquoi l'*invincibilité* est son nom», सर्वाभिभू «qui triomphe de tous» est en effet un équivalent de अनभिभू «invincible». La prosodie de ces vers est si libre qu'on peut se demander si la leçon primitive n'était pas सर्वाभिभूता.

Ligne 18. — °सृं, c'est-à-dire correctement सृतिं.

Page 245, ligne 11. — Si on lit तं ध्यात्व°, il faut admettre, pour obtenir une construction régulière, que तेषां fait fonction de l'instrumental तेषाम. J'estime qu'il serait plus aisé de substituer au nominatif तं le génitif ते.

Ligne 18. — Pour entendre अनीर्यं, cf. l'expression *catuiriyāpathavirahitaṃ arahattaṃ* que Childers (s. v. *iriyāpatho*) a expliquée trop littéralement en suivant matériellement les commentateurs et dont Burnouf (*Lotus*, p. 297) a certainement indiqué le vrai sens. अनीर्यं revient à : «supérieur aux conditions ordinaires de la vie».

Page 246, ligne 1. — Je ne comprends pas comment cette explication prétend justifier le nom de Vipaçyin.

Ligne 7. — प्रतिसुखमागमते bien que réparti sur le deuxième et le troisième pâda, forme un composé.

Page 248, ligne 4. — Je ne puis rien faire des leçons अर्चयन्ती, अर्चयन्ती, अर्चयेत् que donnent nos mss. dans ce vers et les précédents : j'ai uniformément rétabli अर्चन्तो qui se construit tout naturellement. — D'après अर्चितं ये de la l. 8, il faut prendre toutes ces troisièmes personnes comme faisant fonction de la première : c'est le Buddha qui raconte ses œuvres méritoires à l'égard des Buddhas antérieurs.

Page 249, ligne 9. — Je ne me flatte pas de comprendre cette stance. Elle me paraît signifier : «Sous cinq (Buddhas) satisfait (sans aspirer plus haut), sous trois, j'ai souhaité le nirvâṇa; mais, les trois m'ont retenu dans le monde (m'ont

détourné d'aspirer au nirvâṇa qui eût empêché sa mission de Buddha) et je renaquis comme un des trente (trois) devas».

Ligne 12. — Je ne puis comprendre qu'en corrigeant, ici et à la l. 14, नवति : pendant quatre-vingt-dix kalpas il a été bodhisattva; il est devenu bouddha le quatre-vingt-onzième.

Ligne 15. — J'entends : «Mais l'héroïsme prépare la bodhi, cette force que n'explique aucun autre (qu'un Buddha).»

Ligne 19. — Pour समुदानेन्ति, cf. I, p. 400. On peut ajouter les passages analogues du *Div. Avad.*, comme p. 26, l. 21.

Page 250, lignes 9-13. — Rien n'appelle à cette place cette glorification du livre. Mais les textes bouddhiques du nord sont si prodigues d'éloges de ce genre qu'il n'est pas autrement surprenant qu'une pareille formule se soit intercalée ici.

Ligne 14. — धुर = धुरा. La restitution de ces deux vers est très hypothétique. Au troisième [illegible], «dont la vie, les allures se heurtent à des obstacles» (allusion à des manifestations analogues à celles que décrit si fréquemment l'épopée, quand, sous l'action de la puissance du *tapas*, le trône d'Indra s'échauffe, etc.) est un tour bien alambiqué, mais, à ce qu'il me semble, admissible dans ce style.

Ligne 18. — Le mètre suppose mesurée brève la première syllabe de [illegible], comme à la l. 2 de la p. suiv. Avec le second pâda commence le discours de Çakra au Buddha. Je n'insiste pas sur l'incohérence entre les pluriels ते et पतन्ति et le singulier *गुणवतो. — Au quatrième pâda, दानविदानं comme épithète de दुःखं. irait mieux; mais la longue nécessaire à la seconde syllabe paraît protéger en ce point la lecture des mss.

Page 251, ligne 3. — पर्येषेत्, la troisième personne pour la seconde, si l'on ne préfère lire बोधेः. Je ne puis rien tirer de cette strophe, à moins d'admettre, ce dont je ne puis cependant citer d'autre exemple, que भगवती désigne, comme सुखावती, quelque paradis spécial. — Au troisième pâda, le dernier caractère s'est cassé; c'est कार्यं qu'il faut lire : «Je n'ai que faire du séjour de Bhagavatî, moins encore des gens qui y aspirent», c'est-à-dire qui placent si bas leurs aspirations.

Ligne 15. — Nouvelle réplique du Buddha.

Ligne 20. — सुखाहित = सुखाहितं.

Page 252, ligne 6. — Cet emploi de यावत्-यावत् dans यावत्तद्देश-यावन्तं est assez singulier. Le sens n'en peut être douteux.

Ligne 8. — Cette ligne se traduit bien : «Mon héroïsme ne se laisserait pas décourager (même par une pareille épreuve)»; seul le च s'explique mal. Si c'est, comme je le crains, une simple cheville, il faudrait au moins le changer en व.

Page 253, ligne 9. — Force nous est de scander *lobhayâmasa* â°.

Ligne 19. — Je prends अपरिपूर्णगमना = अपरिपूर्णं गमनं : «Tant que je ne suis pas arrivé à mon but».

Page 254, ligne 5. — संचितकल्पानि me paraît un composé irrégulier pour बहूनीतिः. Ces sauts nombreux qui mènent d'un bord à l'autre de l'Océan sont les nombreuses naissances ou les œuvres infinies au prix desquelles on arrive à la bodhi.

Ligne 11. — Il faut lire दुष्कराणि. Pour donner à la phrase une allure à peu près régulière, il faudrait remplacer les absolutifs आरुहित्वा et परिवर्तयित्वा par des participes : आरूढा et परिवर्तिता.

Ligne 14. — यमोहं, c'est-à-dire यमोऽहं.

Page 255, ligne 11. — Cf. plus haut, II, 113, 2.

Ligne 16. — J'ai restitué दक्षपक्षिके un peu à l'aveuglette, faute de quelque passage parallèle décisif. Je suppose que cela veut dire que les quatre personnages marchent sur deux rangs, trois en avant, un seul derrière le Buddha, qui tient le milieu, d'où la comparaison avec un «vol de flamants» formé en flèche.

Page 257, ligne 3. — La construction est encore une fois incohérente; il faudrait °सहायकेहि संगतेहि.

Ligne 6. — A यथोपके «suivant le rang de chacun», comp. उपक = उपग dans le pâli *kulûpaka*.

Page 258, ligne 5. — Je prends la forme barbare गमनक्षमति, comme un passif impersonnel : «Quand il sera possible d'arriver».

Ligne 7. — हृष्टो scil. चरणं.

Ligne 9. — Le participe est certainement tombé par erreur. Je ne saurais me porter garant que ce fût उपयाचितं.

Ligne 10. — Je comprends मातृ° : «Avec un embrassement attendrissant pour une mère». Mais je suis obligé de postuler pour कण्ठिका le sens qui nous fait besoin, en m'appuyant plus encore sur l'étymologie que sur l'emploi faiblement documenté du mot pour dire un «collier».

Ligne 16. — A la p. 260, l. 12, j'ai, malgré le mètre qui réclame la mesure *pâdâ*, rétabli comme ici वरित्रा. Je ne puis pour ma part comprendre वधरित्रिका que comme = वध्रिका : «Lanière de cuir, de chair».

Ligne 18. — मात्रिक est, je pense, pour मात्रिके : «En morceaux gros comme des kârshâpaṇas et des mâshas».

Page 259, ligne 10. — Cf. *Mahâv.* II, 68, 17 : [illegible]

Ligne 20. — Régulièrement il faudrait le génitif [illegible] ; mais le mètre semble exiger [illegible] et nous sommes ainsi amené à admettre une de ces incohérences de construction si fréquentes dans notre texte.

Page 261, ligne 6. — [illegible] pour [illegible] est d'une barbarie plus qu'ordinaire, à laquelle convient du reste le nominatif हिमवान्, qui se reproduit aussi incorrect dans les vers voisins.

Page 262, ligne 3. — [illegible] est une erreur matérielle pour [illegible].

Ligne 5. — Il faudrait pouvoir compléter [illegible] ou un équivalent.

Ligne 9. — Complétez [illegible] ; Cf. *Lal. Vist.*, p. 277, dern. ligne.

Ligne 14. — [illegible] forme un composé.

Ligne 19. — Il faudrait supprimer la ponctuation et souder les deux propositions en une seule phrase : « Aussitôt que Râhula..., les femmes du harem poussèrent un cri ».

Page 263, ligne 9. — [illegible] : « C'est assez que... ». C'est [illegible] qu'il faudrait probablement compléter.

Ligne 15. — Le synonyme [illegible] semble indiquer que [illegible] correspond à la cérémonie ordinairement appelée चौल. Je n'ai pas cru (l. 18) devoir supprimer la forme [illegible] à côté de [illegible]. Quant à [illegible], je ne puis citer de référence ailleurs à une cérémonie de ce nom.

Page 264, ligne 10. — Lisez [illegible], cf. p. 270, l. 1. — [illegible] comme plus haut [illegible].

Page 265, ligne 18. — [illegible], bien entendu pour le féminin.

Page 266, ligne 2. — [illegible] : « Fais-moi cette grâce ».

Ligne 11. — J'ai rejeté dans les variantes quelques lignes dont je ne puis rien faire, bien qu'on y trouve des traces de construction métrique en âryâ et que la fin paraisse contenir des questions, inspirées par les préparatifs de fête, analogues à celle par laquelle s'ouvre, l. 13, notre fragment versifié. Tout ce passage est gravement altéré. J'ai dû risquer plusieurs conjectures assez hasardeuses sans parler de diverses lacunes que je ne me suis pas aventuré à combler.

Page 267, ligne 7. — J'ai gardé [illegible] des mss. C'est, je le crois, excès de

prudence, et je ne doute guère qu'il ne faille lire [illegible] «applaudissements».

Ligne 9. — Peut-on admettre que [illegible] caractérise les Çâkyas comme «transformés en, semblables à des montagnes de vêtements ou de parures»? La restitution du pâda suivant est loin de me satisfaire complètement.

Ligne 18. — उपगम्य est l'absolutif pour le verbe fini ou, plus vraisemblablement, une orthographe approximative pour [illegible].

Page 268, ligne 4. — Cf. p. 270, l. 14.

Page 269, ligne 3. — La forme correcte serait [illegible]. Pour [illegible], que je ne comprends pas, je ne vois rien de probable à proposer.

Ligne 13. — Cette stance me paraît certainement transposée. Je n'en puis du moins tirer aucun sens qui se justifie à cette place. [illegible] est sans doute une erreur pour [illegible]. Elle s'expliquerait mieux dans le discours que Yaçodharâ adresse à son fils pour le détourner de la vie religieuse.

Page 270, ligne 9. — J'estime que l'orthographe correcte et étymologique (je l'ai rétablie dans d'autres passages) est [illegible], que je traduis, non pas avec le scoliaste de Childers : «Qui comprend ce qui est révélé», mais plutôt : «Qui a l'intelligence épanouie, ouverte».

Ligne 13. — Il faudrait un mot, même dans cette rédaction bien heurtée, pour annoncer que le Buddha va prendre la parole. On pourrait lire [illegible] [illegible] en scandant *edaanê*, ou, avec un sandhi irrégulier, [illegible].

Ligne 17. — De [illegible] je ne puis tirer de sens. On pourrait lire [illegible] [illegible]; mais [illegible] devrait s'entendre dans un sens voisin de «peigner, arranger», qui me semble médiocrement plausible.

Page 271, ligne 3. — Si °[illegible]° est la vraie leçon, c'est encore un composé irrégulier pour [illegible].

Ligne 4. — C'est sans doute [illegible] qu'il faut lire.

Ligne 14. — पुच्छित्वा fait fonction de prétérit.

Page 272, ligne 11. — Il manque ici les participes [illegible], etc., qui terminaient la phrase, et les premiers mots, régime des absolutifs, qui commençaient la suivante.

Ligne 17. — Cf. plus haut, p. 143 et suiv., le «Nalinîjâtaka».

Ligne 18. — Corrigez [illegible].

Page 273, ligne 2. — Pour [illegible]°.

Ligne 3. — Il y a ici une lacune évidente. J'ai pu rétablir le premier vers grâce à la comparaison d'un passage antérieur (II, p. 349 et suiv.) où toutes les strophes qui vont suivre ont déjà paru avec certaines variantes. J'y renvoie une fois pour toutes.

Ligne 11. — C'est [illegible] qu'il faut lire, comme ici, II, 349, 12.

Ligne 16. — Je suppose que c'est [illegible] qu'il faudrait lire ici, comme au vers précédent. Je n'ai pas cependant voulu éliminer [illegible]-[illegible] qui ne paraît pas absolument inadmissible. Cf. I, 380.

Page 274, ligne 7. — [illegible], c'est-à-dire les corps des damnés, est certainement préférable à la leçon [illegible] de II, 350, 5. Il en est de même à la l. 9 de [illegible] comparé à [illegible] de II, 350, 7.

Ligne 18. — Ce çloka sort de l'analogie des vers environnants. Le sens n'en est pas très net. Il a tout l'aspect d'une addition destinée à affirmer que les sentiments de ces devas à l'égard du Buddha sont ceux d'un fils aimé à l'égard de ses parents. Je l'ai ici laissé dans le texte au lieu de le rejeter en note comme plus haut. On ne saurait, en effet, dans un texte comme celui-ci, avoir la prétention de faire, entre la teneur primitive et les interpolations, un départ bien rigoureux.

Ligne 19. — [illegible] ici, comme à la l. 2 de la page suivante, n'est satisfaisant que si on l'entend comme signifiant «orné».

Page 278, ligne 7. — J'ai écrit [illegible], en admettant que tous ces nominatifs font fonction d'accusatifs. Il vaudrait mieux peut-être, à cause de l'instrumental [illegible] qui commence les çlokas suivants, écrire de même ici, et l'on aboutirait, en suppléant [illegible] après [illegible], à une traduction analogue à celle que j'ai, avec toutes sortes de réserves, suggérée pour le passage parallèle : «Les hommes qui ont réconforté les êtres, en se disant : je délivrerai ceux qui souffrent, ces hommes...., etc.».

Ligne 17. — [illegible] ou [illegible] mériterait certainement d'être, comme ici, substitué à [illegible], II, 354, 13.

Page 279, ligne 10. — [illegible] du passage parallèle est plus satisfaisant, mais la leçon de mes mss. n'est pas ici inadmissible.

Page 280, ligne 9. — C'est, bien entendu, [illegible] qu'il faut lire.

Page 281, ligne 11. — Pour tout le passage suivant, cf. d'une façon générale [illegible] I, 194 et

— v.). Je n'ai pas, bien entendu, à instituer ici de comparaison suivie. Je ne relèverai que les détails qui me sembleront importants pour la constitution ou l'intelligence de notre texte.

Page 283, ligne 17. — Dans ce passage et dans les lignes suivantes, la tradition semble garantir ici un adjectif प्रहितात्मन् où l'on pourrait, à la rigueur, chercher le sens de «appliqué». On peut comparer l'emploi de प्रणिधान = réflexion, par exemple, *Lal. Vist.*, 541, 16. Pour le second pâda, je renvoie à Windisch, p. 122, n. 1. Dans les deux derniers, notre texte s'écarte de la tradition pâlie, et, à mon sens, plutôt avantageusement; je comprends : «Par quelles méditations le moine qui s'applique échappe-t-il à l'idée du désir où l'on ne peut prendre pied?».

Page 284, ligne 4. — प्रीतिसंज्ञानार्थी, allusion au second degré du *dhyâna*. तन्द्रि चित्तं «il n'a pas de pensée de paresse», en prenant चित्तं substantivement au sens abstrait.

Ligne 16. — Je traduis cette lecture : «Ne désirant la vie que pour le bûcher», c'est-à-dire, ne voyant dans la vie que le bûcher qui en marque le terme, ne pensant qu'à la mort. Je suis loin d'avoir dans ce texte une foi implicite; mais les efforts ingénieux de M. Windisch ne me paraissent pas avoir triomphé des obscurités de la contre-partie pâlie.

Ligne 19. — Je n'ai rien trouvé de mieux que la restitution प्राप्स्ये; elle a au moins l'avantage de nous donner un verbe qui régisse अर्थं et शान्तिं : «J'atteindrai le but, la paix du cœur».

Page 285, ligne 6. — N'était le mètre, je préférerais तृष्णादासीयो, comme épithète de तृष्णा, d'après l'analogie de बुद्धिगुणदासीयो cité par le PWB s. v. दासीय. Mais on peut sans trop de hardiesse appliquer aux hommes eux-mêmes le qualificatif qui rigoureusement porte sur la «soif» dont ils étaient les esclaves. Au reste, tout ce contexte est bien incertain et la comparaison du pâli ne me paraît pas du tout trancher les difficultés. Dans le quatrième pâda, il manque, comme le montre le mètre, un substantif («l'empire, la puissance», ou quelque chose d'approchant) qui gouverne le génitif मनुजानां.

Ligne 14. — «Que poursuivez-vous donc, ô méchants? Votre haine du Buddha sera-t-elle donc éternelle?»

Ligne 17. — Je ne puis construire qu'en dérivant न रज्येत et en prenant ce mot pour un optatif passif : «Cet homme ne saurait être mené par la passion». On pourrait bien écrire comme plus haut (p. 282, l. 9) गृह्यन्ते; mais l'absence de tout pronom dans cette proposition nouvelle est bien dure.

Page 286, ligne 1. — Je ne sais rien faire de किरं; j'ai écrit किरं en pensant à l'exclamation, d'ailleurs inexpliquée encore, अपि हि किरं, comme II, 126, 9, al. — अभिभूय भूतो «a triomphé».

Page 287, ligne 2. — ग्रामकोटिंपित्त गच्छेन est un exemple de plus de ces commencements de la déclinaison périphrastique, si j'ose ainsi dire, qui a triomphé dans les langues modernes de l'Inde; c'est simplement un équivalent de l'accusatif ग्रामकोटिं.

Ligne 16. — Je n'oserais affirmer que कुर्वन्ति ne se puisse ici défendre; je ne doute pourtant guère que la vraie lecture ne soit कुर्वन्ति = कुर्वन्ते.

Page 289, ligne 12. — Ici et deux lignes plus bas, nous sommes obligés de prendre उपगमु dans le sens de «accueillir» qui a au moins le tort de n'être pas garanti par un usage courant. Il serait aisé de substituer उपनेतुम्.

Page 290, ligne 1. — La forme धनुर्निरिंसेम est singulièrement barbare. C'est sans doute धनुर्निरंसम qu'il faudrait rétablir.

Page 291, ligne 16. — La forme ordinaire et correcte serait उपगच्छन्ति, उपग-च्छन्ते. Mais la même orthographe revient dans la suite, 295, 13.

Page 292, ligne 4. — Si la Râkshasî obtient créance pour ses calomnies, on s'explique mal que le texte continue en disant que Dharmalabdha «rentre ainsi heureusement chez lui». On attendrait plutôt la négation न प्रविशति. Mais ces récits sont parfois d'un tour si heurté et si abrupt qu'il est plus prudent de ne pas trop corriger. Le plus simple serait assurément de supprimer la phrase एवं सर्व-गतो, etc. Le récit en prose se continuerait assez bien, p. 295, l. 13, par तत्र कालं, etc. Mais, même ainsi, les premières lignes de cette suite font double emploi et forment répétition.

Ligne 10. — विपर्यस्त «égaré», en allemand «verkehrt», cf. l'emploi de विपरीत, par exemple, I, 456.

Page 293, ligne 3. — Il faudrait peut-être rétablir ते नो पतितार; je pense pourtant que मे peut, dans cette langue, représenter नो, comme génitif de वयं (cf. I, p. 601). Nous le retrouvons de même, d'après les mss., à la dernière ligne de cette page, et plus bas, 310, 10, ailleurs encore.

Page 294, ligne 10. — On ne peut construire qu'en traduisant संतर्पेहि comme si c'était le causatif. Peut-être faut-il lire संतर्पेति.

Page 297, ligne 2. — अर्पेहि = अर्पय : «remets-le à celui dont (यस्यार्थं) tu es la femme».

Ligne 9. — Nous avons déjà rencontré I. 233, 17, et 234, 8 (cf. p. 576) un accusatif भार्यं ou भार्यां que, à en juger par ce passage, j'aurais mieux fait de conserver purement et simplement dans le texte. Je ne puis d'ailleurs, plus qu'alors, rendre compte de cette forme bizarre.

Ligne 12. — Je ne sais ce que représente cette addition स्मो à la désinence du verbe. Il semble que nous l'ayons de nouveau un peu plus bas, dans भक्षयिष्यामो, p. 299, l. 13.

Ligne 18. — अनिच्छयति représente-t-il le verbe fini avec l'a privatif? ou le participe passif auquel il faudrait suppléer भवति? ou faut-il tout simplement écrire न इच्छयति?

Page 298, ligne 6. — Le second इमां est redondant. Mais de pareilles incohérences de construction, et même de beaucoup plus choquantes, reviennent fréquemment. Cf. 297, 1, la répétition de मम इमां.

Ligne 14. — Cf. *Dhammap.*, v. 60 : *yaṃ tamhi sahate*.

Page 299, ligne 3. — Les mots entre parenthèses sont à supprimer. C'est une glose maladroite.

Ligne 11. — Le récit est singulièrement brusqué, probablement par suite de lacunes. J'entends प्रत्यूहं विवर्जित्वा «prévoyant un obstacle» (tel que l'intervention de Dharmalabdha, par exemple) si elle traînait les choses en longueur. «la râkshasî ne les mangea pas», évidemment «elle-même» ou «toute seule»; cette indication étant indispensable, je suppose que, au lieu de तानि, un régime n'étant pas nécessaire, c'est स्वयं qu'il faudrait rétablir.

Page 300, ligne 10. — Le *Lal. Vist.*, 488, 16, rapporte à la deuxième semaine qui suit la bodhi cette «longue promenade» du Buddha.

Page 301, ligne 5. — प्रव्रजेति pour प्रव्राजेति, comme si souvent प्रविश pour प्रविश्य. Après ce mot il faut rétablir le signe । de ponctuation, omis par inadvertance.

Ligne 16. — Pour परिकुड्डेति ou परिकुडेति des mss., je n'ai rien trouvé de mieux que परिकुड्डणेति, que je prends comme un dénominatif de कुड्डण. Même en admettant cette conjecture, l'orthographe de M par ड्ड n'est pas suffisante pour rendre probable la cérébralisation du groupe *dda* et j'aurais mieux fait d'écrire परिकुद्दणेति.

Page 303, ligne 7. — Quelque constellation que désigne ici le nom de पुराण, il est sûr que कार्त्तिक n'est qu'une restitution sanscritisante pour कित्तिक qui représente réellement कृत्तिक.

Ligne 8. — C'est सर्वस्य सार्थस्य पुरतो qu'il faut lire : «en tête de toute la caravane».

Page 304, ligne 6. — Lisez आगतान्. Les mss. portent du reste आगतन्; mais il faut un sujet à परिगृह्णन्.

Ligne 10. — Sur ऊह् = «penser, réfléchir», cf. I, 585.

Ligne 17. — J'entends l'expression अङ्गुष्ठेन आक्रमति en ce sens que le Buddha passe son pouce sur les quatre vases, les marque comme d'une bénédiction, en concevant le vœu que les quatre deviennent un seul vase (एकपात्रं च अधिष्ठेति).

Page 305, ligne 2. — «Il prononce leur récompense», qui n'est autre que cette formule de bénédiction (सोवत्थिकं) qui doit les protéger en tous lieux et qui suit aux lignes 10 et suiv.

Ligne 10. — Pour tout ce passage, cf. *Lal. Vist.*, 502, 5 et suiv. Malgré les allusions qui vont suivre aux diverses régions et qui semblent recommander la leçon दिशा (दक्षिणकां) du *Lal. Vist.* et de nos mss., j'ai écrit दिशे (cf. l. 2 : इमिनाम-साहिंसे) parce qu'il faut nécessairement un verbe.

Page 306, lignes 7-8. — J'ai dû corriger et restituer en m'appuyant sur *Lal. Vist.*, 503, 4-5. Mais les divergences sont, dans le détail, si fréquentes entre les deux textes que cet expédient, inévitable dans le cas présent, offre peu de garanties.

Ligne 10. — Cf. plus bas *in* 310, 5.

Page 308, ligne 9. — J'ai préféré laisser une lacune plutôt que d'introduire ici la leçon du *Lal. Vist.* qui est bien peu vraisemblable.

Page 310, ligne 5. — Je ne sais à quels noms se réfèrent ces catégories de huit çramaṇas, de huit brâhmanes et de huit rois. Quant aux «huit dieux», on peut croire qu'ils comprennent les quatre Lokapâlas, flanqués chacun d'un autre deva : au moins voyons-nous Yama invoqué à côté de Virûḍhaka (307, 14) et Varuṇa à côté de Virûpâksha (308, 14) ; à côté de Dhṛitarâshṭra (306, 10) on pourrait, d'après l'indication contenue dans ce passage même, placer Indra, en corrigeant देवेहि च च इन्द्रेण: (lecture en elle-même peu admissible et à laquelle le *Lal. Vist.*, 502, 18, oppose नृत्येभि सह इन्द्रु) en देवेन्द्रेण सह इन्द्रु. Quant à Kuvera, si notre texte lui ajoute «les Râkshasîs», le *Lal. Vist.*, 506, 11, invoque avec lui «Maṇi-

mantra, le chef de tous les Yakshas». Il suffit de substituer aux Râkshasîs le nom individuel, quel qu'il ait pu être pour notre rédacteur, de leur chef supposé.

Ligne 15. — Pour ce nom de Çilukshu, cf. plus bas, 313, 2.

Page 311, ligne 1. — [illegible] ne peut ici signifier autre chose que «débordant [de satisfaction]». Je puis renvoyer à l'exemple que j'ai emprunté déjà (in I, 30, 5) au PWB. L'emploi métaphorique du mot (cf. encore in I, 88, 10) explique qu'il puisse être pris successivement dans des sens finalement opposés, — s'irriter ou être rempli de joie, — mais toujours pour exprimer une vive émotion.

Ligne 6. — J'ai écrit [illegible] qui donne un mot connu au lieu de [illegible] dont je ne puis rien faire; mais je ne comprends pas clairement cette fin de phrase. Faut-il écrire [illegible]? ou l'adjectif [illegible], s'appuyant sur l'emploi de [illegible], contiendrait-il une sorte de calembour fondé sur [illegible] «les fruits du Caitya, de l'arbre sacré?» [illegible] resterait toujours obscur.

Ligne 8. — Je ne puis rien faire de [illegible] (de même l. 18 et p. suiv., l. 12). Nous avons à plusieurs reprises rencontré le mot [illegible] (plus haut, 113, 3; 141, 18); il est lui-même pour moi inexpliqué; mais, du moins, je considère comme très probable que, dans les deux cas, nous avons à faire au même terme, et qu'il faudrait ici corriger [illegible]; l'entourage où figure [illegible] montre dans quelle direction il faut chercher le sens, et que notre [illegible], si tel est bien son titre, devait être une musicienne ou une danseuse.

Ligne 11. — Corr. [illegible].

Page 312, ligne 8. — J'ai gardé तं qui se peut prendre (= [illegible], [illegible], cf. in 293, 3) pour un pluriel faisant fonction de singulier. Mais il serait aussi bien aisé de le corriger en ते, la confusion entre *e* et *aṁ* étant dans cette écriture extrêmement fréquente.

Ligne 10. — J'entends विकल्पवस्त्र «des vêtements au choix». Cf. l'expression du Pâṭimokkha relevée par Childers (s. v. *vikappo*) : *cîvare vikappaṁ âpajjeya.*

Ligne 16. — पाणिखातक est un nom de Tîrtha relevé dans le MBh. par le PWB. Dans l'épisode, qu'il transpose d'ailleurs à un autre moment, le *Lal. Vist.* (333, 6 et suiv.) a पाणिखाता (पुष्करिणी).

Page 313, ligne 5. — Si je lis bien, cette pierre s'appellerait [illegible].

Ligne 7. — Cette phrase n'est pas claire pour moi; je ne puis la comprendre qu'en attribuant à प्रतिपालेति un sens prégnant : la divinité de l'arbre attend sur la rive en se disant que le Buddha va sortir de l'eau; car les Buddhas ne connaissent pas la fatigue. La scène dans le *Lal. Vist.* (p. 333), transportée avant la bodhi, est

mieux motivée et dans des termes qui justifient bien plus naturellement la suite du récit, telle qu'elle est présentée ici même. Il y est au contraire expressément remarqué que le Bodhisattva est fatigué, épuisé, et que l'intervention de Māra le force à réclamer l'aide de la divinité du Kakubha. Nous avons donc une contradiction directe et qui est sûrement intentionnelle. La fatigue attribuée au Bodhisattva ne se pouvait guère prêter au Buddha parfaitement accompli. Mais, il y a plus, et je vois dans ce cas particulier une influence de la doctrine propre à notre livre sur la transcendance du Buddha (*lokottara*); l'école d'où il procède devait tout particulièrement répugner à supposer chez le Maître aucune défaillance. Le récit a donc été remanié sous cette préoccupation; mais toutes les incohérences n'ont point été écartées.

Ligne 15. — Ces imaginations de dessins que porteraient les feuilles de certains arbres et auxquels on attribue une origine ou une signification merveilleuses, ne sont pas rares dans les contes. — Je ne puis entendre la phrase finale de ce paragraphe qu'en suppléant un verbe [illegible] ou quelque équivalent après [illegible], ou en prenant [illegible] — ce qui est un procédé bien hasardeux — pour la première personne de l'aoriste : «quand j'atteignis la bodhi». Quoi qu'il en soit, ce résumé des trois derniers incidents qui viennent d'être rapportés, mis ainsi dans la bouche du Buddha, alors qu'il est partout question de lui à la troisième personne, me semble hors de place.

Page 314, ligne 2. — [illegible], cf. *Lal. Vist.*, 509, 7-8. — [illegible] scil. [illegible].
Ligne 9. — Pour ces deux çlokas, cf. *Lal. Vist.*, 515, 18 et suiv.

Page 315, ligne 8. — Dans cette locution (cf. plus bas, 316, 13; 317, 11, etc.) le pâli porte *abhikkanto*, *abhikkantā ratti*. J'incline à penser que c'est en effet l'orthographe primitive. Mais les textes du nord donnent si ordinairement [illegible] que j'ai hésité, malgré la ressemblance des caractères [illegible] et [illegible], à rétablir uniformément la forme [illegible], qui devrait, dans le premier cas au moins, être [illegible], si l'explication de Childers est fondée.

Ligne 14. — Dans le passage parallèle, le *Lal. Vist.* (515, 3, 12) substitue au premier vers [illegible] pour notre [illegible]. Il y faut lire [illegible] [illegible]. Cf. *Mahâvagga*, I, 6.

Page 316, ligne 15. — Comp. *Lal. Vist.*, 517, 3 et suiv.; *Mahâvagga*, I, 5, et ici même un peu plus bas, 319, 3 et suiv. (*Lal. Vist.*, 520, 19; *Mahâvagga*, I, 7).

Page 318, ligne 3. — J'ai rétabli l'orthographe [illegible], d'après ce que j'ai

dit plus haut, à p. 270, l. 9, malgré la lecture du *Lal. Vist.* dans le passage parallèle, 500, 2.

Page 320, ligne 12. — Lisez [illegible]°, c'est-à-dire [illegible]°.
Ligne 16. — वैमात्रता «la variété, la diversité», comme l'explique la Mahâvyutpatti, ap. PWB s. v. Cf. p. suiv., l. 5.

Page 321, ligne 6. — Lisez [illegible]°.

Page 322, ligne 13. — Le *Lal. Vist.*, 514, 20, s'exprime plus clairement : [illegible] रुद्रकस्य रामपुत्रस्य. Nous pouvons dire familièrement, par une ellipse analogue qui, si elle n'est pas correcte, ne laisse pas que d'être intelligible : c'est une grande perte qu'Udraka Râmaputra.

Page 325, ligne 2. — Cf. *Mahâvagga*, I, 1 et suiv.
Ligne 7. — Pour [illegible], cf. *Mahâvagga*, p. 362.
Ligne 16. — [illegible] वृन्तच्युतस्य «qui vient de tomber de la branche»; c'est l'équivalent de [illegible] du *Lal. Vist.*, 516, 8. C'est aussi sur la comparaison du même texte, en même temps que sur les nécessités du sens, que se fonde ma correction वृन्तच्युत et [illegible].

Page 326, ligne 5. — Pour cette strophe, cf. *Mahâvagga*, p. 8. Au dernier pâda किम् est une inadvertance. C'est कम् qu'il faut lire, comme le portent les mss.
Ligne 10. — [illegible] = «se donner comme, faire profession de».
Ligne 11. — Cette ligne est restituée d'après *Lal. Vist.*, 516, ult.

Page 327, ligne 15. — [illegible] = «satisfaire, rendre favorable». Cf. [illegible] et ci-dessus, I, 377, 482.
Ligne 20. — Le *Lal. Vist.*, 518, 4, a [illegible]; pour un nom de lieu °[illegible] est plus probable.

Page 328, ligne 18. — Je ne décide pas s'il faut lire च (scil. [illegible]) [illegible] ou [illegible] : dans les deux cas le sens revient exactement au même et °[illegible] fait, comme si souvent, fonction de locatif.

Page 329, ligne 4. — [illegible] signifie, je pense, «instable, variable». Le récit du Jâtaka (éd. Fausböll, I, 68) a la même épithète, suivie de *pakkamitukâmo* au lieu de notre °[illegible]; cf. *Mahâvagga*, I, 6, 32 et suiv.

Ligne 16. — La forme पुष्किरिणी est trop fréquente dans nos mss. pour que je me sois cru autorisé à la corriger. Elle fait pendant, en sens inverse, au *pokkharaṇī* du pâli. — La tournure जानन्ता च बुद्धा pour dire : «et les Buddhas savent (toute chose)» est, indépendamment de la façon bien abrupte dont cette réflexion est introduite, singulièrement contournée. Le texte ne doit pas être en ordre.

Page 330, ligne 4. — Ces cinq trônes correspondent aux quatre Buddhas passés ou présents du kalpa et au cinquième, au futur Maitreya. Cependant, aussitôt après, le Buddha est censé professer la théorie postérieure en vertu de laquelle dans un bhadra kalpa il doit naître mille buddhas. En revanche le *Lal. Vist.*, 532, 4, qui ne fait pas d'allusion à cette doctrine, parle de mille (ou cent) trônes. Au reste, notre texte est ici en désordre. La lacune après पायसानि est évidente. Mais il y a plus, et l'énumération qui suit des nimbes de divers Buddhas a probablement supplanté la description (cf. le *Lal. Vist.*) de la lumière surnaturelle que répand Çâkyamuni au moment de procéder au Cakrapravartana.

Page 331, ligne 3. — *Lal. Vist.*, p. 540 : *Mahâvagga*, I, 6, 17.

Ligne 8. — J'entends चक्षुकरणीय et ज्ञानकरणीय (l. 10-11) : «qui produit la vue, qui produit la connaissance».

Ligne 13. — Corr. °कर्मान्तो et धर्मान्तं à la ligne suivante; il y a eu transposition accidentelle de l'r.

Page 333, ligne 7. — Entre la phrase . . . दुःखसमुदयो . . . प्रहातव्यो ति . . . साक्ष-त्कृति et le commencement de la suivante, il y a une lacune que j'ai à peine besoin de signaler. Les deux dernières vérités, दुःखनिरोध et दुःखनिरोधगामिनीप्रतिपद्, devraient être énumérées, conformément à la formule précédente, comme साक्षात्कर्तव्य et भावयितव्य; puis les deux premières दुःख et दुःखसमुदय, comme परिज्ञात et प्रहीण (ou un équivalent). Telle est en effet la série des douze étapes, les quatre vérités reprises dans trois énumérations successives : la première les énonce simplement, la seconde les présente comme devant être acquises, la troisième comme acquises. Cf., par exemple, *Lal. Vist.*, 541, 2; 542, 12, où du reste une formule, दुःखं परिज्ञातं, est encore omise.

Page 334, ligne 7. — Cf. I, 41, 4 et suiv. et la note, et ci-dessous, 341, 12 et suiv.

Page 335, ligne 14. — कामकारिकता «la libre production de..., la libre disposition sur...».

Page 337, ligne 13. — Je n'ai pas voulu supprimer cette forme hybride [illegible], intermédiaire entre [illegible] et [illegible]. Il est pourtant probable qu'elle ne repose que sur une erreur de scribe. — भवनेत्रिक peut s'entendre assez bien ici dans ce sens : «Qui a l'existence pour conducteur, pour introducteur», en d'autres termes : «Qui découle de l'existence»; la forme नैत्रिक = नेत्रक n'est pas inadmissible; mais il y a une difficulté; il est malaisé de séparer भवनेत्रिक de भवनेत्री (cf. I, 247, 18), et, s'il en est dérivé, cette explication, qui suppose le sentiment vivant du sens étymologique, tombe d'elle-même. J'estime que cet emploi de भवनेत्रिक est ici très artificiel. La restitution de l'orthographe भवनेत्री, en face du pâli *bhavanetti*, sur laquelle il repose, reste pour moi très sujette à caution.

Page 338, ligne 1. — À प्रभंगुण comp. le pâli *prabhangura*.

Page 340, ligne 19. — La construction est rompue, comme souvent. Il serait aisé ici de rétablir प्रवर्तेन्ति.

Page 351, ligne 3. — J'ai conservé प्रथमे qui peut s'expliquer adverbialement : «pour la première fois», et qui semble, dans une certaine mesure, protégé par l'erreur même de M; mais il serait bien aisé de rétablir प्रथमं.

Ligne 6. — अभिध्यायति est pour moi obscur. Cet emploi du verbe doit pourtant se rattacher à l'acception comme pour अभिध्यालु (par ex. *Div. Avad.*, 301, 26), en pâli *abhijjhālu*, à savoir : «Qui éprouve de la convoitise». Marque-t-il un mouvement, un soubresaut violent? C'est probable d'après l'ensemble du contexte. — अवध्यायति dans le sens du thème simple qui lui succède un peu plus bas.

Page 342, ligne 5. — Les mots [illegible], qui ne se construisent pas, ne sont sans doute qu'une glose destinée à expliquer que cette voix du Buddha qui se fait entendre n'est autre que le Dharmacakrapravartana.

Ligne 13. — J'entends देशनया «la distribution [de l'enseignement, de la doctrine]».

Ligne 16. — Cf. une première énumération des soixante qualités de la voix du Buddha, I, 170, 12 et suiv.; cf. aussi I, 315, 11 et suiv. Les deux énumérations ne concordent du reste que dans un petit nombre d'épithètes.

Page 343, ligne 2. — अनवनामा ne me paraît rien moins que certain. Ce mot signifierait quelque chose comme «sans dépression».

Ligne [illegible]. — Bien que protégé par le mètre, °[illegible] est pour °[illegible].

Ligne 19. — [illegible]° pour [illegible]°. Le demi-vers que j'ai éliminé n'est qu'une glose de celui-ci.

Page 344, ligne 2. — La restitution सरित् = वधू est recommandée par le çloka suivant. La loi que proclame le Buddha serait comparée à la foudre qui ébranlerait «tout le Chiliocosme riche en matières précieuses et qui est enveloppé d'un océan de Buddhas» venus, sans doute, pour écouter la parole qui retentit.

Ligne 10. — Lisez [illegible].

Ligne 11. — Ces विपर्यास sont les चतुरो विपर्यासा: dont parle le *Lal. Vist.*, 481, 14. Je ne puis dire avec précision les articles qui constituent «les quatre erreurs».

Ligne 16. — [illegible], d'après l'analogie de [illegible] (cf. I, p. 560), est le participe présent de वि-उद्-हन् «dispersant par ses coups».

Ligne 19. — La lecture est infiniment problématique. En écrivant ainsi je construis l'accusatif सर्वं (scil. [illegible]) comme dépendant de समन्तात्.

Page 345, ligne 18. — Il y a ici quelque trouble dans le texte. Ces vers ne devraient pas être mis dans la bouche du deva Çikharadhara, ou bien alors il faudrait éliminer le premier demi-çloka, reste d'un çloka entier (dont la seconde moitié est perdue) qui introduisait des stances mises dans la bouche de Brahmâ.

Page 346, ligne 1. — [illegible] ne peut guère signifier que «formé par tous les liens des naissances successives»; mais, pour justifier cette épithète et pour justifier surtout l'approbation impliquée par साधु, je ne vois d'autre ressource que de considérer que la qualification s'applique à [illegible] et que l'a privatif qui précède nie tout l'ensemble, ce qui revient à ce sens : «Le détachement de la personnalité dont les chaînes sont faites de tous les liens des naissances accumulées». Mais l'expédient est, même pour ce style, beaucoup trop violent pour que j'y aie grande confiance.

Page 347, ligne 11. — Cf. I, 517. — प्रापणति «atteindre, arriver à...».

Ligne 19. — Cet emploi de आर्जव, comme synonyme de [illegible], m'est d'ailleurs inconnu.

Page 348, ligne 9. — De même en pâli *pârivarijâ*, avec allongement de l'a dans la première syllabe. Plus bas, à la l. 13, cette orthographe paraît protégée par le mètre.

Page 349, ligne 2. — Je prends रमति (= रम्यति, रम्यते) pour le passif : «Qui peut éprouver du plaisir dans un cadavre qui n'est que poussière?».

Ligne 14. — C'est [illegible] qu'il faut lire.

Page 351, ligne 17. — J'admets qu'il faut comprendre बलोद्धृता आशा° : «mes désirs s'étaient fortifiés par la force de l'espérance...».

Page 352, ligne 14. — Si la lecture est exacte, *हनिष्ये* doit être pris au sens passif : «Je serai frappé».

Ligne 18. — Séparez तीरेति न.

Page 354, ligne 3. — Je ne puis ni comprendre ni restituer d'une façon probable les mots que les manuscrits nous transmettent sous la forme [illegible]. Ils doivent, de façon ou d'autre, équivaloir à la locution suivante, appliquée au Sârthavâha [illegible], cf. l. 18-19. Mais cette expression n'est pas très claire pour moi; elle ne peut guère signifier que : «le sârthavâha aussi a fait quelque bien antérieurement» (d'où lui échoit la bonne fortune de pouvoir se sauver en nageant); mais cet emploi absolu de [illegible], pour dire quelque chose comme «faire le bien», n'est pas consacré. *Paṭipatti* exprime en pâli l'idée de «religion, piété». Cf. Childers; et *Lotus*, fol. 208ª c'est प्रतिपत्ति que Burnouf rend par «attention, application».

Ligne 15. — Rétablir च, pour त.

Page 355, ligne 1. — Cette réflexion édifiante à la fin du récit semble indiquer une version qui a servi à la prédication.

Ligne 14. — चित्तसन्तान, c'est-à-dire «disposition d'esprit». Cf. ci-dessus, I, 446. Comp. encore चित्तसन्ततिं dans l'expression [illegible], *Div. Avad.*, 286, 21, et l'emploi pâli de *santâna*, *santati*, *Jâtak.* p. 4. Je n'ai pas voulu toucher à [illegible], qui ne se peut guère entendre que dans le sens de «impartit, inspira»; mais forme et traduction sont également difficiles et suspectes.

Page 356, ligne 4. — Nous avons déjà rencontré cette épithète [illegible], I, 209, 22.

Ligne 6. — J'entends परिपूरति «il atteint à la perfection», par le sacrifice suprême dont le naufrage est pour le Bodhisattva l'occasion. Je me fonde sur l'emploi pâli de *paripûrati* et *paripûri* (cf. Childers. परिपूरि est aussi employé dans le sanscrit buddhique, comme *Lal. Vist.*, 343, 18). Je ne méconnais pas pourtant que, d'ordinaire, c'est à un objet, non à un homme, que s'applique le thème परि-पूर्.

Page 357, ligne 4. — Ce jâtaka est conté également *Mv.*, III, 39 et suiv., et *Jâtakamâlâ*, p. 181 et suiv.

Ligne 18. — J'ai gardé ici la désinence [illegible], bien qu'elle soit relativement rare dans notre texte.

Page 358, ligne 1. — Ni ici ni aux lignes suivantes, 7, 12, je ne puis découvrir un sens naturel au mot [illegible], non plus qu'une correction probable.

Page 359, ligne 6. — J'hésite sur les corrections [illegible] et [illegible]. Je comprends : «Quand même tu me mettrais le corps en cent lanières et les os en cent morceaux». Les glossaires donnent pour [illegible] le sens de [illegible] et aussi le sens d'«atome» (PWB).

Ligne 16. — La restitution [illegible] demeure très douteuse. Le verbe est d'ailleurs connu dans le sens de «exhorter».

Page 360, ligne 1. — कालवस्तु «la demeure de Kâla, de la Mort».

Ligne 14. — कुथा = कथा. — A la ligne suivante la phrase ne se termine pas; il y a certainement dans nos mss. une lacune, peut-être assez courte.

Page 361, ligne 1. — क्षमित्वा... donne seulement le commencement d'un mot. On peut supposer pour le sens quelque chose comme : «Sachons être patients comme le ṛishi Kshântivâdin».

Ligne 16 et suiv. — Le *Çarabhangajâtaka* est raconté Jâtaka, V, 125 et suiv. Le ṛishi Çarabhanga apparaît aussi, on s'en souvient, dans l'épopée. Il y est de même visité par Indra environné de tous les ṛishis; et, dans le Râmâyaṇa, ces saints personnages se plaignent justement à Râma des violences exercées contre eux par les Râkshasas. Tous les éléments de notre conte se trouvent ainsi rapprochés, quoique dans un cadre et avec des applications très différentes. C'est un curieux et caractéristique exemple de la fluidité des traditions populaires. Les adh. 5 et 6 du l. III du Râmâyaṇa sont à cet égard bons à comparer.

Page 363, ligne 1. — अस्सक, probablement l'équivalent des Açmakas ou Açvakas, connus d'ailleurs par la littérature.

Ligne 6. — La présence de l'anusvâra ne laisse ici aucun doute sur la restitution [illegible]. J'inclinerais à rétablir cette forme, même dans divers passages où l'aspect de la tradition m'avait d'abord amené à supposer une orthographe [illegible], [illegible].

Ligne 10. — J'ai rétabli, d'après 365, 3, le nom du ministre tombé ici dans les mss.

Ligne 14. — J'ai gardé l'incohérence [illegible] [illegible] qui n'est pas inadmissible ici; il serait pourtant bien facile de lire ou [illegible] [illegible], ou mieux [illegible] [illegible].

PAGE 364, LIGNE 7. — Dans le Jâtaka pâli le nom est *Aṭṭhako* (*Ashṭaka*). Ici même cette lecture serait à la page suivante, l. 18, recommandée par le mètre. Elle est directement introduite dans notre texte p. 375, l. 7. Il ne m'a pas paru que ce fût ici une raison suffisante pour la rétablir partout.

LIGNE 21. — निविष्ट «établi dans, habitué à», cf. le pâli *niviṭṭha* ap. Childers. Le substantif qui devait exprimer l'idée d'injustice, de violence, est tombé.

LIGNE 22. — Je prends, dans le composé, चिन्त au sens de «réflexion, spéculation».

PAGE 366, LIGNE 1. — A partir d'ici, la correspondance avec le Jâtaka devient, dans les parties versifiées, beaucoup plus étroite. Je ne relèverai que ce qui intéresse directement la constitution du texte.

LIGNE 15. — णं = तं dans la fonction de l'accusatif, comme तं à la l. 17.

PAGE 367, LIGNE 6. — Ce sont les rois qui parlent, et सर्वे de la l. 9 désigne Çarabhaṅga.

LIGNE 11. — Je suppose, malgré l'analogie de I, 294, 7 (cf. I, p. 570), que cette odeur n'est pas le parfum des vertus de ces saints hommes, car on ne voit pas pourquoi il serait désagréable à Indra; il est au contraire naturel que la délicatesse d'un deva se choque des émanations qui peuvent résulter d'un régime d'austérité peu compatible avec une propreté sévère.

LIGNE 18. — Les mots सुरभीणि शीलानि ou सुरभिं सुशीलं, que j'ai dû éliminer, semblent garder des traces d'un vers à six pâdas, analogue à celui du Jâtaka (p. 139, l. 6), où ils correspondraient à *surabhiṃ va sîlaṃ*, du pâli.

PAGE 368, LIGNE 6. — Si le texte est bien en ordre, je ne vois d'autre traduction que celle-ci : «Car tel est le privilège du sage parmi les hommes ; il porte à son choix les fruits de tout arbre»; c'est-à-dire : «Tu es prêt d'avance à résoudre n'importe quelle question». C'est une façon de dire bien contournée.

LIGNE 12. — सद्ये, adverbialement, comme II, 134, 4, et ailleurs.

PAGE 369, LIGNE 2. — J'ai corrigé d'après l'analogie de 363, 9. D'autre part, la comparaison du vers pâli *Jât.*, p. 143, v. 21, conseillerait quelque restitution comme सर्वं हि सत्यं समाधि; mais, si la tradition y semble assez favorable, le mètre s'en accommode moins aisément.

LIGNE 7. — Il faut dans le vers pâli (p. 143, v. 23) corriger *uddhapâdo*, comme ici.

LIGNE 21. — J'ai rétabli पृथक्त्वं d'après la suite, 373, 13, et aussi d'après le pâli, p. 144, v. 25.

Ligne 24. — Je n'ai guère de doute que [illegible] ne soit erroné. Je l'ai conservé faute de mieux en entendant : «Tu domines là, tu es à la hauteur de la question que je t'ai posée.»

Page 370, ligne 1. — सो = सु, स्विद्. Dans le vers pâli (p. 141, l. 14) nous trouvons sô, où l'allongement purement métrique fait pendant à notre forme सो.

Ligne 4. — Dans les variantes de cette ligne, il a été omis de noter que, pour [illegible], les mss. lisent विदित्वा.

Ligne 9. — J'aurais mieux fait d'écrire [illegible], qui est plus près de la tradition et en explique plus aisément la déformation.

Ligne 18. — Le vers pâli (p. 142, v. 18) porte *catummaṭṭhapâdaṃ*, que le commentaire explique *catûhi iriyâpathehi paṭicchannasabbaṃ*; j'ai, en vertu de ce rapprochement, écrit *channa* au lieu de *maṭṭha*; la leçon se rapproche plus de nos mss. et elle est pour le moins aussi claire que l'autre.

Page 371, ligne 9. — [illegible] de la version pâlie (p. 146, v. 26) est assurément bien préférable à notre [illegible]; mais je ne pouvais corriger contre le témoignage persistant des mss.

Page 372, ligne 16. — D'après le pâli, p. 148, v. 32, il faudrait rétablir *anvâyikâ prajñânato bhavanti*; mais cette lecture s'éloigne bien sensiblement des mss. Il m'a semblé que l'on pouvait arriver à un sens équivalent en serrant la tradition de plus près. En lisant [illegible] = [illegible], je suis obligé d'admettre que cette épithète représente, d'après l'analogie de *kulûpaka*, le *pâli*, etc., comme des «clients», des «inférieurs» de la Sagesse. C'est évidemment une simple conjecture.

Page 373, ligne 6. — [illegible] est, bien entendu, une erreur matérielle pour [illegible].

Ligne 14. — Je prends इदं = इह. Cf. I, 327, 6, al. La version pâlie est ici très divergente (p. 151, v. 43).

Ligne 20. — Il faut sûrement dans le jâtaka pâli (p. 151, l. 8) rétablir comme ici *rayajâtâ*.

Ligne 22. — महर्धि, rétabli dans sa première partie d'après le pâli (p. 149, l. 29), est certainement préférable à la leçon *mahiddhiyaṃ* de ce texte.

Page 374, ligne 18. — Il ne paraît pas douteux que ce dernier vers ne soit beaucoup plus naturellement placé, comme fait la version pâlie (p. 150, v. 40), dans la bouche de Çarabhaṅga. S'il y a vraiment changement d'interlocuteur, il faudrait à tout le moins, dans notre texte, remplacer च par तु.

Page 375, ligne 15. — Lisez [illegible] : « À cause de son amour pour son fils, elle aime tous ses compagnons comme autant de fils. »

Ligne 17. — Je ne puis entendre [illegible] que comme un équivalent de [illegible], ou tout au plus de [illegible] : « telle était sa beauté », expression que je retrouve à la l. 19.

Page 376, ligne 16. — Pour des variantes de cette histoire, cf. *Mahâvagga*, I, 14; Beal, *Rom. Leg.*, p. 287, et.

Page 377, ligne 1. — On serait tenté de considérer ce paragraphe comme une simple répétition abrégée du récit qui précède. Mais, quoi qu'il en puisse être, nous serions d'autant moins autorisés à l'éliminer du texte que la même particularité se retrouve dans le récit chinois traduit par Beal (*loc. cit.*, p. 288).

Ligne 15. — Il faut évidemment, pour [illegible] qui ne veut rien dire, un mot qui puisse signifier « qui connaît », et gouverner le génitif [illegible]. Je ne sais si la restitution [illegible] paraîtra répondre complètement à ces exigences.

Page 379, ligne 3. — La lacune est évidente. Les disciples acquiescent à la pensée de Pûrṇa; ils se rendent au Ṛishipatana et là « ils voient le Buddha enseignant . . . ».

Ligne 5. — Le rédacteur oublie ici, à partir de [illegible], qu'il faudrait l'accusatif. Il est curieux qu'il y revienne avec [illegible] à la l. 9.

Page 380, ligne 2. — Le dernier pâda dont la lecture, en présence de toutes les répétitions qui suivent, ne peut être douteuse, prouve que nous avons affaire à un âryâ dont les deux moitiés sont métriquement semblables.

Page 381, ligne 1. — Je doute fort que [illegible] ait ainsi commencé le vers, et cette restitution n'est pour moi qu'un pis-aller. Dans le troisième pâda, l'absence d'un sujet, [illegible], ou quelque équivalent, est aussi assez choquante.

Ligne 11. — La restitution de [illegible] me paraît sûre; il s'agit de la prière que Brahmâ adresse au Buddha de faire tourner la roue de la Loi.

Ligne 16. — Je ne suis pas sûr de bien comprendre ce vers; j'entends : « Après avoir dans (mon ermitage de) l'Himâlaya vu Mâra (le Tentateur), ô Seigneur, j'ai vu la lutte (contre lui, c'est-à-dire la Victoire que tu as remportée sur lui et le salut qui en découle pour nous). » Mais c'est une façon de dire très bizarre.

Page 382, ligne 10. — Ces noms, [illegible] et [illegible], ont un aspect tout à fait barbare. — Le premier semble être un ethnique; il fait étrangement penser à

«Uzbek». Mais il serait sans doute téméraire de rien conclure d'une consonnance qui peut être tout accidentelle.

Ligne 14. — Ce récit se compose de deux éléments, la conversion de Nâlaka, et le Nâlakapraçna, les questions de Nâlaka. La version chinoise, traduite par Beal (*Rom. Leg.*, p. 275 et suiv.), met au nom de Nârada un récit qui, sauf le Nâlakapraçna, contient, avec de nombreuses variantes, tous les éléments principaux de notre conte, y compris l'intervention du nâga Elapatra. Le Nâlakapraçna a sa contre-partie pâlie dans le *Suttanip.*, p. 130 et suiv. Cf. encore *Jâtaka*, I, 55-56.

Ligne 17. — Je prends "[illegible]" comme un sandhi fantaisiste pour "[illegible]".

Page 383, ligne 14. — सर्वो [illegible] ne peut être exact, mais je doute que ma correction tombe juste. Il doit y avoir quelque restitution plus simple qui m'échappe.

Ligne 15. — शास्तृप्रतिज्ञा «qui font profession d'être des maîtres». Cf. l'équivalence dans le *Div. Avad.*, 143, 10 : *sarvajñamâninaḥ*.

Page 384, ligne 3. — Cf. Beal, p. 277. स्व = स्विद् ou नु.

Ligne 6. — Beal traduit le passage correspondant (p. 278) : «C'est grâce aux six (Abhijñâs) qu'un homme devient indépendant». Faut-il, d'après cela, corriger षट्स्थ : «Celui qui est établi dans les six (abhijñâs), celui-là est vraiment roi souverain»? Mais on peut d'autre part comparer un vers ultérieur, p. 417, 2, et, d'après मनः षष्ठं प्रवेदितं, prendre que षष्ठ, seul, signifie ici le *manas*, l'esprit, comme supérieur au désir sensuel, et comme étant, à ce titre, le véritable et légitime maître de la conduite.

Ligne 12. — Ces yogas sont l'attachement au *kâma*, au *bhava*, à la *driṣṭi*, à l'*avidyâ*, cf. Childers, s. v. *yogo*; et l'étymologie donnée ici pour *yogakshema* correspond exactement à celle qui se trouve au comment. du Dhammapada (in v. 23) et que Childers (s. v. *yogakkhemo*) condamne très justement.

Ligne 15. — Je crains fort de n'avoir pas restitué exactement le texte de ce vers. Tel qu'il est, je propose de traduire littéralement : «Parles-tu ayant vu un songe ou une vue réelle»; c'est-à-dire, ton enseignement est-il pure imagination ou expression de la réalité? C'est une façon de dire peu conforme aux habitudes de langage de l'Inde.

Ligne 17. — C'est une divinité qui prend la parole au lieu du Buddha et porte témoignage en sa faveur. J'admets, pour me rapprocher des mss., que सार्थं est une formation populaire équivalente à सार्थम् .

Page 385, ligne 2. — Il est tombé un mot signifiant «corps».

Ligne 11. — Je comprends : «Coupant le chemin (qui conduit) dans la forêt

redoutable (du saṁsâra), et considérant le muni comme notre maître. . . »; mais il faudrait ensuite une proposition principale. Je suppose que les deux premiers pâdas d'une strophe ont été accolés aux deux derniers d'une strophe suivante, et qu'il est tombé quatre pâdas, dont les deux premiers terminaient la première et les deux suivants ouvraient l'autre.

Ligne 16. — Je ne sais rien faire de [illegible] des mss. Supposant qu'il s'agit d'une pluie d'armes ou d'instruments tranchants, j'ai corrigé en [illegible] l'[illegible] des mss., qui ne me paraît donner aucun sens. — Je prends [illegible] comme un dénominatif de [illegible] pour dire : «Mettre en lambeaux».

Ligne 20. — [illegible] est, je pense : = [illegible], «à qui on a arraché les yeux», un aveugle. — Le dernier pâda n'aurait pas de sens dans la bouche d'un dieu. Il en est *a fortiori* de même de la ligne suivante ([illegible] = [illegible] «corps», comme quelquefois dans l'usage régulier); un dieu n'a pas le corps laid ni contrefait. Peut-être cette partie du discours était-elle originairement dans la bouche du nâga Elapatra.

Page 386, ligne 4. — Sans parler de la lacune, ce vers est très déroutant. Il est sûrement mal placé ici, et l'on ne voit pas à qui il se peut rapporter, ni qui serait destiné à profiter, en devançant Maitreya, de cette prophétie demandée au Buddha.

Ligne 18. — À partir d'ici, comp. les vers du *Suttanip.*, v. 699 et suiv., qui m'ont fourni nombre de corrections.

Page 387, ligne 6. — Je n'entends pas bien la traduction de M. Fausböll pour ce vers. Je ne traduis du reste pas comme lui; j'estime que [illegible] devrait, correctement, s'écrire °[illegible] ici et °*samâṇâ* dans la recension pâlie, et j'interprète : «Montre-toi le même envers qui t'a repoussé ou t'a honoré dans le village (cf. l. 17 et suiv., et surtout 388, 4-5); garde-toi de la rancune ([illegible] = [illegible])...»

Ligne 8. — La lecture [illegible] nous permet de rectifier la traduction de M. Fausböll. Elle montre que les deux parties de la phrase sont liées, et que, comme on devait s'y attendre, [illegible] se rapporte à नारी, aux femmes; la comparaison des langues de feu est amenée à la fois par le double sens de [illegible], qui, littéralement, signifie «haut et bas» et métaphoriquement «varié, changeant», et par la pensée du feu de la passion qu'elles attisent. Donc «les femmes s'appliquent à ([illegible], se mettent en campagne pour) enjôler le muni; elles ne réussissent pas à l'entraîner».

Ligne 11. — Le tour [illegible] [illegible], etc., revient à [illegible] [illegible]. Je ne crois pas du tout que cette dernière location ait, comme le veut Childers, chez les Bud-

dhistes une signification différente de son usage ordinaire : elle vise les animaux et les plantes.

Ligne 15. — *Paṭipajjati* signifie seul : «Marcher dans la bonne voie». La forme même de la phrase nous force ici à en séparer — et il faut faire de même dans l'interprétation du texte pâli — यत्र सक्ता पृथग्जनाः, qui détermine les mots précédents : «Ce désir et cette concupiscence où s'attachent les gens sans vertu».

Ligne 18. — Je prends [illegible] comme un synonyme de [illegible], que représente le pâli *âhâna*. [illegible] signifie «les offres, les présents spontanés».

Page 388, ligne 1. — Notre lecture me paraît pour le moins aussi plausible que la version pâlie. Il faut seulement admettre que le second न est explétif, ou plutôt que le redoublement de la négation n'a d'autre but que de la rendre plus instante : «Que, dans son désir d'obtenir de la nourriture, il n'interrompe pas ses exhortations pour mendier.»

Ligne 5. — Notre version nous permet ici, je crois, de rectifier l'interprétation de M. Fausböll. Notre lecture corrige la lecture et par conséquent la traduction du pâli : «Que, se montrant le même pour l'une comme pour l'autre, il écarte toute rudesse.»

Ligne 9. — La concordance avec le SN. v. 709, n'est que partielle. Je serais disposé à entendre la première partie de l'hémistiche, si la lecture en est certaine : «il détruit (littéralement : il brûle) l'avenir», puisqu'il se prépare au nirvâṇa; quant à la seconde moitié, elle est, par la négation qu'elle introduit, en contradiction expresse avec le texte pâli. Il me semble que la traduction à laquelle elle se prête : «Il ne cherche pas de satisfaction personnelle», est pour le moins aussi plausible que le sens que donne le pâli *attânam abhiṭosayaṁ*. Les avis du Buddha n'ont guère pour objet d'enseigner aux gens la manière d' «enjoy themselves».

Ligne 10. — Notre [illegible] remplace avantageusement l'obscur *sinati* du pâli, et se lie mieux à la fin du vers : «Où il n'y a pas d'eau il n'y a pas d'assèchement.»

Ligne 18. — Je ne sais trop comment traduire l'épithète [illegible], c'est-à-dire, je pense, [illegible]. Le vers pâli (719) repose sur une tradition trop différente pour nous tirer d'embarras.

Page 389, ligne 1. — मामकं ne signifie pas, je pense, «mon disciple» (Fausböll), mais «plein de dévouement, de zèle».

Ligne 2. — Je ne réussis pas mieux à tirer un sens convaincant de cette ligne que M. Fausböll de son équivalent pâli (v. 714).

Ligne 4. — Le sujet de विजानन्ति est indéterminé : «On voit cela dans les rivières». Dans la ligne suivante j'ai cru, en corrigeant ष्ठ शांत, pouvoir m'épargner les modifications trop profondes qu'exigerait l'assimilation complète au texte

pâli. Le sens «leur flot retentit» est parfaitement satisfaisant. D'ailleurs l'absence de [illegible] dans le dernier pâda montre que notre version ne repose pas ici sur un type exactement semblable à la rédaction pâlie.

Ligne 15. — Le héros de cette histoire se nommerait Sabhiya, d'après Beal (p. 280 et suiv.), mais il ressort de l'explication même qui est donnée du nom (p. 281) que c'est *Sabhiya* qu'il faut lire; il se nomme en effet Sabhiya dans le *Sabhiyasutta* du Suttanipâta, p. 90 et suiv.

Ligne 17. — Je ne connais pas d'ailleurs le mot त्रिकन्या. Dans le récit chinois, cette enfant est jumelle d'un autre enfant mâle. Il semblerait que, ici, त्रिकन्या la désigne comme mise au monde avec deux autres, l'«une de trois».

Page 390, ligne 1. — C'est-à-dire, si la correction वृत्तिका est fondée : «Tu recevras un salaire».

Ligne 4. — [illegible] «Instruit dans la science des ṛshis». Nous avons déjà rencontré la forme [illegible].

Ligne 6. — La locution [illegible], pour dire «tenir le premier rang», est connue par le pâli. — A la ligne suivante, je pense que la bonne lecture serait [illegible] «familier avec les grammairiens»; il est difficile d'admettre que [illegible] soit employé absolument.

Ligne 10. — La restitution [illegible] [illegible] est douteuse. [illegible] signifierait, bien entendu, «habile dans les lettres», c'est-à-dire «grammairien».

Page 391, ligne 2. — Au lieu de [illegible], on pourrait, sur la comparaison de la page suivante, l. 4, rétablir [illegible] «tout autour d'un emplacement carré...»; A la rigueur [illegible] se peut comprendre «là autour d'une scène...»; cependant la construction devient ainsi encore plus malaisée.

Ligne 19. — Sur la locution [illegible] cf. Windisch, *Māra und Buddha*, p. 136 note. — A la ligne suivante, j'ai gardé le second [illegible] qui se peut à la rigueur prendre comme vocatif en laissant [illegible] sans régime; au fond, je ne doute guère qu'il ne faille rétablir [illegible].

Page 393, ligne 1. — Pour [illegible] cf. ci-dessus, I, 603, al.

Ligne 2. — [illegible] pour [illegible]. J'entends que, comme gages respectifs de la convention, le brâhmane attache son bâton à son adversaire et celui-ci lui remet de son manteau. — Sur *pavaddhâra*, comme terme technique pour désigner parmi les bouddhistes la remise solennelle d'une robe, cf. Childers. — Je ne suis pas bien sûr du sens de [illegible]; je ne puis traduire que : «Pour s'en servir personnellement au cours de cette réunion».

Page 394, ligne 9. — धाइणा est représenté dans des énumérations analogues du *Div. Avad.*, par उदार्.

Ligne 16. — C'est à partir d'ici que notre texte offre un pendant à *Suttanip.*, p. 92 et suiv., où je renvoie d'une façon générale.

Page 395, ligne 6. — C'est sans doute भिक्षुणं qu'il faudrait ici, comme dans les répétitions qui suivent et dans le pâli. Je m'en suis tenu à la tradition. Au vers 513, le pâli a l'équivalent, *bhikkhunaṁ*, de ce singulier accusatif. — सुव्रत est représenté dans le pâli par *sorata*, qu'on serait tenté de corriger en *suvata*, s'il ne correspondait à l'abstrait *soracca*, lequel, nous l'avons vu, est lui-même inconnu à notre texte qui écrit सौरत्य. *Sorata* est encore éliminé à la l. 18 par un autre tour.

Ligne 11. — L'e de कृतेन est cassé. — गत्वा n'est pas injustifiable; cependant une leçon comme हित qui se rapprocherait du pâli serait plus satisfaisante.

Page 396, ligne 5. — Les mss. ayant च, j'ai écrit चतुष्पातं ne voulant pas décider s'il n'y aurait pas une confusion remontant au rédacteur. Mais la leçon originale est sûrement चुतूपपातं, c'est-à-dire च्युतूपपातं, comme dans la version pâlie (v. 517) et ailleurs (cf. par exemple, *Dhammap.*, p. 183).

Ligne 19. — La leçon पुण्यपापं du pâli est seule conforme à la cadence métrique; le sens en est aussi plus naturel.

Page 397, ligne 6. — Il faudrait sans doute rétablir पुनः न पुनःकल्पं मे, मे signifiant «pour moi, suivant moi»; नैति, c'est-à-dire न एति, comme l'a bien marqué Fausböll. Je doute que कल्प signifie «le temps», c'est-à-dire «l'existence dans le temps»; je comprends «les rites, les cérémonies»; ce mot est amené par une sorte d'allitération pour कल्पितानि. On peut comparer, l. 17 et suiv., le jeu de mots analogue entre *veda* et *vedanā*.

Ligne 18. — Je n'ai pas voulu combler, sur la seule autorité de la version pâlie, la lacune de nos mss.

Page 398, ligne 1. — La lecture du pâli *anuvicca* est plus probable à cause de l'allitération puisqu'il s'agit d'expliquer le mot *anuvidita*. En revanche, *rāga*, à la troisième ligne, est certainement préférable à *raga*.

Ligne 7. — La correction पालयन् ne me satisfait guère; le sens qui en ressort: «il protège partout les autres», est bien vague. La comparaison du pâli nous fait ici défaut.

Page 399, ligne 7. — Notre lecture me semble beaucoup plus explicable que

celle du pâli. [illegible] [illegible] se rapporte aux deux ordres d'actions, bonnes et mauvaises — [illegible] et [illegible] — qui doivent être également écartées par qui veut atteindre au détachement parfait (cf. p. 401, l. 13).

Ligne 16. — Je ne puis rien restituer de vraisemblable avec ce que donnent les mss. La lacune est d'ailleurs de peu d'importance, le sens général étant bien clair.

Page 400, ligne 14. — J'aurais dû écrire [illegible]; l'orthographe pâlie est ici invraisemblable.

Page 401, ligne 1. — Cette ligne s'écarte tout à fait de la rédaction pâlie, à laquelle il est difficile de la ramener sans violence et qui est d'ailleurs elle-même extrêmement suspecte. J'ai donc essayé de la restituer; je prends [illegible], d'après le précédent de [illegible] en pâli (cf. Childers), dans le sens de «exposition, doctrine», un équivalent de दृष्टि, et [illegible] = [illegible], [illegible] : «Tu as rejeté, ô héros, les doctrines de (ou l'enseignement de) la (bonne) voie.»

Ligne 11. — Lisez [illegible]. — Je me suis, sous l'influence du Suttanipâta et de la lecture de Fausböll, laissé aller à écrire ici et plus bas, p. 417, l. 3, [illegible]. Le témoignage de nos mss. aurait dû me préserver de cette erreur; c'est ou [illegible] ou mieux, d'après les précédents de la littérature classique, [illegible] qu'il faut rétablir dans les deux passages. C'est la rédaction pâlie qui a ici altéré le texte.

Ligne 15. — वन्दि, scil. वन्दतु : «Que Sabhika salue les pieds du maître.»

Page 402, ligne 8. — [illegible] = [illegible] pour [illegible]. — La version chinoise (Beal, p. 258) explique plus au long en quoi consiste la chimère des croyants qui attribuent à la puissance de l'arbre ce qu'ils ne doivent qu'à leur karman.

Page 403, ligne 12. — Je n'ai pas osé corriger [illegible] qui revient à la l. 14; mais je ne le puis expliquer. Peut-être faudrait-il lire "[illegible] [illegible]" pour [illegible] et, en prenant [illegible] au sens passif, comprendre : «Je n'ai jamais été coupé, blessé, si peu que ce fût, par personne.»

Page 405, ligne 3. — [illegible] est bien éloigné de la tradition. Je l'ai rétabli comme étant en quelque sorte le terme technique. Peut-être vaudrait-il mieux écrire [illegible], dont le sens serait équivalent et dont la corruption s'expliquerait plus facilement.

Ligne 6. — Sur [illegible], comme nom d'un nombre très élevé, cf. *Lal. Vist.*, p. 168, l. 16.

Ligne 11. — J'ai peine à croire que la lecture primitive n'ait pas été :

अनुवत्सको विय दुनो अस्पगुणो विह(नु)भाति.

Ligne 18. — Je comprends स्त्रीज्ञातिकेन «un parent de la femme», c'est-à-dire de la mère de Yaçoda.

Page 406, ligne 8. — J'entends, en interprétant इच्छितव्य comme une orthographe prâcritisante pour ईक्षितव्य : «Il ne faut pas considérer que celui-ci habitera la maison», demeurera dans le monde.

Page 407, ligne 6. — Il faut lire °मनसा त्रियोन°.

Ligne 18. — Cf. le passage analogue, II, p. 159. Les noms des instruments ne sont pas exactement les mêmes, et il y en a plusieurs ici pour lesquels je ne connais pas de passage parallèle.

Page 408, ligne 9. — Le locatif मणिपादुकेषु me paraît faire fonction d'ablatif, et je comprends : «S'échappant de, quittant ses sandales ornées de pierreries».

Page 412, ligne 7. — La même énumération अन्य° परिव्राजका se retrouve, par exemple, *Lal. Vist.*, 2, 16. Mais la suite est pour moi pleine d'obscurité. Quelle est cette çramaṇâ que उलूकपक्षिकशासिनी semble caractériser comme une adhérente du système vaiçeshika? Comment surtout comprendre le composé où paraissent être associés les deux compagnons avec lesquels elle est en tiers? On entrevoit bien la possibilité d'isoler deux membres, मैद्रपिडकमालनन्दिकगुहपुत्र et गौतमधर्मचिन्तिकवृद्धश्रावक; mais du premier, même en admettant un sandhi irrégulier, pour °रथिक-कान°, je ne puis suggérer aucune explication précise et satisfaisante.

Ligne 10. — यावत् «combien!».

Ligne 11. — Je n'ai noté aucun passage qui me permette de proposer de दण्डच्छिन्नचीवरिक une explication certaine. Il semble bien que l'épithète, faisant antithèse à ce qui suit, désigne la loi du Buddha comme obligeant à se vêtir de haillons; mais que signifie *daṇḍacchinna* appliqué à ces haillons? Sont-ce des haillons «déchirés par les coups de bâton» appliqués aux criminels qui les ont d'abord portés? Je ne puis croire à une façon de dire si embrouillée.

Ligne 17. — Le mètre paraît ici protéger l'orthographe रजोजल्लं contre le pâli *rajojallaṁ* ou *rajovajallaṁ*. Sur ce mot cf. Childers.

Ligne 21. — Cf. *Dhammap.*, v. 405.

Page 415, ligne 12. — Lisez पाचित°.

Page 417, ligne 2. — Cf. *Suttanip.*, v. 171. Le texte de notre première ligne me paraît certainement préférable à celui du texte pâli; outre l'irrégularité du composé *manochaṭṭhâ*, je ne crois pas que des manogunas puissent être mis sur le même pied que les cinq *kâmagunas*. En me référant à une strophe antérieure (p. 384, l. 6), je traduis : «Dans le monde livré aux cinq plaisirs des sens, l'esprit est un sixième (élément)», c'est-à-dire, l'esprit est tout autre chose, bien distinct de et supérieur à ce monde sensible. Ce qui n'empêche que, pour échapper à la douleur, il ne faille, du point de vue bouddhique, s'en détacher comme des plaisirs des sens. — J'ai prié plus haut (*ad* 401, 11) de corriger ici [illegible].

Ligne 15. — Pour cette strophe et la suivante, cf. *Suttanip.*, v. 33-34. — Notre texte s'éloigne, dans le détail, du texte pâli; mais je ne vois pas qu'il lui soit inférieur. Il faudrait seulement, pour le mètre, ajouter à la l. 17, après [illegible], un [illegible] (= [illegible]) qui a pu aisément tomber devant न*.

Page 418, ligne 8. — Cet udâna est présenté bien brusquement. Il manque au moins quelques mots d'introduction. En écrivant [illegible] (peut-être [illegible]?), je comprends : «Il conduit l'univers entier à la délivrance de l'action», par le parfait détachement.

Ligne 13. — Cf. *Suttanip.*, v. 692, 694.

Page 419, ligne 15. — Je prends वेदेतुं = वेदयितुं «faire connaître», à savoir ses demandes, ses besoins. Cf. p. suiv., l. 7

Page 420, ligne 12. — Cf. *Dhammap.*, v. 183.

Page 421, ligne 10. — Il faut comp. *Dhammap.*, v. 369. Notre texte nous donne un curieux exemple d'un vers diversifié et multiplié en plusieurs strophes grâce à des additions qui, d'ailleurs, rompent l'équilibre du mètre, mais rattachent la formule à des catégories scolastiques. — Les vers, l. 18 et suiv., sont de même diversifiés sur le type de *Dhammap.*, 368.

Ligne 14. — [illegible] est, je pense, non le féminin de [illegible], mais une forme prâcritisante de l'abstrait [illegible].

Page 422, ligne 4. — *Dhammap.*, v. 364.

Page 423, ligne 3. — *Dhammap.*, v. 360-361.

Ligne 18. — Une correction était nécessaire; j'ai cru devoir tenir compte de l'â des mss. en lisant [illegible]; on le peut expliquer en deux manières, soit comme un pâlicisme pour [illegible], soit comme = [illegible] (= [illegible]) + [illegible].

Page 424, ligne 8. — Cette phrase est au moins péniblement construite. J'ai cru que le texte pouvait, à la rigueur, être conservé, en comprenant que Kâçyapa prévoit comment toute la foule (qui fréquente habituellement son ermitage) va s'en approcher et arriver, etc.

Page 426, ligne 17. — गोतमस्यानुभावो donnerait une construction mieux liée; mais la répétition constante de अनुभावेन ne permet pas de corriger, encore que ce cas ait pu être amené par la substitution, certainement fautive, de अनुभावेन à अनुभावो इति dans la phrase qui précède.

Page 428, ligne 9. — La locution °काश्यपस्य भ्रातुना, etc., semble supposer qu'il y a trois frères, en dehors de Uruvilvâkâçyapa, ce qui est inexact, Uruvilvâkâçyapa étant l'un des trois, mais le principal, le chef des deux autres. Je ne doute guère que la lecture primitive n'ait été उरुबिल्वाकाश्यपभ्रातुनां, et, en effet, à la page suiv., l. 11, la tradition est plus qu'à mi-chemin de la bonne lecture quand elle donne उरुबिल्वाकाश्यपस्य भ्रातुना.

Ligne 16. — Je m'explique la locution ईदृश अग्न्यागारं par l'analogie de अग्राख्याति, pâli *aggam akkhâyati* (cf. Childers), et j'entends, non sans hésitation : « Cette chapelle du feu est [un lieu de] malheur. »

Page 430, ligne 4. — Je n'ai rien trouvé de mieux que de rétablir संवर्तनाग, qui, par analogie avec संवर्तनाग्नि, etc., peut bien, hyperboliquement, désigner le serpent comme capable de détruire l'univers.

Page 431, ligne 2. — Il faudrait sans doute corriger अर्धत्रिशत° comme nous aurons tout à l'heure (432, 5). C'est 250 qui est le chiffre consacré pour les disciples d'Upasena (p. ex. Beal, p. 304), et le chiffre corrélatif de 1250 pour les premiers disciples du Buddha.

Ligne 14. — गोड़ est, cela va sans dire, une orthographe prâcritisante pour गोल.

Page 432, ligne 12. — D'après la rédaction versifiée (p. suiv., l. 14) ce serait पुष्पो qu'il faudrait lire. Si facile et si probable que soit la correction, je me contente de la signaler ici; il n'est nullement certain que les deux versions aient eu exactement le même nom.

Ligne 19. — C'est en désespoir de cause que j'ai écrit प्रपूर्ण pour प्रपूर्ण, पूर्ण des mss. Je suis obligé d'admettre प्रपूर्ण ou अपूर्ण comme équivalent de पूर्ण. Mais पूर्ण même n'est guère usité que je sache dans la langue bouddhique.

Page 433, ligne 11. — Si la lecture est exacte, il faut prendre [illegible] dans le sens du thème simple : «Ils vécurent joyeux.»

Ligne 15. — देवमनुष्यपूजित devait-il signifier, dans la pensée des rédacteurs : «honoré entre les devas et les hommes»? La suite est très abrupte. Avant de rapporter le vœu des trois frères, il faudrait qu'on nous eût rapporté la construction du stûpa.

Page 434, ligne 13. — Pour tout ce passage, cf. le *Sahassavagga* du Dhammapada pâli (p. 10 et suiv.). La comparaison de ces deux premières stances avec le texte pâli me semble particulièrement instructive. Ce participe au nominatif avec un substantif au génitif n'est pas sans exemple dans la langue de notre livre. Cette incorrection parait avoir choqué le rédacteur pâli qui, pour y échapper, est tombé dans une construction au moins aussi inadmissible et qui ne s'explique guère que par le désir de corriger une tradition jugée fautive. Il en résulte pour moi avec beaucoup de vraisemblance que le rédacteur pâli opérait sur un texte dont notre livre a ici conservé plus fidèlement la tradition.

Ligne 19. — Ce texte s'éloigne du pâli; mais il est très admissible. Nous avons ici un exemple de plus de cette concordance par à peu près et par vague assonance qui est si caractéristique entre les versions parallèles des textes bouddhiques.

Page 438, ligne 6. — On ne voit pas bien ce que représente cette musique, [illegible], dans les arbres. Il est probable qu'il faudrait ici ou un nom générique, द्विज ou पक्षि, des oiseaux, ou quelque nom d'une espèce particulière.

Ligne 8. — गोलाङ्गूल est l'orthographe sanscrite. J'aurais pu peut-être écrire गोनाङ्गूल, à l'instar du pâli qui porte *naṅgula* = लाङ्गूल et *naṅguṭṭha* = लाङ्गूल.

Ligne 15. — [illegible] donne une forme plus régulière que [illegible] des mss. La traduction n'en est pas plus aisée. Le causatif गमयति ayant le sens de «passer le temps, vivre», je ne vois d'autre ressource que de prendre [illegible] comme une sorte de dérivation au sens actif de cette acception, un peu comme est en allemand *erleben*, à côté de *leben*, ce qui reviendrait à dire «se servir de son vivant» : «Voilà les forêts charmantes, etc., où ils (mes ancêtres) ont vécu; mais eux où sont-ils allés?»

Page 439, ligne 7. — [illegible], c'est-à-dire : «malgré tous les êtres qui les remplissent, je n'y vois aujourd'hui pas de (naissance, de) vie» ainsi que l'explique le vers suivant, d'après lequel «tout lui apparaît vide». Il ne songe qu'à la fin de tout cela, à la mort qui termine la vie, et, dans ces lieux qui subsistent, à ceux qui les ont jadis habités et qui ne sont plus.

Page 440, ligne 5. — J'ai laissé presque toute cette strophe en blanc, n'ayant pas réussi à rétablir un texte probable. Quelque lecteur sera sûrement mieux inspiré que moi.

Page 442, ligne 7. — Pour tout le passage suivant, qui renferme plusieurs leçons ou infiniment douteuses ou certainement fautives, je ne peux que renvoyer à l'énumération parallèle de la p. 113 ci-dessus et aux notes dont je l'ai accompagnée.

Page 444, ligne 8. — Pour cette strophe et les suivantes, cf. *Mahâvagga*, p. 36 et la traduction de Rhys Davids, SBE, t. XIII.

Page 446, ligne 12. — Il y a un parallélisme évident entre les deux énumérations qui suivent, la première s'appliquant aux «observations» successives (समनुपश्यति) qui mènent à autant de «connaissances» (ज्ञानानि). Il est fort probable que ce parallélisme devait s'accuser plus nettement dans le tour même de la phrase. Je n'ai pas voulu remanier trop gravement le contexte sans nécessité absolue, mais je suis persuadé que la rédaction primitive portait : रूपमुदयव्ययधर्मो ति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमुदयव्ययधर्मं समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपमनित्यमिति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमनित्यमिति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपं दुःखमिति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानं दुःखमिति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपमनात्मेति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमनात्मेति समनुपश्यति ॥ सो रूपं, etc. (l. 17).

Page 447, ligne 8. — नापरमित्थत्वं (pour °परं इ°) «il n'y a plus désormais pour moi d'existence ici-bas». On se souvient (cf. I, 417) que nous avons plus ordinairement ici la forme इत्थत्वं.

Ligne 14. — Le passage qui suit présente quelques difficultés et me laisse, pour certains détails du texte, quelque perplexité. Et tout d'abord, à la ligne 15, il faudrait, à mon avis, devant वेदना, ajouter रूपं, le cinquième des skandhas, et je comprends : «L'ignorant mis en cause, expose, bien qu'il soit réellement sans substance personnelle (आत्मना), que la forme, etc., sont sa substance personnelle, mais moi (le Buddha) je nie que le moi soit l'agent, etc., qui dépose les saṁskâras et en reprend d'autres ailleurs (pour renaître). Ce sont au contraire les saṁskâras seuls qui se produisent, les saṁskâras seuls qui sont détruits, et ils se produisent sous l'empire d'une cause et ne sont détruits que sous l'empire d'une cause. Le Tathâgata enseigne que, en fait de substance personnelle, de support (de la vie), il n'y a que l'agrégation des saṁskâras sous l'empire d'une cause.

Je vois la mort et la naissance des êtres. Je les vois heureux ou malheureux, suivant le karman, et je nie que le moi soit l'agent, etc., qui. . . ; seuls les saṁskâras se produisent et sont détruits, et cela sous l'empire d'une cause.» Ici, p. 448, l. 7, il me semble indispensable de corriger [illegible] en [illegible]. En effet, le Buddha met en contraste les doctrines dont il se sépare, et à sa doctrine, d'après laquelle le karman est la cause sous l'action de laquelle les saṁskâras se produisent et sont détruits, il oppose des doctrines erronées : «L'hérésie de l'être et du non-être n'admettant pas de cause; celui qui reconnaît, comme il convient, que la production des saṁskâras a une cause, celui-là ne partage pas l'hérésie de l'être, qui attribue à l'être la permanence; celui qui, comme il convient, reconnaît que la destruction des saṁskâras a une cause, celui-là ne partage pas l'hérésie du non-être, de la destruction (ou du nihilisme?). C'est pourquoi le Tathâgata enseigne une doctrine qui tient le milieu entre ces deux extrêmes.» Cette phrase finale fait sans doute allusion à la doctrine des Mâdhyamikas, et non plus à cet autre aspect «moyen» de l'enseignement du Buddha dont il a été question précédemment, lequel évite également et de préconiser la satisfaction du désir et d'exagérer l'importance des pratiques ascétiques. Mais c'est probablement ce précédent dans le domaine moral qui a inspiré l'idée de transporter la formule dans le domaine spéculatif.

Page 450, ligne 3. — Je n'ai pas noté ailleurs le mot [illegible]; mais la même forme reparaît plus bas, 459, 3. D'après [illegible], *Div. Avad.*, 221, 28, le terme doit signifier quelque chose comme «vase», ce qui s'accorde assez bien avec l'origine étymologique.

Ligne 7. — Cf. par exemple, II, 77, 9; 89, 16. Je n'ai pu me résoudre à garder une fois de plus l'orthographe [illegible] des mss.

Page 451, ligne 6. — [illegible] devait être ressenti comme un futur. J'y vois plutôt une forme tronquée pour [illegible], un futur à désinence de potentiel, qu'un aoriste. On peut comparer, entre autres formes analogues, ci-dessous, 454, 6; 457, 4, la *seconde* personne [illegible].

Ligne 7. — Il faut sans doute lire [illegible].

Ligne 17. — Les deux lignes suivantes sont dans un désordre certain. Ici même, malgré les allusions qui vont suivre à des notions spécialement bouddhiques, assez inattendues dans la bouche d'un ṛishi, il ne me semble pas probable que [illegible] puisse être conservé à la fin du vers.

Page 452, ligne 1. — [illegible], c'est-à-dire bien entendu [illegible]. Faut-il de même lire [illegible]? Ou bien faut-il comprendre [illegible] : «alors que tu as une famille»?

Page 453, ligne 3. — Voici comment je comprends : «Même quand baisse [la provision dans] le grenier, on ne repousse pas le moine ami de la famille [qui vient] avec son vase à aumônes. Il se présente mendiant, les gens de bien vont à lui.» Je suis loin de donner mes corrections pour certaines.

Page 454, ligne 22. — Lis. कुलविक्रियुतं. La voyelle est tombée au tirage.

Page 456, ligne 2. — J'aurais dû citer ce passage, I, 375, à propos des descriptions où l'expression शार्दूलक m'a embarrassé. ऊर्ध्वाग्रे «du haut d'un arbre», donne ici un sens satisfaisant. Je ne sais s'il faudrait le rétablir partout, au lieu de शार्दूले; non-seulement la constance des mss. est à considérer, mais ऊर्ध्वाग्रे ne trouve pas dans tous les passages une application aussi naturelle que dans celui-ci.

Ligne 18. — °कुशलाचारा serait une lecture plus naturelle. — इत्थ = इत्थं.

Page 460, ligne 4. — Le roi veut-il dire qu'il n'entend pas entraîner son fils après lui comme le navire naufragé entraîne dans sa ruine les marchands qui le montent? C'est bien invraisemblable, et une semblable comparaison serait bien peu respectueuse pour le parti que prend Arindama de renoncer au monde. En tout cas, il me paraît certain qu'il y a ici une lacune sensible dans les mss.

Page 463, ligne 9. — रविवासर° serait plus correct. Mais il n'est pas impossible que notre scribe ait voulu écrire le génitif रवेः, comme, à la ligne 11, nous avons मुने pour मुनेः.

Ligne 14. — Lisez, bien entendu, °वासरे. Je ne puis rien faire des caractères suivants : गुरुकुलमिश्रवकागुरे. J'en dois confesser autant de la fin de la phrase de la l. 15-16. — Quand on considère l'incorrection de ces dernières lignes, on ne peut douter que toute la première partie du colophon, depuis le haut de la p. 462, ne soit une formule qui n'émane pas du scribe lui-même, mais qu'il a trouvée en usage pour des cas pareils et qu'il n'a eu qu'à copier.

INDEX DES TROIS VOLUMES.

I

Ī

U

Ū

Ṛ

AI

AU

K

KH

G

GH

C

CH

J

JH

Ḍ

ḌH

T

DH

N

P

PH

B

BH

Y

R

L.

Ç

SH

S

H

TABLE

DU TROISIÈME VOLUME.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
New Delhi